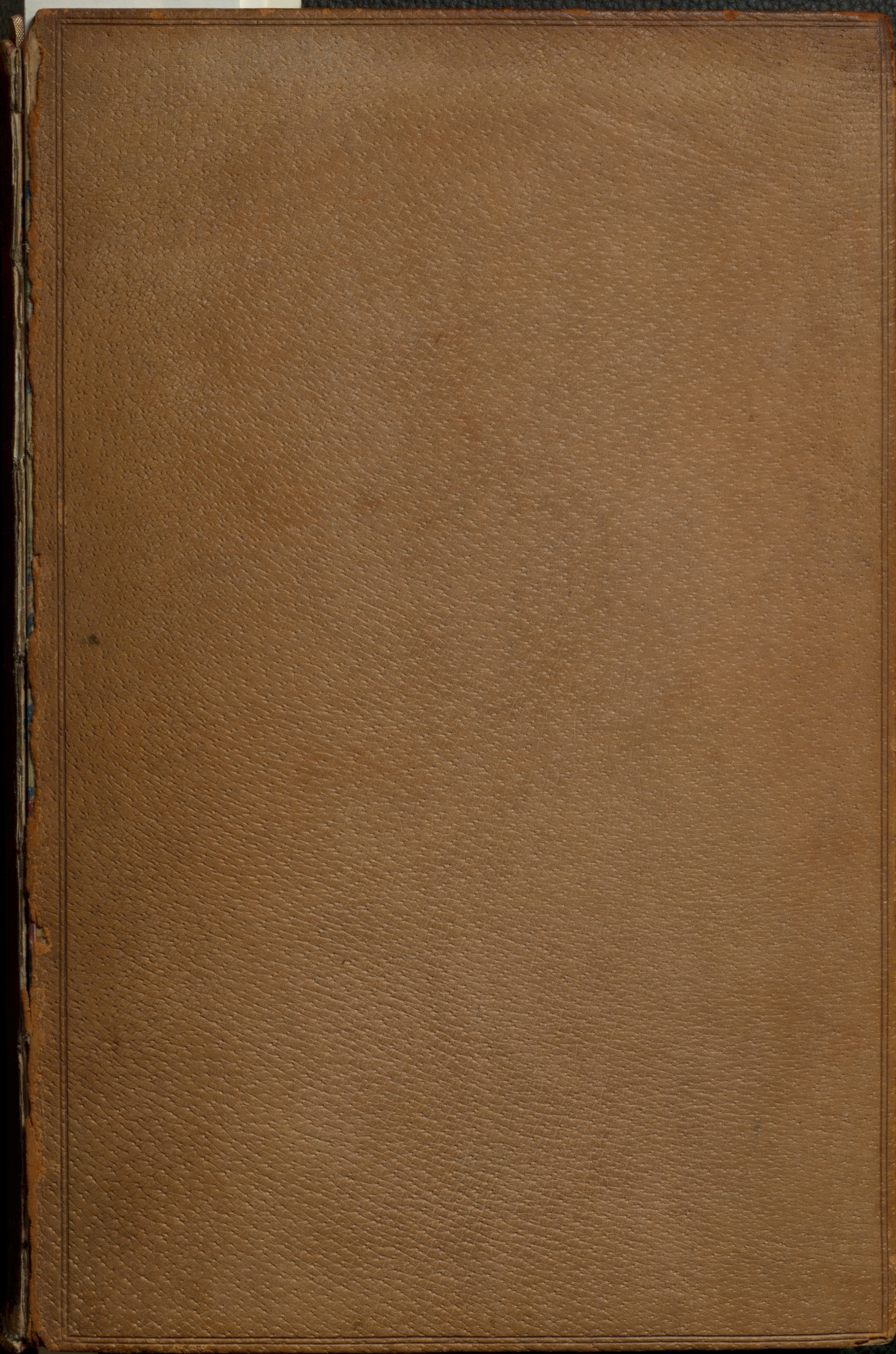
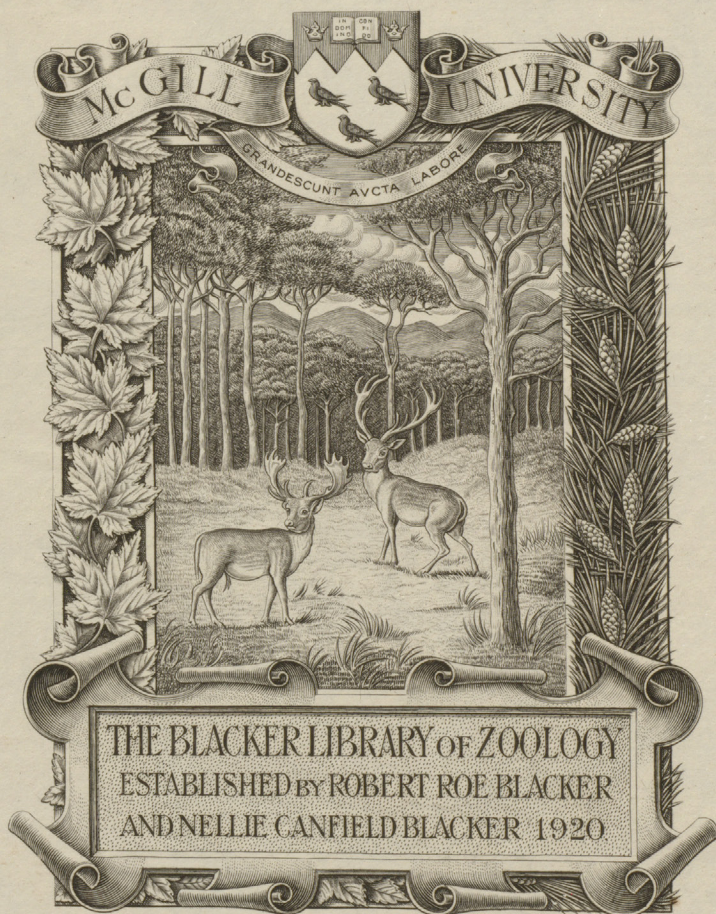

McGILL UNIVERSITY
GRANDESCUNT AUCTA LABORE
THE BLACKER LIBRARY OF ZOOLOGY
ESTABLISHED BY ROBERT ROE BLACKER
AND NELLIE CANFIELD BLACKER 1920

Bot from Maggs for the Blacker Library McGill University May 17.29. £55.0.0.
Carter

(1141)

PLINIUS SECUNDUS (Gaius).

Historia naturalis.

Roman Letter, 49 lines to a full page. Initial spaces, with guide letters, a few initials painted in red. The coat of arms of Laurentius Burellus, the famous 15th century Carmelite poet, is emblazoned at the foot of aa3.

Folio. Pigskin.

Venice, Reynaldus de Novimagio, 6 June, 1483.

Hain *13095. Proctor 4445. British Museum Cat. Incun. Vol. V, pp.257 & 258 (The British Museum copy is imperfect).

The great Historia Naturalis of Pliny the Elder occupies a position of supreme importance in the history of medicine. Books 20-32, forming a very large section of the whole work, deal with the medicinal virtues of plants and of animals, diet, hygiene, the origin of physic, and incidentally many diseases. A great compendium of ancient knowledge, it was the common tap from which many medical writers in the sixteenth and seventeenth centuries drew information, overlooking his bitter criticism of the profession, in which he outshines Molière or Bernard Shaw.

This copy is remarkably interesting because it belonged to Laurentius Burellus, the famous Carmelite. Burellus was a Latin poet and preacher, provincial of the Carmelites of Narbonne, bishop of Sisteron, confessor of Louis XII, was born at Dijon, died in 1504.

The coat of arms of Burellus is painted in gold and colours at the foot of aa3.- Below the text on the page before the register is a long MS. inscription, dated 6th July, 1484, apparently recording the gift of the

Contd. over

Hain* 13905

PLINIUS SECUNDUS (Caius).

Historia naturalis.

Roman Letter, 49 lines to a full page. Initial spaces, with guide letters, a few initials painted in red. The coat of arms of Laurentius Burellus, the famous 15th century Carmelite poet, is emblazoned at the foot of aa3.

Folio. Pigskin.

Venice, Reynaldus de Novimagio, 6 June, 1483.

Hain *13095. Proctor 4445. British Museum Cat. Incun. Vol. V, pp.257 & 258 (The British Museum copy is imperfect).

The great <u>Historia Naturalis</u> of Pliny the Elder occupies a position of supreme importance in the history of medicine. Books 20-32, forming a very large section of the whole work, deal with the medicinal virtues of plants and of animals, diet, hygiene, the origin of physic, and incidentally many diseases. A great compendium of ancient knowledge, it was the common tap from which many medical writers in the sixteenth and seventeenth centuries drew information, overlooking his bitter criticism of the profession, in which he outshines Molière or Bernard Shaw.

This copy is remarkably interesting because it belonged to Laurentius Burellus, the famous Carmelite. Burellus was a Latin poet and preacher, provincial of the Carmelites of Narbonne, bishop of Sisteron, confessor of Louis XII, was born at Dijon, died in 1504.

The coat of arms of Burellus is painted in gold and colours at the foot of aa3.- Below the text on the page before the register is a long MS. inscription, dated 6th July, 1484, apparently recording the gift of the

Contd. over

C.P.
H.C.M.

Bot from Maggs for the Blacker Library McGill University May 17.29. £55.0.0.
Carter

(1141)

volume to Laurentius Burellus by Thomas de Pleine (?)
of the Burgundian Parliament, the signatures of Burellus
and Pleine are appended.- On the preliminary blank leaves
Burellus had written 143 lines of verse on illustrious
members of the Carmelite order.- The blank page at the
end contains MS. notes on Pliny.- A fair sprinkling
of MS. notes in the margins throughout; in the chapter
on the foretelling of storms is the following French ryhme:
Roige soir et blanc matin cest la joye du pelerin.

The Carmelites at Dijon were at one time in
possession of this volume, as is witnessed by several
manuscript notes (late XVIth century?).

The following are sources of information about
Laurentius Burellus:- Fabricius, B.m.ae (1734-5), I,831-2
(2[a], 303'); IV, 728-9 (2[a], '248). - Papillon, Bibl.Bourgogne
(1745), I, 119-20. - Trithemius, S.e., 897. - Villiers (C.de),
Bibl. Carmel. (1752), II, 217-22, 952.

[Notes by H. Clifford Maggs; May 19th 1929]

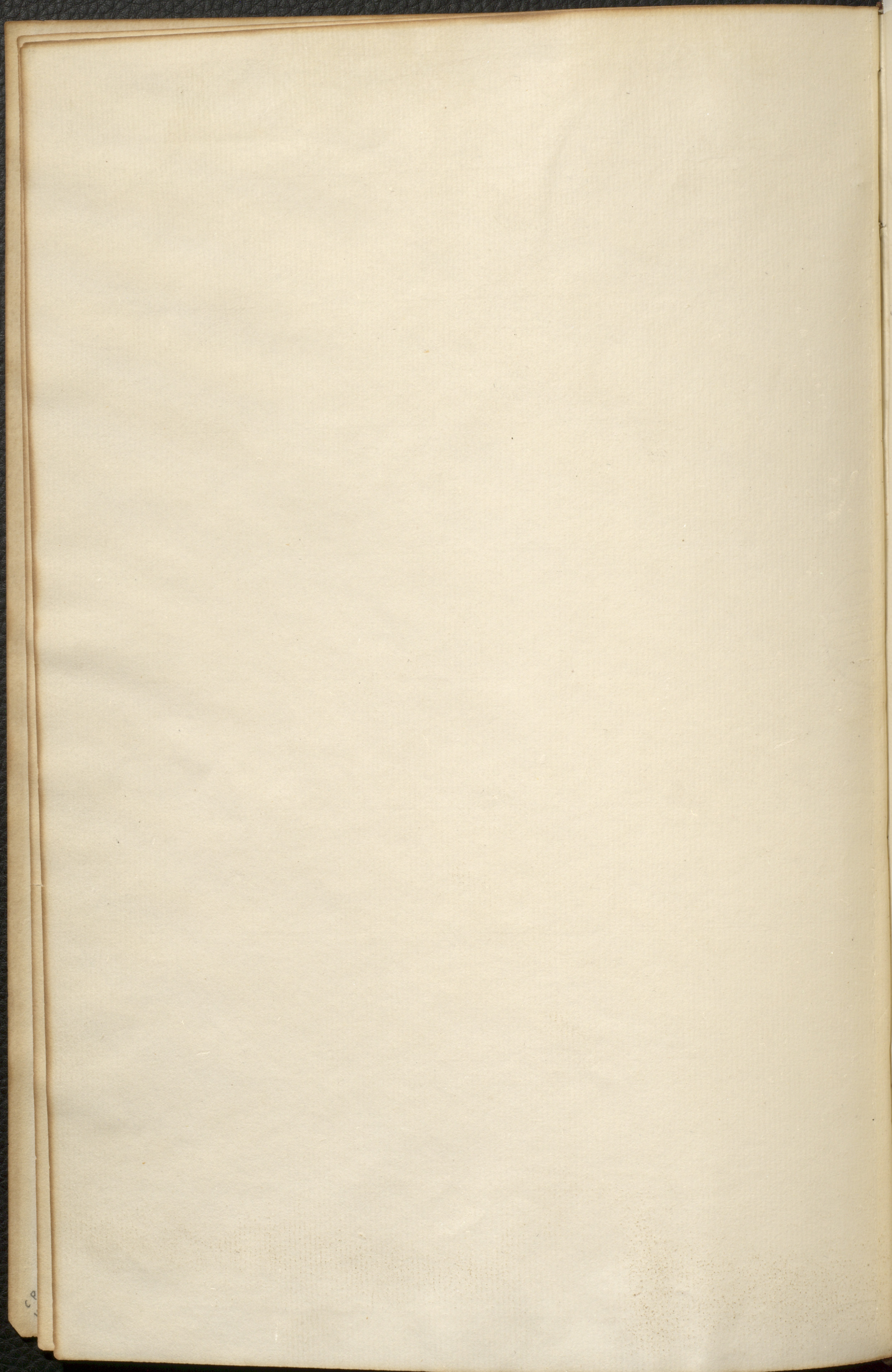
annotated May /29

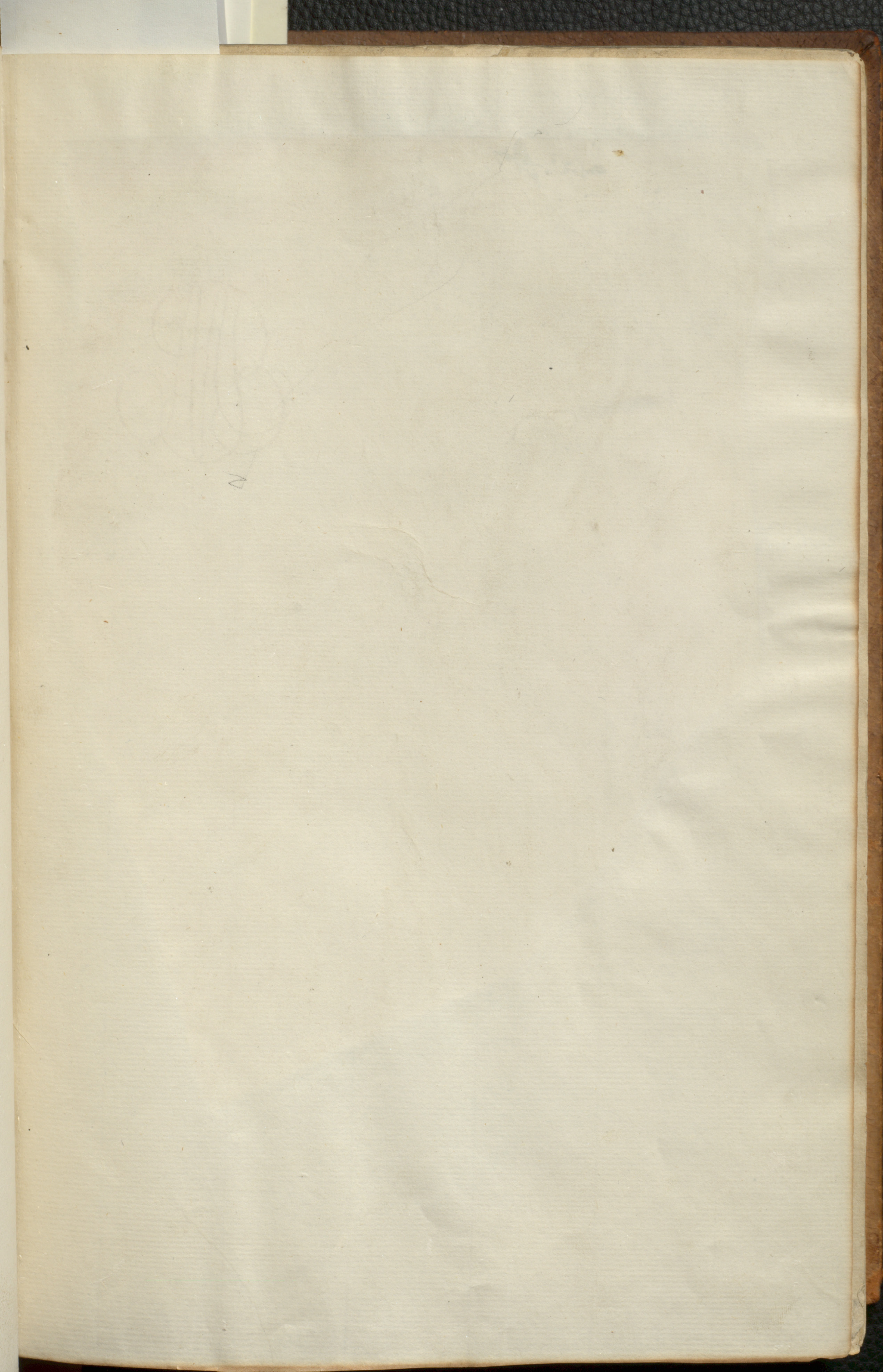
Hain* 13905

Bot from Maggs for the Blacker Library
McGill University. May 17.29. £55.0.0.
C.A.W.

(1141)

annotated May/30

Ter quinquagenos cantat david ordine psalmos
Versus bis mille sex centum sex canit ille

Gaufredus poeta h. de medicorum laudibus

Curare humana corpora et ipsorum salutem conservare
ac ipsos semper homines a morte ad vitam revocare
divinum potius quam humani dici debet. hac ratione moti
veteres non dubitaverunt apollinem et esculapium primos
artis medicine inventores deos appellare.

De illustribus viris ordinis carmelitarum

Si cupis illustres avidus cognoscere lector
Carmeli montis quos sacer ordo tulit
Lustra oculis avidum quorum pictura vocatur
Iam faciet voto sic satis ipse tuo
Quos vite integritas [illegible] ad ethera vivos
Cunctis orbi claros sancta memoranda viros
Hic cum virtutis opus sacro sunt ore loquuti
Exposuere dictis et pia facta suis
Non solum sermone possunt sed gesta probare
Nam fecere pia post documenta viri.
Horum fama quidem nulla delabitur evo
Et celo meritis iam nunc vivere erunt
Quare pictura viros adiit tibi gratia ergo
Hec merere dei presto [illegible] gratia cunctis
Si studeas similis tu facile esse potes

Primus adest sanctus greca de gente cirillus
Cui deus ex merito nosse futura dedit.
Extat nostra viri scripta et [illegible] nostra
Extant quod vates protulit ore sacro
Angelus huic binas tulit ipse sacra tabellas
Scripta quibus sermo tota futura fuit
Profuit ecclesie sanctis pariter quod docendo
Clerus et totus profuit ipse gregi.
Angelus hic dictus fuerat sed nomine tanto
Dignus erat solima natus in urbe fuit
Occidit hunc [illegible] quia nomine predicat [illegible]
Increpat et mores sanctos ipse malos
Iussus ab eximio [illegible] [illegible] ferrum
Martir ad ethereas convolat ipse domos.
Hunc seraphicum morte predixerat olim
Hic quasi seraphicis stigmata [illegible] [illegible]
Hic Nicholaus erat gallus natione [illegible] ipse
Gallia [illegible] nobilitate sua
sanctus
Qui gravis et [illegible] summa [illegible] quod nomine
Dogmata sive [illegible] metris [illegible] erat
Conscripsit librum [illegible] [illegible] [illegible]
Ignea [illegible] [illegible] sagitta fuit
Altera stella [illegible] et clarum sydus in orbe
Ordinis et medius septimus esse prior.

Albertus trapano sicula qui natus in urbe
Ecce videt clare stirpis ~~alumnus fuit~~ alumnus erat
Mens sibi nobilior [illegible] plurima scripta reliquit
In virtute dei nostra quod signa dedit
Suscitat extinctos [illegible] [illegible] [illegible]
Messanam peste liberat atque fame
Cum steriles erant et sine prole parentes
Hunc natum precibus obtinuere piis

~~de helya et helyseo~~ omissa per carmina quia prius sunt volumine descripta

Hinc quoque de sancto [illegible] referre dico
Cui meritis clarus non minus ipse [illegible]
Artibus instructus [illegible] cum magnus [illegible]
In rebus locuples. Ingenium quoque fuit
Ediderat [illegible] per quos [illegible]
Ordinis et passim scripta [illegible] refert
Inde [illegible] sunt [illegible]
Fratribus [illegible] flagrat ab hoste locus

Addere Gerardum quem sacra Bononia misit
Inter Parisios floruit iste viros
Quatuor in libros petri de hoc ordine primus
Conscripsit dubios disseruitque locos
[illegible] pagine [illegible]
Sacra tenet [illegible] [illegible]
Iste quoque totum [illegible] amor
[illegible] vita [illegible] [illegible]

Hic et Sibertus celebrandus magnus auctor
Inter doctores eximius quoque deus
Exposuit primo preclara volumina petri
Post [illegible] scripsit opus
[illegible] [illegible] religionem
Cum sibi concessit [illegible] pontificum
[illegible] quod [illegible]
[illegible] ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] carmelitis [illegible]
[illegible] et scripsit [illegible] postea
Ordinis antiquus [illegible] et alta [illegible]
Hec [illegible] religionis
[illegible] [illegible] prepositus quoque fuit

Volperius cum [illegible] nova [illegible]
[illegible] nobis [illegible] viro
[illegible] [illegible] robore [illegible]
Tante ac doctor ingenio quoque fuit
Scripsit [illegible] quos [illegible]
Disseruit [illegible] dubios quoque locos
Pontifices [illegible] [illegible] Benedicto
Et post in [illegible] presul [illegible]

Addere Guidonem [illegible] maiori
Inter primos gloria prima fuit
Hic [illegible] volumina clarus
Scripserat et sacro dogmate claruerat
Hic [illegible] clarissimus auctor
[illegible] in sacro dogmate clarus erat
[illegible] totus [illegible] [illegible]
Maiorum [illegible] in orbe fuit
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
In domo sancti post [illegible] annorum
Ossa [illegible] [illegible]

Guillelmus de Sanvicu

Sanvicanus adest [illegible]
Guillelmus quondam Parisiensis honos
[illegible] [illegible] gradum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] volumina [illegible]
Parisius duplex [illegible] opus
Cum [illegible] [illegible]
Ad [illegible] agiti [illegible] coget [illegible]
Anno milleno [illegible]
[illegible] quater adiunctis ductus ad astra
poli

Petrus de Casa

Sic petrus de le Casa lemovicensis ille magister
Cuius dicendi gloria tanta fuit
Post pater conditos sermones. [illegible] petri
Lombardi scripta lumine clara meo:
Post ea quos varios divini seminis usu
Edocuit populos [illegible] lege dei.
Postque bissenos [illegible] sanctior annos
Dum carmeli [illegible] generalis apex
Pontifice a summo sexto clemente vocatus
[illegible] ad officium spiritualis ego.
Vasconiens [illegible] presul. Jerosolimitanus
Signa dedi moriens [illegible] patriarcha

Paulus de Perusio
Post petrum Paulus [illegible] Perusinus [illegible]
[illegible] schola Parisius duxit in alta virum.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Extulit. ut tanto nomine clarus erat.
Seu bis [illegible] [illegible]
Seu loquar pugnas [illegible]
Seu [illegible] [illegible] natura [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

Hic Bachone fuit Iohannes natus in [illegible]
Anglica quo felix terra [illegible] fuit
Parisio [illegible] [illegible] legerat
Post [illegible] in patria claruit [illegible]
Exposuit libros petri [illegible]
Est [illegible] preclare libros
[illegible] Aristotele clarus [illegible]
[illegible] testamentum [illegible] quoque nomen.

~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~scripta [illegible]~~

℞ 188 aux Carmes de Dijon

CAIVS PLINIVS MARCO SVO SALVTEM.

P Ergratum est mihi q tam dilgenter libros auunculi mei lectitas: ut habere omnes uelis: quaerasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus atq; etiã quo sint ordine scripti: notum tibi faciam: Est enim haec quoque studiosis non iucunda cognitio: De iaculatione equestri unus. Hunc cum prefectus alae militaret: pari ingenio curaque composuit. De uita Pompeii Secũdi duo: a quo singulariter amatus hoc memoriae amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniae. xx. quibus omnia quae cum Germanis gessimus bella collegit. Incoauit cum ĩ Germãia militaret: somnio monitus. Astitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies: qui Germaniae latissime uictor ibi periit. Cõmendabat memoriam suam: orabatq; ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres: quos in sex uolumina propter amplitudinem diuisit quibus oratorem ab incunabilis instituit: & perfecit. Dubii sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis: cũ omne genus studiorum paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecissit. A fine. Aufidi Bassi. xxxi. Naturae hystoriarum. xxxvii. opus diffusum eruditũ: nec minus uarium q̃ ipsa natura. Miraris q tot uolumina multaq; in his tam scrupulosa homo occupatus absoluerit? Magis miraberis: si scieris illũ aliquãdiu causas actitasse. Decesisse anno. vi. & quinquagesimo. Medium tẽpus distẽtum: impeditumq; qua officiis maximis: qua amicicia principũ egisse. Sed erat acre ingeniũ: incredibile studium: summa uigilãtia. Lucubrare a uulcanalibus incipiebat: non auspicandi causa: sed studẽdi statĩ a nocte multa. Hyeme uero ab hora septima: uel cũ tradissime octaua: saepe sexta: Erat sane somni parcissimi. Nõnunq̃ etiã inter ipsa studia instãtis & differentis. Añ lucẽ ibat ad Vespasianum imperatorem. Nam ille quoq; noctibus utebatur. Inde ad delegatũ sibi officium. Reuersus domum qđ reliquum temporis studiis reddebat. Post cibum saepe quem iter diu leuem & facilem ueterum more sumebat: aestate si quid ocii iacebat in sole. Liber legebatur annotabat. excerpebatq;. Nihil enim unq̃ legit: qđ non excerperet. Dicere etiam solebat nullum esse librum tam malum: ut non aliqua parte prodesset. Post solem plerũque frigida aqua lauabatur. Deinde gustabat: dormiebatq; minimum. Mox quasi alio die studebat in coenae tempus. Super hanc liber legebatur annotabat & quidem cursim. Memini quendam ex amicis cum lector quaedam pronuntiasset perperam reuocasse: & repeti coegisse. Huic auunculum meum dixisse intellexeras? Nempe cũ ille annuisset. Cur ergo reuocabas? Decem amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a luce. Coena hyeme intra primam noctis: & tanq̃ aliqua lege coegẽte. Haec inter medios labores urbisq; fremitum. In secessu solũ balinei tẽpus studiis exiebat. Cũ dico balinei de interioribus loquor. Nã dũ distringit' tergitur queaudiebat aliquid: autemt dictabat. In itĩere quasi solutus caeteris curis huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus: cuius manus hyeme manicis muniebatur: ut ne caeli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet. Qua est causa Romae quoq; sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularem. Poteras ĩquit has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur: qđ studiis nõ imptiretur. Hac intentione tot ista uolumina peregit electorumq; cõmẽtarios. clx. mihi reliquit. Opistographos quidem minutissimis scriptos. Qua ratione multipiplicat' hic numerus. Referebat ipse potuisse se cum procuraret uendere in Hispania hos cõmentarios Lartio Licinio. cccc. milibus nũmum aliquanto pauciores erant. Nonne uidetur tibi recordanti quã tum legerit. q̃tum scripserit: nec in officiis ullis: nec in amicitia principium fuisse? Rursus cum audis qđ officiorum studiis laboris impenderit nec scripsisse satis: nec legisse: quid est. n. qđ non ille aut occupationes impedire: aut haec instantia non possit efficere? Itaq; soleo ridere cum me quidam studiosum uocant: qui si comparer illi: sim desidiosissimus Ego aũt tñ quem partim publica: partim officia amicorum distringunt: quis ex istis qui tota uita litteris assident collatus illi non quasi somnio & inertie deditus erubescat.

Vespasianus imperator noctibus utebatur

Extendi epistolam cum hoc solum quod requirebas scribere destinassem: quos scilicet libros reliquisset. Confido haec tamen quoq; tibi non minus gratia quam ipsos libros futura: quae te nõ tamen ad legendos eos: uerum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt aemulationis stimulis excitare. Vale

SVETONII TRANQ. VILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

PLynius Secundus Nouocomensis equestribus militiis industriae functus procurationes quoq; splendidissimas atq; continuas summa integritate administrauit. Et tamen liberalibus studiis tantam operam dedit: ut non temere quis plura in ocio scripserit. Itaq; bella omnia quae unquã cũ germanis gesta sũt. xx. uoluminibus cõprachendit. Item naturalis hystoriae. xxxvii. libros absoluit. Periit gades campaniae. Nã cum missenensi clasi praeesset. & flagrante uesuuio ad exploranda proprius causas liburnitias praetendisset: neq; aduersantibus uentis remeare posset: ui pulueris ac fauille oppressus est. Vel ut quidam existimant a seruo suo occisus: quem deficiens aestu ut necẽ sibi maturaret orauerat. Hic in his libris. xx. milia rerum dignarum ex lectione uoluminum circiter duum milium complexus est. Primus autem liber quasi index: xxxvi. librorum sequentium consumationem totius operis: & speties continet titulorum.

CAIVS PLYNIVS TACITO SVO SALVTEM.

PEtis ut tibi auunculi mei exitus scribam: quo uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam uideo mori eius si celebretur a te immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum ut populi ut urbes memorabili casu quasi semper uicturus occiderit. q̃uis ipse plurima scripserit: plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas adde. Equidem beatos puto quibus deorum munere datum est aut facere scribenda: ut scribere legenda. Beatissimos uero quibus utrumq;. Horum in numero auunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio deposco etiam quod iniungis. Erat misseni: classemque imperio presens regebat Viiii. Kal. hora fere septima mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Vsus ille sole: mox frigidia: gustauerat iacens: studebatq; Poposcit soleas. Ascenditq; locum: ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes & incertum procul & intuentibus ex quo monte: uesuuium postea fuisse cognitum est: oriebatur. Cuius similitudinem & formam non alia res magis quam pinus expresserit. Nam longissimo uelut trunco flatu in altum quibusdam: ramis diffundebatur. Credo & recenti spiritu euecta: dein senescente eo destituta: ut etiam pondere suo uicta in altitudinem uanescebat: candida interdum sordida & maculosa: prout terram cinerem ue sustulerat. Magnum & propiusq; noscendum ut eruditissimo uiro uisum. Iubet liburniciam aptari. Mihi si uenire una uellem facit copiam. Respondi studere me malla: & forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos. Retinere classiarii imminente periculo exterriti: nauicula eius sub iacebat: nec ulla nisi nauibus fuga: ut se tanto discrimini eriperent orabat. Vertit ille consillium: & quod studio animo inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes: ascendit ipse: non retinet modum. Sed multi erat enim frequens amoenitas: orat. Laturus auxilium properat. Alii territi fugiunt. Rectum ipse cursum rectaq; gube nacula in periculum tenet. Adeo solitus metu: ut omẽs illius malis motus omnis fugura ut deprachenderat oculis dictaret: enotaretq;. Iam nauibus cinis incide rat: quo propius accedere calidior & densior. Iam pumices etiam nigri ambustiq; & fracti igne lapides. Iam uadum subitum ruinaq; montis: littora obstantia. Conctanti paulum an retro flecteret: mox gubernatori ut ita faceret monenti. Fortes inquit fortuna iuuat. Pomponianum pete: stabiti erat: dirimit sine medio. Nam censim circunactis turbatisque

littoribus maxima re infunditur. Ibi q̃q̃ nondum periculo apropinquante conspicuo tñ: & cum cresceret proximo sarcinas contulerat in nauis in artus fugae: si contrarius uetus resedisset. Quo tunc auunculus meus secund. ssimo inuectus complectit trepidante con consolatur: hortatur: utq; timorem eius sua securitate leniter. deferri in balneum iubet: lotus accubat: coenat atq; hylaris: aut qđ est aeque magnum similis hylari. Interim e ue suuio monte pluribus locis latissimae flammae: atq; incendia relucebant: quoꝝ fulgur: & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatione ignis relictos desertasq; uillas per solitudinem ardere in remedium formidinis dictabat. Tunc se quieti dedit: & quieuit uerissimo quidem somno. Nam meatus animae qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat: ab iis qui limini obuersabantur: audiebatur. Sed aera ex qua zeta adibatur: ita iam cinere mixtisq; punicibus oppleta surrexerat ut si lõgio in cubiculo mora esset: exitus negaretur. Excitatus procedit: seq; Pomponião caeterisq; qui puigilat autẽ reddidit: i cõe cõsultãt itra tecta subsistãt: an in apto uagẽt. Nã crebris ua stisq; tremoribus tecta mutabant: & quasi emota sedibus suis nunc huc nunc illuc abire: aut referri uidebantur. Sub dio rursus q̃q̃ leuium exesorumq; punicum casus metuebat q tamen malorum collatio elegit: & apud illum quidem ratio rationem apud alios timo rem timor uicit. Ceruicalia capitibus imposita linteis constringuntur. Id munimentũ ad uersus incidentia fuit. Iam dies alibi illic nox omnibus noctibus nigrio: densioeq; quam tamen faces multae uariaq; lumina soluebãt. Placuit egredi in littus & ex proximo aspi cere & quid iam mare admitteret quod adhũc uastum & aduersum permanebat. Ibi sup abiectum linteum recubans semel atq; iteꝝ frigidam aquam poposcit: ausitque. Deinde flãmae flãmarumq; prenuutius odor sulphuris alios in fugam uertunt: excitant illum. Innixus seruis duobus assurrexit: & statim concidit. Vt ego coniector. crassiore caligine spiritu obstructo: clausoq; stomacho: qui illi natura inualidus & angustus & frequenter iuteraestuãs erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uiderat tertius: corpus inuẽ tum integrum illesum: opertumq; ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescẽti similior q̃ defuncto. nterim missieni ego & mater. Sed nihil ad hystoriam. Nec tu aliud q̃ de exi tu eius scire uoluisti. Finem ergo faciam: Vnum adiiciam: omnia ea quibus interfuerat: quaeq; statim cum maxime uera memorantur: audierat uera persecutum. Tu potissimũ excerpes. Aliud ẽ.n. epistolam: aliud hystoriam: aliud amico: aliud oĩbus scribere. Vale

ITEM TERTVLLIANI IN APOLOGETICO.

PLynius secũdus cũ quandã prouĩtiã gereret: & In magistratu plurimos xp̃ianoꝝ interficeret: multitudine eorum perteritus quaesiuit de Traiano qd facto opus esset nuntians: ꝑter obstinationem sacrificandi & añ lucanos coetus ad canen dum cuidam xp̃o ut deo: nihil apud eos reperiri. Praeterea ad confoederandã disciplinã uetari ab his homicidia: furta: adulteria: latrocinia: & his similia. Ad quae commotus Traianus re cribit: hos quidem inquaerendos non esse oblatos uero puniri oportere.

ITEM EX LIBRIS DE TEMPORIBVS EVSEBII CAESARIENSIS.

Lynius secundus Nouocamensis Orator & hystoricus insignis habetur. Cuius plu rima ingenii opera extant. Periit dum inuisit uesuuium.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER PRIMVS.

CAIVS PLYNYVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS. T. VESPASIANO SVO SALVTEM.

PRAEFATIO.

IBROS naturalis historiae nouitiũ camoenis qritũ tuoꝝ opus matum apud me proxima foetura licentiores epistola narraret constitui tibi iucundissime imperator. Sit enim haec tui praefatio uerissima dum maximo consenscit in patre Nanq; tu solebas meas esse aliquid putare nugas: Vt obiicere moliar Catullum conterraneum meum. Agnoscis & hoc castrense uerbum: Ille enim (ut scis) permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit: quam uolebat existimari a uernaculis tuis & famulis. Simul ut hac mea petulantia fiat: quod proxime nõ fieri questus es in alia procaci epistola nostra ut in quaedam acta exeam. Sciantq; omnes quam ex aequo tecum uiuat imperium Triumphale & censorium ius exeasq; consul ac tribunitiae potestatis particeps. Et quod his nobilius fecisti: dũ illud patri pariter & equestri ordini p̃stas p̃fectus ꝑtorii eius omniaq; haec reipu. Et nobis quidẽ qualis in castrensi contubernio? Nec quicquam mutauit in te fortunae amplitudo in iis nisi ut prodesse tantũdem posse: ut uelles. Itaq; cum caeteris in uenaratione tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te familiarius audatia sola superest. Hanc igitur tibi imputabis: & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciem: nec tamen profeci. Quando alia uia occurris ingens. Et longius etiam submoues ingenii fasibus. Fulgurat in nullo unquam uerius dicta uis eloquentiae tribunitiae potestatis facundia. Quando tu ore patris laudes tonas? Quanto fratris amas? Quantus in poetica es? O magna foecunditas animi. Quemadmodum quoq; fratrem imitareris excogitasti. Sed haec quis posset intrepidus aestimare? subiturus ingenii tui iudicium praesertim lacessitum? Neq; enim similis est conditio publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum possem dicere: quid ista legis imperator? Humili uulgo scripta sunt: agricolarum opificum turbae: deniq; studiorum ociosis. Quid te iudicem facis. Cum hanc operam condicerem: non eras in hoc albo. Maiorem te sciebam quam ut descensurum huc putarem. Praeterea est quaedam publica etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa & M. Tullius extra omnem ingenii aleam positus. Et quod miremur per aduocatum defenditur? Haec doctissimum omnium Persium legere nolo. Lelium Decimum uolo. Quod si hoc Lucillius qui primus condidit stili nasum dicendum sibi putauit. Si Cicero mutuandum praesertim cum de repu. scriberet: quanto nos causatius ab aliquo iudice defendimur? Sed haec ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimum refert sortiatur aliquis iudicem an eligat. Multumq; apparatus interest apud inuitatum hospitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hostem: & repulsis tanquam honoribus ineptis gaudentem: flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc se facere pro innocentia: quod in rebus humanis summum esset profitebantur. Inde illa nobilis. M. Ciceronis suspiratio. O te foelicem. M. Portii a quo rem improbam petere nemo audet. Cum tribunos appellaret. L. Scipio Asiaticus inter quos erat Gracchus hoc attestabatur: uel inimico iudice se probari posse. Adeo summum quisque causae suae iudicem facit quemcunq; elegit. Vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positum summa eloquentia summa eruditione praeditum religiose adiri etiam a salutantibus scio. Et ideo immensa praeter caeteras subit cura: ut quae tibi dicantur condigna sint. Verum & diis lacte rustici multeq; gentes supplicant: & molla tantum salsa litant: qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio deos

colore quoquomodo posset. Meae quidem temeritati accessit hoc quoq; ꝙ leuioris ope
rae hos tibi dedicaui libellos. Nam nec īgenii sunt capaces: quod alioquin nobis perq̄
mediocre erat. Nec admittunt excessus aut orationes: sermones ue: aut casus mirabiles:
uel euentus uarios non alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia rerum
natura: hoc est uita narratur. Et haec sordidissima sui parte: ut plurimarum rerum aut
rusticis uocabulis aut externis: immo barbaris cum honoris praefatione ponendis. Prae/
terea iter est non trita auctoribus uia: nec qua peregrinari animus expectat. Nemo apud
nos quidem qui attentauerit. Nemo apud graecos qui unus omnia ea tractauerit: inue
nitur. Magna pars studiorum amoenitates quaerimus. Quae uero tractata ab aliis dicū
tur immense subtilitatis obscuris rerum tenebris praemuntur. Iam omnia attingenda
quae graeci ciecyclopedias uocant: & tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero
ita multis prodita ut in fastidium sint adducta. Res ardua uetustis nouitatem dare: no
uis auctoritatem: obsoletis nitorem obscuris lucem: fastiditis gratiam: dubiis fidem: om/
nibus uero naturam: & naturae suae omnia. Itaque etiam non assecutis uoluisse: abūde
pulchrum atque magnificum est. Equidem ita sentio peculiarem in studiis causam eoꝝ
esse: qui difficultatibus uicti utilitatem iuuandi praetulerunt gratiae placendi. Idque &
in aliis operibus ipse feci: & profiteor me mirari Liuium auctorem celeberrimum ī hysto
riarum suarum quas repetit ab origine urbis quodam uolumine sic orsum. Iam sibi sa/
tis gloriae quaesitum & potuisse se desinere: ni animus īquies pasceretur opere. Profecto
enim populi genitum uictoris & Romani nominis gloriae non sibi composuisse illa decu
it. Maius meritum esset operis amore: non animi causa perseuerasse & hoc populo Roma
no praestitisse non sibi. Viginti milia rerum dignarum cura. Quoniam ut ait Domitius
Piso Thesauros oportet esse non libros: lectione uoluminum circiter duum milium: quo
rum pauca admodum studiosi attingūt propter secretum materiae ex exquisitis aucto
ribus centū inclusimus triginta sex uolmminibus adiectis rebus plurimis: quas aut igno
rauerant priores aut postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse quae & nos prae
terierint. Homines enim sumus & occupati officiis: subcisius tēporibus ista curamus: id
est nocturnis. Ne quid nostris putes cessatum horis. Dies uobis impendimus. Cū somno
ualitudinem computamus: uel hoc solo praemio contenti ꝙ dum ista (ut ait. M. Varro (
mussitamus pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia est. Quibus decausis at
que difficultatibus nihil auso premittere. Hoc ipsum tu prestas qđ ad te scribimus. Nec
fiducia operis hac est: sed dicatura. Multa ualde preciosa ideo uidentur: quia sunt tem
plis dicata. Nos quidem omnes patrem te: fratrem que diximus opere iusto temporꝝ no
strorum hystoriam orsi a fine Aufidi Bassi. Vbi sit quae queres iampridem per acta san
citur. Et alioquin statutum erat haeredi mandare. ne quid ambitioni dedisse uita iudi
caretur. Perinde uero occupantibus locum faueo ego & posteris: quos scio nobiscum de
certaturos: sicut ipsi fecimus cnm prioribus. Argumentum huius stomachi mei habebis:
ꝙ in his uoluminibus auctorum nomina praetetexui. Est enim benignum (ut arbitror) &
plenum ingenii pudoris fateri per quos profeceris: non ut plerique ex his quos attigi fece
cerunt. Scito enim conferentem me auctores deprachendisse adiuratissimis & ꝓximis ue
teres transcriptos ad uerbum: neque nominatos. Non illa uirgiliana uirtute ut certarēt.
Non Ciceroniana simplicitate qui in libris de repu. Platonis se Comitē profitetur. In con
solatione filiae Crantorem inquit sequor. Item Panecium de officiis. Quae uolumina:
eius ediscenda non modo in manibus habenda quottidie nosti. Obnoxii profecto animi
& infoelicis ingenii est deprehendi in furto malle: q̄ mutui reddere. Cum praesertim sors
fiat ex usura. Inscriptionis apud graecos mira foelicitas. Cerion inscripsere quod uole/
bant intelligi fauum. Alii caeras amaltheas: quod copiae cornu: uelut lactis gallinacei
sperare possis in uloumine haustum. Iāiam mos pandectae Enchiridion Pinachidon: in/
scriptiones propter quas uadimnium deferi possit. At cū intra: ueris dii deaeque q̄ nihil
in medio inuenies. Nosti crassiores antiquatum exemplorum artiumque: q̄ facetissima

lucubrationem dicunt. Vt qui ait Bibaculus eram & uocabar Patomimus afferit. Varro in satyris suis sustulit & flexibilia. Apud graecos desit nugari Diodorus: & bibliothecis hystoriam suam inscripsit. Appion quidam grammaticus hic quem Tybe/rius Caesar cymbalum mundi uocabat: quoniam publicae famae tympanum potius uideri posset: immortalitate donari a se scripsit: ad quos aliqua componebat. Me ue/ro non poenitet nullum festiuiorem excogitasse titulum. Et ne in totum uidear grae/cos insectari: ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus: quos in libellis his inuenies absoluta opera: & illa quoq; quae mirandro non satiamur: pendenti titulo inscripsisse: Vt Apelles faciebat: aut Polycletus tanquam inchoata semper arte & imperfecta ut contra iudiciorum uarietates superesset artifici regressus ad ueniam uelut emendaturo quic/quid desideraretur si non esset interceptus. Quare plenum uerecundiae illud est: quod omnia opera tanquam nouissima inscripsere: & tanquam aliquid singulis fato sit adem ptum. Tria non amplius (ut opinor) absolute quae traduntur inscripta ille fecit: quae suis locis reddam: quo apparuit summam artis securitatem auctori placuisse. Et ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ergo plane meis adiici posse multa confiteor. Nec his solis: sed & omnibus quae edidi. Vt obiter caueam istos homeromasticas. Ita enim uerius dixerim quam ut audio stoicos & dialeticos & epicureos quoq;. Nam de grammaticis semper ex pectaui parturiri aduersus libellos: quos de gramatica edidi. Et subinde abortus fecere iam decem annis: cum celerius etiam elephanti pariant. Cernimus etiam aduersus Theo phrastum hominem in eloquentia tantum: ut nomen diuinum inde inuenerit scripsisse etiam foeminam: & prouerbium inde natum: suspendio arborem eligendam. Non queo mihi temperare quo minus ad hoc pertinacea ipsa censorii Catonis uerba ponam. Vt in/de appareat: etiam Catoni de militari disciplina commentati: qui su Africano immo ue ro sub Hannibale didicisset militare. Et ne africanum quidem ferre potuisset: qui impera tor triumphum reportasset: paratos fuisse istos qui obtrectatione alienae scientiae famã sibi aucupantur. Quid enim ad te in meo uolumine? Scio ego quae scripta sunt. Haec si palam proferantur: multos fore qui inuti legent. Sed ii potissimum querae laudis exper/tes sunt. Eorum ego oreones sine praeterfluere. Nec Plancus illepide qui cum diceretur Asinius Pollio oreones in eum parare: quae ab ipso aut liberis post mortem Planci ede/rent ne respondere posset. Cum mortuis non nisi laruas luctari. Quo dicto sic repercus/sit illas: ut apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo securi etiam contra uitiliti/gatores quos. Cato eleganter & uitiis & litigatoribus composuit. Quid enim illi aliud quam litigant: aut litem quaerunt? Exequemus reliqua propositi. Quia uero occupatio nibus tuis publico bono parcendum erat: quid singulis contineatur libris: huic epistolae subiunxi. Summaq; cura ne perlegendos eos haberes operam dedi Tu per hoc & aliis prestabilis: ne perlegant. Sed ut quisque desiderauerit aliquid in tantum quaerat: & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in litteris nostris Valerius Soranus in libris quos epopteidon scripsit. Vale.

SVMMATIM HAEC INSNT LIBRIS SINGVLIS.

EX AVCTORIBVS:
M.Varone Sulpitio Gallo Tiberio Caesare impatore.Qu.Tuberõe.Tu.Cicerõe.L.Pisõe.T.Liuio.Cor.Nepote Statio seboso Celio antipatro.Fabiano:Antiate:Mutião Cecía q dẽ hetrusca discipliá scripsit:Tarq tio.L.Iulio:Aquilaq;.Item Sergio.
EXTERNIS.
Platõe Hipparcho:Timarcho Petosiri:Neocepso.Pythagoricis:Posidonio.Casimandro Epigene Gnomonico Euclide Cerano phon Eudoso Democrito Critodemo Trasillo Serapiõe Dicearcho archimede Onesicrito Eratosthene Pythea Herodoto Aristotele Ctesia Arthemidoro Ephesio Isidoro. Caraceno Theopompo.

IBRO tertio cõtinẽt situs gentes maria oppida portus mõtes flumina mẽsurae populi qui sunt aut fuerunt.

EXAVCTORIBVS.
Turraneo Graculo Cor.Ne.T.Li.Catone Censorio:M.Agrippa.M.Varone Diuo Augusto:Varone.Atracinio:Antiate:Rginio:L.Vetere Pomponio Mela: Curiõe patre: Celio Aruntio Seboso Licío:Mutiano Fabricio Tusco.L.Ateio Capitone Verrio Flacco.L.Pisone.Ca.Eliano Valeriano.
EXTERNIS.
Artemidoro Alexandro Polyhistore Tucidide Theophrasto Isidoro Theopõpo Metrodoro Sepsio Calicrate Xenophõte Lampasceno Diodoro Siracusano Nymphodoro Caliphane Tigmagene.

IBRO Quarto continentur situs gentes maria oppida portus montes fluía mensurae populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Catone Censorio. M. Agrippa Diuo augusto: Varone: Atracino: Cor. Nepote. Hignio. L. Vetere: Põpõio Mela: Licinio: Mutião. Fabritio Tusco: Ateio: Capitone: Atheophilologo.

EXTERNIS.

Polybio. Hecateo: Hellanico Damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Timosthene: Ephoro: Cratere grãmatico: Serapione: Anciochẽse. Callimacho siculo musico: Alexãdro polyhistore: Tucydide: Dosiade: Anaximandro Philistide: Malore: Dionysio: Aristide: Callidemo: Menechino: Eratosthene: Anticlide: Heraclide: Philemone: Aieneponte: Pythea: Isidoro: Phileuide: Xenagora: Astymõio: Staphylo: Agorastocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

LIBRO Quinto continent: situs gẽtes: maria: oppida: portus: montes: fluĩa: mensurae: populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

Agrippa: Suetonio: Paulino: Varrõe: Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere. Mela: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Caesare: Arũtio: Liuio filio: Sebo so ĩ actis triũphorũ.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damasceno: Dicearcho: Bione: Timosthene: Philenide: Xenagora: Astymõio: Staphylo: Dionysio: Aristotele: Aristocrito: Ephoro: Eratosthene: Hipparcho: Panetio: Serapione: Antiocheuo: Callimacho: Agatocle: Polybio: Timeo: Machania: Herodoto: Myrsilo: Alexandro polyhistore: Metrodoro: Posidonio qui piplutõ: idẽ est de diuitiis: periegesios: id est de terrae ambitu: Sotade: Periandro: Arctare Sycionio: Eudoxo: Antigene: Callicrate: Xenephonte Lãpsaceno. Diodoro

Siracusano: Hãnõe: Hamilame: Nyampho doro: Calliphone: Arpemidoro: Megastene Isidoro: Eubolo: Aristocreonte.

IBRO sexro continentur: gentes: maria: oppida: portus flumina: mensurae populi qui sunt aut fuerunt.

Sũma oppida.c.lxxxxv. Sũma gẽtes.d.lxvi. sũma fluuiũ clara.c.lxxxx. sũma mõtes clari.xxxviii. sũma ĩsule.c.viii. sũma q̃ ĩtercide re oppida aut gẽtes.lxxxxv: Sũma res & hystoriae & obseruatiões duo milia.ec.xiiii.

EX AVCTORIBVS.

M. Agrippa: Varrõe: Atracino: Cor. Nepote Higino. L. Vetere: Mela: Pomponio: Domitio Corbulone: Licinio: Mutiano: Claudio Caesare: Aruntio seboso: Fabritio: Tusco. T. Liuio: Seneca Higidio.

EXTERNIS.

Iuba rege: Hecateo: Hellanico damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Betõio: Timostene: Parocle: Demodemãte: Clitarcho: Eratosthene: Alexandro magno: Ephodoro: Hipparcho: Panetio: Cailiacho: Artemidoro: Apollodoro: Agatocle: Polybio: Vinaco: Siculo: Alexandro Polyhistore: Isidoro: Hãmometo: Metrodoro Posidonio: Onesicrito: Nearcho: Megasthene: Diogenete: Aristrocreõte Bione: Dialdone. Simonide minore: Basile: Xenophonte Lampsaceno.

IBRO septimo continentur gentium mirabiles figurae

EX AVCTORIBVS.

Verrior Flacco: Cn.Gelio: Licinio: Mutiano. Mutio: Masurio: Agrippino: Claudio Caesare.M.Cicerone: Asinio Pollione. Messala: Ruffo: Nepote Cornelio. Virgilio. L. Cordo: Melisso: Seboso: Cor.Celso: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Põponio attico: Pediano asconio. Sabino: Catone Censorio: Fabio uestale.

EXTERNIS.

Herodoto: Aristea: Betone. Sigono: Cratere: Agatharcide: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollodoro. Philarcho: Damone: Megasthene: Ctesia: Taurõe: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate Medico: Asclepiade medico: Hesiodo: Anacreonte: Theopõpo: Hellanico damasceno: Ephodaro: Epigene: Beroso: Petosiri: Neocepso: Alexandro polyhistore: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistorẽ hystorico: Stratone: qui cõtra Ephori theoremata scripsit: Heraclide põtico: Asclepiade: qui tragodumena phõ: Stephano: Egesia: Archimacho: Tucydide: Mnestygitione: Xenagora: Metrodoro: Scepsio: Anticlide: Critodemo:

LIBRO Octauo continent animaliũ terrestrium naturae peditantum.

EX AVCTORIBVS.

Mutiano: Icilio: Verrio: Flacco: L.Pisone:
Cor. Valeriano. Catõe cẽsorio: Fenestella:
Trogo: Actio: Columella: Virgilio: Varrõe
L. Metello: Scipione: Cor. Celso: Nigidio:
Trebio nigro: Põponio Mel. Manilio Sura.

EXTERNIS.

Iuba rege: Polybio: Onesicrito: Isidoro: An/
tipatro: Aristotelle: Demetrio physico: De/
mocrito Theophrasto: Euante: Apocha qui
olympionica: Hierõe rege: Attalo rege: Phy
lometere rege: Ctesia: Duride. Philisto: Ar
chita: Philarcho: Amphilocho: Ateneo: Ana
xipoli: Thasio Apollodoro lenio Aristopha
ne milesio: Antigono cineo: Agathole chio:
Apollonio pergameno: Aristrandro ateneo:
Bacaio milesio: Bione solense: Cherea ate/
neo: Diodoro prienneo: Dione colophanio:
Epigene: Rhodio Euagone: Tasio: Euphro
nio: Ateneo: Hegesia: Maroneo: Menandro
Parienio: Heracleote: Menecrate poeta: An
drociõe qd̃ d̃ agricultura scripsit: Escrion e
qui item Dionysio qui magonem trãstulit:
Diophane qui ex Dionysio epitoma fecit.
Archelao rege: Nicandro.

IBRO nono cõtinent animaliũ aqua
ticorum hystoriae & naturae.

EX AVCTORIBVS.

Turranio: Gracculo: Trogo: Moecenate: Albo flauo: Corn. Nepote: Valerio mino/grapho: Fabiano: Fenestella Mutiano. He/lio Scilone: Statio seboso: Melisso. Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Messala Corui no: Trebonio Nigro: Nigido.

EXTERNIS.

Aristolete: Archilao rege: Callimacho: De mocrito: Theophrasto: Trasillo: Hegesi/deno: Cudnio: Alexandro polyhistore.

LIBRO Decimo continent naturae & hystoriae animalium uolatilium.

EX AVCTORIBVS.

Manlio Cornelio: Valeriano Actio: Umbritio meliore: Massurio: Sabino: Antistio: Labeone: Trogo: Cremutio: M. Varrone: Marco Aemilio: Emislio: Mutiano Nepote Fabiano pictore. T. Lucretio. Cor. Celso Oratio Delusõe: Higinio: Sarsenis: Higidio Manlio Sura.

EXTERNIS.

Homero: Phoemonoe: Philemone: Boeto. qui onytigonia illa quae de auguriis: Aristotele: Theophrasto: Callimacho: Eschilo: Hierone rege: Philometere rege: Archita: Amphliocho atheniense: Anaxipoli thasio: Apollodoro lennio: Aristophane millesio. Antigono cymeo: Agatocle chio: Apollonio pergameno: Aristandro atheneo: Bachio millesio: Bione Solense: Cherea atheniense: Diodoro priennie: Diono colophonio. Democrito: Diophane nicense: Epigene rhodio Euagora thasio: Euphronio atheneo: Iuba: Androtione qui de agricultura: Ascrione qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane qui ex Dionisio epitoma fecit Nicandro: Onesicrito: Philarcho: Hesiodo.

LIBRO Vndecimo cōtinent hystoriae & naturae paruorum aīaliū & repetiliū

EX AVCVOAIBVS.

M. Varrōe: Higino: Scropha: Sarsena: Cel

so.Cor.Aemilio:Marco:Virgilio.Columella.Iulio: Aquilio qui de hetrusca disciplia scripsit:Tarquinio qui item: Vmbritio qui item.Catone Censorio:Domitio caluino: Trogo melisso.Fabiano:Mutiano:Nigidio Manilio:Opio.

EXTERNIS.

Aristotele:Democrito:Neoptolemo: q mella scripsit:Aristomacho qui item :Phylisto qui item:Nicādro:Menecrate: Dionysio q magonem transtulit:Empedocle:Callimacho:Attalo rege. Apollodoro qui de bestiis uenenatis:Hippocrate:Eriphilo:Erasistrato Asclepio:Themisone:Possidōio stoico:Menandro prienense:Heraclieē Euphrōio ateneo:Theophrasto:Hesiodo: Philometerre Rege.

Ibro duodecimo continentur de arboribus. De arborum honore & quando Platanus primum in italia:& de natura earum. Ca.i.

Summa res & hystoriae & ob seruationes: ccccclxxviii.

EX AVCORIBVS.

M.Varrone:Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso:Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo:Higino:Claudio Caesare:Cor: Nepote:Sex.Nigro q gr[illegible] de medicia scripsit:Cassio Hemina.L:Pisone:Tuditano: Antiate.

EXTERNIS.

Theophrasto:Herodoto. Callistene:Isigono :Clitarcho:Anaximene:Duride :Nearcho:Onesicrito:Polycrito: Olympiadoro Diogeneto:Nigibulo:Anticlide:Carete Cydonio:Menechino:Doroteo:Xeniade eolico:Anteo Epipodo Cherea Democle Ptolemaeo Lago Masia Macedone. Zoilo. Item Democrito Amphilocho Aristomacho Alexandro polyhistore Iuba Apollodoro qui de odoribus scripsit. Heraclide medico Archidemo. Item Dionysio Item Democle. Item Euphrōe. Item Opsenide. Itē Diagera

Item Iolla: Item Heraclide tarentino: Zenocrate ephesio.

LIBRO Tertiodecimo continentur de unguentis & arboribus: maritimis.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Mutiano: Virgilio: Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Fabio: Higino: Trogo Proculo: Claudio Caesare: Cor. Nepote: Sex. Nigro qui graece de medicina scripserit: Cassio hemina. L. Pisone: Tuditano: Anriate.

EXTERNIS.

Theophrastro: Herodoto: Callisthene: Isidoro: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Olympiodoro: Diogenero: Cleobolo: Anticlide: Crate Mitileneo. Menetimodoro Thebano: Doroteo atheniense: Lyco: Anteo: Epippo: Dione: Adimantho: Ptolemaeo Lago: Marsia Macedone: Zoilo: Item Democrito: Amphilocho: Alexandro polystore: Aristomacho: Iuba rege; Apollodoro qui de odoribus scripsit: Heraclide medico: Boene medico: Archidemo: Item Dionysio: Item Democlide: Item Euphrone: Item Mneside: Item Giagara: Itẽ Iolla: Item Heraclide Tarentino. Xenocrate ephesio.

LIBRO Quartodecimo continetur de uitibus & uineis.

EX AVCTORIBVS.

Cor. Valeriano: Virgilio: Celso Catone Cẽsorio: Sarsẽis patre & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco: Verrio: Grecino. Iulio Actio: Columella: Massurio: Sabino: Fenestella: Tergilla: Mactoi Planco: Flauio Dorsino: Sceuola: Aelio: Atteio Capitone: Cotto Messalino. L. Pisõe: Pompeio: Leneo: Fabião: Sex. Nigro Bibio Ruffo.

EXTERNIS.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele Democrito: Attalo rege: Phylometere Rege: Archita: Xenophonte: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lennio Aristophane Milesio antigono Cyneo: Agatone: Apolloneo Pergameno: Aristandro ateneo: Botriete. Item Bacchio: Milesio Bione: Solẽse: Cherea atheniense: Cheristo. Item diodoro priẽneo: Dione colophonio: Epigene Rhodio: Euagora: Thasio: Euphrone ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschiriõe qui item lysimacho qui item Dionysio qui magonẽ trãstulit diopstene q ex Diouy. epitoma fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato qui item Iuba Rege.

IBRO quintodecimo continentur de natura frugiferaꝝ arboꝝ & cultorũ.

EX AVCTORIBVS.

Fenestella Fabiano: Virgilio Cornelio Valeriano: Celso: Catone Cẽsorio: Sarsenis patre & filio: Scropha. M. Varrone: Dysimacho: Fabio pictore: Trogo Higino: Flacco Verrio: Gaecino attico: Iulio Sabino: Tergilla: Cotta: Messalino Columella. L. Pisone: Pompeio Leneo: Mactio planco: Flauio Dorsene: Sceuola: Helio: Atteio: Capitone: Sex. Nigro: Mumio Ruffo.

EXTERNIS.

Esiodo Aristotele: Democrito: Hierone Rege: Archita: philometere Rege: Attalo Rege

Xenophonte: Amphilocho: Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lennio: Aristophane Milesio: Antigone Cymeo: Agatocle: Chio: Apollodoro pergameno: Aristandro Ateneo: Bacchio milesio: Bione solense Cherea ateneo: Cheristo: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euagora Thasio: Euphroio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschirione qui item: Dionysio qui magonem transtulit: Diophane q ex Dionysio epitoma fecit: Asclepiade medico: Erasistrato item: Comiade qui de conditura uini: Aristomacho qui item: Hycesio qui item: Themisone medico: Onesicrito. Iuba rege.

in tectum. Ca.xliii.
De grutinanda materia & lignis
sectilibus Ca.xliiii.
De arborũ aetate & qua genera arborum
minime durant. Ca.xlv.
Sũma res & historie & obseruatiões.c.xxxv

EX AVCTORIBVS.

N: Varrone. Feciale Nigidio. Cor. Nepote
Higinio. Massurio. Catone mutiano. L. Pi/
sone Trogo Calfurnio basso Cremutio.
Sexto: Nigro. Cor. Boccho: Vitruuio: Grae
cino.

EXTERNIS.

Alexãdro polyhistore. Hesiodo Theophra
sto Democrito. Homero Timeo Mathe/
matico

IBRO septimodecimo continent sa/
tiuarum ac cultarũ arbo℞ natrurae.

Arborum precia mirabilia. Ca.i.
De natura caeli ad arbores & quam partẽ
caeli spectare debeant Ca.ii.
De societate caeli & terre ad
arbores .Ca.iii.
De qualitate regionum. .Ca.iiii.
Genera terrarum. Ca.v.
De terra quam britãnia & gallia
amat. Ca.vi.
De graecorum doctrina: Ca.vii.
De terra℞ generibus Ca.viii.
De cieris usu & de fimo & que sata uberio
rem terrã faciãt & que urãt. Ca.ix.
De sationes arborum & ꝗ auulsione nascũ
tur arbores Ca.x.
De transferendis seminariis & ulmis seren/
dis & scrobibus. Ca.xi.
De inteualis plantandarum arborũ & um/
bris & stillicidiis & ubi plantari
debeant. Ca.yii.
Quae arbores tarde crescant & que celeri/
ter & de sabina. Ca.xiii.
De satione arborum & insitione & quomo
do inuenta sit tn eera inserendi
implastratio. Ca.xiiii.
De uitae inserenda. Ca.xv.
De emplastratione Ca.xvi.
Exemplum huius rei. Ca.xvii.
De cultura talea℞ & quibus temporibus in
sitatio fiat. Ca.xviii.
Quae arbores societate gaudeant & de di
sciplina oblaqueãdi & aculeãdi Ca.xix.
De salicto & harundineto & caeteris caedu
is ad perticas palos. Ca.xx.
De culturis & disciplina excolendarum
uinearum. xxi:
De sulco & uinea℞ putatiõe. Ca.xxii.
Ratio arbustorum Ca.xxiii.
De seruandis uuis & morbis
arborum Ca.xxiiii.
De prodigiis ex mutatiõe &: đ remediis ex
arboribꝫ & q̃ irrigatiõe ꝓficiãt & q̃liter rigã
dũ & mirabilia de riguis. Ca.xxv.
De remediis morbo℞ arbo℞ Ca.xxvi.
De caprificatiõe & stercoratõe Ca.xxvii.
De diuersis medicamentis arborum contra
uenenata animalia & contra formicas & cõ
tra noxia animalia. Ca.xxviii
Sũma r̃s & hystorie & obseruatões d.lxxxi:

EX AVCTORIBVS

Cor. Nepote. Catone Censorio. M. Varrõe
Celso: Virgilio. Higino: Sarsenis patre & fi/
lio: Scropha: Calfurnio: Basso: Trogo: Aemi
lio Macro. Graecino Columella: Attico Iu
lao: Fabiano: Sura: Mainlio: Decio: Mundo
C. Epidoco. Lu. Pisone.

EXTERNIS.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democri/
to: Theopompo: Hieroneo Rege Attalo Re
ge: Archita: Xenophonte: Amhilocho ateniẽ
se: Anaxipoli Thasio Apollodoro: Lennio:
Aristophane Milesio: Antigono: Cymeo:
Agatochle chio: Apollonio Pergameo: Bac
chio Millesio Bione: Cherea athẽiense. Che
recto. Item Diodoro priennio: Dione Colo
phonio: Epigene rhodio: Euagene. Thasio:
Euphronio: Atteneo: Androtione q de agri
cultura scripsit. Aschrione qui itẽ: Lysima/
cho qui item: Dionysio qui magonem trãs
tulit: Diophane qui ex: Dionysio epitoma
fecit Aristandro qui de portentis.

IBRO octauodecimo continetur de
agricultura

Quod antiquis maximum studium agri/
cultura fuit. Ca i.
Quae corona primo romae. Ca:ii.
De iugere & actu & legibus cira pecora: &

EX AVCTORIBVS.

Massurio: Sabino: Cassio Hemina: Varrio Flacco. L. Pisone: Corn. Celso: Thuriano: Graculo. D. Syllano. M. Varrone. Catone Censorio: Scropha: Sarsenis patre & filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Tro/go: Ouidio: Grecino: Columella: Tuberõe: L. Aruntio qui graece de astris scripsit: Cae sare dictatore qui item: Sergio: Paulo: Sabi no: Fabiano. M. Cicerone; Calfurnio Basso: Atteio Capitone.

EXTERNIS.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Demo/crito: Hierone rege: Philometere rege: At/talo rege: Archelao rege: Archita: Xenophõ te: Amphilacho Ateneo: Anaxipoli thasio: Aristophane milesio: Apollodoro Lennio: Antigene Miceneo: Agatocle chio: Apol/lonio pergameno: Aristrandro ateneo: Bac chio millesio: Bione solense: Cherea athe/niense: Cheresto: Item Diodoro prienneo: Dione colophonio: Epigene rhodio: Euago ra thasio: Euphronio ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit: Eschryone q itẽ Lysimacho qui item: Dionysio q magonẽ transtulit: Diophane qui ex dionysio epito ma fecit: Palete: Eudoxo: Philippo: Calip/po: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Crito ne: Oenopide Zenone: Eutemone: Harpa/lo: Hecateo: Anaximandro: Sosigene: Hip/parcho: Arato: Zoroastre Archibio.

LIBRO Nonodecimo continentur lini natura:& mirabilia.

EX AVCTORIBVS.

EXTERNIS.

MEDICIS.

Iolla:Erasistrato:Diagore:Andrea:Mnesi/de:Epicharmo:Damione:Daliona: Sosime ne:Theopolemo:Metrodoro: Solone: Ly/cio:Olympiade Thebana:Phillino: Petre/io:Myctione:Claudia:Xenocrate.

IBRO uigesimosecundo continētu de auctoritate herbarum.

De gentibus herbis formae gratia utentibus. Ca.i.
Quđ herbis uestes inficianť. Ca.ii
De corona graminea. Ca.iii.
De uarietate eius. Ca.iiii.
Qui soli corona ea donati. Ca.v.
Quis solus cēturio corōatus. Ca.vi
Medicinae ex reliquis ornamentis & eryngе. Ca.vii.
De herba q̄ cētū capita uocāt Ca.viii.
De achano & glycyrrhyza & stomachice. Ca.ix
De tribulo & generibus eius & medicinis. Ca.x.
De stoebe & medicinis eius. Ca.xi
De hyppophye & medicīs eius. Ca.xii.
De urtica & medicinis eius. Ca.xiii.
De lamio & medicinis eius: Ca.xiiii.
De scorpione: generibusque ac medicinis eius. Cxv.
De leucacantha siue phinio siue iscada & medicinis eius. Ca.xvi:
De helxine perditio parthenio syderite & medicinis eius. Ca.xvii.
De chameleonte generibusq; & medicinis eius. xviii.
De coronopo & medicīs eius. Ca.xix:
De anchusa & pseudancusa & medicinis earum. Ca.xx.
De onychilo:aīhēi:loto:& lotometra heliotropio:tricocco & callitricho. Ca.xxi.
De picride & thesio & asphodelo halimo & achāto & bupresti elaphobosco sādice:& lasina & de caucalide.sio:syllibo : scolymo siue limonio & soncho condrilo siue condrili & boletis. Ca.xxii.
De fungis & silphio & de lasere mede. Ca.xxiii.
De natura mellis & aqua mulsa & quare genere ciborum mores immutenť & de melitide & caera Ca.xxiiii.
Contra oppositiones medicorum medicine ex frugibus. Ca.xxv.
Summa medicinae & hystoriae & obseruationes.dcccc.vi. EX AVCTORIBVS.
Iisdē quibus priore libro:& preter eos Chrysermo:Eratosthene. Alceo.

IBRO uigesimotertio continetur de cultis arboribus.

De medicinis uuarum recētium :& sarmētis uuaꝝ & uinaceis & de uua theriace & uua passa & astaphiđ & astaphisiagria pituaria & labrusca:& de uite alba & nigra & đ mustis & uini generibus. Ca.i.
De aceto scyllino & oximelle & sapa & fece uini aceti & sape. Ca.ii.
De oleis & foliis olee:flor & cīer & đ oliua alba & nigra & de murca. Ca.iii.
De foliis oleastri & oenantino oleo & coccino & amygdalino & laurio & myrtheo chamemirsino & cupressino citreo & caryno. Ca.iiii.
De myrobolano palma & palma elata. Ca.v.
Medicinae ex singuloꝝ generum flore foliis:fructu.ramis cortice ligno: succo:radice:cinere. Ca.vi.
De pyris & eoꝝ obseruatiōibus & de ficoꝝ obseruatiōe & caprifico & hermea & alioꝝ generibus medicine. Ca.vii.
De pineis & amygdalis:& nuce auelana:& nuce iuglande & pistaciis:& castaneiis & siliqs & cornu :uredīe & lauro. Ca.viii.
De myrto satiua & myrtidano & & de myrto siluestri. Ca.ix.
Sūma hystoriae medicine & obseruatōes M.ccc.xix. EXAVCTNRIBVS
C.Valgio:Pōpeio:Lēnio:Sex.Nigro q grece scrpsit. Tul.Basso qui item:Antonio Castore:M:Varrone:Cor.Celso.Fabiano.

EXTERNIS.

Theophrasto.Democrito: Orpheo:Pythagora:Magone:Menādro q biocrea scripsit: Oicādro:Homero:Hesiodo.Museo: Sophocle:Anaxilao:

MMEDICIS.

Mnesteo:Callimacho:Phania phisico. Simo.Timaristo:Hippocrate. Crysippo. Diocle.Opione:Heraclide: Hidesio. Dionysio. Apollodoro citiense. Apollonio Tarentino. Praxagora.Phistonico medo. Dieuche Cleophantho.Pilistione Asclepiade. Crateua.

EX AVCTORIBVS.

EXTERNIS.

MDICIS.

reo uel phãceo & heracleo syderio & hyo/
sciamo uel apollinari siue alter
cangeno. Ca.iii.
De linozoste:parthenio hermipora siue po
tius mercuriali & achillea & panace hera/
clea sideriti milefolio: & de scopa regia: &
hermineo teucrio splenio & de melãpodio
siue helleboroquot'ue eo℞ genera et de ni
gro helleboro & albo medicinae: & qñ def:
& quomõ summẽdũ: & qbus nõ dandum:
& ꝙ mures necat. Ca.iiii.
De mithridatia:& scordoti siue scordio: &
polemõia uel phileteria uel chiliodynama:
& eupatoria & cẽtaurea siue chyrõia & de
lecto centaureo libadio felle terre & trior/
che medicinae.
De climeno & gẽtiana & lysimachia: & par
thenide & arthemisia & ambrosia & nym/
phea & heracleo siue rhopalo & euphorbia
medicinae. Ca.vi.
De plantagine & buglosso & cynoglosso &
buphatalmo & scithica & de spartãia et hip
pice & eschemone:& de betouica & cãtabri
ca & consiligine & hiberida & chelidonia &
canaria & elephobosco & dictãno & aristo
lochia:& ꝙ eius delectatione inuoluant pi
sces & statim capiantur:& medicina contra
serpentium ictus ex herbis quas superius
nominauit. Ca.vii.
De agremonia & agarico & chio & hyoscia
mo & iereboãte & blattaria & lemõia & qn
quefolio & dauco persolata & arctio & cy/
clamino & peucedano. Ca.viii.
De rhysellio & cẽtaurea & chelidonia & pa
nace & hyoscião & euphorbio. Ca.ix.
De anagalid siue acoro & mãdracora siue
circelo & cicuta & creno agrio & molibda/
na & iride & capno & alice & achoro cotyle
do aizoo & ãdrachne & erigero & de ophéo
ro:&d labro ueneris & de ramũculo medici
nae & de oris uitiis. Ca.x.
Sũma medicine & hystoriae & obseruatio
nes.M.cc.lxxxxii. EX AVCTORIBVS.
Sex.Gallico:Põpeio Leneo:Sestio Nigro q
graece scripsit:Iulio Basso q item:Antonio
Castore.Cor.Celso. EXTERNIS.
Theophrasto:Apollodoro Democrito Iuba
Orpheo Pythagora:Magone:Menandro q
biocrea scripsit:Nicãdro:Homero: Hesodo
Museo:Sophocle:Xantho:Anaxilao.

MEDICIS.
Mnesteo:Callimaco:Phãia physico: Tima
risto:Simo:Hippocrate:Crysippo: Diocle:
Opione:Heraclide:Hicesio:Dionysio.Apol
lodoro:Citiense Apollodoro: Tarẽtino Pra
xagora:Phistonico medo:Dieuche:Theo/
phanto:Phylistione. Asclepiade: Crateua:
Iolla:Erasistrato:Diagora: Andrea: Mnesi
cle:Epicharmo:Demione:Sosimene: Tho/
polemo:Metrodoro:Solone:Lycio:Olym/
piade thebana Phillino:Petreio: Mictione:
Glaucia:Xenocrate.

IBRO uigesimosexto continentreli/
que ꝑ morbo℞ genera medicĩe & de
nouis morbis:& de lichne qd sit: & quando
primũ ĩ italia coepint & de carbunculo ele
phantiasi & colo. Ca.i.
Laus Hippocratis Ca.ii.
De nóua medicina:& Asclepiade medico
& qua ratione uerorem medicinam
imutauerit. Ca.iii.
Irrisio magice artis & de lichene
& tapsia. Ca.iiii.
Ad strumas & ad digytos & ad pectus &
ad tussim medicinae. Ca.v.
De uerbasco & cameleuce uel tussilagine
& bechio & aqlea & saluia. Ca.vi.
Ad lateris dolořs & pectoris & ad hortopno
eas ad iacioris dolorẽ cordis dolori pulmõi
urinae tussi pectori ulceribus pulmoni rẽi
bus epaticis:ad uomitionẽ ad singultus
pleureticis lateri Ca.vii.
De omnibus uitiis uentris & remediis eo℞
que circa uel intra sunt:et de aluo sistenda
uel soluenda. Ca.viii.
De puleo et argemone. Ca.ix.
De nymphea et abstinentia et appetẽtia ue
neris:et de satyro erytrochocco et crategi
et syderiti. Ca.x.
Medicine generales de pedibus talis articu
lis neruis et remedia contra morbos q totũ
corpus occupãt:et de myrtido et uigiliis: et
paralysi:et de febribus frigidis et febre iu/
mentorum.et freneticis et chameacte: et ai
zoo et igne sacro. Ca.xi.
Ad eluxata membra et cõtra morbũ regiũ
et contra furũculos et fistulas et inflatiões
et ambustionem et contra alios morbos ad
neruos et sanguinem. Ca.xii.
De herba e quiseto et stephanomeli et eri/

EX AVCTORIBVS.

M.Varrone.C.Valgio: Pompeio leneo: Sestio Nigro qui graece scripsit.Iulio basso q item Antonio Castorore.Cor.Celso.

EXTERNIS.

Theophrasto.Apollodoro. Democrito.Iuba.Orpheo. Pythagora. Magõe. Menãdro q biochrea scripsit. Nicãdro. Homero. Hesiodo.Museo.Sophocle. Xanto. Anaxilao.

MEIDCIS.

Mnesteo.Calimacho.Phania physico.Cimarcho.Simo.Hippocrate. Crisippo. Diocle.Opione. Heraclide. Hicesio. Dionysio. apollodoro Citiense. Apollodoro Tarentino.Praxagora.Phistonico medo.Dieuche Chlephanto.Philistione. Asclepiade. Crateua.Iolla.Erasistrato.Diagora.Andra.Mnesicle.Epicharmo. Demione. Theopolemo: Metrodoro.Solone.Lycio.Thebana.Olympiade.Plylino. Petreio. Myctiõe. Glaucia Xenocrate.

LIBRO Visesimoseptimo cõtinentur reliqua haerbarum genera.

EX AVCTORIBVS.

Pompeio Lennio:Sestio Nigro:qui graece scripsit:Iulio basso qui item:Antonio Castore:Cor.Celso.

EXTERNIS.

Teophrasto: Apollodoro q itẽ: Democrito:Aristogitone: Orpheo:Pythagora: Magone:Menãdro q biocreo scripsit: Nicãdro

MEDICIS.

Mnesteo:Callimacho:Timaristo: Simo: Hippocrate: Chrysippo: Diocre: Opione: Heraclide:Hicesio: Dioysio Apollodoro citiense Apollodoro tarentino.Praxagora.

Plistonide medo Diuche Cleophanto. Phi listione. Asclepiade Crateua Iolla Erasistra to Diagora Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Demione: Sosimene: Theopoleno: Metrodo ro: Solōe: Lycio: Olympiade Thebana. Phy lino: Petreio: Myctiōe: Glaucia: Xenocrate

Ex auctoribus.

M. Varrone. L. Pisone: Fabiāo: Verre: Antia te: Verrio Flacco: Catōe: Censorino: Sergio Sulpitio: Lucinio Marco: Celso: Massurio: Sestio: Nigro q̄ graece scripsit: Bytho: Din rhceno: Ophilio medico: Granio medicis

EXTERNIS.

Democrito: Apollonio qui & minsin: Mile/ to Artemone: Sextilio: Homero: Theophra sto: Lysimacho: Atalo Xenocrate. Orpheo qui diophios. Archelao qui item Demetrio Sotyra: Laide Elephantide Salpe. Olym/ piade thebana. Diotio Iolla Mictione Smir neo: Esine medico. Hippocrate. Aristotele Metrodoro. Iccacida medico. Hesiodo. Dia alcōne Cecilio. Biōe qui peridinameō. An/ xilao: Iuba rege.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrōe. L. Pisone. Verrio Flacco: Antia te. Nigidio. Cassio. Hemina. Cicerōe Plau to: Celso. Sestio Nigro q̄ graece scripsit. Ce cilio medico. Metello Scipione: Ouidio poe ta. Licinio Macro.

EXTERNIS.

Philopatore. Homero Aristotelo. Orpheo. Democrito. Anaxilao.

MEDICIS.

Botriense. Apollodoro. Orchidemo. Anaxi lao. Aristone. Xenocrate. Democrate. Dio/ doro. Chrysippo philosopho. Ori. Nicādro. Apollonio. Tyaneo.

EX AVCTORIBVS.

M.Varrone: Nigido.M.Cicerone. Sestio Nigro qui graece scripsit. Lycio macro.

EXTERNIS.

Herodoto: Aristotele: Hermippo: Homero: Appione: Orpheo: Democrito; Anaxilao.

MEDICIS.

Botrio: Apollodoro: Menandro: Archimede: Aristone: Xenocrate: Diodoro: Chrysippo: Ori: Nicandro: Apollonio: Tyaneo.

LIBRO Trigesimoprimo continentur medicinae ex aquatilibꝰ & quae mirabilia

EX AVCTORIBVS.

M.Varrone: Cassio Parmense: Cicerone: Mutio: Corn.Celso. Trogo; Ouidio: Polybio: Sorono.

EXTERNIS.

Callimacho: Cecilio: Ctesia: Lyndo: Theophrasto. Eudoxo: Teopompo: Polyclito: Iuba: Lyco: Appione: Epigene: Pelope: Apelle: Democrito: Trasillo: Nicandro: Menandro comoedo: Attalo: Salustio: Dionysio: Andrea: Nicerato: Hippocrate: Anaxilo.

LIBRO Trigesimosecundo continentur r̃liquae medicinae ex aquatilbus

EX AVCTORIBVS.

Licino macro: Trebonio Nigro. Sestio Nigro qui graece scripsit. Ouidio poeta. Cassio: Hemina. Mecenate. L. Ateio.

EXTERNIS.

Iuba: Andrea. Salpe. Appione Pelope. Apelle Thasio. Strasillo Nicandro:

EX AVCTORIBVS.

L. Pisone: Antiate Verrio: M. Varrone Cor. Nepo.: Messala ruffo : Marso poeta Butho Iulio basso q̄ d̄ medicinis graece scripsit: Sestio nigro qui item: Fabio Vestale:

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro Scepsio: Menechino qui de toreutice scripsit : Xenocate qui item Antigono qui item: Heliodoro qui de atheniensiū anathematis: Praxitele q̄ admirabilia opa scripsit: Nymphodoro: Iolla: Apollodoro: Andrea : Heraclide: Diagora: Botriēse: Archimede: Dionysio: Aristogene Democrito: Mnesicle: Atralo medico: Xenocrate: Zenone: Tennesto.

EX AACTORIBVS.

L. Piſone: Antiate: Varrio.M. Varrone. Meſſala: Ruffo: Marſo poeta: Betho: Iulio: baſſo qui de medicina grece ſcripſit: Sex. Nigro Item Furio Veſtale.

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro Sceptio: Menechichino q̃ d̃ toreutice ſcripſit: Xenocrate q̃ itē Antigono q̃ itē: Duride q̃ itē: Heliodoro q̃ de athēiēſiū anathemate ſcripſit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Diagora: Butrieſe Iolla. Apollodoro: Archimede: Dionyſio: Ariſtogene: Diomede: Mneſicle: Zenone:

LIBRO Trigeſimoquinto continetur honos picturae.

EX AVCTORIBTS.

Meſſalla oratore: Meſſalla ſene: Feneſtella attico: Verrio.M. Varrone. Corn. Nepote: Decio Eculeōe: Mutiāo: Meliſſo: Vitruuio Caſſio ſeuero: Longulano: Fabio ueſtale qui de pictura ſcripſit.

EXTERNIS.

Praſitele: Apelle: Melantio. Aſclepiodoro: Euphrāore: Parrhaſio: Heliodoro q̃ anathematha ſcripſit athenis: Metrodoro q̃ de architectione ſcripſit: Democrito: Theophraſto: Appoione grāmatico qui de metallica medicina ſcripſit: Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: Butrienſe: Archydemo: Dionyſio: Ariſtogene: Demade: Mneſicle: Xenocrate: Zenonis: Theonneſto.

LIBRO trigeſimoſexto cōtinentur naturae lapidum & luxuriae marmoꝝ.

EX AVCTOAIBVS

M.Varrõe:Celio:Galba:C.Ictio: Mutiano
Nepote:Cor.L.Pisone:Tuberone: Seneca:
Fabio:Vestale:Ammo Foeciale: Fabiano:
Catone Censorio:Vitruuio.

EXTERNIS.

Theophrasto:Praxitele:Iuba rege:Nican/
dro:Sotaco.Sudine:Alexandro:Polyhstore
Apione:Philistõico:Duride:Herodoto: Eu
mero:Aristagora:Dionysio: Archemidoro.
Bucorida: Anthistene:Democrito: Demote
le:Licea.

Ibro uigesimoseptimo continent ori/
go gemmarum.

EX AVCTORIBVR

M. Varrone: Actis triumphi: Moecenate: Iaccho: Cor. Boccho:

EXTREMIS

Iuba rege: Xenocrate: Zenonis: Sudine: Eschylo: Phyloxene: Erupide: Nicandro Satyro: Thoephrasto: Carete: Phylomene: Democrate. Xenotino: Netrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Siculo: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasia: Theomene: Ctesia: Mithridate, Sophocle: Archelao rege: Callistato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro polyhistore: Appione: Ori: Zoroastre: Zactalia.

C.PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS INCI.

AN FINITVS SIT MVNDVS CA. I.

m Vndum & hoc quod nomine alio Cælum appellari libuit: cuius circunflexu teguntur cuncta: numen esse credi par est: æternũ: imensum neque genitum: neque interiturum unquam. Huius extera indagare: nec interest hominum: nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer est: æternus immensus: totus in toto: immo uero ipse totum infinitus: ac finito similis. Omnium rerum certus & similis incerto. Extra intra cuncta complexus in se idemq; rerum naturæ opus & rerum ipsa natura: furor est mensuram eius animo quosdam agitasse atq; prodere ausos. Alios rursus occasione hinc sumpta: aut his data innumerabiles tradidisse mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret. Aut si una omnes incubarent: totidem tamen soles: totidemq; lunas: & cætera etiam in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi non eadem quæstione semper intermino cogitationis occursura desiderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ, omnium artifici possit assignari. Non illud idem in uno facilius sit intelligi tanto præsertim opere: furor est: profecto furor egredi ex eo: Et tanquam interna eius cuncta plane iam sunt nota, ita scrutari extera quasi uero mensuram illius rei possit agere: qui sui nesciat: aut homines possint uidere quæ mundus ipse non capiat.

DE FORMA EIVS. CA. II

f Ormam eius i speciẽ orbis absoluti globatam esse nomen imprimis & cõsensus in eo mortalium orbem appellantium. Sed & argumenta re℞ docent nõ solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in se se: ac sibi ipsa tolleranda est: seque includit & continet nullarum egens compagum: nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: nec quia ad motum quo subinde uerti mox apparebit: talis aptissima est. Sed oculorum quoq; probatiõe quod cõuexus mediusque quacumq; cernatur: cum id accidere in alia non possit figura.

DE MOTV EIVS. CA. III.

h Anc ergo formam eius æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celleritate. xxiiii. hora℞ spatio circũagi solis exortus & occasus haud dubium reliquere an sit imensus: & ideo sensum aurium facile excedens tãtæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus non equidẽ facile dixerim: non hercle magis q̃ circũactorũ simul tinnitus syde℞ suosque uoluentium orbes. An dulcis qdam & incredibili suauitate contentus nobis qui itus agimur iuxa diebus noctibusque tacitus labitur mũdus: esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas: Nec ut i uolucr℞ notamus ouis leuitatem continuam lubricum corpus: quod clarissimi quidem auctores dixere: uerum argumentis indicatur quoniam inde deciduis rerum omniũ seminibus in numeræ in mari præcipue: ac plerumq; confusis monstrificæ digenerãtur effigies. Præterea uisus probatione: alibi plaustra: alibi ursi tauri alibi: alibi litteræ: figura & candidiore medio super uerticem circulo.

CVR MVNDVS DICATVR. CA. IIII.

e Quidem & consensu gentium moueor. Nanq;. Cosmos græci nomine ornamenti appellauerunt eum & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interprætatur. M. Varro Adiuuat rerum ordo descripto circulo qui signifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursus congruens tot sæculis ratio.

DE QVATTVOR ELEMENTIS. CA. V.

Nõ quod de mundo senserit plinius

Nõ de figura mundi

Nõ de motu orbis

Nõ sono orbium

Nõ de figuris

n Ec de elementis uideo dubitari quattuor ea esse. Ignitum summo: inde tot stellaꝝ collucentium illos oculos. Proximũ spiritue. quẽ græci nostriq; eodem uocabulo aera appellãt. Vitalẽ hunc: & per cuncta reꝝ meabilẽ: totoq; consertũ. Cuius ui suspensã cũ quarto aquaꝝ elemento librari medio spatii tellurẽ. Ita mutuo cõplexu diuersitatis effici nexũ: & leuia põderibus ĩhiberi quo minus euolent. Cõtraq; grauia ne ruãt suspendi leuibus in sublime tendẽtibus. Sic pari ĩ diuersa nisu ui sua quæq; cõsistere irrequieto mũdi ipsius cõstricta circuitu: quo sẽper ĩ se currẽte imã atq; mediã in toto terrã eadẽq; uniuerso cardine stare pẽdentẽ librãtẽ per quæ pendeat. ita solã ĩmobilẽ circa eã uolubili uniuersitate eadẽq; ex oĩbus necti: eidẽq; oĩa inniti.

De septem Planetis. Ca. VI.

i Nter hãc cælũq; eodẽ spiritu pẽdẽt certis discreta spatiis. vii. sydera: quæ ab incessu uocamus errantia: cũ errent nulla minus illis. Quoꝝ medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec tempoꝝ modo terrarũq; : sed sydeꝝ etiam ipsoꝝ cæliq; rector. Hunc mũdi esse totius animum: ac planius mentẽ. Hunc principale naturæ regimen ac numen credere decet opera eius existimãtes. Hic lucem rebus ministrat. aufertq; tenebras. Hic reliqua sydera occultat. hic uices tẽpoꝝ annũq; semp. renascentem ex usu naturæ tẽperat. hic cæli tristitiã discutit. atq; etiã nubila humani animi serenat. hic suũ lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat. præclarus: eximus: oĩa ĩtuens oĩa ẽt exaudiens ut prĩcipi litteraꝝ Homero placuisse ĩ uno eo uideo.

De deo. Ca. VII.

q Vapropter effigiẽ dei formãq; querere ĩbecillitatis humanæ reor: quisquis est deus (si mõ est alius) & quacũq; in parte totus est sensus: totus est uisus totus auditus: totus animæ: totus animi: totus sui. Innumeros quidẽ credere atq; etiã ex uirtutibus uitiisque hominũ ut pudicitiã: cõcordiã: mentẽ: spẽ: honorẽ: clæmẽtiã: fidẽ: aut (ut Democrito placuit) duos oĩo pœnã & benefitiũ maiorem ad socordiã accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit ĩfirmitatis suæ memor: ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret. Itaq; nomina alia aliis gẽtibus: & numina in iisdem innumerabilia reperimus. Inferis quoq; in genera descriptis morbisq; & multis etiã pestibus dũ esse placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiam publice febri fanũ in palatio dicatũ ẽ. Orbonæ ad ædẽlariũ ara. Et malæ fortunæ esquiliis. Quãobrem maior cælitum populus etiã quam hominũ intelligi põt: cum singuli quoq; ex semetipsis totidẽ deos fatiat Iunones geniosq; adaptãdo sibi. Gẽtes uero quædam animalia etiã aliqua & obscena ꝓ diis habẽt: ac multa dictu magis pudenda per fetidos cibos & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi: tãtoq; æuo ex his numinẽ nasci: & alios esse grãdæuos: semperq; canos: aliosiuuenes: atq; pueros atricoloris: aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus uiuentes morientesq; puerilium prope deliramentoꝝ est. Sed super oẽm ĩpudentiam adulteria ĩter ipsos singi: mox iurgia: & odia: atq; etiam furtoꝝ esse & scelerũ numina. Decus est mortali iuuare mortalẽ: & hæc ad æternã gloriã uia: hac proceres iere romani: hac nunc cælesti passu cũ liberis suis uadit maximus oĩs æui rector Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens. Hic ẽ uetustissimus referendi benemerẽtibus gratiã mos: ut tales numinibus ascribant. Quippe & omnium aliorum nomina deorum & quæ supra syderũ retuli ex hominum nata sunt meritis. Iouẽ quidem aut mercurium aliterue alios inter se uocari: & esse cælestis nomẽculaturæ quis nõ ĩterprætatiõe nature fateatur? Irridendũ uero agere curã reꝝ humanaꝝ illud quicqd est summum. An ne tam tristi atq; multiplici ministerio nõ pollui credamus dubitemus ue? Vix ꝓpe est iudicare utrũ magis cedu cat generi humano quando aliis nullus est deorum respectus: aliis pudendis externis famulantur sacris: ac digytis deos gestãt: & mõstra quoque quæ colũtdãnant: & excogitant cibos: ĩperia dira in ipsos ne somno quidem quieto irrogãt. Nõ matrimonia nõ

liberos nõ deniq; quicquam aliud nisi iubentibus sacris diligunt. Alii in ipso capito lio fallũt: ac fulminãtẽ peierãt Iouẽ: & hos iuuãt scelera: illos sacra sua poenis agunt. Inuenit tñ inter has utrasq; sentẽtias mediũ sibi ipsa mortalitas numẽ: quo minus ẽt plana de deo cõiectatio esset. Toto qppe mũdo & locis oĩbus oĩbusq; horis omniũ uocibus fortuna sola inuocat̃: & una nominat̃: una accusat̃: una agit̃ rea: una cogitatur: sola laudat̃: sola arguitur: & cũ cõuitiis colitur: uolubilisq; a plerisq; uero & cæca etiã existimata: uaga: incõstãs: ĩcerta: uaria: ĩdignorũq; fautrix: huic oĩa expensa: huic oĩa ferũtur accepta: & ĩ tota rõne mortaliũ sola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ sumus sortis: ut sors ipsa ꝓ deo sit: qua deus ꝓbatur ĩcertus. Pars alia & hanc pellit: astroq; suo euẽtus assignat: & nascẽdi legibus semelq; ĩ oẽs futuros unq̃ deo decretũ. In reliquũ uero ociũ datur. Sedere cœpit sentẽtia hæc: pariterq; & eruditũ uulgus & rude ĩ eã cursu uadit. Ecce fulguꝝ monitus: oraculoꝝ pscita: aruspicũ pdicta atq; ẽt parua dictu ĩ auguriis sternutamẽta & offensiões pedũ. Diuus Augustus læuum ꝓdidit sibi calceũ pposterẽ ĩdutũ quo die seditiõe militari ꝓpe afflictus ẽ. Quæ singula ĩ ꝓuidã mortalitatẽ inuoluunt: solũ ut ĩter ista uel certũ sit nihil esse certi: nec miserius qcq̃ homine aut sup̃bius. Cæteris quippe animãtiũ sola uictus cura est. In quo spõte naturæ benignitas sufficit: uno quidẽ uel p̃ferenda cunctis bonis: ꝙ de gloria: de pecunia: ambitiõe: supq; de morte nõ cogitãt. Veꝝ ĩ his deos agere curã rerum humanaꝝ credi ex usu uitæ ẽ: pœnasq; maleficiis aliquãdo seras occupato deo ĩ tanta mole: nunq̃ autẽ irritas esse. Nec iõ ꝓximum illi genitũ hominẽ: ut uilitate iuxta beluas esset. Impfecte uero ĩ hominẽ naturæ pcipua solatia ne deũ quidem posse oĩa. Nãq; nec sibi põt mortẽ cõsciscere: si uelit: quod homini dedit: optimũ in tãtis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defunctos: nec facere ut qui uixit nõ uixerit: q honores gessit: nõ gesserit. Nullũq; habere in p̃terita ius p̃terq̃ obliuionis. Atq; (ut facetis quoq; argumẽtis societas hæc cũ deo copuletur) ut bis dena uiginti nõ sint: ac multa similiter efficere nõ posse. per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potentia id quoq; esse quod deũ uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienũ pp uulgatã assidue q̃stionẽ de deo.

De natura sydeꝝ erratiũ. CA. VIII.

[h]Inc redeamus ad reliq̃ naturæ sydera quæ affixa diximus mundo: nõ illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis: & clara diuitibus: minora paupibus: obscura defectis: & ꝓ sorte cuiusq; lucẽtia ad munera mortalibus. Quia nec cũ suo q̃q; homĩe orta moriũtur: nec aliquẽ extingui decidua significãt. Nõ tãta cælo societas nobiscũ ẽ: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; sydeꝝ fulgor. Illa nimio alimẽto tracti humoris ignea uim abundãtia reddũt: cũ decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accesis liquore oleinotamus accidere. Cæteꝝ æterna ẽ cælestibus natura ĩtexẽtibus mundũ ĩtextuq; cõcretis. Potẽtia autẽ ad terrã magnopere eorum pertinẽs: quæ pp effectus claritateq; & magnitudinẽ ĩ tanta subtilitate nosci potuerunt: sicut suo demostrabimus loco. Circuloꝝ quoq; cæli rõ in terræ mẽtione aptius dicetur: quãdo ad eã ptinet tota signiferi modulatio ĩuẽtionibus non dilatis: Obliq̃tatẽ eius ĩtellexisse: hoc ẽ reꝝ fores aperuisse Anaximãder Milesius traditur primus olimpiade. lviii. Signa deĩde ĩ eo cleostratus: & primũ arietis ac sagitarii. Sphærã ipam añ multo atlas. Nũc relicto ipsius mũdi corpe reliq̃ ĩter cælũ terrasq; tractẽtur Sũmũ eẽ qđ uocãt saturni sydus: iõq; minimũ uideri: & maxĩo ãbire circulo: ac. xxx. ãno ad breuissima sedis suæ prĩcipia regredi certũ ẽ. Oĩum autẽ errãtiũ sydeꝝ meatꝰ ĩterq; ea solis & lunæ cõtrariũ mũdo agere cursũ: id ẽ leuũ: semp illo ĩ dextrã pcipiti: & q̃uis assidua cõuersiõe ĩmẽse celeritatis attolãtur ab eo: rapiãturq; ĩ occasũ: aduerso tñ ire motu: p suos quæq; passus ita ferri: ne cõuolutus aer eãdẽ ĩ p̃te æterna mundi uertigĩe ignauo globo torpeat: sed findatur aduerso sydeꝝ uerbere discretus & digestus. Saturni autẽ sydus gelidæ ac rigentis eẽ naturæ: multoq; ex eo inferiorẽ Iouis

circulum:& ideo motu celeriore duodenis circũagi ãnis. Tertiũ Martis: quod qdam Herculis uocãt: ignea ardẽtis solis uicinitate binis fere ãnis cõuerti. Id eoq; huius ardore nimio & rigore Saturni ĩteriectũ ãbobus ex utroq; tẽpari Iouẽ: salutareq; fieri deũ. Inde solis meatũ esse ptiũ qdẽ trecentaꝝ. lx. Sed ut obseruatio ũbraꝝ eius redeat ad notas q nos ãnis dies adiici: supq; quartã partẽ diei. Quã ob cãm qnto ãno unus ĩ tercalaris dies addit̃: ut tẽpoꝝ rõ facilius solis itineri cõgruat. Infra solẽ ãbit ĩgẽs sydus appellatũ. Veneris: alterno meatu uagũ: ipsisq; cognomibus æmulũ solis & lunæ præueniẽs qppe & ãte matutinũ exoriẽs luciferi nomẽ accepit: ut sol alter: dieq; maturãs. Cõtra ab occasu refulgẽs nũcupat̃ uesper: ut ꝓgãs lucẽ: uiceq; lunæ reddẽs. Quã naturã eius Pythagoras Samius primus deprehẽdit olympiade circiter. xlii. qui fuit urbis Romæ annus. cxlii. Largiori magnitudine extra cũcta alia sydera: ẽ claritatis qdẽ tãtæ ut uni9 huius stellæ radiis ũbræ reddãtur. Itaq; & ĩ magno nominũ ãbitu ẽ. Alii eim Iunonis: alii Isidis: alii matris deũ appellauere. Huius natura cũcta generãtur ĩ terris. Nãq; ĩ alterutro exortu genitali rore cõspgẽs nõ terræ mõ cõceptus ĩplet: ueꝝ animãtiũ quoq; omium stimulat. Signiferi autẽ ambitũ peragit tricenis & duo de qnquagenis diebus: ab sole nũq̃ absistẽs ptibus sex atq; quadragita lõgius (ut Timeo placet) Simili rõe sed nequaq̃ magnitudie scilicet aut ui ꝓximũ illi Mercurii sydus a qbusdã appellatũ Apollinis ĩferiore circulo fert̃. ix. diebus ociore ãbitu mõ añ solis exortũ: mõ post occasũ splẽdẽs: nũq̃ ab eo. xxii. ptibus remotior: ut Ctesias & Sosigenes docẽt. Ideo & peculiaris hoꝝ sydeꝝ statio ẽ: neq; cõis cũ supradictis. Nãq; ea & q̃rta pte cæli a sole abesse & tertia: & aduersa soli sæpe cernuntur: maioresq; aliis habent cuncta plenæ conuersionis ambitus in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ Natura Ca. VIIII.

[S]Ed oium admirationẽ uicit nouissimũ sydus terrisq; familiarissimũ: & ĩ tenebraꝝ remediũ ab natura reptũ lunæ. Multiformi hæc ãbage torsit ĩgeia contẽplãtiũ: & ꝓximũ ignorari sydus maxie ĩdignãtiũ: crescẽs sẽp aut senescẽs. Et mõ curuata ĩ cornua: mõ æqua ꝓportiõe diuisa: mõ sinuata ĩ orbẽ: maculosa: eodẽq; subito prænitẽs: ĩmensa orbe pleno: ac repente nulla: alias ꝑnox: alias sera & ꝑ pte diei solis lucẽ adiuuãs: deficiens: & ĩ defectu tamẽ cõspicua. Quæ mẽsis exitu latet cũ laborare nõ credit̃. Iã uero hũilis & excelsa: & ne id quidẽ uno mõ: sed alias admota cælo: alias cõtigua mõtibus: nũc in aquilonẽ elata: nũc ĩ austros deiecta. Quæ singula ĩ eã deprehẽdit hoium primus Endymion. & ob id amore eius captus fama traditur. Nõ sumus ꝑfecto ĩgrati erga eos q labore curaq; lucẽ nobis aperuere. In hac luce mira quoq; huãi ĩgenii peste sanguinẽ & cædes cõdere ãnalibus iuuat: ut scelera hominũ noscãt̃ mũdi ipsius ignaris. Proxia ergo cardini: ideoq; minimo ãbitu uigenis diebus septẽnisq; & tertia diei pte peragit spatia eadẽ: quæ Saturni sydus altissimũ. xxx. ut dictũ ẽ ãnis. dein remorata ĩ coitu solis biduo cũ tardissime a trigesima luce rursus ad easdẽ uices exit. Haud scio an omniũ quæ ĩ cælo prænosci potuerũt magistra ĩ. xii. spatia mẽsiũ oportere diuidi annũ: quãdo ipsũ totiẽs solẽ redeũdo ad prĩcipia cõ seqtur. Solis fulgore eã ut reliqua sydera regi: siqdẽ ĩ totũ mutuata ab eo luce fulgere qualẽ ĩ re pcussu aquæ uolitare cõspicimus. Ideo molliore & ĩpfecta ui soluere tãtũ humorẽ atq; etiã augere. quẽ solis radii absumãt. Ideo & ĩæquali lumine aspici: qa ex aduerso demũ plena reliqs diebus tãtũ ex se terris ostẽdat: quãtũ ex sole ipsa cõcipiat. In coitu qdẽ nõ cerni: quoniã haustũ oẽm lucis aduersa illo regerat: ũde accepit. Sydera uero haud dubie hũore terreno pasci: qa orbe dimidio nõnũq̃ maculosa cernãt̃: scilicet nõdũ suppetẽte ad hauriẽdũ ultra iusta ui. Maculas eim nõ aliud ẽe q̃ terræ raptas cũ hũore sordes.

De defectu Solis Et Lunæ Et de nocte: Ca: X

[D]Efectus aũt suos & solis rẽ ĩtota cõtẽplatiõe naturæ maxie mirã: & ostẽto simi lẽ eoꝝ magnitudinũ umbræq; ĩdices existere. Quippe manifestũ e solem iter

uentu lunæ occultari: lunaq; terræ obiectu: ac uices reddi: eosdem solis radios luna ĩterpositu suo auferẽte terræ: terraq; lunæ. Hac uero subeũte repẽtinas obduci tenebras: rursũq; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud eẽ noctẽ q̃ terræ umbrã. Figurã aũt umbræ similẽ metæ ac turbini ĩuerso: qñ mucrone tantũ ĩgruat: neq; lunæ excedat latitudinẽ: quoniã nullũ aliud sydus eodẽ mõ obscuret: & talis figura semp ĩ mucronẽ deficiat. Spatio qdẽ cõsumi umbras ĩdicio sũt uolucrũ plati uolatus. Ergo cõfiniũ illis ẽ aeris terminus initiũq; ætheris. Supra lunã pura omĩa ac diuturnæ lucis plena. A nobis aũt p noctẽ cernũt sydera ut reliq̃ lumina e tenebris. Et pter has cãs nocturno tẽpore deficit luna. Stati aũt atq; mẽstrui nõ sũt utriq; defectus pp obliq̃tatẽ signiferi: lunæq; multiuagos (ut dictũ ẽ) flexus: nõ semp ĩ scrupulis partiũ congruẽte syderũ motu. De syderũ magnitudine. CA. XI.

HAec rõ mortales aĩos subducit ĩ cælũ ac uelut ĩde cõtẽplãtibus triũ maximarũ rerũ naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Non posset qppe totus sol adimi terris ĩtercedẽte luna, si terra maior eẽt q̃ luna. Tertio ex utraq; uastitas solis aperit: ut nõ sit necesse ãplitudinẽ eius oculorũ argumẽtis atq; cõiectura animi scrutari. Immẽsũ eẽ cõstat: qa arborũ ĩ limitibus porrectarũ ĩ quotlibet passuũ milia ũbras paribus iaciat ĩterualllis: tãq; toto spatio medius. Et qa p æqnoctiũ oĩbus ĩ meridiana plaga habitãtibus simul fiat a uertice. Itẽ qa circa solstitialẽ circulũ habitãtiũ meridie ad septẽtrionẽ umbræ cadãt: ortu uero ad occasũ: q̃ fieri nullo mõ posset: nisi multo eẽt maior q̃ terra: & q mõtẽ Idã exoriẽs latitudĩe exupat dextra læuaq; large ãplectẽs psertim discretus tãto ĩteruallo. Defectus lunæ magnitudinẽ eius haud dubia rõe declarat sicut terræ paruitatẽ ipsa deficiẽs. Naq; cũ sint tres umbrarũ figuræ: cõstetq;: si par lumini sit materia: q̃ iactat umbrã: colũnæ effigie iaci: nec habere finem. Si uero maior materia q̃ lumẽ: turbinis recti: ut sit ĩmũ eius angustissimũ: & simili mõ ĩfinita lõgitudo. Si mĩor materia q̃ lux: metæ existere effigiẽ ĩ cacuminis fine desinẽtẽ: taleq; cerni umbrã deficiẽte luna palã fit: ut nulla ãplius relinq̃t dubitatio supari magnitudine terrã. Id qdẽ & tacitis ipsius naturæ ĩdiciis. Cur. n. ptitis uicibus ãni brumalis abscedit? ut noctiũ opacitate terras reficiat: exusturus hâd dubie: & sic quoq; exurẽs q̃dã ĩ pte tãta magnitudo eius ẽ. Quæ qs ĩuenerit ĩ obsuatiõe cælesti. C. XII.

TRõem qdẽ defectus utriusq; primus romani generis ĩ uulgus extulit Sulpitius Gallus q cõs. cũ. M. Marcello fuit. sed tũ Tribunus militũ sollicitudĩe exercitu liberato: pridie q̃ Perses rex supatus a Paulo ẽ: ĩ cõcionẽ ab ĩpatore productus ad pcinẽdã eclipsim: mox & cõposito uolumĩe. Apud græcos aũt ĩuestigauit primus oĩum Tales Milesius olympiadis. xlviii. ãno q̃rto pdicto solis dfectu q sub Haliatte rege factus ẽ urbis cõditæ ãno. clxx. Post eos utriusq; syderis cursũ ĩ sexcẽtos annos pcinuit Hipparcus mẽses gẽtiũ diesq; & horas: ac situs locorũ: & uicos populorũ cõplexus æuo teste haud alio mõ q̃ cõsiliorũ naturæ pticeps. Viri ĩgẽtes supraq; mortaliũ naturã tãtorũ numinũ lege deprehẽsa: & misera hoĩm mẽte absoluta ĩ defectibus stellarũ scelera: aut mortẽ aliquã syderũ pauẽtes. Quo ĩ metu fuisse Stersichori & Pindari uatũ sublimia ora palã ẽ deliq̃o solis: & ĩ luna ueneficia arguẽte mortalitate: & ob id crepitu dissono auxiliãte. Quo pauore ignarus causæ Nicicas atheniẽsiũ ĩpator ueritus classẽ portu educere: opes eorũ afflixit. Macti ĩgenio & cæli ĩterptes rerũq; naturæ capaces argumẽti ĩpatores quo deos hoĩesq; uicistis. Quis. n. hæc cernẽs & statos syderũ (quoniã ita placuit appellare) labores nõ suæ necessitati mortalis gemitus ignoscat. Nũc cõfessa de iisdẽ breuiter atq; capitulati attigã: rõne admodũ necessariis locis strictiq; reddita. Nã neq; ĩstituti opis talis argumẽtatio ẽ: neq; oĩum rerũ afferri posse cãs minus mirũ ẽ: q̃ cõstare ĩ aliq̃b⁹. De defectib⁹. CA. XIII.

DEfectus. cc. xxiii. mẽsibus redire ĩ suos orbes certũ ẽ. Solisq; defectũ non nisi nouissima prima ue fieri luna: quod uocãt coitũ. Lunæ ãt nõ nisi plena: sempq;

citra q̃ ꝓxie fuerit. Oĩbus aũt ãnis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus horisq; sub terra. Nec tñ cũ fiãt supne ubiq; cerni: aliquãdo ꝓpter nubila: sæpius globo terræ obstãte cõuexitatibus mũdi. Intra ducẽtos ãnos Hipparchi sagacitate cõptũ ẽ & lũæ defectũ aliqñ qnto mẽse a priore fieri: solis uero septio. Eãdẽ bis ĩ trigita diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq; aliis hoc cerni: quæq; sũt ĩ hoc miraculo maxĩe mira: cũ cõueniat ũbra terræ lunã hebetari: nũc ab occasus pte hoc ei accidere nũc ab exortus. Et qua nã rõne cũ solis exortu ũbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iã acciderit: ut ĩ occasu luna deficeret utroq; sup terrã cõspicuo sydere. Nã ut ĩ duodeci diebus utrũq; sydus quæreret: & nostro æuo accidit ĩpatoribus Vespasianis patre .iii. filio iteꝝ cons.

De Lunæ Motu. Ca. XIIII.

lVnã sẽp auersis a sole cornibus si crescat ortus spectare: si minuat᷑ occasus haud dubiũ ẽ. Lucere dodrãtis semũtias horaꝝ ab secũda adiiciẽtẽ usq; ad plenũ orbẽ detrahẽtẽq; ĩ diminutiõem. Intra .xiiii. ãt ptes solis sẽp occultã esse. Quo argumẽto ãplior errãtiũ stellaꝝ q̃ lunæ magnitudo colligit᷑: qñ illæ & a septenis iter dũ ptibus emergãt. Sed altitudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis fulgore ĩterdiu nõ cerni: cũ æque die ac noctu luceãt: idque maĩfestũ fiat defectibus solis: & præaltis puteis.

Errãtiũ Motus Et Luminũ Canonica. Ca. XV.

eRrãtiũ ãt tres quas supra solẽ dicimus sitas occultãt᷑ meãtes cũ eo. Exoriũt᷑ uero matutino discedentes ptibus nunq̃ ãplius undenis. Postea radioꝝ eius contractu tegunt᷑: & ĩ triquetro a ptibus c.xx. statiões matutinas faciunt: quæ & priæ uocãt᷑. mox ĩ aduerso a ptibus c.lxxx. exortus uesptinos. Iteꝝ ĩ. c.xx. ab alio latere appropiquãte statiões uesptinas: quas & secũdas uocãt: donec assecutus in ptibus duodenis occultet illas: q uesptini occasus appellant᷑. Martis stella ut᷑ ꝓpior etiam ex q̃drato sentit radios ab lxxxx. ptibus: uñ & nomẽ accepit. Is motus prius & secundus nonagenariis dictus ab utroq; exortu. Eadẽ statiõalis senis mẽsibus cõmorat᷑ ĩ signis alioqn bimestris cũ cæteræ utraq; statiõe q̃ternos mẽses nõ ĩpleant. Inferiores ãt duæ occultãt᷑ ĩ coitu uesptino simili mõ: relictoq; sole totidẽ ĩ ptibus faciũt᷑ exortus matutinos: atq; a lõgissimis distãtiæ suæ metis solẽ ĩsequũt᷑: adeptæq; occasũ matutiõ condunt᷑ ac prætereũt. mox eodẽ ĩteruallo uesperi exoriũt᷑ usq; ad quos dixĩus terminos Ab his retrogradiũt᷑ ad solẽ: & occasu uesptio delitescũt. Veneris stella & statiões duas matutinã uesptinãq; ab utroq; exortu facit a lõgissimis distãtiæ suæ finibus. Mercurii statiões breuiore momẽto q̃ ut deprehẽdi possit. Hæc ẽ luminũ occultationũq; rõ pplexiore motu: multisq; ĩuoluta miraculis. Si qdẽ magnitudines suas & colores mutãt: & eædẽ ad septẽtrionẽ accedũt: abeũtq; ad austrũ: terrisq; ꝓpiores aut cælo repẽte cernũt᷑. In qbus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur: ea quoq; illoꝝ esse muneris: q primi quærẽdi uias demõstrauerũt. Mõ ne quis despet secula ꝓficere semper pluribus de cãis hæc oĩa accidũt. Prĩa circuloꝝ ẽ: quos græci absidas ĩ stellis uocant eteni græcis utẽdũ erit uocabulis. Sũt autẽ hi sui cuiq; eaꝝ: aliiq; q̃ mũdo. quoniam terra a uerticib⁹ duob⁹ quos appellauerũt polos cẽtrũ cæli ẽ nõ signiferi oblique iter eos siti. Oĩa ãt hæc cõstat rõe circini sẽp ĩdubitata. Ergo ab alio cuiq; cẽtro absides suæ exurgũt. Ideoq; diuersos habẽt orbes motusq; dissimiles: quoniã ĩteriores absidas necesse ẽ breuiores eẽ.

Quare eadẽ alias altiora: alias ĩferiora uideat᷑. Ca. XVI.

iGit᷑ a terræ cẽtro absides altissime sunt: Saturno ĩ scorpiõe: Ioui ĩ uirgĩe: Marti ĩ leone: Soli ĩ geminis: Veneri ĩ sagitario: Mercurio ĩ capricorno: mediis oiũ ptibus. Et ecõtrario ad terræ cẽtrũ humilliæ atq; ꝓxiæ. Sic fit ut tardius moueri uideat᷑: cũ altissimo ãbitu ferũtur. Nõ qa accelerẽt tardẽt ue naturales motus qui certi ac singuli sunt illis: sed qa deductas ab sũma abside lineas coartari ad cẽtrũ necesse ẽ sicut ĩ rotis radios. Itẽq; motus alias minor cẽtri ꝓpiqtate sẽtitur. Altera sublimitatũ cã. quoniã a suo cẽtro absidias altissimas habẽt ĩ aliis signis. Saturnus ĩ libræ pte uice

sima. Iupiter cācri. xv. Mars capricorni. xxviii. Sol arietis. xxix. Venus pisciū. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinē rō cæli mēsura nō circuli itelligit: subire eas aut descēdere p pfundū aeris oculis existimātib⁹. Huic cōnexa latitudinū signiferis obliqtatisq; cā ē. Per hūc stellæ qs dixius errātes ferūt. Nec aliud habitat i terris q qd illi subiacet. Reliq a polis squalēt. Veneris tātū stella excedit eū binis ptibus. Quæ cā itelligit efficere ut qdā aīalia & i desertis mūdi nascāt. Luna quoq; p totā latitudinē eius uagat: sed oīo nō excedēs eū ab iis. Mercurii stella laxissime: ut tñ e duodenis ptib⁹ (tot enī sūt latitudīes) nō āplius octonas perret neq; has æqliter. Sed duas medio ei⁹: & supra. iiii. ifra duas. Sol deīde medio fert īter duas ptes flexuoso draconū meatu īæqlis. Martis stella. iiii. medias. Iouis mediā & sup eā duas. Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinū rō ad austrū descēdētiū aut aqlonē subeūtiū. Hac cōstare & tertiā illā a terra subeuntiū i cælū. Et pariter scādi eā quoq; existimauere pleriq; falso. Qui ut coarguāt apienda ē subtilitas imēsa. & oīs eas cōplexa cās: Cōuenit stellas in occasu uespṫino pximas eē terræ & latitudie & altitudie: exortusq; matutinos i initio cuiusq; fieri. Statiōes i mediis latitudinū articulis: q uocāt ecleptica: pinde cōfessū ē motū augeri qdiu i uicino sint terræ cū abscedāt i altitudinē: minui. Quæ rō lunæ sublimitatib⁹ maxie approbat. Aeque nō ē dubiū i exortib⁹ matutinis ēt numeꝝ augeri: atq; a statiōib⁹ primis tres supiores diminui usq; ad statiōes secūdas. Quæ cū ita sint: manifestū erit ab exortu matutino latitudīes scādi: quoniā i eo primū habitu icipiāt partius addiici motus. In statiōib⁹ uero primis ac altitudie subire: quoniā tū primū icipiāt detrahi numeri: stellæq; retroire. Cuius rei rō priuati reddēda ē. Percussæ i q dixius pte & triāgulo solis radio ihibēt rectū agere cursū: & ignea ui leuāt i sublime. Hoc nō ptinus itelligi pōt uisu nostro: iōq; existimāt stare: uñ & nomen accepit statio. Progredit deīde eiusdē radii uiolētia: & retroire cogit uapor repcussas. Multo id magis i uespṫino earū exortu toto sole aduerso: cū i sūmas absidas expellūt: minieq; cernūt: quoniā altissime absūt: & minimo ferūt motu: tāto miores cū hoc i altissimis absidū eueīt signis. Ab exortu uespṫino latitudo descēdit ptius iā se minuēte motu: ñ tñ añ statiōes secūdas augēte cū & altitudo descēdit supueniēte ab alio latere radio: eodēq; ui rursus ad terras dprimēte: q substulerit i cælū ex priore triquetro. Tātū iterest subeāt ne radii an supueniāt. Multoq; eadē magis i uespṫio occasu accidūt. Hæc ē superioꝝ stellaꝝ rō. Difficilior reliqꝝ: & a nullo añ nos reddita.

Catholica syderū errantiū. CA. XVII.

PRimū igit dicat cū sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nūq longius. xlvi. ptibus. Mercurius. xx. a sole abscedāt. Sæpe citra eas ad solē reciprocēt. Cōuersas habēt utræq; absidas: ut ifra solē sitæ: tātūq; circulis eaꝝ sub terra ē: qtū supne pdictaꝝ. & iō nō possūt abesse amplius: quoniā curuatura absidū ibi nō hēt lōgitudinē maiorē. Ergo utræq; simili rōne admodū statuūt absidū suaꝝ margīes: ac spatia lōgitudinis latitudinū euagatiōe pēsāt. At enī cur nō semp ad. xlvi. & ad ptes. xx. pueniūt? imo uero. Sed rō canonica fallit. Nāq; appet absidas quoq; eaꝝ moueri: q nunq transeāt solē. Itaq; cū in pte ipsā eius icidere margies alterutro latere: tū & stellæ ad lōgissima sua iteruallą puenire itelligūt: cū citra fuere margines totidē ptibus: & ipsæ ocius redire credūt: cū sit illa semp utriq; extremitas sūma. Hinc & rō motuū cōuersa itelligit. Supiores. n. celerrime ferūt i occasu uespṫino: hæ tardissime. Illæ a terra altissime absūt: cū tardissime mouēt: hæ cū ocissime. Quia sicut i illis ppinqtas cētri accelerat: ita i iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatē icipiūt: hæ uero augere. Illæ retro cursū agūt a statiōe matutina usq; ad uespṫinā. Veneris a uespṫina usq; ad matutinā. Incipit aūt ab exortu matutino latitudinē scādere. Altitudinē uero ac solē inseq a statiōe matutina ocissima i occasu matutino & altissima. Digredi āt latitudie: motūq; minuere ab exortu matutino retro qdē ire. simulq; altitudie

digredi a statiõe uespertina. Mercurii rursus stella utroq; mõ scãdere ab exortu matuti no. digredi uero latitudie. a uespertino: cõsecutoq; sole ad. xv. ptiũ iterualũ cõsistit. q̃dri duo ppe imobilis. Mox ab altitudie descẽdit: retroq; gradit̃ ab occasu uesptio usque ad exortũ matutinũ. Tãtũq; hæc & luna totidẽ diebus quot subiere descẽdũt. Veneris qndecies & pluribus subit. rursus Saturni & Iouis duplicato digrediunt̃. Martis etiã q̃druplicato. Tãta ẽ naturæ uarietas: Sed rõ euidẽs. Nã quæ ĩ uaporẽ solis nitũt̃: etiã descẽdũt egre. Multa pmi ãplius circa hæc possũt secreta naturæ legesque: qbus ipsa seruiat: exẽpli gratia. In martis sydere cuius ẽ maxĩe ĩobseruabilis cursus nũq̃ id sta tiõem facere. Iouis sydere triquetro raro admodũ. lx. ptibus discreto. Qui nũerus sexã gulas mũdi efficit formas. Nec exortus nisi ĩ duobus signis tãtũ cãcri & leonis simul edere. Mercurii uero sydus ĩ piscibus exortus uesptinos raros facere: creberrĩe ĩ uirgĩe In libra matutinos. Itẽ matutinos ĩ aq̃rio: rarissimos ĩ leone. Retrogradũ ĩ tauro & in geminis nõ fieri. In cãcro uero nõ citra. xxv. ptẽ. Luna bis coitũ cũ sole ĩ nullo alio si gno facere q̃ geminis. Nõ coire aliqñ ĩ sagittario tãtũ. Nouissimã uero primãq; eadem die uel nocte nullo alio ĩ signo q̃ ariete cõspici. Id quoq; paucis mortaliũ cõtigit. Et ĩ de fabula cernẽdi lynceo. nõ cõparere ĩ cælo Saturni sydus & martis cũ plurimũ die bus: clxx. Iouis. xxxvi. ãt cũ minimũ denis ptractis dieb⁹. Veneris. lxxix. ãt cũ minimũ lii. mercurii. xiii. ãt cũ plurimũ. xvii.

Quæ ratio colores eorũ mutet. Ca. XVIII.

c Olores ratio altitudinũ tẽperat: siqdẽ eaꝝ similitudinẽ trahũt: ĩ q̃ꝝ aera uene re subeũdo: tigitq; ap ppiquãtes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorẽ. Ardẽtior ĩ luborẽ. Vẽtosus ĩ horrorẽ. Sol atq; cõmissuræ absidũ extre mæ quæ orbitæ a terra ĩ obscuritatẽ. Suus qdẽ cuiq; color ẽ. Saturno candidus. Ioui clarus. Marti igneus. Lucifero cãdens. Vesperi refulgẽs. Mercurio radiãs. Lunæ blan dus Soli cũ urit̃ ardẽs postea radiãs. His causis cõnexo uisu & earũ quæ cælo cõtinẽt̃ Nanque mõ multitudo cõferta ĩest circa dimidios orbes lunæ placida nocte leniter illustrãte eas. Mõ raritas ut fugisse miremur plenilunio abscõdẽte: aut cũ solis supra ue dictaꝝ radii uisus pstrigẽte nostros: Et ipsa ãt luna ĩgruẽtiũ solis radioꝝ haud du bie differẽtias sẽtit hebetãte cætera ĩflexos mũdi cõuexitate eos: præterq̃ ubi recti ãgu lorũ cõpetũt ictus. Itaq; ĩ quadrato solis diuidua ẽ: ĩ triquetro semi ãbit̃ orbe: ĩpletur ãt ĩ aduerso: rursusq; minuẽs easdẽ effigies pibus edit interuallis: simili rõe qua supra solem tria sydera.

Solis motus & dieꝝ ĩæqualitatis ratio. Ca. XVIIII

s Ol ãt ipse quattuor differẽtias habet bis æquata nocte diei uerno & autũno: ĩ cẽtrũ ĩcidẽs terræ octauis ĩ ptibus arietis ac libræ. Bis pmutatis spatiis ĩ auctũ diei bruma octaua ĩ pte capricorni. Noctis uero solstitio totidẽ ĩ ptibus cancri. ĩæq̃litatis cã obliqtas ẽ signiferi: cũ ps æqua mundi sup subterq; terras oĩbus fiat mo mẽtis. Sed quæ recta ĩ exortu suo cõsurgũt signa lõgiore tractu tenẽt lucẽ: quæ uero obliq̃ ocíore trãseũt spatio.

Quare Ioui fulmĩa assignẽt̃ Ca. XX.

p Atet plerosq; magna cæli affectiõe cõpertũ a pricipibus doctrĩæ uiris supno rũ triũ sydeꝝ ignes esse: q decidui ad terras fulminũ nomẽ habeãt. Sed maxĩe ex iis medio loco siti: fortassis quoniã cõtagiũ nimii hũoris ex supiore circulo: atq; ardoris ex subiecto p hunc modũ egerat. Ideoq; dictũ Iouẽ fulmĩa iaculari. Ergo ut e flagrãte ligno carbo cũ crepitu: sic a sydere cælestis ignis expuit̃ præcita secũ affe rẽs: ne abdicata qdẽ sui pte ĩ diuinis cessãte opibus: Idq; maxĩe turbato fit aere: qa col lectus humor abũdãtiã stimulat: aut qa turbat̃ quodã ceu grauidi syderis partu.

Interualla sydeꝝ Ca. XXI.

i Nterualla quoq; sydeꝝ a terra multi ĩdagare tẽtauerũt. Et solẽ abesse a lũa: un deuigiti ptes: q̃tũ lunã ipsã a terra pdiderũt. Pythagoras uero uir sagacis ani mi a terra ad lunã. cxxv. milia stadioꝝ esse collegit. Ab ea usq; ad solẽ duplum Inde ad duodecim signa triplicatũ. in qua sentẽtia Gallus Sulpitius noster fuit.

S Ed Pytagoras īterdũ ex musica rõe appellat tonũ: q̄tũ absit a terra luna: Ab ea ad Mercuriũ spatii eius dimidiũ.& ab eo ad Venerē. A q̄ ad solē sescuplũ. A sole ad Martē tonũ.i. q̄tũ ad lunā a terra. Ab eo ad Iouē dimidiũ. & ab eo ad Saturnũ dimidiũ.& inde sescuplũ ad signiferũ. Ita septē tonos effici: quā diapason harmoniam uocāt: hoc ē uniuersitatē concētus. In ea Saturnũ Dorio moueri. Mercuriũ phtõgo. Iouem Phrygio.& in reliquis similia iucunda magis q̄ necessaria subtilitate.

De mundi geometria. CA. XXIII.

S Tadiũ.cxxv.nostros efficit passus.hoc ē pedes sexcētos.xxv: Possidonius nõ minus.xl.stadiorum a terra altitudinē eē ĩ qua nubila ac uēti nubesq; pueniant. Inde purũ liqdũq; & ĩpturbatæ lucis aerē. Sed a turbido ad lunā uicies centũ stadiorũ. Inde ad solē qnqes milies. Eo spatio fieri ut tā ĩmensa eius magnitudo nõ exurat terras. Plures aũt nõ ingētis stadiis ĩ altitudinē subire prodiderũt. Incõpta hæc & inextricabilia: sed tā pdēda q̄ sũt prodita. In qs tamē una ratio geometricæ collectiõis nũq̄ fallacis possit nõ repudiari: si cui libeat altius ista pseq. Nec ut mēsura (id.n.uelle pene demētis otii ē) sed ut tātũ cõiectāti aĩo cõstet existimatio. Nā cũ trecētis.lx.& fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulũ per quē meat sempq; dimetiēs tertiā partē ambitus: & tertiæ paulominus septimā colligat: apparet dempta eius dimidia: quoniā terra cētralis ĩteruéniat: Sextā uero ptē huius ĩmēsi spatii quod circa terrā circuli solaris animo cõprehēdit̄ inesse altitudinis spatio. Lunæ uero duodecimā: quoniā tanto breuiore q̄ sol ambitu currit. Ita ferri eā in medio solis ac terræ Mirũ quo pcedat improbitas cordis humani paruulo aliquo ĩuitata successu: Sicut ĩ supradictis occasionē impudentiæ ratio largit̄: ausiq; diuinare solis ad terrā spatia. Eadē ad cælum agunt: quoniā sit medius sol: ut protinus mundi quoq; ipsius mensura ueniat ad digytos. Q̄tas eni dimētientes habeat septimas: tātas habere circulũ duo & uigesimas. tanq̄ plane a perpendiculo mensura cæli cõstet. Aegyptia rõ quā Petosiris & Necepsos ostēdere. singulas ptes in lunari circulo (ut dictũ ē) minimo.xxxiii. stadiis paulo amplius patere colligit. In Saturni amplissimo duplũ. In solis quē mediũ eē diximus utriusq; mēsuræ dimidiũ. Quæ cõputatio plurimũ hēt pudoris: quoniā ad Saturni circulũ addito signiferi ĩpius ĩteruallo nec numerabilis multiplicatio efficit̄.

De repentinis syderibus. Ca. XXIIII.

r Estāt pauca d̄ mũdo. Nāq; & ĩ ipo cælo stellæ repēte nascũt̄ plura earum genera

De cometis & cælestibus pdigiis: natura & situ & generibus eorum. C.XXV.

c Ometas græci uocāt: nostri crinitas horrētes crine sanguineo: & comarum mõ ĩ uertice hispidas. Iidē pogonias: qbus ĩferiore ex pte ĩ specie barbæ lõgæ pmittit̄ iuba. Acontiæ iaculi mõ uibrāt̄ ocissimo significatu. Hæc fuit d̄ q̄ qnto cõsulatu suo Tyberius ĩpatori Cæsar pclaro carmie pscripsit ad hũc diē nouissime uisā. Easdē breuiores & ĩ mucronē fastigiatas xiphias uocauere: quæ st̄ oĩum palidissimæ: & quodā gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos chryseus auro noĩe similis: colore aũt electro raros e margie emittit. Pithetes doliorum cernit̄ figura ĩ cõcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus spēm hēt: q̄lis fuit cũ græcia apud salamina depugnauit. Lāpades ardētes imitāt̄ faces. Hippeus eqnas iubas celerrimi motus: atq; ĩ orbē circa se eũtis. Fit & cādidus cometes argēteo crine ita refulgēs. ut uix cõtueri liceat: specieq; humana dei effigiē ĩ se ostēdēs. Fiũt & hirti uillorum specie & iuba aliq̄ circũdati. Semel adhuc iubæ effigies mutata ĩ hasta ē olympiade cētesima octaua: urbis āno.cccLxxxxviii. Breuissimũ quo cernerēt̄ spatiũ septē dierum ānotatũ ē: lõgissimũ octogĩta. Mouēt̄ aũt alii errātiũ mõ: alii ĩmobiles hærēt. Oēs ferme sub ipso septētriõe aliqua eius pte nõ certa: sed maxie ĩ cādidā: q̄ lactei circuli nomen accepit. Aristotiles tradit & simul plures cerni nemini cõptũ alteri: quod eqdē sciā. Vētos aũt ab iis graues æstusq; significari. Fiunt

& hybernis mẽsibus & ĩ austrio polo:sed ibi citra ullũ iubat. Diraq; cõpta æthiopũ & ægypti populis:cui nomẽ æui eius rex dedit Typõ:ignea specie:ac spire mõ ĩ torta:ui su quoq; toruo:nec stella uerius q̃ qdã igneus nodus. Spargũt aliqdo & errãtibus stel lis cæterisq; crines. Sed cometes nũq̃ ĩ occasura pte cæli ẽ:Terrificũ magna ex pte sy/ dus ac nõ leuiter piatũ ut ciuili motu Octauio cõsule. Iteꝝq; Põpei & Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficiũ quo Claudius Cæsar impiũ reliqt Domitio Nero ni:ac deĩde pricipatu eius assiduũ ꝓpe ac sæuũ. Referre arbitrãt ĩ q̃s ptes se se iaculet aut cuius stellæ uires accipiat:q̃sq; similitudĩes reddat:& qbus ĩ locis emicet. Tibiaꝝ specie arti musicæ portẽdere. Abscenis ãt moribus ĩ uerẽdis ptibus. Signoꝝ ĩgenii & eruditiõis triquetrã figurã q̃dratã ue pibus ãgulis ad aliquos perẽniũ stellaꝝ situs e dũt. Venena fũdere ĩ capite septẽtrionalis:austriæ ue serpẽtis. Cometes in uno totius orbis loco colit ĩ tẽplo romæ admodũ faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso:q in cipiẽte eo apparuit ludis:quos faciebat ueneris genitricis nõ multo post obitũ patris Cæsaris ĩ collegio ab eo ĩstituto. nãq; his uerbis id gaudiũ ꝓdidit. Iis ipis ludoꝝ meoꝝ diebus sydus crinitũ p septẽ dies ĩ regiõe cæli sub septẽtrionibus ẽ cõspectũ. Id orieba tur circa undecimã horã diei:claꝝq; & oĩbus terris cõspicuũ fuit. Eo signo significari uulgus credidit Cæsaris aĩam ĩter deoꝝ ĩmortaliũ numia receptã. quo noĩe id ĩsigne simulacro capitis eius quod mox ĩ foro cõsecrauimus adiectũ ẽ:Hæc ille ĩ publicũ. In teriore gaudio sibi illũ natũ seseq; ĩ eo nasci ĩterptatus ẽ. & ut ueꝝ fateamur : salutare id terris fuit. Sũt q & hæc sydera ppetua esse credãt:suoq; ãbitu ire:sed nõ nisi relicta a sole cerni. Alii uero q nasci huõre fortuito & ignea ui:ideoq; solui. Hipparchus de syderib9 p exẽpla hystorica:faces:lãpades:trabes bolides:& casma cæli. Ca. XXVI.

i Dẽ Hipparchus nũq̃ satis laudatus:ut quo nemo magis apꝓbauerit cognatio nẽ cu hoĩe sydeꝝ:aĩasq; nostras ptẽ esse cæli nouã stellã & aliã ĩ æuo suo geita deprehẽdit:eiusq; motu q̃ die fulsit ad dubitationẽ ẽ adductus:an ne hoc sæpi us fieret:moueretq; & eæ q̃s putam9 affixas. Ideq; ausus rẽ etiã deo ĩprobã ãnumera/ re posteris stellas:ac sydera ad normã expãgere organis excogitatis:p quæ singulaꝝ lo ca atq; magnitudĩes signaret:ut facile discerni posset ex eo:nõ mõ an obirẽt:nascerẽt q;:sed omnino aliq trãsirẽt mouerẽt ue. Itẽ an crescerẽt minuerẽtq; cælo ĩ hæredita/ te cũctis relicto:si q̃sq̃ q rationẽ eã caperet ĩuẽtus esset. Emicãt & faces nõ nisi cãm de cidunt uisæ:Qualis Germanico cæsare gladiatoꝝ spectaculũ edẽte præter ora popu li meridiano trãscurrit. Duo genera earũ:Lãpades uocãt plane faces alteꝝ bolidas:q̃le mutinẽsibus malis uisũ ẽ. Distãt q; faces uestigia lõga faciũt priore ardente pte. Bolis uero ppetua ardẽs lõgiorẽ trahit limitẽ. Emicãt & trabes simili mõ:quas docos uocãt quales cũ lacedemonii classe uicti ipiũ græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus quem uocãt chasma. De cæli coloribus. Ca. XXVII.

f It & sãguinea spẽ:quo nihil terribilius mortaliũ timori ẽ. Incẽdiũ ad terras ca dẽs ide. sicut olypiadis cẽtesimæ septiæ ãno tertio cũ rex Philipp9 græciã qua/ teret. Atq hæc ego ratis tẽporib9 naturæ ut cætera arbitror existere: nõ ut ple riq; uariis de cãis quas ĩgenioꝝ acumẽ excogitat. Quippe ĩgentiũ maloꝝ fuere præ/ nũtia. Sed ea accidisse nõ qa hæc facta sũt arbitror:uerũ hæc ideo facta qa incusura erãt illa raritate timorẽ. Occultã ãt eorũ esse rationẽ:iõq; nõ sicut exort9 supradictos defectusq; & multa alia nosci. De flãma cæli Ca. XXVIII.

c Ernunt & stellæ cũ sole totis diebus:plerũq; & circa solis orbẽ ceu spẽ coronæ & uersi coloris circuli. Qualiter augusto Cæsare ĩ pria iuuẽta urbẽ ĩtrãte post obitũ patris ad nomẽ ĩgẽs capessẽdũ. De coronis celestib9. Ca XXIX

e Xistũt eædẽ corõe circa lunã & circa nobilia astra cælo quoq; ĩhærẽtia. Circa solẽ arcus appuit. L. Opimio. iii. Q. fabio. ii. cõs. orbis. L. Portio. M. Ac ilio. De circulis repẽtinis. Ca. XXX.

Irculus rubri coloris. L. Iulio. P. rutilio cõ. fiũt ꝓdigiosi & lõgiores solis defectus

qualis ociso dictatore.Cæsare & antoniano bello totius pene anni pallore continuo.

Plures soles. Ca. XXXI.

e T rursus plures soles cernūtᷣ:nec supra ipm nec ifra se:sed ex obliquo nūq̄ iux ta:nec cōtra terrā:nec noctu.sed aut oriēte aut occidēte.Semel i meridie cōspec ti i bosphoro ꝓdūtᷣ:q a matutīo tpe durauerūt i occasū.Trinos soles ātiq sæpius uide re.Sicut Sp.Postumio.Q.Minutio:Q.Martio.M.Portio.M.Antonio.P.Dolobella &.M.Lepido.L.Plāco cōs.& nostra ætas uidit Diuo Claudio pricipe consulatu eius Cornelio Orfito collega.Plures simul q̄ tres uisi ad hoc æui nunq̄ produntᷣ.

Plures lunæ. Ca. XXXII.

l Vnæ quoq; trinæ:ut Cn.Domitio.C.F.L.Annio cō.apparuere : quos pleriq; appellauerūt soles nocturnos. Dieꝝ lux nocte. Ca. XXXIII.

l Vmen de cælo noctu uisū est.C.Cecilio.Cn.Papyrio cons.& sæpe alias ut diei species noctu luceret. Clypei ardentes. Ca. XXXIIII.

c Lypeus ardēs ab occasu ad ortū sintillās trāscurrit solis occasū.L.Valerio.Cn. Mario cons. Ostentum cæli. Ca. XXXV.

s Intillā e stella cadere:& augeri terræ appropinquātē: ac postq̄ i lunæ magni tudinē facta sit illuxisse ceu nubilo die.Dein cū i cælū se recipet: lāpadē factā semel unq̄ ꝑditur.Cn.Octauio.C.Scribonio cons.Vidit hoc Licinius Syllanus ꝓcō sul cū comitatu suo. De discursu stellarū. Ca. XXXVI.

f Ieri uidetᷣ & discursus stellaꝝ nūq̄ temere ut nō ex ea pte truces uēti coriātᷣ:& ex iis tūc ꝓcellæ i mari terrisq;. De stellis castorib⁹. Ca. XXXVII.

u Idi i nocturnis militū uigiliis ihærere pilis ꝓ uallo fulguꝝ effigies:eæ & ātēnis nauigātiū aliisq; nauiū ptibus ceu uocali quodā sono isistūt ut uolucres sedē ex sede mutātes.Graues cū solitariæ ueneræ:mergētesq; nauigia:& si i carinæ ima de ciderint exurētes.Geminæ aūt salutares:& ꝓsperi cursus pnuntiæ.qrū aduētu fuga ri dirā illā ac minacē appellatāq; Helenā ferūt.Et ob id Polluci & Castori id numē as signāt:eosq; i mari deos iuocāt.Hoīum quoq; capita uesptinis horis magno ꝑsagio cir cūfulgēt.Oīa icerta rōe & i naturæ maiestate abdita. De aere. XXXXVIII.

h Actenus de mūdo ipso syderibusq;.Nūc reliq celi memorabilia.Nāq; & hoc cæ lū appellauere maiores:qđ alio noīe aera:oē qđ iani simile uitalē hunc spiritū fūdit.Infra lunā hæc sedes:multoq; iferior.Vt aīaduerto ꝓpemodū cōstare:isinitū ex supiore natura aeris & terreni halit⁹ miscēs utraq; forte cōfūditᷣ.Hic nubila:tonitrua & alia fulmia.Hic grādies:& pruinæ:imbres:ꝓcellæ:turbies.Hic pluria mortaliū ma la:& reꝝ naturæ pugna secū.Terrena i cælū tēdētia đprimit sydeꝝ uis.Eadēq; q̄ spō te nō subeāt ad se trahūt.Decidūt ibres.Nebulæ subeūt.Siccātᷣ amnes.Ruūt grādines Torrēt radii:& terrā i mediū undiq; ipellūt.Iidē i fracti resiliūt:& q̄ potuere auferunt secū.Vapor ex alto cadit:rursūq; i altū redit.Vēti igruūt ianes.Iideq; cū rapina reme ant.Tot aīaliū haustus spiritū e sublimi trahit.At ille cōtra nititᷣ:Tellusq; ut iani cæ lo spiritū ifūdit.Sic ultro citro cōmeāte natura ut tormēto aliquo mūdi celeritate dis cordia accēdatᷣ:nec stare pugnæ licet:sed assidue rapta cū uoluitᷣ.Et circa terrā imē so reꝝ cās globo tēdit:subide p nubes cælū aliud obtexēs.Vētoꝝ hoc regnū.Itaq; pci pua eoꝝ natura ibi:& ferme reliqs cōplexa cās:quoniā & tonitruū & fulminū iactus hoꝝ uiolētiæ pleriq; assignāt.Quin & iō lapidibus pluere iterim ꝙ uēto sint rapti:& multa similiter.Quā ob rē plura simul dicēda stᷣ. De æstatis tēpestatib⁹.C.XXXIX.

t Empestatū rerūq; qsdā statas eē cās:qsdā uero fortuitas:aut adhuc rōis icōptæ maifestū ē.Quis.n.æstates & hyemes qq; i tprib⁹ānua uice itelligūtᷣ sydeꝝ mo tu fieri dubitet?Ergo ut solis natura tēpādo itelligitᷣ āno:sic reliquoꝝ quoq; sydeꝝ ꝓ pria ē qbusq; uis:& ad suā cuiq; naturā fertilis.Alia stᷣ i liquorē soluti hūoris fœcūda alia cōcreti i pruias:aut coacti i niues:āt glaciati i grādies.Alia flat⁹ tpis:alia uaporis

Alia roris: Alia rigoris. Nec uero hæc tãta debent existimari qta cernunt͛: cũ esse eorũ nullũ minus luna tã imẽsæ altitudinis ratio declaret. Igit͛ ĩ suo quæq; motu naturã suã exercẽt. quod maĩfestũ Saturni maxie trãsitus hymbribus faciũt. Nec meãtiũ mõ sydeꝝ hæc uis ẽ: sed multoꝝ etiã adherẽtiũ cælo quotiẽs errãtiũ accessu impulsa aut cõiectu radioꝝ extimulata sũt. qliter ĩ suculis sẽtimus accidere: quas græci ob id pluuio noĩe hyadas appellãt. Quin & sua spõte quædã statisq; tẽporibus ut hædoꝝ exortus arcturi uero sydus nõ ferme sine ꝓcellosa grãdie emergit.

De caniculæ exortu. Ca. XL.

n Am caniculæ exortu accẽdi solis uapores qs ignorat? Cuius syderis effectus ãplissimi ĩ terra sẽtiũt͛. Feruẽt maria exoriẽte eo. Fluctuãt ĩ celis uina. Mouẽt͛ stagna. Origẽ appellat ægyptus ferã: quã ĩ exortu ei⁹ cõtrastare & cõtueri tradit: ac uelut adorare cũ sternuerit. Canes qdẽ toto eo spatio maxie ĩ rabiẽ agi nõ est dubiũ.

Vis tẽpoꝝ anni statuta. Ca. XLI.

q Vin ĩ ꝑtibus quoque signoꝝ quorũdã sua uis ĩest ut autũnali æqnoctio brumaque cũ tẽpestatib⁹ cõfici syd⁹ ĩtelligim⁹.

De ĩcertis tẽpestatib⁹. Ca. XLII.

n Ec hymbribus tãtũ tẽpestatibusq; sed multis & corpoꝝ & ruris expimẽtis. Afflãt͛ alii sydere. Alii cõmouẽt͛ statis tẽporibus: aluo: neruis: capite: mẽte. Olea & populus alba & salices folia solstitio circũagũt. Floret ipso brumali die suspẽsa ĩ tectis arẽtis herba pulegii. Rũpũt͛ ĩtẽtæ spiritu mẽbranæ. Miret͛ hoc q non obseruet quotidiano expimẽto herbã unã: quæ uocat͛ heliotropiũ abeũtẽ solẽ ĩtueri sẽper: oĩbusq; horis cũ eo uerti: uel nubilo obũbrãte. Iã qdẽ lunari potestate ostreaꝝ cõchylioꝝq; & cõchaꝝ oĩum corpora augeri: & rursus minui. Quin & soricũ fibras respõdere numero lunæ exqsiuere diligẽtiores. Minimũq; aĩal formicã sẽtire uires syderis ĩterlunio sẽp cessãtẽ. Quo turpior hõi ĩscitia ẽ: fatẽti præcipue iumẽtoꝝ quoꝝdã ĩ oculis morbos cũ luna ĩcrescere ac minui. Patrocinat͛ uastitas cæli immẽsa discreta altitudĩe ĩ duo atq; septuagita signa. Hæ sũt reꝝ aut animãtiũ effigies: ĩ quas digessere cælũ periti. In his qdã mille sexcẽtas ãnotauere stellas ĩsignes uidelicet effectu uisuue. Exẽpli gratia ĩ cauda tauri septẽ quas appellauere Vergilias. In frõte suculas. Boetẽ quæ sequit͛ septẽtriones.

De hymbribus. Ca. XLIII.

e Xtra has cãs nõ negauerĩ existere hymbres uẽtosq;: quoniã humidã a terra alias uero ꝓpter uapores fumidã exhalare caliginẽ certũ ẽ: Nubesq; liquore egresso ĩ sublime: aut ex aere coacto ĩ liquorẽ egresso ĩ sublĩe: aut ex aere coacto ĩ liquorẽ gigni. Dẽsitas earũ corpusque haud dubie cõiectat͛ argumẽtorũ solem obumbret. Perspicuũ alias etiã urinãtibus ĩ qualibet ꝓfundã aquarũ altitudinẽ.

Quare lapides pluant. Ca. XLIIII.

i Git͛ nõ eã inficias: posse ĩ has & ignes supne stellaꝝ decidere: q̃les sereno sæpe cernimus: quoꝝ ictu cõcuti aera ueꝝ ẽ: quando & tella uibrata stridũt. Cũ uero ĩ nubẽ ꝑuenerit: uaporẽ dissonũ gigni ut cãdẽte ferro ĩ aquã demerso: & fumidũ uorticẽ uolui. Hic nasci ꝓcellas.

De tonitruis & fulguribus. Ca. XLV.

e T si ĩ nube luctet͛ flatus ãt uapor tonitrua edi: si erũpat ardẽs: fulmĩa. Si lõgiore tractu nitat͛ fulgetra. His findi nubẽ: illis ꝑrũpi. Et esse tonitrua impactoꝝ igniũ plagas: ideoq; ꝓtin⁹ corruscare igneas nubiũ rimas. Posse & repulsu sydeꝝ depssũ q a terra meauerit spiritũ nube cohibitũ tonare natura strãgulãte sonitũ dũ rixet͛. edito fragore cũ erũpat: ut ĩ mẽbrana spiritu ĩtẽta. posse & attritũ dũ ĩ ꝑceps ferat͛ illũ qsqs ẽ spiritũ accẽdi. Posse & afflictu nubiũ edidi: ut duoꝝ lapidũ sintilãtib⁹ fulgetris. Sed hæc oĩa eẽ fortuita. Hic bruta fulmĩa & uana ut q̃ nulla ueniãt rõe naturæ. Iis ꝑcuti mõtes: iis maria: oẽsq; alios irritos iact⁹. Illa uero fatidica ex alto statisq; d̃ causis & ex suis uẽire syderib⁹. simili mõ uẽtos uel poti⁹ flat⁹ posse & aridosiccoq; anhelitu terræ gigni nõ negauerĩ. posse & aqs aera expirãtib⁹ q neq; ĩ nebulã dẽset͛:

nec crassescat ī nubes. Posse & solis īpulsu agi: quoniā uētus nō aliud ītelligat̄ q̄ fluctus aeris: pluribusq; ēt modis. Nāq; & flumībꝰ & niuibꝰ & e mari uidemꝰ ēt trāqllo: & alios quos uocāt altanos e terra cōsurgere. Qui qdē cū e mari redeūt tropei uocāt̄: si pergūt apogei.

Qua rōne echo reddat̄. Ca. XLVI.

m

Ontium uero flexus crebriq; uertices & cōflexa subito aut cōfracta ī humeros iuga cōcaui uallū sinus scindūt īæqualiter: īde resultātē aera quæ cā etiā uoces multis ī locis reciprocas facit.

De uētis. Ca. XLVII.

s

Ine fine uētos generāt iam qdā etiā specus: q̄lis in dalmatiæ ora uasto ī p̄ceps hiatu ī quē deiecto leui pōdere q̄uis tranqllo die turbini similis emicat ꝓcella. nomē loco ē sentaqn. Et ī cyrenaica ꝓuintia rupes quæda austro tradit̄ sacra: quā ꝓfanū sit attrectari hoīs manu: cōfestim austro īuoluēte harenas. In domibus ēt multis manufacta īclusa opacitate cōceptacula auras suas hēt: adeo cā nō deest. Sed plurimū īterest flatus sit an uētus: illos status atq; ꝑspirātes: quos non tractus aliqs uerū terræ sētiūt: q̄ nō aura nō ꝓcella maris: sed appellatiōe quoq; ipsa uēti sunt. Qui siue assiduo mūdi īcitu & cōtrario sydeꝝ occursu nascūt̄. siue hic ē ille generabilis reꝝ naturæ spiritus huc illucq; tāq̄ ī utero aliquo uagus: siue disparili errātiū sydeꝝ ictu: radiorūq; multiformi iactu flagellatus aer: siue a suis syderibus exeūt his ꝓpioribus: siue ab illis cælo affixis cadūt: palā ē illos quoq; legē hēre naturæ nō ignotā etiā si nondū ꝑcognitā.

Naturæ & obseruatiōes uentoꝝ. Ca. XLVIII.

u

Iginti & āplius auctores græci ueteres ꝓdidere de his obseruatiōes: quo magis miror orbe tā discordi & ī regna hoc ē ī mēbra diuiso tot uiris curæ fuisse tam ardua uētu ꝑqrere īter bella p̄serti & īfida hospitia. Piratis ēt oīum mortalium hostibus trāsitus fame tenētibus: ut hodie q̇dā ī suo q̇sq; tractu ex eoꝝ cōmētariis q nūq̄ eo accessere uerius noscāt q̄ īdigenaꝝ sciētia. Nūc uero pace tā festa: tā gaudēte ꝓuentu reꝝ artiūq; pricipe oīo nihil adisci noua īquisitiōe: īmo ne ueterū quidē īuēta ꝑdisci. Nō erāt maiora p̄mia ī multos dispersa fortunæ magnitudīe. & ista plures sine p̄mio alio q̄ posteros iuuādi eruerūt. Nāq; mores hoīum senuere nō fructus. Et īmēsa multitudo aptū quocūq; ē mare hospitaliq; littoꝝ oīm appulsu nauigat: sed lucri nō sciētiæ grā. Nec reputat cæca mēs ēt tātū auaritiæ ītēta id ipsū scientia posse tutius fieri. Quapp scrupulosius q̄ īstituto fortassis cōuēiat opi tractabo uētos tot milia nauigātiū cernēs.

Ventorū genera. Ca. XLIX.

n

Eteres quattuor oīo ꝑuauere ꝑ totidē mūdi ꝑtes: iō nec Homerus plures nominat. Hebeti mox iudicatu secuta ætas octo addidit rōne nimis subtili & cōscissa. Proximis īter utraq; media placuit ad breue nūeꝝ additis. iiii. Sūt ergo bini ī. iiii. cæli ꝑtibus. Ab oriēte æqnoctiali subsolanus. Ab oriēte brumali ullturnus. Illū apelioten: hūc græci euꝝ appellāt. A meridie auster. Et ab occasu brumali africus noton & liba nomināt. Ab occasu æqnoctiali fauonius. Ab occasu solstitiali corus: zephyron & argesten uocāt. A septētriōibus septētrio. Interq; eū & exortū solstitialē aqlo. A parctias dicti & boreas. Numerosior rō. iiii. iis interiecerat transceā media regiōe īter septētrionē & occasū solstitialē. Itēq; cætiā media īter aqlonē & exortū æqnoctialē Ab ortu solstitiali phœnica media regiōe īter ortū brumalē & meridiē. Itē inter liba & noton cōpositū ex utroq; mediū. Inter meridiē & hybernū occidētē libanoton. Nec finis. Alii qppe mesen noīe etiānū addidere īter boreā & cætiā. Et īter euꝝ & noton euronoton. Sūt ēt qdā peculiares q̇busq; gētibꝰ uēti nō ultra certū ꝓcedentes tractū: ut Atheniēsibus syron: paulo ab argeste deflexus reliq̄ græciæ ignotus. Aliubi elatior idē olympias uocat̄. Cōsuetudo his oībus noībus argestē ītelligit & cætiā. Aliq uocāt hellespōtiō. Et eosdē alibi aliter. Itē ī narbonēsi ꝓuītia clarissimus uētoꝝ ē circius: nec ulli uiolētia īferior. Osti plerūq; recto ligustico mari ꝑferēs. Idē n̄ mō ī reliqs ꝑtibꝰ cæli ignotꝰ ē: sed ne uiēnā qdē eiusdē ꝓuītiæ urbē attigēs: paucis añ limitibꝰ iugi modici

occursu tātus ille uētorū ē coercitus. Et austros ī ægyptū penetrare negat Fabianus. Quo fit maīfesta lex naturæ uētis etiā & tēpore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigā tibus maria. Cuius ī prīcipio fauonii hybernū molliūt cælū sole aquarii. xxv. optinē te partē. Is dies sextus ē āte februarias idus. Cōpetit ferme & hoc oībus quos deide po nā p singulas ītercalatiōes: uno die āticipātibus rursūq; lustra sequēti ordīe seruātib⁹ Fauoniū qdā ad. viii. cha. martii chelidoniā uocāt ab hirūdinis uisu. Nōnulli uero ori thiā uno & septuagesimo die post brumā ab aduētu auiū flātē p dies nouē. Fauonio cōtrarius ē quē subsolanū appellauimus. Datus ē āt huic exortus uergiliaꝝ ī totidē ptibus tauri sex diebus āte maias idus. quod tēpus austrinū ē huic uēto septētrione cōtrario: Ardētissimo aūt æstatis tēpore exorit̄ caniculæ sydus sole primā ptē leonis īgrediēte. Qui dies. xv. āte augusti chal. ē. Huius exortū diebus octo ferme aqlones an tecedūt: quos ꝓdromos appellāt. Post biduū aūt exortus iidē aqlones cōstātius ꝑflat diebus. xl. quos ethesias uocāt. Mollire eos credit̄ solis uapor geminatus ardore syde ris. Nec ulli uētoꝝ magis stati sūt. Post eos rursus austri frequētes usq; ad sydus arctu ri: quod exorit̄. xi. diebus āte æqnoctiū autūni. Cū hoc corus īcipit: corus autunnat Huic ē cōtrarius uulturnus. post id æqnoctiū diebus fere. iiii. &. xl. uergiliarū occas⁹ hyemē īcohat. Quod tēpus ī tertio idus nouēbris īcidere cōsueuit. hoc ē aqlonis hy berni: multūq; æstiuo illi dissimilis. cuius ex aduerso ē africus. Ante brumā autē sep tē diebus totidēq; postea sternit̄ mare halcyonū fœturæ: & īde nomē ii dies traxere. Reliquū tēpus hyemat. Nec tn̄ sæuitia tēpestatū cōcludit mare. Piratæ primū coege re mortis piculo ī mortē ruere: & hyberna expiri maria. Nūc idē auaritia cogit. Vēto rū ēt frigidissimi sūt quos a septētriōe diximus spirare. Vicinus his corus. li. & reli quos cōpescūt: & nubes abigūt: Humidi auster africus: & præcipue auster italiæ. nar rāt & ī pōto cæcian ī se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus præterq̄ desinētes. Niuales aqlo & septētrio. grādies septētrio īportat & cor⁹. æstuosus auster. tepidi uul turnus & fauonius Iidē subsolano sicciores: & ī totū oēs a septētriōe & occidēte siccio res: q̄ meridie & oriēte. Saluberrimus āt oīum aqlo. Noxius auster & magis sicc⁹. fortas sis qa huīdus frigidior ē. minus esurire eo spirāte credūt̄ animātes. Etesiæ noctu desi nūt flare: & a tertia diei hora oriūt̄. ī hispaīa & asia ab oriēte flat⁹ ē eoꝝ. In pōto ab aq lone. reliqs ī ptib⁹ a meridie. Spirāt āt & a bruma q uocāt̄ ornithiæ: sed leniores & pa ucis diebus. ꝑmutāt & duo naturā cū situ. Auster africæ serenus. Aqlo nubilus. Oēs uēti uicibus suis expirāt maiore ex pte. Aut ut cōtrarius desinēti īcipiat cū ꝓxie ca dētibus. Surgūt a leuo latere ī dextrū ut sol ābiūt. De rōe eoꝝ mēstrua q̄rta maxie lu na decernit: Iisdē āt uētis ī cōtrariū nauigat̄ ꝓlatis pedib⁹: ut noctu pleꝝq; aduersa uela cōcurrāt. Austro maiores fluct⁹ edūt̄ q̄ aqlone. quoniā ille īfernus ex īmo maris spirat hic sūmo. ideoq; post austros noxi præcipue terremot⁹. Noctu auster īterdiu a qlo uehemētior. Et ab ortu flātes diuturniores sūt ab occasu flātibus. Septētriōes in pari fere desinūt nuēro. Quæ obseruatio etiā ī aliis multis reꝝ naturæ ptibus ualet. Mares itaq; existimāt̄ īpares numeri. Sol & auget & cōprimit flatu. Auget exoriēs oc cidēsq;. Cōprimit meridian⁹ æstiuis tēporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; so piūt̄: qa aut nimio frigore aut æstu soluūt̄. Et hymbribus uēti sopiūt̄. Expectāt̄ aūt maxie uñ nubes discussæ adapuere cælū. Oīum qdē si libeat obseruare minimos ābi tus redire easdē uices q̄driēnio exacto Eudoxus putat nō uētoꝝ mō uerū & reliqꝝ tēpestatū magna ex pte. Et ē prīcipiū lustri eius semp ītercalari āno caniculæ ortu. De generalibus uētis hæc.

De repētinis flatibus. Ca. L.

n Vnc đ repētinis flatib⁹ q exhalāt e terra ut dictū ē coorti rursusq; điecti īteri ob ducta nubiū cute multiformes existūt. uagi qppe & ruētes torrētiū mō ut aliq b⁹ placere ostēdim⁹: tonitrua & fulgura edūt. maiore uero illati pōdere īcursuq; si late siccā rupit̄ nubē: ꝓcellā gignūt q̄ uocat̄ a græcis ecnephias. Si uero depsso sinu arcti⁹

rotati effregerit sine igne hoc ẽ sine fulmĩe uorticẽ faciũt:q̃ typhon uocat̃.i.uibratus Ecnephias difert:Hic secũ aliq̃d abreptũ e nube gelida cõuoluẽs uersansq;: & ruinã suã illo põdere aggrauãs:& locũ ex loco mutãs rapida uertigie:pcipua nauigãtiũ pestis.nõ antẽnas mõ:uerũ ipsa nauigia cõtorta frãgẽs:tenui remedio aceti i aduenientẽ effusi:cui frigidissima ẽ natura.Idẽ illisu ipso repcussus correpta secũ i cælũ refert sorbetq; i excelsũ.Quod si maiore depssæ nubis erupit specu:sed minus alto q̃ pcella nec sine fragore turbinẽ uocãt:pxima quæq; psternentẽ.Idẽ ardẽtior accẽsusq; dum fuerit pster uocat̃ amburens cõtacta pariter & proterens.

Alia pdigiosa genera tempestatũ. Ca. LI.

n On fit aũt aqlonibus typhon nec niualis:aut niue iacẽte ecnephias.Quod si simul rupit nubẽ:exarsitq;:& ignẽ habuit:aut postea cõcepit fulmẽ ẽ. Distat a pstere quo flãma ab igne.Hic late fũdit̃ flatu:Illud cõglobat̃ ĩpetu. Vortex aũt hic meãdo distat a turbĩe quo stridor a fragore Procella latitudĩe ab utroq; disiecti nube uerius q̃ rupta.Fit & caligo beluæ similis nube dira nauigãtibus.Vocat̃ & colũna cũ spissatus humor rigẽsq; ipse se sustinet.Ex eodẽ genere & ĩ lõgã ueluti fistulã nubes aquã trahit. Quib9 i terris fulmĩa nõ cadãt. Ca. LII.

h Yeme & æstate rara fulmĩa cõtrariis de causis:quoniã hyeme dẽsatus aer nubiũ crassiore corio spissat̃:oĩsq; terraꝝ exhalatio rigens.ac gelida qcq̃d accipit ignei uaporis extiguit.Quæ rõ ĩmunẽ scythiã & circa rigẽtia a fulminũ casu pstat:& ediuerso nimius ardor ægyptũ.Siqdẽ calidi sicciq; halitus terræ raras admodũ tenuesq; & ĩfirmas dẽsãt̃ i nubes.Vere ãt & autũno crebriora fulmia corruptis in utroq; tp̃e æstatis hyemisq; causis.Qua rõe crebra ĩ italia fulmĩa qa mobilior aer mitiore hyeme & æstate nĩbosa:semp quodãmõ uernat uel autũnat.Italiæ quoq; ptibus iis q̃ a septẽtriõe descẽdũt ad teporẽ:qlis ẽ urbis cãpaniæ tract9 iuxta hyeme & æstate fulgurat̃:quod nõ i alio situ. Fulguꝝ genera & miracula. Ca. LIII.

f Vlminũ ipsoꝝ plura genera tradunt̃.Quæ sicca ueniũt nõ adurũt: sed dissipãt.Quæ humida nõ urũt:sed ĩfuscãt.Tertiũ ẽ q̃d claꝝ uocãt murificæ maxime naturæ:quo dolia exhauriũt̃ ĩtactis opimẽtis:nulloq; alio uestigio relicto.Auꝝ & æs & argẽtũ liquat̃ ĩtus sacculis ipsis nullo mõ ambustis:ac ne cõfuso q̃dẽ signo ceræ.Martia prĩceps romanoꝝ icta grauida partu exaiato ipsa citra ullum aliud ĩcõmodũ uixit.In catilinianis pdigiis põpeiano ex municipio.M.Herẽnius decurio sereno die fulmĩe ict9 ẽ. De obseruatiõib9. Ca. LIIII.

t Huscoꝝ litteræ nouẽ deos emittere fulmia existimãt:eaq; eẽ xi.geneꝝ. Iouem enĩ trina iaculari.Romani duo tãtũ ex his seruauere:diurna attribuẽtes ioui: nocturna Sũmano.Rariora sane eadẽ de cã frigidioris cæli hetruria rũpe a terra quoq; arbitrat̃:q̃ ĩfera appellat brumali tp̃e facta sæua maxĩe & execrabilia:cũ sint oĩa q̃ terrena existimãt nõ illa generalia:nec a syderib9 uenĩẽtia:sed ex pxia atq; turbidiore natura.Argumẽtũ euidẽs ẽ ꝙ oĩa a supiore cælo decidẽtia obliquos habeant ictus: hæc ãt q̃ uocat̃ terrena rectos.Sed qa ex ppriore materia cadũt iõ credũt̃ e terra ei exire:quoniã ex repulsu nulla uestia edãt :cũ sit illa rõ nõ ĩferni ictus sed aduersi.Saturni ea a sydere psicisci subtiliter ista cõsectati putãt:sicut cremãtia a Martis. Qualiter cũ uulscinii oppidũ thuscoꝝ opulẽtissimũ totũ cõcrematũ ẽ fulmĩe.Vocãt & familiaria i totã uitã fatidica:quæ pria fiũt familiã suã cuiq; idepto. Cæteꝝ existimãt nõ ultra decẽ ãnos portẽdere priuata:pterq̃ hæc quæ matrimonio prio facta aut natali die.Publica nõ ultra.xxx.annũ:pterq̃ i deductiõe oppidorũ.

De fulminibus euocandis. Ca. LV.

e Xtat annaliũ memoria sacris qbusdã & pcatiõibus uel cogi fulmĩa uel impetrari.Vetus fama ẽ hetruriæ impetratũ uulsinis & urbe & agris depopulatis: subeũte mõstro quod uocauere Oltã:euocatũ & Porsena suo rege & ãte eũ a Numa sæpius hoc factitatũ in prio ãnaliũ suoꝝ tradit.L.Piso grauis auctor. Quod imitatũ

paꝝ rite Tullũ Hostiliũ ictũ fulmīe. Lucosq; & aras & sacra habemus: iterq; statores & tonãtes & feretrios eliciũ quoq; accepimus iouẽ. Varia ĩ hoc uitæ sẽtẽtia & pro cuiuslibet aĩo. Imperari naturæ audacis ẽ credere: nec minus habetis beneficiis abrogare uires: quãdo ĩ fulguꝝ quoq; ĩterpretatiõe eo ꝑfecit sciẽtia: ut uentura alio finito die præcinat: & an perẽptura sint fatũ: aut aptura potius alia fata quæ lateãt: in numeralibus ĩ utroq; publicis priuatisq; expimẽtis. Quãobrẽ sint ista (ut reꝝ naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis ꝓbata: aliis dãnãda. Nos cætera quæ sunt ĩ his memorabilia nõ omittemus.

Catholica fulguꝝ. CA. LVI

Fulgetrũ prius cerni q̃ tonitrũ audiri cũ simul fiãt certũ ẽ. Nec miꝝ quoniam lux sonitu uelocior. Ictũ autẽ & sonitũ cõgruere ita modulãte natura. Sed sonitũ ꝑfecti esse fulminis: nõ illati. etiãnum spiritũ ociorẽ fulmine: Ideo quati prius oẽ & afflari q̃ pcuti: nec quẽq̃ tangi q prior uiderit fulmẽ: aut tonitrua audierit. Leua ꝓspera existimãt̃. quoniã leua pte mundi ortus ẽ. Nec tã aduẽtus spectat̃ q̃ reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere cõfecto aut igne cõsũpto spiritus remeet. In. xvi. ptes cælũ ĩ eo respectu diuisere tusci. Pria ẽ a septẽtrionibus ad æqnoctialem exortũ. Secũda ad meridiẽ. Tertia ad æqnoctialem occasũ. Quarta optinet quod reliquũ ẽ ab occasu ad septẽtriones. Has ĩ quaternas iterũ diuisere ptes: ex qbus octo ab exortu sinistras: totidẽ e cõtrario appellauere dextras. Ex iis maxĩe dira quæ p septentriones occasũ attingũt. Itaq; p plurimũ refert ũde uenerit fulmina & quo cõcesserit. Optimũ ẽ ĩ exortiuas redire ptes. Ideo cũ a pria cæli pte uenerit: & ĩ eãdẽ cõcesserint sũma fœlicitas portẽdit̃. Quale Syllæ dictatori ostẽtũ datũ accipimus. Cætera ipsius mũdi portiõe minus ꝓspera aut dira. Quædã fulgura enũtiare nõ putãt fas: nec audire: præterq̃ si hospiti ĩdicent̃ aut parẽti. Magna obseruationis huius uanitas tacta Iunonis æde romæ deprehẽsa ẽ Scauro cõsule q mox priceps fuit. Noctu magis q̃ interdiu sine tonitribus fulgurat. Vnũ anĩal hoĩem nõ semp extinguit: cætera illico: hũc uidelicet natura tribuẽte honorẽ: cũ tot beluæ uiribus præstẽt. Oĩa cõtrarias incubãt ptes. Homo nisi cõuertat̃ ui pcussus nõ expirat. Supne icti cõcipiunt. Vigilãs ictus cõniuẽtibus oculis dormiẽs patẽtibus reperit̃. Hoĩem ita exaĩatum cremari fas nõ ẽ: cõdi terra religio tradidit. Nullũ animal nisi exanimatũ fulmĩe accẽdit̃. Vulnera fulminatorũ frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. CA. LVII

Ex iis quæ terra gignuntur lauri fruticẽ nõ icit. Nec unq̃ altius qnq; pedibus descẽdit ĩ terrã. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant: aut tabernacula pellibus beluaꝝ quas uitulos marinos appellãt: quoniã hoc solũ anĩal ex marinis nõ pcutiat: sicut nec euolucrib⁹ aqlã: q̃ ob hoc armiger huius cæli figit̃ ĩ italia ĩter terracinã & ædẽ Fetoniæ turres bellicis tẽporib⁹ desiere fieri: qa nõ nullæ eaꝝ sũt fulmĩe dirutæ.

De ꝓdigiosis pluuiis lacte & sãguĩe carne ferro lana laterib⁹ coctis. C. LVIII

Præter hæc ĩferiore cælo relatũ ĩ monumẽta ẽ lacte & sãguie pluuisse. M. Acilio C. Portio cõs. Et sæpe alias carne. sicut L. Volũnio Seruio Sulpicio cõs. Exq; ea nõ pputruisse ꝙ nõ diripuissẽt aues. Itẽ ferro ĩ lucanis ãno ãte q̃. M. Cra. a parthis ĩterẽptus ẽ: oẽsq; cũ eo lucani milites: quoꝝ magnus numerus ĩ exercitu erat. Effigies quæ pluerat spõgiaꝝ fere similis fuit. Aruspices cauẽda præmonuerũt supna uulnera. L. ãt Paulo C. Mar. cõs. lana pluit circa castellũ carissanũ: iuxta ꝙ post ãnũ. T. Annius Milo occisus ẽ. Eodẽ cãm dicẽte laterib⁹ coctis pluisse ĩ ei⁹ ãni acta relatũ ẽ.

De crepitu armoꝝ & tubaꝝ de celo audito. CA. LIX

Armorũ crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cibricis bellis accepimus. crebroq; & prius & postea. Tertio uero cõsulatu Martii a Mamertinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq; ĩter se cõcurrẽtia pulsisq; ab occasu erãt. Ipsũ ardere cælũ minime miꝝ ẽ. Et sæpius uisũ maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus e cælo cadẽtibus CA. LX.

c Elebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis septuagesimæ octauæ secūdo āno pdixisse celestiū litteraꝝ sciētia qbus diebus saxū casuꝝ eēt e sole. Idq; factū iterdiu i thraciæ pte ad egos flumē. q ēt nūc lapis ostēdit magnitudie uehiculi colore adusto: comete quoq; illis noctibus flagrāte. Quod siqs pdictū credat: simul fateat necesse ē maioris miraculi diuinitatē fuisse Anaxagoræ: sol uiq; reꝝ naturæ itellectū: & cōfundi oīa si aut ipse sol lapis eē: aut unq̄ lapidē in eo fuisse credat. Decidere tñ crebro nō erit dubiū. In abidi gymnasio ex ea cā colit hodieq; modicus qdā: sed quē i medio terraꝝ casuꝝ idē Anaxagoras pdixisse narrat. Colitur & Casandriæ: q potidea uocitata ē ob id deducta. Ego ipse uidi i uocōtioꝝ agro paulo ante delatū.

De arcu cælesti. Ca. LXI.

a Rcus uocamus extra miraculū frequētes: & extra ostētū: Nā nec pluuios qd aut serenos dies cū fide portēdūt. Manifestū ē radiū solis imissum cauæ nubi repulsa acie i solē refrigi: colorūq; uarietatē mixtura nubiū aeris igniūq; fieri Certe nisi sole aduerso nō fiūt: nec unq̄ nisi dimidia circuli forma: nec noctu. Quāuis Aristotiles pbat aliq̄do uisum: quod tñ fatet idē nō nisi trigesima luna posse. Fiunt aūt hyeme maxīe ab æqnoctio autūnali die decrescēte. Quo rursus crescēte ab æqnoctio uerno nō existūt: nec circa solstitiū lōgissimis diebus: bruma uero hoc est breuissimis diebus: frequēter. Idē sublimes humili sole: humilesq; sublimi: & miores occidēte uel oriēte: sed i latitudinē diffusi. meridie exiles: ueꝝ ābitus maioris. Aestate uero p meridiē nō cernūt. Post autūni æqnoctiū q̄cūq; hora. Nec unq̄ plures simul q̄ duo. Cætera eiusdē naturæ nō multis dubia esse uideo.

De grandine: niue: pruina: nebula: rore. Ca. LXII.

g Randinē cōglaciato hymbre gigni. & niuē eodē hūore mollius coacto pruinē aūt ex rore gelido. Per hyemē niues cadere nō grādines: ipsasq; grādines iter diu sæpius q̄ noctu: & multo celerius resolui q̄ niues. Nebulā nec æstate nec maxīo frigore existere. Rores neq; gelu: neq; ardoribus. neq; uentis: nec nisi serena nocte. Gelando liquorē minui: solutaq; glacie nō eūdē inueniri modū.

De nubiū Imaginibus. Ca. LXIII.

u Arietates coloꝝ figurarūq; i nubibus cerni put admixtus ignis supet aut uincatur.

De pprietatibus Cæli i locis. Ca. LXIIII.

p Ræterea q̄sdā pprietates cæli qbusdā locis eē. Roscitas æstate africæ noctes: In italia locris & lacu uelino nullo nō die apparere arquus. Rhodi & syracusis nūq̄ tāta nubila obduci: ut nō aliq̄ hora sol cernat. q̄lia aptius suis referēt i locis Hæc sint dicta de aere.

De natura terræ. Ca. LXV.

s Eqt terra cui uni reꝝ naturæ ptiū eximia pp merita cognomē ididimus maternæ ueneratiōis. Sic hoim illa ut cælū dei: q nos nascētes excipit: natos alit semelq; editos sustiet semp: nouissime cōplexa gremio iā a reliq̄ natura abdicatos: tū maxīe ut mater opiens: nullo magis sacramēto q̄ quo nos quoq; sacros facit: ēt monumēta ac titulos gerēs: nomēq; progās nostꝝ: & memoriā extēdēs cōtra breuitatē æui. Cuius numē ultimū iā nōnullis iprecamur irasci graue: tāq̄ nesciamus hāc eē solā: q nūq̄ irascat hōi. Aq subeūt in imbres: rigescūt i grādies: tumescūt i fluctus pcipitāt i torrētes. Aer densat nubibus: furit pcellis. At hæc benigna: mitis: idulgēs: ususq; mortaliū semp ancilla: quæ coacta generat. q̄ spōte fundit: quos odores sapo resq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̄ bōa fide creditū reddit fœnus? q̄ nostri cā alit? Pestifera. n. aiantia uitali spiritu habēte culpā necesse ē illi semiata excipe & genita sustiere. Sed i malis generātiū noxa ē. Illa serpentē homīe pcusso nō recipit āplius: pœnasq; ēt iertiū noīe exigit. Illa medicas fūdit hærbas: & semp hōi parturit. Qui & uenena nostri mi?ta īstituisse credi pōt: ne i tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lēta nos cōsumeret tabe: ne laceꝝ corpus abrupta dispgeret:

ne laquei torqueret pœna ꝑpostera: īcluso spiritu cui quæreretur exitus: ne ī ꝓfundo q̃sita morte sepultura sabulo fieret: ne ferri cruciatus scideret corpus. Ita ē misera genuit id. cuius facillimo haustu illibato corꝑe & cū toto sanguīe extingueremur nullo labore sitiētibus similes. Quo taliter defūctos nō uolucres nō feræ attingerēt: terræq; seruaret̃ q sibi ipse perisset. Et ut uerū fateamur terra nobis maloꝝ remediū genuit: nos illud uitæ fecimꝰ uenenū. Nos. n. & ferro quo carere nō possumus simili mō utimur Nec tñ quereremur merito: etiā si maleficii cā attulisset. Aduersus unā qppe naturæ ꝑtē īgrati sumus: quasi quæ nō ad delitias quasq; nō ad contumelias ꝑuiat homini. In maria iacit̃: ut freta amittamus. erudit̃ aqs: ferro: ligno: igne: lapide: fruge: oībus cruciat̃ horis: multoq; plus ut delitiis q̃ ut alimētis nostris famulet̃. Illa tñ q̃ summa patiat̃: atq; extrema cute tolerabilia uideāt̃. Penetramus ī uiscera auri argētiq; uēas: & æris ac plūbi metalla fodiētes. Gēmas ēt & quosdā paruulos quærimus lapides scrobibus ī ꝓfundū actis. Viscera eius extrahimus: ut digyto gestetur gemma q̃ petimus. Quot manus atterunt̃: ut unus niteat articulus. Si ulli essent īferi: iam ꝑfecto illos auaritiæ atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadē ad noxa genuit aliq̃. Feræ. n. credo custodiūt illā: arcētq; sacrilegas manus. Nōne īter serpētes fodimus? Et uenas auri tractamus cū ueneni radicibus? Placatiore tñ dea utimur ob hoc: ꝙ omēs hi opulētiæ exitus ad scelera cedesq; & bella tēdūt: qq; sāguie nostro irrigamus īsepultis ossibus tegimus. Quibus tñ uelut exprobrato furore tādē ipa se obducit: & scelera quoq; mortaliū occultat. īter crimia īgrati aī & hoc dixeri ꝙ naturā eius ignoramus.

De forma terræ. CA. LXVI.

e St aūt figura pria de q̃ cōsensus iudicat. Orbē certe dicimus terræ globū: quē uerticibus īcludi fatemur. Neq;. n. absoluti orbis ē forma ī tāta mōtiū excelsitate tāta cāpoꝝ planicie: sed cuius amplexus si cūcta lineaꝝ cōprehēdāt ambitu: figurā absoluti orbis efficiat: id qđ ipsa reꝝ naturæ cogit rō: nō eisdē causis q̃s attulimus in cælo. Nāq; ī illo caua ī se cōuexitas uergit: & cardini suo hoc ē terræ undiq; incūbit. Hæc ut solida atq; cōferta assurgit ītumescēti similis: extraq; ꝓtēditur. Mūdus ī cētꝝ uergit. At terra exit a cētro: īmēsū eius globū ī formā orbis assidua circa eā mūdi uolubilitate cogēte.

De Antipodibus an sint. CA. LXVII.

i Ngēs hic pugna litteraꝝ: cōtraq; uulgi opinionē circūfundi terræ hoīes undiq; cōuersisq; īter se pedibus stare: & cūctis similē esse cæli uerticē: ac simili mō ex q̃cūq; ꝑte mediā calcari. Illo q̃rēte cur nō decidāt cōtra siti: tanq̃ nō & rō præsto sit. ut nos nō decidere miremur illi. Interuenit sentētia q̃uis īdocili ꝓbabilis turbæ īæquali globo: & si sit figura pineæ nucis nihilominus terrā undiq; incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? Pēdere ipsos ac nō cadere nobiscum ceu spiritus uis mūdo præsertim inclusi dubiū sit: an possit cadere natura repugnāte & quo cadat negante. Nam sicut igniū sedes nō ē nisi ī ignibus: aquaꝝ nisi ī aquis: spiritus nisi ī spiritu: ita terræ arcētibus cūctis nisi ī se locus nō ē. Globū tñ effici mirū est ī tanta planitie maris campoꝝ. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus. regum cura ꝑmensus montes: ex q̄bus altissimū ꝓdidit Pelion. M. cc. l. passuū rōne ꝑpendiculi nullā esse eā portionē uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi īcerta hæc cōiectatio uidetur. Haud ignoro quosdā alpiū uertices lōgo tractu nec breuiore q̄nquaginta milibus passuū assurgere. Sed multo maxīe hæc pugna ē: si coactā ī uerticē aqꝝ quoq; figurā credere cogat̃. Atq nō aliud ī reꝝ natura aspectu manifestius Nāq; depēdētes ubiq; guttæ paruis globāt̃ orbibus. Et pulueri illatæ frōdiūq; lanugini īpositæ absoluta rotūditate cernūt̃. Et ī poculis repletis media maxīe tumēt. Quapp subtilitate humoris mollitiaq; ī se residēte rōe facilius q̃ uisu dephēdūt̃. Idq; ēt magis mirū ī poculis repletis addito humore minimo circūfluere qđ supsit. Cōtra euenire pōderibus additis ad uicēos sæpe denarios. s. qa ītus recepta liquorē ī uerticē attolāt:

ut cumulo eminēte infusa dilabātur. Eadē est causa ꝑter q̄ e nauibus terra non cer
natur:e nauiū malis cōspicua. At ꝓcul recedēte nauigio si qd quod fulgeat religetur
i mali cacumīe:paulatī descēdere uideat̃:& postremo occultet̃. Deniq; occeanus quē
fatemur ultimū q̄ non alia figura cohæreret:atq; non decideret:nullo ultra margine
includēte:ipsum id ad miraculū redit:quo nā mō etiā si globet̃ extremū non decidat
mare. Cōtra ꝙ ut sint plana maria:& q̄ uidētur figura nō:posse id accidere magno
sui gaudio magnaq; gloria inuētores græci docēt subtilitā tegeometrica. Namq; cum
e sublimi i inferiora aquæ ferātur:& si hæc natura eaꝝ cōfessa:nec qsq̄ dubitet in litto
re ullo accessisse eas.q̄ lōgissime deuexitas passa sit:ꝓculdubio apparere quo quid hu-
milius sit ꝓpius a centro eē terræ oēsq; lineas quæ emittātur ex eo ad ꝓximas aq̄s bre
uiores fieri q̄ quæ ad extremū mare a primis aquis.Ergo totas omniq; ex parte aq̄s uer
gere in cētꝝ:ideoq; non decidere:quoniā i interiora nitātur.Quod qdē & ita formasse
artifex natura credi debet:ut cū terra arida & sica cōstare per se:ac sine hūore non pos
set:nec rursus stare aq̄ nisi sustinēte terra mutuo āplexu iūgerētur:hac sinus pādēte
illa uero p meāte totā intra extra supra:uenis ut uiculis discurrētibus:atq; etiā i sum-
mis iugis erūpente.quo spiritu acta & terræ pōdere expressa siphonū modo emicat:tā
tumq; a periculo decidendi abest:ut i summa quæque & altissima exiliat.Qua ratione
manifestū ē quare tot fluminū quottidiano accessu maria non crescant.

Quomō aqua sit terræ inexa. C. LXVIII.

e St igit̃ i toto suo globo tellis medio ābitu præcīcta circūfluo mari:nec argu
mentis hoc inuestigandum:sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum. C. LXVIIII.

a Gadibus colūnisq; Herculis Hispaniæ & galliaꝝ circuitu totus hodie naui-
gat̃ occidēs.Septētrionalis uero oceaūs maiore ex ꝑte nauigatus ē auspiciis
Diui Augu.germaniā classe circūuecta ad cibroꝝ ꝓmontoriū:& inde imēso mari ꝓ-
specto aut fama cognito:ad sythicā plagā & hūore nimio rigentia. Propter ꝙ minime
uerisimile ē illic maria deficere:ubi uis hūoris supet.Iuxta uero ab ortu ex indico mari
sub eodē sydere pars tota uergēs i caspiū mare pnauigata ē macedonū armis Seleucho
atque Antiocho regnātibus.quæ seleuchidaatq; antiochida ab ipsis appellari uoluere
Circa caspiū quoq; multa oceāi littora explorata:puoq; breuius q̄ totus hinc aut illinc
septemtrio eremigatus.Vt tamē cōiecturæ locū sit quoq; nō reliquā ingēs argumētū
paludis mæoticæ:siue ea illius oceāi sinus ē:ut multos aduerto credidisse:siue augusto
sinu discreti restagnatio.Alio latere Gadiū ab eodē occidente magna pars meridiani si
nus ābitu mauritaniæ nauigatur hodie.Maiorē qdē eius partē & orietis uictoriæ Ma
gni Alexādri lustrauere usq; in arabicū sinū.In quo res gerēte.C.Cæsare Augu.filio si-
gna nauiū ex Hispaniēsibus naufragiis ferunt agnita.Et Hāno Carthaginis potentia
florente circūuectis a gadidus ad finē arabiæ nauigationē eā prodidit scripto.Sicut ad
extera europæ noscēda missus eodē tp̄re Himilco.Præterea Nepos Cornelius auctor ē
Eudoxū quēdā sua ætate cū Lathyꝝ regē fugeret arabico sinu egressū gades usq; per
uectū.Multoq; ante eū Cœlius Antipater uidisse se q nauigasset ex Hispania i Aethiopi
am cōmertii gratia.Idē Nepos de septemtrionali circuitu tradit.Qu.Metello Celeri.C.
Africani in consulatu collegæ sed tū galliæ ꝓconsuli indos a rege sueuoꝝ dono datos
q ex India cōmertii causa nauigātes tēpestatibus essent in Germaniam abrepti.Sic ma
ria circunfusa undiq; diuiduo globo partem orbis auferūt nobis:nec īde huc nec hic
illo puiotractu.Quæ cōtēplatio aptadetegendæ mortaliū uanitati poscere uidet̃: ut
totū hoc quicquid est i quo singulis nihil satis est ceu subiectū oculis quātū sit ostēdā.

Quæ portio terræ habitetur. C. LXX.

Aā primū i dimidio cōputari mihi uidet̃ tanq̄ nulla portio ipsi decedat oceāo
qui totocircūdatus medio & oēs cæteras fundēs recipiēsque aquas:& quicqd

exit in nubes aut sydera:ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens:quo tandem amplitudinis spatio terra creditur habitari improba & infinita debet esse tam uastæ mollis possessio:Adde quod ex relicto spatio plus abstulit cælum.Nam cum sint eius quinq; partes quas uocant Zonas infesto rigore & æterno præmitur gelu omne quicquid ē subiectum duabus extremis utrinq; circa uertices hunc: qui trionum septem uocatur:eumq; q aduersus illi austrinus appellat:perpetua caligo utrobiq; & alieno molliorum syderum aspectu maligno ac pruina tantum albicans:lux uero media terrarumq; solis orbita est exusta flamis:& cremata comminus uapore torretur. Circa quā quæ tantum inter exustam & rigentes temperantur.hæq; ipsæ interse non per uiæ propter incendium syderum:ita tres terræ partes abstulit cælum: oceani rapina incerto est.Sed & relicta nobis una portio:haud scio.an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem oceanus infusus:in multos ut dicemus sinus: adeo uicino accessu interna maria allatrat:ut centum quideci millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari.Caspius uero.ccclxxv.millibus a pontico.Idem interfusus intrat per tot maria:qbus Affricā Europam Asiam dispartit quātū terraꝝ occupet.Computetur etiam nūc mensura tot fluminum & tantaꝝ paludum.Addantur & lacus stagna iam elata in cælum & ardua aspectu quoq; iuga iam siluæ uallesq; præruptæ & solitudines: ac mille causis deserta detrahantur.Hæ tot portiones terræ:immo uero ut plures tradidere mundi ponctus:neq;.n.est aliud terra in uniuerso:hæc est materia gloriæ nostræ hæc sedes:hic honores gerimus:hic exercemus imperia:hic opes cupimus:hic tumultuatur humanum genus:hic istauramus bella etiam ciuilia:mutuisq; cædibus laxiorem facimus terram:& ut publicos furores gentium transeam:hæc inqua contermi nos pellimus:furtoq; uicini cespitem nostro solo affodimus:ut qui latissime rura mercatus fuerit:ultraq; famam exegerit accolas quota terraꝝ parte gaudeat: uel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit:quam tandem portionem eius defunctus obtineat.

Mediam esse mundi terram. Ca. LXXI.

m Ediam esse mundi totius haud dubiis constat terram argumentis: sed clarissime æquinoctii paribus horis.Nam nisi in medio esset:æquales dies noctesque habere non posse depræhenderetur:& dioptræ:quæ uel maxime ut confirmant eum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus:ocasusq; cernatur & solstitalis exortus per suam lineam brumalis occasusq;:quæ accidere nullo mō possent: nisi i cētro sita eēt.

De syderū iæqualitate & de Eclipsi. Ca. LXXII.

t Res autem circuli supradictis Zonis implexi inæqualitates temporum distigūt Solstitialis a parte signiferi excelsissima nobis ad septemtrionalē plagam uersus contra ad aliū polum brumalis.Itē medio ambitu Signifer orbis incedens æquinotialis.Reliquoꝝ quæ miramur causa in ipsius terræ figura ē:quā glogo similē & cū ea aquā iisdē intelligitur argumentis.Sic.n.fit haud dubie:ut nobis septetrionalis plagæ sydera nunq̄ occidant:cōtra meridianæ nunq̄ oriantur.Rursusq; hæc ab illis non cernant attollente se contra medios uisus terraꝝ globo septētriones nō cernūt trogoditæ & confinis Aegyptus:nec canopū italia:& quā uocant beronices crinē. Item quæ sub Diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon:insignis ibi stella adeoq; manifesto assurgens fastidio incuruatur:ut canopus quartam fere partem signi unius supra terram eminere. Alexandriæ intuentibus uideatur eadē a Rhodo terram quodammodo ipsā stringere in ponto oīno non cernatur ubi maxime sublimis septentrio.Idē a Rhodo absconditur magisq; Alexandriæ i Arabia Nouēbri mense prima:uigilia occultus Secunda se ostendit in merore solstitio uesperi paulisper apparet: paucisq; ante exortū arcturi diebus pariter cū die cernitur.Nauigantium hæc maxime cursus depræhendunt in alia aduerso:in alia paruo mari subitoq; conspicuis atque ut e freto

emergentibus quæ ĩ anfractu pilæ latuere ſyderibus. Neque enim (ut dixere aliqui)
mundus hic polo excelſiore ſe attolit: ut undiq; nõ cernant̃ hæc ſydera. Verũ hæc ea
dem quibuſq; ꝓximis ſublimiora credunt̃: eadẽq; demerſa longinquis. Vtq; nũc ſub-
limis in deiectu poſitis uidetur hic uertex: ſic in illã terræ deuexitatẽ tranſgreſſis illa
ſe attollunt reſidentibus quæ hic excelſa fuerant. quod niſi ĩ figura pilæ accidere nõ
poſſet. Ideoq; defectus ſolis ac lunæ ueſpertinos orientis ĩcolæ nõ ſentiunt. nec matu
tinos ad occaſum habitantes: meridianos uero ſæpius. Nobili apud arabiã magni Alc
xandri uictoria luna defeciſſe noctis ſecunda hora ꝓdita eſt. Eadẽq; in ſicilia exoriẽs.
Solis defectũ Vipſano & Fonteio conſ. qui fuere ante paucos annos factũ pridie cha-
maias campania hora diei ĩter ſeptimã & octauam ſenſit. Corbulo dux ĩ armenia ĩter
horã diei decimã & undecimã prodidit uiſum circuitu globi alia aliis detegẽte & oc
cultãte. Quod ſi plana eſſet terra ſimul oĩa apperẽt cũctis: nocteſq; nõ fierẽt inæq̃les
neq; aliis q̃ in medio ſitis paria duodecim horarum interualla cernerentur: quæ nũc
non in omni parte ſimili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Ca. LXXIII.

i Deo nec nox dieſq; q̃uis eadẽ toto orbi ſimul ẽ oppoſitu globi noctẽ aut ambi
tu diẽ afferente. Multis hoc cognitũ experimẽtis. In africa hiſpaniaq; turiũ Hã
nibalis. In aſia uero pp piraticos terrores ſimili ſpeculaꝝ pſidio excitato: ĩ quis p̃nũtia
tos ignes ſexta hora diei accẽſos ſæpe cõptũ eſt: tertia noctis a tergo ultimis uiſos. Eiuſ
dẽ Alexandri curſor Philonides ex ſicyone ad elin mille & ducẽta ſtadia nouẽ diei cõ
fecit horis Indeq; q̃uis decliui itiere tertia noctis hora remẽſus ẽ ſæpius. Cã ꝙ eũti cũ
ſole iter erat: eũdẽq; remeãs obuiũ cõtrario p̃uertebat occurſu. Qua de cã ad occaſum
nauigãtes q̃uis breuiſſimo die uincũt ſpatia nocturnæ nauigatiõis ut ſolẽ ip̃m comi
tantes.

Gnomica de eadẽ re & horologio primo. Ca. LXXIIII.

u Aſaq; horoſcopa nõ ubiq; eidẽ ſunt uſui trecẽtis ſtadiis aut lõgiſſime etiã qn
gẽtis mutãtibus ſemet umbris. Solis itaq; umbilici quẽ gnomonẽ appellant
umbra ĩ ægypto meridiano tẽpore æquinoctii die paulo plus q̃ dimidiã gno
monis mẽſurã efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deeſt umbræ. In oppido an
cona ſupeſt q̃nta. xxx. In p̃te italiæ quæ uenetia appellat̃ eiſdẽ horis umbra gnomo-
ni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Ca. LXXV.

ſ Imili mõ tradũt ĩ ſyene oppido quod ẽ ſupra alexãdriã quinq; milibus ſtadio-
rũ ſolſtitii die medio nullã umbrã iaci: Puteũq; eius experimẽti gratia factũ to
tũ illumiari. Ex quo apparere ſolẽ illi loco ſupra uerticẽ eẽ: quod ẽt ĩ india ſu
pra flumẽ hyſpaſin fieri tp̃e eodẽ Oneſicritus ſcripſit. Cõſtatq; ĩ berenice urbe troglo
dytarũ & ĩde ſtadiis. iiii. milibus octingẽtis. xx. eadẽ gẽte ĩ ptolemaide oppido quod in
margĩe rubri maris ad primos elephãtoꝝ uenatus cõditũ ẽ. Hoc idẽ añ ſolſtitiũ q̃dri
genis quinis diebus totidẽq; poſtea fieri: & poſt eos nonagita dies ĩ meridiẽ ũbras iaci
Rurſus ĩ meroe ĩſula q̃ ẽ caput gẽtis æthiopũ q̃nq; milibꝰ ſtadioꝝ a ſyene ĩ amne ni-
lo habitat̃ bis ãno abſumi umbras ſole duodeuigeſimã tauri p̃te & q̃rtãdecimã leonis
obtinẽte. In india gẽte oreũ mons ẽ maleus noĩe: iuxta quẽ umbræ æſtate ĩ auſtrum
hyeme ad ſeptẽtrionẽ iaciũt̃. Quĩdeci tãtũ noctibus ibi appet ſeptẽtrio. In eadẽ india
patalis celeberrimo portu ſol dexter orit̃: Vmbræ ĩ meridiẽ cadũt. Septẽtrionẽ ibi Ale
xãdro morãte annotatũ p̃ria tãtũ noctis p̃te aſpici Oneſicritus dux eius ſcripſit. Qui
bus ĩ locis ĩdiæ umbræ ñ ſint ſeptẽtrionẽ ñ cõſpici: & ea loca appellari aſcia: nec ho-
ras dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi ĩ cõtrariũ. Ca. LXXVI.

T in tota troglodytice umbras bis. xlii. diebus ĩ anno Eratoſthenes ĩ cõtrarium
cadere ꝓdidit.

Vbi lõgiſſimus dies: & ubi breuiſſimus. Ca. LXXVII

ſ Ic fit ut uario lucis ĩcremẽto ĩ meroe lõgiſſimus dies. xii. horas æq̃noctiales &
octo p̃tes unius horæ colligat. Alexãdriæ uero. xiiii. horas. In italia. xv. In brita

nia.xv.ubi æstate lucidæ noctes aut dubie repromittunt id:quod cogit rõ credit.Sol stitialibus diebus accedẽte sole propius uerticẽ mundi ãgusto lucis ambitu subiecto terræ cõtinuos dies haberi senis mẽsibus:noctesq; e diuerso ad brumã remoto. Quod fieri i isula tyle Pythias massiliẽsis scripsit:sex dierũ nauigatiõe i septẽtrionẽ a britania distãte.Quidã uero innoma quæ distat a Camalduno britaniæ oppido circiter ducẽtis milibus affirmant.

Item de horologio. Ca. LXXVIII

u Mbrarũ hãc rationẽ & quã uocant gnomonicẽ inuenit Anaximenes milesius Anaximãdri de quo diximus & Taletis discipulus:primusq; horologiũ quod appellãt sciotericon lacedemone ostẽdit.

Quomodo dies obseruentur. Ca. LXXIX.

i Psum diẽ alii aliter obseruauere.Babyllonii iter duos olis exortus. Atheniẽses iter duos occasus.Vmbri a meridie i meridiẽ.Vulgus omne a luce ad tenebras Sacerdotes romãi & q diẽ diffiniere ciuilẽ:item ægyptii & hipparchus a media nocte i mediã.Minora ãt interualla esse lucis inter ortus solis iuxa solstitia q̃ æquinoctia apparet.qa positio signiferi circa media sui obliqor ẽ:iuxta solstitiũ uero rectior.

Differntiæ gentiũ & ratio. Ca. LXXX.

c Ontexẽda sunt his cælestibus nexa causis.Nãq; æthiopas uicini syderis uapore torreri:adustisq; similes gigni:barba & capillo uibrato nõ ẽ dubiũ.Et aduersa plaga mũdi atq; glatiali cãdida cute esse gẽtes flauis pmissas crinibus.Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habẽtes.Ipsorũq; criniũ argumẽto illis i supera succũ reuocari natura uaporis.His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras:illic uarias effigies aĩalium puenire & maxime alitũ & i multas figuras gigni uolucres: Corporũ aũt proceritatẽ utrobiq;:illic igniũ nisu:hic humoris alimẽto.Medio uero terræ salubris utrinq; mixtura:fertilis ad omnes tractus: modicus corporũ habitus.magna & i colore tẽperies:Ritus molles:sensus liqdos:igenia fœcũda totiusq; naturæ capacia.Iisdẽ iperia quæ nũq̃ extimescẽtibus fuerit:sicut ne ille qdẽ his paruerit auulsæ ac pro unitate naturæ urgẽtis illas solitarie.

De motu terræ. Ca. LXXXI.

b Abiloniorũ placita motus terræ hiatusq; & cætera oĩa ui sydeũ existimãt fieri Sed illorũ triũ qbus fulmĩa assignãt.Fieri ãt hæc meãtiũ cũ sole aut cõgruẽtium:& maxie circa q̃drata mũdi.Præclara quædã esse & i mortalis i eo (si credimus) diuinitas phibet Anaximãdro milesio physico:quẽ ferũt lacedemoniis prædixisse:ut urbẽ ac tacta custodirẽt. Instare.n.motũ terræ.Et cũ urbs tota eorũ corruit. Et taygeti mõtis magna ps ad formã puppis eminẽs abrupta cladẽ isup eam ruina pressit.Perhibet & pherecydis pythagoræ doctoris alia cõiectatio:sed & illa diuina. Haustu aquæ e puteo præsensisse ac prædixisse ibi terræ motũ.Quæ si uera sunt q̃tũ a deo tãdẽ uideri possunt tales distare dũ iuuãt?Et hæc qdẽ arbitrio cuiusq; existimãda relinquant.Vẽtos i causa esse nõ dubiũ reor.Neq; eni unq̃ itremiscũt terræ nisi sopito mari:cæloq; adeo trãqllo ut uolatus auiũ nõ pẽdeãt subtracto omĩ spiritu q uehit:nec unq̃ nisi post uẽtos cõditos.s.i uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud ẽ i terra tremor q̃ i nube tonitruũ.Nec hiatus aliud:q̃ cũ fulmẽ erũpit incluso spiritu luctãte:& ad libertatẽ exire nitẽte.

De terræ hiatibus.Ca. LXXXII.

u Arie itaq; quatit:& mira edunt opera:alibi pstratis mœnibus:alibi hiatu pfũdo haustis:alibi egestis molibus:alibi emissis ãnibus:nõnunq̃ etiã ignibus calidis ue fõtib⁹:alibi aduerso fluminũ cursu.præcedit uero comitaturq; terribilis sonus:alias murmur similius mugitibus aut clamori humano armorũ ue pulsatiũ fragori:p q̃litate materiæ excipiẽtis formaq; uel cauernarũ uel cuniculi:p quẽ meat exilius grassate i ãgusto eodẽ rauco:i recuruis resultãte:i duris feruẽte:i humidis fluctuãte & stagnãtib⁹.Itẽ feruẽte cõtra solida.Itaq; & sine motu sæpe edit sonus

nec simplici modo quatitur unq̄:sed tremit uibratq;.Hiatus uero alias remanet ostē
dens quæ sorbuit:alias occultat ore cōpresso:Rursusq; ita íducto solo ut nulla uesti/
gia extēt urbibus plerūq; deuoratis agrorūq; tractu hausto.Maritima aūt maxime q̄
tiunt̄.nec mōtosa tali modo caret.Exploratum est mihi alpes apenninas sæpius tre/
muisse.Et autūno ac uere terræ crebrius mouent̄:sicut fiunt fulmina.Ideo galliæ &
ægyptus minime quatiunt̄:quoniā hic æstatis cā obstat:illic hyemis. Itē noctu sæpi
us q̄ interdiu.Maximi aūt futuri signa motus existunt hi matutini uesptiniq;:sed ꝓ
pinqua luce crebri.Interdiu aūt circa meridiē fiūt:& solis lunæq; defectu:quoniā tē/
pestates tunc sopiunt̄.Præcipue uero cū sequit̄ hymbrē æstus hymbres ue æstum.

Signa motus futuri. Ca. LXXXIII.

n Auigantes uero sentiunt nō dubia cōiectura:siue flatu intumescente fluctu
subito:aut quatiente icti.Intremūt uero & in nauibus posita æque q̄ in ædifi
ciis:crepituq; prænuntiāt.Quin & uolucres nō ípauidæ sedēt. Est & in cælo signū:
ꝑceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ
nubis in longū porrectæ spatiū.Est & in puteis turbidior aqua:nec sine odoris tedio

Auxilia contra motus futuros. Ca. LXXXIIII.

s Icut & iisdē est remediū:quale cloacæ & crebri specus ꝑbent.Præcōceptū enim
spiritū exhalāt.quod i certis notat̄ oppidis:quæ minus q̄tiūt̄ crebris ad purgā
dā eluniē cuniculis cauata.Multoq; sunt tutiora i iisdē illis quæ pēdēt:sicut neapoli
i italia itelligit̄ pte eius quæ solida ē ad tales casus obnoxia.Tutissimi sīt ædificiorum
fornices:anguli quoq; parietū:pōtesq; alterno pulsu renitente.Et latere terreno facti
parietes minore noxa quatiūt̄.Magna differētia ē & in ipso genere motus.Pluribꝰsiq
dē modis q̄rit̄.Tutissimū ē cum uibrat crispāte ædificioꝝ crepitu: & cū itumescit as/
surgēs:alternoq; motu residet inoxiū:& cū cōcurrētia tecta cōtrario ictu arietāt:quo
niā alter motus alteri renitit̄.Vndātis iclinato & fluctus more q̄dā uolutatio ifesta ē:
aut cū i unā ptē totus se motus ipellit.Desinūt aūt tremores cū uētus emersit.Sin ue/
ro durauere:nō añ q̄draginta dies sistūt̄.Plerūq; & tardius:utpote cū q̄dam annuo &
biēnii spatio durauerit. Portēta terraꝝ semel uisa. Ca. LXXXV.

Actum ē & hoc semel:quod equidē i hetruscæ disciplinæ uoluminibus iueni.
f Ingens terraꝝ portentū.L.Martio.Sex.Iulio cons.in agro mutinēsi.Nāq; mon
tes duo iter se concurrerunt crepitu maximo assultātes recedentesq;: inter eos
flāma fumoq; in cælū exeunte iterdiu spectāte e uia æmilia magna equitū romanoꝝ
familiarūq; & uiatoꝝ multitudie.Eo cōcursu uillæ oēs elisæ.Aialia pmulta q̄ itra fu
erāt exaiata sunt anno añ sociale bellū:quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ
fuerit q̄ ciuile.Nō minus miꝝ ostētū & nostra cognouit ætas āno Neronis principis
supremo sicut in rebus eius exposuimus pratis oleisq; intercedente uia publica in
cōtrarias sedes trāgressis i agro marucino ꝑdiis Vectii Marcelli eqtis ro.res Neronis ꝓ
curantis Miracula terræmotus. Ca. LXXXVI.

Iunt simul cū terræmotu & iundatiōes maris eodē uidelicet spiritu infusi:aut
f residentis sinu recepti.Maximus terræ memoria mortaliū extit motus Tyberii
Cæsaris principatu.xii.urbibus asiæ una nocte ꝓstratis. Creberrimus punico
bello itra eūdē ānū septies atq; q̄nquagies nūtiatus romā. Quo q̄dē āno ad thrasime/
nū lacū dimicātes maximū motū neq; poeni sēsere nec romani.Nec uero simplex ma/
lū aut i ipso tātū motu piculū ē.Sed par aut maius ostētū nūq̄ urbes roma tremuit
ut nō futuri euentus alicuius id prænuntium esset.

Quibus locis maria recesserint. Ca LXXXVII.

e Adē nascentiū causa terraꝝ ē cū idē ille spiritus attollēdo potēs solo nō ualet
erūpe.Nascūt̄ eni:nec fluminū tantū iuectu sicut echinades isulæ ab achelco
amne cōuectæ:miroq; pars ægypti a nilo.In quā a pharo isula noctis & diei cursū fu

isse Homero credimus. Nec recessu maris sicut idē circeus. Quod accidisse & ī ābraciæ portu decē milium pas. interuallo & atheniensiū qnq; miliū ad pyræeū memorat. Et ephesi ubi quōdā ædē Dianæ alluebat. Herodoto qdē si credimus mare fuit supra mē phi usq; ad æthiopū mōtes. Itēq; a plāis arabiæ mare circa iliū & tota theuthraniæ: q; q; cāpos ītulerit meāder.

Ratio īsulaꝝ enascētium. Ca. LXXXVIII.

n Ascuntur & alio modo terræ. ac repēte in aliquo mari emergūt uelut paria se cum faciente natura: quæq; hauserit hiatus alio loco reddente.

Quæ & qbus tēporibus enatæ sunt. Ca. LXXXIX.

c Laræ iampridem insulæ delos & rhodos memoriæ produntur enatæ. Postea minores ultra melo: anaphe. inter lēnum & hellespōtum nea: inter lebedum & theon alone: inter cycladas olympiadis. cxxxv. āno q̄rto thera & therasia. inter easdē post ānos. cxxx. hiera eademq; automate. Et ab ea duobus stadiis post ānos. cx. in nostro æuo. M. Iunio Syllano & L. Balbo cons. ad. viii. idus iulii thia.

Quas terras īterruperint maria. Ca. LXXXX.

a Nte nos & iuxta italiā īter æolias īsulas: itē iuxta cretā emersit e mari mille qn gētū passuū una. Cū calidis fōtib9 altera olympiadis. cxliii. āno tertio ī thusco sinu flagrans hæc uiolēto cū flatu. Prodit̄ quoq; memoriæ magnā circa illam multitudinē pisciū fluitātē cōfestim expirasse qbus ex iis cibus fuisset. Sic & pythecu sas ī cāpano sinu ferunt ortas. Mox ī iis montē epopon cū repēte flāma ex eo emicuisset cāpestri æquatū planitie. In eadē & oppidū haustū ꝓfundo: alioq; motu terræ sta gnū emersisse. Et alio ꝓuolutis mōtibus īsulam extitisse ꝓchitam. Nāq; & hoc modo īsulas reꝝ natura fecit. Auellit siciliā italiæ: cyprū syriæ: euboeam boetiæ: euboeæ atlā tem & macriam: belbicum bithyniæ: leucosiam syrenū promontorio.

Quæ īsulæ cōtinēti adiunctæ. Ca. .XCI.

r Vrsus abstulit īsulas mari iunxitq; terris. Antissam lesbo: zephyriū halicarna so: ethusā mindo: domiston & pernem mileto: arthemisiā parthenio ꝓmōtorio hybāda quondā īsula ioniæ. cc. nūc a mari abest stadiis. Syriten ephesus in me diteranea habet. Derasidas & sophoniā uicinā ei magnesia. Epidaur9 & oricō īsulæ eē desierunt.

Quæ terremotu mari ꝓmutatæ Ca. XCII.

i N totū abstulit terras primū oīm ubi atlāticū mare ē (si Platoni credimus) in medio spatio. Mox interno: quæ uidemus hodie mersā acarnaniā ābracio sinu achaiā corīthio: europā asiāq; ꝓpōtide & pōto. Ad hoc prupit mare leucada an tirū: helespōtū: bosphoros duos

Quæ terræ ipsæ se sorbuerūt. Ca. XCIII.

a Tq; ut sinus & stagna prætereā: ipsa se condēs terra deuorauit. Cybotū altissi mū mōtē cū oppido curite: syphilū ī magnesia. Et prius ī eodē loco clarissimā urbē quæ tātalis uocabat̄. Galanis & calanies urbiū ī phœnice agros & cū ip sis phegiū æthiopiæ iugū excelsissimū: tāq̄ nō insida grassarent̄ & littora.

Quæ urbes hauste sint a mari. Ca. XCIIII.

p Yrrhā & ātistā circa meotin pōtus abstulit. Elicen & burā sinus corīthius: q̄rū ī alto uestigia appent. Ex īsula æœa āplius. xxx. milia passuū abrupta subito cū plurimis mortaliū rapuit. Et ī sicilia dimidiā tyndarida urbē ac qcquid ab italia deest. Similiter ī bœtia & eleusina.

De Piaculis. Ca. XCV.

m Otus enīuero terræ sileant̄ & qcquid ē: ubi saltē busta urbiū extant. Simul ut terræ miracula potius dicamus q̄ scelera naturæ. Et hercule nō cælestia enar ratu difficiliora fuerit. Metalloꝝ opulētia tā uaria: tā diues: tā fœcūda: tot sæcu lis suboriēs: cū tātū quotidie orbe toto populent̄ ignes: ruinæ: naufragia: bella: frau des: tātū uero luxuria & tot mortales cōterāt. gēmaꝝ pictura tā multiplex. Lapidum tā discolores maculæ. Interq; eos cādor alicuius præter lucē oīa excludēs. Medica torū fōtiū uis. Igniū tot locis emicātiū ꝑpetua tot sæculis īcēdia. Spirit9 lœtales alibi

aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tantum: ut soracte uicino urbi tractu: Alibi pter hoiem cæteris animātibus: nōnūq̄ & homini: ut in sinuessano agro & puteolano sūt. quæ spiracula alii uocāt: alii charoneas scrobes mortifeꝝ spiritū exhalātes. Itē in hirpinis ansancti ac mephitis eundē locū: quē qui intrauere moriunť. Simili modo hirapoli in asia matris magnæ tātum sacerdoti inoxium Alibi fatidici specus: quoꝝ exhalatione temulenti futura pcinunt: ut delphis nobilissimo oraculo. Quibus ī rebus quid possit aliud causæ afferre mortaliū qspiā: q̄ diffusæ per omē naturæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens?

De terris semper trementibus. Ca. XCVI.

q Væ dam uero terræ ad ingressus tremunt: sicut ī gabinensi agro non procul urbe roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

De insulis semper fluctuantibus. Ca. XCVII.

s Imiliter in reatino quædā insulæ semp fluctuāt: sicut in agro cecubo. & eodem reatino mutinēsi: statione̅si: in uadimonis lacu. & ad cutilias aq̄s opaca silua: q̄ nunq̄ die ac noctu eodē loco uisitur. In lydia aquæ uocanť calaminæ: nō uētis solū: sed etiā cōtis uel quolibet ipulsu multoꝝ ciuiū mithridatico bello salus. Sūt & ī nympheo paruæ saltares dictæ: quoniā in symphoniæ cantu adictus modulantiū pedum mouenť. In tarquinēsi lacu magno italiæ duo nemora circūferunť nunc triquetrā figurā edentes: nunc rotundam cōplexu uentis impellentibus: quadratā nunq̄.

Quib⁹ ī terris n̄ pluat: & aceruata terraꝝ miracula & cæteroꝝ elemētoꝝ. C. XCVIII.

c Elebre fanū habet Veneri paphos: in cuius quandā aream nō impluit. Itē ī ea oppido troadis circa simulacrū Mineruæ. In eodē relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta marpasa oppidū asiæ cautes stat horrēda: uno digyto mobilis. Eadē si toto corpore impellať resistens. In tauroꝝ peninsula in ciuitate parasino terra ē qua sananť omnia uulnera. At circa ason troadis lapis nascit̃. quo consumunť omia corpora: sarcophagus uocať. Duo sunt montes iuxta flumē indum: alteri natura est ut ferrum omē teneat: alteri ut respuat. Itaq; si sint claui ī calciamēto: uestigia auelli in altero nō posse: ī altero sisti. Locris & crotone pestilētiā nunq̄ fuisse: nec ullo terræ motu laboratū annotatū est. In lycia uero semper a terræmotu. xl. dies serenos esse. In agro harpauo frumentū satu nō nascit̃. Ad aras mutias in ueiēte & apud tusculanū: & in silua ciminia loca sunt in q̄bus in terrā depacta nō extrahunť. In crustumino natū fœnū ibi noxiū: extra salubre ē. Et de aquaꝝ natura cōplura dicta sunt.

Qua rōne æstus maris accedat & recedat. Ca. CIX.

s Ed æstus maris accedere & reciprocare maxie miꝝ ē. Pluribus quidē modis accidit. Veꝝ cā ī sole lunaq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt: bisq; remeāt uicenis q̄ternisq; semp horis. Et primū attollentes se cū ea & mūdo ītumescētes. Mox a meridiano cæli fastigio uergēte ī occasum residētes. Rursusq; ab occasu subter a cæli ima & meridiano cōtraria accedēte iundātes. Hic donec iteꝝ exoriāť se sorbētes. Nec unq̄ eodē tpe quo pridie refluit: ut ancilāte sydere trahēteq; secū auido haustu maria & assiduo aliūde q̄ pridie exoriēte paribus tn̄ īteruallis reciprocis: senisq; semp horis nō cuiusq; diei aut noctis aut loci: sed ab æquinoctialibus: ideoq; inæq̄les uulgariū horaꝝ spatio utcūq; plures ī eas aut diei aut noctis illaꝝ: mersuræ cadūt: & æq̄noctio tantū pares ubiq;. Ingēs argumentū plerūq; lucis ac uicis etiā diurnæ hebetes eē q̄ negēt subtermeare sydera: ac rursus eadē resurgere: simileq; terris imo uero uniuersæ naturæ & idefaciē ī iisdē ortus occasusq; opibus nō aliter sub terra māifesto syderis cursu alio ue effectu: q̄ cū pter oculos nostros ferať. Multiplex etiānū lunaris differētia: primūq; septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduā æstus. Pleniores ab ea exūdant: plenaq; maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimā primis. Iterūq; alio latere diuidua augeť. In coitu solis pares. Plane eadē aq̄lonia & a terris longius recedē

te mitiores q̃ cum in austros digressa propiore nisu ui suam exercet. ꝑ octonos quoq;
annos ad principia motus & paria icremēta centesimo lunæ reuocātur ambitu: augē
te ea cuncta solis annuis causis duobus æquinoctiis maxime timētes & autūnali am
plius quā uerno. Inanes uero bruma & magis solstitio. Nec tamē in ipsis quod dixi tē
porum articulis sed paucis post diebus: sicuti neq; i plena aut nouissima sed postea:
nec stati ut lunā mundus ostendat: occultet ue: aut media plaga declinet: uerū fere
duabus horis æqnoctialibus serius: tardiore semper ad terras omniū quæ gerunt̄ i cæ
lo effectu cadēte q̃ uisu: sicuti fulguris & tonitrui & fulminū. Omnes. n. æstus i ocea
no maiora integūt spatia inundātq; q̃ i reliquo mari. siue quia totū i uniuersitate ani
mosius est q̃ in parte: siue quia magnitudo aperta syderis uim laxe crassantis efficati
us sentit eadē angustiis arcētibus. Qua de causa nec lacus nec amnes similiter mouē
tur. Octogenis cubitis supra britaniā itumescere æstus Pytheas massiliēsis auctor ē.
Interiora autē maria claudunt̄ ut portu. Quibusdā tamē i locis spaciosior laxitas di
cioni patet. utpote cū plura exēpla sunt in tranquillo mari: nulloq; uelorū impulsu
tertio die ex italia peruectoꝝ uticam æstu feruēte. Circa littora autē mais q̃ in alto de
præhendunt̄ hi motus: quoniā & in corpore extremo pulsum uenarū. i. spiritus ma
gis sentiunt.

Vbi æstus extra rationē. Ca. C.

i

N plerisq; tamē æstuariis ꝓpter dispares syderū i quoq; tractu exortus diuer
si existūt æstus tēpore non ratione discordes: sicut in syrtibus. Et quorūdam
tamē priuata natura est: uelut taurominitani erupi. Sæpius & i euboea sep
ties die ac nocte reciprocātes. Aestus idē triduo in mense cōsistit septima: octaua: no
naq; luna. Gadibus qui est delubro Herculis ꝓximus fons iclusus ad putei modū ali
as simul cū oceano auget̄: minuiturq;: alias uero utrunq; cōtrariis tēporibus. Eodem
in loco alter oceani mōtibus cōsentit. In ripa bethys oppidū est: cuius putei crescente
æstu minuunt̄: augescunt decedēte mediis tēporū immobiles. Eadē natura i hispali
oppido uni puteo: cæteris uulgaris. Et pōtus semp extra meat in ꝓpōtidē: introrsus
in pōtum nunq̃ refluo mari.

Miracula maris. Ca. CI.

o

Mnia plenilunio maria purgant̄: quædā & stato tēpore. Circa Messanam &
mas fimo similia expuunt̄ in littus purgamēta. unde fabula solis boues ibi
stabulari. His dede: ut nihil quod equidē nouerim prætereā. Aristotiles nul
lum animal nisi æstu recēte expirare affirmat. Obseruatū id multū in gallico oceano
& dumtaxat in homine compertum.

Quæ potestas lunæ & terrena & maria. Ca. CII:

q

Vo uera cōiectatio existit hau frustra spiritū sydus lunæ existimari. Et hoc
esse quod terras saturet: accedēsq; corpora ipleat: abscedēsq; inaniat. Ideo cū
icremēto eius augeri cōchylia: & maxime spiritū sentire quibus sanguis nō
sit. Sed & sanguinē hominū esset cū lumīe eius augeri ac minui. Frōdes quoq; ac pa
bula (ut suo loco dicetur) sentire in omnia eandem penetrante ui.

Quæ solis & quæ salsum mare. Ca. CIII.

i

Taq; solis ardore siccat̄ liquor. & hoc esse masculū sydus accepimus torrnes
cūcta sorbēsq;. Sic mari late patēti saporē incoqui salis: aut qa exhausto inde
dulci tenuiq; ꝙ facillime trahat uis ignea: oē aspius crassiusq; linquat̄. Ideo
summā æquorū aquā dulciorē ꝓfunda. Hác esse ueriorē cām asperi saporis: q̃ qđ mare
terre sudor sit æternus: aut qa plurimū ex arido misceat̄ illi uapore: aut qa terræ na
tura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliæ tyrāno cū pulsus est
ea potentia accidisse prodigium: ut uno die in portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. Ca. CIIII.

c

Ontrario ferūt lunæ fœmineū ac molle sydus atq; nocturnū soluere humo
rem & trahere non auferre. Id manifestum est quod ferarum occisa corpora

in tabē uisu suo resoluat: sōnoq; sopitis torporē cōtractū i caput reuocet. Glaciē resū dat: cūctaq; humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ uices: sempq; sufficere aliis sy/ deꝝ elemēta cogētibus: aliis uero fūdētibus. Sed i dulcibus aqs lunæ alimētū eē sicut in marinis solis.

Vbi altissimum mare. Ca. CV.

a Ltissimū mare. xv. stadioꝝ Fabianus tradit. Alii i pōto ex aduerso coraxoꝝ gē tis uocāt bathea pōti: tricētis fere a cōtinēti stadiis i mēsā altitudine maris tra/ dūt uadis nūq̄ reptis.

Miracula aquaꝝ fontiū & fluminū. Ca. CVI.

m Irabilius id faciūt aquæ dulces iuxta mare ut fistulis emicātes. Nā nec aquaꝝ natura a miraculis cessat. Dulces mari iuehūt leuiores haud dubie. Iō & ma/ rinæ quaꝝ natura grauior magis iuecta sustinēt. Quædā uero & dulces iter se supmeāt alias. Vt i fucino lacu iuectus amnis: i latio addua i uerbano ticinus: i be naco mintius: i seuino ollius: i lemāno rhodanus. Hi trāsalpes supiores i italiā multo/ rū miliū trāsitu hospitales suas tantū nec largiores q̄ itulere aqs euehētes. Proditū hoc & in oronte amne syriæ multisq; aliis. Quidā uero odio maris ipsa subeūt uada: sicut Aretusa fōs syracusanus i quo reddūt iacta i alpheū: q p olympiā fluēs pelopōnesia/ co littori ifundit. Subeūt terras rursusq; reddūt. Lycus i asia. Erasinus i argolica. Ti/ gris i mesopotamia. Et quæ i Aesculapii fōte athenis imersa sūt i phalerico reddūt. Et in atinate cāpo fluuius mersus post. xx. milia passuum exit. Et i aquileiensi timauus. Nihil i asphaltite iudææ lacu q bitumē gignit mergi pōt. Nec i armeniæ maioris ari thisso. is qdē itrorsus pisces alit. In salētino iuxta oppidū māduriā lacus ad margines plenus: neq; exhaustis aqs minuit: neq; ifusis auget. In ciconū flumīe & i piceno: la/ cu uelino lignū deiectū lapideo cortice obducitur. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidē plerūq; durās adhuc itegat cortex. Similiter i flumīe silero ultra surrētū nō uirgulta mō imersa: ueꝝ & folia lapidescūt. alias salubris potus ei⁹ aquæ. In exitu pa/ ludis reatine saxū crescit. Et i rubro mari oleæ uirētesq; frutices enascūt. Sed & fōtiū plurioꝝ natura mira ē feruore. Idq; ēt i iugis alpiū ipsoq; i mari: & iter italiā & enariā ut i baiano sinu: & i liri fluuio multisq; aliis. Nā dulcis haustus i mari plurimis locis ut ad chelidonias isulas & arabū: & i gaditano oceano. Patauinoꝝ aqs calidis herbæ uirētes inascūt: pisanoꝝ ranæ. Ad uetulonios i hetruria ñ pcul a mari pisces. In casi/ nate fluuius appellat scatebra frigidus abūdātior æstate. In eo ut i archadiæ stympha li enascūt aq̄tiles musculi. In dodone Iouis fōs cū sit gelidus: & imersas faces extiguat si extīctæ admoueāt accēdit. Idē meridie semp deficit: q̄ de cā anapauomenon uocāt. Mox increscēs ad mediū noctis exuberat. Ab eo rursus sensim deficit. In illyriis supra fontē frigidū expāsæ uestes accenduntur. Iouis ammonis fons interdum frigidus no ctibus feruet. In troglodytis fons solis appellatur dulcis: & circa meridiem maxime fri gidus: mox paulatim tepescens ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Pa di fons mediis diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret. In tenedo insula fons semp a tertia noctis hora i sextā ab æstiuo solstitio exūdat. Et i delo isula inopus fons eodē quo nilus mō: ac pariter cū eo decrescit augeturq;. Cōtra timauū amnem isula parua i mari ē cū fontib⁹ calidis: q pariter cū æstu maris crescūt minuūturq;. In agro pitinate trās apēninū fluuius nouanus oībus solstitiis torrēs bruma siccat. In falisco clitūni amnis aq̄ potata cādidos boues facit. In boetia amnis melas oues nigras. Cephi sus ex eodē lacu pfluēs albas rursus nigras penitus. Ruffasq; iuxta iliū xantus: uñ & nomē amni. In pōto fluuius astaces irrigat cāpos i qbus pastæ oues nigro late æque gētes alūt. In reatino fons neminia appellatus alio atq; alio loco exorit annōe muta/ tionē significās. Brūdusii i portu fōs icorruptas pstat aqs nauigātibus. Lyncestis aq̄ quæ uocat acidula uini mō temulētos facit. Ita i paphlagonia & i agro caleno. In an dro isula tēplo Liberi patris. fontē nonis ianuariis semp uini sapore fluere Mutianus ter cons. credit diostedosa uocat. Iuxta nonacrinā archadiæ stix nec odore differens

nec colore epota illico necat. Itẽ ĩ beroso tauroꝝ colle tres fontes sine remedio sine do lore mortiferi. In carrinẽsi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluũt: alter oĩa respuens alter absorbens. In eadẽ gẽte alius aurei coloris omnes ostẽdit pisces nihil extra illam aquã cæteris differẽtes. In cõmẽsi iuxta lariũ lacũ fons largus horis singulis semp intumescit ac residet: In cynonia ĩsula ãte lesbũ fons calidus latũ fluit. Lacus sannaus ĩ asia circũnascẽte absynthio ĩficit. Colophone ĩ Apolinis clarii specu lacuna ẽ: cuius potu mira reddunt oracula bibentiũ breuiore uita Amnes retrofluere & nostra uidit ætas. Neronis principis ãnis supremis sicut ĩ rebus eius retulimus. Iã omẽs fõtes æstate q̃ hyeme gelidiores esse quẽ fallit? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbũ ĩ massa mergi: dilatata fluitare. Eiusdẽq; põderis alia sedere: alia ĩuehi. Onera ĩ aqua facilius moueri. Thyre lapidẽ q̃uis grandẽ ĩnatare: eundẽq; cõminutũ mergi. Recentia cadauera ad uadũ labi: ĩtumescẽtia attolli. Inania uasa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuia salinas aquas dulciores esse q̃ reliquas. Nec fieri salẽ nisi admistis dulcib[9]. Marinas tardius gelare: & celerius accẽdi. Hyeme mare calidius esse: autũno saltius: Omne oleo trãquillari. Et ob id urinãtes ore spargere: quoniã mitiget naturã asperã: lucẽq; deportet. Niues ĩ alto mari nõ cadere. Cũ oĩs aqua deorsũ ferat exilire fontes: atq; etiã ĩ ætnæ radicibus flagrãtis ĩ tantum ut quinquagena & centena milia passuũ harenas flammarum globus eructet.

Igniũ & aquaꝝ iuncta miracula & de maltha. Ca. CVII.

i Anq; & igniũ q; ẽ naturæ q̃rtũ elemẽtũ reddamus aliqua miracula. Sed primũ ex aq̃s. In comagene urbe samosata stagnũ ẽ emittẽs limũ malthã uocãt flagrãtẽ. cũ quid attingit solidi adhæret. Præterea tactus sequit fugiẽtes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis ẽt accẽditur. Terra tãtũ restingui docuere experimenta.

De naptha. Ca. CVIII.

s Imilis ẽ naturæ naptha: ita appellat circa babyloniã: & ĩ austagenis pthiæ ꝓfluẽs bituminis liq̃di mõ. Huic magna cognatio igniũ: trãsiliũtq; ꝓtinus in eã undecũq; uisã. Ita ferũt a Media pelicẽ crematã. postq̃ sacrificat ad aras accesserat corona igne rapta.

De semp ardẽtibus locis. Ca CIX.

u Eꝝ ĩ mõtiũ miraculis ardet ætna noctibus: semper tãtoq; æuo igniũ materia sufficit. Niualis hybernis tẽporibus: egestũq; cinerẽ pruinis operiẽs. Nec ĩ illo tãtũ natura sæuit exustiõnẽ terris denũtiãs. Flagrat ĩ gage lyciæ mõs chimera & q̃dẽ ĩmortalis diebus ac noctibus flãma. Ignẽ eius accẽdi aqua: extingui uero terra aut fæno. Gnidius Ctesias tradit. Eadẽ ĩ lycia ephesti mõtes tæda flãmãte tacti flagrãt adeo: ut lapides quoq; riuoꝝ & harenæ ĩ ipsis aq̃s ardeãt: alit q; ignis ille pluuiis. Baculo si q̃s ex iis accẽso traxerit sulcos riuos igniũ seq narrãt. Flagrat ĩ bactris cophãti noctibus uertex. flagrat ĩ medis & cestia gẽte cõfinio p̃sidis. Susis q̃dẽ ad turrim albã. xv. caminis maxĩo eoꝝ. Et ĩterdiu cãpus babyloniæ flagrat q̃dã ueluti piscina iugeri magnitudĩe. Itẽ æthiopũ iuxta hesperiũ mõtẽ stellaꝝ mõ cãpi nocte nitẽt. Similiter ĩ megalipolitanoꝝ agro tametsi ĩternus sit ille iucundus: frõdẽq; dẽsi supra se nemoris nõ adurens: & iuxta gelidũ fõtẽ sẽper ardẽs. Nymphei crater dira apolloniatis suis portẽdit ut Theopõpus tradidit. Auget hymbribus: egeritq; bitumẽ tẽperãdũ fonte illo igustabili: alias oĩ bitumĩe dilutius. Sed q̃s hæc miret? In medio mari hiera ĩsula ardet. Aeolia ĩsula iuxta italiã cũ ipso mari arsit p aliquos dies sociali bello: & donec legatio senatus piauit. Maxĩo tamẽ ardet ĩcẽdio theonochema dictũ æthiopũ iugum. Torrẽtesq; solis ardorib[9] flãmas egerit: Tot locis tot ĩcẽdiis reꝝ natura terras cremat.

Igniũ per se miracula. Ca. CX.

p Ræterea cũ sit huius unius elemẽti rõ fœcũda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat sintilis: q̃d fore putãdũ ẽ ĩ tot rogis terræ? Quæ ẽ illa natura quæ uoraci

tatem auidissimā in toto mundo sine dāno sui pascit? Addant iis sydera inumera ingensq; sol. Addant humani ignes:& lapidū quoq; isiti naturæ: attrita iter se ligna: iā nubiū & origies fulminū. Excedit ꝑfecto oīa miracula ullū diē fuisse: quo nō cuncta flagrarēt: cū specula quoq; cōcaua aduersa solis radiis facilius etiā accendāt: q̄ ullus alius ignis. Quid ꝙ inumerabiles partus sed naturales scatēt? In nympheo exit e petra flāma: quæ aqua accendit. Exit & ad aquas scātias. Hæc quidē inualida cū transit nec longe in alia durans materia. Viret & æterno hunc fontē igneū cōtexēs fraxinus Exit ī mutinēsi agro statis uulcano diebus. Reperit apud auctores subiectis ariciæ ar uis si carbo deciderit ardere terrā. In agro sabino & sidicino unctū flagrare lapidē. In selentino oppido natiā īposito ligno ī saxum quoddā ibi sacrū protinus flāmā existere. In laciniæ Iunonis ara sub diuo sita cinerē īmobilē esse perflātibus undiq; ꝓcellis. Quin & repētinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiā humanis emicuisse Trasimenū lacum arsisse totum. Seruio tullio dormiēti ī pueritia ex capite flāmā emicuisse. L. Martiū in hispania interemptis Scipionibus cōcionantē & milites ad ultionē exhortantē arsisse simili mō Valerius Antias narrat. Plura mox & distictius. Nūc eni quadā mixtura reꝝ omniū exhibēt miracula. Veꝝ egressa mens iterpretationem naturæ festinat legētiū animos per totū orbē ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Ca. CXI.

p Ars nostra terraꝝ de q̄ memoro ambiēte (ut dictum ē) oceano uelut īnatās lōgissime ab ortu & ab occasu patet: hoc ē ab india ad herculis colūnas gadibus sacratas octoginta quinq; milia sexaginta octo milia passuū ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Isidoro nonaginta octo milia decē & octo. Artemidorus adiicit ampliꝰ a gadibus circuitu sacri ꝓmōtorii ad ꝓmōtoriū artabrū: quo lōgissime frons ꝓcurrit hispaniæ octigenta milia nonagintaunū. Id mēsuræ duplici currit uia. A gāge amne hostioq; eius quo se ī eoum oceanū effūdit p indiā parthienēq; ad myriādrū urbē syriæ ī issico sinu positā qnquagintaquinq; milia passuū decē & nouē. Inde ꝓxima nauigatiōe cypꝝ insulā patarā lyciæ rhodū astypalæā ī carpacio mari ī isulas laconicæ tænaꝝ. Lilybeū siciliæ. Caraliū sardiniæ triginta quattuor. Deinde gades duodecī milia quinqginta. Quæ mēsura uniuersa ab eo mari efficit. lxxxxviii. milia passuū. lxix. Alia uia quæ certior itinere terreno maxīe patet a gāge ad euphratē amnē. l. M. pass. xxi. Inde cappadociæ ī mazaca. cc. milia. xliiii. Inde p phrygiā: cariā: ephesū: q̄dringēta milia passuū. xciii. Ab epheso p ægeū pelagus delū ducenta milia. Isthmum ducenta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco sinu patrans peloponēsi ducēta duo milia qngenti. Leucadē octingiuta sex milia qngenti. Corcyrā totidem Acroceraunia centū trigintaduo milia quingenti. Brundusiū octogintasex milia qngenti. Romā. ccc. milia sexaginta. Ad alpes usq; calcincomacū uicū qngēta decem & octo milia. Per galliā ad pyreneos mōtes illibriū qngēta qnquagīta sex milia. Ad oceanū & hispaniæ horā trecēta trigitaduo milia. Traiectu gadis septē milia qngēti. Quæ mēsura Artemidori rōne nonaginta efficit sexaginta nouē. Latitudo aūt terræ a meridiano situ ad septētrionem dimidio fere minor colligitur: quinquaginta quattuor milium sexagintaduo. Quo palam fit quantū & hinc uapor abstulerit: & illinc rigor Neq; enim deesse arbitror terris: aut non esse globi formam. Sed ihabitabilia utrinq; ī cōperta esse. Hæc mensura currit a littore ætiopici oceani: q̄ modo habitatur ad meroen qngenta quinquaginta milia. Inde alexandriā duodecim milia qnquagīta. Rhodum quīgenta octogintatria. Gnidum octoginta quattuor milia qngēti cū. xxv. M. Samum. c. M. Chium octogintaquattuor. M. Mitilenen. lxv. M. Tenedon. xxix. M. Sigæum ꝓmontoriū. xii. M. quingēti. Os pōti. cccxii. M. d. Carabin ꝓmontorium. cccl. Os mæotidis. cccxii. d. M. Ostium tanais. cclxv. M. Qui cursus cōpendiis maris breuior fieri pōt. lxxxix. M. ab hostio tanais nihil modicū diligentissimi auctores fecere.

Artemidorus ulteriora incomperta existimauit: cum circa tanain sarmatarum gentes degere fateret ad septētriones uersas. Isidorus adiecit. xii. M. l. usq; ad tilen: quæ cōiectura diuinationis est. Ego nō minore q̄ proxime dicto spatio sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioqn quantū esse debet quod īnumerabiles gētes subinde sedē mutātes capiat. Vnde ulteriorē mēsuram inhabitabilis plagæ multo esse maiorē arbitror. Nā & a germania īmensas insulas nō pridem cōpertas cognitū habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt quæ digna memoratu putē. Vniuersum autē hūc circuitū Eratosthenes ī omniū qdem litterarum subtilitate: & in hac utiq; præter cæteros solers: quē a cūctis pbari uideo ducentorum quinquaginta duorum milium stadiū pdidit. Quæ mēsura Romana cōputatione efficit trecenties qndecies centena milia passuū. Improbū ausum: uerum ita subtili argumētatiōe cōprehēsum ut pudeat nō credere Hipparc[9] & in coarguēdo eo & ī reliq̄ omī diligētia mirus adiicit stadiorum paulominus. xxv. milia

Harmonica mundi ratio Ca. CXII.

a Lia Dionysiodoro fides: neq; enim subtrahā exēplum uanitatis græcæ maximū. Melius hic fuit geometrica scientia noiblis. Senecta diē obiit ī patria. Funus duxere ei ppinquæ: ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus iusta peragerent: inuenisse dicunt ī sepulchro epistolā Dionysiodori nomine ad superos scriptā. Peruenisse eū a sepulchro ad infimā terrā: esseq; eo stadiorum quadragi taduo milia. Nec defuere geometræ q īterpretarentur significare epistolā a medio terrarum orbe missam quo deorsum ab summo longissimū esse spatium: & idē pilæ medium. Ex quo cōsecuta computatio est: ut circuitu esse. cc. quinquagintaqnq; milia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere: addit huic mensuræ stadia septem milia: terramque nonagesimam sextam millesimam totius mundi partem facit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS. PROHEMIVM.

h Actenus de situ & miraculis terræ aquarūq; : ac syderū & ratione uniuersitatis atq; mensura. Nūc de partibus quanq̄ īfinitū id quoq; existimatur nec temere sine aliqua reprensione tractatū. Haud ullo ī genere uenia iustior est: si mō minime mirum est hominē genitū nō omnia humana nouisse. Qua ppter auctorē neminē unū seqr. Sed ut queq; uerissimū in quaq; parte arbitrabor. Quoniā cōmune ferme omnib[9] fuit: ut eos quisq; diligētissime situs disceret: ī qbus ipse pdebat. Ideo nec culpabo aut coarguā quemq; locorum nuda nomina & quāta dabit breuitate ponentur claritate causisq; dilatis in suas partes. Nūc. n. sermo de toto ē. Quare sic accipi uelim: ut sicut uidua fama sua nomina qualia fuere primordio ante ullas res gestas nuncupent: & sic quædā in his nomē datura quidē: sed mūdi rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes: europā: Asiā: Africā. Origo ab occasu solis & gaditano freto: qua irrumpēs oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intrāti dextra africa est: leua europa. Inter has asia est. Termini amnes tanais & nilus. xii. milia passum in lōgitudinē quas diximus fauces oceani patent: quinq; milium in latitudine a uico mellaria hispaniæ ad pmontoriū africæ albū auctore Turamnio Gracula iuxta gēito. T. Liuius ac nepos Corneli[9] latitudinis tradiderunt ubi minus. vii. M. passuum. Vbi uero plrimum. x. M. Tā modico ore tan īmensa equorum uastitas proditur. Nec pfunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe teniæ candicātis uadi carinas territant. Qua de causa li

men interni maris multi eum locum appellauere. Proxima autem faucibus utrinq; ĩ
positi montes cooercent claustra: abila africæ: europæ calpe laborum Herculis metæ
Quam ob causam indigenæ colũnas eius dei uocãt: credũtq; perfossas exclusa antea
admisisse maria: & reꝝ naturæ mutasse faciem.

De europa. Ca. .I.

p Rim ũ ergo de europa altrice uictoris omniũ gẽtiũ populi: lõgeq; terraꝝ pul/
cherrima: quã pleriq; merito nõ tertiã portionẽ fecere: ueꝝ æquã in duas ptes
ab amne tanai ad gaditanũ fretũ uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc qđ dictũ est spa/
tio atlanticum mare infundẽs: & auido meatu terras quæcunq; ueniẽtem expauere
demergens: resistẽtes quoq; flexuoso littoꝝ anfractu lambit europã: uel maxĩe recessi
bus crebris excauãs: sed in quattuor pcipue sinus. Quoꝝ primus a calpe hispaniæ ex
timo (ut dictũ est) monte locobrutinũ usq; pmontoriũ ĩmenso ambitu flectit. In eo
prima hispania terraꝝ ẽ ulterior appellata. Eadẽ bethyca. Mox a fine tirgitano citeri/
or: eadẽq; tarraconẽsis ad pyrenea iuga. Vlterior ĩ duas p lõgitudinẽ puintias diui/
dit. Siqdẽ bethycæ latere septẽtrionali ptẽdit lusitania amne ana discreta. Ortus hic
ĩ aminitano agro citerioris hispaniæ: & mõ se ĩ stagna fũdẽs: mõ ĩ angustias resorbẽs:
aut in totũ cuniculis cõdẽs: & sæpius nasci gaudẽs in atlãticũ oceanũ effundit. Tar/
raconẽsis aũt hinc affixa pyreneo: totoq; eius a latere decurrẽs & simul ad gallicũ ocea
nũ hibero mari trãsuersa se pãdẽs solorio mõte & oretanis iugis carpẽtanisq; & astuꝝ
a bethyca atq; lusitania distinguit. Bethyca a flumine eã mediã secãte cognominata
cũctas puintiaꝝ diuiti cultu & quod ĩ fertili ac peculiari nitore pcedit. Iuridici cõuẽ
tus ei quattuor: Gaditanus: Cordubensis: Astysitanus: Hispalensis. Oppida oĩa nume
ro. clxxii. In iis coloniæ septẽ. Municipia. xviii. latio antiqtus donata. xxix. Libertate.
vi. Fœdere. iii. Stipendiaria. cxx. Ex his digna memoratu aut latino sermone dictu fa/
cilia. A flumine ana littora oceani oppidũ ossoba asturiæ cognominatũ. Interfluẽtes
luxia & uiriũ harenæ mõtes. Bethys fluuius. Littus cursense ĩflexo sinu. Cuius ex ad/
uerso gadis inter insulas dicẽdæ. Promontoriũ Iunonis: Portus uesippo. Oppida be/
lon mellaria. Fretũ ex atlantico mari. Cartheia carthesos a græcis dicta. Mõs calpe. De
inde littore interno oppido berbesula cũ fluuio. Itẽ salduba oppidũ uel malacha cum
fluuio fœderatoꝝ. Deĩ menoba cũ fluuio. Sexifirmũ cognomĩe iuliũ. Sexabdera Mur/
gis. Bethycæ finis. Orã eã uniuersã originis pœnoꝝ existimauit. M. Agrippa. Ab ana
aũt atlãtico oceano obuersa bastuloꝝ turdulorũq; ẽ. In uniuersã hispaniã. M. Varro
puenisse hiberas & psas & pœnicas celtasq; & pœnos tradit. Lusũ. n. Liberi patris ac ly
sã cũ eo bacchãtẽ nomẽ dedisse lusitaniæ & Pana pfectũ eius. Vniuersa aũt quæ đ her
culæ ac pyrenæ uel Saturno tradũt: fabulosa ĩ primis ut arbitror. Bethys ĩ tharraco/
nẽsi puintia nõ ut aliq dixere mentesa oppido sed tygensi exoriẽs saltu: iuxta quẽ tra
der fluuius q carthaginẽsem agrũ rigat ille ocior refugit Scipiõis rogũ uersusq; ĩ oc/
casũ occeanũ atlanticũ puintiã adoptans petit: modicus primo: sed multoꝝ fiuminũ
capax: quibus ipse famã aquasq; aufert. Bethycæ primũ ab ossigetania ĩfusus amœno
blãdus alueo: crebris dextra leuaq; accolit oppidis. Celeberrima ĩter hũc & oceani orã
ĩ mediterraneo segeda: quæ augurina cognominat. Iulia quæ fidẽtia. Vrgao quæ al/
ba. Ebura quæ cerialis. Siliberi quod liberini. Libida quæ clausa. Stici qđ iuliẽses. Ve/
sci qđ fauẽtia: singilia: hegua: auia. ebdanũ: agla minor: hebura: castrauaria: episibriũ:
ipho noua: illyrico: osca: escua: succabon: uditanũ: tauati uetus: obuia bastetaniæ uer
gẽtis ad mare. Cõuẽtꝰ uero cordubẽsis circa flumẽ ipm ossigi qđ cognominat laconiũ
Iliturgi quod foꝝ iuliũ. Ipasturgi quod triumpale. Sitia &. xiiii. M. pass. remotũ ĩ me/
ditarraneo Obulco qđ bontificense appellat. Mox ripepora fœderatoꝝ. Sacimaritaliũ
onuba. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Inde primũ nauigabili be/
thyæ. Oppida carbulo decumo. fluuius singulis eodẽ bethys latere ĩcedẽs. Oppida hi/

ſpalenſis conuentus: celtiaca: uacamana: acria: ilipa cognomine illa italica. Et a leua hiſpali colonia cognomie romuliēſis. Ex aduerſo oppidū oſſet: quod cognominatᷣ iulia cōſtātia. Virgētiū quod Iulii genitor. Hippo cauraſiarū fluuiꝰ menoba & ipſe a dextro latere īfuſus: Ac īt eræſtuaria bethys oppidū nebriſſa cognomine ueneria & colobona. Colonia aſta quæ regia dicitᷣ. Et in mediterraneo aſida: quæ cæſariana. Sigulis fluuius ī bethyn quo dictū ē ordīe irrūpēs aſtygitanā coloniā alluit cognomīe auguſtā firmā. ab ea nauigabilis: Huius cōuentus ſunt reliquæ coloīæ immunes tucci quæ cognominantᷣ auguſta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas lulia. Vrſo quæ genua urbanorū. Inter quæ fuit nunda cū Pompeii filio capta. Oppida libera aſtygie uetus oſtippo. Stipēdiaria: callet: calucula: caſtragemina: ilipula minor: merucra: ſucrana: obucula: oningis. Abora uēti ꝓpe monobā amnē & ipſum nauigabilē haudprocul accolūt alontigiceli: aloſtigi: Quæ autē regio a bethye ad fluuium anātēdit: extra prædicta beturia appellatᷣ in duas diuiſa partes totidemq; gentes. Celticos q luſitaniā attingūt. & hiſpalenſis cōuentus. Turdulos qui luſitaniam & terraconenſem accolūt: iura cordubā petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania aduenisse manifeſtū eſt ſacris lingua oppidoꝝ uocabulis: ſacriſq; cognominibus in bethyca diſtinguntᷣ. Serica quæ dicitur fama iulia. Vertobrige cōcordia iulia. Segede reſtituta iulia. cōtribute iulia. Vcultuniacum: quæ & turiga nunc eſt. Lacimurge conſtantia iulia. Tereſibus fortunales: & callenſibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro: arūda: arunci: turobrica: laſtigi: alpeſa: ſepone: ſerippo. Altera beturia quam diximus turduloꝝ & cōuentus cordubenſis habent oppida nō ignobilia. Arſam: mellariā: mirobicā regiones oſintiadis iſeponē. Gaditani cōuentus ciuiū romanoꝝ. Regina latinorum regia. Cariſa cognomine aurelia. Vrigia cognominata caſtꝝ iuliū. Itē Cæſaris ſalutariēſis. Stipēdiaria baſaro: bellippo: barbes: ulula: ciprobaſſis: ꝓgallet: cappagū: oleatro: icocio: brana: liſculaſa: gūtiaſa: andoriſe. Porro lōgitudinē uniuerſā eiꝰ ꝓdidit. M. Agrippa. cccclxv. M. p. Latitudinē. cclvii. M. Sed cū termini carthaginem uſq; ꝓcederent: quæ cauſa magnos errores computatione menſuræ ſæpius parit. Et dum alibi mutato ꝓuītiaꝝ modo: alibi itinerum auctus aut diminutis paſſibus incubuere maria tā lōgo æuo alibi ꝓceſſere littora. Torſere ſe & fluminū aut correxere flexus. Prætere aliunde aliis exordium menſure eſt: & alia meatus. Ita fit ut nulli duo cōcinant.

Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. II.

Ethycæ longitudo nunc a caſtulōis oppidi fine gadis. ccl. M. & a murgi maritima ora. xxii. M. p. amplior. Latitudo a carteiana ora. ccxxxvi. M. p. Agrippā qdē ī tāta uiri diligētia præterq; ī hoc opere: cura cū orbē terrarum urbi ſpectandū ꝓponeret cæce erraſſe quis credatᷣ: Et cū eo Diuū Auguſtū. Is namq; complexā ea porticū ex deſtinatiōe & cōmētariis. M. Agrippæ a ſorore eius īcohatā ꝑegit.

Hiſpania citerior. Ca III.

Iterioris hiſpaniæ ſicut cum plurimū prouintiaꝝ aliquantum uetus forma mutata eſt: utpote cum Pompeius magnus trophæis ſuiſq; ſtatuebat ī pyreneo. d. ccclxvi. oppida ab alpibꝰ ad fines hiſpāiæ ulterioris ī ditionē a ſe redacta teſtatus ſit. Nūc uniuerſa ꝓuīntia diuiditur ut cōuentus ſeptē Carthaginenſem: Tarraconenſem: Cæſarauguſtanū: Clunienſem. Aſtuꝝ: Lucrenſem: Bracatū. Accedūt inſule quaꝝ mentione ſepoſitæ ciuitates: prouintia ipſa præter contributas aliis. cc. xciii. continet oppida. In iis Colonias. xii. Oppida ciuium Romanoꝝ. xiii. Latinoꝝ ueteꝝ. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria. cxxxii. Primi in ora baſtuli: poſt eos quo dicitur ordine intus recedents menteſani: oretani: & ad tagum carpentāi: iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atrebaci. Oppida oræ proxima urci. Adſcriptumque bethycæ barea regio mauritania: mox deitania. Dein conteſtania. Carthago noua. Colonia: cuius a promontorio quod Saturni uocatur Cæſariam maurita

niæ urbem.clxxxvii.M.paſſ.traiectus. Reliqua in ora flumen tader colonia ĩmuni.
Ilici unde ilicitanus ſinus:in eam contribuuntur icoſitania:mox latinorum lucenti
um:dianium ſtipendiarium:ſucro fluuius:& quondam oppidum. Conteſtaniæ fi-
nis regio idetania amœno ꝓtendente ſe ſtagno ad celtiberos recedens.Valentia colõia
.iii.M.paſſ.a mari remota.Flumen turriũ:tantundẽ a mari ſaguntũ ciuiũ romanoꝝ
oppidũ.Vide nobile flumen idubeda regio ilergoanum.Ibarus amnis nauigabili cõ-
mercio diues ortus in cantabris haud ꝓcul oppido iuliobrica.ccccl.M.paſſ.fluẽs: na
uium.p.cclx.M.a uaria oppido capax quẽ propter uniuerſam hiſpaniã græci appel
lauere iberiam.Regio ceſſetania:flumẽ ſubi:colonia:Tarraco Scipionum opus ſicut
carthago pænorum.Regio ilergetũ:oppidũ ſubur: flumen rubricatũ: a quo laletani
& indigetes.Poſt eos quo dicetꝰ ordine intus recedentes radice pyrenei:auſetani:itani
lacetani.Perq; pyreneũ ceretani: dein uaſcões.In ora aũt colonia barcine cognomine
fauentia.Oppida ciuiũ romanorum beturo illuro.Flumen larnum blande fluens al
ba.Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum qui phocentiũ fuere ſo
boles.Flumen ticher.Ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero.xl.M.Nunc
per ſingulos conuentus reddentur inſignia præter ſupradicta tarracone diſceptãt.po
puli.xliiii:quorũ celeberrimi ciuium romanorũ dertuſani:biſgargitani.Latinorũ au
ſetani:ceretani:qui iuliani cognominantꝰ:& qui auguſtani:ſedetani:gerundẽſes: geſ
ſorienſes:teari qui iulienſes.Stipendiariorum aquicaldenſes:onenſes:betulonẽſes:Cæ
ſaraguſtana colonia ĩmunis amne ibero affuſa:ubi oppidũ antea uocabatꝰ ſaldyba.re
gionis reditaniæ recipit populos.lii.Ex his ciuiũ romanorum bellitanos:celſenſes:Ex
colonia calaturiganos:qui naſcici cognominantꝰ.Ilerdenſes ſurdaonum gentis iuxta
quos ſicoris fluuius:oſcenſes regionis ueſſetaniæ:turiaſſonenſes.Latinoꝝ ueterũ ca-
ſcantenenſes:ergauicẽſes:gracchuritanos:leonicenſes:oſſigerdenſes.Fœderatos tarra-
genſes.Stipendiarios arcobrienſes:andologẽſes:arocelitanos:burſaonẽſes: calagurita-
nos:qui fabularenſes cognominantꝰ.Cõplutẽſes:carenſes:cincienſes:cortoẽſes:dami-
nitanos:larnẽſes:luſenſes:ſpalẽſes:ilũberitanos:lacetanos:iubienſes:põpolonẽſes:ſegi
ſenſes.Carthaginẽ conueniunt populi.lxii.exceptis inſularum incolis.Ex colonia ac
citania gemelleſenſes & libiſoſona cognomine feroauguſtana:quibus duabus ius ita
liæ datum.Ex colonia ſalarienſe oppidani latii ueteris caſtulonenſes:qui cæſariuena
les appellantur.Setabitani qui auguſtani ualerienſes. Stipendiariorum autẽ hi cele-
berrimi:albanẽſes:baſtiani:conſaburenſes:dianenſes:egeleſtani:lorcitani:laminitani:
menſani:qui & oritani:menteſani qui & baſtuli:oretani qui & germani cognominã-
tur:caputq; celtiberiæ ſegobrigenſes:carpẽtani:& toletani tago flumini ĩpoſiti. Dein
uiciẽſes:uirgiliẽſes.In cõuentũ clunienſem uarduli ducũt populos.xiiii.ex qbus laba
nẽſes tantũ nominare libeat.Turmodigi quattuor:in qbus ſegiſamonẽſes:ſegiſamaiu
liẽſes.In eundẽ conuentũ carietes:& uennẽſes quinq; ciuitatibus uadũt: quaꝝ ſunt
uelienſes:eodẽ pelleodeones celtiberoꝝ quattuor populis.quoꝝ numãtini fuere clari
ſicut ĩ uacceoꝝ.xviii.ciuitatibus inter catiniẽſes palatini:locobrigenſes:caucẽſes. Nã
in cantabris quattuor populis iuliobrica ſola memoratꝰ.In autrigonũ decem ciuitati
bus tritiũ & uirroueſca.Areuacis nomẽ dedit fluuius areua.Hoꝝ ſex oppida raguntia
& ibi xama:quæ nomina crebro aliis ĩ locis uſurpantꝰ.Præterea ſegouia & noua au-
guſta termes:ipſaq; clunia celtiberiæ finis.Ad oceanũ reliqua uergunt uarduliq; ex
prædictis & cãtabri.Iunguntur iis aſturũ.xii.populi diuiſi ĩ auguſtanos aſturica ur
be magnifica.In his ſũt giri:peſici:laciẽſes zoelæ.Numerus oĩs multitudinis ad. cclx.
M.liberoꝝ capitum.Lucenſis conuentus populorum eſt.xvi.ꝓter celticos & leuanioſ
ignominioſæ ac barbaræ appellatiõis:Sed liberoꝝ capitũ ferme.clxvi.Simili mõ bra-
caꝝ.xxiiii.ciuitates.cclxxv.capitum:ex qbus ꝓter ipſos bracaros iuballi:celerni:galle
ci:equeſitici:querquerni:citra faſtidiũ nominentꝰ.Lõgitudo citerioris hiſpaniæ ẽ ad

finem castulonis apyreneo.d.cvii.M.p.& hora paulo amplius.Latitudo a tarracone ad littus olarsonis.cccvii..Et radicibus pyrenei ubi cuneat̃ ãgustiis inter duo maria paulatim deĩde se pandẽs:qua cõtingit ulteriorẽ hispaniã tãtundẽ & ãplius latitudinẽ adiicit.Metallis plumbi:ferri:æris:argẽti:auri tota ferme hispania scatet. Citerior & specularibus lapidibus.Betyca & minio.Sũt & marmorꝝ lapidicinæ uniuersæ hispaniæ.Vespasianus ĩperator Augustus iactatus procellis reipu.latii ius tribuit.Pyrenei mõtes hispanias galliasq; disterminãt promontoriis in duo diuersa maria ꝓiectis.

Narbonẽsis prouintia. Ca. IIII.

Narbonẽsis ꝓuintia appelleat̃ ps galliarꝝ:quæ ĩterno mari alluit̃:bracchata antedicta:amne uaro ab italia discreta alpiũq; saluberrimis romano ĩperio iugis.

A reliqua uero gallia latere septẽtrionali mõtibus gebenna & urbibus agrorꝝ cultu uirorꝝ morũq; dignatiõe ãplitudine opũ nulli ꝓinciarꝝ postferẽda breuiterq; italia uerius q̃ ꝓuintia.In ora regio sardonũ ĩtusq; consuaranorꝝ. Flumina technunner nodubrũ.Oppida illeseberæ magnæ quondã urbis tenue uestigiũ.Ruscino latinorꝝ:flumen ataxe pyreneo rubrẽsem permeãs lacũ.Narbo Martius decumanorꝝ colonia:xii.M.passuũ a mari distans.Flumina araris liria.Oppida decætero rara præiacẽtibus stagnis agatha quõdã massiliẽsiũ & regio uolcarꝝ tectosagum.atq; ubi rhoda rhodiorꝝ fuit.Vnde dictus multo galliarꝝ fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiens p lemãnũ lacũ:segnẽq; deferẽs ararim:nec minus seipso torrentẽ isaram & truentiã.Libyca appellant̃ duo eius ora modica.Ex his alterꝝ hispaniense:alterũ metapinũ: tertiũ idẽq; amplissimũ massalioticũ.Sunt auctores & heracleã oppidũ in hostio rhodani fuisse ultra fossam ex rhodano.c. passibus:Marii opere & nomine ĩsigne stagnum.Astromela oppidum maritima auaricorum:superq; campi lapidei Herculis præliorꝝ memoria.Regio anataliorꝝ & intus desuuiatiũ cauarꝝq;.Rursus a mari tricoriũ & ĩtus tricolorꝝ.Vocõtiorꝝ & segouellaunorꝝ mox allogobrũ ac ĩ ora massilia græcorꝝ phocensiũ fœderata promontoriũ zoachitarista portusregio clamatulicorũ.Dein suelteri supraq; uerucini.In ora aũt hec athenopolis massellensiũ forꝝ:Iuliĩoctauianorũ colonia:quæ picensis appellat̃:& classica amnis siue argẽteus.Regio oxibiorꝝ ligaunorũq;:super quos suebri quariates adunicantes.At in ora oppidũ latinũ antipolis Regio deciatiũ.Amnis uarus ex alpiũ mõte cemeno profusus.In mediterraneo colonia arelate sextanorꝝ:beteræ septumanorũ::arausio secũdanorũ.In agro cauarũ ualẽtia:uienna allobrogũ.Oppida latina aquæsextiæ salubiorũ:auenio cauarũ:aptaiulia uulgientiũ alebeceriorũ apollinariũ:alba heluorũ:augusta tricastinorꝝ: abatilia area bormannico macina bellio carcasum uulgarũ tectosagũ cessero carbonthorathe: meminorũ:cenicẽses:cãbolectri:qui athlãtici cognominant̃.Forũ Voconi.glarũ Liuii Leuteuani:qui & foroneroniẽses Nemausũ aremicorũ.Piscenæ ruteni sanagẽses tolosani tectosagii aquitaniæ cõtermini atascodinitarii cononiẽses umbranici.Vocõtiorꝝ ciuitatis fœderatæ duo capita uasgo & lucus Augusti.Oppida uero ignobilia.xix. sicut.xxiiii.nemausensibus attributa.Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpinis aganticos atq; bodionticos:quorꝝ oppidũ dina.Longitudinem prouintiæ narbonensis.ccccclxx.M.passus.Agrippa tradit:latitudinem.cclxviii.

Italia tyberis roma campania. Ca. V.

Italia dehinc primiq; eius ligures mox hetruria:umbria:latium: ubi tyberina ostia:& roma tertarum caput.xvi:Mille pass.interuallo a mari.Volscorum postea littus:& campaniæ picentium inde:ac lucanum brutiumq;:quo longissime in meridiem ab alpium pene lunatis iugis in Maria excurrit italia.Ab eo græciæ ora: mox salentini:peduculi:apuli:peligini:ferentani:marrucini.uestiui : sabini : picentes : galli : umbri : hetrusci : ueneti : carni : iapides : istri : liburni. Nec ignoro ingrati ac segnis animi existimari posse merito: si breuiter atq; in transcur-

ſu in hũc modum dicatur terra oĩum terraꝝ alũna: eadem & parens numine deum
electa: quæ cælũ ipſum clarius faceret: ſparſa cõgregaret ĩperia: ritusq; moliret: & tot
populoꝝ diſcordes feraſq; linguas ſermõis cõmercio cõtraheret ad colloqa: & huma-
nitatẽ hõi daret: breuiterq; una cũctaꝝ gẽtiũ ĩ toto orbe patria fieret. Et qd agã tanta
nobilitas oĩum locoꝝ: quos qs attigerit? tãta reꝝ ſingulaꝝ populorũq; claritas tenet.
Vrbs roma uel ſola ĩ ea & digna etiã feſta ceruice facies quo tandẽ narrari debet ope?
Et qualiter cãpaniæ ora p ſe fœlixq; illa ac beata amœnitas ut palã ſit uno ĩ loco gau
dẽtis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perenniis ſalubritatis cæli tẽperies
eſt: tã fertiles campi: tã aprici colles: tam innoxii ſaltus: tã opaca nemora: tã munifica
ſiluaꝝ genera: tot montiũ afflatus: tãta frugũ & uitiũ olearũq; fertilitas: tã nobilia pe-
cori uellara: tot opima tauris colla: tot lacus: tot amniũ fontiũq; ubertas totã eam per
fundens: tot maria: portus: gremiũq; terraꝝ cõmercio patens undiq;: & tãq̃ ad iuuan
dos mortales ipa auida ĩ mare pcurrẽs. Neq; ĩgenia ritusq; ac uiros & lingua manuq;
ſupatas cõmemoro gẽtes. Ipſi de ea iudicauere græci: genus in gloriã ſuã effuſiſſimũ
quotã partẽ ex ea appellando græciã magnam. Nimiꝝ id quod in mentione cæli feci
mus hac quoq; in pte faciendũ ẽ: ut q̃ſdã notas ac pauca ſydera attingamus. Legẽtes
tantũ quæſo meminerint ad ſingula toto orbe ediſerenda feſtinari: Eſt ergo folio ma-
xime querno aſſimilata: multo pceritate amplior q̃ latitudine in leuo ſe flectens ca-
cumine: & amazonicæ figura deſinẽs parmæ: ubi a medio excurſu cynthos uocatur
p ſinus lunatos duo cornua emittens leucopertã dextra: laciniũ ſiniſtra. Patet longi-
tudine alpino fine p̃toriæ auguſtæ per urbẽ capuam eq; curſu meante rhegiũ oppi-
dũ in humero eius ſitũ: a quo ueluti ceruicis ĩcipit flexus: decies cẽtena &. xx. milia
paſſuũ: multoq; amplior menſura fieret laciniũ uſq;: ni talis obliqtas in latus digredi
uideret̃. Latitudo eius uaria ẽ. ccccx. miliũ inter duo maria infeꝝ & ſupeꝝ: amneſq;
uarũ atq; arſiã: media ac ferme circa urbẽ romã ab hoſtio æterni amnis ĩ adriaticum
mare influentis ad tyberina hoſtia. cxxxvi. & paulo minus a caſtronouo adriatici ma
ris alpiũ ad thuſcũ æquor. Haud ullo ĩ loco. cc. ĩ latitudinẽ excedẽs: Vniuerſæ ãt am-
bitus a uaro ad arſiã. xxx. M. paſſuũ. lviii. efficit. Abeſt a circũdatis terris hiſtria ac li-
burnia qbuſdã locis. c. M. paſſuũ. Ab epiro & illirico. l. Ab africa minus. cc. ut auctor
affirmat Varro. Ab ſardinia. cxx. milia. A ſicilia. M. d. A corſica minus. lxx. Ab iſſa. l.
Incedit p maria cæli regione ad meridiẽ quidẽ. Sed ſi qs diligẽti ſubtilitate id exigat:
inter ſextã horã primãq; brumalẽ. Nunc ambitũ eius urbeſq; enumerabimus. Qua in
re p̃ſari neceſſariũ eſt auctorẽ nos Diuum Auguſtũ ſecuturos: deſcriptionẽq; ab eo
factã italiæ totius in regiões. xi. Sed ordine eo qui in littoꝝ tractu fiet urbiũ quidem
uicinitates oratione utiq; præpropera ſeruari nõ poſſe. Itaq; ĩteriori in parte digeſtio-
nẽ in litteras eiuſdem nos ſecuturos colonioꝝ mentione ſignata: quas ille in eo pdi-
dit numero. Nec ſitus origineſq; pſequi facile eſt. In gaunis liguribus ut cæteri omit
tant̃ agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidũ a maſſilienſibus conditum
Fluuius pado. Alpes populiq; in alpinis multis nominibus: ſed maxime capillati op-
pido uediantiorum: ciuitatis gemellio. Portus Herculi. monœchi. Liguſtica ora. Ligu
rũ celeberrimi ultra alpes ſaluideceates: moxubii: citra uenæ: meſtruri: ſotibagieni:
ſtati: elibi: uelli: aielli: euburiates: caſmonates: ueliates: & quoꝝ oppida in ora pxima
dicemus. Flumen rutuba: oppidũ albiũ: intemelium: flumen merula: oppidũ albinga
unũ portus uadũ ſabatium: flumen porcifera: oppidũ genua: fluuius feritor: portus
delphini. Tigulia ĩtus & ſegeſta tigulioꝝ: Flumen macra liguriæ finis. A tergo aũt ſu
pradictoꝝ omniũ apenninus mons italiæ ampliſſimus ppetuis iugis ab alpibus ten-
dens ad ſiculũ fretũ. Ab altero eius latere ad padũ amnẽ italiæ ditiſſimũ oĩa nobilibuſ
oppidis nitent. Libarna dertona colonia: trira: barderatæ: induſtria: polẽtia: carrea: q̃d
potentia cognominatur: Forofului quod ualentinũ. Auguſta uaciennorũ: Alba põ-

peia:aſta:aquæ ſcatiellorū.Hæc regio ex deſcriptione Auguſti nona ē.Patet ora ligu
riæ īter amnes uarū & macrā.ccxi.M.paſſ.adnectit̃ ſeptimæ ī qua hetruria ē ab am
ne macra:& ipſa mutatis ſæpe nominibus. Vmbros inde exegere ātiqtus pelaſgi.Hos
lydi: a quoꝝ rege tyrrheni.mox a ſacrificio ritu lingua græcoꝝ tuſci ſunt cognomi-
nati.Primū hetruriæ oppidū luna portu nobile.Colonia luca a mari recedēs : ꝓpior
q; ipſa īter amnes auſerē & arnū orta a Pelope piſiſq;:ſiue a tenucanis græca gēte.Va
da uolateranea:fluuius cecina:populoꝝ hetruſcoꝝ quōdā hoc tātū ī littore.Hic am
nes prille:mox:umbro nauigioꝝ capax:& ab eo tractus umbriæ portuſq; telamon:
coſa uolgētiū a populo Ro.deducta grauiſce caſtrū nouū:pyrgi:cæretanus amnis:&
ipſū cære.Intus mil.paſſ. quattuor agilla a pelaſgi cōditoribus dictū alſiū:phregnæ.
Tyberis ānis a macra.cclxxviiii.M.paſſ.Intus coloniæ faliſca argis orta (ut auctor ē
Cato) quæ cognominat̃ hetruſcorū lucus.Coloniæ ruſellana:ſanienſis:critona: de-
cætero arutini ueteres:arutini fidētiores:arutini iuliēſes:amitinēſes:aquaſēſes cogno
mine taurini:blerani:cartoniēſes:capinates:cluſini noui:cluſini ueteres:fluētini præ
fluēti arno appoſiti:feſulæ:ferētinū:feſcēnia:hortanū:herbanū:nepe.Nouē pagi præ
fecturæ claudiæ.Foro Clodii:piſtoriū:peruſia:ſuanēſes:ſaturnini q āte aurinini uo-
cabant̃:ſubertani:ſcatones:tarqueniēſes:thuſcaniēſes:uertuloniēſes:uerētani eſetini
uoleterrani cognomine hetruſci:uolſciniēſes ī eadem ꝑte.Oppidoꝝ ueteꝝ noīa reti
nent agri cruſtuminus caletranus.Tyberis antea tybris appellatus:& prius albula e
media fere lōgitudīe apēnini finibus aretinoꝝ ꝓfluit:tenuis primo nec niſi piſcinis
corriuatus:emiſſuſq; nauigabilis:ſicuti tinna & glanis īfluētes ī eū nouenoꝝ ita con
ceptu dieꝝ ſi nō adiuuēt hymbres:ſed tyberis propter aſpera & cōfragoſa. Ne ſic qdē
præterq̄ trabibus uerius q̄ ratibus lōge meabilis fert̃.p.c.l.M.d.non ꝓcul tiferno pe
ruſia & otriculo:hetruriā ab umbris ac ſabinis.mox citra.xiii.M.p.urbis ueiētē agrū
a cruſtumino:dein fidenate:latinūq; a uaticano dirimēs.Sed ītra tinnam & glanim
duobus &:xl.fluuiis auctus:præcipuis āt nare & anieue:qui & ipſe nauigabilis.Lati
um īcludit a tergo.Nec minus tamē aqs ac tot fōtibus ī urbē ꝑductis.Et ideo quāli-
bet magnaꝝ nauiū ex italo mari capax reꝝ ī toto orbe naſcentiū mercator placidiſſi
mus.Pluribus prope ſolus q̄ cæteri ī omib⁹ terris amnes accolit̃ aſpicit̃q; uillis.Nul-
liq; fluuioꝝ minus licet īcluſis utrinq; lateribus:nec tamē ipſæ pugnat quāq̄ creber
ac ſubitis īcremētis : & nuſq̄ magis aqs q̄ ī ipſa urbe ſtagnātibus.Quinimo uates in-
telligit̃ potius ac monitor auctu ſemper religioſus uerius q̄ ſæuus.Latiū ātiquum a
tyberi circeios ſeruatū ē.M.paſſuū.l.lōgitudīe.Tā tenues primordio imperii fuere ra
dices.Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis tēporibus.Aborigines:pelaſgi: archades
ſiculi:arunci:rutyli:Et ultra circeios uolſci:oſci:auſones unde nomē mō latii ꝓceſſit
ad lirin amnem.In pricipio ē oſtia colonia a romano rege deducta.Oppidū laurētū
locus ſolis īdigetis. Amnis numitius.Ardea a Danæ perſei matre cōdita.Dein quon
dā aphrodiſiū antiū colonia.Aſtura flumē & īſula.Fluuius nympheus:cloſtra roma
na.Circeii quōdā īſula immēſo qdem mari circūdata (ſi credit̃ Homero) & nūc pla
ne.Mirū ē quod hac de re tradere hominū notitiæ poſſumus.Theophraſtus q primo
externoꝝ aliqua de romanis diligētius ſcripſit.Nā Theopōpus āte quē nemo mentio
nē habuit urbē dūtaxat a gallis captā dixit.Clitarchus ab eo ꝓximus legationē tātū
ad Alexandrum miſſam.Hic iam plus q̄ & fama circeiorum inſulæ & menſuram po
ſuit ſtadia.lxxx.in eo uolumine quod ſcripſit Nicodoro athenienſium magiſtratui:
qui fuit urbis noſtræ.cccclx.anno.Quicquid eſt ergo terraꝝ propter.x. M.p. prope
ambitus adnexum inſulæ.poſt eum annū acceſſit italiæ aliud miraculum. A circe-
is palus pontina eſt quem locum.xxiiii.urbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit
Dein flumen ufens ſupra quod tarracina oppidū līgua uolſcoꝝ anxur dictū.Ibi fue
re amyclæ a ſerpētibus deletæ.Dein lacus fadanus:caieta portus.Oppidū formiæ an

tiqua læſtrigonum ſedes. Vltra fuit oppidum pyræ: colonia minturnæ lyri amne di
uiſa glanico appellato. Sinueſſa extremum in abiecto lacti: quã quidem dixere ſinopẽ
uocitatã. Hinc fœlix illa campania eſt. Ab hoc ſinu incipiunt uitiferi coles: & tumulẽ
tia nobilis ſucco per omnis terras inclyto: atq; (ut ueteres dixere) ſũmum Liberi pa-
tris cum Cerere certamen. Hinc ſetini & cecubi obtenduntur agri. Iis iunguntur fa-
lerni: caleni: Dein conſurgunt maſſici: gaurani: ſurentiniq; montes. Ibi laborini cãpi
ſternuntur: & in delitias alicæ epulantur menſis. Hæc littora fontibus calidis rigant̃
ꝑterq; cætera in toto mari conchylio piſce nobili annotantur. Nuſq̃ generoſior oleæ
liquor. Et hoc quoq; certamen humanæ uoluptatis tenuere oſci: græci: umbri: tuſci:
campani. In ora ſauo fluuius. Vulturnũ oppidum cũ amne. liternum: cumæ calcidẽ
ſium: miſenũ: portus baiarũ: bauli: lacus lucrinus & auernus. Iuxta quẽ cimeriũ op
pidũ quõdã: dein puteoli colonia dicæarchia dicti poſtq; phlegræi campi. Acheruſia
palus cumis uicina. Littore aũt hoc neapolis chalcidenſium: & ipſa parthenope a tu
mulo ſyrenis appellata. Herculaniũ Pompei haud procul expectante mõte ueſuuio.
Alluente uero ſarno amne ager nucerinus eſt: &. viiii. M. paſſibus a mari ipa nuceria
Surrentum cũ promontorio Mineruæ ſirenum quondam ſede nauigatione a circeis
duo de. lxxx. M. p. patet. Regio ea a tyberi prima italiæ ſeruat̃ ex deſcriptione Augu-
ſti. Intus coloniæ capua a. xl. campo dicta æquinũ: ſueſſa: uenafrũ: ſora: theanũ: ſidici
num cognomine nola. Oppida abellinum: aritia: alba longa: acerani: allifani: atina-
tes: alterinates: anagnini: atellani: ueſulani: arpinates: auxiniates: auxellani: alfaterni.
Et qui ex agro latino: Itẽ hernico: Itẽ labicano cognominati. Bouellæ: calatiæ: caſinũ:
calenũ: capitulũ: hernetum: cernetani qui mariani cognominãt̃. Corani a Dardano
troiano orti. Cubulterini: caſtrimonieſes: cingulani: gabienſes. In monte albano foro
populienſes. Ex falerno fruſinates: ferẽtinates: freginates: frabaterni ueteres: frabater-
ni noui: ficolenſes: fregellani: foroappi: forẽtani: gabini: interãnates: ſuccaſani q & liri
nates uocant̃. Ilioneſes: lauini: norbani: nomentani: preneſtini urbe quõdã ſtephane
dicta. Priuernates: ſetini: ſignini: ſueſſulani: telini: trebulani cognomĩe balimẽſes. Tre
bani: thuſculani: uerulani: ueliterni. ulubrẽſes: uluarnates: ſuꝑq; roma ipſa: cuius no
men alteꝝ dicere arcanis ceremoniaꝝ nefas habet̃: optimaq; & ſalutari fide abolitum
annũtiauit Valerius ſolanus: luitq; mox pœnas. Nõ alienũ uidet̃ inſerere hoc loco ex
emplũ religionis antiqnæ ob hoc maxime ſilentiũ inſtitutæ. Namq; Diua Angerona
cui ſacrificat̃ ad diẽ. xii. chalẽdas ianuarii ore obligato obſignatoq; ſimulacꝝ hẽt. Vr
bẽ tris portas habẽtẽ Romulus reliqt: aut plurimis tradentibus credamus quattuor.
Mœnia eius collegere ambitu impatoribus cenſoribuſq; Veſpaſianis anno cõditæ. d.
cccxxviii. M. p. xiii: M. cc. Cõplexa mõtes. vii. Ipſa diuidit̃ i regiões. xiiii. Cõpita ſingu
laꝝ. cclxv. p. eiuſdẽ ſpatii mẽſura currente a miliario in capite romani fori ſtatuto ad
ſingulas portas: quæ ſunt hodie numero. xxxiiii. ita ut. xii. portæ ſemel numerent̃: ꝓ-
teranturq; ex ueteribus. vii. quæ eſſe deſierũt. Efficit paſſuũ ꝑ directũ. xxx. M. d. v. lxii.
Ad extrema uero tectoꝝ cũ caſtris prætoriis ab eodẽ miliario per uicos omniũ uiarũ
menſura colligit paulo amplius. lxx. M. paſſuũ. Quod ſi qs altitudinẽ tectoꝝ addat:
dignam ꝑfecto æſtimationẽ concipiat fateaturq; nullius urbis magnitudinẽ in toto
orbe potuiſſe ei cõprari. Claudit̃ ab oriente aggere Tarquini Superbi iter prima ope
mirabili. Nãq; eum muris æquauit: qua maxime patebat additu plano. Cætero muni
ta erat præcelſis muris: aut abruptis montibus: niſi ꝗ expatiẽtia tecta multas addide
re urbes in prima regione. Præterea fuere i latio clara oppida: ſatricum: pometia: ſcap
tia: pitulum: politorium: tellene: tifata: cecin: afican: acruſtumium: meridia: medullũ
corniculum: ſaturnia ubi nunc Roma eſt. Antipolis quod nunc ianiculum in parte
romæ: antẽna: camerium: collatia amiternum: norbe: fulmo: & cum his carnem in
monte albano ſoliti accipere populi albẽſes. Albani: eſolani: acciẽſes: abolani: nubeta-

ni :bolanitii:suetani:coriolani:fidenates: coretii:hortẽses:latiniẽses:lõgani:manates:
macrales:muniẽses:olliculani:octulani:pedani:polletaurini:querquetulani: sicani:
sisolenses:toleriẽses:tutiẽses:uimiteraliueliẽses:uenetulani:uicellẽses.Ita ex ãtiquo la-
tio.liii.populi iteriere sine uestigiis.In cãpano aũt agro stabie oppidũ fuit usq; ad.Cn
Pompeiũ &.L.Catonẽ cons.a pridie chalend.maii:quo die Sylla legatus bello sociali
id deleuit:quod nũc ĩ uillas abiit.Intercidit ibi & taurania.Sũt & moriẽtis scalini reli
quiæ.Præterea auctor ẽ Antias oppidũ latinoꝝ opiolas captũ a.L.Tarquino rege:ex
cuius præda capitoliũ is in fine ĩcohauerit.A surrẽtino ad silaꝝ amnem.xxx.M. pas
sus ager picẽtinus fuit:thuscorũ tẽplo iunonis argiuæ ab iasone condito insignis:In
tus oppidũ salerni:picentia.A silaro regio tertia & ager lucanus brutiusq; ĩcipit. nec
ibi rara incolaꝝ mutatio.Tenuerũt eũ pelasgi:œnotrii: itali:morgetes:siculi græciæ
maxime populi:nouissime lucani a sannitibus orti duce Lutio.Oppida pestũ a græ
cis posidonia appellatũ sinus pestanus:oppidũ elea:quæ nũc uelia.Promõtoriũ pali-
nuꝝ a quo sinu recedẽte traiectus ad coloniã regiam.c.M.passus.ꝓximũ autẽ huic
flumen melphes.Oppidũ buxentum græciæ prius magnæ:nũc lucaniæ.Saus ãnis
fuit & oppidũ eodem nomine.Ab eo brutiũ littus:oppidũ blanda:flumen baletũ:por
tus parthenius:& phœcẽtiũ sinus uibonẽsis locus clampetiæ.Oppidũ tempsa:a græ
cis temese dictũ.& crotoniẽsiũ terina:sinusq; ingens terinus.Oppidũ cõsentia. Intus
in penisula fluuius acheron:a quo oppidani acherontini Hippo quod nunc uibonẽ
ualentiã appellamus:Portus Herculis:Metaurus amnis:Tarentũ oppidũ:portus Ho
restis & meddua.Oppidũ scyleũ:Cratis fluuius pater (ut dixere) scyllæ.Dein colonia
regia.Siculũ fretũ:ac duo aduersa promõtoria ex italia cenis:Ex sicilia pelorũ:xii.sta
diorũ ĩteruallo.Vnde rhegiũ.xliii.passuũ.Inde apennini silua:promõtoriũ leucope-
tra.xii.M.passibus.Ab ea locri cognominati.li.apromõtorio zephyro absunt a silaro.
ccc.iii.M.Et ĩcludit europæ sinus primus ĩ eo quẽ maria nuncupãt : Vnde irrũpit
atlanticũ ab aliis magnũ:qua ĩtrat porthmos a græcis:a nobis gaditanũ fretũ cũ in
trauit.Hispanũ quatenus hispanias abluit.Ab aliis ibericum aut balearicum : Mox
gallicum:ante narbonensem prouintiã:hinc ligusticum.Ab eo ad siciliam insulam
thuscum quod ex græcis alii notium:alii tyrrhenũ:e nostris plurimi inferꝝ uocant.
ultra siciliam quod est ad salentinos ausonium polybius appellat.Eratosthenes autẽ
inter hostium oceani & sardiniam quicquid est sardoum. Inde ad siciliam tyrrhenũ.
Ab hac cretam usque siculum.Ab ea creticum.Insulæ per hæc maria primæ omniũ
pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo:nunc ebusus uocatur:utraq; ciuitate fœdera
ta angusto freto interfluente.patẽt.xlii.M.passibus.absunt a diano.lxx.stad.totidem
dianiũ per continentẽ a carthagĩe noua.Tantumdẽ a pityusis in altũ baleares duæ:
& sucronẽ uersus colubraria.Baleares funda bellicosas græci gymnesias dixere.Ma-
ior.c.M.p.ẽ longitudĩe:circuitu uero.cccclxxx.M.Oppida habet ciuiũ romanorũ
palinam & polentiam latinoꝝ ciuium:& tucini quod fœderatũ bochoꝝ fuit: ab ea:
xxx.M.p.distat minor:lõgitudĩe.lx.M.circuitu.cl.M.passuũ.Ciuitates habet labonẽ
saniserã:magonẽ:a maiore.xii.passuũ ĩ altũ abest capraria:ĩsidiosa naufragiis:& e re-
giõe palinæ urbis meraria ac tiquadra patria Hannibalis.Ebusi terra serpẽtes fugat:
colubrariæ parit.Ideo ĩfesta omibus nisi ebusitanã terrã ĩferẽtibus:græci ophiusã dix
ere. Cuniculos ebusus gignit populãtes baleariũ messes.Sunt aliæ .xx.fermæ paruæ
mari uadoso.Galliæ autẽ hic ora in rhodani hostio metina:mox quæ blasconus uo
catur:& stechades a uicinis massiliensibus dictæ propter ordinem quo sitæ sunt:erũt
nomina singulis prote:mese:quæ & pomponiana uocatur:tertia hype. Ab iis sturi-
um:phœnice:philarero:& lerina aduersum antipolim:in quam uergoani oppidi me
moria.

De corsica. Ca. VI

N ligustico mari est corsica: quam graeci cyrnon appellauere: sed thuscoprior
i a septētrione in meridiē proiecta: longa passuum. cl. M. lata maiore ex parte. l.
Circuitu. cccxxii. M. Abest a uadis uolaterranis. lxii. M. p. Ciuitates hēt xxxiii.
& colonias: marinam a Mario deductam: aleriam a dictatore Sylla. Citra est oglasa. In
tra uero. lx. M. passibus a corsica planaria specie dicta aequalis freto: ideoq; nauigiis
fallax: amplior gorgona & capraria: quam graeci aegilon dixere. Itē igilium & dianiū
quam artemisiam: ambe contra cosanū littus & cōtra lit⁹ uaponae: meneria: colubra-
ria: uenaria ilua: cū ferri metallis circuitu. c. p. a populonia. x. M. a graecis aetalia dicta
ab ea planasia. xxxix. M. Ab iis ultra tyberina hostia ī antiauo stura: mox palmaria si
nonia: aduersū formias pōtiae. In puteolano aūt sinu pādataria: ꝓchita nō ab aeneae
nutrice: sed qa profusa ab aenaria erat. Aenaria ipsam a statione nauiū Aeneae Home
ro inarimae dicta: graecis pythecusa: nō a symiaꝝ multitudine (ut aliqui existimaue-
re) sed a figulinis doliarioꝝ. Inter pausilpiū & neapolim meagris: mox a surrēto. viii.
M. pas sib⁹ distātes Tyberii pricipis arce nobiles caprae circuitu. xl. M. p. cx. leucothea.
Extra quē conspectum pelagus africā attingēs. Sardinia minus. ix. M. passibus a cor-
sicae extremis etiānū angustias eas arcentibus insulis paruis: quae cunicularia appel
lantur. Iteq; pintonae fossae a quibus fretum ipsum taphros nominat̄.

De Sardinia Ca. VII.

s Ardinia ab oriente patēs. clxxxviii. M. passuū ab occidēte. clxx. milia a meridie
lxxiiii. milia a septētrione. cxxii. Circuitu. d. lxii. milia. abest ab africa calaritano
ꝓmontorio ducēta milia. a gadibus. lxiii. habet & a gaditano ꝓmontorio duas īsulas
quae uocant̄ Herculis a sulchersi enosin: a calaritano ficariā: Quidā haud ꝓcul ab ea
etiā beleridas ponūt: & collodē: & quā uocāt hieracā. Celeberrimi in ea populoꝝ ilien-
ses: salari: corsi. Oppidoꝝ. xiiii. sulchitani: ualētini: neapolitani: bocēses: calaritani ci-
uium romanoꝝ. & norēses. Colonia aūt una: quae uocatur ad turrim libysonis. Sardi
niā ipsam Timeus sandaliotin appellauit ab effigie soleae. Myrsilius ichnusam a simi-
litudine uestigii. Cōtra pestanum sinū leucasia est a syrene ibi sepulta appellata. Con
tra ueliam pontia & isacia: utraeq; uno noīe oenotrides: argumētum possessae ab oeno
triis italiae: & cōtra uibonem paruae quae uocant̄ ithacesiae ulixis specula.

De Sicilia. Ca. VIII.

u Erum ante omnes claritates Sicilia Sicania a Thucydide dicta: Trinacria a
pluribus aut triquetra a triāgula specie. Circuitu patēs ut auctor ē Agrippa.
. d. cxviii. M. passibus: quondā brutio agro cohaerēs: mox interfuso mari auulsa. xii. M.
in longitudinem freto. In latitudinē autem. cx. d. Iuxta coloniā regia ab hoc dehiscē-
di argumento rhegiū graeci nomē dedere oppido ī margine italiae sito. In eo freto est
scopulus scylla. Item carybidis. Mare uorticosum. Ambo clara saeuitia. Ipsius trique-
trae ut diximus promontorium pelorus uocatur aduersus scyllam uergens in italiā.
Pachynū in graeciam. cxliiii. M. ab eo distante peloponneso. Lilybeum ī africā. clxxx.
M. interuallo a Mercurii promontorio: & a calaritano sardiniae centū uiginti. M. In-
ter se autem haec promontoria late distant his spatiis. Terreno itinere a peloro pachy
num. clxvi. M. passuum. Inde lilybeum. cc. M. Inde pelorum. clxx. M. coloniae ibi ur-
bes ac ciuitates. lxxii. A peloro mare ionium ora spectante oppidum Messana ciuiū
romanorum: qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum: colonia tauro-
minium. quae antea naxos. Flumen asines. Mons aetna nocturnis mirus incendiis.
Crater eius patet ambitu stadia. xx. Fauilla taurominium & catinam usque perue-
nit feruens. Fragor uero ad maronem & gemellos colles. Scopuli tres cyclopū. Portus
ulixis. Bolonia catina flumina symethum terias. Intus lestrigoni campi. Oppida leō
tini: megaris: amnis panthagies. Colonia syracusae cum fonte arethusa. Quā q̄ & te-
menitis: & acchidemisa: & megea: & cyane militiae fontes ī syracusano potāt̄. agro por

tus naustachmus: flumen florus promontorium pachynum: a qua fronte siciliæ flumen hirminium. oppidū camarina: fluuius gelas: oppidū agregas: quod agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia: amnes agathema therypsa celinus. Oppidū lilybeum ab eo ꝓmontorium drepana: mox crix. Oppida panphormū: soliniū: hymera cū fluuio cephaledi: seleuntinū: agathyrnū: tyndaris colonia: oppidū myle. Et unde cœpimus pelorus. Intus latinæ cōditionis cēturipini: nepini: segestani. Stipēdiarii assori: niætnēses: agerini: acestei: acrēses: bidini: citatiarini: drepanitani: argestini: acestiēses: ericini: entelletini: netini: edini: eguini: gelani: galateni: halesini: ennēses: hybleēses: hebritēses: herbēses: heubulēses: halicēses: hadranitani: macarēses: hypanēses: ietēses: mutrustani: magellini: murgētini: mutticēses: menanini: naxinonii: petini: paropini: teraphitiēses: semellitani: sescherini: selinūti: simeti: hilarēses: tissinēses: triocalini: triracienses: zāclei messenioꝝ. Hoꝝ ī siculo freto sūt īsule ī africā uersæ gauros melita a camerina. lxxxiiii. M. passibus. Lilybeo. cxiii. cōsira: erōnesos: cereie: galatha: lepadusa: æthusa quā alii ægusā scripserūt. Bucion ætnæ: & a seleūte. lxxv. M. osteades: cōtraq; paropinos uferca. Citra uero siciliā ex aduerso metauri amnis. xxii. ferme passuū ab italia vii. æoliæ appellatæ. Eædē lipareoꝝ & ephestiades a græcis: a nostris uulcani. Aeoliæ ꝙ Aeolus iliacis tēporibus ibi regnabat.

De lipara. Ca. VIII.

Lipara cū ciuiū romanoꝝ oppido dicta a Liparo rege: q successit Aeolo ātea longius uel meligonis uocitata abest: xii. M. p. ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter hāc & siciliā altera ātea therasia appellata nūc hiera: qa sacra uulcano ē. Colle ī ea nocturnas euomere flāmas. Tercia strōgyle a lipara mille passus ad exortū solis uergēs: ī qua regnauit Aeolus: quæ a lipara liqdiore flāma tātū differt. Cuius fumo qnā flaturi sint uenti triduo prædiscere incolæ tradunt. Vnde Aeolo uento paruisse existimatū. Quarta didyme minor q̄ lipara. Quinta eriphusa: Sexta phœnicusa pabulo ꝓximaꝝ relicta. Nouissima eadēq; minima euonymus. Hactenus de primo europæ sinu.

De locris italiæ fronte. Ca. IX.

A Locris italiæ frons īcipit: magna græcia appellata ī tres sinus īcedēs ausonii maris: quoniā ausones tenuere primi. patet. lxxxii. M. passuū ut auctor ē Varro. Pleriq;. lxxii. M. fecere. In ea ora flumina īnumera: sed memoratu digna loconus: sagra: & uestigia oppidi caulonis: mystia cōsilinū castrū: carcinū: quod esse lōgissimū italiæ ꝓmontoriū aliqui existimāt. Dein scyllaceus: & scolagiū scyllaceum: & scyletū atheniēsibus cū cōderēt dictū: quē locū occurrēs thermeus sinus peninsulā efficit: & ī ea portus q uocat̄ castra Hānibalis: nusq̄ angustiore italia. xl. M. passuum latitudo ē. Itaq; Dionysius maior īntercisam eo loco adiicere siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles carcinas: rotalus: semirus: arocha: targines. Oppidū incus petilia: mons clibanus: promōtoriū liciniū: cuius āte oram īsula. x. M. P. a terra dioscoron. altera calypsus quā ogygiā appellasse Homerus existimat̄. Præterea tiriseranus amœlessa. Ipsum a caulone abesse. lxx. M. passibus prodidit Agrippa.

Secundus europæ sinus. C. X.

A Lacinio promōtorio secūdus europæ sinus īcipit: magno ambitu flexus: & acroceraunio epyri finit̄ promōtorio: a quo abest. lxxv. M. passibus. Opidū cotro: amnis neethus: oppidū thuriū īter duos āmes cratin & sybarim: ubi fuit urbs eodē nomīe. Similiter ē īter syrin & acrin heraclea aliquādo syris uocitata. Flumina thalādrū: casuentū. oppidū metapontū: quo tertia italiæ regio finit̄: Mediterrāei bruttioꝝ aprustani tantū. Lucanoꝝ autem hinc atinates: buxentini: eburini: grumentini: potentini: sontini: syrini: tergilani: ursentini: uolsentani: quibus numestrani iunguntur. Præterea interisse thebas: lucanas Cato auctor est. Et mardoniā lucanoꝝ urbē fuisse Theopōpus: ī qua Alexāder epirotes occubuit. Cōnectitur secūda regio amplexa hirpinos: calabriā: apuliā: salētinos. ccl. M. sinu qui tarētinus appellat̄ ab oppi-

do laconum in receſſu hoc ĩtimo ſito contributa eo maritiına colonia: quæ ibi fuerat
Abeſt.cxxxvi.M.p.a licinio ꝓmontorio aduerſam ei calabriã.l.peninſulam emittens.
Græci meſſapiã a duce appellauere. Et ante peucetiã a Peucetio Oenotri fratre. In ſa-
lentino agro inter ꝓmontoria.c.M.paſſuũ interſunt. Latitudo peninſule a tarento
brundusium terreno itinere.xxxii.M.paſſibus patet: multoq; breuius a portu ſaſina.
Oppida per continentẽ a tarento uaria.cui cognomen apule: meſſapia: aletiũ. In ora
uero ſenonũ gallipolis: quæ nunc ẽ anxa.lxii.M.paſſibus a Tarrẽto. Inde. xxxiii.M.
ꝓmontoriũ quod acran iapygiã uocant: quo lõgiſſime ĩ maria excurrit italia. Ab eo
haſta oppidũ & hydruntiũ.x.M.ac.ix.M.paſſuũ: ad diſcrimẽ ionii & adriatici maris:
q̃ in græciã breuiſſimus trãſitus. Ex aduerſo apollonia oppido latitudine ĩtercurren-
tis freti.l.nõ amplius paſſuũ. Hoc ĩteruallũ pedeſtri cõtinuare trãſitu pontibus iactis
primũ Pyrrhus epiri rex cogitauit. Poſt eũ.M.Varro cũ claſſibus Põpeii pyratico bel
lo p̃eſſet. Vtrũq; aliæ ĩpediere curæ. Ab hydrunte ſoletũ deſertũ. Dein fratuertiũ: por-
tus tarrẽtinus: ſtatio militũ liſpia: baleſium.celiũ.Brunduſiũ.l.M.paſſuũ. Ab hydrun
te: in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore tranſitu: ſicuti longiore excipien-
te illyrica urbe dirrachio.ccxx.M.traiectu brũduſio cõterminus pediculoꝝ ager no-
uẽ adoleſcentes totidẽq; uirgines ab illyriis.xiii.populos genuere. Pediculoꝝ oppida
rhudia: ſtegnatia: barion añ iapyx a Dedali filio a quo & iapygia: amita pactius: aufi-
dus ex hirpinis mõtibus canuſium p̃fluens. Hinc apulia daunioꝝ cognomĩe a duce
Diomedis ſocero. In qua oppidũ ſalapia Hãnibalis meretricio amore inclytũ. Sipontũ
uria: amnis cerbalus Daunioꝝ finis. Portus agaſus. Promõtoriũ montis gargani: a ſa
lentino ſiue iapygio. cxxxiiii. Milibus paſſibus ambitu gargani porus garnæ: lacus
pãtanus: flumen portuoſũ frento teanũ apuloꝝ. Itẽq; larinũ: diternia: tirenus amnis.
Inde regio frentana. Ita apuloꝝ genera tria. Teani a duce Gares. Lucani qui ſubacti a
chalcante tenuere loca: quæ nunc tenẽt etinates. Daunioꝝ p̃ter ſupradicta coloniæ
luceria: uenuſia. Oppida canuſiũ: harpi aliquãdo hargos hippiũ Diomede condente.
mox hargirippa dictũ. Diomedes ibi deleuit gẽtes monadoꝝ dardorũq; & urbes duas:
quæ in ꝓuerbii ludricũ uertere apinã metaicrã. Cætera ĩtus. In ſecũda regiõe hirpino
rũ colonia una beneuẽtũ auſpicatius mutato nõie: quæ quõdã appellata maleuentũ
auſeculani: aqloni: abellinates cognomĩe ꝓtropi: cõpſani: caudini: ligures: q cognomi
nãt̃ cornelani: & q bebiani: ueſcellani: deculani: aletrini: abellinates: cognomĩati mar
ſi: atrani: ecani: alfellani: artinates: arpani: uorcani: collatini: corinẽſes: & nobiles clade
romana cãnenſes: dirini: forẽtani: genuſini: herdoriẽſes: irini: larinaces cognomine frẽ
tani: etinates: ex gargano mateolani: nerecini: matini: tubuſtini: ſiluini: ſtrapelini: tur
mãtini: uibinates: uenuſini: ulurtini. Calabroꝝ meditarranei egetini: butũtinẽſes: de-
ciani: brũbeſtini: narbonẽſes: ſtulnini: tutini. Salentinoꝝ aletini: baſterbini: neretini:
ulẽtini: uereni.

Regio italiæ quarta. Ca. XI.

ſEquitur regio quarta gẽtiũ uel fortiſſimaꝝ italiæ ĩ ora frẽtanoꝝ a tiferno flu-
men triniũ portuoſũ. Oppida biſtoniũ: buca: ortona: aternus amnis. Intus ana
xini cognomĩe frẽtani: carẽtini: ſupnates: & ĩfernates: lanuẽſes. Muricinoꝝ tea
tini: Pelignoꝝ corfiniẽſes: ſupequani ſulmonẽſes. Marſoꝝ anaxãtini: atinates: ſucẽtes
lucẽtes: marruii. Albẽſiũ alba ad fucinũ lacũ. Aequlanoꝝ cliternini: carſeolani. Veſti
noꝝ angulani: pẽniẽſes: peltuinates: qbus iũgunt̃ aufinates: ciſmõtani. Sãnitiũ quos
ſabellos & græci ſaunitas dixere. Colonia bouianũ uetus: & alteꝝ cognoĩe undecuma
noꝝ: aufidenates: eſernini: fagi: fugali: ficolẽſes: ſepinates: treuẽtiates. Sabinoꝝ amiter-
nini: curẽſes. foꝝ Decii: foꝝ nouũ: fidenates ĩteramnates: nurſini: nomẽtani. reatini:
trebulani q cognominãt̃ mutueſti: & q ſuffenates: tyburtes: parinates. In hoc ſitu ex
aequlis ĩteriere comini: tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor ẽ lacu ſucino hau
ſtũ marſoꝝ oppidũ alchippe cõditũ a Marſya duce lydoꝝ. Itẽ urticinoꝝ ĩ piceno dele

tum a Romanis Valerianus Sabini (ut quidam existimauere) a religione & deorum cultu seuini appellati uelinos accolũt lacus roscidis collibus. Nar amnis exaurit illos sulphureis aquis. Thyberim ex his petẽs replet e mõte fiscello labẽs iuxta uacunæ ne mora & reate in eosdẽ cõditus. At ex alia parte anio i mõte trebanoꝝ ortus lacus tris amœnitate nobiles q nomen dedere sub laqueo defert in Tyberi. In agro reatino cu/tyliæ lacũ in quo fluctuet insula italiæ umbilicũ esse. M. Varro tradit. Intra sabinos latiũ est: a latere picenũ: a tergo umbria apẽninis iugis sabinos utrinq; uallãtibus.

Quinta regio. Ca. XII.

q Vinta regio piceni est quondã uberrimæ multitudinis. ccclx. M. picẽtiũ in fidẽ Ro. populi uenere. Orti sunt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab ater/no amne ubi nũc ager hadrianus: & adria colonia a mari. vii. M. passuũ flu/men uomanũ: ager prætutianus palmẽsisq;. Itẽ castrumnouũ: flumen batinũ: truẽtũ cũ amne: quod solũ liburnoꝝ in italia reliquũ est. Flumina albulates: suinũ: heluinũ quo finit prætuciana regio: & picẽcium incipit. Cupra oppidũ: castellũ firmanoꝝ: & sup id colonia asculũ piceni nobilissima. Intus nobana. In ora cluana: potẽtia: numa na a siculis cõdita. Ab iisdẽ colonia ancon apposita ꝓmontorio cumero i ipso flecten tis se ore cubito a gargano. clxxxiii. M. passibus. Intus ausinates: ueregrani: cingulãi: cuprẽses cognoĩe mõti: falariẽses: pausulãi: plyniẽses: ricinẽses: septẽpedãi tollẽtiates triacẽses cũ urbe saluia: polẽtini

Sexta regio. Ca. XIII.

i Vngit hic sexta regio umbriã cõplexa: agrumq; gallicũ circa Ariminũ. An conæ gallica ora incipit togata gallia cognomĩe siculi & liburni plurimi ei' tractũ tenuere i primis palmẽsem: prætutianũ adrianumq; agꝝ. Vmbri eos expulere: hos hetruria: hãc galli. Vmbroꝝ gẽs antiquissima italiæ existimat: ut quos umbrios a græcis putẽt dictos: quod inundatiõe terraꝝ hymbribus supfuissent. Tre centa eoꝝ oppida tusci debelasse reperiunt. Nũc in ora flumen esis: senegalia: metau/rus fluuius: colonia fanũ fortunæ: pisauꝝ cum amne. Et intus hispellũ tuder. Decete ro amerini: attidiates: asirinates: arnates: esinates: camertes: casuentini: carsulani: doia tes cognomine salẽtini: fulginates: foroflaminẽses: foroiuliẽses cognomine cõcubien/ses: firobremitiani: forosemproniẽses: inginini: iterãnates cognomine nartes: meuana tes: muanionenses: mattilicates: narniẽses: quod oppidũ nequinũ antea uocitatũ est: nucerini cognomine fauonienses: & camellani: otriculani: ortani: pitulani cognomi ne pisuertes: ætali: mergentini: pestini: setinates: sarscinates: spolẽtini: suareãi: sestina/tes: suillates: adiates: trebiates: tuscicãi: tibernates: cognomine tyburini: & alimẽtaurẽ ses: uesionicates: urbinates cognomine metaurenses & alihortenses: metionẽses: uindi nates: uiuẽtani. In hoc situ iteriere feliginates: & q clusiolũ tenuere: supra iterrãnani & saranates cũ oppidis acerris quæ uafriæ cognominabant. Turocelo quod uetiolũ: Itẽ solinnates: suriates: fallienates. Apiẽnates interiere & ariẽates cũ crinouolo: & usci dicãi: & plãgenses: pisiates: cælastini. Ameriã suprascriptã Cato ante Persei bellũ cõdi/tam annis. d. ccccxiiii. ꝑdidit.

Octaua regio. Ca. XIIII.

Ctaua regio determinant Arimino: pado: apẽnino. In ora fluuius crustumi um Ariminũ Colonia cũ amnibus Arimino & aprusa. Fluuius hinc rubi/co quõdã finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & ãemo. Rauẽna sabinoꝝ oppidũ cũ amne besede ab Ancone. cii. M. p. nec ꝓcul a mari umbroꝝ butriũ. Intus Coloniã Bononia felsina uocitata cũ priceps hetruriæ esset. Brixillũ: Mutina: Parma: Placẽtia Oppida Cesena: Claterna: foroclodii: liuii. Populi treuẽtinoꝝ: Corneli: licini. Fauẽti/ni: fidẽtini: otesini: padimates: regiẽses a Lepido: solonates: saltes q galliãi cognominã tur: aqnates: tãnitani: ueliates cognomine ueteri: regiates: urbinates: In hoc tractu ite riert boii: quoꝝ tribus. cxii. fuisse auctor ẽ Cato. Item senones q cœperant Romam.

Da pado flumine. Ca. XV.

p Adus gremio uesuli montis celsissimum in cacumē elati finibus liguꝝ gabiē noꝝ uisendo fonte ꝓfluens condésq; sese cuniculo:& ī forouibiēsiū agro iteꝝ exoriēs:nulli amniū claritate īferior:a græcis dictus eridanus:ac pœna Phætōtis illustratus. Augetˀ ad canis ortus liquatis niuibus:agris q̃ nauigiis torrētior:nil tñ ex rapto sibi uēdicās. Atq; ubi liqt agros. ubertate largior. ccc. M. passibus a fōte ad dens meatu duodenonaginta. Nec amnes tantū apēninos alpinosq; nauigabiles capiēs:sed lacus quoq; īmensos ī eū sese exonerātes oī numero. xxx. flumīa ī mare adriaticū defert. Celeberrima ex iis apēnini latere iactū:tanaꝝ:trebiā placētinū:taꝝ niciam gabellū:sculternā:rhenū. Alpiū uero sturā:morgū:durias duas: sessiten:ticinū: lābrū abduā:ollium:mintiū. Nec alius amniū tā breui spatio maioris īcremēti ē. Vrgetˀ qppe aquaꝝ mole:& ī ꝓfundū agitˀ. Grauis terræ q̃q̃ deductus ī flumina:& fossas inter rauēnā altinūq; passuū. cxx. M. tñ qa largius uomit septē maria dictus facere. Angusta fossa rauēnam trahitˀ:ubi padusa uocatˀ:quōdā messanicius appellatus. Proximū inde hostiū magnitudinē portus hēt:q uatreni dicitˀ. Quo Claudius Cæsar e britānia triūphans p̃grādi illa domo uerius q̃ naue ītrauit hadriā. Hoc añ eridanū hostiū dictū ē:ab aliis spireticū ab urbe spira:quæ fuit iuxta:ꝓualens & delphicis creditū ē thesauris cōdita a Diomede. Auget ibi padū uatrenus amnis ex forocorneliensi agro. Proximū inde hostiū caprasiæ:dein sagis:dein uolane:quod añ alane uocabatˀ. Omīa ea fossas fluminaq; primi asagi fecere tusci egesto amnis īpetu p transuersum ī hadrianorū paludes. quæ septē maria appellātˀ:nobili portu oppidi tuscoꝝ hadriæ:a quo hadriacū mare añ appellatū. quod nūc hadriaticū. Inde hostia a plena carbonaria ac fossiones philistinæ:quod alii tartaꝝ uocant. Omīa ex philistinæ fosse abundatiōe nascentia accedētibus atesi ex tridētinis alpibus & togisono ex patauinoꝝ agris. Pars eoꝝ & ꝓximū portū facit brūdulū sicut edronē mediacidua ac fossa clodia. His se padus miscet:ac p hæc effūditˀ plerūq;:ut ī ægypto nilus qđ uocāt delta:triquetrāq; figurā ī alpes atq; orā maris facere ꝓditˀ stad. ii. M. circuitu. Pudet a græcis italiæ rōnē mutari. Metrodorus tñ Sceptius dicit. Quoniā circa fōtē arbor multa sit piceaq; pedes gallice uocetˀ padū hoc nomē accepisse. Liguꝝ qdē lingua amnē ipsū bodincū uocari:qđ significet fundo carētē. Cui argumēto adest oppidū iuxta īdustria uetusto noīe bōdicomagū:ubi p̄cipua altitudo īcipit.

De italia trāspadana regio. ix. Ca. XVI.

t Ranspadana appellatˀ ab eo regio nona tota ī mediterraneo:cui maria cuncta fluctuoso alueo īportāt. Oppida uibiforꝝ:segusio: Coloniæ ab alpiū radicibus augusta taurinoꝝ antiqua liguꝝ stirpe:inde nauigabili pado. Dein salsoꝝ augusta p̄toria iuxta geminas alpiū fauces graias atq; pœninas. His pœnos:graiis Herculē trāsisse memorāt: Oppidū eporedia sybillinis libris a po. ro. cōdi iussum. Epore dicas eni galli bonos equoꝝ domitores uocāt. Vercellæ libitioꝝ ex salis ortæ:nouaria ex uertamacoris uocōtioꝝ:hodieq; pagus. Nō (ut Cato existimat) liguꝝ ex quibus leui & marici cōdidere ticinū nō ꝓcul a pado. Sicut boii trāsalpes ꝓfecti laudē pōpeiā. Insulbres mediolanū. Orobioꝝ stirpis eē comū atq; bergomū & licinifoꝝ:& aliquos circa populos auctor ē Cato:sed originē gētis ignorare se fatetˀ:quā docet Cornelius Alexāder ortam a græcia interpretatiōe etiā noīs uitā in mōtibus degētibus. In hoc situ iteriit oppidū orobioꝝ barra:unde bergoīates Cato dixit ortos etiānū prodēte se altius q̃ fortunatius siti. Interiere & caturi gēs insubrū exules:& spira supradicta. Itē melpū opulētia p̄cipuū:quod ab insubribus & boiis & senonibus deletum ē eo die quo Camillus ueios cœpit:ut nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. Ca. XVII.

s Equitur decima regio italiæ hadriatico mari apposita:cuius uenetia. Fluuius Silis ex mōtibus taurisanis. Oppidū altinū:flumē liquētia ex mōtibus opitergi nis. & portus eodē noīe:colonia:cōcordia:flumē & portus romatinum tilianentum:

maius minusq;:anasum quo uaramus defluit:alsa:natiso cum turro ꝓfluuente aq-
lea.xii.M.pas. a mari sita.Carnoꝝ hæc regio iunctaq; regioni lapidū:amnis timauus
castellū nobile uno pucinū.Tergestinus sinus:colonia tergeste.xxx.M.iii.M.ab aqui
lea:ultra quā sex milia passuū formio amnis.Ab Rauēna.clxxxix. pas. antiquus au-
ctæ italiæ terminus.Nūc uero istriæ quā cognominatā tradū a flumine istro ī hadriā
ad effluente e danubio amne eodemq; istro ex aduerso padi fauces cōtrario eoꝝ pcus
su mari interiecto dulcescēte pleriq; dixere falso & Nepos Cornelius etiā padi accola.
Nullus.n.ex danubio amni in mare adriaticū effundit.Deceptos credo quoniā argo
nauis flumine in mare hadriaticū descēdit:nec ꝓcul tergeste.Nec iam cōstat quo flu
mine.Humeris trauectā alpes diligētiores tradūt.Subiisse autē istro:deinsao:dein na-
uaporto:cui nomen ex ea causa est inter hemoniam alpesq; exorienti.

De istria. Ca. XVIII.

i Stria ut peninsula excurrit.Latitudinē eius.xl.M.pas. circuitū uero .cxxii.
M.ꝓdidere qdā.Itē adherētis liburniæ & fanatici sinus.Alii liburniæ.clxxx.
M.Nōnulli ī fanaticū sinū iapidiā ꝓmouere a tergo istriæ.cxxx.M.pas. De-
in liburniā.cl.M.fecere.Tuditanus q domuit istros in statua sua ibi inscripsit ab aq-
lea ad titiū flumen stad.cc.M.Oppida istriæ ciuium Romanoꝝ agida parentiū. Co-
lonia pola:quæ nūc iuliapietas quondam a colchis cōdita.Abest a tergeste.c.M.n.p.
mox oppidū nexātiū:& nūc finis italiæ fluuius arsia.Polā ab ancona traiectus.ccxx.
M.pas.est.In mediterraneo regionis decimæ.colonia cremona:brixia cenomānorum
agro.Venetoꝝ autē mari a cestæ & oppida a cælum patauiū : opitergiū:beluiū:Vicē
tia:Mantua tuscoꝝ trans padū sola reliqua. Venetos Troiana stirpe ortos auctor est
Cato.Cēomanos iuxta mastiliā habitasse.In uolscis fertini:& tridentini:& beruenses.
rhetica oppida rhetoꝝ:& euganeoꝝ Veronā iulienses carnoꝝ.Dein quos scrupulose
dicere nō attineat:alutraēses:asseriates:stamoniēses:uanienses:tuli cognomine culici
foroiulienses cognomine transpadani:florētani:nedinates:quarqueni:taruisani:cogi
enses:uaruani.In hoc situ interiere p orā iraminæ:pellaon : passitiū:ex uenetis atina
& cælina carnos:segeste:& ocra.Tauriscis noreia.Et ab aquilea ad duodecimū lapidē
deletū oppidū etiā inuito senatu.a.M.Claudio.L.Marcello:L.Piso auctor est. In hac
regiōe &.xi.lacus inclyti sunt:amnesq; eoꝝ partus aut alumni si modo acceptos red-
dunt:ut abduā larius:ticinū uerbanus:mintiū benacus:olliū sebinus: lābrū:eupilis:
omnes incolas padi.Alpes in lōgitudinē.x.M.pas. patere a supero mari ad infeꝝ.Cæ
lius tradit.Timagenes.xxii.M.pas.deductis ī latitudinē.Cornelius Nepos.c.M.T.Li-
uius tria.M.stadioꝝ uterq; diuersis in locis:Nā centū milia excedūt aliquādo ibi ger-
maniā ab italia submouēt.nec.lxx.M.explent:reliqua sui parte glacilis ueluti natu-
ræ ꝓuidentiā.Latitudo italiæ subter radices earū a Varro p uada sabatia taurinos:co
mū:Brixā Veronā:Vicentiam:opitergium:aquileiam:tergeste:polā:arsiam .d. ccxlii.
M.p.colligit.

De alpibus & gētibus alpinis. Ca. XIX:

i Ncolæ alpium multi populi:sed ilustres a pola ad tergestis regionē secusses:
subocrini:atali menocaleni:iuxtaq; carnos quōdā taurisci appellati:nūc no
rici.His cōtermini rheti & uindelici omnes ī multas ciuitates diuisi. Rhetos
thuscorū ꝓlem arbitrant̄ a gallis pulsos duce Rheto.Verso deinde italiā pectore alpi
um latini iuris euganeæ gētes:quarū oppida.xxxiiii:enumerat Cato.Ex iis triūpilini
uenalis cū agris suis populis.Dein canuni:cōpluresq; similes:finitimis attributi mu
nicipiis.Leponticos:& salasos tauriscæ gētis idē Cato arbitrat̄.Cæteri fere lepontico
relictos ex comitatu Herculis īterpretatiōe græci nominis credūt:præustis ītra sinus
alpiū niue mēbris:eiusdē & graios fuisse positos in transitu.Graiarū alpiū īcolas præ
stantesq; genere euganeos īde tracto noīe.Caput eoꝝ stheonos:rhetorum uēnonēses:
saruenetesq; ortus rheni amnis accolūt. Lepontiorum qui uiberi uocantur fontem

rhodani eodem alpium tractu. Sunt præterea latio donati incolæ: ut octodurenses & finitimi centrones: cottianæ ciuitates: eturi e liguribus orti. uagieni: ligures. & q mõtani uocant. Capillatoꝝq; plura genera ad cõfiniũ ligustici maris. Nõ alienũ uidetur hoc loco subiicere ĩscriptionẽ e trophæo alpiũ quæ talis ẽ. Imp̃atori Cæsari Diui filio Augu. põtifici maxĩo imp. xiiii. tribunitiæ potestatis Senatus populusq; Rom. qꝫ eius ductu auspiciisq; gentes alpinæ oẽs quæ a mari supo ad infeꝝ ptinebãt sub imperiũ po. ro. sũt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ: triũpilini canuni uẽnotes: uenonentes: hisarci: breuni: naunes: focunates: uindelicoꝝ gẽtes: quattuor cõsuanetes: uirucinates: licates: cattenates: abisũtes: rugusci: suanetes: collucões: brixentes: lepõtii: iuberi: nautuates: seduni: uaragri: salassi: acitauones: medulli: ucẽni: caturiges: brigiani: sõtiontii brodiõtii: nemalõi: edẽnates: esubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergũni. eguituri: nemeturi: oratelli: uerusi: uelauni: suetri. Nõ sunt adiectæ cottinæ ciuitates. xii. quæ nõ fuerãt hostiles: sed itẽ attributæ municipiis lege põpeia: Hæc est italia diis sacra: hæ gẽtes eius: hæc oppida populoꝝ. Sup hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo cons. nũciato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis: atq; ẽt tũc sine transpadanis equitũ. lxxx. M. peditũ. d. cc. M. armauit. Metalloꝝ oĩum fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictũ id uetere consultu patrũ italiæ parci iubentium.

Illyricum. Ca. XX.

a Rsia gẽs liburnoꝝ iũgit usq; ad flumen titiũ. Pars eius fuere mẽtores: hymãi: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat: nũc totũ uno nõie illyricũ uocat: generatiin populoꝝ pauca effatu digna aut fœlicia nõia. Conuentum scardonitanũ petũt iapides: & liburnorũ ciuitates. xiiii. e quibus laciniẽses: scultinos: brunistas: orbonẽses nõiare nõ pigeat. Ius italicũ habẽt eo cõuẽtu alutæ: fanates a q́bus sinus nõiatur. Lopsi uarubarini: imunesq; asseriates: & ex ĩsulis ĩfertinates curitæ. Cæteꝝ p orã oppida anesactio: aluona: flamona: tarsatica: sema: lospica: ortoplyma regiũ: argirũtum: coriniũ: enona ciuitas: pausinus: flumẽ telaulũ: quo finit iapidia. Insulæ eius sin⁹ cũ oppidis pter supra significata: absyrtiũ: arba traguriũ: issa: portunata: paros ãte. Rursus ĩcõtinẽte colõia iadera: quæ apola. clx. M. p. abest ide. xxx. Meco lẽũ ĩsula. xviii. hostiũ titii fluminis.

Liburnia. Ca. XXI.

l Iburnia finis & initiũ dalmatiæ scardona ĩ amne ea. lxii. M. pas. a mari. Dein tariotaꝝ antiq̃ regio: & castellũ tariona. Promõtoriũ Diomedis: uel ut alii penisula Hilis circuitu. c. M. pas. traguriũ ciuiũ romanorũ marmore notum siculi. In quẽ locũ Diuus Claudius ueteranos misit. Salona colonia ab iadera. ccxxii. M. pass. Petũt in ea iura iuribus descriptis indecurias. ccclxii. dalmatæ. xxii. decuni. ccxxxix. ditiões: lxix. mazei. lii. sardiates. In hoc tractu sũt burnũ: mãdetriũ: tribuliũ. Nobilitata prœliis castella petũt ex ĩsulis stati: colẽtini: separi: epetini. Ab his castella pigũtiæ: rataneũ: narona colonia. Terii cõuẽtus a salona. lxxii. M. pass. apposita cognominis sui fluuio a mari. xx. M. p. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uẽditasse auctor ẽ. Nũc ꝑpe soli noscũt cerauri decuriis. xxiiii. diuersi. xvii. desitiates. ciii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremistæ. xxx. didari. xxxiii. glidítiões. xliiii. melcomani. xxiiii. nares. cii. scirtari. lxxii. siculotæ. xxiiii. Populatoresq; quõdã italiæ uardei nõ ãplius q̃. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractũ eũ œuei: partheni: hemasi: marsthitæ: armisthæ A narone ãne. c. M. p. abest epidauꝝ colõia. Oppida ciuiũ romanoꝝ rhiziniũ: ascriuiũ: butuauiũ: olchiniũ: quod ãtea colchinũ dictũ ẽ a colchis cõditũ: ãnis dirino: supq; eũ oppidũ ciuiũ romanorũ scodra a mari. xviiii. M. p. Præterea multoꝝ græciæ oppidoꝝ deficiens memoria: necnõ & ciuitatũ ualidaꝝ. Eo nãq; tractu fuere labeates: enederudini: sassei: grabei: ꝑprieq; dicti illyrii: & taulãti: & pyrei. Retinet nomẽ ĩ ora nympheũ ꝓmõtoriũ. Lyssum oppidũ ciuiũ ro. ab epidauro. c. M. pas.

Macedonia. Ca. XXII.

a Lyso macedonia ꝓuintia: gẽtes parthini: & a tergo eoꝝ dissaretæ: Mõtes cãda

uiæ adyrrachio.lxxix.M.passuum.In ora uero ciuium Ro..Epidamniũ Colonia pro pter i auspicatũ nomẽ a Romanis dyrrachiũ appellata. Flumẽ aous a qbusdã eas no minatũ.Apollonia quondã corinthiorum Colonia.iiii.M.pas. a mari recedẽs.Cuius in finibus celebre nympheũ accolũt barbari amãtes & belliones.At i ora oppidũ oricũ a colchis cõditũ.Inde initiũ epiri.Mõtes acroceraunii:qbus hũc europæ determinaui mus sinũ.Oricũ a salẽtino italiæ pmontorio distat.lxxxv.Mil.pas.a tergo carnorum & iapidũ qua se offert magnus ister. Norici. Ca. XXIII.

Hetis iungunt norici:Oppida eorum uirunũ:celea:taurnia:aguntũ:uiuana: monia:claudia:fluuiũ soluẽse.Noricis iungunt lacus peiso: deserta boiorum. Iam tñ Colonia Diui Claudii sabaria:& oppida carabaria iulia.

Pannonia. Ca. XXIIII.

Abitant ĩde glãdifera pãnoniæ:qua mitescẽtia alpiũ iuga p mediũ illyricũ a h septẽtrione ad meridiem uersa molli in dextra ac leua deuexitate cõsidunt.

Dalmatia. Ca. XXV.

Væ pars ad mare hadriaticum spectat appellat Dalmatia & illyricũ supradi q ctum.Ad septẽtriones pãnonia uergit:finit ĩde danubio. In ea Coloniæ mo na:sciscia.Amnes clari & nauigabiles i dãnubiũ fluũt dranus & noricis uio lentior.Sauus ex alpibus carnicis placidior.cxv.M.p.interuallo . Drauus p serretes: serapillos:iasos:sandrizetes.Sauus p colapia nos breucosq;.Populorum hæc capita. Præ terea ariuates:asali:amãtes:belgites:carthari: cornacates:erauisci: hercuniates:latoui ci:oseriates:uarciani:monsclaudius:cuius i frõte scordisci.In tergo taurisci.Insula in sauo metubarris amnicarum maxima.Præterea amnes memorãdi colapis i sauũ influ uens iuxta sisciam gemino alueo insulam ibi efficiens:quæ segestica appllatur.Alter amnis bacuntius i saum sirmio oppido influit:ubi ciuitas sirmiẽsiũ & amãtinorum.In de.xlv.M.passuũ taurunũ ubi danubio miscet saus. Supra influũt ualdanus urpa nus:& ipsi nõ ignobiles. Mesia. Ca. XXVI.

Annonia iungit puintia quæ mesia appellat ad pontũ usq; cum danubio p decurrẽs.Incipit a cõfluẽte supradicto. i ea dardãi:celegeri:tribali:trimachi: mæsi:trhaces: pontoq; cõterminin scythæ.Flumina clara dardanus margis pingius:timachus ex rodope:oescus ex hemo:utus escamus:ieterus . Illyrici latitudo qua maxima est.cccxxv.M.p.colligit.Longitudo a flumine arsia ad flumẽ driniũ.d. ccc.M.a drinio ad pmõtoriũ acroceraniũ.clxxii.M.Agrippa pdidit uniuersum hũc sinũ italiæ illyrici ambitus.xiiii..M.In eo duo maria quo distinximus siue inferum siue ioniũ i prima parte.Interius hadriaticũ:quod supum uocãt. Insulæ in ausonio mari præter iã dictas memoratu dignæ nullæ.In ionio paucæ calabro littore ante brũdu sium:q uarum obiectu portus efficit.Cõtra apulũ littus diomedea cõspicua monumẽ to.Diomedis.Et altera eodẽ nõie a qbusdã teuthria appellata. Illyrici ora mille ampli us insulis frequentat natura uadosi maris æstuariisq; tenui alueo intercusantibus. Claræ ãtea hostia timaui calidorum fontiũ cũ æstu maris crescentiũ iuxta istrorum agrum. Cissa pullariæ & abscytides graiis dictæ a fratre medeæ ibi iterfecto:nũc abscyrtiũ iux ta eas electridas uocauere:i qbus pueniret sucinũ:qd illi electrum appellãt uãitatis græ cæ certissimũ documentũ.Adeo ut Lissa quas earum designẽt:haud unq̃ cõstiterit. Cõ tra iader est issa quæq; appellatæ cõtra liburnos cretæ aliquot.Nec pauciores truco nes liburnicæ.Celadussæ itrasuriũ bubus & capris laudata batriasa ciuiũ Ro.reliq: & cũ oppido pharia.Ab his corcyra melana cognominata cũ gnidorum oppido distat. xxii.M.pas.Inter quã & illyricũ melta.Vnde catulos meliteos appellari Calimachus auctor est.xxii.M.p.Ab ea.iii.M.elaphites.In ionio autem mari ab arico.M.M.p.Sa sonis piratica statione nota.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.IIII.

Sinus claritatis litterarum & omnis fabulositatis.

TERTIVS europæ sinus acroceraunijs incipit montibus: finitur hellespõto: amplectitur præter minores sinus.xix.xxii.M.passuum.In eo epirus a carnania: ætholia: phocis: locris: achaia: messenia: laconia: argolis: megaris: attica: boetia.Iterũq; ab alia mari eadẽ phocis.& locris: doris: phthiotis: thessalia: magnesia: macedõia thracia. Oĩs græciæ fabulositas: sicut & litterarum claritas ex hoc primũ sinu effulsit. Quapropter ĩ eo paululũ commorabimur.Epiros ĩ uniuersum appellata acroceraunijs ĩcipit mõtibus.In ea primi chaones a qb9 chaonia.Dein thesproti: antigonẽses: locus aornos: & pestifera auibus exhalatio: Cestrini: phebi: quorũ mõs pindus: cassopei: driopes: sellæ: pelopes: molossi: apud quos dodonei Iouis templũ oraculo illustre.Tomarus mons cẽtũ fontibus circa radices Theopõpo celebratus

Epirus. Ca. .I.

EPirus ipsa ad magnesiã macedoniaq; tẽdẽs a tergo suo dassarethas supradictos liberã gentẽ mox ferã dardanos hẽt.Dardanis leuo tribali ptẽdũt latere.Et moesicæ gẽtes a frõte iũgunt: medi: ac bẽseletæ: qbus thraces ad põtũ usq; ptinẽtes.Ita succicta rhodopes: mox & hemi uallat excelsitas.In epiri ora castellũ ĩ acroceraunijs chimera: sub eo aquæ regiæ fons.Oppida meãdria.Cestriæ flumẽ thesprotia: uethimius colonia bucrotũ: maximeq; nobilitatus ãbricius sinus faucibus spatiosũ æquor accipiẽs.Lõgitudinis.xxxix.M.pass.Latitudinis.xv.M.In eũ desert amnis acheron e lacu thesprotiæ: acherusia pfluens.xxxvi.M.pass.inde & mille pedũ põte mirabilis omnia sua mirãtibus.In sinu oppidũ ambracia.Molossorum flumina alphas: arathus. Ciuitas anactoria.Lacus pandosia.Acarnania quæ antea curetis uocabat. Oppida heraclea: chi9. Et ĩ ore ipso colonia Augusti actiũ cũ tẽplo Apollinis nobili: ac ciuitate libera nicopolitana.Egressos sinu ãbracio ĩ ioniũ excipit leucadiũ littus.pmotoriũ leucates dein sinus: ac leucadia ipsa peninsula quondã neritis appellata opere acolarum abscisa a cõtinẽti ac reddita uẽtorum flatu cõgeriẽ harenæ accumulatiũ: q locus uocat dioreet9 stadiorum lõgitudine triũ.Oppidũ ĩ ea leucas quõdã neritũ dictũ. Deĩde acarnanũ urbes halyzia: astacus: argos: ãphilochicũ cognomiatũ Amnis achelous e pĩdo fluẽs atq; acarnaniã ab ætolia dirimẽs: & artemicã ĩsulã assiduo terræ ĩuectu cõtinẽti annectẽs

Aetolia. Ca. .II.

AEtolorum populi athamanes.tymphei: epirimẽses: phrebi: dolopes: marages: atraces: a qbus atrax amnis ionio mari ĩfundit.Aetoliæ oppidũ calidon ẽ septem miliũ qngẽtorum passuũ a mari iuxta euenũ amnẽ.Dein matina molycrea: cuius a tergo chalcis & mons ẽ prasus.At ĩ ora pmontoriũ antiriũ: ubi hostiũ corinthiaci sinus minus mille passuũ latitudine influẽtis: ætolosq; dirimẽtis a pelopõneso.Promõtoriũ qđ cõtra pcedit appellat rhion: sed ĩ corinthiaco sinu.Oppida ætoliæ naupactũ: eupalimna: & ĩ meditarranea pleurõ: halisorna.Mõtes clari ĩ dodone tomarus: ĩ ãbracia acranos: ĩ acarnania aracynthus: ĩ ætolia achatõ: panetoliũ: madimium.

Locri. Ca. .III.

PRoximi ætolis locri q cognominãt ozolæ ĩmunes.Oppidũ eãthẽ.Portus apollinis psestis.Sinus chriseus.Intus oppida argon: eupolea: pestũ: calamisus. Vltra cirrhei phocidis cãpi: oppidũ cirrha: portus caleon: a quo septẽ milia pa.itrorsus liberum oppidũ delphi sub mõte pnaso clarissimi ĩ terris oraculi Apollinis.Fõs castalius. Amnis cephisus pflues delphos: ortus in lilea quõdã urbe.Præterea oppidũ chrysa &

cum ulensibus antycira:naulocum:pyrrha:amphisa imunis:tricõe:trycornibus:my
renaq; regio taulis appellata. Dein i intimo sinu ãgulus boetiæ alluit cũ oppidis gy
mnis:thebis quæ corsicæ cognominatæ sunt iuxta heliconẽ. Tertiũ ab hoc mari boe
tiæ oppidũ page:ũde pelopõnesi ꝓsilit ceruix.

Pelopõnesus Ca. IIII.

P Elopõnesus apie añ appellata pelasgia & penisula haud ulli terræ nobilitate
postferẽda iter duo maria ægeũ & ioniũ platani filio similis pp ãgulosos icef
sus:circuitu qngẽtoꝝ sexagitatriũ mil.pas. colligit auctore isidoro. Eadẽ p si
nus pene tantũdẽ adiicit. Angustiæ unde ꝓcedit isthmos appellat. In eo loco irrũpẽ
tia e diuerso quæ dicta sunt maria a septẽtriõe exortu eius omẽm ibi latitudinẽ uorã
do:donec cõtrario i cursu æquoꝝ tãtoꝝ i.v.mil.pas. iteruallo exesis utrinq; lateribꝰ
angusta ceruice pelopõnesũ cõtineat hellas. Corinthiacus hic:illic saronicus appella
tus sinus. Lecheæ hic:cenchreæ illic ãgustiaꝝ termini lõgo & ancipiti nauiũ ãbitu:
quas magnitudo plaustris transuehi ꝓhibet. Quã ob cãm ꝑfodere nauigabili alueo
angustias tentauere Demetrius rex dictator Cæsar:C.priceps: Domitius Nero infau
sto ut oium patuit exitu icœpto. Medio hoc iteruallo ꝙ isthmi appellauimus applica
ta colli habitat Colonia corrithus:aña epyrra dicta sexagẽis ab utroq; littore stadiis e
sũma sua arce quæ uocat acrocorithus. In qua fons pyrene diuersa duo maria ꝓspe
ctãs. lxxxvii. M. passuũ ad corinthiacũ sinũ traiectus est patras a leucade. Patras colo
nia i lõgissimo promõtorio pelopõnesi cõdita ex aduerso ætoliæ & fluminis eueni mi
nus mille passuũ ut dictũ est interuallo. In ipsis faucibus sinũ corinthiacũ. lxxxv. M.
pas. i lõgitudinẽ usq; ad isthmon tramittũt.

Achaia. Ca. V.

A Chaiæ nomẽ ꝓuitiæ ab isthmo icipit:antea egialos uocabat pp urbes in lit
tore p ordinẽ dispositas. Primæ ibi quas diximus lecheæ corinthioꝝ portus.
Mox olirus pelleneoꝝ castellũ. Oppida helice:bura. In quæ refugere haustis
prioribus sytion:egira:egion:erineos. Intus cleone:hisie:palinhormus portus. Demõ
stratũq; iã rhiũ:a quo ꝓmõtoriũ qnq; milliũ passuũ absunt patre:quas supra memo
rauimus. Locus fere i achaiã nouẽ mõtiũ scio esset. Notissimus fons cymothoe. Vltra
patras oppidũ olenũ:Colonia dyme:loca buprassum hormie:ꝓmõtoriũ auraxus:cyl
læ sinus:ꝓmõtoriũ chelonates. Inde cyllenẽ duoꝝ miliũ passuũ castellũ phliũ. Quæ
regio ab Homero arethuse dicta postea a sophis:inde elioꝝ ager:q aña epie uocabat.
Ipsa elis i mediteraneo & apilo. xii. milibus passibus. Intus delubꝝ olympii Iouis ludo
rũ claritate fastus græciæ cõplexũ. Pisa eoꝝ quõdã oppidũ præfluente alpheo amne.
At i ora ꝓmõtoriũ ichthis. Amnis alpheus nauigabilis ꝓpe sex oppida. Aulon brepi
um:ꝓmõtoriũ platanodes. Omnia hæc ad occasum uersa. Ad meridiẽ autẽ cyparissi
us sinus cũ urbe cyparissa. lxxii. mil. pass. circitu. Oppida pilos:metone:lucus elis:
ꝓmõtoriũ acritas:sinus asineus ab oppido asinæ: coroneus a corona. Finiũt tenero
ꝓmõtorio. Ibi regio messenia duodeuigiti mõtiũ amnis pamisus. Intus autẽ ipsa mes
sene:ithome:œchalia:arenæ: ptœleon:thriron:dorion:zancleuariis tẽporibus clara.
Huius sinus circuitus. lxxx. mil. pas. Traiectus uero. xxx. milia. Dehinc a tænaro ager
laconicus liberæ gẽtis. Et sinus circuitu ducẽtasex milia:traiectu xxxviiii. mil.. Oppi
da tenaꝝ:amiclæ. pheræ:leutra & itus sparta:teherâne. Atq; ubi fuere cardami:lepita
me:antiane:locustireæ:egerania. Mõs taygetus:amnis eurotas:sinus ægilodes. Oppi
dũ psãmathus. Sinus cytheates ab oppido. Ex quo ad cretã insulã certissimus cursus.
Oĩa autẽ maleo ꝓmõtorio icludunt. Qui sequit sinus ad scylleũ argolicus appellat
traiectu qnquaginta millia pas. Idẽ ambitu cẽtũ septuagitaduo milia. Oppida boea:
epidaurus liera cognoie. Zarax:ciphanis portus. ãnes iachꝰ:erasinus:iter quos argos
hippiũ cognominatũ. Supra lacũ lernẽ a mari quadringẽtis milibus nouẽq; additis
millibus micenæ:& ubi fuisse tyrintha. tradũt:& locus mãtinea:mõtes artemius: ape
sãthus: asterion:parparus:aliiq; undeciq; numero. Fõtes niobe:amymõe:psammate.

A scylleo ad isthmum.clxxvii.mil.passibus oppida harmione: troezene coriphasium appellatū: quæ alias inachium alias dipsiū argos. Portus chenitas: sinus saronicus oli querno nemore redimitus. Vnde ei nomē ita græcia antiqua appellāte quercū. In eo epidauꝝ oppidū Aesculapii delubro celebre. Pireū promōtoriū: portus antedus: & bucephalio: & quas supra dixeramus cenchreæ. Isthmi pars altera cū delubro Neptuni quīquēnalibus īclyto ludis: Tot sinus pelopōnēsē orā lācināt: tot maria allatrāt. Siquidē a septētriōe ioniū irrūpit: ab occidēte siculo pulsat̄. a meridie cretico urget̄: ab oriēte brumali ægeo: ab oriēte solstitiali myrtoo quod a megarico īcipiēs sinu totā atticā alluit:

De archadia. Ca. VI.

Mediterranea eius arcadia maxime tenet ūdiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelasgis appellata: Oppida eius ꝓphis. mātinea: stymphalū: tegea: antigonea: orchomenū: phineū: pallantiū: uñ palatiū romæ. Megalepolis: catina: bocaliū: crānō: parrhasiæ: thelphusa: menala: here: phile: pallene: pincina: tehelegre: arcalie: partheniū: elee: methydriū: enispe: macistū: lāpadia. clitoriū: cleōe. Inter quæ duo oppida regio ne mea ē thembinadia uocitata. Mōtes ī archadia pholoe cū oppido. Itē cyllene: lyceus. In quo lycei Iouis delubꝝ. Menalus: arthemisius: ꝑthenius: lampheus nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus: phineus & erimāthus e mōte eiusdē nōis ī alpheū defluēs. Reliquæ ciuitates ī achaia dicēdæ: alithrei: ab ea tepurgēses: pereate: paregenite: tortuni: tiphanai: triusi: trirēses. Vniuersæ achaiæ libertatē Domitius Nero dedit. Pelopōnesus ī latitudine a ꝓmōtorio maleæ ad oppidū rhegeum corinthiaci sinus. clx. milibus passibus patet. At ī trāsuersum ab elide epidauꝝ cxxv. milibus. Ab olympia argos ꝑ archadiā. lxviii. milibus. Ab eodē loco ad phliunta dicta mēsura ē. cl. miliū passuū. Vniuersa aūt uelut pēsāte equoꝝ incursus natura in mōtes sex atq; septuagita attollit̄.

Græcia & Attica. Ca. VII.

Ab isthmi angustiis hellas incipit: a nostris græcia appellata. In ea prima attica antiqtus atte uocata. Attingit isthmū ꝑte sui quæ appellat̄ megaris a colonia megara e regiōe pagarū. Duo hæc oppida excurrēte pelopōneso sita sūt utraq; ex ꝑte uelut in humeris helladis pagei. clii. M. passibus & amplius egosthenenses contributi megarēsibus. In ora aūt hac portus schenos. Oppida duo cremion syronia saxa septē milia longitudine: geranea: megara: eleusin. Fuere & enoa & ꝓbalinthos: quæ nunc nō sunt. Ab isthmo qnquagintaduoꝝ miliū passuū pyreus & phalera portus duoꝝ miliū passuū muro recedētibus athenis iūcti. Libera hæc ciuitas: nec īdaga ullius ꝑconii amplius tanta claritas supfluit. In attica fōtes cephisia: larine: calliroe: nemee: crunos. Mōtes brilessus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus selinos. A pireo qdragintaduobus milibus passibus suniū doriscū ꝓmōtoriū. Polypostere: braurō: ion quōdā oppida. Rhānos pagus. Marathon cāpus. Triassus oppidū: miletū & oropus in cōfinio boetiæ. Cuius anthedon onchestos: thespiæ liberꝝ oppidū: lebedea. Nec cedētes athenis claritate: quæ cognominat̄ boetiæ thebæ duoꝝ numinū Liberi atque herculis (ut uolunt) patria: Et musis natale ī nemore helicone assignāt. Datur & his thebis saltus citheron: amnis isinenius. Præterea fōtes in boetia oedipodia: psammate: dirce: epigranea: aretusa: hippocrene: aganippe: gargaphie. Mōtes extra ꝑdictos micalesus: adilisius: acontius. Reliqua oppida īter megarā & thebas leuthre: haliartus: platee: pheræ: aspledon: hile: tisbe: erithre: glissa: cophe. Iuxta cephisum amnē lamie & anichie: medion: phligone: grephis: corone: acharo. In ora aūt intra thebas ocale: etheon: iolcos: schenos: peteon: hyrie: mycalessus: hyreseon. pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et ī ipsis faucibus euripi quē facit obiectu insulæ euboeæ aulis capaci nobilis portu: boetos hyantas antiquitus dixere: locri deinde. pygmenidi cognominat̄ olim leges appellati: ꝑ quos amnis cephisus defertur in mare. Oppida opuns: unde oponti nus sinus: ginusæ phocidis. In littore unum daphnus. Introrsus aūt larisse: clatea: & ī

ripe cephisi (ut diximus) lilea delphosq; uersenemis & hyampolis. Rursus in locrorum ora: i qua larymna: troniū iuxta quod boagrius amnis defert in mare. Oppida naricū: alope: scarpia. Postea maliacus sinus ab incolis dictus in quo oppida halcyōe: economia: phalarna. Doris deīde in q̄ sparchos: erimeō: bolō: pīdus: cythinū. Doridis a tergo mons est oetha. Sequit mutatis sæpe nominibus hemonia. Eadē pelasgicū argos. Hellas eadē thessalia: & driopis semp a regib9 cognominata: Ibi genitus rex noīe græcus a quo græcia. Ibi Hellenes a quo hellenis. hos eosdē Homerus tribus nominib9 appellauit myrmidonas & hellenas & acheos. Ex iis phthiotæ nominant dorica accolētes: Eorum oppida echinus in faucibus sperchii fluminis. Termopylarum angustiæ. Quo argumēto. iiii. M. passuū i heraclea trechin dicta est. mōs ibi calidromus. Oppida celebria hellas: halos: lamia phthia: arne.

Tessalia. Ca. VIII.

N thessalia autē amnis orcomenus minilus antea dictus. Et oppidū alimon ab aliis elmon: atrax palamna fons hiperia: Oppida theræ: quarum a tergo pierus ad macedoniā ptendit: larissa: gōphi: thebæ: thessaliæ: nemus pteleon: sinus pagasicus. Oppidū pagasa: idē postea demetrias dictū: tricea. Pharsalici cāpi cū ciuitate libera crānon iletia. Mōtes phthiotidis nympheus quōdā topiario naturæ ope spectabilis. Buzigeus: donacesa: bromius daphus: achimaron: athamas: stephāe. In tessalia sunt quattuor atq; triginta mōtes quorum nobilissimi cerceti: olymphus: pierus ossa: cuius ex aduerso pindus & othris laphytarum sedes ad occasum uergentes. Ad ortus pelios omēs theatrali modo iflexi caueatis añ eos septuaginta qnq; urbibus. Flumina thessaliæ apidanus: phoenix: enipheus: onochonus: laminissus. Fōs nesseis. Lacus bebeis: & añ cūctos claritate peneus ortus iuxta gōphos: iterq; ossam & olymphū nemorosa cōualle defluēs qngentis stadiis dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu tēpe uocant qnq; miliū passuū lōgitudine: & ferme sex latitudine ultra uisum hois attollētibus se dextera leuaq; leniter cōuexis iugis. Intus sua luce uiridāte allabit peneus uiridis calculo amœnus circa ripas gramie: canorus auiū cōcētu. Accipit amnē orcō nec recipit: sed olei modo supnatantē (ut dictū est ab Homero) breui spatio portatū abdicat. Pœnales aquas dirisq; genitas argenteis suis misceri recusat.

Magesia Ca. IX.

Hessaliæ annexa magnesia est: cuius fons libetra. Oppida ormeniū: pyrrhameton: olizon. pmōtoriū sepias. Oppida casiana: spalatra. pmōtoriū cantiū. Oppida meliboea: rhybus: erimne hostiū penei: oppidū omoliū: orthei: rhesie pelinnathocū: achie: cricon: crānō: acarne: doriō: melite: phila: ceponio. Epiri: achaiæ Atticæ thessaliæ i porrectū lōgitudo quadringentorum octagita miliū pas. tradit. Latitudo. cclxxxvii. milium.

Macedonia. Ca. X.

Acedonia postea. cl. populorum duob9 inclyta regibus quōdāq; terrarum īperio: emathia antea dicta. Hæc ad epiroticas gētes i solis occasū recedēs post terga magnesiæ atq; thessalia īfestat a dardanis. Partē eius septētrionalē pœnia ac pelagonia ptegūt a tribalis. Oppida egle: i quo mos sepelire reges. Beroa & in regione quæ pieria appellat a nemore egidiū. In ora heraclea: flumē apilas: oppida phina: cloros. Amnis haliac modo. Int9 haloritæ: allei philacei: cyrrhestæ: thyrisei. Pella colonia. Oppidum stobici ciuium Ro. Mox antigone europus ad axium amnē eodēq; nomine amnis p quod rhedias fluit: scydra: phordea: emiona: gorgidone. Mox i ora ichne fluuius axius. Ad hūc finē dardani: treres pieres: macedonia accolūt. Ab hoc āne peonie gētes: parocei: heordenses: halmiopi pelagones: mygdones. Montes rhodope: scopius: orobellus. Dein præiacente gremo terrarum arecusi: antiochenses: idomenenses: doberiēses: trienses: allatenses: acclaristenses: morili: garreti: lyncestæ: enoriceni: & mantini liberi: atque orestæ colnia: bullidenses: edienses: xylopolitæ: cotisei: liberi: heraclea: scyntiga: tymphei: coronei. In ora sinus macedoni Oppidum calastia: & intus

phileros:lethe. Medioq; flexu littoris thessalonicae liberae conditionis. Ad hanc dyrra-
chio. cxiiii. miliũ passuũ thermae. In thermico sinu oppida dicea: padina: dera: scione.
Promõtoriũ chanastreũ. Oppida palene. phlegra. Qua ĩ regiõe mõtes hypsizorus: epi-
tus: alchione: leuomne. Oppida nisos: phryx: eleon: meande: & hippalesis: isthmo quõ
dã potidea: nũc cassãdria colõia: athemus: olypixus sinus metiberna. Oppida iscella:
ampelos: torone. soggostedes fretũq;. Mõs athon quẽ Xerses rex psaꝝ cõtinẽti abscidit
ĩ lõgitudine passuũ mille qngentoꝝ. Mõs ipse a planicie excurrit ĩ mare. lxxv. milia.
passuũ. Ambitus radicis. cl. M. colligit. Oppidũ ĩ cacumine fuit acroton. Nũc sũt ur-
napolis: paleotrũ tyrsus: oleon: apollõia: cuius ĩcolae macrobii cognoĩant. Oppidũ cas
sera: fauceſq; a latere isthmi. Acãtus: istria: gyrassitonia: heraclea. Regio mygdoniae sub
iacẽs. In q̃ recedẽtes a mari apollonia: arethusa. In ora rursus posidiũ: & sinus cũ oppi-
do cermoro ãphibolis. Libera gẽs bysalthe. Dein macedoniae terminus. Amnis strimõ
ortus ĩ emo. Memorãdũ ĩ septẽ lacus eũ fundi priusq̃ dirigat cursũ. Haec ẽ macedonia
terraꝝ impio potita quõdã. Haec asiã: armeniã: iberiã: albaniã. cappadociã: syriã: aegyp-
tũ: tauꝝ: caucasiũ trãsgressa. haec ĩ bactris: medis: persis dominata toto oriẽte possesso.
haec etiã ĩdiae uictrix p uestigia Liberi patris atq; Herculis uagata. haec eadẽ est mace-
donia: cuius uno die Paulus Aemilius impator noster. lxxii. urbes direptas uendidit.
tantam differentiam sortis praestitere duo homines.

Thracia. Ca. XI.

T Hracia sequitur inter ualidissimas europae gẽtes ĩ strategeas quinquaginta di-
uisa. Populoꝝ eius quos noĩare nõ pigeat. Amnẽ strimonẽ accolũt dextero la-
tere dẽselethae & medi bysalthas usq; supradictos. Leuo digeri. Bessorũq; multa nomia
ad nestrũ amnem pangei montis ima ambientẽ: inter heletos: diobesos: carbilesos: inde
brisas: sapheos: Adomãtes odrysaꝝ gens infundit ebrũ accolentibus: carbiletis: pyroge-
ris: drugetis: cenistis: bisalthis: benis: corpillis: botieis: edonis. Eodẽ sũt ĩ tractu syaletae:
priãte: dobãgae: thynicae: laletae maiores emo: minores rhodope subditi. Inter quos he-
brus amnis: Oppidũ sub rhodope pencropolis antea: mox a conditore philippopolis:
nunc a situ tremõtiũ dicta. Emi excelsitas sex. M. p. subitur. Auersa eius & in istrũ de-
uexa mesi. getae: aoti: gaugdae: clariaeq;. Sub iis carrei sarmatae: quos areates uocãt. Scy-
taeq; & circa põti littora morisenae: scitoniae: quae Orphei uatis genitores optinẽt. Ita
finit ister a septẽtrione. Ab ortu põtus ac ꝓmontis. A meridie aegeũ mare: cuius ĩ ora
astrumone: apollonia: cesimna: neapolis: batos. Intus philippi colonia. Absũt a dyrra-
chio. cccxxv. scotusa: dypiros ciuitas. Nesti amnis hostiũ. Mõs pãgeus: heraclea: olyn-
tos. Abdera libera ciuitas. Stagnũ bistonũ & gẽs. Oppidũ fuit tyrida Diomedis equoꝝ
stabulis dirũ. Nũc sunt diceae: ismaron: locus parthenion: phalesina: maronea prius or
tagurea dicta. Mõs serium & zonetũ. locus dorsicus cẽtũ uiginti milia hominũ capax.
Ita Xerses ibi dinumerauit exercitũ. Os hebri. Portus tẽtoris. Oppidũ enos liberꝝ cum
Polydori tumulo. Ciconũ quondã regio. A dorsico ĩcuruatur ora ad macrũticos cen-
tũ uigintiduoꝝ milia passuũ. Circa quẽ locũ fluuius melas: a quo sinus appellat. Op
pida cipselabis ante macrõticos dictũ qui a propõtide ad meleã sinũ inter duo maria
porrectis muris ꝓcurrentẽ excludit cherõnesum. Nãq; thraciae altero latere a pontico
littore incipiẽs ubi ister amnis ĩmergitur: uel pulcherrimas ĩ ea pte urbes habet istro-
polin: milesioꝝ tomos. Scalatinq; quae antea aceruetis uocabat. heracleã habuit & bi-
zonẽ terrae hiatu raptã. Nunc habet dionysiopolin crunon antea dictam. Alluit ziras
amnis. Totũ eum tractum scytae aroteres dicti tenuere. Eoꝝ oppida aphrodisias: libi-
stos: zigere: brocobe: eumeneda: parthenopolis: gerania. Vbi pygmeorum gens fuisse p
ditur: quos gatizos barbari uocant: creduntq; a gruibus fugatos. In ora a dionysiopo
li est odessus milesioꝝ. flumen pamisus. Oppidum tretanarum locus. Mons emus ua
sto iugo procumbens in pontum. Oppidũ habuit in uertice aristeũ. Nunc ĩ ora me-

ſembriam:anchialam ubi menſebria fuerat. Aſticæ regio habuit oppidum anthium nũc eſt apollonia. Flumina paniſſa:rira:ſtearus:oroſines. Oppida tinnias:halmideſſos:deuelcon cũ ſtagno quod nũc delutũ uocãt. Vteranoꝝ phynopolis iuxta q̃ boſforus. Ab iſtri oſtio ad os põti paſſuũ qngentoꝝ.lv.M.alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad muꝝ ſupradictũ.cl.ab eo ceron eſt.cxxvi.Mi. Sed a boſſoro ſinus caſthenes. Portus ſenũ:& alter q mulieꝝ cognominat̃. Promõtoriũ chryſoceras ĩ quo oppidũ bizantiũ liberæ cõdictiõis:antea lygos dictũ. Abeſt a dyrrachio.d.ccxi. M.p. Tantũ patet lõgitudo terraꝝ ĩter hadriaticũ mare & ꝓpontidẽ: Amnes bythinias : pidaras ſiue tidas. Oppida ſelimbria perinthus latitudĩe ducẽtoꝝ pedũ cõtinẽti anexa. Intus bizia arx regũ thraciæ a Terei nefaſto crimĩe ĩuiſa hirũdinibus regio: celica:colonia flauiopolis:ubi antea zela oppidum uocabat̃. Et binzie quinquaginta. M.paſ. apros colonia:quæ a philippis abeſt.clxxxviii.M.paſ. Ad ĩ ora amnis eginus Oppidũ ganos fuiſſe fert̃ & lyſmachia. Iã ĩ cherõneſo. Alius namq; ibi iſthmos anguſtias ſimiles eodẽ noĩe & pari latitudine illuſtrãt: duæ urbes utrinq; littora haud diſſimili modo tenuere. Pictiæ a ꝓpõtide : cardia a melane ſinu. Hæc ex facie loci noĩe accepto utræq; cõphẽſæ. Poſt hæc e lyſmachia qnq; mil.paſ.a lõgis muris. Cherõneſos a ꝓpõtide habuit tyriſtaſin critonẽ. Sciſſã flumini ego appoſitã. Nũc habet a colonia a ꝓpõtide.xxii.M.ſeſton:& ex aduerſo coloniæ pharianæ. Et eleſpõtus ſeptẽ ut diximus ſtadiis Europã ab Aſia diuidẽs illic ĩter ſe cõtrarias urbes habet ĩ Europa callipolin & ſeſton: In aſia lãpaſcũ & abydon. Dein ꝓmõtoriũ cherõneſi maſtuſia aduerſum ſigeaco cuiꝰ ĩ frõte obliqua cynoſema:ita appellat̃ Hecubæ tumulus:ſtatio acheroũ. Turris delubꝝ Proteſilai. Et ĩ extrema cherõneſi frõte quæ uocat̃ elũ oppidũ eleus. Dein petẽti melanẽ ſinũ portus cœlos:& panhormus & ſupradicta cardia. Tertius europæ ſinus ad hũc modũ claudit̃. Montes extra prædictos thraciæ edonus:gygemoros meritus:melãpillus. Flumina ĩ hebꝝ cadentia bargus:ſuemus. Macedoniæ thraciæ helleſpõti lõgitudo ſupradicta. Quidam.d.ccxx.M.faciũt. Latitudo.ccclxxxiiii M.eſt. Aegeo mari nomẽ dedit ſcopulus ĩter tenũ & chiũ uerius q̃ inſula ex eo noĩe a ſpetie capræ:quæ ita a græcis appllat̃ repente ĩ medio mari exiliẽs. Cernunt eũ a dextra parte andꝝ nauigãtes ab achaia diꝝ ac peſtifeꝝ. Aegei pars myroodatus appellatur ab ĩſula parua quæ cernit̃ Macedoniã a gereſto petẽtibus haud ꝓcul euboeæ cariſto Romãi oĩa hæc maria duobus nominibus appellãt. Macedonicũ quodcũq; macedoniã aut thraciã attigit. Græciẽſe qua grætiã alluit. Nã græci & ioniũ diuidunt ĩ ſiculũ ac creticũ ab ĩſulis. Itẽ icariũ quod eſt ĩter ſamnũ & myconẽ. Cætera noĩa ſinus dedere quos diximus. Et maria quidẽ genteſq; in tertio europæ ſinu ad hũc modũ ſe habẽt.

Inſulæ inter eas terras ĩter quas creta:euboia:cyclades:ſporades mæotis helleſpõtus:põti:mæotidis:daciæ Salmatiæ:Scythiæ.

Capitulum. XII.

Nſulæ autẽ ex aduerſo theſprotiæ a butroto.xii.M.paſſibus. Eadẽ ab acrocerauniis quĩquaginta. M.cũ urbe eiuſdẽ nominis corcyra liberæ ciuitatis & oppido caſſiope tẽploq; caſſii Iouis.paſ.lxxxxvii.M.ĩ lõgitudĩe patẽs. Homero dicta ſchera & pheacia. Callimacho etiã drepane. Circa eã aliquot. Sed ad italiã uergens thoronos:ad leucadiam paxoe duæ qnq;.M.diſcretæ a corcyra nec ꝓcul ab iis añ corcyrã ericuſa marathe:elaphuſa:maltace:trachie pytionia:pthichia: taracie. Et a phalacrio corcyræ promõtorio ſcopulus ĩ quẽ mutatã Vlixis nauẽ a ſimili ſpẽ fabula ẽ. añ leucadiã ſibo. ĩter leucadiã ãt & achaiã ꝑmultæ:q̃ꝝ teleboides eædẽq; thaphiæ ĩcolis añ leucadiã appellãtur. Saphioſis:arnoxia :primeſſa. Et añ ætoliã ſibora. ab Inechinades:ægialia:cotonis:thiatyra:geoaris:Dionyſia:cirnus:chalcis:pinara:miſtus. Ante eas ĩ alto cephalenia:zacinthus utreque libere. Ithaca:dulichium:ſamos:crocilea : paxos. Cephalenia quondam melena dicta undecim mille paſſuum ab-

est: circuitu patet. xliiii. M. Sane diruta a romanis adhuc tñ oppida tria habet. Inter hac & achaiam cũ oppido magnifica & fertilitate pcipua zacinthus aliquãdo appellata hyrie cephalaniæ a meridiana pte. xxii. M. abest: mõs elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit. xxxvi. M. Ab ea ithaca. xii. M. distat. In q mõs neritus. Tota uero circuitu patet. xxv. M. passuũ. Ab eo araxũ pelopõnesi pmõtoriũ. xii. M. pas. Ante hanc in alto asteris. Prothe añ zacinthũ. xxxv. mil. pass. In eurũ uentũ strophades duæ: ab aliis plotæ dictæ. Añ cephaleniã letoia. Ante pilũ. iii. spageta: & totidẽ añ messenen œnusta. In sinu asineo threstirides. In laconico teganisa: cothon. Cythera cũ oppido antea prophyris appellata. Hæc sita ẽ a maleæ pmõtorio. v. M. passuũ ancipiti pter angustias ibi nauiũ ambitu. In argolica pythiusa: irine: ephire cõtra hermoniũ agrum tiparenus epiropia colonis: aristera cõtra troezenũ caulauria qnquagita mil. p. distans a plateis: bellina: lasia: baucidias. Cõtra epidaurũ cetiphalos: sytionesos. vi. mil. pass. abest a contine̅te. Ab hac egina liberæ cõditionis. xvii. mil. pass. cuius. xx. mil. passuũ nauigatio ẽ. Eadẽ aũt a pyreno atheniẽsiũ portu. xii. mil. p. abest añ enone uocitata. Spireo pmõtorio obiacẽt eleusa: dẽdros: graugiæ duæ: cetiæ duæ selacosa: dacẽchris: saspis: septẽ. Et ĩ megario sinu ethrurides. iiii. Egila aũt. xv. p. a cythera. Eadẽq; a crete phalasarna oppido. xxv. mil. passuũ: Ipsa creta altero latere ad austrũ: altero ad septẽtrionẽ inter ortũ & occasum quæ porrigit centũ urbiũ clara fama. Dosiades eã a creta nimpha hesperidis filia. Anaximander a rege curetũ. Philistides: Malotes Crates primũ aeriã dictã: deinde posteri curetin appellauere. Et macaron nõnulli a tẽperie cæli appellatam existimauere. Latitudine nusq quinquagita mil. passuũ excedens: & circa mediam sui partem maxime patens. Longitudine implet. cclxx. mil. passuum. Circuitu. d. lxxxix. flectẽsq; se in creticum pelagus ab ea dictum: qua longissima est ad orientẽ sãmonium promõtorium aduersum rhodo. Ad occidentẽ criu metopon cyrenas uersus expellit. Oppida eius insignia palaserne: clea: cysamon: pergamum cidon: minoum: apteron: pantomatrium: amphim ala: rhitimna: parnomiũ: cyteũ: apollonia: matium: heraclia: miletos: ampela: hierapicna: lebana: hierapolis. Et in mediterraneo cortina: ephestum: gnosum: polirenum: myrina: lycastus: rhamdus: lictus: dium: asium. phileros: rhition: clatos: sphere: olypisos: laspha: eleuterne: therapne: manathusa: githisos & aliorũ circiter. lx. oppidorum memoria extat. Montes cadiscus: idæus: dictinæus: crocus. Ipsa abest a promõtorio suo quod uocat criu metopon: ut pdit Agrippa a cyrenarũ promõtorio phicũte. cxxv. m. p. Itẽ cadisto. a meleo pelopõnesi. lxxx. A carpato insula pmontorio simonia. lx. mil. in fauoniũ uentum. Hæc inter eã & rhodum interiacet. Reliqua circa eam añ pelopõnesum duæ cosicæ: totidẽ milæ & a latere septẽtrionali dextera cretam habẽt. Cõtra cydoniã leuce: & duæ budræ. Contra matiũ dria. Cõtra itanũ pmõtoriũ onisa leuce. Contra hierapycnã crysa gaudos. Eodẽ tractu ophius sabuto: aranus circũuectisq; criu metopon: tres acausagores appellatæ. Hæ añ sãmoniũ promontorium phocæ: plachiæ: sirindes: naulocos: armedon: zephire. Ac ĩ hellade etiãnũ in ægeo lycades scarphia coresa: phocasia: compluresq; aliæ ex aduerso atticæ sine oppidis & ideo ignobiles. Sed contra eleusina clara salamis ante eam psytalia. A sunio uero helene. v. mil. pass. distãs. Dein coos ab ea totidẽ: quam nostri quidem dixere ceam. Græci & dybrusam auulsam euboeæ: quingentis longa stadiis fuit quondam: mox quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant eodem mari deuoratis. Oppida habet reliqua iulida: cartheia. Intercidere ceressa. phœcessa. Ex hac profectam delectatiõi fœmininis uestẽ auctor est Varro. Euboea & ipsa auulsa boetiæ & a modico interfluente euripo ut ponte iungat ad meridiem promontoriis duobus gerasto ad atticam uergente & ad hellespontum caphareo insignis: a septẽtrione ceneo. nusq latitudine ultra. xl. M. passuum extendit nusq infra. xx. mil. contrahit. Sed in longitudinem uniuersæ boetiæ ab attica thessaliam usq; prætentam in. cl. mil. passuũ. Circuitu uero. ccclxv. abest

ab helespõto parte capharei.ccxxv.urbibus clara quondã pyrrha :portamo:nesso:ce-
rintho:oreo:dio:edepso:achalia:nũc chalcide.Cuius ex aduerso i cõtinẽti aulis est ge
rasto:cretria:caristos:orostãe:oritão:artemisia cũ fõte arethusa fluĩe lelãto aqsq; calidis
q̃ elopiæ uocãt.Carystus nobilis notiorq; tñ marmore carystio añ uocitata ẽ chalco-
dotis:aut macris ut Dionysius & Ephorus tradũt. Vt Aristides macra. Vt Callidẽus
chalcis:ære ibi primũ repto.Vt menechinus ãbatias.Vt poetæ uulgo asopis.Extra eã
in mirthoo multæ:sed maxĩe illustres glaucõesos:& begilia:& a ꝓmõtorio geresto cir
ca delũ i orbẽ sitæ.Vnde & nomẽ traxere cyclades.Prima eaꝝ andrus cũ oppido abẽ
a geresto.x.mil.pas.a ceo.xxxix.mil.Ipsam Myrsilus cauron deinde antãdron cogno
minatã tradit.Callimacus lassiã.Alii nonagriã:hydrusam epagri.Patet circuitu.xciii
mil.p.ab eadẽ andro passus mille.Et a delo.xvii.mil.Tẽos cũ oppido.xv. mil.passuũ
porrecta.Quam ꝓpter aquaꝝ abundantiã Aristotiles hydrusam appellatã ait.aliqui
ophiusã. Cæteræ mycõe cũ mõte dimasto a delo.xvii.mil.pas.Scyros siphnus ãte ero-
pia & acis appellata circuitu.xxviii.mil.pas.seriphus.xii.præpesinthus citãos . Ipsaq;
lõge clarissima cycladũ media a tẽplo Apollinis & mercatu celebrata delos:quæ diu
fluctuata (ut ꝓdit̃) sola motũ terræ nõ sensit.ad.M.Varõis ætatẽ. Mutianus ꝓdidit
bis cõcussam.Hãc Aristotiles ita appellatã ꝓdidit :quoniã repente apparuerit enata.
Eglosthenes cynthiã:alii ortygiã:asteriã:lagiã:cerhã:midiã.cynethũ: pyrpilẽ igne ibi
primũ repto.Cingit̃ qnq; mil.passuũ.assurgit cintho mõte.Proxima ei rherene:quã
Anticlides celadusã uocat.Itẽ arthemitẽ helladius.Scyros quã circuitu patere.xx.m.
passuũ prodidere ueteres.Mutianus.clx.Olearus:paros cum oppido ab delo.xxxviii.
mil.marmore nobilis q̃ primo plateã postea minoida uocarũt. Ab ea septies qngenta
naxus a delo.xviii.mil.cũ oppido q̃ strogylen:dei dian mox dionysiada a uineaꝝ fer-
tilitate:alii Sicilia minorẽ aut callipolin appellarũt.Patet circuitu.lxxv.M.pas.:dimi
dioq; maior est q̃ paros.Et actenus quidẽ cycladas seruant. Cæteras quæ sequuntur
sporades.Sũt autẽ helléa:phoscusa:hecaria:scinusa:polegrados:& a naxodecẽ & septẽ
mil.pas.icaros:quæ nomẽ mari dedit:tãtũdẽ ipsa i lõgitudinẽ patẽs cũ oppidis duo-
bus tertio amisso ante uocata doliche:& maris:& icthisusa. Sita est ab exortu solstitia
li delo qnquaginta.mil.pas.Eadẽ a samo.xxxv.mil. Inter euboeã & andꝝ.x.mil pass:
freto.Ab ea gerestũ.xii.mil.qnquaginta passuũ.Nec deinde seruari potest ordo.Acer-
uati ergo ponent̃ reliquæ.Scyros a naxo.xiiii.mil.pas. Homeri sepulchro uenerãda.
Lõgitudinis.xxv.mil. antea phœnice appellata.Odua latãdro gyaros cñ oppido cir-
cuitu. xii.mil.p. ꝓpe.Adest ab ãdro sexagita duoꝝ m.p.Ab ea syrnos..lxxx. mil.pas.
Cynethus atelos ũguẽto nobilis a Callimacho agathusa appellata.Dionysa:pathmos
circuitu.xxx.mil.passuũ. Carusa lebinthus:gyrus:cynara:sycinus quæ antea œnos
cheratia quæ onus:casos quæ astragale:cimolus quæ echinusa.Melos cum oppido q̃
Aristides miblida appellat.Aristotiles zephyriam.Callimachus mimallida.Heraclides
siphnũ & acitlã.Hæc isuiaꝝ rotũdissima ẽ.Post machia:hipe quõdã patage : & ut alii
platage nũc amorgos polyegas.Philetera cũ primũ emersit caliste dicta. Ex ea auulsa
postea therasia atq; ĩter duas enata.Mox autõate.Eadẽ hiera enata.Distat ios a thera.
xxv. M.p.Sequũt̃ lea:ascania:canaphe hippurus:hipurtusa:astipalea liberæ ciuitati
circuitu.lxxxviii.M.p.Abest a cadisto crete.cxxv.M.Ab ea platea.lx.M.Vnde cãinia
xxxviii.M.azibita:lãise:atragia:parmacusa:techedia:chalcia:calimna.In q̃ oppidũ co
Coresia olomnos.Aqua carpatum quæ nomen carpatio mari dedit.xxv. mil.passuũ.
Inde rhodum africo uento.l.mil.passuũ. A carpatio ad cason.vii.mil . A casso sãmo-
niũ cretæ ꝓmontoriũ.xxx.mil . In euripo autẽ euboico primo fere introitu petaliæ.
iiii.insulæ & in exitu athlante cyciades:& sporades.ab oriente littoribus icariis asiæ.
Ab occidẽte myrtois atticæ.A septẽtrione ægeo mari.A meridie cretico & carpatio in
clusæ.cc.mil.pass.in lõgitudinẽ:& per.cc.mil.in latitudinem iacẽt . Pagasicus sinus

ante se habet eutyciā: & cynetum: syrum supradictam. Sed cycladū & sporadū extima gerontiā: scadirā: thermeusim: irhesiam: sylymniā: eudemiā: neam: quæ Mineruæ sacra est: Athos añ se quattuor parethū cū oppido quodam euonum dictā nouē mil. p. scyathum. xv. mil. imbrum cū oppido. lxxxviii. mil. p. Eadem abest a mastusia cheronnesi. lxxv. mil. passuū: ipsa circuitu. lxxii. mil. p. Perfundit̄ amne illiso. Ab ea lemnos. xxii. mil. quæ ab atho. lxxxvii. mil. Circuitu batet. xxii. mil. d. pas. Oppida habet ephestiā & myrinā: in cuius forū solstitio athos eiaculatur umbram. Ab ea thasos libera. vi. mil. passuum: olim eria uel etria dicta. Inde abdera a continenti. xxii. mil. passuum ad orthos. lxii. mil. tantundem ad insulam samothracē: quæ libera ante hebrum ab ibro xxxii. mil. a lemno. xxii. mil. d. attolitur monte saoce. x. mil. pass. portuosissima omniū Callimachus eā antiquo noīe dardaniā nominat: inter cheronnesum & samothracen utrinq; fere quindecim mil. Halonesos ultra gethone: lamponia: alpecōnesus haud ꝑcul a cælo. Cherōnesi portu & quædā ignobiles: desertis quoq; reddunt̄ ī hoc sinu q̄rum uix īueniri potuerūt noīa. Desticos iarnos: cyssiros carbrusa: calathusa: scylla: dialeon: dicta melantia: dracnon: arronesus: diethusa: scapos: capheris: mesatea: eantirō: phaterūnesos: pateria: calete: neriphus: polendos. Quartus e magnis europæ sinus ab hellespōto incipiēs mæotis hostio finit̄. Sed totius pōti forma breuiter amplectēda ē: ut facilius partes noscant̄. Vastū mare ꝑiacens asiæ & ab europa porrecto cherōnesi: littore expulso angusto meatu irrūpit in terras septē stad. (ut dictum est) interuallo europā auferens asiæ. primas angustias hellespontū uocāt. Hac Xerses persaꝝ rex constrato in nauibus pōte duxit exercitū. Porrigit̄ inde tenuis euripus. lxxxvi. mil. pass. spatio ad urbē priapum asiæ: qua magnus Alexāder trāscendit. Inde expatiat̄ æquor rursusq; in arctum coit laxitas. Propōtis appellat̄. Angustiæ thracius bosphorus latitudine. d. passuū qua Darius pater Xersis copias pōte trāsuexit. Tota ab hellespōto lōgitudo. cc. mil. xxxix. mil. passuū. Dein uastum mare. pontus axenus q quondā annesus lōge refugientes occupat terras: magnoq; littoꝝ flexu retrocuruatus ī cornua ab iis utrinq; porrigit̄ ut sit plane arcus scythici forma: Medio flexu iungit̄ hostio mæotici lacus cimerus bosphoros: idos uocat. ii. mil. d. passuū latitudine. At inter duos bosphoros thraciū & cimeriū directo cursu ut auctor ē: Polibius. d. passus itersunt. Circuitu uero totius pōti uities semel milia ut auctor ē Varro & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. mil. l. adiicit. Artemidorus uities nouies decē uouem milia facit. Agrippa xxiii. lx. mil. Mutianus. xxviii. lxv. mil. Simili mō europæ latere mēsurā alii q̄ttuordecies. lxxviii. mil. pass. determinauere. Alii undecies. lxx. mil. M. Varro ad hunc modū metit̄. Ab ostio pōti appolloniā. clxxxiii. mil. d. Calatin tātūdē. Ad ostiū istri. cxxv. ad borysthene. ccl. mil. Cherōnesum heraclidaꝝ oppidū. ccclxxv. mil. pa. Ad panticapeum quod aliqui bosphorū uocāt: extremū in europæ ora. cc. mil. xxii. d. quæ sūma efficit. xiii. mil. xxxvi. mil. d. Agrippa a bizantio ad flumē istrū. d. lx. Inde pāticapeū. d. cxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnē ex ripheis mōtibus defluente accipiens nouissimum inter europam asiamq; finem. xiiii. mil. vi. mil. circuitu patere traditur. ab aliis undecim. mil. xxv. Ab hostio eius tanais ortum directo cursu. ccc. lxxv. mil. passus eē constat. Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in germaniæ iugis mōtis arnobæ: ex aduerso thaurici galliæ oppidi: multis ultra alpes milibus: ac per innumeras lapsus gentes danubii nomine immenso aq̄rum auctu & unde primum illyricum alluit ister appellatur: sexaginta amnibus receptis: medio ferme numero eorum nauigabili in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primum ostium peuces: mox ipsa peuce insula: in qua proximus alueus appellatus. xix. mil. pass. magna palude sorbetur. Ex eodem alueo & super istropolin lacus gignitur. lxiii. mil. pass. ambitu: halmirim uocant. Secundum ostium narcustoma appellatur. Tertiū calostoma iuxta insulam sarmaticā. Quartū pseudostoma & isula co-

nopondiabasis: postea boriostoma & spirestoma. Singula autem ora tāta sunt ut pro/
datur in. xl. mil. pas. longitudinis uinci mare: dulcemq; itelligi haustū. Ab eo i plenū
quidē omnes scytarū sunt gētes: uariæ tñ littori appositæ tenuere alias gethæ daci a
Romāis dicti: alias sarmatæ a græcis sauromatæ: eorumq; hamoxobii aut corsi: alias
scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ: mox alani & toxolani. Supiora autē
inter danubiū & hycinū saltū usq; ad pannonica hyberna carūti germanorūq; ibi cō
finiū. Campos & plana iagyges: sarmatæ uero mōtes & saltus. Pulsi ab his daci ad pa/
thissum amnē amoros siue duria est a sueuis: regnoq; uániano dirimēs eos. Ex aduer
so basternæ tenent: aliq; inde germani. Agrippa totū eū tractū ab istro ad oceanū bis
ad decies cētū milia passus: i lōgitudīe quattuor milibus quadringētis. In latitudine
ad flumē uischiā a desertis sarmatiæ ꝓdidit. Scytarū nomē usq; quaq; trāsit in sarma
tas atq; germanos. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̄ qui extremi gentiū hoꝝ
ignoti ꝓpe cæteris mortalibus degūt. Veꝝ ab istro oppida crēne scepoliū. Mōtes ma/
crocrēnius clarus Amnis tyrappido nomē imponēs: ubi ātea ophyusa dicebatur. In
eodem isulandē spatiosam incolunt tyragetæ. Abest a pseudostomo istri ostio cxxx.
mil. Mox astacæ cognoīes flumini. ultra quos erobizi: flumē rhode synus saggaricus:
portus ordesus. Eta tyra. cxx. mil. passuū flumē boristenes: lacusq; & gēs eodē noīe: &
oppidū a mari recedēs xv'm. passuū Olbiopolis & miletopolis ātiquis noibus. Rursus
in littore portus achæoꝝ. Insula achillis tumullo eius uiri clara. Et ab ea cxxv. Mil.
pas. peninsula ad formā gladii i trāsuersū porrecta exercitatiōe eiusdē cognoīata dro/
mos achileos. Cuius lōgitudinē lxxx mil. pas. tradidit Agryppa. Totū enī tractū sar/
di scytæ & scyraci tenēt. Inde siluestris regio: hyleū mare quo alluitur cogniant. Enæ
cadloæ uocātur icolæ. Vltra pāticapes ānis q nomadas & georgos disterminat. mox
acesinus. Qdā pāticapē cōfluere itra olbiā cū borysthene tradū. Diligētiores hypani
tāto errore eoꝝ qui illū i asiæ parte ꝓdidere. Mare subit uasto recessu donec qnq;. m.
pas. iteruallo absit a mæotide uasta ābiēs spatia multasq; gētes. Sin⁹ garcinites appel/
laṫ: flumē placyris. Oppida nauaꝝ gorcie. A tergo lacus buges fossa missus in mare.
Ipse buges a coreto mæotis lacu sinu petroso discludiṫ dorso. Recipit ānes bugē: ger
rhū: hypanin: ex diuerso ueniētes tractu. Nā gerrhus basilidas & nomadas separat. Hy
panis p nomadas & hyleos fluit manu facto alueo i bugē: naturali i coretū. Regio scy
thiæ sēdica noīatur. Sed a carcinite taurica icipit: quōdā mari circūfusa & ipsa: qua/
q; nunc iacēt cāpi. Deīde uastis attolliṫ iugis. Trigita sunt eoꝝ populi. Ex iis mediter
ranei xxvii. Sex oppida orgocyni: carasení: astyrani: tractari: arcissali: tecali: caliordi
Iugū ipsū scythorauti tenēt. Claudunṫ ab occidēte cherōneso: ab ortu scytissa taucis.
In ora a carcinite oppida tagræ i ipsis āgustiis peninsulæ. Mox heraclea cheronnen
sus libertate a romanis donatū. Megarice uocabaṫ ātea præcipui nitoris i toto eo tra/
ctu custoditis græciæ moribus: qnque mil. pas. ābiēte muro. Inde partheniū ꝓmon/
toriū tauroruꝝ ciuitas placia. Symbolū portus. Promōtoriū criu metopon aduersū
carābico asiæ ꝓmontorio p mediū euxinū ꝑcurreus clxx. mil. passuū iteruallo. quæ
maxīe rō schytici arcus formā efficit. Ab eo tauroꝝ port⁹ multi & lacus. oppidū theo
dosia a criu metopo. cxxii. mil. pas. A cherōneso cxlv. mil. Vltra fuere oppida cyte:
zephiriū: acre: nympheū: dia. Restat lōge ualidissimū i ipo bosphori itroitu pāticapeū
milesioꝝ a theodosia mille xxxv. pas: a cimero uero oppido trans fretū scito mil. d. ut
diximus spatiū. Hæc ibi latitudo asiā ab europa sepaṫ: eaq; ipsa pedibus plerūq; puia
glatiato freto bosphori cimerii. Latitudo xii. d. passuū Oppida habet hermisiū: mirme
tiū: & itus isulā alopecem. Per mæotin autem ab extremo isthmo: qui locus taphræ
uocaṫ ab ore bosphori ducēta sexaginta mil. pas. longitudo colligiṫ. A taphris p cōti
nentē itrorsus tenēt auchetæ. apud quos hypanis oritur Neuri: apud quos borysthe
nes: geloni: tugasetæ: budini: basilidæ: & ceruleo capillo agathyrsi. Sup eos nomades

Deinde antropophagi. A bute super meotin sauromatæ & hessedões. At per orā ad tanaim usq; mæote a quibus lacus nomē accepit. Vltimiq; a tergo eo⁊ arismapi. Mox riphei mōtes & assiduo niuis casu pinna⁊ similitudine pterophoros appellata regio: pars mundi dānata a natura re⁊:& densa mersa caligine: neq; ī alio q̄ rigoris ope geli disq; aqlonis cōceptaculis. Pone eos mōtes ultraq; aqlonem gens fœlix (si credimus) quos hypboreos appellauere annoso degit æuo: fabulosis celebrata miraculis. Ibi credunt esse cardines mūdi: extremiq; syde⁊ ambitus: semestri luce & una die solis auersi: nō ut iperiti dixere ab æquinoctio uerno ī autūnū. Semel ī āno solstitio oriūť iis soles: brumaq; semel occidūt. Regio aprica: fœlici tēperie: oī aflatu noxio carēs. Domus iis nemora luciq; & deo⁊ cultus. Viritim gregatiq; discordia ignota: & ægritudo oīs. Mors nō nisi satietate uitæ epulatis: delibutisq; senibus luxu ex q̄dā rupe ī mare saliētiū. Hoc genus sepulturæ beatissimū. Quidā eos ī prima pte asiæ litto⁊ posuere nō in europa q̄ sunt ibi similitudine & situ attacori noīe. Alii medios fecere eos ī ter utrunq; solē antipodū occasū exoriētēq; nostrū: quod fieri nullo mō pōt constare tā uasto mari interueniēte. Qui alibi q̄ in semestri luce constituere eos serere matutinis: meridie metere: occidēte sole fœtus arbo⁊ decerpere: noctibus ī specus cōdi tradiderūt: Nec libet dubitari de gente ea cū tot auctores ꝓdant: frugū primitias solitos delon mittere Apollini: quē ꝑcipue colūt. Virgīes ferebāt eas hospitiis gentiū ꝑ annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide in ꝓximis accola⁊ finibus deponere sacra ea īstituere. Hiq; ad cōterminos deferre: atq; ita delū usq;. Mox & hoc ipm exoleuit. Sarmatiæ: scythiæ: tauricæ: oīsq; ab oristene amne: tract⁹ lōgitudo. d. ccccclxxx. mil. Latitudo. d. ccxvii. M. Agrippa tradita ē. Ego īcertam ī hac terra⁊ pte mensurā arbitror. Ve⁊ instituto ordine reliqua huius sinus dicanť: & maria quidem eius nuncupabimus.

Insulæ ponti. Ca. XIII.

h Ellespontus insulas nō habet in europa dicēdas. In pōto duæ. M. d. passib⁹ ab europa. xiiii. mil. ab ostio cyaneæ: ab aliis symplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter se concurrisse: quoniā paruo discretæ īteruallo ex aduerso ītrātibus geminæ cernebanť: paulūq; deflexa acie coeuntiū speciem ꝑbebant. Circa istrū apolloniatarum una. lxxx. mil. a bosphoro thracio. Ex qua. M. Lucullus capitolinū Apollinem aduexit. Inter ostia istri quæ essent diximus. Ante borysthenē achillea est supradicta: eadem leuce & macaron appellata. Hanc tempo⁊ ho⁊ demostratio a borysthene. cxl. mil. ponit a tyra. cxx. mil. a peuce insula. l. mil. Cingiť circiter. x. mil. passus. Reliquæ in carcinitis sinu cephallones: rhosphodus: amacra. Non est omittenda multo⁊ opīo priusq̄ digrediamur a ponto: qui maria oīa interiora illo capite nasci nō gaditano freto existimauere: haud improbabili argumento: quoniā æstus semp e ponto ꝓfluens nunq̄ reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europæ dicanť: transgressisq; in ripheos montes littus oceani septentrionalis in leua donec ꝑueniatur gades legendū. Insulæ complures sine noībus eo situ tradunť. ex quibus an̄ scythiā quæ appellatur bānonia: unam abesse a scythia diei cursu: in quā ueris tēperie fluctibus electrū eiiciatur Timæus prodidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septentrionalis oceanus: amalchium eum Vecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiā alluit. quod nomen eius gentis lingua significat congelatū. Philemon morimarusā a cimbris uocari hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promontorium rubeas. Vltra deinde creniū. Xenophon lampsacenus a littore scyta⁊ tridui nauigatiōe insulā esse imensæ magnitudinis baltiam tradit. Eandē pythias basiliana nominat. Ferunť & oonæ: in q̄bus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Aliæ in quibus equinis pedibus hoīes nascāť. hippopodes appellati. Fanesiorū aliæ in quibus nuda alioqn corpora prægrādes ipso⁊ aures tota ītegant. Incipit inde clarior apiri fama ab gente ingeuonū: quæ ē prima. Inde germaniæ seuo mons ibi imēsus: nec ripheis iugis mīor imanē ad cimbro⁊ usq; ꝓmō

torium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus insulis: quarum clarissima scandiauia est incoperte magnitudinis. Portiona tantū eius quod sit notū: hilleuionum gente quingētis incolēte pagis: quæ alterū orbē terrarū eā appellat. Nec est miror opinione eningia. Quidā hæc habitari ad uisulam usq; fluuiū: a sarmatis benedis: scyris hyrris tradūt. Sinū clylipenum uocari: & in ostio eius insulā latrin. Mox alterū sinū lagnum cōterminum cimbris. Promontoriū cimbrorū excurrens in maria lōgepenisulam efficit: quæ austisus appellat̄. xxiii. mil. passuū. Inde insulæ Romanis armis cognitæ. Earū nobilissime burcana fabaria a nostris dicta a frugis similitudie spōte puenietis. Itē glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerania: prætereq; actania. Toto autē hoc mari ad scaldin usq; fluuiū germaniæ accolūt gētes haud explicabili mēsura: tā īmodica prudētiū discordia est. Græci & qdam nostri. xxv. mil. pas. oram germaīæ tradiderunt. Agrippa cum rhetia & norico longitudinē. dc. mil. lxxxvi. mil. p. Latitudinē ducēta. xlviii. milia:

Germaniæ. Ca. XIIII.

r Hetiæ ppe unius maiore latitudie: sane circa excessum ei9 subactis. Nā germania multis postea annis nec tota pcognita est. Si cōiectare pmittit̄ haud multū ora deerit græcorū opiniōi: & lōgitudini ab Agrippa traditæ: Genera germanorū qnq;. Vindelici: quorū pars burgūdiōes: uarrinæ: charini: guttōes. Alterū genus ingeuones: quorū pars cimbri: teutōi a chaucorū gēte. Proximi autē rheno istæuones: quorū pars cibri mediterranei: hermiones quorū sueui hermūduri: chatti: cherusci. Quinta pars peucini: basternæ supradictis cōtermini dacis. Amnes clari ī oceanū defluūt: guttalus iustillus siue iustilia aluus uisurgis āmnisuis: rhenus: mosa. Introrsus uero nulla inferius nobilitate hercyniū iugū prætenditur.

Insule in gallico oceano. Ca. XV.

i N rheno autē ipso ppe. c. mil. pas. in lōgitudinē nobilissima batauorū insula & cānenefatū: & aliæ frisiorū: caucorū: frisiabonū: sturiorū: morsatiorū: quæ sternūtur iter helinū ac fleuū. Ita appellant̄ hostia ī quæ effusus rhenus ab septētriōe ī lacus ad occidēte ī amnē mosā se spargit. medio iter hæc chore modicū nomini suo custodiēs alueum.

Britania hibernia. Ca. XVI.

e X aduerso huius situs britānia insula clara græcis nostrisq; monumētis iter septentrionē & occidentē iacet: germaniæ: galliæ: hispaniæ multo maximis europæ partibus magno īteruallo aduersa. Albion ipsi nomē fuit cū britāiæ uocarent̄ omnes de qbus mox paulo dicemus. Hæc abest a gesoriaco morinorū gētis littore pxime traiecto qnquagita milia miliū. Circuiru uero patere trigitaocto mil. passus. lxxv. mil. Pytias & Isidorus tradūt. Triginta ppe iam annis notitiā eius Romanis armis nō ultra uicinitatē siluæ calidoniæ ppagantibus. Agrippa lōgitudinē octingētorū miliū passuū credit esse. Latitudinē trecētorū miliū credit. Et eandē hibe rinæ latitudinē. Sed lōgitudinē ducētorū mil. p. minorē. Super eā hæc sita abest breuissimo transitu a silurū gēte. xx. mil. pas.. Reliquarū mella. cxxv. mil. circuitu amplior pdit̄. Sunt autē hic. xl. mil. pas. orcades modicis iter se discretæ spatiis. Septē acmodæ: & trigita hebudes: & iter hiberniā & britāniā mona: mēapia: ricnea uectis: silinus andros. Infra uero siabis: & axantos. Et ab aduerso ī germanicū mare sparsæ glessariæ qs electridas græci recētiores appellauere: q ibi electrū nasceret̄. Vltia omniū quæ memorant̄ tylæ. In qua solstitio nullas esse noctes īdicauimus cācri signū sole transeūte nullosq; cōtra p brumā dies. Hæc qdā senis mēsibus cōtinuis fieri arbitrant̄. Tīneus hystoricus a britānia introrsus sex dierū nauigatiōe abesse dicit insulā mitterin. ī qua cādidū plumbū pueniat. Ad eā britāos uitilibus nauigiis corio circunsutis nauigare. Sūt & q alias pdāt scadiā: dumnā: bergos: maximamq; amniū nerigon ex qua ī tylem nauiget̄. A tyle unius diei nauigatione mare concretū a nonnullis croniū appellat̄.

Nō de tyle insula

Gallia. Ca. XVII.

Allia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diui-
ditur amnibus maxime distincta. A scalde ad sequanā belgica. Ab eo ad gar
unā celtica. Eadēq; lugdunēsis. Inde ad pyrenei mōtis excursū aqtania are-
morica añ dicta. Agrippa uniuersaꝝ galliaꝝ īter rhenū & pyreneū atq; oceanum ac
mōtes gebennā & iurā: qbus narbonēsem galliā excludit: lōgitudinē. ccccxx. mil. paſ.
Latitudinē. cccxiii. cōputauit. Ascaldi icolūt: exerni: texādri pluribus noibus. Deinde
menapii: morini: oromāsaci iūcti pago q cersiacus uocat. Britāni: ambiani: bellouaci:
bassi. Introrsus catoslogi: attrebates: ueruii: liberi uero mādui: sueucōi: suessiōes: ueru-
ni: liberi: ulmanetes liberi: tungri: rinuci: frisi: auones: betasi: leuci: liberi : treueri liberi
antea: & lingōes fœderati: remi fœderati: medio matrici: sequani: rauraci: heluetii. Colo
nia eqstris & rauriaca. Rhenū āt ac colētes germaniæ gētiū ī eadē ꝓuītia menetes: tri-
boci: uāgiōes: cubi: colōia aggrippinēsis guberni: butani: & quos ī īsulis diximꝰ rheni.

Lugdunensis gallia. Ca. XVIII.

L Vgdunēsis gallia habet lexouios: uelocasses: galletos: uenetos: abrīcatuos: ossi-
sinos: flumē claꝝ ligerī. Sed penisulā spectatiorē excurrētē ī oceanū a fine osis-
soꝝ circuitu. d. c. xxv. mil. paſ. lōgitudine. In latitudine. cxxv. mil. Vltra eā nānetes. In
tus āt hedui fœderati: cauratani: fœderati: boii: senones: Aulerci q cognominat eburo
nes: & q cenomani: meldi liberi: parisii: trecasses: andegaui: iducasses: bodicasses: uenel
li: cariosuelites: diablidi: rhedones: turones: itesui: secussii: albii liberi: ī quoꝝ agro colo
nia lugdunū.

Aquitania. Ca. XIX.

A Quitanicæ sunt ambulatri: anagnutes: pictones: santones liberi: bituriges libe
ri: sesignani: cognoīe ubisci: aqtani uñ nomē ꝓuītiæ: sediboniates. Mox ī oppi
dū cōtributi cōuenæ: bergebi: tarbeli quattuor: signani: cocosates: sexagnani:
uenami: enobrisates: belēdi: saltus: pyreneus. Infraq; nemeosi: osqdates mōtani: sybilla
tes: cāponi: bercorcates: pipedimui: sassumini: uellates: tornates: cōsorāni: ausci: elusa-
tes: sottiates: ossidates: cāpestres: succasses: latusates: basabocates: uassei: sēnates. cābole-
stri: agesinates: pictonibus iūcti. Hic bituriges liberi q cubi appellāt. Dein lemouices:
arueni liberi: gabales. Rursus narbonēsis ꝓuintiæ cōtermini ruteni: cadurci: anto-
broges. Tarnæq; amne discreti a tolosanis petrogori. Maria circa orā ac rhenū septen-
triōalis oceanus: īter rhenū & sequanā britanicus: īter rhenū & pyreneū gallicus. In-
sule cōplures uetoꝝ: & quæ ueneticæ appellant: & inter aquitanicū sinum.

Cireriora hispania. Ca. XX.

A Pyrenei promōtorio hispania icipit angustior nō gallia mō: ueꝝ etiā semetipa
(ut diximus) īmensum quantū hinc oceano: illinc hiberico mari cōprimen-
tibus. Ipsa pyrenei iuga ab exortu æqnoctiali in occasum brumalē breuiores latere se
ptētrionali q̄ meridiano hispanias faciūt. Proxia ora citoris ē eiusdē tarraconēsis situs
a pyreneo p oceanum bastonum saltus. Aolarso uasduloꝝ oppida morosgi: menosta:
uesperies: amanum portus: ubi nunc obrica flaui colonia ciuitatū nouem. Regio cā-
tabrorum. flumen sanga: portus uictoriæ iuliobricēsium. Ab eo loco fontes hiberi q̄-
draginta mil. pass. Portus biendiū: origeni mixtis cātabris. Portus eorum uesci: ueca.
Regio astuꝝ: neoga oppidū in peninsula pisici. Et deinde cōuentus lucensis a flumi
ne nauia. Albiones: cibarci: egouarri cognomine namarini: iadoni: arrotebæ: ꝓmon-
toriū celticum Amnes florius. nelo: celtici cognomīe neriæ: superq; tamarci: quoꝝ in
peninsula tresaræ: sestianæ Augusto dicatæ & Toporio oppidū noela. Celtici cogno-
mine præstamartii: cileni. Ex insulis nominandæ corticata: & aunios: acilensis: con-
uentus bracarum: heleni: groni: castellū tide: græcoꝝ sobolis oīa. Insulæ cicæ. Insi-
gne oppidū abobrica. Minius amnis q̄ttuor mil. paſ. ore spatiosus: leuni: seurbi: bra-
chaꝝ oppidum augusta: quos super galecia. Flumē limia. Durius amnis e maximis
hispaniæ ortus ī pelōdonibus: & iuxta numātiā. Lapsus dein p areuacos uacceosq; di

Lingones

Edui
parisii

sterminatis ab asturia uectonibus: a lusitania gallecis. Ibi quoq; turdulos a bracharis arces: omisq; dicta regio a pyreneo metallis referta auri argēti: ferri: plūbi nigri albiq;.

Lusitania. Ca. XXI

Durio lusitania incipit. Turduli: ueteres: pesuri. Flumē uagia. Oppidū tala brica. Oppidū & flumē eumeniū. Oppida conibrica: colippo: eburo: britiū Excurrit deinde ī aliud uasto cornu ꝓmōtoriū: quod alii artabꝝ appellauere: alii magnū: multi ulysipponense ab oppido: terras maria cælū disterminās. Illo finitur hispaniæ latus. Et a circuitu eius incipit frons septentrionis

Insulæ in oceano Ca. XXII.

Inc oceanus q & gallicus occasus: illinc oceanus atlanticus ꝓmōtorii excursum. xl. mil. ꝓdidere. Alii. xc. mil. pass. ad pyreneū. Inde nō pauci duodequinquagīta milia. & ibi gentē artabrum quæ nunq̄ fuit manifesto errore: Arotebras. n. quos ante celticū diximus ꝓmontoriū hoc in loco posuere litteris ꝑmutatis. Erratū & in amnibus inclytis ab minio quē supra diximus. cc. mil. pass. ut auctor est Varro abest eminius: quē alibi quidā intelligunt. & limeā uocāt: obliuionis antiquis dictus: multumq; fabulosus. Ab durio tagus. cc. milliū passuū interueniente mūda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo. clx. mil. passuū ꝓmontorium sacꝝ e media ꝓpe hispaniæ fronte prosilit. xiiii. mil. passuum. Inde & pyreneum mediū colligitur Varro tradit. Ab ana uero quo lusitaniā a betica discreuims. cxxvi. mil. passuū. A gadibus. cii. mil. pass. additis gētes celticæ turduli: & circa tagū uetōes. Ab ana ad sacꝝ lusitani oppida memorabilia a tago in ora: olysippo equaꝝ e fauonio uento cōceptu nobile salatia cognominata. Vrbs imꝑatoria merobrica: ꝓmontoriū sacꝝ: & alteꝝ ceneus Oppida ossonobia bassa myrtili. Vniuersa ꝓuintia diuidit̄ ī cōuētus tres: emericēsem: pacēsem: scolabitanū. Tota populoꝝ. xlvi. in qbus coloniæ sunt qnq; municipiū ciuiū Romanoꝝ latii antiq quattuor. Stipendiaria. xxxvi. Colōia augusta emerita anæ fluuio apposita: mertalinēsis: pacēsis: norbēsis cæsariana cognomine. Contributa sunt in eā castra iulia: castra cecilia. Quinta est scalabis: quæ præsidiū iuliū uocat̄. Municipiū ciuiū romanoꝝ olysippo fœlicitas iulia cognominatū. Oppida ueteris latii ebora: quod idē liberalitas iulia & myrtilis & salatia quæ diximus stipēdiariorum: quos nominare nō pigeat. Præter iā dictos ī betica cognominibus: augustobrigenses: eminenses: aranditani: taxabricēses: blaxēses: cæsarobricēses: caperēses: caurenses: colarnici: bilitani: cōcordiēses: & bocori: interausenses: latienses: mirobrigēses: qui celtici cognominant̄: medubrigēses qui plūbarii: ocelēses: lancienses: turduli q bardu li: & tapori: Lusitaniā cū asturia & galecia patere lōgitudine. xl. mil. pas. Latitudīe. d. xxxvi. m. Agrippa ꝓdidit oēs āt hispaniæ a duobus pyrenei ꝓmōtoriis p maria totius oræ circuitu. xxxix. m. xii. colligere existimāt̄ ab aliis. xxvi. mil. Ex aduerso celtiberiæ cōplures sunt īsulæ cassiterides dictæ a græcis a fertilitate plūbi. & e regiōe arrotrebarū ꝓmōtorio deoꝝ sex: q̄s aliq fortūatas appellauere. In ipso uero capite mox beticæ ab ostio freti passus. lxxv. mil. gadis lōga & (ut polibyus scripsit) xii. mil. lata. iii. mil. p. abest a cōtinēte. Proxia pte minus pedes. d. cc. Reliq̄ plus. vii. mil. ipsius spatiū. xv. mil. pas. ē. Habet oppidū ciuiū romanoꝝ q̄ appellat̄ augustana urbs iulia: Gaditani ab eo latere quo hispaniā spectat passibus fere. c. Altera insula ē ī lōgū. cc. mil. pas. xl. mil. lata. In q̄ prius oppidū gadiū fuit. Vocat̄ ab Ephoro & Phyllide erythrea a Timæo & Syleo ophrodisias: ab īdigenis Iunonis. Maiorē Timæus potinusā a puteis uocitatā ait. Nostri tarteron āpellat: q̄ pœni appellarūt gadiritā. Pæonica diruta punica lingua septē significāte. Erythrea dicta ē quoniā tyrii ab origīe coꝝ orti ab erythreo mari ferebātur. In hac Geriones habitasse a qbusdā existimant̄: quoꝝ armēta Hercules abduxerit. Sūt q aliā eē eā: & cōtra lusitāiā arbitrarēt̄: eodēq; noīe quēdā ibi appllant

Vniuersæ europæ mensura. Ca. XXIII.

Eracto ambitu europæ reddēda cōsumatio ē:ne qd ī expedito nō sit noscere uolētibus. Lōgitudinē eius Artemidorus atq; Isidorus a tanai usq; gades.lxxxiiii.m.xiiii.passuū ꝓdiderūt.Polybi⁹ latitudinē europæ ab italia ad oceanū scribit.xi. M.l.esse etiam tum īcomperta magnitudine huius. Est āt ipsius italiæ (ut diximus) xii.mil.xx.ad alpes. Vnde lugdunum ad portū morinorum britānicū:qua uidetur mensuram agere Polybius.xiii.mil.xviii.Sed certior mensura ac lōgior ad occasū solis æstiui ostiūq; rheni p castra legionum germaniæ ab iisdē dirigitur alpibus xii.mi. xliii. pas.Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.V.

Africæ Descriptio.

Fricā græci libyam appellauere qua mare ante eā libycum īcipiēs ægipto finitur.Nec alia pars terraꝝ pauciores recipit sinus lōge ab occidēte littoꝝ obliquo spatio.

a Populorū eius oppidorumq; noīa uel maxime sūt ieffabilia:ꝑterq̄ ipsoꝝ linguis & alias castella ferme īhabitāt.

Mauritania. Ca. I.

Rincipio terraꝝ mauritaniæ appellātur usq; ad C. Cæsarem Germanici filiū regna.Seuitia eius in duas diuisa est prouintias. Promontoriū oceani exstimū ampelusia noīnatur a græcis.Oppida fuere lissa: cotte: ultra colūnas Herculis nunc ē tingi quondā ab Anteo conditū:postea a Claudio Cæsare cū coloniam faceret appellatū traducta iulia.Abest a belone oppido beticæ ꝓximo traiectu xxx.mil.passuū. Ab eo xxv.mil.in ora oceani colonia Augusti iulia cōstantia: zubil regū ditioni exempta: & iura ī beticam petere iussa: & ab eo xxxii.mil.passuū colonia a Claudio Cæsare facta lixos:uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antei: certamenq; cū Hercule:& esperidum horti.Affunditur autē huic æstuariū e mari flexuoso meatu: ī quo draconis custodiæ instar fuisse nūc interpretant̄. Amplectit̄ intra se insulā:quam solā e uicio tractu aliq̄to excelsiores non tamē æstus maris inundāt.Extat in ea & ara Herculis: nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore.Minus profecto mirentur portentosa græciæ mendacia de iis de amne lixo prodita: q cogitent nostros nup paulominus mōstrifica quædā de iisdē tradidisse.Præualidā hanc urbem maioreq; carthagine magna.Præterea ex aduerso eius sitā & ꝓpe īmenso tractu.Abtigi quoq; aliā Cornelius Nepos audacissime credit ab lixo xl: mil.passuū.In mediterāeo altera Augusti colonia est babba:iulia campestris appellata.Et tertia panasa lxxv.mil.ualētia cognoīata Ab ea xxxv.mil.passuū uolubile oppidū tantundem a mari utroq; distans:& in ora a lixo.l.mil.amnis sububus præter banasā coloniam defluens:& magnificus & nauigabilis:Ab ea totidem milibus passuū oppidū sala eiusdem nominis fluuio impositū:iam solitudinibus uicinū: elephantoꝝq; gregibus infestum. Multo tamen magis autololum gentem per quam iter est ad montē africæ uel fabulosissimum atlantem.E mediis hunc harenis ī cælum attolli prodiderunt:aspeꝝ:squalentem qua uergat ad littora oceani:cui cognomem imposuit.Eundem opacum nemorosumq; & scatebris fontium riguū qua spectat africā fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus ut nunq̄ satietas uoluptatibus desit.Incolarum neminem interdiu cerni:silere omnia haud alio q̄ solitudinum horrore: subire tacitam religionem animos propius accedentium:præterq; horrorem elati super nubila atq; in uicinia lunaris circuli.Eūdēq; noctibus micare crebris ignibus ægypanū satyroꝝq; lasciuia.Impleri tibiaꝝ ac fistulæ cantu tympanoꝝq; & cymbalorū sonitu strepere.Hæc celebrati auctores prodidere præter Herculi & perseo laborata ibi:

ſpatiũ ad eũ inmenſũ incertũq;. Fuere & Hãnonis carthagineſiũ ducis cõmentarii pu nicis rebus florẽtiſſimis explorare ãbitũ africæ iuſſi: quẽ ſecuti pleriq; e græcis noſtriſ q;. Et alia quedã fabuloſa: & urbes multas ab eo cõditas ibi ꝓdidere: quaꝝ nec memo ria ulla nec ueſtigiũ extat. Scipione Aemiliano res in africa gerẽte Polybius ãnaliũ cõ ditor ab eo accepta claſſe ſcrutãdi illius orbis gratia circũuectus ꝓdidit a mõte eo ad occaſũ uerſus ſaltus plenos feris: quas generat africa: ad flumẽ anatin. cccclxxxv. mil. paſ. Ab eo lixũ. ccv. mil. paſ. Agripa lixũ a gaditano freto. cxii. mil. paſ. abeſſe. Inde ſinũ q uocetur ſaguti. Oppidũ ĩ promõtorio mulelacha. Flumina ſububã & ſalat. Portum rubis a lixo. cccxiii. mil. paſ. Inde ꝓmõtoriũ ſolis: portũ riſardir. Getulos: autoteles: flu mẽ coſenũ: gentẽ ſelatitos & maſatos: flumẽ maſatat: flumen darat: ĩ quo cocrodilos gi gni. Deĩde ſinũ. d. cxvi. mil. p. Includi mõtes barce ꝓmõtorio excurrente in occaſum quod appellat̃ ſurrentiũ. Poſtea flumen palſũ. ultra quod ætiopas peroros: quoꝝ a ter go poruſios. Iis iũgi mediterraneos getulos daras: at in ora æthiopas daratitas. flumẽ bã botũ cocrodilis & hippopotamis refertũ. Ab eo mõtes ꝑpetuos uſq; ad eũ quẽ eonoche ma dicemus. Inde ad ꝓmontoriũ heſpeꝝ nauigatione dieꝝ ac noctium. x. In medio eo ſpatio atlantẽ locauit: a cæteris oĩbus in extremis mauritaniæ proditũ. Romana arma primũ Claudio principe in mauritania bellauere Ptolæmeũ rege a C. Cæſare interem ptũ ulciſcente liberto Aedõe: refugientibuſq; barbaris uentũ cõſtat ad montẽ atlantẽ. Nec ſolũ cõſulatu ꝑfunctis atq; e ſenatu ducibus q tũ res geſſere: ſed equitibus quoq; romanis qui ex eo præfuere: ibi atlãtẽ penetraſſe gloria fuit. Quinq; ſũt (ut diximus) romanæ coloniæ in ea ꝓuintia: peruiũq; famæ uideri poteſt. Sed id pleꝝq; fallaciſſimo experimẽto deprehẽdit̃: quia dignitate in dagare uera pigeat: ignorãtiæ pudore mẽti ri nõ piget. haud alio fidei ꝓniore lapſu: q̃ ubi falſæ rei grauis auctor exiſtit. Et equi dẽ minus miror incõperta quædã eſſe equeſtris ordinis uiris. Iã uero & e ſenatu non aliũde intrãtibus q̃ cauſa luxutiæ: cuius efficaciſſima uis ſẽtitur atq; maxima cũ ebo ri citro ſiluæ exquirãt̃: oẽs ſcopuli getuli muricibꝰ ac purpuris. Indigenæ tñ tradũt ĩn ora abſala. cl. mil. paſſuũ flumẽ aſanã marino hauſtu: ſed portu ſpectabile. mox am nem quẽ uocãt fuut. Ab eo ad dirin (hoc enĩ atlãti nomẽ eſſe eoꝝ lingua conuenit) cc. mil. paſſuũ interueniẽte flumine cui nomen ẽ uior. Ibi fama exiſtere circa ueſtigia habitati quõdã ſoli uineaꝝ palmẽtoꝝq; reliquias. Suetõius Paulinus quẽ conſulẽ ui dimus primus romãoꝝ ducũ trãſgreſſus quoq; atlantẽ aliquot miliũ ſpatio ꝓdidit de excelſitate quidẽ eiꝰ quæ cæteri. Imas radices dẽſis altiſq; repletas ſiluis ĩcognito gene re arboꝝ: ꝓceritatẽ ſpectabilẽ enodi nitore: frõdes cupreſſis ſimiles Præter grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte poſſe quales bõbice ueſtes confi ci. Verticẽ altis ẽt æſtate operiri niuibꝰ. Decumis ſe eo ꝑueniſſe caſtris: & ultra ad flu uiũ q niger uocat̃ ꝑ ſolitudines nigri pulueris eminẽtibus interdũ uelut exuſtis cau tibus loca inhabitabilia feruore quãq̃ hyberno tẽpore expertus. Qui ꝓximos ĩhabitẽt ei ſaltus refertos elephãtoꝝ feraꝝq; & ſerpentũ omĩ genere canarios appellari. Quippe uictũ eius aĩalis ꝓmiſcuũ iis eſſe: & diuidua feraꝝ uiſcera. Iũctã æthiopum gẽtẽ quos perorros uocãt ſatis cõſtat. Iuba Ptolæmei pater qui primus utriq; mauritaniæ impa uit ſtudioꝝ claritate memorabilior ẽt q̃ regno ſimilia ꝓdidit de atlãte: præterq; gigni ibi herbã euphorbiã noĩe ab ĩuẽtore medico ſuo appellatã. Cuius lacteũ ſuccũ miris la udibus celebrat ĩ claritate uiſus: cõtra ſerpẽtes & uenena oĩa priuatĩ dictato uolumi ne. Et ſatis ſupq; de atlãte.

¶Tingitania ꝓuintia. Ca. II.

t īgitaniæ ꝓuĩtiæ lõgitudo clxx. mil. paſ. ẽ: & gẽs ĩ ea quõdã præcipua mauroꝝ: ũde nomẽ ꝓuĩtiæ: quos pleriq; mauruſios dixerũt. Attenuata bellis ad paucas redit familias. Proxima illi maſſeſyloꝝ fuerat: ſed ſimilimodo extĩcta ẽ. Getulæ nũc tenẽt gẽtes: bamuræ: multoq; ualidiſſimi autololes. Et hoꝝ pars quõdã neſimi: q auulſi iis ꝓpriam fecere gẽtem uerſi ad æthiopas. Ipſa ꝓuintia ab oriente mõtoſa fert

elephantos. In abila quoq; mōte & quos septē fratres a simili altitudine appellant fre
to īminenti iuncti abile. ab iis ora interni maris. Flumē tamunda nauigabile quondā
& oppidū. Flumē laud & ipsum nauigiorꝫ capax. Rusardir oppidū & portus maluana
Fluuius nauigabilis siga. Oppidū ex aduerso maluanæ in hispania situ Syphacis re-
gia alterius iam mauritaniæ. Nāq; diu regū nomina optinuere: ut bogudiana appella
ret̄ extima. Itēq; Bochi quæ nūc cæsariēsis. Ab ea portus magnus harpatio appellat⁹
ciuiū romanorꝫ oppidū. Amnis mulucha Bochi massesylorūq; finis. Quizacenitana p
egrinorꝫ oppidū. Arsennaria latinorꝫ tria mil. passuū a mari. Carcēna colonia Augu-
sti: legio secūda. Itē colonia eiusdē deducta chorte ꝑtoria gunugii. ꝓmontoriū Apolli
nis. Oppidūq; ei celeberrimū cæsarea antea uocitatum iol iubæ regia a Diuo Claudio
coloniæ iure donata eiusdē iussu deductis ueteranis. Oppidū nouū & latio datū tipa-
sa. Itēq; a Vespasiano impatore eodē munere donatū icosio. Colōia Augusti rusguniæ
Ruscuriū ciuitate honoratū a Claudio Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eius-
dē: gigili oppidū. Tuca īpositū mari & flumini ampsagæ. Intus colonia augusta quæ
itē succa: baritē: tubi: subtu. Ciuitates tirmici: tigauæ. Flumīa isarges: gēsnabades: sar-
dana: lauerna: bargēsina: turebi. flumē usariēs nauigabile. Flumē ampsaga abest a cæ
sarea. ccxxxiii: mil. pass. Vtriusq; mauritaniæ lōgitudo. dccc. mil. p. xxxix. mil. Latitu-
do. cccclxvii. mil. pas.

Numidia. Ca. .III.

a B ampsaga numidia est Masinissæ clara noīe: metagonitis terra a græcis ap-
pellata. Numide uero nomades a ꝑmutādis papilionibus mapalia sua hoc est
domus palustris circūferētes. Oppida cullurus: ichadæ: Ab ea ad. xlviii. mil.
pas. ī mediterraneo colonia cirtha sitianorꝫ cognomīe: & alia ītus sicca: liberūq; oppidū
bulla regia. Et ī ora tacatua hippo regius. Flumē armua. Oppidū tabracha ciuiū ro.
Tusca fluui⁹ numidiæ finis. nec ꝑter marmoris numidici ferarūq; ꝓuētū aliud īsigne

Africa. Ca. IIII.

a Tusca zeugitana regio & quæ ꝓprie uocet̄ africa ē. Tria ꝓmōtoria: cādidū.
mox Apollinis aduersū sardiniæ: Mercurii aduersū siciliæ in altū ꝓcurrentia
duos efficiūt sinus hipponēsē ꝓximū ab oppido: quod hipponē dirutū uocāt
diarrhitū a græcis dictū ꝓpter aquarꝫ irrigua. Cui finitimū theudalis īmune oppidū
lōgius a littore. Dein ꝓmontoriū Apollinis: & ī altero sinu utica ciuiū romanorꝫ Ca-
thonis morte nobilis: flumē bagrada. Locus castra cornelia. Colonia carthago: magnæ
ī uestigiis carthaginis colonia maxulla. Oppida carpi: misua. Et liberꝫ clupea ī ꝓmon
torio Mercurii. Itē libera curubisne Apollinis. Mox africæ ipsius alia distinctio. Liby-
phoenices uocātur q̄ bizantiū incolūt. Ita appellat̄ regio. ccl. mil. pas. per circuitū ferti-
litatis eximiæ cū centesima fruge agricolis foenus reddēte terra. Hic oppida libera lep-
tis adrumentū: ruspina: tapsus: Inde thena. auesinacō: madesta: chape: sabrata cōtigēs
syrtin minorē. ad quā numidiæ & africæ ab ampsaga lōgitudo. d. lxxx. mil. pass. Latitu
do q̄ cognitū ē. cc. mil. Ea pars quā africā appellauimus diuidit̄ ī duas ꝓuītias: ueterē
& nouā discretas fossa. Inter africanū sequētē & reges thenas usq; ꝓducta. qđ oppidū
a carthagine abest. ccxvii. mil. p. Tertius sinus diuidit̄ ī geminos duarꝫ syrtiū uadoso
ac reciproco mari. Disrrhoos ad ꝓximā quæ minor ē a carthagine. ccc. mil. pas. ut Po-
lybius tradit. Ipsā. c. mil. p. additu. ccc. mil. ambitu. Et terra hæc aūt syderꝫ obseruatiōe
nobilis. Ad eā p deserta harenis pq; serpētes iter ē. Excipiūt saltus repleti ferarꝫ multi-
tudine: & ītrorsus elephātorꝫ solitudines: mox deserta uasta. Vtrinq; garamātes ab au-
gylis dierꝫ. xii. itinere distātes. Sup illos fuere gēs psyli: sup quos lacus lycomedis deser-
tis circūdatus. Augylæ ipi medio fere spatio locāt̄ ab æthiopia quæ ad occidētē uergit
& a regiōe quæ duas syetes īteriacet pari utriq; īteruallo: sed littore īter duas syrtes du-
cētorꝫ qnquagita mil. p. Ibi ciuitas oensis. Cyniphis fluuius ac regio. Oppida neapolis
taphra: abrothonū: leptis altera quæ cognoīat̄ magna. Syrtis maior circuitu. cxxv. mi.

passuum.aditu autem cccxiii.mil.Inde accolit gens cisipadũ.In intimo sinu fuit ora lothophagon:quos qdã alachroas dixere ad philenoꝝ aras.ex harena sunt eæ. Ab iis nõ ꝓcul a continẽte palus uasta ad ãnem tritonẽ:nomẽq; ab eo accepit:palantias appellata a Callimacho:& citra minorẽ syrtim esse dicta:a multis uero iter duas syrtes. Promõtoriũ quod maiorẽ icludit burion appellat̃:ultra cyrenaica ꝓuintia. Ad hunc finẽ africa a fluuio ampsaga populos.xxvi.habet q romão parẽt imperio.In iis coloni as sex præter iam supradictas uthinã tuburbin.Oppida ciuiũ romanoꝝ.xv. ex qbus in mediterraneo dicẽda absuritanũ:abutu cẽse:ab oriẽte canophicũ:chimanẽse: rhimituẽse:thunusidiẽse:turbubiẽse:tybibrumẽse:tibigense.Vcitana duo maius & minus: uagẽse:oppidũ latinũ unũ uzzalitanũ.Oppidũ stipendiariũ unũ.Castris corneliis oppida libera triginta:ex qbus dicẽda ĩtus acolitanũ:acharitanũ:auinẽse:abziritanũ:canopitanũ:melizitanũ:mararẽse:salaphitanũ:tusdritanũ:dirícẽse:thiphicẽse:tunisense schoedẽse:tagasense:sigẽse ulusuburitanũ:uagiẽse:aliud sigẽse:zianiẽse:Ex reliquo numero nõ ciuitates tantũ:sed pleræq; etiã nationes iure dici possunt:ut nattabudes: caspitani:isulani:sabarbares:massyllini:ciues uamacures:ethini: mussini: marchubi: & tota getulia ad flumen nigrin:qui africam ab æthiopia dirimit.

Cyrene. Ca. V.

c Yrenaica eadẽ pentapolitana regio illustrat̃ Hãmonis oraculo: quod a cyrenis abest.cccc.mil.pas.fonte solis:pẽtapolis urbibus maxĩe quinq; bereniæ: arsinoe:ptolemaide apollonia:ipsaq; cyrene. Berenice ĩ syrtis extimo cornu ẽ quõdã uocata hesperidũ supradictaꝝ uagãtibus græciæ fabulis. Nec ꝓcul ante oppidũ fluuius lethon:lucus sacer:ubi hesperidũ horti memorant̃.Abest a lepti ccclxxxv mil.pas.Ab ea arsinoe theutyra uocitata.xliii.mil:pas.Et deide ptolemais antiquo nomine barce.xxii.mil.pas.Mox.ccl.mil.ꝓmontoriũ phycus per creticũ mare excurrit distãs.cccl.mil.pas.a tænaro laconicæ ꝓmontorio.A creta uero ipsa.cxxv.mil.Post id cyrene a mari.xi.mil.pas.A phicunte apolloniã.xxiiii.mil.pas.ad cherõnesũ.lxxxviii. mil.pas.Vnde catabathmum.ccxvi.mil.pas.accolunt marmaridæ a pharedoni ferme regiõe ad syrtin usq; maiorẽ porrecti.Post eos acraucæ lesatiani. In ora syrtis nasammones quos mesãmones græci appellauere ab argumẽto loci medios inter harenas sitos.Cyrenaicus ager.xv.mil.pas. latitudĩe a littore arboribus fertilis habet̃. Intus eodẽ spatio frugib9 tantũ mox:xxx.mil. pas.latitudĩe:& ccl.mil.pas.lõgitudĩe laseri mõ Post nasammonas hasbitæ & macæ uiuunt.Vltra eos hãmanientes xi. dieꝝ itinere a syrtibus maioribus ad occidẽtẽ & ipsi quaqua uersus harenis circũdati:puteos tamen haud difficiles binũ fere cubitoꝝ ĩueniũt altitudĩe ibi restagnãtibus mauritaniæ aqs Domos sale e mõtibus suis exciso ceu lapide cõstruũt. Ab iis ad troglodytas hyberni occasus plaga dieꝝ quattuor iter:cũ qbus cõmertiũ gẽmæ tãtũ quã carbunculũ uocamus ex æthiopia uectæ.Interuenit ad solitudĩes africæ sup minorẽ syrti dictas uer phazania:ubi gentẽ phazanioꝝ urbesq; alelen & cillabã subegimus.Itẽ cidamũ e regione sabrate.Ab his mõs lõgo spatio ĩ occasum ab ortu tẽdit:ater a nostris dictus a natura adusto similis:aut solis repcussu accẽso.Vltra eũ deserta. Matelgæ oppidũ garamantũ.Itẽq; detris affuso fonte a medio die ad mediã noctẽ aqs feruẽtibus.totidẽ horis ad mediũ diẽ rigẽtibus.Clarissimũq; oppidũ garadamũ caput garadamãtũ: omnia armis romanis superata:& a Cornelio Balbo triũphata:unius omium curru externo & qritiũ iure donato.Quippe gadibus nato ciuitas romana cũ Balbo maiore patruo data ẽ. Et hoc miꝝ supradicta oppida ab eo capta auctores nostros ꝑdidisse.Ipsũ ĩ triumpho præter cydamũ & garadamũ oĩum aliaꝝ gẽtiũ urbiũq; numina ac simulacra duxisse:quæ fuere hoc ordĩe.Tabidiũ oppidũ:niteris nationis gligemela oppidũ. Bubeiũ natio uel oppidũ.Enipi natio.Thuben oppidũ.Mõs noĩe niger:nitibrũ rapsa oppida:discera natio:detri oppidũ:flumẽ nathabur:tapsagũ oppidũ nãnagi natio: boin

oppidum:pege oppidum:flumen dasibari. Mox oppida continua baracum:buluba:
alasi:balsa:galla:maxalla:zizama. Mõs gyri:ĩ quo gẽmas nasci titulus ꝓdidit. Ad gra/
mãtas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gẽtis eius. Puteo qui sũt nõ alte fodiẽdi
si locoꝝ notitia adsit harenis operientibus. Proximo bello quod cũ œsibus romani gesſ
sere auspiciis Vespasiani imperatoris compendiũ uiæ quatriduo deprehensum ẽ. Hoc
iter uocat̃ præter caput saxi. finis cyrenaicus catabathmos appellat̃ oppidũ & uallis
repente cõuexa. Ad eũ terminũ cyrenaica africa a syrti minore decies sexaginta mil. p.
in longitudinẽ patet. In latitudine qua cognitũ est. d. ccc. passuum.

Libya mareotis. Ca. VI.

A quæ sequit̃ regio mareotis libya appellat̃: ægypto cõtermina. Tenẽt mar/
marides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Mẽsura a catabathmõ ad paretoniũ.
lxxxvi. mil. passſ. In eo tractu intus apis itereſt nobilis religione ægypti locus
Ab eo paretoniũ. lxii. mil. passuũ. Inde alexandriã. c. mil. passuũ. Latitudo. clxix. ẽ. Era/
tosthenes a cyrenis alexãdriã terrestri itinere. d. xxv. mil. ꝓdidit. Agrippa totius africæ
a mari atlantico cũ inferiore ægypto. lxxxv. mil. passuũ longitudinẽ posuit. Polybius
& Eratosthenes diligentissime existimati ab oceano ad carthaginẽ magnã. lxvi. mil. p.
Ab ea canopũ nili ꝓximum ostium. xvi. mil. passuum. xxix. fecerunt. Isidorus a tingi
canopum. xxxv. xcix. mil. passſ. Artemidorus quadraginta minus q̃ Isidorus.

Insulæ circa Africam & aduersaꝝ africæ. Ca. VII.

Nsulas nõ ita multas cõplectuntur hæc maria. Clarissima ẽ menix lõgitudi
ne. xxxv. mil. pasſ. latitudine. xxv. ab Eratosthene lotophagites appellata. Op/
pida habet duo menigen ab africæ latere: & altero thoiar. Ipsa a dextro syrtis
minoris ꝓmontorio passibus. cc. sita ab ea. c. p. cõtra leũ cercina cũ urbe eiusdẽ nomĩs
libera lõga. xxv. mil. passſ. Lata dimidiũ eius ubi plurimũ. ac ĩ extremo nõ plus. v. mil.
passus. Hinc pparua carthaginẽ uersus cercinitis põte iungit̃. Ab iis. l. mil. fere passuũ
lipadusa lõga. vi. mil. passſ. Mox gauleegalata: cuius terra scorpionẽ diꝝ aĩal africæ ne
cat. Dicunt̃ & in clupea emori: cuius ex aduerso cossyria cũ oppido. At cõtra cartha/
ginis sinũ duæ e gremio areæ aræ. Re uera aũt scopuli uerius q̃ insulæ: inter siciliam
maxime & sardiniã Auctores sunt & has quõdã habitatas subsedisse. Interiori aũt am/
bitu africæ ad meridiẽ uersus: supq; getulos iteruenientibus desertis primũ oĩum libyi
ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitãt.

Aethiopes. Ca. VIII.

Vper eos æthiopũ gentes nigritæ a quo dictũ est flumine. Gymnetes pharusi
etiã oceanũ attingentes: quos ĩ mauritaniæ fine diximus perorri. Ab iis oĩbꝰ
uastæ solitudines orientẽ uersus: usq; garamãtes: augylasq; & troglodytas: ue
rissima opinione eoꝝ qui desertis africæ duas æthiopias supponũt: & añ oẽs Homeri
q bipartitos tradit æthiopas ad orientẽ occasũq; uersos. Nigri fluuio eadẽ natura quæ
nilo: calamũ & papyrũ & easdẽ gignit animãtes iisdẽq; tẽporibus augescit. Orit̃ iter ta
releos æthiopas: œcalicas. Hoꝝ oppidũ mauin quidã solitudinibus iterposuerũt. Atlã/
tas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gãphasãtas: & satyros: & himãtopodas
Atlãtes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nã neq; noĩum ulloꝝ iter eos appel
latio ẽ: & solẽ orientẽ occidentẽq; dira imprecatione cõtuent̃: ut exitialẽ ipsis agrisq;.
Neq; ĩsomnia uisũt q̃lia reliqui mortales. Troglodytæ specus excauãt. Hæ illis domus
uictus serpẽtiũ carnes: stridorq; nõ uox. adeo sermonis cõmercio carẽt. Garamãtes ma
trimonioꝝ exortes passim cũ fœminis degũt. Augylæ tantũ inferos colũt. Gãphasan/
tes nudi: pliorũq; expertes nulli externo cõgregant̃. Blẽmiis tradunt̃ capita abesse: ore
& oculis pectore affixis. Satyris pter figurã nihil moris humani. Aegipanis q̃lis uulgo
pingit̃ forma. Himãtopodes loripedes quidã: quibus serpẽdo igredi natura est. Pharu/
si quõdã psæ comites fuisse dicũt̃ Herculis ad hesperidas tẽdentis. Nec de africa plura
quæ memorent̃ occurrũt.

De Asia. Ca. IX.

a Dhæret asia quam patere a canopico ostio ad ponti ostium Timosthenes. xxvi.xxxviii.mil.passuum tradidit. Ab ore autẽ ponti ad os mæotis Eratosthenes xv.xlv:mil.pas. Vniuersam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Isidorus.lxxxviii.d.ccl.mil.pas. Maria eius cõplura ab accolis traxere noĩa quare simul indicabunt. Proxia africæ icolit ægyptus introrsus ad meridiẽ recedẽs: donec a tergo prætẽdant æthiopes. Inferiorẽ eius partẽ nilus dextra leuaq; diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco c.lxx.mil.passuũ interuallo. Quã ob causam inter isulas quidã ægyptũ retulere: ita se findẽte nilo ut triquetrã terræ figurã efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltã appellauere ægyptũ: Mensura ab unitate aluei unde se primũ findit i lateta ad canopicũ ostiũ cxlvi.mil. ad pelusiacũ cclvi.mil.ẽ. Sũma ps cõtermina æthiopiæ thebais uocat. Diuidit i præfecturas oppidoꝝ: quas nomos uocãt: ombiten: phãturiten: apollopoliten: hermotiten: tiniten. phanturiten: coptiten: tẽtiriten: diopoliten: ãtiopoliten: aphrodipoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusiũ ẽ regio nomos habet barbetiten: bubastiten: thyetroiten: taniten. Reliqua autẽ arabicũ hãmoniacũ tẽdentẽ ad Hãmonis Iouis oraculũ osirintitẽ: leontopolitẽ: atribiten: synopolitẽ: hermopoliten: xoiten: mẽdesiũ: sebẽniten: sabastiten setapoliten: heliopolitẽ: ꝓsopiten: cynopoliten: thermopoliten: brusophiten: omphiten saiten: ptenethũ: ptemphũ: naucratiten: ueratiten: meletiten: gynopolyten: menelaitẽ. Alexãdriæ regiõe. Itẽ libyæ mareotis: heracleopolites ẽ i insula nili lõga passus.l.mil.i qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arsinoitæ duo sunt: hi & mẽphites usq; ad sũmum delta ꝑueniũt. Cui sunt cõtermini ex africa duo oeasitæ. Quidã ex iis aliqua noĩa permutãt & substituũt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopoliten. Inter arsinoiten ãt ac mẽphiten lacus fuit circuitu ccl.mil.pas. aut ut Mutianus tradit cccl.mil. & altitudinis.l.pas. manufactus a rege q fecerat mœridis appellatus. Inde.lxxii.mil.pas. ꝓpe abest mẽphis quõdã arx ægypti regũ. Inde ad Hãmonis oraculũ xii.dieꝝ iter ẽ. Ad scissurã aũt nili quod appellauimus delta xv.mil.pas. Nilus icertis ortus fõtibus: ut ꝑ deserta & ardẽtia & imenso lõgitudinis spatio ambulãs famaq; tantũ inermi quæsitu cognitus sine bellis: quæ cæteras omẽs terras iuenere: originẽ (ut Iuba rex potuit exquirere) i mõte iferioris mauritaniæ nõ ꝓcul oceano habet: lacu ꝓtinus stagnãte: quem uocãt hilidẽ. Ibi pisces reperiunt alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq;. Inde ob argumentũ hoc cæsareæ ortus credit: in iis quæ nili alueo spectãtur: hocq; lacu educãtur: i hesẽo dicatus ab eo spectat: hodie Præterea obseruatũ est prout i mauritania niues hymbresue satiauerint: ita nilũ icrescere ex hoc lacu. Rursus indignat fluere ꝑ harenosa & squalẽtia. Cõditq; se aliquot dieꝝ itinere. Mox alio lacu maiore i cæsariensis mauritaniæ gente masesylũ erũpit: & hoĩum cætus ueluti circũspicit iisdẽ animaliũ argumẽtis. Iteꝝ harenis receptus cõditur rursus xx.dieꝝ desertis ad ꝓximos æthiopas atq; ubi iteꝝ senserit hominem prosilit fonte (ut uerisimile est) illo quem nigrin uocauere. Inde africa ab æthiopia dispescẽs ẽt si nõ protinus populis: feris tamen & beluis frequẽs: siluaꝝq; opifex medios æthiopas secat cognominatus astapus: quod illaꝝ gentium lingua significat aquã e tenebris ꝓfluentem. Insulas ita innumeras spargit quasdamq; tam uastæ magnitudinis quãq; rapida celeritate ut tamẽ dieꝝ qnq; cursu nõ breuiore trãsuolet. circa clarissimã eaꝝ meroen astabores leuo alueo dictus: hoc ẽ ramus aquæ uenientis e tenebris. Dextera uero astusapes: quod latẽtis significationẽ adiicit. Nec ãte nilus q̃ se totũ aqs cõcordibus rursus iunxit. Sic quoq; etiãnum gyrisãtes noĩatus ꝑ aliquot milia & i totũ Homero ægyptus: aliisq; triton: Subĩde isulis ĩpactus totidẽ icitatus irritamẽtis. Postremo iclusus mõtibus nec alibi torrẽtior uectus aqs ꝓperãtibus ad locũ æthiopũ: qui catadupi uocant: nouissimo cataracte iteroccursantes scopulos nõ fluere imẽnso fragore credit: sed ruere. Postea lenis & cõfractis aqs domitaq; uiolentia: alioquin & spatio fessus multis q̃uis faucibus in ægyptũ mare se

euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam spatiatus aegyptum foecundus i natat terrae. Causas huius incremēti uarias ꝓdidere: sed maxime probabiles etesiaꝝ eo tēpore ex aduerso flantiū repercussu ultro in ora acto mari. Aut imbres aethiopiae aesti uos iisdē etesiis nubila illo ferētibus e reliquo orbe. Timaeus mathematicus occultam ꝓtulit rōnē. Phialiā appellari fontē eius mergiq; in cuniculos ipsū amnē uapore an/ helantē fumibus cautibus ubi condit̃. Veꝝ sole per eos dies cōminus facto extrahi ar doris ui: & suspensum abundare: ac ne deuoret̃ abscondi: Idq; euenire a canis ortu per introitū solis in leone cōtra ꝑpendiculū fontis sydere stante: cū in eo tractu absumāt̃ umbrae. Plerisq; e diuerso opinatis largiorē fluere ad septētrionē sole discedente: quod in cancro & leone euenit. Iōq; tunc minus siccari. Rursus i capricornū & austrinum polū uerso sorberi: & ob id parcius fluere. Sed Timaeo siqs extrahi posse credat umbra/ rū defectus iis diebus & locis sine fine abest. Incipit crescere luna noua quaecūq; post solstitiū ē sensim modiceq; cancrū sole transeunte: abundantissime aūt leonem. Et resi det in uirgine iisdē quibus accreuit modis. In totū aūt reuocat̃ intra ripas in libra: ut tradit Herodotus centesimo die. Cū crescit reges aut ꝑfectos nauigare eo nefas iudica/ tū est. Auctus eos per puteos mēsure notis depraehendunt̃. Iustū incremētū est cubi/ toꝝ.xvi. Minores aquae nō oīa rigant. Ampliores detinēt tardius recedēdo. Hae seredi tēpora absumunt solo madēte. Ille nō dant sitiente. Vtrūq; reputat ꝓuintia. In.xii.cu/ bitis famē sentit. In.xiii.etiānum esurit. Xiiii.cubita hilaritatē afferunt.xv.securitatem xvi.delitias. Maximū incrementū ad hoc aeui fuit cubitoꝝ.xviii. Claudio pricipe. Mi/ nimūq; pharsalico bello: ueluti necē Magni ꝓdigio quodā flumine auersante. Cū stete re aquae apertis molibus admittuntur. Vt quaeq; liberata ē terra: seritur. Idem amnis unus omniū nullas expirat auras. Ditionis aegypti esse incipit a fine aethiopiae syene: ita uocat̃ insula.c.mil.pass.ambitu. In qua cerastiae sunt latere arabiae & ex aduerso i sulae.iiii.pile.d.c.m.p.& a nili fixura: unde appellari diximus deltā. Hoc spatiū edidit Artemidorus: & in eo.ccl.oppida fuisse. Iuba.cccc.mil.passus. Aristocreon ab elephan tide ad mare.d.ccl.mil.pas. Elephantis insula ifra nouissimū cataractē.cccc.mil. pass. & supra syenem.xvi.mil.habitat̃. Nauigationis aegyptiae finis ab alexandria.d. lxxxv. mil.p.in tantū errauere suprascripti. Ibi aethiopicae cōueniunt naues. Nāq; eas plicati les humeris transferunt quotiens ad cataractas uentū est. Aegyptus sup caeterā antiq tatis gloriā.xx.mil.urbium ibi Amase regnāte habitata ꝑfert. Nūc quoq; multis etiam si ignobilibus frequens celebrat̃ tamen Apollinis: mox leucothoe: & diospolis magna. Eadem thebe: portaꝝ.c.nobilis: fama copiosa indicaꝝ arabicarūq; mercium nilo proxi mum emporium. Mox ueneris oppidum: & iterum Iouis ac tentiris: ifra quod abydus Mēnonis regia: & Osiris templo inclytū.vii.dieꝝ itinere in libyam remotū a flumine Deinde ptolemais & panopolis ac Veneris iteꝝ: Et in lybico lycon ubi mōtes finiunt thebaidē. Ab iis oppida Mercurii: alabastrū canū: & supradictū Herculis. Deinde arsi/ noes & iam dicta mēphis: inter quā & arsinoiten nemeon: In lybico turres quae pyra/ mides uocant̃. labyrinthus in miridis lacu nullo addito ligno exaedificatus: & oppidū crialō. Vnū ꝑterea intus & arabiae cōterminū claritatis magnae solis oppidū.

Alexandria. Ca. X.

Sed iure laudet̃ in littore aegyptii maris alexādria a magno Alexādro cōdita i africae pte ab ostio canopico.xii.mil.p.iuxta mareotim lacū: q lacus añea ara potes noīabat̃. Metatus ē eā Dinocrates architectus pluribus modis memora bili īgenio.xv.mil.pas.laxitate inserta ad effigiē macedonicae chlamydis orbe gyrato la ciniosā dextra leuaq; anguloso ꝓcursu: iam tū tñ qnta situs pte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianā urbis partē euripo & canopico ostio mittit̃. ex mediterraneo com mercio. Insulas quoq; plures amplexus.xxx.mil.pa.traiectu.dc.ambitu ut tradit Clau dius Caesar. Alii schoenos i latitudinē patere.xl.faciūt schoenūq; stadia.xxx. Ita fieri lon

gitudinis.cl.mil.paſ.tantundem & latitudinis.Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida præcipue quæ noia dedere oſtiis non omibus.xi.eni repiunt̃ : ſuperq; quattuor quæ ipſi falſa ora appellãt.Sed celeberrimis ſeptẽ: ꝓximo alexãdriæ canopico:deide bolbitino:ſebenitico:phãnitico mẽdeſico:tanico:ultioq; peluſiaco. Præterea buthos:pharbœtos:leõtopolis:atribis:Iſidis oppidũ:buſiris cynopolis: aphroditos: ſais naucratis:unde oſtiũ qdã naucraticũ nominãt:quod alii heracleoticũ.canopico: cui vi.mil.paſ.proximũ eſt præferentes.

Arabia. Ca. XI.

u Ltra peluſiacũ arabia ẽ ad rubrũ mare ꝑtingẽs & odoriferã illã ac diuitẽ & beatæ cognoĩe ĩclitã.Hecatabanũ & eſbonitaꝝ & ſcenitaꝝ arabũ uocat̃ ſterilis præterq̃ ubi ſyriæ cõfinia attigit.nec niſi caſſio mõte nobilis.His arabes iũgũtur:ab oriẽte cãcleis:a meridie cedreis qdẽ:dein ãbo nabatheis.Heroepoliticus uocat̃: alterq; lelaniticus ſinus rubri maris ĩ ægyptũ uergẽtis cl.m.p.ĩteruallo.Inter duo oppida læana.& ĩ noſtro mari gaza.Agrippa a peluſio arſinoẽ rubri maris oppidũ ꝑ deſerta cxxv.m.p.tradit tã ꝑuo diſtat ibi tãta reꝝ naturæ diuerſitas.

Syria paleſtina phœnicis. Ca. XII.

i Vxta ſyria litus occupat quõdã terraꝝ maxĩa & pluribus diſtincta noĩbus. Nãq; paleſtina uocabat̃ qua cõtingit arabas:& iudea:& cœle:dein phœnice: & qua recedit ĩtus damaſcena:ac magis etiã nũc meridiana babylonia.Et eadẽ meſopotamia ĩter euphratẽ & tigrin:quaq; trãſit tauꝝ:rophœne.Citra uero etiam comagene.Et ultra armeniã adiabene:aſſyria ãte dicta.Et ubi ciliciã attigit ãtiochia. Lõgitudo eiꝰ ĩter ciliciã & arabiã.cccclxx.m.p.ẽ.Latitudo a ſeleucia pieria ad oppidũ ĩ euphrate zeugmã.d.xxv.m.p.Qui ſubtiliꝰ diuidũt circũ euphratẽ ſyriã phœnicẽ uolũt:& eẽ orã maritimã ſyriæ:cuiꝰ ꝑs ſit idumæa & iudæa:deĩde phœnicẽ deĩde ſyriã.Id qđ ꝑiacet mare totũ phœnicũ appellat̃.Ipſa gẽs phœnicũ ĩ gloria magna litteraꝝ ĩuẽtiõis:& ſydeꝝ:naualiũq;:ac bellicaꝝ artiũ. A peluſio capriæ caſtra:caſſius mõs: delubrũ Iouis Caſſii:tumulus magni Põpeii tracine. Arabia finit̃ a peluſio.lxv.mil.paſ.

Idumæa ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalũ:azotus:cæſarea Ca. XIII.

m Ox idumæa ĩcipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus:quẽ qdã cl.m.pa.circuitu tradidere.Herodotus caſſio mõti applicuit.Nũc ẽ palus modica.Oppida rhino:colura:& ĩtus raphace:gaza.& ĩtus athedõ:mõs ãgaris.Regio ꝑ orã ſamaria:oppidũ aſcalo libeꝝ:azotus:ſamnes duæ. Altera ĩtus ioppe phœnicũ antiqor terraꝝ inũdatiõe(ut ferũt)Inſidet colli præiacẽte ſaxo:ĩ quo uinculoꝝ Andromadæ ueſtigia oſtẽdũt.Colit̃ illic fabuloſa ceto.Inde apollonia ſtratonis turris:eadẽ cæſarea ab Herode rege cõdita.Nũc colonia pria flauia a Veſpaſiano ĩperatore deducta : Finis peleſtines clxxxix.m.p.a cõfinio arabiæ.Deĩde phœices.Intus ãt ſamaria.Oppida neapolis quod ãtea mamortha dicebat̃.Sebaſte ĩ mõte altiore gamala.Supra idumeam & ſamariam.

Iudæa:galilæa:hierico:emmaus:lydda:ioppe. Ca. XIIII.

i Vdea lõge lateq; fundit̃.Pars eni ſyriæ iũctã galilæa uocat̃.Arabiæ uero & ægypto ꝓxia parea aſperis diſꝑſa mõtibus:& a cæteris iudæis iordane amne diſcreta Reliqua iudea diuidit̃ ĩ toparchias decẽ quo dicemꝰ ordĩe.Hiericõtẽ palmetis cõſitã:fõtibus irriguã.ẽmaũ:lyddã:ioppicã:acrabathenã:& zophaniticam thamiticã:betholẽ:& tephene:norine ĩ q̃ fuere hieroſolyma lõge clariſſima urbiũ oriẽtis:nomẽ iudææ:mõ herodiũ cũ oppido illuſtri eiuſdẽ nois.

Iordanis. Ca. XV.

i Ordanis ãnis orit̃ e fõte peneade:q̃ cognomẽ dedit cæſareæ de q̃ dicemꝰ:amnis amœnus:& q̃tinꝰ locoꝝ ſitus patit̃ ambitioſꝰ: accoliſq; ſe ꝑbẽs uelut ĩuitus:aſphaltitẽ lacũ diꝝ natura petit: a quo poſtremo ebibit̃: aquaſq; laudatas ꝑdit peſtilẽtibus mixtas.Ergo ubi pria cõualliũ fuit occaſio:in lacũ ſe fundit: quẽ

plures genesaram uocant.xvi.mil.pass.longitudinis.vi.mil.latitudinis:amoenis circũ-
septus oppidis:ab oriẽte iuliade & hippo:a meridie tharitie:quo & nomine aliqui etiã
lacum appellant.ab occidente tiberiade aquis calidis salubri.

Asphaltites. Ca. XVI.

a Sphaltites nihil præter bitumen gignit:unde & nomen.Nullũ corpus aĩaliũ
recipit.tauri cameliq; fluitant.Inde fama nihil ĩ eo mergi.Longitudine exce-
dit.c.m.p.Latitudine maxima.xxv.implet.Minima sex.Prospicit eũ ab orien
te arabia nomadũ:a meridie acharon:secunda quondã arx iudææ ab hierosolymis.Eo
dẽ latere ẽ calidus fons medicæ salubritatis callirhoe aquaꝝ gloriã ipso noĩe ꝑferens.

Gens hessenorum. Ca. XVII.

a B occidẽtali littore hesseni:quos fugitãt usq; quaq; nocẽtes.Gẽs sola & ĩ toto
orbe ꝑter cæteras mira:sine ulla foemina:oĩ uenere abdicata: sine pecũia sotia
palmaꝝ.In diẽ ex æquo cõuenaꝝ turba renascit̃:lõge frequẽtãtibus quos ui
ta fessos ad mores eoꝝ fortunæ fluctib⁹ agitat.Ita p sæculoꝝ milia (ĩcredibile dictu)
gens æterna ẽ.ĩ q̃ nemo nascit̃.Tã foecũda illis alioꝝ uitæ poenitẽtia ẽ.Infra hos egad-
da oppidũ fuit secũdũ ab hierosolymis fertilitate palmetorũq; nemoribus. Nunc alteꝝ
bustũ.Inde masada castellũ in rupe & ipm haudprocul ab asphaltite. Et hactenus iu-
dea est.

De capolis. Ca. XVIII.

i Vngit̃ e latere syriæ decapolitana regio numero oppidoꝝ ĩ q̃ nõ oẽs eadẽ ob-
seruãt.Plurimi tñ damascũ & opotõ riguas amne chrysorhoa: fertilẽ philadel-
phiã raphanã:oĩa ĩ arabiã recedẽtia.Scytopolin ãtea nisa a Libero patre sepul-
ta nutrice ibi scythis deductis. Gaddara hieramiace ꝑfluente & iã dictũ hippodiõ. Pellã
aq; diuitẽ.galasam eanatã.Intercurrũt cingũtq; has urbes tetrarchiæ:regnoꝝ ĩstar sin
gulæ:& ĩ regna cõtribuunt̃:tracoitis paneas.In q̃ cæsarea cũ supradicto fonte abila:
arca:ampeloessa:gabe.

Tyrus & sidon. Ca. XIX.

h Inc redeundũ ẽ ad orã atq; phoenicẽ.Fuit oppidũ crocodilo.Est flumẽ nẽpto
ria urbi undosũ.Sigaminũ ꝓmotoriũ:carmelũq;.Et ĩ mõte oppidũ eodẽ noĩe
quõdã egbatana dictũ.Iuxta getta gebba.Riuus pagida siue belus:uitri ferti-
les:harenas paruo littori miscẽs.Ipse e palude cẽdeuia a radicib⁹ carmeli ꝓfluit. Iuxta
colonia Claudii Cæsaris ptolemais quæ quõdã acce.Oppidũ ecdippa.Promõtoriũ al-
bũ.Tyrus quõdã insula ꝑalto mari septingẽtis passibus diuisa.Nũc uero Alexãdri op-
pugnãtis opibus cõtinẽs.Olim partu clara urbibus genitis:lepti:utica: & illa romani
impii emula terraꝝ orbis auida carthagine:etiã gadibus extra orbẽ cõditis. Nũc omis
eius nobilitas cõchylio atq; purpura cõstat.Circuitus.xix.mil.pass.ẽ.Intra paletyro ĩ-
clusa.Oppidũ ipsũ.xxii.stadia optinet:Inde ide ac sarepta & ornithõ oppida. Et sidon
artifexa uitri:thebarũq; boetiaꝝ parẽs.

Mons libanus. Ca. XX.

a Tergo eius mons libanus orsus centũ qnquagita stadiis zymirã usq; porrigit̃
quæ coelesyria cognominat̃.Huic par ĩteriacẽte ualle mõs aduersus ãnliban⁹
obtẽdit̃ quõdã muro cõiũctus.Post eũ ĩtrorsus decapolitana regio ẽ:ꝓdictæq;
cũ ea tetrarchiæ & palestines tota laxitas.At ĩ ora nũc subiecta libano fluuius nagoras
beritus colõia quæ foelix iulia appellat̃.Leontos oppidũ:flumẽ lycos:palæbiblos: flu-
mẽ adonis.Oppida biblos:botris:sycarda.trieris:calamos:tripolis quõdã. Tyri & sido-
nii & araradii optinẽt orthoeleutheros flumẽ.Oppida zymira:marathos:cõtraq; arara
dos septẽ stadioꝝ oppidũ:& insula ducẽtis passibus a cõtinẽte distãs.Regio in q̃ supra
dicti desinũt mõtes.Et iteriacẽtibus cãpis bargilus mons ĩcipit.Hic rursus syria desinẽ
te phoenice.Oppida carnebala:neapaltos.Gabala ꝓmotoriũ ĩ quo laodicea libera:dio-
polis:heraclea:caradrus:posidiũ.

Syria Antiochia. Ca. XXI.

Eide ꝓmotoriũ syriæ antiochenæ.Intus ipa antiochia libera:epidaphneis cogno
minata oronte amne diuidit̃.In ꝓmontorio aũt seleucia libera pieria appellata.

Nõ de hessenis religiosis

Nõ de carmelo

galatis ... ad ... Solum ... [illegible]

dic ... [illegible]

Cassius mons. Ca. XXII.

f Vper eam mõs eodẽ quo alius nomĩe cassius: Cuius excelsa altitudo quarta uigilia orientẽ p tenebras solẽ aspicit breui circũactu corporis diẽ noctemq; pariter ostendẽs. Ambitus ad cacumĩe. xix.m.pa.ẽ altitudo p directũ.iiii. At in ora amnis orontes natus ĩter libanũ & ãtelibanũ iuxta heliopolin. Oppidũ rhosos. & a tergo portæ quæ syriæ appellant̃ interuallo rhosiorũ montiũ & tauri. In ora oppidũ myriandros. Mons amanus. In quo oppidũ bomite. ipse ab syris ciliciã separat.

Cœle syria. Ca. XXIII.

n Vnc ĩteriora dicant̃. Cœle habet apameã marsia amne diuisam. Anazerinoꝝ tetrarchia bãbicen. quæ alio noĩe hierapolis uocat̃. Syris uero magogibi prodigiosa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colit̃ chalciden cognominata a dira bellũ: unde regio chalcidene fertilissima syriæ. Et ĩde cyrrestica: irneazates: gindarenos: gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocant̃. Hermisenos: hylatas: itureoꝝ gentẽ: & q ex iis betemi uocant̃. Mariaminitanos. Tetrarchiã quæ mãmisea appellat̃. Paradisum: pagnas: penelenitas: seleuciã: præter iã dictas duas: quæ ad euphraten: & quæ ad amellũ uocant̃. Tradicenses. Reliqua ãt syria habet exceptis quæ cũ euphrate dicent̃ arbethusios: berœnesos: epiphanẽses. Ad orientẽ laodicenos: q ad libanũ cognominãt̃: leucadios: larissæos: præter: tetrarchias ĩ regna descriptas barbaris nominibus decẽ & septem.

Euphrates. Ca. XXIIII.

e T de eupbrate hoc ĩ loco dixisse aptissimũ fuerit. Orit̃ ĩ præfectura armeniæ maioris caranitide. Vt ꝓdidere ex iis q ꝓxime uiderũt Domitius Corbulo in mõte aga. Licinius Mutianus sub radicibus mõtis quẽ capoten appellãt: supra cymirã xii.mil.pas. initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primũ: mox anetiã armeniæ regiones a cappadocia excludẽs. Dascusa abest a zimara.lxxxv.mil.pas. Inde nauigat̃ pastonã qnquaginta mil.pas. Melitenen cappadociæ xxvii.mil.pas. Elegeam armeniæ.x.mil.pas. acceptis fluminibus lyco: arsania: arsano. Apud eligeã occurrit ei taurus mõs. Nec resistit q̃ q̃.xii.mil.pas. latitudĩe ꝑforata præualẽs omĩa uocãt irrum pentẽ. Mox ubi cornu ꝑfregit: euphraten. Vltra quoq; saxosũ ac uiolẽtũ arabiã. Inde leua meroꝝ dictã regionẽ tricena mẽsura dextraq; comagenen disterminat. Pontis tamẽ etiã ubi tauꝝ expugnat patiẽs. Apud claudiopolim cappadotiæ cursũ ad occasũ solis agit. Prĩo hũc illi ĩpugnatus cursũ taurus aufert: uictusq; & abscissus sibimet alio mõ uincit: ac fractũ expellit ĩ meridiẽ. Ita naturæ dimicatio illa æquat̃ hoc eunte quo uult: illo ꝓhibẽte ire qua uelit: A cataractis iteꝝ nauigat̃ quadragita mil.pas. inde comagenes apud samosata. Arabia præter supradicta habet oppida edesam: quæ quõdã ãtiochia dicebat̃: callirhoen a fõte noĩatã: caras clade Crassi nobiles. Iũgit̃ præfectura mesopotamiæ originẽ a syris trahẽs ĩ qua ante musia & nicephorium oppida. Mox arabes q rhetaui uocant̃. Hoꝝ caput syngara. A samosatis ãt latere syriæ marsias amnis ĩfluit. Gingla comagenẽ finit. Meroꝝ ciuitas ĩcipit. Oppida alluũt epiphania & ãtiochia: quæ ad euphratẽ uocant̃. Itẽ zeugma.lxxii.mil.pas. a samosatis trãsitu euphratis nobilis. Ex aduerso apameã Seleucus. Idẽ utriusq; condit̃ põte iunxerat. Qui cohærẽt mesopotamiæ rhoali uocant̃. At ĩ syria oppida europũ tapsacũ quõdã nunc aphipolis. Arabes schœnitæ. ita ferũt̃ usq; urã locũ: ĩ quo cõuersus ad orientẽ relinqt siriæ palmirenas solitudĩes quæ usq; ad petrã urbẽ & regionẽ arabiæ fœlicis appellatæ pertinent.

Palmiras. Ca. XXV.

p Almira urbs nobilis situ diuitiis soli & aqs amœnis: uasto undiq; ãbitu harenis ĩcludit agros: ac uelut terris exẽpta a reꝝ natura priuata sorte ĩter duo ĩperia sũma romanoꝝ parthoꝝq;. Et prĩa ĩ discordia cuius semp utrinq; cura. Abest a seleucia parthoꝝ quæ uocat̃ ad trigin qngentis trigita septẽ.m.p. A ꝓxio uero syriæ littore ducẽtis qnquagitaduobus mil. Et a damasco uigitiseptẽ.mil.pas.

p Ropius infra palmiræ solitudines stellendena regio ē.dictaq; iā hierapolis ac beroea & chalcis.Vltra palmirā quoq; ex solitudinibus iis aliqd optinet heme sate elatiū:dimidio ꝓpior petræ q̄ damascus.Arura huic ꝓxima ē:Philiscum oppidū parthoꝝ ad euphraten:ab eo seleuciā dieꝝ decē nauigatio: totidēq; fere babylonē.Scinditur euphrates a zeugmate.lxxxiiii.mil.paſ. circa uicū massicen. Et pte leua in mesopotamiā uadit per ipsam seleuciā:circaq; eā ꝑfluenti infusus tigri.Dexterio re autē alueo babylonē quōdā caldææ caput petit: mediāq; permeans. Itē quas otrin uocāt:distrahit̃ in paludes.Increscit autē & ipse nili mō statis diebus paulū differens: ac mesopotamiā inundat sole optinente uicesimā partē cancri. Minui īcipit ī uirgine & leone transgresso:In totū uero remeat ī.xxix.parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes.pāphilia:isauria:homanadum: pisidia:lycaonia:taurus mons:lycia. Ca. XXVII.

s Ed redeamus ad orā syriæ cui ꝓxima est cilicia.Flumē diaphanes: mons crocodilus parte amani mōtis.Flumina andracus:pynarus:lycus:sinus issicus. Oppidū issos:idē alexādria.Flumē chlorus:oppidū aege libeꝝ: amnis pyramus:portæ ciliciæ:oppida mallos:magirsos:& itus tharsos.Cāpi alei:oppida cassipōis: mopsos libeꝝ pyramo impositū:thynos:zephyriū:sancile.Amnes saros:cygnus:tharsū liberā urbē ꝓcul a mari secās.Religio celēdiritis cū oppido.Locus nympheū:soloe ciliciæ:nunc pompeiopolis.Adara cybira:pynare:pedalie:hales:arsinoe:tabe: dorion. Iuxtaq; mare coricos:eodem nomīe oppidum & portus & specus.Mox flumē calicadnus Promontorium sarpedon:horrida horme.Mili promontorium & oppidum Veneris a quo proxime cyprus insula:Sed & in continente oppida myanda: anemurium: coracesium:finisq; antiquus ciliciæ:melas amnis:Intus autem dicendi anazarbeni: q nūc cæsaragustani:castabala:epiphania quæ antea eniandos:eleusa:iconium. Seleucia supra amnem calicadnum tracheotis cognomine a mari relata: ubi uocabatur hormia. Præterea intus flumina liparis:bombos:paradisus.Mons imbarus.Ciliciæ pāphiliam omnes iunxere neglecta gente isaurica.Oppida eius itus isaurca:clybanus:lalasis fluuius decurrit.Hic autem ad mare a nemuriæ regione supradicta. Simili modo oībus qui eadem composuere ignorata est contermina illi gens homanadum:quoꝝ itus oppidū homana.Cætera castella.xliiii.inter asperas cōualles latent.Insident uerticē pisidiæ quondā solymi appellati:quoꝝ colonia cæsarea:eadē antiochia. Oppida oronda: a galesos.Hos icludit lycaonia ī asiaticā iurisdictionē uersa:cū q̄ cōueniunt philomelisēses: tymbriani:leucolithi:peltheni:tyriēses.Dat̃ & tetrarchia ex lycaonia q̄ pte galatiæ cōtermina ē ciuitatū.xiiii.urbe celeberrima iconio.Ipsius lycaoniæ celebrāt̃ thebasa in tauro:idæa in confinio galaciæ atq; cappadociæ.A latere aūt eius sup pāphiliam ueniūt thracū soboles nyliæ.Quoꝝ aricanda oppidū:pamphilia ante mosopia appellata.Mare pamphiliū cilicio iungit̃.Oppida eius sydæ:& in mōte aspendū:plātanistum perga.Promōtoriū leucolla.Mons sardemisus:amnis eurimedon iuxta aspendū fluēs caractes:iuxta quē lyrnesus & olbia.Vltimaq; eius oræ phaselis:iunctū ei mare lyciū ē gēsq; lycia:unde uastus sinus:Taurus mons ab eois ueniēs littoribus chelidonio promōtorio disterminat̃.Immēsus ipse:& innumeraꝝ gentiū arbiter:dextro latere septentrionalis:ubi primū ab indico mari exurgit:leuo meridianus:& ad occasum tendens: mediāq; distrahens asiam nisi opprimēti terras occurrerēt maria. Resilit ergo ad septētriones:flexusq; īmensū iter quærit:uelut de industria reꝝ natura subinde æquora opponēte:hinc phoenicū:hinc ponticū:illinc caspium & hyrcanū: contraq; mœotiū lacū torquet̃.Itaq; collisus inter hæc claustra:& tamē uictor flexuosus euadit usque ad' cognita ripheorum montium iuga numerosis nominibus: & nouis quocunq; incedit ī signis.Imaus prima parte dictus:mox edigis:paropanisus:circius:cābades:pharpharia

des choatras:oreges:oroades.nyphates:taurus.'Atq; ubi se quoq; exuperat caucasus: ubi brachia emittit subide tentati maria similis sarpedon:coracesius:gargus:iteꝝq; ta urus etiã ubi dehiscit:seq; populis aperit:portaꝝ tamẽ noĩe unitatẽ sibi uẽdicãs :quæ alibi armenicæ alibi caspiæ:alibi ciliciæ uocant.Quinetiã cõfractus effugiens quoq; maria plurimis se gẽtiũ noĩbus hĩc & illĩc ĩplet : & a dextra hyrcanus caspius:a leua pariedrus moschius:amazonicus:coraxicus.scythicus appellatus . In uniuersũ uero græce ceraunius.In libya igit a ꝓmontorio eius oppidũ semena:mõs chimera nocti bus flagrãs:ephestiũ ciuitas:&.ipsa sæpe flagrãtibus iugis . Oppidũ olympus ibi fuit: nũc sunt mõtana gage corydalla rhodiopolis:Iuxta mare limira cũ amne:in quẽ ari candus ĩfluit:& mons masicitus:ãdria ciuitas mira:oppida aperie & antipellos : quæ quõdã habessus atq; in recessu pellus.Deĩde phyrra.Iteq; xantus a mari.xv. mil. pas. flumẽ eodẽ noĩe.Deĩde patara:quæ prius pataros:& ĩ mõte sydinia.Promontoriũ gra gus.Vltra par sinus prioribus.Ibi pyrama:& in quæ lyciã finit termesus.Lycia quon dam septuagĩta oppida habuit:nũc trigintasex habet.Ex his celeberrima præter supra dicta canas:candima:ubi laudat oeniũ nemus.Pedalia coma præfluẽte.Edesa cyane: ascãdialis:amelas:noscopiũ:troa:telẽdus.Cõprehendit & ĩ mediterraneis cabaliã: cuius tres urbes:oemãda.balbura.bubona Telmeso.Asiaticũ mare siue carpatiũ:& quæ pro prie uocat asia ĩ duas eã partes Agrippa diuisit:Vnã ĩclusit ab oriẽte phrygia & lycao nia:ab occidẽte ægæo mari:a meridie ægiptio:a septẽtrione paphlagonia.Huius lon gitudinẽ ccccLxx.mil.pas.Latitudiẽ.ccc.mil.fecit.Alterã determinauit ab oriente ar menia minore.Ab occidẽte phrygia lycaonia pãphylia.A septẽtrione ꝓuintia põtica A meridie mari pãphylio.Longa d.Ixxv.mil.pas.Lata.cccxxv.mi.In ꝓxima ora caria est:mox ionia.Vltra eã æolis:media doride.Circũfundit mari utroq; latere ambiente In ea ꝓmontoriũ pedaliũ.Amnis glaucus deferẽs temedũ.Oppidũ dedala cyria fugi tiuoꝝ.Flumen axon:oppidum calinda. Indus fluuius. Ca.XXVIII.

Mnis nidus cybirataꝝ iugis ortus recipit.Ix.perennes fluuios torrẽtes uero a ãplius cẽtũ:Oppidũ caunos libeꝝ:dein pyrnos.Portus cressa a quo rhodus ĩsula pas.xx.m. Lacus Iorima.Oppida thysanusa:paridion: larimna . Sinus tymnias.Promõtoriũ aphrodisias.Oppidũ lydas.Sinus schœnus.Regio bubasus. Op pidũ fuit acanatus:alio noĩe dulopolis.Est ĩ ꝓmõtorio gnidos libera:triopia.Deĩde pe gusa ẽ stadia appellata.Ab ea doris ĩcipit:sed prius tesga.Et mediterraneas iurisdictio nes ĩdicasse cõueniat.Vna appellat cybiratica.Ipsum oppidũ phrigiæ ẽ Cõueniũt eo xxv.ciuitates. Laodicea:apamea:ionia. Ca. XXIX.

Eleberrima urbs laodicea ĩposita ẽ lyco flumini latera alluẽtibus asopo & ca c pro:appellata primo diospolis:dein rhoas.Reliqui ĩ eo cõuẽtu quos noĩare nõ pigeat.hydrelitæ:timisiones:hieropolitæ.Alter cõuentus a sinnade acci pit nomẽ.Cõueniũt lycaones:appiani:corpeni:dorilei:mudei:iuliẽses:& reliq ignobi les populi.xv.Tertius apameã uadit ante appellatã celenas:dein ciboton.Sita ẽ in ra dice montis signiæ circũfusa marsia:obrima orba fluminibus ĩ mæandrũ cadentibus Marsyas ibi credit ortus:ac paulo mox cõditus:ubi certauit tibiaꝝ cãtu cũ Apolline: Aulocrenes ita uocat conuallis.x.mil.pas.phrygiã ab a pamea petẽtibus.Ex hoc con uẽtu deceat noĩare metropolitas:dionysiopolitas:euphorbenos:ac monesos: peltenos: siluianos.Reliq ignobiles.ix.Doridis sinu leucopolis:amaxitos:eleusis:& eutene. De inde cariæ oppida piacium:eutane:halycarnasus.Sex oppida cõtributa ei sunt a ma gno Alexãdro thagele:asideni:ednassa:euraniũ:pedasum:telmessũ.Habitat iter quos sinus ceraunicũ & iasiũ Inde midos:& ubi fuit palemidus:nariandus: neapolis:arãda termera libera:bargila & a quo sinus iasius oppidũ iasus.Caria iterioꝝ noĩũ fama præ nitet.Quippe ubi sũt oppida milasa libera:ãtiochia:ubi fuere seminethos & chranaos oppida:nũc eã circũfluũt mæãder & mossinus.Fuit ĩ eo tractu & mæãdropolis.Est eu

menia cludro flumini apposita. Glaucus amnis. lysias oppidũ: & othrusa: berecithius tractus: nisa: trallis: eadẽ euãtia & seleucia & antiochia dicta. Alluit eudone amne. perfundit thebaide. Quidã ibi pigmæos habitasse tradũt. Præterea sũt thydonos: pyrrha: eurome: heraclea: myson: alabãda libera: quæ conuentũ eũ cognominauit. Stratonice: alibra libera: hynidos. ceramus: throcene: phorõtis. Lõginqores eodẽ disceptãt foro orthroniẽses: halydiẽses: seu hippini: xistrani: hydiẽses: apolliniatæ: trapezopolitæ: aphrodiẽses liberi. Præter hæc cosinus: harpasa apposita fluuio harpaso: quo & trallicõ cum fuit alluebat. Lydia aũt pfusa flexuosi amnis mæãdri recursib9 sup ioniã pcedit: phrygiæ ab exortu solis uicina: ad septẽtrionẽ mysiæ: meridiana pte cariã amplectẽs: meonia añ appellata. Celebrat maxime sardibus ĩ latere timoli mõtis: q añ timolus appellabat uitibus cõsitus: ex quo pfluẽte pactolo eodeq; chrysorhoa ac fõte tarne a meoniis ciuitas ipsa lyde mide uocitata ẽ: clara stagno gygeo. Sardiana appellat. nũc ea iurisdictio. Cõueniuntq; in eã extra pdictos macedones: cadueni: loreni: philadelpheni: & ipi in radice timoli cogamo flumini appositi. Meonii: tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæandro alluunt. Apolloniheritæ: mysotmolitæ: & alii ignobiles: Ionia ab iasio sinu ĩcipiẽs numeroso ambitu littoꝝ flectitur. In eã primus sinus basilicus. Possideũ pmontorium & oppidũ: oraculum brancidarum appellatum. Nunc didymei Apollinis a littore stadiis. xx. mil. Et inde. clxxx. mil. miletus ioniæ caput. Lelegeis antea & phitiusa: & anactoria nolata: super. lxxx. urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudãda ciue Cadmo: qui primus prosaicã orõem condere instituit. Amnis meander ortus est lacu in mõte aulocrene plurimisq; affusus oppidis: & repletus fluminibus: crebris ita sinuosus flexibus: ut sæpe credatur reuerti. Apamenam primum peruagat regionẽ: mox eumeneticam: ac dein hircaleticos cãpos: postremo cariã placidus: oẽsq; eos agros fertilissimo rigans limo. Ad decimũ a mileto stadiũ lenis illabitur mari. Inde mons latinus. Oppida heraclea. Montis eius cognominis cariæ minus: quod primo cõdidisse iones narrantur: athenis profecti naulocũ prienne. In ora quæ trogela appellat gessus amnis. Regio omnibus ionibus sacra: & ideo panionia appellata. Iuxta fugitiuis cõditum (uti nomen inditio est) phygela fuit & marathesium oppidum. Supra hæc magnesia meandri cognomine insignis a thessalica magnesia orta. Abest ab epheso. xv. mil. pass. Trallibus eo amplius. ccc. mil. antea thessaloce & androlitia nominata & littori apposita. Derasidas ĩsulas secum abstulit mare. Intus & tyana alluitur: & lyco pelepea: aliquãdo & euhippia cognominata. In ora aũt mathiũ: ephesus amazonũ opus multis añ expetita nominibus. Alopes cũ pugnatũ apud troiã est: mox ortygia & morges uocata ẽ & smyrna cognomine thracia & hemonion & ptele. Attollit mõte pione. Alluit castro in cylbianis iugis orto: multosq; amnes deferẽte & stagnũ pegaseũ: quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi ẽ: qua terras ppagat: mediisq; iam cãpis syrien ĩsulas adiecit. Fons ĩ urbe callippia tẽplum Dianæ cõplexa. E diuersis regiõibus duo selinũtes. Ab epheso mathium aliud colophonioꝝ. & intus ipsa colophon: haleso affluẽte. In q Apollinis clarii fanũ lenedos fuit. & notiũ oppidũ. Promõtorium cyreneũ: mons minas. ccl. mil. paſ. excurrens: atq; in cõtinẽtibus cãpis residens. Quo ĩ loco magnus Alexãder itercidi planiciẽ eã iusserat. vii. mil. d. p. lõgitudiẽ: ut duos sinus iũgeret: erythrasq; cũ minãte circũfunderet. Iuxta eos fuerũt oppida pteleon. helos: doryon: nũc ẽ aleõ. Fluuius corineon. Minãtis pmontoriũ: clazomenæ: ptheniæ: & epiothophoria appellatæ cũ insulæ essent. Alexander idẽ per duo stadia cõtinenti adnexuit. Interiere ĩtus daphnus & hermesia: & syphilũ quod ante tenealis uocabat caput mæoniæ: ubi nũc est stagnum salocobite & tharceopolis substituta syphilo: & inde. iliicolpe & hinc libade regredientibus. Inde abest. xii. mil. ab amozone condita: restituta ab Alexandro. In ora smyrna amne melete gaudens non pcul orto. Montes asiæ nobilissimi in hoc tractu fere explicant se: mastusia a tergo smyrnæ & thermetis olympi radicibus iũctus. Is

in dracone desinit:draco ĩ timolo:timolus ĩ cadmo:ille ĩ tauro. A ſmyrna hermus am
nis cãpos facit:& noĩ ſuo adoptat. Orit̃ iuxta adorilaũ phrygiæ ciuitatẽ:multoſq; col
ligit fluuios:ĩter quos phrygẽ:qui noĩe gẽti dato a caria eã diſterminat:hyllũ & cryon
& ipſos phrygiæ:meſiæ:lydiæ ãnibus repletos. Fuit ĩ ora eius oppidũ temnos:nũc ĩ ex
tremo ſinu ſmyrne ceſſeopoli ꝓmontoriũ. Leuce dein oppidũ qđ ĩſula fuit:finiſq; io-
niæ. Smyrneũ cõuentũ magna pars æoliæ quæ mox dicet̃ frequentat:præterq; mace
dones hyrcani cognoĩati & magnetes. Aſyphilo uero epheſum alteꝝ lumẽ aſiæ remo
tiores cõueniũt cæſarieſes:metropolitæ:cilbiani:ĩferiores & ſuperiores myſii: macedo-
nes:metaurẽſes:bruilitæ:hibepeni: dioſieritæ.

Epheſus:æolis:troas:pergamus. Ca. XXX:

a Eolis ꝓxima ẽ quõdã miſia appellata:& quæ helleſpõto adiacet troas. Ab ea
phocea:aſcanius portus:dein fuerat lariſſa & cyme mirina:quæ ſabaſtopolĩ
ſe uocat. & ĩtus ægea italiæ poſſidea:neãticos:temnos. In ora aũt titanus am
nis & ciuitas ab eo cognoĩata. Fuit & grinia:nũc tãtũ portus ſolis ĩſula apprehẽſa. Op
pidũ elea:& ex myſia ueniẽs caicus amnis. Oppida pithane canaiuſã. Intercidere can-
clyſi:macea:atarnea:carene:ciſtene:cylla:cocylle:thebe:aſtyre:chryſa:palapſcepſis:ger
getha:noẽdros:nũc ẽ perperẽne ciuitas Heracleotes tractus. Coriphas oppidũ. Amnis
gryliofolius. Regio aphrodiſias:quæ ãte politiceorgas. Regio ſcepſis. Flumẽ euenũ:cu
ius ĩ ripis ĩtercidere lyrneſos & miletos. In hoc tractu ida mõs. Et ĩ ora quæ ſinum co
gnominauit & cõuentum adramiteos olim pedaſus dicta. Flumina aſtron:cormalos:
cryanos:alahaſtros:hieros exida. Intus mons gargara eodẽq; nomĩe oppidũ. Rurſus ĩ
littore antãdros edonis prius uocatũ:deĩde cymeriſſos:eadẽ apollonia. Fuit & palã edi
um oppidũ. Promõtoriũ lectũ diſterminãs æolida & troada. Fuit & polymedia ciuitas
& chriſſa:& lariſſa alia:ſmintiũ tẽplũ durat:Intus colonia ĩtercidit deportãs adramite
um negocia apolloniatæ arhidaco amne ereſi milepolite pemanetii:macedones aſchy
lacæ polycnei:pionitæ:cilices:mãdagãdeni:miſani:abreteni: & helleſpõtii apellati. &
alii ignobiles Troadis primus locus amaxicus:dein crebenia. Ipſaq; troas ãtigonia di-
cta nũc alexãdria colonia romana. Oppidũ nee. Scamãder amnis nauigabilis: & ĩ pro
mõtorio quõdã ſigæũ oppidũ. Dein portus achæoꝝ:ĩ quẽ ĩfluit xantus ſimeonti iun
ctus ſtagnũq; prius faciẽs. Palæſcamãder. Cæteri Homero celebrati rheſus: heptapho-
rus:acreſus rhodius ueſtigia nõ habẽt. Granicus diuerſo tractu ĩ ꝓpontida fluit. Eſt
tamẽ & nũc ſcamãdria ciuitas ꝑua. Ac mille qngẽtis paſſibus remotũ a portu iliũ in-
mune:unde omĩs reꝝ claritas. Extra ſinũ ſunt rhetea littora rheteo & dardanio & ariſ
be oppidis habitata. Fuit & achilleon oppidũ iuxta tumulũ Achillis conditũ a mytile
næis:& mox atheniẽſibus:ubi claſſis eius ſteterat. In ſigæo fuit & æantion rhodiis cõ
ditũ:ĩ altero cornu Aiace ibi ſepulto. xxx. ſtadioꝝ ĩteruallo a ſigæo & ipſo in ſtatione
claſſis ſuæ. Supra æolida & ꝑtẽ troadis ĩ mediterraneo ẽ quæ uocat̃ teutrania: quam
myſii ãtiqtus tenuere. Ibi caicus ãnis iam dictus orit̃. Gens ampla ꝑ ſe etiã cũ totum
myſia apellaret̃. In ea epionie:andera:dale:ſtabulũ:coniſiũ:tegiũ:balcetiare:teutranie:
ſarnaca:halyſerne:lycide:partheniũ:cãbre:oxyopũ:lygdanũ:apollonia:lõgeq; clariſſi-
mũ aſiæ ꝑgamũ:quod ĩtermeat ſilenus:præfluit titius ꝓfuſus pĩdaſo mõte. Abeſt ha-
ud ꝓcul. elea quã ĩ littore diximus. Pergamea uocat̃ eius tractus iuriſdictio. Ad eã cõ
ueniũt thiatireni:migdones:moſſini:bregmẽteni:hiereconitæ:ꝑpereni:tyareni: hiro-
poliẽſes:hermacopolitæ:attalẽſes:pãtaẽſes:apollodoniẽſes:aliæq; ĩ honore ciuitates. A
rheteo dardaniũ oppidũ ꝑuũ abeſt ſtadia:lxx. m. ĩde. xviii. m. ꝓmõtoriũ trapeze. Vnde
primũ cõcitat ſe heleſpõtus. Ex aſia ĩteriſſe gẽtes tradit Eratoſthenes ſolymoꝝ:lelegũ:
bebricũ:colycãtioꝝ. trepſedoꝝ. Iſidor[9] arienos:& captas:ubi ſit apamea cõdita a Seleu
co rege ĩter cilitiã cappadociã cataoniã armeniã. Et quoniã ferociſſimas gẽtes domu
iſſet initio dameam uocatam.

Insulæ ante asiam: pamphilium mare rhodus samus chius. Ca. XXX.

I Nsularũ ante asiam prima ē in canopico hostio nili a Canopo Menelaii gu-
bernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte alexandriæ colonia Cæsaris
dictatoris pharus: quõdã diei nauigatione distãs ab ægypto: nũc e turri no-
cturnis ignibus cursum nauiũ regens. Nãq; fallacibus uadis alexãdria tribus oĩo adit̃
alueis maris: tegamo: possidonio: tauro. In phœniceo deĩde mari est añ ioppe paria. To
ta oppidũ in q̃ obiectã beluæ Andromedã ferũt: & iã dicta arados. Inter quã & cõtinē-
tē. l. cubita alto mari (ut auctor est Mutianus) e fonte dulcis aq̃ tuba coriis facta usq;
ad uadũ trahit̃. Pamphyliũ mare ignobiles ĩsulas habet. Ciliciũ ex qnq; maximis cyprũ
ad ortũ occasũq; ciliciæ ac syriæ obiectã: quõdã nouē regnorũ sedē. Huius circuitũ Ti-
mosthenes. ccccxxix. mil. d. ꝓdidit Isidorus. ccclxxv. mil. Lõgitudinē ĩter duo ꝓmonto
ria dinareta & acamãta quod est ad occasũ. Artemidorus. clxii. d. Timosthenes. cc. uo-
catã antea acamãtida. Philonides cerastin. Xenagoras & aspeliã & amathusã & macarã
Astymonus cripton & coliniã: Oppida ĩ ea. xv. paphos: palepaphos: curias: cithiũ: cori-
næũ: salamia: amatus: lãphetos: saloe: amasos: epidarũ: citri arsinoe: carphasiũ: colee. Fue
re & ibi cynidia: maleũ: idaliũ. Abest ab emurio ciliciæ. l. p. Mare quod ꝑtēdit̃ uocant
aulona ciliciũ. In eodē situ eleusa ĩsula ē & q̃ttuor añ ꝓmontoria. Ex aduerso syriæ cly
des rursusq; ab altero capite stiria: Cõtra meãphaũ hierie & cephia. Cõtrã salaminã sala
minæ. In sigeo ãt mari illyris: telēdos: attæ: lebosa. Cypriæ tres steriles: & dionisia prius
caretha dicta. Deĩde cõtra tauri promõtoriũ pestiferæ nauigãtibus chelidoniæ totidē.
Ab iis cum oppido leucolla: pactia: elisia: nymphalis: meris: megista cuius ciuitas in-
teriit. Multæ deinde ignobiles. Sed cõtra chimerã dolichistæ: chirogyliũ: crambis: aro-
gæ: enagora. viii. mil. pas. dædaleon duæ cypron: tres strogylæ: & cõtra sidima ãtiochia
claueũq; uersus amnē lacusa macris didyme: hellos: cope: aspis: & in q̃ oppidũ ĩteriit te
lãdria: ꝓximaq; cunorodosa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu. cxxv. mil. pas.
Aut si potius Isidoro credimus. ciii. habitata urbibus lyndo: camyro: ialyso: nũc rhodo
Distat ab alexãdria ægypti. d. lxxviii. mil. ut Isidorus tradit. Vt Erathostenes. cccclxix.
mil. Vt Mutianus. d. a cypro. clxvi. Vocitata ē antea ophiusa: asteria: edria: trinacria:
cõbira: petoessa: atabiria ab rege. Deĩde macria & olœsa. Rhodiorũ insulæ carpatus quæ
mari nomē dedit. Caros ac neelinia scyros distans ab gnido. xii. mil. d. porphyris antea
dicta. Et eodē tractu media ĩter rhodũ gnidũq; sime. Cingit̃. xxxvii. mil. d. Portus beni-
gne ꝑbet octo. Præter has citra rhodũ cyclops tergamõ: cordylus: adiabetæ. iiii. Hymos
calche cũ oppido seutlusa: nartecusa: dymastos: progne: & a gnido ciserusa: therion: ar-
chia: galigne: cũ tribus oppidis nououistiro: mēdetero: & marcõneso. Oppidũ cerany-
us. In cariæ ora quæ uocãt̃ argiæ numero. xx. ethecusa: lepsia: hieros. Nobilissima uero
ĩ eo sinu co ab halycarnaso. xv. pas. distãs circuitu. c. mil. ut plures existimant merope
uocata. Chea ut Staphylus: meropis ut Dionysius: dein nymphea. Mons ibi prion &
nysirion. Abruptã illi putãt quæ porphyris antea dicta ē. Hinc cariãda cũ oppido. Nec
ꝓcul ab halicarnaso pidosus: In ceramico aũt sinu priapõnesos: hippõnesos. psere: mya
lampsa: emindus: passala: crusa: pyrrhe: sephiusa: melanũ: paulũq; a cõtinente distans:
quæ uocata ē cynedopolis ꝓbrosis ibi relictis a rege Alexãdro. Ioniæ ora egeas & corse
as habet: & icaron: de q̃ dictum ē. Ladē quæ prius late uocabat̃: atq; ĩter ignobiles ali-
quot. Discumelitas mileros: lucinas: mycalē: trogylias: trespylion: argēnõ: scãdalion: sa
mon liberam circuitu. lxxxvii. mil. d. Aut ut Isidorus. c. partheniam primum appella-
tam. Vt Aristotiles tradit: postea adriisam: dein antemusam. Aristocritus adiicit melan
philum: dein cyparisiam. Ab parthenio arusam: stephanem. Amnes in ea imbrasus:
chesius: ibetthes. Fontes eucarto: leucothea. Mons gergecius. Adiacent insulæ rhipa-
ra: nymphea. Achillea par claritate ab ea distat. xciii. milia passuum cum oppido.
Chios libera quam etaliam Ephorus prisco nomine appellat. Metrodorus & Cleobolus

chiam a Chione nympha: aliqui a niue. & macrin & pytiusam. Monte habet pillineũ Marmorchiũ circuitu. cxxv. mil. pas. colligit ut ueteres tradidere. Isidorus. ix. mil. adiicit. Posita est iter samũ & lesbũ. Ex aduerso maxie erythraꝶ. Finitimæ sunt thellusa. quã alii dapnusam scribũt. Oenus: elaphites: eurianassa: arginusa cũ oppido. Iã hæ circa ephesum: & quæ Pisistrati uocãt atinæ: myonnesos: clareusa. In utraq; oppida iter cidere. Porofelene cũ oppido. cercie: halene: cõmone: illetia: lepria: & rhesperia: ꝓcuse: bolbule: pheate: priapos: syce: melane: enaresidus: apele: dremusa: ambydros: stopelos: sicusa: marathusa: phyle: phireausa: multæq; ignobiles. Clara uero ĩ alto theos cũ oppido a chio. lxxi. mil. d. Tãtũdẽ ab erythris. Iuxta smyrneã sunt peristerides. Cateria alopece. eleusa: bachina: pystira: comionnesos: megale. Ante troada ascaniæ: plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ: platæ: scopelos: getone: arteidõ: celæ: lagusæ: didyme. Clarissima autẽ lesbos a chio. lxv. mil. pas. Hermete: & lasia: pelasgia egira: æthiopiæ macaria appellata fuit nouẽ oppidis ĩclyta. Ex iis pyrrha hausta ẽ mari. Arisbe terraꝶ motu subuersa. Antissam methymna traxit ĩ se ipsam octo urbibus asiæ. xxxvii. mil. pas. uicina. Et agamede obiit & hiera. Restãt ereson: pyrrha: & libera mytilenæ ãnibus. l. potẽs. Tota ĩsula circuit᷑ (ut isidorus) clxvii. mil. pas. Vt ueteres. cxcv. mil. Mõtes habet lepethymnũ: ordimũ: macystũ: creonẽ: olypũ. A ꝓxia cõtinẽte abest. vii. mil. d. pas. Insulæ appositæ scãdalion: leucæ. v. Ex his cydonea cũ fõte calido. Argẽmisæ. iiii. pas. d. Dein phelusa pedna. Extra hellespõtũ aduersa sigeo littori adiacet tenedus: leucophris dicta: & phoenice & lyrnesos. Abest a lesbo. lvi. mil pas. A sigeo. xii. mil. d.

Hellespõt⁹: mysia: phrygia: galatia: nicea: bythinia: bosphorus. Ca. XXXII:

i Mpetũ deĩde sumit hellespõtus: & mare incũbit uorticibus limitẽ fodiẽs: donec asiã abrũpat europæ. Promõtoriũ id quod appellauimus trapezã ab eo. x. mil. pas. ad abydũ oppidũ: ubi ãgustiæ septẽ stadioꝶ. Deide ꝓcote oppidũ: & lampsacũ ãtea pyttiussa dictũ. Pariũ colonia quã Homerus adrastiã appellauit. Oppidũ priapos: Amnis absepus: zelia ꝓpõtis: ita appellat᷑ ubi se dilatat mare. Flumẽ granicũ: artage portus: ubi oppidũ fuit ultra ĩsulã quã cõtinẽti iunxit Alexãder. In qua oppidũ milesioꝶ cizicũ ãtea uocitatũ archõnesus: & dolionis & didymis: cuius a uertice mõs didymis. Mox oppida placia. ariacos: cylace: quoꝶ a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes horisius: & rhyndacus: ãte lycus uocatus. Orit᷑ ĩ stagno artinia iuxta miletopolim. Recipit mageston & plerosq; alios. Asiã bithyniãq; disterminãs. Ea appellata ẽ cronia: dein thessalis: deide maliãda: & strymonis. Hos Homerus halizonas dixit: quãdo præcigit᷑ gens mari. Vrbs fuit ĩmẽsa attusa noĩe: nunc sunt. xv. ciuitates ĩter quas gordiocõe: quæ iuliopolis uocat᷑. & ĩ ora dastylos. Deinde flumẽ gebes: & ĩtus elgas: oppidũ quæ germanicopolis: alio noĩe boosçœte. sicut apamea quæ nũc myrina. Colophonioꝶ flumẽ ethecãticus troadis finis. & mysiæ initium Postea finis ĩ quo flumẽ ascaniũ: oppidũ brialion: ãnes gylas: & chios cũ oppido eiusdẽ noĩs: quot fuit ẽporiũ nõ ꝓcul accolẽtis phrygiæ a milesiis qdẽ conditũ. In loco tamẽ qui ascaniæ phrygiæ uocabat᷑. Qua ꝓpter nõ alibi aptius de ea dicit᷑. Phrygia troadi superiecta populisq; a promontorio lecto ad flumen celeum prædictis septentrionali sui parte galatiæ contermina. meridiana lycaoniæ: pysidæ: mygdoniæ: ab oriente cappadotiam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta mangyra: andria: celene: colosse: carina: cotton. cerane. iconium: mydium. Sunt auctores transisse ex europa Mysas & Phrygos & Thinos a quibus appellantur mysi phryges bityni: Dicendum simul uidetur & de galatia quæ superposita agros maiori ex parte phrygiæ tenet: Caputq; quondã eius gordium. Qui partem eam insedere gallorum tolostobagi & uoturi & ambiani uocantur: q meoniæ & paphlagoniæ regionẽ Troginæ. prætendit᷑ cappadocia a septẽtriõe & solis ortu: cui⁹ uberrimã partẽ occupauere tectosages & teutobodiaci. Et gẽtes qdẽ hæ. Populi uero ac tetrarchiæ oẽs nũero. cxcv. oppida tec-

tosagum anquira:troginoꝝ tauinum:telostobagoꝝ pisimius. Præter hos celebres attalenses:alasenses:comēses:didyēses:hieronēses:lystrenæ:neapolitani:œādēses:seleucenses:sebasteni:timoniacēses:thebiseni. Attingit galatiā & pāphyliā gabaliā & milyas: qui circa barin sunt:& cyllāticū & oronticū pysidiæ tractū. Itē lycaoniæ partē obigenen. Flumina sunt ī ea ꝑter iā dicta sangariū:& gallus:a quo nomē traxere matris deū sacerdotes. Nūc reliq̄ ī ora ario ītus & bithynia brusa ab Hānibale sub olympo cōdita. Inde nicea.xxv.mil.pas.interueniēte ascanio lacu. Deinde nicea ī ultimo ascanio sinu:q̄ prius oluia & prusias. Itē altera sub hippio mōte. Fuere pythopolis:parthenopolis: gariphāta:Sūt in ora amnes eluis:bryazon:plateneus:areus:isiros:gendos:q & chrysorboas. Promōtoriū in quo megarice oppidū fuit. Inde cruspedites sinus uocabat̄: quoniā id oppidū uelut ī lacinia erat. Fuit & astacū:unde & ex eo astacenus idē sinus. Fuit & libyssa oppidū:ubi nūc Hānibalis tātū tumulus.& in ītimo sinu nicomedia bithyniæ ꝑclara:Leucadas ꝓmontoriū quo includit̄ astacenus sinus a nicomedia.xlii.mil. qngētis passibus. Rursus coeuntibus terris angustiæ ꝑtinētes usq; ad bosphoꝝ thracium In iis galeadon libera a nicomedia.lxxii.qngentoꝝ procerastis an̄ dicta: dein cōpusa. Postea græcoꝝ oppidū quod locū eligere nescissent:septē stadiis distās a bizantio tāto fœliciore oībus modis sede. Decætero ītus ī bithynia colonia apamena:agrippenses:iuliopolitæ:bithyniotæ. Flumina syriū:lapsias:pharmicas:alces: crynis: lyleus: scopius: hieras q bithyniā & galatiā disterminat. Vltra calchedona:deīde chrysopolis fuit. Deinde nicopolis:a qua nomē etiānū sinus retinet. In quo portus amyci. Deinde naulociū: promontoriū estiæ templū Neptuni. Bosphorus qngentoꝝ passuū īterualló asiā europæ iteꝝ auferens abest a calchedone.xii.mil.d.pass. Inde fauces primæ.viii.mil.ccl.p. ubi spiropholis oppidū fuit. Tenēt orā oēm thyni:interiora bithyni. Finis asiæ est populorūq;.cclxxxii.mil.q ad eū locū a fine lyciæ numerant̄. Spatiū hellesponti & ꝓpontidis ad bosphoꝝ thraciū.clxxxviii.mil.pas.diximus. A calchedone sigæū Isidorus.ccc.xii.mil.d.pas. Insulæ in propōtide ante cizicū elaphonesus:unde cizicenū marmor. Eadē neuris & procōnesus dicta. Sequūt̄ ophiusa.cania:plebe:zeopelos:porphyrione: halone cū oppido dephace:polydora:utarceon:cū oppido. Est & cōtra nicomediā demōnesos. Itē ultra heracleā aduersa bithyniæ ethynias:quā barbari bithyniā uocēt. Est & antiochiæ & cōtra fauces rhyndaci besbicos.xviii.mil.pass.circuitu. Est & elea:& duæ rhodiæ:assoe:crebinthos:magale:chalcitis:pythiodes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VI. PRAEFATIO.

p

ONTVS Euxinus antea ab inhospitali feritate axenos appellatus est peculiari inuidia naturæ sine ullo fine indulgentis auiditati maris. Et ipse in europam asiamque funditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras: & partem earū aucta inanitate abstulisse. Non irrupisse fractis montibus: calpeq; africæ auulsa multo maiora absorbuisse q̄ reliquerit spatia. Non per hellespontum propontida īfudisse iterū terris deuoratis. A bosphoro quoq; in aliam uastitatē panditur nulla satietate:donec expatianti lacus a mæoti rapinam sibi iungant. Inuitis hoc accidisse terris inditio tot st̄ angustiæ atque tam parua naturæ repugnantis interualla: ad hellespontum octingentorum uiginti milia passuum. ad bosphpros duos: uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus:& tanquam in dissotiatione germanitas concors. Alitū quippe cantus canūq; latratus inuicem audiunt̄. Vocis etiā humanæ cōmertia īter duos

orbes manente colloquio nisi cum id ipsum auferũt uenti. Mensuram põti a bospho-
ro ad mæotiũ lacũ quidã fecere. xiiii. xxxviii. mil. d. pas. Eratosthenes. c. minorẽ. Agrip
pa a calchedone ad phasin. x. mil. Inde bosphoꝝ cimeriũ. ccclx. mil. Nos iterualla gene
ratim ponimus cõperta i nostro æuo: quãdo etiã i ipso ore cimerio pugnatũ ẽ. Ergo a
faucibus bosphori ẽ amnis rhebas. quẽ aliq rhesum dixerũt. Deĩde syris. portus calpas
Sãgaris fluuius ex iclytis. Orit i phrygia: accipit uastos amnes: iter quos tẽbrogiũ &
gallũ. Et idẽ sãgarius a plerisq; dictus coralius: a quo icipiũt mariãdini sinus: oppidũ-
q; heraclea lyco flumini appositũ. Abest a põtiore miliariis ducẽtis portus acone ue-
neno aconito dirus. Specus acherusia. Flumia pedopiles: callichoꝝ sonantes. Oppidũ
titium ab heraclea. xxxviii. mil. pas. Fluuius billis.

Gens paphlagonũ & cappadocũ. Ca. II.

u Ltra quẽ gens ẽ paphlagonia: quã philemeniã aliq dixerũt: inclusam a tergo
galatia. Oppidũ mastya milesioꝝ: deinde cromna. Quo loco henetos adiicit
Nepos Cornelius a qbus i italia ortos cognomies eoꝝ uenetos credi postulat
Sesamũ oppidũ quod nũc amastris. Mõs cytorus a cio. lxiii. mil. pas. Oppida chimolis
stebane. Amnis pthenius. Promõtoriũ carãbis uasto excursu abest a põti hostio. cccxv.
mil. pas. uel ut aliis placuit. cccl. mil. Tãtũdẽ a cimerio: aut ut aliq maluere. cccxii. mil
d. Fuit & oppidũ eodẽ noie: & aliud ide armine: nũc ẽ colonia sinope cytoros a cytoro
clxiiii. flumẽ uaretũ. Gẽs cappadocũ. Oppidũ caturia iacelũ. Amnis halys a radicibus
tauri p cataoniã cappadotiãq; decurrẽs. Oppida gãge carusade. Amysiũ liberꝝ a sino-
pe. cxxx. mil. pas. E[illegible]eq; nois sinus tãti recessus ut asiã pene isulã faciãt ducẽtis mili
bus. pas. aut ãplius. p cotinẽtẽ ad issicũ ciliciæ sinũ. Quo i omni tractu pdit tres tan
tũ gẽtes græcas iure dici doricã: ionicã: æolicã: cæteras barbaroꝝ esse. Amyso iũctũ fu
it oppidũ eupatoria a Mithridate cõditũ. Victo eo põpeiopolis utꝝq; appellatũ est.

Cappadocia. Ca. III.

Appadocia itus habet coloniã Claudii Cæsaris archelaidẽ: quã præfluit hy-
c las. Oppida camana: quod salius. neocesarẽ quod lycus: amasiã quod iris. In
regione hac cazacena i colopena a uero sabastiã & sabastopolin. Hæc parua.
sed paria supradictis. Reliqua sui parte habet melitã a Semiramide cõditã haud pcul
euphrate. Diocæsariã: tiarã: castaliã: magnopolin: zelã. Et sub mõte atarga onyzacam:
quætemiscyra nũc cæsarea noiat. Cappadociæ ps prætẽta armeniæ maiori melitene
uocat: comagenæ cataonia phrygiæ gauphauritis: sargaurasane cãmanene: galatiæ
morimeni: ubi disterminat eos cappadox ãnis: a quo nomẽ traxere: ãtea leucosyri dicti
A neocæsarea supradicta minorẽ armeniã lycus ãnis disterminat. Est & ceraunus in
tus clarus. In ora ãt ab amyso oppidũ & flumẽ scadisia lycastũ a quo themiscyrena re-
gio. Iris flumẽ deferẽs lycũ. Ciuitas iela itus nobilis clade Triarii & uictoria C. Cæsa-
ris. In ora ãnis thermodoon ortus ad castellũ: qd uocãt phanoriã: pterq; radices ama
zoni mõtis lapsus. Fuit oppidũ eodem nomine: & alia quinque amazonicus: themis-
cyra: sortira: amasia: comara.

Themistidæ regionis gentes. Ca. IIII.

n Vnc matiũ: gẽtes cenaꝝ chalibũ. Oppidũ cotyloꝝ. Gentes tybareni: masini
notis. signãtes corpora. Gens macrocephali: oppidũ cesarus: portus cordulæ
Gẽtes bechyres buxeri. flumẽ melas. Gẽs macrones sydoni: flumẽq; sydenum
quo alluit oppidũ balemoniũ ab amyso. cxx. mil. pas. Inde flumina lasoniũ: melanthiũ
& ab amyso. lxxx. mil. pas. Pharnace oppidum: tripolis castellũ & fluuius. Itẽ philoca
lia: & sine fluuio liuiopolis & a pharnace. c. mil. pass. Trapezus liberum uasto mon
te clausum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. mil. pass. distans
In ora autem trapezunta flumen est pysites. Vltra uero gens annorumenicorum.
Flumẽ absarũ cũ castello cognomie i faucibus. a trapezũte. cxl. mil. pas. eius loci a ter

gomōtiū hiberia ē. In ora uero eniochi: ampuțelazi. Flumina a căpseonysis: nogrus ba
this. Gētes colchoꝝ. Oppidū matiū Flumen heracleum: & ꝓmontoriū eodē noīe. Cla
rissimusq; porti phasis orit̃ in moschis. Nauigat̃ q̃libet magnis nauigiis. xxxviii. M. d.
p. Inde minoribus lōgo spatio pōtibus. cxx. puius. Oppida in ripis habuit cōplura. Ce
leberima tyrida: aceū: cygnū: & in faucibus phasin. Maxime aūt inclaruit ea. xv. mil. p
a mari: ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eū confluūt. Nunc hēt syriū tan
tum: & ipsū ab amne influēte ibi cognominatū: usq; quo magnaꝝ nauiū capacē esse
diximus. & alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles. Inter quos glaucū.
In ora eius ĩsulæ sine nomīe. Abest a sarro. lxxv mil. Inde aliud flumē gariē. Gēs saltiæ
in antiquis phthirophagi dicti & alasani. Flumē cobū e caucaso p suanos fluēs. Dein
rhoan. Regio agritite: amnes sigania: tersos: atelpos: chrysorboas: gēs absyle: castellū se
bastopolis. A phaside. c. mil. p. gēs sanigaꝝ: oppidu cygnus: Flumē & oppidū penius.
Deīde multis noībus eniochoꝝ gentes.

Regio colchica anchæi & cæteri eodē tractu. Ca. V

Vbi icitur pōti regio colchica: in qua iuga caucasi ad rhipheos mōtes torquen
tur: ut dictū est: altero latere in euxinū et mæotin deuexa: altero ĩ caspiū & hir
caniū mare. Reliqua littora fere nationes tenēt melacleni coraxi urbe colchoꝝ diosco
riade iuxta fluuiū antemūta. Nunc deserta: quondā a deo clara ut Timosthenes ĩ eam.
ccc. nationes quæ dissimilibus liguis uterent̃ descēdere ꝓdiderit. Et postea a nostris.
cxxx. interp̄tibus negocia ibi gesta. Sūt q̄ conditā eā ab Amphito & Telchio Castoris
ac Pollucis aurigis putāt: a q̄bus ortā eniochsoꝝ ge tē ferā cōstat. A dioscoriade oppi
dū herachleū distat a sebastopoli. lxxx. mil. pa. anchæni mardi cercetæ. post eos serri cæ
phalōtomi. In intimo eo tractu phytis oppidū opulētissimū ab eniochis direptū est. A
tergo eius epageritæ sarmataꝝ populus in caucasi iugis. Post quē sauromatæ. Ad hos
cōfugerat Mythrydates Claudio principe: narrauitq; thalos iis eē cōfines q̄ ab oriēte
caspii maris fauces attigerēt siccari eas æstu recedente. In ora āt iuxta cercetas flumen
icarusa cū oppido hiero: & flumine ab herachleo. cxxxvi. mil. Inde ꝓmōtorium cronea
quo supciliū arduū tētorete. Ciuitas sidica ab hiero. lxvii. mil. d. pas. flumē sceaceriges.

Bosphorus cimmericus: mæotis. Ca. VI

i Nde ad bosphori cimerii ĩtroitū. lxxxviii. mil. d. pas Sed ipsius penĩsulæ inter pō
tū & moetiū lacū excurentis nō āplior. lxxxvii. mil. d. pas. lōgitudo est. Latitudo
nusq̄ intra duo iugera eonē uocāt. Ora ipsa bosphori utriq; ex asia atq; europa curua
tur in moetin. Oppida in aditu bosphori primo hermonasa. Dein cepe milesioꝝ. Mox
stratoclia: & phanagoria: & pene desertū apat̃os: ultimoq; ĩ hostio cimeriū: quod antea
cerberion uocabatur.

Gētes circa mæotim. Ca. VII.

i Nde mæotis lacus ĩ europa dictus. A cimerio accolūt mæotici: hali: serni: serei
scizi: gypsi. Dein tanain amnem gemino ore influentem. incolunt sarmatæ me
dorum (ut ferunt) soboles. Et ipsi ĩ multa genera diuisi. Primo sauromatæ: gy
nei: gratumenæ unde amazonum conubia. Dein euazæ: cottæ: cizimeni: messeniani:
chorobocci: choatæ: cyzae: tindari: tussagetæ: turacæ: usq; ad solitudines saxosis. conua
libus asperas: ultra quas arymphei: qui ad harrisseos pertinent montes. Tanain ipsum
scythæ silin uocant: mæotin temerinda: quod significant matrem maris. Oppidum in
tanais quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deīde clasomeni: & macones. Po
stea pāticapēses. Sūt q̄ circa mæotin ad ceraunicos montes altiores has tradūt gētes: a
littore napras: supraq; eē donas colchis iūctos: ac mōtiū cacuĩnibus. Deĩ carmacas ora
nos: nautagas: mazacas: ascātios: acapeatas: agagāmatas: phycers: rhimosolos: ascōmar
cos. Et ad iuga caucasi icatalas: imaduchos: ranos: āclacas: tydios carastascos: asutiādas.
Lagoū āně ex mōtibus catheas: ĩ quē defluit opharus: ubi gētes caucadas: opharitas.
Amnē menothaꝝ imituenis ex montibus scissitū. Inter agdeos: carnapas: gardeos: acci

sos:gabros:gregaros. Circaq; főtē imitisti imituos:& a parthenos. Alii isluxisse eos cui tas:anheetas:satarneos: asāpatas. Ab his tanaitas:& nepheonitas uiritim deletos. Aliq flumen ocharium labi per cantecos & sapeos tradunt. Tanain uero transisse satareos: herticeos:spondolicos:synietas:amassos:issos:catacetos:tagoros:catonos:netipos: agā deos:mādareos.saturcheos:spaleos.

Armeniæ duæ. Ca. VIII.

Eracta est interior ora:omnesq; accolæ Nunc reddantur gentes ī mediteraneo sinu. In quo multo aliter ac ueteres proditu℞ me non eo inficias anxia perqsi tā cura rebus nuper ī eo situ gestis a Domitio corbulone:regibusq; ide missis supplicibus:aut regum liberis obsidibus. Ordiemur āt a cappadocū gente. Lōgissime hæc pontica℞ oium introrsus recedens minorem armeniā maioremq; & comagenem leuo suo latere trāsit. Dextra uero oēs in asia dictas gētes plurimis superfusa populis: magnoq; īpetu scādens ad ortū solis & tauri iuga transit lycaoniā:pysidiā:ciliciā. Va dit sup antiochiæ tractum & usq; ad cyrestricā eius regionē:pte sua quæ uocatur ca taōia. cōtēdit itaq; ibi longitudo asiæ. xii. l. M. p. efficit. latitudo. d. c. M. xl. M.

Armenia maior. Ca. IX.

Rmenia aūt maior incipit a pariedris montibus:euphrate amne ut dictū est: aufertur capadociæ:& q discedit euphrates mesopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipsa:& initiū mesopotamiæ facit iter duos amnes ituræ. Quod interest ibi tenent arabes orei. Sic finem usq; in adiabenē pfert. Ab ea trāsuersi iugis inclusa. Latitudinē in leua pandit ad cyrum amnē transuersa in araxem. Lōgi tudinē uero ad minorē usq; armeniā absaro amne ī pontū defluente & pariedris mō tibus qui fundūt absa℞:discreta ab illacoriis. Oritur in eniochiis montibus:quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodem monte quo euphrates. vi. mil. pas. interuallo actus q; amne musi & ipse (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspiū mare. Oppida celebrant in minore cæsarea:zanicopolis. In maiore arsāmote euphrati pximū. Tigri argathiocerta. In excelsis autem tigranocerta. Et in cāpis iuxta araxē artaxata. Vniuer sæ magnitudinē Aufidus quīquagies centena milia prodidit. Claudius Cæsar lōgitu dinē a dacusa ad confiniū caspii maris. xiii. mil. pas. Latitudinē dimidiū eius. A tigra nocerta adhiberiā diuiditur (quod certū est) in præfecturas: quas ii strategias uocāt. Quasdā ex iis uel singula regna quondā barbaris nominibus. cxx. Claudunt eam ab oriente montes:sed non statim ceraunii:nec adiabene regio. Quod interest spatiis cō preheni tenēt. Ab iis iuga ceraunia. Vltra diabeni tenent. Per conualles aūt proximi armeniæ sunt menobardi:& moscheni. Adiabenē tigris & montiū sinus munii cigūt. Ab leua eius regio medo℞ ē:& pspectus caspii maris. ex oceano hoc ut suo loco dice mus funditur:tetūq; caucasi his montibus cingitur. Ho℞ incolæ per confiniū arme niæ nunc dicentur.

Albania hiberia. Ca. X.

Lanitiē oēm a cyro usq; albano℞ gens tenet. Mox hibe℞ discreta ab iis amne oeazane in cyro e caucasis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ ca balaca. Hiberiæ pharmasus iuxta flumen neoris. Regio thasiæ:& triare usq; ad partedoros montes. Vltra sunt colchicæ solitudines:qua℞ a latere ad ceraunios uerso armenochalybes habitāt. Et moscho℞ tractus ad hibe℞ amnē in cy℞ defluentē:& ifra eos fucasani:& deide macherones ad flumen absa℞. Sic plana ac deuexa optinentur. Rursus ab albaniæ confinio tota montium frōte gētes siluo℞ fere & infra lupenio℞: mox diduri & sodii.

Portæ caucasiæ. Ca. XI.

B his sūt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ:ingens naturæ opus & mōtibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Citraq; ī rupe castello quod uocatur cumania cōmunito ad arcendas transitu gentes īnumeras:ubi loci terra℞ orbe portis disclusos: ex aduerso maxime armastis oppidi hibe℞ a portis caucasiis p mōtes gurduuos ualli.

Suani indomitæ gentes auri tantum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum usq; eniochorum plurima genera: mox acheorum. Ita se habet terrarum sinus e clarissimis. Aliq inter pontū & caspiū mare. ccclxxv. mil. pas. nō amplius interesse tradiderūt. Cornelius Nepos. cl. mil. tātis iterim angustiis infestat asia. Claudius Cæsar a cimerio bosphoro ad caspiū mare. cl. M. pdidit eaq; pfodere excogitasse Nicanorē Seleucū quo tempore ab Ptolæmeo Ceraunio sit iterfectus. A portis caucasiis ad pontū. cc. mil. p. eē cōstat fere

Insulæ in ponto. Ca. XII.

i NSulæ in ponto planiteæ siue cyaneæ. siue symplegades. Deinde apollonia tynnimas dicta: ut distingueret ab ea quæ ē in europa. Distat a cōtinēte passibus mille. Cingitur. iii. mil. & cōtra pharnaceā calcheritis: quam græci ariem dixerunt: sacramq; Marti: & in ea uolucres cum aduenis pugnasse pennarum ictu.

Gentes in scythico oceano. Ca. XIII.

n Vnc oībus quæ sūt interiora asiæ dictis rhipheos mōtes trāscēdat aīus dextraq; littora oceani icedat. Tribus hic e partibꝰ cæli alluēs asiā scythicus a septētrione: ab oriēte eous: a meridie indicus uocat: uarieq; p sinus & incolas in cōplura noīa diuidit. Verum asiæ hæc quoq; magna portio apposita septētrioni iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initiū oriētis æstiui scythæ extra eos sūt. Vltra aqlonis initia hypboreos aliq posuere: pluribus in europa dictos. Primū inde noscit promōtoriū celtice lytarmis. Fluuius carābucis: ubi lassata cum syderum ui rhipheorū montiū deficiunt iuga. Ibiq; arimpheos quosdā accepimus haud dissimilē hyperboreis gentē. Sedes illi nemora. Alimenta baccæ. Capillus iuxta fœminis uirisq; in pbro existimat. Ritus clæmētis: itaq; sacros haberi narrāt inuiolatosq; esse etiā feris accolarum populis. Nec ipsos mō: sed illos etiā qui ad eos pfugerint. Vltra eos plane iam scythæ cimerii: cisianthi: georgi: & amazonū gens. Hæc usq; ad caspiū & hircaniū mare. Naq; id erūpit scythico oceano in aduersa asiæ pluribus noībus accolarum appellatū celeberrimis duobus caspio & hircano. Nō minus hoc eē q pontū euxinū Clytarchus putat. Eratosthenes ponit & mensurā ab exortu ad meridiē p cadusiæ & albaniæ orā quinqes quadringenta stadia. Inde p aratiaticos. amarbos hyrcanos: ad ostiū zoni fluminis quater octingēta stadia. Ab eo & ostiū laxatisum mille quadraginta. Quæ summa efficit qndecies. lxxv. mil. pass. Artemidorus hinc detrahit. xxv. mil. p. Agrippa caspium mare gentesq; quæ circa sunt & cū iis armeniā disterminās ab oriēte oceano serico: & ab occidēte caucasi iugis: a meridie tauri a septētrione oceano scythico patere qua cognitū ē. ccccxc. mil. pas. in lōgitudinē. ccxc. mil. in latitudinē pdidit. Nō desūt uero qui eius maris uniuersum circuitū a freto. xxv. mil. pas. tradūt. Irrūpit aūt arctis faucibus in lōgitudinē spatiosis. At ubi cœpit in latitudinē pandi: lunatis obliquat cornibus uelut ad mæotiū lacū ab ore discedēs sythici arcus ut auctor ē. M. Varro similitudie. Primus sinus appellat scythicus: utrūq; enī accolūt scythæ: & p angustias inter se cōmeant. Hinc nomades & sauromatæ multis nominibus: illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronē ipsū fauciū tenēt udini: scytharum populus. Deinde p orā albani (ut ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod ē albanū nominat. Hæc gens supfusa mōtibus caucasis ad cyrū amnē armeniæ confiniū atq; hiberiæ descēdit ut dictū est. Super maritima eius udinorūq; gente sarmatæ: utidorsi: arotreres ptenduntur. Quorū a tergo indicatæ iam amazones: & sauromatides. Flumina per albaniam decurrūt in mare casos & albaneos. Deinde cambyses in caucasiis ortus montibus: mox cyrus i coraxitis ut diximus. Orā oēm a caucaso paltis rupibus in accesso patere. ccccxxv. passuū auctor ē Agrippa. A cyro caspiū mare uocari incipit: accolunt caspii. Corrigendus ē error in hoc loco multorum: & eorum etiā qui in armenia res pxime cū Corbulone gessere. Naq; ii caspias appellauere portas hiberiæ: quas caucasias diximus uocari. Situsq; depicti & inde missi hoc nomē inscriptum habent. Et Ne

ronis principis cōminatio ad caspias portas tendere dicebatur cum peteret illas:quæ per hiberiā i sarmatas tendūt uix ullo ꝓpter appositos montes aditu. Ad caspiū mare sunt aliæ caspiis gētibus iunctæ :quod dignosci nō potest nisi in comitatu reꝝ Alexandri magni. Namq; persaꝝ regna quæ nūc parthoꝝ intelligimus inter duo maria persicū & hyrcanū caucasiis iugis attollūt utrinq; per deuexa lateꝝ. Armeniæ maiori a frontis parte quæ uergit i cōmagenē cephea ut diximus copulat: eiq; a diabene assiriorū initiū. Cui9 pars ē arbelitis: ubi Dariū Alexāder debellauit ꝓxia syriæ: Totā eā macedones mygdoniā cognoīauerūt a similitudīe. Oppida alexādria: itē antiochia: q̄ nysibim uocāt. Abest ab artaxatis.d.ccl. mil.pas. Fuit & ninus īposita tigri ad solis occasum spectans quondam clarissima. Reliqua uero frōte qua tendit ad caspiū mare a trapatene: ab armēia etene regiōe discreta araxe. Oppidū eius gaze ab artaxatis quadringēta qnq̄gita.mil.p. Totidē ab ecbathanis medoꝝ: quoꝝ pars sunt atrapateni.

Media caspiæ portæ caucasiæ. Ca. XIIII.

Chatana caput mediæ est. Seleucus rex cōdidit. A seleutia magna.d.ccl.mil. pas. a portis uero caspiis.xx.mil. Reliq̄ medioꝝ oppida phisagāzaga: apamea raphāe cogoīata. Causa portaꝝ nōis eadē quæ supra: iterruptis angusto trāsitu iugis: ita ut uix singula meent plaustra: lōgitudine.viii.mil.pas. toto opere manu facto. Dextra leuaq; ambustis similes īpendent scopuli sitiēte tractu p.xxxviii.mil.p. angustias īpedit corriuatus salis e cautib9 liquor atq; eadē emissus: Præterea serpētiū multitudo nisi hyeme trāsitū nō sinit. Gētes circa hyrcanū mare. Ca. XV.

Diabenis cōnectunt carduci quōdā dicti: nūc cordueni pfluēte tigri. Is pratitæ paredōi appellati q̄ tenēt caspias portas. In is a latere occurūt altero deserta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiusdē parthiæ amœnissim9 situs q uocatur choara: Duæ urbes ibi parthoꝝ appositæ quōdā medis cauliope: & alia i rupe issatis quōdā. Ipsi9 uero parthiæ caput hecatōpylos abē a portis.cxxxiii. M.p. Ita pthorū quoq; regna forib9 discludūt. Egressos portis excipit ꝓtinus gēs caspica ad littora usq; q̄: nomē portis & mari dedit. Leua mōtosa. Ab ea gēte retrorsus ad cyꝝ amnē ꝓdūt.cc.xx.mil.p. Ab eodē amne si subeat ad portas: d.cc.mil.p. Hūc.n. deide cardinē Alexādri magni itinera facere. Ab iis portis ad indiæ pricipiū stadia.xv.d.c.lxxxx.M. ꝓcedēdo ad bactra oppidū: ꝗ appellāt zariasta miles tria milia.d.cc.mil. Inde ad artaxatē amnem.v.mil. Item gentes. Ca. XVI.

Caspiis ad orientē uersus regio est apauortene dicta & i ea fertilitatis iclytæ locus clareiū mōs: gētes papyri: nariaci: stauri: hyrcani: a quoꝝ littorib9 idē mare hyrcaniū uocari icipit a flumine syderi. Citra id amnes maziris: straor: oīa ex caucaso. Sequit regio margiane apricitatis inclyte: sola ī eo tractu uitifera. Vndiq; iclusa mōtibus amœnis: ambitu stadioꝝ qngētoꝝ: difficilis aditu pp harenosas solitudines p.c.xx.mil. Pas. Et ipsa cōtra parthiū tractū sita. In qua Alexāder alexandriā cōdiderat: qua diruta a barbaris Antioch9 Seleuci filius eodē loco restituit seleuciā. Nā iterfluēte a margo q corriuat ī zotale. Is maluerat illā Antiochiam appellare. Vrbis āplitudo circuitū.lxx.stadiis. In hāc Orodes Romāos crassana clade captos deduxit. Ab huius excelsi p iuga caucasi ꝓtēdit ad bactros usq; gēs mardoꝝ fera sui iuris. Ab eo tractu gētes oceani cōmori: berdrigei: harmartopi: cemari: cōmāi: mirrhasi: aremādri: ianei: Flumina mandꝝ: cridinū. Vltraq; corasini: gaudari: arasini: parcani: arange: parrasini: maratiani: nasotiani: arsilegi: quos græci cadusios appellauere: maticōi. Oppidū heraclea ab Alexandro cōditū: quod deinde subuersum ac restitutū Antiochus achaida appellauit. Dribrices: quoꝝ medios fines secat oaxus amnis ortus in lacu oaxo. Syrmatæ oxii: tagenioci: bateni: saraparæ: bactri quoꝝ oppidū zariastes: ꝗ postea bactꝝ a flumine appellatū est. Gens hæc optinet aduersa montia paropanysi & aduersus fontes indi. Includuntur flumine ocho. Vltra sogdiani oppidum panda:

& in ultimis eorum finibus alexandria ab Alexandro magno conditum oppidũ. Aræ ibi sunt ab Hercule & Libero patre constitutæ. Itẽ Cyro & Semiramide atq; Alexãdro. Finis oĩum eoꝝ ductus ab illa pte terraꝝ ĩcludẽte flumine laxere: quod scythæ sylin uocãt. Alexãder militesq; eius tanain putauere eẽ. Trãscẽdit eũ amnẽ Dæmoas Seleuci & Antiochi regũ dux: quẽ maxime seqmur in is: arasq; Apollini dydimeo statuit.

Scytharum gentes. Ca. XVII.

u Ltra sunt scythaꝝ populi. Persæ illos sacas uniuersos appellauere a ꝓxima gẽte. Antiq arameos. Scythæ ipsi psas chorsaros: & caucasũ montẽ graucasũ: hoc ẽ niue candidũ. Multitudo populoꝝ ĩnumera: & quæ cũ parthis ex æquo degat. Celeberrimi eoꝝ sacæ: massagetæ: dahæ: essedões: astacæ: rhumnici: perstithomototi: histi: edones: camæ: camacæ: euchatæ: cotieri: antariani: piacæ. arimaspi: antea cacidiri: assai: oetei: Ibi napei interisse dicunt & apellæi. Nobilia apud eos flumina mãdragreũ & caspasum. Nec ĩ alia pte maiorẽ auctoꝝ incõstantiã credo ꝓpter ĩnumeras uagasq; gẽtes. Haustũ ipsius maris dulcẽ esse & Alexãder magnus ꝓdidit: & M. Varro talẽ ꝑlatũ Põpeio iuxta res gerẽti mithridatico bello: magnitudine haud dubie influentiũ amniũ uicto sale. Adiicit idẽ põpei ductu exploratũ ĩ bactros. vii. diebus ex india pueniri ad icaꝝ flumẽ: quod in oxum ĩfluat. Et ex eo p caspiũ in cyrũ subuectos. Et qnq; nõ amplius diebus terreno itinere ad phasin in pontũ indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxĩe tuzaga. A caspio mari scythicoq; oceano in eã cursus inflectitur ad orientẽ cõuersa littorũ fonte. Inhabitabilis eius prima pars a scythico ꝓmontorio ob niues. Proxima inculta sæuitia gentiũ antropophagi scythæ insident humanis corporibus uescẽtes. Ideoq; iuxta uastæ solitudines ferarũq; multitudo haud dissimilẽ hominũ ĩmanitatẽ obsidens. Iteꝝ deinde scythæ: iterũq; deserta cũ beluis usq; ad iugũ incũbens mari quod uocãt tabin. Nec ante dimidiã ferme lõgitudinẽ eius oræ quæ spectat æstiuũ orientẽ inhabitatur illa regio. Primi sunt hominũ qui noscant: seres lanitio siluarum nobiles: perfusã aq̃ depectens frondiũ caniciẽ. Vnde geminus fœminis nostris labor redordiẽdi fila: rursũq; ostẽdi tã multiplici opere: tam lõginquo orbe penitus ut ĩ publico matrona transluceat. Seres mites qdẽ sed & ipsis feris psimiles. Cœtũ reliquoꝝ mortaliũ fugiũt: cũ cõmertia expectant. Primũ eoꝝ noscit flumen psitaras: proximũ carabi: tertiũ lanos: a quo ꝓmontoriũ: chryse sinus: cyrnaba flumen: attanos sinus. Et gens hominũ attacoꝝ apricis ab oĩ noxio afflatu seclusa collibus: eadẽ qua hyporei degunt tẽperie. De iis priuatim cõdidit uolumẽ Amometus: sicut Ecateus de hyperboreis. Ab attacoris gẽtes thynni & phocari & iam indoꝝ casiri itrorsus ad scythas uersi humanis corporibus uescunt. Nomades quoq; indiæ uagãt. Sũt qui ab aquilone cõtingi ab ipis & cyconas dixere: & brysanos Sed inde (ut plane cõsentiunt oẽs) emodi mõtes assurgũt. Indorũq; gens incipit non eo tantũ mari adiacẽs: ueꝝ & a meridiano qđ indicũ appellauimus quæq; pars orienti aduersa recto ꝑtendit spatio ad flexũ & initiũ incidi maris. xviii. lxxv. mil. pas. colligit. Deinde qua flectit ĩ meridiẽ. xxiiii. lxxv. mil. pas. ut Eratosthenes tradit usq; ad indũ q est ab occidẽte finis indiæ. Cõplures aũt totã ipsius lõgitudinẽ. xl. dieꝝ noctiũq; uelifico nauiũ cursu determinauere. Et a septẽtriõe ad meridiẽ. xxviii. l. mil. p. Agrippa lõgitudinis. xxxiii. mil. latitudinis. xxiii. mil. ꝓdidit. Possidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernũ exortũ metatus est. Eã aduersam galliæ statuẽs: quã ab occidẽte æstiuo ad occidentẽ hybernũ metabat totã a fauonio. Itaq; obuersam eius uẽti afflatu iuuari indiã: salubreq; fieri haud dubia rõe docuit. Alia illius cæli facies. Alii sydeꝝ ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates media inter illas hyeme etesiarũ flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes ĩnumerabiles: si quis omẽs persequi uelit. Eteni patefacta est nõ modo Alexãdri magni armis regumq; qui ei successere: circũuectis etiã in hyrcanũ mare & caspiũ Seleuco & Antiocho: pfectoq; classis

eorum Patrochle: Verum & aliis auctoribus græcis qui cum regibus indicis morati sunt: sicut Megasthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa uires quoq; gentiũ ꝑdidere. Non tamen deest diligentiæ locus: adeo diuersa & icredibilia tradũt. Alexandri magni comites in eo tractu idiæ quẽ subegerãt scripserũt. xv. mil. oppidoꝝ fuisse nullũ cõminus gentium nouẽ. Indiamq; tertiã partẽ esse terraꝝ omniũ. Multitudinẽ gentiũ inumerã probabili sane ratione. Indi. n. ꝑpe gentium soli nunq̃ emigrauere finibus suis. Colligunt a libero patre ad Alexandꝝ magnum reges eoꝝ. cliii. annis. vi. mil. ccccii. adiiciunt & menses tres. Amniũ mira uastitas. Prodit Alexandꝝ magnũ nullo die minus stadia sexcẽta nauigasse in indo: nec potuisse añ menses q̃nque enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorẽ gange esse cõstat. Seneca etiã apud nos Megasthenes tẽtata idiæ cõmẽtatiõe. lx. amnes eius prodidit. Gẽtes ducdeuigiti cẽtumq;. Par labor sit mõtes enumerare. Iungunt inter se hymaus: hemodus: paropanysus: caucasus. p. a. R. a. q̃bus tota decurrit. in plãitiẽ imẽsam. & ægypto similẽ. Veꝝ ut terrena demõstratio itelligat. Alexãdri magni uestigiis isistamus. Diognetus & Beton itineꝝ eius mẽsores scripsere a portis caspiis hecatõpylõ parthoꝝ quot diximus milia esse. Inde Alexandriã arion q̃ urbem is rex cõdidit. d. lxxv. mil. Inde ad prophitasiã drangaꝝ. cxcix. mil. ad cricasioꝝ oppidũ. d. d. lxv. Inde orthospanũ. clxxv. mil. Inde Alexandri oppidum. l. mil. In quibusdã exẽplaribus diuersi numeri reperiũtur. Hãc urbem sub ipso caucaso esse positã. Ab ea ad flumen chepta & oppidũ indorũ peucodati. ccxxvii. mil. Inde ad flumen indum & oppidũ taxilla. lx. mil. ad hydaspen fluuiũ clarum. cxx. mil. ad hyspasin non ignobiliorem. lxix. ccccxc. mil: q fuit Alexandri itineꝝ terminus exuperato tamen amne arisq; i aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius cõsentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicanori peragrata sunt: ad hesidꝝ. clxviiii. mil. Iomanẽ amnem tantũdẽ. Exemplaria aliqua adiiciũt. v. mil. pas. Inde ad gangẽ. cxii. mil. ad rhodaphã. clxix. mil. Alii. ccc. mil.. xxv. mil. In hoc spatio prodũt ad calinipaxa oppidũ. clxvii.. d. alii. cclxv. mil. Inde. ad cõfluentẽ iomanis annis & gangis. d. cxxv. M. Pleriq; adiiciũt. xiii. mil. ad oppidũq; polypodra. ccccxxv. Ad ostium gangis. d. cxxxviii. mil. d. gentes quas memorare nõ pigeat a montibus hemodis: quoꝝ promõtorium hymaus uocatur: incolarum lingua niuosum significãte: isari: cosyri:: izgi: & per iuga chisotosagi: multarumq; gentiũ cognomen bracmanæ: quoꝝ macco calingæ flumina pumas & cãnas: quod in gangæ influit ambo nauigabilia. Gentes calingæ proximæ mari: & supra mandei: malli: quoꝝ mons mallus: tractusq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. Ca. XVIII.

h Vnc alii incertis fontibus ut nilũ: rigãtemq; uicina eodẽ modo: alii in scythicis mõtibus nasci dixerunt. Influere in eũ. xix. amnes. Ex iis nauigabiles ꝑter iã dictos crenacã: uamã: rhumuobã: casphagũ: sonũ. Alii cũ magno fragore ipsius statim fõtis erũpe: deiectũq; p scopulosa & abrupta ubi primũ molles planities cõtingat i quodã lacu hospitari. Inde lenem fluere: ubi mimũ. viii. mil. pas. latitudie. Vbi modicũ stadioꝝ. c. Altitudine nusq̃ minore pa. xx. mil.

Gentes indiæ. Ca. XIX.

n Ouissimæ gentes gãdaridũ: calignarum. Regio pertalis uocatur. Regi. lxx. mil. peditum: equites mille: elephanti. dcc. in procinctu bellorum excubant. Namq; uita mitioribus populis idoꝝ multipertita degit. Alii tellurem exercent. Militiã alii capessunt. merces alii suas euehunt. Res externas inuehũt respublicas optimi ditissimiq; tẽperant. Iudicia reddunt. Regibus assident. Quintũ genus celebratæ illic & prope in religionem uersæ sapientiæ deditũ: uoluntaria semper morte uita accẽso prius rogo finit. Vnũ super hoc est semiferum ac plenum laboris imensi: a quo supradicta continentur uenandi elephantes domandiq;. Is arãt. Is inuehũt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicant: militantq; pro finibus. Delectum in bel

ua uires & ætas atq; magnitudo faciũt. Insula ĩ gange est magnæ amplitudinis gẽtẽ continens unã modo galicã nomine. Vltra siti sũt modubæ molindæ. Vbere cũ oppido eiusdẽ nõis magnifico modroesi: præti: calissæ: saluri: sassulæ: colubæ: orcusæ: abali: taluctæ. Rex hoꝝ peditũ. l. milia equitũ. iiii. milia elephantoꝝ: cccc. in armis habet. Validior deĩde gẽs andaræ plurimis uicis. xxx. oppidis: quæ muris turribusq; muniũtur. Regi pbet peditũ. c. milia equitũ duo milia: elephãtos mille. Fertilissimi sunt auri dardæ: setæ uero argẽti. Sed omniũ in india ppe nõ mõ in hoc tractu potẽtiã claritateq; antecedũt prasi amplissima urbe ditissimaq; palybotra. Vnde quidã ipsam gentẽ palybotros uocãt: imo uõ tractũ uniuersũ a gãge. Regi eoꝝ peditũ sexcẽta milia eqtũ xxx. milia: elephantoꝝ. ix. milia per oẽs dies stipendiant. Vnde cõiectatio ingens opũ est. Ab iis in interiore situ monedes & suari: quoꝝ mons malleus: in quo umbræ ad septẽtrionẽ cadũt hyeme: æstate in austrũ per senos mẽses. Septẽtriones eo in tractu semel in anno apparere: nec nisi. xv. diebus Betõ auctor est. Hoc idẽ pluribus locis ĩdiæ fieri Megasthenes. Austrinũ polũ indi dramasa uocãt. Amnis iomanes p gangẽ & palybothros decurrit. Inter oppida methora & cyrisoborca. A gãge uersa ad meridiẽ plaga tingunt sole populi iã qdẽ infecti: nõdũ tñ æthiopũ modo exusti: qtum ad indum accedũt: tantũ colore præferunt sydus. Indus statim a prasioꝝ gente quorũ in montanis pygmi tradunt. Artemidorus inter duos amnes. xxi. mil. pas. interesse tradit.

Indus fluuius. Ca. XX.

i Ndus sãdus ab incolis appellatus ĩ iugo caucasi mõtis qd uocat paropanysus aduersus solis ortum effusus: & ipse undeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos hydaspen quattuor alios afferentẽ: cantabrã tres. Per se uero nauigabiles acesinum & hypasin quadã tamẽ aquaꝝ modestia nusq̃ latior quinquagita stadiis: aut altior. xv. pass. amplissimã insulã efficiens: quæ prasiane nominat: & aliã minorem quæ pacale. Ipse per. xii. xl. pas. paucissimis auctoribus nauigatus: & quodã solis comitatu in occasũ uersus oceano infundit. Mensurã in ora ad eũ ponã ut ĩuenio generatim: quãq̃ inter se nullæ cõgruãt. Ab ostio gangis ad promõtoriũ galingon & oppidũ dãdagula. dcc. xxv. mil. pass. Ad tropina. xii. mil. xxv. Ad perimulæ pmontoriũ: ubi est celeberrimũ indiæ emporiũ. dccl. ad oppidũ in insula quã supradiximus patalã. dcxx. mil. pas. Gẽtes mõtanæ inter eum & iomanẽ cesi: cetriboni siluestres: Deinde megallæ quoꝝ regi qngenti elephanti. peditũ & eqtũ numerus ĩcertus. Chrysei: parasangæ: asangi: tigri: fera scatentes. Armãt peditũ. xxx. mil. elephãtos. ccc. equites. dccc. Hos includit indus montiũ corona circũdatos & solitudinibus. dcxxv. mil. Infra solitudines dari: suræ. Iterũq; solitudines p. clxxxvii. mil. pass. plerũq; harenis ambientibus haud alio mõ quã ĩsulas mari. Infra deserta hæc maltecoræ: singæ: marohæ: rarungæ: morũtes & masuæ: pangungæ: ialii. Hi montium qui ppetuo tractu oceani orã tenẽt: incolæ liberi & regũ exptes multis urbibus mõtanos optinẽt colles. Nareæ deinde quos claudit mõs altissimus indicoꝝ capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argẽti metalla fodiũt. Ab iis oraturæ. Quoꝝ regi elephãti quidẽ. x. milia. Sed amplæ uires peditũ. Varetatæ q̃ sub rege elephãtos nõ alũt fiducia eqtũ peditũq;. Odomboeræ: salabastræ horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita: p q̃s crocodilli humani corporis auidissimi aditũ nisi põte nõ dãt. Et aliud apud illos laudat oppidũ automela ĩpositũ littori quinq; amniũ ĩ unũ cõfluẽte cõcursu emporio nobili. Regi eoꝝ elephãtos mille. dc. peditũ. cl. eqtũ. v. Pauperior charmaꝝ rex elephãtos. lx. paruasq; reliq̃s uires hẽt. Ab iis gẽs pãde sola indoꝝ regnata fœminis. Vnã Herculi sexus eius genitã ferũt: ob idq; gratiorẽ regno donatã pcipuo. Ab ea deducẽtis originẽ imperitãt. ccc. oppidis: peditum. cl. milia elephãtis qngẽtis. Post hãc trecẽtaꝝ urbiũ syrieni: derangæ: posingæ: buze: gogiarei: umbræ: nereæ: brãcosi: nobundæ: cocõdæ: nesei: pedatritæ: salobriasæ: olostræ: patalã insulã attingẽtes: a cuius extremo littore ad caspias portas. xviii. xxv. mil. pdunt. Hic

deide accolũt indũ aduersus ꝑos euidẽti demõstratiõe amatæ:boligæ:gallitalutæ:diu ri::megari:ordabæ:mesæ:abhisuri:sylẽi. Mox deserta i.ccl.M.p.Quib⁹ exupatis orga nagæ:abaortæ:sibaræ::suertæ & ab iis solitudines prioribus pes. Dein sarophages:sor gæ:baragomatæ:umbritæq;:quoꝝ.xii.nationes singulisq; binæ urbes. Aseni triũ ur biũ incolæ. Caput eoꝝ bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen ibi se pulto cõditũ. Mutãi sup hos caucaso subiecti. Soleadæ sundre trãsgressisq; idũ & cũ eo decurrẽtibus samarabriæ:sambraceni:brisabritæ:orsiãdi:senitaxilæ cũ urbe celebri. Iã in plana demisso tractu cui uniuerso nomẽ amãdræ. Populi quattuor peucolitæ:ar sagalitæ:geretæ asoi. Etenim pleriq; ab occidẽte nõ indo amne determinãt:sed adiici unt quattuor satrapias:gedrosos:archaotas:arios:paropãysidas:lasdas.

Arii & iunctæ gentes. Ca. XXI.

u Ltimo fine cophetæ fluuio:quæ omnia arioꝝ esse aliis placet. Necnon & ny sam urbẽ pleriq; indiæ ascribũt:mõtemq; meꝝ Libero patri sacꝝ:Vnde ori go fabulæ Iouis fœminæ editũ. Itẽ aspagonas gẽtem uitis & lauri & buxi po moꝝq; omnium in grætia nascẽtiũ fertilẽ. Quæ memoranda & ꝑpe fabulosa de ferti litate terræ ac genere frugũ arborũq; aut feraꝝ aut uolucꝝ & alioꝝ animaliũ tradũ tur:suis quæq; locis in reliqua parte operis cõmemorabunt᷑. Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanã insulã festinante animo. Sed ante sunt aliæ petalæ q̃ signifi cauimus i ipsis faucibus indi triquetra figura.ccxx.mil.pas.latitudine. Extra ostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nã quod aliqui tradidere aureũ argẽ teumq; iis solũ esse haud facile crediderim. Ab iis.xx.mil.pas.crocale. Ab ea.xii.mil.p. bibaga ostreis & cõchyliis referta. Deide toralliba.ix.Mil.pass.a supradicta multæque ignobiles.

Taprobane insula. Ca. XXII.

Aprobanẽ alteꝝ orbẽ terraꝝ esse diu existimatũ est antichthonũ appellatiõe Vt liqret isulã esse Alexãdri magni ætas resq; ꝑstitere. Onesicritus classis ei⁹ præfectus.elephantos ibi maiores bellicosioresq; q̃ in india gigni scripsit. Me gasthenes flumine diuidi incolasq; paleogones appellari:auri margaritarumq; grãdi um fertiliores q̃ indos. Eratosthenes & mẽsurã ꝑdidit longitudinis.vii.mil · stadiorũ. Latitudinis.v.mil.nec urbes esse:sed uicos septingentos. Incipit ab eoo mari.inter or tum occasumq; solis indiæ prætẽta:& quondã credita.xx.dieꝝ nauigatione a prasia na gente distare:mox quia papyraceis nauibus armamẽtisq; nili peteret᷑ ad nostrarũ nauiũ cursus.vii.dieꝝ interuallo taxato. Mare interest uadosum :senis nõ amplius al titudinis passibus:sed certis canalibus adeo ꝑfundũ ut uallæ anchoræ sidant. Ob id nauibus utrinq; proræ:ne ꝑ angnstias aluei circũagi sit necesse. Sydeꝝ in nauigãdo nulla obseruatio. Septẽtrio non cernitur. Sed uolucres secũ uehunt emittẽtes sæpius: meatumq; eaꝝ terras petentium comitant᷑. Nec plusq̃ ternis mensibus in anno naui gant. Cauẽt a solstitio maxime.c.dies tunc illo mari hyberno. Hactenus a priscis me morata. Nobis diligentior notitia Cladii principatu cõtingit. Legatis etiã ex insula ad uectis. Id accidit hoc modo. Annii:Plocamii q maris rubri uectigal a fisco redemerat libertus circa arabiã nauigans aqlonibus raptus præter carmaniã quintodecimo die hippuros portũ eius iuectus hospitali regis clemẽtia sex mẽsiũ tẽpore imbutus alloqo ꝑcontanti postea enarrauit Romanos & Cæsarẽ miꝝ i modũ iauditos iusticia:ille su spexit quod pares põdere denarii essent in captiua pecunia:cũ diuersæ imagines indi carẽt a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amciciã legatos quattuor misit principe eoꝝ Rhachia. Ex iis cognitũ.d.esse oppida portũ contra meridiẽ appositum oppido palesimundo omniũ ibi clarissimo ac regia.cc.pas. Lebis stagnũ itus megisba. ccclxxv.mil.pa. ambitu:insulas pabuli tantũ fertiles cõplexũ. Et ex eo duo amnes erũ pere palesimũ dum iuxta oppidũ eiusdem nominis influẽtem in portũ tribus alueis. v.stadioꝝ arctissimo.xv.amplissimo, Alteꝝ ad septẽtrionem indiamq; uersus cydara

nomine. Proximum esse indiæ promõtorium: quod uocatur colaicum quatridui nauigatiõe: medio ĩ cursu solis ĩsula ĩcurrente. Mare id colore ꝑuiridi: ꝑterea fruticosum arboribus iubas earũ gubernaculis deterrẽtibus. Septẽtriones uergiliasq; apud nos ueluti ĩ nouo cælo mirabant̃. Lunã quidẽ apud ipsos nõ nisi ab octaua ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopũ lucere noctibus sydus ingens & clarũ. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrũ cælum cadere nõ in suũ: soleq; a leua oriri & in dextra occidere potiusq̃ e diuerso. Idem narrauere latus insulæ quod prætenderetur indiæ. x. mil. stadiorũ esse ab oriente hyberno ultra montes emodos. Særas quoq; ab ipsis aspici: notos etiã cõmertio patriæ mabaciæ cõmeasse eo aduenis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hominũ magnitudinẽ: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli cõmertio linguæ. Cætera eadẽ quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta uenalia tolli ab iis si placeat permutatio. nõ aliter odio tristiore luxuriæ q̃ si perducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petat̃ & quare. Sed ne taprohane qdem q̃uis extra orbẽ a natura relegata nostris uitiis caret: aurũ argentũq; & ibi in ꝑcio. Marmor testudinis simile. Gẽmæ margaritæq; ĩ honore multo ꝑstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorũ opes maiores esse dicebãt: sed apud nos opulentiæ maiorẽ usũ. Seruũ nemini. Ne in diẽ aut ĩterdiu sõnum. Aedificia modice ab humo extantia. Annonã nunq̃ augeri. Nõ fora lites ue esse. Coli Herculẽ. Eligi regẽ a populo senecta clæmentiaq; liberos nõ habẽtem: & si postea gignat abdicari: ne fiat hæreditariũ regnũ. Rectores ei a populo. xxx. dari: nec nisi pluriũ sententia quẽq̃ capite dãnari: sic quoq; appellationẽ esse ad populũ. Lxx. iudices dari: si liberent ii: reũ amplius. xxx. iis nullã esse dignationẽ grauissimo probro. Regi cultũ Liberi patris: cæteris arabũ. Regẽ si quid delinquat morte mulctari nullo interimente: sed auersantibus cũctis & commertia etiã sermõis negantibus. Festa uenatione absumi. Gratissimã eam tigribus elephantisq; cõstare. Agros diligenter colli. Pomis abundare. Esse in piscatu uoluptatem testudinũ maxime: quarũ superficie familias habitantiũ cõtegi tãta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam. Hæc comperta de taprobane. Quatuor satrapiæ quas in hunc locum distulimus ita se habent.

Capissenæ: dariti: carmania. Ca. XXIII.

a Proximis indo gentibus montana capissenæ habẽt capissã urbẽ: quã diruit Cyrus: Aracosia cũ oppido & flumine eiusdẽ noĩe: quđ quidã cuti dixere a Semiramide cõditũ. Amnis hermandus præfluens per abesten rhacosiorũ. Proximos iis meridie ad partem arochatarũ faciunt dexẽdrusos: a septẽtrione paropanysidas. Cartana oppidum sub caucaso: quod postea cecrogonis dictum. Hæc regio est ex aduerso bactrianorũ. Deinde eius oppidũ alexandria a cõditore dictum. Syndraci: daugalæ: parapianæ. cantaces: magi. Ad caucasũ cadrusi oppidũ ab Alexandro conditum Infra hæc oĩa ora arabindo. Ariana regio ambusta feruoribus: desertisq; circundata. Multa tamen intersusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tonderon & arosapen. Oppidũ artaco: anarius amnis: qui præfluit alexandriã ab Alexandro conditã. Patet oppidũ stadia. xxx. multoq; pulchrius (sicut Acticinus tradit) artacabane. Itẽ ab Antiocho munitũ stadia. l: Deinde dorisci gens: Amnes pharnacotis: oppradus: prothasia. Oppidũ zarasparũ drangæ: argetæ: zarangæ: gedrusi. Oppida peucolis: lymphorta: methoricũ: deserta. Amnis manaim. Augutturi gens. Flumẽ boru. Gẽ surbi flumẽ nauigabile ponamus pandorũ finibus. Itẽ cayrus suarorũ ostio portuosus. Oppidũ condrigrãma. Flumen cophes. Influunt in eum nauigabilia sadarus: parospus: sodinus: Arianæ partem esse dararim aliqui uolunt: mensuráq; produnt utriusq; longitudine. xviiii. l. miliũ passuũ: latitudine dimidio minorẽ q̃ indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per. cxxxliiii. mil. pa. mox ichthiophagos. Oritas propria non indorũ lingua loquẽtes per. cc. mil. pas. Inde posuere arbiorũ gentẽ per. cc. mil. pa. Ichthiophagos

omnes Alexãder uetuit piſcibus uiuere. Vltra deſerta deĩde carmania: ac pſis atq; ara-
bia Sed priuſq̃ hæc generatim pſequamur: ĩdicare cõuẽit quæ ꝓdit Oneſicritus claſ-
ſe Alexãdri circũuectus ĩ mediterranea pſidis & indiæ narrata ꝓxime a iuba. Deĩde eã
nauigationẽ quæ his ãnis cõperta ſeruat̃ hodie. Oneſicriti & Nearchi nauigatio nec
nomina habet mãſionũ nec ſpatia. Primũq; xylenopolis ab Alexãdro cõdita unde cœ
perũt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit nõ ſatis explanat̃: hæc tamẽ digna
memoratu ꝓdunt̃. Ab iis oppidũ a Nearcho cõditũ ĩ nauigatione ea. Flumen nabrũ
nauium capax contra inſulam diſtans. lxx. ſtadiis. Alexandria cõdita a Leonato iuſſu
Alexãdri ĩ finibus gentis. Argenuus portu ſalubris. Flumen tubeꝝ nauigabile: circa
quod parirae. Diende ichthiophagi tã lõgo tractu ut. xx. dieꝝ ſpatio p̃nauigauerint in
ſulã: quæ ſolis appellat̃: & eadẽ cubile nymphaꝝ rubẽs ĩ qua nullũ non animal abſu-
mit̃ incertis cauſis. Ori gens. Flumen carmaniæ hytanis portuoſũ & auro fertile. Ab
eo primũ ſeptẽtriões apparuiſſe adnotauere. Arctuꝝ nec omĩbus cerni noctibus: nec
totis unq̃. Achemenide uſq; illo tenuiſſe. Aeris & feri metalla & erſinici & minii exerce
re. Inde ꝓmõtoriũ carmãiæ eſt. Ex quo ĩ aduerſo ora ad gentẽ arabiæ macas traiectus
diſtat. l. mil. paſ. Inſulæ tres quaꝝ orada tantũ habitat̃ a coſa a cõtinenti. xxv. mil. paſ.
Inſuæ quattuor intimo ĩ ſinu ante perida. Circa has hidri marini uicenũ cubitoꝝ ad
natãtes tenuere claſſẽ. Inſula acrotadus. Itẽ gauratæ: in q̃bus chiana gẽs. Flumẽ hypis
in medio ſinu pſico onerariaꝝ nauiũ capax. Flumẽ ſitiogagus: quo ſpaſargaras ſepti-
mo die nauigat̃. Flumẽ nauigabile phirſtimus. Inſula ſine noĩe. Flumẽ granius modi
caꝝ nauiũ capax p ſuſiauẽ fluit. Dextera eius accolũt deximõtani: q bitumẽ pficiũt.
Flumẽ zarotis oſtio difficili niſi pitis. Inſulæ duæ paruæ. Inde uadoſa nauigatio palu
ſtri ſimilis. Per euripos tñ quoſdã pagit̃. Oſtiũ euphratis. Lacus quẽ faciunt euleus &
tigris iuxta cariacẽ. Inde tigiſuſa. Feſtos dies ibi agentẽ Alexandrũ inuenerũt ſeptimo
mẽſe poſtq̃ digreſſus ab iis fuerat patalis tertio nauigatiõis die. Sic. Alexãdri claſſis na
uigauit. Poſtea a ſagyro arabiæ promõtorio patalen fauonio quẽ hypalũ ibi uocãt pe-
ti certiſſimũ uidebat̃. xiii. mil. xxxii. paſ. æſtimatiõe. Secuta uero ætas ꝓpiorẽ curſum
tutiorẽq; indicauit ſi ab eodẽ promõtorio zizeꝝ amnẽ portũ indiæ peteret. Diuq; ita
nauigatũ eſt. donec cõpẽdia inuenit mercator: lucroq; india admota ẽ Quippe omni-
bus ãnis nauigat̃ ſagittarioꝝ cohortibus ĩpoſitis. Etenĩ pyratæ maxime ĩfeſtabãt. Nec
pigebit totũ curſũ ab ægypto exponere tunc primũ certa notitia pateſcente. Digna res
Nullo anno min⁹ hic q̃ngẽtiſimis ĩperii noſtra exhauriẽte india & merces remittẽte:
quæ apud nos centuplicato ueniãt. Mille milibus paſſ. ab alexandria abeſt oppidũ iu
liopolis. Inde nauigant nilo coptũ. ccciii. mil. paſ. q curſus eteſiis flantibus peragit̃. xv.
diebus. A copto camelis itur aquationũ rõe mãſionibus diſpoſitis. Prima appellat̃ hy-
dreum. xxxii. Secunda ĩ monte diei itinere. Tertia ĩ altero hydreumate a copto. xcv. De
inde in monte. Mox ad hydreũ Apollinis a copto. clxxxiiii. mil. p. Rurſus ĩ mõte. Mox
ad nouũ hydereũ copto a. ccxxxiii. paſ. Eſt & aliud hydreũ uetus. Troglodyticũ nomi
natur: ubi p̃ſidium excubat diuerticulo duũ miliũ. Diſtat a nouo hydremate q̃ttuor
mil. paſ.. Inde brenice oppidũ ubi portus rubri maris a copto. cclviii. paſ. ſed q̃a maior
pars itineris cõficit̃ noctibus ꝓpter æſtus: & ſtatim die abſumunt̃ totũ a copto bereni
cẽ iter. xii. cõficit̃ die. Nauigare ĩcipiũt æſtate media ante canis ortũ: aut ab exortu ꝓ
tinus. Veniuntq; circiter. xxx. die ocelin arabiæ: aut canen thuriferæ regionis. Eſt &
tertius portus q uocat̃ muza: quẽ ĩdica nauigatio nõ petit: nec niſi thuris odorumq;
arabicorũq; mercatores. Intus oppida regia eius: unũ appellat̃ ſaphar: aliudq; ſabe. In-
dos aũt petẽtibus utiliſſimũ eſt ab oceli egredi. Inde uẽto hipalo nauigãt diebus. xl. ad
primum emporiũ indiæ. Muziꝝ nõ expetendũ ꝓpter uicinos pyratas q optinẽt locũ
nomine hydras: neq; eſt abũdans mercibus. Præterea lõge a terra abeſt nauiũ ſtatio: li
tribuſq; efferunt̃ onera quæ geruntur. Regnabat ibi cum proderem hæc Celebothras

Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat paridion: lōge
ab emporio mediterraneo distante oppido quod uocatur modusa. Regio autē ex qua
piper monoxilis lintribus becaren cōuehunt uocat̃ contionara: quæ omnia gētium
portuū ue aut oppidoꝝ nomina apud neminē priorum inueniuntur. Quo apparet
mutari locoꝝ status. Ex india renauigant mense ægyptio tybi īcipiēte nostro decem
bri: aut utiq; mechiris ægypti intra diē sextū quod fit intra idus Iañ. nostras. Ita euēit
ut eodē anno remeent. Nauigāt autem ex india uento uulturno & cū ītrauere rubꝝ
mare africo uel austro. Nūc reuertemur ad ꝓpositū. Carmaniæ orā patere duodecies
.l. mil. p. Nearchus scripsit. Ab initio eius ab flumē sabin. c. mil. pas. Inde uineas coli &
arua. Flumē ananin. xxv. mil. spatio. Regio uocatur arnixia. Oppida carmaniæ zetis
Alexādria. Irrūpit deīde & in hac parte geminū mare ī terras quod rubꝝ dixere nostri
grætia erythreū a rege erythra. Aut ut alii solis repercussu talē reddi colorē existiman
tes. Alii ab harena terraq;. Alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus. Ca. XXIIII.

s Ed in duos diuiditur sinus. Is q ab oriēte est persicus appellat̃. xxv. mil. pass.
circuitu: ut Eratosthenes tradit ex aduerso est arabia. cuius. xii. mil. pas. est lō
gitudo. Rursus altero ambitur sinu arabico nominato: oceanū q influit aza-
niū appellāt. Persicū introitū. v. mil. pas. latitudinis. alii quattuor fecerūt. Ab eo ad in
timū sinū recto cursu. xi. mil. xxv. ꝓpemodū cōstat esse & situ eius humani capitis effi
gie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne ī sinum persicū: atq; illinc babylonē ab eu
phratis plaudibus scripserūt. xxv. mil. pas. esse. In carmaniæ angulo sunt chelonopha
gi testudinū superficie casas tegentes. Carne uescētes. A flumine arabi ꝓmontorium
ipsum inhabitant: præter capita toto corpore hirti coriisq; pisciū uestiti.

Cascandrus insula parthoꝝ regna Ca. XXV.

a B hoꝝ tractu indiam uersus cascandrus deserta insula in oceano. mil. p. tra-
dit̃. Iuxta eā freto influēte stoidis quæstuosa margaritis a ꝓmōtorio. Carma-
nis iungunt̃ armozei. Quidā īterponūt arbios. ccccxii. pas. toto littore. Ibi por-
tus macedonū: & aræ Alexādri. In ꝓmōtorio amnes siccamas: dein dratinus & salsus
Ab eo ꝓmōtoriū themisteas. Insula aphrodisias habitat̃. Inde persidis initiū ad flumē
oratim: quo diuidit̃ ab elimaide. Cōtra psidē insulæ philos Casandra aracha cū mon
te præalto Neptuno sacra. Ipsa persis aduersus occasum sita optinet littora. d. l. mil. p.
etiā in luxū diues in parthoꝝ iampridē trāslata nomē. Hoꝝ de īperio nūc paucis. Re-
gna parthoꝝ duodeuiginti sunt omnia. Ita. n. diuidunt ꝓuintias circa duo ut dixi-
mus maria: rubꝝ a meridie: hyrcanū a septētriōe. Ex iis. xii. quæ superiora dicunt̃ īci
piūt a cōfinio armeniæ caspiisq; littoribus ptinēt ad scythas: cū qbus ex æquo degūt.
Reliqua. vii. regna inferiora appellant̃. Quod ad parthos attinet: semp fuit parthia in
radicibus mōtiū sæpius dictoꝝ: q omnes eas gētes prætexūt. Habēt ab ortu arios a me
ridie carmaniā & arianos. Ab occasu ptithas medos a septētrione hyrcanos. Vndiq; de
sertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellant̃. Citra deserta. Ab ocasu urbes eoꝝ
quas diximus issatis & calliope. Ab oriente æstiuo pyropū: ab hyberno mania. In me-
dio hecatōpylos. Arsace regio nisea parthienæ nobiles: ubi alexādropolys a cōditore.

Media: mesopotamia: babylon: seleutia. Ca. XXVI.

n Ecessariū ē ī hoc loco signare & medoꝝ situ: terraꝝq; faciē circūagere ad per
sicū mare: quo facilius deīde reliq noscāt̃. Neq; media ab occasu trāsuersa ob
liq parthiæ occurēs utraq; regna īcludit. hēt ipa ab ortu caspios & parthos:
a meridie sithacenē & susianē & psida: ab occasu adiabenen: a septētriōe armenia: psæ
rubꝝ mare semp accoluere: pp qđ is sinus psicus uocat̃. Regio ibi maritima cyribolꝰ.
Quia uero ipsa subit ad medos elymas megalla appellat̃ locus arduo mōtis ascēsu per
gradus introitu angusto ad persopolin caput regni dirutam ab Alexando. Præterea

habet ĩ extremis finibus laodiceam an Antiocho conditam. Inde ad orientem magni optinẽt frasargida castellũ: in quo Cyri sepulchrũ est. Et hoꝝ egbathana oppidũ trãsla tũ ab Dario rege ad mõtes. Inter parthos & arianos excurrũt parathaceni. His gẽtibus & euphrate ĩferiora regna includunt. Reliqua dicem⁹ a mesopotomia excepto mucro ne eius arabumq; populis ĩ priore dictis uolumĩe. Mesopotamia tota assyrioꝝ fuit ui catĩ dispersa: præter babylona & ninũ. Macedones eã ĩ urbes cõgregauere ꝑpter uber tatẽ soli. Oppida præter iã dicta habet seleutiã: leodiceã: arthemitã. Itẽ in arabũ gẽte q arroei uocant & mardani: antiochia: quæ a præfecto mesopotamiæ. Nicanore cõdita nicanoria uel arabes uocat. Iungunt iis arabes. Introrsus eldamarii: Sup quos ad pel lacontã flumẽ bura oppidũ: salmãi & masei arabes. Gordiacis uero iũcti aloni: p quos zerbis fluuius ĩ tigrin cadit: azones: silices: mõtani: & orõtes. Quoꝝ ad occidentẽ oppi dũ gauecamela. Itẽ sue ĩ rupibus. Supra siciclassi. iii. mil. pas. p quos lycus ex armenia fert. Absitris ad hybernũ exortũ. Azochis oppidũ. Mox ĩ cãpestribus oppida diospage: polyteba: stratõigea: anthemus. In uicinia euphratis incephorion: qđ ut diximus Ale xãder iussit cõdi ꝑpter loci oportunitatẽ. Dicta est in zeumate apamia: ex qua orien tẽ potẽtes excipit oppidũ apprime munitũ quondã stadioꝝ. lxx. amplitudine: & satra paꝝ regia appellatũ: quo tributa cõferebant: nũc in arcẽ redactũ. Durãt ut fuerant hebata: & ductu Põpe imagni terminus Romani ĩperii oruros. A zeuamate. ccl. mil. pas. Sunt q tradunt euphratẽ Cobaris præfecti opere deductũ: ubi eũ diximus fidi: ne præcipiti cursu Babylonia infestaret. Ab assyriis uero uniuersis appellatũ armalchar: quod significat regiũ flumẽ. Qua deriuat oppidũ fuit agrani e maximis: quod dirue re perse. Babylon chaldiacaꝝ gentiũ caput diu summã claritatẽ optinuit ĩ toto orbe: ꝑpter quã reliqua pars mesopotamiæ assyriæq; babylonia appellata ẽ. lx. mil. pas. ãple xa: muris ducenos pedes altis qnquagenos latis. In singulos pedes ternis digytis men sura ampliore q̃ nostra: interfluo euphrate mirabili opere utroq;. Durat adhuc ibi Io uis Beli tẽplũ. Inuẽtor hic fuit syderalis scientia. Cætero a circuitu solitudinẽ reddit exhausta uicinitate seleuciæ ob id cõditæ a Nicanore tra nonagesimũ lapidẽ incõfluẽ tẽ euphratis fossa pducti atq; tigris: quæ tamẽ babylonia cognominat. Lbera hodie: ac sui iuris macedonumq; moris. Ferunt ei plebes urbanæ sexcẽtæ esse. Sitũ uero mœ niũ aquilæ pãdentis alas. Agꝝ totius oriẽtis fertilissimũ. Inuicẽ ad hanc exhauriendã & thesiphõtẽ iuxta tertiũ ab ea lapidẽ ĩ callonitide cõdidere parthi: quod est nunc ca put regni. Et postq̃ nihil ꝑficiebat nuper Vologesus rex aliud oppidũ uelogesocertã in uicino cõdidit. Sũt etiã ĩ mesopotamia oppida hipparemũ chaldeoꝝ doctrina claꝝ Et hoc sicut babylon iuxta flumẽ narragã: q dedit ciuitati nomẽ: Moros hipparenoꝝ perse diruere. Orcani quoq; tertia chaldeoꝝ doctrina ĩ eodẽ situ locant ad meridiem uersi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & græciochãtæ. Euphrate nauigari babylonẽ & persico mari. cccc xxii. mil. pas. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scri psere a seleucis. cccc xc. mil. Iuba a babylõe caracen. clxcv. mil. d. Fuere aliq ultra baby lonẽ continuo alueo priusq̃ distrahit in irrigua. lxxxvii. mil. Vniuerso autẽ cursu. xi. mil. pas. Incõstantiã mensuræ diuersitas auctoꝝ facit: cũ perse quoq; schœnos & para sangas alia mensura determinẽt. Vbi desinit alueo munire ad cõfiniũ caracis acceden te tractu statim infestãt attali latrones: arabũ gens. Vltra quos sciente. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ usq; ad deserta syriæ: ũde in meridiẽ flecti eũ diximus soli tudines palmirenas relinquentẽ. Seleucia abest a capite mesopotamiæ euphraten na uigãtibus undecies. xxv. mil. pas. A mari rubro si tigri nauiget. cccxx. mil. A zeumate d. mil. xxvii. Zeuma a seleucia syriæ ad nostꝝ littus. cxxxii. mil. p. Hæc est ibi latitudo terraꝝ inter duo maria. Parthici uero regni. d. cccc. mil. xliiii. pas. Est etiamnũ oppi dum mesopotamiæ in ripa tigris circa confluentes: quod uocant digbani.

Flumen tigris. Ca. XXVII.

Ed & de tigri ipso dixisse conueniat: oritur in regione armeniæ maioris fonte cōspicuo in planitie. Loco nomē elogosine est. Ipsius q̄ tardior fluit diligito. Vnde cōcitat̄ a celeritate tigris incipit uocari. Ita appellāt medii sagittam. In fluit in lacū arethissam oīa illata pōdera sustinentē: & nitrū nebulis exhalātē. Vnū genus ei pisciū est: & hic aquæ trāscurrētis nō miscet̄ alueo: sicut nec e tigri pisces ī lacū trāsnatant. Fertur aūt & cursu & colore dissimilis. Trāsuectusq; occurrēte tauro mōte in specu mergit̄. Subterq; lapsus a latere altero eius erūpit locus uocat̄ zoroanda. Eūdē esse manifestū est quod demersa perfert. Alterū deinde trāsit lacum: q tesoidis appellat̄: rursusq; in cuniculos mergit̄. & post. xxv. mil. p. circa nympheū reddit̄ tā uicinū arsaniæ. Fluere eū in regionē arheni Claudius Cæsar auctor est: ut & cum intumuere cōfluant: nec tñ misceant̄. Leuiorq; arsanias innatat. iiii. mil. ferme spatio. Mox diuisus in euphratē mergit̄. Tigris aūt ex armenia acceptis fluminibus claris ꝑtheni agnice pharione arabas oreos adiabenosq; disterminās: & quā diximus mesopotamiā faciēs lustratis mōtib[9] choridioꝝ circa apameā mesenes oppidū: citra seleuciā babyloniā. cxxv. mil. pass. diuisus in alueos duos. Altero meridiē ac seleuciā petit mesenen perfundens. Altero ad septētrionē flexus eiusdē gētis tergocāpos caucas secat. Vbi remiauere aquæ pasitigris appellat̄. Postea recipit ex media hidaspen: atq; ut diximus iter seleuciam & thesisphontē uectus in lacus chaldaicos se fūdit: eosq;. lxx. mil. pas. amplitudine implet Mox uasto alueo ꝓfusus dextra caracis oppidi infertur mari persico decimo ore. Inter duoꝝ amniū hostia. xxvi. mil. pas. fuere. Aut ut alii tradūt. vii. mil. utroq; nauigabili. Sed longo tēpore euphratē ꝑclusere orcheni & accolæ agros rigātes: nec nisi post tigrī desert̄ in mari. Proxima tigri regio paropotamia appellat̄. In ea dictum ē de mesene. Oppidū eius dibitach Iungunt̄ callonitis cū tesiphonte: nō palmetis modo: uerum & olea pomisq; aliisq; arbustis nobilis. Ad eā peruenit iagrus mons ex armenia inter medos adiabenosq; ueniēs supra echatenen & persidē. Callonitis abest a perside. ccccl xxx. mil. pass. Tantū a caspio mari assyria abesse cōpendio itineꝝ aliqui tradunt. Inter has gentes atq; mesenen sytacene est: eadē arbelitis & palestinæ dicta. Oppidū eius sytace græcoꝝ ab ortu ē & sabdata. Ab occasu aūt antiochia inter duo flumina tigrin & tornadotū. Itē apameæ cui nomē Antiochus matris suæ īposuit. tigri. circūfundit̄. Hæc diuidit̄ archoo. Infra ē susiane: ī q̄ uetus regia ꝑsaꝝ susa a Dario Histapis filio condita Abest a seleucia babylonia. ccccl. mil. pas. Tantūdem ab egbatinis medoꝝ ꝑ mōtē charbatū ī septētrionali. Tigris alueo oppidū est barbethace. Abest a susis. cxxxv. mil. pass. Ibi mortaliū soli auꝝ ī odio cōtrahūt. Id defodiūt ne quo cui sit ī usu. Susianis ad oriētē uersus iungunt̄ oxii latrones & mizeoꝝ. xl. populi liberæ feritatis. Supra eos parēt parthusī mardi & saitæhyi q ꝑtēdunt̄ supra helimaida: quā ꝑsidi ī ora iunximus. Susa a ꝑsico mari absūt. ccl. mil. pas. q̄ subiit ad eā classis Alexādri pasitigri itus ad lacū chaldaicū uocat̄ aphle. uñ susa nauigatiōe. lxv. mil. d. p. absūt. Susianis ab oriēte sūt chosei. Supra chosieos ad septētrionē mesabenæ sub mōte cābalido: q ē caucasi ramus. Inde mollissimo trāsitu ī bactros. Susianen ab helemaide disterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo cōdit[9]: ac rursus exortus ꝑ mesobatenē lapsus circuit arcē susaꝝ ac Dianæ tēplū augustissimū cū illis gētib[9] & ipse ī magna cerimōia sit. Siq dē reges nō ex alio bibūt: & ob id ī lōginqua portāt. Recipit amnes edippū ꝑter asylū a mōtibus persaꝝ ueniētē ad unū ex susianis oppidū. Iuxta eū magoga a carace. xv. p. Quidā hoc in extrema susiane ponūt solitudinibus ꝓximū. Infra euleum elymas ē. In ora iuncta ꝑsidi: a flumino orati ad caracen. ccxl. mil. pas. Oppida eius seleucia & sositrate apposita mōti casyro Orā quæ ꝑiacet minoꝝ syrtiū uice diximus inaccessā cœno plurimū limii deferentibus brixia & ortacea amnibus madēte: & ipsa elymaide in tātū ut nullus sit nisi circuitu eius a ꝑside aditus. Infestatur a serpentibus quos flumina deportāt: pars eius maxime inuia characene uocat̄ ab oppido arabiæ claudēte regna

de quo dicemus exposita prius. M. Agrippæ sententia. Namq; is mediam & parthiam
& psidem ab oriente indo: ab occidēte tigri: a septētrione tauro caucaso: a meridie ru-
bro mari terminatas patere ī lōgitudinē terdecies.xx.mil.paſ. In latitudine.d.cccxl.p
didit. Præterea p mesopotamiā ab oriēte tigri: ab occasu euphrate: a septētrione tauro:
a meridie mari psico īclusam lōgitudine octigētoꝝ.mil.paſ.latitudine.ccclx. Charax
oppidū psici sinus intimū a quo arabia eudemon cognominata excurrit: habitat̄ īcole
manufacto īter cōfluētes dextra tigrin: leua euleū.iii.mil.p.laxitate cōditū est. Primū
ab Alexādro magno colonis ex urbe regia durine: quæ tū interiti deductis: militūq; in
utilibus ibi rectis Alexādriā appellari iusserat: pagumq; pelleneū a patria sua quē pro
prie macedonū fecerat. Flumina id oppidū expugnauere. Postea Antiochus restituit
quintus regū & suo noīe appellauit. Iterumq; īfestatū Passiones Sogdonaci filius rex
finitimoꝝ arabum quē Iuba satrapē Antiochi fuisse falso tradit oppositis molibus re-
stituit: nomē suum dedit emunito situ iuxta in lōgitudinem.vi.mil.paſ. Latitudine
paulo minus. Primo fuit a littore stadiis.x.& maritimū etiā ipsāda porticus habet. Iu-
ba uero pdente.l.mil.paſſ. Nūc abesse a littore.cxx.mil. Legati arabum nostriq; nego-
tiatores q inde uenere affirmāt. Nec ī ulla parte plus aut celerius pfecere terræ flumi-
nibus īuectæ. Magis id miꝝ est æstu longe ultra id accedēte nō repcussa. Hoc in loco
genitū esse Dionysiū terraꝝ orbis situs recētissimū auctorē cōstat: quē ad cōmētāda
omnia in orientē præmissit Diuus Augustus ituro in armeniā ad pthicas arabicasq;
res maiore filio. Nō me pterit: nec sū oblitus sui queq; situs diligētissimū auctorē uisū
nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis:
Iubāq; regē ad eūdē Claudiū Cæsarē scriptis uoluminibus de eadē arabica expeditiōe.

Arabia: nomades: nabatei: omani: tilos: & ogyris insulæ. Ca. XXVIII.

a Rabia gentiū nullis postferēda amplitudīe lōgissima a mōte amano a regiōe
ciliciæ comagenisq; descēdit ut diximus multis gentibus eoꝝ deductis illo a
Tigrane magno spōte uero ad mare nostrū littusq; ægyptiaticū ut docuim9
Necnō & ī media syriæ ad libanū mōtē penetrātibus nubeis qbus iungunt̄ ramisi De
inde teranei: deīde patami. Ipa uero penīsula arabia ītra duo maria rubꝝ psicūq; pcur
rēs quodā naturæ artificio ad similitudinē atq; magnitudinē tali maris etiam circun
fusa. In eadē etiā cæli partē nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ. Fœlix eius
populus. A nostro mari usq; ad palmirenæ solitudines diximus. Reliqua nūc inde pa
gemns. Nomades infestatoresq; chaldeoꝝ scenite ut diximus claudunt: & ipsi uagi: sed
tabetnaculis cognominati: quæ ciliciis metant̄ ubi libuit. Deīde nabathei oppidū in
colunt petram nomine in cōualle paulo minus.ii.mil.paſſ.amplitudinis circundatū
montibus inaccessis amne interfluente. Abest a gaza oppido littoris nostri .d. c. mil.
a sinn persico. Huc cōuenit utrumq; biuiū eoꝝ: q siriæ palmirā petiere: & eoꝝ q ab ga
za uenerūt. A petra incoluerūt omani ad characen oppidis quōdā claris & Semirami-
de cōditis abesamide & soroactia. Nūc sunt solitudines. Deinde est oppidū quod chara
cenorum regi paret in pasitigris ripa forath nomine. In quo a petra conueniunt cha
raceni. Inde.xii.mil.paſſ.secundo æstu nauigant. E parthico enim regno nauigan
tibus uicus theredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldei op-
tinent dextra nomades scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis tigris p
nauigari tradunt barbathiam: mox thumathā: quod abest a petra decem dieꝝ nauiga
tione. Nostri negotiatores dicūt characenorum regi parere: & a pameam sitā ubi resta-
gnatio euphratis cū tigri cōfluat. Itaq; molientes incursionem parthos opibus abiectis
inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primun exquisitam:
locus ubi euphratis ostium fuit flumen salsum pmōtoriū chaldone uoragini similius
quā mari per.l.paſ.ore: flumē achana: deserta.c.mil.paſ.usq; ad īsulam barum. Sinus
capeus quē accolunt gaulopes & chatei. Sinus gerraicus. Oppidū gerra.v.mil.p. am-

plitudine turres habet ex salis quadratis molibus. A littore.l.mil.pas.regio attenæ. Ex aduerso tilos insula totidē milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cū oppido eiusdē nominis. Iuxtaq; altera in ora promōtoria eius.xxii.d. pas. Vltra magnas aspici isulas tradūt ad quas nō sit peruentū. Fluminis ambitum.cxii.mil.d.pas.a persi de lōgius abesse:adiri uno alueo angusto. In isula asgilia gentes nocheti:zurachi: borgodi:catharrei:nomades. Flumē cynos. Vltra nauigationē incōpertā ab eo latere ꝓpter scopulos tradit iuba. Prætermissa mētione oppidi omanoꝝ batrasa aues & tomamē quod priores celebrē portū carmaniæ fecere. Itē omen & athane:quæ nūc oppida maxime celebrari a persico mari nostri negociatores dicūt a flumine canis:ut iuba tradit mōs adusto similis. Gētes epimaranitæ. Mox ichthiophagi. Insulā deserta. Gētes bathymi. Eblitei montes. Insula omoemus. Portus machorbe. Insulæ etaxalos. Onchobrice gēs cadei. Insulæ sine noībus multæ. Celebres uero isura rhinnea & ꝓxima ī q̄ scriptæ sūt stellæ lapideæ litteris icognitis. Goboea portus:bragæ isulæ desertæ. Gēs caludei: dabanegoris regio. Mōs orsa cū portu. Sinus duatus. Insulæ multæ. Mōs tricoriphos. Regio cardalena. Insulæ solanidæ:capina. Itē ichthiophagoꝝ. Deinde glari. Littus hāmæū:ubi auri metalla. Regio canauna. Gētes apitami:gasani:Insula deuuade. Fōs goralus garpheti. Insulæ alaea & amnamethus. Gens clare. Insulæ chelonitis. ichthiophagon:multhe. Eodāda deserta basag. Multæ sabeoꝝ:Flumina tharnar:amnū. Insulæ dolicæ. Fōtes daulotes dora. Insula epteros:labanis:coboris:sambracate:& oppidū eodem noīe incōtinēti. A meridie insulæ multæ:maxima camari:fiumē mysecros:portus leupas. Scenitæ sabæi. Insulæ multæ. Emporiū eoꝝ acila:ex quo in indiā nauigatˀ. Regio amithoscuta:damnia. Mizi maiores & minores:drimati:naumachæ. Hoꝝ promōtoriū cōtra carmaniā ē. Distat.l.mil.pas. Mira res ibi traditˀ. Numeniū ab Antiocho rege missenæ ꝑpositū ibi uicisse. Eodē die classe æstuq; reuerso. iteꝝ eqtatu cōtra ꝑsas dimicātē & gemina trophea eodē ī loco ioui ac Neptuno statuisse. Insula ī alto ob id iacet ogyris clara Rutha rege ibi sepulto. Distat a cōtinēte.cxxv.mil.p. Circuitu.cxii.mil.d. Nec minus altera clara ī azanio mari dioscyrida distās a siagro extimo ꝓmōtorio.cclxxx.mil. pas. Reliq in cōtinēte a noto etiānū autaride ī mōtes octo dieꝝ trāsitus. Gētes larēdani gataphani:cebranitæ pluribus oppidis:sed maximis nagia & thōna tēploꝝ. lxv. Hæc ē amplitudinis significatio hoc ꝓmontoriū:a quo ad cōtinentē troglodytaꝝ.l.mil. p. thoani:acthei:catamoctitæ:tonabei:antidalei:lexianæ:agrei:cerbani. sabæi arabū ꝓpter thura clarissimi ad utraq; maria porrectis gētibus. Oppida eoꝝ ī rubro littore marine:marma:corolia:sabatra. Intus oppida nascus:cardaua:carnus:& quo merces odorū deferūt tomala. Pars eoꝝ atranitæ quoꝝ caput sobotale.lx.mil.tēpla muris ïcludēs Regia tñ est omniū mare libata. Sinū optinet.xciiii.mil.pass.refertū insulis odoriferis: Atramitis in mediterraneo iunguntur. Minei mare accolunt: & elamitæ. Oppidum eiusdē nominis. Iis iunguntur cogulatæ. Oppidū sibi:quod græci apoten uocant arsicodani. Vadei oppido magno:barasei:lechieni:sygaros insula:quam canes non ītrāt expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo leanite qui nomen ei dedere. Regia eorum agra:& in sinu leanar:uel ut alii elana. Nam & ipsū sinū nostri elaniticū scripsere:alii alaniticum. Artemidorus alaniticū. Iuba leniticū. circuitus arabiæ a caraceleana colligere ꝓditur quadragies octies.lxv.p. Iuba paulo minus.xl.mil. putat. Latissima ē a septētrione inter oppida horoeū & caracen. Nūc & reliqua mediterranea eius dicantˀ. Nabatheis thimaneos iunxerūt ueteres:nūc sunt taueni:suelleni:arraceni:arreni. Oppidū in quo omnis negociatio cōuenit:hemuatæ:analitæ. Oppida domada:egrata:mudei. Oppidum badanatha:charei. Oppidum chariati achoali. Oppidum phoda:ac minei a rege cretæ Minoe (ut existimant) originē trahentes : quorū charmei oppidum.xiiii.mil.pass.marriba baramalcū:& ipum nō spernēdū. Itē carnon rhāmei:& hoꝝ origo Rhadamāthus putatur frater Minois. Hemerite massala. Oppida

hamirei:sannei:chantace:bactias:harma. Oppidum gedranite:ampre:ilisanite:bachilite:sammei:amathei. cũ oppidis nessa & cennesseri: Zamareni cũ oppidis saiace scantate:bacascami. Riphearma oppidũ quo uocabulo appellant ordeum. Aurei & rhaui gyrei & mahtæi. Helmodenes: cũ oppido ebode. Agaturi in mõtibus oppido. xxv. mil. paſ in quo fons emiscabales: quo significat camelorũ oppidũ. Amyclomei colonia milesiorum. Actrida oppidũ calingii: quorũ mariba oppidũ significat dominos omniũ. Oppida pallon murannimal iuxta flumen p quod euphraten emergere putãt. Gẽtes agrei hãmonii. Oppidũ athenæ: caurarani: quod significat ditissimos armẽto. Coranitæ: cesani choani. Fuerũt & græca oppida: arethusa larissa: chalcis deleta uariis bellis. Romana arma solus in eã terram adhuc intulit. Aelius Gallus ex equestri ordine. Nã Caius Cæsar Augusti filius prospexit tantum arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab auctoribus qui ante scripserunt: negrã: annestũ: nescam. magusum: tammacũ: labcciã: & supradictã maribam: circuitu. vi. mil. paſ. Itẽ caripeta: quo lõgissime processit. Cætera explorata rettulit. Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinũ ut indos palmis exprimere. Oleum sesamæ. Numerosissimas esse homeritas minoas fertiles agros palmetis arbustis. In pecore diuites cembanos & areos: armis præstare maxime chatamonitas. Carreis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissim os siluarũ fertilitate odorifera: auri metallis agrorũ riguis mellis ceræq; prouẽtu. Deinde de odoribus suo dicemus uolumine. Arabes mitrati degũt: aut in tonso crine: barba abradit: præterq̃ in superiore labro. Aliis & hæc intõsa: mirumq; dictu ex in numeris populis pars coæqua in cõmertiis aut latrociniis degit. In uniuersum gentes ditissimæ ut apud q̃s maxime opes romanorũ parthorumq; subsistãt: uendentibus quæ e mari aut siluis capiant. Nihil inuicẽ redimẽtibus. Nũc reliquam oram arabiæ cõtrariã psequemur. Timosthenes totũ sinũ quatridui nauigatione ĩ longitudinẽ taxauit: bidui latitudinem Angustias. iiii. mil. d. paſ. Eratosthenes ab ostio. xiii. mil. ĩ quamq; partẽ. Artemidorus arabiæ latere. xiiii. l. mil. Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Ca. XXIX.

t Roglodytico uero undecies. lxxxiii. mil. d. pa. ptolemaida usq;. Agrippa. xiiii. xxxii. sie differẽtia laterũ. Pleriq; latitudinẽ. cccclxii. pdiderũt faucis q̃ hyberno oriẽti ob uersa. Alii. iiii. M. alii. vii. m. alii. xii. m. p. petere. Sit⁹ aũt ita se hẽt A sinu leanitico alter sinus quẽ arabes aeant uocant. in quo oroon oppidũ est. Fuit & cambiso inter nelos & marchadas deductis eo ægris exercitus. Gens tyra. Daneon portus. Ex quo nauigabilẽ alueum perducere in nilũ qua parte ad delta dictũ decurrit. lxii. d. paſ. iteruallo. Quod inter flumen & rubrũ mare iter est primus omniũ Sesostris ægypti rex cogitauit. Mox darius persarũ. Deinde Ptolemæus sequens qui eduxit fossam latitudine pedum centum altitudine. xxx. in longitudine. xxxvii. d. paſſ. usq; ad fontes amaros. Vltra deterruit inundatiõis moetus excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto qua terra ægypti. Aliqui eam non auferunt causam sed ne immisso mari corrũperetur aqua nili: quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totũ terẽdo frequentat a mari ægyptio: quod est triplex. Vnũ a pelusio p harenas ĩ quo nisi calami defixi regant uia non reperit. Subinde aura uestigia operiẽte. Alterum uero duobus mil. paſ. ultra caspiũ montem quod a. lx. mil. paſ. redit in pelusiacã uiam. Accolũt arabes autei. Tertiũ a gerro quod ad ipsum uocant. Per eosdẽ arabes. lx. paſ. propius aspe rum montibus & inops aquarũ. Eæ uiæ omnes arsinoen ducũt conditã sororis nomine in sinu charãdra a Ptolemeo Philadelpho: qui primus troglodyticen excussit amnẽq arsinoen præfluit: ac Ptolemæũ appellauit. Mox oppidũ paruũ est ænnũ: p quo alii philiterias scribũt. deide sũt azarei: ex troglodytarũ cõnubiis arabes feri ĩsulæ sapirene: scitala: mox deserta admyos herino: ubi fõs tadnos: mõs eos: ĩsula lãbe. Portus multi. Berenice oppidũ maris Philadelphi noĩe ad q iter a copto diximus. Arabes autei & gnebedei troglodytice: quã prisci michoen: alii midoen dixere. Mons pentedactylos.

Insulæ stenetyre aliquot halõneses nõ pauciores: cardamin. Topazos quæ gēmæ nomen dedit. Sinus isulis refertus ex iis: quæ maren uocat̃: aquosa quæ eratanos: sinentes. Regū ii præfecti fuere. Introrsus candei: quos opiophagos uocāt: serpētibus uesci assueti. Neq; alia regio fertilior eaꝝ. Iuba qui uidet̃ diligentissime ꝓsecutus hæc omisit in hoc tractu (nisi si exēplariū uitiū ē) berenicen alterā: quæ pāchrysos cognominata est. Tertiā quæ epidires insignē loco. Est eni sita ī ceruice lōge procurrente: ubi fauces rubri maris. iiii. mil. d. pass. ab arabia distāt. Insulæ ibi cytis topaziū ferens & ipa ultra siluas ubi ptolemais a Philadelpho cōdita ad uenatus elephantoꝝ: ob id epiterias cognominata iuxta lacū monoleū. Hæc ē regio secūdo uolumine a nobis significata. In q. xl. diebus ante solstitiū totidēq; postea hora. vi. cōsumunt̃ umbræ: & in meridiē reliqs horis cadūt. Cæteris diebus in septētrionē: cū in berenice quā primā posuimus ipso die solstitii. vi. hora umbræ in totū absumant̃: nihilq; adnotat̃ aliud noui. D. cii. mil. p. īteruallo a ptolemaide res īgētis exempli. locusq; subtilitatis īmensæ mundo ibi dephenso cū indubitata rōne umbraꝝ. Eratosthenesq; mensurā terræ ꝓdere inde coeperit. Hinc asaniū mare: promōtoriū quod aliq hispalū scripsere. Lacus mandalū. Insula casitis: & ī alto multæ: in qbus testudo plurima. Oppidū sace. Insula dephindis. Oppidū aduliton. Aegyptioꝝ hoc serui a dominis ꝓfugi cōdidere: Maximū hic emporiū troglodytaꝝ etiā æthiopū. Abest a ptolemaide. v. dieꝝ nauigatiōe. Deferūt plurimum ebur. Rhinocerotū cornua. Hippopotamoꝝ coria: celtiū: testudinū spingia: mancipia: Supra æthiopes arroteras insulæ quæ alien uocat̃. Itē bacchias: & antibachias. & stratioten. Hic in ora æthiopiæ sinus īcognitus: quod admiremur cum ulteriora mercatores scrutent̃. Promontoriū in quo ē fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra Isidis portus. x. dieꝝ remigio ab oppido adulitaꝝ distans. In eū a troglodytis myrrha cōfert̃ Insulæ añ portū duæ pseudopylæ uocant̃: interiores totidē pylæ. In altera stellæ lapideæ litteris īcognitis. Vltra sinus abalitus. Insula diodori: & aliæ desertæ. Oppidū gaza: promontoriū & portus mossilicus: quo cynnamomū deuehit̃. Hucusq; Sesostris exercitū duxit. Aliq unū æthiopiæ oppidū ultra ponūt in littore baragaza. A moselite ꝓmontorio atlāticum mare incipe uult Iuba: ꝑter mauritanias suas: gadis usq; nauigādū choro. Cuius tota sententia hoc ī loco subtrahēda nō ē. A ꝓmōtorio indoꝝ quod uocat̃ leptecara ab aliis drepanū ꝓponit recto cursu ꝑter exusta & malacho insulam. xv. mil. pass. esse. Inde ad locū quē uocant sceneos. ccxxv. mil. Inde ad īsulā sadanū. cl. mil. pass. Sic fieri ad apertū mare. xviii. lxxxv. mil. Reliq omēs ꝓpter solis ardorē nauigare posse nō putauerūt. Quin & cōmertia ipsa infestāt ex insulis arabes astytæ appellati: quoꝝ bubulos utres binos sternētes pōte pyraticā exercēt sagittis uenenatis. Gentes troglodytarum iuba tradit herotoas a uenatu dictas miræ uelocitatis sicut ichthiophagos natantes ceu maris aialia. Bargenos: zageras: chalybas: saxinas: syrecas: daremas: domazenes. Quin & accolas nili a syene nō æthiopū populos: sed arabū esse dicit usq; meroen. Solis quoq; oppidū quod nō ꝓcul mēphi in ægypti situ diximus arabas cōditores habere. Sunt & q ulteriorē ripā æthiopiæ auferāt adnectantq; africæ. Ripas autē incolere ꝓpter aquā. Nos relicto cuiq; arbitrio ītelligēdi oppida quo tradunt̃ ordine utrinq; ponemus. A syene & prius arabiæ latere gens catadupp i. Deinde syenite Oppida tacompson: quā quidā appellarūt thathicen: araman: sesamon: sādura: nasaudum anaundoma: cumara: beta: & bochiana: leuphitorga: tātarene: meechindita: noa: gophoa: gystate: megeda: lea: rhēnia: nupsia: direa: pataga: bagada: dumana: rhadata: ī quo felis aurea ꝓ deo colebatur. Boron in meditarraneo mallo: proximū meroe. Sic ꝓdidit Bion. Iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptū & ætihiopiam: quod arabes myrson uocauere. Deinde tacompson: aranium: sesanium: pidne: mamuda: corambin. Iuxta eam bituminis fontem: hāmodata: prosda: parenta: mama: tessata: gallas: zoton: gaucomene: meumpidi: botas: endōda: cametas. Nomadas

in tabernaculis uiuentes cystæ:pēmani:gadagaleni :paloi:primi: nupsii:deseleni:pa-
tini:grambreues:magasne:segasmala:crāda:dēna:cadeumna.thena:batha:alana: ma
cua:scāmos:gorā.In insula ab iis ab Alexandro callim.seren:mallos:agocen. Ex Afri-
ce latere tradita sunt eodē nomine tacōpsos altera:siue pars prioris mogora:sea:edosa
pelenaria:epyndis:magusa:bauma:linitima:spyntuma:sydopta:gēsoa:pidicitora:cu-
goa:orsima:suasa:mauma:rhuma:urbuma:mulona quod oppidū græci hypatitō uo
carūt.Pagoargas:zamnes:unde elephāti incipiāt. Māblia:berresa:cetuma.Fuit quōdā
& epis oppidū cōtra meroen anteq̄ Bion scriberet deletū.Hæc sunt ꝑdita usq; meroen
ex q̄bus hoc tēpore nullū ꝑpe utroq; latere extat.Cæteræ solitudines. Nuper renūtia
uere principi.Neroni missi ab eo milites prætoriani cū tribuno ad explorandū iter re
liqua bella æthiopicū cogitāti.Intrauere autē & eo arma Romana Diui Augusti tē
poribus duce.P.Petronio & ipso equestris ordinis præfecto.Aegyptus oppida eorum
expugnauit quæ sola inuenerat quo dicemus ordine.Splegin:primin : boccin:furū-
min:cābusin:attenan:stadisin:ubi nilus præcipitās se fragore auditū accolis aufert.
Diripit & nepata.Lōgissimi autē a syene ꝑgressus.d.ccclxx.M.p.Nec tn̄ arma Roma
na solitudinē ibi fecerūt.Aegyptioꝵ bellis attrita est æthiopia uicissim īperitando ser
uiendoq; clara & potēs etiā usq; ad Troiana bella Mēnone regnāte.Et syriæ īperitasse
eā nostroq; littore ætate regis cephei patet Andromadæ fabulis.Simili modo & de mē
sura eius uaria ꝑdidere.Primus Daliō ultra meroen lōge subuectus.Mox Aristocre-
on:& Bion:& Basilis:Simonides minor etiā q̄nquēnio ī meroe moratus cū de Aethio
pia scriberet. Nā & Thimosthenes classiū Philadelphi præfectus sine mēsura dieꝵ.lx.
a syene meroē iter ꝑdidit.Eratosthenes.d.c. M.xxv.Artemidorus.d.c.mil.Sebosus ab
ægypti extremis sexdecies.lxxv.mil.p.ꝓxime dicti.lxv.Veꝵ omnis hæc finita nup di
sputatio est:quoniā a syene.d.cccclxii.mil.Nerōis exploratores renūtiauere his mōis.
A syene hieranisicamenon.liiii.mil.pas.Inde tania.lxxv.mil.pas.regiōe enominitō.Ae
thiopū primi.cxx.mil. Acinā.lxiiii.mil.Pitarā.xxv.Tergedū.cvi.mil.Insulā gagauden
esse ī medio eo tractu.Inde primū uisas aues psitacos:& alterā quæ uocatur artigula:
animal spigion:a tergedocynocephalos.Inde nabatha.lxxx.mil.Oppidū id ꝑuū inter
prædicta solū.Ab eo ad insulā meroen.ccclx.mil. Herbas circa meroen demū uiridio-
res syluarumq; aliq̄d apparuisse rhynocerotū elephantorūq; uestigia . Ipsum oppidū
meroen ab introitu insulæ abesse.lxx.mil.pas.Iuxtaq; aliā insulā tractu dextro subeū
tibus aluæo quæ portū faceret.Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminā Candacē:q̄
multis iā ānis nomē ad reginas trāsiit.Delubꝵ Hāmonis est ibi religiosum:& toto tra
ctu sacella. Cæteꝵ cū potirent̄ rerū æthiopes:īsula ea magnæ claritatis fuit . Tradūt
armatoꝵ.ccl.M.dare solitā:artificū.iiii.M.alere.Reges æthiopū·xlv..Et hodie tradūt̄.

Multiformes & miræ hominū effigies. Ca. XXX.

u Niuersa uero gens etheria appellata est:deinde atlātia:mox a Vulcāi filio Ae
thiopæ Aethiopia. Aīmaliū hominūq; effigies mōstriferas circa extremitates
eius gigni minime miꝵ artifici ad formāda corpora effigiesq; celēdas mobili
tate ignea.Ferūt certe ab oriētis ꝑte ītima gētes esse sine naribus:æquali totius corpo
ris planitie.Alias superiore labro orbas:alias sine linguis.Pars etiā ore cōcreto: & nari
bus carēs uno tantū foramine spirat:potumq; calamis auenæ trahit & grana eiusdē
auenæ spōte ꝓuenientis ad uescendū.Quibusdā ꝑ sermone nutus motusq; mēbroꝵ
eē.Quibusdā an̄ Ptolemæū latuꝵ regē ægypti ignotus fuit usus igniū.Quidā & pyg
mæoꝵ gētē ꝓdiderūt an̄ paludes ex q̄b9 nilus oriret̄.In ora.n. ubi desiim9 cōtiui mō
tes ardētib9 similes rubēt.Troglodytis & rubro mari a meroe tractus oīs q̄ supponit̄ a
napta tridui itiere ad rubꝵ littus aq̄ pluuia ad usū cōplurib9 locis seruat̄:fertilissīa re
giōe q̄ ītereſt auri.Vlteriora a tabuli æthiopū gēs tenet. Deīde cōtra meroē megabar
ri:quos aliqui adiabaras nominauere oppidum habent Apollinis.Pars eoꝵ nomades

quæ elephantis uescitur. Et ex aduerso i africæ parte macrobii. Rursus a megabarris menones: & danelli: dierũq; .xx. iteruallo critési. Vltra eos dochi. Deinde gymnites sẽper nudi. Mox anderæ: mathitoe: mesagebes: hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinũt. At ex africæ pte medimni. Deĩde nomades cynocephaloꝝ lacte uiuẽtes: olabi: sorbotæ: q̃ octonũ cubitoꝝ esse dicũt. Aristocreon libye latere a meroe oppidũ tolen dieꝝ qnq; itinere tradit. Inde dieꝝ. xii. esar ægyptioꝝ oppidũ: quo psámeti cũ fugerẽt ĩ eo ꝓdũt annis. ccc. habitasse. Cõtra ĩ arabico latere diaron oppidũ eẽ eoꝝ. Bion aũt sapen uocat qđ ille esar: & ipso noĩe aduẽas ait sĩgnificari. Caput eoꝝ in ĩsula sẽbobitin: & tertiũ ĩ arabia sai. Inter mõtes aũt & nilũ symbari sũt phaliges. In ipsis uero mõtibus aschæ multis natiõibus. Abesse a mari dicũt dieꝝ qnq; itinere. Viuũt elephãtoꝝ uenatu. Insula ĩ illo sambritaꝝ regiõi paret. Ab ea nubei æthiopes dieꝝ octo itinere. Oppidũ eoꝝ nilo impositũ tenupsi sambri: apud quos q̃drupedes oẽs sine aurib⁹ ẽt elephãti. At ex africæ pte ptoembari tonẽphoæ: q canẽ ꝓ rege habẽt motu eius impia augurãtes. Arusbi oppido longe a nilo sito. Posteo achisarim. phaliges marigerri casamarri Bion & alia oppida ĩ ĩsulis tradit. A sẽbobiti meroen uersus dieꝝ toto itinere. xx. Proximæ ĩsulæ oppidũ sebarritaꝝ sub regina. Et aliud a sara. Alterius oppidũ dandẽ. Tertiã medoen uocãt ĩ q̃ oppidũ asel. Quartã eodẽ quo oppidũ noĩe garoden. Inde paropas oppidũ. Nauos modũdæ: mãdatini: secãduni: colligati: secãdæ: nauectabæ: cumi: agrospi: ægyptani: cãdrogari arabũ sũmoꝝ. Regio supra sirbitũ ubi desinũt mõtes tradĩt a q̃busdã habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas: quod significat ternũ & q̃ternũ oculoꝝ uiros: nõ q̃a sic sit: sed q̃a sagittis p̃cipua cõtẽplatiõe utunt. Ab ea uero pte nili quæ supra syrtes maiores oceanũq; meridianũ ꝓtendit dalion uocatos eẽ dicit pluuia tantũ aq̃ utentes cisoros: lõgoporos. Ab eo calicib⁹ dieꝝ. v. itinere usibalcos ĩsuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deĩde fabulosa ad occidẽtẽ uersus nigroæ: quoꝝ rex unũ oculũ habeat ĩ frõte. Agriophagi pãtheraꝝ & leonũ carnib⁹ maxime uiuẽtes. Pãphagi oĩa mãdentes. Antropophagi humana carne uescentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ q̃drupedum ferarũ mõ uagi. Deinde hesperiæ sperorgi quos ĩ mauritaniæ cõfinio diximus. Pars quædã æthiopũ locustis tantũ uiuit fumo & sale duratis ĩ annua alimẽta ĩ q̃dragesimũ uitæ annũ nõ excedũt. Aethiopũ terrã uniuersã cũ mari rubro patere ĩ lõgitudinẽ semel & uities. lxx. mil. p. In latitudinẽ cũ supiore ægypto duodecies. xcvii. M. Agrippa existimauit. Quidã lõgitudinẽ ita diuiserũt. A meroe sirbitũ. xv. dierũ nauigatiõe. Abea. xii. ad dabellos. Ab iis ad oceanũ æthiopicũ. vi. dierũ iter. In totum enĩ ab oceano ad meroen. d. cc. mil. xxv. mil. pass. esse iter auctores fere cõuenit. Inde syenẽ q̃tũ diximus. Sita ẽ æthiopia ab oriente hyberno ad occidentẽ hybernũ. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirẽt. meridiana eius pte ĩminens mari mõs excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a quo nauigatio q̃tridui ad ꝓmõtoriũ qđ hesperionceras uocat confine africæ iuxta æthiopas & hesperios. Quidã & in eo tractu modicos colles amæna opacitate uestitos ægypanum satyrorumq; produnt.

Insulæ æthiopici maris. Ca. XXXI.

i NSulas toto eo mari & Euphorus cõplures esse tradit & Eudoxus & Thimosthenes: Clitarchus uero Alexãdro regi renũtiatã ad eo diuitẽ: ut equos incolæ talẽtis auri permutarent. Alterã ubi sacer mons opacus silua repertus esset distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Cõtra sinum persicũ cernen nominat insula aduersa æthiopiæ: cuius neq; magnitudo neq; interuallũ a continẽte cõstat. Aethiopias tãtum populos habere tradit. Euphorus auctor est a rubro mari nauigãtes in eã nõ posse ꝓpter ardores ultra quasdã colũnas (ita appellãt paruæ insulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montem atlantem a terra stadia. viii. abesse prodidit cernen. Nepos Cor. ex aduerso maxime carthaginis a continente pass. mil. non am-

pliorem circuitum.ii.mil.Traditur & alia insula contra montem atlantem:& ipsa at
lantis appellata.Ab ea qnq; dierū nauigatiōe solitudines ad æthiopas hesperios:& pro
mōtoriū quod uocamus hesperionceras.Inde primū circūagente se terrarū fonte i oc
casum ac mare atlanticū.Cōtra hoc quoq; ꝓmontoriū gorgones insulæ narrantur.
Gorgonū quondā domus bidui nauigatione distātes a cōtinente ut tradit Xenophō
Lampsacenus.Penetrauit in eas Hāno pœnorū impator.Prodiditq; hirta fœminarum
corpora uiros pernicitate euasisse.Duarumque gorgonū cutes argumenti& miracu
li gratia in Iunonis templo posuit spectatas usque ad Carthaginem captam . Vltra
has etiānum duæ hesperides insulæ narrant̄. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt:
ut statius sebosus a gorgonū insulis prænauigatione atlantis dierū.xl.ad hesperidum
insulas cursum ꝓdiderit:ab iis ad hespiōceras unius. Nec mauritaniæ isularū certior
fama ē .Paucas modo cōstat esse ex aduerso autologū a Iuba repertas i qbus getulicā
purpurā tinguere istituerat.

De fortunatis isulis. Ca. XXXII.

s Vnt q ultra eas fortunatas putāt esse quasdā & alias:quarū numero idē sebo
sus etiā spatia cōplexus iunoniā abesse a gadibus.d.ccl.mil.pas.tradit.Ab ea
tantūdem ad occasum uersus pluuialiā caprariamq;.In pluuialia nō esse aq̄
nisi ex imbribus.Ab iis.ccl.mil.pas. Fortunatas cōtra leuam mauritāiæ.viii.mil.pas.
Orā solis uocari in cōualle a cōuexitate & planariā a spetie cōuallis circuitu.ccc. M:
pas.Arborū ibi ꝓceritatē ad centū quadraginta quattuor pedes adolescere.Iuba de for
tunatis ita inquisiuit:ut sub meridiē positas esse ꝓpe occasum a purpurariis.d.ccxxv
M.pas.sic ut.ccl.supra occasum nauigetur. Deinde p.ccclxxv.mil.pas.ortus petatur
Primā uocari umbriō nullis ædificiorū uestigiis :habere i montibus stagnū:arbores
similes ferulæ:ex quibus aqua exprimat̄ ex nigris amara:ex cādidioribus potui iucū
da.Alterā insulā iunoniā appellari.In ea ædiculā esse tantū lapide extructā . Ab ea in
uicino eodē nomine minorē . Deide caprariā lacertis grādibus refertā.In cōspectu ea
rū eē niguariā quæ hoc nomē accepit a ꝑpetua niue nebulosam.Proximā ei canariā
uocari a multitudine canū ingētis magnitudinis.Ex qbus perducti sunt a Iuba duo
q apparēt ibi uestigia ædificiorū.Cū autē copia omnes pomorū & auiū omnis generis
abundēt hāc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pinea abūdare. Esse copiā quoq;
mellis papirū quoq; & siluros i amnib⁹ gigni .Infestari eas belluis q̄ expellant̄ assidue
putrescētib⁹ . At abūdēt orbe terrarū i traextra indicato collecta i arctū mēsura æqu
ior uidetur:

Terræ p mēsuras cōputatæ digestio Ca. XXXIII.

p Olybius a gaditano freto longitudine directo cursu ad os mæotis.xxxiiii.
xxxvii. Mil. d.pass.prodidit. Ab eodē iitio ad orientē cursu recto Siciliā. xii.
es.lx.mil.d.pas. Cretam.ccclxxv.pas.Rhodum.clxxxvii..d.pas. Chelidonias
tantumdem .Cyprum.cccxxv.pas.Inde Syriæ Seleuciam pieriam. cxv.pas. Quæ cō
putatio efficit uicies ter:xl.mil.passus . Agrippa hoc idē interuallū a freto gaditano
ad sinū persicū p longitudinē directā.xxxiiii.xl. mil . pass.taxat.In quo haud scio an
sit error numeri:quoniā idē a siculo freto alexādriā cursus.xii.l.mil.pa. tradidit.Vni
uersus āt circuitus p sinus dictos ab eodē exordio colligit itra mæoti lacū.clvi.mille .
pass.Artemidorus adiicit.d.cclvi.mil.Idem cum mæotide.clxxiii.xc.pas.esse tradit.
Hæc est mensura inermium & pacata audacia fortunam prouocantium hominum.
Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur utcūque difficultatem affert au
ctorum diuersitas.Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita.
Est ergo ad hoc præscriptum europæ magnitudo.lxxxi.xlviii.mil.pas.Africæ ut me
dia ex omni uarietate prodētium summatur cōputatō.Efficit lōgitudo.xxxvii.xlviii.
M.Latitudo qua colit̄ nusq̄.ccl.M.p.excedit.Sed quoniā a cyrenaica ei⁹ pte:d.ccccx.
M.pas.eā fecit Agrippa.Deserta eius ad garamātas usq; q̄ noscebāt̄ cōplectēs uniuer
sam mēsurā quæ uenit i cōputationem·xlvi.viii.mil.pas.efficit.Asiæ lōgitudo i cosess

so est.lxiii.mil.d.cccl.mil.pas.Latitudo sane computetur ab æthiopico mari alexan/driam iuxta nilum sitam:ut p meroen & syenen mẽsura curat.xviii.lxxv.mil.pas. Ap paret ergo europã paulominus dimidia asiæ parte maiorẽ esse q̃ asiam.Eandem altero tanto & sexta pte africæ ampliorẽ q̃ africã.Quod si misceant̃ omẽs sũmæ liquido pate bit europã totius terræ tertiã esse partẽ & octauã paulo amplius. Asiam uero quartã & quartãdecimã.Africam autem quintã & insup sexagesimã.His addemus etiãnum unam græcæ inuentionis sententiã uel exquisitissimæ subtilitatis ut nihil desit ĩ spe/ctando terrarũ situ:indicatisq; regionibus noscat̃:& quæ cuiq; earũ societas sit siue co/gnitio dierũ ac noctiũ.quibusq; ĩter se pares umbræ & æqua mundi cõuexitas. Ergo reddetur hoc etiã:terraq; uniuersa in mẽbra cæli digeret̃.Plura sũt aũt hæc segmenta mundi:quæ nostri circulos appellauere: græci pararellos.

Digestio terrarũ in pararellos & umbras pares. Ca. XXXIIII.

p Rincipiũ habet indiæ pars uersa ad austrũ.Patet usq; arabiã & rubri maris ac/colas.Cõtinent̃ gedrosi:persæ:carmani:elimæi:parthienæ:aria:susiane:meso/potamia selucia cognomĩata.Babylonia arabia ad petras usq;.Syria cele:pelusiũ ægy/pti.Inferiorq; ora quæ uocat̃ alexãdriæ africæ maritima.Cyrenaica oppida oĩa. Tap/sus:hadrumentũ:clupea:carthago.Vtica utraq; hippo.Numidia mauritania utraq;: atlanticũ mare:colũnæ Herculis.In hoc cæli circũplexu æqnoctii die media umbili/cus quẽ gnomonẽ uocãt:septẽ pedes lõgus:umbrã:nõ ampli⁹ q̃ttuor pedes lõgã red/dit.Noctis uero dieiq; lõgissima spatia horas.xiiii.æqnoctiales habẽt breuissima e con/trario decẽ.Sequẽs circulus ĩcipit ab india uergẽte ad occasũ:uadit p medios parthos p̃sepolin:citima:persidis:arabiã citeriorẽ:iudæam:libani mõtis accolas.Amplectit̃ ba bylonen:ydumæã:samariã:hierosolymã:ascalonẽ:ioppã:cæsareã: phœnicẽ: ptolemai/dẽ:sidonẽ:tyrũ:beritũ:botrin:tripolin:byblũ:antiochiã:laodiceã:seleuciã:ciliciæ:mari tima:cyprũ:austrinã:cretã:lilybeũ in sicilia:septẽtrionalia africæ & numidiæ.Vmbili cus æqnoctio.xxxv.pedũ umbrã.xxiiii.pedes longã facit.Dies aũt noxq; maxima qua tuordecim horarũ æqnoctialiũ est accedẽte iis q̃nta pte unius horæ.Tertius circulus ab indis timauo p̃ximis orit̃.Tẽdit p caspias portas mediæ p̃ximas catoniã: cappado ciã:taurũ:amanũ:issum:cilicias portas:solos:tharsũ:cyprũ:pisidiã:pãphyliã:syden: ly/caoniã:lyciã:patharã:xanthũ:caunũ:rhodũ:coum:halycarnasũ:gnidũ:doriadũ:delũ: cycladas medias:cithiũ:maleã:argos:laconiã:elin:olympiã:messeniã:pelopõnesũ:syra/cusas:catinã:siciliã mediã.sardiniæ austrina:carteiã:gades.Gnomonis cũctæ umbra/rũ.lxxvii.unciarũ faciũt.Lõgissimus dies ẽ æqnoctialiũ horarũ.xiiii.atq; dimidiæ cum xxx.pte unius horæ.Quarto subiacẽt circulo quæ st̃ ab altero latere timaui.Cappado ciæ austrina galatia:mysia:gardus:smyrna:sypilus:tmolus mõs:lydia:caria:ionia:tra lis:colophon:ephesus:miletos:samos:chios:icariũ mare:cyclades septẽtriõales:athenæ megara:corithus: sicyon:achaia:patare:isthmus.epirus:septẽtriõalia:siciliæ:narbonẽ sis galliæ exortiua:hispaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occasũ.Gnomõi: xxi.pedũ respondẽt umbræ.xvii.pedũ.Lõgissimus dies habet æqnoctiales horas quat tuordecim & duas tertias unius horæ.Quinto cõtinẽt segmẽto ab ĩtroitu caspii ma/ris bactria:hyberia:armenia:mysia:phrygia:hellespõtus:troas:tenedus:abidos: scepsis: iliũ:ida mõs:ciziciũ:lapsacũ:sinope:amisũ:heraclea:ĩ põto:paphlagõia:lemnus:ĩbrus: thassus:casandria:thessalia:macedonia:larisa:amphipolis:thessalionice: pella: edesus: beroea:pharsalia:caristum:euboea boeotũ:chalcis delphi:acarnania:ætholia:apollõia brundusium:tarentum:thurii:locri:regium:lucani neapolis.puteoli:thuscum mare corsica:baleares:hispania media.Gnomoni septem pedes umbris sex.Magnitudo diei summa horarũ æquinoctialium quindecim.Sexta cõphensio qua continetur urbs roma amplectirur caspias gentes:caucasum:septentrionalia armeniæ:apolloniam su/pra rhyndacũ:nicomediã:niceã:chalcedonẽ:bizãtiũ:lysimachiã:cherõnesũ:melanẽ si/

num:abderam:samothraciam:maroneam:oenum:bessicam:thraciā:medicam : pæoniam:illyrios:dyrrachiū:canusiū : Apuliæ extima : Campaniā:& ethruriā:pisas lunā Luccam:Genuā liguriam:antipolin:massiliam:narbonem:tarraconē: hispaniam tar raconensem:mediam:& inde ꝑ lusitaniā. Gnomoni pedes nouē umbræ octo. Lōgissi ma diei spatia horaꝝ æquinoctialiū.xv.addita nona parte unius horæ:aut ut Nigidio placuit quinta. Septima diuisio ab altera caspii maris hora incipit. Caditq; supra callati:bosphoꝝ:boristenē: stomos:thraciæ auersa:triballos illyrici reliqua:adriaticū ma re:aquileam:altinū:Venetiā:Vincētiā:Patauiū:Veronam:Cremonam::Rauēnā: An conā:Picenum:marois:pelignos:sabinos:umbriā:Ariminū:Bononiā:Placētiam:Mediolanū:omniaq; ab apēnino. Transq; alpes galliā:aquitaniam uiēnā:pireneū:celtibe riam. Vmbilico.xxxv.pedū umbræ.xxxvi. Vt tamē i partē uenetiæ exequet̄ umbra gnomoni. Amplissima dies horaꝝ æquinoctialiū.xv.& quintaꝝ partiū horaꝝ trium. Hactenus antiquoꝝ exacta celebrauimus. Sequētium diligētissimi quod superest ter raꝝ tribus assignauere segmētis. A tanai per mæotin lacū & sarmatas usq; boristenē: atq; ita ꝑ dacos partemq; germaniæ gallias oceani littora amplexi:quod esset horarꝝ xvi. Alteꝝ per hyperboreos & britāiam horaꝝ.xvii. Postremo scyticū a rhipheis iugis i thilem:in quo dies cōtinuarent̄ (ut diximus) noctesq; ꝑ uices. Iidē & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primū per insulā meroen & ptolemaidem in rubro mari ad elephantoꝝ uenatus cōditam ubi longissimus dies.xii.horaꝝ esset dimidia hora amplior. Secundū per syenē ægipti euntē:q esset horaꝝ.xiii. Idemq; singulis dimidia horaꝝ spatia usq; ad ultimū adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLIINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VII.

PROEMIVM.

De Animalibus

m

Vndus et in eo terræ gentes maria:insulæ :insignes ur bes adhunc modū se habent. Animantium in eodem natura nullius ꝓpe partis cōtēplatiōe minor ē. Siqdē cū omnia exequi humanus nequeat animus. Pricipiū iure tribuet̄ homini:cuius causa uidet̄ cuncta alia genuisse natura magna & sæua mercede cōtra tanta sua munera:ut nō sit satis æstimare parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante omnia unū animantiū cūctoꝝ aliena alienis uelat opibus:cæteris uariæ tegumēta tribuit:testas:cortices:coria:spinas:uillos:setas:pi los:plumā:pēnas:squamas:uellera. Trūcos etiā arboresq; cortice interdū gemino a fri goribus & calore tutata est. Hominē tantū nudū & in nuda humo natali die abiicit ad uagitus statim & ploratū:nullūq; tot animaliū aliud ad lachrymas: & has ꝓtinus uitæ principio. At Hercule risus præcox illi & cellerrim⁹ ante quadragesimū diē nul li dat̄. Ab hoc lucis rudimēto quod ne feras qdem iter nos genitas uincula excipiūt: & omniū mēbroꝝ nexus:atq; infœliciter natū iacet māibus pedibusq; deuinctis fiēs. Animal cæteris imperatuꝝ:& a suppliciis uitā auspicat̄:unā tantū ob culpam quia natū est. Heu demētia ab iis initiis existimantiū ad sṗbiam se genitos. Prima roboris spes primumq; tēporis munus quadrupedi similē facit. Quādo homini incessus? quā do uox? quādo firmū cibis os? q̄diu palpitās uertex. Summæ inter cūcta animalia im becillitatis indiciū. Iā morbi tot atq; medicinæ tot cōtra mala excogitatæ:& hæ quoq;

ſubinde nouitatibus uictæ:cætera ſentire naturam ſuam. Alia pernicitatem uſurpa
re: alia ꝑpetes uolatus:alia uires:alia nare.Hominē ſcire nihil ſine doctrina:nō fari nō
ingredi:nō ueſci:breuiterq; nō aliud naturæ ſpōte ꝗ flere.Itaq; multi extitere q nō na
ſci optimū cēſerent:aut ꝗ ociſſime oboleri.Vni animātiū luctus ē datus.Vni luxuria:
& qdē innumerabilibus modis:ac ꝑ ſingula membra uni ambitio.Vni auaritia. Vni i⸗
mēſa uiuēdi cupido.Vni ſuꝑſtitio.Vni ſepulturæ cura:atq; etiā poſt ſe defutura.Nul
li uita fragilior.Nulli reꝝ oīum libido maior.Nulli pauor cōfuſior. Nulli rabies acri⸗
or.Deniq; cætera animātia i ſuo genere ꝓbe degūt.Cōgregari uidemus & ſtare contra
diſſimilia.Leonū feritas īter ſe nō dimicat.Serpētū morſus nō petit ſerpētes.Ne maris
qdē beluæ ac piſces niſi i diuerſa gnā ſæuiūt.At hercule ñ hoī pluria ex hoīe ſt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Ca. .I.

e T de uniuerſitate qdem generis humani magna ex parte in relatione gentiū
diximus.Neq; enim ritus moreſq; nūc tractamus.Innumeri ſunt totidē pene
quot ſunt hominū cœtus.Quædā tñ nō omittenda duco:maximeq; longius
a mari degentiū.In quibus ꝓdigioſa aliqua & icredibilia multis uiſum iri haud dubi⸗
to.Quis enim æthiopas ante ꝗ cerneret credidit?aut cui nō miraculo ē cū primū i no
titiā uenit?Quāmulta fieri nō poſſe priuſꝗ ſint facta iudicātur.Naturæ uero reꝝ uis
atq; maieſtas in oībus momētis fide caret:ſi qs modo ꝑtes eius ac nō totam cōplectat̄
animo.Ne pauones aut tigriū pantherarūq; maculas & tot aīalium picturas cōmemo
rē:ꝑuū dictu:ſed im̄nēſum æſtimatione:tot gentiū ſermones:tot linguæ:tanta
loquēdi uarietas:ut externus alieno pene nō ſit hominis uice.Iā i facie uultuq; noſtro
cū ſint.x:aut paulo plura mēbra nullas duas i tot milibus hoīnū īdiſcretas effigies ex
iſteret.Quod ars nulla i paucis numero ꝑſtet affectādo.Nec tñ ego in pleriſq; eoꝝ ob⸗
ſtringam fidē meā:potiuſq; ad auctores relegabo:qui de dubiis rogent̄ omnibus. Mō
ne ſit faſtidio græcos ſequi tanto maiore eoꝝ diligentia uel cura uetuſtiore.

De Scythis & aliaꝝ diuerſitate gentium. Ca. .II.

e Sſe ſcythaꝝ genera & quidē plura:quæ corporibus humanis ueſcerent̄ indi
cauimus.Id ipm incredibile fortaſſe ni cogitemus i medio orbe terraꝝ ac ſici
lia & italia fuiſſe gentes huius mōſtri cyclopas & leſtrigonas:& nuꝑrime trāſ
alpes hominē imolari gentiū eaꝝ more ſolitū:quod paulo a mādēdo abeſt.Sed & iuxta
eos qui ſunt ad ſeptētrionē uerſi haud ꝓcul ab ipſo aquilonis exortu ſpecuq; eius di⸗
cto:quē locum geſglitron appellant ꝓdunt arimaſpi:quos diximus uno oculo i frōte
media inſignes:qbus aſſidue bellū eſſe circa metalla cū gryphis feraꝝ uolucri genere
quale uulgo tradit̄:eruente ex cuniculis auꝝ mira cupiditate & feris cuſtodientibus
& arima pis rapiētibus:multi ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Procōneſius
ſcribūt:ſuꝑ alios aūt antropophagos ſcythas ī quadā cōualle magna tinaui mōtis re⸗
gio ē:quæ uocat̄ abarimō:in ꝗ ſiluestres uiuūt hoīes auerſis poſt rura plantis eximiæ
uelocitatis:paſſim cū feris uagātes.Hos i alio nō ſpirare cælo:ideoq; ad finitimos reges
nō pertrahi.Neq; ad Alexandrū magnū pertractos Beton itineꝝ eius menſor ꝓdidit.
Priores antropophagos quos ad ſeptētrionē eſſe diximus:x.dieꝝ itinere ſupra boryſt⸗
henē amnem oſſibus humanoꝝ capitū bibere.Cutibuſq; cū capillo ꝓ baltelibus ante
pectora uti Iſigonus Niceenſis.Idē in albania gigni quoſdā glauca oculoꝝ acie:pueri
tia ſtatim canos:q noctu pluſꝗ īterdiu cernāt.Idē itinere dieꝝ. x. ſupra boryſthenem
ſauromatas tertio die cibū cape ſemp.Crates Pergamenus in helleſpontū circa parium
genus hominū fuiſſe tradit:quos ophiogenes uocat:ſerpentū ictus cōtactu leuare ſoli
tos:& manu īpoſita uenena extrahere corpori.Varro etiā nunc eſſe paucos: ibi quoꝝ
ſaliuæ contra ictus ſerpentium medeant̄.Similis & in africa gens pſylloꝝ fuit ut Aga
tharchides ſcribit a pſyllo rege dicta cuius ſepulchrum in parte ſyrtiū maiorū ē. Hoꝝ
corpori ingenitū fuit uirus exitiale ſerpētibus:ex cuius odore ſopiret eas.Nos uero li⸗

beros genitos protinus obiiciendi ſæuiſſimis eaꝝ.Eoq; genere pudicitiā cōiugum ex-
periendi nō ꝓfugiētibus adulterino ſanguine natos ſerpētibus.Hæc gens ipſa qdem
ꝓpe īterēptione ſublata eſt a naſamonibus:qui nunc tenent has ſedes. Genus tamen
hoīum ex iis q ꝓfugerāt:aut cū pugnatū eſt abfuerāt:hodieq; remanet ī paucis. Simi
le & ī italia marſoꝝ gēte durat:quos a Cyrces filio ortos ferunt:& ideo ineſſe iis uim
naturalē eā.Et tamē omibus hoībus cōtra ſerpētes īeſt uenenū.Ferūq; ictas ſaliua ut
feruētis aquæ cōtactu fugere.Quod ſi ī fauces penetrauerit:etiā mori:Idq; maxīe hu
mani ieiunii oris.Supra naſamonas cōfineſq; illis maclias ādrogynas eſſe utriuſq; na
turæ īter ſe uicibus coeuntes Calliphāes tradit. Ariſtotiles adiicit dextrā māmā iis ui
rilē:leuā muliebrem eſſe.In eadē africa familias quaſdā effaſcinātiū Iſigonus & Men-
phodorus tradūt.Quaꝝ laudatione intereant probata:areſcāt arbores:emorianť īfan
tes.Eſſe eiuſdē generis in triballis & illyris adiicit Iſigonus:qui uiſu quoq; effaſcinent
interimātque quos diutius ītueanť:iratis præcipue oculis:quod eoꝝ malū facilius ſē
tire puberes.Notabilius eſſe:ꝙ pupillas binas ī oculis ſingulis habeāt .Huius generis
fœminas in ſcythia quæ uocanť uitiæ prodit Apollonides.Philarchus & in ponto ti-
bioꝝ genus:multoſque alios eiuſdē naturæ.quoꝝ notas tradit ī oculo altero geminā
pupillā:ī altero eq effigiem.Eoſdē præterea nō poſſe mergi:nec ueſte quidē degraua-
tos.Haud diſſimile iis genus pharmacū in æthiopia ꝓdidit Damon.Quoꝝ ſudor ta-
bē cōtactis corporibus afferat. Fœminas quidem oēs ubiq; uiſu nocere:quæ duplices
pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor eſt .Adeo naturæ cū feraꝝ more ueſ-
cēdi humanis corporibus in hoīem rabiē genuiſſet:gignere ī toto corpore & quoꝝdā
oculis quoque uenena placuit:ne qd uſq̄ mali eſſet quod in hoīe nō eſſet. Haud ꝓcul
urbe roma in faliſcoꝝ agro familiæ ſunt paucæ quæ uocanť hirpiæ: quæ ſacrificio
ānuo quod fit ad montē ſoractē Apollini ſuper ambuſtā ligni ſtruē ābulātes nō adu-
runť.Et ob id ꝑpetuo ſenatuſcōſulto militiæ oīumque alioꝝ numeꝝ uacationē ha-
bent.Quoꝝdā corpori partes naſcunť ab aliqua mirabiles:Sicut Pyrrho regi pollex ī
dextro pede cuius tactu lyenoſis medebať.Hūc cremari cū reliquo corpore nō potuiſ-
ſe tradunt.Conditūq; loculo in tēplo.Præcipue india æthiopūque tractus miraculis
ſcatent.Maxima in india gignuntur aīalia.Inditio ſunt canes grādiores cæteris.Arbo
res quidē tantæ ꝓceritatis tradunť:ut ſagittis ſuperari nequeāt.Hec facit ubertas ſoli
tēperies cæli: aquarū abundātia (ſi libeat credere) ut ſub una ficu turmæ cōdanť eq
tū.Arundines uero tātæ ꝓceritatis:ut ſingula īternodia alueo nauigabili ternos inter
dū hoīes ferant.Multos ibi quina cubita cōſtat lōgitudīe excedere.Nō expuere . Non
capitis:nō dentiū aut oculoꝝ ullo dolore affici.Raro aliarū corporis partiū:tam mo-
derato ſolis uapore durari.Philoſophos eoꝝ quos gygnoſophiſtas uocāt ab exortu ad
occaſum perſtare cōtuētes ſolem īmobilius oculis.Feruētibus harenis toto die alternis
pedibus īſiſtere.In mōte cui nomen eſt milo hoīes eſſe auerſis plantis octonos digytos
in ſingulis pedibus habentes auctor eſt Megaſthenes.In multis autē montibus genus
hominū capitibus caninis ferarū pellibus uelari pro uoce latratū edere:unguibus ar
matū uenatu & aucupio ueſci.Hoꝝ ſupra.cxx.mil.fuiſſe produnť . Cteſias ſcribit in
quadā gente indiæ fœminas ſemel in uita parere:genitoſq; cōfeſtim caneſcere. Itē ho
minū genus q monoſceli uocarēť ſingulis cruribus miræ ꝑnicitatis ad ſaltū. Eoſdēq;
ſciopodas uocari qui In maiore æſtu humi iacētes reſupini umbra ſe pedū protegant
Nō longe eos a troglodytis abeſſe.Rurſuſq; ab iis occidētem uerſus quoſdā ſine cerui
ce:oculos in humeris habētes.Sunt & ſatyri ſubſolanis indoꝝ montibus: cartaduloꝝ
dicitť regio:ꝑniciſſimū aīal tanq̄ quadrupedes tam recte currentes:humana effigie ut
propter uelocitatē niſi ſenes aut ægri nō capianť. Choromādarū gentē uocat Tau
ron ſiluestrē ſine uoce:ſtridoris horrēdi:hirtis corporibus:oculis:glaucis:dentibus ca
ninis.Eudoxus ī meridianis indiæ uiris plātas eſſe cubitales.Fœminis adeo paruas ut

strutopodes appellentur. Megasthenes gentem inter nomadas indos narium loco foramina tantum habentẽ: anguiũ modo loripedẽ: uocari scyrtias. Ad extremos fines indiæ ab oriente circa fontẽ gangis astomoꝝ gentẽ sine ore: corpore toto hirtam uestiri frondiũ lanugine: halitu tantũ uiuentẽ & odore quẽ naribus trahant. Nullũ illis cibũ nullũq; potũ. Tantũ radicũ florũq; uarios odores siluestriũ malorũ: quæ secũ portant longiore itinere: ne desit olfatus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in pte montiũ spithamæi pygmæi narrant: ternas spithamas longitudine hoc est ternos dodrantes nõ excedẽtes. Salubri cælo sempq; uernante: montibus ab aqlone oppositis: quos a gruibus infestari Homerus quoq; ꝓdidit. Fama ẽ insidẽtes arietũ caprarũq; dorsis armatos sagittis ueris tẽpore uniuerso agmine ad mare descendere: & oua pullosq; earũ halitũ consumere: ternis eã expeditionẽ mensibus confici: aliter futuris gregibus nõ resisti. Casas eoꝝ luto pẽnisq; & ouoꝝ putaminibus construi. Aristoteles ĩ cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliq. Cirnos indorum genus Isigonus tradit annis cẽtenis q̃dragenis uiuere. Itẽ æthiopas macrobios & seras existimãt: & qui athon montẽ incolãt. Hos quidẽ q͂a uiperinis carnibus alant: itaque nec capiti nec uestibus eoꝝ noxia corpori inesse aĩalia. Onesicritus quibus in locis indiæ umbræ non sint. Corpora hominũ cubitorũ quinũ & binoꝝ palmoꝝ existere: & uiuere annos. cxxx. nec senescere: sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus indos q cẽtenos annos excedãt gymnestas appellat: nõ pauci macrobios. Ctesias gentẽ ex iis q̃ appellat pandoræ ĩ conuallibus sitã annos ducẽtos uiuere: in iuuẽta candido capillo qui ĩ senectute nigrescat. Cõtra alios q̃dragenos nõ excedere annos iunctos macrobiis quoꝝ fœminæ semel pariãt. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali: & eẽ pernices. mandoꝝ nomẽ iis dedit Clytarchus & Megasthenes: tricẽtosq; eoꝝ uicos annumerãt. Fœminas septimo ætatis anno parere: senectã q̃dragesimo anno accidere. Artemidorus in taprobanã insulã longissimã uitã sine ullo corporis langore traduci. Viros indoꝝ quosdã cũ feris coire: mixtosq; & semiferos esse partus. In colinguis eiusdem indiæ gẽte quinquẽnes cõcipere fœminas: octauũ uitæ annum nõ excedere. Et alibi cauda uillosa hoĩes nasci pnicitatis eximiæ. Alios auribus totos contegi. Soritas ab indis arabis fluuius disterminat. Ii nullũ aliũ cibũ nouere q̃ pisciũ: quos unguibus dissectos sole torreãt: atq; ita panẽ ex iis faciũt: ut refert Clitarchus. Troglodytas sup æthiopiã ueloциores esse eqs Pergamenus Crates. Itẽ æthiopas octona cubita lõgitudine excedere: sirbotas uocari gentẽ eã nomadum æthiopũ secundũ flumẽ astragũ ad septentrionẽ uergentẽ. Gẽs menisminoꝝ appellata abest ab oceano dierũ itinere. xx. Animaliũ quæ cynocephalos uocamus lacte uiuũt. quoꝝ armẽta pascit maribus ĩterẽptis pterq̃ sobolis cã. In africæ solitudinibus hominũ species obuiæ subĩde fiũt: momentoq; euanescũt. Hæc atq; talia ex hominũ genere ludibria sibi: nobis miracula ĩgeniosa fecit natura. Et singula qdẽ q̃ facit ĩdies aut ꝓpe horas quis enumerare ualeat? Ad detegendã eius potentiã satis sit inter ꝓdigia posuisse gẽtes. Hic ad cõfessa ĩ homine pauca.

De prodigiosis partubus. Ca. IIII

t Ergeminos nasci certũ est Oratioꝝ Curatiorũq; exẽplo. Supra iter ostẽta aducit: pterq̃ in ægypto: ubi fœtifer potu nilus. Proxime supremis Diui Augusti annis Fausta quædã e plebe ostiæ duos mares: totidẽ fœminas enixa famẽ quæ secuta ẽ portẽdit haud dubie. Repitur & in pelopõneso binos q̃ter enixa: maioreq; partẽ ex omni eius uixisse ptu. Et in ægypto septẽnos utero simul gigni auctor ẽ Trogus. Gignunt & utriusq; sexus: quos hermophroditas uocamus: olim androgynos uocatos: & in ꝓdigiis habitos: nũc uero in delitiis. Pompeius magnus in ornamẽtis theatri mirabiles fama posuit effigies: ob id diligentius magnorum artificum ingeniis elaboratas. Inter quas legitur Eutice a. xx: liberis rogo illata trallis enixa triginta partus. Alcippe elephantum q̃q̃ id inter ostenta est. Nanq; & serpentem peperit inter

initia marsici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstrũ partus eduntur Claudius Cæsar scribit hippocẽtauꝝ ĩ thessalia natũ eodẽ die interiisse. Et nos pricipa tu eius allatũ illi ex ægypto ĩ melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus re uersus infans sagunti quo anno ab Hannibale deleta est.

De mutatione sexus & geminis partubus. Ca. IIII.

X fœminis mutari in mares nõ ẽ fabulosum. Inuenimus ĩ aĩalibus Licinio Crasso C. Cassio Longino conf. Casini pueꝝ factũ ex uirgĩe sub parentibus: iussuque aruspicũ deportatũ ĩ insulã desertã. Licinius Mutianus ꝓdidit ui sum a se argis Aristontẽ cui nomẽ Arestusæ fuisset Nupsisse ẽt. Mox barbã & uirilita tẽ ꝓuenisse: uxorẽq; duxisse. Eiusdẽ sortis & smyrnæ puerũ a se uisum. Ipse ĩ affrica ui di mutatũ in marẽ nuptiatũ die. L. Cossiciũ ciuẽ tisdritanũ. Editis geminis rarum esse aut puerperæ aut puerperio præterq̃ alteri uitã. Si uero utriusq; sexus editi sint gemi ni rariorẽ utriq; salutẽ. Fœminas gigni alterius mares q̃ sicuti celerius senescere. Sæpi us uero moueri mares ĩ utero: & in dextra fere parte: in læua fœminas constat.

De hoĩe generãdo: & pariẽdi tẽpora p illustria exẽpla a mẽsibus vii. ad. xi. Ca V

Aeteris aĩmãtib ꝯstatutũ & pariẽdi & partus egerẽdi tẽpus est. Homo toto ãno & ĩcerto gignit spatio. Alius septimo mẽse: alius octauo: & usq; ad initia deci mi undecimiq;. Ante septimũ mẽsem haud unq̃ uitalis ẽ. Septio non nisi pri die postero uẽ plenilunii die aut ĩterlunio cõcepti nascunt. Translatitiũ ĩ ægyto est & octauo gigni. Iã qdem & in italia tales partus esse uitales. Cõtra priscoꝝ opiniones ua riãt hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicii ac postea Põponii atq; orfiti clarissimoꝝ ciuiũ cõiunx ex iis quattuor partus enixa semp septimo mẽse: genuit Suillum Ruffũ undecimo: Corbulonẽ septimo utrũq; cõsulẽ. Et postea Cesoniã Caii principis coniu gẽ octauo: In quo mensiũ numero genitis intra quadragessimũ diẽ maxius labor gra uidis. Quarto autẽ & octauo mẽse lœtales in iis abortus: Masurius auctor ẽ. L. Papiriũ prætorẽ secũdo hærede lege agẽte bonoꝝ possessionẽ cõtra eum dedisse cũ mater ꝑtũ xiiii. mẽsibus diceret tulisse. qm̃ nullũ certũ tẽpus pariẽdi statutũ uideretur:

De cõceptibus & signa sexus ĩ grauidis ꝑtinẽtia ãte ꝑtũ. Ca VI.

Conceptu decimo die dolores capitis: oculoꝝ uertigines tenebræq;: fastidiũ ĩ cibis: redundatio stomachi indices sunt hoĩs ĩchoati. Melior color marẽ feren ti & facilior partus Motus in utero quadragesimo die. Cõtraria oĩa in altero sexu. Ingestabile onus. Cruꝝ & inguiũ leuis tumor. Primus autẽ nonagesimo die mo tus. Sed plurimũ lãgoris ĩ utroq; sexu: capillũ germinãte partu & ĩ plenilunio. Quod tẽpus editos quoq; ĩfantes præcipue ĩfestat. Adeoq; incessus atq; omne quicquid dici potest ĩ grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentẽ unguiculis partũ edãt. Et si re spirauere: difficilius enitant. Oscitatio qdẽ ĩ enixu lœtalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

De cõceptu hominũ & generatiõe. Ca. VII.

Iseret atq; etiã pudet æstimantẽ q̃ sit friuola aĩaliũ superbissimi origo. Cum pleriq; abortus causa fiat odor a lucernaꝝ extinctu. His pricipiis nascũtur tyrãni. Carnifex his aĩus. Tu q corporis uiribus fidis. Tu q forrunæ munera ãplexaris: &. te ne alũnum qdẽ eius existimas: sed partũ. Tu cuius semp ĩ uictoria mẽs Tu q te deũ credis aliquo successu tũens. tãti tñ pire potuisti. Atq etiã hodie minoris potes: quãtulo serpentis ictus dẽte. Aut etiã ut Anacreon poeta acino uuæ passæ. Vt Fabius senator prætor ĩ lactis haustu uno pilo strãgulatus. Is demũ profecto uitam æqua lance pensitabit: qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De agrippis. Ca. VIII.

N pedes ꝓcedere nãscentẽ contra naturã ẽ. E quo argumẽto eos appellauere agrippas ut ægre partus. Qualiter M. Agrippã ferũt genitũ unico ꝓpe fœli citatis exẽplo in omibus ad hũc modũ genitis. Quãq̃ is quoq; aduersa pedũ

Septimus

ualitudine. Misera iuuenta exercito æuo inter arma hosteſq; & ad mortem obnoxio ac
ceſſu: infœlici terris ſtirpe omni: ſed per utraſq; Agrippinas: maxime: quæ Caiũ & Do
mitium Neronẽ principes genuere totidem faces generis humani. Præterea breuitate
æui quinquageſimouno raptus anno in tormentis adulteriorum coniugis: ſocerique pgra
ui ſeruitio luiſſe ppoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronem quoq; pauloante pri
cipem & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitum parens eius
ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt: pedibus efferi.

Monſtruoſi partus exciſi utero. Ca. IX.

a Vſpicatius enecta parente gignunt̃. Sicut Scipio Africanus prior natus. Pri-
muſq; Cæſar a cæſo matris utero dictus. Qua de cã & ceſones appellati. Simi
li modo natus & Manilius qui carthaginẽ cum exercitu intrauit.

Qui ſint uopiſci. Ca. X.

u Opiſcum appellabant unum e geminis: qui recenti utero naſceretur alio in
terempto abortu. Nã maxima & ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. Ca. XI.

p Ræter mulierem pauca animalia coitũ nouere grauida. Vnũ quidẽ omnino
aut alterum ſupfœtat. Extat in monumentis etiã medicorum: & quibus talia con-
ſectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egeſta. Sed ubi paululũ tẽporis ĩ
ter duos cõceptus interceſſit: uterq; eſt pfectus ut ĩ Hercule & Iphiclo fratre eius ap-
paruit. Et in ea quæ gemino partu alterum marito ſimilẽ: alterum adultero genuit. Itẽ pro
cõneſia ancilla quæ eiuſdem diei coitu alterum domino ſimilẽ alterum procuratori eius. Et ĩ
alia quæ unũ iuſto partu: quinq; menſiũ alterum edidit. Rurſus in alia quæ ſeptẽ men-
ſium edito puerperio ĩ ſecutis mẽſibus geminos enixa eſt. Iã illa uulgata eſt uarie: Ex
integris truncos gigni: ex truncis ĩtegros: eadẽq; parte trũcos. Signa quædã neuoſque
& cicatrices etiã regenerari. Quarto partu dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla ſimilitudinum. Ca. XII.

i N lepidorum gente tres ĩtermiſſo ordine obducto mẽbrana oculo genitos acce-
pimus. Similes quidẽ alios auo. Et ex geminis quoq; alterum patri: alterum matri.
Annoq; poſt genitũ maiori ſimilẽ fuiſſe ut geminũ. Quaſdã ſibi ſimiles ſemp
parere: quaſdã uiro: quaſdã nulli. quaſdã fœminã patri: marẽ ſibi. Indubitatũ exẽplum
eſt Nicei nobilis poetæ bizãtii geniti: q adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris co-
lore differente: ipſe in auum degenerauit æthiopẽ. Similitudinũ quidẽ in mẽte reputa
tio ẽ: & in q̃ credant̃ multa fortuita pollere: uiſus: auditus: memoriaq;: hauſtæ imagi-
nes ſub ipſo cõceptu. Cogitatio ẽt utriuſlibet animo ſubito trãſuolãs effingere ſimilitu
dinẽ aut miſcere exiſtimat̃. Ideoq; plures in hoĩe q̃ in cæteris oĩbus aĩalibus differẽtiæ
quoniã uelocitas cogitationũ animiq; celeritas & ingenii uarietas multiformes notas
imprimit: cũ cæteris animãtibus ĩmobiles ſint animi: & ſimiles oĩbus ſinguliſq; in ſuo
cuiq; genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe noĩe Arteon in tantũ ſimilis fuit: ut Laodice
cõiunx regia necato iã Antiocho munus p eũ cõmendatiõis regniq; ſucceſſiõis pege-
rit. Magno Põpeio Vibius qdã e plebe & Publitius etiã ſeruitute liberatus ĩ diſcreta p-
pe ſpecie fuere ſimiles: illud hos pbũ redẽtes: ipſiũq; honorẽ eximiæ frõtis. Qualis cã pa
tri quoq; eius Menogenis coci ſui cognomẽ ĩpoſuit Strabonis a ſpecie oculorum nomen
habẽtis uitiũ ĩmitata. Et Scipiõi ĩ ſeruo Serapione uictimarii negociatoris uili mãcipio
Eiuſdẽ familiæ Scipiõi poſt Cneũ cognomẽ Salũtominus dedit. Sicut Spĩter Secunda
nus: Retiariuſq; Pãphylius collegio Lẽtuli & Metelli cõſulũ. In quo pq̃ ĩfortũe fortui-
tũ hoc quoq; fuit. Duorum ſimul cõſulũ ĩ ſcœna ĩmagine cerni. E diuerſo. L. Plãcus ora
tor hyſtrioni Rubrio cognomẽ ĩpoſuit. Rurſus Curiõi patri Burbuleius. Iteq; Meſſa-
læ cẽſorio Menogenes pinde hyſtriones. Suræ qdẽ pcõſulis etiã rictũ ĩ loquẽdo cõtra-
ctionẽ linguæ & ſermõis tumultũ nõ imaginẽ mõ piſcator qdam in ſicilia reddidit.

Cassio Seuero celebri oratori armētari Mirmilōis obiecta similitudo est. Troianus M. Antonio iā triūuiro eximios forma pueros alterū ī asia genitū: alterū trāsalpes ut geminos uēdidit: tāta unitas erat. Postq̄ deīde sermones puerorū detecta fraude a furēte icrepitus Antonio ē īter alia magnitudinē precii requirēte (nā ducētis erat mercatus sestertiis) respōdit. uersutus īgenii magno ob id ipsū se tāti uēdidisse: quoniā nō esset mira similitudo ī ullis eodē utero editis. Diuersarū qdē gentiū natales tā concordi figura reperiri: sup omnē esse taxationē: adeoq; tēpestiuā admiratiōem ītulit: ut ille ꝓscriptor aius mero & cōtumelia furens non aliud in censu magis & in fortuna sua duceret.

Quæ sit generādi ratio. Ca. XIII.

E St quædā priuatim dissociatio corporū: & īter se sterilis. At ubi cū aliis iūxere gignūt. Sicut Augustus & Liuia. Itē alii aliæq; fœminas tātū generāt: aut mares. Plerūq; alternāt. Sicut Gracchorū mater duodecies: & Agrippina. Germanici nouies. Aliis sterilis est iuuēta. Aliis semel ī uita datᷣ gignere. Quædā nō ꝑferunt partus. Quales si quādo medicia & cura uicere: fœminā fere gignūt. Diuus Augustus ī reliqua exēplorū raritate neptis suæ nepotē uidit genitū quo excessit āno M. Syllanū qui cū asiam optineret post cōsulatū Neronis pricipis successione ueneno eius iterem ptus ē. Q. Metellus Macedonicus cū sex liberos reliqueret undecim nepotes reliqt. Nurus uero generososq; & omnes q se patris appellatiōe salutarēt. xxvii. In actis Diui Augusti tēporū īuenitᷣ. xii. cōsulatu eius quē. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis gessit Crispinū Hylariū ex īgenua plebe fesulana cū liberis nouem: ī quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. ꝓnepotibus. xxix. neptibus. ix. præalta pōpa cum omnibus his in capitolio immolasse.

Itē de eodē multiplicius. Ca. XIIII.

M Vlier post quinquagesimū annū nō gignit: maiorq; pars quadragesimo profluuiū genitale sistit. Nā in uiris Masinissā regē post octogintasex ānos generasse filiū: quē Methymathnū appellauerit clarū ē. Catonē censoriū octogesimo exacto e filia Salonii cliētis sui. Qua de causa aliorū eius liberorū ꝓpago Liciniani sunt cognominati: hi Saloniani: ex quibus Vticēsis fuit. Nuper etiā L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto notū ē Corneliā e Scipionū gente Volusiū Saturninū qui fuit cōsul post. lxii. ānum genuisse. Et usq; ad lxxv. apud ignobiles uulgaris reperitᷣ generatio.

De mēstruis mulierū. Ca. XV.

S Olū aūt animal mēstruale mulier est. Inde unius utero q̄s appellarūt molas. Ea est caro īformis īanima ferri ictū & aciē respuēs mouetᷣ: sistitq; mēses & ut partus: alias lœtalis: alias una senescens: aliquāto aluo citatior excidēs. Simile qddā & uiris ī uētre gignitᷣ qdᷣ uocāt scyron. Sicut Oppido Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile repitur mulierū ꝓfluuio magis mōstrificū. Acescunt supuētu musta. Sterilescūt lacte fruges. Moriuntᷣ īsita. Exurūtur hortorū germina. & fructus arborū qbus insidere decidūt. Speculorū fulgor aspectu ipso hebetatᷣ. Acies ferri ꝑstringitᷣ: eborisq; nitor. Aluei apū emoriuntᷣ. Aes etiā ac ferū rubigo ꝓtinus corrūpit: odorq; dirus aera. Et ī rabiē aguntᷣ gustato eo canes. atq; īsanabili ueneno morsus infigitᷣ. Quin & bituminū sequax alioqn & lēta natura ī lacu iudææ q uocatᷣ asphaltites certo tēpore anni supnatans neqͣ sibi auelli: ad oēm cōtactū adherēs ꝑterq̄ filo qdᷣ tale uirus īfecerit. Etiam formicis animali minimo īesse sensū eius ferūt: abiiciq; gestatas fruges: nec postea repeti. Et hoc tale tātumq; oībus tricenis diebus malū ī muliere existit. & trimestri spatio largius. Quibusdā uero sæpius mēse: sicut aliqbus unq̄. Sed tales nō gignūt Quādo hæc est generādo hoī materia germinis e maribus coaguli modo hoc ī sese glomerāte. Quod deīde tēpore ipso animatur: corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit inualidi aut non uitales partus eduntur: aut saniosi ut auctor est Nigidius.

Item de ratione partuum. Ca. XVI.

Dem lac fœminæ nō corrumpi alenti partū: si ex eodē uiro rursus cōceperit

arbitratur. Incipiente autem hoc statu aut desinente conceptus facillime traduntur. Foecunditatis in foeminis progatiuã accepimus inunctis medicamine oculis saliuã in fici. Cæterorum editis primores septimo mẽse gigni dẽtes: priusq̃ ĩ supera fere pte haud dubiũ ẽ. Septimo eosdẽ decidere ãno aliosq; suffici. Quosdã & cũ dẽtibus nasci: sicut .M. Curiũ q ob id dentatus cognominatus ẽ. Et Cn. Papyriũ Carbonẽ pclaros uiros. In foeminis ea res inauspicati fuit exẽpli regũ tẽporibus: cũ ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quã delata esset futurũ respõso aruspicũ uaticinãte. Sessapiã etiã illa tempestate florẽtissimã deportata ẽ ueridico exitio cõsecuto. Quasdã cõcreto genitali gigni infausto omine Cornelia Gracchorum mater indicio ẽ. Aliqui uice dẽtiũ cõtinuo osse gignũt Sicuti Prusiæ regis bithyniorum filius superna parte oris. Dẽtes autẽ tantũ inuicti sunt ignibus: nec cremant cũ reliquo corpore. Iidẽ flãmis indomiti tabe cauant pituita ue Candorẽ trahunt quodã medicamine. Vsu atterunt: multcq; primũ ĩ aliquibus deficiunt. Nec cibo tantũ & alimẽtis necessarii. Quippe uocis sermonisq; regimen primores tenent cõcentu quodã excipientes ictũ linguæ: serieq; structuræ: atq; magnitudĩe mutilãtes moliẽtes ue aut hebetãtes uerba. Et cũ defluxere explanationẽ oẽm adimẽtes Quin & auguriũ in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuũt: excepta turdulorum gẽte. Quibus plures fuere lõgiora pmitti uitæ putant spatia. Foeminis minor numerus. Quibus ĩ dextra parte gemini superne a canibus cognominati: fortunæ blãdimenta pollicent. Sicut in Agrippina Domitii Neronis matre: cõtra in leua. Hoĩem priusq̃ genito dẽte cremari mos gentiũ nõ est. Sed mox plura de hoc: cũ membratim hystoria decurret. Risisse eodẽ die quo genitus eẽt unũ accepimus hominẽ Zoroastrẽ Eidẽ cerebrũ ita palpitasse ut impositã repelleret manũ: futuræ psagio scientiæ. In trimatu suo cuiq; dimidiã esse mensurã staturæ certum ẽ. In plenũ aũt cuncto mortaliũ generi minorẽ indies fieri ppemodũ obseruat. Rarosq; patribus proceriores consumẽte ubertatẽ seminum exustione: incuius uices nunc uergat æuum. In creta terræmotu rupto monte inuentũ ẽ corpus stans. xlvi. cubitorum: quod alii Orionis: alii Etionis fuisse tradũt. Horestis corpus oraculi iussu refossum septẽ cubitorum fuisse monumẽtis traditur. Iam uero ante annos prope mille uates ille Homerus nõ cessauit minora corpora mortalium q̃ prisca cõqueri. Neui Pollionis amplitudinẽ annales non tradunt. Sed quia populi cõcursu pene interemptus esset prodigii uice habitũ. Procerissimum hominẽ ætas nostra Diuo Claudio principe Gabbarã nomine ex arabia aduectũ nouem pedũ & totidẽ unciarum uidit. Fuere sub Diuo Augusto semipede addito. quorum corpora eius miraculi gratia ĩ conditorio Salustianorum asseruabantur hortorum. Pusiõi & Secũdillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes & palmũ Conopas nomine in delitiis Iuliæ neptis eius fuit. Et mulier Andromeda liberta Iuliæ augustæ Manium maximũ & .M. Tulliũ eqtes romanos binum cubitorum fuisse auctor ẽ Varro. Et ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sexquipedales gigni quosdã longiores in trimatu implẽtes uitæ cursum haud ignotũ ẽ. Inuenimus in monumentis salaminæ Eutimenis filium ĩ tria cubita triẽnio adoleuisse: incessu tardũ: sensu hebetẽ: & iã puberẽ factũ uoce robusta: absumptũ cõtractiõe mẽbrorum subita triẽnio circũacto. Ipsi nos pridẽ uidimus eadẽ ferme oĩa pter pubertatẽ in filio Cornelii Taciti eqtis Ro. belgicæ galliæ rõẽs pcurantis. Ectapelos græci uocãt eos. In latino nõ habẽt nomen.

Insignia corporum. Ca. XVII.

Quod sit hominum spatium a uestigio ad uerticẽ: id esse sparsis manibus inter lõgissimos digytos obseruatũ est. sicuti uires quibusdã dextera pte maiores: quibusdã æquas utraq;: aliqb⁹ leua manu pcipuas. Nec id unq̃ ĩ foeminis. Mares pstare põdere. Et defũcta iuuentibus corpora oĩum aialiũ. Et dormiẽtia uigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare. Foemĩarum pna: uelut pudori defũctarum parcẽte natura

Exempla uariarum figurarum. Ca. XVIII.

Oncretis quosdã offibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signũ eoɋ esse nec siti sẽtire: nec sudorẽ emittere. quãq̃ & uolũtate sciamus siti uictã. Eqtẽq; Ro. Iuliũ Viatorẽ euocõtioɋ gẽte fœderata ĩ pupillaribus ãnis aquæ subter cutẽ fusæ morbo ꝓhibitũ humore a medicis naturã fecisse cõsuetudĩe: atq; senecta ca ruisse potu. Necnõ & alii multa sibi ĩpauere. Diuersoɋ moɋ exẽpla. Ca. XIX

Erũt crassũ auũ Crassi ĩ parthis ĩterẽpti nunq̃ risisse. Ob id Agelastũ uocatũ. Sicuti nec flesse multos. Socratẽ claɋ sapiẽtia eodẽ semp uisũ uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliqñ ĩ rigorẽ quẽdã toruita tẽq; naturæ durã & ĩflexibilẽ: affectusq; humanos adimit: q̃les apathes græci uocant. Multos eius generis expti. quodq; miɋ sit auctores maxĩæ sapiẽtiæ. Diogenẽ cynicũ. Pyrrhonẽ: Heraclitũ: Timonẽ: Hũc qdẽ etiã in totius odiũ generis humani euectũ. Sed hæc parua naturæ ĩsignia ĩ multis uaria cognoscunt. Vt ĩ Antonia Drusi nũq̃ expu isse. In Ponponio cõsulari poeta nunq̃ ructasse. Quibus natura cõcreta sunt ossa: qui sunt rari admodũ: cornei uocant. De fortitudine & uelocitate. Ca. XX.

Orpore uesco esse: sed eximiis uiribus Tritanũ ĩ gladiatorio ludo sannitũ ar matura celebrẽ: filiũq; eius militẽ magni Põpei: & rectos & transuersos cãcela tim toto corpore habuisse neruos ĩ brachiis etiã manibusq; auctor est Varro ꝓdigiosa uiriũ elatiõe. Atq; etiã hostẽ ab eo ex ꝓuocatiõe dimicãtẽ Inermi dextra uno digyto superatũ: & postremo correptũ ĩ castra trãslatũ. Alunius Valẽs meruit ĩ præto rio Diui Augusti cẽturio uehicula cũ culeis onusta donec exinanirent sustinere soli tus. Carpẽta cõprehẽsa una manu retinere obnoxins cõtranitẽtibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ ĩsculpta monumẽto eius spectant. Ideo M. Varro Ruticellus iqt Hercules appellatus: mulũ suũ tollebat. Fusius Saluius duo cẽtenaria põdera pedibꝰ totidẽ manibus: & ducenaria duobus humeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidi mus Athanatũ nõie: ꝓdigiosæ ostẽtationis quiquagenario thorace plumbeo ĩdutum Coturnisq; quĩgentoɋ põdo calciatũ p scœnã ĩgredi. C. Milonẽ athletã cũ cõstitisset nemo uestigio educebat. Malũ tenẽti nemo digytũ corrigebat. Cucurrisse mille centũ lx. stadia: ab athenis lacedemonẽ biduo Philippidẽ magnũ erat: donec Canistius cur sor lacedemonius & Philonides Alexãdri magni a sytione helyn uno die. mil: ccccii. sta dia cucurrerũt. Nũc qdem ĩ circo quosdã. clx. pas. tolerare nõ ignoramus. Nupque Fõ teio & Vipsano cõs. ãnos. ix. genitũ pueɋ a meridie ad uesperũ. lxxv. M. p. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demũ solida pueniet: si qs cogitet nocte ac die longissimũ iter uehiculis tribus Tiberiũ Neronẽ emẽsum sestinãtem ad Drusũ fratrẽ ægrotãtẽ in ger mania ĩ ea fuerũt ducẽta mil. pas. De uisu. Ca. XXI.

Culoɋ acies uel maxĩe fidẽ excedẽtia ĩuenit exẽpla. In nuce ĩclusã iliada Ho omeri carmen ĩ mẽbrana scriptũ tradidit Cicero idẽ fuisse q puideret. cxxxv. mil. pas.. Huic & nomẽ M. Varro reddidit Strabonẽ uocatũ Solitũ ãt punico bello a lilybeo siciliæ ꝓmõtorio ex eũte classe carthaginisportu ẽt numeɋ nauiũ di cere. Callicrates ex ebore formicas & alia tã pua fecit aĩalia: ut ptes eaɋ a cæteris cerni nõ possent. Mermecides qdã ĩ eodẽ genere ĩclaruit. a quo quadrigã ex eadẽ materia q̃ musca ĩtegeret aliis fabricatã: & nauẽ q̃ apicula pẽnis abscõderet. De auditu Ca. XXII

Vditus unũ exẽplũ habet mirabile. Prœliũ quo sybaris deleta ẽ: eo die quo ge stũ erat auditũ olympiæ. Nã cybricæ uictoriæ Castoresq; romani q psicã ui ctoriã ipso die quo cõtingit nũtiauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia.

Exẽpla patiẽtiæ. Ca. XXIII.

Atiẽtia corporis ut ẽ crebra sors calamitatũ ĩnumera documẽta pepit: Clarissi mũ ĩ fœminis leænæ meretricis exẽplũ: q torta nõ ĩdicauit Harmodiũ & Aristo gitonẽ tyrãnicidas. In uiris Anaxarchides q simili de cã cũ torqueret pcisã e dentibus linguã unãq; spẽ ĩdicii ĩ tyrãnos expuit. Memoriæ exempla. Ca. XXIIII.

m Emoria necessarium maxime uitæ bonum cui præcipua fuerit haud facile dictu est: tã multis gloriã eius adeptis. Cyrus rex oĩbus ĩ exercitu suo militib⁹ noĩa reddidit. L. Scipio populo ro. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & æq̃stri ordini romæ postero die q̃ aduenerat. Mithridates duaꝝ & .xx. gẽtiũ rex totidẽ linguis iura dixit: ꝓ cõtione singulas sine interp̃te affatus. Carmadas qdã in græcia quæ qs exegerit uolumina ĩ bibliothecis legẽtis mõ rep̃sentauit. Ars postremo eius rei facta & ĩuẽta ẽ a Simonide medico cõsumata a Metrodoro Sceptio. ut nihil nõ iisdẽ uerbis redderet̃ auditũ. Nec aliud ẽ æque fragile ĩ hoĩe morboꝝ & casus ĩiurias atq; ẽt metus sentiẽs alias ꝑticulatim: alias uniuersa. Ictus lapide oblitus ẽ litteras tãtũ. Ex ꝑalto tecto lapsus matris & affiniũ ꝓpinquoꝝ cœpit obliuionẽ. Alius ægrotus seruoꝝ ẽt. Sui uero noĩs oblitus Messala Coruinus orator. Itaq; sæpe deficere tẽtat & meditat̃ uel qeto corpore & ualido. Sõno quoq; ꝓpente cõputat ut inanis mẽs quærat ubi sit loci.

Laus. C. Iulii Cæsaris. Ca. XXV

a Nimi uigore p̃stantissimũ arbitror. C. Cæsarẽ dictatorẽ. Nec uirtutẽ cõstãtiãq; nũc cõmemoro: nec sublimitatẽ omniũ capacẽ quæ cælo cõtinẽt: sed ꝓprium uigorẽ celeritatẽq; quodã igne uolucrẽ. Scribere & legere simul dictare & audire solitũ accepimus. Epistolas uero tãtaꝝ reꝝ q̃ternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septenis. Idẽ signis collatis q̃nquagies dimicauit. Solus. M. Marcellũ trãsgressus q̃ unde q̃dragies dimicauerat. Nã p̃ter ciuiles uictorias undecies cẽtũ & nonagitaduo milia hominũ occisa ꝓliis ab eo nõ qdẽ ĩ gloria posuerim. Tãtã etiã coactã humani generis ĩiuria. Quod ita eẽ cõfessus ẽ ipse: belloꝝ ciuiliũ stragẽ nõ ꝓdẽdo. Vt iustius Põpeio magno tribuat̃: octingẽtas q̃draginta sex naues piratis ademisse. Cæsari ꝓpriũ & peculiare fuit p̃ter iã supradicta clæmẽtiæ ĩsigne: q̃usq; ad pœnitẽtiã oẽs supauit. Idẽ magnanimitatis ꝓhibuit exẽplũ: cui cõpari ñ possit aliud. Spectacula. n. edita effusasq; opes aut opeꝝ magnificẽtia ĩ hac ꝑte enumerare luxuriæ fauẽtis ẽ. Illa fuit uera & incõparabilis ĩuicti animi sublimitas. Captis apud pharsaliã Põpeii magni scriniis epistolaꝝ: iterũq; apud tapsũ Scipionis ea optima cõcremasse fide: atq; nõ legisse.

Laus Pompeii magni. Ca. XXVI.

u Eꝝ ad decus impii Ro. nõ solũ ad uiri unius ꝑtinet uictoriã. Põpeii magni titulos oẽs triũphosq; hoc ĩ loco nũcupare: æq̃to ñ mõ Alexãdri magni reꝝ fulgore: sed ẽt herculis ꝓpe ac Liberi patris. Igit̃ sicilia recupata uñ primũ Syllanus ĩ reipublicæ cã exoriẽs auspicatus ẽ. Africa uero tota subacta & ĩ dictionẽ redacta. Magniq; noĩe spoliũ inde capto eques romanus id qđ antea nemo curru triũphali reuectus est: & stati ad solis occasũ trãsgressus excitatis ĩ pyreneo tropheis oppida octigẽta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris ĩ ditione redacta uictoriæ suæ ascripsit: & maiore aĩo Sertoriũ domuit: belloq; ciuili qđ oĩa cõcutiebat externa extĩcto iteꝝ triumphales currus eques Ro. ĩduxit. Totiẽs ĩpator anteq̃ miles. Postea ad tota maria & deinde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uincẽtiũ. Neq;. n. ipsi coronãt̃ sed patrias suas coronãt. Hos ergo honores urbi tribuit ĩ delubro Mineruæ qđ ex manubiis dicabat. Cn. Põpeius magnus ĩpator bello. xxx. annoꝝ cõfecto fusis fugatis occisis ĩ deditionẽ acceptis hominũ cẽties uicies semel octuagitatribus milibus. Depressis aut captis nauibus. d. cccxlvi. Oppidis castellis mille q̃ngentis. xxxviii. in fidẽ receptis. Terris a mæotis lacu ad rubrũ mare subactis uotũ merito Mineruæ. Hoc ẽ breuiariũ eius ab oriẽte. Triũphi uero quẽ duxit ad. iiii. Kal. octo. M. Messala. M. Pisone conſ. ꝓfatio hæc fuit. Cũ orã maritimã a p̃donibus liberasset: & impiũ maris populo Ro. restituisset ex asia: põto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: syria: scythis: iudæis: albanis hiberia ĩsula: creta: basternis: & sup hæc đ regibus Mithridate atq; Tigrane triũphauit. Sũma sũmaꝝ ĩ illo gloria fuit: ut ipse ĩ cõtione dixit: cũ de rebus suis dissereret Asiã ultimã ꝓuintiaꝝ accepisse: eadẽq; mediã patriæ reddidisse. Si quis

Laus cathonis

e cõtrario simili modo uelit percensere Cæsaris res qui maior illo apparuit: totũ profe-
cto terrarũ orbẽ enumeret: quod ĩfinitũ esse cõueniet. Laus Catonis primi Ca. XXVII.

c Aeteris uirtutũ generibus uarie & multi fuere præstãtes. Cato primus portiæ gẽtis tres sũmas ĩ homĩe res præxitisse existimatus ẽ: optimus orator: optimus ĩpator: optimus senator. Quæ mihi oĩa ẽt si nõ prius attamẽ clarius fuisse in Sipione Aemiliano uidetur. Dẽpto præterea plurimorũ odio: quo Cato laborauit. Itaq; sit ꝓpriũ Catonis quater & budragies cãm dixisse: nec quẽq̃ sepius postulatũ: & sẽp absolutũ.

Itẽ de fortitudiẽ. Ca. XXVIII.

f Ortitudo ĩ quo maxĩe extiterit ĩmẽsæ q̃stionis ẽ. Utiq; si recipiatur poetica fabulositas. Q. Ennius T. Ceciliũ Teucrũ fratreq; eius præcipue miratus propter eos sextũ ãnalẽ adiecit. L. Sicinius Dẽtatus: qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo con. haud multo post exactos reges ĩnumerosissima suffragia hẽt cẽties uicies prœliatus: octies ex ꝓuocatiõe uictor: xlv. cicatricibus aduerso corpore ĩsignis nulla ĩ tergo. Itẽ spolia cœpit. xxxiiii. Donatus hastis puris duodeuigĩti. Phaleris. xxv. Torquibus tribus & . lxxx. Armilis clx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis octo. Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris x. Captiuis. xx. milibus Imperatores nouẽ ipsius maxĩe opa triũphãtes secutus. Præterea quod optimũ ĩ opibus eius reor uno ex ducibus. T. Romulo ex cõsulatu ad populũ cõuicto male acti ĩperii rei militaris. Haud minora forẽt Mãlii Capitolini decora: ni ꝑdidisset illa exitu uitæ ãte xxii: ãnos bina cœperat spolia. Primus omniũ eques coronã muralẽ acceperat. vi. ciuicas. xxxvii. dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruiliũ magistrũ equitum seruauerat: ipse uulneratus humerũ ac femur. Sup oĩa Capitoliũ sũmaq; rẽ ĩ eo solus a gallis seruauerat: si nõ regno suo seruasset. Verũ sunt ĩ his qdẽ uirtutis opa magna sed maiora fortunæ. M. Sergio ut eqdẽ arbitror nemo quẽq̃ hoĩum iure prætulerit: licet ꝓnepos Catilina gratiã nõ derogarit. Secũdo stipẽdio dextrã manũ ꝑdidit. Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus ẽ: ob id neutra manu neutro pede satis utilis uno tãtum seruo plurimis postea stipẽdiis debilis miles. Bis ab Hãnibale captus. Neq; eni cũ quo libet hoste res fuit. Bis uĩculorũ eius ꝓfugus. xx. m. ẽsibus nullo nõ die ĩ cathenis aut cõpedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit: duobus eqs ĩsidẽte eo suffossis. Dextrã sibi fecit ferreã: eaq; religata prœliatus. Cremonã obsidiõe exemit placentiã tutatus ẽ. Duodena castra hostiũ ĩ gallia cœpit. Quæ oĩa ex orõe eius apparẽt habita cũ ĩ prætorio sacris arceretur a colegiis ut debilis. Quos hic coronarũ aceruos constructurus hoste mutato? Eteni plurimũ refert ĩquæ cuiusq; uirtus tẽpora inciderit Quas trebia ticinusq; aut trasimenus ciuicas coronas dedere? Quæ cãnis corona merita? unde fugisse uirtutis sũmũ opus fuit. Cæteri ꝑfecto uictores hoĩum fuere. Sergius uicit ẽt fortũã. Ingeniorũ gloriæ qs possit agere delectũ ꝑ tot disciplinarũ gñra & tantã rerũ operũq; uarietatẽ? nisi forte Homero uate græco nullũ fœliciorẽ extitisse cõueniẽt siue opis fortuna siue materia æstimetur.

Diuersæ laudes plurimorũ. Ca. XXIX.

i Taq; Alexãder magnus (eteni ĩsignibus iudiciis optĩe citraq; ĩuidiã tã supba cẽsura pagitur) ĩter spolia Darii ꝑsarũ regis unguentorũ scrinio capto quod erat auro gẽmisq; ac margaritis præciosum uarios eius usus amicis dcmõstrantibus: quãdo tedebat unguẽti bellatorẽ & militia sordidũ. ĩmo Hercule inqt librorũ Homeri custodiæ detur. ut præciosissimũ huãni anmi opus q̃ maxĩe diuiti ope seruaretur Idẽ Pindari uatis familiæ penatibusq; Iussit parci: cũ thebas raperet. Aristotelis philosophi patriã condidit: tanteq; rerũ claritati tã benignũ testimoniũ miscuit Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclẽ tragici cothurni pricipẽ defũctũ sepelire Liber pater iussit obsidẽtibus mœnia lacedemõiis: Lysãdro eorũ rege q̃ete sæpius admonito ut pateretur humari delicias suas. Reqsiuit rex qui supremũ diẽ athenis obisset: nec difficiluter ex iis quæ deus significasset ĩtellexit: paceq; funeri dedit.

Nota quod alexander magnus [illegible]

De Platone Ennio Virgilio. M. Varrõe & M. Ciceröe. Ca. XXX.

P Latōi sapiētiæ antistiti Dionysius tyrānus alias sæuitiæ supbiæq; natus uittatā nauē misit obuiā. Ipse qdrigis albis egredieē i littore excepit. Vigiti talētis unā oratione Isocrates uēdidit. Aeschines atheniēsis sūmus orator cū accusatione q̄ fuerat usus rhodi legisse: legit & defēsionē Demosthēis: ob q̄ i illud depulsus fuerat exiliū. Mirātib⁹q; tū magis fuisse miraturos dixit: si ipsū orātē audiuissēt: calamitati testis igēs factus inimici. Tucydidē ipatorē athenieses i exiliū egere: rerū cōditorē reuocauer eloqntiā mirati cui⁹ uirtutē dānauerāt. Magnū & menādro i comico socco testimoniū regū ægypti & macedoniæ cōtigit classe & p legatos petito. Mai⁹ ex ipo regiæ fortunæ plata litterarū cōsciētia. Perhibuere & romāi pceres ēt exteris testimōia. Cn. Pōpeius cōfecto mithridatico bello itraturus. Posidonii sapientiæ pfessione clare domū fores pcuti de more a lictore uetuit & fasces lictorios ianuæ submisit is: cui se oriēs occidēsq; submiserat. Cato cēsorius i illa nobili triū sapiētiæ pcerū ab athenis legatiōe audito carneade: q̄primū legatos eos cēsuit dimittēdos: qm̄ illo uiro argumētāte qd ueri esset haud facile discerni posset. Quāta morū cōmutatio. Ille semp alioqn exitiali appellans noie uniuersos ex italia pellēdos cēsuit græcos. At pnepos eius uticēsis cato unū ex tribunatu militū philosophū: alterū ex cypria legatiōe deportauit. Eādēq; liguā ex duobus catonibus i illo abiecisse: i hoc iportasse memorabile. Sz & nrorū gloriā pcēseamus. Prior Africanus. Q. Ennii statuā sepulchro suo iponi iussit: clarūq; illud nomē imo uero spoliū ex tertia orbis pte raptū i cinere supmo cū poetæ titulo legi. Diuus Augu. carmia Virgilii cremari cōtra testamēti eius uerecūdiā uetuit. Maiusq; ita uati testimoniū cōtigit q̄ si ipe sua carmia pbauisset. M. Varrōis i bibliotheca quæ prima i orbe ab Asinio Pollióe de manubiis publicata romæ: & unius uiuētis posita imago ē: haud minore (ut qdē reor) gloria pricipe oratore & ciue ex illa igēiorū q̄ tūc fuit multitudie uni hāc corona dāte: q̄ cū eidē magnus Pōpeius pyraticho ex belso naualē dedit. Innumerabilia deinde sūt exēpla romana si pseq libeat. cū plures una gēs i qcūq; gñre eximios tulerit q̄ cæteræ terræ. Sz quo & te. M. Tuli piaculo taceā quo ue maxie excellētē isigni pdicē quo potius q̄ uniuersi populi & illius gētis āplissimo testimōio: & tota uita tua ad cōsulatū tātū opibus electus? Te dicēte legē agrariā hoc ē alimēta sua abdicauerūt trib⁹. Te suadēte roscio theatralis sedictiōis auctori leges ignouerūt: notatasq; se sedes ignomiæ discrimie æquo aio tulerūt. Te orante pscriptorū liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fuit igēiū. Tu. M. Antoniū pscripsisti. Salue primus hoīum parēs patriæ appellate. Primus i toga trūphū: liguæq; laureā merite: facūdiæ litterarū latinarū parēs æque ut dictator Cæsar hostis quodā tuus de te scripsi: omniū triūphorū lauream ade pte maiorē. Quāto plus ē ingenii romani terminos i tantū pmouisse q̄ imperii.

De morum maiestate. Ca. XXXI.

r Eliqs animi bonis præstitere & apud cætero mortales sapiētia: ob id Cati Corculi apud romanos: cognominati. Apud græcos Socrates oraculo apollinis Phytii prælatus cūctis.

De auctoritate. Ca. XXXII.

r Vrsus mortales oraculorū societatē dedere Chiloni lacedæmōio tria præcepta eius delphis cōsecrādo aureis litteris q̄ sūt hæc. Nosse se queq; & nihil nimiū cupe Comiteq; æris alieni atq; litis eē miſiā. qn & funus eius cū uictore filio olympiæ expirasset gaudio tota grætia psecuta ē.

De diuinitate. Ca. XXXIII.

Iuinitas & quædā cælitū societas nobilissima ex fœminis i sybilla fuit. Ex uiris in Melāpode apud græcos apud romāos i Martio.

De nasica. Ca. XXXIIII.

u Ir optimus semel a cōdito æuo iudicatus ē Scipio Nasica a iurato sēatu. Idē i toga cādida bis repulsa notatus a po. summa ei i pria mori n̄ licuit nō hercle magis q̄ extra uicula illi sapiētissio ab apolline iudicato socrati.

De pudicia Ca. XXXV

u Vdicissima fœmia semel matronarū sētētia iudicata est Sulpitia pculi filia: uxor Fuluii flacie lecta est centū pcipuis: quæ simulacrū ex sybillinis libris dedicaret.

Ietatis exẽpla ĩfinita qdẽ toto orbe extitere:sed romæ unũ:cui cõpari cuncta
p nõ possint Humilis ĩ plebæ & iõ ignobilis puerpa supplicii cã carcere inclusã
matrẽ cũ ĩpetrasset aditũ a ianitore sẽp excusa ne qd ĩferret cibi deprehẽsa est
uberibus suis alẽs eã.Quo miraculo matri salus donata filiæ pietatæ ẽAmbæq; ppetu
is alimẽtis.Et locus ille eidẽ cõsecratus ẽ deæ.C.Quĩtio M.Attilio cõs.tẽplo pietatis ex
tructo ĩ illius carceris sede:ubi nũc Marcelli theatrũ ẽ.Graccoꝶ pater ãguibus appræ
hẽsis ĩ domo cũ respõderet ipsũ uictuꝶ alterius sexu iterẽpto:imo uero ĩqt meũ neca-
re:Cornelia.n.iuuenis ẽ & patere ad huc põt:hoc erat uxori parcere:& reip. cõsulere:
idq; mox cõsecutũ ẽ.M.Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudiũ obit.P.Rutili⁹
morbo leui ĩpeditus nũtiata fratis repulsã ĩ cõsulatus petiõe ilico expirauit.P. Catie-
nus Philotimus patronũ adeo dilexit ut heres omĩbus bonis ĩstitutus in rogũ eius se
iaceret. De artiũ plurimaꝶ excellẽtia:astrologia.grãmatica:geometria.C.XXXVII:

Ariaꝶ artiũ scia ĩnumerabiles enituere:quos tñ attigi par sit florẽ hoĩn ũ libã
u tibus.Astrologia Berosus cui ob diuinas prædictatiões athenieẽses publico in
gymnasio staturã ĩ aurata lingua statuere.Grãmatica Apollodor⁹:cui ãphy-
ctiões græciæ honorẽ habuere.Hippocrates medicina pollẽs:q uenientẽ ab illyriis pesti
lẽtiã pdixit:& discipulos ad auxiliãdũ circa urbes dimisit.Cui ob meritũ honores illos
quos Herculi decreuit græcia.Eãdẽ sciam ĩ Teõbroto Ptolemæus rex megalẽsibus sa-
cris donauit cẽtũ talẽtis seruato Antiocho rege Magna & Critobulo fama ẽ extracta
Philippi regis oculo sagitta:& citra deformitate oris curata orbitate luminis. Sũma ãt
Asclepiades prusiẽsis cõdita noua secta spretis legatis & pollicitatiõib⁹.Mithridatis re-
gis:repta rõe qua uinũ ægris medeẽ:relato e funere hoĩe & cõseruato::sed maxĩe spõ-
siõe facta cũ fortũa ne medicus crederet:si unq̃ ĩualidus ullo mõ fuisset ipse:& uictor
suprema ĩ senecta lapsu scalaꝶ exanimatus ẽ.Grãde & Archimedi geometricæ ac ma-
chinalis sciẽtiæ testimoniũ.M.Marcelli cõtigit ĩterdicto cũ syracusæ caperẽtur ne uio
larẽ unus:nisi fefellisset ĩperiũ militaris ĩprudẽtia.Laudatus Ctesiphõ Gnosius æde
ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata:Philõ athẽis armamẽtario mille nauiũ.Chthe
sibius pneumatica rõne & hydraulicis organis reptis.Dinocrates metatus Alexandro
cõdẽte ĩ ægypto alexãdriã.Idẽ hic ĩperator edixit ne qs ipsũ alius q̃ Appelles pĩgeret:
q̃ Pyrgoteles sculperet:q̃ Lisippus ex ære duceret.Quæ artes pluribus ĩclaruere exem
plis. Itẽ mira opera artificis. Ca. XXXVIII.

Ristidis thebani pictoris unã tabulã cẽtũ talẽtis rex Attalus licitatus ẽ. Octi
a gẽta emit duas Cæsar dictator.Mediã & Aiacẽ Timomachi ĩ tẽplo Veneris ge
nitricis dicaturus.Cãdaules rex Bularchi picturã magnetum exitii haud me
diocris pari repẽdit auro.Rhodũ nõ ĩcẽdit rex Demetrius expugnator cognoĩatus ne
tabulã Prothogenis cremaret a pte ea muri locatã.Praxiteles marmore nobilitatus est
gnidiaq; Venere præcipue:uesano amore cuiusdã iuuenis ĩsigni:& Nicomedis æstia-
tiõe regis grãdi gnidioꝶ ære aliẽo pmutare eã cõati Phidiæ Iuppiter olympius quoti
die testimoniũ phibet.Mẽtori Capitolinus & Diana ephesia:qbus fuere cõsecreta artis
eius uasa. De seruitiis. Ca. XXXIX.

Reciũ hoĩs ĩ seruitio geniti maximũ ad hãc diẽ quod eqdẽ cũperieri fuit grã
p maticæ artis Daphnidis Cn.Pisaurense uendẽte:et.M.Scauro pricipe ciuita
tis tres.mil.d.cc.sestertiis licente.Excessere hoc in nostro æuo nec modice histriões.
sed libertatẽ suã mercati.Quippe cũ iã apud maiores Roscius histrio.iii.m.d.ãniã mer
casse pdat:nisi si qs ĩ hoc loco desiderat armeniaci belli pauloante ppter Tiridatẽ ge-
sti dispẽsatorẽ quẽ Nero iii.cxxx.manumisit.Sed hoc preciũ belli nõ hoĩs fuit.Tã her
cule q̃ libidinis nõ formæ Paronetemi spadonis Scião.iiii.m.d. mercãte a sutorio Pris
co.Quã qdẽ iiuriã lucrifecit ille mercatus ĩ luctu ciuitatis qm̃ arguere nulli uacabat

g Entium i toto orbe pstantissima una omni uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas cui pcipua fuerit homini nõ ẽ humani iudicii. cũ psperitatem ipsam alius alio mõ & suopte igenio qsq; termiet. Si ueꝝ facere iudiciũ uolumus ac repudiata omni fortunæ ambitiõe decernere: mortaliũ nemo ẽ fœlix. Abunde igit atq; idulgenter fortuna decidit cũ eo q iure dici nõ infœlix põt. Quippe ut alia ñ sit certe ne lacescat fortuna metus ẽ. Quo semel recepto solida fœlicitas nõ est. Quid q nemo mortaliũ oĩbus horis sapit: utinãq; falsũ hoc & nõ a uate dictũ qplurimi iudicẽt Vana mortalitas: & ad circũscribẽdã seipsã ingeniosa: cõputat more thraciæ gẽtis quæ calculos colore distinctos p experimẽto cuiusq; diei i urnã cõdit: ac supremo die separatos dinumerat: atq; ita de uno quoq; pnũtiat. Quid q iste calculi cãdore illo laudatus dies originẽ mali habuit? Quãmultos accepta affixere imperia? Quãmultos bona perdidere: & ultimis mersere suppliciis? Ista nimiꝝ bona: si cui iter illa hora i gaudio fuit. Ita ẽ pfecto alius de alio iudicat dies: & tñ supmus de oĩbus. Iõq; nullis credendũ est. Quid q bona malis paria nõ sũt etiã pari numero? Nec lætitia ullo minimo mœrore pẽsanda. Heu uana & imprudẽs diligẽtia. Numerus dieꝝ cõputat ubi quærit põdus

De fœlicitate fœminæ. Ca. XLI.

u Na fœminaꝝ in oĩ æuo Lãpido lacedæmonia refert: quæ regis filia: regis uxor regis mater fuit. Vna Berenice: quæ filia soror mater Olympionicaꝝ. Vna familia Curionũ: in q tres cõtinua serie oratores extiterũt. Vna fabioꝝ: in q tres cõtinui pricipes senatus. M. Fabius Ambustus: Fabius Rutilanus filius: Q. F. Gurges nepos

Varia exempla fortunæ. Ca. XLII.

c Aetera exẽpla fortunæ uariãtis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia nisi ex malis? aut quæ mala imensa nisi ex ingentibus gaudiis.

De bis proscriptis. L. Sylla. Q. Metello. Ca. XLIII.

f Eruauit pscriptũ a Sylla. M. Fidustiũ senatorẽ annis. xxxvi. Sed iteꝝ pscriptus supstes Syllæ uixit usq; ad Antoniũ. Cõstat nulla alia de cã ab eo pscriptũ q qa pscriptus fuisset. Triũphare. P. Vẽtidiũ de phtis uoluit qdẽ solũ: sed eundẽ in triũpho asculano. Cn. Põpeii Strabonis duxit pueꝝ. Quãq Massurius auctor ẽ bis in triũpho ductũ. Cicero mulionẽ castrensẽ suffaraneũ fuisse. Plurimi iuuentã inopem in caliga militari tollerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior cũsul: sed accusatus atq; de iure uirgaꝝ in eũ iudicẽ in exilium missus. Primus externoꝝ atq; etiã i oceano genitoꝝ usus illo honore quẽ maiores latio quoq; negauerũt. Est &. L. Fuluius inter insignia exempla tusculanoꝝ rebellantiũ consul: eodẽ quoq; honore cũ trãsisset exornatus cõfestim a populo. ro. q solus eodẽ anno quo fuerat hostis romæ triũphauit ex iis: quoꝝ cõsul fuerat. Vnus hominũ ad hoc æui fœlicis sibi cognomẽ asseruauit. L. Sylla ciuili nẽpe sanguine ac patriæ oppugnatiõe adoptatus: & qbusdã fœlicitatis iductus argumẽtis q pscribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuisset. O parua interptatio & futuro tpre ifœlix. Nõ melioris sortis tũc fuere peuntes: quoꝝ miseremur hodie: cũ Syllã nemo nõ oderit? Age nõ exitus uitæ eius omniũ pscriptorũ ab illo calamitate crudelior fuit. erodente se ipso corpore & supplicia sibi gignẽte: quod ut dissimulauerit & supmo sõno eius cui imortuus quodãmodo est: credamus ab uno illo inuidiam gloria uictã. Hoc tamen nempe fœlicitati suæ defuisse confessus est q capitoliũ non dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quã habuit in supremis laudibus patris sui. L. Metelli pont. bis cõsulis: dictatoris magistri equitũ. Quindeciuiri agris dandis qui primus elephãtos primo punico bello duxi in triũpho scriptũ reliquit. Decẽ maximas res optimasq; i qbus q; quærẽdis sapiẽtes ætatẽ exigerẽt: cõsumasse eũ. Voluisse eni primariũ bellatorẽ esse. Optimũ oratorẽ. Fortissimũ impatorem. Auspicio suo maximas res geri. Maximo honore uti: sũma sapiã esse. summũ senatorẽ hẽri. Pecuniã magnã bono mõ inuenire.

Multos lyberos reliquere:& clarissimū i ciuitate esse. Hæc cōtigisse ei:nec ulli alii post romā cōditā. Lōgū ē refellere & supuacuū:abūde uno cāu refutāte. Sīqdē is Metellus orbā luminib⁹ exegit senectā amissis icēdio cū palladiū rapet ex æde uestæ memorabili cā:sed euētu misero. Quo fit ut ifœlix qdē dici nō dēat:fœlix tamē esse nō possit. Tribuit ei po.ro.quod nūq̄ ulli alii ab cōdito æuo ut quotiēs i senatū iret:curru ueheret ad curiā. magnū & sublie sed ꝓ oculis datū. De altero Metello. Ca XLIIII.

Vius quoq; Q. Metelli q illa de patre dixerat filius īter rara fœlicitatis hūanæ exēpla numerat̄. Nā præter honores āplissios cognomēq; macedoniæ a q̄tuor filiis illatus ē rogo:uno prætore:tribus cōsularib⁹:duobus triūphalibus uno cēsorio. quæ singula quoq; paucis cōtigere. In ipso tn̄ flore dignitatis suæ ab catinio Labeone cui cognomē fuit Macerioni:tribuno plebis:quē e senatu censor eiecerat reuertēs e cāpo meridiano tēpore uacuo foro & capitolio ad tarpeiū raptus ut præcipitaret̄ cōuolāte qdā tā numerosa illa cohorte quæ patrē eū appellabat. Sed ut necesse erat i subito tarde & tāq̄ i exeqas cū resistēdi sacroq; sācttū repellēdi ius nō esset :uirtutis suæ opera & cēsura piturus:ægre tribuno q itercederet repto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit. Bonis īde etiā cōsecratis a dānatu suo tanq̄ paꝝ esset fauciū certe itortaꝝ:expressiq; p aures sāguinis pœnā exactā esse. Equidē & Africani Aemiliani inimicū fuisse īter calamitates duxerim ipso teste Macedonico. Si quidē liberis dixit. Ite filii celebrate exeqas nūq̄ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iam balearicis & creticis diadematis iā Macedonicus ipse. ueꝝ ut illa sola iniuria æstimet̄:quis hūc iure fœlicē dixerit periclitatū ad libidinē inimici? Nec africano saltē perire:quos hostes uicisse tāti fuit? aut quos nō honores currusq; illa sua uiolētia fortuna retroegit p mediā urbē cēsore tracto. Etenī sola hæc moriēdi rō fuerat tracto i capitoliū illo in quod triūphās ipse deoꝝ exuuiis ne captiuos quidē sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate cōsecuta factū ē periclitato macedrnico uel funus tātum ac tale pdere:i quo a triūphalibus liberis portaret̄ in rogū uelut exequiis quoq; triūphans. Nulla ē ꝓfecto solida fœlicitas:quā cōtumelia ulla uitæ rūpit:nedū tāta. Quod superest nescio maior gloriæ an idignationi dolor accedat:īter tot Metellos tā scelerata Catinii audaciā semp fuisse iultā. De Diuo Augusto. Ca. XLV.

NDiuo quoq; Augusto quē uniuersa mortalitas i hac cēsura nūcupat:si diligēter æstimētur cuncta:magna sortis humanæ repientur uolumina. Repulsa i magisterio æquitū apud auunculū:& cōtra uolūtatē eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia i collegā. Collegiū in triūuiratu pessimoꝝ ciuiū: nec æqua saltē portione:sed prægraui Antonio. Philippēsi prœlio morbo:fuga & triduo i palude latebræ ægroti. Et ut fatētur Agrippa & Mœcenas aq̄ subter cutē fusa. Turgida larera. Naufragia sicula: Et alia ibi quoq; i spelūca occultatio. Iā in nauali fuga urgēte hostiū manu preces Proculeio mortis admotæ Cura perusinæ cōtētionis. Solicitudo martis actiaci:pānoniciq; belli. Ruinæ pōtis. Tot seditiōes militū. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota. Pudēda Agrippæ ablegatio. Totiēs petita insidiis uita. Incusatæ liberoꝝ mortes:luctusq; nō tātū orbitate tristes. Adulteriū filiæ. Et cōsilia patricidæ palā facta. Contumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulteriū. Iūcta deīde tot mala. Inopia stipēdii. Rebellio illyrici. Seruitioꝝ delectus. Iuuētutis penuria. Pestilētia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirādi. Et quatridui inedia maior pars mortis i corpus recepta. Iuxta hæc uariana clades:& maiestatis eius fœda sugillatio. Abdicatio postumi Agrippæ post adoptionē. Desideriū post relegationē. Inde suspitio i Fabiū:archanorūq; ꝓditionē. Hic uxoris & Tyberii cogitationes suꝑma eius cura. In sūma deus ille cælūq; nescio adept⁹ magis an meritus hærede hostis suæ filio excessit. Quos beatissimos dii iudicauerūt. Ca. XLVI

Vbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandā hominū ua-

nitatē a deo emiſſa. Duo ſunt hæc. Phedium feliciſſimū qui ꝓ patria ꝓximo occubuiſſet. Itē a Gige rege tūc ampliſſimo terraꝝ cōſultū Aglaū Prophodiū eē fœliciorē. Senior hic ī anguſtiſſimo archadiæ paruū ſed ānuis uictib⁹ large ſufficiens ꝓdiū colebat: nūq ex eo egreſſus. Atq; ut e uitæ genere manifeſtū ē: minima cupidine minimū ī uita mali expertus. Quē uiuentē ut deū coli iuſſerunt. Ca. XLVII.

c Onſecratus ē uiuus ſentiēſq; oraculi eiuſdē iuſſu & Iouis deoꝝ ſūmi aſtipulatu Eutimus poeta ſemp olympiæ auctor & ſemel uictus. Patria ei locri in italia. Ibi imaginē eius eē: & olympiæ alterā eadē die tactā fulmīe. Callimachū ut nihil aliud mi ratū uideo: ad eūq; iuſſiſſe ſacrificari: qđ & uiuo factitatū & mortuo: nihilq; adeo miꝝ aliud q̄ hoc placuiſſe diis. De ſpatiis uitæ lōgiſſimis. Ca XLVIII.

d E ſpatio atq; lōginqtate uitæ hominū nō locoꝝ mō ſitus. ueꝝ exempla ac ſua cuiq; ſors naſcēdi īcertū fecere: Heſiodus q primus de hoc aliq̄ ꝓdidit fabuloſe (ut reor) multa de hominū æuo referēs cornici nouē noſtras attribuit ætates. Quadruplū eius ceruis. Id triplicatū coruis. Et reliq̄ fabuloſius ī phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argātonio tarteſioꝝ regi. cl. tribuit ānos. Cyniræ cyprioꝝ. x. annos āplius Aegimio ducētos. Theopōpus Epimenidi Gnoſio. clvii. Hellanicus quoſdam ī ætolia epioꝝ gētis ducētos explere. Cui aſtipulaṫ Damiates memorās Pictoreū ex iis ꝓcipuū corpore uiribuſq; etiā trecētis uixiſſe. Ephodorus arcadū reges trecētis ānis. Alexander & Cornelius Dadonē qđā ī illyrico qngētis uixiſſe. Xenophō Impetri pulutinicoꝝ īſulæ regē octingētis: atq; ut parce mētitus ē filiū eius ſexcētis. Quæ oīa īſcitia tēpoꝝ acciderūt. Annū. n. alii æſtate unū determinabāt: & alteꝝ hyeme. Alii q̄dripartitis tꝑib⁹ ſicut arcades: quoꝝ anni trimeſtres fuere. Quidā lunæ ſenio ut ægyptii. Itaq; apđ eos aliq̄ & ſingula milia annoꝝ uixiſſe ꝓdūṫ. Sed ut ad cōfeſſa tráſeamus: Argātoniū gaditanum octoginta annis regnaſſe prope certum eſt. Putant quadrageſimo cœpiſſe Maſiniſſam. xl. annis regnaſſe īdubitatū ē. Gorgiā ſiculū cētū octo uixiſſe. Q. Fabius Maximus ſexagitatribus annis augur fuit. M. Perpēna & nup. L. Voluſius Saturnin⁹ omniū quos ī cōſulatu ſentētiā rogauerāt ſupſtites fuere. Perpēna ſeptem reliqt ex iis quos cēſor legerat. Vixit ānos nonagitaocto. Qua ī re & illud adnotare ſuccurrit: unū oīo qnquēniū fuiſſe quo ſenator nullus morireṫ. Cū flaccus & Alpinus cēſores luſtrū cōdidere uſq; ad ꝓximos cēſores ab anno urbis qngēteſimo ſeptuageſimonono. M. Valerius Coruinus cētū annos īpleuit. Cuius īter primū & ſextū cōſulatū. xlvi. anni fuere Idē ſella curuli ſemel ac uicies ſedit: quotiēs nemo alius. Aequauit eius uitæ ſpatiū Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilii nonagita ſeptē ānos exceſſit. Statilia Claudio prīcipe ex nobili domo nonagitanouē. Terentia Ciceronis. cvii. Clodia Ofeli. cxv. Hæc quidē etiā enixa quindecies. Luceia mima centū annis in ſcena pronūtiauit Valeria Copiola Emboliaria reducta eſt in ſcænā Cn. Pompeio. Q. Sulpitio con. ludis ꝓ ſalute Diui Auguſti uotiuis annum centeſimūquartum agēs. Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pōpeio ædili plebis. C. Mario. Cn. Carbone conſ. añ annos nonaginta unum. Et a magno Pompeio magni theatri dedicatiōe anus ꝓ miraculo reducta. Sāmullam quoq; centū decē annis uixiſſe auctor eſt Aſconius Pedianus. Minus miror Stephanionē qui primus togatus ſaltare inſtituit utriſq; ſecularibns ludis ſaltaſſe: & Diui Auguſti & quos Claudius Cæſar conſulatu ſuo quarto fecit: quando ſexaginta tres non amplius anni interfuere: q̄q̄ & poſtea diu uixerit. In tmoli montis cacumine quod uocāt tempſin. cl. annis uiuere Mutianus auctor ē. Totidē annos item cenſum Claudii Cæſaris cenſura. T. Fullonium bononiēſem: idq; collatis cenſibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ pricipi erat) ueꝝ apparuit.

De uarietate naſcēdi. Ca. XLIX.

p Oſcere uidetur locus ipſe ſyderalis ſcientiæ ſentētiam. Epigenes. cxxii. annos impleri negauit poſſe. Beroſus excedi centū ſeptēdecim. Durat & ea rō quam

Petosyris ac Necepsos tradiderunt: & trimorion appellant atrium signorum portione: qua posse in italiæ tractu. cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quemq̃ nonaginta partiũ exortiuam mensuram quod anaphoras uocãt transgredi: & has ipsas incidi occursu maleficiorũ sydeꝝ: aut etiã radiis eoꝝ solisq;. Rursus Aesculapii sentẽtiã secuti: q statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed q̃tũ primũ tribuat incertũ est. Rara autẽ esse dicũt longiora tempora: quãdoqdẽ momẽtis horaꝝ isignibus lunæ dieꝝ ue septẽ atq; xxiiii. quæ nocte ac die obseruant̃ ingens turba nascatur: scã sili annoꝝ lege occidua: quã climactaras appellãt: non fere ita genitis qnquagesimũ quartũ. ãnũ excedentibus. Primũ ergo artis ipsius incõstãtia declarat q̃ icerta res sit. Accedũt experimẽta & exẽpla recentissimi census: quẽ intra quadriẽniũ imperatores Cæsares Vespasiani pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt omnia uasaria excutiẽda. Mediæ tãtũ partis inter apẽninũ. mõtẽ padũq; ponemus exẽpla. Centũ uiginti natos annos parmæ tres edidere. Brixelli unũ. cxxv. Parmæ duos. cxxx. Placẽtiæ unũ. cxxxi. Fauẽtiæ unã mulierẽ. cxxxii. Bononiæ. L. Terẽtiũ Marci filiũ. Arimini uero M. Aponiũ. C. &. L. Tertulã. cxxxvii. Citra placẽtiã in collibus oppidũ est uelleiaciũ: i quo. cx. natos ãnos sex detulere. Quattuor centenos uicenos. Vnum. cl. M. Mutius M. filius Galerius fœlix ac ne pluribus moremur in re cõfessa i regiõe italiæ octaua centenum ãnoꝝ censi sunt homĩes liiii. Cẽtenũ denũ homines. lvii. Cẽtenũ uicenũ quinũ homĩes duo. Centenũ tricenũ homines q̃ttuor. Cẽtenũ tricenũ quinũ aut septenũ totidẽ. Cẽtenum quadragenũ hoĩes tres. Alia mortalitatis cõstãtia. Homerus eadẽ nocte natos Hectorẽ & Polydamanta tradit tã diuersæ sortis uiros. C. Mario. C. Carbone. iii. cõs. ad v. Chalen. iunias M. Celius Ruffus & Cornelius Lucinius Caluus eadẽ die. geniti sũt oratores quidẽ ãbo. sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus in toto mũdo quitidie euenit: pariterq; domini ac serui gignũtur: reges & inops.

In morbis uaria exempla. Ca: .l.

p Vblius Cornelius Ruffus q cõsul cũ Manio Curio fuit dormiẽs oculoꝝ uisum amisit: cũ id sibi accidere sõniaret. E diuerso phalereus iã tũ deploratus a medicis uomicæ morbo: cũ mortẽ i acie quæreret uulnerato pectore medicinã iuenit ex hoste Q. Fabius Maxius consf. apud flumẽ isarã prœlio cõmisso aduersus allobrogũ regẽ aruernorũq; gẽtes ad. vi. idus augustas. cxxx. pduelliũ cæsis febri q̃rtana liberatus ẽ in acie Incertũ ac fragile nimiꝝ ẽ hoc munus naturæ qcqd dat̃ nobis. Malignũ uero & breue i iis etiã qbus largissime cõtingit: uniuersũ utiq; æui tẽpus ituentibus. Quid ꝙ æstimatiõe nocturnæ qetis dimidio qsq; spatio uitæ suæ uiuit? pars æqua morti similis exigit̃: aut pœnæ nisi cõtigit qes. Nec reputãt̃ ifãtiæ ãni q sẽsu carẽt: nec senectæ i pœnã uiuacis. Tot piculoꝝ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiẽs iuocata morte ut nullũ frequẽtius sit uotũ. Natura uero nihil hoĩbus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescũt sẽsus. Mẽbra torquẽt̃. Præmorit̃ uisus auditus: incessus: dentes etiã ac ciboꝝ istrumẽta: & tamen uitæ hoc tẽpus ãnuneraẽ. Ergo ꝓ miraculo & id solitariũ reperit̃ exẽplũ. Xenophilũ musicũ cẽtum & quinq; annis uixisse sine ullo corporis incõmodo. At hercule reliquis õnibus per singulas membroꝝ ptes qualiter nullis aliis animalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neque horis mõ: sed & diebus noctibusque trinis quadrinis ue etiam toto anno: Atq; etiam morbus est aliquis per sapientiam mori. Morbis enim quoq; quasdam leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrem nunq̃ bruma nunq̃ hybernis mensibus incipere: Quosdam post sexagesimum uitæ spatium non accedere. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiam. Namq; uniuersis gentibus ingruunt morbi: & generatim modo seruitiis: modo procerum ordini aliosq; per gradus. Qua in re obseruatum in meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire. Nec unq̃ fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

Manius Curius

Xenophilus musicus centum et quinque annis vixit sine ullo corporis incommodo

De signis mortis. Ca. LI.

i Am signa letalia in furoris morbo risũ. Sapientiæ uero ægritudine fimbria-
rum curam & stragulæ uestis plicaturas. A sõno morientium neglectum p̃-
grandis humoris e corpore effluuium: in oculorum quidem & narium as-
pectu indubitata maxime: etiam supino assiduo cubitu. Venaꝝ inæquali aut formi-
cante percussu. Et alia quoq; Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum
innumerabilia sint mortis signa: salutis securitatisq; nulla sunt. Quippe cum censorius
Cato ad filium de ualitudinis quoq; obseruatione ut ex oraculo aliquo ꝓdiderit seni-
lem iuuentã præmaturæ mortis esse signum. Morboꝝ uero tam infinita est multitu-
do ut Pherecides Syrius copia serpentiũ ex corpore eius erũpente expirauerit. Quibus-
dam ꝑpetua febris est ut. C. Mœcenati. Eidẽ triẽnio supremo nullo horæ momẽto cõ-
tigit somnus. Antipater sydonius poeta omnibus annis uno die natali tantum corri-
piebatur febre. & eo consumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. Ca. LII.

a Viola consularis in rogo reuixit. Et quoniam non subueniri non potuerat
ꝑualente flãma uiuus crematus est. Similis cã in. L. Lamia prætorio uiro tra-
ditur. Nã Celium Tuberonẽ ꝑtura functũ a rogo relatum Messala Ruffus &
pleriq; tradunt. Hæc est cõditio mortalium. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gi
gnimur: uti de homine ne forte morti quidẽ debeat credi. Reperimus inter exẽpla Her
motimi Clazomeni aĩam relicto corpore errare solitã: uagãq; e longinquo multa annũ
tiare: quæ nisi a præsenti nosci nõ possent: corpore interim semianimi: donec cremato
eo inimici qui Cãtaridæ uocabant̃ remeanti animæ uelut uaginã ademerint. Aristei
etiam uisam euolantem ex ore in procõneso corui effigie. Quæ magna quæritur fabu
lositate: quam equidem & in gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu &
itinere fessum in specu septem & quinquaginta dormisse annis: rerum faciem muta-
tionẽq; mirantem uelut postero experrectum die. Hic pari numero dieꝝ senio ingruẽ
te: ut tamen in septimum & quinquagesimum atq; centesimũ uitæ duraret annũ. Fœ
minarum sexus huic malo uidet̃ maxime oportunus conuersione uuluæ: quæ si cor
rigat̃ spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis
septem diebus fœminæ exanimis ad uitam reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti
uiris agros diuidentibus capuæ quendã qui efferretur feretro domum remeasse pedi-
bus. Hoc idem aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritũ fune-
re locato reuixisse. & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indi-
casse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse ut ui-
detur expirasse: apertoq; testamento recitatum hæredem minorem funeri instituisse.
Interim eum qui uidebatur extinctus plaudendo concinuisse mysteria: & narrasse a
fratre se uenisse. Cõmendatam sibi filiam ab eo. Demonstratũ præterea quo in loco de
fodisset aurũ nullo conscio: & rogasse ut iis funeribus quæ compasset efferretur. Hoc
eo narrante fratris domestici prope anuntiauere exanimatũ illũ: & aurum ubi dixerat
repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed non conferenda: cum sæpius
falsa sint. Sicut ingenti exẽplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classiũ fortis-
simus captus a Sex. Põpeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente iacuit in littore
tota die. Deĩde cũ aduespauisset: cũ gemitu ꝑcibusq; cõgregata multitudine petiit uti
Põpeius ad se ueniret: aut aliquẽ ex caris mitteret. Se aũt ab ĩferis remissũ: habereq; qđ
nũtiaret. Misit plures Põpeius ex amicis: qbus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põ-
peii cãs & ꝑtes pias. Proinde euentũ futuꝝ quẽ optaret: hoc se nũtiare iussum. Argu-
mentũ fore ueritatis ꝙ pactis mandatis protinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post
sepulturam quoq; uisoꝝ exempla sunt: nisi ꝙ naturæ opa nõ ꝓdigiosa consectamur.

De mortibus repentinis. Ca. LIII.

i N primis autem uisa miraculo sunt atq; frequentia mortes repentinæ. Hæc est summa uitæ fœlicitas: quam esse naturalem docebimus. Plurimas prodidit Verius. Nos cum delectu modũ seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus Sophocles & Dionysius siciliæ tyrãnus uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuntio. Mater pugna illa cannensi filio icolumi uiso cõtra falsum nuntiũ Pudore Diodorus sapiẽtiæ dialeticæ professor lusoria quæstione nõ protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidẽtibus causis obiecere dum calciant͂ matutino duo Cæsares Prætor & prætura populiro. fũctus dictatoris Cæsaris pater. Hic pisis exanimatus: ille romæ. Q. Fabius maximus i consulatu suo pridie. Chalẽ. ianua. In cuius locũ. M. Orellius paucissimaꝝ horaꝝ consulatũ petiit. Itẽ. C. Vlcatius Gurges senator. Omẽs adeo sani atq; tempestiui ut de progrediendo cogitarent. Qu. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egressus in senatum iret offenso pede in comitio. Legatus quoq; qui rhodioꝝ cãm i senatu magna cum admiratione orauerat: in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipse functus cum a puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cum deos salutasset. M. Iuuentius Thalna conf. cũ sacrificaret. C. Seruilius Pansa cũ staret in foro ad tabernam hora diei secũda: in P. Pansã fratrem innixus. Bebius Iudex dum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dũ tabellas scribit in foro. Necnon & proximo anno dum consulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinẽ eboreum qui est in foro Augusti. Super omnes C. Iulius medicus dum inungit specillũ ꝑ oculum trahens. A. Manlius Torquatus consularis cũ i cœna placentam appeteret. L. Dutius medicus Valla dum mulsi potionẽ haurit. Ap. Saufeius cũ a balneo reuersus mulsum bibisset: ouumq; sorberet. P. Quintius Scapula cũ apud Aquiliũ Gallũ cœnaret. Decimus Saufeius Scriba cũ domi suæ prãderet. Cornelius Gallus prætorius &. Q. Heterius eques ro. in Venere obire. Et quos nostra adnotauit ætas duo æquestris ordinis in ædẽ Pantomimo Mythico tũ forma præcellẽte. Operosissima tamẽ securitas mortis i M. Ofilio Hylaro ab ãtiqs traditur comediaꝝ histrionẽ: cũ populo admodũ placuisset natali die suo: cõuiuiũq; haberet edita cœna calidã potionẽ in pultario poposcit: simulq; ꝑsonam eius diei acceptã intuẽs coronam e capite suo in eam transtulit: tali habitu rigẽs nullo sentiente: donec accubantiũ proximus tepescere potionẽ ãmoneret. Hæc fœlicia exẽpla: at contra miseriaꝝ inumera. L. Domitius clarissime gentis apud massiliã uictus: corsini captus ab eodẽ Cæsare ueneno poto propter tediũ uitæ: postq̃ biberat. omi opere ut uiueret anxius ẽ Inuenit͂ in actis Fœlicis Russei aurigæ iam igne iliato in rogũ eius unũ e fauẽtibus iecisse sese. Friuolũ dictu ne hoc gloriæ artificis daret͂: aduersis studiis copia odoꝝ corruptũ criminãtibus. Cũ ãte non multo. M. Lepidus nobilissimæ stirpis quẽ euẽti anxietate diximus mortuũ flãmæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorẽ nõ potuisset: iuxta sarmentis aliis nudus crematus ẽ.

De sepultura. Ca. LIIII.

i Psum cremare apud romanos nõ fuit ueteris istituti. Terra cõdebantur. At postq̃ lõginqs bellis obrutos erui cognouere: tũc institutũ. Et tñ multifarie priscos seruauere ritus. Sicut in cornelia domo nemo añ Syllam dictatorem tradit͂ esse crematus. Idq; eum uoluisse ueritũ talionẽ eruto C. Martii cadauere. Sepultus intelligit͂ quoquomõ cõditus. humatus uero humo cõtectus.

De ania uel de manibus uel de resurrectiõe uerba gẽtiliũ mania. Ca. LV.

p Ost sepulturam aliæ atq; aliæ maniũ ambages. Omnibus a suprema die eadẽ quæ ante primũ. Nec magis a morte sensus ullus aut corpori aut aniæ q̃ ãte natalẽ. Eadẽ. n. uanitas i futuꝝ etiã se ꝓpagat: & i mortis quoq; tẽpora ipsa sibi uita mẽtit͂. Alias imortalitatẽ animæ: alias transfigurationẽ: alias sensũ inferis dando: & manes colẽdo: deumq; faciẽdo: qui iã etiã homo esse desierit. Ceu ullo mõ spirando rõ

homini a cæteris animalibus distet. Aut non diuturniora in uita multa reperiantur: quibus nemo similem diuinat imortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiã. Vbi cogitatio illi? quomõ uisus? auditus? aut q tangit? q usus eius? aut q̧ sine his bonũ? Quæ deĩde sedes? quãta ue multitudo tot sæculis aĩaꝝ uelut ũbraꝝ Puerilium ista deliramentorum. Auidæq; nunquam desinere mortalitatis cõmenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas: qui non reuixit ipse. Maliq; ipsa dementia est iterari uitam morteq;. Quæ genitis quies unq̃ si in sublimi sensus animæ manet? inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo crudelitasq; præcipuum naturæ bonum mortem: ac duplicat obitus: si dolere etiam post futuri æstimationem euenit. Eteñ si dulce uiuere: cui potest esse uixisse? At quanto facilius certiusq; sibi quenq̃ credere: ac specimen securitatis antegenitali summere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Ca. LVI.

c Onsentaneum uidetur priusq̃ digrediamur a natura hominũ indicare quæ cuiusq; scientia a quocunq; inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne & triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glande uescerentur. Eadem molere & conficere in attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadamanthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio ut Gellius. Alii apud syros repertas uolunt. Vtiq; in græciam attulisse e phoenice Cadmũ sexdecim numero A. B. C. D. E. F. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. Quibus troiano bello Palmedem adiecisse quattuor hac figura .

Totidem post eum Simonidem medicum.

Quarum omniũ uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decẽ & octo priscas fuisse Et duas ab Epicharmo additas q̃ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inuenisse quendam nomine Menona tradit quindecim annis ante Phoroneum antiquissimum græciæ regem. Id monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios septingentorum uiginti annorum obseruationes syderum coctilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimũ Berosus & Critodemus quadringentorum octoginta annorum. Ex quo apparet æternus litterarum usus: In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias ac domos constituerunt primi Euryalos & Hyperbios fratres athenis: antea specus erãt pro domibus. Gellio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet: exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops a se appellauit cecropiam: quæ nunc est arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum uolunt. Quidam & sycionem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospolin. Tegulas ĩuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrũque in insula cypro. Item forcipem: marculum: uectem: incudem. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciam quæ uocabatur argidipsion. Lapidicinas Cadmus thebis. Archeophrasius in phoenice. Trason muros. Turres ut Aristoteles Cyclopes. Phoenices ut Theophrastus. Aegyptii textilia. Infecere lanas sordibus Lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnæ. Linum & retia arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarẽsis. Sutrinam Boetius. Medicinam ægyptii apud ipsos uolunt repertam. Alii per Arabum Babylonis & Apollinis filium. Hærbariã & medicamentariã a Chirone Saturni & Phyllirae filio. Aes cõflare & tẽperare Aristoteles Lydũ scytẽ mõstrasse. Theophrastus Delã Phrygẽ putat. Aerariã fabricã alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferꝝ Hesiodus ĩ creta ecs q uocati sunt Dactyli Idæi. Argẽtũ inuenit Ericthonius atheniẽsis: ut alii Ceacus. Auri metalla & cõflaturã Cadmus phoenix ad pangeũ montẽ. Vt alii Thoas & Eaclis in panchaia aut Sol oceani filius: cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem ex melle assignat. Plũbum ex cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricã ferreã i-

Ceres frumenti inventrix

uenere Cyclopes. Figulinas Chorebus atheniẽsis. In iis orbẽ Anacharsis scythes: ut alii Hypbeos corinthius. Fabricã materiaꝝ Dedelus: & in ea serrã: alciã: ꝑpẽdiculũ: terebrã glutinũ: ichthyocollã: Normã: fornicẽ aũt & libellã & tornũ & clauem Theodorus samius. Mẽsuras & põdera Phidon argiuus: aut Palemedes ut maluit Gellius. Ignẽ e silice Pyrodes. Cilicis filius. At eundẽ asseruare ĩ ferula Prometheus. Vehiculũ cũ quattuor rotis Phryges: Mercaturas poeni. Culturas uitiũ & arboꝝ Eumolphus atheniensis. Vinũ aqua misceri Staphilus Sitheni filius. Oleũ & trapetas Aristeus atheniensis. Idẽ mella. Bouẽ & aratrũ Briges atheniẽsis: ut alii Triptolemus. Regiã ciuitatẽ aegyptii. Popularẽ attici. Post Theseũ tyranũ primus fuit Phalaris agrigẽti. Seruitiũ iuenere lacedaemonii. Iudiciũ capitis ĩ agriopago primũ actũ ẽ. Proeliũ afri cõtra aegyptios primi fecere fustibus quos uocãt phalãgas. Clipeos iuenerũt proetus & Acritus inter se bellãtes: siue Chalchus Athamãtis filius. Loricã Mydias messenius. Galeã: gladiũ: hastam lacedaemonii. Ocreas & cristas Cares. Arcũ & sagittã Scythen Iouis filiũ. Alii sagitas Persen persei filiũ iuenisse. Lãceas aetolas. Iaculũ cũ amẽto ferũt iuenisse Aetolum Martis filiũ. Hastas uelitares Tyrrhenũ pilumq;. penthesileã amazonẽ securim. piseũ uenabula. Et ĩ tormẽtis scorpionẽ Cretas. Catapultã syros. phoenicas balistã & fundã. Aeneã tubã piseũ Tyrrhenũ. Testudines Artemonẽ clazomenũ. Equũ qui nunc aries appellat̃ ĩ muralibus machinis Aepeũ ad troiam. Equo uehi Bellorophontem. Frenos & strata equorũ peletroniũ. pugnare ex equo thessalos: qui cẽtauri appellati sunt: habitãtes secundũ peliũ montẽ. Bigas primũ iũxit phrygũ natio. Quadrigas Erichtonius. ordinẽ exercitus: signi dationẽ: thessaras: uigilias iuenit palamedes troiano bello. Specularẽ significationẽ eodẽ bello Sinon. Inducias Lycaon. Foedera Theseus: Auguria ex auibus Caras: a quo caria appellata. Adiecit ex caeteris aĩalibus Orpheus. Aruspiciũ Delphus. Ignispicia Amphiaraus. Auspicia auium Tyresias thebanus. Interpretationẽ ostẽtoꝝ & sõnioꝝ Amphyctyon. Astrologiã Atlas Libyae filius: ut alii aegyptii ut alii assyrii. Spherã ĩ eã milesius Anaximãder. Ventoꝝ rõem Aeolus Hellenis filius. Musicã Amphion. Fistulã pan. Monaulũ Mercurius. Obliquã tibiã Mydas ĩ phrygia Geminas tibias Marsias. In eadem gẽte lydios modulos Amphion. Dorics Thamyras thrax. phrygios Marsias phryx. Citharã Amphion: ut alii Orpheus: ut alii Linus. Septẽ cordis additis Terpãder. Octauã Simonides addidit. Nonã Timotheus. Cithara sine uoce cecinit Thamiras prius. Cũ cãtu Amphion: ut alii Linus. Cithara edita carmina cõposuit Terpãder. Cũ tibiis canere uoce Troezenus Dardanus ĩstituit. Saltationem armatã Curetes docuere. pyrrhycem pyrrhus: utranq; in creta. Versũ heroicũ pythio oraculo debemus. De poematũ origie magna quaestio ẽ. Ante troianũ bellũ probant̃ fuisse. prosaicã orõem cõdere pherecides Syrius ĩstituit tẽpore Cyri regis. Historiã Cadmus milesius. Ludos gymnicos ĩ arcadia Lycaõ. Funebres Acastus ĩ iolcho. post eũ Theseus ĩ isthmo. Hercules olympiae athleticã. pythus pilã lusoriã. Gyges lydius picturã ĩ aegypto. In graecia uero pyrrhus Dedali cognat⁹ ut Aristoteli placet: ut theophrasto polignotus atheniẽsis. Nauẽ primus ĩ graeciã ex aegyto Danaus aduexit. Ante ratibus nauigabat̃ inuẽtis in mari rubro iter ĩsulas a rege Erytra. Reperiunt̃ qui mysos & troianos priores excogitasse ĩ hellesponto putẽt cũ trãsirẽt aduersus thracas. Etiam nunc in britãnico oceano uitiles corio circũsutae fiunt. In nilo ex papyro & scirpo & arũdine. Longa naue Iasonẽ primũ nauigasse philostephanus auctor est. egesias parrhalũ. Ctesias Samyrã. Saphanus Semiramin. Archimachus Aegaeonẽ. Biremẽ Damasthenes erythreos fecisse. triremen Thucydides Amoclen cori hiũ. Quadriremen Aristoteles carthaginẽses. Quinqueremen ĩstituit Nesichthon salaminius. Sex ordinum Zenazoras syracusius. Ab ea ad deciremẽ Nesigiton. Alexãdrũ magnũ ferũt ĩstituisse ad duodecim ordines. philostephanus ptolemaeũ Soterem ad qndecim. Demetriũ Antigoni ad. xxx. ptolemaeũ philadelphũ ad. xl. ptolemaeũ philopatorẽ q Triphõ cogno

minatus est ad.I. Onerariam Hippus tyrius inuenit. Lembum cyrenenses. Cymbam phoenices. Celocē rhodi. Cercirā cyprii. Sydeꝝ obseruationē ī nauigādo phoenices. Remū copæ. Latitudinē eius platæ. Vela Icarus. Malū & antēnam Dedalus. Hippagū salaminii: aut ut pericles atheniēses. Tectas lōgas tasii. Antea ex ꝓra tantū & puppi pugnabat. Rostra addidit piseus. Tyrrheni anchorā. Eupalamius eandē bidēte. Anacharsis harpagonas. Et manus pericles atheniēsis: Amminicula gubernādi Typhis. Classe priceps depugnauit Minos. Aīal occidit primus Hiperbius Martis filius. Prometheus bouem.

In quo primus gentiū cōsensus. Ca. LVII.

g Entium consensus tacitus primus oīum cōspirauit ut ionū litteris. uterent.

De litteris antiquis. Ca. LVIII.

u Eteres græcas fuisse eadem pene quæ nunc latinæ inditio erit delphica tabula antiqui æris: quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cum inscriptione tali.

Quando primum tonsores romæ. Ca. LIX.

s Equens gentiū consensus in tonsoribus fuit: sed romanis tardior. In italiā ex sicilia uenere post romā cōditā anno q̄dragitesimo qnq̄gesimoquarto: adducēte. p. Ticinio Mena ut auctorē Varro. Ante ītonsi fuere. primus omniū radi quotidie instituit Africanus sequens Diuus Augustus cultris semp usus.

Quando primum horologia. Ca. LX.

t Ertius consensus fuit in horaꝝ obseruatione iam hac rōne accedens. Quādo & aquo in græcia repta diximus in secūdo uolumine. Serius etiā hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantū & occasus nominat. post aliquot annos adiectus est & meridies accenso consulū id ꝓnuntiante cū Curio inter rostra & argeoꝝ thesin ꝓspexisset talem solē. A colūna ænea ad carcerē inclinato sydere supremā pronūtiauit. Sed hoc serenis tantū diebus usq; ad primū punicū bellū. princeps romanis solariū horologium statuisse ante. xii. annos q̄ cū pyrrho bellatum ē ad ædē Quirini. L. Papyrius Cursor cū eādē dedicaret a patre suo uotā a Fabio Vestali ꝓditur. Sed neq; facti horologii rōem uel artificis significat: nec unde translatum ē: aut apud quē scriptū id inuenerit. M. Varro primū statutū in publico secundū rostra in colūna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messala cōsule catina capta ī sicilia. Deportatū inde post. xxx. annos q̄ de papyriano horologio tradit anno urbis q̄dringētesimo septuagesimoseptimo. Nec cōgruebāt ad horas eius lineæ. paruerūt tn̄ ei annis. xi. donec. Q. Martius philippus q cū. L. Paulo fuit cēsor diligētius ordinatū iuxta posuit. Idq; munus iter cēsoria opa gratissime est acceptū. Etiānum tn̄ nubilo incerte fuere horæ usq; ad proximū lustrū. Tunc Scipio Nasica collega Lenati primus aqua diuisit horas æq; noctium ac dieꝝ. Idq; horologiū sub tecto dicauit anno urbis. d. lxxxxv. Tā diu po. ro. indiscreta lux fuit: Nunc reuertamur ad reliqua animalia: primūq; terrestria.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. VIII.

De animalibus terrestribus. Elephantoꝝ cōmendatio: & de sensu eoꝝ. C. .I.

a D Reliqua transeamus animalia & primum terrestria. Maximū est elephas: proximūq; humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrii. Et ī primis obedientia officiorumq; quæ didicere memoria. Amoris & gloriæ uoluptas: īmo uero quæ etiā in homine rara ꝓbitas: prudētia. æqtas Religio quoq; sydeꝝ solisq; ac lunæ ueneratio. Auctores sunt in mauritaniæ saltibus ad quendā amnē cui nomen

est anulo nitescēte luna noua greges eorum descendere:ibiq; se purificātes solenniter aqua circū spgi:atq; ita salutato sydere in siluas reuerti:uitulo℞ fatigatos præ se feren tes. Alienæ quoq; regionis ītellectu credunt̃ maria trāsituri nō āte naues conscēdere: q̄ īuitati rectoris iureiurādo de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudīe:quādo & illas moles īfestāt morbi:ꝑ hærbas supini ī cælū iacētes:ueluti tellure precibus alligata. Nā quod ad docilitatē attinet. Regē adornat. Genua submittūt. Coronas porrigūt. Indicis arabi ci minores:quos appellāt nothos.

Quādo primū iuncti. Ca. II.

r Omæ iuncti primū subiere currū Pōpei magni africo triūpho. Quod prius india uicta triūphāte libero patre memorat̃. Procilius negat potuisse pōpeii triūpho iunctos egrediporta. Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdā īcōditos motus edidere saltātiū modo. Vulgare erat ꝑ auras arma iacere nō auferētib9 uētis:atq; īter se gladiatorios cōgressus edere:aut lasciuiēte ꝑnicitate colludere. Postea & ꝑ funes īcessere. Lecticas etiā ferētes quaterni singulas:puerperas imitātes plenisq; hoīum tricliniis accubitu:iere ꝑ lectos ita libratis uestigiis:ne qs potātiū attigeretur.

De docilitate eo℞. Ca. III.

c Ertū ē unū tardioris īgenii ī accipiēdis quæ tradebātur:sæpius castigatū uer beribus eadē illa medicātē noctu repertū. Mirū maxīe & aduersis qdem funi bus subire. Sed regredi magis utriq; ꝓnis. Mutianus ter cōsul auctor ē aliquē ex iis & littera℞ ductus græca℞ didicisse:solitumq; præscribere eius linguæ uerbis. Ipse Egio hæc scripsi:& spolia celtica dicaui. Itēq; se uidēte puteolis cū aduecti de naue egredi cogerētur:territos spacio ꝓcul pōtis a cōtinēte porrecti:ut sese lōginquitatis æstima tiōe fallerēt:auersos retrorsus isse. prædā ipsi ī se expectādam sciūt solā esse ī armis suis: quæ Iuba cornua appellat. Herodotus tāto ātiqor & cōsueto melius dētes. Quā obrē deciduos casu aliquo uel senecta defodiūt. Hoc solū ebur est. Cæte℞ & ī iis quoq; quod corpus ītexit uilitas ossea. Quāq̄ nuper ossa etiā in laminas secari cœpere penuria. Et eni rara āplitudo iā dētiū preterq̄ ex īdia reperit̃. Cete℞ ī nostro orbecessere luxuriæ. Dentiū candore ītelligit̃ iuuēta. Circa hos belli cura sūma. Alterius mucroni parcūt ne sit prœliis hebes:alterius operario usu fodiūt radices. Impellūt moles. Circūuentiq; a uenātibus primos cōstituūt:qbus sunt munimini:ne tāti prœliū putet̃. postea fessi impactos arbori frangūt:prædaq; se redimūt.

De clæmētia eo℞:& ꝙ ꝑicula sua ītelligāt:& de tigridis truculētia. Ca. IIII.

m Irum ī plerisq; animaliū scire quare petātur. Sed & ꝑ cuncta qd caueāt. Ele phas homīe obuio forte in solitudīe & simpliciter oberrāte clæmēs placidusq; etiā demōstrare uiā tradit̃. Idē uestigio hoīs aīaduerso priusq̄ hoīe ītremisce re īsidia℞ metu. Subsistere ab olfatu. Circūspectare. Iras ꝓflare. Nec calcare: sed cretū ꝓxio tradere. illū sequēti nūtio similiusq; ad extremū. Nūc agmen circūagi: & reuerti aciēq; dirigi. Adeo oīum odori durare uirus illud maiore ex ꝑte ne nudo℞ qdē pedū Sic & tigris ēt feris cæteris truculēta:atq; ipsa elephāti quoq; spernēs uestigia. Hoīe ui so trāsferre dicitur ꝓtinus catulos. Quo nā mō agnito? ubi ante cōspecto illo quē ti met? Eteni tales siluas minime frequētari certū ē. Sane mirātur ipsā uestigii raritatem. Sed unde sciūt timēdos esse? īmo uero cur uel sæpius cōspectū paueāt: tanto uiribus magnitudīe uelocitate præstātiores? Nimi℞ hæc ē natura re℞:hæc potētia eius sæuis simas fera℞ maxīasq; quæ nūq̄ uidissent:quod debeāt timere:& statim intelligere cur sit timēdū.

De ītellectu & memoria eo℞. Ca. V.

e Lephāti gregatim semp īgrediuntur. Ducit agmē maxīus natu. Cogit ætate ꝓximus Amnē trāsituri minimos præmittūt:ne maio℞ īgressu atterēte alue um crescat gurgitis altitudo. Antipater auctor ē duos Antiocho regi in belli cis usibus cēlebres etiā cognominibus fuisse. Eteni nouere ea. Certe cato cū imꝑatorū noīa ānalibus describeret:eū q fortissime prœliatus esset in punica acie Sutrū tradidit

uocatum altero dente mutilato. Antiocho uadū fluminis experienti renuit. Aiax: alio qn dux agminis semp. Tum ꝓnuntiatū eius fore pricipatū q trāsisset: ausumq; patro clū. Ob id phaleris argēteis quo maxime gaudēt: & reliquo oī primatu donauit. Ille q notabat̃ īedia mortē ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor ē. Victusq; uocē fugit uictoris. Terrā ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̄ nisi ī abdito coeūt. Mas qnquēnis: fœmina decēnis. Init̃ aūt biēnio: qnis ut ferūt cuiusq; anni diebus: nec amplius. Sex to ꝑfundunt̃ amne nō ante reduces ad agmē. Nec adulteria nouere. Nulla ue pp fœ minas īter se prœlia: cæteris animalibus ꝑnicialia. Nec qa desit illis amoris uis. Namq; tradit̃ unus amasse quādā ī ægypto corollas uēdentē. Ac ne qs uulgariter electā pu tet: miret̃ gratā Aristophani celeberrimo ī arte grāmatica. Alius menādꝝ syracusanū īcipiētis iuuētæ ī exercitu Ptolemæi desideriū eius quotiēs nō uidert media testatus Et unguētariā quādā delectā Iuba tradit. Omniū amoris fuere argumēta gaudiū a cō spectu blāditiæq; incōditæ: stipes qs populus dedisset seruatæ & ī sinū effusæ. Nec mi rum esse amorē qbus sit memoria. Idē namq; tradit agnitū ī senecta multos post ānos q rector ī iuuēta fuisset. Idē diuinationē quandā iusticiæ. Cū boccus. rex. xxx. elephā tos totidē ī quos sæuire instituerat stiptibus alligatos obiecisset: procursantibus inter eos qui lacesserent: non potuisse effici ut crudelitatis alienæ ministerio fungeretur.

Quando primum in italia. Ca. VI.

c Lephantes italia primū uidit pyrrhi regis bello. Et boues lucas appellauit in lucanis uisos anno urbis quadrīgētesimo septuagesimosecūdo. Roma aūt in triūpho septē annis a superiorē numeꝝ additis. Eadē plurimos anno qngē tesimosecūdo uictoria. L. Metelli pōtificis ī sicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere trauec ti ratibus: quasślioꝝ cōsertis ordinibus īposuerāt. Verrius eos pugnasse ī cyrco: in terfectosq; iaculis tradit pēuria cōsilii. Quoniā neq; ali placuisset: neq; donari regib⁹. L. Piso īductos dūtaxat ī cyrcū: atq; ut cōtēptus eoꝝ īcresceret ab operariis hastas præ pilatas habētibus: p cyrcū totū actos. Nec qdem de iis factū sit auctores explicāt: q nō putāt interfectos. Pugnæ eoꝝ. Ca. VII.

c Lara est unius e Romanis dimicatio aduersus elephantū. Cū Hānibal capti uos nostros dimicare īter se coegisset. Namq; unū q superat obiecit elephāto: & illū dimitti pactus si īteremisset. Solus ergo ī harena cōgressus magno pœ noꝝ dolore cōfecit. Hānibal cū famā eius dimicatiōis cōtēptū allaturā beluis ītellige ret: eqtes misit q habeuntē īterficeret. Promuscidē eoꝝ facillime amputari Pyrrhi prœ lioꝝ expimētis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primū omniū ī cyrco Claudii Pulchri ædilitate curuli. M. Antonio. A. Posthumo cons. anno urbis sexcentesimo qn quagesimo qnto. Itē post annos. xx. Luculoꝝ ædilitate curuli aduersus tauros. Pōpeii quoq; altero cōsulatu dedicatiōe tēpli Veneris uictricis pugnauere ī cyrco. xx. aut ut qdā tradūt. xvii. Getuliis ex aduerso iaculātibus mirabili unius dimicatiōe: q pedibus cōfossis repsit genibus ī cateruas: arrepta scuta iaciēs ī sublime: quæ decidētia uolubi litate spectātibus uoluptati erāt ī orbē circūacta: uelut arte nō furore beluæ iacerent̃ Magnū & ī altero miraculū fuit uno ictu occiso. Pilū sub oculo adactū ī uitalia capi tis uenerat. Vniuersi eruptionē tētauer̄ nō sine uexatiōe populi circūdātis claustris fe reis. Qua de cā Cæsar dictator postea simile spectaculū editurus euripis harenā circū dedit: quos Nero priceps sustulit eqti loca addens. Sed Pōpeani amissa fugæ spe mise ricordiā uulgi inenarrabili habitu quærētes supplicauere quadā sese lamētatiōe com plorātes: tāto populi dolore. ut oblitus impatoris ac munificentiæ honoris ue exqsite flēs uniuersus cōsurgeret: dirasq; Pōpeio quas ille mox luit pœnas īpræcaret̃. Pugna uere & Cæsari dictatori tertio cōsulatu eius. xx. cōtra pedites qngētos. Iteꝝq; totidem turriti cū sexagenis ꝑpugnatoribus eodē quo priores numero peditū: & pari eqrū e di uerso dimicātē. Postea singulis pricipibus Claudio & Neroni ī cōsumatiōe gladiatoꝝ

Ipsius animalis tāta narratur clemētia cōtra minus ualidas ut in grege pecudū cōcur
rētia manu dimoueat: ne qd obterat ī prudens. Nec nisi lacessiti noceāt ideoq; gregatī
sēper ambulēt. Minime ex omibus soli uagi. Equitatu circūuecti in firmos aut fessos
uulneratos ue ī mediū agme recipiunt: ac uelut īpio aut rōe ꝑ uices subeūt. Capti ce-
lerrime mitificāt̄ ordei suco. Quomō capiāt̄. Ca. VIII.

c Apiūt̄ aūt ī india unū ex domitis agēte rectore. q deprehēsū solitariū abactū
ue a grge uerberat ferrū. Quo faticatos trāscēdit ī eū: nec secus ac priorē regit
Africa foueis capit: inq̄s derrāte aliquo ꝓtinus cæteri cōgerūt ramos: moles
deuoluūt: aggeres cōstruūt: omiq; ui conāt̄ extrahere. Antea domitādi gratia regis eq
tatu cogebāt ī cōuallē manufactā: & longo tractu fallacē. Cuius inclusos ripis fessisq;
fame domabāt: Argumētū erat ramushoīe porrigēte clemēter acceptus. Nūc dētiū cā.
Pedes eoꝝ iaculāt̄ alioqui mollissimos. Troglodytæ cōtermini æthiopiæ qui hoc solo
uenatu alunt̄ arbores ꝓpiq̄s itinere eoꝝ cōsendunt. Inde totius agminis nouissimū
speculati extremas in clunes desiliūt. Leua apprehēditur cauda. Pedes stipāt̄ in sini-
stro fœmore. Ita pēdens alterū poplitem dextra cædit: ac præacuta bipēni hoc cru-
re tardato ꝓfugiēs alterius poplitis neruos ferit: cūcta præceleri pernicitate peragens:
Alii tuciore genere: sed magis fallaci intētos ingētes arcus de figūt humi longius. Hos
præcipui uiribus iuuenes cōtinēt. Alii cōnixi pari cōatu tēdūt: ac prætereūtibus sagit
taꝝ uenabula infigūt: mox sanguinis uestigiis seqūtur. Elephantoꝝ generis fœminæ
multo pauidiores. Quomodo domātur. Ca. IX.

d Omātur aūt rabidi fame & uerberibus: elephātis aliis admotis q tumultuātē
cathenis coerāt. Alias circa coitus maxīe efferātur: Et stabula indoꝝ dētibus
sternūt Qua ꝑꝑ arcēt eos coitu fœmiaꝝq; penuria sepāt quæ haud alio mō q̄
armētoꝝ hēnt. Domiti uilitāt: Et turres armatoꝝ in hostes ferū magnaq; ex pte oriē-
tis bella cōficiūt. Prosternūt acies: ꝓterūt armatos Idē minimo suis stridore terrentur:
uulneratiq; & territi retro sēp cedūt. haud minore ꝑtiū suaꝝ ꝑnicie. Indicū afri pauēt
nec cōtueri audēt. nā & maior indicis magnitudo est.

De partu eoꝝ & reliqua natura. Ca. X.

d Ecem annis gestare ī utero uulgus existimat. Aristoteles biennio: nec āplius
quā singulos semel gignere: pluresq; uiuere ducētis ānis: & quosdā trecentis.
Iuuēta eoꝝ sexagesimo incipit. Gaudēt ānibus maxīe. Et circa fluuios uagāt̄
cū alioquin nare ꝓpter magnitudinē corporis non possit. Idē frigoris impatiētes. Ma
ximū hoc malū: īflationēq; & ꝓfluuiū alui: nec alia morboꝝ genera sentiūt. Olei potu
tæla quæ corpori eoꝝ inhæserāt decidere iuenio. A sudore āt facilius adhærescere. Et
terrā edisse iis tabificū ē: nisi sæpius mādāt. Deuorāt aūt & lapides. Trūcos qdē gratissi
mo ī cibatu. habēt. Palmas excelsiores frōte ꝓsternūt. Ac ita iacētiū assumūt fructū.
Mādunt ore. Spirāt & bibūt: odorāt̄q; haud improprie appellata manu. Animaliū ma-
xime odere murē: & si pabulū ī præsepio positū attingi ab eo uidere: fastidiūt. Crucia-
tū ī potu maximū sētiūt hausta hirūdine: q̄ sāguisugā uulgo cœpisse appellari aduer-
to. Hæc ubi ī ipso amne canali se fixit: ītolerādo afficit dolore. Durissimū dorso tergus
Vētres molles. Setaꝝ nullū tegumētū ne ī cauda qdē præsidiū abigēdo tedio muscarū
Nāq; id & tāta uastitas sētit. Sed cācellata cutis & īuitās id genus aīaliū odore. Ergo cū
extēti recepere examia arctatis ī rugas repēte cācellis cōprehēsas enecāt. Hoc iis ꝓ ca-
uda: ꝓ iuba: ꝓ uillo ē. Dētib9 ingnēs ꝑciū: Et deoꝝ simulachris laudatissia ex iis mate
ria. Inueit luxuria cōmēdationē: & aliā expetit ī callo manus uim saporis haud alia de
cā credo q̄ qa ipsū ebur sibi mādere uidet̄. Magnitudo dētiū uidet̄ qdē ī tēplis præci-
pua. Sed tamē ī extremis africæ q̄ cōfinis æthiopiæ est: hostiū uicē ī domociliis præbe-
re. Sepesq; ī iis & pecoꝝ stabulis palos elephātoꝝ dētib9 fieri Polybi9 tradit auctore Ga
ulusa Regulo. Vbi nascāt̄: Et d' discordia eoꝝ & draconū. Ca. XI.

e Lephantes fert africa ultra syrticas solitudines:& in mauritania. Ferũt æthiopes & troglodytæ ut dictũ est. Sed maximos idia belãtesq; cũ iis ppetua discordia dracones tãtæ magnitudĩs ut & ipsos circũflexu facili ambiãt:nexuq; nodi pstringãt. Cõmoritura dimicatio uictusq; corruẽs cũplexũ elidit pondere.

De solertia animalium. Ca. XII.

m Ira aĩaliũ p se cuiq; pcipua solertia ẽ ut iis una scãdẽdi ĩ tãtã altitudinẽ difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculat̃. Ab excelsa se arbore iniicit. Scit ille ĩparẽ sibi luctatũ cõtra nexus. Itaq; arbo℞ aut rupiũ ãttritũ q̃rit. Cauent hoc dracones:ob idq; gressus primũ alligãt cauda. Resoluũt illi nodos manu. At hi in ipa nare caput cõdũt:pariterq; spiritũ pcludũt:& mollissimas lancinãt ptes. Iidẽ obuii dephẽsi ĩ aduersos erigũt se:oculosq; maxĩe petũt. Ita fit ut ple℞q; cæci ac fame & mœroris tabe cõfecti repiant̃. Quã qs aliã tãtæ discordiæ causã attulerit:nisi naturæ spectaculũ sibi ac paria cõponẽtis. Est & alia dimicatiõis huius fama. Elephantis frigidissimũ eẽ sãguinẽ:ob id æstu torrẽte pcipue a dracõib expeti. Quãobrẽ ĩ ãnes mersos isi diari bibẽtibus:arctatisq; illigata manu ĩ aurẽ morsũ defigere. Quoniã is tãtũ locus defẽdi nõ possit manu. Dracões eẽ tãtos ut totũ sãguinẽ capiãt. Itaq; elephãtos ab iis ebibi:siccatosq; cõcider̃:& dracões ĩebriatos oprimi cõmoriq;. De draõib9 Ca. XIII

g Enerat dracões æthiopia ĩdicis pares uigenũ cubito℞. Id mõ mi℞ ũde cristatos Iuba crediderit. Asachei uocãt̃ æthiopes:apud quos maxĩe nascãt̃. Narratur ĩ maritimis eo℞ q̃ternos qnosq; iter se cratiũ mõ ĩplexos erectis capitibus uelificãtes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus

De serpẽtibus maximis & bois. Ca. XIIII.

m Egasthenes scribit ĩ india serpẽtes ĩ tãtam magnitudinẽ adolescere:ut solidos hauriãt ceruos taurosq;. Metrodorus circa rhidacũ amnẽ ĩ põto ut supuolãtes q̃uis alte pniciterq; alites haustu raptas absorbeat. Nota ẽ ĩ punicis bellis ad flumẽ bagradã a regulo ĩpatore balistis tormentisq; ut oppidũ aliquot expugnata serpẽs. cxx. pedũ lõgitudinis:Pellis eius maxillæ usq; ad bellũ numãtinũ durauere romæ ĩ tẽplo:Faciũt his fidẽ ĩ italia appellatæ boæ ĩ tãtã magnitudinẽ exeũtes ut Diuo Claudio prĩcipe occisæ ĩ uaticano solidus ĩ aluo spectatus sit ĩfãs. Alunt̃ primo bubuli lactis succo. Vnde nomẽ traxere. Cætero℞ animaliũ quæ modo cõuecta undiq; italiæ cõtigere sæpius:formas nihil attinet scrupulose referre.

De scythicis animalibus & septẽtrionalibus Ca. XV.

p Aucissima scythia gignit ĩopia fructuũ. Pauca cõtermina illi germania. Insignia tñ bouũ fera℞ genera:iubatos bisontes:excellẽtiq; & ui & uelocitate uros:qbus ĩperitũ uulgus bubalo℞ nomẽ ĩponit:cũ id gignat africa uituli potius ceruice q̃dã similitudine. Septentrio fert & equo℞ greges fero℞:sicut asino℞ asia & africa. Præterea alcẽ ni pceritatis auriũ & ceruicis distiguat:iumẽto similẽ. Itẽ natã ĩ scãdinauia ĩsula:nec unq̃ uisam ĩ hoc orbe:multis tñ narratã machlin haud dissimilẽ illis & nullo suffraginũ flexu. Ideoq; nõ cubãtẽ & accliuẽ arbori ĩ somno:eaq; incisa ad ĩsidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Lab℞ ei supius pgrãdæ:ob id retrograditur ĩ pascẽdo:ne ĩ priora tẽdens ĩuoluat̃. Tradũt ĩ mœsia ferã quæ bonasus uocet̃ equna iuba:cætera tauro similẽ:cornibus ita se inflexis ut nõ sint utilia pugnæ. Quapp fuga sibi auxiliari:reddentẽ ea fimũ iterdũ & triũ iuge℞ lõgitudine cuius contactus sequẽtes ut ignis aliqs cõburat. Mi℞ pardos pãtheras leones & similia cõdito ĩ corporis uaginas unguiũ muctone ne refringant̃ hebetẽturq; ĩgredi:auersisq; faculis currere:nec nisi appetẽdo prætẽdere. De leonibus Ca. XVI.

l Eoni præcipua generositas:tũc cũ colla armosq; uestiunt iubæ. Id.n. ætate cõtingit e leone cõceptis. Quos uero pardi generauere semp insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus:& ob hoc maribus ira.

Africa hæc maxime spectat inopia aquarũ ad paucos amnes cõgregãtibus se feris. Ideo
multiformes ibi anĩaliũ. partus: uariæ fœminis cuiusq; generis mares aut ui aut uo-
luptate miscẽte. Vnde etiã uulgare græciæ dictũ sẽper aliqd noui affricã affere. Odore
pardi coitũ sẽtit ĩ adulteria leo: totaq; ui cõsurgit ĩ pœnã. Idcirco aut culpa flumĩe ab-
luitur: aut lõgius comitat̃. Semel aũt edi partũ lacerato unguiũ acie utero ĩ enixu uul
gum credidisse uideo. Aristoteles diuersa tradit: uir quẽ in iis magna secuturus in pte
præfãdũ reor. Alexandro magno rege inflammato cupidine anĩaliũ naturas noscendi
delegataq; cõmẽtatione Aristoteli sũmo ĩ cmĩ sciẽtia uiro: aliquot milia hoĩum ĩ toti9
asiæ græciæq; tractu parere iussa oĩum quos uenatus aucupia piscatusq; alebãt. Qui-
busq; uiuaria: armẽta: aluearia: piscinæ: auiaria ĩ cura erãt: ne qd usq̃ gẽtiũ ignoraret̃
ab eo. Quos pcõtãdo. l. ferme uolumina illa præclara de aĩalibus condidit. Quæ a me
collecta ĩ artũ cũ iis quæ ingnorauerat: quæso ut legẽtes boni cõsulãt ĩ uniuersis rerũ
naturæ opibus: medioq; clarissimi regũ oĩum desiderio cura nostra breuiter peregri-
nãtes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere qnque catulos: ac p ãnos singulos uno
minus: ab uno sterilescere. Informes minĩasq; carnes magnitudĩe mustellarũ eẽ initio
Semestres uix ingredi posse: nec nisi bimestres moueri. In europa aũt inter acheloũ tã-
tũ & uesum amnes leones esse: sed lõge uiribus præstãtiores iis quos africa aut syria gi
gnãt. Leonũ duo genera cõpactile & breue crispioribus iubis. Hos pauidiores esse quã
lõgo simpliciq; uillo: eos cõtẽptores uulnerũ. Vrinã mares. crure sublato reddere ut ca
nes. Grauẽ odorẽ: nec minus halitũ: Raros ĩ potu: Vesci alternis diebus. A saturitate ĩ-
terim triduo cibis carere. Quæ possint ĩ mãdẽdo solida deuorare: nec capiẽte aluo con
iectis ĩ fauces unguibus extrahere: ut si fugiẽdũ sit nõ ĩ satietatẽ abeat. Vitã iis lõgam
docet argumẽto q pleriq; dẽtibus defecti reperiãtur. Polybius Aemiliani comes ĩ sene
cta hoĩẽ appeti ab iis refert. Quoniã ad psequendas feras uires nõ suppetãt. Tũc obsi-
dere africæ urbes: eaq; de cã crucifixos uidisse se cũ Scipione: qa cæteri metu pœnæ si-
milis absterrerẽtur eadẽ noxa. Leoni tãtũ ex feris clæmẽtia ĩ supplices pstratis parcit
& ubi sæuit ĩ uiros prius q̃ ĩ fœminas fremit: ĩfãtes nõ nisi ĩ magna fame. Credit libya
intellectũ puenire ad eos precũ. Captiuã certe getuliæ reducẽ audiui multorũ ĩ siluis
impetũ a se mitigatũ alloqo ausæ se dicere fœminã pfugã ĩfirmã supplicẽ aĩalis oĩum
generosissimi: cæterisq; impantis. indignã eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio
ex ingenio cuiusq; uel casu: mulceri alloqis feras. Quippe iã serpẽtes extrahi cantu co-
giq; ĩ pœnã. Verũ falsũ ue sit uita decreuerit. Leonũ animi index cauda: sicut & equorũ
aures. Nãq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placido clæ
mẽs blãdiẽtiq; similis: quod rarũ est. Crebrior enĩ iracũdia eius In principio terra uerbe
ratur. Incremẽto terga. ceu quodã incitamẽto flagellãt. Vis sũma ĩ pectore. Ex oĩ uul
nere siue ungue impresso siue dẽte ater pfiuit sãguis. Idẽ satiati ĩnoxii sũt. Generositas
maxĩe in periculis deprhẽditur: nõ in illo tãtũmodo q spernẽs tæla diu se terrore solo
tuet̃: aut uelut cogi testatur. Cogiturq; nõ tãq̃ periculo coactus: sed tãq̃ amẽtia iratus
Illa nobilior animi significatio qualibet magna canũ & uenãtiũ urgẽte ui cõtẽptim re
stitãsq; cedit ĩ cãpis: & ubi uideri potest. Idẽ ubi uirgulta siluasq; pẽetrauerit acerrimo
cursu fertur: uelut deputãs ab scõsionẽ turpitudine. Dũ seqtur: insilt saltu: quo in fu
ga non utitur. Vulneratus obseruatione mira percussorẽ nouit: Et ĩ q̃talibet multitu
dine appetit. Eũ uero q tæla qdẽ miserit: sed tamẽ nõ uulnerauerit correptũ raptatũq;
sternit: nec uulnerat. Cũ pcatulis fœta dimicat: oculorũ aciẽ tradit̃ defigere in terrã:
nec uenabula expauescat. Cæterũ dolis carẽt & suspitõe. Nec limis ĩtuet̃ oculis: aspici
q; simili mõ nolũt. Creditũ ẽ a moriẽte humũ morderi: lachrymãq; lœto dari. Atq; hoc
tale tãq; sæuũ anĩal rotarũ orbes circũacti: currusq; ĩanes: Et gallinaceorũ cristæ cãtusq;
etiã magis terrẽt: seu maxĩe ignes. Aegritudinẽ fastidii tãtũ sẽtit: ĩ q̃ medet̃ ei cõtume
lia: ĩ rabiẽ agẽte ãnexarũ lasciuia simiarũ. Gustat 9ddĩde sãguis ĩ rmedio ẽ. Leonũ simul

Lang aristotelis

Supplicibus parcit leo

Cauda Leonum animi index

pugnā pluriū romæ prīceps dedit Qu.sceuola.P.filii ī curuli edilitate. Cētū aūt iuba toꝝ prius oīum.L.sylla.Qui postea dictator fuit ī pcura.Post eū Pompeius magnus ī cyrco dc.ac ī iis inbatoꝝ.cccxv.Cæsar dictator quadringentos.Capere eos ardui erat quōdā operis:foueisq; maxīe.Pricipatu claudii casus rōem docuit pudēdā pene talis feræ noīe:pastoris getuli sago cōtra īgruētis īpetū obiecto.Quod spectaculū ī harenā ptinus trāslatū ē:uix credibili mō torpescēte tāta illa feritate:quis leui.iniectu opto ca pite:ita ut deuiciat ñ repugnās.Videlicet oīs uix cōstat ī oculis.Quomius miꝝ sit a Lysimacho Alexādri iussu simul īcluso stāgulatū leonē.Iugo subdidit eos.Primusq; romæ ad currū iunxit.M.Anto.& quidā ciuili bello:cū dimicatū eēt in pharsalicis cā pis nō sine ostento quodā tpre illo generosos spiritus iugū subire pdigio significante Nā q ita uectus ē cū Mima cytheride supra mōstra ēt illaꝝ calamitatū fuit.Prius aūt hominū leonē manu tractare ausus:& ostēdere māsuefactū Hāno e clarissimis pœnoꝝ tradit.Dānatusq; illo argumēto:quoniā nihil nō psuasurus uir tā artificiis īgenii ui debat:& male credi libertas ei:cui ī tantū cessisset ēt feritas.Sūt uero & fortuita eorū quoq; clemētiæ exēpla.Mētor Syracusanus ī syria leone obuio suppliciter uolūtate at tonitus pauore:cū refugienti undiq; fera opponeret sese:& uestigia lamberet adulāti similis aīaduertit ī pede eius tumorē uulnusq;:& extracto surculo liberauit cruciatu Pictura casū hūc testat syracusis.Simili mō Helpis samius natōe in africā delatus na ue:iuxta littus cōspecto leone hiatu minaci arborē fuga petit Libero patre inuocato quoniā tū pcipuus uotoꝝ locus ē:cum spei nullus ē.Sed neq; pfugienti cū potuisset fera īstiterat:& pcūbēs ad arborē hiatu quo terruerat miseratōem quærebat. Os mor su ualidiore adhæserat dētibus:eruciabatq; īedia. Tū pœna ī ipis eius tælis suspectātē ac uelut mutis pcibus orātē dn fortuitu fidēs nō ē cōtra.ferā. Multoq; diutius mira/ culo q̄ metu cessatū ē.Digressus tādē euellit pbenti:& q̄ maxīe opus ē accomodanti. Traduntq; q̄ diu nauis ea ī littore stetit retulisse gratiā uenatus aggerēdo. Qua de cau sa Libero patri templū ī samo Helpis sacrauit:quod ab eo factū græci

id ē saluatoris tēplū Dionysii appellauere.Miremur postea uestigia hoīum ī telligi a feris:cū ēt auxilia ab uno aīaliū sperent.Cur enī nō ad alia iere?aut unde me dicas manus hoīs sciūt?nisi forte uis maloꝝ ēt feras oīa experiri cogit?

De pantheris. Ca. XVII.

a Eque memorādū & de pāthera tradit Demetrius physicus.Iacētē ī media uia hoīs desiderio repēte appuisse patri cuiusdā philinis assectatoris sapiētiæ:illū pauore cœpisse egredi.Ferā uero circūuolutari nō dubie blādiētem sese cōfli ctātē mœrore:q ēt ī pāthera itelligi posset.Fœta erat:catulis pcul ī foueā delapsis. Pri mū ergo miratōi fuit nō expauescere. Proximū ei curā itendere:secutusq; qua trahe/ bat uestē unguiū leni iniectu:ut cām doloris itellexit:simulq; salutis suæ mercedem exemit catulos:eaq; cū iis psequēte usq; extra solitudines deductus læta atq;.gestiēte: ut facile apperet gratiā referre:& nihil inuicē iputare:quod ēt ī hoīe rarū ē.Hæc fidē ēt Democrito afferūt:q Thoantē ī arcadia seruatū a dracone narrat. Eū nutrierat pu/ er dilectū admodū:pauēsq; serpētis naturā & magnitudinē metuēs ī solitudīes tulerat In qbus circūuēto latronū īsidiis agnitoq; uoce subuenit.Nā q̄ de īfantibus feraꝝ la/ cte nutricis cū essent expositi pdunt:sicut de cōditoribus nostris a lupa: magnitudi ni fatoꝝ accepta ferri equs q̄ feraꝝ naturæ arbitror.Pāthera & tigris macularū uarie tate ppe solæ bestiaꝝ spectēt: Cæteris unus ac suus cuiusq; generis color ē.Leonum tantū ī syria niger.Pātheris ī cādido breues maculaꝝ oculi.Ferūt colore earū mire sol licitari quadrupedes cūctas:sed capitis toruitate terreri. Quāobrē occultato eo reliqs dulcedīe īuitatas corripiūt:Sūt q tradūt ī armo iis similē lunæ eē maculā crescētē ī or bes:& cauantē pari mō cornua.Nūc uarias & pardos q mares sūt appellāt ī eo oī gene re creberrimo in africa syriaq;.Quidā ab iis pātheras solo cādore discernūt:nec adhuc

Pietatem saltem ... [marginal annotation]

Vis malorum etiam feras omnia experiri cogit [marginal annotation]

aliā differentiā ïueni. Senatuſcōſultū fuit uetus: ne liceret africanas ī italiā aduehere Cōtra hæc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis: permiſitq; circenſiū gratia īportare. Primus aūt Scaurus ædilitate ſua cl. uniuerſas miſit. Deinde Pompe. magnus quadringentas decē. Diuus Auguſtus quadringentas uiginti. Idē. Qu. Tuberōne Fabio Maximo cōſ. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin prius oium romæ oſtendit ī cauea manſuefactā. Diuus uero claudius ſimul quattuor.

De tigridis natura: & camelis: & camelopardali: & qūo primū uiſa romæ. Ca. XVIII.

Tigrin hyrcani & indi ferūt aīal uelocitatis tremēdæ: & maxie cognitæ dū capit. Totus eius fœtus q ſemp numeroſus ē ab inſidiāte rapit̄ equo q̄ maxie pnici: atq; ī recentē ſubinde transfert̄. At ubi uacuū cubile repperit fœta (maribus enī cura nō ē ſobolis) fert̄ præceps odore ueſtigās. Raptor appropiquāte fremitu abiicit unū ex catulis. Tollit illa morſu: & pondere ēt ocior acta remeat: iteꝝ cōſequitur & ſubinde: donec ī nauē regreſſo irrita feritas ſæuit ī littore. Camelos inter armenta paſcit oriēs: quoꝝ duo genera bactriæ & arabiæ differūt: φ illi bina hn̄t tubera ī dorſo hi ſingula: & ī pectore alterū: cui incūbant. Dentiū ſupiore ordine ut boues carent in utroq; genere. Oēs aūt iumētoꝝ ī iis terris dorſo fungunt̄: atq; ēt eqtatu ī prœliis. Velocitas īter equos. Sed ſua cuiq; mēſura: ſicuti uires: Nec ultra aſſuetū ꝑcedit ſpatium nec plus īſtituto onere recipit. Odiū aduerſus equos gerunt naturale. Siti & q̄triduo tolerāt. Implent̄ cū bibēdi occaſio ē & ī præteritū & ī futurū: obturbata cōculcatione prius aqua: aliter potu nō gaudēt: Viuūt qnquagenis ānis: quidā & cētenis. Vtrunq; rabiē & ipſi ſentiunt. Caſtrandi genus ēt fœminas quæ bello præparentur inuētum eſt. Fortiores ita fiunt coitu negato. Hoꝝ aliqua ſimilitudo ī duo transfert̄ animalia Nabuna æthiopes uocāt: collo ſimilē equo: pedibus & cruribus boui: camelo capite albis maculis rutilū colorem diſtīguētibus. Vnde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæſaris circēſibus ludis primū uiſa romæ. Ex eo ſubīde cernit̄ aſpectu magis q̄ feritate cōſpicua. Quare ēt ouis feræ nomen īuenit.

De Chao & cepho. Ca. XIX.

Pompeii magni primū ludi oſtenderunt chaum: quē calliraphiū uocabant: effigie lupi pardoꝝ maculis. Iidē ex æthiopia quas uocant cephos: quarū pedes poſteriores pedibus humanis & cruribus. priores manibus fuere ſimiles: hoc aīal poſtea roma non uidit.

De Rhinocerote. Ca. XX.

Iiſdē ludis & rhinoceros unius ī nare cornu qualis ſæpe uiſus. Alter hic genitus hoſtis elephāto: cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ. In dimicatōne alium maxime petens. quam ſcit eſſe molliorem. Longitudo ei par. Crura multo breuiora. Color buxeus.

De Lyncibus: & ſpigibus: & crocutis: cercopithecis: īudicis bubꝰ leucrocutis eale: tauris æthiopiæ: māticora: monocerote: catobelpa: baſiliſco. Ca. XXI.

Lyncas uulgo frequētes & ſpingas fuſco pilo: mām̄is ī pectore geminis æthiopia generat: multaq; alia mōſtro ſimilia. Pēnatos equos & cornibus armatos: quos pegaſos uocāt: Crocutas uelut ex cane lupoq; cōceptos oīa dentibus frāgentes: ꝓtinuſq; deuorata cōficiētes uētre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo aſinino: & diſſimiles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricorneſq;. Leucrocutā pniciosiſſimā ferā aſini fere magnitudine: cruribus ceruinis: collo cauda pectore leonis. capite meliū: biſulca ungula: ore ad nares uſq; reſciſſo: dentiū locis oſſe ꝑpetuo. Hanc ferā humanas uoces tradūt imitari. Apud eos & quæ uocat̄ Eale magnitudine eq fluuialis: cauda elephāti colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua hn̄s mobilia: quæ alterna ī pugna ſiſtit: uariatq; īfeſta aut obliqua: utcūq; rō mōſtrauit. Sed atrociſſimos habet tauros ſilueſtres maiores agreſtibus: uelocitate an̄ oēs: colore fuluos: oculis ceruleis: pilo ī cōtrariū. Verſo rictu ad aures dehiſcente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris

duricia silicis:omnē respuēs uulnus. Feras oēs uenāť. Ipi ñ aliter q̄ foueis capti ferita-
te semp itereūt. Apud eosdē nasci Ctesias scribit quā māticorā appellat triplici dentiū
ordie pectinati coeūti. Facie & auriculis hoīs: oculis glaucis: colore sāguineo: corpore
leonis: cauda scorpionis: mō spicula īfigētē. Vocis ut si misceať fistulæ & tubæ cōcen
tus. Velocitatis magne: humani corporis uel p̄cipue appetētē. In india & boues solidis
ungulis: unicornes: & ferā noīe Asin: hinuli pelle: pluribus cādidioribusq; maculis sa
crorū Liberi patris. Orsei indi simias cādētes toto corpore uenāť. Asperrimā aūt feram
monocerotē: reliquo corpore equo similē: capite ceruo: pedibus elephāto, cauda apri:
mugitu graui: unocornu nigro media frōte cubitorū duū eminentē. Hāc ferā uiuam
negāt capi. Apud hesperios æthiopas fons ē nigris ut pleriq; existimauere nili caput.
ut argumēta q̄ diximus suadēt. Iuxta hūc fera appellať catoblepas modica alioqn cæ
terisq; menbris iers: caput tātū p̄graue ægre ferēs: id deiectū semp ī terrā. Alias interne-
cio humani generis oībus: q oculos eius uidere: confesti expirantibus. Eadē & basilici
serpētis ē uis. Cyrenaica hūc generat p̄uincia. xii. nō āplius aūt digytorū magnitudie.
Cādida ī capite macula ut quodā diedemate īsigni. Sibilo oēs fugat serpētes. Nec flexu
multiplici: nec ut reliq̄ corpus īpellit: sed celsus & erectus ī medio īcedēs. Necat fruti-
ces ñ cōtactus mō: uerū & afflatas exurit herbas: rūpit saxa. Talis uis malo ē. Creditum
quōdā ex equo occiso hasta: & p eā subeunte ui nō eqtē mō sed quoq; absūptū. Huic
tali mōstro (sæpe. n. enectū cōcupiuere reges uidere) mustellarum uirus exitio ē: adeo
naturæ nihil placuit eē sine pari. Interficiūt eos cauernis facile cognitus sola tabe. Ne
cant illi simul odore. moriunturq;: & naturæ pugnā cōficiūt. De lupis. Ca. XXII.

Ed ī italia quoq; crediť luporū uisus ē noxius. Voceq; homini quē priores cō
teplenť adimere ad p̄sens. Inertes hos paruosq; africa & ægyptus gignūt: as-
peros trucesq; frigidior plaga: Hoīes ī lupos uerti: rursūq; restitui sibi falsū eē
cōfidenter existiare debemus: aut credere oīa q̄ fabulosa tot seculis cōperimus. Vnđ tñ
ista uulgo īfixa sit fama ī tātū ut ī maledictis uersipelles habebāt. indicabiť. Euātes in
ter auctores græciæ nō spretus tradit arcadas scribere ex gēte Antei cuiusdā sorte fa-
milia electū ad stagnū quoddā regionis eius duci: uestituq; ī quercu suspēso tranare:
atq; abire ī deserta: trāsfigurariq; ī lupū: & cū cæteris eiusdē generis cōgregari p annos
nouē. Quo ī tpre si hoīe se abstinuerit: reuerti ad idē stagnū: & cū tranauerit effigiem
recipe ad pristinū habitū addito nouē annorū senio. Addit quoq; Fabius eandē reci-
pere uestē. Mirū ē q̄ p̄cedat græca credulitas. Nullū tam īpudens mendaciū ē ut teste
careat. Itaq; Copas q olympionica scripsit narrat Demētū Parrhasiū ī sacrificio quod
arcades Ioui Lyceo humana ēt cū hostia faciebant: īmolari pueri exta degustasse: & in
lupū se cōuertisse. Eundē decimo āno restitutū athleticæ restitisse ī pugilatu: uictorē
q; uictoria olympia reuersū. Quin & caudæ huius aīalis crediť uulgo in eē amatoriū
uirus exiguo ī uillo: eūq; q capiať abiicere. Nec idē polere: nisi uiuēti direptū. Dies q̄
bus coeant toto āno nō amplius. xii. Eundē ī fame uesci terra. Inter auguria ad dexte-
rā cōmeantiū p̄ciso itinere si pleno id ore fecerit: nullū oīum præstātius. Sūt ī eo gene
re q ceruarii uocanť: qualē e gallia ī Pomp. magni harena spectatū diximus. Huic q̄
uis ī fame mandenti si respexit obliuionē cibi surrepere aiūt: digressumq; q̄rere aliud

De serpentibus. Ca. XXIII.

Vod ad serpētes attinet uulgatū ē colores eorū plerasq; terras habere ī quas oc
cultenť. In numera eē genera: Cerastis corpore eminere cornicula sæpe qua
drigemina: quorū motu reliquo corpore occultato sollicitēt ad se aues. Gemi
nū caput amphesibenæ: hoc ē & ad caput & ad caudā tanq̄ parū esset uno ore fundi
uenenū. Aliis squamā eē: aliis picturas. Oībus exitiale uirus. Iaculū ex arborū ramis
uibrari. Nec pedibus pauēdas tantū serpētes: sed & missili uolare tormento: Colla aspi
dū intumescere nullo ictus remedio: præterq̄ si cōfestim ptes cōtactę āputenť. Vnus

huic tã pestifero aiali sẽsus uel potius affectus ẽ.Cõiuga ferme uagãtur:nec nisi cum
cõpare uita ẽ:Itaq; alterutra interẽpta ĩcredibilis alteri ultõnis cura.per sequtur ĩterfe/
ctorẽ:unũq; eum ĩ qtolibet populi agmine noticia quanda ĩfestat.Perrũpit omẽs dif/
ficultates.Permeat spatia:nec nisi ãnibus arcet̃ aut præceleri fuga.Nõ ẽ fateri rerꝫ na
tura largius mala aut remedia genuerit:Iã primũ hebetes oculos huic malo de dit:eos
q; nõ ĩ frõte aut ex aduerso cernere:sed ĩ tẽporibus.ita excitat̃ sed scæpius auditu q̃ uisu

De.ichneumone: Ca. XXIIII.

h Abet deinde internetiuũ belũ cũ ichneumone.Notũ ẽ aial.hæc gloria maxie
ĩ eadẽ natũ ægypto.Mergit se limo sæpius:siccatq; sole.Mox ubi pluribus eo
dẽ mõ se coriis loricauit ĩdimicatiõem pgit.In ea caudã attollẽs ictus irritos
auersus excipit:donec obliquo capite speculatus ĩuadat ĩ fauces:Nec hoc cõtentus ali
ud haud mitius debellat aial.

De crocodilo & hippopotamo. Ca XXV.

c Rocodilũ habet nilus quadrupes malũ:& terra pariter ac flumie ĩfestũ. Vnũ
hoc aimal terrestre liguæ usu caret.Vnu supiore mobili maxilia ĩprimit mor
sum:alias terribile pectinatĩ stipãte se dẽtiũ serie. Magnitudie excedit plerꝫq;
duodeuiginti cubita.Parit oua quãta anseres:eaq; extra eũ locũ transferẽs semp incu/
bat pdiuinatiõe quadã ad quẽ summo actu eo anno egressurus est nilus.Nec aliud ani/
mal ex minori origine ĩ maiorẽ crescit magnitudinẽ.Et unguibus hic armatus est cõ
tra omnes ictus cute ĩuicta: Dies ĩ terra agit :noctes aqua tẽporis utrũq; ratione Hũc
saturꝫ cibo pisciũ:& semp esculẽto ore ĩ littore sõno datũ parua auisq; trochilos ibi uo
cat̃ exauiũ ĩ italia inuitat adhiãdũ pabuli sui gratia os primũ eius ad sulti repurgãs:
mox dẽtes & ĩtus fauces quoq; ad hãc.scabẽdi dulcedinẽ q̃ maxime hiãtes.In qua uo
luptate sõno pssum cõspicatus ichneumõ p easdẽ fauces ut tælũ aliquod ĩm issũ ero/
dit aluũ.Similis crocodilo:sʒ minor etiã ichneumõe ẽ ĩ nilo natus scincos:cõtra uene
na pcipuũ antidotũ.Itẽ ad ĩflamãdã uirorꝫ uenerẽ.Verꝫ ĩ crocodilo maior erat pestisq;
ut uno eẽt eius hoste natura cõtẽta.Itaq; & delphini ĩmeantes nilo quorꝫ dorso tãquã
ad hũc usũ cultellata ĩest pẽna abigẽtes eos pda:ac uelut ĩ suo tantũ amne regnantes
alioqn ĩpares uiribus ipi astu ĩterimũt.Callẽt.n.ĩ hoc cũcta aialia :sciũtq; nõ mõ sua
cõmoda:uerꝫ & hostiũ aduersa.Norũt sua tæla:norũt occasiones:ptesq; diffidentiũ in
bellis.In uẽtre mollis ẽ:tenuisq; cutis crocodilo:iõ se ut territi ĩmergũt delphini: sub/
eunteśq; aluũ illã secãt spina.Quin & genus hominũ ẽ huic beluæ aduersa ĩ ipo nilo:
& ĩ iterriore habitãs Tẽtyria ab ĩsula ĩ q̃ habitat appellata.Mẽsura eorꝫ pua:sed psentia
animi ĩ hoc tãtũ uisu mira.Terribilis hæc cõtra fugaces belua ẽ:fugax cõtra ĩsequen
tes.Sed aduersũ ire soli hi audẽt.Qui ẽt flumini ĩnatãt:Dorsoq; eqtantiũ mõ ĩpositi hi
antibus resupio capite ad morsũ addita ĩ os claua dextra ac leua tenẽtes extrema eius
utrinq; ut frenis ĩ terrã agũt captiuos:ac uoce ẽt sola territos cogũt euomere recentia
corpora ad sepulturã.Itaq; ei uni ĩsulæ crocodili nõ adnatant . Olfatuq; eius generis
hoĩm ut psyllorꝫ serpẽtes fugãt̃.Hebetes oculos hoc aial dicit̃ habere ĩ aqua:extra acer
rimi uisus.Quattuorq; mẽses hyemis inedia semp trãsmittere ĩ specu.Quidã hoc unũ
q̃diu uiuat crescere arbitrant̃.Viuit aũt longo tpre.Maior altitudie ĩ eodẽ nilo belua
hippopotamus edit̃.Vngulis binis quales bubus:dorso eq:& iuba:& hĩnitu :rostro re
simo:cauda torta:& dentibus aprorꝫ aduncis:sed minus noxiis.Tergoris ad scuta gale
asq; ĩpenetrabilis:pterq̃ si humore madeat.Depascit̃ segetes:destinatõe añ ut ferũt de/
terminatas ĩ diẽ & ex agro ferẽtibus uestigiis ne quæ reuertẽti ĩnsidiæ comparentur.

Qui primus romæ hippopotamum & crocodillos ostẽdit:& mediciæ ab aialibus
repertæ. Ca. XXVI

p Rimus eũ & qnq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis.M. Scaurus tẽpora/
rario euripo ostẽdit.Hippopotamus ĩ q̃dã medẽdi pte ẽt magister existit: assi/
dua naq; satietate obesus exit ĩ littus:recẽtes arundinũ cæsuras pspeculatus

atq; ubi acutissimũ uidet stipitẽ ĩprimẽs corpus quãdã ĩ crure uulnerat:atq; ita ꝓfluuio sanguinis morbidũ alias corpus exonerat:& plagã limo rursus obducit

Quæ animalia quas hærbas ostẽderũt cerui:lacerti::hirũdines:testudines:mustella:ciconia:ap anguis:draco:pãthera:elephas:ursi:cerui palũbes:colũbæ:grues:coruus Capitulum XXVII:

Imile qddã.& uolucris ĩ eadẽ ægypto mõstrauit:quæ uocatͬ ibis:rostri adũcitate p eã partem se pluens qua reddi ciboꝝ onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus repta sunt usui futura & homini. Dictamũ hærbã extrahẽdis sagittis cerui mõstrauere pcussi eo tælo pastuq; eius herbæ eiecto. Iidẽ pcussi a phalãgio qđ est aranei genus:aut aliquo simili cãcros edẽdo sibi medentͬ. Est & ad serpẽtiũ ictus pcipua:qua se lacerti quotiẽs cũ his cõseruere pugnã uulnerati resoluẽt. Chelidoniã usui saluberrimã hirũdines mõstrauere uexatis pulloꝝ oculis illa medẽtes. Testudo cunilæ.quã bubulam uocãt pastu uires cõtra serpẽtes refouet. Mustella ruta ĩ muriũ uenatu cũ iis dimicatiõe cõserta. Cicõia origano. Edera apri ĩ morbis sibi medentͬ:& cãcros uescẽdo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ menbrana corporis obducta fœniculi succo ĩpedimẽtũ illud exuit nitidusq; uernat. Exuit ãt a capite primũ:nec celerius q̃ uno die ac nocte replicãs:ut extra fiat mẽbrãæ ꝙ fuerat ĩtus. Idẽ hyberna latebra uisu obscurato marathro herbæ sese affricãs oculos iungit ac refouet:Si uero sq̃mæ obtorpuere:spinis iunipi se scabit. draco uernã nauseã siluestris lactucæ succo restrĩgit. Pãtheras p carnes fricatas aconito uenãtͬ iidẽ barbari. Occupet ilico fauces eaꝝ ãgor. q̃re pdaliãches id uenenũ appellauere qdã. at fera cõtra hæc ĩcremẽtis hoĩs sibi medetͬ:& alias tã auida eoꝝ ut a pastorib⁹ ex ĩdustria ĩ aliquo uase suspẽsa altius q̃ u qat saltu cõtigere:iaculãdoq; petẽdoq; defigi:& postremo expirare dicatͬ:alioqn uiuacitatis adeo lẽtæ:ut eiectis ĩteraneis diu pugnet. Elephas cãeleõte cõcolori frõde đuorato occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cũ mãdragoræ mala degustauere:formicas lãbũt. Ceruus hærba cynare uenẽatis pabulis resistit. Palũbes:graculæ:merulæ:pdices lauri folio ãnuũ fastidiũ purgãt. Colũbæ:turtures:& galliacei hærba q̃ uocatͬ helxie. Anates:anseres:cæteræq; aq̃ticæ hærba siderite. Grues & similes iunco palustri. Coruus occisͦ cameleonte q ẽt uictori nocet lauro ĩfestũ uirus extinguit

Prognostica aĩalium Ca. XXVIII

Ilia pterea utpote q̃ plurimis aĩalibus eadẽ natura reꝝ cæli quoq; obseruatõne & uẽtoꝝ & hymbriũ & tẽpestatũ psagia aliis alia dederit:quod pseq ĩmensũ ẽ:æque scilicet q̃ reliquã cũ singulis hoĩm sotietatẽ. Si quidẽ & picula præmonent nõ fibris mõ extisq; circa quod magna mortaliũ portio hæret:sed alia quadã significatõe:Ruinis ĩminẽtibus musculi pmigrant:Aranei cũ tælis primi cadũt. Auguria qdẽ artẽ periculis facere. Apud romanos sacerdotũ collegiũ uel maxĩe solẽne est. In thracia locis rigentibus & uulpes aĩal alioqn solerti auditu: amnes gelatos lacusq; ñ nisi ad pastus ituræ redituræq; trãseunt. Obseruatã eã aure ad glaciẽ apposita cõiectare crassitudinẽ gelu.

Ciuitates & gentes a minutis aĩalibus deletæ. Ca. XXIX

Ec minus clara exitii documẽta sũt ẽt ex cõtẽpnẽdis aĩalibus. M. Varro auctor ẽ a cuniculis suffossũ ĩ hispania oppidũ:a talpis ĩ thessalia:ab ranis ciuitatẽ ĩ gallia pulsã:ab locustis ĩ africa. Ex gyaro cycladũ ĩsula amyclios a murib⁹ fugatos. In italia amyclas a serpẽtib⁹ delatas. Citra cynamulgos æthiopas late deserta regio ẽ a scorpionibus & solipygis gente sublata & a scolopendris abactos otrerietes auctor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera transeamus.

De hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Ca. XXX.

Yenis utrãq; eẽ naturã:& alternis ãnis eẽ marẽ. alternis fœ. fieri. Parere fine mare uulgus credit. Aristo. negat. Collũ & iuba continuate spinæ porrigitͬ: flectiq;

nisi circũactu totius corporis neq̃.Multã præterea mira tradũt.Sed maxĩe sermone humanũ inter pastorum stabula assimulare:nomẽq; alicuius adiscere:quẽ euocatũ foras laceret.Itẽ uomitionẽ hoĩs imitari ad solicitãdos canes:quos inuadat.ab uno aiali se pulchra erui igritiõe corporum.Fœmina raro capi.Oculis mile esse uarietates:oculorum q; mutatiões.Præterea ũbræ eius cõtactu canes obmutescere.Et q̃busdã magicis artibus omẽ aial quod ter lustrauerit ĩ uestigio hærere.Huius generis coitu leæne æthiopica parit crocutã:similiter uoces imitãtẽ homium pecorumq;.Acies ei ꝑpetua ĩ utraq; parte oris:nullis gignius dẽte cõtinuo:qui ne cõtrario occursu hebetet̃:capsarum mõ ĩ cludi tur.Hominũ sermones imitari & mãticorã ĩ æthiopia auctor ẽ Iuba.Hyenæ plurimæ gignũt̃ ĩ africa:quæ & asinorum siluestriũ multitudinẽ fũdit.Mares ĩ eo genere singulis fœminarum gregibus imperitãt.Timẽt libicinis æmulos:& ideo grauidas custodiũt:Mor suiq; natos mares castrãt.Cõtra grauidæ latebras petũt:& parere furto cupiũt:gaudẽt q; copia libidinis.Easdẽ ꝑtes sibi ipsi põtici amputãt fibri ꝑiculo urgẽte:ob hoc se ꝑeti gnari.Castoreũ id uocãt medici.Alias a al horrẽdi morsus:Arbores iuxta flumia ut fer ro cædit.Hoĩs ꝑte cõphẽsa nõ ante q̃ fracta cõcrepuerint ossa morsu resoluit.Cauda pisciũ iis:cætera spẽs lutræ.Vtrorumq; apuaticũ.Vtriq; mollior pluma pilus.

De ranis & uitulis marinis & stellionibus. Ca. XXXI.

r Anæ quoq; rubetæ quarum & ĩterra & ĩ humore ẽ uita:plurimis refertæ medi camibus deponere ea quotidie ac resumere a pastu dicũt̃:uenena tãtũ sibi re seruãtes.Similis & uitulo marino uictus ĩ mari ac terra.Simile fibro & ingeniũ.Euomit fel suũ ad multa medicamẽta utile.Itẽ coagulũ ad comitiales morbos.Ob ea se peti prudẽs.Theophrastus auctor ẽ.angues eo mõ & stelliones senectutẽ exuere:eãq; ꝓtin⁹ deuorare:præcipiẽtes comitiali morbo remedia.Eosdẽ pestiferos ferũt ĩ græcia:in ocu os esse in sicilia. De ceruis. Ca. XXXII.

c Eruis coq; ẽ sua malignitas q̃q̃ placidissimo aialiũ:urgẽte ui canũ ultro cõfu giũt ad hoiem.Et ĩ pariẽdo semitas minus cauẽt humanus uestigiis tritas: q̃ quæ secretæ ac feris oportunæ.Cõceptus earum post arcturi sydus. Octonis mẽsibus ferũt partus:& interdũ geminos.A cõceptu sepãt se At mares relicti rabie libi dinia sæuiũt.Fodiũt scrobes.Tũc rostra eorum nigrescũt:donec aliq abluãt hymbres.Fœ minæ ãt ante partũ purgãt̃ hærba q̃dã quæ seselis dicit̃:faciliore ita utẽtes utero.A partu duas habẽt hærbas quæ aros & seselis appellat̃.Pastæ redeũt ad fœtũ.Illos ibui lactis primo nolũt succo q̃cũq; de cã.Editos ꝑtus exercent cursu:& fugã meditari do cẽt.Ad præruhta ducũt:saltũq; demõstrãt.Iã mares soluti desiderio libidinis auide pe tũt pabula.Vbi se præpigues sẽsere latebras quærũt:fatẽtes incõmodũ põdus:& alias sẽper ĩ fuga acqescũt:stãtesq; respiciũt.Cũ ꝑpe uẽtũ:ẽ rursus fugæ præsidia repetentes Hoc fit intestini dolore tã infirmi:ut ictu leui rũpat̃ intus.Fugiũt aũt latratu canum audito aura sẽp secũda ut uestigia cũ ipsis abeãt.Mulcẽt̃ fistula pastorali & cãtu.Cũ erexere aures:acerrimi auditus:cũ remisere:surdi.Cæterum aial simplex:& oĩm rerum mira culo stupẽs:in tãtũ ut equo aut bucula accadẽte ꝓpius hoiem iuxta uenãtẽ non cer nã t:aut si cernũt:arcũ ipsũ sagitasq; mirẽt̃.Maria tranãt gregatim nates porrecto ordi ne:& capita imponẽtes præcedẽtiũ clunibus:uicibusq; ad terga redeũtes.Hoc maxĩe noctat̃ a cilicia cyprum traiiciẽtibus.Nec uidẽt terras sed ĩ odore earum natãt.Cornua ma res hñt:soliq; aialiũ omibus ãnis statuto ueris tẽpore amittũt.Ideo sub ipsa die q̃ ma xime inuia petũt.Latẽt amissis uelut inermes:Sed & ipsi bono suo inuidẽtes. Dextrum cornu negãt ĩueniri:ceu medicamẽto aliquo ꝑditũ.Idq; mirabilius fatẽdũ ẽ:cũ & ĩ uica riis mutẽt omibus annis.De fodi ab iis putãt.Accẽsisãt utrissidet odore serpẽtes fugã t̃:& comiciales morbi dephẽdũt̃.Indicia quoq; ætatis ĩ illis gerũt singulis ãnis adiiciẽti b⁹ ramos usq; ad sexẽnes.Ab eo tẽpor similia ruiuiscũt.Nec põt ætas discerni. Sed dẽ tib⁹ senecta d̃claratᷣ at.n.paucos ãt.nullos hñt:nec ĩ cornib⁹imis rãos:alioqn añ frõtẽ ꝓmiere solitos iunioribus:ñ decidũt castratis cõrnua nec nascũt̃.Erũpũt ãt reascẽtib⁹

tuberibus primo aridæ cutis ſilia. Eadẽ teneris increſcũt ferulis arũdineas ĩ pãniculas
molli plumata lanugine. Quãdiu carẽt iis noctibus ꝓcedũt ad pabula. Increſcẽtia ſo-
lis uapore durãt: ad arborẽ ſubinde experiẽtes. Vbi placuerit robur: ĩ apta ꝓdeũt. Capti
iam ſũt edera ĩ cornibus uiridãte ex attritu arboꝝ: ut ĩ aliquo ligno teneris dũ experi-
unt̃ innata. Fiũt aliq̃do excãdido colore qualẽ fuiſſe tradit̃ Q. Sertorii ceruã: q̃ eſſe fa-
tidicã hiſpaniæ gẽtibus ꝑſuaſerat. Et iis ẽ cũ ſerpẽte pugnã. Inueſtigãt cauernas: nariũ
que ſpiritu extrahũt̃ renitẽtes. Ideo ſingulare abigẽdis ſerpẽtibus odor aduſto cornu
ceruino. Cõtra morſus uero præcipuũ remediũ ex coagulo hĩnuli ĩ utero occiſi. Vita
ceruis ĩ cõfeſſo lõga: poſt cẽtũ ãnos aliqbꝰ captis cũ torqbus aureis: quos Alexãder ma
gnus addiderat: adoptis iã cute ĩ magna obeſitate. Febriũ morbos ñ ſẽtit hoc aĩal. Quĩ
& medet̃ huic timori. Quaſdã nos prĩcipes fœminas ſcimus omnibus diebus matutis
carnã eã deguſtare ſolitas: & lõgo æuo caruiſſe febribus. Quod ita demũ exiſtimãt ratũ
ſi uulnere uno interierit.

De tragelapho. & chamelõte: & r̃liqs colorẽ mutãtibꝰ Ca. XXXIII.

St eadẽ ſpecie barba tãtũ & armoꝝ uillo diſtãs: quẽ tragelaphõ uocãt nõ alibi
q̃ iuxta phaſin amnẽ naſcẽs. Ceruos africa ꝓpemodũ ſola nõ gignit. At cha-
meleõtẽ & ipſa: quãq̃ frequẽtiorẽ ĩdia. Figura & magnetudo erat lacerti: niſi crura eſ-
ſẽt recta & excelſiora. Latera uerti iũgũt̃ ut piſcibus & ſpina ſimili mõ. Eminet roſtꝝ
ut ĩ paruo ſit haud abſimile ſuilo. Cauda prælongã in tenuitatem deſinens: & implic-
ans ſe uiperinis orbibus: Vngues adunci. Motus tardior ut teſtudinĩ Corpus aſ-
perum ut crocodilo. Oculi in receſſu cauo: tenui diſcrimine prægrandes: & cor-
pori cõcolores. Nunq̃ eos operiri. nec pupillæ motu: ſed totius oculi uerſatõe circum
aſpicit. Iꝑe celſus hiãti ſemꝑ ore. Solus aĩaliũ nec cibo nec potu ſemper alit̃: nec alio q̃
aeris alimẽto. Circa caprificos ferus: ĩnoxius alioqn. Et coloris natura mirabilior. Mu
tat nãq; eũ ſubĩde & oculis & cauda & toto corpore. Redditq; ſemꝑ quẽcũq; ꝓxĩe attĩ
git ꝑter rubrũ cãdidũq;. Defũcto pallor ẽ. Caro ĩ capite & maxillis & ad cõmiſſurã cau-
dæ ad modũ exigua. Nec alicubi toto corpore. Sãguis ĩ cord & circa oculos tãtũ. Viſce
ra ſine plene. Hyberi. menſ. latet ut lacerta. De tarãdo & lycaõe & thoe. Ca. xxxiiii.

Vtat colores ſcythaꝝ tarãdus: nec aliud ex iis q; pilo ueſtiũt̃: niſi ĩ indis lycõ:
cui iubata tradit̃ ceruix. Nã thoes lupoꝝ id genꝰ ẽ ꝓcerius lõgitudĩe: breui-
tate cruꝝ diſſimile: uelox ſaltu. Venatu uiuẽs. Innocuũ hoĩ. Habitũ nõ colorẽ mutat.
Per hyemes hyrti: æſtate nudi. Tarãdo magnitudo quæ boui ẽ. Caput maius ceruino
nec abſimile: Cornua ramoſa: ũgula bifida: uillus magnitudĩe urſoꝝ. Sed cũ libuit ſui
coloris eſſe: aſino ſimilis ẽ Tergori tãta duritia: ut thoraces ex eo faciãt. Colorẽ oĩm arbo
ꝝ fruticũ floꝝ locoꝝ q; r̃dit metuens ĩ qbus latet. Ideoq; raro capit̃. Miꝝ eſſet habitũ
corpore tã multiplicẽ dãri mirabilius & uillo: De hyſtrice. Ca. XXXV.

Yſtrices generat india & africa ſpina cõtectas: ac erinaceoꝝ genere: ſed hyſtri
h ci lõgiores aculei: & cũ ĩtẽdit cutẽ miſſiles. Ora urgẽtiũ figit cãnũ: & paulo iõ
gius iaculatur. Hybernis autẽ ſe mẽſibus condit. Quæ natura multis & ante
omnia urſis. De urſis & fœtibus eoꝝ. Ca. XXXVI.

Oꝝ coitꝰ hyemis initio: nec uulgari q̃drupedũ more: ſed ãbobus cubãtibꝰ cõple
xiſq;. Deiñ ſeceſſus ĩ ſpecus ſeꝑatĩ: ĩ qbus pariũt triceſimo die: ac plurimũ qnos.
Hi ſunt candida informiſq; caro: paulo muribus maior: ſine oculis: ſine pilo.
Vngues tantum prominent. Hanc lambendo paulatim figurant. Nec quicq̃ rarius
homines quam parientem uidere urſam. Ideo mares quadragenis diebus latent. Fœ
minæ quaternis menſibus. Specus ſi non habuere ramorum fruticumque congerie
ædificant ĩpenetralibus hymbribus molliq; frõde cõſtratos. Primis diebus biſſeptenis
tã graui ſõno premuntur: ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirũ in
modũ uternopingueſcũt. illi ſũt adipes medicaminibus apti. cõtraq; defluuiũ capilli
tenaces. Ab iis diebus reſidũt: ac prioꝝ pedũ ſuctu uiuũt. Fœctus rigẽtes apprimend

pectori fouēt nō alio incubitu q̄ oua uolucres. Mirū dictu credit Theophrastus ꝑ id tē pus coctas quoq; ursorū carnes si aseruētur increscere. Cibi tūc nulla argumēta: nec nisi humoris minimū i aluo i ueniri. Sāguinis exiguas circa corda tātū guttas: reliquo cor pori nihil inesse. Procedūt uere. sed mares præpigues. Cuius rei cā nō ꝓrūpta ē. Quip pe nec sōno qdē saginatis præter q̄ttuordeci dies ut diximus. Exeūtes hærbā quandā aron noīe laxādis intestinis alioqn cōcretis deuorāt: circaq; surculos dētiū prædomātes ora. Oculi eorū hebetātur crebro. Qua maxime fauos cā expetūt. ut cū uulneratū ab api bus os leuet sāguine grauedinē illā. Inualidissimū urso caput: q̄ leoni fortissimū. Ideo urgēte ui præcipitaturi se ex aliq̄ rupe manibus eo operto iaciūtur: ac sæpe i harena co- laphis infictis exanimatur. Cerebro ueneficiū esse hispaniæ credūt: occisorūq; i spectacu- lis capita cremāte testato quoniā potū in ursinā rabiem agat. Ingrediūtur & bipedes. Ar- borē auersi diripiūt. Tauros ex ore cornibusq; eorū pedib⁹ oībus suspēsi pōdere fatigāt Nec alteri aīmaliū i maleficia stulticia sollertior. Annalibus notatū ē M. Pi. M. Messala cons. ad xiiii chalen. octob. Domitiū Aenobarbū ædilē curulē ursos numidicos c. & totidē uenatores æthiopas i cyrco dedisse. Miror adiectū numidicos fuisse. cū i affrica ursos nō gigni cōstet.

De muribus pōticis & alpinis & herinaceis Ca XXXVII

c Ondūtur hyeme & pōtici mures dūtaxat albi. Quorū palatū i gustu sagacissi- mū auctores quo nā mō intellexerint miror. Cōdūtur & alpini: quibus magni tudo media ē. Sed hipabulo ante i specus cōuecto: cū qdā narrent alternos ma rē ac: fœminā supa se cōplexo fasce hærbæ supinos cauda mordicus apprehēsa inuicē detrahere ad specū ideoq; illo tēpore detrito esse dorso. Sūt his ꝑtes & i ægypto: Similiter residēt in clunes: & in binis pedibus gradiūtur: prioribusq; ut manibus utūtur. Præparāt hyemi & herinacei cibos: ac uolutati supra iacētia poma affixa spinis unū nō amplius tenētes hore portāt i cauas arbores. Ildē mutationē aqlonis i austrū cōdētes se i cubile præsagiūt. Vbi uero sēsere uenātē cōtracto ore pedibusq; ac ꝑte omi inferiore q̄ rarā & innocuā habēt lanuginē cōuoluūtur i formā pilæ: ne qd cōprehēdi possit ꝑter aculе- os. In desperatione uero urinā ex se reddunt tabificā tergori suo spinisq; noxiā: ꝓpter hoc se capi gnari. Quā ob rē exinanita prius urina uēari ars est. Et tū præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus spinis atq; deciduis: etiā si uiuat subtractus fuga. Ob id nō nisi i nouissima spe malefitio illo ꝓfūdit. Quippe & ipsi odere insitum ueneficiū ita parcētes sibi: terminūq; supremū operiētes: ut ferme āte captiuitas occu- pet. Calidæ postea aquæ aspsu r̄soluitur pila: apprehēsusq; pede altero e posterioribus suspēdio ac fame necatur. Aliter nō ē occidere & tergori ꝑcere. Ipsū aīal nō uerēt pleriq; dicere uitæ hoīum supuacuū esse. Si nō sint illi acculei: frustra uellerū mollicies i pe- cude mortalibus data. Hac cute expoliūt uestes. Magnū fraus & ibi lucrū mōr opoliū inuenit. De nulla re crebrioribus senatuscōsulutis nulloq; nō prīcipe adito querimo- niis ꝓuintialibus. Vrina e duobus aliis aīalibus ratione mira est.

De leontophono: lynce: melibus: & sciuris. Ca. XXXVIII.

Eōtophonō accepimus uocari ꝑuū: nec alibi nascēs q̄ ubi leo gignitur. Quo gustato tāta illa uis ē ut cæteris q̄drupedū ipitās illico expiret. Ergo corpus eius adustū aspgūt aliis carnib⁹ polētæ mō isidiātes feræ. neccātq; etiā cinere tā cōtra ria ē pestis. Haud in merito igitur odit leo: uisūq; frāgit: & circa morsū exaīat. Ille cōtra urinā spgit prudēs: hāc quoq; leoni exitialē. Lyncū humor ita redditus ubi gignūtur glaciatur: arescit ue i gēmas carbūculis similes: & igneo colore fulgētes: lyncuriū uo catas: atq; ob id sucio a plerisq; ita generari ꝓdito. Nouere hoc sciūtq; lynces: & iuidē tes urinā terra operiūt: eoq; celerius solidatur. Illa alia solertia i metu melius: suflata cu te distētæ ictus hoīum & morsus canū arcēt: Præuidēt tēpestatē & scyuri: obturatisq; q̄ spiraturus ē uētus cauernis: ex alia ꝑte aperiūt fores decretos. Ipsis uillosior cauda ꝓ tegumēto est. Ergo i hyemes aliis prouisum pabulum aliis ꝓ cibo somnus.

De uipera cocleis & lacertis. Ca. XXXIX.

Erpētiū uipa sola terra dicit̄ cōdi. Cæteræ arbor̄ aut saxorū cauis. Et alias uel annua fame edurāt algore modo dēpto. Omnia secessus tēpore uenero orba dormiūt. Similī mō & cocleæ. Illæ qdē iter̄ & æstatibus adherētes maxime saxis: ut etiā iniuria resupinatæ auulsæq; nō tñ exeāt. In balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ nō ꝓrepūt e cauis terræ: neq; hærba uiuūt: sed uuæ modo īter se coherēt. Est & aliud genus minus uulgare. Adherēt opculo eiusdē testæ se opientes: obrutæ terra semp. Hæ & circa maritimas tātū alpes quōdā effossæ cœpere iā erui & ī ueliterno. Omniū tñ laudatissime ī astypalea īsula. Lacertæ inimicissimū genus cocleis. Negāt̄ semestrē uitā excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero ī nisa monte. xxiiii. ī lōgitudine pedū: colore fului aut punicei aut cerulei.

Da canibus: Ca. XL.

X his quoq; aīalib⁹ q̄ nobiscū degūt multa sūt cognitu digna. Fidelissimi añ oīa hoī canes atq; eq. Et pugnasse aduersus latrones canē ꝓ dño accepimus: cōfectumq; plagis a corpore nō recessise: uolucres & feras abigētē. Ab alio ī epiro agnitū ī cōuētu ꝑcussorē dñi laniatuq; & latratu adactū: ut cogeret̄ fateri scel⁹ Garamātū regē canes ducēti ab exilio reduxere prœliātes cōtra resistētes. Propter bella colophonii itemq; castabalēses cohortes canū habuere. Eæ primæ dimicabāt in acie nunq̄ detrectātes. Hæc erāt fidissima auxilia: nec stipēdior̄ īdigna. Canes defēdere cibros cæsis dñis cor̄ plaustris īpositis. Canis Iasone Lycio īterfecto cibū cape noluit ī ediaq; cōsūptus ē. Is cui uero nomē hyrcani reddidit Durides accēso regis Lysimachi rogo iniecit se flāmæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhū Gelonis tyranni canē Philistus. Memorat̄ & Nicomedis bithyniæ regis uxore ei⁹. Cōsyngæ laceratā pp lasciuiorē cū marito iocū. Apud nos Volcatiū nobilē q Cesceliū ius ciuile docuit astur cōe e suburbāo redeūtē cū aduesꝑauisset canis a grassatore defēdit. Itē Celiū Senatorē ægr̄ placētiæ ab armatis opressū: nec prius ille uulneratus ē q̄ cāe īterēpto. Sȝ sup oīa in nostro æuo actis populi ro. testatū Apio Iunio &. P. Silio cōs. cū animaduerteret̄ ex causa Nerōis Grāmatici filii ī. T. Sabinū & seruitia ei⁹: unius ex iis canē nec a carcere abigi pigi potuisse: nec a corpore recessisse: abiecto ī gradibus gemoniis mœstos edentē ululatus magna populi. ro. corona circūstāte: ex qua cū qdā ei cibū obiecisset: ad os defuncti tulisse. Innatauit idē ī tyberim cadauere abiecto sustētare conatus: effusa multitudine ad spectādā animalis fidē. Soli dominū nouere. Et ignotū quoq; si repēte ueniat intelligūt. Soli nomina sua: soli uocē domesticā agnoscūt. Itinera q̄uis longa meminere. Nec ulli ꝓter hominē memoria maior. Impetus eor̄ & sæuitia mitigat̄ ab homine cōsidēte humi. Plurima alia ī his quotidie uita īuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas ꝑcipua est. Scrutat̄ uestigia atq; ꝓsequtur. Comitātē ad ferā inqsitorē loro retrahēs: q̄uis aquā trāsiliēs se occultasset: q̄ significās demostratio est cauda primū: deinde rostro. Ergo etiā senecta fessos cecosq; ac debiles sinu ferūt uētos & odorē captātes: ꝓdētesq; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolūt cōcipi. Et ob id ī siluis coitus tēpore alligant fœminas. Primo & secūdo fœtu nimis feroces putāt gigni: tertio demum educāt. Hoc qdē e lupis galli quor̄ greges sum quisq; ductorē a canibus & ducē habent. Illū in uenatu comitant̄: illi parēt. Nāq; iter se exercent etiā magisteria. Certū est iuxta nilū amnē currentē lābere: ne crocodilor̄ auiditati occasionē præbeant. Indiā petēti Alexādro magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unū: cui⁹ spetie delectatus iussit ursos mox apros & deinde damas emitti contēptu īmobili iacēte. Eaq; segnitie tanti corporis offensus imperator generosi spiritus eum interrimi iussit. Nūntiauit hoc fama regi. Itaq; alter̄ mittens addidit mandata: ne ī paruis experiri uellet: sed ī leōe elephāto ue. Duos sibi fuisse. Hoc īterēpto præterea nullū fore. Nec distulit Alexāder: leonemq; fractū protinus uidit: Postea elephātū iussit iduci haud alio

magis spectaculo lætatus. Horrētibus qppe p totū corpus uillis ingēti primū latratu ī tonuit. Mox ī ceruicē assultās cōtraq; beluā exurgēs hīc & illinc artifici dimicatione: qua maxīe opus esset infestās atq; euitās: donec assidua rotatū uertigine afflixit: ad casū eius tellure cōcussa. Cānū generibus annui partus. Iuxta ad pariēdū ānua ætas. Gerūt ī utero sexagenis diebus. Gignūt cæcos: & quo largiore alūt lacte: eo tardiorē uisū accipiūt. Nō tamē unq̄ ultra uigesimū primū diē: nec āte septimū. Quidā tradūt si unꝰ gignatur nono die cernere: si gemini decimo. Idēq; ī singulos adiici: totidēq; esse tarditatis ad lucē dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus ī fœtu q nouissimus cernere incipit: aut quē primū fert ī cubile fœta. Rabies canū syrio ardēte homini pestifera ut diximus: ita morsis lœtalis aquæ metus. Qua ꝑpt obuiam itꝰ p xxx. eos dies galliaceo maxīe fimo mixto canū cibis: aut si p̄uerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsū. Ca. XLI.

D morsū uero unicū remediū oraculo quodā nup rep̄tū. Radix siluestris rosæ quæ cynorhoda appellať: Columella auctor est si q̄dragesimo die q̄ sit natus castreť morsu cauda: sūmusq; eiꝰ articulus auferať: sequēti neruo exēpto nec caudam crēscere: nec canes rabidos fieri. Canē locutū ī ꝓdigiis ꝗ eqdē ānotaueri accepius: Et serpētē latrasse cū pulsus ē ī rgno Tarq̄nus.

De nā eq̄ꝝ Ca. XLII.

Idem Alexādro & eq magna raritas cōtigit. Bucephalā eū uocarūt: siue ab aspectu toruo: siue ab īsigni taurini capitis armo impsi. Sexdeci talētis ferūt ex Philonico pharsali grege ēptū etiā tū puero capto eius decore. Neminē hic aliū q̄ Alexādrū regio īstratus ornatu recepit ī sedē: alios passi reiiciēs. Idē ī præliis memoratæ cuiusdā phibeť opæ. Thebaꝝ oppugnatiōe uulneratus ī aliū trāsire Alexandrū nō passus: Multa præterea eiusdē mōi. Propter quæ rex de fūcto ei duxit exeqas. Vrbem tumulo circūdedit noīe eius. Nec Cæsaris dictatoris quēq̄ aliū recepisse dorso equus tradiť. Idēq; hoīs similes pedes priores habuisse: Hac effigie locatus āte. Veneris genitricis ædē. Fecit & Diuus Augustus equo tumulū. De quo Germanici Cæsaris carmē est. Agrigenti cōpluriū equoꝝ tumuli pyramides habēt. Equum adamatum a Semiramide usq; ad coitū Iuba auctor est. Scythæ qdē equitatus & equoꝝ gloria strepūt. Occiso deniq; ipsoꝝ regulo ex prouocatiōe dimicāte hostē cū uictor ad spoliādū uenisset ab equo eius ictibus morsuq; cōfectū. Aliū detracto oculoꝝ opimēto & cognito cū matre coitu petisse prærupta atq; exanimatū. Equā eadē ex cā ī reatino agro laceratūq; pariter aurigā inuenimus. Nāq; & cognationū intellectus ī iis est. Itaq; ī grege prioris anni sorore libētius etiā q̄ matre equa cōmitatur. Docilitas tāta ē ut uniuersus sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantū saltatiōe q̄dā moueri solitus ī ueniatur. Idē præsagiūt pugnā & amissos lugēt dominos. lachrymasq; interdū desiderio fundūt. Interfecto Nicomede rege equus eius inedia uitā finiuit. Phylarchus refert Cētaretriū e galatis ī prœlio occiso Antiocho potitū equo eius cōscēdisse ouātē. Atillū indignatiōe accēsū domitis frenis ne regi posset præcipitē ī abrupta īsse. exanimatūq; una. Philistus a Dionysio relictū ī cœno hærentē ut sese euellisset: secutū uestigia domini examine apum iubæ inhærēte. Eoq; ostēto tyrānidē a Dionysio occupatā. Ingeia eoꝝ ī enarrabilia iaculātes obseqo experiūtur. difficiles conatus corpore ipso: nixuq; in uictatium. Iā tæla humi collecta equiti porrigūt. Nā ī cyrco ad currus iūcti nō dubie intellectū adhortationis & gloriæ fatētur. Claudii Cæsaris secularīū ludoꝝ cyrcēsibus excusso in carceribus auriga albati equi palmam occupauere: primatum optinuere: opposita effundentes omnia: quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistēte facientes. Cum puderet hoīum artes ab equis uinci pacto legittimo cursu ad metā stetere. Maius augurium circa priscos plebeiis cyrcensibus excuso auriga ita ut si staret ī capitolium cucurrisse equos: sedemque ter lustrasse. Maximum uero eodem peruenisse a ueiis cum palma & corona effuso Ratumena: qui ibi uicerat.

Vnde postea nomen portæ est. Sarmatæ lõginqua itinera acturi inedia pridie præpa-
rant eos exiguũ tantũ potũ ĩpartiẽtes: atq; ita p cẽtena milia & qnquaginta cõtinuo
cursu eũtibus ĩsidẽt. Viuũt annis qdẽ qnquagenis. Fœminæ minore spatio. Eædẽ qn-
quẽnio finẽ crescẽdi capiũt. Mares anno addito. Forma equoꝝ q̃les maxime legi oper-
teat: Pulcherime qdẽ Virgilio uate absoluta ẽ: Sed & nos diximus ĩ libro de iaculatiõe
equestri cõdito: & fere ĩter omẽs cõstare uideo. Diuersa autẽ cyrco ratio quæritˀ. Itaq;
cũ bimi ĩ alio subigantˀ ĩperio: nõ ante qnquẽnes ibi certamẽ accipiũt. Partũ ĩ eo gene-
re undẽis mẽsibus ferũt: duodecimo gignũt. Coitus uerno eqnoctio bimo utriq; uul-
garis. Sed a trimatu firmior partus: Generat mas ad annos trigĩta tres. Vtpote cũ a cyr-
co post uigesimũ anũ mittantˀ ad sobolẽ repandá. Et ad quadraginta durasse tradunt
aditũ mõ ĩ attollẽda priore parte corporis. Sed ad generandũ paucis animaliũ minor
fertilitas. Qua de causa p ĩterualla admissuræ dantˀ: nec tamẽ qndecim initus eiusdẽ
anni ualet tolerare. Equaꝝ libido extĩguitˀ iuba tõsa. Gignũt annis omnibus ad q̃dra-
gesimũ. Vixisse equũ septuagĩtaqnq; ãnis ꝑditˀ. In hoc genere grauida stãs parit: p̃ter-
que cæteras fœtũ diligit. Et sane eqs amoris ĩnasci ueneficiũ hippomões appellatũ in
frõte: carice: magnitudĩe: colore nigro. Quod stati edito partu deuorat fœta: aut par-
tũ ad ubera nõ admittit si qs præreptũ habeat. Olfatu ĩ rabiẽ id genus agitur. Amissa
parẽte ĩ grege armẽti reliquæ fœtæ educãt orbũ. Terrã attingere ore triduo ꝓximo q̃
sit genitus negat posse. Quo qs acrior: ĩ bibẽdo ꝓfundius nares mergit. Scythæ p bel-
la fœminis uti malũt: quoniã urinã cursu nõ ĩpedito reddãt. Cõstat ĩ lusitania circa
ulyxipponẽ oppidũ & tagũ amnẽ eq̃s fauonio flãte obuersas animalẽ cõcipe spiritũ
idq; partũ fieri: & gigni ꝑnicissimũ: ita sed triẽniũ uite non excedere. In eadẽ hispania
galleca gena & asturia ẽ eqni generis. Hi sunt quos tiheldones uocamus. Minori for-
ma appellatos asturcones gignũt. Quib9 nõ uulgaris ĩ cursu gradus: sed mollis altˀno
cruꝝ explicatu glomeratio. Vñ eqs soluti carpe ĩ cursus traditˀ arte. Equo fere q hoĩ
morbi p̃terq̃ uesicæ cõuersio: sicut oibus ĩ gñre ueterino. De asinis. Ca XLIII.

Sinũ quadringẽtis nũmis emptũ. Q. Asio senatori auctor est. M. Varro: ha-
a ud scio an omniũ p̃cio animaliũ uicto opa sine dubio geruli mirifica arãdo
quoq;. Sed mulaꝝ maxime ꝓ generatiõe patria etiã spectatˀ ĩ iis arcadibus in
achaia. In italia reatinis. Ipsum animal frigoris maxime ĩpatiẽs: ideo nõ generatˀ ĩ pon-
to: ne ĩ eqnoctio uerno ut cætera pecua admittitˀ: sed solstitio. Mares ĩ remissiõe opis
deteriores. Partus a. xxx. mẽse ocissimus: sed a trimatu legitimus. Totidẽ quot equæ &
eisdẽ mẽsib9 & simili mõ. Sed incõtinẽs uterus urinã genitalẽ reddit: ni cogatˀ ĩ cursũ
uerberibus a coitu. Raro geminos parit. Paritura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne cõ-
spiciatˀ ab hoĩe. Gignit tota uita: quæ est ei ad. xxx. annũ. Partus caritas sũma: sed aq̃ꝝ
tediũ magis. Per ignes ad fœtus tẽdũt. Eæ itẽ si riuus minimus ĩtersit: horrẽt ita ut pe-
des oĩo caueãt tĩgere. Nec nisi assuetos potãt fõtes: q sunt ĩ pecuariis. Atq; ita ut sicco
tramite ad potũ eãt. Nec põtes trãseãt p raritatẽ plãtaꝝ trãslucẽtibus fluuiis. Mirũq; di-
ctu sitiũt: & si ĩmutentˀ aquæ ut bibãt: cogẽdæ exonerãdæ ue sũt. Nec nisi spatiose ĩcu-
bãt alias atteruntˀ. Varia nãq; somnio uisa cõcipiũt ictu pedũ crebro: q nisi per inane
emicuerit repulsu durioris materiæ claudicatem ilico affert. Quæstus exiis opima
p̃dia exupat. Notũ est ĩ celtiberia singulas quadragenis milibus numoꝝ emi. Ad mu-
laꝝ maxime partus auriũ referre ĩ his & palpebraꝝ pilos aiũt. Quãuis. n. uni color to-
to reliquo corpore: totidẽ tamẽ colores quot ibi fuere reddit. Pullos eaꝝ epulari Mœ-
cenas ĩstituit: multũ eo tẽpore p̃latos onagris. Post eum interiit auctoritas saporis. Sed
asino moriẽte uiso celerrime id genus deficit. De mulis. Ca. XLIIII.

X asino & equa mulus gignitˀ mẽse. xiii. Aĩmal uirib9 ĩ labore eximiũ. Ad ta-
les ꝑtus eq̃s: neq; q̃drimis miořs neq; decẽib9 maiores legũt: arceriq; utrũq; ge-
n9 ab altero narrãt nisi infantia ei9 generis q̄ ĩeãt lacte hausto. Qua pp subre

ptsi stati pullis i tenebris equaꝝ uberi asinaꝝ ue aculeos admouet. Gignit aut mula ex equo & asina: sed effrenis & tarditatis idomitæ. Léta oia esse. uetulis. Conceptum ex equo secutus asini coitus abortu pimit. Non ité ex asino eq. Fœminas a partu optime vii. die impleri obseruatū é: mares fatigatos melius iplere. Quæ nō prius q̄ dētes: quos pullios appellant iaciat conceperit. sterilis intelligitur. Et quæ nō primo initu gene rare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiq uocabāt: cōtraq; mulos: quos asini & equæ generarēt. Obseruatū e duobus diuersis generibus nata tertii generis fie ri: & neutri parētū esse similia. Eaq; ipsa quæ ita nata sūt nō gignere in omni aialiū ge nere: idcirco mulas nō parer. Est i ānalibus nostris peperisse sæpe ueꝝ ꝓdigii loco ha bitum. Theophrastus uulgo parere i cappadocia tradit. Sed esse id aial ibi sui generis. mulæ calcitratus ihibet uini crebrior potu. In pluriū græcoꝝ é mōumētis cū eq̄ mu li coitu natū qué uocauerūt hinū id é paruū mulū. Generatur ex eq̄ & onagris māsue factis mulæ ueloces i cursu: duricia eximia pedū. ueꝝ rugoso corpore: idomito animo sed generoso. Onagro ex asina genit⁹ oēs ātecellit. Onagri i phrygia & lycania præci pui. Pullis eoꝝ ceu præstātibus sapore africa gloriat: quos lalisiões appellāt. Mulum lxxx. ānis uixisse atheniēsiū monumētis apparet. Eo gauisi cū tēplū i arce facerēt: q̄ de relictus senecta cadētia iumēta comitatu uisuq; exhortaret decretū fecer: quo caueret ne frumētarii negotiatores ab icerniculis cū arcerent. De bubus. Ca. XLV

Vbus indicis cameloꝝ altitudo tradit: cornua i latitudiné quatuor pedū In nostro orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferūt) iā iñ regis cura. Id cōse cut⁹ é nō āte q̄driatū ad ptus uocādos. ꝑgrādes itaq; fuer: hodieq; reliqæ stir piū durāt. At nūc aniculæ ad fœcūditaté poscūt. Tolerāti⁹ tñ himæ. Tauri generatio né q̄drimi iplét: & singulis denæ eodé āno tradūt. Si aūt post coitū i dextra pté abeāt tauri: generatos mares esse. si i leuā fœminas. Cōceptio uno initu pagit q̄ si forte perra uit. xx. post die maré fœmina repetit. Pariūt mēse. x. qcqd ante genitū inutile é. Sunt auctores ipsa cōplēte. x. mēse duos prere: nūc raro geminos. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas ianuarii diebus xxx. aliqbus & autūno: gētib⁹ q̄dem quæ lacte uiuūt ita fœtus dispēsātibus: ut omni tēpore āni supsit id alimētū. Tauri nō sæpius q̄ bis die ineūt. Boues aialiū soli & retro ābulātes pascūt. Apud garamātas q̄dé haud aliter. Vi ta fœminis. xv. ānis lōgissima: Maribus. xx. Robur i quimatu. Lauatione calidæ aquæ tradūtur pigue scere: & si qs incisa cute spiritū i uiscera harūdine adigat. Nō degeneres existimari etiā minus laudato aspectu: plurimū lactis alpinis: qbus minimū corporis plurimū laboris capite nō ceruice iūctis. Syriacis non sūt palearia: sed gibber in dorso. Carici quoq; in parte. Asiæ fœdi uisu tubere sup armos a ceruicibus eminente: laxatis cornibus excellentes in opere narrātur. Cæteri nigri coloris candidi ue ad laborem dā nātur. Tauris minora quā bubus cornua tenuioraq;: Domitura bouum in trimatu: postea sera: ante præmatura: Optime cū domito iuuēcus inbuitur: Sotiū eni laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aial tantæ apud priores curæ: ut sit iter exēpla dānatus a populo ro. die dicta: q cōcubino procaci rure omasū edisse se negāti occiderit boué: actusq; in exiliū tamq̄ colono suo interēpto. Tauris i aspectu generositas torua frōte: auribus setosis: cornibus i ꝓcinctu dimicationé poscētibus. Sȝ tota cōminatio priori bus ipedib⁹ stat: ira gliscēte alteros replicās: spgēq; i altū harenā: & solus aialiū eo sti mulo ardescens. Vidimus ex imperio dimicātes: & ideo se demōstratos rotari cornibus cadentes excipi: iteꝝq; resurgere: modo iacentes ex humo tollit: bigaꝝq; etiam curru citato uelut aurigas insistere. Thessaloꝝ gentis inuentū est equo iusta quadrupedan te cornu intorta ceruice tauros necare: Primus id spectaculum dedit romæ Cæsar di ctator. Hinc uictimæ optimæ & lautissima deoꝝ placatio. Huic tantū animali oíum quib⁹ ꝓcerior cauda nō stati nato cōsumatæ ut cæteris mēsuræ crescit uni donec ad uestigia ima pueniat. Quāobré uictimaꝝ ꝓbatio i uictulo ut articulū sufraginis con

tingat: breuiore nõ litãt. Hoc quoq; notatũ uitulos ad aras humeris hoīs allatos nõ fere litare: sicut nec claudicantẽ: nec aliena hostia deos placari: nec trahẽte se ab aris. Est fre quens in ꝓdigiis priscorũ bouẽ locutũ. Quo nũtiato senatũ sub diuo haberi solitũ.

De api boue. Ca. XLVI.

b Os in ægypto etiã numinis uice colit᷑. Apim uocãt. Insigne ei ĩ dextro latere cãdicãs macula cornibus lunæ crescere ĩcipiẽtis. Nodus sub lĩgua: quẽ cãtaꝝ ap pellãt. Nõ ẽ fas eũ certos uitæ excedere annos: mersũq; ĩ sacerdotũ fõte enecãt q̃siturĩ luctu aliũ: quẽ substituãt: donec ĩueniãt mœrẽt. Derasis etiã capitibus: nec tñ usq; diu q̃rit᷑. Inuẽtus deducit᷑ a sacerdotibus mẽphim. Sũt delubra ei gemĩa: q̃ uocãt thalamos auguria populoꝝ. Alteꝝ ĩtrasse lætũ ẽ: ĩ altero dira portẽdit. Respõsa priuatis dat: e ma nu cõsulẽtiũ cibũ capiẽdo. Germanici Cæsaris manũ auersatus ẽ haud multo post ex tincti. Cætero secretius cũ se ꝓrupit ĩ cœtus ĩcedit: sũmoto strepitu lictoꝝ: grexq; pue roꝝ comitat᷑ carmẽ honori eius canẽtiũ. Intelligere uidet᷑: & adorari uelle. Hi greges re pẽte lymphati futura p̃cinũt. Fœmina bos semel ei anno ostẽdit᷑ suis & ipsa ĩsignibus q̃q̃ aliis: sẽpq; eodẽ die & ĩueniri eã extĩguiq; tradũt. Mẽphi ẽ locus ĩ nilo: quẽ a figura uocãt phialã: Oĩbus ãnis ibi aureã paterã argẽteãq; mergẽtes diebus quos habẽt nata les apis. Septẽ hi sũt. Mirũq; neminẽ p eos a crocodilis attingi. Octauo post orã diei. vi. redire beluæ feritatẽ.

De natura pecudũ & pecoꝝ. Ca. XLVII.

m Agna & pecori g̃ra uel ĩ placamẽtis deoꝝ: uel ĩ usu uelleꝝ. Vt boues sũptum hominẽ excolũt: ita corpoꝝ tutela pecori debet᷑. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos: q̃busdã & ad. x. primipares mĩores fœtus. Coitus oĩbus ad arcturi occasũ id ẽ a tertio idus maias ad aq̃læ occasũ id ẽ. xiii. Chal. augusti. Gerunt p̃tũ diebus. cl. postea cõcepti ĩualidi Cordos uocabãt antiq̃ post id tẽpus natos. Multi hybernos agnos p̃ferũt uernis: quoniã magis ĩtersit añ solstitiũ q̃ añ brumã firmos eẽ: solũq; hoc aĩal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectã ouiũ cõsectari: & ipse senecta melior: illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibet᷑ cornu iuxta aurẽ terebrato. Dextro teste p̃ligato fœminas generat: leuo mares. Tonitrus solitariis ouib9 ab ortus inferũt. Remediũ ẽ cõgregare eas ut cœtu. iuuet᷑. Aq̃lonis flatu mares cõcipi dicũt: austri fœmĩas. Atq; ĩ eo genere arietũ maxime spectat᷑ ora. Quia cuius coloris sub lĩgua habuere uenas: eius & lanitiũ ẽ ĩ fœtu: uariũq; si plures fuere: & mutatio aq̃ꝝ po tusq; uariat. Ouiũ sũma g̃na duo tectũ & colonicũ. Illud mollius: hoc ĩ pascuo elegan tius. Quippe cũ tectũ rubis uescat᷑. Operimẽta eis ex arabicis p̃cipua. Lana aũt laudatissima apula: & quæ ĩ italia græci pecoris appellat᷑: alibi italica. Tertiũ locum milesiæ oues obtinẽt. Apulæ breues uillo: nec nisi penulis celebres. Circa tarentũ canusiumq; sũ nã nobilitatẽ habẽt. In asia uero eodẽ genere laodiceæ. Alba circũpadanis nulla præ fert᷑: nec libra cẽtenos numos ad hoc æui excessit ulla. Oues nõ ubiq; tondẽt᷑. Durat quibusdam in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera. Quippe cũ desint etiam nomina eis: quas natiuas appellant aliquot modis.

De generibus lanarum & uestium. Ca. XLVIII.

h Ispania nigri uelleris p̃cipuas h3: pollẽtia iuxta alpes canusia rutili: q̃s erythras uocãt. Itẽ betica ut canusium. Fuluas tarẽtũ ac pulliginis suæ: & succidis oĩb9 usus medicatus. Hystriæ liburniæq; pilo ꝓprior q̃ lanæ pexis aliena uestib9 &, q̃ solã ars scutulato textu cõmẽdat. In lusitania similis circa piscias ꝓuitiæ narbonẽsis. Similis & ĩ ægypto ex q̃ uestis detrita usu tigit᷑: rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso ĩ tape tis ãtiq̃ssima g̃ra. Iacere priscos iis usos Homerus auctor ẽ. Aliter hæc galli tigũt: aliter parthoꝝ gẽtes. Lanæ & p se coactæ uẽstẽ faciũt: & si addat᷑ acetũ ẽt ferro resistũt: imo uero ẽt ignib9. Nouissimo sui purgamẽto q̃ppe abenis coquẽtiũ extractæ idum̃tis usu ueniũt galliaꝝ (ut arbitror) ĩuẽtũ certe gallicis hodie noĩb9 discernũt: nec facile dixeri qui id ætate cœpit. Antiq̃s. n. torus ẽ stramẽto erat: q̃liter nũc ẽt in castris gausape: Pa

tris mei memoria cœpere amphimala nostra: sicut uillosa & etiã uentralia. Nã tunica lati claui i modũ gausape texi nũc primũ incœpit. Lanaꝝ nigræ nullũ colorẽ bibunt De reliquaꝝ ĩfectu suis locis dicemus. In cõchyliis marinis aut hærbaꝝ natura: lanã colo & fuso Tanaqlis quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ: i templo M. Anci durasse ꝓdẽ te se auctor ẽ M. Varro: factãq; ab ea togã regiã ungulatã i æde fortunæ: qua Seruius Tullius fuerat usus. Inde factũ ut nubẽtes uirgines comitaret̃ colus compta & fusus cũ stamine. Ea prima texuit rectã tunicã: qua simul cũ toga pura tyrones induũtur nouæq; nuptæ. Vngulata uestis primo lautissimis fuit: ĩde suriculata defluxit. Togas rasas phrygianasq; Diui Augusti nouissimis temporib⁹ cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorẽ habẽt originẽ. Iam sub Lucilio poeta in torquato notatæ Prætextæ apud hetruscos originẽ ĩuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iã apud Homeꝝ fuisse: unde triũphales natæ. Acu facere idæi friges inuenerunt: ideoq; phrygiones appellati sunt. Auꝝ ĩtexere ĩ eadẽ asia ĩuenit Attalus rex. unde nomẽ attalicis. Colores diuersos picturæ ĩtexere Babylon maxĩe celebrauit: & nomẽ ĩposuit. Plurimis uero liciis texere q̃ polymita appellãt: alexãdria ĩstituit. Scutulis diuidere gallia Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertiũ octigentis milibus uenisse iam tũc posuit in capitalibus criminibus: quæ neroni prĩcipi quadringentis milibus sestertiũ nuper stetere. Seruii Tullii prætexte quibus signũ fortunæ ab eo dicatæ coopertũ erat durauere ad Seiani exitũ. Miꝝq; fuit nec fluxisse eas: nec teredonũ ĩiurias sensisse ãnis d.lx. Vidimus iam & bidentiũ uellera purpura: cocco: cõchylio sexqpedalibus libris ĩfecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostendit̃ breuitate cruꝝ uẽtris uestitu: qbus nudus esset apicas uocabãt dãnabantq;. Syriæ cubitales ouiũ caudæ: plurimũ ĩ ea ꝑte lanicii. Castrari agnos nisi quinquemestres præmatuꝝ existimant.

De musimonio. Ca. XLIX.

St & in hispania & maxime corsica nõ maxime absimile pecori genus musimonium caprino uillo q̃ pecoris uelleri ꝓpius. Quoꝝ e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt. Infirmissimum pecori caput. Quam ob rem auersum a sole pasci cogendum. Quam stultissima animalium lanata. Qua timuere ĩgredi unũ cornu rapto sequuntur. Vita longissima ãnis. x. in æthiopia xiii. Capris eodem loco xi. In reliquo orbe plurimum octo. Vtꝝq; genus ĩtra quartum coitum impletur.

De capris & generatione eaꝝ. Ca. L.

Apræ pariunt & quaternos: sed raro admodum. Ferunt quinq; mensibus ut oues. Capræ pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant & in senecta: nec ultra quadriennium Incipiunt. vii. mense & adhuc lactantes. Mutilum in utroq; sexu utilius. Primus in die coitus non implet: sequens efficatior: ac deinde concipiunt nouembri mense: ut martio pariant turgescentibus uirgultis. Aliquando aniculæ: semper bimæ: in trimatu inutiles pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra suffusos iunci puncto sanguine exonerat. Caper rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uisam sibi ꝓdidit ĩ põte prætenui duabus obuiis e diuerso cũ circũactũ ãgustiæ nõ caperẽt: nec reciprocationẽ lõgitudo ĩ exilitate. cæca torrẽte rapido minaciter subterfluẽte alterã decubuisse: atq; ita alterã ꝓculcate supergressam. Mares q̃maxĩe simos lõgis auriculis ĩfractisq; armis q̃ uilissimos probãt. Fœminaꝝ generositas ĩsigne laciniæ corporibus & ceruice binæ depẽdentes. Non oĩbus cornua: sed qbus sunt ĩ his & ĩdicia ãnoꝝ ꝑ incrementa nodoꝝ. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare nõ naribus: nec unq̃ febri carere Archela⁹ auctor ẽ. Ideoq; fortassis ꝙ aĩa his q̃ ouibus ardẽtior: calidioresq; cõcubitus. Tradũt & noctu nõ minus cernere q̃ ĩterdiu. Et ideo caprinũ iecur si uescat̃: restituit uespTinã aciẽ his: quos myctilopas uocãt. In cilicia circaq; syrias uillo tõsil' uestiunt̃. Capras ĩ occasũ decliui

decliui sole in pascuis negant contueri inter sese: sed auersas iacere. Reliquis autem horis inter se aduersas & cognitores. Dependet omnium mento uillus: quem aruncū uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat: cæteræ stupentes spectant. Id ēt euenire cum quādam hærbam aliqua ex eis momorderit. Morsns earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt. Eaq; ex cā Mineruæ īmolať.

De suibus & natura eaꝝ. Ca: LI.

Villi pecoris admissura a fauonio ad æquinoctium uernum ætatis. viii. mēse Quibusdam in locis etiam a. iiii. usq; ad. viii. annū. Partus bis in anno. Tempus utero. iiii. mensium. Numerus fœcunditatis ad uicenos. Sed educare tam multos nequeunt. Diebus. x. circa brumā statim dentes nasci Nigidius tradit. Implenť uno coitu: qui & geminatus ꝓpter facilitatem abortiendi remediū ne prima subactiōe neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares nō ultra trimatū generāt. Fœminæ senectute fessæ cubantes coeunt. Comesse fœtus his nō est ꝓdigium. Suis fœtus sacrificio die. v. purus est. Pecoris die. vii. Bubus. xxx. Coruncamus ruminalis hostias donec bidentes fierent puras negauit. Suem oculo amisso putāt cito extingui: alioqn uita ad. xv. annos qbusdam uicenos: Veꝝ efferantur: & alias obnoxiū genus morbis anginæ maxime & strumæ. Index suis inualidæ cruor in radice setæ dorsa euulsæ: caput obliquū in īcessu Penuriam lactis præpingues sentiūt: & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. In torta cauda. Id etiā notatū facilius facere in dexterū q̄ leuū detortam. Pinguescunt. lx. diebus: sed magis tridui inedia ante signationē orsa. Animaliū hoc maxime brutū: animāq; ei pro sale datā nō illepide existimabať. Comptum agnita uoce suarii furto abactos merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe foꝝ nundinaꝝ domosq; petere discunt: & fieri sapiūt uestigia palude cō fundere: urina fugā leuare. Castranť fœminæ sic quoq; uti cameli post bidui inediam suspensæ pernis prioribus uulua recisa celerius. Ita pinguescunt. Et adhibeť ars iecori fœminaꝝ sicut anseꝝ. Inuentū. M. Apicii fico carica saginatis a sacietate necatis repente mulsi potu dato. Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ: qnquaginta ꝓpe sapores cū cæteris singuli. Hinc censoriaꝝ legū paginæ. interdictaq; cœnis abdomina: glādia: testiculi: uuluæ sincipita uerrina: ut iā Publii minoꝝ poetæ cœna postq̄ seruitutē exuerat: nulla memoreť sine abdomine: etiā uocabulo suminis ab eo imposito. Placuere aūt & fieri uescicæ. Catonis censoris orationis aprinū exprobrant callū. In tres tn̄ partes diuisio apro media ponebant lombos aprunos appellata. Solidum aprum romanorum primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus pater eius Rulli: qui Ciceronis ī consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt horū. s. ad emendationē moꝝ: qbus notata quidem esset cœna: sed in principio bini terniq; pariter mandebantur apri.

De uiuariis bestiarum. Ca. LII.

Iuaria eoꝝ cæterorūq; siluestriū primus togati generis inuenit Fuluius hirpinus qui in tarquinensi feras pascere īstituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus ī coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas: lutoq; se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores: & feresimiliter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio. In india cubitales dentium flexus gemini ex rostro. Totidem a fronte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus. cæteris niger. At in arabia suillum genus non uiuit ullo genere.

De semiferis animalibus. Ca. LIII.

Eq; facilis mixtura cū fero: q̄liter natos antiq hibridas sues uocabāt semiferos: ad hoies quoq; ut ī Caiū Antoniū Ciceronis in cōsulatu collegā appellatione translata nō in suibus tantū: sed in omnibus quoq; animalium cuiuscunq;

generis ullum est placidum. Eiusdem inuenitur & ferrum: utpote cum hominum eti
am siluestrium tot genera prædicta sint. Capræ tñ in plurimas similitudines transfigu
rantur. Sunt capreæ: sunt rupicapreæ: sunt ibices ꝑnicitatis mirandæ: quanq̃ onerato
capite uastis cornibus gladioꝝ uaginis: hæc se librãt ut tormento aliquo rotati ĩ petris
potissimum e monte aliquo in alium transilire cupiẽtes: atq; recursu pernici quo libue
rit exultant. Sunt & origes soli a quibusdam dicti contrario pilo uestiti: & ad caput uer
so. Sunt & damæ: & pigardi: & sterpsicerotes multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes
hæc transmarini situs mittunt. De simiis. Ca. LIIII.

Imiaꝝ quoq; genera hominis figuræ proxima caudis inter se distinguunt. Mi
s ra solertia uisco inungũt laqueos: calceariq; imitatiõe uenantiũ traduntur.
Mutianus & latrunculis lusisse fictis cære: nuces uisu distiguere. Cornelius
luna caua tristes esse: quibus in eo genere cauda sit. Noua exultationem adoriri. Nanq;
defectũ syderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiaꝝ generi præcipua erga fœtũ af
fectio. Gestãt catulos quos mansuefactæ intra domos peperere: oĩibus demostrant: trac
tariq; gaudẽt: tractatu gratulationem intelligẽtes. Itaq; magna ex parte cõplectẽdo ne
cant. Efferatior cynocephalis natura: sicut mitissima satyris. Calitrices toto pene aspe-
ctu differunt. Barba est in facie: cauda late diffusa priori ꝑte. Hoc animal negat uiue-
re in alio nisi in æthiopiæ quo gignitur cælo.

De leporibus. Ca. LV.

Epoꝝ plura sunt genera: in alpibus candidi: quibus hybernis mensibus pro
l cibatu niuẽ credũt esse. Certe liquescente ea rutilescunt annis omĩbus. Et est
aliquod animal intolletandi rigoris a umnum lepoꝝ generis. Sunt & quos
Hispania cuniculos appellat fœcũditatis inumere: famemq; balearibus insulis popula
tis messibus afferens. Fœtus uẽtre exectos uel uberibus ablatos non repugnatis inter-
raneis gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certũ est balearicos aduersus pro-
uẽtum eoꝝ auxiliũ militare a Diuo Augusto petisse. Magna ꝓpter uenatum eoꝝ ui-
uariis gratia est. Iniiciunt eas ĩ specus: qui sunt multifores interris: unde & nomen ani
mali: atq; ita eiectos superne capiunt. Archelaus auctor ẽ quot sint corporis cauernæ
ad excrementa lepori totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus repitur. Idem
utranq; uim singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura in
nocua & esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ nascens so-
lus præter dasipodem superfœtat. Aliud educans: aliud in uteto pilis uestitum: aliud
implume: aliud incohatã gerens partem. Necnõ & uestes leporino pilo facere tẽtatũ est
tactu non perinde molli ut in cute: propter breuitatem pili labili.

De damis Ca. LVI.

Amæ mansuescunt raro cum feræ iure dici nõ possint. Cõplura nãq; sunt
d nec placida: nec fera: sed mediæ inter utrunq; naturæ: ut in uolucribus hirũ
dines: apes in campo: in mari delphini. Quo in genere multi & hos incolas
domus imposuere. De muribus & gliribus. Ca. LVII.

Vres haud spernendũ in ostentis etiam publicis animal. Arrosis lauini clype-
m is argenteis marsicũ portendere bellũ. Carboni imperatori apud Clusiũ fasciis
quibus in calciatu utebatur exitum: plura eoꝝ genera in Cyrenaica regione
alii lata fronte: alii acuta: alii hermaceoꝝ genere pungentibus pilis. Theophrastus auc
tor est in gyaro insula cum incolas fugassent: ferꝝ quoq; rosisse. Constat id quod iac-
turam qdã & ad chalybas fecere in ferrariis officinis. Aurariis qdẽ in metallis ob hoc
aluos eoꝝ excidi: semperq; id furtũ depræhendi tantã esse dulcedinẽ furandi. Venisse
murẽ. cc. nũmis cassilinũ obsidente Hãnibale. eumq; q uediderat fame interisse: empto
rem uixisse annales tradunt. Cum candidi prouenere: lætum faciunt ostentum. Nam
soricũ occentu dirimi auspicia annales refertos habemus. Sorices & ipsos hyeme cõdi

auctor ē Nigidius: ficut glires: quos cēsoriæ legis principes. Q. Scaurus & M. i cōsu latu nō alio mō cœnis ademere q̄ conchylia: aut ex alio orbe cōuectas oues. Semiferæ & ipm animal: cui uiuaria in doliis idē qui apris instituit. Q ua ī re notatū nō congrega ri nisi populares eiusdē siluæ: & si misceant̄ alienigenæ: nisi amne uel mōte discreti iteri re dimicādo. Genitores suos fessos senecta alūt insigni pietate seniū finit̄ hyberna quiete Cōditi eni & hi cubāt: rursus æstate iuuenescunt: simili & mustellis quiete.

Quæ animalia quibus locis non sint. Ca. LVIII.

Ic mirum reæ naturā nō solum alias aliis dedisse terris aīalia: sed in eodē quoqꝫ situ quædā aliqbus locis negasse. In mesia silua Italiæ nō nisi in parte reperiū tur hi glires. In lycia dorcades nō trāseūt mōtes syris uicinos. Onagri montē q cappadociā a lycia diuidit. In hellespōto in alienos fines nō cōmeant cerui: & circa argu musam elaphū montē nō excedūt auribus etiā in mōte fissis. In pordosolene īsula uici niā mustellæ nō trāseunt. In boetia leucadia illatæ solū ipsum fugiūt: quæ iuxta in or chomeno tota subruūt arua talpæ: quaꝝ e pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidē a portētis sūmouet delicias. In ithaca lepores illati moriūt̄ extremis qdē ī littoribus. In ebuso ī littoribus cuniculi scatēt iuxta hispaniā balearesqꝫ Cyrenis mutæ fuere ranæ: illatis e cōtinēte uocalibus durat genus eaꝝ. Mutæ sunt etiā nūc cicadæ ī seripho īsula. Eædē alio trāslatæ canūt. Quod accidere & i lacu thessaliæ sicēdo tradūt. In italia muribus araneis uenenatus ē morsus. Eosdē ulterior apēnina regio nō habet. Iidē ubicūqꝫ sint orbitā si trāsire moriūt̄. In olympo macedoniæ mōte nō sūt lupi. Nec ī cre ta īsula. Ibi qdē nō uulpes ursi ue aut oio ullū maleficū aīal p̄ter phalāgiū. Aranei id ge nus de quo dicemus suo loco. Mirabilius ī eadē īsula ceruos p̄ter q̄ ī cidoneataꝝ regiōn nō esse. Itē apros & attagenas: herinaceos. In africa aūt nec apros nec ceruos nec capreas nec ursos

Quæ aduenis noceāt. Ca. LIX.

Am quædā animalia īnoxia īdigenis aduenas interimūt sicut serpētes. Parcūt in myrinthe quos terra nasci ꝑditur. Itē in syria angues circa euphrates maxi me ripas dormiētes syros nō attingūt. Aut etiā si calcati momordere nō sentiūt maleficia: alius cuiusqꝫ gētis īfesti auide & cū cruciatu exanimātes. Q uā ob rē & syri n̄ necāt eos. Cōtra ī aletenio cariæ mō te Aristoteles tradit a scorpionibus hospites nō lædi indigenas iterimi. Sed reliquoꝝ quoqꝫ animaliū & p̄terea terrestriū dicemus genera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VIIII.

De aquatilium natura. Ca. .I.

NIMALIVM Quæ terrestria appallauimus hominū quadam consortione degentia indicata natura est. Ex reliquis minimas esse uolucres cōuenit. Q uā ob rē prius æquoꝝ amniū stagno rūqꝫ dicent̄

Quæ ī mari maxima aīalia. Ca. .II.

Vnt aūt cōpluria in his maiora etiā terrestribus. Cā eui dens humoris luxuria: alia sors alitū. Quibus uita pen dētes. In mari aūt tam late supino molliqꝫ ac fertili accremēto accipiēte cās genitales sublimi sempqꝫ pariēte natura pleraqꝫ ēe mōstrifica reperiunt̄ ꝑplexis & in semet aliter atqꝫ aliter nunc flatu: nūc flutu cōuolutis semibus atqꝫ pricipiis. Vt uera fiat uulgi opinio qcqd nascat̄ ī parte naturæ ulla & ī mari eē: præterqꝫ multa quæ nusq̄ alibi reꝝ qdē nō solū aīaliū simulacra inesse licet intelligere ītuētibus uuā: gladiū serras. Cucumim uero & in colo re & ī odore similē. Quo minus miremur equoꝝ capita in tā paruis eminente cocleis.

De indici maris beluis. Ca. .III.

p Lurima autem & maxima in indico mari animalia: e quibus balenæ quaterna iugerũ: pristes ducenũ cubitorum. Quippe ubi locustæ quaterna cubita impleãt. Anguillæ quoq; in gãge amne tricenos pedes. Sed i mari beluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruũt turbines: tunc imbres: tũc deiectæ mõtium iugis ꝓcellæ ab imo uertunt maria: pulsatasq; ex profundo beluas cũ fluctibus uoluunt: & alias tanta tynnoꝝ multitudine: ut magni Alexandri classis haud alio mõ quã hostiũ acie obuia cõtrariũ agmen aduersa fronte direxerit. Aliter spersis non erat euadere: q non uoce: nõ sonitu: nõ ictu: sed fragore terrent: nec nisi ruinã turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsula. Huius obiectu uastus efficit sinus. xii. dieꝝ & noctiũ remigio enauigatus Ptolemæo regi: quando nullius auræ recipit afflatũ. Huius loci qetæ præcipua ad imobilẽ magnitudinẽ beluæ adolescunt. Cedrosi q arabim amnem accolũt Alexandri magni classiũ præfecto ꝓdidere in domibus fores maxillis beluaꝝ facere: ossibus tecta cõtignare. Ex quibus multa quadragenũ cubitoꝝ lõgitudinis repta. Exeunt & pecori similes beluæ ibi in terrã: pastæq; radices fruticũ remeãt: & quædã equoꝝ: asinoꝝ: taurorũ capitibus: quæ depascũt sata. Maximũ aïal in ĩdico mari pristis & balena est. Quæ i quoq; oceano maxïa. Ca. IIII.

i N gallico oceano physeter ingẽtis columnæ mõ se attollẽs: altiorq; nauiũ uelis diluuiẽ quadã eructans. In gaditano oceano arbor in tantũ uastis dispãsa ramis: ut ex ea causa fretũ nunq̃ intrasse credatur. Apparent & rotæ appellatæ a similitudie q̃ternis distictæ radiis modiolos eaꝝ oculis duob9 utrinq; claudẽtib9

De tritonũ & nereidũ & elephantoꝝ maritimoꝝ figuris. Ca. V.

t Iberio principi nuntiauit olisiponensiũ legatio ob id missa uisum auditumq; in quodã specu cõcha canentẽ Tritonẽ qua noscit forma. Et Nereidũ falsa opinio nõ est squamis mõ hispido corpore ẽt i quo hũanã effigiẽ habẽt. Nãq; hæc in eodẽ spectata littore est. Cuius moriẽtis ẽt gannitũ tristẽ accolæ audiuere lõge. Et Diuo Augusto legatus galliæ cõplures i littore apparere exanimes Nereidas scripsit Auctores habeo in equestri ordine splendẽtes uisum ab his in gaditano oceão marinũ hominẽ toto corpore absoluta similitudine ascẽdere nauigia nocturnis tẽporibus: statimq; degrauari quas isederit partes: & si diutius ꝑmaneat etiã mergi. Tiberio principe cõtra lugdunesis prouintiæ littus insularum trecẽtas amplius beluas reciprocans destituit oceãus miræ uarietatis & magnitudinis. Nec pauciores i sãtonũ littore. Interq; reliquas elephãtos & arietes candore tantũ cornibus assimilatis. Nereidas uero multas. Turanius uero ꝓdidit expulsã beluam i gaditana littora: cuius inter pinnas duas ultimæ caudæ cubita xvi. fuissent: dẽtes eiusdẽ cxx. Maximi dordãtiũ mẽsura: minimi semipedum. Beluæ cui dicebat exposita fuisse Andromada ossa romæ apportata ex oppido iudææ iope ostẽdit iter reliqua miracula ædilitate sua M. Scaurus: lõgitudine pedũ xl. altitudine costaꝝ ĩdicos elephantos excedente Spinæ crassitudine sexquipedali.

De balenis & orcis. Ca. VI.

Alenæ in nostra maria penetrant. in gaditano oceano nõ ante brumã cõspici eas tradũt. Cõdi aũt æstatis temporibus in quodã sinu placido & capaci mire gaudẽtes ibi parere. Hoc scire orcas infestã his beluam. Et cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia: q̃ carnis immẽsæ dentibus truculentæ. irrumpũt ergo i secreta ac uitulos earũ & foetas uel etiam i ãnum grauidas lacerant morsu: icursuq; ceu liburnicarũ rostris fodiũt. illæ ad flexũ imobiles: ad repugnãdũ iertes: & põdere suo oneratæ. Tũc quidẽ & utero graues: pariendi ue poenis iualidæ solũ auxiliũ nouere in altũ ꝓfugere: & se tot defẽdere oceano. Cõtra orcæ occurrere laborãt: seseq; opponere: & cautiũ ãgustiis trucidare: in uada urgere: saxis illidere. Spectant ea proelia ceu mari ipso sibi irato nullis in sinu uentis. Fluctibus uero ad ãhelitus ictusq; quãtos nulli turbines uolant. Orca & in portu hostiensi uisa est opugnata a Claudio principe.

Venerat tunc ex ædificante eo portũ ĩuitata naufragiis tergoꝝ euectorũ e gallia:satiãsq;
se per cõplures dies alueũ ĩ uado sulcauerat accumulata fluctibus in tantũ:ut circũagi
nullo mõ posset.Et dũ saginã ꝑsequitur in littus fluctibus ꝓpulsa eminẽte dorso multũ
sup aquas carinæ uice ĩuersæ.Protẽdi iussit Cæsar pelagas multiplices iter ora portus:
ꝓfectusq; ipse cũ prætorianis cohortibus populo ro.spectaculũ ꝑbuit:lãceas cõgerente
milite e nauigiis assultãtibus:quoꝝ unũ mergi uidimus reflatu beluæ oppletum unda.
Ora balenæ habẽt in frontibus.Ideoq; sũma aq̃ annatãtes ĩ sublime nimbos efflant.

An spirent pisces an dormiant. Ca. VII.

s Pirant aũt cõfessione omniũ & paucissima alia ĩ mari:quæ internoꝝ uiscerũ
pulmonẽ habẽt.Quoniã sine eo nullũ animal putat̃ spirare:nec pisciũ brachi
as habẽtes anhelitũ reddere:ac ꝑ uices recipe extimãt:quoꝝ hæc opinio ẽ. Nec
multa alia genera etiã branchiis carẽtia.In qua sentẽtia fuisse Aristotelẽ uideo: & mul-
tis ꝑsuasisse doctrinã indaginibus.Nec me ꝓtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud dis
simulo:quoniã & pulmonũ uice aliis possunt alia spirabilia inesse uiscera ita uolẽte na
tura:sicut & ꝓ sanguine multus alius humor.In aquas qdem penetrare hũc uitalẽ hali
tum qs miret̃?qui etiã reddi ab his cũ cernat:& in terras tãto quoq; spissiorem naturæ
partẽ penetrare argumẽto animaliũ:quæ semp defossa uiuũt ceu talpæ. Accedit apud
me certæ efficaciæ ut credã omnia in aqs spirare naturæ suæ sorte: primũ sæpe annota
ta pisciũ æstiuo colore quædã anhelatio:& alia tranqllo uelut oscitatio. Ipsoꝝ quoq; q
sunt ĩ aduersa opinione de sono pisciũ cõfessio. Quis eni sine respiratione sono locus
Præterea bullantiũ aquaꝝ sufflatio lunæq; effectu cõchaꝝ quoq; corpora augescentia:
sup omnia ẽ:ꝙ esse auditũ & odoratũ piscibꝰ nõ erit dubiũ ex aeris utrũq; materia.Odo
rem quidẽ non aliud q̃ infectũ aera intelligi posse.Quã ob rẽ de his opinet̃ ut cuiq; li
bitũ erit.Branchiæ nõ sunt balenis nec delphinis.Hæc duo genera fistulis spirant: quæ
ad pulmonẽ pertinent.Balenis a fronte:delphinis a dorso:& uituli marini quos uocãt
phocas spirant & dormiunt in terra.Item testudines de quibus mox plura.

De Delphinis. Ca. VIII.

u Elocissimum omniũ animaliũ nõ solũ marinoꝝ delphinus:sed ocior uolucre
acrior tælo.ac nisi multũ infra rostrũ os illi foret medio pene in uentre:nullus
piscium celeritatẽ eius euaderet.Sed affert morã ꝓuidẽtia naturæ:qa nisi resu
pini atq; cõuersi nõ corripiũt quæ cã præcipue uelocitatẽ eorũ ostendit. Nam cũ fame
concitati fugientẽ ĩ uada ima persecuti piscẽ diutius spiritũ continuere:ut arcu emissi
ad respirandũ emicãt.Tanta ui exiliunt:ut plerũq; uela nauiũ transuolẽt uento. Agunt
uere cõiugia:pariunt catulos.x.mẽse æstiuo tẽpore.Interdũ & binos nutriũt uberibus
sicut balena.Atq; etiã gestant fœtus in infãtia ĩfirmos.Quinetiã adultos diu comitant̃
magna erga partũ caritate. Adolescunt celeriter.X.annis putant̃ ad sũmã magnitudi-
nẽ ꝑuenire.Viuunt etiã tricenis.Quod cognitũ præscissa cauda in experimentũ. Ab-
dunt̃ etiã tricenis diebus circa canis ortũ:occultãturq; incognito modo.Quod eo ma
gis mirũ est:si spirare in aqua nequeũt.Solent ĩ terrã erũpere incerta de cã. Nec stati tel-
lure tacta moriunt̃:multoq; ocius fistula obturata.Lingua ẽ his cõtra naturã aquati-
liũ mobilis:breuis:atq; lata:haud differẽs suillæ.Pro uoce gemitus humano similis:dor-
sum repandũ:rostrũ simũ.Qua de cã nomẽ Simonis omnes miro mõ agnoscũt:malũtq;
ita appellari.Delphinus nõ tantũ hominis amicũ animal:ueꝝ & musica arte mulcetur
symphoniæ cantu:& præcipue hydrauli sono.Hominẽ non pauescit ut alienũ.Obuiã
nauigiis uenit.Alludit exultans:certat etiã:& quis plena præterit uela. Diuo autẽ Au-
gusto principe lucrinũ lacum ĩuectus pauperis cuiusdam pueꝝ ex baiano puteolos in
ludum litteraꝝ itantem:cũ meridiano ĩmorans appellatũ eũ Simonis noĩe sæpius frag-
mentis panis quẽ ob id ferebat allexisset:miro amore dilexit.Pigeret referre:ni res Mœce
natis & Flauiani & Flauii Alfii multorũq; eẽt litteris mãdata.Quocũq; diei tẽpore ĩcla

matus a puero q̄uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat: paſtuſq; e manu ꝑbebat aſcēſuro dorſū pinnæ aculeos uelut uagina cōdens: receptūq; puteolos per magnum æquor ī ludū ferebat. Simili mō reuehens pluribus annis donec morbo extincto pue-ro ſubinde ad cōſuetū locū uētitans triſtis & merenti ſimilis ipſe quoq; (quod nemo dubitarūt) deſiderio expirauit. Alius inter hos ānos in africo littore hiponis diariti ſi-mili mō ex hoīum manibus ueſcens. ferēſq; ſe tractandū: & alludēs natātibus: īpoſitoſq; portās unguēto punctus a Flauiano ꝓconſule africæ: & ſopitus ut apparuit odoris nouitate fluctuatuſq; ſimilis exanimi caruit hoīum cōuerſatione: ut iniuria fugatus ꝑ aliquot menſes: mox reuerſus ī eodē miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatū inhoſpitales ad uiſendū uenientiū hipponenſes ī necem eius compulerūt. Ante hæc ſimlia depuero in ialiſo urbe memorant̄. Cuius amore ſpectatus lōgo tēpore dū abeuntē ī littus auide ſequit̄: ī harenā inuectus expirauit. Puerꝝ Alexāder magnus babylone Neptūi ſacerdo-tio præfecit: amorē illū numinis ꝓpitii fuiſſe interpretatus. In eadē urbe ialiſo Egeſide mus ſcribit & aliū puerū Hermiā noīe ſimiliter maria pereq̄tantē cū repentinæ ꝓcellæ fluctibus exanimatus eſſet relatū: delphinūq; cām lœti fatentē nō reuerſū ī maria: atq; in ſico expiraſſe. Hoc idē & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit. Nec modus exēplo rū. Eadē āphilochii & tarentini de pueris delphiniſq; narrāt. Quæ faciunt ut credat̄ Arionē quoq; citharedicæ artis interficere nautis ī mari parātibus ad ītercipiēdos eius quæſtus eblanditū: ut prius caneret cithara: cōgregatis cātu delphinis cū ſe iecíſſet in mare: exceptū ab uno tenarū ī littus ꝓuectū. Eſt ꝓuītiæ narbonēſis & in nemauſēſi a-gro ſtagnū laterna appellatū. ubi cū hoīes delphini ſocietate piſcant̄: īnumera uis mu-gilū ſtatuto tēpore āguſtis faucibus ſtagni ī mare erūpit obſeruata æſtus reciprocatiōe Qua de cā prætēdi nō queunt retia: quæ molē pōderis nullo mō tolerēt: etiā ſi nō ſo-lertia inſidiet̄ tēpori. Simili rōe in altū protinus tendūt: qđ uicino gurgite efficere. lo-cūq; ſolum pandendis retibus habilē effugere feſtinant. Quod ubi animaduertere piſ-cātes: cōcurrit aūt multitudo tēporis gnara: & magis etiā uoluptatis huius auida: totuſq; populus e littore q̄to poteſt clamore cōciet Simonē ad ſpectaculi euentū. Celeriter delphini exaudiūt deſideria aquilonū flatu uocē ꝓſequente: auſtro uero tardius ex ad uerſo referente. Sed tunc quoq; īprouiſo ī auxiliū aduolāt. Propere apparet acies: quæ ꝓtinus diſponit̄ in loco: ubi cōiecta eſt pugna. Opponūt ſeſe ab alto: trepidoſq; ī uada urgent. Tunc piſcatores circundant retia: furciſq; ſubleuant. At mugilum nihilomi-nus uelocitas tranſilit. At illo excipiunt delphini: & occidiſſe ad præſenſ cōtenti. cibos in uictoriam differunt. Operæ prœlium feruet: includiq; retibus ſe fortiſſime urgentes gaudent. Ac ne id ipſum fugam hoſtium ſtimulet inter nauigia & retia natanteſue homines ita ſenſim elabuntur: ut exitus non appareat. Saltu quod eſt alias blandiſſi-mum his nullus conatur euadere. ni ſumitantur ſibi retia. Egreſſi protinus ante ual-lum prœliantur. Ita peracta captura quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ q̄ in unius dici præmium ut conſcii ſibi operiuntur in poſterum: nec piſcibus tantum: ſed interiectum panis ac uno ſatiantur. Quæ de eodem genere piſcandi in latio ſinu conſul Mutianus tradit: hoc differunt: quod ultro neque inclamati præſto ſint: parteſque e manibus accipiant. & ſuum quemque cubantes cum delphinis ſotium habeant quamuis noctu & ad faces. Ipſis quoque inter ſe eſt publica ſocietas: Capto a rege cariæ alligatoque in portu delphino ingens reliquorum conuenit multitudo mœſtitia quadam quæ poſſet intelligi miſerationem petens: donec dimitti rex eum iuſſit. Quin & paruos ſemper aliquis grandior comitatur ut cuſtos. Conſpectique ſunt iam defun-ctum portantes: ne laceretur a belluis.

De Torſionibus aquatilibus. Ca. IX.

d Elphinoꝝ ſimilitudinē habēt q uocant̄ torſiōes. Diſtāt & triſtitia qdē aſpectꝰ Abeſt. n. illa laſciuia maxime. tñ roſtris canicularū maleficentia aſſimulati.

Estudines tantæ magnitudinis indicum mare emittit ut singulaꝝ superficies habitabiles causas integant. Atq; īter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiunt̃ multis qdem modis: sed maxie euectæ in sūma pelagi aut meridiano tempore blandito eminente toto dorso ꝑ tranquilla fluitantes. Quæ uoluptas libere spirandi in tantū fallit oblitas sui: ut solis uapore siccato cortice non queant mergi: inuitæq; fluitent opportunæ uenātiū prædæ. Ferunt & pastū egressas noctu: auideq; saturatas laxari. Atq; ut remearint matutino sūma in aqua obdormisce re: id ꝑ distertentiū sonitu. Tuncq; leuiter capti. Annatare eni singulis ternos: a duobus in dorsum uerti: a tertio laqueū iniici supinæ. atq; ita ad terrā a pluribus trahi. in phoenicio mari haud ulla difficultate capiuntur: ultroq; ueniunt tempore statuto anni inamnem eleutheꝝ effusa similitudine. Dentes nō sunt testudini: sed rostri margies acuti sperna parte inferiorē claudente pixidiū mō. In mari uiuūt conchyliis tanta oris duritia: ut lapides cōminuāt. In terrā egressæ i hærbis pariūt oua auiū ouis similia ad cētena numero: Eaq; defossa extra aquas & coopta terra ac pauita pectore & cōplanata incubāt noctibus: educāt foetus annuo spatio. Quidā oculis spectādo quoq; otia foueri ab iis putant. Foemina coitum fugere: donec masfestucam aliquā imponat aduersæ. Troglodytæ cornigeras habent: ut in lyra annexis cornibus latis: sed mobilibus: quorū in natādo remigio se adiuuāt. Celtinum genus id uocatur eximiæ testudinis: sed raræ. Nāq; quasi scopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant ut sacras adorant. Sunt & terrestres: quæ ob id in operibus chersinæ uocantur in africæ desertis: qua parte maxime sitientibus harenis squalent roscido (ut creditur) humore uiuentes. Neq; ibi aliud animal peruenit.

Quis primus testudines secare instituit. Ca. XI.

t Estudinum putamina secare in laminas: lectosq; & repositoria his uestire Corbilius Pollio instituit prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Ca. XII.

a Quatiliū tegmēta plura sunt. Alia corio & pilis tegunt̃ ut uituli: hippopotami. Alia corio tātū ut delphini. Cortice ut testitudines. Silicū duricia ut ostreæ & cōchæ. Crustis ut locustæ. Crustis & spinis ut echini. Squamis ut piscis. Aspa cute ut squatina: q̄ lignū & ebora poliunt̃. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypus

De uitulo marino. Ca. XIII.

q Væ pilo uestiunt̃ animal pariunt ut pristis: balena: uitulus. Hic parit in terra pecudū more. Secūdo partus reddit initu. Canū mō cohæret: & parit nunq̄ geminis plures. Educat māmis foetū. Nō ante. xii. diē deducit i mare: ex eo subinde assuefaciēs. Interficiunt̃ difficulter nisi capite eliso. Ipsis in sōno mugitus. Vnde nomen uituli accipiūt. Tenēt disciplinā: uoce pariter & uisu populū salutāt. Condito fremitu noīe uocati respondēt. Nullū animal grauiore sōno præmit̃. Pinnis qbus in mari utunt̃ humi quoq; uice pedū serpūt. Pelles eoꝝ etiā detractas corpori sensum æquorū retinere tradunt: semperq; æstu maris recedente inhorescere. Præterea dextræ pēnæ uisopotiferam inesse sōnosq; allicere subditam capiti.

De piscibus pilo carentibus: & quomō pariant: & quot eoꝝ genera. Ca. XIIII.

p Ilo carentium duo omnino animal pariunt: delphinus ac uipera. Piscium species sunt. lxxiiii. præter crustis ītecta quæ sunt. xxx. De singulis alias dicemus Nunc enim naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multoꝝ. Ca. XV.

p Ræcipua magnitudine tynni. Inuenimus taletā. xv. pepēdisse. Eiusdē caudæ latitudinē duo cubita & palmū. Sunt & i qbusdā amnibus haud minores. Sylurus i nilo: esos i rheno: attilius i pado inertia piguescens ad mille aliquando

libras cathenato captus hamo:nec nisi bonū iugis extractus. Atqui hunc mimus appellatus clupea uenā quandam eius in faucibus mira cupidine appetēs morsu exanimat. Sylurus grassatus ubicunq; est omē animal appetēs: equos innatantes sæpe demergens: præcipue in meno germaniæ amne ꝓpter lisboū. Et in danubio mari extrahitur porculo marino similimus. Et in boristhene memoratur præcipua magnitudo nullis ossibus spinis ue interstitis: carne prædulci. In gange indiæ platanistas uocant rostro delphini & cauda: magnitudine aūt xv. cubitorū. In eodē esse Statiꝰ Sebosus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis lx. cubitorū ceruleos: qui nomē a facie traxerunt. His tantas esse uires, ut elephantos ad potum uenientes mordicus cōprehēsa manu eorum abstrahāt. Tynni mares sub uentre nō habent pinnam. Intrāt magno mari pontū uerno tempore gregatim: nec alibi fœtificant. Cordilla appellatˀ partus qui fœtas redeuntes in mare autūno comitatur. Limosæ uero a luto pelamedes incipiunt uocari: & cum annuū excessere tempus tynni. Hi mēbratim cæsi ceruice & abdomiū cōmendatˀ: atq; edulio recenti dūtaxat: & tū quoq; graui ructu: cætera pte plenis pulpamētis sale asseruantˀ. Melādria uocatˀ cæsis quernis assulis simillima. Vilissima ex his quæ caudæ ꝓxima qa pingui carēt: ꝓbatissima ea quæ faucibus. At in alio pisce circa caudam exercitatissima. Pelamides in alica coctæ ꝑticulatimq; cōfectæ in genera ciborū dispariuntˀ: Piscium genus oē, præcipua celeritate adolescit: maxime in ponto. Causa multitudo amniū dulces inferentiū aquas: amiā uocāt: cuius incremētum singulis diebus intelligitˀ. Cū tynnis hæc & pelamides in pontū ad dulciora pabula ītrant gregatim cū suis quæq; ducibus: & primi omniū scōbri. Quibus & in aquis sulphureus color: extra q cæteris. Hispaniæ cætarias hi replent tynnis nō cōmeātibus. Sed in pontum nulla ītrat bestia piscibus malefica: præter uitulos & paruos delphīos. Tynni dxtera ripa intrāt: exeūt leua. Id accidere exhistimat quia dextro oculo plus cernūt utroq; hebete natura. Est in euripo thracii bosphori: quo ꝓpōtis euxino iungitur; in ipsis europā asiamq; sepantis freti angustiis saxum miri candoris a uado ad sūma plucēs iuxta calcedonē ī latere asiæ. Huius aspectu repēte territi semper aduersus bizātii ꝓmōtoriū ex ea cā appellatū auricornu præcipiti petūt agmine. Itaq; omnis captura bizātii ē magna calcedonis penuria. M. P. medie interfluētis euripi. Opperiuntˀ aūt aqlonis flatum ut secundo fletu exeant ex pōto: nec nisi ītrantes pontū bizāti capiuntˀ. Bruma nō uagantˀ. Vbicūq; ꝺpræhensi usq; ad eqnoctiū ibi hybernāt. Idē sæpe nauigia uelis euntia cōmitātes mira quadā dulcedine p aliquot horaꝝ spatia & passuū milia a gubernaculis nō separantur: ne tridēte quidē ī eos sæpius iacto territi. Quidā eos q hoc e tynnis faciāt pōpilos uocant. Multi in ꝓpōtide æstuāt: pontum nō intrant. Item soleæ: cū rombi intrent. Nec sæpia est cum loligo reperiantur. Saxatilium turdus & merula desunt: sicut conchylia: cum ostreæ abundent. Omnia autē hybernant in ægeo. Intrantium pontū soli nō remeant trichiæ. Græcis. n. in plerisq; nominibus uti par erit: quando aliis atq; aliis eosdem diuersi appellauere tractus. Sed hi soli histrū amnem subeunt ex eo subterraneis eius uenis in adriaticum mare defluunt. Itaq; & illic descendentes nec unꝗ subeuntes e mari uisuntur. Tynnorum captura est a uergiliarum exortu ad arcturi occasum. Reliquo tempore hyberno latent ī gurgitibus imis: nisi tempore aliquo euocati: aut plenilunis. Pinguescunt & in tantum ut dehiscant. Vita longissima his biennio. Animal est paruum: scorpionis effigie: aranei magnitudine. Hoc se & tynno & ei q gladius uocatur: crebro delphini magnitudinem excedēti sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut naues sepenumero exiliāt. Quod & alias faciūt alioꝝ uim timētes mugiles maxīe tam præcipue uelocitatis: ut trāsuersa nauigiaiterii superiactēt

De auguriis & diuersitate piscium. Ca XVI.

S Vnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulāte in littore Augusto piscis e mare ad pedes eius exiliit Quo argumento uates respondere

Neptūnum patrem adoptāntē eum sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros q̄ maria tempore illo tenerent. Pisciū fœminæ maiores q̄ mares. In quodā genere omnino nō sunt mares: sicut in erythinis & chromibus Oēs enim ouis grauidæ capiunt̄. Vagantur gregatim fere cuiusq; generis squamosi. Capiunt̄ ante solis ortum. Tū maxime piscium fallit̄ uisus. Noctibus qdem illustribus aquæ q̄ die cernūt. Aiunt & si iteretur gurges interesse capturæ. Itaq; plures secūdo tractu trahi q̄ primo: gustu olei maxime. Dein modicis imbribus gaudent alūturq;. Quippe & harūdines quis ī palude prognatæ: nō tamē sine imbre adolescūt. Et alias ubicūq; pisces in eadē aqua assidui si nō affluat exanimātur. Prægelidā hyemem oēs sentiūt: sed maxime q lapidem habere in capite existimant̄ ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cū aspæ hyemes fuere: multi cæci capiunt̄. Itaq; his mēsibus iacent in speluncis cōditi: sicut in terrestriū genere rettulimus. Maxime hipurus & coracinus hyeme non capi: præterq̄ æstatis diebus paucis & iisdē semper. Itē murena & orphus: cōger: percæ: & saxatiles oēs Terra qdem hoc est uado maris excauato cōdi p̄ hyemes torpedinem pistam soleāq; tradunt. Quidā rursus æstus impatiētia mediis feruoribus sexagenis dieb; latēt ut glaucus: aselli auratæ. Fluuiatiliū sylurus caniculæ ex ortu syderat̄: & alias fulgore sopitur Hoc & ī mari accidere cyprio putāt: & alioqn totū mare sētit exortū eius syderis. Quod maxime ī bosphoro apparet. Algæ eni & pisces supferunt̄: ab imo uersa omnia.

De mugili & aliis piscibus: & q̄ nō iidē ubiq; placeāt. Ca. XVII

m Vgilum natura ridetur: in metu capite abscōdito totos se occultari credentiū. Iisdem tamē tāta facilitas: ut ī phœnice & narbonēsi p̄uintia coitus tēpore ui uariis marē linea lōginqua p̄ os ad brāchias religata emissum ī mare: eadēq; linea retractū fœminæ sequārur ad littus: rursusq; fœminā mares ptus tēpore. Apud antiquos pisciū nobilissimus habitus accipēser: unus oīum squamis ad os uersis cōtra aq̄nādo meat: nullo nunc ī honore ē. Quod qdem miror: cū sit rarus inuētu. Quidā eū elopē uocant. Postea p̄cipuam auctoritatē fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta minoꝝ tradidere. Lupoꝝ laudatissimi q appellant̄ lanati a candore mollitiaq; carnis. Asselloꝝ duo duo genera collyri minores & rhachi: q nō nisi ī alto capiūt̄. Ideoq; p̄lati prioribus. At ī lupis in amne capti p̄ferunt̄. Nunc sacro datur principatus qui solus pisciū dicit̄ ruminare: hærbisq; uesci: nō aliis piscibus: mari carpachio maxie frequēs. Promōtorium troadis lectum spōte nunq̄ transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus Elipertius præfectus classis inter hostiensem & campaniæ horā sparsos disseminauit. Quinquēnio fere cura ē adhibita: ut capti redderentur mari. Postea frequētes iueniunt̄ italiæ littore nō ante ibi capti. Admouitq; sibi gula sapores piscibus satis: & nouū incolā mari dedit: ne qs peregrinas aues romæ parere miret̄. Proxima est his mēsa generis dūtaxat mustellaꝝ: quas mirū dictu inter alpes lacusq; retiæ bigrantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis: sicut magnitudo modica: binasq; libras pōderis raro admodū exuperant: nec in uiuariis piscinisq; crescūt. Septētrionalis tantū hos & p̄xima occidentis p̄te gignit oceanus. Cætera eoꝝ genera plura. Nā & alga uescunt̄ & ostreis & limo & alioꝝ pisciū carne: & barba gemina insigniunt̄ inferiori labro. Alutariū ex his uilissimi generis appellant. Hūc semp comitat̄ sargus noīe alius piscis & cœnū fodiēte eo excitatū deuorat pabulū: nec littoralibus gratia. Laudatissimi cōchyliū sapiunt. Nomen his fenestella a colore mulleoꝝ calciamētoꝝ datū putat. Pariūt ter anno. His certe totiēs fœtura apparet Mullū expirantē uersicolori quadā & numerosa uarietate spectari p̄ceres gulæ narrāt rubentium squamarū multiplici mutatione pallescentē: utiq; si utro spectetur inclusus. M. Apitius ad omnē luxū īgenium maius in sotiorū garo (nam ea quoq; res cognomen īuenit) necari eos præcellens putauit: atq; e iecore eoꝝ alecem excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse: q̄ quis uicerit. Asinius celer consularibus hoc pisce p

digus Claudio principe unum mercatus octo milibus nūmū. Nullus æque reputatiōe aufert trāsuersiū animū ad cōtemplationē eoꝝ: qui in cōquæstione luxus cocos emi singulos pluris q̄ equos querebant. Adhuc coci triumphorū preciis parant: & equorū pisces. Nullusq; prope iam mortalis æstimat pluris: q̄ q pitissime censū domini mergit.

De nullo: salpa: & salmone. Ca. XVIII.

Vllū lxxx. librarū i mari rubro captū Licinius Mutianus ꝓdidit. Quāta mercatura cū luxuria suburbanis littoribus iuentū est. Et hæc natura ut alii alibi pisces pricipatū optineant. Coracinus in ægypto. Zeus idē faber appellat gadibus. Circa ebusū salpa. Obsenus alibi: & qui nusq̄ ꝑcoqui possit nisi ferula uerberatus. In aqtania saluo fluuiatilis marinis oibus præfert. Pisciū alii brāchias multiplices habēt. alii simplices alii duplices. His aquā acceptā ore remittūt. Senectutis indiciū squamaꝝ duritia quæ n̄ sūt oibus similes. Duo lacus italiæ i radicibus alpiū larius & uerbāus appellant in quibus pisces oibus annis uergiliarū ortu existunt squamis conspicui crebris atq; præacutis clauorū caligariū effigie: nec amplius q̄ circa eum mensem uisuntur.

De exocoeto. Ca. XIX.

Iratur arcadia suū exocoetū appellatū ab eo qđ in siccū soni causa exeat. Circa clitoriū uocalis hic tardit & sine brāchiis. Idē aliquibus andonis dictus. Exeunt in terrā & qui marini mures uocant: & polypi: & murenæ. Quin & in indiæ fluminibus certū genus pisciū: ac de inde resilit. Nam stagna & amnes trāseunt: plerisq; & euidens ratio est: ut tuto foetus edant: qa nō sint ibi q deuorent foetus: fluctusq; minus sæuiant: Has intelligi ab his causas seruariq; temporum uices magis miretur: si quis reputet quoto cuiq; hominū nosci uberrimā esse capturā sole trāseunte pisciū signum

Digestio piscium in figura corpoꝝ. Ca. XX.

Arinorū alii sūt plani ut rūbi soleæ ac pasceres: qui a rūbis situ tantū corpoꝝ differunt. Dester resupinatus est illis. pasceri leuus. Alii longi ut munera: conger. Iō pennarū quoq; fiunt discrimina: quæ pedō uice datæ sunt piscibus. Nullis super qnas. Quibusdā binæ: quibusdā trinæ: aliqbus nullæ. In fucino tantum lacu piscis est: qui octonis pennis natat. binæ oio longis: ut lonbricis & anguillis & congris. Nullæ ut murēis: qbus nec brāchiæ: Hec oia flexuoso corpoꝝ ipulsu ita mari utūtur: ut serpentes terræ in sicco quoq; repuunt. Ideo ēt uiuaciora talia. Et e planis aliqua nō habent pennas: ut pastinacæ. ipsa. n. latitudine natant. Et quæ mollia appellant ut polypi qm̄ pedes uicē pennaꝝ præstant

De anguillis. Ca. XXI.

Ngullæ octonis uiuūt annis. Durant & sine aqua senis diebus aquilone spirāte. austro paucioribus At hyemen eædē in axigua aqua nō tolerāt: nec in turbida. Ideoq; circa uergilias maxime capiunt: fluminibus tū præcipue turbidis Pascunt noctibus exanimes piscium sole non fluitant.

De lacu benacu. Ca. XXII.

Acus est italæ benacus in ueronēsi agro minciū amnē transmittēs: ad cuius emersus annuo tēpore octobri fere mēse autūnali sydere ut palā ē hymato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur i tantū mirabili multitudine: ut i excipulis eius fluminis ob hoc ipsū fabricatis siguloꝝ miliū globi reperiāt.

De murena Ca. XXIII.

Vrena quocūq; tēpore parit: cum cæteri pisces stato pariant. Oua eius citissime crescūt i sicco littore: elapsas uulgus coitu serpētiū impleri putat. Aristoteles myrinū uocat marē q generat. Discrimē esse ꝙ murena uaria & ifirma sit myrinus unicolor & robustus: dentesq; extra os habeat. In gallia septētrionali murenis omibus dextera in maxilla septenæ maculæ ad formā septētrionis aureo colore fulgēt dūtaxat uiuētibus: pariterq; cū anima extinguntur. Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius Pollo eques Romanus ex amicis Diui Augusti uiuariis earum imergens dānata mancipia: nō tanq̄ ad hoc feris terraꝝ nō sufficientibus: sed quia in

alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat. Ferunt aceti guſtu
præcipue eas in rabiem agi. Tenuiſſimũ his tergus. Contra anguillis craſſius: eoq; uer-
berari ſolitos tradit Verius prætextatos. Et ob id mulctã his dicit nõ inſtitutã.

De planis piſcibus. Ca. XXIIII.

p

Lanorum piſciũ alterum eſt genus: quod ꝑ ſpina carthilaginem habet: ut ra
pæ: paſtinacæ: ſquatinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aquilæ ranæ nomibus
græcia appellat. Quo numero ſunt ſquali quoq; q̃uis nõ plani. Hæc græce ĩ
uninerſum ſelache appellauit Ariſtoteles primus. Hoc nomine eis ĩpoſito nos diſtigue-
re nõ poſſumus: ni carthilaginata appellare libeat. Oĩa autem carnoſiora ſunt talia: &
ſupina ueſcunt̃: ut in delphinis diximus. Et cũ cæteri piſces oua pariant: hoc genus ſo
lum ut ea quæ cete appellant animal parit excepta quam ranam uocant.

De echeneide. Ca. XXV.

e

St paruus admodũ piſcis aſſuetus petris echeneis appellatus. Hoc carinis ad-
hærente naues tardius ire credũt̃. Inde noĩe impoſito. Quã ob cãm amatoriis
quoq; ueneficiis ĩfamis ẽ: & iudicioꝝ ac litium mora. Quæ crimina una lau
de penſat. Fluxus grauidaꝝ utero ſiſtens: partuſq; cõtinẽs ad puerperiũ. Tamẽ ĩ cibos
nõ admittit̃. Pedes eũ habere arbitrat̃ Ariſtoteles: ita poſita pẽnaꝝ ſimilitudine. Mutia-
nus muricem eſſe latiorẽ purpura: neq; aſpero: neq; rotundo ore: neq; in angulos pro-
deunte roſtro: ſed ſimplice cõcha utroq; latere ſeſe colligẽte. Quibus inhærẽtibus ple-
nã uentis ſtetiſſe nauem portantẽ nuntios a Periandro ut caſtrarent̃ nobiles pueri: cõ
chaſq; quæ id præſtiterunt apud gnidioꝝ Venerẽ coli. Trebius niger pedalem eſſe: &
craſſitudine qnq; digytorũ: naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale
ut auꝝ quod deciderit in altiſſimos puteos admotus extrahat.

De uarietate naturæ piſcium. Ca. XXVI.

m

Vtant piſces colorẽ. Candidæ hyeme menæ: & fiunt̃ æſtate nigriores. Mutat
& phycis reliquo tẽpore cãdida: uere uaria. Eadẽ piſciũ ſola nidificat ex alga: at
q; in nido parit. Volat hirundo ſane perq̃ ſimilis uolucri hirundini.

De miluo piſce & dracone marino. Ca. XXVII.

i

Tẽ miluus ſubit ĩ ſũma maria piſcis ex argumẽto appellatus lucerna: linguæ
q; ignea p os exerta tranqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari ſexqpe
dalia fere cornua: quæ ab his nomẽ traxit Rurſus draco marinus captus atq;
ĩmiſſus ĩ harenã cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

De piſcibus ſanguine carentibus. Ca. XXVIII.

p

Iſciũ quidã ſanguine carent. de qbus dicemus. Sũt autẽ tria genera. In primis
quæ mollia appellãt̃. Deinde cõtecta cruſtis tenuibus. Poſtremo teſtis cõclu
ſa duris. Molia ſunt loligo ſæpia polypus & cætera eius generis. His caput ĩter
pedes & in uẽtre Pediculi octoni oĩbus. Sæpie & loligini pedes duo. Ex his lõgiſſimi &
aſperi qbus ad ora admouẽt cibos: & ĩ fluctibus ſe uelut anchoris ſtabiliũt: cæteri cirri
cũ qbus uenãt̃. De loligine & ſæpiis & polypis & naupliis. Ca. XXIX.

l

Oligo etiã uolitat extra aquã ſe efferens: quod & pectũculi faciunt ſagittæ mõ
Sæpiaꝝ generis mares uarii & nigriores: cõſtantiæq; maioris. Percuſſæ tridẽte
fœminæ auxillant̃. At fœmina icto mare fugit. Ambo autẽ ubi ſenſere ſe ap-
prehendi: effuſo atramento quod ꝑ ſanguine his eſt infuſcata aqua abſcondunt̃. Poly
poꝝ multa genera. Terreni maiores q̃ pelagici: & omnes brãchiis ut pedibus ac mani-
bus utũt̃. Cauda uero quæ ẽ biſulca & acuta ĩ coitu. Eſt polypis fiſtula ĩ dorſo: qua trãſ
mittunt mare. eamq; modo in dexteram ptem modo in ſiniſtram transferunt. Natant
obliq in caput: quod prædaꝝ eſt ſuffocatione uiuentibus. Cæteꝝ per brachia uelut ac
ceptabulis diſparſis eo hauſto quodãmõ cui adhæreſcũt tenẽt ſupini: ut auelli nõ que-
ant. Vada nõ apphendũt: & grãdibus minor tenacitas. Soli molliũ ĩ ſiccũ exeũt dũtaxat

asperū. Leuitatē odere. Vescunt̄ cōchyliorū carne: quo℞ cōchas cōplexu crinium frāgunt. Itaq; præiacentibus testis cubile eorū depræhendit̄. Et cū alioquin brutū habeat̄ animal: ut quod ad manū hominis adnatat in re quodāmō familiari callet. Omnia in domū comportat: de ī putamina rosa carne egerit: annatantesq; pisciculos ad ea uenat̄ Colorē mutat ad similitudinē loci: & maxime in metu. Ipsū brahia sua rodere falsa opinio est. Id. n. a cōgris euenit ei. Sed renasci sicut colchotis & lacertis cauda haud falsū: Inter præcipua aūt miracula ē qui uocat̄ nauplios: ab aliis pōpilos. Supinus in sūma æquo℞ puenit. ita se paulatim subrigens: ut emissa omī per fistulā aqua uelut exoneratus sentia facile nauiget. Postea duo prima brachia retorquēs mēbranā īter illa miræ tenuitatis extēdit. Qua uelificāte ī auras cæteris subremigās brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit. Ita uadit alto liburnicarū gaudēs imagine: Si quid pauoris interueniat hausta se mergens aqua.

De onigena locustis & cancris cocleis & conchis. Ca. XXX.

Olypo℞ generis onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxime murenis eā cōsectātibus. Polypi binis mensibus cōdunt̄. Vltra bimatū nō uiuūt. Pereūt. aūt tabe semp. Fœminæ celerius & fere a partu. Nō sūt prætereūda & L. Luculo procōs betiæ cōperta de polypis quæ Trebius Niger e comitibus eius prodidit. Auidissimos esse cōcha℞. Illas ad tactū cōprimi præcidentes brachia eo℞: ultroq; escam ex prædante capere. Carent cōchæ uisu omniq; sensu alio q̄ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis. Impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciatur: ita securi grassant̄: extrahuntq; carnes. Illæ se cōtrahunt: sed frustra discuneatæ. Tanta solertia animaliū hebetissimus quoq; est Præterea negat ullū esse atrocius aīal ad cōsitēdum hominē ī aqua Luctatur. n. cōplexu: & sorbet acceptabulis. ac numeroso suctu detrahit eum. In naufragos urinantis ue impetū capit. Sed si inuertat̄: elanguescit uis. Exporrigunt enī se resupinati. Mire omnibus marinis expectētibus odorē quoq; eorū. Qua de cā & nassis illinunt̄. Cætera quæ idem retulit mōstra propiora possūt uideri. Carteiæ ī cetariis assuetus quidā polypus exire e mari in lacus eorū apertos: atq; ibi salsamēta populari. Cōuertit in se custodū indignationē assiduitate furti imodici. Sæpes erāt his oblectæ. Sed hac trāscēdebat p arborē: nec deprehendi potuit nisi canū sagacitate. Hi redeuntē circūuasere noctu cōcitiq; custodes expauere nouitatē. Primū omniū magnitudo iaudita erat. Deinde color muria obliti opore diri. Quis ibi polypū expectasset: aut ita cognosceret. Cū mōstro dimicare sibi uidebat̄. Nāq; & fflatu terribili canes agebat: nūc extrēis crinibus flagelatos: nūc robustioribus brāchiis claua℞ mō icussos: ægreq; multis tridētibus cōfici potuit. Ostēdere Lucullo caput eius dolii magnitudie āphora℞ xv. capax atq; (ut ipsius Trebii uerbis utar) brāchias quas uix utroq; brachio cōpleti eēt. claua℞ mō torosas: lōgas pedū xxx. acceptabulis siue calliculis urnalibus peluiū mō. Dētes magnitudini respōdētes. Reliqæ asseruatæ miraculo pepēdere pōdo septingēto℞. Sæpias quoq; & loligines eiusdē magnitudinis expulsas ī littus illud idē auctor ē. In nostro mari loligines qnū cubito℞ capiunt̄: sæpiæ binū. Neq; his bimatu lōgior uita. Nauigerē similitudinē & aliā ī ꝓpōtide uisā sibi ꝓdidit. Mutianus cōchā eē achāti mō carinatā iflexa puppe prora rostrata. In hāc cōdi naupliū animal sæpiæ simile ludēdi societate sola. Duobꝰ hoc fieri generibus. Trāquillo. n. uectorē demissis palmulis ferre ut remis Si uero flatus iuitēt: easdē ī usu gubernaculi porrigi: pādiq; cōcha℞ sinus aura. Huius uoluptatē eē ut ferat: illius ut regat. Simulq; eādē descēdere iclusō sinu: fluctu hausto territā uisu. Id. n. ut cōstat rumore nauigantiū humana calamitas in cā est. Locustæ crusta fragili muniuntur in eo genere: qđ caret sanguine. Latent mensibus quinis. Similiter cancri qui eodem tēpore occultantur: & ambo ueris principio senectutē anguium more exuunt reuocatiōe tergo℞. Cætera in aqs natant. Locustæ reptātiū mō fluitant. Si nullus īgrauat metus: recto meatu cornibus q̄ sūt rotūditatæ ꝓpilata ad latera

porrectis. Iisdem erectis in pauore obliquæ in latere procedunt. Cornibus inter se dimi cant. Vnũ hoc animalium nisi uinum feruenti aqua incoquatur: fluida carne nõ ha bet callum.

De cancris. Ca. XXXI.

u Iuunt petrosis locis cancri mollibus. Hyeme aprica loca sectantur. Aestate in opaca gurgitum recedũt. Oĩa eius generis hyeme lædũtur: autũno & uere pinguescunt: & plenilunio magis qa nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cã crorũ genera carabi: astaci: tacineæ: paguri heracleotici: leones: & alia ignobiliora. Cara bi a ceteris cancris cauda distãt. In phœnice hippoe uocãtur: tantæ uelocitatis ut cõseq nõ sit. Cancris uita langa. Pedes octoni omnibus in obliquũ flexi. Fœminæ primus pes duplex: mari simplex. Præterea bina brachia dẽticulatis forcipibus. Superior pars ĩ pri moribus his mouetur ĩferiore ĩmobili. Dextrũ brachiũ oĩbus maius. Vniuersi ubi ali quãdo cõgregantur os põti euincere nõ ualẽt. Quãobrẽ egressi circũeunt apparetq; tri tum iter. Pinoteras uocatur minimus ex omni genere. Ideo oportunus ĩiuriæ: huic so lertia est inaniũ ostrearũ testis se cõdere: & cũ accreuerit migrare in capaciores. Cancri ĩ pauore etiã retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicant inter se ut arietes diuersis cor nibus incursantes. Cõtra serpentiũ ictus medentur. Sole cancri signũ transeunte & ip sorũ cũ exanimati sint corpus transfigurari in scorpiones narrãtur in sicco. Ex eodẽ ge nere sunt echini: quibus spinæ p pedibus. Ingredi ẽ his in orbẽ uolui. Itaq; detritis sæ pe aculeis ĩueniuntur. Ex his echinometræ appellant quorũ spinæ longissimæ. calices minimi. Nec omnibus idẽ uitreus color. Circa turonẽ cãdidi nascuntur: spina parua. Oua omniũ amara: quina numero. Ora in medio corpore in terrã uersa. Tradunt sæ uitia maris præsagire eos: correptisq; operiri lapillis: mobilitatẽq; pondere stabiliẽtes no lunt uolutatiõe spinas attere Quod ubi uidere nautici statim pluribus anchoris na uigia infrenant.

De cocleis. Ca. XXXII.

i N eodẽ genere sũt cocleæ aquatiles terrestresq; exerẽtes se domicilio binaq; ceu cornua ptendẽtes cõtrahẽtesq;: oculis carẽt: ideoq; corniculis prætẽtãt iter.

De pectinibus. Ca. XXXIII.

p Ectines in mari ex eodẽ genere habentur. Recõditi & ipsi ĩ magnis frigoribus ac magnis æstibus: unguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiã uelut in ore mandentiũ. Firmioris iam testæ murices: & cõcharũ genera ĩ qbus magna lu dẽtis naturæ uarietas: tot colorũ differẽtiæ tot figuræ. planis. & cõcauis: lõgis: lunatis: ĩ orbẽ circũactis: dimidio orbæ cæsis: in dorsũ elatis: læuibus: rugatis: denticulatis: stria tis: uertice mutricatim ĩtorto margine ĩ mucronẽ emisso: foris effuso: intus replicato: iam distinctiõe uirgulata: crinita: crispa: cuniculatim pectinatim imbricatim undata: cãcellatim reticulata: in obliquũ: ĩ rectũ expãsa: prædẽsata: porrecta: sinuata: breui no do ligatis: toto latere cõnexis: ad plausũ aptis: ad buccinã recuruis. Nauigãt ex his neri tæ: præbẽtesq; cõcauã sibi partẽ. & alterã auræ opponẽtes per sũma æquorũ uelificant: saliũt pectines & extra uolutant. seq; & ipsi carinant.

De diuitiis marinis. Ca. XXXIIII

s Ed qd hæc tã pua cõmemoro? cũ populatio morũ atq; luxuria nõ aliũde ma ior q̃ e cõcharũ genere pueniat? Iã qdẽ ex tota rerũ natã dãnosissimũ uẽtri ma re ẽ tot modis: tot mẽsis: tot pisciũ saporibus: qbus precia capiẽtiũ piculo fiũt

Q uõ nascãtur: & ubi: & quõ ĩueniũtur margaritæ. Ca. XXXV

Ed quota hæc portio est reputantibus purpuras? conchilia? margaritas? Parum scilicet fuerat in gulas condi maria: nisi manibus: auribus: capite: toto corpore a fœminis iuxta uirisque gestarentur. Q uid mari cum ue stibus? Q uid nudis fluctibus cum uellere? Non recte recipit hæc nos rerum na tura nisi nudos. Esto: si tãta uẽtri cũ eo sociatas. Quid tergori? Parũ sit nisi qd uestimur

periculis etiã ueſtiamur Adeo ꝑ totũ corpus animæ hoĩs periculo quæſita maxime pla
cent. Principiũ ergo culmenq; oĩm rerũ precii margaritæ tenent. Indicus maxime has
mittit oceanus. Inter illas belluas tales tãtaſq; quas diximus ꝑ tot maria uenĩetes tã lõ
go terrarũ tractu: e tãtis ſolis ardoribus: atq; indicis quoq; ĩſulis petunt̃ & admodũ pau
cis. Fertiliſſima ẽ taprobane & torois ut diximus ĩ circuitu mũdi. Itẽ perimula promõ
torũ ĩdiæ. Præcipue aũt laudant̃ circa arabiã ĩ perſico ſinu maris rubri. Origo aũt atq;
genitura cõchæ ẽ haud multũ oſtrearũ cõchis differens. Has ubi genitalis anni ſtimu
lauerit hora pandẽtes ſeſe quadã obſcitatiõe ĩpleri roſcido cõceptu tradũt grauidas po
ſtea eniti: partũq; cõcharũ eẽ margaritas ꝓ qualitate roris accepti. Si purus influxerit
candorẽ cõſpici. Si uero turbidus: & fœtũ ſordeſcere. Eundẽ pallere cælo minãte cõcep
tum. Ex eo qppe cõſtare cæliq; eis maiorẽ ſocietatẽ eẽ q̃ maris: inde nubilũ trahit colo
rẽ: aut ꝓ claritate matutina ſerenũ. Si tẽpeſtiue ſatient̃: grãdeſcere & partus. Si fulgeret
cõprimi cõchas: ac ꝓ ieiuni mõ minui. Si uero & tonuerit: pauidas ac repẽte cõpreſſas
quæ uocãt phyſemata efficere ſpeciẽ: uerũ inani iflatã ſine corpore. Hos eẽ cõcharum
abortus: Sani qdẽ partus multiplici cõſtant cute: nõ ĩpropriæ callũ ut exiſtimari cor
poris poſſit. Itaq; & purgant̃ a peritis. Miror ipſo tãtũ eas cælo gaudere: ſole rubeſcere:
cãdoreq; perdere ut corpus humanũ. Quare præcipuũ cuſtodiũt pelago altius merſæ
q̃ ut penetrẽt radii. Flaueſcũt tñ & illæ ſenecta: rugiſq; torpeſcũt: nec niſi ĩ iuuenta cõ
ſtat ille q quærit̃ uigor. Craſſeſcũt etiã ĩ ſenecta: cõchiſq; adhæreſcũt: nec iis auelli que
unt: niſi lima. Quibus una tantũ ẽ facies & ab ea rotũditas: auerſis planicies: ob id tym
pania noĩant̃. Cohærẽtes uidemus ĩ cõchis hac dote unguẽta circũferẽtibus. Cætero
ĩ aqua mollis unio: exẽptus ꝓtinus dureſcit. Cõcha ipſa cũ manũ uidet cõprimit ſeſe
operitq; opes gnara ꝓpter illas ſe peti: manũq; ſi ꝑueniat acie ſua abſcidit: nulla iuſtio
re pœna: & aliis munita ſuppliciis. Quippe iter ſcopulos pars maior ĩuenit̃: ſed ĩ alto
quoq; cõitant̃ marinis canibus. Nec tñ aures fœminarũ arcent̃. Quidã tradunt ſicut
apibus ita cõcharũ examinibus ſingulas magnitudine & uetuſtate ꝑcipuas eẽ ueluti
duces miræ ad cauẽdũ ſolertiæ. Has urinãtiũ cura peti. Illis captis facile cæteras palan
tes retibus ĩcludi. Multo deinde obrutas ſale ĩ uaſis fictilibus eroſa carne oĩni nucleos
quoſdã corporũ hoc ẽ uniones decidere ĩ ima. Vſu atteri nõ dubiũ ẽ: colorẽq; ĩdiligẽtia
mutari. Dos oĩs ĩ cãdore: magnitudine: orbe: leuore: põdere: haud ꝓmptis rebus ĩ tan
tum: ut nulli duo reperiant̃ ĩdiſcreti. Vnde nomen unionũ romanæ ſcilicet ĩpoſuere
deliciæ. Nã apud græcos nõ ẽ: nec apud barbaros ĩuentores eius aliud q̃ margaritæ. Et
ĩ cãdore ipſo magna differẽtia. Clarior ĩ rubro mari reptus. Indicus ſpecularũ lapidũ
ſquamas aſſimilat: alias magnitudine ꝑcellẽs. Sũma laus coloris ẽ exaluminatos uocari
& ꝓcerioribus ſua gratia ẽ. Elencos appellãt faſtigiata lõgitudine: Alabaſtrorũ figura
ĩ pleniore orbe deſinẽtes. Hos digytis ſuſpẽdere & binos ac ternos auribus. Fœminarũ
gloria ẽ: Subeũt luxuriæ eius nomina & tedia exqſita ꝑditione potatu. Siqdẽ cũ id fece
re crotalia appellãt: ceu ſono quoq; gaudeãt: & colliſu ipſo margaritarũ. Affectãtq; iam
& pauperes lictorẽ foemine in publico unionẽ eſſe dictantes. Quin & pedibus: nec
crepidarũ tantũ obſtragulis: ſed totis ſocculis addũt. Neq;.n. geſtare iã margaritas: niſi
calcẽt: ac ꝑ uniones etiã ambulent ſatis ẽ. In noſtro mari reperiri ſolebant. Crebrius circa
boſphorũ thraciũ: ruffi ac parui ĩ cõchis: quas myas appellãt. At ĩ carnania quæ uocat̃
pina gignit. Quo apparet nõ uno cõchæ genere naſci. Nã & Iuba tradit arabicis con
chã eẽ ſimilẽ pectini ĩſecto: hirſutã echinorũ mõ. Ipſũ unionẽ ĩ carne ipſã eẽ grãdini ſi
milem. Conhæ non tales ad nos afferuntur. Nec in acarnania ante laudati reperiunt̃:
e normes & feri: colorĩſq; marmorei. Meliores circa actum: ſed & ii parui. Et in mauri
taniæ maritimis. Alaxander Polyhiſtor & Sudines ſeneſceres eos putant: coloremque
expirare. Eorum corpus ſolidum eſſe manifeſtum eſt: quod nullo lapſu franguntur.
Nõ aũt ſemꝑ ĩ media carne repiuntur: ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iã extremis ẽt

marginibus uelut e cōcha exeuntes. Et in quibusdam quaternos qnosq;. Pōdus ad hoc æui semunciæ pauci singulis scrupulis excessere. In britānia paruos atq; decolores na/sci certū est. Quoniā Diuus Iulius thoracē quē Veneri genitrici in tēplo eius dicauit. ex britānicis margaritis factū uoluerit itelligi. Lolliā Paulinā quæ fuit Caii pricipis matrona nec serio qdē aut solēni cerimoniaꝝ aliquo apparatu: sed mediocriū etiā sponsaliū cœna uidi smaragdis margaritisq; optam: alterno textu fulgētibus toto capite crinibus: spiris auribus: collo monilibus digytisq;. Quæ sūma quadrigeties sestertium colligebat. Ipsā cōfestim paratā nūcupationē tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi pricipis fuerāt: sꝫ aui/tæ opes ꝓuinciaꝝ scilicet spoliis partæ. Hic est rapinaꝝ exitus. Hoc fuit quare. M. Lolli/us ifamatus regū muneribus i toto oriēte iterdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio uenenū biberet: ut neptis eius q̄dringeties sestertiū opta spectaret̄ ad lucernas. Cōputet nunc aliqs ex alia pte q̄tū Curius aut Fabritius in triūphis tulerint: & imaginet̄ eorum fercula: & ex altera pte Lolliā unā imperii mulierculā accubantē: non illos curru detra/ctos q̄ i hoc uicisse malit? Nec hæc sūma luxuriæ exēpla sūt. Duo fuere maximi uniōes p oēm æuum. Vtrūq; possedit Cleopatra ægypti reginaꝝ nouissima p manus oriētis re gū sibi traditos. Hæc cū exq̄sitis quotidie Antonius saginaret̄ epulis: su ꝑbo simul ac ꝓ/caci fastu ut regina meretrix lautitiā eius oēm apparatūq; detractans: quærente eo qd astrui magnificētiæ possit respōdit. Vna se cœna cēties sestertiū absūpturā. Cupiebat di/scere Antonius: sed fieri posse nō arbitrabat̄. Ergo spōsionibus factis postero die quo iu diciū agebat̄: magnificā alias cœnā ne dies piret: sed quottidianā Antonio apposuit irri/dēti: cōputationēq; expostulāti. At illa corallariū id esse: cōsumpturāq; se ea i cœna taxa tionē cōfirmās: solāq; se cēties sestertiū cœnaturā. Inferri mēsam secūdā iussit. Ex pcepto ministri unū tantū uas ante eā posuere aceti: cuius aspitas uisq; in tabē margaritas resol uit. Gerebatq; auribus tū maxime singulare illud & uere unicū naturæ opus. Itaq; spec/tāte Antonio qd nā eēt actura detractū alteꝝ mersit: ac liquefactū absorbuit. Iniecit alte ri manū. L. Plaucus iudex spōsionis eius eū quoq; paranti simili mō absumere. Victūq; Antoniū ꝓnuntiauit hoīe irato. Comitet̄ fama unionis eius parē facta illa tantæ quæ/stionis uictrice regina dissectū: ut esset in utrisq; Veneris auribus romæ in pantheo di/midia eoꝝ cœna: Non ferent tamē hanc palmā: spoliabūturq; etiā luxuriæ gloria. Prior id fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aesopi filius relictus ab eo in amplis opibus hæres: ne triumphatu suo nimis supbiat Antonius pene histrici compatus. Et quidē nulla sponsione ad hoc ꝓductus: quo id magis regiū erat: sed ut ex periret̄ in gloria palati quid saperent margaritæ: atq; ut mire placuere: ne solus hoc sci/ret singulos uniones cōuiuis ad sorbendū dedit. Romæ in ꝓmiscuū ac frequentē usuꝫ uenisse alexandria in ditionē redacta. Primū autē cœpisse circa syllana tēpora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore: cū Elius Stilo iugurthino bello unionum no men ipositum maxime grādibus margaritis ꝓdat. Et hoc tamē æternæ ppe possessiōis ē: sequitur hæredē. In mancipatum uenit ut pdium aliquod. Cōchylia & purpuras ois ora atterit: qbus eadē mater luxuria paria pene etiā margaritis p̄cia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Ca. XXXVI.

P Vrpuræ uiuūt annis plurimū septenis. Latēt sicut murices circa canis ortū tricenis diebus. Cōgregāt̄ uerno tēpore: mutuoq; attritu lentorē cuiusdā ceræ saliuāt. Simili modo & murices. Sed purpuræ florē illum tingendis expetitum uestibus in mediis habent faucibus. Liquoris hic ē minimi in cādida uena. Vnde precio sus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterille. Viuas capere contendunt: qa cum uita sua succum illū euomunt. Et maioribus quidē purpuris de/tracta cōcha auferunt: minores cum trapetis frangunt. Ita demum rorem eum excipiē/tes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In enynge africæ: & getulo littore oceani: in laconica europæ. Hinc fasces securesq; romanæ uiam faciūt. Ideq; ꝓ maiestate i puericia ē. Distiguit

ab equite curiã. Diis aduocat̃ placãdis. oẽmq; ueste illuminat. In triũphali micet̃ auro Qua ꝑpter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde cõchyliis ꝑcia? Quis uirus graue i fuco: color austerus i glauco & irascẽti similis mari. Lingua purpuræ longitudine digytali: q̃ pascit̃ p foràdo reliqua cõchylia: tãta duricia aculeo ẽ. Aqua dulci enecãt̃ & sic ubi flumini imergunt̃: alioqn captæ diebus qnquagenis uiuũt saliua sua. Conchæ omẽs celerime crescũt præcipue purpuræ. Anno magnitudinẽ implẽt. Quod si hactenus trãscurrat expositio: fraudatã se ꝑtinus luxuria credat. Nos indiligẽtiæ dam net. Quãobrẽ ꝓsequemur etiã officinas: ut tanq̃ iuictu frugũ noscit̃ ratio. Sic omẽs q istis gaudẽt præmio uitæ suæ calleãt. Cõcharũ ad purpuras & cõchylia eadẽ qdem est materia: sed distat tempamẽto. Duo sũt genera. Buccinũ minor cõcha ad similitudinẽ eius buccini: quo sonus editur. Vnde & cã nomini rotũditate oris in margine incisa. Alterũ purpura uocat̃ calliculatim procurrẽte rostro: & calliculi latere intrersus tabulato qua æferat̃ lingua. Præterea clauatũ ẽ ad turbinẽ usq;: aculeis in orbẽ septenis fere: q nõ sũt buccino: sed utrisq; orbes totidẽ quot habẽt ãnos. Buccinũ non nisi petris adhæret: circaq; scopulos legitur. Quod sũt genera. Ca. XXXVII.

p Vrpuræ noĩe alio pelagiæ uocant̃. Earũ genera plura: pabulo & solo discreta. Lutense putri limo: & algense enutritũ alga uilissimũ. Vtrisq; melius teniense i tenei maris ora collectũ: Hoc quoq; tñ etiãnum leuius atq; dilutius. Calculo sæ appellãt̃ a calculo maris mire apto cõchyliis: & lõge optimo purpuris. Dialusitense id ẽ uario soli genere pastũ. Capiũtur aũt purpuræ paruulis rarisq; cõchis textu uelu ti nassis in alto iactis. Inest iis esca clusiles mordacesq; cõcharũ: quales uidemus has femineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscẽtes. Appetunt eas purpuræ: porrectisq; linguis ĩfestãt. At illæ aculeo extimulatæ claudũt sese: cõprimũtq; mordentia: ita pendẽtes auidate sua purpuræ tollunt̃.

Quod capiatur tẽpore. Ca. XXXVIII.

c Api eas post canis ortũ aut ante uernũ tẽpus utilissimũ: quoniã cũ fœtificauere fluxos habent succos. Sed id tingentũ officinæ ignorãt: cũ sũma uertat̃ in eo. Eximit̃ postea uena quã diximus. Cui addi salem necessariũ: sextarios ferme in libras cẽtenos. Macerari triduo iustũ. Quippe maior uis tanto q̃to recẽtior. Feruere in plũbo: singulisq; aquæ amphoris centenas atque qnquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore torreri: & ideo lõginquæ fornacis cuniculo. Ita despũatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est: decimo ferme die liquatis cortina uellus elutriatũ mergit̃ i experimẽtum. Hoc donec spei satisfiat uritur liquor. Rubeus color nigrante deterior. Quinis lana potat horis. Rursusque mergitur carminata: donec oẽm ebibat saniem. Buccinũ p se dãnatur: quoniã fucũ remittit. Pelagio admodũ alligatur: nimiæque eius nigritiæ dat austeritatẽ illã nitoreque qui quærit̃ cocci. Ita ꝑmixtis uiribus alterũ altero excitat̃: aut astringit̃. Sũma medicaminũ i libras. Vellerũ buccino ducentæ. Pelagio. cxi. Ita fit amethysti color eximius ille. At tyrius pelagio primũ satiatur ĩmatura uiridiq; cortina: mox ꝑmutatur in buccino. Laus ei summa i colorẽ sanguinis cõcreti nigricans aspectu: ideq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ. Ca. XXXIX.

p Vrpuræ usũ romæ semp fuisse uideo. sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostilium e regibus primum usum hetruscis deuictis satis constat: Nepos Cornelius qui Diui Augusti principatu obiit. Me inquit iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra denariis centũ uenibat: nec multo post rubra tarentina. Huic successit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis currulis primus in ꝑtexta usus iprobabat̃. Qua purpura qs ñ iam iquit triclinaria facit? Spinter ædilis fuit urbis conditæ anno. dcc.

Cicerone cons. Dibapha tunc dicebatur: quæ bis tincta esset ueluti magnifico impen-
dio. Qualiter nunc omnes pene cōmodiores purpuræ tinguntur. In conchyliata ueste
cætera eadem sine buccino. prætereꝗ; ius temperaturæ. Aeq; pro idiuiso humani potus
excremento dimidia & medicamina addunt̄. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate
fraudata: tantoq; dilucidior q̄to magis uellera esuriunt.

De precio earum. Ca. XXXX.

Recia medicamento sunt quidē pro fertilitate litteꝝ uiliora. Nō tamen usquā
pelagii libras qnquenos nūmos excedere: & buccini cētenos sciāt: qui ista mer
cant̄ imēso. Sed alia sunt. nec habēt finem uitia. Iuuatq; ludere īpendio: & lu
sus geminare miscēdo iteꝝ & ipsa adulterare adulteria naturæ: sicut testudines tingere:
argentū auro cōfundere ut electra fiant: addere iis æra: ut corinthia.

De tingendo amethystino & coco byssino. Ca. XXXXI.

On est satis abstulisse gēmæ nomē amethystū. Rursum absolutus inebriat̄ ty-
rio: ut sit ex utroq; nomē improbū tyriamethystus: simulq; luxuria duplex. Et
cū cōfecere conchylia: trāsire melius in tyriū putant. Pœnitentia hoc primum
debet inuenisse artifice mutāte qđ dānabat. Inde rō ē nata. Votū quoq; factū e uitio por
tētosis ingeniis: & gemina demōstrata uia luxuriæ: ut color alius operiret̄ alio. Suauior
ita fieri leuiorq; dictus. Quin & terrena miscere: coccoq; tinctū tyrio tīgere ut fieret his
byssinū. Coccū galatiæ rubēs gramen: ut dicemus in terrestribus aut circa emeritā lusi
taniæ i maxima laude ē. Veꝝ ut simul pagantur mobilia pigmenta anniculo gramini
languidus succus. Idē a quadrino euanidus. Ita nec recēti uires neq; senescēti. Abunde
tractata est rō: qua se uiroꝝ iuxta fœminarūq; forma credit amplissimā fieri.

De pinna & pinnotere: & aquatiliū sensu. Ca. XXXXII.

Onchaꝝ generis & pinna est. Nascit̄ in limosis subrecta semp: nec unq̄ sine co
mite: quē pinnoterē uocāt: alii pinnophylacē idest suilla parua. Alibi cancer
dapis assectator. Pādit se pinna luminibus orbū corpus intus minutis piscibus
pbens. Assultant alii ptinus: & ubi licētia audacia creuit: implent eā. Hoc tēpus pecula-
tus idex morsu leui significat. illa ore cōpresso qcquid iclusit exanimat: parteq; socio tri
buit. Quo magis miror quosdā existimasse aquatilibus nullū inesse sensū. Nouit torpē
do uim suā ipsa nō torpens: mersaq; in limo se se occultat: pisces q securi natātes obtor-
puere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfert̄. Nec minor solertia ranæ: quæ in
mari piscatrix uocat̄: eminētia sub oculis cornicula turbato limo exerit: assultātes pisci
culos ptrahens: donec tam ppe accedant: ut assiliat. Simili mō squatina & rhōbus addi
ti pinnas exertas mouēt specie uermiculoꝝ: iteq; quæ uocat̄ raia. Nā pastinaca latroci-
natur ex occulto transeuntes radio: quod telū ē ei figens. Argumēta solertiæ huius qđ
tardissimi piscium hi mugilem uelocissimum omniū habentes in uentre reperiunt̄.

De scolopendris uulpibus & glanis. Ca. XLIII.

Colopendræ terrestribus similes quas centipedes uocant hamo deuorato om-
nia interranea euomunt: donec hamum egerant: deinde resorbent. At uulpes
marinæ simili in periculo glutiunt amplius usq; ad infirma lineæ: quæ facile
prodāt. Glaucus q & glanis uocat̄ auersus mordet hamos nec deuorat: sed esca spoliat.

De ariete pisce. Ca. LXIIII.

Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occulta-
tus umbra si queꝫ nandi uoluptas inuitet expectat. Nunc elato extra aquam
capite piscantium cymbas speculatur: occultusq; adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent non animalium neque fruticum:
& de nutricis & spongiis. Ca. XLV.

Quidem & iis sensum in esse arbitror qui nec animalium neq; fruticum sed
tertiam ex utroq; naturā habēt: urticis dico & spongiis. Vrticæ noctu uagan-

tur:noctuque mutantur:carnosæ frondis:Iis natura ut carne uescantur. Vis pruritu mordax:eademq; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo se q̃ maxīe rigens:ac prænatā te pisciculo frõdem suam spargit:cõplectẽsq; deuorat. Alias marcenti similis: & iactari se passa fluctu algæ uice cõtractos pisces:attrituq; petræ scalpentes pruritũ inuadit: Eadem noctu pectines & echinos perquirit. Dũ admoueri sibi manum sentit: colorem mutat:& cõtrahitur. Tacta uredinẽ mittit:paulũq; si fuerit interualli:abscõditur. Ora ei in radices esse traduntur. Excrementa ꝑ sũma tenui fistula reddi. Spõgiarum tria genera accipimus. spissum:ac predurũ:& asperũ. Tragos id uocatur. Spissum & mollius: magis tenue densũq; ex quo penicilli:achilletim. Nascũtur omnes ī petris. Aluntur cõchis:pisce:limo. Intellectũ inesse iis apparet:quia ubi auulsorem sensere: cõtractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idẽ fluctu pulsante faciunt. Viuere esca manifesto cõchæ minutæ in iis repertæ ostendũt. Circa toronẽ uesci illis auulsas etiã aiunt:& ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color:africis præcipue quæ generantur in syrtibus:maxīæ fiunt mancæ. Sed mollissimæ circa lyciã. In profundo ãt nec uentoso molliores. In hellespõto asperæ. Et densæ circa maleã. Putrescũt ī apricis locis:Ideo optīæ in gurgitibus uiuentibus:idẽq; madẽtibus nigricãs color Adherẽt nec ꝑte nec totæ. Intersũt.n. fistulæ quædã inanes:quaternæ fere aut q̃næ:ꝑ quas pasci existimãtur. Sũt & aliæ sed sup̃næ cõcretæ. Et subesse mẽbrana quædam radicibus earũ ītelligitur. Viuere cõstat lõgo tẽpore. Pessimũ oīum genus earũ est:quæ aplysiæ uocãtur:quia erui nõ possunt:ī q̃bus maxīe sunt fistulæ:& reliqua dẽsitas ispissa.

De caniculis marinis. Ca. XLVI.

Anicularũ maxīa multitudo circa eas urinãtes graui ꝑiculo infestãt. Ipsi ferũt & nubẽ quãdã crassescere suꝑ capita animaliũ planorũ pisciũ similẽ premẽtẽ eos:arcentẽq; a reciprocãdo:& ob id stilos præacutos lineis anexos habere sese:q̃a nisi ꝑfossæ ita nõ recedãt:caliginis & pauoris (ut arbitror) ope. Nubẽ.n.& nebulã cuius nomīe id malũ appellãt inter animalia illa haud ultra cõperit q̃sq̃. Vt cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces oẽmq; cãdorẽ corporũ appetũt. Salus una in aduersas eundi ultroq; terrẽdi. Pauet enim hominẽ æque ac terret. Et fors æqua in gurgite. Vt ad sũma aquæ uentũ ẽ:ibi periculũ anceps. Adẽpta ratiõe cõtra eundi:dũ conetur emergere. Et salus omnis in sotiis. Funẽ illi religatũ ab humeris eius trahunt Hũc dimicãs ut sit ꝑiculi signũ leua quatit. Dextera apprehenso stilo in pugna ẽ. Modicus alias tractus. Vt ꝓpe carinã uentũ ẽ:nisi præcæleri ui repẽte rapiãt: absumi spectant. Ac sæpe iã subducti e manibus auferunt:si nõ trahentiũ ope cõglobato corpore in pilæ modũ ipi se adiuuere. Protẽdunt q̃dẽ tridẽtes illi. Sed mõstri solertia ẽ nauigiũ subeundi atq; ita e tuto prœliãdi. Oīs ergo cura ad speculãdum hoc malum insumit.

De animãtib9 q̃ silicea testa.& q̃ sīe uillo ī cludũt:& reliq̃s sordidis aīalib9 C. XLVII

Ertissima ẽ securitas uidisse planos pisces:q̃a nunq̃ sunt ubi maleficæ bestiæ c Qua de cã urinãtes sacros appellãt eos. Silicea testa īclusis fatẽdũ ẽ nullũ eẽ sẽsũ ut ostreis. Multis eadẽ natura q̃ frutici ut olothyris:pulmonibus:stellis Adeoq; nihil non gignitur ī mari ut ꝯcaupõaꝝ ẽt æstiua aīalia ꝑnici molesta saltu aut q̃ capillus maxīe celat existãt:& circũglobata escæ sæpe extrahũt. Quæ cã sõniũ pisciũ in mari noctibus infestare existimat. Quibusdã uero ipsis inascunt:quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Ca. XLVIII.

Ec uenena cessant dira ut ī lepore:q ī īdico mari ẽt tactu pestilẽs uomitũ dissolutionẽq; stomachi ꝓtinus creat. In nostro offa īformis:colore tãtũ lepori similis. In īdis & magnitudīe & pilo duriore. Tãtũ uiuus ibi capit. Aeque pestiferꝝ aīal araneus spinæ ī dorso aculeo noxius. Sed nullum usq̃ execrabilius q̃ radius super caudam eminẽs trigonis q̃ nostri pastinacam appellant. Quin cõchylii magnitudine arbores infixus radici necat. Arma ut tælũ perforat & ferri & ueneni malo.

[M]orbos uniuersa genera pisciũ & cætera aĩalia etiam fera nõ accipimus senti/re. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies: cum in eo dem genere ꝑpingues alii capiant. De generatione eorum mira. C. .L.

[Q]Vo nã modo generent desiderium & admiratio hominum differri non patit. Pisces attritu uentriũ coeunt: tanta celeritate ut uisum fallãt: Delphini & reli qua cete simili modo & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tẽpore marẽ seqt uentrẽ eius rostro pulsans: Sub partu mares fœminã similiter oua uescentes eoꝝ. Nec satis est generationi p se coitus: nisi editis ouis inter se uersando mares & fœminæ uita/le asperserint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioquin re/plerentur maria & stagna: cum singuli uteri inumerabilia concipiant.

Item de generatione & qui pisces oua pariant. Ca. LI.

[P]Iscium oua in mari crescũt: quædã sũma celeritate ut murenaꝝ. Quædã pau lo tardius: Plani pisciũ quibus cauda nõ obest aculeiq; ut testudines & raiæ i coitu supueniunt. Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & loligi nes linguis cõponentes inter se brachia: & in cõtrarium nantes: & pariunt ore. Sed po lypi in terrã uerso capite coeunt. Reliqua molliũ tergis ut canes. Itẽ locustæ & squillæ. Cancri ore. Ranæ supueniunt: prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehẽdente: po sterioribus clunes. Pariũt minimas carnes nigras: quas gyrinos uocãt: oculis tamen & cauda insignes: mox pedes figurant: cauda findente se i posteriores. Mirũq; semestri ui/ta resoluũtur in limũ nullo cernẽte: & rursus uernis aquis renascunt quæ fuere natæ perinde occulta ratione cũ omnibus annis id eueniat. Et mytuli & pectines sponte na/turæ in harenosis ꝑueniunt. Quæ durioris testæ sunt: ut murices purpuræ saliuorio lẽtore. Sicut acescente humore culices: atq; spuma maris incalescẽte cũ admissus ẽ hym ber. Quæ uero siliceo tegmine operiunt ut ostrea putrescẽte limo: aut spuma circa na/uigia diutius stãte: defixosq; palos: & lignũ maxime. Nup cõpertum in ostreariis: humo rem iis fœtificũ lactis modo effluere: Anguillæ atterũt se scopulis ea strigmẽta uiuescũt Nec alia est eaꝝ ꝓcreatio. Pisciũ diuersa genera nõ coeunt præter squatinã & ranam: ex quibus nascitur priori parte ranæ similis: & nomẽ ex utroq; cõpositum apud græcos trahit. Quædã tempore anni gignuntur & in humore & in terra. Vere pectines lima/ces hirũdines eodẽ tempore euanescunt. Piscium autẽ lupus & trichias bis anno parit: & saxatiles omnes. Mulli ter: & chalcis: cyprius: exien. Scorpiones bis ac sargi uere & au/tũno. Ex planis squatina sola autũno occasu uergiliaꝝ. Plurimi piscium tribus mẽsibꝰ aprili maio. Salpæ autũno: spari: torpedo: squali circa æquinoctium. Molles uere. Sæpia oĩbus mẽsibus. Oua eius glutino atramẽti ad speciem uuæ cohærentia masculus ꝓseq tur afflatu: alias sterilescunt. Polypi hyeme coeunt. Pariunt uere oua tortili uibrata Pã pino. tanta fœcunditate ut multitudine ouoꝝ occisi nõ recipiant cranos capitis: quæ prægnantes tulere. Ea excludũt quinquagesimo die: e quibus multa ꝑpter numerum intercidũt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponunt oua supra oua: atq; ita icubãt. Polypis fœmina modo in ouis sedet: modo cauernã brachioꝝ implexu claudit. Sæpia in terreno parit inter harũdines: aut sicubi enata alga. Excludit qntodecimo die. Loligines i alto cõfta oua edũt ut sæpiæ. Purpuræ murices eius deniq; generis uere pariũt. Echi ni oua pleniluniis habẽt hyeme. Et cocleæ hyberno tẽpore nascũt. Torpedo octogenos fœtus habẽs inuenit: eaq; quæ intra se parit oua præmollia i aliũ locũ uteri transferens atq; iba excludẽs. Simili mõ oĩa quæ carthilaginea appellauimus: ita fit ut sola pisciũ & aĩal pariãt: & oua cõcipiãt. Sylurus mas solus oĩum edita custodit oua: sæpe & quin/quagenis diebus ne absumant ab aliis. Cæteræ fœminæ i triduo excludũt: si mas atti/git. Acus siue belonæ unus pisciũ dehiscẽte pp multitudinẽ utero pit. A ptu callescit uulnus: qd & i cæcis serpẽtibus tradũt. Mus marinus in terras scrobe effossa pit oua: & rursus obruit terra. Xxx. die refossa apit: fœtũq; i aquã ducit. De uuluis pisciũ. C. LII.

Rrythini & chanæ uuluas habere traduntur. Qui trochos appellatur a græcis ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscium. Ca. LIII.

Eui piscium memorandum nuper exemplum accepimus. Paulisippū uilla est campaniæ haud procul Neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a Pollione. Video coniectum piscem sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuentibus. Quæ mētio piscia℞ admōet ut paulo plura dicamus hac de re: priusq̄ digrediãur ab aq̄tilibus.

De uiuariis ostrearum: & quis ea primus īuenerit. Ca. LIIII.

Strearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in baiano ætate. L. Crassi oratoris ante marsicum bellū: nec gulæ causa: sed auaritiæ: magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens. Vt qui primus pensiles inueuit balineas ita mangonizatas uillas subinde uendendo. Is primus optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit: quando eadem aquatilia genera aliubi atq; aliubi meliora. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes: rombus Rauennæ: murenæ in Sicilia: elops Rhodi: & alia genera similiter: ne culinarum censura peragatur. Nondum Britānica seriebant littora: cum Orata lucrina nobilitabat. Postea uisum tanti in extrema Italia petere brundusium ostreas ac uelitis. Sed īter duos sapores nuper excogitatum tamen longæ aduectionis a brūdusio compascere in lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena reliquorum piscium uiuaria inuenit. Cuius deinde exemplum nobilitas secuta est. Philippus Hortensius Luculus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impēdio quam uillam ædificauerat euripum: & maria admisit. Qua de causa magnus Pompeius Xersem togatum eum appellabat. Quadringēta ipsius piscinæ. A defuncto illo uenire pisces.

Quis primus murenarum uiuaria fecerit. Ca. LV.

Vrenarum uiuarium priuatim excogitauit. C. Hirrus ante alios qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutua apēdit. Nam permutare quidem precio noluit: alia ue merce. Huius uillam iter quam modicum. xl. milibus piscinæ uendiderunt. Inuasit deinde singulorum pisciū amor. Apud baulos in parte baiana piscinam habuit Hortensius orator. Murenā adeo dilexit: ut exanimatam flesse credatur. In eadem uilla Antonia Drusi Murenæ quam diligebat in aures addidit. Cuius propter famam nōnulli baulos uidere cōcupiuerūt.

De coclearum uiuariis & quis primus instituit. Ca. LVI.

Oclearum uiuaria instituit Fuluius Hirpinus in Tarquinensi paulo ante ciuile bellum: quod cum Pompeio magno actum est: distictis quidem generibus earum: seperatim ut essent: albæ quæ in reatino agro nascuntur. Sepatim illyricæ: quibus magnitudo præcipua. Africanæ quibus fœconditas. Solitãæ quibus nobilitas. Quin & saginam earum cōmētatus est sapa & farre: aliisq; generibus. Vt cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit ut octoginta quadrantes caperent singularum calices auctor est. M. Va.

De piscibus terrenis Ca. LVII.

Iscium genera etiamnum a Theophrasto mira produntur circa babylonis rigua decedentibus fluuiis in cauernas aquas habetes remanere. Quosdā īde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu: contraq; uenantis refugere in suas cauernas: & ī iis obuersos stare. Capita eorū esse ranæ marinæ similia reliquas partes gobiorum. Branchias ut cæteris piscibus. Circa heracleam & toronem & lycum amnem esse multifaria. In ponto unum genus esse: quod extremas fluminū aquas sectetur: cauernasq; sibi faciat in terra: atq; ī iis uiuat etiam reciprocis amnibus siccato littore. Effodi ergo motu: demū corpo℞ uiuere eos approbãt. Circa heracleam

eandem eodemq; lyco.amne decedente ouis relictis in limo generari pisces :qui ad pa
bula petenda palpitent exiguis branchiis.Quod fieri non in digo humoris: propter
quos & anguillas diutius uidere exeptas aqs.Oua at i sicco maturari ut testudinu.Ea
dē i ponti regione apprehēdi i glacie piscium quosdam maxime gobiones non nisi pa
tinaꝝ calore uitalem motū fatentes .In iis quidē tametsi mirabilis:est aliqua rō.Idē tra
dit i paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus.In iis locis ubi
nullæ restagnēt aquæ.Miraturq; & ipse gigni sine coitu.Humoris quidē uim aliquā
inesse quā puteis arbitratur:cū nonnulli reperiātur pisces.Quicquid est hoc certe mi
nus admirabilem talparum facit uitam subterranei animalis:nisi forte uermiū terreno
rum & iis piscibus natura est.

De muribus nili. Ca. LVIII.

Erum omibus iis fidem nili inundatio affert omnia excedentem miracula.
u Quippe deturgente eo musculi reperiuntur inchoato opere.Genitalis aquæ
terræq; iam parte corporis uiuentes:nouissima effigie etiamnum terrena.

De anthia pisce:& quomodo capiatur. Ca. LIX.

Ec de anthia pisce sileri conuenit.Itaq; plerosq; aduerto credidisse apud cheli
n donias isulas quas diximus asiæ scopulos i mari ante ꝓmontoriū sitas.Ibi fre
quēs hic piscis & celeriter capitur uno genere:paruo nauigio & concolori ue
ste:eadēq; ora per aliquot dies cōtinuos piscator enauigat certo spatio:escāq; proiicit.
Quicquid ex eo mutetur:suspecta fraus prædæ ē.Cauēsq; quod timuit:cū id sæpe fa
ctū est:unus aliquando cōsuetudine inuitatus anthias escam apetit Notatur hic iten
tione diligēti:aut auctor spei:cōciliatorq; capturæ.Neq;.n.ē difficile cū per aliquot di
es solus accedere audeat:tandē & aliquos iuenit paulati comitatior . Postremo greges
adducit inumeros:iā uetustissimis qbusq; assuetis piscatorē agnoscere:& cibū e manu
cape.Tū ille paulū ultra digytos i esca iaculatus hamū singulos iuolat uerius q̄ capit
ab umbra nauis breui conatu absēs.Ita ne ceteri sētiāt alio itus excipiēte cētonibus ra
ptū:ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat.Cōciliatorē nosse ad hoc ꝓdest:ne ca
piat .Parcit piscator fugituro i reliquū gregē.Ferūt discordē sotiū duci sotio insidiatū
puchre noto cœpisse maleficia uolūtate. Agnitū i macello a sotio cuius iniuria erat: &
dati dāni formula ex edicto cōdēnatū.Addit Mutianus æstimata lite decē libris.Idem
āthiæ cū unū hamo teneri uiderit:spinis quas i dorso serratas hēnt lineā secare tradūt
eo q tenet extēdēte:ut ꝑcidi possit .At iter sargos ipse q tenet ad scopulos lineā terit.

Ræter hæc claros sapiētia auctores uideo De stellis marinis. Ca. LX.
p mirari stellā i mari.Ea figura ē ꝑua admodum caro itus:extra duriore callo.
Huic tā igneū feruorē esse tradūt:ut oīa i mari cōtacta adurat:Oēm cibū sta
ti pagat.Quibus sit hoc cognitū expimētis haud facile dixeri.Multo mirabilius dixeri
id cuius experiēdi quottidie occasio ē. De datylis:eorumq; miraculis. Ca. LXI.

Onchaꝝ e genere sūt datyli ab humanoꝝ unguiū similitudīe appellati.Iis na
c tura i tenebris remoto lumie alio fulgor clarere:& q̄to magis humorē habeāt
Lucere i ore mādētiū.Lucere i manibus:atq; etiā in solo:atq; ueste decidenti
bus guttis.ut proculdubio pateat succi illā naturā esse:quā miremur etiam i corpore.

De inimicitiis & amicitiis inter se aquatilium. Ca. LxII.

f Vnt & inimicitiaꝝ atq; concordiæ miracula Mugil & lupus mutuo odio fla
grāt.Cōger & murena caudas iter se prærodētes.Polypum in tātum locusta
pauet:ut si iusta uiderit omnino.moriatur.Locustam conger.Rursus polypū cōgri la
cerāt.Nigidius auctor ē prærodere caudam mugili lupum:eosdemq; statis mensibus
concordes esse.Omnes autem uiuere quibus caude sic amputētur.At e contrario ami
citie exempla sunt:præter:illos de quorum diximus sotietate.Balenæ musculus quan
doq; prægraui superciliorum pondere obrutis eius osculis infestantia magnitudinem
uada prænatans demonstrat:oculorūq; uice fūgitur.Hinc uolucrū naturæ dicetur.

De natura auium. Ca. I.

EQVITVR NATVRA auium: quarum grandissimi: & pene bestiarum generis strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinē equitis insidentis equo excedunt: celeritate uicūt. Ad hoc demū datis pēnis ut currentē adiuuent: cætero nō sūt uolucres: nec a terra tollunt. Vngulæ iis ceruinis similes: qbus dimicant: bisulcæ cōpræhēdendis lapidibus utiles quos i fuga cōtra sequentes ingerūt pedibus. Concoquēdi sine delectu deuorata mira natura. Sed nō minus stolidatas i tanta reliqui corporis altitudine cū colla frutice occultauerint latere sese existimantiū. Præmia ex iis oua propter amplitudinē pro quibusdam habitat uasis: conseque bellicos & galeas adornantes penæ.

De Phœnice. Ca. II.

Ethiopes atq; indi discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues. Et ante oēs nobilē arabiæ phœnicē. Haud scio an fabulose unū in toto orbe: nec uisū magnope. Aqlæ narratur magnitudine: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleā roseis caudā pennis distinguentibus. Cristis faciē: caputq; plumeo apice honestate. Primus atq; diligētissimus togatorum de eo pdidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo. Auctor ē neminē extitisse qui uiderit uescentē: Sacrū i arabia soli esse. Viuere ānis sexcētis sexaginta. Se nescentē casia thurisq; surculis construere nidū: replere odoribus: & sup emori. Ex ossibus deide ac medullis nasci prio ceu uermiculū: inde fieri pullū. Pricipioq; iusta funeri priori reddere: & totū deferre nidū ppe panciā in solis urbē: & in ara ibi deponere. Cū huius alitis uita magni cōuersionē āni fieri pdit idē Manilius. Iterūq; significatōes tempestatū & syderū eodē reuerti. Hoc aūt circa meridiē icipere. Quo die signū arietis sol itrauerit. Et fuisse eius cōuersionis annū pdente se. P. Licinio. M. Cornelio cons. ducentesimū qntūdecimū. Cornelius Valerianus phœnicē deuolauisse i ægyptū tradit. Q. Plautio Sex. Papinio cōs. Allatūq; eē in urbē Claudii pricipis cēsura āno urbis. dccc. & i comitio ppositū. Quod actis testatum est: Sed quæ falsa esse nemo dubitarit.

De aquilis. Ca. III.

X iis quas nouimus aqlæ maxius honos: maxia & uis. Sex earum genera. Meleatos a græcis dicta: eadēq; ualaria minima magnitudie: uiribus pcipua: colore nigricās: Sola aquilarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clāgore sine murmuratōe. Conuersat aūt i mōtibus. Secundi generis pigardus i oppidis & i campis albicante cauela: Tertii morphos: quā Homerus & parcnon uocat: aliq & plancū & anatariā: secunda magnitudine & ui: huicq; uita circa lacus. Phœmonœ Apollinis dicta filia dentes ei eē pdidit: mutæ alias carenti lingua. Eandēq; aquilarū nigerrimā pminentiore cauda. Cōsensit & Boetius. ingeniū est ei testitudies raptas frāgere e sublimi iaciendo. Quæ sors iteremit poetā Aeschylū: pdictā satis (ut ferūt) eius diei ruinam secura cæli fide cauentē. itē quarti generis est pcepterus: eadē moratur p lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine antecellens: sed imbellis & degener: utpote quā uerberet coruus. Eadem ieiunæ semper auidatis: & querulæ murmurationis. Sola aquilarū exanima fert corpora. Cæteræ cū occidere confidunt. Hæc facit ut quintū genus gnesion uocetur: uelut uerū solumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarū cōspectu. Superest halietus clarissima oculorū acie: librans ex alto sese: uisoq; in mari pisce præceps i mari ruens: & discussis pectore

hoc unde in Valerio ... & ... ... mortuus

aquis rapiens:Illa quam tertia diximus circa stagna aquaticas aues apetit:mergētes se
subide:donec sopitas lassatasq; rapiat.Spectanda dimicatio aue ad perfugia littorꝝ ten
dente:maxime si candensa harundo sit.Aquila in deiecto abigēte alio:& cū appetit ī la
cus cadente:umbrāq; suā nāti sub aqua a littore ostēdente.Rursus aue ī diuersa & ubi
minime se credat spectari emergēte.Hec cā ē gregati auibus natādi:qa plures simul n̄ ī
festant̄:respsu pēnarū hostē occæcantes.Sæpe & aqlæ ipsæ nō tolerātes pōdus apprehē
sū una mergūtur.Halietus tātū īplumes etiānū pullos suos ꝑcutiēs subide cogit auer-
sus ītueri solis radios :& si cōniuētē flentemq; aīaduertit:præcipitat e nido uelut adul
terinum & degenerem .Illum cuius acies firma contrasteterit :educat Halieti suum ge
nus non habēt:sed cx diuerso aquilarum coitu nascuntur.In quidem quod ex iis na
tum est in ossifragis genus habet:e quibus uultures progenerantur minores. Et ex iis
magni q omnino non generant:Quidam adiiciūt genus aquile:quam barbatā uocāt
thusi uero ossifragam:tribus primis & quinto.aquilarum generi medificatur.Nido la
pis ætites quem aliqui dixere gagiten:ad multa remedia utilis:nihil igne deperdēs.Est
autem lapis iste prægnans :intus cum quatias alio uelut in utero sonante.Sed uis illa
medica non nisi in nido direptis.Nidificant in petris & arboribus. Pariunt oua terna
Excludūnt pullos binos :uisi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt tedio nutrien
di.Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura prospitiens:ne omnium ferarum
foetus raperentur. Vngues quoq; earum inuertuntur diebus iis.Albescunt inedia pen
næ:ut merito partus suos oderint.Sed eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipi-
unt:& educāt cum suis. Verum adultos quoq; persequit̄ parens:& longe fugat, æmu
los scilicet rapinæ.Et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu
ut satietur indiget.Determinant ergo spatia :nec in proximo prædantur.Rapta non
protinus ferunt:sed primo deponunt:expartæq; pondus tunc demum habeunt. Op-
petunt non senio nec ægritudine:sed fame:in tantum superiore accrescente rostro.ut
aduncitas aperiri non queat. A meridiano autem tempore operantur:& uolant. Priori
bus horis diei donec impleantur hominum conuentu fora ignauæ sedent . Aquilarū
pēne mixtas reliquarum auium pennas deuorāt.Negant unq̄ solam hanc alitem ful
mine exanimatam.Ideo armigeram Ioui consuetudo iudicauit.

Quando legionqm signa esse cœperint: Ca. IIII.

Omanis eam legionibus C.Marius in secundo consulatu suo ꝓprie dicauit
r Erat & antea prima cū quattuor aliis lupis:minotauris:equis :apris:quæ sin
gulos ordines āteibant.Paucis ante ānis sola in acie portari cœperat: reliqua
in castris reliquebant̄.Marius in totū ea abdicauit.Ex eo notatum nō fere apud legi
ones unq̄ hybernatum esse ī castris ubi aqlarū nō sit iugum.Primo & secūdo generi n̄
minorꝝ tātū quadrupedū rapina:sed etiā cum ceruis proelia . Multū puluerē uoluta
tu collectio īsidiēs cornibus excutit ī oculos:penis ora uerberans:donec præcipitet ī ru
pes.Nec unus hostis illi satis ē. Acrior est cū dracone pugna:multoq; magis.āceps etiā
si ī ære.Oua hic cōsectat̄ aquilæ auiditaie malefica.At illa ob hoc rapit ubicūq; uisū
Ille multiplici nexu alas ligat:ita se implicans ut simul decidat .

Mirum de aquila . Ca V.

St ꝑcelebris apud seston urbē aquilæ gloria.Educatā a uirgīe retulisse gratiā
s aues primo mox deīde uenatus aggerētē.Defūctapostremo ī rogū accensum
eius iniecisse se se:& simul cōflagrasse.Quā ob causā īcolæ quod uocāt hero
um in eo loco fecere apellatū Iouis & uirginis:quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Ca VI.

Vlturū ꝑualēt nigri.Nidos nemo attigit.Ideo etiā fuere q putarēt illos ex ad-
u uerso orbe aduolare falso.Nidificāt.n.ī excelsissimis rupibus.Foetus qdē sæpe
cernūtur ferebini. Vmbritius auruspicū ī nostro æuo pitissimus pere tradit

oua.xiii. Vno ex iis reliqua oua nidumq; lustrare: mox abiicere. triduo autem ãte aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Ca. VII.

Anquãlem auem atq; imusulum augures romani magnæ quæstioni habẽt Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse: & sanqualem ossifragã Massurius sanquãlem ossifragam dicit esse. Immusulum aũt populũ aquilæ priusq̃ albicet cauda. Quidã post Mutium augurem uisos non esse romæ confirmaue re. Ego (quod uerisimilius est) in desidia reꝝ omniũ non arbitror agnitos.

De accipitribus. Ca. VIII.

Ccipitrum genera xvi. inuenimus. Ex iis circon claudũ altero pede prosperi mi augurii nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. Triorchẽ a numero testium cui principatũ in anguriis Phœmonoe dedit. Buteonẽ hunc appellãt romani Familia etiã ex eo cognominata cũ ꝓspero auspicio in ducis naui sedisset. Esaloa græci uocant: qui solus omni tẽpore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distincto generum ex auiditate. Alii nõ nisi ex terra rapiunt auem. Alii nõ nisi circa arbores uolitantẽ. Alii sedentẽ sublimi. Aliqui uolantẽ in apto. Itaq; & colũbæ nouere ex iis picula: uisoq; cõsidũt: uel subuolant: cõtra naturã eius auxiliantes sibi: i insula africæ cerno i oceano. Accipitres totius massiliæ humi fœtificãt: nec alibi nascuntur illis assueti gentibus. In thraciæ pte super amphipolim hoĩes atq; accipitres societate quadã aucupant Hi ex siluis & harundinetis excitãt aues: Illi supuolantes deprimũt. Rursus captas aucupes diuidũt cũ iis. Traditũ ẽ missas in sublime ibi excipere eos: & cũ tẽpus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionẽ. Simile quidã lupi apud mæotin paludẽ faciũt. Nã nisi partẽ a piscãtibus suã accepere: expansa eoꝝ retia lacerãt. Accipitres auium non edũt corda. Nocturnus accipiter cymindus uocatur: rarus etiã in siluis: interdiu minus cernẽs. Bellũ interneciuũ gerit cum aquila: coherentesq; sæpe prehenduntur.

De cocyce quæ a suo genere interimitur. Ca. IX.

Ocyx ex accipitre uidetur fieri: tempore anni figuram mutans: quoniã tũc non apparent reliqui: nisi perq̃ paucis diebus. Ipseq; modico tempore æstatis uisus non cernitur postea. Est autem neq; aduncis unguibus solus accipitrum: nec capite similis illis: neq; alio q̃ colore: ac rictu columbi potius. Quin absummuntur ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omniũ auis a suo genere interempta. Mutãt autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis maxime palumbiũ maiori ex parte singula oua: quod nulla alia auis raro bina. Cã subiiciendi pullos putatur: ꝗ sciat se inuisam cũctis auibus. Nam minuta quoq; infestant. Ita non fore tutã generi suo stirpem opinatur ni fefellerit. Quare nullum facit nidũ: alioquin trepidũ animal. Educat ergo subditũ adulterato fœta nixu. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pinguescit & nitidus in se nutricem conuersit. Illa gaudet eius specie: miraturq; sese ipsam: ꝗ talẽ peperit. Suos cõparatione eius dannat ut alienos: absũmiq; etiã se inspectante patitur: donec corripit ipsam quoq; iam uolandi potens: Nulla tũ auium suauitate carnis cõparat illi.

De miluis. Ca. X

Ilui ex eodẽ accipitrũ genere magnitudie differũt. Notatũ i iis rapacissimã & famelicã semp alitẽ nihil esculẽti rapere unq̃ ex funeꝝ ferculis: nec olympiæ ex ara. Ac ne ferentiũ qdẽ manibus: nisi lugubri municipioꝝ imolãtiũ ostento. Iidẽ uidẽtur artẽ gubernãdi docuisse cauda flexibus i cælo mõstrãte natura quod opus esset i ꝓfundo. Milui & ipsi hybernis mẽsibus latẽt: nõ tamẽ ãte hyrũdines abeũtes. Tradũtur ãt & solstitiis affici podagra.

Digestio auiũ ꝑ genera. Ca. XI

u Olucrum prima distinctio pedibus maxime constat: Aut. n. adũcos ungues habẽt: aut digitos: aut palmipedum ĩ genere sunt: uti ãseres: & aquaticæ fere aues. Aduncos ungues habentia carne tãtum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus cornice: coruis: bubone. Ca. XII.

c Ornices & alio pabulo. Vtq; duritiã nucis rostro repugnãtẽ uolãtes ĩ altũ in saxa tegulas ue iaciũt itez ac sæpius: donec quassatã pfringere queãt. Ipsa ales ẽ iauspicatæ garrulitatis: a qbusdã tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinum aduẽtũ notat eã ĩ Mineruæ Ineis tẽplisq; raro: alicubi oĩo nõ aspici: sicut athenis. Præterea sola hæc etiã uolãtes pollos aliquãdiu pascit. Inauspicatissima fœtus tempore: hoc ẽ post solstitiũ. Cæteræ omnes ex eodem genere pellũt nidis pullos: ac uolare cogũt: sicut & corui: q & ipsi ñ carne tãtũ alunt: sed robustos quoq; fœtus suos fugãt lõgius: Itaq; paruis ĩ uicis nõ plus bina cõiugia sũt. Circa cranonẽ qdẽ thessaliæ singula ppetũo. Genitores soboli loco cedũt. Diuersa ĩ hac & supradicta alite qdã. Corui ãte solstitiũ generãt. Itẽ egrescũt sexagenis diebus: siti maxime ãteq̃ sici coquãtur autũno. Cornix ab eo tẽpore corripit morbo. Corui pariũt cũ plurimũ qnos. Ore eos parer aũt coire uulgus arbitrat. Ideoq; grauidas si ederit coruinũ ouũ p os partũ reddere: atq; in totũ difficulter parere: si tecto ĩferant. Aristoteles negat. Nõ hercule magis q̃ in egypto ĩbim. Sed illã exosculationẽ quæ sæpe cernit: qualẽ ĩ columbis eẽ. Corui iauspitiis soli uidẽtur ĩtellectũ habere significationũ suaz. Nã cũ mediæ hospites occisi sũt: oẽs e peloponẽso & attica regione uolauerũt. Pessima eoz significatio cũ glutiũt uocem uelut strãgulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habẽt: ut noctue: bubo: ululæ. Oĩm hoz hebetes ĩterdiu oculi. Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auspitiis. Deserta incolit: nec tãtũ desolata sed dira etiã & iaccessa. Noctis mõstrũ: nec cantu aliquo uocali: sed gemitu. Itaq; ĩ urbibus aut oĩoĩ luce uisus diz ostẽtũ ẽ. Priuatorũ domibus ĩ sidẽtẽ plurimũ scio ñ fuisse feralẽ. Volat nunq̃ quo libet: sed trãsuersus aufertur. Capitolii cellã ipsã ĩtrauit Sex. Papellio Istro. L. Pediano cõs. ppter quod nonis martiis urbs lustrata ẽ eo anno.

De incendiaria aue. Ca. XIII.

i Nauspicata ẽ & ĩcendiaria auisi: ppter q̃ sæpenumero lustratã urbẽ ĩ ãnalib9 ĩuenim9 sicut L. Crasso C. Mario cõs. Quo ãno & bubõe uiso lustrata ẽ. Quæ sit auis ea nec reperit nec tradit. Quidã ita ĩterp̃tantur incendiariam eẽ q̃cũque apparuerit carbonẽ ferẽs ex aris uel altaribus. Alii spĩturnicẽ eã uocãt: Sed hæc ipsa quæ esset ĩter aues: q se scire diceret ñ ĩueni.

De cliuina. Ca. XIIII.

c Liuinã quoq; auẽ ab antiquis noĩatam aiaduerto ignorari. Quidã clamatoriam dicunt. Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidiũ subis appellat auis: quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Ca. XV.

s Vnt præterea cõplura genera depicta ĩ hetrusca disciplina sæculis nõ uisa: q̃ nũc defecisse miz ẽ: cum abundet etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Ca. XVI.

e X ternoz de auguriis peritissime scripsisse illapsas noĩe putat. Is tradit noctuam bubonẽ picũ arbores cauantẽ: trogonẽ cornicẽ a cauda de ouo exire. quoniã põder capitũ puersa oua posteriorẽ partẽ corpoz fouẽdã matri. appelicẽt

De noctuis. Ca. XVII.

n Octuaz cõtras aues solers dimicatio. Maiore circũdatæ multitudĩe resupine pedibus repugnẽt: collecteq; ĩ arcũ rostro & ũguibus totæ tegũtur. Auxiliat accipiter collegio quodã naturæ. bellũq; ptit. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare & nouẽ uoces habere. tradit Nigidius.

De pico martio Ca. XVIII.

s Vnt & paruæ aues uncoz unguiũ. ut picus martius: cognomine ĩsignes & ĩ auspitiis magnæ: Quo ĩ genere arboz cauatores scãdẽtes ĩ subrectũ feliũ mõ Illi uero & supini pcussi corticis sono pabulũ subesse ĩtelligũt. Pullos ĩ. cauis

X

educant auiũ ſoli. Adactus cauernis eorũ a paſtore cuneus admota quadã herba ab iis elabi credit̃ uulgo Trebius auctor eſt clauũ uel cuneũ adactũ quanta ui libeat in arbores: in quibus nidũ habeat ſtatĩ exilire cũ crepitu arboris: cũ inſederit clauo aut cuneo Ipſi principales latio ſũt ĩ auguriis a rege qui nomẽ huic aui dedit. Vnũ eorũ præſcitũ tranſire nõ queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis ĩ foro iura ꝑ tribunali reddentis ſedit ita placide ut manu appræhenderet̃. Rñdere uates: exitũ ĩperio portendi ſi dimitteret̃. At ſi exanimaret̃: ꝑtori. Et ille auẽ ꝓtinus concerpſit. Nec multo poſt impleuit ꝓdigiũ. Veſcunt̃ & glande ĩ hoc genere: pomiſq; multæ: ſed quæ carne tantũ non uiuunt. Excepto miluo: quod ipſum ĩ auguriis dirum eſt.

De uncos ungues habentibus & digytos. Ca. XIX.

u Ncos ungues habentes oĩo non congregant̃: & ſibi quoq; prædant̃. Sũt autẽ oẽs fere altiuolæ præter nocturnas & magis maiores. Omnibus quibus alæ grandes corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro conſiſtunt curuatura unguium prohibente. Nunc de ſecundo ordine dicamus: qui ĩ duas diuidit̃ ſpecies: oſcines & alites. Illarũ generi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent ordine omnes reliquas.

De Pauonibus: & quis eos primus comederit. Ca. XX

i N his Pauonũ genus cũ formam tum intellectũ eius & gloriã geminantes. Laudatus expandit colores aduerſo maxĩe ſole: qa ſic fulgẽtius radiat. Simul umbræ quoſdã repcuſſus cæteris q in opaco clarius micãt. Cõcaua qrit cauda. Oẽſq; in aceruũ contrahit pẽnarũ quos ſpectari gaudet oculos. Idẽ cauda annuis uicibus amiſſa cũ foliis arborũ donec renaſcat̃ iterũ cũ flore: pudibundus ac mœrẽs q̃rit latebrã. Viuit annis. xxv. Colores ĩcipit fundere ĩ trimatu. Ab auctoribus ñ glorioſũ tantũ aĩal tradit̃: ſed & maliuolũ: ſicut anſerũ uerecundũ. Quoniã has quoq; quidã addiderũt notas ĩ his: haud ꝓbatas mihi. Pauonẽ cibi gratia romæ primus occidit orator Hortenſius adiiciali cœna ſacerdotii. Saginare primus iſtituit circa nouiſſimũ piraticũ bellũ. M. Aufidius Lurco: exq; eo q̃ſtu redditus is ſeſtertium ſexagena milia habuit.

De gallis & q̃uo caſtrentur: & de gallinaceo locuto. Ca. XXI

p Roxime gloriam ſentiunt & hi noſtri ugiles nocturni: quos excitandis ĩ opera mortalibus rumpendoq; ſonno natura genuit. Norunt ſydera: & ternas diſtingunt horas ĩterdiu cantu. Cum ſole eunt cubitũ. Quartaq; caſtrenſi uigilia ad curas laboreq; reuocant. Nec ſolis ortũ incautis patiuntur obrepere. Diemq; uenientẽ nunciant cantu. Ipſũ. uero cantũ plauſu laterũ. Imperitant ſuo generi: & regnũ in quacũq; ſunt domo exercent. Dimicatione parit̃ hoc quoq; inter ipſos: uelut iõ tæla agnatã cruribus ſuis ĩtelligentes. Nec finis ſæpe cõmoriẽtibus. Quod ſi palma cõtingit: ſtatĩ in uictoria canunt: ſeq; ipſi principes teſtant̃. Victus occultat̃ ſilens: ægreq; ſeruitium patitur. Et plebs. tñ æque ſuperba gradit̃: ardua ceruice: criſtis celſa. Cæluq; ſolum uolucrum aſpicit crebro. In ſublime quoq; caudam ſalcatam erigens. Itaq; terrori ſunt etiam leonibus generoſiſſimis ferarum. Iam ex his quidam ad bella tantũ & prœlia aſſidua naſcuntur: quibus etiam patrias nobilitarunt rhodum ac tanagram Secundus eſt honos habitus melicis & chalcidicis: ut plane dignæ aliti tantum honoris præbeat romana purpura. Horum ſunt tripudia ſolliſtima. Hi magiſtratus noſtros quottidie regunt: domoſq; ipſi ſuas claudunt: aut referãt. Hi faſces romanos impellũt aut retinent. Iubent acies aut prohibent. Victoriam omnium toto orbe partarũ auſpices. Hi maxime terrarum ĩperio ĩperitant. Ex iis etiam fibræ ſunt: quæ haud aliter q̃ optimæ uictimæ diis gratæ: Habent oſtenta ex ſe & præpoſteri eorũq; ueſpertiniq; cantus. Nãq; totis noctibus canendo boetiis nobilem illam aduerſus lacedemonios præſagiuere uictoriã. Ita cõiecta interprætatione: quoniam uicta ales illa non caneret. Deſinunt canere caſtrati. Quod duobus fit modis: lũbis aduſtis candente ferro: aut imis

hortensius
primus [illegible]
[illegible]

Quare [illegible]
[illegible] rapi

cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pigue fcūt. Pergami oībus annis spectaculū galloꝝ publice edit̄ ceu gladiatorum. Inuenit̄ i annalibus i ariminēsi agro. M. Lepido Q. Catulo cōs. i uilla Galerii locutū gallinaceū semel quod eqdē scrā

De āseribꝯ & qs primus iecur āserinū cōederit: & ꝺ adipe āserino comageno. Ca. XXII.

St & anseri uigil cura capitolio testata defēso: per id tempus canum silētio p ditis rebus. Quam ob rem cibaria anseꝝ cēsores iprimis locāt. Quin & fama amoris. Argis dilecta forma pueri noie oleni &: Glauces Ptolemeo regi cithara canentis quam eodem tpe & aries amasse proditur. Pōt & sapiētiæ uideri intellectus iis esse: ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicitur: nusq̄ ab eo non i publico non in balneis: non noctu: nō interdiu digressū. Nostri sapientiores qui eos iecoris bonitate nouere Fartilibus i magnā āplitudinē crescit: exeptū quoq; lacte mulso augetur. Nec sine causa in questione est. Quis primus tātum bonum inuenerit. Scipio an. Metellus uir cōsularis an. M. Sestius eadē ætate eques Ro. Sed (quod cōstat) Messalinus Cotta Messalæ oratoris filius palmas pedum ex iis torrere: atq; pattinis cū gallinaceorum cristis condire repperit. Tribuetur. n. a me culinis cuiusq; palma: cum fide. Mirum iu hac alite: ex hurinis romam pedibus uenere. Fessi ꝓferuntur ad primos. Ita cæteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal i pluma. Velluntur quibusdē locis bis āno. Rursus plumigeri uestiūtur: molliorq; quæ corpori q̄ ꝓxima. Et germania laudatissima: Candidi ibi: ueꝝ minores: ganzæ uocantur. Precium plumæ eoꝝ i libras denarii qni. Et ide crimia pleruq; auxiliarum præfectis a uigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; delitiæ ꝓcessere: ut sine hoc instrumento durare iā ne uiroꝝ qdem ceruices. possint. Aliud repperit syriæ pars quæ comagene uocatur. Adipe eorum in uase æreo cū cinamo niue multa obrutum: ac rigore gelido maceratum ad usum præclari medicaminis: quod ab gēte dicit̄ comagenū Anserum generis sunt penolopes: & quibus lautiores epulas non nouit britānia chenalopeces fere ansere minores. Decet & erythrotaonas suus nitor: absolutaq; nigritia: in superciliis cocci rubor. Alterum eoꝝ genus uultuꝝ magnitudinem excedit: quoꝝ & colorem reddit. Nec ulla auis excepto strutiocamelo maius corpore iplens pōdus in tātū aucta ut i terra quoq; imobilis prehendatur. Gignunt eos alpes: & septētrionalis regio. In auiariis saporē perdūt. Moriūtur cōtumatia spiritu reuocato. Proximæ eis sūt quas hispania aues tardas appellat. græci otidas: dānatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla odoris tedium exemplo sequitur.

De gruibus ciconiis oloribus & pegrinis auibus & coturnicibus ꝺ glotte. Ca. XXIII.

I Nducias habet gens pygmeoꝝ absessu gruū) ut diximus) cum iis dimicantium. Immēsus ē tractus quo ueniūt si qs reputet amari eoo. Quādo ꝓficiscuntur cōsētiunt. Volāt ad ꝓspitiēdū altæ. Ducē quē sequātur eligūt In extremo agmine per uices qui acclament dispositos habēt: & q̄ gregē uoce cōtineāt. Excubias habent nocturnis tēporibus lapillū pede sustinētes: qui lassatis sono decidēs idiligētiā sono coarguat. Ceteræ dormiūt capite subter alā cōdito alternis pedibus isistētes. Dux erecto ꝓuidet collo: ac prædicit. Eæ e ædē māsuefactæ lasciuiūt: gyrosq; quosdā idecoro cursu uel sigulæ pagūt. Certū ē pōtum trāsuolaturas primū omniū angustias petere iter duo ꝓmōtoria criumetopū & caraben. Mox saburra stabiliri Cū mediū trāsierit: abiici lapillos e pedibus. Cū attigerit cōtinētē: & e gutture harenā. Cornelius Nepos q Diui Augusti pricipatu obbiit cū scriberet turdos pauloāte cœptos saginari: addidit ciconias magis placere q̄ grues: cū hæc nūc ales iter primas expetatur: illā nemo uelit tetigisse. Ciconiæ quo nā e loco ueniāt. aut quo se referāt incōptum adhuc ē. E lōgiquo uenire nō dubiū eodē quo grues mō. Illas hyemis: has æstatis aduenas. Abituræ cōgregātur i loco certo: comitataeq; sic: ut nulla sui generis reliquat̄ nisi captiua & serua ceu lege prædicta die recedūt. Nemo uidit agmē discedētiū: cū discessuꝝ appareat: nec ue

nire: sed uenisse cernimus. Vtrūq; nocturnis fit tpribus: & quis ultra citra ue puolent nunq̄ tñ aduenisse usq̄: nisi noctu existimant. Pithonis comē uocant i asia patētibus cāpis: ubi cōgregatæ inter se cōmurmurant. Eā deniq; q̄ nouissimo aduenit lacerant: atq; ita abeunt. Notatū post idus augustas nō temere uisas ibi. Sūt q ciconiis nō inesse linguas cōfirment. Honos iis serpentiū exitio tantus: ut i thessalia capitale fuerit occi-disse: eadē legibus pœna: q̄ i homicida. Simili anseres quoq; & olores rōe cōmeant. Sed hoꝝ uolatus cernit: liburnicaꝝ more rostrato ipetu feruntur: facilius ita findētes aera: q̄ si recta fronte ipellerent a tergo sensim dilatante se cuneo porrigit agmen: largeq; ipellē-ti pbetur auræ. Colla iponunt pcedentibus. Fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdē repetunt. Genetricū senectā inuicē educaut. Oloꝝ morte narratur flebilis cā tūs falsis (ut arbitror) aliquot experimētis. Idē mutua carne uescunt iter se. Veꝝ hæc cōmeanti p maria terrasq; pegrinatio nō patit deferri minores quoq; qbus ē natura similis. Vtrūq; enī supradictas magnitudo & uires corpoꝝ inuitare uideri pñt. Cotur nices ēt semp anteueniunt q̄ grues. Parua auis: & cū ad nos uenit terrestris potius q̄ subli nis. Aduolant & eæ simili mō nō sine periculo nauigantiū: cū appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe icidūt: & hoc semp noctu: mergūtq; nauigia. Interest iis per hospitia certa. Austro nō uolant humido .s. & grauiore uento. Aura tñ uehi uolunt: p pter pondus corpoꝝ: uiresq; paruas. Hinc uolantiū illa cōquestio labore expressa. Aqlo ne ergo maxie uolant ortygometra duce. Primā eaꝝ terræ appropinquantē accipiter rapit. Et semp hic remeantes comitatū sollicitant. Abeuntq; una p sua signa glottis & ottus & cenchramus. Glottis p longā exerit linguā unde ei nomen. Hanc in initio blā dita pegrinatione auide pfocam pœnitentia in uolatu cū labore scilicet subit. Reuer ti incomitatā piget: & sequi: nec unq̄ plus uno die pagit. In proximo hospitio deserit. Verū inuenit alia antecedente anno relicta. Simili modo in singulos dies. Cēchramus pseuerantior festinat ēt puenire ad expetitas sibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: ad monetq; itineris. Otus bubone minor ē: noctuis maior: auribus plumeis eminētibus: unde & nomen illi. Quidā latine asionē uocant. Imitatrix alias auis ac parasita: & quo dam genere saltatrix. Capit haud difficulter noctuæ: intenta in aliquo circūeunte alio. Quod si uentus agmen aduerso flatu cœperit inhibere pondusculis lapidū apprehēsis aut gutture harena repleto stabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni semen gratissimus cibus. Quam ob cām eas dānauere mensis. Simulq; comitialem propter morbū despui suetum: quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

De hirundinibus: merulis: turdis: & sturnis: turturibus & palūbis. Ca. XXIIII

Beunt & hirundines hybernis mensibus sola carne uescens auis: ex iis q̄ adū-
a cos ungues nō habent: sed in uicina abeunt: africos secutæ montiū recessus Inuentæq; iā sunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebaꝝ tecta subire negant: quo niā urbs illa sæpius capta sit. Nec biziæ in thracia pp scelera Terei. Cecina uolterranus equestris ordinis quadrigaꝝ dñs cōpræhensas in urbē secum afferens uictoriæ nūtias amicis mittebat: in eundē nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius pi ctor in annalibus suis: cū obsideret psidiū romanū a ligustinis hirundinē a pullis ad se cū epistola allatā: ut lino ad pedē eius alligato modis significaret quottidie aduenientē auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & sturni simili mō in uicina. Sed ii plumā nō amittunt: nec occultant nisi spe cibi: quo hybernum pabulū petant. Itaq; i germania hyme maxime turdi cernunt. Vere turtur occultat: pēnasq; amittit. Abeunt & palūbes quo nā & i iis incertum. Sturnoꝝ generi pprium cateruati uolare & quodam pilæ orbe circūagionibus i mediū agment endentibus. Volucrū soli hirun dini flexuosi uolatus: uelox celeritas: qbus ex causis neq; rapinæ cæterarum alitum ob noxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perēnes: quæ semestres: quæ trimestres. Ca. XXV.

Emptorum magna differentia auibus. Perennes ut columbae. Semestres ut hirundines Trimestres ut turdi: & turtures: & quae cum foetum eduxere abeunt. ut galguli: upupe

De auibus mira. Ca. XXVI.

Uctores sunt omnibus annis aduolare ilium ex aethiopia aues. & confligere ad Memnonis sepulchrum: quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in aethiopia circa regiam Memnonis exploratum sibi Cremutius tradit. simili modo pugnant meleagrides in boetiae africae: hoc est gallinarum genus gibberum: uariis sperum plumis: quae nouissimae sunt peregrina. rumauium in mensas receptae propter ingratum uirus. Verum meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. Ca. XXVII.

Eleucides aues uocatur: quarum aduentum: ab Ioue precibus impetrant casini montis incolae fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant: quo ue abeant compatum nunquam conspectis nisi cum praesidio earum indiget. De ibi Ca. XXVIII.

Nuocant & aegyptii ibes suas contra serpentium aduentum. Et cyrenaici Achorem deum muscarum multitudine pestilentiam afferente: quae protinus intereunt quam litatum est illi deo.

Quae aues in quibus locis non sunt: & quae mutant colorem & uocem & lusiniis. Ca. XXIX.

Eed in secessu auium & noctuae paucis diebus latere tradunt. Quarum genus in creta insula non est: & etiam si qua inuecta sit emoritur. Nam haec quoque mira naturae differentia. Alia aliis locis negat: tamquam genera frugum fruticum ue: sic & animalium non nasci: translatitiorumque inuecta mori. Mirum quidem est illud unius generis aliti aduersum. Quae nam est iis naturae inuidia: aut quae terrarum dicati auibus termini: Rhodus aquilam non habet. Transpadana italia iuxta alpes larium lacum appellat amoenum arbusto agrum: ad quem ciconiae non transmeant. Sicuti nec octauum circa lapidem ab eo. Immensa alioquin finitimo insubrum tractu examina gracculorum monedularum: cui soli aui furacitas auri argentique praecipue mira est. Picus martius in tarentino agro negatur esse. Nuper & adhuc tamen rara ab apennino ad urbem uersus cerni coepere picarum genera quae longa insignes cauda uariae appellant. Proprium iis caluescere omnibus annis cum seritur rapa. Perdices non transuolant boetiae fines in attica. Nec ulla auis in ponto insula in qua sepultus est Achilles infestat sacratam ei aedem. In fidennate agro iuxta urbem ciconie nec nidum faciunt. At in agrum uolaternarum palumbium uis e mari quotannis aduolat. Rome in aedem Herculis in foro boario nec muscae nec canes intrant. Multa preterea similia: quae prudens subinde omitto in singulis generibus fastidio parcens. Quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in asia etiam columbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: fere mutant colorem uocemque tempore anni ac repente fiunt alie. Quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eae enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra rufescit. Canit aestate: hyeme balbutit: circa solstitium muta Rostrum quoque anniculis in ebur transfiguratur dumtaxat maribus. Turdis collor aestate circa collum uarius: hyeme concolor. Lusiniis diebus ac noctibus continuis quindecim garrulus sine intermissu cantus: densante se frondium germine non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpusculo: tam pertinax spiritus. Deinde in una perfecta musicae scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum: nunc uariatur inflexo: nunc distinguitur conciso: copulatur intorto: promittitur: reuocatur: infuscatur ex inopinato. interdum & secum ipsa murmurat: plenus grauis: acutus: creber: extentus: ubi uisum est uibrans: summus: medius: imus. Breuiterque omnia tam paruulis in faucibus: quae tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit. Ut non sit dubium hanc suauitatem praemonstratam efficaci auspicio: cum in ore Stersicori cecinit infantis. At ne quis dubitet artes esse plures singulis sunt cantus: & non idem omnibus: sed suus cuique. Certant inter se. palamque animosa contentio est: Victa morte finit saepe uitam spiritu prius deficiente quam cantu.

Meditant̃ aliæ iuniores: uersusq; quos imittent̃ accipiũt. Audit discipula itentõe magna: & reddit: uicibusq; reticent: Intelligat̃ emendatæ correctio: & i docente quædã repræhensio. Ergo seruo℞ illis ꝑcia sũt: & qdem ampliora q̃ qbus oli armigeri parabant̃. Candidã scio icondita: alioqn quod ẽ ꝓpe inusitatũ uenisse: quæ Agrippinæ Claudii principis cõiugi dono daret̃. Visũ iã sæpe iussas canere cœpisse: & cũ symphonia alternasse. Sicut hoĩes reptos q sonum ea℞ audita in transuersas labias fronde arundĩea. q̃si foramine ĩspirantis linguæ: ut parua aliqua apposita mora idiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tanq̃ artifices argutiæ a. xv. diebus paulatĩ desinunt: nec ut fatigatas possis dicere aut fatiatas. Mox æstu aucto in totũ alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutat̃ & color. Postremo hyeme ipsa nõ cernitur. Linguis ea℞ tenuitas illa prima non ẽ: quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo: cũ plurimũ sena oua. Alia rõ ficedulis N i formam simul coloreq; mutant. Hoc nomẽ non nisi autũno hñt: postea melãcoryphi uocant̃. Sic & erythacus hyeme: idẽ phœnicurus æstate. Mutat & upupa: ut tradit Aeschilus poeta. Obscena alias pastu auis. Crista uisenda plicatili: cõtrahens eam subrigensq; p longitudinẽ capitis. Oenanthe qdem ẽt status latebræ dies habet: exoriente syrio occultata: ab occasu eiusdem ꝑdit. Quod miremur ipsis diebus utrũq;. Chlorion quoq; qui totus est luteus: hyeme nõ uisus circa solstitia procedit.

De merulis. Ca. XXX.

m Erulæ circa cyllenem arcadiæ nec usq̃ aliubi cãdidæ nascunt̃. Ibis circa pelusium tantũ nigra ẽ cæteris oĩbus locis candida.

Tempus auium genituræ. Ca. XXXI.

o Scines ꝑter exceptas nõ temere fœtus faciunt añ æquinoctiũ uernũ: aut post autũnale. Ante solstitiũ aũt dubios: post solstitium uitales.

De halcyõibus: & dieb9 ea℞ nauigabilib9 & gauie: & reliquo aq̃tica℞ gñere. Ca. XXXII

e Oq; maxĩe sunt isignes halcyones. Dies ea℞ partus qui maria quoq; nauigãt nouere. Ipsa auis paulo amplior passere: colore cyaneo ex parte maiore tantũ purpureis & candidis admixtis pẽnis: collo gracili ac ꝓcero. Alte℞ genus earũ magnitudine distinguit̃ & cantu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonẽ uidere rarissimum ẽ: nec nisi uergi lia℞ occasu: & circa solstitia brumã ue naue alienando circũuolata statim in latebras abeuntem: Fœtificant bruma: qui dies halcyonides uocant̃: placido mari per eos & nauigabili siculo maxime. In reliquis partibus est quidẽ mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciunt autem septem ãte brumam diebus nidos: & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent: pilæ figura paulum eminenti: ore perq̃ angusto: grandium spongia℞ similitudine. Ferro intercidi non queunt. Franguntur q; ictu ualido: ut spuma arida maris. Nec unde confingantur inuenitur. Putant ex spinis aculeatis. Piscibus enim uiuunt. Subeunt & in amnes Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant. Mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gaui æ æstate: mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificantiũ auiũ argathylis cinnamulgis & ꝑdicibus. Ca. XXXIII

h Alcyonum nidi figuram reliquarum quoq; solertiæ nos admonet. Neq; alia parte ingenia auiũ magis admiranda. Hirundines luto cõstruunt: stramẽto roborãt. Si qñ iopia ẽ luti: madefactũ multa aqua pẽnis puluerẽ spargũt. ipm uero nidũ mollibus plumis floccisq; cõsternunt tepefaciendis ouis simul: ne durus sit ĩfantibus pullis: in fœtu sũma eq̃tate alternant cibũ. Notabili mũdicia egerũt excremẽta pullorum: Adultioresq; circũagi docent: & foras saturitatem emittere. Alte℞ genus hirundinum est rusticarum & agrestium: quæ raro in domibus diuersos figura. sed eadem materia configunt nidos totos supinos faucibus porrectis in angustum utero capaci. Mi℞ q̃ picia occultandis habiles pullis: & substernẽdis molles. in ægypti heracleotico ostio molẽ cõtinuatõe nido℞ euagãti nilo inexpugnabilẽ opponũt stadii fere uni

us spatio: quod humano opere pfici nō possset. In eadē ægypto iuxta opidū coptō isula ē sacra Isidi: quā ne laceret amnis idē muniūt opere icipiētibus uernis diebus paltea & stramēto rostro firmātes cōtinuatis p triduū noctibus tanto labore: ut multas i opere emori cōstet. Eaq; militia illis cū āno redit semp. Tertiū ē earū genus quæ ripas excauāt atq; ita i terrā fœtificāt. Harū pulli ad cinerē ābusti mortifero fauciū malo multisq; alijs morbis humani corporis medētur. Nō faciūt hæ nidos. Migrātq; multis dieb⁹ āte si futurū ē ut auctus amnis attigat: i genere uiteriparū ē: ut nidus ex musco arido ita absoluta pficiatur pila: ut iueniri nō possit additus. Argathylis appellatur: eadē figura ex lino itexēs. Picorū aliquis suspēdit i surculo primis i ramis cyathi mō: ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos qdē ipsos dependētes pedibus sōnū capere cōfirmant qa tutiores ita se sperāt. Iā publicū qdē oīum ē tabulata ramorū sustinēdo nido puide eligere: cameraq; ab hymbri aut frōde ptegere dēsa. In arabia cinamulgus auis apellatur. Cinami surculis nidificat. Plūbatis igit eos sagittis decutiūt idigenæ mercis gratia In scythis auis magnitudine otidis binos parit i leporina pelle semp i cacuminibus ramorū suspēsa. Picæ cū diligētius uisū ab homine nidū sēsere: oua trāsgerūt alio. Hoc i his auibus: quarū digyti ñ sit accomodati cōplectēdis trāsferēdisq; ouis miro tradit modo. Nāq; surculo sup bina oua iposito ac ferruminato alui glutino subdita ceruice medio æque utriq; libra deportāt alio. Nec uero iis minor solertia: quæ cunabula i terra faciūt corporis grauitate phibitæ sublime petere. Merops uocat genitores suos recōditos pascēs pallido itus colore pēnarū: supne cyaneo: priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedū defossa altitudie. Perdices spina & frutice sic muniūt receptaculū: ut cōtra feras abūde uallētur. Ouis stragulū mole puluere cōtumulāt: nec i quo loco pepere icubāt. Neue cui frequētior cōuersatio sit suspecta: trāsferūt alio. Ille qdē & maritos suos fallūt: quoniā itēperātia libidinis frāgūt earū oua: ne cubādo detineātur. Tūc iter se dimicāt mares desiderio fœminarū. Victū aiūt unerē pati. Id qdē & coturnices. Trogus iqt & gallinaceos aliquādo. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri premi scue. Capiūtur quoq; pugnatiitate eiusdē libidinis cōtra aucupis iudicē exeūte i prœliū duce totius gregis. Capto eo pcedit alter: ac subide siguli. Rursus circa cōceptū fœminæ capiūtur cōtra aucupē fœmina exeūte: ut rixādo abigat eū. Nec i aīali alio par op⁹ libidinis. Si cōtra mares steterit fœminæ: aura ab iis flāte pgnā es fiūt. Hiātes aūt exerta ligua p id tēpus æstuāt: concipiūtq; supuolātiū afflatu sepe uoce tātū audita masculi. Adoq; uicit libido ēt fœt⁹caritatē: ut illa furti & i occullo icubās cū sit fœmina aucupe accedēte ac marē recanat: reuocetq;: & ultro prœbeat se libidini. Rabie qdē tāta ferūtur ut i capite aucupātiū sæpe cæcæ metu sedeāt: Si ad nidū is cœperit accedere pcurrit ad pedes eius fœta prægrauē aut delūbē sese simulās: subitoq; i pcursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala: aut pedibus. Aut pcurrit iterū iāiā prehēsurū effugiēs spe frustrās: donec i diuersū abducat a nidis: Eadē iā pauore libera ac materna uocāte cura in sulco resupina gleba se terra pedibus apprehensa operit. Perdicū uita ad xvi. annos durare existimatur:

De columbis. Ca. XXXIIII.

a

Bis columbarum gesta spectātur maxime simili rōe. Mores iidē. sed pudicitia illis prima & neutri nota adulterii. Cōiugii fidē nō uiolāt: comunēq; seruant domum. Nisi celebs aut uidua domū nō relinquit. Et ipericsos mares subinde etiā iniquos ferūt. Quippe suspitio est adulterii: quis natura non sit. Tunc plenū qrela guttur sæuiq; rostro ictus: mox in satisfatione exosculatio: & circa ueneris pces crebis predum orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora insspuunt: præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum cum bibant colla non resupinare large bibere iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Ca. XXXV.

uere palũbes ad tricesimũ annũ: reliquos ad. xl. Aristoteles auctor ẽ. Vno tñ incõmodo unguiũ: eodẽ & argumẽto senectæ: q citra pnicẽ recidũt. Cantus oĩbus similis atq; idẽ: terno cõficit̃ uersu: pterq̃ i clausulæ gẽitu. Hyeme mutis: uere uocalibus. Nigidius putat cum ora incubant sub tecto nominata: palumbem relinquere nidos. Pariunt autẽ post solstitia. Colũbæ & turtures octonis ãnis uiuunt.

De passeribus. Ca. XXXVI

Ontra passeri minimũ uitæ: cui salacitas par. Mares negant̃ ãno diutius durare. Argumento qa nulla ueris initio appareat nigritudo i rostro: q̃ ab æstate incipit. Foeminis longiusculũ spatiũ. Verũ columbis inest qdam gloriæ intellectus. Nosse credas suos colores: uarietatẽq; dispositã: quæ ẽt ex uolatu credunt̃ plaudere in cælo: uarieq; sulcare. Q ua i ostentatione ut uictæ præbentur accipitri iplicatis strepitu pennis: qui non nisi ipsis alarũ humeris eliditur. Alioqn solito uolatu multũ uelociorẽ speculat̃ occultus fronde latro: & gaudentẽ in ipsa gloria rapit.

De tinungulo: Ca. XXXVII

B id cũ iis habenda ẽ auis quæ tinungulus uocat̃. Defendit eñi illas terretq; accipitres naturali potentia in tantũ ut uisũ uocemq; eius fugiant. Hac de cã præcipuus colũbis amor eorum. Ferũtq; si i quattuor angulis defodiant̃ i ollis nouis oblitis nõ mutare sedẽ columbas. Q uod auro infectis alarum articulis quæsiuere aliq: nõ alitar inoxiis uulneribus: multiuaga alioqn aue. Est eñi ars illis inter se blandiri: & corrumpere alias: furtoq; comitatiores reuerti. Q ui & iternuntiæ i rebus magnis fuere: & epistolas adnexas earum pedibus obsidione mutinensi i castra cõsulũ ptulere. D Bruto mittente. Q uid uallũ & uigilũ obsidio: atq; ẽt retia amne prætenta ꝓfuere Antonio p cælũ eunte nuntio? Et harum amore isaniunt multi: ac super tecta exedificant turres iis: nobilitatẽq; singularum & origines narrant uetere iã exemplo. Laxius eques romanus ante bellum ciuile pompeianũ denariis quadringentis singula paria uendicauit: ut. M. Varro tradit. Q uin & patriã nobilitauere. In campania grãdissimæ ꝓuenire existimatæ. Harum uolatus in reputationẽ cæterarum quoq; uolucrum nos ipellit.

De uolatu & incessu auium. Ca. XXXVIII

Mnibus aĩalibus reliqs: certus & uniusmodi & i suo cuiq; genere incessus ẽ. Aues solæ uario meatu. ferunt̃ & i terra & in aere. Ambulant aliquæ ut cornices. Saliunt aliquæ ut passeres: merulæ. Currunt ut pdices rusticulæ. Ante se pedes iaciunt: ut ciconiæ & grues. Expandnnt alas: pandentesq; raro iteruallo q̃tiũt. Aliæ crebriussed & primas dũtaxat pẽnas. Aliæ & tota latera pãdũt. Quædã uero maiore ex pte cõpressis uolant. Percussoq; semel aliq & gemino ictu aere ferunt̃: uelut inclusũ eũ pmentes. Iaculant̃ sese i sublime: i rectũ: i ꝓnũ. ipingui putes aliqs. Aut rursus ab alto cadere has: illas salire. Anates solæ quæq; sũt eiusdẽ generis i sublime ꝓtius sese tollũt: atq; e uestigio cælũ petũt: & hoc ẽt ex aq. itaq; i foueas qbus feras uenamur delapsæ solæ euadũt. Vultur & feræ grauiores nisi ex ꝓcursu aut altiore tumulo imissæ nõ euolant. Cauda tegunt̃ aliæ. Circũspectant aliæ: flectuntq; colla. Nonnullæ uescunt̃ ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce nõ uolant multæ. Aut e cõtrario semp i uolatu silent Subreptæ: pronæ: obliquæ in latera: ut ora. Quædã & resupinæ feruntur: ut si pariter cernantur: plura genera non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Ca. XXXIX

Lurimum uolant quæ apodes uocantur: qa careant usu pedũ. Ab aliis cypseli appellant̃ hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sũt quæ toto mari cernuntur. Nec unq̃ tã longo naues tãq̃ continuo cursu recedunt a terra: ut non circũuolitent eas apodes. Cætera genera residunt & sistunt. His quies nisi i nido nulla. Aut pendent aut iacent: & ingenia æque uaria ad pastum maxime.

Aprimulgi appellantur grandiores merulæ aspectu: fures nocturni. Interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula: caprarumque uberibus aduolant suctum propter lactis. Qua iniuria uber emoritur: caprisque cæcitas quas ita mulsere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas: quæ se in mari mergunt: & capita illarum morsu corripiens: donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis. calore uentris coctas euomit: atque ita ex iis esculenta legit testas excernens.

De ingeniis auium. Ca. XLI.

Illaribus gallinis & religio inest. Inhorrescunt edito ouo: excutiuntque sese: & circum actæ purificantur: aut festuca aliqua sese & oua lustrant.

De carduele & psytaco & auibus quæ loquuntur. Ca. XLII.

Inimæ auium carduelis imperata faciunt: nec uoce tantum: sed pedibus & ore pro manibus. Est quæ boum mugitus imitetur in arelaten in agro taurus appellata: alioquin parua. Est quæ equorum quoque hinnitus anthus: nomine hæ ibæ pabulo aduentu eorum pulsa imitatur ad hunc modum ulciscens. Super omnia humanas uoces reddunt psytaci: & quidem sermocinantes. India auem hanc mittit. Sitacem uocant: uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice distinctam Imperatores salutat. & quæ accipit uerba pronuntiat. In uino precipue lasciua. Capiti eius duricia eadem que rostro. Hæc cum loqui discit ferreo uerberatur radio. Non sentit aliter ictus. Cum deuolat rostro se excipit. Illi innititur: leuioremque se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas: quia non ex longinquo uenit: sed ex pressior loquacitas certo generi picarum est. Adamant uerba que loquuntur. Nec discunt tantum: sed diligunt: meditantesque intra semet cura atque cogitatione intentionem non occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi: ac nisi subinde eadem audiant: memoria falli: quærentesque mirum in modum hylarari: si iterim audierint id uerbum. Nec uulgaris iis forma: quanuis non spectanda. Satis illis decoris in spetie sermonis humani est. Verum adiscere alias negant posse: quam quæ ex genere earum sunt: quæ glade uescuntur. Et inter eas facilius quibus quini sunt digyti in pedibus. Ac ne eas quidem ipsas primis duobus uitæ annis. Latior iis est lingua omnibus in suo cuique genere: quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id pene in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudii Cæsaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitatem sermones omnium cum hæc proderem: Habebant & Cæsares iuuenes item sturnum. luscinias greco atque latino sermone dociles. Præterea meditantes in diem. & assidue noua loquentes longiore etiam contextu: Docentur secreto: & ubi nulla alia uox misceatur: assidente qui crebro dicat ea: quæ condita uelit adisci aliquo blandiente.

Nō de pica

De coruorum intelligentia. Ca. XLIII.

Eddatur & coruis sua gratia indignatione quoque populi Ro. attestata: non solum conscia. Tiberio principe. ex fœtu supra castorum ædem genitus pullus in oppositam sutrinam deuolauit: et religione commendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus omnibus matutinis euolans in rostra: in forum uersus. Tiberium deinde Germanicum & drusum Cæsares nominatim. mox transeuntem populum. Ro. salutabat. Postea ad tabernam remeans plurium anucrum assiduo officio meritus Hunc siue æmulatione incitatus manceps proximæ suttrinæ: siue iracundia subita: ut uoluit uideri: excrementi eius posita calceis macula exanimauit: tanta plebei consternatione: ut primo pulsus ex ea regione: mox & interemptus sit: funusque innumeris aliti celebratum exequis. Constratum lectum super æthiopum duorum humeros præcedente tibicine: & coronis omnium generum ad rogum usque: qui constructus dextra uiæ appiæ ad secundum lapidem in campo rediculi appellato fuit.. Adeo satis iusta causa populo Ro. uisa est exequiarum ingenium auis. aut supplicii de ciue romano in ea

Nō. hystoriam de coruo

urbe qua multorꝝ principum nemo deduxerat funus. Scipionis uero Aemiliani post carthaginem numantiaq; deletas ab eo nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum. M. Seruilio. C. Cestio cons. ad. v. kalen. aprilis. Nunc quoq; erat in urbe roma hæc ꝑdiente me equitis Ro. cornix e betica primũ colore mira admodũ nigro: deinde plura cõtexta uerba exprimens: & alia atq; alia crebro addiscens. Necnõ & recens fama Crateri monocerotis cognomine i troezena regione asiæ coruorꝝ opa uenantis: eo ꝙ deuehebat in sil uis eos cõsidentes humeris. Atq corniculos illi uestigabant agebantq;: eo pducta cõsuetudine: ut exeunté sic comitarent̃ & feri. Tradendũ putauere memoriæ qdã uisũ p sitũ lapides congerenté in situlã monumenti: in qua pluuia aqua durabat: sed q̃ attingi ñ posset. Ita descendere pauentem expressisse tali congerie: que potu ro sufficeret.

De diomedeis auibus. Ca. XLIIII.

n Ec diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis esse dentes oculosq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos semp iis duces. Alterũ ducere agmen: alterꝝ cogere: scrobes excauare rostro: inde crate cõsternere: & opire terra quæ añ fuerit e gesta. In iis foetificare. Fores bĩas oĩum scrobibus. Orienté spectare q bus exeant i pascua. occasũ qbus redeant. Aluũ exoneraturas subuolare semp: & cõtrario flatu. Hæ i solo loco totius orbis uisunt̃. In isula quã diximus nobilé Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ orã fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant. Græcis tantũ adulantur miro discrimine: uelut generi Diomedis hoc tribuentes. Aedemq; eius quottidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atq; purificãt Vnde origo fabulæ Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Ca. XLV.

n On omittendum est cum de igeniis disserimus: e uolucribus hirundines eẽ indociles: & e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciant. Leones iugum subeant. In mari uituli totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. Ca: XLVII.

b Ibunt aues suctu cæteræ. Sed ex iis qbus longa sũt colla itermittentes capite resupinato ueluti ifundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idem ex proprio genere omnem cibũ aqua subinde tingens. Deinde pede ad rostrũ ueluti manu afferens. Laudatissimi in comagene. Rostra iis & ꝓlonga crura rubent.

De hematopodi & onocrotali: & de peregrinis auibus. Ca. XLVII

h Aec quidé & hematopodi multo minori: q̃q̃ eadé crurũ altitudine. Nascitur i ægypto. Insistit ternis digytis. Præcipue ei pabulũ muscæ. Vita in italia paucis diebus. Grauiores oẽs fruge uescunt̃: altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi soliti sũt deuorare q̃ ceteræ reddũt. Olorꝝ similitudiné onocrotali hñt: nec distare existimarent̃ oio: nisi faucibus ipsis i esset alterius uteri genus. Huc oĩa inexplebile aĩal congerit: mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita inferam in aliũ ruminantis modo defert. Gallia hos septemtrionalis proxima oceano mittit. In hercinio germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factã memorandũ occurit.

De multarũ auiũ noĩbus & natura. Ca. XLVIII.

p Halerides in seleucia parthorꝝ & in asia aquaticarꝝ laudatissimæ. Rursus phasianæ i colchis geminas ex pluma aures submittunt: subriguntq;. Numidicæ in parte africæ numidia: oẽsq; iã in italia. Phoenicopteri linguã præcipui saporis esse Apicius docuit nepotũ omnium altissimus gurges. Atagem maxie ionius celebrat̃: uocalis alias: captus uero obmutescens: quondam existimatus inter raras aues. Iã & in gallia hispaniaq; capitur: & alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearum insularꝝ peculiares. Sicut alpium phyrrhocoras luteo rostro niger & præcipuo sapore Lagopus: pedes leporino uillo ei nomé hoc dedere. Cætero cãdidæ colũbarꝝ magnitudi-

ne.Nõ extra terrã ĩ qua nascit̃ eã uesci facile:q̃do nec uiuã mãsuefit:& corpus occisæ
stati marcescit.Et alia noie eodẽ a coturnicibus magnitudie tãtũ differens croceo tictu
cibis gratissima.Visã ĩ alpibus ab se peculiarẽ ægypti ibĩ.M.Enagius Caluinus præfe
ctus earum.prodidit. De nouis auibus & fabulosis. Ca. XLIX.

u Enere ĩ italiã bebriacẽsibus bellis ciuilibus trãspadũ externe & nouæ aues ita
enĩ ad huc uocantur turdoꝝ spetie:paulũ ĩfra columbas magnitudĩe:sapore
gratæ.Baleares insulæ nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt.
Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensaꝝ ẽ.Item uipiones:sic enĩ uocant mi
norem gruem.Pegasos equino capite uolucres:& griphas auritos aduncitate rostri fa
bulosos reor.Illos in scythia:hos ĩ æthiopia.Equidem & tragopanadem quã plures.af
firmãt maiorem aquila:cornua in temporibus curuata habentem ferruginei coloris:tã
tum capite phœniceo.Nec sirenes impetrauerint fidem:licet affirmet.Dino Clitarchi
celebrati auctoris pater in india esse mulceriq; eaꝝ cantu:quos grauates sonno lace
rant.Qui credit ista & Malampodi profecto aures lambendo dedisse intellectum auiũ
sermonis dracones non abnuet.Vel Quæ Democritus tradit nominando aues quarũ
confuso sanguine serpens gignatur:quem quisquis ederit itellecturus sit alitũ collo
quia.Quæq; de una aue galerita priuatim commemorat:etiam sine iis ĩmensa uitæ
ambage circa auguria.Noiant̃ ab Homero scopes auiũ genus Neq; harum satyrico ſmo
tus cũ insidiẽt plerisq; memoratos facile conceperi mente.Neq; ipsæ iam aues nascunt̃
Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit:de auiariis & quis ea primus ĩstituerit. Ca. L.

g Allinas saginare deliaci cœpere.Vnde pestis exorta opimas aues & suopte co
pore unctas deuorandi.Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptũ
inuenio iam lege.C.Fannii consulis xi.annis ante tertium punicum bellum
ne quid uolucrum proponeretur:præter unam galinam:quæ non esset altilis.Quod
deinde caput traslatum per omnes leges ambulauit.Inuentumq; diuerticulum est in
fraude earum gallinaceos quoq; pascẽdi lacte addito cibis.Multo ita gratiores appro
bant̃.Fœminæ quidem non omnes ad saginam eliguntur:nec nisi in ceruice pigui
cute.Postea culinarum artes ut clunes spectentur:ut diuidantur in terroga:ut a pede
uno dilatatæ repositoria occupent.Dedere & parthi cocis suos mores. Nec tamen in
hoc mangonio:quicq̃ totum placet:hic clune:alibi pectore tantũ laudatis.Auiaria pri
mus instituit inclusis oĩmgener um auibus.M.Lælius Strabo brundusii equestris or
dinis.Ex eo cœpimus carcere animalia cohercere quibus natura cælũ assignauerat.

De Aesopi patina. Ca. LI.

m Axime tamen in signis est in hac memoria Clodii Aesopĩ tragici histrionis
patina sexcẽtis sestertiis taxata ĩ qua posuit aues cãtu.aliquo aut humão ser
mone uocales nummis sex singulas coẽptas nulla alia iductus suauitate ni
si ut ĩ iis ĩmitationem hoĩs manderet:ne quæstus quidẽ suos reueritus illos opimos &
uoce meritos:dignus prorsus filio a quo diximus deuoratas margaritas.Non sit tamẽ
(ut uerũ fatear facile inter duos iudicium turpitudinis:nisi quod minus est:sũmas re
rum naturæ opes q̃ hominum linguas cœnasse.

De generatiõe auiũ:& præter aues:quæ quadrupedes oua pariãt. Ca. LII.

g Eneratio auiũ siplex uidetur esse.cũ & ipsa sua habeat miracula:quoniã & q
drupedes oua gignũt:chamæ.leõtes:lacertæ:& que diximus inter serpentes.
Pẽnatoꝝ aũt ĩfœcunda sunt quæ:aduncos habẽt ungues generi.Nulla ex
iis supra quaterna edit oua.Tribuit hoc auium generi natura:ut fæcundiores essent
fugaces earum quam fortes. Plurima pariunt ĩstrutiocameli: gallinæ perdices:sali.
Coitus auibus duobus modis. Fœmina humi considente ut in gallinis:aut stan
te ut in gruibus.Quoꝝ alia suut candida ut colũbis perdicibus.Alia palida ut aquati

cis. Alia punctis distincta ut meleagridum. Alia rubri coloris ut phasianis: cenchridis
Intus aũt omne ouũ uolucrũ bicolor. Aquaticis lutei plus q̃ albi. Idq; ipsũ magis liui-
dũ q̃ cæteris. Pisbiũ unus color: in quo nil cãdidi. Auiũ oua ex calore fragilia. Serpẽtiũ
ex frigore lẽta. Pisciũ ex liquore mollia. Aquatiliũ rotũda. Reliqua fere fastigio cacumi
nata. Exeũt a rotũdissima sui pte: dũ pariuntur molli putamine: sed ꝓtinus durescẽte
quibuscũq; emergũt portionibus. Quæ oblõga sint oua gratioris saporis putat Orati-
us Flaccus. Fœminã edũt quæ rotũdiora gignũtur reliqua marẽ. Vmbilicus ouis a ca
cumine inest ceu gutta eminens tn putamine.

De tẽpore & generatioe ĩcubatus auium & coitu. Ca. LIII.

p Vædã omni tẽpore coeunt ut gallinæ: & pariũt: præterq̃ duobus mẽsibus hy
emis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: sed minora. Et ĩ eodẽ fœtu
prtma & nouissima. Est aũt tãta fœcũditas ut aliquæ & sexagena pariant: ali-
quæ quottidie: aliquæ bis die: aliquæ in tantũ ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus
maxia. Colũbæ decies ãno pariũt: quædã & undecies. In ægypto etiã brumali mensæ.
Hirũdines & merulæ & palũbi & turtures bis ãno pariũt. Cæteræ aues fere semel. Tur-
di in cacuminibus arboꝝ luto nidificãtes pene cõtextim in secessu generãt. A coitu. x
diebus oua maturescũt tn utero. Vexatæ autẽ gallinæ & colũbæ pẽna euulsa alia ue
simili iiuria diutius. Omibus onis medio uitelli ꝑua inest uelut sanguiea gutta quod
esse cor auiũ existimãt. Primũ in omni corpore id gigni opinãtes. In quo certa est gut-
ta ea salit: palpitatq;. Ipsũ animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo ẽ
Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi cõpressi capite maiores. ĩcrescẽte pul
lo candor in mediũ uertitur. Luteũ circũfunditur uicesimo die: si moueat̃ ouũ. iã ui-
uentis intra putamẽ uox auditur. Ab eodẽ tempore plumescit ita positus: ut caput su
pra dextrũ pedem habeat: dexteram uero alam supra cadant. Vitellus paulatim deficit
Aues omnes ĩpedes nascuntur contraq̃ reliqua animalia. Quædã gallinæ omnia ge-
mina oua pariunt: & geminos interdũ excludũt: ut Cor. Celsus auctor est: alteꝝ maio-
rem: alioquin negant: omnino geminos excludi. Plus uicenaqna ĩcubenda subiici ue
tant. Parere a bruma incipiunt. Optima fœtura ante uernum æquinoctiũ. Post solsti-
tium nata non implent magnitudinẽ iustam: tantoq; minus q̃to serius peruenere.

De uitiis & remediis incubantium. Ca. LIIII.

o Va incubari infra x. dies edita utilissimum. Vetera autem recentiora infœcũ
da. Subiici impari numero debent. Quarto die postq̃ cœpere incubari si con-
tra lumen cacumine ouoꝝ apprehenso una manu purus & uniusmodi per-
luceat color: sterilia existimantur esse: proq; eis alia substituenda. Et in aqua est experi
mentum: inane fluitat. Itaq; sidentia hoc est plena subiici uolunt. Concuti uero expe-
rimento uetant: quoniam non gignant confusis uitalibus uenis. Incubationi datur
initium post nouam lunam: quia prius inchoata non proueniant. Celerius excludũ-
tur calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educunt foetum: hyeme uicesimoquito
Si in cubatu tonuerit oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium cõ
tra tonitrum: clauus ferreus sub stramine ouoꝝ positus aut terra ex aratro. Quædam
aũt & citra incubitum sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De
quodam uinipotore reperitur syracusis tam diu potare solitum: donec ab eo cooperta
in terra foetum ederet ouar Quin & ab homine perficiuntur.

De auguriis ouoꝝ. Ca LV.

l Iuia Augusta prima sua inuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida cum
parere uirilem sexum admodum cuperet. hoc ũsa est puellari augurio. Ouũ
in sinu fouendum atque cum deponendum haberet nutrici ꝑ sinũ tradẽdo
ne iterimeret̃ tepor. Nec falso Augusta augurata ꝓdit̃ ĩperatoris ĩde foeta. Sediuẽtũ ut
oua ĩ calido loco ĩposita paleis igne modico fouerẽt̃ hoie uersãte pariter nocte ac die &

statuto die illinc erumpere feotus: Traditur quædam ars gallinarii cuiusdam dicentis quid ex quoque æsset. Narratur & mortua gallina mariti eaꝝ uisi succedētes inuicē:& reliqua foetæ more faciētes: abstinētesq; se a cātu. Sup omnia ē anatū ouis subditis atq; exclusis admiratio prima nō plane agnoscētis foetum Mox incertos cōcubitus sollicitæ cōuocatiōis Postremo lamenta circa piscinæ stagna mergētibus se pullis natura duce.

Quæ galline optimæ. Ca. LVI.

g Allinaꝝ generositas spectatur crista erecta: iterdū & gemina: pēnis nigris ore rubicūdo: digytis imparibus: aliquādo & sup quattuor digitos trāsuerso uno Ad rē diuinā luteo rostro pedibusq; puræ nō uidetur. Ad optanea sacra. nigræ. Est & pumilionū genus nō sterile ī iis: qđ nō ī alio generē alitū: sed qbus certa foecūditas rara & īcubatio ouis noxia.

De moribus eaꝝ & remediis. Ca. LVII.

i Nimicissima aūt omniū generi pituita: maximeq; inter messis & uindemiæ tēpus. Medicina in fame:& cubatus ī fumo: si utiq; ex lauro aut hærba sauina fiat: pēna per trāsuersas īserta nares:& p omnes dies mota. Cibus aliū cum farre aut aqua perfusus iq̄ lauerit noctua. auis cū semine uitis albæ coctus & quædā alia.

De conceptu & numero foetus auium: Ca. LVIII.

c Olumbe proprio ritu osculantur ante coitum. Pariunt fere bina oua: ita natura moderāte ut aliis crebrior sit foetus: aliis numerosior. Palūbes & turtures plurimū terna: nec plusq̄ bis fere pariūt: atq; ita si prior foetus corruptus ē Et q̄uis tria pepererit: nūq̄ plus duobꝰ educāt: Tertiū quod irritū ē urinū uocāt. Palūbes incubat foemina post meridiana ī matutinū: cætero mas. Colūbæ marē semp & foeminā. pariūt priorē marē: postridie foeminā. Incubāt ī eo generē ābo: iterdu mas. noctu foemina Excludūt uicesimo die. Pariūt a coitu v. Aestate qdē iterdū binis mēsibꝰ terna edunt paria. Nāq; octauodecimo die excludunt statimq; concipiūt. Quare inter pullos sæpe oua inueniunt:& alii puolant: alii erūpunt. Ipsi deinde pulli quinquemestres foetificant: Et ipsæ autem inter se (si mas non sit) foemine æque saliunt: pariuntq; oua irrita: ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia græci uocant.

De pauone & anseribus. Ca. LIX.

p Auo a trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ouum: sequenti quaterna qna ue: cæteris duodena nō amplius intermittens binos dies ternos ue parit:& ter anno si gallinis subiiciantur incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubantiū. Qua propter noctu & in latebris pariūt: aut ī excelso cubātes:& nisi molli strato excepta franguntur. Mares singuli quinis sufficiunt coniugibus. Cū singulæ aut binæ fuere: corrumpitur salacitate foecunditas. Partus excluditur diebus terno uenis: aut tardius tricesimo: Anseres in aqua coeunt: pariunt uere: aut si bruma coiuere post solstitiū: quadragita prope. Bis āno si priorē foetum gallinæ excludant: alias plurima. oua xvi. paucissima septem. Si quis surripiat pariunt donec rumpantur Aliena ñ excludunt. Incubanda subiici utilissimum nouem aut uudeci. Incubant foemine tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint: uicesimoquinto. Pullis eorum urtica cōtactu mortifera. Nec minus auiditas: nunc satietate nimia: nūc suamet ui: qdo apprehensa radice morsu: sæpe conantes auellere ante colla sua abrūpunt. Contra urticam remedium stramento ab incubatu subdita radix earum.

De ardeolis:& quomodo seruentur optime oua. Ca. LX.

a Rdeolarum tria genera: leucon: asterias: pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidē cū uociferatu sanguinem ēt ex oculis perfundūt. Nec minus ægre pariūt grauide. Aquila tricenis diebus īcubat.& fere maiores alites. Minores uicenis: ut miluus & accipiter. Singulos uere parit nunq̄ plus ternos. is qui egolios uocatur quaternos. Coruus aliquando & quinos. Incubant totidem diebus. Cornicem incubātē mas pascit. Pica nouenos. Me lācoriphus supra uigiti parit semp numero ipari

læqualia. Nec alias in pluribus tanta foecunditas: maiorr tamē paruis. Hirundini cæci prio pulli: & ferre omnibus quibus numerosior partus. Irrita oua quæ hypenemia diximus: quæq; aut mutua fœminæ iter se libidinis imaginatiōe concipiūt: aut puluere. Nec columbæ tantū: sed & gallinæ: perdices: pauones: anseres: chenalopeces. Sūt aūt sterilia & minora ac minus iucundi saporis: & magis humida. Quidam & uento putant ea generari. Qua de causa ēt zephyria appellantur. Hæc aūt uere tantum. Vria fiunt incubatione derelicta: quæ alii cynosura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur ut per annulos transeant. Seruari ea in lomento: aut hyeme i paleis: æstate in furfuribus utilissimum. Sale exinaniri creduntur.

Quæ uolucrum sola animal pariat: & lacte nutriat. Ca. LXI.

u Olucrum animal parit uespertilio tantum: cui membrana ceu pennæ. Eadē sola uolucrum lacte nutrit ubera admouens: geminos uolitat amplexa infātes: secūq; deportat. Eidē coxēdix una traditur: & i cibatu culices gratissimi.

De conceptu uiperæ & partu: & quæ terrestriū oua pariāt. Ca. LXII.

r Vrsus in terrestribus oua pariunt serpentes: de quibus nondū dictū sit. Coeūt cōplexu adeo circūuolutæ sibi: ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os: quod illa abrodit uoluptatis dulcedine: Terrestriū eadem sola intra se parit oua unius coloris & mollia ut pisces. Tertia die intra uterū catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit uiginti fere numero. Itaq; cæteri tarditatis impatientes prærūpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes cōtecta oua i terra incubant & fœtum sequente excludūt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorꝫ quoq; terrestrium reddetur generatio.

De generatione terrestrium. Ca. LXIII.

b Ipedum solus homo animal gignit. Homini tantum primi coitus pœnitentia augurium scilicet uitæ a pœnitenda origine. Cæteris animalibus stati p tempora āni cōcubitus Homini (ut dictum ē) omnibus horis dierꝫ noctiumq;. Cæteris satietas i coitu. Homini prope nulla. Messalina Claudii Cæsaris cōiunx hanc regalē existimās palmam elegit in id certamen nobilissimā e ꝓstitutis ancillam mercenariæ stipis: eāq; die ac nocte superauit quīto ac uicesimo cōcubitu. In hoīum genere maribus diuerticula Veneris excogitata omnia scelere naturæ: fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores q̄ fere sumus. Viros auidiores ueneris hyeme: fœminas æstate Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis: camelis: tigribus: lyncibus: rhnoceroti: leoni: dasipodi: cuniculis: quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines aut secreta certa petunt: neq; interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die ē tantum iis ex omnibus: quibus solida ungula. In quadrupedū genere mares olfatus antecedit. Auertuntur & canes: phocæ: lupi: in medioq; coitu: inuitiq; etiam cohærēt Supradictorum plerumq; foeminæ priores superueniunt: reliquis mares. Vrsi autem ut dictum est humanitus strati. Herinaci stantes ambo īter se cōplexi. Feles mare stāte foemina subiacente: Vulpes in latere proiectæ: maremq; foemina amplexa. Taurorū ceruorumq; foeminæ uim non tolerant: ea de causa ingrediuntur i conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt. & ad priores redeunt. Lacertæ ut ea quæ sine pedibus sunt circumplexu uenerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore: eo minus foetūda sunt. Singulos gignunt elephanti: cameli: equi. Achantis duodenos auis minima. Ocissime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal: tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neque crescenti um tempestiūa ad generandum ætas. Quæ solidas hebent ungulas singulos: quæ bisulcas & geminos pariunt. Quorum in digytos pedum fissura diuisa est: eo numerosiora in foetu. Sed superiora omīa perfectos edūt partus: hæc īchoatos. In quo sūt genere leænæ: ursæ: & uulpes: Informa ēt magis q̄ supradicta ursæ: pariūt: raroq; est uidere

parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea: & figurant: pariunt plurimũ duaternos. Caecos at gignũt canes: lupi: pãtherae: thoes. Cannũ plura sũt genera. Laconicae octaua mẽse utrinq; generãt. Ferũt lxx. diebus: & plurimũ tribus mẽsibus. Caeterae canes & semestres coitũ patiũtur. Implẽtur oẽs uno coitu. Quae ãte iustum tẽpus cõceptere: diutius caecos habent catulos: nec omẽs totidẽ diebus. Existimatur in urina attolere crus fere semestres: id ẽ signum cõsumati uirium roboris: foemine hoc idẽ sidẽtes. Partus duodeni quibus numerosissimi: caetero. qni: seni aliquãdo singuli: quod ꝓdigiosũ putãt. Sicut omẽs mares: aut omnes foeminas gigni. Primos quoq; mares pariunt: i caeteris alternãt: si ineant opportuno & recto mẽse. Ineunt a partu sexto mense. Octonos laconicae pariũt. Propria i eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici annis denis: foemina duodenis. Caetera genera quindeci ãnos: aliquãdo uigiti. Nec tota sua aetate generant: fere a duodecimo desinẽtes. Feliũ & ichneumonũ reliqua ut canũ. Viuũt ãnis senis: Dasipodes omi mẽse pariũt: & superfoetant sicut lepores. A partu stati implẽtur. Cõcipiũt quanuis ubera siccãte foetu: pariunt: nõ coecos. Elephãti ut diximus pariũt sigulos magnitudine uituli trimestris. Cameli duodeci mensibus ferũt a trimatu: pariũt uere. Iterũq; post ãnum implẽtur a partu. Equas aũt post tertiũ diẽ aut post unũ ab enixu utiliter admitti putant: cogũtq; inuitas. Mulier septima die cõcipe facillime credit. Equaꝝ iubas tõderi praecipiunt: ut asinoꝝ i coitu patiãtur humilitatẽ: comãtes enĩ gloria supbire. A coitu solae animaliũ currũt: ex aduerso aqlonũ austroꝝ ue ꝑut marẽ aut foeminã cõcepere: Colorẽ ilico mutãt rubriore pilo: uel qcũq; sit pleniore. Hoc argumẽto desinũt admittere etiã uolẽtes. Nec impedit partus quasdã ab opere. Fallũtq; grauidae. Vicisse olympia praegnãtem equam Hecratidis thessali inuenimus. Equos & canes & sues initium matutinũ appetere: foeminas ãt post meridiẽ blãdiri diligẽtiores tradũt. Equas domitas lx. diebus equire: ãteq gregales. Sues tãtũ coitu spumã õre fondere. Verrẽ subantis audita uoce nisi admittat cibũ nõ capere usq; in maciẽ. Foeminas tãtã efferari. ut hominẽ lacerẽt: candida maxime ueste idutũ. Rabies ea aceto mitigat naturae asperso. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro eruca: pecori cepa. Quae ex feris mitigẽtur non cõcipere: ut anseres: apros uero tardere: & ceruos. nec nisi ab infãtia educatos. Miꝝ est quadrupedũ praegnãtes uenerẽ arcent: ꝑter equam & suẽ. Sed superfoetant & dasipus & lepus tantum.

De uaria generatione auium. Ca. LXIIII.

q Vaecunq; animal pariũt in capite gignunt circunacto foetu sub enixum alia in utero porrecta. Quadrupedes gestantur extẽsis ad lõgitudinem cruribus: & ad aluum suam applicatis. Homo in semet conglobatus iter duo genua naribus sitis. Molas de quibus ante diximus gigni putant: ubi mulier: non ex mare: ueꝝ ex semetipsa tantũ cõcepit. ideo nec animari: quia nõ sit ex duobus. Altricẽq; habere ꝑ se uitam illã: quae satis arboribusq; cõtingat ex omnibus quae perfecto. Foetus uel tantos & innumerosos edunt.. item plures contra naturam solidipedum aut bisulcorum.

De murium foetu. Ca. LXV.

s Vpra cũcta ẽ muriũ foetus haud sine cõtatione dicẽdus: quãq auctore Aristotele & Alexandri magni militibus generatio eoꝝ lãbendo cõstare non coitu dicat. Ex una genitos cxx. tradiderũt. Apud persas uero pregnãtes ueneris patiẽtis & utero pariẽtis reptas. Et salis gustatu fieri pregnãtes opinãtur. ita desinit miꝝ esse: unde uis tanta messes populetur muriũ agrestiũ. in qbus illud quoq; adhuc latet quo nã mõ illa multitudo repẽte occidat. Nã nec exanimes reperiũtur: neq; extat qui murẽ hyeme i agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadem ꝑueniunt. Et iã ide fugauerũt accolas. Prouẽtus eoꝝ siccitatibus tradũt. Et iam obituris uermiculum i capite gigni.
Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. idem bipedes ambulant: ceu alpini. Cũ diuersi quoq; generis colere animalia: ita demũ generãt: si tẽpus nascẽdi par habẽt.

Quadrupedum oua gignẽtium lacertam ore parere ut creditur uulgo. Aristoteles ne gat. Neq; incubant eædem oblitæ quo sint in loco enixæ: quoniam huic animali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci. Ca. LXVI.

Nguẽ ex medulla hoīs spinæ gigni accepimus a multis. Plæraq;.n. occulta & cæca origine ꝓueniũt ẽt ĩ q̃drupedũ genere.

De salamãdra. C. LXVII

Icut salamandra animal lacerti figura stellatũ nunq̃ nisi magnis hymbribus proueniens: & serenitate deficiens. Huic tãtus rigor: ut ignem tactũ extinguat nõ alio modo q̃ glacies. Eiusdem sane quæ lactea ore uomitur: quacũq; parte corporis humãi contacta toti defluũt pili. Idq; quod contactum est colorem in utgili ginem mutat.

De iis quæ nascunt̃ ex nõ genitis & quæ nata nihil gignũt. Ca. LXVIII.

Vædam uero gignuntur ex non genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcũque æstas aut uer statumq; tẽpus anni generant. Ex iis quædam nihil gignunt̃ ut salamandræ. Neq; ẽ in iis genus masculinũ fœmineũ ue: sicut neq; in angullis: oĩbusq; quæ nec aĩal nec ouũ ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adherentibus uado uel saxo. Quæ aũt per se generantur sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generant quidẽ ea aliquid coitu: sed iperfectum & dissimile: & ex quo nihil amplius gignat̃: ut uermiculos muscæ. id magis declarant naturæ eoꝝ quæ insecta dicuntur. Arduæ explanatiõi oĩa: & priuati dicato ope narranda. Qua pp ut ingeniũ p̃dictoꝝ ita & reliqua subtexet desertatio.

De sensibus animalium. Ca. LXIX

X sensibus ante cætera hoĩ tactus: deinde gustus. Reliquis superat̃ a multis Aquilæ clarius cernunt. Vultures sagacius odorant̃. Liquidius audiunt talpæ: obrutæ terra: tã denso atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublime tendente sermonẽ exaudiunt: & si de iis loquare intelligere ẽt dicunt̃: & ꝓfugere. Auditus cui hominum primo negatus est: huic & sermonis usus ablatus. Nec sũt naturaliter surdi: ut ñ idẽ sint & muti. in marinis ostreis auditum esse nõ ẽ uerisimile: sed ad sonũ mergere se solent. ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum & olfatum esse piscibus Ca. LXX

Isces. quidem auditus nec mẽbra hẽnt nec foramina: audire tamen eos palam est: ut patet cũ plausu congregari feros ad cibũ consuetudine in quibusdam uiuariis spectet̃. Et ĩ piscinis Cæsaris genera piscium ad nomen uenire: quosdã singulos. Itaq; ꝓduntur etiam clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & iõ ĩ uado uiuere. Olfatum iis eẽ manifestũ patet. Quippe nõ oẽs eadẽ esca capiunt̃: & priusq̃ appettant odorantur. Quosdã & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionẽ fugientes. Conueniuntq; ex alto ẽt ad quosdã odores: ut sæpiam ustam: & polypum: quæ ob id coguntur in nassas. Sẽtinæ quidẽ nauium odorẽ fugiunt ꝓcul: maxiẽ tñ piscium sanguinẽ. Non potest petris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore protinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animaliũ genere qs dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur: sed maxime styracis: origani: aut chalcis aut sulphuris formicæ necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum cõmunem esse omnibus. Ca. LXXI.

Actus sensus omnibus est: etiam quibus nullus alius. Nã & ostreis & terrestribus uermibus. Quo existimauerĩ oĩbus sensum gustus esse. Cur enĩ alios alia sapores appetunt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dẽtibus prædantur: alia unguibus: alia rostri aduncitate capiunt. Alia latitudine ruunt. Alia acumine excauant. Alia sugunt. Alia lambunt: sorbent: mandunt. uorant: Nec minor uarietas in pedum ministerio: ut rapiant distrahant: teneant: premant: pendeant: tellu

rem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuant & quæ terra. Ca. LXXII

Venenis capreæ & coturnices (ut diximus) pinguescunt placidissima anima lia at serpentes ouis. Spectanda qdem draconũ arte. Aut enim solida hauriũt: si iam fauces capiunt: quæ deinde in semet cõuoluti frangunt intus: atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas orbe apprehensa spira: ita sensim uehementerq; præstringunt: ut amputata pte ceu ferro: reliquã quæ amplexu tenetur sorbeant. Simili modo auibus deuoratis solidis contentione plurima & cætera ossa reuomunt. Scorpiones terra uiuunt. Serpentes cũ occasio est uinũ præcipue appe tunt: cũ alioquin exiguo indigeant potu. Eædẽ minimo & pene nullo cibo cũ adseruã tur inclusæ: sicuti aranei quoq; alioqn suctu uiuentes. Ideo nullũ interit fame aut siti uenenatum. Nã neq; caloris uim habent: neq; sanguinis neq; sudoris: quæ auiditatem naturalem sale augent. In quo genere omnia magis exitialia: si suum genus edere anq̃ noceant. Cõdit in thesauros maxillaꝝ cibũ spongionũ & satyroꝝ genus. Mox inde sen sim ad mãdendũ manibus exprimit. Et qđ formicis i annũ solẽne ẽ his i dies uel horas.

De cibo & potu quorundam. Ca. LXXIII.

Num animal digytos habentium hærba alitur lepus: sed & fruge. Solidipedes & bisulci sue omni cibatu & radicibus. Solidipedũ uolutatio propria. Serrato rum dentiũ carniuora sunt oĩa. Vrsi & fruge fronde uindemia pomis uiuunt & apibus cancris etiã & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus potu pingue scit: ideo sal illis aptissimus: itẽ ueterina: q̃q̃ & fruge & hærba sed ut bibere: secedũt. Ru minant præter iam dicta siluestrium cerui cũ a nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius q̃ stantia: & hyeme magis q̃ æstate septenis fere mensibus. Põtici quoq; murus si mili modo remandunt. In potu quibus serrati dentes: lambunt. Et mures hi uulgares: quis ex alio genere sint. Quibus continui dentes sorbent: ut equi boues. Neutru; ursi: sed aquam quoq; morsu uorant. In africa maior pars ferraꝝ æstate nõ bibunt inopia hymbrium. Quamob cãm capti mures libyci si biberint moriuntur. Orygem ꝑpetuo sitientẽ africa generat ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia si tientium. Nãq; getuli latrones eo durant auxilio repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris haustu uesicis. Insidunt in eadem africa pardi cõdensa arbore: occultatiq; eius ramis in prætereuntia desiliunt: atq; e uolucrũ cæde grassantur. Feles quidẽ quo silen tio q̃ lenibus uestigiis obrepunt auibus q̃ occulto speculatu in musculos exiliunt? Ex crementa sua effossa obruunt terra: intelligentes odorem illũ indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant: & quæ inter se conueniant. Ca. LXXIIII.

Ergo & alios sensus quosdam esse q̃ supradictos haud difficulter apparet. Sũt enim quædam his bella amicitiæq;. Vnde & affectus præter illa quæ de qbusq; eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus illo præcipiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auiũ: Noctuæ & cætere minores aues. Rursus cum terrestribus mustella & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones & uespæ. Phalangia & aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ inuicem fœtibus insidiantes. Egithus auis mi nima cum asino. Spinetis enim se scabendi causa atterentes nidos eius dissipat: quod il la adeo pauet: ut uoce omnino rudentis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadant. Igi tur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustellæ & sues. Esalon uocatur parua auis oua corui frangens: cuius pulli infestantur a uulpibus. In uicem hæc catulos eius ipsamq; uelit. Quod ubi uiderint corui: contra auxiliantur: ue lut aduersus cõmunem hostem. Et achantis in spinis uiuit: Idcirco asinos & ipa odit: flo res spinæ deuorantes. Egithum uero in tantum: ut sanguinem eorum credant nõ coire

multisq; ob id ueneficiis infament. Diffident thoes & leones:& minima æque ac maxia. Formicosam a rborem sorices cauent. Librat areneus se filio in caput serpentis porrecte sub umbra arboris suæ.tantaq; ui morsu cerebrum apprehendit:ut stridens subinde:ac uertigine rotata ne filium quidem desuper pendentis rumpere adeo non fugere queat:nec finis ante mortem est.Rursus amici pauões & columbæ: Turtures & psitaci Merulæ & turdi:Cornix & ardeolæ.Cõtra uulpiũ genus cõibus iimicitiis Harpæ & miluus contra triorchin.Q uin & affectus indicia sunt etiam in serpentibus immitissimo animaliũ genere.Dicta sunt quæ arcadia narrat de domino a dracone seruato:& agnito uoce hominis.De aspide miraculum a Philarcho traditur.Is enim auctor est.Cum ad mensam cuiusdam ueniens in ægypto aleretur assidue enixam catulos:quorum ab uno filium hospitis interemptum.Illam reuersam ad consuetudinem cibi intellexisse culpam:& necem intulisse catulo:nec postea in tectum id reuersam.

De somno animalium. Ca. LXXV.

[s] Omni quæstio non obscuram cõiectationem habet.In terrestribus omnia quæ cor habent dormire manifestum est. Aquatilium quoq; exiguum quidam etiã qui de cæteris dubitant:dormire tamen existimant:non oculorum argumento: quia non habent genas:uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata:neq; alia q̃ caudis mouentia:& ad tumulum aliquem expauentia.De thynnis confidentius affirmat. Iuxta ripas enĩ aut petras dormiunt.Plani aũt pisciũ in uado:ut manu sæpe tollantur Nã & delphini balneæq; stertentes etiã audiuntur.Insecta quoq; dormire silentio apparet:quia nec luminibus quidẽ admotis excitentur. Homo genitus premitur somno p aliquot menses.Deinde lõgior indies uigilia.Somniat statim infans. Nã & pauore expergiscitur:& suctum imitatur.Quidã uero nunq̃: quibus mortiferũ fuisse signum contra cõsuetudinem somniorum ĩuenimus exempla.Magnus hic inuitat locus:& diuersis refertus documentis: utrũ ne sint aliqua præscita animi quiescentis. Qua fiant rõe an fortuita res sit ut pleraq;? Et si exemplis agatur: pfecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; ĩ redormitione uana esse uisa prope cõuenit. Est aũt somnus nihil aliud q̃ animi in mediũ sese recessus.Præter hominẽ somniare equos:canes:boues:pecora:capras palam est. Ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertum est.Sed dormire ea certum.Verum & ad insecta transeamus. Hæc nanque restant immensæ subtilitatis animalia:

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XI.

PROHEMIVM

De insectis animalibus:ut sunt apes: formicæ: & huiusmodi.

[r] ESTANT IMMENSAE SVBTILITATIS ANIMAlia: Q ño aliq ea neq; spirare & sine sãguine eẽ etiã pdiderunt

De insectorum genere. Ca. I.

[m] Vlta hæc & multigena terrestiũ uolucrũq; uita. Alia pennata ut apes. Alia utroq; mõ ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris:quæ nunc ceruicum loco:nunc pectorũ atq; alui præcincta seperant membra tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rũgas:sed in aluo aut superne tantum imbricatis flexilium uertebris nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate naturæ. Ca. II.

[i] N magnis siquidem corporibus aut certe maioribus facilis officina sequaci

materia fuit. In his uero tam paruis atq; tam nullis quæ ratio q̃tauis tam inextricabilis perfectio. Vbi tot sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in ea prætendit? Vbi gustatum applicauit? ubi odoratum inseruit? Vbi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua subtilitate pēnas adnexuit? Prælongauit pedum crura? Disposuit ieiunam cauam uti aluum? Auidam sāguinis & potissimum humani sitim accendit? Tælum uero perfodiēdo tergori quo spiculauit ingenio? Atq; ut in cāpaci cum cerni non possit exilitas: ita reciproca generauit arte: ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos terredini ad perforanda robora: cum sono teste dentes affixit? potissimūq; e ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros: taurorūq; colla: & truces in sublime iactus: tigrium apinas: leonum iubas: cum rerum natura nusq̃ magis q̃ in minimis tota sint. Qua propter quæso ne nostra legentes (quoniam ex iis spernuntur multa) etiam relata fastidio dānent: cū in cōtemplatione naturæ nihil possit uideri supuacuum.

Vtrum spirent: an habeant sanguinem. Ca. III.

Insecta multi negarunt spirare id rōe persuadentes: quoniam uisceri interiori nexus spirabilis non inesset. Itaq; uiuere ut fruges arboresq;. Sed plurimum interesse spiret aliquid an uiuat. Eadem de causa nec sanguinem iis esse: qui sit nullis carentibus corde aut iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Idem enim & uocem esse iis negant in tanto murmure apum: cicadarum sono & aliis quæ suis æstimabuntur locis. Nam mihi contuēti semper suasit rerum natura nihil incredibile existimare de ea. Nec uideo cur magis non possint trahere animam talia & uiuere: q̃ spirare sine uisceribus. Quod etiam in marinis docuimus: quis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu carere in ipso spiritu uiuentia. Habere sensum uictus generatōnis atq; operis & de futuro etiam curam. Et q̄uis non sint membra: quæ uelut carinas sensus inuehant: esse tamen iis auditum: olfatum: gustatum: eximia præterea naturæ dona: solertia: animum: artem: quis facile crediderit? Sanguinem nō esse iis fateor: sicut ne terrestribus quidem cunctis inter se similem quidem: ut sæpiæ in mari sanguinis uires atramentum optineat: purpurarum generi infector ille succus. sic insectis quisquis est uitalis humor hic erit sanguinis loco. Sed existimatio sua cuiq; sit. Nobis ꝓpositū ē naturas rerum manifestas indicare: non causas iudicare dubias.

De corpore eorum. Ca. IIII.

Insecta ut intelligi possit non uidētur neruos habere: nec ossa: nec spinas: nec carthilaginem: nec pinguia: nec carnes: nec crustam quidem fragilē: ut quædam marina: nec iure dicetur cutis: sed mediæ cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus arenti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solū iis ē: nec p̄terea aliud. Nihil intus nisi admodū paucis intestinū implicatū. Itaq; diuulsis præcipue uiuacitas: & partium singularum palpitatio. Quia quæcūq; est ratio uitalis: illa non certis inest mēbris: sed toto in corpore: minime tamen capite. Solūq; non mouetur nisi cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habēt aūt oculos: præterq; sensus tactum & gustatum: aliqua & odoratum. pauca & auditum.

De Apibus. Ca. V.

Sed inter omnia principatus apibus & iure p̄cipua admiratio. Solis ex eo genere hominū cā genitis. Mella cōtrahunt succūq; dulcissimū atq; subtilissimū ac saluberrimū. Fauos cōfingūt & cæras. Illæ ad usus uitæ laborē tollerāt. Opa cōficiūt. Rēpublicā habent: cōsilia priuatim: ac duces gregatim: & quod maxime mirū sit mores habent. Præterea cū sint neq; māsueti generis neq; feri: tn̄ tāta est natura rerum ut ꝓpe ex umbra minimi animalis incōperabile effecerit qddam. Quos efficaciæ indu

ſtriæq; tãtæ cõpemus neruos? quasuires? quos rõe mediuſſidius uiros? Hoc certe pſtan tioribus quo nihil nouere niſi cõmune. Nõ ſit de anima quæſtio. Cõſtet & de ſãguiue quãtulũ tñ eẽ i tãtulis pote ſt. Aeſtimẽus poſtea igeniũ. Qui ordo naturæ i eis. Ca. VI

Yeme cõduntur. Vnde enim ad pruinas niueſq; & aquilonũ flatus perferen dos uires? Sane & iſecta oĩa: ſed minus diu. Quæ parietibus noſtris occultata nature tepeſiunt. Circa apes aut tẽpoꝝ locoꝝ ue rõ mutata ẽ: aut erauerũt priores. Cõ duntur a uergiliarũ occaſu: ſed latent ultra exortũ. Adeo nõ ad ueris initiũ ut dixere: nec ut quiſq̃ in italia de alueis exiſtimat. Ante fabas florentes nõ exeunt ad opera & la bores: nulluſq; (cũ ꝑ cælũ licuit) ocio perit dies. Primũ itaq; fauos cõſtruunt: cærã fin gunt: hoc eſt domos cellaſq; faciũt. Deinde ſobolẽ: poſtea mella: cærã ex floribns. Melli ginẽ a lachrymis arborũ quæ glutinũ pariunt ſalicis: ulmi: arundinis ſucco: gummi re ſina. Iis primũ alueum ipſum intus totum ut quodã tectorio illinunt: & aliis amario ribus ſuccis cõtra aliarum beſtiolarũ auiditates. Id ſe facturas cõſciæ qđ cõcupiſi poſſit Iis deide fores quoq; latiores circũſtruũt. De uocabulis operis. Ca. VII.

Rima fundamẽta operis metyn uocant periti: ſecũda piſſocæron: tertia ꝓpolin. Inter coria cæraſq; magni ad medicamina uſus. Metys cruſta eſt prima ſaporis amari. Piſſocæros ſuper eam uenit picantiũ mõ ceu dilutior cæræ initiũ populorũq; mitiore gummi. Propolis craſſioris iam materiæ additis floribus nundũ tñ cæra: ſed fa uorũ ſtabilimentũ qua omẽs frigoris aut iniuriæ additus obſtruunt: odore etiã nũc graui: ut qua pleriq; ꝓ galbono utantur. Præter hæc cõuehetur rhithace: quã alii ſan daracã: alii cærinthũ uocant. Hic erit apum dũ operant cibus: qui ſæpe inueniẽt in fa uorũ inanitatibus ſepoſitus: & ipſe amari ſaporis: ſed plenus humoris cibus. Gignitur aũt rote uerno: & arborũ ſucco gummi mõ: africi minor: auſtri flatu nigrior: aquiloni bus & melior rubens. Plurimũ i græcis nuci ' us Menecrates florẽ ait eſſe futuræ: meſſis indiciũ. ſed nemo præter eũ. Ex qbus floribus opa fiãt Ca. VIII.

Aeras ex omniũ arborũ ſatorumq; floribus cõſingunt: excepta rumice & cheno pode. Herbarũ hæc genera. Falſo excipitur ſpartũt. Quippe cũ hiſpania multa in ſpartariis mella hætbam eã ſapiunl. Falſo & oleas excipi arbitror. Quippe oliuæ ꝓuen tu plurima examina gigni certũ eſt. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus qui dem nõ modo corporibus inſidunt. Operantur intra lx. paſſus. Et ſubinde cõſumptis in proximo floribus ſpeculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehenſæ in expeditione excubant ſupinæ: ut alas rore protegant.

De amatoribus earum. Ca. IX.

E quis miretur amor earum captos Ariſtomachũ ſolenſem duodeſexaginta ãnis nihil aliud egiſſe. Hyliſcum uero thaſium in deſertis apes colentem Agrium co gnominatũ: q ambo ſcripſere de iis. Ratio operis. Ca. X.

r Atio operis interdiu ſtatio ad portas more caſtrorũ. Noctu qs in matutinũ do nec una excitet omẽs gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tũc uni uerſæ ꝑuolant: ſi dies mittis futurus eſt. Prædiuinãt enĩ uentos hymbreſq;: & tũc ſe cõti nent tectis. Itaq; tẽperie cæli (hãc enim iter pſcita habent) cũ agmen ad opera ꝓceſſit: aliæ flores aggerũt pedibus: aliæ aquã ore guttaſq; lanugine totius corporis. Quaꝝ ado leſcẽtiores ad opera exeũt: & ſupradicta cõuehunt. Seniores itus operant. Quæ fleres cõportãt prioribus pedibus femora onerãt: pp id natura ſcabra pedes priore roſtro: to tæq; onuſtæ remeãt ſarcina pãdatæ. Excipiunt eas ternæ. quaternæ exonerãt. Sũt. n. in tus quoq; officia diuiſa. Aliæ ſtruũt. Aliæ poliũt. Aliæ ſuggerũt. Aliæ cibũ cõpant ex eo qđ allatũ eſt. Neq; enĩ ſepatim ueſcunt: ne inæqualitas opis aut cibi fiat & tẽporis. Struunt rurſus ea orſa cõcameratiõe alui: textũq; uel uſq; ad ſũma tecta deducũt: limi tibus binis circa ſigulos actus: ut aliis itrẽt. aliis exeant. Faui ſupiore parte affixi: & pau lulũ ẽt lateribus ſimul hærent: & pẽdent una. Alueũ ñ cõtingũt: nũc obliqui: nunc ro

rundi qualiter poscit alueus:aliquando & duorum generum:cum duo examina cōcor dibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes cæra fulciunt pilarum instar interius a solo fornicatis:ut sit auditus ad sarciendum. Primi fere tres uersus inanes struuntur: ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maxime implentur melle:ideoque auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ fecundos flatus captant. Si cooriatur procella:ap prehensis pedusculo lapillis se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolantur in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessā tium inertiam notant:castigant:mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia e medio. nullæq; inter opera spurciciæ iacent. Quin & excrementa operantium intus ne longius recedant unum congesta in locum turbidis diebus & operis ocio ege runt. Cum aduesperascit in alueo strepunt minus ac minus:donec una circūuolet eo/ dem quo excitauit bombo:ceu quietē capere imperans. Et hoc castrorum more. Tunc re/ pente omnes conticescunt. Domos primū plebeis exædificant:deinde regibus.

De fucis. Ca. XI.

f Isperantur largior prouentus:adiiciuntur contubernia & fucis. Hæc cellarum minime:sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci sine aculeo uelut imperfectæ apes:nouissimeq; a fessis & iam emeritis inchoatæ:serotinus foetus & quasi ser uitia uerarum apum. Quaóbrem imperat iis:primosq; in opera expellunt: tardantes sine clæmētia puniunt. Neq; in opere tantū:sed in foetu adiuuant eas multū ad calorē confe rente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo. eo maior fiet examinū prouentus cū mella cœperint maturescere:abigunt eos. Multæ singulos aggressæ trucidāt. Nec id ge nus iusi uere cōspicitur. Fucus ademptis alis ī alueæ reiectus ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruūt amplas:magnificas:seperatas:tuber cu lo eminentes. Quod si exprimatur non gignuntur soboles. Sexangulæ omēs cellæ:a sin gulorum earum pedum opere. Nihil horum statuto tempore:sed rapiūt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Ca. XII.

u Enit hoc ex aere:& maxime syderū exortu:præcipueq; in ipso syrio explendēte fit:nec oīo prius uergiliarum exortu sub lucanis tēporibus. Itaq; cū prima auro/ ra folia arborum melle roscida inueniūtur. At si q matutino sub diuo fuere: un/ ctas liquore uestes:capilluq; concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor: siue quædam syderum saliua:siue purgātis se aeris succus:siue aquæ ē & purus ac liquidus & suæ natu ræ:qualis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens altitudine multūq; dum uenit sor/ descens:& obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde ac pabulis potus: & in utercu/ los congestus apum. Ore enim uomunt. Ad hæc succo florum corruptus & alueis:ma ceratus:totiensq; mutatus. Magnam tamen cælestis naturæ uoluptatē affert.

Quæ optima mella. Ca. XIII.

i Bi optimus semper:ubi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regiōis hic & siculæ hymeto & hybla ab locis:mox callinne insula. Est autē initio mel ut aqua dilutum:& primis diebus feruet ut musta:seq; purgat: Vicesimo die crassescit. Mox obducitur tenui mēbrana:qua feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetē optimum & minime fronde infestum e quærcus tiliæ arundinū foliis.

Quæ genera mellis in singulis. Ca. XIIII.

s Vmma quidem bonitatis natione constat (ut supradiximus) pluribus modis Alibi enim faui cæra spectabiles gignuntur:ut ī pelignis:sicilia. Alibi mel lis copia:ut in creta:cypro africa. Alibi magnitudine:ut in septētrionalibus: uiso iam in germania octo pedum longitudinis fauo:in caua parte nigro. In quocunq; tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum ex floribus constructo fauo:quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant:ut largo alimento ualida exeat soboles

Alii ex nullo minus apibus relinqunt:quoniam magna sequatur ubertas magnorum syderum exortu. Præterea solstitio cum thymis & una florere incipiunt præcipua cellarum materia. Est autem iu eximendis fauis necessaria dispensatio: quoniã inopia cibi desperant:moriunturq; aut effugiunt. Contra copia ignauiam affert. Maciem melle nõ rhithace pascunt. Qui autem sunt diligentiores ex hac uindemia duodecim partẽ apibus relinquunt. Diesq; statutus inchoandi ut quadam lege naturæ:si scire aut obseruare homines uelint:tricesimus ab educto examine:fereq; maio mense icluditur hæc uindemia. Alterum genus est mellis æstiui: quod ideo uocatur horeum a tempestiuitate præcipua ipso syrio explendescentes post solstitium diebus.xxx. fere. Immẽsa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est:nisi fraus hominum cuncta pernice corrũperet. Namq; ab exortu syderis cuiuscunq; sed nobilium maxime aut cælestis arcus si non sequantur hymbres:sed ros tepescat solis radiis. Medicamenta non mella gignuntur oculis ulceribus.internisq; uisceribus dona cælestia. Quod si seruetur hoc syrio exoriente casuq; congruat in eundem diem:ut sæpe Veneris aut Iouis Mercurii ue exortus nõ alia suauitatis:usus q; mortaliũ malis a morte uocandis q̃ diuiui nectaris fiat.

Quomodo probentur mella. Ca. XV

El plenilunio uberius capitur:serena die pinguius. In omni melle quod per se fluxit ut mutum oleumq;:appellaturq; tacitum:max me laudabile est. Aestiuum omne rutulum:ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum in æstimatione e thymo coloris aurei:saporis gratissimi: cum sit palam doliolis pingue:marino e rore spissum. Quod concrescit autem hoc minime laudatur. Thymosum nõ coit:& tactu prætenuia filia mittit. Quod primum grauitatis argumentum.est:abrumpi statim & resilire guttas:uilitatis indicium habetur. Sequens probatio ut sit odoratum & ex dulce reglutinosum perlucidum. Aestiua mellatione decimam partem thasio. Dionxsio apibus reliqui placet:si pleni fuerint aluei. Si minus:ꝓ rata portiõe:aut si ianes:omnino nõ attingi. Hũc uendemiæ attici signũ debere initiũ caprificialẽ diẽ uulcão sacrũ.

De tertio genere mellis:& quomodo apes probentur. Ca. XVI.

t Ertium genus mellis minime probatum siluestre:quod ericeum uocant. Cõuehitur post primos autumni hymbres cum erica sola floret in siluis. Ob id harenoso simile. Gignitur id maxime arcturi exortu a pridie idus septembris. Quidam æstiuam mellationem ad arcturi exortum proferunt:quoniam ad æquinoctium autũni ab eo supersunt dies xiiii.& ab æquinoctio ad uergiliarum occasum diebus xlviii: Plurimi syderitem:athenienses tetradicem appellant:euboea sisarum: putantq; apibus esse gratissimam fortassis quia tunc nulla alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliarum occasu idibus nouembris fere includitur. Relinqui ex ea duas ptes apibus ratio psuadet:& sẽper eas partes fauorũ q̃ habeant rhithacẽ. A bruma ad arturi exortũ diebus lx.sõno alunt̃ sine ullo cibo. Adarcturi exortũ ab æquinoctiouerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo se continent:seruatosq; in id tempus cibos repetunt. In italia uero hoc idem a uergiliarum exortu faciunt:& ĩ eum dormiũt Alueos quidam in eximendo melle expendunt:ita dirimentes quantum relinquant. Aequitas etiam in eis obstringitur:feruntq;societate frauda alueos mori. In primis præcipitur ut lauti purique eximant mella. Furem & mulierum menses odere. Cum eximuntur mella apes abigi fumo utilissimum:ne irascantur: aut ipsæ auidæ uorent. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam ubi incubauere fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntur. quarum iniuriam celerime sentiũt mella:uel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera seruatur quod acar non uocant. Album mel non fit quod bitymum est:sed oculis & ulceribus aptissimũ Foetus quo nam modo progenerarent:magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum enim coitus uisus est nunquam. Plures extimauere oportere confici floribus

compositis apte atq; utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoq; appellatur examine. Hunc esse solum marem præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo fœtum sine eo non edi: apesq; reliquas tanq̃ marem: fœminas comitari: non tanq̃ ducem. Quam probabilem alias sententiam fucorũ euentus coarguit. Quæ enim rõ ut idem coitus alios perfectos imperfectos generet alios? Proprior uero prior existimatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malum: quo nam modo nascens: si ipsæ se fingũt Quod certum est. gallinarũ modo incubant. Id quod exclusum est primum uermiculus uidetur candidus: iacens transuersus: adhærensq; ita: ut pascere uideatur. Rex statĩ mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus: neq; uermiculus: sed statim pẽniger. Cætera turba cum formã capere cœpit nymphæ uocãtur ut fuci: sirenes: atq; cephenes Siquis alterutris capita demat: priusq̃ pẽnas habeant: pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos: atq; incubant tum maxime murmurantes caloris ut putant faciendi gratia necessarii excludendis pullis: donec ruptis membranis quæ singulos cingunt: ouorũ modo uniuersum agmen emergat. Spectatum hoc romæ consularis cuiusdam suburbano alueis cornu laternæ trãslucido factis. Fœtus itra. xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam qui uocatur clerus amaræ duricia cæræ: cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia: aut in fœcunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus. Regẽq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures incohantur nec desunt. Postea ex iis soboles cum adulta esse cœpit concordi suffragio teterrimos necant: ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum: melior niger uariusq;. Omnibus forma semper egregia: & duplo q̃ cæteris maior. Pẽne breuiores: crura recta: ingressus celsior. In fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. Ca. XVII

q Uæratnunc aliquis unus ne Hercules fuerit: & quod liberi patris sepulchrũ & reliqua uetustatis situ obruta? Ecce ĩ re parua uillisq; nostris annexa: cuius assidua copia est non constat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate tantum armatu: an dederit eum quidem natura: sed usum esse tantum negauerit. Illud constat imperatorem aculeo non uti. Mira plebeii circa eum obediẽtia. cum procedit una est. Totum examen circa eum conglobatur: cingit: protegit: cerni nõ patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est: ipse opera intus circuit similis exortanti: solus ĩmunis. Circa eum satellites quidam lictoresq; assidua custodientes auctoritate. Procedit foras nõ nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepente apparatus indicio diem tempestiuum eligentium. Si qs alam ei detruncet: non fugiet examen. Cum processere se quæq; proximã illi cupit esse: & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant. Validius fatigatũ ex toto portant. Si qua lassata deficit: aut forte aberrauit: odore prosequitur. Vbicunq; ille consedit ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica tua dependente in domibus templis ue sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis: tũc etiam suauitatem illam prædulcis eloqui portendentes. Sedere in castris ducis Drusi imperatoris cum prosperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaq̃ perpetua aruspicũ coniectura: qui dirum id ostentum existimant. Semper duce prehenso totum tenetur agmen. Amisso dilabitur: migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere: potius q̃ nascentium domos dirimunt. Si prouentus desperatur: tunc & fucos abigunt. Quanq̃ de iis uideo dubitari: propriumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grandissimis inter illas: sed nigris: lataq; aluo. Ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certũ est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur in quæstione est. Humido

uere melior foetus:sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus:impetum in ꝓximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contra dirigunt aciem:& si custos adsit:alterutra pars quem suis fauere sentit nō appetit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicāt causis easq; acies contrarias duo imperatores instruunt: Maxima rixa & in cōuehendis floribꝰ exorta:& suos quibusq; euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pluribus aut fumo tota discutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulsa.

De genere apum.& quæ inimica apibus. Ca. XVIII.

Pes sunt & rusticæ siluestresq;:horridæ aspectu:multo iracundiores:sed opere a ac labore præstantes. Vrbanarum duo genera. Optimæ breues:uariæq;:& in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ:& quibus similitudo uesparum: etiamnum deterimæ ex iis pilosæ. In ponto sunt quædam albæ:quæ bis in mense mella faciunt. Circa thermodontem autem fluuium duo genera. Aliarum quæ in arboribus mellificant. Aaliæ quæ sub terra:triplici cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeū apibus natura dedit uentri consertum:ad unum ictum hoc īfixo. Quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi in tantum adacto:ut intestinum sæpe assequatur. Sed fucos postea esse:nec mella facere uelut castratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodesse de in desinere. Est in exemplis equos ab iis occisos. Odere foedos odores:procul fugiunt: sed & infectus. Itaq; unguenta redolentes infestant. Ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas naturæ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones:& e culicum genere qui uocantur muliones. Populantur hirundines & quædam aliæ aues. Insidiantur aquatibus ranæ:quæ maxima earum est operatio:tum cum sobolem faciunt Nec eæ tantum quæ stagna riuosq; obsident:uerum & rubetæ ueniunt ultro:arrepentesq; floribus opertas suffiant:ab hoc spatio prouolant:confestimq; abripiantur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues:difficile se e lanis earum explicantibꝰ Cancrorum etiam odore si quis iuxta coquat exanimantur. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpens. Et cum ante fores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas progenere. Funerantiumq; more comitantur exequias. Rege hac peste consumpto mœret plebis ignauo dolore. Non cibos conuehunt. Non procedunt. Tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine:alias spectantes exanimen luctum nō minuunt. Tūc quoq; ni subueniatur:fame moriuntur. Hylaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum. Ca. XIX

Vnt & operis morbi cum fauos non explent:cleron uocant. Idem blapsigoniā f si foetum non peragant. Inimica & echo est resultanti sono:qui pauidas alterno pulsat ictu: Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere ut intexant:enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus luminibus accensis aduolans pestifer:nec uno modo. Nam & ipse cæras depascitur:& relinquit excrementa quibus teredines gignantur. Filis etiam uraneus quacunq; incesserit alarum maxime lanugines obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines quæ cæras præcipue appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate uerno maxime tēpore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum:sed omnia insecta exanimantur:præcipue si capitæ uncto in sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas: cōsensere eximi mella auide uorantes. Cætero præparcæ:& quæ alioquin prodigas atq; edaces nō secus ac pigras & ignauas perturbent. Nocent & sua mella ipsis:illitæq; ab aduersa parte moriuntur:tot hostibus:tot casibus: & quota portione eorum commemorata: tam munificū animal expositū.est. Remedia dicemus suis locis. Nūc enim sermo natura ē.

De continendis apibus:& quomodo reparentur: Ca. XX.

Audent plausu atq; tinnitu æris:eoque conuocantur. Quo manifestum est g auditus quoque in esse sensum. Effecto opere educto foetu functæ munere

omni exercitationem tamen solẽnẽ habent. Spatinæq; in aperto: & in altum datæ gyris uolatu editis tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima: ut prospere inimica: ac fortuitacedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq̃ ultra. x. annos durasse prodit̃. Sunt q̃ mortuas si ĩtra tectũ hyeme seruent̃: deinde sole uerno toreãt̃ ac ficulneo cinere toto die foueantur: putent reuiuiscere. In totum uero amissas repari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Virgilius iuuencoꝝ corpore examinato. Sicut equorum uespas atq; crabrones: sicut asinorum scarabeos mutante natura ex aliis quædam ĩ alia Sed horum omniũ coitus cernunt̃. & tamen in fœtu eadem ꝑpe natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Ca. XXI.

u

Espæ in sublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras. Crabrones cauernis ac sub terra. Et hoꝝ omniũ sex angulæ cellæ: cætera aũt cortice. Araneis fœtus & ipse inæq̃lis ut barbarus: alius euolat: alius ĩfãtia ẽ: alius ĩ uermiculo. Et autũno ñ ĩuenio oĩa ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumões uocant̃ (sunt aũt minores q̃ aliæ) unũ genus ex araneis perimunt phalangiũ appellatũ: & in nidos suos ferunt. deinde illinũt. Et ex iis incubando suũ genus procreant. Præterea oẽs carne uescũtur contra q̃ apes: quæ nullũ corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenãtur & amputato iis capite reliquũ corpus auferũt. Crabronũ siluestres in arboꝝ cauernis d̃gunt. Hyeme ut cætera insecta condunt̃. Vita bimatũ nõ transit. Ictus eoꝝ haud temere sine febri nõ est. Auctores sunt ternouenis punctis interfici hominẽ. Alioꝝ qui mitiores uident̃ duo genera: Opifices minores corpore: qui moriuntur hyeme. Matres quæ biẽnio durant ii & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores in quibus opifices generentur. Iis educatis alios deinde nidos maiores fingunt: in quibus matres futuras producant. Iam tunc opifices funguntur. Et his sunt sui fuci. Quidam opinãtur omnibus his ad hymem decidere aculeos. Nec crabronum autẽ nec uespaꝝ generi reges aut examina. Sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bõbicibus: & bõbyli: & necydalo: & qs primus bõbicinã uestẽ nouerit. C. XXII.

q

Vartum inter hæc genus est bõbicum in assyria proueniens magis q̃ supradicta. Nidos luto fingũt salis specie applicatos lapidi: tanta duritia: ut spiculis perforari uix possint. In iis & cæras largius q̃ apes faciunt: deinde maiorem uermiculum. Et alia hoꝝ origo. Ea grandiore uermiculo gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bõbylis: ex ea ne cydalus. Ex hoc ĩ sex mẽsibus bõbices. Telas araneoꝝ modo texũt ad uestẽ luxũq; fœminaꝝ: quæ bõbicina appellatur. Prima eas retorqueri: rursusq; texere inuenit in eo mulier Pamphile Platis filia ñ fraudanda gloria excogitatæ rationis: ut denudet fœminã uestis bõbicina.

De bombice coa. Ca. XXIII.

e

T in co insula nasci traduntur cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florem hymbribus decussum tereæ halitu animante. Fieri autem primo papilões paruos nudosq;. Mox frigorum impatientia uillis inhorrescere: & aduersus hyemẽ tunicassibi instaurare densas pedum asperitate radente foliorum lanuginem in uellera. Hanc ab his quoq; cogi subigiq; unguium carminatione. Mox trahi inter ramos tenuari ceu pectine. Postea apprehensam corpori in uolui nido uolubili. Tũc ab homine tolli: fictilibusq; uasis tepore & fursurum esca nutriri. Atq; ita subnasci sui generis plumas quibus uest tos ad alia pensa dimitti. Quæ uero capta sit lanificia humore lẽtescere: mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes etiam uiros leuitate usurperare propter onera æstiua in tantum a lorica gerenda discessere mores: ut onerisint etiam uestes. Assyria tamen bombice adhuc fœminis cedimus.

De araneis: & generatione eorum. Ca. XXIIII.

a

Raneorum his non absurde iungatur natura: digna uel præcipue admiratione. Plura autẽ hoꝝ sunt genera: nec dictu necessaria in tãta notitia. Phalãgia

ex iis appellantur: quorum noxii morsus: corpus exiguum: uarium: acuminatum ad saltum ingredientium. Altera eorum species nigri prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus luporum modo. Minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula præpandunt Tertium eorumdem genus erudita opatione conspicuum. Orditur telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit. siue ita corrupta alui natura statuto tempore (ut Democrito placet) siue est intus quædam lanigera fertilitas: tam moderato ungue tam tereti filio: & tam æquali deducit stamina ipso pondere usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtegmina adnectens maculasque paribus semper interuallis: sed subinde crescentibus ex angusto dilatans Indissolubili nodo implicat. Quanta arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes? quam non ad hoc uidetur pertinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipsa per se tenax ratio textrinæ? quam laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniantur? sinus derelicto laxo prætenti sūma parte: ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur· atq; ut in plagis lineæ offensæ præcipitantur in sinum. Specus ipsæ qua concameratæ architectura? & contra frigora quanto uillosior? quam remotus a medio aliudq; agenti similis: inclusus uero sic ut sit nec ne intus aliquis cerni non possit. Age firmitas quanta irrumpentibus uentis: qua puluerum mole: degrauante. Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artem & discit texere. Longitudo fili a culmine: ac rursus a terra per illud ipsum uelut reciprocatio: subitq; pariter ac filia deducit. Cum uero captura incidit quamuigilans & paratus ad cursum. Licet extrema hæreat plaga semper in medium currit: ex quo. sic maxime totum concutiendo implicet. Scissa protinus reficit ad polituram sartiens. Namq; & lacertarum catulos uenantur. Hos primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utranq; morsu apprehendentes amphitheatrali spectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altius tollunt. Iidem sereno nō texunt nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Fœmina putant esse quæ texat: marem qui uenatur. Ita paria fieri merita. Coniugio aranei conueniunt crunibus. Pariunt uermiculos ouis similes. Nā nec differri horum genitura potest quoniam insectorum uix ulla alia naratio est. pariunt autem oua in tellas expensa: quia saliunt: atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero. Qui ut emerserit matrem consumit: sæpe & patrem ē. Adiuuat enim incubare. Pariunt autem tricenos. Cæteræ pauciores. Et īcubāt triduo. Consumuntur aranei quater spetenis diebus.

De scorpionibus. Ca. XXV.

S Imiliter his & scorpiones terrestres uermiculos ouorum specie pariunt: similiterque perimunt. Pestis importuna ueneni serpētium: nisi quod grauiore supplicio lento per triduum morte conficiunt: Virginibus lœtali semper ictu & fœminis fere in totum. Viris autem in matutino exeunte canis priusquam aliquo fortuito ictu ieiunum exerant uenenum. Semper cauda in ictu est nulloque momento meditari cessat: ne quando desit occasioni. Ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab iis candidum fundi Apolodorus auctor est in nouem genera descriptis p colores maxime superuacuos. quoniam non est scire quo minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse maresque sæuissimos. Nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cum incanduere solis ardoribus. Itemque cū sitiunt iexplebiles potu. Cōstat & septena caudæ īternodia sæuiora eē Pluribus enim sena sunt. Hoc malum africæ uolucre etiam austri faciunt: pādentibus brachia ut remigia subleuantes. Apollodorus idem plane quibusdam inesse pennas tra

dit. Sæpe psylli qui reliquarum uenena terrarum inuehentes quæstus sui causa peregrinis malis impleuere italiam. Hos quoq; importare conati sunt. Sed uiuere intra siculi cæli regionem non potuere. Visuntur tamen aliquando in italia: sed innocui: multisq; aliis in locis: ut circa farum in ægypto. In scythia interimunt etiam sues: alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidem celerius si in aquam se immiserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorum cinis potius in uino: aut oleo emersus. Magnam aduersitatem cum stellionibus putant esse: innocuos duntaxat iis: qui & ipsi carent sanguine lacertarum figura. Atq; scorpiones in totum nulli nocere: quibus nõ sit sanguis. Quidam & ab ipsis foetum deuorari arbitrantur. Vnum modo relinqui solertissimum & qui se ipsius matris clunibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum ultorem: qui postremo genitores conficiat supne. pariunt aũt undeni.

De stellionibus. Ca. XXVI.

c Hameleonum stelliones quodãmodo nãturam habent: rore tantum uiuentes: præterq; araneis. Similis cicadis uita: quarum duo genera. Minores quæ primæ proueniunt: quæ ue sunt mutæ: & nouissime pereunt. Sunt autem multæ. Sequens est uolatura. Quæ canunt uocantur achetæ: & quæ minores ex iis sunt tettigometræ. Sed illæ magis canoræ. Mares cantant in utroq; genere. Foeminæ silent. Gentes uescuntur iis ad orientem: etiam parti opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt: a coitu foeminas: ouis earum corruptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: qua excauant foeturæ locum in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocatur rettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolent: noctu semper. Primum nigræ atq; duræ. Vnum hoc ex his quæ uiuunt & sine ore est. Pro eo quidam aculeatum linguis simile. Et hoc in pectore: quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt achetæ ut diximus. De cætero in uentre nihil est. Excitatæ cum subuolant humorem reddunt: quod solum argumentum est rore easdẽ ali. Iisdem solis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculis tam hebetes: ut si quis digytum contrahens ac remittens iis appropinquet: transeant uelut folia. Quidam duo alia genera faciunt earum. Surculariam quæ sit grandior: frumentariam quam alii auenariam uocant. Apparet. n. simul cum frumentis arescentibus.

De cicadis. Ca. XXVII.

c Icadæ non nascuntur in raritate arborum. Idcirco non sunt cyrenis circa oppidum: nec in campis nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & iis locorum differentia. In milesia regione paucis sunt locis. Sed in cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in regio agro silent omẽs. Vltra flumen in locis canunt. Pennarum illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

De pennis insectorum: & scarabeis: & reliquis scarabeorum generis. Ca. XXVIII.

i Nsectorum quædam binas gerunt pennas ut muscæ: quædam quaternas ut apes. Membranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armantur. Nullum cui tælum in ore: pluribus q̃binis aduolat pennis. Illis enim ultionis causa datum: & his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiscunt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo bipenne est. Quibusdam pennarum tutelæ crusta superuenit ut scarabeis. Quorum tenuior fragiliorque penna. iis negatus aculeus. Sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga bisulcis dentata forcipibus in cacumine (cum libuit) ad morsum coeuntibus. Infantum remediis etiam ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorum genus qui e fimo ingentis pilas

auersi pedibus uolutant: paruosq; i iis cōtra rigorē hyemis uermiculos foetus sui nidulāt. Volitāt alii magno cū murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris fornacibꝰ excauant nocturno stridore uocales. Lucēt igniū mō noctu laterū & clunium colore lampyrides: nunc pennarum hiatu refulgentes. nunc uero compressu obumbratæ nō ante natura pabula aut post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarū alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutuli atq; prægrandes scarabei tellurem aridam: fauosq; paruæ & fistulosæ modo spongiæ medicato melle fingunt. In thraciæ partibus iuxta olympū locus est paruus: in quo unum hoc animal exanimatur: ob hoc cantharolethrus appellatus Pennæ insectis omnibus sine scissura: nulli cauda nisi scorpiōi. Hic eorum solus & brachia habet: & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore ut asilo: siue tabanū dici placet. Item culicibus & quibusdam muscis. Omnibus autem his in hore & ꝑ lingua sunt hi aculei. quibusdam hebetes neq; ad punctum: sed ad suctum: ut muscarum generi: in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignauia ut papilionibus: Quædam insecta carent pēnis: ut scolopendræ. Insectorum pedes quibus sunt in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur ut locustis:

De locustis. Ca. XXIX.

hAe pariunt in terra dimisso spinæ caule oua condensa autumni tempore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt paruas nigrātes & sine cruribus: pennisq; reptantes. Itaq; uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior prouentus. Alii duplicem earum fœtum: geminumq; exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere: deinde ad canis ortū obice: & alias renasci Quidā arcturi occasu renasci. Mori matres cum peperint certum est uermiculo statim circa fauces innascente qui eas strangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratioue morientes serpentem (cum libuit) necant singulæ faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascūtur nisi in planis & rimosis locis In india ternū pedum longitudinis esse tradūtur: cruribus & femoribus serrarum usum præbentes cum iaruerint. Est & alius earum obitus Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit nō ut prisci exstimauere: madefactis nocturno humore aliis. Iidem quippe noctibus nō uolare eas propter frigora tradiderunt. Ignari etiam longinqua maria ab iis transiri cōtinuata plurium dierum profectione. Quod maxime miremur famem quoq; quam propter externa pabula præterq; sciunt imminere. Ac dearum iræ pestis ea intelligitur. Namq; & grandiores cernuntur & tanto uolant pennarum stridore: ut aliæ alites credantur: solemq; obumbrent: sollicite suspectantibus populis: ne suas operiant terras. Sufficiunt quippe uires: & tanq̄ parum sit maria transire: immensos permeant tractus: diraq; messibus contegunt nube: multa contactu adurentes. Omnia uero morsu erodentes: & fores quoq; tectorum: Italiam ex africa magna cohorte infestant: sæpe populo ad sybillina co acto remedia confugere inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas. Primo oua obterendo: deinde: fœtum: postremo adultas. Desertoris pœna in eum q cessauerit. Et in leno insula certa mensura præfinita est: quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos quoq; ob id colunt aduerso uolatu occurrentes earū exitio. Necari & in syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id n alū Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio uidetur. Eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes exstimantur: eosque inter se terendo stridorē edere: circa duo æquinoctia maxime: sicut cicade circa solstitium. Coitus locustarnm qui & insectorum omnium quæ coeunt: marem portante fœmina: in eum fœminarum ultimo caudæ reflexo tradoq; digressu. Minores autē i omi hoc genere fœminis mares

De formicis nostratibus. Ca. XXX.

Lurima insectoꝝ uermiculũ gignũt. Nã &formicæ simile ouis. Vere & hæ ut apes cõmunicãtes laborẽ. Sed apes utiles faciũt cibos. Hæ cõdũt. At siqs cõpet onera corporibus eaꝝ. fateat̃ nullis portiõe uires eẽ maiores. Gerũt ea morsu: Maiora auersæ postremis pedibus molliũt̃ humeris obnixæ. Et iis reip. rõ: memoria: cura: Semina arrosa cõdũt: nec rursus ĩ fruges exeãt e terra. Maiora ad ĩtroitũ diuidũt. Madefacta hymbre ꝓferũt: atq; siccãt. Operãt̃ & noctu plena luna. Eædẽ ĩterlunio cessant Iã in ope q̃ labor? quæ sedulitas? Et quoniã ex diuerso cõuehũt altera alterius ignara: ut signa ĩuicẽ recognoscãt. certi dies ad recognitionẽ mutuã nũdinis dãt̃. Quæ tũc earũ cõcursatio? q̃diligẽs? Cũ obuiis quædã collocutio atq; pcũctatio. Silices itinere eaꝝ attritos uidemus: & ĩ ope semı tã factã: ne qs dubitet q̃libet in re qd possit q̃tulacunq; sedulitas. Sepeliũt̃ inter se uiuentiũ solæ. præter hominẽ. Nõ sunt in sicilia pennatæ.

De indicis. Ca. XXXI.

i Ndicæ formicæ cornua erythris in æde herculis fixa miraculo fouere. Aurũ ex cauernis egerunt terræ in regione septẽtrionalium indoꝝ: qui dardæ uocãtur. Ipsis color felium. Magnitudo ægypti lupoꝝ. Erutũ hoc ab iis tẽpore hyberno indi furantur æstiuo feruore: conditis propter uaporem in cuniculis formicis: q̃ tamen odore sollicitatæ prouolant crebroq; lacerant. q̃uis præuelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Ca. XXXII.

m Vlta autem insecta & aliter nascuntur. Atq; asilus ĩ primis. Insidet ex rore hic raphani filio primo uere: & spissatus sole in magnitudinẽ milii cogit̃. Inde orit̃ uermiculus paruus: & triduo eruca: mox urica: quæ adiectis diebus crescit immobilis duro cortice ad tactũ mouet̃ aranei. Hæc eruca quã chrysalidẽ appellant: rupto deinde cordice uolat papilio. De aialibus ĩ ligno & ex ligno nascẽtibus C. XXXIII

ſ Ic quædam ex hymbre generant̃ in terra: quædã & in ligno. Nec enim & cossi tantũ in eo sed etiã tabani ex eo nascunt̃: & alia ubicũq; humor ẽ nimius: Sic intra hominẽ tineæ tricenũ pedũ: aliquãdo & pluriũ lõgitudine: iam in carne examini uiuẽtiũ quoq; hominũ capillo. Qua fœditate & Sylla dictator & Alcmã ex clarissimis græciæ poetis obiere. Hoc qdem & aues ĩfestat. Phasianas uero ĩterimit: nisi puluerãtes sese. Pilos habentiũ asinũ tantũ ĩmunẽ hoc malo credũt: & oues. Gignũt̃ aũt ex uestis genere: pcipue lanicio interẽptaꝝ a lupis ouiũ. Aquas quoq; quasdã qbus lauamur fertiliores eius generis ĩuenio apud auctores. Quippe cũ & cæræ hoc gignãt: quod aialium minimũ existimat̃. Alia rursus generãt̃ sordibus ardi soli: posterioꝝ cruꝝ lasciuia petauri & auris. Alia puluere humido ĩ cauernis uolucria.

De animali cui cibi exitus nõ est. Ca. XXXIIII.

e St animal eiusdem tẽporis infixo semp sanguini capite uiuẽs: atq; ita intumescẽs: unũ animaliũ cui cibi nõ sit exitus: cũ nimia dehiscit satietate alimẽto ipso moriens. Nũq̃ in iumẽtis gignitur: in bubus frequẽs: in canibus aliquãdo in qbus omnia. In ouibus & in capris hoc solũ. Aeque ẽ mira sãguinis & hirudinũ generi ĩ palustri aqua sitis. Nãq; & hæ toto capite condunt̃. Est & uolucre canibus peculiare suum malũ: aures maxime lancinãs quæ defendi morsu nõ queunt.

De tineis & culicibus & diuersitate eaꝝ. Ca. XXXV

i Dem puluis in lanis & ueste tineas creat. præcipue si araneus una includat̃. Sitiẽs enĩ & oẽm humorẽ absorbẽs arditatẽ ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est eaꝝ genus tunicas suas trahentiũ quo cocleæ mõ. Sed horũ pedes cernũt̃. Spoliatæ expirãt. Si accreuere faciũt chrysalidẽ. Ficarios culices caprificus generat. Cãtharides uermiculi ficoꝝ & pyri: & peuces: & cynachãtæ: & rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur: quibus demptis lœtale ẽ. Rursus alia genera culicum acescens natura gignit. Quippe cũ ĩ niue cãdidi repiant̃: & uetustiores uermiculi ĩ media

quidē altitudine rutili.Nā & ipsa nix uetustate rubescit.Hirti pilis:grādiores torpētesq;.

De pyrali siue pyrausta. Ca. XXXVI.

Ignit aliqua & contrarium natura elementum.Si quidem ī cypri ærariis forna g cibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pēnatum quadrupe des appellatur pyralis a quibusdā pyrausta.Quandiu est in igne uiuit.Cum euasit longiore paulo uolatu tunc moritur.Hypanis fluuius in ponto circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas:quibus erumpit uolucris quadrupes supra dictæ modo:nec ultra diem uiuit:unde hemorobion uocatur.Reliquis talium ab initō ad finem septenarii sunt numeri. Culici & uermiculo tersepteni. Corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus trinis aut quadrinis diebus.Cætera ex iis pennata autumno fere moriuntur. Tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore examinatis si cinere condantur redit uita.

Hystoria naturæ animalium per singula membra. Ca. XXXVII.

Taq; nunc per singulas partes corporis præter iam dicta membratim tractetur i hystoria.Caput habent cuncta quæ sanguinem. In capite paucis animalium nisi uolucribus apices:diuersi quidem generis. Phœnici plumarum serie me dio eo exunte alio.Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cirro.Phasianæ cornicu lis:Præterea parco:atq; ab illo galerita appellata quondam.Postea gallico uocabulo etiā legioni nomen dederat a lauda. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura per medium caput a rostro residētem.Et fulicarum generi dedit cirros.Pico martio & grui bus ardeæ.Sed spectatissimum insigne gallinaceis corpore conferratum:nec carnem id esse:nec cartilaginem.nec callum iure dixerimus: uerum peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit non reperitur:Cornua multis quidem & aquatilium & marinorum & serpentium uariis data sunt modis.Sed quæ iure cornua intelligantur quadrupedi tantum generi.Acteonem enim & Cippum etiā ī latina hystoria fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis.Sparsit hæc ī ramis:ut ceruorum.Aliis simplicia tribuit ut in eodem genere sublonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas:digitosq; emisit ex iis:unde platycerotas uocāt.Dedit ramosa capreis:sed parua nec fecit decidtia.Conuotu a in anfractum arietum generi:ceu cestus daret:Infesta tauris.In hoc quidem genere & fœminis tribuit.In multis tātum maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis in aduersum.Erecta autem rugarumq; ambitu contorta & in leue fastigium exacuta ut lyras decerent strepsiceroti:quem addacam africa appellat Mobilia eadem:ut aures:phrygiæ armentis.Troglodytarum in terram directa: qua de cā obliqua ceruice pascuntur.Aliis singula:& hæc medio capite aut naribus ut dixius Iamq; aliis ad incursum robusta:aliis ad ictum pluribus modis:supina:conuersa:cōnexa:omnia in mucronem migrantia.In quodam genere pro manibus ad scabēdum cor pus.Cochleis ad prætentādum iter.In corpore cornua hæc sicut cerastis aliquando & singula.Cochleis semper bina:& ut prætendantur:ac resiliant. Vrorum cornibus barbari septemtrionales potant:urnasq; binas capitis unius cornua implent Alii præfixa his pila cuspidant.Apud nos in lamina secta translucent:atq; etiam lumen inclusum latius fundunt:multasq; alias addelicias conferuntur.nunc tincta:nunc sublita:nunc quæ cerostrata picturæ genere dicuntur.Omnibus autem caua:& in mucrone demū concreta sunt.Ceruis tantum solida:& ominibus annis decidua.Boum attritis ungulis cornua ungendo aruina medentur agricolæ.Adeo sequax natura est:ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cæra flectantur:atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueantur:ut singulis capitibus quaterna fiant.Tenuiora fœminis plerumq; sunt ut ī pecore.Multis ouium nulla.nec ceruarum:nec quibus multifidi pedes:nec solidipedū ulli:excepto asino indico:qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli qui superne primores habent dentes. Qui putant eos in cornua absumi facile coarguunt

ceruarum natura:quæ neq; dentes habēt:ut neq; nares:nec tamē cornua.Cæteroꝝ oſ
ſibus adhærent.Ceruorum tātum cutibus enaſcuntur.Capita piſcibus portione corpo
rum maxima fortaſſis ut mergantur.Oſtrearum generi nulla:nec ſpongiis: nec aliis fe
re quibus ſolus ex ſenſibus tactus eſt.Q uibus indiſcretum caput eſt ut cancris.In ca
pite cunctorum animaliū homini plurimus pilus iam qdem promiſcue maribus ac fœ
minis.Apud intonſas utiq; gentes atq; etiā nomina ex eo capillatis alpiū incolis galliæ
comatæ:ut tamen ſit aliqua in hoc terraꝝ differentia.Q uippe miconii carentes eo gi
gnunt:ſicut in cauno lienoſi.Et quædam animaliū naturaliter caluent:ſicut ſtrutioca
meli & corui aquatici:quibus apud græcos nomen eſt inde. Defluuiū eoꝝ in muliere
rarum.In ſpadonibus non uiſum.Nec in ullo ante ueneris uſum. Nec infra cerebrum:
aut infra uerticem:aut circa tempora:atq; aures. Caluitiū uni tantum aīalium homini
præterq̄ īnatum.Canicies homini tantū & equis:ſed homini ſemper a priori parte capi
tis tum deinde ab auerſa.Vertices bini homini tantū.Aliqbus capitis oſſa plana: tenuia
ſine medullis:ſerratis pectinatim ſtructa compagibus.Pefracta non queūt ſolidari. Sed
exempta modice nō ſunt lœtalia in uicem eoꝝ ſuccedēte corporea cicatrice. Infirmiſſi
ma eſſe urſis:duriſſima pſiticis ſuo diximus loco.Cerebrū omnia habent animalia: quæ
ſanguinem.Aeque & in mari quæ mollia appellauimus:q̄uis careant ſanguine: ut po
lypi.Sed homo portione maximū & humidiſſimū:omniūq; uiſceꝝ frigidiſſimū:duabus
ſupra ſubterq; mēbranis uelatum:quaꝝ alterutra rumpi mortiferꝝ.Cætero uiri q̄ fœmi
næ maius.Hominibus hoc ſine ſanguine:ſine uenis:& reliquis ſine pingui. Aliud eſſe
q̄ medullā eruditi docent:quoniā coquēdo dureſcat.Omniū cerebro medio inſunt oſſi
cula parua.Vni hominū in infantia palpitat:nec roboratˢ ante primū ſermonis exordiū
Hoc eſt uiſcerum excelſiſſimum:proximūq; cælo capitis:ſine carne:ſine cruore:ſine ſor
dibus.Hic habet ſenſum arcem.Huc uenaꝝ omnis a corde uis tendit. Hic deſinit . Hic
culmen altiſſimum.Hic mentis eſt regimen.Omniū autem animaliū in priora pronuʒ
quia & ſenſus ante nos tendunt.Ab eo proficiſcitur ſōnus.Hic capitis nutatio.Quæ ce
rebrum non habent non dormiunt:Ceruis in capite ineſſe uermicūli ſub linguæ inani
tate & circa articulum qua caput iungitur humero numero.xx.produntur. Aures ho
mini tantum īmobiles.Ab iis Flaccorum cognomina.Nec in alia parte fœminis maius
impendium margaritis dependentibus.In oriente quidem & iuris aurum geſtare eo lo
ci decus exiſtimatur.Animalium aliis maiores:aliis minores.Ceruis tantum ſciſſæ:aut
uelut diuiſæ.Soricibus piloſæ.Sed aliquæ omnibus animal dūtaxat generantibus:exce
pto uitulo marino atq; delphino.& quæ cartilaginea & delphinum: quem tamen audi
re manifeſtum eſt.Nam & cantu mulcentur:& capiuntur attoniti ſono.Quo nam mō
audiant:mirum.Iidem nec olfatus ueſtigia habent:cum olfaciant ſagaciſſime.Pēnato
rum animalium buboni tantum & oto plumæ uelut aures.Cæteris cauernæ ad auditū
Simili modo ſquamigeris atq; ſerpentibus.In equis & omnium iumentorum genere in
dicia animi præferunt.Feſſis marcidæ.Nutantes pauidis.Subrectæ furentibus.Reſolu
tæ ægris.Facies homini tantum:cæteris aut roſtra. Frons & aliis. Sed homini tantum
triſtitiæ:hylaritatis:clæmentiæ:ſeueritatis index in aſſenſu eius.Supercilia homini& pa
riter & alterne mobilia & in iis pars animi.Negamus an annuimus: hæc maxime indi
cant.Faſtus ſuperbia aliubi conceptaculum:ſed hic ſedem habet.In corde naſcitur:hic
ſubit:hic pendet.Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit ī corpore ubi ſolitaria eſſet.Sub
iacent oculi pars corporis precioſiſſima:& qui lucis uſu uitam diſtinguant a morte.Nō
oībus animaliū hi.Oſtreis nulli: Q uibuſdā conthaꝝ dubii. Pectines enī ſi qs digytos
aduerſū hiantes eos moueat:contrahuntur ut uidentes.Et olentes fugiunt admota fera
mēta.Q uadrupedū talpis uiſus nō ē.Oculoꝝ effigies ineſt: ſiquis prætentā detrahat
mēbranā.Et īter aues ardeolaꝝ genera:quos leucos uocāt altero oculocarere tradūt.Op
timi augurii cū ad auſtꝝ uolāt ſeptētrionē ue.Solui.n.picula & metus narrāt. Nigidiꝰ

nec locustis nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorũ uicem cornicula bina prætentatu adimplent. Nec lunbricis ulli sunt: uermiũ ue generi. Oculi homini tantum diuerso colore: cæteris in suo cuiq̃ generi similes. Et equorum quibusdã glauci: sed in homine numerosissimæ diuersitatis atq; differentiæ: grandiores: modici: parui: prominentes: quos hebetiores putant: Cõditi quos clarissimæ cernere: sicut in colore caprinos. Præterea alii cõtuentur longinqua. Alii nisi prope admota non cernunt. Multorum uisus fulgore solis cõstat nubilo die nõ cernentium: nec post occasum. Alii interdiu hebetiores noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis aut quibus noxii uisus essent satis diximus. Orcis in tenebris clariores ferunt. Tyberio Cæsari ipsi aliam q̃ genitoꝝ mortalium fuisse naturã: ut expergefactus noctu paulisper haud alio mõ q̃ luce clara cõtueretur omnia: paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equoꝝ modo glauci fuere: supraq; hominẽ albicantis magnitudinis. Quã ob cãm diligentius spectari eos iracunde ferebat. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso: sanguineisq; uenis subinde suffusi. Caio principi rigentes. Neroni nisi cum cõnueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorũ paria in Caii principis ludo fuere: in iis duo omnino qui cõtra cõminationẽ aliquã non conniuerent: & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis ẽ homini. Plerisq; uero naturale ut nutare nõ cessent: quos pauidiores accepimus. Oculos unicolores nulli cum candore omnibus mediusculo differentes. Neq; ulla ex parte maiora indicia animi cunctis animalibus: sed maxime homini: id est moderationis: clæmentiæ: misericordiæ: odii: amoris: tristitiæ lætitiæ. Cõtuitu quoq; multiformes: truces torui: flagrantes: graues: transuersi: limi: summissi: blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardentes: incendunt̃: humectant: cohibent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cũ osculamur animũ ipsum uidemur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor est in dolore tam fœcũdus & paratus? Aut ubi reliquo tẽpore? Animo aũt uidemus. Animo cernimus. Oculi ceu uasa quædã uisibilẽ eius ꝑtem accipiunt: atq; transmittũt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu. Sic ĩ morbo cõitiali aperti nihil cernunt animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores: multiq; hoium quos corybantian græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura cõposuit: callosis contra frigora caloresq; in extremo tunicis: quas subinde purificant lachrymationum saliuis: lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla: cuius angustiæ nõ sinũt uagri in certam aciem: & uelut canali dirigunt: obiterq; incidentia facile declinant. Aliis nigra: aliis atra: aliis ruffa: aliis glauci coloris orbibus circundatis: ut habili mixtura accipiatur circuniecto cadore lux: & tẽperato repercussu non obstrepat: adeoq; iis absoluta uis speculi: ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est. ut pleræq; alitũ e. manibus hoium oculos potissimus appetant: q; effigiem suam in iis cernentes uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tantũ buædam ad ĩcremẽta lunæ morbos sentiũt. Sed homo solus emisso homore cæcitate liberatur. Post uicesimũ ãnum multis restitutus ẽ uisus Quibusdã statim nascẽtibus negatus nullo oculorũ uitio. Multis repẽte ablatꝰ simili mõ nu la ꝑcedente ĩiuria. Venam ab iis ꝑtingere ad cerebrũ pitissimi auctores tradũt Ego ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redundatione eius eruitur oculus: morientibus illos opere: rursusq; in rogo patefacere quiritium magno ritu sacrarum est. Ita more condito ut neq; ab homine supremum eos spectari fas est: & cælo: non ostendi nefas. Vni animalium homini deprauant̃. Vnde cognomina Stabonum & Petoꝝ Ab iisdem qui altero lumine orbi nascerent̃ coclites uocant̃. Quis ꝑui utrinq; ocelli lucini iniuriæ cognomẽ habuere. Nocturnorũ animaliũ ueluti feliũ in tenebris fulgẽt radiantq; oculi: ut cõtueri nõ sit. Et capræ lupoq; splẽdẽt: lucẽq; iaculant̃. Vitulo marino & hyenæ ĩ mille colores trãseũt subinde. Quin & ĩ tenebris multorũ pisciũ refulgẽt sicut aridi robustiq; caudices uetustate putresq;. Nõ cõniuere diximus quæ nõ obliqs

oculis sed circunacto capite cernerent. Chamæleonis oculos circunagi totos tradunt. Cancri in obliquum aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squilliq; magna ex parte sub eodē munimēto præduri eminēt. Quorum duri sunt minus cernunt: q̄ quorum humidi. Serpentiū catulis & hirūdinum pullis si qs eruat: renasci tradunt. Insectorum omnium & qbus testacea operimēta oculi mouentur: sicut quadrupedum aures Quibus fragila operimēta: iis oculi duri. Omnia talia & pisces & insecta nō habent genas: nec integūt oculos. Omnibus mēbrana uitri mō translucida optendit. Palpebræ ī genis homini utrinq;. Mulieribus etiam infectæ quottidiano tanta est decoris affectatio: ut tingantur oculi quoq;. Alia de causa hoc natura dederat ceu uallum quoddam uisus & prominēs munimentum circa occursantia animalia. ut alia fortuitum incidētia. Defluere eas haud in merito uenere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli sunt: nisi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedi in superioribus tantum genæ. Volucribus in inferiore. Et quibus molle tergus ut serpētibus. Et quadrupedibus quæ oua pariunt ut lacertæ. Strutiocamelus alitum sola ut hō utrinq; palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. Grauiores alitū inferiore gena cōniuent. Eædem nictantur ab angulis mēbrana obeunt. Columbæ & similia utraq; cōniuent. Et quadrūpedes quæ oua pariunt ut testudines: crocodili inferiore tantum sine ulla nictatione: propter præduros oculos. Extremum ambitū genæ superioris antiqui cilium uocauere: unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductum nō coalescit. In paucis humani corporis mēbris. Infra oculos malæ homini tantū quas prisci genas uocabāt. xii. tabularum interdicto radi a fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas hylaritates risumq; īdicātes buccæ. Et altior homini tātum: quē noui mores subdola irrisione dicauere nasus. Nō alii animaliū nares eminēt. Auibus: serpentibus: piscibus: foramina tantūad olfatus sine naribus. Et hic cognomina simorum silonum. Septimo mense genitus sæpenumero foramina aurium & nariū defuere. Labra quibus brochi labeones dicti. Et os probū durius ue animal generantibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus rostra. Eadē rapto uiuētibus adunca. Collecto recta. Hærbas ruētibus limūq; redunca ut suū generi: Lata in usum iumētis uice manus ad colligenda pabu'a. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mētum nulli præter hominem: nec malæ. Maxillas crocodilus tantum superiores mouet. Terrestres quadrupedes eodem quo cæteræ more: præterq̄ in obliquum. Dentium tria genera. Serrati: aut continui: aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes: ne contrario occursu atterantur: ut serpentibus: piscibus: canibus. Continui ut homini: equo. Exerti apro: hippopotamo: elephanto. Continuorum qui digerunt cibum lati & acuti. Qui conficiunt dupli ces. Qui discriminant eos canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui autem utraq; parte oris sunt ut equo: Aut superiore primores non sunt ut bubus ouibus: omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores nō sunt: præter primores geminos. Nulli exerti quibus serati. Raro fœminæ & tamen sine usu. Itaque cum apri percutiāt: fœminæ sues mordent. Nulli cui cornua exerti: sed omnes sui conchaui. Cæteris dentes solidi. Piscium omnibus serati: præter scarum. Huic uni aquatilium plani. Cætero multis eorum in lingua & toto ore: ut turbata uulnerum molliant: quæ attritu subrigere non queunt. Multis & in plato: atque etiam in cauda. Præterea in os uergentes ne excidant cibi nullum habentibus retinendi āmniculum. Similes aspidi & serpentibus: sed duo in superna parte dextra leuaq; longissimi tenui fistula perforati: ut scorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc esse q̄ fel serpentium. Et īde uenis sub spina ad os peruenire: & has per uentrem descendere diligentissimi auctores scribunt Quidam unum esse eum: & quia fit aduncus: resupinari cum mormorderit. Aliqui tunc decidere eum: rursusq; recrescere facilem decussu: & sine eo esse quos tractari cernamꝰ Scorpionis caudæ inesse eum: & plerisq; ternos. Viperæ dentes gingiuis cōdunt. Hæc

eadē prægnās ueneno impreſſo dentiū repulſu uirus fundit ī morſus: Volucrū nulli dentes præter ueſpertilionē. Cameli ſoli ex iis quæ nō ſūt cornigera in ſupiori maxilla primores nō habent. Cornua habentiū nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt a minimis earū deroſas uites. At in marinis cruſtata & cartilaginea priores habere. Itē echinis quinos eſſe: unde ītelligi potuerit miror. Dentiū uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini: Elephantos intus ad mādendū quattuor: præterq; eos qui ꝓminent Maſculis: reflexi: fœminis recti atq; proni. Muſculus marinus q baleam ātecedit nullos habet. Sed ꝓ iis ſetis ītus os hirtum: & linguā etiā appellatā. Terreſtriū minutis quadru pedibus primo es bini utrinq; longiſſimi. Cæteris cū ipſis naſcunt̄. Homini poſtq̄ na tus eſt ſeptimo menſe. Reliquis ꝑpetui manent. Mutantur homini: leoni: iumēto: cani & ruminātibus. Sed leoni & cani nō niſi canini appellati. Lupi dexter caninus in ma gnis habetur operibus. Maxillares qui ſūt a caninis nullū aīal mutat. Homini nouiſſi mi qui genuini uocant̄ circiter uiceſimū annum gignunt̄: multis & octogeſimo. Fœ minis quoq;: ſed quibus in iuuenta nō fuere nati: decidere in ſenecta & mox renaſci cer tum eſt. Zanclen ſamothracenū ciuem cui renati eſſent poſt centū & quattuor annos Mutianus uiſū a ſe ꝓdidit. Cætero maribus plures q̄ fœminis in hoīe: pecude: capris ue. Timarchus Nicoclis filius Pappi duos ordines habuit maxillarū. Frater eius nō mu tauit primores: ideoq; præteruit. Eſt exemplū dentis homini & in palato geniti. At cani ni amiſſi caſu aliquo nunq̄ renaſcunt̄. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantū cādidi ores fiunt: Aetas ueterinoꝝ dentibus indicatur. Equo ſunt humero xl. Amittit triceſi mo menſe primores utrinq; binos. Sequenti anno totidem ꝓximos: cum ſubeunt dicti collumellares. Quinto anno incipiente binos amittit. qui ſexto anno renaſcunt̄. Vii. omnis habet & renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius nō decidunt dentes. Aſino rū genus triceſimo menſe ſimiliter amittit: deinde ſenis menſibus. Quod ſi non prius pepererint: q̄ decidant poſtremi: ſterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunq̄. Abſumpta hac obſeruatione ſenectus in equis & cæteris ueterinis intelligit̄ dē tium brochitate: ſuperciliorū canicie: & circa ea lacunis cū fere xvi. annorū exiſtimant̄. Hominū dentibus quodam ineſt uirus. Nāq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati he betant: & columbarū fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominū dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantia accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent: ſæuiſſima dentibus. Linguæ nō omnibus eodem mō. Tenuiſſima ſer pentibus & triſulca: uibrans: atri coloris: & ſi extrahas prælonga. Lacertis bifida & pilo ſa. Vituliſq; marinis duplex. Sed ſupradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circum lambenda ora. Piſcibus paulominus q̄ tota adhærens. Crocodilis tota. Sed in guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis omnibuſque generis eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ ſimilis: attenuanſque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta ubi ad uicinum ſanguinem peruenit ſaliua: inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret. Intima ab ſoluta a gutture qua uoce mittunt. Mares tum uocantur ololygones ſtato id tempore euenit: cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo ad libra mentum modicæ aquæ receptæ ī fauces palpitante ſibi lingua ululatus elicitur. Tūc extenti buccarum ſinus perlucent. Oculi flagrant labore perpulſi. Quibus in poſterio re parte aculei: iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælonga. eminens & cicadis. Qui bus aculeus in ore fiſtuloſus: iis nec lingua nec dentes: Quibuſdam inſectis intus lin gua ut formicis. Ceterum lata elephantos præcipue. Reliqnis in ſuo gente ſemper ab ſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis: ut intercidi eas neceſſe ſit. Metellum pontificem adeo inexplanatæ fuiſſe accepimus: ut multis menſibus tortus credatur: cum meditatur in dedicanda æde opifere dicere. Cæteris ſeptimo fere anno ſermonem exprimit. Multis uero talis eius ars: contingi: ut auium & animalium uocis indiſcre

te edatur imitatio.Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua: homini & in Plato
Tonſillæ in homine in ſue glandullæ.quod inter eas uuæ nomine ultimo depēdet pa
lato homini tantum eſt.Sub ea minor lingua:nulli oua generantiū. Opera eius gemi
na duabus interpoſita fiſtulis.Interior earum epigloſſis appellatur arteria ad pulmonē
atq; cor pertinens.Hanc operit in epulando ſpiritu ac uoce illac meâte:ne ſi potus cibꝰ
ue in alienū derrauerit tramitē torqueat.Altera exterior ē:appellat̃ ſane gula:qua cibꝰ
atq; potus deuoratur.Tendit hæc ad ſtomachū:is ad uentrē.Hác ꝑ uices operit cū ſpi-
ritus tantū aut uox cōmeat:ne reſtagnatio ītēpeſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagine &
carne arteria:gula neruo & carne cōſtat.Ceruix nulli:niſi qbus utraq; hæc.Cæteris col
lum:quibus tantū gulū.Sed quibus ceruix e multis uertebratiſq; orbiculatim oſſibus
flexilis ad circūſpectum articulorum nodis iungitur.Leoni tantum & lupo & hyenæ &
ſingulis rectiſq; oſſibus rigēs.Cætero ſpinæ adnectitur.Spina lūbis oſſea:ſed tereti ſtru
ctura per media foramina a cerebro medulla deſcendente.Eandē eſſe ei naturā: quam
cerebro colligunt:quoniá prætenui eius membrana modo inciſa ſtatim expiret. Q ui
bus longa crura:iis lōga & colla.Item aquaticis q̃uis breuia crura habētibus:ſimili mō
uncos ungues.Guttur homini tantum & ſuibus intumeſcit: aquarum quæ potant ple-
rūq; uitio.Sūmum gulæ fauces uocant̃:poſtremum ſtomachus.Hoc nomīe eſt ſub ar-
teria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ ad latitudinē ac longitudinem lagenæ modo
fuſa.Q uibus fauces non ſunt:ne ſtomachus quidem eſt:nec colla:nec guttur: ut pi-
ſcibus:& ora uentribus iunguntur.Teſtudiui marinæ lingua nulla:nec dentes:ſed ro
ſtri acie cōminuit omnia.Poſtea arteria & ſtomachus denticulatus callo in modū rubi
ad conficiendos cibos decreſcentibus crenis quicq̇d appropinquat uentri . Nouiſſima
aſperitas ut ſcobina fabri.Cor animalibus cæteris in medio pectore ē.Homini tantum
infra leuam papillá turbinato mucrone in priora eminens.Piſcibus ſolis ad os ſpectat.
Hoc primum naſcentibus formari in utero tradunt.Deinde crebrum:ſicut tardiſſime
oculos.Sed hos primum mori:cor nouiſſime.Huic præcipuus calor.palpitat certe:& q̃
ſi alterum mouetur.Intra animalia præmolli firmeq; opertum membranæ inuolucro
munitū coſtarum & pectoris muro:ut pareat præcipuam uitæ cauſam & originē.Pri
ma domicilia intra ſe animo & ſanguini præbet:ſinuoſo ſpecu: & in magnis animali-
bus triplici:in nullo nō gemino.Ibi mens habitat.Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in
priora & terga diſcurrūt:ſparſaq; ramorum ſerie ꝑ alias minores omnibus mēbris uītalem
ſanguinē rigant.Solum hoc uiſcerum uitiis nō maceratur.nec ſupplicia uitæ trahit:
læſūq; mortem ilico affert.Cæteris corruptis uitalitas in corde dura.Bruta exiſtimant̃
animalium quibus durum riget:audacia quibus paruum eſt:pauida quibus ꝑgráde.
Maximū autem eſt pro portione muribus:lepori:aſino:ceruo:pantheræ:muſtellis:hye
nis & omnibus timidis aut propter metum maleficis.In paphlagonia ꝑdicibus corda.
In equorum corde & boum oſſa reperiuntur:interdum auguria.Id per ſingulos annos in
homine ad binas drachmas ponderis ad q̇nquageſimū annum accedere. Ab eo detrahi
tantundem:& ideo nō uiūere hominē ultra centeſimū annum defectu cordis ægyptii
exiſtimát. Quibus mos & cadauera aſſeruare medicata.Hirto corde gigni quoſdam ho
mines ꝓdunt:nec alios fortiores eſſe induſtria:ſicut Ariſtomenē meſſeniū:q.ccc. occi-
dit lacedæmonios.Ipſe cōuulneratus & captus ſemel ꝑ cauerná latomiarum euaſit angu
ſtias:uulpium aditus ſecutus.Iterum captus:ſopitis cuſtodibus ſōno ad ignē aduolatus
lora cū corpore exuſſit.Tertio capto lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa uidēdi:hirſu
tūq; cor repertū eſt.In corde ſūmo pinguitudo ē quædá lætis extis. Nō ſemp hoc autem
in parte extorum habitum ē.L.Poſtumio.L.Albino rege ſacrorum poſt centeſimam uice
ſimâtertiam olympiadem:cum rex Pyrrhus ex italia diſceſſiſſet cor in extis aruſpices aſ
picere cœperunt.Cæſari dictatori quo die primū ueſte purpurea ꝓceſſit:atq; ī ſella au
rea īſedit ſacrificâti bis ī extis defuit.Vnde queſtio magna de diuinatiōe argumētátibꝰ

potuerit ne fine illo uiuere hostia uiuere? An ad tempus amiserit? Negat cremari posse in iis: qui cardiaco morbo obierint. Negatur & ueneno interemptis. Certe extat orõ Vitelli. qua reũ Pisonẽ eius sceleris coarguit: hoc usus argumento paláq; testatus: nõ potuisse ob uenenum cor Germanici Cæsaris cremari. Cõtra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est spirãdiq; officina. attrahens: ac redens animã. idcirco spõgiosus ac fistulis inanibus cauus. Pauca eũ (ut dictum est) habent aquatilia: ac cætera oua parientia exiguũ: spumosum nec sanguineũ: ideo nõ sitiunt. Eadẽ est causa quare sub aqua diu ranæ & phocæ utinentur. Testudo quoq; q̃uis prægrandẽ & sub toto tegumento habeat: sine sanguine tamẽ habet. Quanto minor hic corporibus: tanto uelocitas maior. Chameleoni portione maximus & nihil aliud intus. Iecur & dextera in parte est. In eo quod caput extorũ uocant magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortẽ cum periit Ab Hannibale defuit in extis. sequenti deinde die geminũ repertũ est. Defuit & Caio Mario cum immolaret uticæ. Item Caio principi Chalende. ianuaris cũ iniret cõsulatum: quo anno interfectus est Claudio successori eius quo mense interemptus est ueneno Diuo Augusto spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die sex uictimarũ iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt. Responsumq; duplicaturũ intra annum imperiũ. Caput extorũ tristis ostenti uisum tum quoq; est: præterq̃ in sollicitudine ac metu. Tunc enim peremit curas. At bina iocinera leporibus circa briletum & tharnem: & in cheronneso ad ꝓpontidem. Mirũq; traslatis alio interit alterũ. In eodem est etiam fel nõ omnibus datum animalibus. In eubœæ chalcide nullũ pecori. In naxo prægrande geminumq; ut ꝓdigii loco utrinq; aduenæ. Equi: muli: asini: cerui: capræ apri: cameli: delpbini nõ habent. Murium aliqui habent. Hominũ paucis nõ est: quorum ualitudo firmior & uita longior. Snnt qui equo nõ quidẽ iecore esse sed ĩ alio putent: & ceruo in cauda aut intestinis. Ideo tantam habent amaritudinem: ut a canibus nõ attingatur. Est aũt nihil aliud q̃ purgamentũ pessimi sanguinis: & ideo in materia eius est. Certe iecur nulli est: nisi sanguinẽ habentibus. Accipit hoc a corde cui iungit̃ fundiq; in uenas. Sed in felle nigro insaniæ cã homini: morsq; toto reddito. Hinc & in mores crimẽ bilis nomen. Adeo manũ est in hac parte uirus cum se fundit in animũ. Q uin & toto corpore uagum colorem quoq; oculis aufert. Illud quidẽ redditum etiã ahenis. Nigrescuntq; cõtacta eo: ne quis miretur id uenenum esse serpentiũ. Carent eo qui absinthio uescuntur in ponto. Sed renibus ex parte tantum altera intestino iungitur: ut coruis: coturnicibus: phasianis. Q uibusdã intestino tantũ ut columbis: accipitri: murenis. Paucis auiũ in pectore. Serpentibus portõe maxime copiosũ & piscibus. Est aũt plerisq; toto intestino sicut accipitri miluo. Præterea ĩ pectore ẽ & cæteris auib9. Vitulis qdẽ marinis ad multa quoq; nobile. Tauroꝝ felle aureus ducit̃ color. Aruspices id Neptũo & humoris potẽtiæ dicauere. Geminũq; fuit Diuo Augusto: quo die apd̃ actiũ uicit. Muriũ iecusculis fibræ ad numeꝝ lunæ dieꝝ ĩ mẽse cõgruere dicunt̃: totidẽq; & ĩueniri quorũ lumẽ eius sit. Præterea bruma ĩcrescere. Cuniculoꝝ exta ĩ betica gemĩa sæpe reperiunt̃. Ranaꝝ rubetaꝝ altera fibra a formicis nõ attingit̃ pp uenenũ ut arbitrant̃. Iecur maxĩe uetustatis patiẽscẽtenis durare ãnis obsidionũ exẽpla ꝓdider Exta serpẽtibus & lacertis lõga. Cecinæ uolaterrão dracones emicuisse de extis læto ꝓdigio tradit̃: Et ꝓfecto nihil ĩcredibile sit extimãtibus. Pyrrhoregi quo die periit pcisa hostiaꝝ capita repsisse sãguinẽ suũ lãbẽtia. Exta homini ab ĩ feriore uisceꝝ parte separantur mẽbranis q̃ pcordia appellãt: qa cordi ptẽdunt̃: q̃ græci appellauerũt phrẽas. Oĩa quidem principalia uisera membranis propriis ac uelut uaginis inclusit prouidens natura. In hac fuit & peculiaris causa uiciniras alui: ne cibis supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla est ei caro: sed nerucsa exilitas In eadem præcipua hylaritatis sedes. quod titillatu maxime intelligitur alarum: quas subit: non alibi tenuiore cute humana: ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc

in prœliis gladiatorumq; spectaculis mortē cū risu traiecta præcordia attulerūt. Sub/
est uenter stomacū habētibus: cæteris siplex: ruminātibus geminus: sanguine carenti/
bus nullus. Intestinus enim qbusdam ab ore incipiens quadam uia eodē reflectitur: ut
sæpiæ & polypo. In homine adnexus infimo stomacho similis canino. His solis animali
um inferiore parte angustior. Itaq; & sola uomunt: quia repleto ꝓpter angustias suppri
mitur cibus. Quod accidere nō potest iis: quorum spatiosa laxitas eū ad īferiora trans
mittit. Ab hoc uentriculo lactes ī homine & oue per quas labitur cibus. In cæteris eæ
ilia: qbus capatiora itestina ad aluū Hōiniq; flexuosissimis orbibus. Iccirco magis auidi
ciboꝝ qb9 ab aluo lōgius spatiū. Iidē min9 solertes: qbus obesissim9 uēter. Aues quoq; ge
minos sin9 habēt Quædā unū quo mergūtur recētia: ut gutt. Alteꝝ ī quē exeo dimit
tūt cōcoctōe maturata: ut gallinæ: palūbes colūbæ. ꝑdices. Cætera fere carēt eo: sed gula
potentiore: utunt ut gracchuli: corui: cornices. Quædā neutro mō. Sed uentrē ꝓximū
habēt qbus prælonga colla & angusta: ut porphyrioni. Venter soiidipedū asꝑ & durus
Terrestriū aliis denticulatæ asperitatis: aliis cancelati mordacis. Quibus neq; dētes utri
q;: nec ruminatio. Hic cōficiuntur cibi. Hinc ī aluum delabūtur. Medio hæc umbilico
adnexa omnibus. In homine ille īfima ꝑte simile suillo: a græcis appellat colon: ubi do/
lorum magna causa est. Angustissima canibus. Qua de causa uehementi nisu nec sine
cruciatu leuant eam. Insatiabilia animalium quibus a uentre protinus recto intestino
transeunt cibi: ut lupis ceruariis: & inter aues mergis. Ventres & elephanto quattuor.
Cætera suibus similia. Pulmo quadruplo maior q̄ bubulo. Auibus uēter carnosus cal
losusq; In uentre. hirūdinū pullis lapilli cādido aut rubēti cōcolore: q chelidonii uocan
tur magicis narrati artibus repiuntur. Et in iuencaꝝ secundo uentre pilæ rotunditate
nigrīcans tophus: nullo pondere: singulare (ut putāt) remedium ægre pariētibus: si tel
lurē nō attigerit. Ventriculi atq; intestina pīgui ac tenui omento integuntur: præter
quā oua gignentibus. Huic adnectitur lyen ī sinistra parte aduersus iecur cū quo lo/
cum aliquādo ꝑmutat: sed prodigiose. Quidā eū putant in esse oua parientibus. Item
serpentibus admodum exiguum. Ita certe apparet in testudine: & crocodilo: & lacer/
tis: & ranis. Cynocephalo aui nō esse cōstat: neq; iis quæ careant sanguine. Peculiare
cursus īpedimētum aliquādo in eo. Quā ob rem inuritur cursorum laborantibus. Et
per uulnus etiā exempto uiuere aialia tradūt. Sunt qui putēt adimi risū simul hoi. In
tempantiāq; ioci cōstare lyenis magnitudine. Asiæ regio sepsis appellatur in qua. mini/
mos esse pecori. tradūr: & inde ad lyenem inuenta remedia At in brileto & tharne qua
terni renes ceruis Cōtra pēnatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærent lumbis.
Dexter omnibus est latior: & minus pinguis: sicciorq; Vtrique autem. in pinguitudo
e medio exit: præter quam in uitulo marino. Animalia in renibus pinguissima. Oues
quidem lœtaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli.
Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant: Oua parientium testudo
sola: quæ & alia omnia uiscera. Sed homo bubulis similes uelut e multis renibus con/
positos. Pectus hoc est ossa præcordiis & uitalibus natura circūdedit. At uentri quē ne
cesse erat increscere ademit. Nulli animalium circa uentrem ossa. Pectus homini tātū
latū. reliqs carinatū: uolucribus magnis: & iter easaquaticis maxīe. Costæ hōini tan/
tum octonæ: suibus denæ: cornigeris tredecim: serpentibus trigīta. Infra aluum est a
priore parte uesica: quæ nulli oua gignentium præter testudinem. Nulli nisi sangui
neum pulmonem habenti. Nulli pedibus carētium. Inter eam & aluum arteriæ ad pu
bem tendentes: quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus qui syrites appellatur: Sed
hominum quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi: & setarum capillamē
ta. Vesica membrana constat: quæ uulnerata cicatrice non solidescit: neq; qua cerebrū
aut cor inuoluitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis eadem omnia: præ/
terquam uesicæ iunctus utriculus: unde dictus uterus: quod alio nomine locos appel

ĳit.Hoc in reliquis animalibus uuluuam .Hæc iperæ & intra se parientibus duplex Oua generantium adnexa præcordiis.Et in muliere geminos sinus ab utraq; parte laterum habet.Funebris quotiens uersa spiritum inclusit.Boues grauidas negant pterq̃ dextero uuluæ sinu ferre:etiam cum geminos ferant.Vulua enecto partu melior quã edito.Eiectitia uocatur illa.Hæc porcaria.Primiparæ suis optima.Cõtra effœtis a ptu præterq̃ eodem die suis occisæ liuida ac macra.Nec nouellarum suum: præterq̃ primi pararum probantur:potiusq; ueterum:necdum effœtarum:& biduo ante partum aut post partum:aut quo eiecerint die.Proxima eiectitiæ est occisæ uno die post partum. Huius & sumem optimum:si modo fœtus non hauserit.Eiectitiæ teterrimum. Antiq obdomen uocabant:priusq̃ calleret id scientes occidere non assueti.Cornigera una pte detentata:& quæ in pedibus talos habent sæuo pinguescunt.Biscula scissis ue ĩ digytos pedibus & non cornigera adipe.Concretus hic & cum refrixit fragilis semperq; ĩ fine carnis.Contra pingue inter carnem cutemq;:succo liquidum.Quædam non pinguescunt:ut lepus:perdix.Steriliora cuncta pinguia & in maribus & in fœminis.Senescunt celerius præpinguia.Oibus animalibus est quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu:qui nec arterias habet nec uenas.Plerisq; animalium est pinguedo sine sensu:quam ob causam sues spirantes.a muribus tradunt rosas.Quin &.L.Apronii consularis uiri filio detractos adipes:leuatũq; corpus ĩmobili oenere.Et medulla ex eodem uidetur esse a iuuenta rubens:& senecta albescens. Non nisi cauis hæc ossibus Nec cruribus iumentorum aut canum.Quare fracta non feruminentur : quod defluente euenit medulla.Est autem pinguis iis:quibus adeps.Seuosa cornigeris.Neruosa & in spina tantum dorsi ossa non habentibus ut piscium generi.Vrsis nulla.Leoni in femorum & brachiorum ossibus paucibus exigua ad modum.Cæteris enim est tanta duritia:ut ignis elidatur uelut e silice.Iis dura quæ non pinguescunt. Asinorũ ad tubas canora.Delphinis ossa non spinæ.Animal enim pariunt . Serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla.Sed corpus circulis carnis uinctum:ut sæpiæ atq; lolligini.Et insenectis negatur æque esse ulla.Cartilaginea animalium aquatilium habent medullam in spina.Vituli marini cartilaginem:non ossa. Item omninm auriculæ ac nares quæ modicum eminent flexili mollicia naturæ prouidentia:ne frangerent.Cartilago rupta non solidescit.Nec præcisa ossa recrescunt : præterq̃ uterinis ab ungula ad suffragina.Homo crescit in longitudinem ad annos usq; ter septenos.Tum deinde ad plenitudinem.Maxime autem pubescens nondũ quẽdam soluere:& præcipue ægritudine sentitur.Nerui orso a corde:bubuloq; ẽt circũuoluti similem naturam & causam habent in omnibus lubricis applicati ossibus:nodisq;.corporum qui uocant. articuli.Aliubi interuentu:aliubi ambitu:aliubi transitu ligantes.Hic teretes:illic lati: ut in unoquoq; poscit figuratio.Neq; ii solidantnr incisi: mirumq; uulneratis summus dolor:præsectis nullus.Sine neruis sunt quædam animalia : ut pisces : arteriis enim constant.Sed neq; eæ molli piscium generi.Vbi sunt nerui:interiores conducunt mẽbra:superiores reuocant.Inter hos latent arteriæ:id est spiritus semitæ.Iis innatant uenæ:id est sanguinis riui.Arteriarum pulsus in cacumine maxime membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legesq; metricas per ætates stabilis aut cĩtatus aut tardus descriptas ab Eriphilo medicinæ uatæ:miranda arte:nimiam propter subtilitatem desertus.Obseruatio tamen crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat.Arteriæ carent sensu: nam & sanguine.Nec omnes uitalem continent spiritum:præcisisq; torpescit tantum pars ea corporis.Aues nec uenas nec arterias habent Item serpentes testudines:lacertæ minimumq; sanguinis.Venæ in prætenues postremo fibras subter totam cutem dispersæ adeo in angustam subtilitatem tenuantur ut penetrare sãguinis ñ possit aliud ue q̃ ex illis humor ab illo qui cacuminibus inumeris sudor appellatur:ĩ umbilico uenarum nodoso coitu.

De sanguine & quorum celerrime siccetur: quorum non coeat. quorum grauissimus uel tenuissimus: quorum nullus. Ca. XXXVIII.

Anguis quibus multus & pinguis iracundia. Maribus quam fœminis nigrior. Et in iuuenta magis quam senio. Et inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emissus spiritus trahit secũ: & tamen tactum non sẽtit. Animalium fortiora quibus sanguis crassior. Sapientiora quibus tenuior. Timidiora quibus minimus. At quibus nullus hebetia. Taurorum celerrime coite atq; durescit: ideo pestifer potu maxime. Aprorum & ceruorum caprarũq; & bubalorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis. Homini tenuissimus. His quibus plus quaterni pedes nullus. Obesis minus copiosus: quoniam absumitur pingui. Profluuium eius uni fit in naribus homini: aliis nare altera: aliis utraq;. Quibusdam per inferna. Multis per ora statuto tẽpore: ut nuper Macrio uiro prætorio: & omnibus annis. Volusio Saturnino urbis præfecto: qui nonagesimũ etiam excessit annum. Solum hoc ĩ corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiæ abũdantiorem fũdunt: si prius bibere. Quæ animalium latere certis temporibus diximus nõ habent tunc sãguinem præter exiguas admodum circa corda guttas miro opere naturæ. Sicut & ĩ homine: uim eius ad minima momenta mutari: non modo tãtum in ore suffusa materia uerum ad singulos animi habitus: pudore: ira: metu: palloribus pluribus modis: item ruboris alius enim iræ: & alius uerecundiæ. Nam & in metu refugere: & nusq̃ esse certum est. Multisq; non transfluere transfossis: quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari diximus colorem: alienum accipiũt quodam repcussu. Homo solus ĩ se mutat. Morbi omnes morsque sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus: & tergore: & pilis: & mãmis & uestitu. Ca. XXXIX.

Vnt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent: sed cute operimentisq; corporum. Et tunc magis aut minus bruta esse: ut ostreas & testudines. Boum tergora setas suum obstare tenuitati innati spiritus: nec purum loquidumq; transmitti. Sic & in homine cum crassior callosior ue excludat cutis. Quæ uero ratio crocodilis si non cruori sed duritiæ tergori tribuatur & solertia. Hippopotami corii crassitudo talis: ut inde torreantur escæ. Et tamen est quædam ĩgenio medica diligentia. Elephantorum quoq; tergora impenetrabiles setas habent: cũ tamen omnium quadrupedum subtilitas animi precipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret: maxime in capite. Vbicunq; per se hac sine carne est uulnerata nõ coit: ut in bucca cilioq;. Quæ animal pariunt pilos habent. Quæ oua pennas: aut squamas: aut corticem: aut testam: ut testudines: aut cutem puram ut serpentess. Pẽnarum caules omnium auium præcisæ non crescũt: uulsæ autem renascuntur. Mẽbranis uolant fragilibus insecta. Humentibus hirundines in mari. Siccis inter tecta uespertilio. Horum quoq; alæ articulos habent. Pili a cute exeunt crassa hirti. Fœminis tenuiores. Equis in iuba largi. In armis leoni: Dasipodi & in buccis intus & in pedibus. Quæ utraq; Trogus & in lepore tradidit: Hoc exemplo libidinosiores hominũ quoq; hirtos colligens. Vilosissimus animalium lepus Pubescit homo solus: quod nisi cõtingat sterilis in gignendo est. seu masculus seu fœmina. Pili in homine partim simul partim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ: uelut languidiores cum mẽstrui cursus stetere. Quibusdam post geniti. Viris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci annum est Viris crescunt maxime in capite: mox in barba. Recisi non ut hærba ab cetera incisura augentur: sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis maxime tuscis: & in senecta. Defunctorum quoq; corporibus. Libidinosis congeniti maturius defluunt. At nati celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt: lanæq; rarescũt. Quadrupedum dorsa pilosa: uẽ

ntres glabri. Bouum coriis glutinum excoquitur: taurorumq; & id præcipuum. Mâmas homo solus e maribus habet. Cætera animalia mâmarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore: nisi quæ possunt partus suos attollere. Oua gignentium nulli. Nec lac nisi animal parienti. Volucrum uespertilio tâtum. Fabulosum enim arbitror de strigibus ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auium constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. Ca. XL.

a Sinis a fœtu dolent: ideo sexto mense arcent partus: cum equæ âno prope toto præbeant. Quibus solida ungula nec supra geminos partus. Hæc omnia binas habent mammas: nec aliubi q̄ in femoribus. Eodem loco bisulca & cornigera. Boues quaternas. Oues capræ binas. Quæ numeroso fœcunda partu: & qbus digyti in pedibus: hæc plus habent toto uentre duplici ordine: ut sues. Generosæ duodenas. Vulgares binis minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas ut pantheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantum sub armis duas: nec ī pectore: sed citra in alis occultas. Nulla in femoribus digytos habentium. Primi geniti in quaq; parte sues primas premunt. Et sisescæ sunt faucibus proximæ: tamen suam nouit quisq; ī fœtu quo genitus est ordine: eaq; alitur: nec alia. Detracto illa alumno suo sterilescit ilico: ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto sola munifex quæ genito fuerat attributa descêdit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum: nec euidentes: & paulo in obliquum porrectas. Neq; aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ uituliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte: & unde caseus non fiat. Ca. XLI.

m Vlieri ante septimum mensem profusum lac inutile. Ab eo mense quod uitalis est partus: salubre. Plerisq; autem totis mammis: atq; etiam in alarū sinus fluit. Cameli lac mulgetur: ne iterum grauescat. Suauissimum hoc existimāt ad unam mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo semp a partu colostra fiunt: ni admisceatur aqua: in pumicis modum coeunt duritia. Asinæ prægnantes continuo latescunt. Pullo earum ubi pingue pabulum biduo a partu maternum lac gustasse lœtale est. Genus mali uocatur colostratio. Caseus non fit ex utriq; dentatis. quoniam eorum lac non coit. Tenuissimum camelis: mox equabus. Crassissimum asinæ ut coaguli uice utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimatur. Pompeia certe Domitii Neronis coniunx quingentas per omnia secum fœtas trahens balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat: extendi quoq; cutem credens. Omnem autem igne spissatum humore ferueseit. Bubulum caseo fertilius q̄ caprinum: ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mâmas habent caseo inutilia: & meliora quæ binas. Coagulum inutile leporis. Hædi laudatum. Præcipuum tamen dasipodis: quod & ꝓfluuio alui medetur. Vnius utrinq; dentatorum. Mirum barbara gentes quæ lacte uiuant ignorare aut spernere casei tot sæculis dotem: densantes id alioquin in acorem iucundum. Et pingue butyrum spuma: id est lactis concretiusq; q̄ quod serum uocatur. Non omittendū in eo olei uim eē: & barbaros omnes infantesq; nostros ita ungi.

De diuer sitate caseorum. Ca. XLII.

l Aus caseo romæ: ubi omnium gentium bona iudicantur: cōminus e ꝓuintiis nemausensi præcipua: lesuræ gabaliciq; pagis: Sed breuis ac musteo tantum cōmendatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbant. Dalmatiæ docleatem mittunt. Centrionicæ uatusicum. Numerosior apennino cebanus. Hunc & liguria mittit ouium maxime lactis. Auximatem ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ confinio lunensem magnitudine conspicuum. Quippe & ad singula milia pōdo premitur. Proximum autem & urbi uestinum: crustuminumq; & e ceditio campo

laudatissimum. Et caprarum gregi sua laus est. In recenti maxime: eam augente grati am fumo: qualis in ipsa urbe conficitur: cunctis preferendus. Nam galliarum sapor medicamenti uim optinet. Trans maria. uero bithynius fere in gloria est. Inesse pabu lis salem etiam ubi non detur. Ita maxime intelligitur omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum saporem aceto thymo maceratos. certum est: Tra dunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis. xx. ita temperato ut uetustatem non sentiret.

Differentia membrorum hominis a cæteris animalibus. Ca. XLIII.

t Errestrium solus homo bipes. Vni iuguli: humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Quibus animalium manus sunt intus tantum carnosæ: extra neruis & cute constant. Digyti quibusdam in manibus seni. Caii Oratii ex patritia gente fi lias duas ob id sedigytas apellatas accepi. Vulcatium se digytum illustrem in poetica. Hominis digyti articulos habent ternos: Pollex binos: & digytis. aduersus uniuersis fle ctitur: per se uero in obliquum porrigitur: crassior cæteris. Huic minimus mensura par est. Duo reliqui sibi. Inter quos medius longissime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum quindigyti in prioribus pedibus: reliquis quaterni: Leones: lu pi: canes: & pauca in posterioribus quoq; quinos. ungues habent: uno iuxta cruris ar ticulum dependente. Reliqua quæ sunt minora digytos quinos. Brachia non omni bus paria esse. Thratio enim studioso in. C. Cæsaris ludo notum est dexteram fuisse p ceriorem. Animalium quædam ut manibus urūtur prioꝝ ministerio pedū: sedētq; ad os illis admouentia cibos ut sciuri.

De simiarum similitudine. Ca. XLIIII.

n Am simiarum genera perfectam hominis simulationem continent: facie: na ribus: auribus: palpebris. Quæ solæ quadrupedū & inferiorem habent genā iam mammas in pectore & brachia: & crura in contrarium flexa. similiter in manibus ungues: digytos longyoremq; medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prælongi. sed uestigium palmæ simile faciunt. Iis quoq; pollex & arti culi ut homini. Et præter genitale tantum. Et hoc in maribus. Viscera etiam interio ra omnia ad exemplar.

De unguibus. Ca. XLV.

u Ngues qui clausulæ neruorum summæ existimantur omnibus iis quibus & digyti. Sed simiæ imbricati: hoībus lati: & defuncto crescūt. Rapacibus un ci. Ceteris recti: ut canibus: præter eū qui a crure plerisq; dependent. Omni digytos habēt quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem qu que: sed indiuisi: ac leuiter discreti: ungulisq; non unguibus similes: & pedes maio res priores. In posterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuersum. Posterioribus articuli pedibus quam prioribus. Nam quæ animal generant genua ante se flectunt: & suffraginum artus in aduersum. Ho mini genua & cubiti contraria. Item ursus & simiarum generi: ob id minime pernici bus: Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua post curuātur posteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua humani pollicis modo. Sic & multi pedibus: præterquam nouissima salientibus. Aues & quadrupedes alas in priora curruant: suffragines in posteriora. Hominis genibus quedam & religio in est obseruatione gentium: Hæc supplices attingunt. Ad hæc manus tendunt: Hæc ut aras adorāt: fortassis quia inest iis uitalitas. Namq; in ipsa genu utriusq; commissura dextra leuaq; a priore parte gemina quædam buccarum inanitas est: qua persossa ceu uinculis spiritus fugit. Inest & in aliis partibus quedā religio: sicut dextra osculis auer sa appetitur. In fide porrigitur. Antiquis græciæ in supplicando mētū attingere mos erat. Est in aure ima memorie locus: quem tangentes attestamur. Est post aurem æque

dextram nemeseos: quæ dea latinum nomen ne in capitolio quidem inuenit: quo refe rimus tacto ore ꝓximū a minimo digytum: ueniam sermonis a diis exposcentes. Vari ces in cruribus uiro tantum: mulieri raro. C. Marium qui septies consul fuit stantem sibi extrahi passum unum hominē Oppius auctor ē. Oia animalia a dextris partibus īcedunt. sinistris incubant. Reliqua ut libitum est grandiuntur Leo tantū & camelus pedatim: hoc est ut sinister pes non transeat dextrum: sed subsequat. Pedes homini ma ximi: fœminis tenuiores. In omni genere suræ homini tantum & crura carnosa. Repe ritur apud auctores in ægypto quædam nō habuisse suras. Vola hoi tantū exceptis q- busdā. Naq; & hinc cognomina inuenta Planci: Planti: Scauri: Pāsæ sicuti a cruribus Vari: Vatiæ: Vatieni uitia. Et in quadrupedibus solidas habēt ungulas: quæ non sūt cornigera. Igitur ꝑ eis talum ungula est illis. Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt habent. Iidem digytos habentibus non sunt. Neq; prioribus pedibus oio ulli. Ca- melo tali similes bubulis: sed minores paulo. Est enim bisulcū discrimine exiguo pessi mus uestigio carnoso ut ursi. Qua de cā in longiore itinere sine calciatu fatiscunt.

De ungulis. Ca. XLVI.

u Ngulæ uterino tantum generi renascuntur. Sues ī illyrico quibusdam locis solidas habēt ungulas. Cornigera fere bisulca. Solida ungula & bicorne nul- lum. Vnicorne asinus tantum idicus. Vnicorne bisulcum orix. Talos asinus indicus unus solidipedum habet. Nam sues ex utroq; genere existimantur: ideo fœtus earum hominem qui existimarunt habere facile coniuncti. Lynx tantum digytos ha- bentium simile quiddam talo habet. Leo etiamnum tortuosos. Talus autem rectus est in articulo pedis uentre eminens: concaua in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Ca. XLVII

a Vium aliæ digytatæ: aliæ palmipedes: aliæ inter utrūq; digytis diuisis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digyti: tres in superiore parte: unus ī calce. Hic deest quibusdam longa cruribus habentibus. Lynx sola utrinq; binos ha- bet. Eadem linguam serpentium similem ī magnam longitudinem porrigit. Circūagit collum in aduersum se. Vngues ei grandes ceu gracchulis. Auium quibusdam graui oribus in cruribus additi radii. Nulli uncos habentium ungues longi pedes. Porrectis ad caudam ex cruribus uolant. Quibus breues contractis ad medium. Qui negant uolucrem ullam sine pedibus esse: confirmant & apodas habere: & oten: & drepanin ī eis: quæ rarissime apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectoꝝ a duobus ad centū. Ca. XLVIII

i Nsectorum animalium pedes primi longiores duros habētibus oculos ut sub inde pedibus eos tergant: ceu notamus in muscis. Quæ ex iis nouissimos ha bent longos saliunt ut locustæ. Omnibus autem iis seni pedes. Araneis qbus- dam prælongi accedunt bini. internodia singulis terna. Octonos & marinis esse dixi- mus polypis: sæpiis: lolliginibus: cancris: qui brachia in contrarium mouent pedes in orbem aut in obliquum. Iidem soli animalium rotūdi. Cætera binos pedes duces habēt cancri tantum quaternos. Quæ hunc numerum pedem excessere trrestria ut pleriq; uermes: non infra duodenos habent: aliqua uero & centenos. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedum crura statim iusta nascuntur mensuram. Postea exporrigentia se uerius q̄ crescentia. itaq; in infantia scabunt aurea posterioribus: quod addita ætate non queunt. Quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de cusa in ter initia pasci: nisi submissis genibus non possunt: nec usque dum ceruix ad iusta in crementa perueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Ca. XLIX.

p Omilionum genus in omnibus animalibus est: atq; etiam inter uolucres. Ge nitalia maribus quibus essent retro satis diximus. Ossea sūt lupis: uulpibus,

mustellis :uiuerræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia precipua. Vrso quoq; simul ut expirauerit cornescere aiunt. Camelino arcus itendere orientis populi fidissimũ. Necnon i aliqua gentium quoq; in iis discrimina. Et sacrorũ etiam citra perniciẽ amputatis matris deum gallis Contra mulierum paucis ꝓdigiosa assimulatio sicut hermaphroditis utriusq; sexus. Quod etiã quadrupedũ generi accidisse Neronis prĩcipatu primũ arbitror. Ostentabat certte hermaphroditas subiuges carpento suo: equas in treberico galliæ agro repertas: ceu plane uisẽda res esset: principẽ terrarũ insidere portẽtis. Testes pecori armentoq; ad crura deciduis suibus adnexi: delphino prælogi: ultima condũtur aluo: & elephãto occulti. Qui oua pariẽtiũ lũbis intus adherẽt: qualia ocissima in uenere. Piscibus serpentibusq; nulli: sed eorum uicæ binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut spõte naturæ frangun tur. Idq; tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habẽt. Mares i omni genere fortiores, præterquam in pantheris & ursis.

De caudis: Ca. L.

Caudæ præter hoiem ac simias omnibus fere animalibus: & oua gignẽtibus ꝓ desiderio corporum. Nudæ hircis & apris: setosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpẽtibus renascũtur. Pisciũ meatus gubernaculi mõ. regunt: Atq; ẽt in dexrã ac leuã motæ ut remigio quodã ĩpellũt. Lacertis ĩueniũtur & gemine. Boum caudis longissimus caulis: atq; in ima parte hirtus. Idem asinis. longior q̃ equis: sed setosus ueterinis Leoni in fima parte ut bubus & sorici: & pantheris nõ itẽ. Vulpibus & lupis uillos9 ut ouib9: qppe ꝓcerior. Sues ĩtorquẽt. Canũ degeneres sub aluũ reflectũt

De uocibus Ca. LI.

Uocẽ ñ habere nisi q̃ pulmonẽ & arterias habẽt. hoc ẽ nisi q̃ spirãt Aristoteles putat. Iccirco & ĩfectis sonũ esse ñ uocẽ intus meãte spiritu: & ĩcluso sonãte. Alia murmur edere ut apes. Aliã cũ tractu stridorem ut cicadas. Recepto. n. ut duabus sub pectore cauis spiritu mobili occursãte mẽbrana intus attritu eius sonare uiscera sat notum est. Cætera simul cũ uolatu incipere audiri: & desinere: ut muscas apes. Sonum enim attritu & interiore aura nõ anima reddi. Locustas pẽnarum & semorum attritu sonare creditur sane. Item aquatilium pectines stridere cum uolant Mobilia & crusta intecta nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces q̃uis pulmõe & arteria careant: non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eũ. dẽtib9 fieri cauillantur. Et is qui caper uocatur in acheloo amne grũnitum habet: & alii de qbus diximus oua parientibus. Sibilus serpẽtibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis ut dictum ẽ: nisi si & in his feranda dubitatio est q mox in ore cõcipitur non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mutæ in macedonia tradũtur. Muti & apri. Auiũ loquatiores quæ minores: & circa coitus maxime Aliis i pugna uox: ut coturnicibus. Aliis ante pugnã ut perdicibus: Aliis cũ uicere ut gallinaceis. Iisdem sua maribus. Aliis eadem ut fœminis: ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædã certis temporibus: ut in singulis dictũ est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento similẽ elidit sonum: p nares autem tubarũ raucitati. Bubus tantum fœminis uox grauior in alio omni genere exilior quam maribus. In homine etiam castratis. In fantis. nascentis nulla audit̃ antequã totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepundiis. Quo ꝓdigio totum id concidit regnũ: Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi ĩcipiũt. Vox roboratur a tredecim annis. Eadem in senecta exilior Neq; i, alio animalium sæpius mutat̃. Mira ꝑterea sũt de uoce magna digna dictu ĩ theatrorũ corchestris scobe aut harena supiecta deuorat̃: & i rudi parietũ circũiectu. Etiã doliis inanibus currit eadẽ cõcauo uel recto parietũ spatio: quis leui sono dicta uerba ad alterũ caput ꝑferẽs si nulla inæqualitas impediat. Vox i homie magnã uultus partẽ habet. Agnoscimus eã priusq̃

cernamus: nõ aliter q̃ oculis. Totidemq; sunt eæ quot in rerum natura mortales: & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gentium totq; linguarum tot orbe diuersitas. Hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi quæ nos distinxit a feris: Inter ipsos quoq; hoïes discrimen alterum æque grande q̃ a beluis fecit.

De agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hoïs. Ca. LII.

m Embra aïalibus agnata inutilia sũt: sicut sextus homini semp digytus. Placuit ĩ ægypto nutrire portentũ: binis & ĩ aduersa capitis pte oculis hominẽ: sed iis nõ cernentẽ. Miror qdẽ Aristotelẽ nõ modo credidisse pscita uitæ eẽ aliq ĩ corporibus ipsis: uerũ ẽt pdidisse. Quæ quãq̃ uana existimo: nec sine cõtatione pferenda: ne ĩ se qsq; & auguria anxiæ quærat. Attingã tñ quæ tantus uir ĩ doctrina nõ spreuit. Igit̃ uitæ breuis signa ponit raros dentes: plongos digytos: plũbeum colorem: pluresq; ĩ manu ĩcisuras: nec ppetuas. Cõtra longæ eẽ uitæ ĩcuruos humeris: & ĩ manu una duas ĩcisuras longas habẽtes: & plures q̃. xxxii. dentes habẽtes: auribus amplis Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola (ut reor) & uulgo tamẽ narrata. Addidit moꝝ aspectus simili mõ apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissimus quos uerbis eius subiiciã. Frons ubi ẽ magna segnẽ animũ subesse significat. Quibus parua mobilẽ. Quibus rotunda iracundũ: uelut hoc uestigio tumoris apparẽte. Supcilia qbus porrigunt̃ ĩ rectũ: molles significãt. Quibus iuxta nasũ flexa sũt: austeros: qbus iuxta tp̃ra ĩflexa derisiores. Quibus ĩ totũ demissa: maliuolos & ĩuidos. Oculi qui buscũq; sũt longi maleficos eẽ ĩdicant. Qui carnosos a naribus angulos hñt: malitiæ nota pũeti. Cãdidi ps extẽta notã ĩpudentiæ habet. Qui idẽtidẽ aũt opire solent icon stantiæ. Auriculaꝝ magnitudo loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima: & de habitu animalium: & quæ gustata interimant: & de uictu hominis: & quibus de causis non coquat̃. Ca. LIII.

a Nimæ leonis uirus graue. Vrsi pestilẽs. Cõtacta halitu eius attigit nulla fera: citiusq; putrescũt afflatæ reliqs. Hoïs tantũ natura ĩfici uoluit pluribus modis: & ciboꝝ ac dentiũ uitiis: sed maxĩe senio. Dolorẽ sentire ñ poterat: tactu sẽsuq; omni carebat sine qua nihil sentit̃. Eadẽ comeabat ab eo recẽs assidue exitura supremo: & sola ex oĩbus supfutura. Deniq; hæc trahebat̃ e cælo. Huius quoq; tñ reperta poena ẽ: ut neq; id ipsũ quo uiuitur in uita iuuaret. Parthoꝝ populis hoc pcipue & a iuuenta pp indiscretos cibos: nãq; & uino foetent ora nimio. Sed sibi pceres medentur grano assyrii mali: cuius ẽ suauitas præcipua ĩ esculenta addito. Elephantoꝝ aïa serpẽtes extrahit: Ceruoꝝ itẽ urit. Diximus hominũ genera qui uenena serpentium suctu e corporibus exigerent. Quin & suibus. serpentes in pabulo sũt: & aliis uenenũ ẽ. Quæ insecta appellauimus oïa olei aspersu necant̃. Vultures unguento quidem fugantur. Alia alios appetũt odores. Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittaꝝ ungunt aciem uipina sanie & humano sanguĩe. Itremediabile id scelus. Mortẽ ilico affert leui tactu. Quæ aïalium ueneno pascerentur diximus. Quædã innocua alioquin uenantis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphilia & ciliciæ montosis salamandra ab iis deuorata qui edere moriuntur. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinũmq; interimit. Salamandra ibi ĩmortua: uel si oĩo biberit unde petetur. Item rana quã uocant rubetã: tantũ insidiaꝝ est uitæ. Vespæ serpentes auidæ uescuntur. Quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia ẽ uictus: ut in tractatu pisce uiuentiũ Theophrastus pdidit. Boues quoq; pisce uesci: sed nõ nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Aceruatio sapoꝝ pestifera: & condimenta pniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria: nimia: & auide hausta: & æstate q̃ hyeme difficilius: & in senecta q̃ in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitate frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis maxĩe aut dentibus: Sonno concoquere corpulentiæ q̃ firmitati utilius. ideo athletas malunt ci

bos ambulatione perficere. Peruigilio quidē præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda :& quæ gustu famē ac siti sedēt. Ca LIIII.

a Vgescūt corpora dulcibus atq; pinguibus & potu. Minuuntur siccis & aridis. ac siti. Quædam animalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibunt. Homini non ante diē septimū lœtalis in edia. Durasse & ultra undecimum plerosq;. Certū ē mori esuriēdi semp iexplebili auiditate animaliū uni homini. Quædā rursus exiguo gustu famē ac sitim sedāt conseruātq; uires: ut butyrū: ut titipace. glycyrrizon. Perniciosissimū autem & in omi uita quidē quod nimiū. Præcipue tamē corpori minuiq; quod graue quolibet: modo utilius. Verū ad reliqua naturæ trāseamus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XII. PROHEMIVM.

a NIMALIVM omnium quæ nosci potuere nature generatim membratimq; ita se habent. Restant neq; ipsa anima carentia quandoquidē nihil sine ea uiuit terra edita: ut inde eruta dicantur ac nullum sileatur rerum nature opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summūq; munus homini datum arbores siluæq; intelligebantur. Hinc primū alimentum. Harum fronde mollior specus: libro uestis Etiamnū gentes sic degūt. Quo magis ac magis admireris ab iis pricipiis cædi montes ī marmora. Vestes a seribus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera. Nimirum quoniā parū ē collo crinibusq; gestari: nisi īfoderētur etiam corpori. Quam obrem sequi par ē ordinē uitæ & arbores āte alia dicere: ac morbis primordia ingerere.

De arborum honore :& quādo platanus primū in italia :& de natura earū. Ca. I.

h Ae fuere numinum templa: priscoq; ritu simplici rura etiam nunc deo præcellentem arborem. Dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra quam lucos Et in iis silentia ipsa adoramus: Arborum genera numinibus sis dicata perpetuo: seruantur. Vt Ioui esculus. Apollini laurus. Mineruae olea. Veneri myrtus. Herculi populus. Quin & Siluanos Faunosq; & deorum genera siluis ac sua numia tanquam e cælo attributa credimus. Arbores postea grandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor: uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte uenientes :& mensæ depugnetur licet earum cā cum feris: & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur etiānum tamen secandæ. Mille præterea sunt usus earum sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria terrasq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nōdum præcio excogitato beluarum cadaueri: atq; ut a diis nato iure luxurie eodem ebore numinum ora spectarentur :& mensarum pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimemto gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese italie: quod Elico ex heluetiis ciuis eorum fabrilem ob artem romæ commoratus ficum sicca & quam: oleiq; ac uini præmissa remeam secum tulisset. Qua propter hæc uel bello quæsisse uenia sit: Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tātum petitam orbe: Platanus ea est. Hæc per mare ionium in Diomedis insulam eiusdem tumuli gratia primum inuecta. Inde in siciliam transgressa: atq; inter primas donata italiæ: etiam ad morinos usq; per uecta: ad tributarium etiam. pertinens solum: ut gētes uectigal & pro umbra pendant. Dionysius prior siciliæ tyrannus regiam in urbem transtulit eas: domus suæ miraculum: ubi postea factum gymnasium: nec potuisse i

amplitudinē adolescere. Haud alia fuisse in italia ac nominati hispania apud auctores inuenit. Hoc actū circa captæ urbis ætatē: tantūq; postea honoris increuit. ut mero in fuso enutriant. Cōpertū id maxime ꝓdesse radicibus. Docuimusq; ēt arbores uia portarer Celebrate sūt primū ī ambulatiōe achademiæ athenis cubitoꝝ. xxx. sex unius radice ramos añcedente. Nunc ē clara ī lycia fotia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii nō caua octoginta atq; unius pedū specu: numeroso uertice: & se uastis ꝓtegens ramoꝝ arboribus istar agros longis optinens umbris: ac ne qd desit speluncæ imagini saxea itus crepidinis corona muscosos cōplenxa pumices extat: tā digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter cōsul & nup ꝓuinciæ eius legatus ꝓdēdū ēt posteris putarit epulatū intra eā se cū duodeuicesimo comite. Large ipsa toros p̄bente frōde ab omni afflatu securū optantē hymbriū p folia crepitus. Lætioreq; marinoꝝ nitore picturæ uarietate laqueariū auro cubuisse in eadē. Aliud exemplū Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata: laxæq; ramoꝝ trabibus scamna patula & in ea epulāti cū ipse pars eēt umbræ qndeci cōuiuaꝝ ac ministerii capacē triclinio: quā cœnam appellauit ille nidū. Est gortyne in isula creta iuxta fontē platanus una insignis utriusq; linguæ monumētis: nūq̄ folia dimittēs. Statiq; ei grætiæ fabulositas supfluit. Iouē sub ea cū Europa cōcubuisse. Ceu uero nō alia eius generis eēt ī cypro: sed ex ea primū ī ipsa creta ut ē natura hominū nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitium: qñ quidē cōmēdatio arboris eius nō alia maior ē: q̄ solē æstate arcere: hyeme admittere. Inde in italiā quoq; ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus: sed q̄ se potētiæ cā Cæsaris libertis adoptasset spado thessalicus prædiues ut merito dici posset: id quoq; Dionysius transtulit id genus. Durantq; etiam in italia portenta terrarū: præter illa. s. quæ ipsa excogitauit italia.

De cameplatano: & quis totonderit uiridaria — Ca. II.

n Anq; & cameplatani uocantur coactæ breuitatis: quoniā arborum etiā abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit. Fit autem serendi genere & recidendi primus. Cn. Matius ex equestri ordine Diui Augusti amicus inuenit nemora tonsilia infra hos. lxxx. annos.

De peregrinis arboribus: & malo assyria. — Ca. III.

p Eregrinæ cerasi persicæq;: & oēs quarū græca nomina aut aliena. Sed quæ ex iis icolarum numero eē cœpere dicentur inter frutiferas. In præsētia externa ꝓsequemur a salutari maxime orsi. Malus assyria quā alii uocant medicā uenenis medet. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum alias non manditur: odore præcellit foliorum quoq; qui transit ī uestes una cōditus aicerq; aialium noxia: Arbor ipsa oībus horis pomifera est: aliis cadentibus: aliis maturescentibus: aliis uero subnascētibus. Tentauere gentes transferre ad se pp remedii præstātiam fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramento. Qualiter oia transitura longius seri artissime transferriq; quæ meminisse conueniet: ut semel quæq; dicantur Sed nisi apud medos & in preside nasci noluit. Hæc an cuius grana parthorum proceres in coquere diximus esculentis cōmendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in medıis. Lanigeras serum in mentione gentis eius narrauimus.

De indiæ arboribus: uel qñ primū romæ hebenus. — Ca. IIII.

i Tem indiæ arborum magnitudinē unam: quā peculiatius Virgilius celebrauit hebenum nusq̄ alibi nasci professus. Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit: tributi uice regibus persidis e materiæ eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse æthiopas cum auro & ebore prodendo. Non omittendū id quoque uicenos dentes elephantorum grandes: quoniā ita significauit: æthiopas eadem cā pendere solitos: tanta ebori auctoritas erat urbis nostr trecentesimodecio āno. Tunc. n. auctor ille hystoriā eam cōdidit. Thuris in italia. Quo magis mirū est: qnod eidē credi

mus: qui padũ amnem nõ uidisset: nemini ad id tẽpus asiæ græciæq; : aut sibi cognitũ Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq; nuper alatam Neroni principi rarã arborem hebenum. A meroe usq; ad syenem finem ĩperii per nongẽta nonaginta sex mil. pas. nullaq; aliam nisi palmaꝝ generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eã magnus Põpeius in triũpho mithridatico ostendit: Accendi eam Fabianus negat. Vrit̃ tamen odore iucundo. Duo genera eius: Rarũ id qd̃ melius. Arboreum trunco enodi: materiæ nigri: splendoris. ac uel sine arte protinus iucundi. Alterum fruticosum cytisi modo: & tota india dispersum est.

De spina & ficu indicis. Ca. V.

Bi & spina similis sed deprehensa uel lucernis igni protinus trãsiliente. Nunc eas exponam quas mirata est Alexandri magni uictoria orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet ipsa se semper serens: uastis diffunditur ramis. Quorum pondera adeo in terrãm curuantur: ut annuo spatio infigantur: notamq; sibi ꝓpaginem faciant circa parẽtem in orbes: quodam opere topiario. Intra sepem eã estiuãt pastores. opacam pariter & munitam uallo arboris: decora specie subter intuenti ꝓcul ue formicato ambitu: Superiores eiusdem rami in excelsum emicant: siluosa multitudine: uasto matris corpore: ut lx. pas. pleræq; orbem colligant. Vmbre uero bina stadia operiant: Foliorum latitudo peltæ effigiem amazonicæ habet. Ea causa fructum integens crescere prohibet. Rarusq; est nec fabæ magnitudinem excedens: Sed per folia solibus coctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignitur circa acesinem maxime amnem.

De arbore pala: & arboribus indicis sine nominibus & laniferis. Ca. VI.

Aior alii pomo & suauitate præcellentior: quo sapientiores idorum uiuũt. Folium alas auium imitatur lõgitudine trium cubitorum: latitudiẽ duum fructum e cortice mittit admirabilem succi dulcedine: ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ: pomo ariene. Plurima est in sidracis expeditionũ Alexandri termino. Est & alia similis huic: dulcior pomo: sed intraneorum ualitudini ĩfesta. Dixerat Alexãder ne quis agminis sui id pomũ attingeret. Genera arborum macedones narrauere: ex maiore pte sine noĩbus. Est & terebintho similis cætera: pomo amygdalis: uel minore tãtũ magnitudine: præcipuæ suauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui terebinthum eẽe proprii gñris potiusquam similem ei putauerunt: Sed unde uestes lineas faciunt: foliis moro similis: calice bonbicino. Rhodo serunt eam ĩ campis: nec ẽ gratior ullarum prospectus. Oliua idiæ sterilis: prætquam oleastri. fructu.

De piperis arboribus: & gariophylo: & aliis pluribus. Ca. VII.

Assim uero: quæ piper gignũt: iuniperis nostri similes: qq̃ ĩ fronte caucasi solibus opposita gigni tãtũ eas aliq tradidere. Semina a iunipero distãt paruulis siliquis squales ĩ pasiolis uidemus. Hæ priusquã dehiscant: decerptæ tostæq; sole faciũt quod uocat̃ piper lõgũ. Paulatĩ uero dehiscentes ꝑ maturitatẽ ostendunt cãdidũ piper: quod deide tostũ solibus colore rugisq; mutat̃. Veꝝ & iis sua iniuria est: atq; cæli intemperie carbunculantur: fiuntq; semina cassa & inania: ꝙ uocant brechmasin: idoꝝ ligua sic significante abortum. Hoc ex omni genere asperrimũ leuissimũq; & pallidum. Gratius nigrũ: leniusq; utroq; cãdidũ. Nõ ẽ huius arboris radix: ut aliq existimauere: quã uocãt singiuerim: alii uero gigiberim: quãquã sapore simili. Id enim ĩ arabia atq; troglodytica in uillis nascitur. Paruæ hærbæ: radice candida. Celeriter ea cariem sentit: quamuis ĩ tãta amaritudine: Precium eius ĩ libras sex. Piper longũ facillime adulterat̃ alexandrino sinapi. Emitur in libras. xxv. Albũ. xvii. Nigrũ. xiiii. Vsũ eius adeo placuisse miꝝ ẽ. In aliis quippe suauitas cœpit: in aliis species ĩuitauit. Huic nec pomi nec bacce commendatio ẽ aliqua. Sola placere amaritudine: & hanc ĩ indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit: aut cui in appetenda auiditate

esurire n̄ fuit satius? Vtꝛq; siluestre gētibus suis ē:& tamē pōdere emit̄ ut aurū uel argentū. Piperis arborē iam ēt habet italia maiorē myrto:nec absylē. Amaritudo grano eadē quæ piperi myrteo creditur esse. Deest tosta illa maturitas:ideoq; & rugaꝝ coloris que limitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiānum ī india piperis grani simile:quod uocat̄ gariophylon gran dius fragiliusq;. Tradūt ī indico luco id gigni: Aduehit̄ odoris gratia. Fert & in spinis piperis similitudinē:ꝑcipua amaritudīe foliis paruis dēsisq; cypri mō :ramis triū cubi toꝝ:cortice pallido:radice lata:lignosaq; buxei coloris. Hac ī aqua cū semine excepta in æreo uase medicamentū fit: quod uocat̄ lycione. Ea spina & ī pelio monte nascit̄:adul teratq; medicamentū. Itē asphodeli radix aut fel bubulū aut absinthium uel thus uel amurca. Absintiū aptissimū medicinæ quod ē spumosū. Indi in utribus camelorū aut rhinocerotū admittunt. Spinā ipsā in græcia quidā pixacanthū chironiū uocant:

De machir:& arboribus amanæ gentis Ca. VIII

T machir ex īdia aduehit̄ cortex rubēs:radicis magnæ:nomine arboris suæ. Q ualis sit ea ī cōpertū habeo. Corticis melle decti usus ī medicina ad dysen tericos ꝑcipuus habet̄. Saccaron & arabia fert:sed laudatius india. Est autem mel ī arundinibus collectū: gūmiū modo candidū:dētibus fragile. Amplissimū nucis auellanæ magn tudie ad medicinæ tantū usū. Cōtermina īdis gens ariana appellatur: cuius spina lachrymaꝝ ꝑciosa:myrrhe similis:accessu pp aculeos anxio. Ibi & frutex pestilēs raphani folio:lauri odore:equos inuitante:q pene eqtatu orbauit Alexādrum prio itroitu. Q uod & ī gedrosis accidit. Itē laurino folio. Et ibi spina tradita ē : cuius liquor aspsus oculis cæcitatē īfert aīalibus oībus. Necnō & hærba ꝑcipui odoris referta miutis serpētibus. quaꝝ ictu ꝓtinus moriēdū eēt. Onesicritus tradit ī hyrcaniæ cōual libus ficis similes eē arbores q̄ uocēt̄ occhi: ex qbus defluat mel horis matutini duab9.

De bedellio & arboribus persici maris. Ca. IX

Icina ē bactriana:in qua bedelliū noīatissimum. Arbor nigra est magnitudie oleæ folio roboris: fructu caprifici:naturaq; gūmi. Alii brochon appellāt: alii malachrā:alii maldacon. Nigrū uero & ī offis cōuolutū hadrobalū. Esse autē debet translucidū:simile cæræ:odoratū:& cū fricatur pingue:gustu amarū citra acorē In sacris uino ꝑfusum odoratius. Nascitur & ī arabia indiaq; & media ac:babylone. Ali q peraticū uocant ex media aduectū. Facilius hoc & crustosius:amariusq; & gūmosū. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice:& scordasti : Ita uocat̄ arbor æmula gummi. Sed deprehenduntur (quod semel dixisse & in cæteros odores satis ut sit) odore:colore:pondere:gustu:igne. Bactriano nitor siccus:multiq; cādidi ungues. Præterea suum pondus:quod grauius esse aut leuius non debeat. Precium sincero in libras decem tantum. Gentes supradictas persis attingit:rubro:mari: quod ibi persicū uocauimus longe in terra æstus agente. Mira arborum natura. Namq; erosæ sale inue ctis derelictisq; similes sicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ steriles harenas spectantur. Eædem mari adueniente fluctibus pulsatæ resistunt immobiles. Q uin & pleno æstu operiuntur totæ. Apparetq; rerum argumentis asperitate aqua rū illas ali: Magnitudo mirāda ē. Species similis unedonis. Pomū amygdalis extra itus contortis nucleis.

De arboribus ꝑsicæ insulæ:& lanigeris arboribus. Ca. X.

Ylos īsula ī eodē sinu ē:repleta siluis q̄ spectat oriētē:qq; & ipa æstu maris ꝑ fūdit̄. Magnitudo singulis arboribus fici. Flos suauitate īenarrabili. Pomū lu pio simile:pp asperitatē intactū oībus aīalibus. Eiusdē īsulæ excelsiore sugge stu lanigeræ arbores alio mō q̄ serū. iis folia īfœcunda:q ni miora essent uitiū poterāt uideri. Ferūt cotonei mali amplitudine cucurbitas:q maturitate ruptæ ōndunt lanu ginis pilas: ex qbus uestes ꝑciso linteo faciunt. De gosampino & arboribus

ex quibus ueſtes fiunt:& quibus mõis cõſtent arborũ fructus. Ca. XI.

a Rbores uocãt goſſipinos fertiliores etiã tylo uero minores:quæ diſtãt.x. paſſi
bus luba circa fruticẽ lanugines eſſe tradit:linteaq; fieri ĩdicis præſtãtiora.Ara
biæ aũt arbores ex quibus ueſtes faciant cynas uocari:folio palmæ ſimili.Sic indos ſuæ
arbores ueſtiũt .In tylis aũt & alia arbor floret albæ uiolæ ſpecie:ſed magnitudine qua
druplici ſine odore quod miremur.In eo tractu ẽ & alia ſimilis folioſior tamẽ roſeiq; flo
ris:quẽ noctu cõprimẽs aperire incipit ſolis exortu :meridie expãdit :In colæ dormire
eum dicũt .Fert eadẽ inſula & palmas:oleaſq; ac uites :& cũ reliquo pomorum genere
ficos.Nulli arbor℞ folia ibi decidũt .Rigaturq; gelidis fontibus :& hymbres accipit ui-
cina iis arabia flagitat quandam generum diſtinctionẽ :quoniam fructus iis cõſtat:ra
dice :frutice:cortice:ſucco:lachryma:ligno: ſurculo:flore:folio:pomo.

De coſto & nardo:& differentiis nardi. Ca. XII.

r Adix & foliũ indis ẽ maximo precio.Radix coſti guſtu feruẽs:odore eximio:
frutice alias inutili:primo ſtatim introitu ãnis indi ĩpatale inſula.Duo ſunt
eius geuera nigrũ & qđ melius candicãs .Preciũ in libras xvi. De folio nardi
plura dicere par ẽ:ut principali in unguẽtis Frutex ẽ:graui & craſſa radice: ſed breui
ac nigra:fragiliq;:q̃uis pigui:Situm redolente ut cupreſſi aſpero ſapore:folio paruo dẽ
ſoq; .Cacumina ĩ ariſtas ſe ſpargũt :ideo gemina dote nardi ſpicas ac folia celebrãt.Alte
rũ eius genus apud gãgẽ naſcẽs dãnatur.In totũ ozenitidis nomine uirus redolens.
Adulteratur ex peſeudo nardo hærba quæ ubiq; naſcit̃ craſiore atq; latiore folio:& co
lore lãguido ĩ cãdidũ uergẽte .Itẽ ſua radice permixta ponderis cã:& gũmi:ſpumaq; ar
genti aut ſtibio :cyperi ue cortice:Sincer℞ qdẽ leuitate deprehẽdit̃ :& colore ruffo: odo
riſq; ſuauitate & guſtu :maxime ſiccante os ſapore iucũdo .Preciũ ſpicæ ĩ libraſ lxxxx.
Folia diuiſere ad nouã ãplitudiuẽ:qđ adroſpher℞ uocat̃ maioribus ſiclis xxx.Quod mi
nore folio ẽ meſoſphær℞ appellat̃ emit̃ lx:Laudatiſſimũ microſphær℞ e minimis foliũ
Preciũq;:eius lxxv.odoris gratia oĩbus maior recẽtibus.Nardo color q ĩueterauerit ni-
griori melior.In noſtro orbe ꝓxime laudat̃ ſyriacũ.mox gallicũ .Tertio loco creticũ:
qđ alii qdẽ agirõ uocãt:alii aliphũ:folio oluſatri :caule cubitali geniculato :ĩ purpura
albicãte :radice obliqua uilloſaq; & imitante auiũ pedes.Baccaris uocat̃ nardum ruſti
cũ:de quo dicemus ĩter flores .Sũt aunt ea omnia hærbe præter ĩdicũ.Ex.iis gallicũ &
cũ radice uellit̃ :abluiturq; uino.Siccat̃ ĩ umbra :alligat̃ faſciculis ĩ charta:nõ multũ
ab ĩdico differẽs.ſyriaco tamẽ leuius .Preciũ ſiclis xiii.In iis probatio una:ne ſit fragilia
& arida potiuſq̃ ſicca folia .Cum gallico nardo ſemp naſcit̃ herba:qnæ hirculus uoca
tur a grauitate odoris & ſimilitudine:quæ maxime adulterat̃ .Diſtat ꝙ ſine cauliculo
ẽ:& quod minoribus foliis :ꝙq; radicis neque amaræ neq; odoratæ.

De aſſaro amomo & amomi & de cardamomo: Ca: XIII.

n Ardi uim habet & aſſarum:quod & ipſum aliqui ſiluestre nardum appellant
Eſt autem ederæ foliis:rotundioribus tantũ mollioribuſq;:flore purpureo ra
dice gallici nardi ſimile :acinoſum :ſaporis calidi:ac uenoſi .Montibus ĩ um-
broſis bis ãno floret.Optimũ in põto:proximũ in phrygia :tertium ĩ illyrico. Foditur
cũ folia mittere incipit Et in ſole ſiccatur : celeriter ſitum trahẽs:ac ſeneſcẽs :inuenta
nuper & ĩ thracia hærba ẽ cuius folia nihil ab indico nardo diſtãt.Amomi uua ĩ uſu
ẽ indica uite labruſca ut alii exiſtimauere frutice uenoſo:palmi altitudine :carpiturq;
cum radice :manipulatim leniter componitur ꝓtinus fragile.Laudatur quammaxime
punici mali foliis ſimile.nec rugoris:colore ruffo.Secunda bonitas pallido.Herbaceum
peius.Peſſimumque candidum:quod & uetuſtate euenit. Precium uuæ in libras ſi
cli lxx.Friato uero amomo xlviii .Naſcitur & in armeniæ parte:quæ uocatur ocene:
& in media & in ponto. Adulteratur foliis punicis & gummi liquido ut cohæreat:
conuoluatq; ſe in uuæ modum .Eſt & quæ uocatur amomis minus uenoſa:atq; du-

rior:ac minus odorata:a quo apparet ut aliud esse:aut colligi imaturum.Similes iis & nomine & frutice cardamomum semine ob longo.Metitur eodem modo & in arabia. Quattuor eius genera.Viridissimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti: quod maxime laudatur.Proximum eius ruffo candicans.Tertium breuius atq; nigri us.Peius tamen uarium & facile tritu:odorisq; parui.Quod uerius costo uicinius esse debet.Hoc & apud medos nascitur.Precium optimi in libras.xii.Cinamomo gẽtilitas ꝓxima erat nilus:ni prius arabiæ diuitias indicari cõueniret:causasq; quæ cognomẽ illi fœlicis ac beatæ dedere.Principalia ergo in illa thus & myrrha.Hæc & cum troglo dytis cõis.

De thure & arboribus thuris. Ca. XIIII.

t Hura præter arabiã nullis:ac ne arabiæ quidẽ uniuersæ.In medio eius sũt se re attramitæ pago sabæoꝶ capite regni Sabota:in monte excelso:a quo octo mansionibus distat regio eoꝶ thurifera.Saba appellat̃:quod significare græci misteriũ dicunt:spectãs ortus solis æstiui undiq; rupibus inuia & a dextra maris scopu lis iaccessa.Id solũ e rubro lacteũ traditur:Siluaꝶ longitudo ẽ schœnoꝶ.xx.Latitudo dimidiũ eius.Schœnus pater Eratosthenis rõe stadia.xl.hoc ẽ passus qnq; milia.Aliqui xxii.stadia singulis schœnis dedere:attolluntur colles alti:decurruntq; & ĩ palma arbo res sponte natæ.Terrã argillosã eẽ cõuenit:raris fontibus ac nitrosis.Attingunt & mi nici pagus alius:p quos euehit̃ uno tramite angusto.Hi primi cõmertiũ thuris fecere maxieq; exercent.A qbus & minieũ dictũ ẽ.Nec præterea arabũ alii thuris arborẽ uidẽt ac ne hoꝶ quidẽ oẽs.Ferũtq;.ccc.nõ amplius eẽ familiarũ:quæ ius p successiones id sibi uendicẽt.Sacros uocari ob id:nec ullo cõgressu fœminaꝶ funerũq; cũ icidãt eas arbores:aut metãt pollui.Atq; ita religione merces augeri.Quidã ꝓmiscuũ ius iis po pulis eẽ tradunt ĩ siluis.Alii p uices annoꝶ diuidi.Nec arboris ipsius q̃ sit facies cõstat Res ĩ arabia gessimus:& romana arma ĩ magnã partẽ eius penetrauere.C.ẽt Cæsar Au gusti filius ĩde gloriã petit:nec tñ ab ullo(quod equidẽ sciã)latino arboꝶ eaꝶ tradita ẽ facies.Græcoꝶ exempla uariant.Alii folio pyri minore dũtaxat & hærbidi coloris ꝓ didere.Alii lẽtisco similẽ subrutilo folio.Quidã terebinthũ eẽ & hoc uisũ Antigon regi allato frutice.Iuba ex iis uoluminibus q̃ scripsit ad.C.Cæsarẽ Augusti filiũ arden tẽ fama arabiæ tradit cõtorti esse caudicis:ramis aceris maxie ponti.Succũ amygdalæ modo emittere.Talesq; ĩ carmania apparere:& ĩ ægypto satas studio ptolemæoꝶ regnã tium.Cortice lauri eẽ constat.Quidam & foliũ simile dixere.Talis certe fuit arbor sar dibus.Nã & asiæ reges serendi curã habuerunt.Qui mea ætate legati ex arabia uene runt:oĩa incertiora fecerunt.Quod iure miremur uirgis ẽt thuris ad nos cõmeanti bus qbus credi põt:matrem quoq; teretem & enodi fruticare trunco.Meti semel anno solebat minore occasione uendendi:Iam quæstus aliam uiam affert.

De natura thuris & generibus. Ca. XV.

p Rior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrãtissimo æstu incidenti bus:qua maxime uideatur esse prægnans:tenuissimusq; tendi cortex.Laxa tur hic plaga:non admittitur.Inde:prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur:ubi loci natura poscat tergere palmea excipiente.Aliubi area circum pauita. Purius illo modo:sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit ferro depectitur:ideo corticosum. Silua diuisa:certis portionibus mutua innocentia tuta est. Neque ullus saucias arbores custodit.Nemo furatur alteri. At hercule alexandriæ ubi thura interpollantur:nulla satis custodit diligentia officinas.Subligaria signantur opifici. Persona adiicitur capiti:densus ue reticulus.Nudi emittuntur:tãto minus fidei apud uos pœna:quam apud illos siluæ habent.Autumno legitur ex æstiuo partu.Hoc pu rissimũ candidum.Secunda uindemia est uere:ad eam hyeme corticibus icisis.Ruffũ hoc exit:nec cõparãdũ priori.Illud carfiatũ:hoc dathiathũ uocant.Credit̃ & nouellæ arboris cãdidus eẽ:sed ueteris odoratius.quidã & ĩ isulis melius putãt gigni.Iuba ĩ isu

lis negat nasci. Quod ex eo rotũditate guttæ pepẽdit masculum uocamus. cũ alias nõ
fere mas uocet: ubi nõ sit fœmina. Religioni tributum ne sexu alter usurparet. Mascu
lum aliqui putant a specie testium dictum. Præcipua autem gratia ẽ mammoso cum
hærente lachryma priore cõsecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita
inuenio. Cũ minori diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci strygoniam & ato-
mum tali modo appellant: minorem autem orobiã. Micas cõcussu elisas mãmã uoca-
mus. Etiannum tamẽ inueniũtur guttæ: quæ tertiã partẽ minæ: hoc est xxxix. denari
orum pondus æquent. Alexandro magno in puericia sine persimonia thura ingeren
ti aris pedagogus Leonides dixerat ut illo modo cũ deuicisset thuriferas gẽtes supplica
ret. At ille arabia potitus thure onustã naui misit ei. Large exortatus ut deos adoraret.
Thus collectũ sabotã camelis cõuehitur porta ad id una patente. Digredi uia capitale
leges fecere. Ibi decimas deo: quem uocant Sabin. Mensura nõ pondere sacerdotes acci
piũt. Nec ãte mercari licet. Inde ĩpẽsæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerꝝ
numero deus hospites pascit. Euehi nõ põt nisi p gebbanitas. Itaqꝫ & horꝝ regi pẽditur
uectigal. Caput eorum thomma abest a gaza nostri littoris iudeæ oppido lxxx. xxxvii.
mil. pas. Quod diuidit in mansiones camelorũ lxii. Sũt & q̃ sacerdotibus dantur porti
ones scribisqꝫ regũ certæ Sed preter hos & custodes satellitesqꝫ & hostiarii & ministri po
pulantur. Iam quacũqꝫ iter ẽ aliubi ꝓ aqua aliubi pro pabulo aut ꝓ masionibus uariis
qꝫ portoriis pẽdũt: ut sũptus ĩ sigulos camelos denariũ dc. lxxxviii. ad nostrũ littus colli
hat. Iterumqꝫ impii nostri publicanis pẽdit. Itaqꝫ optimi thuris libra siclorꝝ vi. Preciũ
hẽt secũda xii. tertia xiiii. Apud nos adulterat resinæ cãdide gẽma pq̃simili: sed depre
hẽdit qbus dictum ẽ mõis. Probat cãdore: ãplitudine: fragilitate: carbone. Vt statim
ardeat. Itẽ ne dẽtẽ recipiat potius q̃ ĩ micas frãgat.

De myrrha & arboribus myrrhæ. Ca. XVI.

Yrrhã ĩ iisdẽ siluis permixtã arborẽ nasci tradidere: aliq plures seperati. Quip
m pe multis in locis arabiæ gignitur: ut apparebit in generibus. Cõuehit & ex sil
uis laudata: petuntqꝫ eã etiam a troglodytis sabbæi trãsitu maris. Satiua quo
que ꝓuenit multũ siluestri prælata. Gaudet rastris & ablaquæationibus. Melior radice
refrigerata. Arbori Altitudo ad quinqꝫ cubita. nec sine spina: caudice duro & in torto:
crassiore quam thuris: & ab radice etiã quam reliqua sui parte. Corticem lenẽ: similẽ
qꝫ unedoni. Scabrũ alii spinosũqꝫ dixere. Foeliũ oliuæ: uerꝝ crispius: & aculeatum. Iu-
ba olusatri aliqui similem iunipero scabriorẽ tãtum: spinisqꝫ horridã: folio rotondiore:
sed sapore iuniperi. Necnõ fuere q e thuris arbore utrunqꝫ nasci mẽtirẽtur. Incidũtur
bis & ipsæ: iisdemqꝫ tẽporibus: sed a radice psqꝫ ad ramos q ualãt. Sudẽt autem spõte
priusq̃ incidant. stacten dictã: cui nulla præfertur. Ab hac satiua & in siluestri quoqꝫ
melior æstiua. Nõ dãt exmyrrha portiones deo: quoniã & apud alios nascit. Regi tamẽ
gebbanitarum quartas partes eius pendunt. Cetero passim ac uulgo coemptam in
folles confartiunt: ipsique unguentarii digerunt haud difficulter odoris atqꝫ pinguedi
nis argumentis.

De generibus myrrhæ: & natura. & precio eius. Ca. XVII.

Enera complura. Troglodytica siluestrium prima. Erythrea sequens & in
aqua statea & astramitica est gebbannitica & auseritis gebbannitarum regno
g Tertia dianitis. Quarta collatitia. Quinta sembracena a ciuitate regni sabeo
rum mari proxima.. Sexta quam durisitim uocant. Est & candida uno tantum loco:
quæ in messalum oppidum confertur. Probatur troglodytica pinguedine: & quod as
pectu aridior est: sordidaqꝫ atqꝫ barbara: sed acrior cæteris. Sembracena prædictis ca-
ret uitiis: ante alias hylaris: sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minu
tis glebis: nec rotundis. In concretu albicantis succi & tabescentis: utque confra-
cta candidos ungues habeat: gustu leniter amara. Secunda bonitas: intus uaria

Peſſima quæ intus nigra. Peior ſi ſit etiam foris. Precia ex occaſione emētiū uaria. Sta/
cteæ a.vi.ad.l. Satiuæ ſūmum ad.xxii. Erythreæ ad.xvi. hãc uolūt arabicã itelligi. Tro/
glodyticæ nucleo ad.xiii. Seæ uero quã odorariam uocant ad.xiiii. Adulteratur lenti
ſci glebis & gūmi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa: ſicut ponderis ſpuma ar/
genti. Reliqua uitia deprehenduntur ſapore: gūmi dente lentiſcentis. Facilime autem
adulteratur indica myrrha: quæ ibidē quadam e ſpina colligitur. Hoc ſolū peius idia
affert facili diſtinctione: tanto deterior eſt.

De maſtice: ladano: & bruta: enhemo: & ſtrobo: & de ſtyrace. Ca. XVIII.

Rgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit in india. Itemq; in arabia lamã
uocant. Sed maſtice quoq; gemina eſt: quoniam & in aſia græciaq; hærba re/
peritur e radice folia emittēs: & carduum ſimilem alo ſeminis plenum lachry
ma: quæ erumpit inciſa parte ſūma uix ut dinoſci poſſit a maſtice uera. Necnon & ter
tia in ponto eſt bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem chia candida: cuius precium i
libras.xx. nigræ uero.xii. Chia e lētiſco traditur gigni gūmi modo. Adulteratur ut thu
ra reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte caſuq; hoc & iniuria fieri odores
plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal: odoratorum uero fruticū:
expetentius tanq̃ intelligant precia carpere geminum caules prædulci liquore turgen
tes diſtillantemq; ab iis caſus mixtura ſuccum improbo barbarū uillo abſtergere. Hūc
glomerari in puluerē: & incoqui ſole. Et iō in ladano capraꝝ pilos eſſe. Sed hoc nō ali/
bi fieri q̃ in nabathæis: qui ſunt ex arabia cōtermini ſyriæ. Recentiores ex auctoribus
ſtrobon hoc uocant. Traduntq; ſiluas arabū paſtu caprarum infringi: atq; ita ſuccum
uillis in hereſcere. Verū autem ladanum cypri in inſula eſſe. Vt obiter quæq; genera
odorum dicantur: quis non terrarum ordine. Similiter & hoc ibi fieri tradunt: & eē ce
ſyphum hyrcorum barbis genibuſq; uilloſis inhærens. Sed ederæ flore deroſo paſtibus
matutinis cū eſt rorulenta cypros. Deinde nebula ſola diſcuſſa in puluerē madētibus
uillis adhæreſcere: atq; ita ladanum depecti. Sunt qui hærbam in cypro ex qua id fiat
ladē appellent: & enim illi ladanū uocant: huius pingui inſidere. Itaq; attractis funicu
lis hærbã eam cōuolui: atq; ita offas fieri. Ergo in utraq; gente bina genera: terrenū: &
factitiū. Id quod terrenū eſt friabile: factitiū lentū. Necnō & fruticem eſſe dicunt i car/
mania & ſup ægyptum p Ptolemæos tranſlatis plantis. Aut ut alii generari & id in iis
ut thuris arbore colligiq; ut gūmi inciſo cortice: & caprinis pellibus excipi. Precia ſūt
laudatiſſimo in libras aſſes.xl. Adulteratur myrti baccis: & aliis animalium ſordibus.
Sinceri odor debet eſſe ferus: & quodãmodo ſolitudinem redolens. Ipſum uiſu aridum
ſtatim tactu molleſcere. Accenſum fulgere: odore iucundo gratuitum. Myrrhata de/
prehenduntur: crepitantque in igne. Præterea ſincero calculi potius e rupibus inhæ/
rent: q̃ puluis: In arabia & olea dotatur lachryma qua medicamentum conficitur a
græcis enhemon dictum: ſingulari effectu contrahendis uulnerum cicatricibus. In
maritimis eæ fluctibus æſtuque operiuntur. Nec baccæ nocetur: cum conſtet & in fo
liis ſalem relinqui. Hæc ſunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi communia di
cenda: quoniam in iis uincit: peregrinoſque ipſa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tã
ta mortalibus ſuarum rerum ſatietas eſt: alienarumque auiddītas. Petunt igitur in he
limæos arborē brutam cupreſſo fuſæ ſimilē: ex albidis ramis: iucundi odoris accenſam
& cū miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatã. Folia eius iſpergere potionibus par
thos tradit. Odorem ꝓximū eſſe cedro: fumūq; eius contra ligna alia remedio: Naſcit̃
ultra phaſin tigrimque in finibus opimis ſcythiæ in monte ſcanthro. Petunt & in
carmanos arborem ſtrobum ad ſuffitus perfuſam uino palmeo accedentes. Huius
odor redit a cameris ad ſolum iucundos: ſed aggrauans capita citra dolorem tñ. Hoc
ſonum ægris quærunt. His cōmerciis carracē oppodiū aperuere: quod ē illis nūdima/
rium. Inde gabbam oēs petere ſolebant dierum.xx. itinere: & paleſtinã: ſyriã. Poſtea car

racẽ peti cœptum:ac regna parthorum ex ea causa Iuba auctor est. Mihi & ad persas etiam prius ista portasse:q̃ in syriã aut ægyptum uidentur. Herodoto teste:q tradit singula milia a talentum thuris annua pensitasse arabas regibus persarum. Ex syria reuehunt styracem:acri odore eius in focis abigẽtes suorum fastidiũ. Cætero non alia ligni genera sunt in usu quam odorata. Ciboscq; sabæi coquunt thuris ligno:alii mirrhæ. Opidorum uicorumq; non alio quam ex ariis fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanãdum urunt stiracem in pellibus hyrcinis:sufficiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas: quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugãdos urũt in odoriferis siluis frequentissimas.

De fœlicitate arabiæ. Ca. XIX.

n On sunt eorum cinnamomum aut casia. Et tamen fœlix appellatur arabia falso & ingrati cognominis:quæ hoc acceptum superis ferat:cum plus ex eo inferis debeat. Beatum illa fecit hominem etiam in morte luxuria:quæ diis intellexerat genita ad hibens urendis defũctis. Periti rerum adstruxerunt non ferre tantũ annuo fœtu:quantum Nero princeps nouissimo põpæ suæ die concremauit. Aestimentur postea toto orbe singulis annis tot funera:aceruatimq; congesta honori cadauerum:quæ diis per singulas micas dantur. Nec minus propitii erant mola salsa supplicantibus. Immo uero (ut palam est) placatiores. Verum arabiæ etiam nunc fœlicius mare. Est ex illo nanq; margaritas mittit. Minimaq; cõputatione milles centena milia sestertium annis omnibus india & seres penisulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis delitiæ & fœmine constant. Quota enim portio ex illis ad deos quæso iã uti ad inferos pertinet:

De cinnamomo & xilocinnamomo & casia. Ca. XX.

c Innamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas:princeps ue Herodotus auium nidis:& priuatim phœnicis:in quo situ Liber pater educatus esset ex inuiis rupibus arboribusq; decuti carnis:quam ipsæ inferent põdere aut plũbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertiionum genere:aligerisq; serpentibus:his commentis augentes rerum precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis repercussus:innenarrabilem quẽdam uniuersitatis halitum e tota peninsula existere tot generũ auris spirante concentu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primũ nuntiatã in altum. Omnia falsa:siqdem cinamomum ideq; cinnamũ nascitur in æthiopia troglo dytis connubio permixta. Ii mercantes a cõterminis uehunt per maria uasta ratibus:quas neq; gubernacula regant:neq; remi trahan uel ĩpellant non uela:non rõ ulla adiuuet::cũ omnium instat ibi sint homo tãtũ & audatia. Præterea hybernũ mare exigãt circa brumã euris tũ maxime flantibus. Ii recto cursu p sinus impellũt. atq; ꝓmõtorii ãbitu argeste deferũt ĩ portũ gebbãnitarum: qui uocat̃ ocila. Quã ob rem illi maxime id petũt. Produtq; uis q̃nto ãno reuerti negotiatores:& multos interire:Cõtra reuehũt uitrea:& ænea:uestes fibulas cũ armilis ac monilibus. Ergo negotiatio illa fœminaꝝ maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitoꝝ altitudine amplissimus:palmiq; minimus. iiii. digytoꝝ crassitudinis:statim a terra sex digytis surculosus arido similis. Cum uiret nõ odoratus:folio origani: siccitate gaudẽs:sterilior hymbre:ceu diræ naturæ. Gignitur qdem in planis:sed delissimis in uepribus:rubisq;:difficilis collectu. Metitur non ni i permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocãt:Xliiii. boum caprarũq; & arietũ extis impetratur uenia metendi. Nõ tamen aut:ante ortum solis:aut post occasum licet. Sarmẽta hasta diuidit sacerdos:deoq; partem ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama:cum sole diuidi ternasque partes fieri. Deinde sorte germina discerni. Quodq; soli cesserit reliqui:ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgutorum tenuissimis partibus ad longitudinẽ palmi. Secũda proximis breuiore mẽsura atq; ordie.

Vilissimum quod radicibus proximum: quoniam ibi minimum corticis: i quo sũma gratiæ. Qua de cã pferunt cacumina: ubi plurimus cortex. Ipsũ uero lignũ i fastidio ẽ pp origani acrimoniã: Xilocinnamũ uocatur. Precium ẽ i libras. xx. Quidã cinami duo genera tradidere: cãdidũ nigricãsq;: & quõdam pferebat cãdidũ. Nũc cõtra nigrũ laudat. Atq; ẽt uariũ præferunt candido: certissima tñ æstimatione si sit scabrõ: atq; ut ĩter sese tritũ tarde feriet. Dãnatur in primis molle: aut cui albet cortex. Ius eius a gebbãnitarõ rege solo pficiscitur. Is edicto mercatu uendit. Precia quondã fuere i libras denariorũ mille. Auctũ id parte dimidia ẽ incensis (ut ferunt) siluis ira barbarorũ. Id acciderit ne ob iniquitatẽ præpotentiũ: an forte: nõ satis cõstat. Austros ibi tã ardenter flare: ut æstiuatibus siluas accendant: ĩuenimus apud auctores. Coronas ex cinamomo i terrasili auro ĩclusas primus omniũ in templis capitolii atq; pacis dicauit ĩperator Vespasianus Augustus. Radicẽ eius magni ponderis uidimus in palatii templo: quod fecerunt Diuo Augusto cõiunx Augusta aureæ pateræ ĩpositam: ex qua guttæ editæ annis oĩbus in grana durabant: donec id delubrũ incendio cõsumptũ ẽ. Frutex & casia est: iuxtaq; cinami cãpos nascit: sed i montibus crassiore sarmẽto: tenui cute: uerius q̃ cortice: quẽ conteri: atq; i cinamomo leuari: & exinaniri precium ẽ. Amplitudo fruticis trium cubitorũ. Colos triplex. Cũ primũ emicat candidus pedali mensura. Deinde rubescit addito semipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxĩe laudat: ac deinde pxima. Dãnatur uero candida. Tũ secant surculos longitudine binũ cubitorũ. Mox psuũt recẽtibus coriis quadrupedũ ob id ĩteremptorũ: ut iis putrescentibus uermiculi lignũ erodant: & excauent corticẽ tutũ amaritudine. Probat recens maxĩe & quæ sit odoris mollissimi: gustu ue q̃ maxĩe feruens: potius lento tpre leuiter mordens: colore purpureo: quæq; plurima minimũ ponderis faciat breui tunicarũ fistula & non fragili. Ladã uocant talẽ barbaro noĩe. Alia ẽ balsamodes ab odore simili appellata: sed amara ĩcoq; utilior medicis: sicut nigra unguentis. Precia nulli diuersiora. Optiæ i libras. xl. cæteris. xv

De Isocinnamo: & chancamo: ac taro. Ca. XXI.

Is addidere mangones: quam daphonoides uocant isocinnamomo cognominatam: preciumq; eius faciunt. ccc. Adulteratur styrace: & propter similitudinem cortice lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine ĩpii: qua rhenus alluit. Vidit in alueariis apum sata. Color abest. ille torridus sole: & ob id simul idem odor. Ex cofinio casiæ cinnamiq; & chancamũ ac tarum inuehit: sed per nabathæos troglodytasq; cõnes qui consídere ex nabathæis.

De serichato & gaballio & de myrobalano. Ca. XXII.

O comportatur & serichatum & gabalium: quæ intra se consumunt arabes: nostro orbi tantum nominibus cognita: sed cum cinnamomo casiaq; nascentia. Peruenit tamen aliquando serichatum: & in unguenta addit ab aliqbus. Permutatur in libras. vi. Myrobalanum troglodytis & thebaidi & arabiæ: quæ iudæam ab ægypto disterminat cõmune est: nascens unguento ut ipso nomine apparet. Quo item iudicatur & glandem esse arbor: heliotropio: quam dicemus inter hærbas simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex iis in arabia nascens syriaca appellat: & est candida. Contra in thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur. Sed copia thebaica. Inter hæc troglodytica uilissima est. Sunt qui æthiopicam iis præferant glandem nigram nec pinguẽ: nucleoq; gracili: sed liquore qui exprimitur: odoratiori nascentem in campestribus. Aegyptiam pinguiorẽ esse & crassiori cortice rubẽtem: & quãuis in palustribus nascatur breuiorem sicciòremq;. E diuerso arabicam uiridem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa spissiorem. Longe autem optimam petream: ex quo diximus oppido: nigro cortice: nucleo candido. Vnguentarii autem tantũ cortices premunt. Medici nucleos tõdunt affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano: & calamo odorato. Ca. XXIII.

m Yrrhobalano ī unguētis similē ꝓximūq; usū habet palma ī egypto quæ uocatur adipsos: uiridis: odore mali cotonei: nullo itus ligno. Colligitᷣ āt pauloante q̄ īcipiat maturescere. Quod reliquitur phoenicobalanus uocatᷣ: & nigrescit: uescentesq; inebriat. Myrrhobalano ꝑciū ī libras binas. Institores & fecē ūguēti hoc nomine appellāt. Calamus quoq; odoratus ē arabia nascēs cōmunis īdis atq; syriæ. est. In q̄ uicit omnis a nostro mari cētū stadiis. Inter libanū mōtē aliūq; ignobilē nō (ut quidā existimauere) antilibanū ī cōualle modica: iuxta lacū cuius palustria æstate siccantᷣ: tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignūtur. Sane eni dicamus & de iūco quis alio hærbis dicato uolumīe: quoniā tamē hic unguētoꝝ materia tractatᷣ. Nihil ergo a cæteris sui generis differūt aspectu: sed calamus præstantior odore: stati e longin quo īuitat. mollior tactu: meliorq; q minus fragilis & qui a solo se. potius q̄ qui raphani mō frangitᷣ Inest fistulæ araneum quod uocāt florē. Prestātior ē cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Dānatur alibi Melior quo breuior & crassior. lentusq; ī frāgendo. Calamo precium in libras idest iunco. v. Traduntq; iuncum odoratum & in. cāpania inueniri: Discessimus a terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria

De hammoniaco & spagno. Ca. XXIIII.

e Rgo æthiopiæ subiecta africa hāmoniaci lachrymā stillat ī harenis suis. Inde etiā nomīe Hāmonis oraculo iuxta quod gignitur arbor: q̄ metopion uocant resinæ mō ut gūmi. Genera eius duo traston masculi thuris similitudīe: quod maxime ꝓbatur. Alteꝝ pigue & resinosū: quod pyrama appellāt. Adulteratur harenis uelut nascēdo apprehēsis. Igitᷣ q̄minimis glebis ꝓbatur & q̄ purissimis: Preciū optimi in libras asses. xl. Spahnos iter eos situs ī cyrenaica ꝓuītia maxīe ꝓbatᷣ. Alii ibriū uocāt Secūdū locū optinet cyprius Tertiū. phoeniscius. Fertᷣ ī ægipto nasci. Qui & ī galla nec dubitaueri. Sūt. eni hoc nōie cani arboꝝ nilli quales ī quercu maxīe uidemus: se odore præstātes. Laus prima cādidissimis atq; altissimis. Secūda rutilis. Nulla nigris. Et in īsulis petrisq; nati īprobātur: omnesq; qbus palmaꝝ atq; non suus odor ē.

De cypero & asphalatro: & maro: Ca. XXV.

c Yperus in egypto. ē arbor ziziphi foliis: semine coriandri: cādido odorato. Coqtur hoc in oleo: premiturq; postea quod cyperus uocatur. Pretium ei ī libras quinq;. Optimū habetur e canopica in ripis nili nata: secūdū ascalonæ iudææ: tertiū cypro insula odoris suauitate. Quidā hāc esse dicūt arborem: quæ in italia ligustrū uocetᷣ. In eodē tractu asphalatros nascitᷣ: spina candida: magnitudine arboris modicæ flore rosæ. Radix unguētis expetitur: Tradunt in quocunq; frutice curuetur arquus celestis: eandem quæcunq; sit a spalathro suauitatem odoris existere: sed in asphalatro inenarrabilem quandam. Quidam eum Erisi sceptrum uocant: alii sceptrū Elisei. Cuius probatio est in colore russo uel igneo: tactuq; spisso: & odore castoreo. Permutatur in libras xv. In ægypto nascitur & maron peius q̄ lydium maioribus foliis ac uariis: Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo: & opobalsamo: & xilobalsamo & styrace: & galbana: Ca. XXVI

s Ed omībus odoribus ꝑfertur balsamū uni terraꝝ iudææ cōcessū. Quōdā in duobus tātū hortis utroq; regio: altero iugeꝝ xx. nō amplius: altero paucioꝝ: Ostēdere arbusculā hāc urbi īperatores Vespasiani. Clarūq; dictu a Ponpeio magno in triūpho arbores quoq; duximus. Seruit nūc hæc: & tributa pēdit cū sua gente. In totū alia ē natura quā nostri externiq; prodiderāt. Quippe uiti similior est quam myrto. Malleolis seri dicitᷣ nuper iūcta ut uitis: & implet colles uineaꝝ modo quæ sine adminiculis se ipsæ sustinēt. Tondetur similiter fruticās: ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertiū. annū frutifera: Folium proximū tuberi: perpetua coma. Seuiere ī eadē iudæi sicut in uitam quoq; suam. Contra defendere romani: & dimicatū ꝓ frutice est

Nō de balsamo

h

bita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma: quod uocant anthericeum. Alteꝝ scabro aspectu: incurrum: fruticosum: odoratius: hoc stracum appellant. Terti um eumetes: quia est cæteris ꝓcerius: leui cortice. Huic secunda bonitas: nouissima an thericeo. Semen eius ẽ uino ꝓximum gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus erassior myrto. Incidit̃ uitro: lapide: osseis ue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur ꝓtinus. Eadẽ amputari superuacua patiens Incidentis manus libraẗ artifici temperamento: ne quid ultra corticem uiolet. Succus e plaga manat: quẽ opobalsamũ uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta: ploratu la nis parua colligit̃ in cornua. Ex iis nouo fictili condit̃: crassiori similis oleo: & ĩ musto candida. Rubescit deinde: simulq; durescit & translucida. Alexandro magno res ibi ge rente toto die æstiuo unã concham impleri iustum erat. Omni uero fœcunditate e ma iore horto cõgios senos. Minore singulos: & cũ duplo rependebatur argento. Nunc etiã singularum arboꝝ largior uena ter omnibus percutitur æstatibus. Postea deputatur. Et sarmenta quoq; in merce sũt. Dcccc. amputatio ipsa surculusq; uenit intra qntum demum annũ. Xylobalsamũ uocatur: & coquit̃ in unguentis. Pro succo ipsum substi tuere officinæ. Corticis ẽt ad medicamenta preciũ est. Præcipua aũt gratia lachrymæ: secunda semini: tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosũ est optimum: quod ẽ odo ratissimũ: mordens gustu: : feruensq; in ore. Adulteratur petreo hyperico quod coar guit̃ magnitudine: ĩmanitate: latitudine: seu longitudine: odoris ignauia: sapore pipe ris. Lachrymæ ꝓbatio ut sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: & in fricando odorata. Se cundus candido colos. Peior uiridis: crassusq;. Pessimus niger. Quippe ut oleum sene scit. Ex omni incisura maxime probatur quod ante semel fluxit. Et alias adulteratur se mine succo: uixq; maleficium deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis: ñ subacidus: odore tantũ austerus. Vitiat̃ & oleo rosæ: cyperi: lentisci: balani: terebinthi: myrti: resina: galbano: cæra cypria: prout quæq; res fuit: Neqssime autẽ gũmi: quoniã ipsũ quoq; inarescit ĩ manu inuersa: & in qua sidetq;. Probatio eius gemina est. Debet sincerum & inarescere: sed hoc & gũmi addita fragili crusta euenit. & gustu deprehẽdi tur. Carbone uero quod cæra resinaq; adulteratũ ẽ nigriori flãma. Nã melle mutatum stati cõtrahit muscas. Præterea sincere densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima ua sis. Adulterata olei mõ ĩnatat. Et si metopio uitiatũ: ẽ circulo cãdido cingit̃. Sũma ꝓba tio ẽ: ut lac coagulet: & ĩ ueste maculas. nõ faciat. Nec manifestatior alibi fraus. Quip pe milibus denariorũ sextarii empti uendente fisco. ccc. denariis ueneunt. In tantum expedit augere liquorẽ. Xylobalsamo preciũ in libras sex. Proxima syria iudææ supra phœnicẽ styracẽ gignit circa gabala & marathunta & cassium seleuciæ montẽ. Arbor est eodẽ noĩe: coroneo. malo similis lachrymæ ex austero iucundioris: intus similitudo harundinis: succoq; prægnanas. In hanc circa canis ortum aduolant pẽnati uermicu li erodentes: ob id in scobe sordescit. Styrax laudat̃ post supradicta ex pisidia: sidone: cy pro: cilicia: creta: minime. Ex amano syriæ medicis: sed unguentariis magis. Colos in q̃ cũq; natione præfertur ruffus & pinguiter lentus: deterior furfurosus: & cano sit ob ductus. Adulteratur cedri resina: uel gũmi: alias melle: aut amygdalis amaris. Oĩaq; ea deprehendunt̃ gustu. Preciũ optimo. xix. Exit & ĩ pamphylia: sed acrior: minusq; suc cosus. Dat & galbanum syria in eodem amano monte: & ferulam quam eiusdẽ nomi nis resinæ modo stagonitim appellant. Quod maxime laudant cartilaginosum: puꝝ ad similitudinem hãmoniaci: minimeq; lignosum. Sic quoq; adulteratur faba aut saga peno. Sincerũ si uratur fugat nidore serpentes. permutat̃ in libras. v. mediciæ hoc tãtũ

De panace: & spondylio: & malobathro. Ca. XXXVII

P Anacem & unguentis eadem gignit nascentem & in ipso fine arcadiæ citraq; q; erymanthi fõtes: & ĩ africa & ĩ macedonia ferula sui generis qnq; cubitoꝝ

foliis quaternis: mox senis in terram iacentibus: ampla magnitudine rotundis: in cacumen uero oleagineis: semine in muscariis de pendente ut ferulæ. Excipitur succus inciso caule messibus: radice in autunno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Precium optimo. in libras bini asses: Ab hac ferula differt uuæ uocatur spondylion: foliis tantũ quia sunt minora & platani diuisura. Non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine silis speciem habet medicinæ tantum utile. Dat & malabathron syriæ arborẽ folio conuoluto: arido colore: ex quo exprimitur oleum ad unguenta. Fertiliorem eiusdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo: odoratius croco: nigricans: sabrumq; quodam salis gustu: Minus probatur candidum. Celerrime situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uero in uino sufferuefacti antecedit alios. In precio quidẽ prodigio simile est a singulis ad. ccc. peruenire libras Folium autem ipsum in libras lx.

De oleo omphacio Ca. XXVIII.

o Leum & omphatium est. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite. Olea adhuc alba expressa deterius ex druppa. Ita enim uocatur prius quam cibo matura sit: iam tum colorem mutans. Differentia quod hoc uiride est: illud candidum. E uite fit psytia aut aminea: cum sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur uua: eiusque melligo. Reliquum corpus sole quoquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili conditat melligo colligitur: sub inde cyprio ære seruatur Optima quæ ruffa: acriorq; & aridor. Preciũ omphatio in libras sex. Fit & alio modo cũ in mortariis uua in matura teritur. Siccataq; in sole postea digeritur in pastillos.

De iryo: & oenanthe: & de elate arbore: & cinnamo comaco. Ca. XXIX.

e Odem & iryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidum aut cariam in sitientibus aut siccis asperisque. Secunda in lycia cedro. Eodem & oenanthe pertinet. Est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cum flore cum optime olet. Siccatur in umbra sub strato linteo: atque in cados conditur. Præcipua ex parapotamia: secunda ab antiochia: atq; laodicea syriẽ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior. medicinæ. Quidam omnibus his preferunt eam: quæ. in cypro insula nascitur. Nam quæ in africa fit ad medicos tantum pertinet uocaturque masaris Omnis autem ex alba labrusca præstantrior quam e nigra est. Est præterea arbor ad eadẽ unguenta pertinens. quam alii elaten uocant: quod nos albietem: alii palmam: alii spathen. Laudatur hammoniaca maxime: mox egyptia. Dein syriaca duntaxat in locis sicientibus odorata: pingui lachryma: quæ in unguenta additur ad domandum oleum. In syria gignitur & cinnamum: quod comacon appellant. Hic est succus nuci expressus. multum a surculo ueri cinnami differens: uicina tamen gratia. Preciũ in libras asses quadraginta.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS. HYSTORIAE LIBER. XIII.

PROHEMIVM.

De Peregrinis, Arboribus.

HACTENVS in odoribus habent precia siluæ: erantq; p se mira singula: iuuitq; luxuriã ea oĩa miscere: & e cunctis unum odorem facere. Ita reperta sunt unguenta.

De unguentis & quando primum sunt cognita nobis & de compositione. Ca. I

QVs primus inuenerit nõ tradit̃. Iliacis tp̃ribus ñ. erant nec thure supplicabat̃. Cædri tantũ & citri suoꝝ fruticũ ĩ sacris fumo cõuolutũ nidorẽ uerius q̃ odorẽ nouerãt: iam rosæ succo repto. Noĩatur cum id quoq; ĩ olei laude. Persaꝝ eẽ debet gentis unguentũ. Sed & bathilli madẽt: eo & accersita cõmendatõe ĩgluuiæ natũ uirus extingũt. Primũ quod equidẽ inueniã. Castris Darii regis expugnatis ĩ reliquo eius apparatu Alexãder cœpit scriniũ unguentoꝝ. Postea uoluptas eius a nostris quoq; ĩter laudatissima atq; ẽt honestissima uitæ bona admissa ẽ. Honosq; iis & ad defunctos ptinere cœpit. Qua pp plura de eo dicemus q̃ quæ ẽt ii nouerũt. Fruticũ ad præsens noĩbus tantũ ĩdicabunt̃. Natura uero eoꝝ suis reddet̃ locis: Vnguẽtis cognoĩa dedere aliis patriæ: aliis succi: aliis arbores: aliis causæ. Primũq; id scire cõuenit mutata auctoritate ad peius trãsisse gloriã. Laudatissimũ fuit antiqtus ĩ delo ĩsula: postea mendesiũ. Nec mixtura tãtũ & cõpositõe hoc accidit: sed iidẽ succi uarie alibi ad quælibet præualuere: aut degenerauere. Iriũ corinthi diu maxime placuit: postea cyzici: simili mõ rhodinũ phaseli. Quã gloriã abstulere neapolis: capua: preneste. Crocinũ ĩ solis ciliciæ diu maxĩe laudatũ: mox rhodi. Oenanthinũ ĩ cypro: deinde ĩ ægypto p̃positũ: postea adramiteo. Amaracinũ ĩ co. Postea eodẽ loco p̃latũ ẽ melinũ. Cyprinũ in cypro. Deinde ĩ ægypto ubi mẽdesiũ & metopiũ gratius factum est. Mox hoc abstulit phœnice: Et Cyprini laudẽ ægypto reliqt. Panatheniacũ suũ athenæ pseueranter optinuere. Fuerat & pardaliũ ĩ tharso: cuius ẽt cõpositio & mixtura oblitterata ẽ. Narcissinũ quoq; ex flore narcisso desiit cõponi. Ratio faciẽdi duplex: succus & corpus. Ille olei generibus fere cõstat: hoc odoꝝ. Hæc stagmata uocãt: illa hedysmata. Tertius ĩter hæc ẽ colos a multis neglectus. Huius cã addunt̃ ciabari & anchusa: Sal aspsus olei natura coercet Quibus anchusa adiecta ẽ sal ñ addit̃. Resina aut gummi adiiciunt̃ ad cõtinendũ odorẽ ĩ corpore. Celerrime is euanescit atq; defluit: si ñ sit hæc addita. Vnguentoꝝ expeditissimũ fuit: primũq; ut uerisimile ẽ e brio & balanino oleo: de qbus supradiximus. Increuit deinde mẽdesi. Balanino resina mixta: magisq; etiãnũ metopio. Oleũ hoc ẽ amygdalis amaris expressũ ĩ ægipto. Cui addidere omphaciũ: cardamomũ: iuncũ: calamũ: mel: uinũ: myrrhã: semẽ balsami. galbanũ: resinã therebinthinã. Et e uilissimis quidẽ hodie ẽ: ob id creditũ & id ĩ uetustissimis eẽ: quod cõstat oleo myrteo: calamo: cupresso: cypro: lẽtisco: malogranati cortice. Sed diuulgata maxĩe unguenta crediderĩ rosa: q̃ plurima ubiq; gignit̃. Itaq; simplicissima rhodini mixtura diu fuit: additis omphacio: flore rosæ: crocino: ciabari: calamo: melle: iũco: salis flore aut anchusa: uĩo. Similis rõ & in crocino additis ciabari: anchusa: uino. Similis & ĩ sansucino admixtis omphacio: calamo. Optimũ hoc ĩ cypro & mytilenis: ubi plurima sansucus. Miscent̃ & uiliora genera olei myrto lauro: qbus addit̃ sansucinũ: iliũ: fœno: græcum myrrha: casia: nardũ: iuncus: cinnamomũ. E malis quoq; cotoneis & struteis fit oleum (ut diximus) melinũ: quod ĩ unguẽta trãsit: admixtis omphacio: cyprino: samio: balsamo: iunco: casia: ambrotano. Susinũ tenuissimũ omniũ ẽ. Cõstat ex liliis: balano: calamo: mello: cinamomo: croco: myrrha. Et idẽ cyprinũ ex cipro: & omphacio: & cardamomo: calamo: aspalatho: ambrotano. Aliq & in cyprinũ addunt myrrhã & panacem. Hoc optimũ sidone: mox ægypto: si nõ addat̃ sesaminũ oleũ. Durat & quadriẽnio. Excitat̃ cinamomo. Telinũ fit ex oleo recenti: cypro: calamo: mellilоto: fœnogræco: melle: mello oraro: amaraco. Hoc erat celeberrimũ Menandri poetæ comici ætate. Postea multo suc

cessit pp gloriā appellatū megaliū ex oleo balanino:balsamo:calāo:iunco:xylobalsamo casia resina. Huius ꝓprietas ut uētilet̃ in coquēdo donec desinat olere. Rursus refrigeratū odorē suū capit. Siguli quoq; succi nobilia unguēta faciūt. In primis molobathꝝ postea iris illyrica:& cyzicena amaracus. Hærbarii ī utraq; pauca iis & alia aliis miscēt. Qui plurima alter utri mel. salis florē: omphatiū āgni foliā: panacē. Externa omnia:& ꝓdigiosa cinamomo ꝑcia. Addiicit̃ cinamomo balaniū oleū. xylobalsamū: calamus: iūcus:: balsami semina: myrrha: mel odoratū. Vnguētoꝝ hoc crassissimū. Precia ei a denariis. xxxv. ad. cccv. Nardinū siue foliatū cōstat amphatio: balanino. iūco: costo: nardo: amomo: myrrha balsamo. In hoc genere cōueniet meminisse hærbaꝝ: quæ nardū īdicū imitētur species noue a nobis esse dictas: tāta materia adulterandi ē. Oīa aūt acutiora fiūt costo amomo quæ maxime nares feriūt. Crassiora myrrha suauioraq;. Medicinæ āt ulteriora croco. Acerrima p se amomo. Hoc & captis dolores facit. Quidā satis habēt aspgere quæ sūt preciosissima: cæteris decoctis: īpēdio parcētes: sed nō eadē est uis: nisi una decoctis. Mirrha & p se ūguētū facit sine oleo: stacte dūtaxat: alioqn nimiam amaritudinē affert. Cyprino uiride fit: susino unguinosū: mēdesio nigrū: rhodino cādidū: myrrha pallidū. Hæc sūt antiquæ iūctionis genera:& postea officinaꝝ furta. Nūc dicet̃ cumulus iste delitiaꝝ & sūma auctoritas rei.

Quod unguētū regale uocet̃:& quæ diapasmata.& qualiter seruēt̃. Ca. II.

Ergo regale unguētū apellatū quod parthoꝝ regibus ita tēperat̃. Cōstat myro balano: costo amomo: cinamomo: comaco: cardamomo: nardi spica: maro: myrrha: casia: styrace: ladano: opobalsamo: calamo: iūcoq; syrio: oenāthe: malobathro: sericato: cypro: aspalathro:: panace: croco cyprio: amaraco: collato melle. uino. Nihilq; eius rei cā ī italia uictrice oīm. In europa uero tota preter irin illyricā & nardū gallicū gignitur. Nā uinū & rosa & myrti folia oleūq; cōmunia fere oīum terrarū intelligūtur. Siccis odoribꝰ cōstāt quæ diapasmata uocatur. Nā feces unguēti magmata appellāt. Inter oēs potētissimus odor quisqs nouissime addit̃. Vnguēta optime seruātur ī alabastris. Odores ī oleo. Quod diuturnitati eoꝝ tāto utilius ē: qto piguius: ut ex amygdalis. Et ipsa ūguēta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quā ob rē. ūbra coquūtur plūbeis uasis. Expimētū eoꝝ iuersa manu capit̃: ne carnosæ ptis calore uitiet̃

Quāta ī ūguētis luxuria:& quādo primū romanis ī usu. Ca. III.

Hæc ē materia luxus e cūctis maxime supuacui. Margaritæ eni. gēmæq; ad hærede tamē trāseūt: Vestes ꝓlōgāt tempus. Vnguēta illico expirāt: ac suis moriūtur horis. Sūma cōmēdatio eoꝝ: ut trāseūtē fœminē odor iuitet etiam aliud agentē. Excedūtq; quadragenos denarios libræ. Tātū emit̃ uoluptas aliena. Eteni odorē q gerit ipse ñ sētit. Sed & hæc aliqua differētia signāda sūt. In. M. Ciceronis monumētis iuenit̃ ūguēta gratiora esse quæ terrā: q̄ quæ crocū sapiāt quādoq; etiā corruptissimo ī genere. Magis tamē iuuat quedā ipsius uitii seueritas. Sed quosdā crassitudo maxime delectat: id ipsū approbātes. Liniq; iā nō solū: sed & perfūdi unguētis gaudēt: Vidimus ēt uestigia pedū rigi. Quod. M. Othonē mōstrasse Neroni principi ferebāt: Quæso ut qualiter sētiret̃ iuuari ab ea parte corporis. Nec non aliquē expriuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearum unguento: Atq; Caium principem solitū lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonū:& postea quendam ex seruis Neronis maxime tamen mirum est hāc gratiā penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida inunguntur festis diebus. Vtinamq; dicere possemus quis primus instituisset ista. Nimirum hac mercede orbē terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrotinia quæ quærimus uitiis: ut per hoc ius summātur sub cassíde unguēta. Q ño id primū ad romanos penetrauerit: nō facile dixeri. Certū est. Antiocho rege asiaq; deuictis urbis anno quingentessimo sexagesimo quinto. P. Licinium Crassum Iulium Cæsarem censores edixisse: ne quis uenderet unguenta exotica:

sic enim appellauere. At hercule iam quidã etiam in potu addunt: tantiq; amaritudo est: ut odore ꝓdigio fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotiũ. L. Plotii bis cõsulis cẽ soris ue fratrẽ ꝓscriptum a triumuiris in salernitana latebra unguenti odore proditũ constat. Quo dedecore tota absoluta proscriptio. Quis enim nõ merito iudicet perisse tales? Ceterum terrarum omnium ægyptus accomodatissima unguentis. Ab ea cam- pania est proxima copia rosæ.

De palmis: & natura earum: & generibus. Ca. IIII.

Vdeæ inclita ẽ uel magis palmis: quarũ natura nunc dicetur. Sunt quidẽ in europa uulgoq; italia: sed steriles. Ferunt ĩ maritimis hispaniæ fructũ: uerum ĩmitem: dulcẽ in africa: sed stati euanescentẽ. Contra in oriente ex iis uina: Gentiũq; aliquis panis. Plurimis uero ẽt quadrupedũ cibus. Quã ob rem iure dicent̃ externæ. Nulla ẽ in italia sponte genita: nec in alia parte terraꝝ: nisi in calida. Frugife ra uero nusq̃ nisi ĩ feruida. Gignit̃ leui sabulosaq; terra: maiore ĩ pte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; ãno bibere cũ amet: anno sitienti. A fimo quidã ẽt lædi putant. Et assi- ryoꝝ pars aliqua si nõ riuis misceat̃. Genera eaꝝ plurima. Et prima fruticẽ nõ excedẽ- tia. Sterilẽ hanc. Aliubi & ipsã fertilẽ: breueq; ramis obire umbra folioꝝ. Tectorii uicẽ hæc parietibus plerisq; in locis p̃stat contra aspergines. Sunt e ꝓceribus siluæ arbore ex ipsa folioꝝ aculeo fruticante circa totas pectinati: quas siluestres ĩtelligi necesse ẽ: ĩcer- ta tñ libidine ẽt mitioribus se miscent. Reliquæ teretes atq; ꝓceres densis gradatisque corticũ pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandendũ orientis populis p̃bent. Vtilẽ sibi arborisq; induuiis circulũ mira ꝑnicitate tũ homine subeunte. Coma oĩs in cacumine & pomũ est: nõ inter folia ut ĩ cæteris: sed suos ĩter ramos palmitibus racemosũ. Vtraq; natura uitæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primũ demonstrauere gẽmas. Nunc ad fines utiliũq; nexus & capitũ leuia umbracula fũdun tur. Arboribus imo potius oĩbus quæ terra gignit: hærbisq; ẽt utrũq; sexum eẽ diligen tissimi naturæ tradunt. Quod in plenũ sit satis dixisse hoc ĩ loco. Nullis tñ arboribus manifestius. Mas ĩ palmite floret. Fœmina circa florẽ germinat tãtũ spinæ mõ. Vtrisq; aũt prima nascit̃ pomi caro: postea lignũ intus: hoc ẽ semen eius. Argumentũ ꝙ puæ sine hoc repiuntur in eodẽ palmite. Est aũt oblongũ nõ ut oliuis orbiculatũ. Præterea cæsũ a dorso puluinato: & ĩ aluo media fissura plerisq; umbiculatũ: unde primũ spar- git̃ radix. Seritur aũt ꝓnum & bina iuxta cõposita semnia: supq; totidẽ: quoniã ĩfirma singulis planta ẽ. Quaternæ coalescunt. Multis candidisq; lignũ hoc a carnibus di- scendit̃ tunicis aliis corpori adhærentibus: laxeq; distans: tantũ a cacuminibus filo ad hærens. Caro maturescit ãnorQuibusdã tñ ĩ locis ut cypro: quãq̃ ad maturitatẽ non pueniat: grato sapore dulcis ẽ: & foliũ ibi latius: fructusq; reliquis rotundior. Nec ut deuoret̃ corpus: uerũ ut expuat̃ succo mõ expresso. Et ĩ arabia lãguidæ dulces tradun tur esse palmæ. Quãq̃ iuba apud scenitas arabas præfert oĩbus saporibus: quam uo- cant dabulan. Cætero nõ sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore confir- mant. Circaq; singulos plures nature in eũ ꝓnas blandioribus comis. Illũ erectis hispi dũ afflatu uisuq; ipso & puluere ẽt reliquas maritare. Huius arbore excisa uiduas post sterilescere fœminas. Adeo est ueneris intellectus uti coitus etiã excogitatus sit ab ho- mine: ex maribus flore ac lanugine: interim uero tantum puluere insperso fœminis. Se runtur aũt palmæ & trunco duoꝝ cubitorũ longitudine a cerebro ipso arboris uiridi fissuris diuiso atq; defosso. Et ab radice auulsæ uitalis est satus: & ramoꝝ tenerrimis. In assyria ipsa quoq; arbor strata in solo humido tota radicatur: sed in frutices nõ ĩ ar- borem. Ergo plantaria ĩstituunt: anniculasq; transferunt: & iterũ binas. Gaudent enĩ mutatõne sedis: uerna alibi. in assyria aũt circa canis ortũ. Nec ferro attingunt ibi no- uellas: sed religant comas: ut ĩ altitudinẽ exeant. Robustas deputant: crassitudinis gra tia semipedales ramoꝝ relinquentes truncos. Qui decisi alibi necãt matrẽ. Diximus

salsum ab iis solum diligi. Ergo ubi non ē tale: salem aspergunt: nō radicibus: sed lon gius paulo. Quædā in syria & ægyptio in binos diuidūt se truncos: in creta & ternos quædam & inqnos. Ferūt statim in trimatu. In cypro uero syria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; qnqueties: aliæ altitudine hominis nullo intus poni ligno quā diu sunt nouellæ: ob id spadonū accepto nomine. Genera earum multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utit̄ assyria: & tota psis. Sūt & cæduæ palmarum quoq; siluæ: germi nātes rursus ab radice succisæ. Dulcis medulla earū ī cacūmine quod cerebrū appellāt exēptaq; uiuunt: quod nō aliæ. Vocantur autem chamerepes: folio latiore ac molli: ad uitilia utilissimo: Copiosæ ī creta. Sed magis in sicilia. E palmis prunæ uiuaces: ignis que lentus. Frutiferarū alius breuius lignum in pomo: aliis lōgius. His mollius. illis durius. Quibusdam osseum limatūq; dente cōtra fascinātes religione polītū.. Aliud pluribus uestitū paucioribus ue tunicis. Aliud crassioribus tenuioribus ue. Ita fiunt unde quinquaginta genera: si qs omniū psequi uelit noīa etiā barbara: uinorūq;. ex iis differentias. Clarissimæ omnium quas regias apellauere ab honoribus: quoniā regibus tātū psidis seruarētur babylōe natæ uno ī horto bagoo. Ita eni uocāt spadones qapud eos etiam regnauere. Hortus ille nunquā ni ī dominātis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuā obtinēt nobilitatē syagri. Proximamq; margarides. Eæ breues cādidæ. rotūdæ: acinis quā balanis similiores. Quare & nomē a margaritis accepere. Vna earū ar bor in chora esse traditur una & syagrorum. Mirumq; de ea accepimus cū phœnice aue quæ putatur ex huius palmæ argumēto nomen. accepisse: iterū mori: ac renasci ex seipsa. Quod erat prius: pomis refertam. Ipsum pomū: grande: durum. horridū: & a cæteris generibus distās: sapore ferino: quem ferme in apris nouimus: euidētissimeq; causa est nominis. Quarta auctoritas scandalidum a similitudine appellatarum: Iam in æthiopiæ fine quinq; earum nec plurimas arbores tradunt: non raritate magis quā suauitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: sed & succo uberrimæ. Et quibus præcipua uina orīēti iniqua capiti: unde pomo nomē. Sed ut copia ibi atq; fertilitas: ita nobilitas in iudæā: nec ī tota: sed hierecūte maxīe. Quāquā laudatæ & rachelaidæ & in phaselidæ: atq; libyadæ gentis eiusdem cūualibus. Dos his præcipua Succo pigui lactētibus: quodāq; uini sapore ī melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai: sed āplitudinis præcipuæ quaterni cubitorū lōgitudinē afficiunt Minus spatiosæ: sed sapore caryotarū sorores: & ob hoc adelphides dictæ. pximā suaui tatem habēt: nō tamē eandē. Tertiū ex iis genus patet: & nimio liquore abūdat. Rum pitq; se pomi ipsius etiā in suam matrem ebrietas, calcatis simile. Suū genus sed e sicci ore turba iacēs dactylis prælonga gracilitate curuatis ī terrā. Nā quos ex iis deorū ho nori dicamus: idæos appellauit iudæa gens contumelia numinū insignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore exiles: & assiduo uapore torrentes. Cru stam uerius quā cutē obducūt. In ipsa quidem æthiopia friatur hæc: tāta est siccitas: & farinæ mō spissatur in panē. Gignitur āt ī frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotundo: sed maiore quā mali āplitudine. Cecas uocant. Triennio maturescunt Semperq; frutici pomū est subnascente alio. Thebaidis fructus extemplo in cados cō ditur: cum sui ardoris animam: ni ita fiat: celeriter expiret: marcescitq; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeæ uidentur. Syri hoc & Iuba tragemata uocāt. Nam in alia parte phœnicis ciliciæque populari etiam nomine a nobis appellantur balani. Eo rum quoq; plura genera Differunt figura rotonditatis aut proceritatis. Differunt & colore nigriores ac rubentes. Nec pautiores fico traduntur colores. Maxime tamen placent candidi. Distant & magnitudine prout multi cubitum effecere. Quidam sūt nō ampliores faba. Seruantur ii demum: qui nascuntur in salsis atq; sabulosis ut in iu dæa: & cyrenaica africa. Non item in ægypto: cypro: syria: seleucia: assyria. Quam ob rē sues & reliqua animalia ex iis saginantur. Vitiati aut uetusti eius pomi signum est: de

cidisse: candidam uerrucam: quæ racemo adhæserit. Alexandri milites palmis uiridi-
bus strangulati sunt. In gedrosis id factum est ponic genere. Alibi copia euenit. Est. n.
tanta musteis suauitas: ut finis mandendi non nisi periculo fiat.

De syriæ arboribus. Ca. V.

Yria præter hanc peculiares habet arbores. In nucũ genere pistacia nota. Pro
desse aduersus serpentinũ tradũtur morsus & potu & cibo. In ficorũ át caricas
& minores eius generis: quæ cottana uocant. Itẽ pruna in damasco monte na
ta & myxa: utrãq; iam familiarẽ italiæ: Ex myxis in ægypto & uina fiunt: Iunipi simili
tudinẽ habent phoenices & cædrũ minorem. Duo eius genera: lyria & phoenicia. Diffe-
rũt folio. Nam quæ durũ: acutũ. spinosum habet oxycædros uocat᷑: ramosa & nodis ife
sta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine: dulcem sapore. Et maio
ris cædri duo genera. Quæ floret fructum non fert. Frutifera non floret. Et in ea an-
tecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cædralatẽ
uocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & simulacra deo-
rum ex ea factitauerunt. Cædrinus est romæ in delubro Appollo Sosianus e seleucia
aduectus. Cædro similis in arcadia est arbor: quæ in phrygia frutex uocatur.

De terebintho. Ca. VI.

Yria & terebinthũ habet. Ex iis mascula est sine fructu. Foeminarũ duo gene-
ra. Alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cum uite mature
scit: non grandior faba: odore iucundior: tactu resinosus circa idem troadis.
Sed in macedonia breuis arbor hæc atq; fruticosa. In damasco syriæ magna. Materies
ei ad modũ lenta: ac fidelis ad uetustatem: eximii ac nigri splendoris: flos racemosus oli
uæ mõ: sed rubens. folia densa. Fert & folliculos emittentes quædã aĩalia ceu culices:
lentoreq; resinosũ: qui & cortice erumpit. Etiam rhus syriæ mascula fert: sterili foemina
folio ulmi paulo longiore: & piloso: foliorum inter se semper contrariis pediculis: graci
li breuiq; ramo: pelles candidæ conficiuntur. Iis semen lenti simile cum uua rubescit:
quod uocatur rhus medicamentis necessarium.

De ficu ægyptia & cypria. Ca. VII.

T in ægypto multa arborum genera: quæ non alibi. Ante oĩa ficus ob id ægy
ptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomũ fert
non ramis: sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis inte-
rioribus: perq̃ foecundo ꝓuentu: scalpendo tantũ ferreis unguibus: aliter non mature-
scit. Sed cum factum est quarto die demetit᷑: alio subnascẽte: septeno ita numerosa ꝓtu
ꝑ singulas æstates multo lacte abundante: Subnascit᷑ ẽt si non scalpatur foetus quater
æstate: prioremq; expellit imaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Cæsa
statim stagnis mergitur: Hoc est eius siccarii. Et primo sidet: postea fluitare incipit: cer
toq; eam fugit alienus humor: qui alium omnem rigat. Cum innatare coeperit tempe-
stiue habet signum. Huic similis quadãtenus quæ uocatur cypria ficus in creta. Nam
& illa in caudice ipso fert pomum & ramis: cum in crassitudinem adoleuere. Sed hæc
germania emittit sine ullis foliis radici similia. Caudex arboris populo similis: folium
ulmo. Fructus quaternos fundit: totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit
nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi similis.

De ceraunia siliqua. Ca. VIII

Iliqua quã iones cerauniã uocant: trunco & ipsa fertilis: sed pomo siliquæ. ob
id quidã ægyptiam ficũ dixere errore manifesto. Non enim in ægypto nascit᷑
sed in syria ioniaq;: & circa gnidum: atq; in rhodo: semper comantibus foliis:
flore candido. cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus & ideo superficie fla-
uescens succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto
statim alterum parit. Postea florem per arcturum hyeme foetus enutrientes

a Egyptus & persicá arboré sui generis habet similē pyro folia rētinētē. Fertilí tas assidua eius subnascēte crastino fructu. Maturitas etesiarum afflatu. Po mū longius pyro: inclusū amygdalæ putamine & corio: colore herbido. Sed ubi nux illi huic pomū: differens breuitate ac mollicie. Et quāuis blādiat̄ prædulcis suauitas: nō inocuū. Materies bonitate: firmitudine: nigricia quoq; nihil differēs a lo to. Simulacra ex ea factitauere non eodem gratia quā fideli materie: ut ex arbore quam balanū appellauimus: magna ex parte cōtorta. Naualis ita tātū ē. At e diuerso cinus i magno honore palmæ similis: quādo & eius foliis utūtur ad textilia. Differt q̄ in bra chia ramoꝶ spargit̄. Pomo magnitudo quæ manū ipleat: color fuluus: cōmēdabilis succo ex austero & dulci. Lignū itus grādis firmæq; duritiæ: ex quo uelares detornāt anulos. In eo nucleus dulcis dū recēs ē. Siccatus durescit ad ifinitū: ut mādi nō possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegātiæ: & ob id per is gratissima. Necminus syria spina celebrat̄ in eadē gēte dūtaxat nigra: quoniā incorrupta etiā in aqs durat: ob id utilissima nauium costis. Cādida facile putrescit. Aculeus spinaꝶ & i fol is. Semē in siliqs: quo coria pficiunt̄ gallæ uice. Flos & coronis iucundus: & medi camētis utilis. Manat & gūmi ex ea. Sed præcipua utilitas q̄ cæsa āno tertio resurgit. Circa thebas hæc: ubi & quercus & persica oliua. ccc. a nilo stadiis: siluestri tractu & suis fontibus riguo.

De pruno & arboribus circa mēphin. Ca. X.

Bi prunus ægypti nō dissimilis spinæ pximæ dictæ. Pomo mespili: mature i scens bruma: nec folia dimittēs. Lignū i pomo grāde: sed corpus ipsū naturi copiaq; messiū istar incolis. Purgatū eni tūdūt: seruātq; eius offas. Siluestris fuit & circa mēphin regio tā uastis arboribus: ut terni neqrēt uel circūplecti: unius peculiari miraculo: nec pomū propter usū uc aliquē: sed euētū. Facies eni spinæ folia habet ceu pennas: quæ tactis ab homine ramis cadūt protinus: ac postea renascuntur.

De gūmi generibus & papyro. Ca. XI.

Vmmi optimū esse ex ægyptia spina cōuenit: uermiculatum: colore glauco g puꝶ: sine cortice: dētibus adherēs. Præciū eius in libras xiii. Deterius ex amy gdalis amaris & ceraso. Pessimū ex prunis. Fluit & ex uitibus: infantium ulce ribus aptissimū. Et aliquando in olea dentium dolori. Vlmo etiā in corico mōte ciliciæ Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gūmi & culices ibi nascūtur. Fit & ex sarco colla: ita uocat̄ arbor: gūmi utilissi nū pictoribus ac medicis: simile pollini thuris: & ideo cādidū q̄ ruffū melius. Præciū eius quod supra. Nōdū palustria attingimus: nec frutices amniū. Prius tamē quā digrediamur ab ægypto & papyri natura dicet̄. Cum chartæ usu maxime humanitatis uitæ cōstet & memoria. Et hāc Alexādri magni ui ctoria repertā auctor ē. M. Varro. Cōdita i ægypto alexādria. Antea nō fuisse chartarū usum. Palmaꝶ foliis primo scriptitatum. Deinde quarumdā arboꝶ libris: Postea pu blica monumēta plūbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis cōfici cœpta: aut ceris Pugillarium enim usum fuisse ante troiana tempora inuenimus apud Homerum. Il lo uero prodente ne terra quidē ipsa tota fuisse: quæ nunc egyptus intelligitur: cum i sebennistico saltē eius nominis charta nascatur. Postea adaggeratam nilo. Siquidem a pharo insula quæ nunc alexandriæ ponte iungitur noctis dieiq; uelifico nauigii cur su terram fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eu menis supprimente chartas Ptolomæo idem Varro membranas pergami tradidit reper tas. Postea promiscuæ patuit usus rei qua constat immortalitas hominum papyrum. ergo nascitur in palustribus ægypti: aut quiescentibus nili aquis: ubi euagatæ sta gnant duo cubita non excedente altitudine gurgitum. Brachiali radicis obliquæ cras situdine: triangulis lateribus decem non amplius cubitorum longitudine: in gracili

tatem fastigiatum thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo aut usu eius alio q̃
floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno utuntur: nec ignis tantũ gra-
tia: sed ad alia quoq; utensilia uasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt. Et e
libro uela: tegetesq;: necnon & uestem: atq; stragula: ac funes: Mandunt quoq; crudũ
decoctumq;: succum tantum deuorantes. Nascitur & in syria circa quem odoratus ille
calamus lacum. Neq; ad alios usus illis: q̃ ĩ funibus. Rex Antigonus in naualibus usus
est rebus: nõdũ sparto cõmunicato. Nup & in euphrate nascẽs circa babylonẽ papyꝝ
intellectũ est eundẽ usũ habere quẽ chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi uestibus
litteras ĩtexere. Præparant̃ ex eo chartæ diuisæ acu in p̃tenues sed q̃ latissimas filluras.

De generibus chartarum: & quomodo chartæ fiãt: & de char
tarum probatione: & uitiis & glutino earum Ca. XII.

P Rincipatus medio atq; inde scissure ordine. Hieratica appellabatur antiqtus
religiosis tantum uoluminibus dicata: quæ ab adulatione Augusti nomẽ ac
cepit. Sicut secunda Liuiæ a coniuge eius. Ita descendit hieratica in tertiũ no
men. Proximum amphiteatricæ datum fuerat: a confecturæ loco. Excepit hãc romæ
Fannii sagax officina: tenuatamq; curiosa interpollatione principallem fecit e plebea:
& nomen ei dedit. Quæ non esset ita recurata: in suo mansit amphiteathrica. Post hãc
saitica ab oppido: ubi maxima fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq; etiãnũ cortici
Teneotica a uicino loco: pondere iam hæc non bonitate uenalis. Nam emporeticam in
utilis scribendo: in uolucris cartharum segestriumq; in mercibus usum præbet: & iõ
a mercatoribus cognominata. post hanc papyrum est extremumq; eius scirpo simile ac
ne ad funes quidem nisi in humore utile. Texunturq; omnes tabulæ madentes nili aq̃
Turbidus liquor uim glutini præbet: cum primo supina tabula. Sceda adlinitur lon
gitudine papyri quæ potuit esse segminibus utrinq; amputatis. Transuersa postea cra-
tes peragitur. Premuntur deinde prelis: & siccantur sole: atq; inter se blagulæ iungun
tur. A proximarum semper bonitate diminutione ad deterrimas. Nunq̃ plures scapo q̃
uicenæ. Magna in latitudine earum differentia. xiii. digytorum optimis. Duo detrahũ
tur hieratice. Fãniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. pauciores saitica:
nec malleo sufficit. Nam emporeticæ breuitas sex digytos non excedit. præterea spectã
tur in chartis tenuitas dẽsitas: cãdor: leuor. primatũ mutauit Claudius Cæsar. Nimiæ
q̃ppe Augustæ tẽuitas tolerãdis non sufficiebat calamis. Ad hoc tramittens litteras li
turæ metum afferebat aduersis: & alias indecoro uisu per translucida. Igitur & secũdo
corio stamina facta sunt e primo subtegmine. Auxit & latitudinem. pedalis erat mensu
ra: & cubitalis m[a]crocolis. Sed ratio deprehendit uitium unius scedæ reuulsione plures
infestante paginas. Ob hoc p̃lata omnibus Claudia. Augustæ in epistolis auctoritas
relicta. Liuiana suam tenuit: cui nihil e prima erat: sed omnia e secunda. Scabricia leui
gatur dente conchæ: sed caducæ litteræ fiunt. Minus sorbet. politur & charta magis ut
splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus: primoq; malleo deprehenditur: aut ẽt
odore cum fuerit indiligentior. Deprehenditur & lentigo oculis: sed mediis inserta glu
tinamentis ceu tenia fungio papyri bibulo ibi uix littera fundente se tantum ĩest frau
dis. Alius igitur iterum texendis labor. Glutinum uulgare e pollinis flore temperatur
feruente aqua minimo aceti aspersu. Nam fabrili a gummi commissuræ fragiles sunt.
Diligentior cura molli panis frumentatii colata aqua feruente minimum hunc mo-
dum intergerit. Atq; etiam nili leuitas superatur. Omnẽ autem glutinum nec uetusti
us esse uno die debet: nec recentius: postea malleo tenuatur: & iterũ glutino percurrit̃
iterumq; constricta erugatur: atq; extenditur malleo. Ita sunt longinqua monumen-
ta Tiberii Caiiq; Gracchorum manus: quæ apud pomponium Secundum uatem ci-
uemque clarissimum uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac Diui Augusti
Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

i Ngentia quidem exempla cõtra Varronis sententiã de chartis reperiũtur. Nam
q̃ Cassius Hemina uetustissimus auctor annaliũ quarto eorum libro prodi-
dit Cn. Terentiũ Scribã agrũ suum in ianiculo repastinãtẽ offendisse arcã: in
qua. Numa qui romæ regnauit situs fuisset. In eadẽ libros eius repertos. P. Cornelio. L
filio Cethego. M. Bebio. Q. filio. Pãphilo conf. Ad quos a regno Numæ colliguntur
anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiãnũ miraculo: q̃ tot infossi durauerunt
ãnis. Qua propter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponam. Mirabantur alii quõ illi
libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat. Lapidem fuisse quadratũ circiter in
media arca uinctum candelis quamquã uersum. In eo lapide ĩsuper libros impositum
fuisse: propterea arbitrarier eum non cõputruisse. Et libros cædratos propterea arbitra
rier eum tineas non tetigisse. Nulla in iis libris scripta erant: nisi philosophiæ pythago
ricæ. Eosq̃ combustos a. Q. Petilio prætore. quia phinæ scripta essent. Hoc idem tra-
dit. C. Piso censorius primo commentariorum libro. Sed libros septem iuris pontificii:
totidem Pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretorum libro.
xii. Fuisse ipsæ Varro humanaꝝ ãtiquitatũ vi. Antias secuudos libros fuisse. Ex iis duo
deci pontificales latinos stotidem græcos præcepta phine continentes. Idem tertios po
nit: quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit Sibillã ad Tarquinum Su
perbum tris libros attulisse. Ex quibus igni duo cremati ab ipsa. Tertio cum capitolio
syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter cosul prodidit nuper se legisse cum præsi
deret lytiæ. Sarpedonis a troia scriptam in quodam templo epistolæ chartam. Quo eo
magis miror: si etiamnum Homero prodente ægyptus non erat. At cur si iam hic erat
usus: in plumbeis linteisq̃ ueluminibus scriptitatũ cõstet? Cur & Homerus in ipsa
illa lycia Bellorophonti codicillos datos non epistolas prodidit. Sterilitatem sentit hoc
quoq̃ factũq̃ iã Tiberio principe inopia chartæ: ut e senatu darent arbitri dispensandi
alias in tumultu uita erat.

De arboribus æthiopiæ. Ca. XIIII.

a Ethiopia ægypto cõtermina insignes arbores non fere habet: preter liniferas:
quarum natura ĩ descriptione idoꝝ atq̃ arabiæ dicta est: Proprior tamẽ huic
natura lanæ maiorq̃ folliculus granati modo mali. Similesq̃ & inter se arbo-
res ipsæ: præter hanc palmæ quales rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ
& nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

De atlantis arboribus & citreis: & quæ ĩ his laudẽtur: & quæ uitupenẽ. Ca. XV.

a Tlas mõs peculiari proditur silua: de qua diximus. Cõtines ei mauri: quibus
plurima arbor citri & mensarum ĩsania: quas fœminæ uiris contra margari
tas regerunt. Extant hodie. M. Ciceronis in illa paupertate & quod magis mi-
rum est illo æuo emptæ libris xi. Cum his memorantur & Galli Asinii quæ libris xi.
uenundatæ sunt: Et duæ a Iuba rege uendente. Quarum alteri precium fuit libris xv.
alteri paulominus. Interit nuper incendio quam Cethegus decedens libris. xliii. pmu
tauerat latifundi taxatione si quis prædia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima
adhuc fuit unius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptole-
mæo quattuor pedum & semipedis per medium ambitum: crassitudine quadrantali.
Maiusq̃ miraculum in ea est artis latente iunctura: quam potuisset esse natura. Solide
a Nomio Tiberii Cæsaris liberto cognomen trahentis tribus sicilicis infra quattuor pe
des.: totidemq̃ infra semipedem crassitudinis. Qua in re non omittendum uidetur.
Tiberio principi mensam quattuor pedes sextante & sicilico excedentem. Tota uero
crassitudine sescunciali operimento conchylii & lamnæ per medium uestitam fuisse:
cum tam optima Nomio liberto eius esset: Cuius materia erat tuber hoc est radicis
uitium. Maximeq̃ in eo laudatum quod sub terra totum fuerit & rarius: quam quæ

supernæ:quæq; gignuntur etiam in ramis:proprieq; quod tanti emitur arborum ui-
tium est.quarum amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus.Sunt autem cu-
presso fœmine etiamnum siluestri similes folio:odore:caudice.Anchorarius mons uo
catur citerioris mauritaniæ:qui laudatissimam dedit citrum iam exhaustis .Mensis p̄-
cipua dos in uena crispis:uel in uertice paruis.Illud oblongo euenit discursu:ideoque
tigrinæ appellantur.Hoc intorto:& ideo tales pantherinæ uocantur.Sunt & undatim
crispæ maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur.Magna uero post has gra-
tia extra prædictas crispi densa ue uti grani congerie:quas ob id a similitudine apiatas
uocant.Summa uero omnium in colore.Hic maxime nulli placet suis refulgens ue-
nis.Post hæc amplitudo etiam totius caudicis.Iuuant plura quoq; ī una mensa uitia.
Lignum ita uocatur.Materia surda & indigesta simplicitas:aut platani foliorū modo
digesta.Illigneæ uenæ etiam similitudo:uel coloris:& quibusdam maxime obnoxias fe
cere æstus uentiq; rimæ aut capillamenta rimas imitata . Postea murena nigro transi
currens limite:uariisq; corticum punctis apprehensus papauerum modo:& in totum
atro propios color.maculæ ue discolores.Virides terra condunt barbari:& cæra illinūt
Artifices uero frumenti aceruis imponunt septenis diebus:totidem intermissis.Mirūq;
ponderi quantum ita detrahant.Naufragia docuere.Nuper quoq; hanc materiam sic
catam mari duricie & maturitate incorrupta spissari:non ullo modo uehementius.
Nutriuntur optimæ:splendescuntq;:manuq; siccæ fricantur ab alienis maxime: ne
ab accolis ædantur :ut in iis genitæ.Inter pauca nitidioris uitæ iustrumenta hæc ar-
bor est.Qua propter resistendum ei paulum uidetur.

De arbore trogete. Ca. XVI.

n Ota etiam Homero fuit.Trogete uocatur:ab aliis thia.Hanc igitur inter odo-
res uri tradit in deliciis Circes:quam deam uolebat intelligi magno errore eo
rum qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt.Cum præsertim eodem uer-
su citrum laricemq; una tradat.In quo manifestum est de arboribus tantum locutum
Theophrastus qui primus a magni Alexandri ætate scribit quæ circa urbis romæ qua
dringentesimum quadragesimum gesta sunt annum magnum iam huic arbori hono
rem tribuit memoratas ex ea referens templorum ueterum contignationes:quandam
immortalitatem materiæ in tectis contra uitia omnia incorruptæ.Radice nihil crispi
us.Nec aliunde preciosiora opera.Præcipuam autem esse eam arborem circa Hāmo-
nis delubrum Nasci & in inferiore cyrenaicæ parte.De mensis tamen tacuit. Et alias
nullius ante ciceronianam uetustior memoria est.Ex quo nouitiæ apparent. Alia est
arbor eodem nomine malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine : aliis
expetitum:domos etiam decorans:nec dicenda uerbosius.

De arbore loto. Ca. XVII.

c Adem africa qua uergit ad nos insignem arborem loton gignit:quam uocāt
celtin.Et ipsam italiæ familiarem:sed terra mutatam.Præcipua ē circa syrtes
atq; nasamonas.Magnitudo quæ pyro : quāq̄ Nepos Cornelius breuē tradat
Incisuræ in folio crebriores:alioquin ilicis uiderentur.Differentiæ plures:eæq; maxi
me fructibus fiunt.Magnitudo huic fabæ:color croci:sed ante maturitatem alius at
que alius:sicut in uuis.Nascitur densus in ramis myrti modo:non ut in italia cera
si.Tam dulcis ibi cibus:ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduena
rum obliuione patriæ.Ferunt uentris non sentire morbum qui eum mandant.Meli
or sine interiore nucleo:qui in altero genere osseus uidetur.Vnum quoq; exprimitur
huic simile mulso:quod ultra denos dies negat durare idem Nepos:baccasq; contusas
cum siliqua ad cibos doliis condi.Quin & exercitus pastos eo accepimus ultro citro
que cōmeantes per africam.Ligno color niger.Ad tibiarum cantus expetitur.E radi
ce cultellis capulos breuesq; alios usus.excogitauit.Hæc ibi natura arboris.Est autem

eodē noīe & herba & ī ægypto caulis ī palustriū gñere. Recētibus enī aqs nili riguis: p uenit similis fabæ caule foliisq; dēsa cōgerie stipatis breuioribus tantum gratioribus q; : cui fructus in capite papaueri similis incisuris : omniq; alio modo. Intus grana ceu miliū. Incolæ capita ī aceruis putrefaciūt: mox seperant lauando : & siccata tundūt: eo que pane utuntur. Mirum est quod præter hæc traditur. Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Ad ortum autem aperiri donec maturescant : flosq; qui est cā didus decidat.

De scapo ipso. & radice loti: Ca. XVIII.

h Oc amplius in ea parte tradunt: & scapum ipsum & florem uespera mergi us que in medias noctes. Totumq; abire in lacum: ut ne dimissa quidem manu possit inueniri. Verti de inde : paulatimq; subrigi: & ad exortum solis emerge re extra aquam: ac florem patefacere: atq; etiamnum exurgere: ut plane ab aqua ab sit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine operatā nigro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus : gratum cibis sed crudum. Gratius deco ctum siue aqua siue pruna. Nec aliunde magis quam purgamētis eius sues crassescūt.

De paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. Ca. XIX

c Yrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc fructuq; magis rubens : cuius nucleus non simul manditur. Iucundus per se: atq; suauior est uino. Quin & uina succo suo commendans. Interior africa ad garaman thas usq; & deserta palmarum magnitudine & suauitate constat. Nobilis maxime cir ca delubrum Hammonis. Sed circa carthaginem punicum malum cognomen sibi uē dicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera. apyrinon uocādo cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura: & blandiores sunt acini : minusq; amari: disti cti membranis. Alia structura eorum quædam ut in fauis communis nucleos haben tium. Quinq; spens : dulcia: acria: mixta: acida: uinosa. Samia & ægyptia distinguunt. Erythrocomis & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balustium uocatur: & medicinis idoneus & tingendis uestibus: quarum color inde no men accepit.

De asiæ & græciæ fructibus. Ca. XX.

i N asia & græcia nascuntur frutices. Epicactis quem alii embolinen uocant: paruis foliis: quæ potata contra uenena prosunt: sicut herices contra serpen tes. Et in quo nascitur granum gnidium: quod aliqui linum uocant.

De timelea siue chamelea : & tragacanthe : & de trago: siue scorpione : & myrice: & brya: & galla. Ca. XXI:

f Ruticem uero timeleam: alii chameleam : alii pytosachem: alii nestorem : alii cœnoron. Et similis oleastro : foliis angustioribus: gummosis si mordeantur myrti magnitudine: semine: colore: & specie farris : ad medicine tantum usū Tragon fruticem sola creta insula gignit terebintho similem & semine. Quod contra sagittarum ictus efficacissimum traduut. Eadem & tragacanthem spinæ albæ radicæ: multum prælatam apud medos aut in caucaso nascenti. Precium eius in libras xiii. Tragon & asia fert : siue scorpionem : ueprem sine foliis : ramis rubentibus: ad medici næ usum. Miricen & italia : quam alii tamaricen uocant. Achaiam autem bryan sil uestrem : insignem in ea quod satiua tantum ferat gallæ similem fructum. In syria & in ægypto copiosa hæc est: cuius infœlicia ligna appellamus: quæ tamen infelitiora sunt græciæ. Gignit enim arborem ostrin: quam & ostream uocant: solitariam circa saxa aquosa: similem fraxino cortice & ramis & folio: pilis paulo tamen longioribus crassioribusque: ac rugosis incisuris qnæ per totam discurrunt. Semine ordeo simili: & colore & materia dura atq; firma: qua in domum illata difficiles partus fieri pdūt mortesq; miseras.

De enonymo & adrachna congrygia & tapsia. Ca. XXII.

Et auſpicatior in leſbo iſula arbor quæ uocat̃ enonymos: nõ abſimilis puni
cæ arbori interq; eã & lauꝝ folii magnitudie: figura uero & mollicia punicæ
flore cãdidior eſt: ſtati peſtem denuntians. Fert ſiliquas ſeſami ſimiles: itus gra
nũ quadrãgula figura: ſpiſſũ: lœtale aialibus: necnõ & in folio eadẽ uis. Succurrit aliqñ
ꝑceps alui exinanitio. Alexander Cornelius arborẽ eonẽ appellauit: ex qua facta eẽt ar
go ſimilẽ robori uiſcũ ferenti: quæ nec aqua nec igni poſſet corrũpi: ſicuti nec uiſcum
nulli alii cognitã quod equidẽ ſciã. Adrachnen oẽs fere græci portulacæ noie iterpre
tant̃: cũ illa ſit hærba & andrachne uocet̃ unius litteræ diuerſitate. Cæteꝝ adrachne ẽ
ſilueſtris arbor: neq; i planis naſcẽs: ſimilis unedoni folio tantũ minore: & nũq̃ deciden
te. Cortice nec ſcabro qdẽ: ſed q circũgelatus uideri poſſit: tã triſtis aſpectu ẽ. Similis &
cogrygia ẽ folio: magnitudie mior. Proprietatẽ habet fructũ amittẽdi lanuginẽ papũ
uocãt: quod nulli alii arbori euenit. Similis & aparache biſera æque q̃ adrachne. Priorẽ
fructũ incipientẽ pubeſcere una peragit: alteꝝ i initio hyemis. Quales eos nõ traditur.
Et ferulã iter externas dixiſſe cõueniet arborũq; generi adſcripſiſſe: quoniã quarũdam
naturæ ſicut diſtinguimus: lignũ omẽ corticis loco hñt: hoc ẽ forinſecus ligni aũt loco
fungoſã itus medullã ut ſambuci. Q uædã uero ianitatẽ ut arundines. Ferula calidis
naſcit̃ locis: atq; trãſmaria geniculatis nodata ſcapis. Duo eius genera. Narthea græc
uocãt aſſurgentẽ in altitudine. Nartheciã uero ſemp humilẽ a genibus exeuntia foliai
maxia ut quæq; terræ ꝓxia. Cætero natura eadẽ q̃ anetho: & fructu ſimilis. Nulli fru
ticũ leuitas maior: ob id geſtata facilius baculoꝝ uſũ ſenectuti ꝑbet. Semẽ ferulæ thap
ſiã qdã uocauere decepti eo: qm̃ ferula ſine dubio ẽ thapſia: ſed ſui generis foliis fœnicu
li: iani caule: nec excedẽte baculi lõgitudinẽ. Semẽ q̃le ferulæ: radix cãdida. Inciſa lac
emanat: & cõtuſa ſucco abdicat oïa uenenata. Q uippe ẽt fodiẽtibus nocet ſi minima
ſpirat aura: itumeſcũt corpora: facieq; iuadunt ignes ſacri: ob id cæroto prius illinunt.
Quibuſdã tñ morbis auxiliari dicũt medici ꝑmixtã aliis. Itẽ i alopetiis ſugillatiſq; ac li
uẽtibus. Ceu uera remedia deſint: ut ſcelera cõtractẽt. Sed iſte ꝑtexuerũt noxio iſtrumẽ
to: tantũq; ipudentiæ ẽ: ut uenenũ artis eẽ ꝑſuadeant. Thapſias i africa uehementiſſi
ma. Q uidã caulẽ incidunt per meſſes: & in ipſa excauant radicet: quo ſuccus cõflu
at: arefactumq; tollunt alii foliũ. Radicem tondunt in pila: & ſuccũ in ſole coactũ diui
dunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatem ei dedit: initio imperii: nocturnis craſſationi
bus conuerberatã faciẽ illinens ſibi cum thure cæraq;: & ſequenti die cõtra famã cutẽ
ſinceram circunferens. Ignem ferulis optime ſeruari certum ẽ: eaſq; i ægypto ꝑcellere.

De cappari ſiue cinoſbato aut opheoſtaphyle: & de ſaripha. Ca. XXIII.

Bi & cappari firmioris ligni frutex: ſeminiſq; & cibi uulgati. Caule quoq; una
plerũq; decerpto. Cauẽda eius gñra pegria. Siqdẽ arabicũ peſtilẽs. Africũ gigi
uis inimicũ. Marmaricũ uuluis: & oïm iflatõibus: Apulũ uomitus facit. Stomachũ &
aluũ mouet. Q uidã eũ cynoſbatõ uocãt: alii opheoſtaphylen: fruticoſi ẽ generis. Et ſa
ripha circa nilũ naſcẽs duoꝝ cubitoꝝ altitudinẽ: pollicari craſſitudie. Coma papyri:
ſimiliq; mandit̃ mõ. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis uſu ꝑp duriciam.

De ſpina babylonis regia & de cytiſo. Ca. XXIIII

On omittendũ eſt quod babylone ſeritur in ſpinis: quoniam nõ aliubi uiuit.
n Eſtq; ſicut uiſcum in arboribus. Sed illud i ſpina tantum: quæ regia uocat̃.
Mirum ꝙ eadem die germinat quod iniectũ eſt. Iniicitur aũt ipſo canis ortu
& celerrime arborẽ occupat. Cõdiunt eo uina: & iõ ſeritur. Spina illa naſcitur & athe
nis in longis muris. Frutex eſt & cytiſus ab Antinomacho athenienſi miris laudibus ꝑ
dicatus pabulo omnium. Aridus uero ẽt ſuum. Spondetq; iugero eius ãnuos ꝑpluris
uel mediocri ſolo redditus. Vtilitas hærboſa: ergo & eo lætior ſatietas ꝙ ꝓ q̃ modico pi
gueſcunt & quadrupedia: ita ut iumenta hordeum iſpernant. Nõ ex alio pabulo lectis
maior copia aut melior. Super oïa pecoꝝ medecina a morbis oi uſu ꝑſtante. Q ui &

nutricibus ĩ defectu lactis aridũ atq; ĩ aqua decoctũ potui cũ uino dari iubet:& firmi
ores celsiores ĩfãtes fore. Viridẽ etiam gallinis: aut si aruerit madefactũ. Apes quoq;
nũquã de flore cytisi pabulũ cõtingẽtes ,pmunt Democtritus & Aristomachus. Nec
aliud minoris ĩpẽdii ẽ. Seritur cũ hordeo: aut uere semine ut porrum: uel caule autũ
no ãte brumã. Si semine madidũ Et si desint hymbres. satum spargitnr. Plãtæ cubita
les perferunt scrobe dedali. Seritur post æquinocti a tenero frutice. Perficit triennio
Demetitur uerno equinoctio cũ florere desinit: uel pueri uel anus uilissima opera. Ca
nus aspectu breuiterq; si quis exprimere uelit similitudinem angustioris. trifolii fru
tex. Datur animalibus post biduum sẽper. Hyeme uero quod inaruit: madidũ. Satiãt
equos denæ libræ: & portione minora animalia: obiterq; inter ordines hoc animalium
cãpestriũ fertile est. Inuentus hic frutex in cytiso insula inde translatus est in omnes
cycladas: mox ĩ urbes græcas magno casei prouentu. Propter: quod maxĩe miror raꝝ
esse in italia. Non æstiuum nõ frigorum non grandinũ aut niuis ĩiuriam expauescit
Adiicit Higinus ne hostium quidem propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris: atq; rubri: & ĩdici. Ca. XXV

n Ascuntur & in mari frutices arboresq; minores in nostro. Rubrũ enim & to
tus orientis oceanus refertus est siluis. Non habet lingua a ia nomen: quod
græci uocant phycos: quoniam alga hærbaꝝ magis uocabulum ĩtelligitur.
Hic autẽ est frutex. Folia lata colore uiridi gignit: quod quidã grason uocãt: alii zo
stera. Alterum genus eiusdẽ: capillaceo folio simile fœniculo: ĩ saxis nascit. Superius
ĩuadit haud procul littore. Verno uerumq;: & ĩterit autũno. Circa cretam insulã nato
in petris purpuras quoque inficiunt: Laudatissimo a parte aquilonis: aut spongiis
Tertium est gramini simile: radice geniculata: & caule: qualiter calami. Aliud: ge
nus fruticum bryon uocatur folio lactucæ rugosiore tantũ. Iam hoc nascens. In alto
uero abies & quercus cubitali altitudine: Ramis eorum adhærent conchæ. Quercu
etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiã quasdam ferre in alto: naufragiis hæc de
prehensa urinantibusq;. Et oliæ traduntur prægrandes circa sycionem. Vilis eni pas
sim nascit. Sed phycos sine foliis: rubro cortice. Fit & palma fruticũ generis extra Her
culis colũnas porri frõde. Nascitur: frutex & alius lauro & thymo similis: qui ambo eie
cti ĩ pumicẽ trãsfigurantur. At in orientẽ miꝝ est statim a copto per solitudines ni
hil gigni preter spinã: quæ sitiens uocatur: & hanc rarã admodũ. In mari uero rubro
siluas uiuere: maxime laurum & oliuam ferentem baccas: & cum pluat fungos. qui
sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubi
torum caniculis referta: uix ut respicere e naui tutum sit: remos plerumq; ipsos inua
dentium. Qui nauigauere in indos. Alexandri milites frondem marinarum arborum
tradidere ĩ aqua uiridem fuisse: exemptã sole protinus in salem arescentem. Iũcos quo
q; lapideos perquam similes ueris per littora: & in alto quasdam arbusculas colore bu
buli cornus ramosas: & in cacuminibns rubentẽs: cũ tractarentur ruitri mõ fragiles
In igne autem ut ferrum exardescentes restinctis colore suo redeunte Eodẽ in tractu
insularum siluas operit æstus: quãq̃ altiores sint platanis populisq; altissimis: folia lau
rea: flos uiolæ & odore & colore. Baccæ ut oleis: & ipsæ odoris iucundi autumno nascẽ
tes: foliis nunquam deciduis. Haꝝ minores totas integit mare. Maximaꝝ cacumina
extant ad quæ naues religãtur: & cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores ĩ
alto ab eisdem accepimus eodem ĩ mari uisas semper folia retinẽtes. Fructũq; earũ lupi
no similem. Iuba tradit circa troglodytarum insulas fruticem in alto uocari isidos plo
machas corallio similem sine foliis præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cũ
cadat frangi Item alium qui uocetur charithoblepharon efficacem in amatoriis. Spa
talia eo facere & monilia fæminas. Sentire eum se capi: durariq; cornus modo: & he
betare aciem ferri. Quod si fefellerint insidiæ in lapidem transfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR.

PROHEMIVM.

XTERNAE arbores indociles quæ nasci alibi q̃ ubi cœpē re:& quæ ĩ alienas nõ cõmeant terras hactenus fere fũt. Li cetq; iam de cõmunibus loq: quarũ omniũ peculiaris parẽs uideri põt italia. Noscentes tantũ meminerint naturas earũ a nobis interĩ dici: nõ culturas. Quãq̃ & colendi maxĩa ĩ natura portio ẽ. Illud satis mirari nõ queo interisse quarũ dã memoriã: atq; ẽt nominũ quæ auctores ꝑdidere notitiã. Quis enĩ nõ cõmunicato orbe terrarũ maiestãte romani ĩ perii ꝑfecisse uitã putet cõmercio rerũ? Ac societate festæ pacis? oĩaq; etiã quæ occulta ante fuerant in ꝓmiscuo usu facta? At hercule nõ reperi untur qui norint multa ab antiq̃s ꝓdita: tantũ priscorũ cura fertilior: aut industria fœ licior fuit: ante milia annorũ: inter principia litterarũ Hesiodo præcepta agricolis pan dere orso: subsecutisq; nõ paucis hanc curã eius: unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirenda sint nõ solũ postea inuenta: uerũ ẽt ea quæ inuenerant prisci desidia rerũ internitione memoriæ ĩdicta. Cuius uitii causas q̃s alias q̃ publicas mundi inuenerit. Nimirum alii subire ritus. Circaque alia mentes hominum detinentur: & auaritiæ tan tum artes coluntur: antea inclusis gentium imperiis intra ipsas. Ideoque & ingeniis quasdam sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere. Reges innumeri hono re artium colebatur: & in ostentatione has præferebant: opem & ĩmortalitatem sibi per illas prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia & operæ uitæ. Posteris laxi tas mundi & rerum amplitudo damno fuit: postquam senator censu legi cœptus iu dex fieri censu: magistratum ducemque nil magis exornare q̃ census: postquam cœ pere orbitas in auctoritate summa & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ precia: omnesque a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum. Alius hanc alio modo: & in aliis adorare: eodem tamen habendi quæstu ad spes hominum tendẽte uo to. Passim uero etiam egregii aliena uitia quã bona sua colere malle. Ergo hercule uo luptas uiuere cœpit: uita ipsa desit. Sed nos obliterata quoq; scrutabimur. Nec deterre bit quarũdam rerum humilitas: sicut nec in animalibus fecit. Quãquã uidemus Vir gilium præcellentissimum uatem eadem causa hortorum dotes fugisse: e tantisq; quæ retulit flores modo rerum decerpsisse. Beatum fœlicemq; græciæ quindecim omnino generibus uuarum nominatis: tribus oleæ: totidem pyrorum: malo uero tantum assy rio: cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus quã a uitibus? Qua rum principatus in tantum peculiaris italiæ est: ut uel hoc uno omnia gentium uicis se q̃q̃ odorifera possit uideri bona quamquam ubicunque pubescentium odori nulla suauitas præfertur.

De uitium natura: & quibus modis ferant. Ca. .I.

Ites iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabantur. Iouis simulacrũ in urbe populonia ex una conspicimus uite tot æuis incorruptũ. Itẽ massiliæ pateram. Metaponti templũ Iunonis uitigineis columnis stetit. Etiãnum scalis tectũ Ephesiæ Dianæ scandit̃ uite una cypria (ut ferũt) quoniã ibi ad præcipuũ altitudinẽ exeunt. Nec ẽ ligno ulli æternior natura. Verũ ista ex siluestribus facta crediderim: q̃n hæ uires tonsura annua coercentur: & uis earũ oĩs euocat̃ ĩ palmi tes aut deprimit̃ in ꝓpagies: succiq; tãtũ gratia ex iis pluribus modis ad cæli mores so

liq; igenia. Iam i cāpano agro populis nubūt maritasq; cōplexæ: atq; p ramos eaꝝ ꝓca cibns brachiis geniculato cursu scādentes. cacumina æquāt: i tātū sublimes ut uide miator autoratus rogum ac tumulū excipiat. Nullo fine crescūt: diuidiq; aut potius auelli nequeūt. Villas & domos ambiri singulaꝝ palmitibus ac sequatibus loris memo ria quoq; dignū. Inter prima. Valeriamus quoq; . Cornelius existimauit. Vna uitis ro me in Liuiæ porticibus sub diuales deābulationes umbrosis opiculis opacat. Eademq; duodenis musti āphoris fœcūda. Vlmos quidē ubiq; exuperāt. Miratūq; altitudinem eaꝝ ariciæ ferūt legatū regis Pyrrhi. Qui eū facere lusisse i austeriore gustu uini: meri to matrē eius pēdere i tā alta cruce. Rontotinus uocat̄ & alio noīe populus arbor ita liæ padū trāsgressis: cuius tabulata i orbē patula replēt: puroq; ꝓducto dracone in pal mā eius ide subrectos ramoꝝ digytos flagella dipgūt. Eadē modici hominis altitudine adminiculatæ sudib9 horrēt: uineāq; faciūt: & aliæ iprobo reptatu pāpinoꝝq; supflui tate peritia hoī āplo discursu atria: media cōplētes. Tot differētias uel sola tātū italia reci pit. Stat prouītiaꝝ aliquaꝝ p se uitis sine ullo pedamēto: artus suos i se colligēs. & bre uitatē crassitud nē pascens. Vetāt hoc aliubi uēti: ut in africa & i narbonēsis prouītiæ partibus. Excrescereq; ultra suos po lices ꝓhibitæ: sēperq; pastinatis similes herbarum modo uagātur p arua: ac succū terræ passim uuis bibūt: quæ ob id magnitudinē ifan tium puerorum i interiore africæ parte exuperāt uites. Vna nō alibi gratior callo: ut nec possit iuenisse nomē duracini durus acinus. Nāq; genera magnitudine: colore sa poribus acini inumera etiānū multiplicātur uino. Hic purpureo lucēt colore: illic ful gēt roseo: nitētq; uiridi. Cādidæ eni nigræq; uulgares. Tumēt uero māmarum mō bu masti. Prælōgis dactyli porrigūtur acinis. Est & illa naturæ lasciuia: ut prægrādibus adhæreāt ꝑgulis parui: mites: & suauitate certantes: leptorogas has uocāt. Durāt aliæ per hyemē pēsili cōcameratæ nodo. Aliæ i sua tantū cōtinētur omina ollis fictilibus. & isuper doliis iclusæ stipate uinaceis circūsudātibus. Aliis gratiam q & uinis fumus af fert. Fabrilisq; iis gloriā præcipuā i fornacibus africæ. Tiberii Cæsaris auctoritas fecit. Ante eū reticis prior mēsa erat: & ullis ueronēsiū agro. Qui & a patiētia nomē acinis dat̄ passis. Cōdunt̄ & musto uuæ: ipsæq; uino suo iebriātur. Aliæ decoctæ in musto dulcescūt. āliæ uero sobolē nouā i matre ipsæ expectāt trāslucidæ uitro: affertq; acinis tādē: quā i doliis amphoris ue duratricē illā firmitatē austeritas picis infusa pediculo. Iā iuenta uitis p se i uino picem habēs respiciēsq; uiennēsē agrū. Nobilitas aruerno se canoq;: & eluico generibus nō pridē illustrata. Atq; hæc uirgilii uatis ætate incogni ta: a cuius obitu nonaginta aguntur āni. Quid quod isertæ castris sūmā reꝝ iperiūq; cōtinent? Cēturionū i manu uitis: & optimo prœmio tardos ordines ad lētas prducit aquilas: atq; etiam i delictis pœnā ipsā honorat. Necnō uineæ opugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnum optinent locum: ut per sese uino ipso remedia sint.

De generibus uitium.. Ca. II.

g Enera uitiū cōprehēdi numero unus existimauit. Democritus: cūcta sibi græ ciæ cognita ꝓfessus: Cæteri inumera atq; ifinita esse ꝓdiderūt. Quod ueri us apparebit ex uinis. Nec oīa dicent̄: sed maxīe isignia: quippe quæ totidem sūt pene quot agri. Quā ob rē celeberrimas uitiū aut qbus ē aliqua ꝓprietate miracu lū ostēdisse satis erit. Pricipatus dat̄ amineis ꝓpter firmitatē senio quoq; ꝓficiētē utiq; uiniq; uniuscuiusq; uitā. Quiq; eius genera. Ex iis germana minor acino melius deflo re‘cit: hymbres tēpestatesq; tolerat. Nō itē maior sed i arbore quā i iugo minus obno xia. Gemellaꝝ qbus hoc nomen uuæ semper geminæ dedere. aspimus sapor: sed uires ꝑcipuæ. Ex iis minor austro lædit̄: ceteris uētis alit̄ ut i uesuuio mōte surrētinisq; col libus. In reliquis italiæ ptibus ñ nisi arbori accomodata. Quītū genus lanatæ ne seres miremur aut idos: adeo lanugo eā uestit. Prima ex amineis maturescit ocissime atq; pu

trescit. Proxima dignitas ualentanis rubente materia. Qua pp quidã rubellas appella uere uineas. Eæ minus fertiles uinaceis & fæce nimiæ. Cõtra pruinas fortissimæ: sicci tate magis q̃ hymbre: æstu q̃ algore uexant̃. Quã ob rẽ in frigidis humidisq; pricipa tũ optinent. Fertilior quæ minor acino: & folio scissa minus. Apianis apes dedere co gnomẽ: pcipue eaꝝ auidæ. Ex iis duo genera: lanugine & ipse pubescũt. Distant q alte ra celerius maturescit: q̃q̃ & altera pperante. Situs frigidos nõ respuunt: & tñ nullæ ce lerius hymbre putrescunt. Vina prio dulcia austeritatẽ annis recipiunt: & rubra fiũt: Nulla magis uite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas dat̃ peculiaribus atq; uerna culis italiæ. Cæteræ aduenere chio thaso ue. Græcula nõ inferior amineis bonitate pte nera acino: & uua tã pua: ut nisi pinguissimo solo colore ñ psit. Eugeniã taurominita ni collis cũ generositatis cognoie misere albano tãtũ agro: quoniã trãslata stati mutat̃. Nãq; ẽ aliqbus tãtũ locoꝝ amor: ut oẽm i iis gloriã suã reliquãt: nec usq; trãseant totæ. Quod & i retica allobrogicaq; quã supra picatã appellauimus euenit: domi nobilibqac agnoscẽdis alibi. Fœcũdæ tñ bonitatis uice copiã ipstãt. Eugenia feruẽtibus locis: rheti ca tẽpitis: allobrogica frigidis: gelu maturescẽs & colore nigra. Adhuc ex iis quas dixi mus: sed ẽt e nigris uina uetustate i albũ colorẽ trãseũt. Reliq ignobiles. Aliqñ tñ cæli aut soli opa ñ fallunt uetustatẽ: sicuti fecenia & cũ ea florẽs biturica. Acino rarior nũq̃ floris obnoxii: quoniã añcedũt: uẽtisq; & hymbribus resistũt. Meliores tñ algẽtibus. lo cis q̃ calidis: humidis q̃ sitiẽtibus. Vix ulla magis tã denso uuaꝝ ptu ipatiẽs uariantis cæli: sed cõtra tenorẽ unũ algoris æstus ue cõstãs. Quæ mior ẽ ex eo genere mollior. In neglecto solo morosa. Pigui putrescit: Gracili oio ñ pueit. Mediã tẽperiẽ delicate q̃ rit: ob hoc sabinis collibus familiaris. Vua eius idecora uisu: sapore iucũda: nisi matura ptinus rapiat̃: ẽt ñ putrescẽs cadit. Cõtra grãdines eã tuet̃ folioꝝ amplitudo atq; duri cia. Insignes iã colere iter purpureas nigrasq; medio heluolæ sæpius uarianti: & ob id uarianæ a qbusdã appellatæ. Præfert̃ i iis nigrior: utraq; alternis ãnis fertilis. Sed meli or uio cũ peior. Et pciæ duo gñra magnitudie acini discernunt̃. Quibus materies plu ria: uuaq; ollis utilissima: folio apio similis: Baliscã dirachini celebrãt. Hispaniæ cocolo bin uocãt: Grauior uua æstus austrosq; tolerat. Capiti inimica. Copia larga Hispãi duo gña eius faciũt. Vnũ oblõgo acio: altero rotũdo: nouissimas uidemiant. Quo dulcior cocolobis: hoc melior. Sed & austera trãsit i dulcẽ uetustate: & q̃ dulcis fuit i austeritatẽ Tũcq; albanũ uinũ æmulant̃. Tradũt uisicæ uitiis utilissimũ ex iis potũ. Albuelis sũ mis arboribus ẽ fertilior: uisula imis. Quã ob rẽ circa easdẽ satæ diuersitate naturæ lo cupletãt. Inerticulã e nigris appellauere iustius sobriã dicturi: iueterato pcipue cõmẽ dabilẽ uio: sed uiribus inoxiã. Si qdẽ temulẽtiã sola nõ facit. Fertilitas cõmẽdat cæte ras: pricipẽq; heluenacã. Duo eius genera. Maior q̃ qdã lõgã: mior q̃ arcã appellãt: nõ tã fœcũdã sed gratiorẽ hastu. Discernit̃ folio circiato. Veꝝ utraq; gracilis. Furcas sub dere iis necessariũ: alioqn ubertatẽ suã ñ tolerãt. Maritio afflatu gaudẽt. Rosciodo odo re. Nulla uitiũ minus italiã amat: rara: pua: putrescẽs i ea: Vinũ quoq; qd̃ genuit æsta te nõ exuperãs. Nec alia macro solo familiarior. Græcinus q alioqn Corneliũ. Celsum trãscripsit arbitrat̃ ñ naturã eius repugnare italiæ: sed culturã: auide palmites euocãtiũ Ob id fertilitatẽ suã absumi: si ñ ppiguis soli ubertas lacescẽtẽ sustieat. Carbunculari negat̃: magna dote: si uerũ ẽ: aliq i uite e cælo ñ eẽ ius. Aestũ fert spionia: q̃ qdã spineã uocãt. Autũnisq; & hymbribus piguescit. Quinimo nebulis una alit̃. Ob id rauẽnati agro peculiaris: Veniculã iter optie deflorescẽtẽs: & ollis aptissimã cãpani malũt sirculã uocare: alii staculã. Tarracinã numisianã nullas uires pprias habẽtẽ: sed totã pinde ac solũ ualeat. Surrẽtinis tñ efficacissima testis ue ubio tenus: Ibi. n. murgẽtia e sicilia po tissimu: quã põpeianã aliq uocãt. Laudatio demũ feracem: sicut horconia i campania tantum uilitatis cibariæ: sed ubertate præcipua. Tolerat & annos moerica contra om nes ictus firmissima: nigro acino uinis uetustate rubescentibus.

Item de uitium generibus. Ca. III.

T hactenus publica sũt genera: cætera regionũ locorũque: aut ex iis iter se in
e sito mixta. Siquidẽ thusis peculiaris. ẽ tudernis æque etiã eius nois florẽtia.
Est optima aretio talpana & etesiaca & cõseminia. Talpana nigra cãdidũ fa
cit mustrũ. Etesaica fallax: quæ quo plus tulit eo laudabilius fũdit. Mirũq; fœcũdi
tate cessat. Cõseminia nigra uino minimo durãte. Vua maxime post xv. dies quã ulla
alia. Minus fertilis: sed cibaria. Huius folia sicuti labrusce priusquã decidãt sãguineo
colore mutãtur. Euenit hoc etiã qbusdã aliis pessimi generis argumẽto. Irtiola umbrie
meuanatiq; & piceno agro peculiaris ẽ. Amiternino pumula. Iisdẽ bãnanica fallax ẽ
amãt tamẽ eã. Mutinã uuã põpeii noie appellãt: q̃uis clusinis copiosiorem. Mutinam
& tyburtes appellauere: quãuis eleagini nupes iuenerit a solitudine oliuæ. Notissima
hæc uuaꝝ ad hoc tẽpus reperta est: Vinatiolam soli qdem noiauerunt sabini ac laurẽ
ti. Nã gauranas scio a falerno agro translatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerã
tes. Necnon tarãtinũ genus aliqui fecere prædulci uua. Capnias & bucuniates & terru
pia i thurinis collibus nõ ante demetuntur ꝙ gelauerit. Pharia gaudent piscæ. Muti
na prusiniæ nigro acino intra quadriẽniũ albescẽte uino. Miꝝ ubiq; cũ sole circũagi
uuam: quæ ob id strepitus uocat. Et i italia gallicã placere: trans alpes uero picenã. Di
xit Virgilius thapsias & mareotides & lageas cõpluresq; externas quæ nõ reperiũtur i
italia: sed sunt etiã nũc isignes uua nõ uino ambrosiaca duracina sine ullis uasis i uite
seruabilis: tãta ẽ cõtra frigora æstus tẽpestatesq; firmitas. Nec orthampellos indiget ar
bore aut palis ipsa se sustinẽs. Non itẽ dactylides digytali gracilitate. Columbinæ acino
sissimæ. Et magis purpure cognomine bimãmiæ: quando non racemos: sed uuas alias
gerũt: Itẽ crepidanea cui nomẽ a mẽsura ẽ. Item scirpula passo acino. Et rhetica in ma
ritimis alpibus appellata dissimilis laudatæ illi. Nãq; hæc breuis conferta acino: dege
ner uino: sed cute omniũ tenuissima. Nucleo quẽ chiũ uoeãt: uno ac minimo. Acinũ
prægrãdem unum alteꝝ ue habẽs. Est & nigra aminea: cui syriace nomẽ iponũt. Item
hispana ignobiliũ ꝓbatissima. In ꝑgulis uero serũtur e cariæ appellatæ eduræ acinis: al
be: nigræq;. Et bumasti totieẽ coloribus. At nõdũ dicte ægia & rhodia & uncialis: ue
luti a põdere acini. Item pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ lusu stepha
nitis acinos foliis intercursantibus. Et quæ forenses uocantur celeres prouentu: uendi
biles aspectu portatu faciles. Contra damnantur etiam uisu cinerea & rhabubula &
asinisca. Minus tamen caudam uulpium imitata alopecis. Alexandrina appelletur
uitis circa palacraiam breuis: ramis cubitalibus: acino: nigro: fabæ magnitudine: nu
cleo molli: & minimo: obliquis racemis prædulcibus: folio paruo: & rotundo: sine diui
suris. Septimo ab hinc anno in narbonensis prouintie aruo oliua inuenta est uitis
uno die deflorescens: ob id tutissima: carbonicam uocant: quam nunc tota prouin
tia conserit.

Insignia culturæ uinearum. Ca. IIII.

Atonũ ille primus triũpho & cẽsura sup cætera isignis magis tamẽ etiãnũ cla
c ritate litteraꝝ p̃ceptis oium reꝝ expetẽdaꝝ datis generi romano. Inter prima
uero agrũ colẽdi. Illius uero æui cõfessiõe optimus ac sine æmulo agricola pauca atti
git uitiũ gñra: quaꝝdã ex iis ẽt iã noibus abolitis toto sepati tractu testatus sẽtẽtiam.
Cuius excellẽtia idicada ẽ ut i omni genere noscamus quæ fuerit celeberrima. Anno.
d. urbis. c. circa captas carthaginẽ ac corithũ cũ snpremũ is diẽ obiit: quantũ postea.
ccxxx. annis uita ꝑfecerit. Ergo de uitibus uuisq; ita ꝑdidit. Qui locus uino optimus
dicitur esse: & ostentus solibus. Amineum minusculũ & geminũ eugeniũ heluinũ mi
nusculum cõserito. Qui locus crassior aut nebulosior amineũ maius aut murgẽtinũ
apicium lucanũ serito. Cæteræ uites misellæ maxime in quẽuis agrum conueniunt.
In lora recte cõdũtur. Quas suspendas duracinas amineas maiores: uel ad fabrũ ferra

rium propassos: nec recte seruant. Nec sunt uetustiora de illa re latinæ linguæ pcepta tam ppe ab origine rerum sumus. Aminneã proxime dictam Varro scantianã uocat. In nostra ætate pauca exempla consumatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittẽ da: ut noscantur ẽt præmia: quæ in omni re maxime spectãtur. Sũmam ergo adeptus est gloriam Acilius Steneleus e plebe libertina. lx. iugerum non amplius uineis excul tis in nomentano agro: atq; æque. cccc. nũmis uenundatis. Magna fama & Vetuleno Egilao pinde libertino fuit ĩ campaniæ rure ueliternino: maiorq; ẽt fauore hominum quoniã ipsum Africani colebat exiliũ. Sed maxima eiusdem Srenelei opa Rhenniũ Pa læmonẽ alias grãmatica arte celebrem in hisce. xx. annis mercatum. dc. nũmũ in eodẽ nomẽtano decimi lapidis ab urbediuerticulo. Est aũt usq; quaq; nobilitas mercis p oĩa suburbana: ibi tñ maxima: quoniam & neglecta per indiligentiã prædia phauriat. Ac ne in pessimis quidem elegantioris soli hæc aggressus excolere: non uirtute animi: sed uanitate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Pastinatas enim deintegro uineas cura Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miraculum perduxit. Intra octauum annum. cccc. nũmum emptori addicta pendente uindemia. Cucurritq; nõ nemo ad spectandas uuarũ in iis uineis strues. Litteris eius altioribus contra id pigra ĩ ciuitate si bi patrocinante. Nouissime Amneo Seneca principatu traditionis ac potẽtia: quæ po stremo minima fuit super ipsũ. Minime utiq; miraturi Amneũ tanto prædii eius amo re captũ: ut nõ puderet inuiso alias & ostento futuro tradere palmã eã emptis quadru plicato uineis illis intra decimum fere curæ annum: digna opera quæ in cecubis seti nisq; pficeret: quando & postea sæpenumero septenos culeos singula iugera: hoc ẽ am phoras centenas quadragenas musti dedere. Ac ne quis uictam in hoc antiquitatem arbitraretur. Idem Cato denos culeos redire ex iugeribus scripsit. Efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori: non in rubrum littus idicum ue merces peritas: q̃ sedulum ruris larem. Vino antiquissima claritas maroneo in thraciæ mariti ma parte genito: ut auctor est Homerus. Neque enim fabulosa aut de origine uarie pro dita consectamur. Præterq̃ Aristeum primum omnium in eadem gente uel miscuisse uino suauitate præcipua utriusq; naturæ sponte prouenientis. Maroneum uicies tan tum addito aquæ miscendum Homerus prodidit. Durat etiam uis in eadem terra ge neri uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter consul ex iis qui nuperrime pro didere: sextarios singulos octogenis aquæ misceri comperit præsens in eo tractu. Esse autem colore nigrum: odoratum: uetustate pinguescere. Et pramno quod Homerus celebrauit: etiam nunc honos durat. Nascitur smyrnæ religione iuxta delubrum ma tris deum: In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum bo nitas. L. Opimo consule: cum. C. Gracchus Tri. ple. seditionibus agitatis interemptus ea cæli temperies fulsit: quam cocturã uocant solis opere: natali urbis. dc. xxxiiii. Du ratq; adhuc uinea ducentis fere annis iam in speciem redacta mellis asperi. Et enim hæc natura uinis in uetustate est: ne potari per se queant sine puintiæ aqua: usq; in amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cõmendandis minima aliqua mixtu ra medicamenta sunt: quo eius temporis æstimatione in singulas amphoras cẽteni nũ mi statuantur. Ex iis tamen usura multiplicata semissibus: quæ ciuilis ac modica est In. C. Cæsaris Germanici filii principatu annis centũ sexaginta singulas uncias uini constitisse nobili exemplo docuimus referentes uitam Pomponii secundi uatis: cœnã que quam principii illi dedit. Tantum pecuniarum detinent uini apothecæ. Nec alia res maius incrementum sentit. Ad uicesimum annum maius ue ab eo dispendi um: non perficiente precio. Rara quippe adhuc fuere: nec nisi in portatis singulis testis milia nummum. Viennenses soli picata sua quorum genera plura diximus pluris permutasse: sed inter sese amore patrio creduntur. Idque uinum frigidius reliqs existimatur in frigido potu.

De natura uini. Ca. V.

Ino natura ē exhausto accendi calore uiscera intus: Foris infuso refrigerādi
u Nec alienū fuerit cōmemorare hoc i loco quod Androcides sapientia cla
rus ad Alexandrū magnum scripsit: itēperantiā eius cohibens. Vinū potatu-
rus rex memento te bibere sanguinem terræ. Sicuti uenenū est omni cicuta: sic & ui
num. Quibus preceptis si ille obtemperauisset: profecto amicos in temulētia nō inte
remisset. Prorsus ut iure dici possit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uo
luptatibus pernitiosius si modus absit.

Vina generosa. Ca. VI.

Enera autē uini alia aliis gratiora esse quis dubitet: aut ñ ex eodē lacu aliud
g pstātius potu eē altero: aliud alteꝝ germanitate præcedere: siue testa siue for
tuito euētu. Quā obrē de pricipatu se qsq; iudicem statuat. Liuia Augusta
lxxxii. ānos uitæ punico rettulit acceptos nō aquoso. Gignit i sinu adriatici maris: nō
pcul a timauo fōte. saxeo colle: maritimo afflatu paucas coquēte āphoras. Nec aliud
aptius medicamētis iudicat. Hoc esse crediderī qd græci celebrātes miris laudibus pi
ctanū appellauerūt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinū pretulit cūctis: & fere
secuti pricipes ppter cōfessa expimēta nō timere cruditatibus noxiis. Ab eo saluia na
scit supra foꝝ Apii. Antea cecubo erat generositas celeberrima i palustribus populetis
sinu amiclano quod iā itercidit & icuria coloni lociq; angustia. Magis tamē fossa. Ne
ronis: q̄ a haiano lacu ostiā usq; nauigabilē ichoauerat. Secūda nobilitas falerno agro
erat. Et ex eo maxime faustiano. cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; ni
mietate copiæ potius quā bonitati studētiū. Falernus ager a pōte cāpano leua petenti
bus urbanā coloniā syllanā nuper capuæ cōtributā icipit. Faustianus aūt circiterquat
tuor miliaria a uico ppe cedias q uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli in uino
maior auctoritas solo. Vinoꝝ flāma accēditur. Tria eius genera. Austeꝝ: dulce: tenue.
Quidam ita distingūt. Sūmis collibus gauranū gigni: mediis faustianū: imis falernū.
Nō omittendū aūt nulli eoꝝ quæ celebrētur iucūdū saporē uuæ esse. Ad tertiā palmam
uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ i austero. Itē surrentina in ui-
neis tātū nascētia cōualescētibus maxīe pbata: ppter tenuitatē salubritatēq;. Tiberius
Cæsar dicebat cōsēsisse medicos ut nobilitatē surrētino darēt: alioqn eē generosū acetū
C. Cæsar q successit illi nobilē uappā. Certāt massica æq̄ ex mōte gaurano puteolos ba
iasq; pspectātia. Nā falerno cōtermina statana ad pricipatus uenere non dubie: palāq;
fecere Sua qbusq; terris tempora esse secūdū quod reꝝ puentus occasusq; iūcti. Iis præ
poni solebāt calena: & quæ i uineis arbustisq; nascūtur fūdana. Ex alia uicinia urbis
ueliternina priuernatiaq;. Nā quod signiæ nascit austeritate nimia cōtinēdæ utile
aluo iter medicamēta numerat. Quartū curriculū publicis epulis optinuere a Diuo
tulio (is enim primus auctoritatē iis tribuit: ut epistolis eius apparet) mamertina cir-
ca messanā i sicilia genita. Ex iis potulana ab auctore dicta i loco proxima italiæ laudā
tur præcipue. Est & in eadem sicilia & taurome nitanis honos lagenis pro mamertino
plerumq; subditis. Ex reliquis autem a supero mari ptutia: atq; a neone nascētia: & q̄
a palma una forte enata. palmesia appellātur. In mediterraneo uero cesenatia mecena
tiana. In ueronensi item retica falernis tantū post habita a Virgilio. Mox optima ab in
fimo sinu maris adriana. Ab infero āt latinensia: grauicana: stoniensia. Etruriæ pal
mam luna habet. Ligriæ genua. Inter pyreneum alpesq; massilia: gemino sapore: quā
do & condiendis aliis pinguius gignit: quos uocant succosum. Cerretano inter gallias
consistit auctoritas. De reliquis in narbonensi genitis asseuerare non: est quoniam of.
ficinam eius rei infecere tingentes fumo: utinamq; non & herbis ac medicamentis no
xiis. Quippe etiam aloe mercantur: quo saporem coloremq; adulterāt. Veꝝ & longin
qora italiæ ab ausonio mari nō carent gloria terentina: & seruitiana: & cosētiæ genita:

& tempsiæ ac balbiæ lucanaq; antecedentibus thurinis. Omniū uero eorꝝ maxie illu/
strata messala pontia: & salute lagaria nō ꝓcul grumēto nascētia. Cāpania nup excita
uit nouis noībus: auctoritatē: siue cura siue casu: ad quartū neapoli lapidē trebellicis
iuxta capuā caulinis: & ī suo agro trebulanis: alioqn semp īter plebeia & trifollinis glo
riata. Nā pōpeianis sūmū decē annorꝝ incrementū est. nihil senecta cōferente. Dolore
ēt capitū in sextā horā diei sequentis infesta deprehendunt. Quibus exemplis (nisi
fallor) manifestū est patriā terrāq; referre nō unā. Et supuacuū generū cōsectationem
in numerū cū eadē uiris aliud aliis locis pullulet. Hispaniarꝝ lusitana copia nobilitan
tur. Elegantia uero tarraconensia: atq; lauronesia: & balearica ex insulis conferuntur
italiæ primis. Nec ignoro multa ꝑtermissa plerosq;. existimaturos: qñ suū cui placet: &
quocūq; eat: fabula eadē repiat. Diui Augusti iudiciorꝝ ac palati peritissimū e libertis
censurā uini ī epulas eius facientē dixisse hospiti de idigena uino: nouū qdē sibi gustū
ēē eū atq; nō ex nobilibus: sed Cæsarem nō aliud potaturū. Nec negauerim & alia di/
gna esse fama: Sed de quibus consensus æui iudicauerunt hec sunt.

Vina transmarina. Ca. VII.

h Vnc simili mō trāsmarina dicemus. In sūma gloria post homerica illa de qui
bus supradiximus fuere thasiū chiūq;. Ex chio quod aruisiū uocāt: his addidit
lesbium Erasistrati maximi medici auctoritas circiter. cccccl. āno urbis romæ.
Nūc gratia añ oīa ē clazomenio: postq̄ parcius mari cōdiunt. Lesbiū spōte naturæ sue
mare sapit. Nec tmolio p se gratia ut uio: sed cuius dulci admixto reliquorꝝ duricia sua
uitatē accipiat simul & ætatē: quoniā uetustiora ꝓtinus uident. Ab iis dignatio ē sy/
cionio: cyprio: telmesico: tripolitico: berritio: tyrio: sebēnitico. In ægypto hoc nascit tri/
bus generibus uuarꝝ: ibi nobilius thasio & alopece. Post hæc auctoritas hippodoman
tio: mystico: cantharitæ: ꝓtopo: gnidio: cadacæ: caumenitæ: petritæ: miconio. Nā meso
gitē capitis dolores facere cōpertū ē. Nec ephesiū salubre eē: quoniā mari & defruto cō
diat: Apamenū mulso pcipue cōuenire dicit: sicut ꝓtutiū ī italia. Est eni & hæc ꝓprie
tas generū: ut dulcia utiq; īter se nō cōgruant. Exoleuit & ꝓtagion: quod italicis ꝓxi/
mū fecerāt Asclepiadis scholæ. Appollodorus medicus ī uolumie quo suasit Ptolemæo
regi quæ uina biberet: italicis ēt tū ignotis: laudauit in ponto naspcenitē: mox oroeti/
cum: oenanthe: leucaniū: ambraciotē: & quod cunctis ꝓtulit præparentiū. Sed mioris
famæ esse dixit: quoniam sex annos non placeret.

De uino quod uocatur bion genera. vii. Ca. VIII.

h Actenus bonitas uini nationibus debet: Apud græcos iure clarissimū nomē
accepit quod appellauerūt bion ad plurimos ualitudinū usus excogitatū ut
docebimus ī pte mediciæ. Fit aūt hoc mō. Vuæ paulū ante maturitatē decer
præ siccant acri sole ter die uersatæ p triduum: quarto exprimunt: dein cadis sole iue
terantur. Cui marinā aquā largiorē miscent: a serui furto origine orta sic mensura ex
plentis. Idq; trāslatū in albū mustū leucochrun appellat. In aliis aūt gentibus simili mō
actū tethalossomenon uocāt. Thalassiten aūt ualis musti deiectis in mare. Quo genere
pcox fit & ueaustius. Necnō apud nos quoq; coū uinū ex italico faciēdi rōnē Cato de
mōstrauit. Sup cætera ī sole qdriēnio naturandū pcipiēs Rhodiū coo simile ē. Phorine
um salsius coo. Oia trāsmaria septē in sex ānis ad uetustatē mediā puenire existimant

De dulcium generibus. xiiii. Ca. IX.

u Inum omne dulce minus odoratū: quo tenuius eo odoratius. Colores uinis
quattuor. Albus: fuluus: sanguineus: niger. Psythiū & melāpsythiū passi ge/
nera sunt suū saporē nō uini referentia. Cisibilites uero mulsi in galatia na/
scens & balincium ī sicilia. Nā syreum quod alii hepsema: nostri sapā appellant īgenii
non naturæ opus est: musto usq; ad tertiā partē mensuræ decocto. Quod ubi factū
ad dimidiā est: defructum uocamus. Oia ī adulteriū mellis excogitata. Sed priora uua

terraq; constat. Passũ a græco cilitiũ probat & africũ:& italia prouintiisq; finitimis. Fieri certum est ex uua quã greci sticã uocãt:nos apianã. Itẽ scirpulã:diutius ĩ uite sole uuis adustis aut feruente oleo. Quidã e quacũq; dulci dũ præcocta alba faciũt siccãtes sole:donec paulo ãplius dimidiũ pondus supsit. Tusasq; leniter uuas exprimunt. Deide quãtũ expressere adiiciũt uinaceis aquæ puteanæ:ut & secũdariũ passũ faciant. Diligẽtiores eodẽ mõ siccatis accinos eximũt:ac sine sarmẽtis madefactos uino excellẽti donec ĩtumescat:exprimũt. Et hoc genus ãte cætera laudãt. Ac simili modo aqua addita secũdariũ faciũt. Mediũ ĩter dulcia uinũ ẽ quod græci aigleucæs uocãt:hoc ẽ semp mustũ. Id euenit cura:quoniã feruere phibet. Sic eni. appellãt musti ĩ uina trãsitũ. Ergo mergũt e lacu ,ptinus ĩ aqua cados:donec bruma trãseat:& cõsuetudo fiat algẽdi. Est etiãnũ aliud genus eius p se:quod uocat dulce narbonẽsis ,puintia:& ĩ ea maxime uocãtia. Asseruat eius gratia uua diutius ĩ uite pediculo ĩ torto. Ab aliis ipse palmes ĩcidit ĩ medullã Ab aliis uua torret ĩtegulis:omnia ex heluẽnaca uite. Iis adiiciũt aliq quod uocant diachyton:uuis.ĩ sole siccatis loco cluso p dies septẽ ĩ cratibus totidẽ pedibus a terra alte:noctibus a rore defẽsis:octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisq;. Dulci e genere est & melitites. Distat a mulso quo fit e musto:cũ quinq; cõgiis austeri musti cõgio mellis & salis cyatho suffer uefactis austerum. Sed ĩter hæc genera potuũ ponere debeo & ,ptiopum. Ita apellatur a quibusdã mustum spõte defluẽs ante quã calcentur uuæ. Hoc protinus diffusũ lagenis suis deferuere passi. Postea ĩ sole .xl. diebus torrent æstatis secutæ ipso canis ortu.

De deuteris & secundariis uini genera tria.. Ca. X.

n On possũt iure dici uina:quæ greci deuterias appellãt. Cato & nos lorã. maceratis aqua uinaceis. Sed tamẽ ĩter uina operaria numerãtur. Tria eo℞ genera. Decima pte aquæ addita q̃ musti expressa sit:& ita nocte & die madefactis uinaceis:rursusq; prelo subiectis. Alterum quodhoc mõ græci factitauere:tertia parte eius ꝙ expressũ sit addita. aquæ expressoq; decocto ad tertias ptes. Tertiũ ẽ fæcibus uini expressũ:quod fecatum. Cato appellat. Nulli ex iis plus quam ãno usus.

Quæ nuper in italia generosa uina esse. cœperũt. Ca. XI.

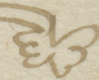
n Ego ĩter hæc subit mẽtẽ cũ sit genera nobilia quæ propriæ uini ĩtelligi possit lxxx. fere ĩ toto orbe duas partes ex hoc numero italiæ esse. Lõge præterea ante cũctas terras:& hic deide altius cura serpit ñ a primordio hãc gratiã fuisse.

De uini obseruatione. Romulo rege posita. Ca. XII.

a Vctoritatẽ post sexcẽtesimũ forte urbis ãnũ cepisse:Romulũ lacte nõ uino libasse idicio sunt sacra ab eo instituta:quæ hodie custodiunt morem. Nummæ regis postumi lex est. Vino rogum ne respergito. Quod sanxisse illum ,pter inopiam rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex ĩputata uite libari uina diis nefas statuit rõne excogitata ut putare cogerentur alias aratores & pigri circa arbusti pericula. M. Varro auctor est Mezentiũ eturiæ regem auxilium rutulis cõtra latinos tulisse uini mercede:quod tum in latino agro fuisset.

Qui uini usus antiquis:& de uinis antiquorum. Ca XIII

n On licebat id fœminis romæ bibere. Inuenimus ĩter exempla Egnati. Metentini uxorẽ quod uinũ bibisset e dolio interfectam fuste a marito:eumq; cædis. a Romulo absolutum. Fabius pictor ĩ ãnalibus suis scripsit. Matronam ꝙ loculos ĩ qbus erãt claues uinariæ cellæ resignauisset a suis inedia mori coactam. Cato ideo ppinquos fœminis osculũ dare:ut scirẽt an temetũ olerent. Hoc tũ nomẽ uino erat unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit mulierẽ uideri plus uini bibisse:q̃ ualitudinis cã uiro. sciẽte:ac dote multauit. Diuq; eius rei magna parsimonia fuit. L. Papyrius ĩperator aduersus sãnites dimicaturus uotũ fecit si uicisset Ioui pocillũ uini. Deniq; ĩter dona sextarios lactis datos ĩuenimus nusq̃ uini. Idẽ

Cato cum in hispaniam nauigaret: unde cum triumpho rediit. Non aliud inquit ui-num bibi q̃ remiges: i tantum dissimilis istis qui etiam cõuiuiis alia q̃ sibi metipsis mi-nistrant aut procedente mensa subiiciunt. Laudatissima apud priscos uina erant myr-rhæ odore condita: ut apparet in Plauti fabula: quæ persa inscribitur: q̃q̃ in ea & cala-mum adi iubet. Ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt. Sed Fabius. Dosennus his uersibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murinam. Et in acharistione

Panem & polentam uinum murinam.

Scæuolam quoque & Lælium & Atteum Capitonem in eadem sententia fuisse uideo quoniam in pseudulo sit.

Quod si opus est ut dulce promant idem & quid habeant roga.

Murrinam: passum: defurtum: mella.

Quibus apparet nõ inter uina modo murrinam: sed inter dulcia quoq; nominatũ.

De apoehecis & de uino opimiano. Ca. XIIII.

a Pothecas fuisse & diffundi solita uina: ãno. dc. xxxiii. urbis apparet indubita to opimiani uini argumento: iam intelligente suum bonum italia. Nondum tamen ista genera in claritate erant. Itaq; omnia tunc genita unum habẽt cõ sulis nomen. Sic quoq; diu transmarina fuerunt in auctoritate ad attauos usq; nostros ẽt falerno iam reperto: sicut apparet ex illo comico uersu Anaxipolis thasii.

Quinq; thasii uini inde depromam falerni bina.

P. Licinius crassus & L. Cæsar censores ãno urbis cõditæ. dc. lxv. e dixerũt ne q̃s uinũ græcũ amineũq; octonis æris singula quadrantalia uenderet. Hæc. n. edicti uerba sũt. Tanta uero uino græco gratia erat: ut singulæ potiones in uno cõuictu darent. Qui bus uinis auctoritas fuerit sua in mensa. M. Varro his uerbis tradit. L. Lucullus puer apud patrẽ nunq̃ lautũ cõuiuium uidit i quo plus semel græcum uinum daret. Ipse cum rediit ex asia milia cadorum congiorum diuisit amplius centum. C. Censius quẽ prætorem uidimus chium uinum in domum suam illatum dicebat tum primũ cũ si bi cardiaco medicus dedisset. Hortensius sup. x. cados hæredi reliq̃t. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæsaris i uino: & quãdo primũ genera uini factitii. Ca. XV.

q Vid ni & Cæsar dictator triũphi sui cœna uini falerni ãphoras. c. chii cados. c i cõuiuia distribuit. Idẽ hispaniensi triũpho chiũ & falernũ dedit. Epulo uero i tertio cõsulatu suo falernũ: chiũ: lesbiũ: mamertinũ: quo primũ tp̃re q̃ttuor gñra uini apposita cõstat. Postea ergo alia oĩa i nobilitatẽ uenerũt circiter septigẽtesi-mum urbis annũ. De uinis factitiis. Ca. XVI.

i Taq; nõ minora inumerabilia pene genera factitii rep̃ta multis ante sæculis q̃ nunc dicemus oĩa ad medicinæ usũ p̃tinentia. Omphaciũ quõ fieret p̃pter unguenta diximus priore libro. Fit e labrusca: hoc ẽ uite siluestri quod uocat oenãthinũ. Flores eius libris duabus i musti cado macerati post. xxx. dies mutant. Præ ter hoc radix labruscæ & acini coria p̃ficiunt. ii paulo postq̃ defloruere: singulare reme diũ habent ad refrigerandũ in morbis corpoꝝ arbores gelidissima (ut ferunt) natura. Pars eoꝝ æstu moritur: priusq̃ reliq q solstitiales dicunt. Vniuersi nunq̃ maturescũt. Et si prius q̃ tota uua maturescat: incocta detur cibo gallinaceo generi fastidiũ gignit uuas appetẽdi. Fictitioꝝ primũ fit ex ipso uino: quod uocat assinanon hoc modo. Albi musti sextarii. xx. aquæ dimidiũ feruet donec excoquat aquæ mensura. Alii mariæ sex tarios. x. tantũdẽ pluuiæ i sole. xl. diebus torrent. Dant ægris qbus uini noxiam timent proximũ fit e milii semine maturato cũ ipsa fistula librã & quadrantẽ in cõgios duos musti macerant. Et post septimũ mensẽ transfuso. Ex loto arbore hærba dictũ est uti q̃ que fierent. Fit & e pomis quæ dicemus interprætationibus non nisi necessariis addi-tis. primũq; ei e palmis: quo parthi & indi utuntur: & oriens totus. Maritimarũ quas

uocāt & cycleas modio in aquæ congiis tribus macerato expressoq;: Sic fit & sycites e fico quem alii palmiprunũ: alii trociũ uocant. Aut si dulce esse non libeat pro aqua tã tundẽ uinaceorum adiiciũt. Ex cypria fico & acetum fit præcellens: atq; alexandrino quoq; melius. Vinũ fit & ex siliqua syriaca: & e pyris: malorumq; omnibus generibus Sed e punicis quod rhoiton uocant. Et e cornis: mespilis: sorbis: moris: ficcis: nucleis pineis. Hi musto madidi exprimũtur. Superiora per se mitia. Mytitem Cato queadmo dũ fecerit hoc paulo post idicabimus. Græci uero & alio mõ. Ramis teneris cũ suis fo/ liis in albo musto decoctis tusis libra ĩ tribus musti cõgiis deferuere faciũt donec duo supsint. Quod ita siluestris myrti baccis factum ẽ: myrtidanũ uocant. Hoc manus tin gunt. Ex iis quæ ĩ hortis gignũtur fit uinũ e radice asparago: mello origano: apii semi ne: ambrotono: mentastro: ruta: nepeta: serpillo: marrubio. Manipulos binos tundunt ĩ cadum musti & sepe sextarium: & aquæ marinæ heminã. E napis fit. x. denarioꝝ põde dere. In sextarios binos musti addito. Itẽ e scylla radice. Inter flores & rosæ foliis tusis: in linteoloq; ĩ mustum collatis cũ põdusculo ut sidat. xl. pondere denariorum. In sextari/ os uicenos musti: nec ante tres mẽses uase aperto. Item ĩ agro calido: & aliud e siluestri Aromatitem quoq; inuenio factitatũ nõ tantũ unguẽtoꝝ cõpositione. primo ex myr rha (ut diximus) mox e nardo celtico: calamo: bitumine: offis ĩ mustũ: aut dulce ui/ nũ defectis. Alii de calamo: iunco: costo: nardo: syriaco: amomo: casia: cynnamomo: cro co: palma: garo: similiter & offa. Apud alios nardi: & malobathri sex libris ĩ musti con/ gios duos additis. Qualia nunc quoq; fiunt pipere & melle addito: quæ alii condita alii biperata appellant. Inuenit & nectarites ex hærba: quã alii menalion: alii medicam alii symphyton: alii deamorestim: alii nectareã uocant: radice ponderis. xl. denariorum ĩ sextarios sex musti addita. Similiter ĩ linteo. Ex ceteris hærbis collatis fit absinthites ĩ. xl. sextariis musti absinthii pontici libra decocta ad tertias partes: uel scopis absinthii ĩ uinum additis. Similiter hysopites e lycio hysopo unciis tribus ĩ duos congios musti cõ iectis aut tusis ĩ uinum. Fiunt utraq; & alio mõ circa radices uitium sato. Sic & helle boriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & scãmonites. Mira uitium natura saporẽ alienũ ĩ se trahẽdi: qualẽ & redolẽt salicũ patauinoꝝ ĩ palustribus uidemiæ. Sic & helleboꝝ serit ĩ thaso: aut cucumis siluester? aut scamonea: quod uinũ ectromatiũ uocãt: quoniã abortus facit. Fit & ex hærbis. quaꝝ natura suo loco dicet. Est & ocha de radice gẽtianæ: & trogoriano: & dictamo: assaro: dauco: elebi: panacea: spagora: co rinthimo: mandragora iunco. Vocarũt & sycinum: & ithacomelin: & lectispagitent quorum tam obliterata ratio est. Ex fruticũ uero generi cædri utriusq; cupressi: lau/ rus: iuniperi: pini: pyri: terebinthi: callini. lentisci: Baccas aut lignum recẽs in musto decoquuut. Item chameleæ & chamepithios & chamedryos lignum. Eodẽ modo & ex flore ĩ congium musti decem denariorum pondere addito.

De hydromelle & oxymelle. Ca. XVII.

Fit uinum ex aqua ac melle tantum. Quinquẽnio ad hoc seruari cæleste iubẽt aliqui prudentiores. Alii statim ad tertias ptes decoqunt: & tertiã mellis ue teris adiiciunt. Deinde. xl. diebus canis ortu in ole habent. Alii diffusa ita de cimo die obturant. Hoc uocat hydromel. & uetustate saporem uini assequit: nusquã laudatius quã ĩ phrygia. Quin & acetũ melle tẽperabat: adeo nihil itemptatum ĩ uita fuit. Oxymel hoc uocarunt: mellis decẽ libris. aceti ueteris heminis. quinq;: salis ma rini libra: aquæ pluuiæ sextariis quinq; suffe ruefactis decies: mox elutriatis: atq; ita in ueteratis. Omnia ab Themisone sũmo auctore dãnata. Et hercule coactus eorũ usus uideri potest. nisi si quis nature opus credit aromatitẽ: & ex unguẽtis uina cõposita: aut ut biberẽtur genuisse ea frutices. Ista sũt cognitu iucũda solertia humani aĩ oĩa ex qrente. Nihil qdẽ ex iis ãno durare: præterq̃ quæ uetustate ipsa fieri diximus. Et plura ue tricenis qdẽ diebus ñ erit dubiũ.

Vnt & in uino ꝓdigia. Dicit̃ in archadia fieri quod fœcũditatẽ fœminis im portet: uiris rabiẽ. At in achaia maxime circa chariniá abigi partũ uino: atq; etiá si uuam edãt grauidæ: cũ differentia in gustatu nõ sit. Troezenũ uinum qbibunt negant̃ generare. Thasos duo genera uini diuersa facere ꝓditur. Vnũ quo sõ nus cõciliet̃: alteꝝ uero quo fuget̃. Apud eosdẽ uitis theriace uocat̃: cuius & uinũ: & uua cõtra serpentiũ ictus medet̃. Lebadeos thuris odore: ex qua diis ꝓlibant. E diuerso aspendios dãnata a feris: Ferunt eá nec ab alite ulla attingi. Thasiá uuá ægyptus uocat apud se prædulcẽ quæ soluit aluũ. Est cõtra in lycia quæ solutam firmat. Aegyptus & ecbolimá habet abortiuos facientẽ. Vina in apothecis canis ortu mutantur quædá po steaq; restituuntur sibi. Sic & maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerit tantum uetustatis adiicere sentitur: quantũ habuerint.

Quibus uinis ad sacra uti fas nõ sit: & quibus generibus musta cõdiant̃. Ca. XIX.

e T quoniá religione uita cõstat: ꝓlibare diis nefastũ habet̃ uino præter impu tatæ uitis: : fulmine tactæ: q̃q̃ iuxta hoĩs mors laqueo pependerit: aut uulne ratis pedibus: calcata: & quod circũcisis uinaceis ꝓfluxerit aut supne deciduo ĩmundiore lapsu aliquo polluta. Itẽ græca quoniá aquá habeat. Vitis ipsa quoq; man ditur decoctis caulibus sũmis: qui & condiunt̃ in aceto ac muria. Veꝝ & de apparatu uini dixisse cõueniat. cũ græci priuati ea præcepta tradiderint: artẽq; fecerint: sicut eu phronius & Aristomachus & Cõiades & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatẽ: nec nõ aliqbus sui partibus calce. Græcia argilla aut marmore aut sale aut mari lenitatem excitat. Italiæ in pte aliqua rabulana pice ac resina. Cõdire musta uulgare ẽ ei: ꝓuinciis que finitimis. Anni prioris uina nõnũq̃ fæce aceto ue condiunt. Necnõ & ex ipõ mu sto fiũt medicamina. Decoquit̃ ut dulcescat portione uiriũ. Nec durare ultra ãnũ spati um tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sapas musta: infusisq; iis fœrociam frangunt. Et in hoc tamen genere & in omni alio subministrant uasa ipsa tondimẽtis picis: Cuius faciendæ ratio proximo dicetur uolumine.

De picis generibus: & resinis: & mustis condiendis: & de aceto & fæce. Ca. XX

a Rboꝝ succo manantiũ picẽ resináq; aliæ ortæ in oriente: aliæ in europa ferũ tur. Quæ interest asia utrinq; quasdá habet. In oriente optimá tenuissimáq; te rebinthi fundunt. Deinde lentisci: quá & masticen uocant. Postea cupressi acerrimá sapore. Liquidá oẽs & tantũ resiná. Crassiorẽ ue[illegible]o & ad pices faciendas cedrus Arabica resina alba ẽ: acri odore difficilis coquẽti. Iudaica callosior: & terebinthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis similitudinẽ habet. Cypria antecedit oẽs. Est aũt melleo colore carnosa. Colophonia præter cæteras fulua: si terratur alba fit. Grauior odore. Et ob id nõ utuntur ea unguentarii. In asia quæ fit e picea ad modũ candida: spagos uo catur. Resina oĩs dissoluit̃ oleo. Quidá & creta figulinaꝝ hoc fieri arbitrant̃. Pudetq; confiteri: maximũ iam honorẽ eius eẽ in euellendis a uiroꝝ corporibus pilis. Ratio aũt condiendi musta in primo feruore q nouẽ diebus cõplurimũ per agit̃ aspsu picis: ut odor uino cõtingat: & saporis quædá acumina. Vehementius id fieri arbitrant̃ crudo flore resinæ excitariq; lenitatẽ. E diuerso crapulá cõpesci: & feritatẽ nimiá: frágiq; uirus Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxiẽ circũpadanisq; mustis utili tas discernit̃ hoc modo pugnacibus mustis crapulæ plus indit̃: lenibus parcius. Sũt qui & ex utroq; cõdiri uelint. Necnõ alia quæ ẽ multa pice natura. Vitiũq; musto qui busdá in locis iterũ sponte feruere: qua calamitate cũ deferbuit deperit sapor: uappæq; accipit nomen. Probrosum etiam hominũ cũ degenerauit. animus. Acetis enĩ nequi ciæ iest uirtus magnos ad usus: & sine quis uitá mitior degi non possit. Cætero uinoꝝ medicaminis tanta cura ẽ: ut einere apud quosdá ceu gypso alibi qbus diximus mõis instaurent̃. Sed cinerẽ e uitis sarmentis aut quercu pferunt. quin & marinam aquam

eiusdē rei gratia ex alto peti iubēt:seruariq; ab æquinoctio uerno:aut certe nocte sol/
stitio & aquilone flāte hauriri:uel circa uindemiā si hauriatur decoqui. Pix ī italia ad ua
sa uino cōdēdo maxime ꝓbatur brutia. Fit e picea resina. In hispania āt e piceastris mi/
nime laudata. Est enī resina hæc amara & arida & graui odore. Differentiā rōemq; faci
endi ꝓximo uolumine demōstrabimus īter arbores feras. Vitia præter supradicta acor:
aut fumidum uirus: aut picis adustio. Experimentum uero si fragmenta sublu
ceāt:ac sub dēte lētescat acore iucūdo. Alia picē indicā maxime ꝓbat:græcia piericam
Virgilius naritiā. Diligētiores admiscēt nigrā masticē: quæ ī pōto bituminis similis
gignitur:& irys radicē oleūq;. Nā cerā accipiētibus uasis cōpertū ē uina acescere. Sed trās
ferre ī ea uasa ī qbus acetū fuerit utilius: quā ī ea ī qbus dulce: aut mulsū. Cato iubet
uina cōcinnari: hoc enī utitur uerbo: cineris lexiui cū defruto cocti pte quadrigētesima
pulegii uel salis sexqlibra. Interi & tuso marmore. Facit & sulphuris mētionē. Resinæ
uero ī nouissimis. Sup omnia addi maturescēte iā uino iubet mustū: qd ille tortiuū ap
pellat. Nos ītelligimus nouissime expressū. Et adiici mustis tīgēdi grā coloris: ut pig/
mentū aliquod uini. Atq; ita pinguius fieri. Tot ueneficiis placere cogitur. Et miramur
noxia esse ī uitiū īclinātes. Expimētū est laminæ plumbeæ mutatis ī eo colos. Propriū
autem īter reliquos liquores uino mulcescere: aut ī acetū uerti. Extantq; medicinæ
uolumina. Et fæx uini siccata recipit ignes: ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius
nitri naturā hēt:easdemq; habet uires. Hoc amplius quo pinguius sentitur.

De cellis uinariis. Ca. XXI

m Agna & collecto iam uino differētia ī cella. Circa alpes ligneis uasis cōdūt: cir
culisq; cigūt: atq; etiā hyeme gelida ignibus rigorē arcēt. Mirū dictu. Sed ali
quādo uisum: ruptis uasis stetere glaciatæ moles prodigii mō quoniā uini na
tura nō gelascit: alias ad frigus stupēs tantum. Mitiores plagæ doliis cōdūt: īfodiūtq;
terræ tota: aut ad portionē situs. Itē cælum prebēt. Alii uero īpositis tectis arcēt. Tra/
dūturq; ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe fenestras obuerti ī aquilonē
oportere: uel usq; ī exortum æqnoctialē. Sterqlinia & arborū radices procul abesse: om
niaq; odoris euitādi: facillimo ī uina trāsitu. Ficos utiq; & caprificos. Doliis etiam in/
terualla dari: ne īter sese uitia serpāt cōtagione uini semper ocissima: Quin & figuras
referre. Ventrosa ac patula minus utilia. Picari oportere orotinus a canis ortu: postea
perfūdi marina aqua aut salsa: ac leui cinere sarmēti ea aspergi: uel argilla aspersa myr
rha suffiri: ipsasq; sæpius cellas. Imbecilla uina demissis ī terram doliis seruāda. Valida
expositis: Nunq̄ implēda. Et quo supsit: passo aut defruto pungēdū, admixto croco:
pice ueteri cū sapa. Sic coopcula doliorum medicāda addita mastice ac pice. Bruma ape
riri uetāt nisi sereno dies. Vetāt austro flāte luna ue plena. Flos uini cādidus ꝓbatur: ru/
bēs triste signū ē: si nō is uini colos sit. Itē uasis īcalescētibus: opericulis ue sudātibus.
Quod celerite florere cœperit: odorēq; trahere: non fore diutinū. Ipsa quoq; defruta ac
sapas cū sit cælū sine luna: hoc ē in syderis eius coitu neq; alio die coq iubēt. Præterea
plūbeis uasis nō æreis: nucibus iuglādibus additis. Eas .n. fumū excipere. Capanie nobi
lissima exposita sub diuo ī cadis uerberari sole luna hymbre ac uētis aptissimū uidetur

De uitanda ebrietate. Ca. XXII

a C si qs diligētius reputet: ī nulla parte operosior uita est: ceu nō saluberrimū
ad potum aquæ liquorem natura dederit: quo cætera omnia animātia utun
tur. At nos uinum bibere & iumēta cogimus: tātoq; opere: tāto labore & īpen
dio cōstat: quod hoīs mētem mutet: ac furorem gignat: milibus scelerum huic deditis tā
ta dulcedine: ut magna pars nō aliud uitæ præmiū intelligat. Quinimmo ut plus ca
piamus: sacco frangimus uires. Et alia irritamēta excogitātur. Ac bibēdi cā etiā uene
na cōficiuntur. Aliis cicutā præsumentibus: ut bibere mors cogat. Aliis pumicis farinā:
& quæ referendo putet docere. Cautissimos ex iis balineis quoq; coqui uidemus: exani

mesq; efferri Iā uero alios lectū expectare nō posse:imo uero nec tunicā.Nudosq; ibi p tinus & anhelos ingētia uasa corripere:uelut ad ostentationē uiriū:ac plene īfundere ut stati euomant:rursusq; huriāt.Idq; iterū tertioq;:tanq̄ ad perdēda uīa geniti: & tāq̄ effundi illa nō possint:nisi p humanū corpus.Ad hæc ptinent pegrinæ exercitatōes& uolutatio in cœno:ac pectorosa ceruicis repādæ ostētatio.Per oīa hæc pdicat̄ sitis q̄ri. Iā uero quæ uasa adulteriis celata tanq̄ p se parū doceat libidines temulentia.Ita uina ex libidine hauriunt̄:atq; ēt præmio inuitat̄ ebrietas.Et si diis placet:emitur alius ut uel quantū biberit tantū edat:& preciū uiolentiæ lege accipit.Alius quantū alea quæ fierit:tantū bibit.Tunc auidi matronā oculi licent̄.Tunc graui produnt̄ marito.Tūc animi secreta pferunt̄.Alii testamenta sua nuncupant.Alii mortifera loquunt̄:redi turasq; p iugulū uoces nō cōtinent:q̄ multis ita īteremptis.Vulgoq; ueritas iam attri buta uino ē:Interea ut optime cadat:solē orientē non uident:ac minus diu uiuunt. Hinc pallor:& genæ pendulæ:oculo℞ ulcera:tremulæ manus:effundentes plena ua sa:& quæ sit pœna præsens:furiales sōni:& inquies nocturna:Præmiūq; sūmum ebrie tatis libido portentosa ac iucundū nefas.Postera die ex ore halitus fetidi:ac fere rerum omniū obliuio:morsq; memoriæ.Rapere se ita uitā prædicant:cū priorē diem quotti die pdant:illi uero & uenientē.Tiberio Claudio principe ante hos.xl. annos institutū ut ieiuni biberent:potusq; uini antecederent cibos:externis & hoc artibus:ac medico℞ placitis nouitate aliqua sese cōmendantiū.Gloriā ac uirtute parthi quærunt.Famam apud græcos Alcibiades meruit.Apud nos cognomē ēt nouellus Tricongius Mediola nensis ad pconsulatū usq; e ptura honoribus gestis:tribus cōgiis (unde & cognomen illi fuit) epotis uno īpetu:spectante miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam se uero:atq; ēt alias sæuo.Sed ipsa iuuenta ad merū pnior fuerat.Eademq; cōmendatōe credidere.L.pisonē urbis romæ curatorē ab eo delectū:q̄ biduo duabusq; noctibus per potationē cōtinuasset apud ipsū iam principē.Nec alio magis Drusus Cæsar regene rasse patrē Tiberiū ferebat̄.Tricongii rara gloria:qn̄ & hæc ars suis legibus constat: n̄ labasse sermone:nec leuatū uomitione:nō altera corporis parte.Dū biberet matutinas obisse uigilias:plurimū hausissa uno potu.plurimū præterea aliis minoribus addidisse optima fide:nō respirasse ī hauriendo.neq; expuisse:nihilq; ad elidendū in pauimētis sonū ex uino reliquisse:diligenti scito legū cōtra bibendi fallacias.Tergilla Ciceronem M.F.binos cōgios simul haurire solitū ipsi obiicit.M.q; Agrippæ a marcido ac temulē to syphum īpactum.Etenim hæc sūt ebrietatis opera.Sed nimirū hanc gloriam aufer re Cicero uoluit īterfectori patrissui.M.Antonio.Is eni ante eū auidissime apprehēde rat hanc palmā:edito ēt uolumine de sua ebrietate:quo patrocinari sibi ausus appro bauit plane (ut equidē arbitror) q̄ta p temulentiā mala terra℞ orbi intulisset:exiguo tpre ante prœliū actiacū illud uolumen euomit.Quo facile intelligat̄ ebrius iā sangui ne ciuiū:& tanto magis eū sitiens.Nāq; & hæc necessitas uitiū comitat̄:ut bibendi cō suetudo augeat auiditatem.Scitūq; est scytarum legati q̄to plus biberint:tanto magis sitire parthos.Est & occidentis populis sua ebrietas:fruge madida.pluribusq; modis p gallias hispaniasq; noībus aliis:sed rōne eadē.Hispanii iam & uetustatē ferre ea genera docuerunt:Aegyptus quoq; e fruge sibi potus similes excogitauit.Nullaq; in pte mū di cessat ebrietas.Meros quippe hauriunt tales succos:nec diluendo ut uina mitigāt: At hercule illic.telus fruges parere uidebatur.Heu mira uitiorum solertia inuentū est queadmodū aqua quoq; inebriaret.Duo sunt liquores corporibus humanis gratissi mi:intus uini:foris olei:arborum e genere ambo præcipui.Sed olei necessarius.Nec se gniter uita in eo elaborauit.Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit ad biben dum.generibus centūnonagintaq̄nq;.Si species uero æstimetur:pene duplici numero excogitatis:tantoq; paucioribus olei.De quo in sequenti uolumine dicemus.

Nature Frugiferaꝝ Arboꝝ. Ca. .I.

LEAM THEOPHRASTVS celeberrimus e græcoꝝ au/ctoribus urbis romæ āno circiter quadrīgētesīoquadrage/simo negauit nisi intra.xl mil.paſ. a mari naſci. Feneſtella uero oīo nō fuiſſe ī italia hiſpania atq; africa. Tarqnio Priſ/co regnāte:ab ānis populi ro. clxxxiii. Quæ nūc peruenit trās alpes quoq; & ī gallias hiſpaniaſq; medias. Vrbis quidā āno qtegeſioqngēto: Appio Claudio Cæci nepote. L. Iunio cōſ. olei libræ duodenæ aſſibus uenire. Et mox āno. dc. octo geſio M. Seruius T. F. ædilis currulis olei denas libras ſingu lis aſſibus præſtitit populo. ro. p totū annū. Minus ea mireť qui ſciat poſt annos. xxii. Cn. Pōpei. iiii. cōſulatu oleū ꝓuinciis italiā miſiſſe. Heſiodus quoq; ī primis cultū agro rū docēdā arbitratus uitā: negauit oleæ ſatorē fructū ex ea pcepiſſe quēq̄. Tā tarda tūc res erat. At nūc etiā in plātariis ferūt: tranſlataꝝq; altero āno decerpūtur baccæ. Fabia nus negat ꝓuenire ī friigdiſſimis oleā: neq; in calidiſſimis. Genera eaꝝ tria dixit Vir/gilius: orchites: & radios: & poſitas. Nec deſiderare raſtros: aut falcē ullā: aut curā. Sine dubio & in iis ſolū maxie cælūq; referre. Veꝝtamē attūdentur ſicut & uites atq; etiam interradi gaudēt. Cōſequēs eaꝝ uindemia ē arſq; uel maior oleo q̄ muſta tēperandi. Ex eadē qppe oliua differūt ſucci. Primū oīm cruda atque nōdum inchoatæ maturitatis: hæc ſapore præſtātiſſimo. Quin & ex ea prima unda preli laudatiſſima: ac deide p dimi nutiones: ſiue (ut nup inuentū ē) exilibus tegulis pede incluſo. Quāto maturior bac/ca: tanto pinguior ſuccus: minuſq; gratus. Optīa aūt ætas ad decerpēdū: iter copiam bonitatēq; incipiēte bacca nigreſcere. Noſtri uocāt drupas: græci uero drypetas. Cæte. ro diſtat an maturitas illa in torcularibus fiat: an ramis. Rigua fuerit arbor: an ſuo tan tum bacca ſucco. Nihilque aliud q̄ rores cœli biberit.

De oleo. Ca. II.

u Etuſtas oleo tediū affert nō item ut uino: plurimūq; ætatis annuo ē: ꝓuida ſi libeat itelligere natura. Quippe temulētiæ naſcētibus uinis uti neceſſe nō ē. Quinimo inuitat ad ſeruandū blanda inueterati caries. Oleo noluit parci: fe citque ueteratū ea neceſſitate ꝓmiſcuum. Et uulgo principatū ni hoc quoque bono optinuit italia toto orbe: maxie agro uenafrano: eiuſq; pre: quæ licinianū fundit oleū unde & liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguēta hāc palmā dedere accomodato ipſis odore. Dedit & palatū delicatiore ſententia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē iter iſtriæ terrā & beticæ par ē. Vicina bonitas ꝓuintiis: excepto afri cæ frugifero ſolo. Cæteris totū id natura cōceſſit. Oleū ac uinū nō inuidit tantū: ſatiſq; gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena: quē in nulla parte uitæ numeroſiorē eſſe docebimus.

De natura oliuæ: & oleæ icipiētis. Ca. III.

o Liuæ conſtant nucleo: oleo: carne: amurca: Sanies eſt hæc eius amara. Fit ex aquis. Ideo ſiccitatibus minima: riguis copioſa. Suus quidē oliuæ ſuccus eſt oleum: idque præcipue ex immaturis intelligimus: ſicut de omphatio docui mus. Augetur oleū ab arcturi exortu ad. xvi. Calen. octob. poſtea nuclei increſcūt: & ca ro. Cū ſitiēti hymbres copioſi acceſſere: uitiatur oleū in amurcā. Huius color oliuā co git nigreſcere. ideoq; incipiēte nigritia minimū amurcæ: āte eā nihil. Et error hominū falſus exiſtimātiū maturitatis initiū: quod ē uitio ꝓximū. Deide q̄ oleū creſcere oliuæ carne arbitranť: cū ſuccus omis in corpus abeat: lignūq; itus grādeſcat. Ergo tum ma

me rigantur. Quod ubi cura multa siue hymbribus accidit: oleū absumit: nisi secuta serenitate: quæ corpus ex tenuet. Omnino eni ut Theophrasto placet ē: olei causa calor. Quare & in torcularibus & iā in macelis multo igni quærit. Tertia ē culpa i parsimonia: qm̄ pp. ipendiū decerpendi expectatur ut decidat oliua. Qui mediū temperamentū in hoc seruant: perticis decutiunt cū iniuria arborꝝ sequentis anni damno. Quippe oliuantibus lex antiquissima fuit. Oleam ne stringito: ne ue uerberato. Qui cautissime agunt harundine leui ictu: nec aduersos ꝑcutiunt ramos. Sic quoq; alterna re fructus cogit decussis germinibus. Nec minus si expetat ut cadat. Hærādo. n. ultra suū tempus absumunt uenientibus alimentū: & detinent locū. Argumentū est ꝙ nisi ante fauoniū collectæ: nouas uires nō resumunt: & difficilius cadunt. Primū ergo ab autūni colligitur initio opere nō natura posia: cui plurimū carnis: mox orchites: qbus olei: post radios. Has eni ocissime occupat æstas: qa sunt tenerrimæ: & amurca cogit decidere. Differunt uero ēt in martiū mensem: callosę: contra humorē pugnaces: ob idq; minimæ: licinia cominia: Contra sergia: quā sabini regiā uocant: nō ante fauonii flatū nigrescentes: hoc ē ad. vi. idus febr. Tunc arbitrat eas maturescere: & quoniā ꝓbatissimū fiat ex iis oleū. Accedere ēt ratio prauitati uidet. Feruntq; frigore sterelitatē fieri: sicut copiā maturitate: cū sit illa bonitas nō temporis: sed generis tarde pūtrescentis in amurcam. Similis error collectā seruandi in tabulatis: nec priusq̄ sudet premendi: cum omni hora oleū decrescat, amurca augeat. Itaq; uulgo nō amplius senas libras singulis modis exprimi dicunt. Amurcæ mensurā nemo agit quāto eo copiosior. reperiat in codē genere diebus adiectis. Omnino i uita error publicus. Tumore oliuæ crescere oleum existimantiū: præsertim cū magnitudine copiā olei nō constare indicio sint quæ tegiæ uocant: ab aliis maiorinæ: & ab aliis babiæ grandissimæ: alioqn minimo succo. Et in ægypto carnosissimis olei exiguū. Decapoli uero syriæ perq̄ paruæ: nec cappari maiores: carne tn̄ cōmendantur. quā ob causā italicis transmarinæ præferunt in cibis cū oleo uincant. Et i ipsa italia cæteris picenæ: & sidicinæ. Sale illæ priuati condiunt. & ut reliquæ amurca sapa ue. Necnō aliquæ oleo suo & sine arte sua cōmendatione pura innatant. Colibandes frangunt: ædēq; hærbarū uiridiū sapore cōdiunt. Fiūt & præcoces feruenti aqua ꝑfusæ: quālibet imaturæ. Mirūq; dulcē succum oliuas bibere & alieno sapore infici. Purpuræ sunt & in iis & i uuis in nigrū colorē transeuntibus. Posiæ sunt & suꝑbe præter iam dicta genera. Sūt & prædulces ꝑ se tantū siccatæ uuis que passis dulciores. Ad modum raræ in africa: & circa emeritā lusitaniæ Oleum ipsū sale uindicat a pinguitudinis uitio. Cortice oleæ cōciso odorem accipit medicatō alia ut uino. Palati gratia nulla est. Nec tam numerosa differentia. Tribus ut plurimū bonitatibus distat. Odor in tenui argutior: & is tamen ēt in optima breuis.

De natura olei. Ca. IIII.

o Leo natura tepefacere corpus: & contra algores munire. Eidem feruores capitis refrigerare. Vsum eius ad luxuriā uertere græci uitiorum omnium genitores in gymnasiis publicando. Notum ē magistratus honori eius octogenis sestertiis strigmenta olei uendidisse. Oleæ honorē romana maiestas magnū præbuit. Turmas equitū idibus iuliis ex ea coronando. Itē minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant: græci uero oleastro olympiæ.

De cultura oliuarum. Ca. V.

u Nc dicemus Catonis placita de oliuis: In calido & pingui solo radinm maiorē: salentinam: orchitem: posiam: sergianam: cominianam: albicerā seri iubet. Adiicitq; singulari prudentia quā earum infimis locis optimā esse dicant. In frigido autem. & macro liciniā. Pingui eni aut feruenti uitiari eius oleū: arborem q; ipsā fertilitate consumi. Musco præterea & robore infestari. Spectare olieueta in fauonium loco expositā solibus censet.

n Ec alio ullo modo laudat condi oliuas optime orchites & positas q̄ uel uirides in muria:uel fractas in lentisco. Oleū q̄ acerbissimū diu optimū fieri. Cætero q̄primū e terra colligēdā. Si iquinata fit laudandā. Siccari triduo satis esse. Si gelēt frigora:quarto die præmendā. Hāc & sale aspergi. Oleū in tabulato minui:deteriusq; fieri. Itē in amurcā:& flagibus. Eæ sunt carnes:& inde fæces. Quare sæpius die decapulādū. Præterea conchas & plūbeas cortinas aere uitiari. Feruētibus omnia ea fieri clausisq; torcularibus:& q̄ minime uentilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua decā enucleis ipsaꝝ ignis aptissimus:& e cortinis in labra fundēdū:ut feces & amurca liquentur. Ob id crebrius uasa mundāda. Fiscinas spōgia tergēdas:ut q̄maxie pura sinceritas cōstet. Postea inuentū ut lauarentur utiq; feruēti aqua. Protinus prelo subiicerētur solidæ. Ita enim amurca exprimitur. Mox trapetis fractæ præmerentur. Iteꝝ premi plus q̄ centenos modios nō probāt. Fructus uocāt. Quod uero post molā primū ē flos fructus. Tres germiniforos a quaternis hominibus nocte ac die premi iustū est.

De oleo factitio. Ca. VII.

n On erat tum factitiū oleū. Ideoq; arbitror nihil a Catone dictū. Nūc eius genera plura. Primūq; persequemur ea quæ ex arboribus fiunt:& iter illas ante omnes ex oleastro: Tenue id:multoq; amarius q̄ oleæ:tantū ad medicamentū utile. Similimū huic inest ex chamelea frutice saxoso. non altiore palmo:foliis oleastro:baccisq;. Proximū fit & e cyci arbore in egypto copiose. Alii scrotonē:alii rhibin:alii sisimū siluestre appellāt. Ibiq; nō pridē. Et in hispania repēte prouenit:altitudine oleæ: caulæ ferulaceo:folio uitiū:semine uuaꝝ graciliū:pallidaꝝq;. Nostri eā uocāt ricinum a similitudine seminis. Coquitur id i aqua:inatansq; oleū tollit̄. At in ægypto ubi abūdat sine igni & aqua sale aspersū exprimitur:cibis fedū lucernis exile. Amygdalinū quod aliqui neopum uocāt:ex amaris nucibus arefactis:& in offā cōtusis aspersū aqua & iterū tusis exprimit̄ Fit & lauro admixto drupaꝝ oleo. Quidāq; e baccis exprimūt tantū. Alis foliis mō. Alii folio & cortice baccaꝝ. Necnō stiracē addūt:aliosq; odores Optima lauras ad id latifolia:siluestris:nigra baccis. Simile ē e myrto nigra:& hæc latifolia melior Tundūtur baccæ aspersæ calida aqua:mox decoquūtur. Alii folioꝝ mollissima decoquūtur in oleo:& exprimūt. Alii deiecta ea in oleū prius sole maturant. Eadē ratio & in satiua myrto:sed præfertur siluestris:minore:semine:quā quidā oxymirsinē uocāt:alii chamemyrsinē:qa coronæ habet similitudinē. Hæc est enim breuis fruticosa. Fit & ex citro:cupresso:nucibusq; iuglādibus:quod caryinon uocant. Malis cædri quod cedreleon. Ex grano quoq; gnidio purgato semine & tuso. Itē lentisco. Nā & cyprinū etiā: e glandē ægyptia ut fieret odoꝝ causa dictū est. Indi etiā ex castaneis & sisama atq; oriza facere dicuntur. Ichthiophagi e piscibus. Inopia cogit aliquando luminū causa & e platani baccis fieri aqua & sale maceratis. Et oenanthinū fit de ipsa oenathe:ut dictū est i unguentis. Gleucino mustū incoquitur uapore lento. Ab aliis sine igne circūdatis uinaceis diebus. xxii. bis singulis promixtis. Cōsumiturq; mustū oleo. Alii non sansucū tantum admiscent:sed etiam preciosiora odoramenta. Et in gymnasiis quoq; conditur odoribus:sed uilissimis. Fit & de asphalto:calamo:balsamo: yri:cardamomo : meliloto: nardo gallico :panace:sansuco:helenio:cinami radice:omnium succis in oleo maceratis expressisq;. Sic & rhodinum e rosis:iuncinum e iunco:quod est rosaceo similimum Item hyoscyamo:lupinis:& narcisso. Plurimum autem in gæypto e raphani semie aut gramine hærbæ quod cortinon uocant. Item e sisama & urtica:quod agrostinum appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole:luna:pruina maceratum. Suis hærbis componunt inter cappadociam & seleuciam:quod seleuticum appellant: neruis admodum utile. Sicut in italia e gummi. E pice fit quod picinum appellant. cum concoquitur uelleribus supra halitum eius expansis atque expressis. Probatum maxime e brutia.

Est enim pinguissima & resinosissima. Color oleo fuluus. Sponte nascitur in syriæ ma ritimis: quod eleomeli uocant. Manat ex arboribus pingue: crassius melle: resina tenui us: sapore dulci: & hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus est ad quædam genera morbo rum. Existimatur & ebori uindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni ro mæ intus oleo repletum est.

De amurca. Ca. VIII.

f Vper omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearea cados que illa imbui: ne bibant oleum. Amurca subigi areas terēdis messibus ut for micæ rimæq; absint. Quin & lutum parietum & tectoria & pauimenta hor reorum frumenti. Vestiarium etiam contra teredines: ac noxia animalia amurca asp gi. Semina frugum perfundi. Morbis quadrupedum arborum quoq; mederi illa effica ci ad ulcera interiora humani quoq; oris. Lora etiam ac: coria oīa & calceamina axes que decocta ungi atq; æramenta contra eruginem. Colorisq; gratia elegantioris & totā supellectilem ligneam: ac uasa fictilia in quis ficum aridam libeat asseruare. Aut si fo lia baccasq; & uirgas myrti aliud ue id genus simile. Postremo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleam si lambendo capra lingua contigerit: depaueritq; pri mo germinatu sterilescere auctor est. M. Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium genera & naturæ. Ca. IX.

r Eliqui arborum fructus uix specie figura ue non modo saporibus succisq; to tiens permixtis atq; insitis enumerari queunt.

Nucum pinearum genera quattuor. Ca. .X.

g Randissimis pineis nucibus altissimeq; a terra suspensis: intus exiles nucleos lacunatis includi tornis uestitos alia ferruginis tunica. Mira naturæ cura molliter semina collocandi. Harum genus alterum tarentinum digytis fragi li putamine auiumq; expositum furto in arbore. Et tertium apium picea satiua nucle orum cute uerius q̄ putamine adeo molli ut simul mandantur. Quartum pitya uocāt e pinastris: singularis remedii aduersus tussim. In melle decoctos nucleos taurini aqui celos uocant. Pinea corona uictores apud isthmum coronantur.

De malo cotoneo. Ca. XI.

h Is proxima amplitudine mala quæ uocamus cotonea: & græci cydonea ex cre ta insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos: prohibentq; crescere parentem. Plura eorum genera. Chrysomella incisuris distincta: colore ad aurum inclina to. Quæ candidiora nostrata cognominata odoris præstantissimi. Est & neapolitanis suus honor. Minora ex eodem genere strutea odoratius uibrant: serotino prouentu. Præcocia uero mustea. Struteis autem cotonea insita suum genus fecere mulutanum quæ sola ex iis uel cruda manduntur. Omnia iam & uirorum salutatoriis cubilibus ī clusa simulacris noctium consiis imposita. Sunt præterea siluestria parua e struteis odo ratissima in sepibus nascentia. Mala appellamus quāquam diuersi persica & granata: quæ in punicis arboribus nouem generum dicta sunt. His acinus sub cortice intus. Lignum illis in corpore. Necnon & quædam e pyris libralia appellata amplitudinem sibi ponderis nomine afferunt.

De persico genera quattuor. Ca. XII.

Ed persicorum palma duracius. Nationum habent cognomen gallica & asia tica. post autumnum maturescunt: æstate præcocia intra. xxx. annos reperta & primo denariis singula uenundata. Supernatia e sabinis ueniunt: popula ria undiq;. pomum innocuum expetitur ægris. preciumq; singulis iam tricenni num ni fuere nullius maiore. Quod miremur quia non aliud fugacius. Longissima nāq; decerpto bidui mora est cogitq; se uenundari.

De pruno genera. xi. C. Ca. XIII.

Ngens poſtea turba prunoꝝ uerſicolor: nigra: candicans. Hordearia appella-
ta a comitatu frugis eius. Alia eodem colore ſeriora maioraq;. aſinina cognoīa
ta a uilitate: Sunt & nigra ac laudatiora: cærina atq; purpurea. Necnon ab ex
terna gente armeniaca: quæ ſola & odore cōmendātur. Peculiariis impudētia nucibus
eſt inſitoꝝ quæ faciē parētis ſuccūq; adoptionis exhibēt appellata ab utroq; nucipru
na. Et hæc aūt & perſica & cærina ac ſilueſtria ut uuæ autūno cadis cōd ta uſq; ad alia
naſcētia ætatē ſibi ꝓrogant. Reliquoꝝ uelocitas cito miteſcētium trāſuolat. Nuper in
betica malia appelari cepunt malis inſita: & alia amygdalina amygdalis: His intus in li-
gno nucleus amygdalæ eſt. Nec aliud pomū ingenioſius geminatū eſt. In peregrinis ar
boribus dicta ſunt dameſcena a ſyriæ damaſco cognomiata: iam pridē in italia naſcen
tia grādiore quāq̄ ligno: & exiliore carne: nec unquā in ruga ſiccata quādo ſoles ſui de
ſunt. Simul dici poſſunt populares eoꝝ mixæ: quæ & ipſæ nūc cœpere romæ naſci inſi
tæ ſorbis. In totū quidē perſica pegrina etiā aſiæ græciæq; eſſe ex noie ipſo apparet: atq;
ex perſide aduecta. Sed pruna ſilueſtria ubiq; naſci certū eſt. Quo magis miror huius
pomi mētionē a Catone non habitā: præſertim cū condenda demōſtraret quædā etiam
ſilueſtria. Nā perſicæ arbores ſero & cum difficultate trāſiere ut quæ in rhodo nihil fe-
rant: quod primū ab egypto eaꝝ fuerat hoſpitium. Falſum eſt uenenata cū cruciatu in
perſis gigni: & pœnaꝝ cauſa a regibus tranſlata: & in ægyptum terra mitigata: Id enim
de perſea diligentiores tradunt: quæ in totū alia eſt: myxis rubeſcentibus ſimilis: nec ex
tra orientem naſci uoluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex perſide propter ſup-
plitia tranſlatam: ſed a Perſeo mēphi ſatam. Et ob id Alexandrū illa coronari uictores
ibi inſtituiſſe in honorē attaui ſui. Semper autem folia habet & poma ſubnaſcentibus
aliis. Sed pruna quoq; omnia poſt Catonē cœpiſſe manifeſtum eſt.

De diuerſis generibus malorū: genera. xxix. Ca. XIIII

Aloꝝ plura ſunt genera. De citreis cum ſua arbore diximus. Medicam autē
græci uocant patriæ nomine. Aeq; peregrina ſunt zinzipha & tuberes: quæ
& ipſa non pridem uenere i italiam. Hæc ex africa: illa ex ſyria. Sex. Papinius
quem conſulem uidimus primus utraq; attulit Diui Auguſti nouiſſimis temporibus
in caſtroꝝ aggeribus ſata baccis ſimiliora quā malis. Sed aggeribus præcipue decora:
quoniam & in tecta iam ſiluæ ſcandunt. Tuberꝝ duo genera. Candidum & a colore ſe
ricum dictum pene peregrina. Sunt & in uno italiæ agro ueronenſi naſcentia: quæ la
nata appellantur. Lanugo ea obducit. Struteis quidem perſiciſq;. Plurimis tamen pe-
culiaræ nomen dedit nulla alia comendatione inſignibus. Reliqua cur pigeat nomīa
tim indicare? cum conditoribus ſuis eternam ꝓpagauerint memoriam: tāquā ob egre-
gium aliquid in uita factum? Ni fallor apparebit ex eo ingenium inſerendi: nihilq; tā
paruū eſſe quod nō gloriā parere poſſit. Ergo habent originē a Matio Geſtioq; & Man
lio: item Claudio a quibus cotoneo īſito. Ab Appio e claudia gēte appiana ſūt cognoīa
ta: Odor ē his cotoneoꝝ: magnitudoq;. Sed claudianis color rubeus. Ac ne qs id ambi
tu ualuiſſe claritatis & familiæ putet: ſunt & ſectiana ab iuentore libertino īſignia ro
tunditate. Cato adiicit quiriana: & quæ tradit in doliis cōdi ſcantiana: Oium āt nup-
rime adoptata ſunt pua gratiſſimi ſaporis quæ petiſia nominātur. Primas nobilitaue
re camerina & græcula. Cætera e cauſis traxere nomē. Germanitatis cohærentia & ge
mella nunquam ſingula in fœtu. A colore ſerica: cognatione melappia: muſtea a cele
ritate miteſcendi. Quæ nunc melimella dicuntur a ſapore melleo. Orbiculata ex figu
ra orbis in rotunditatem circumacti. Hæc in epiro primum proueniſſe argumento
ſunt græci: qui epirotica uocant Mammarum effigie ortomaſtica. A conditione
caſtrati ſeminis: quæ ſpadonia appellant. Belgemella a foliis. Folium enim unum
aliquando & geminū erumpit e latere medio. Celerrime in rugas marceſcūt preānutia

Stolide tument pulmonea: Sūt q̃bus sanguineus ē color: origine ex mori isitu tracta. Cūctis uero q̃ fuerunt ac sole partes rubēt. Sunt & parua grati saporis: atq; ēt acutiora odore siluestria. Id peculiare iprobitatis & acerbitatis cōuitium: & uis tanta ut aciem: gladii pstrigat: Dacis ferme uilissimis nomē: q̃q̃ primis. aduētu decerpiq; ꝑperātibus.

De pyris & insitorū uarietate. Ca. XV.

e Adem cā in pyris taxatur: superba cognoīe: Parua hæc: sed ocissima. Cunctis aūt crustumina gratissima. Proxima iis falerna a potu: quoniā tanta uis sucei abūdat. Lactea hæc uocant̄ i his: q̃ aliis colore nigro donāt syriæ. reliquoꝝ noīa aliter in aliis atq; aliis locis appellant̄. Sed confessis urbis uocabulis auctores suos nobilitauere. Decumiana & ex eo tractū ꝙ pseudo decimianum uocant. Dolobelliana lōgissimi pediculi. pōpeiana cognoīe mãmosa: liceriana: seueriana & q̃ ex iis nata sunt tyriāniana longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra. Paulo supbis maiora. Lateriana anitiana. Post autūnalia acciduo sapore iucunda. Tiberiana appellat̄. quæ maxime Tiberio principi placuere. Colorantur magis sole: grandescuntq; alioquin eadem essent quæ liceriana. Primæ noīa habent serissima omniū amerina: picentina: numantina: alexandrina: numidiana: græca: & in iis tarentina: signina: quæ alii a colore testacea appellant: sicut onychina purpurea. Ab odore myrrapia laurea: nardina. A tempore hordearia. A collo ampullacea & coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitana. Acidula succi: In creta nominum causa est barbaricisq; ueneriisq;: quæ colorata dicunt. Regiisque quæ minimo pediculo. Sessilia patriciis uoconiis uiridibus oblongisq;. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone sūpta: qui & sementina & mustea nominat. Pars hæc uitæ iampridem puenit ad columen expertis cuncta hominibus. Quippe cum Virgilius insitam nucibus arbutum: malis platanū: cerasis ulmum dicat. Nec quicq̄ amplius excogitari potest: nullum certe pomum nouū diu iam inuenitur. Neq; omnia insita misceri fas est sicut nec spinas inseri: quando fulgura expiari ñ queunt. Facile quoque genera insita fuerunt: tot fulgura uno ictu pronuntiant̄. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hymen usq; ad matrē pendent gelu maturescentia. Græca: ampullacea: laurea: sicut in malis amerina. scātiana. Conduntur uero pyra ut uuæ: ac totidē modis: non aliter q̃ in cadis. Præterea quæ pomis proprietas pyris quoq; uini. Similiter iis ægris medentes in escam dant: ac uino & aqua coquuntur: atque plumentarii uicē implent: quod non alia præter cotonea & strutea.

De pomis seruandis & uuis. Ca. XVI.

i N uniuersum uero de pomis seruandis præcipitur. pomaria i loco frigido ac sicco cōtabulari. Septemtrionalibus fenestris sereno die patere. Austros specularibus arcere. Aquilonis quoq; afflatu poma deturpante. Colligi mala post æquinoctium autumnale: neq; ante. xvi. lunam: neq; ante primam horam. Cadiua separari stramētis: storeis: paleis ue sultemi. Rara componi: ut limites parui spiritū æqualem accipiant. Amerina maxime durare: meli mella minime.

De cotoneis pyris & sorbis. Ca. XVII.

o Otoneis interclusis spiramentū omē adimendum: aut incoqui melle ea: imergi ue oportere. punica aqua marina feruente indurari: mox triduo sole siccata: ita ne nocturno rore cōtingant̄ suspendi. Cū libeat uti: aqua dulci perlui. M. Varro & i doliis harenæ seruari iubet & imatura obrui terra i ollis fundo effracto: sed spiritu excluso: ac surculo pice. Sic ēt crescere amplitudine maiore q̃ possint i arbore. Cætera mala foliis ficulneis præterq̃ cadiuis snigula cōuolui: cistisq; uitilibus cōdi uel creta. figulinarū illini. pyra i uasis fictilibus picatis inuersis obrui iter scrobes. Tarētina serissime legi. Anitiana seruari & i passo. Sorba uero & i scrobibus gypsato opculo duū pedū terra supinducta in loco aprico inuersis uasis: & i doliis ut uuas cū ramis suspēdi. E ꝓximis auctoribus qdā altius curā petūt: putariq; stati poma ac uites ad hūc

usu̅ præcipiunt decrescente luna. Post horã diei tertiã cælo sereno aut siccis à uẽtis. Si
militer delegi & ex locis siccis:& ante perfectam maturitatem:addito ut luna infra ter
ram. sic uuas cu̅ maleolo sarmentis ut duro demptis forcipe corruptioribus acinis ĩ do
lio picato recẽti suspẽdi:exclusa omni aura operculo & gypso. Sic & sorba & pyra illitis
oĩum in surculis pice. Dolia ꝓcul ab aqua esse. Quidã sic cu̅ palmite in gypso cõdu̅t:ca
pitibus eius scyllæ ĩfixis utrinq;. Alii etiã uina habẽtibus doliis: dum ne cõtingant ea
uuæ. Aliqui mala ĩ patinis fictilibus fluitãtia:quo genere & uino odorẽ acqri putant.
Aliqui oĩa hæc ĩ milio seruare malu̅t. Pleriq; uero ĩ scrobe duu̅ pedu̅ altitudinis hare
na substrata:& fictili opculo:dein terra opto. Certa qdã etiã figulina uuas alinu̅t: sicca
tasq; sole suspẽdu̅t:in usu diluẽtes cretã. Eandẽ pomis in uino subigunt. Mala uero ge
nerosissima eadẽ rõe crustãt gypso uel cæra. Quæ nisi maturauerit:in cremẽto calicẽ
rumpu̅t. Semp au̅t in pediculos collocãt ea. Alii decerpu̅t cu̅ surculis:eosq; in medullã
sambuci abditos obruu̅t:ut supra scriptu̅ ẽ. Aliis singulis malis pyrisq; singula uasa fic
tilia assignãt:& opcula eoꝝ picata dolio iteꝝ ĩcludu̅t. Necnõ aliqui in floccis capsisq;
quas luto paleato illinu̅t. Alii hoc idẽ in patinis fictilibus. Aliq & in scrobe subiecta ha
rena. ita sicca operiu̅t mox terra. Su̅t qui cotonea cæra põtica illita melle demergãt. Co
lumella auctor in puteos cisternas ue in fictilibus uasis pice diligẽti cura illitis mergi
Liguria maritima alpibus ꝓxima uuas sole siccatas iunci fasciis ĩuoluit:cadisq; condi
tas gypso ĩcludit. Hoc idẽ græci platani foliis:aut uitis ipsius:aut fici uno die ĩ umbra
siccatis:atq; in cado uinaceis ĩterpositis. Quo genere coa uua & berritia seruãtur nulli
us posteritati postferẽdæ. Quidã ut has faciãt in cinere lexiuio tingu̅t protinus q̃ de
traxere uiribus. Mox in sole siccãt. Tum foliis ut supra dictu̅ ẽ inuolutas uinaceis sti
pant. Su̅t qui malu̅t uuas in scobe ramẽtisq; abietis:populi:fraxini:seruare. Su̅t qui sus
pendi procul malis:protinusq; in granariis iubeant:quoniã optime sit operimẽto pul
uis pensilibus. Contra uespas remedio ẽ oleo aspergi ex ore:ut de palmis diximus.

De ficis genera. xxix. Ca. XVIII.

Reliquo genere pomoꝝ ficus ãplissima ẽ. Quedãq; & pyris magnitudie æmu
la De ægyptiæ cypriæq; miraculis retulimus imter externas. Iudea rubet oliuæ
magnitudine rotundior tantu̅ sapore mespili. Alexãdriã hãc ibi uocãt: crassi
tudine cubitali ramosã:materia calidã:lenta sine lacte:cortice uiridi:folio tiliæ:sed mo
li. Onesicritus tradit ĩ hyrcania multu̅ nostris esse dulciores:fertilioresq;: utq; modics.
cclxx. singulæ ferãt. Ad nos ex aliis trãsire gẽtibus chalcidicæ:quaꝝ plura genera. Siq
dem & lydiæ quæ sunt purpureæ:& mamillanæ similitudinẽ mãmaꝝ habẽt. Et calli
strutiæ partim sapore præstãtiores ficoꝝ oĩum frigidissimæ. Nã de africanis quas mul
ti præferu̅t cu̅ctis magna quæstio ẽ:cu̅ id genus in africã nupime trãsierit:patriæ no
men optinẽt. Nã alexãdriæ enixiores. Cãdicãs terina cognoĩe delicata. Nigra & rhodia ẽ
& tyburtina de præcocibus. Su̅t & auctoꝝ noĩa iis. Liuiæ Põpeiæ siccatæ hæ solæ ĩ an
nuos usus aptissimæ cu̅ mariscis:& quas haru̅dinei folii macula uariat. Est & hercula
nea & albicerata:& aratia alba:pediculo minimo latissima. Primo ãt ꝓuenit porphyri
tis lõgissimo pediculo. Comitat̃ eã e minimis & uilissimis popularis dicta. Contra no
uissima sub hyeme maturat̃ chelidonia. Su̅t præterea eadẽ serotinæ & præcoces bifere
alba ac nigra cum messe uindemiaq; maturescẽtes. Serotinæ & a corio appellatæ duro
Ex chalcidicis quaꝝdam trifero ꝓuentu. Tarenti tantum prædulces nascu̅tur:quas
uocant onas. Cato de ficis serendis ita memorat. Ficus mariscas in loco cretoso aut ap
to serito. In loco autem crassiore aut stercorato africanas:sed & herculaneas: sagõtinas
hybernas:telianas atras pediculo longo. Postea tot subire nomina atq; genera: ut uel
hoc solum æstimantibus appareat mutatam esse uitam. Sunt & hybernæ quibusdã ꝓ
uinciis:sicuti mesiæ:sed arte non natura. Paruaꝝ genus arboꝝ post autu̅nu̅ fimo cõte
gunt:deprehẽsasq; ĩ his hyeme grosos:quæ mitiorẽ cælo refossæ cu̅ arbore:atq; ĩ lucẽ

remissæ nouos soles aliosq; q̃ quibus uixere: auidæ tanq̃ iterũ naturæ accipiunt: & cũ uenientiũ flore maturescunt: alieno præcoces ãno: in tractu uel gelidissimo. Sed a Catone appellata iam tũ africana ãmonet & africæ ad ingens documentũ uso eo pomo. Nãq; perniciali odio carthaginis flagrans: nepotũq; securitatis anxius: cũ clamaret ĩ oi senatu carthaginẽ delendã: attulit quodã die in curia præcocẽ ex ea ꝓuintia ficũ. Ostẽdensq; patribus interrogo uos inquit qñ hoc pomũ demptũ putatis ex arbore? Cũ inter oẽs recens eẽ cõstaret, Atq tertiũ inquit ante diem scitote decerptum carthagine: tã ꝓpe a muris habemus hostẽ: Statimq; sumptũ est punicũ tertium bellũ: quo carthago deleta est. Q uãq̃ Catone anno sequente rapto. Q uid primũ in eo miremur? curam ĩgenii: an occasionem fortuitã: celeritatemq; cursus: an uehementiã uiri? Super omnia equidẽ est quo nihil equidẽ duco mirabilius: tantã illam urbẽ & de terrarũ orbe p.cxx. annos urbis æmulam unius pomi argumento euersã. Q uod ñ trebia aut trasimenus nõ cannæ busto insignes romani noĩs perficere potuere. Nõ castra punica ad tertium lapidẽ uallata. Portæq; colinæ adequitans ipse Hãnibal. Tanto ꝓpius carthaginem pomo Cato adiri monuit. Colitur ficus arbor ĩ foro ipso ac comitio romæ nata sacra fulguribus ibi conditis. Magisq; ob memoriã eius quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen. Ita eñi uocabant mãmam. Miraculo ex ære iuxta dicato tanq̃ in comitiũ sponte trãsisset. Adacto nauigio ilico arescit. Rursusq; cura sacerdotũ seritur. Fuit & ante saturni ædẽ urbis anno ducentesimo sexagesimo sublata sacro a uestalibus facto cũ Siluani & Isidis simulacrum subuerteretur. Eadem aũt fortuito sato adiuuit in medio foro: quasi sidẽtia imperii fundamenta ostento fatali. Q uæ Curtius maximis bonis hoc est uirtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Aeque fortuita eodẽ loco ẽ uitis atq; olea umbræ gratia. sedulitate plebeia satæ. Ara inde sublata gladiatorio munere Diui Iulii: qđ nouissime pugnauit in foro. Admirabilis ẽ pomi huiusce festinatio unius in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico & caprificatione. Ca. XIX

c Aprificus e siluestri genere ficus nunq̃ maturescẽs: sed quod ipsa ñ habet aliis tribuens: quoniã ẽ naturalis causaꝝ transitus: atq; e putrescentibus idẽtidem generatur aliqd. Ergo culices parti fraudati alimento in matre: hoc ẽ putri eius tabe ex qua nati ad cognatã uolant: morsuq; ficoꝝ crebro hoc ẽ auidiore pastu aperientes ora eaꝝ. atq; ita penetrantes itus solẽ primo secũ iducunt: cerealesq; auras imittunt foribus aptis. Mox lacteũ humorẽ: hoc ẽ infantiã pomi absumunt. quod fit & spõte. Ideoq; ficetis caprificus ꝑmittit̃ ad rõnẽ uenti: ut flatus euolantes ĩ ficos ferat. Inde reptum ut illatæ quoq; aliunde & ĩter se colligatæ iniicerent̃ fico. Q uod ĩ macroso & aqlonio situ nõ desiderat̃: quoniã spõte arescunt loci situ: rimisq; eadẽ quæ culicũ opera cã ꝑficit. Necnõ ubi multus puluis: quod euenit maxĩe frequenti uia apposita. Nãq; & pulueri uis siccandi: succũq; lactis absorbendi: quæ rõ puluere & caprificatione hoc quoq; præstat: ne decidant absumpto humore tenero: & ꝯũ quadam fragilitate ponderoso. Ficis mollis oĩbus tactus. Maturis frumenta itus: Succus maturescẽtibus lactis ꝑ coctis mellis. Senescunt in arbore. Anusq; distillant. Gũmi lachrymam siccant. Honos laudatas seruat ĩ capsis. Ebuso insula ꝓstantissimas amplissimasq;: & mox in marrucinis. At ubi copia abundat ĩplentur orcæ: in asia cadi: aut in ruspina africæ urbe: panilque simul & obsonii uicẽ siccatæ ĩplent: utpote cũ Cato cibaria ruris oparis iusta ceu lege santiens minui iubet pf ci maturitatẽ: cũ & obsonii uicẽ habeant recentes ficus: Salis siccatis & casei loco uesci nuper excogitatũ est. Ex hoc genere sunt ut diximus cottona & caricæ: quæq; cõscedenti naui aduersus parthos. omen fecere. M. crasso uenales ꝓdicantis uoce cauneæ. Oĩa hæc in albense rus e syria intulit. L. Vitellius q postea censor fuit: cũ legatus in ea ꝓuintia esset nouissimis Tiberri Cæsaris tꝑibus.

De mespilis & eorum generibus tribus. Ca. XX.

m Aloꝝ piroruꝗ generi adnumerent iure mespila atq; sorba. Mespil s tria genera: anthedon: setania: Tertiũ degenerat. Antedoni tamẽsi similius ẽ quod gallicũ uocãt: setaniæ tamẽ maius pomũ. Cãdidi usq; acini: molliore lingno. Anthedoni cæteris minus pomũ: sed odore præstãtius: & quod diutius seruet: Arbor ipsa de ãplissimis. Folia ãteq; decidãt rubescũt. Radices multæ atq; altæ: & ideo iextirpabiles. Nõ fuit hæc arbor ĩ italia Catonis æuo.

De sorbis genera quattuor. Ca. XXI.

s Orbis quadruplex differẽtia. Aliis eni eoꝝ rotunditas mali. Aliis turbinatio pyri. Aliis ouata species: ceu maloꝝ aliquibus. Hæc obnoxia acri odore: & suauitate iucũda: Cæteris uini sapor. Generosissima qbus circa pediculos folia. Quartũ genus torminale appellãt: remedio tãtũ ꝓbabile. assiduũ prouẽtu: minimũq; pomo arbore dissimili: foliis pene platani. Nõ ferũt ãte trimatum ex ullo genere. Cato & sorba sapa cõdi iubet. Ab iis locũ ãplitudine uindicauerũt quæ cessere auctoritati.

De nuce iuglãde. Ca. XXII.

n Vces iuglãdes quãquã & ipsæ nuptialiũ fescenninoꝝ comites: multũ pineis minores uniuersitate. Eadẽq; portiõe ãpliores nucleo Necnõ & honor his naturæ peculiaris: gemino ꝓtectis opermẽto: puluinati primũ calicis. mox lignei putaminis. Quæ cã eas nuptiis fecit religiosas tot mõis fœtu munito quod ẽ uerisimilius: quã quia cadẽdo tripudiũ sonũ ue faciãt. Et has e pside a regibus trãslatas indicio sũt græca nomina. Optimũ quippe eaꝝ genus persicũ atq; basilicõ uocãt: Et hæc fuere prima noĩa. Carion a capitis grauedine ꝓpter odoris grauitatẽ cõuenit dictũ. Tigũtur cortice eaꝝ lanæ: & ruffatur capillus primũ ꝓdeũtibus nucleis: Id cõpertũ infectis tractatu manibus. Pinguescũt: uetustate. Sola differẽtia generũ ĩ putamine duro fragili ue & tenui ac crasso loculoso & simplici. Solũ hoc pomũ natura cõpactili operimẽto clausit. Nanq; sũt bifidæ putaminũ carinæ. Nucleorũq; illis quadripertita distinctio lignea iter cursãte mẽbrana. Cæteris quicquid ẽ solidũ ẽ. Vt i auellanis & ipso nucũ genere: quas antea abellinas patrio noĩe uocabãt. In asia græciaq; e ponto genere: & ideo põticæ nuces uocãt Has quoq; mollis ꝓtegit barba. Sed putamini nucleisq;⁹ solida rotũditas inest. Eæ & torretur. Vmbilicus illis ĩtus ĩ uẽtre medio. Tertia ab iis natura amygdalis tenuiore: se simili iuglãdiũ sũmo operimẽto. Itẽ secũdo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine: & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitat: quoniã græcas noĩat: quas qdam & ĩ iuglãdium genere seruãt. Adicit præterea auellanas: & galbas: prenestinas. quas maxime laudat: & cõditas ollis ĩ terra seruari uirides tradit. Nũc thasiæ & albẽses celebrãtur: & tarẽtinaꝝ duo genera: fragili putamine: ac duro. Quæ sunt ãplissimæ: & minime rotũdæ. Præterea molluscæ putamẽ rũpẽtes: Sũt qui honori nomẽ iterpretẽtur: & Iouis glãdẽ esse dicũt. Nuper cõsularẽ uirũ audiui biferas & iuglãdes nuces se habere profitẽtẽ. De pistaciis & ipsi rettulimus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulq; ĩ hispaniam Flaccus pompeius eques romanus. qui cum eo militabat.

De castaneis genera. octo. Ca. XXIII.

n Vces uocamus & castaneas: quãquã accomodatiores glandiũ generi. Armatũ iis echinato calice uallũ: quod inchoatũ glãdibus. Mirumq; uilissima esse quæ tãta occultauerit cura naturæ. Trini quibusdã partus ex uno calice. cortexq; lẽtus. Proxima uero corpori mẽbrana: & ĩ iis & ĩ nucibus saporẽ ni detrahat̃ infestat. Torrere has in cibis gratius modulantum. Iacturas præstãti ieiunio fœminaꝝ q̃dã imaginẽ panis. Sardibus eæ ꝓuenere primũ. Ideo apud grecos sardianos balanos appellãt. Nã Diuus Tiberius postea balanum nomen imposuit excellentioribus satu factis. Nunc plura eaꝝ genera. Tarentinæ faciles: nec operoso sunt cibo: planæ figura

Rotundior q̃ balanitis uocat̃ purgabilis maxie:& sponte ꝓsiliens. Pura & plana est ex eis & salariana. Taretina minus tractabilis. Laudatior corelliana & ex ea facta: quod di cemus ĩ ĩsitis meterana: quã rubẽs: cortex ꝓfert triãgulis & popularibus nigris: q̃ cocti uæ uocant̃. Patria laudatissimis tarentũ: & in campania neapolis. Cæteræ suũ paulogi gnuntur: scrupulolæ corticis: intra nucleos quoq; ruminatione.

De siliquis & carnosis pomis & moris & de acinis & baccis. Ca. XXIIII.

Aud ꝓcul abesse uident̃: & prædulces siliquæ: nisi ꝗ in his cortex ipse mãdit̃. h Digytoꝝ hoĩs longitudo illis: & interi falcata pollicari latitudine. Glãdes iter poma numerari nõ pñt. Quã ob rẽ in sua natura dicentur. Reliqua carnosi sunt generis: eaq; baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro: alia moris: alia unedoni bus: & alia acinis inter cutẽ succũq; alia myxys: alia baccis: ut oliuis. Moris succus in carne uinosus: trini colores: candidus primo: mox rubẽs: maturis niger. In nouissimis florent. Inter prima maturescunt. Tingunt manus succo. Maturæ ruunt: acerbæ mi nime. In hac arbore ingenia ꝓfecerunt: nec noĩbus: nec insitis: nec alio mõ q̃ Pompeii Magnitudine differũt mora ostiensia: & tusculana. Romæ nascunt̃ & in rubis multũ differente callo. Aliud corpus ẽ e terrestribus fragis. Aliud cõgeneri eoꝝ unedoni: qd̃ solũ pom ĩ simile frutici terræq; gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno mature scit: pariterq; floret subnascẽs: & prior coquitur. Mas sit an fœmina sterilis iter auctores nõ constat.. Pomũ inhonoꝝ: ut cui nomen ex argumẽto sit uinũ tantũ edendi. Duo bus tñ hoc noĩbus appellant græci comaron & memecylon. Ex quo apparet totidẽ esse genera & apud nos. Alio noĩe arbutus uocatur. Iuba auctor ẽ quinquagenũ cubitorũ altitudine ĩ arabia eẽ eas. Acinoꝝ quoq; magna ẽ differentia. Primũ iter uuas ipsas cal lo: teneritate: crassitudine: iteriore ligno aliis paruo: & aliis ẽt gemino q minime feraces musti. Plurimũ uero differũt hederæ sabuciq; acini. In figura ẽt punici angulosi quip pe soli: nec cutis ulla singulis: præter cõmunẽ quæ ẽ candida: totisq; succus & caro est iis præcipue quibus paruulũ inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ nãq; sũt oli uis: lauris: & alio modo loto: cornis: alia myrtis: lẽtisco. Aqfolio eni ac spinæ sine succo Medioq; etiam non genere inter baccas acinosq; cerasis. Pomum iis primo candidum: & fere omnibus baccis: mox aliis uirescit: ut oliuis: lauris. Rubet uero moris: cerasis: cor nis. Deinde nigrescit moris: cerasis: oliuis.

De cerasis genera octo. Ca. XXV.

c Erasi ante uictoriã mithridaticã. L. Luculli nõ fuere in italia. At urbi ãno sex centesimo octogesimo is primũ uexit e ponto: annisq;. cxx. trans oceanum ĩ britaniã ꝑuenere. Eadẽ ut diximus in ægypto nulla cura potuere gigni. Cera sorũ aproniana maxime rubent. Nigerrima sũt ut actia. Cæciliana uero & rotunda. Iu lianis gratus sapor: sed pene tantũ sub arbore sua: adeo teneris: ut gestatũ non tolerent Principatus duricianis: quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero lusitanis. In ri pis ẽt rheni. Tertius is colos e nigro ac rubenti uiridiq; similis maturescentibus semp. Minus qnquẽnio ẽ ꝗ prodire quæ uocant laurea: nõ igratæ amaritudinis isitæ ĩ lau ro. Sunt macedonica paruæ arboris raroq; tria cubita excedentis. & minore ẽt nũc fru tice chamecerasi. Inter prima hoc e pomis colono gratiã annuam refert. Septẽtrione fri gidisq; gaudet. Siccatur etiam sole: conditurq; ut oliua cadis.

De corno & lentisco. Ca. XXVI

q Væ cura & cornis atq; lentisco adhibetur: ne qdnõ hoĩs uentri natũ esse ui deatur. Miscentur sapores: & alio alius placere cogitur. Miscent̃ uero & terre que cæli tractus. Inq; alio cibi genere india aduocatur: in alio ægyptus: cretæ cyrenæ: singulæque terræ. Nec cessat in ueneficiis uita: dummodo omnia deuoret. pla nius hoc fiet in hærbarum natura.

De generibus succorum & de odore. Ca. XXVII.

Nterim quæ sũt cõmunia & pomis omnibusq; succis saporũ genera tresdecĩ
i reperiunt᷑:dulcis :suauis pinguis:amarus:austerus:acer:acutus:acerbus:aci
dus :salsus .Præter hæc tria genera sunt mirabili maxime natura.Vnũ ĩ quo
plures pariter sentiunt᷑ sapores:ut uinis .Nãq; in iis & austerus & acutus & dulcis &
suauis:omnes alieni. Alteꝝ est genus ĩ quo sit & alienus qdẽ:sed & suus quidã & pecu
liaris:ut ĩ lacte .Siquidẽ inest ei quod tamen iure dici nõ põt dulce:& pingue & sua
ue optinẽte lenitate:quæ ipsa succedit ĩ saporis uicẽ.Nullus hic aquis:ne succus qdẽ
ut tamẽ eo ipso fiat aliquis:ac suum genus faciat.Sẽtiri quidẽ aquæ saporẽ ullũ suc-
cũ ue uitiũ est.Magnũ his omnibus ĩ odore momẽtũ & magna cognatio q & ipse nul
lus est aquis:aut si sentitur omnino uitium est.Miꝝ tria naturæ præcipua elementa
sine sapore esse sine odore sine succo:aqua aer ignis.

De succis fructuum & arborum :& coloribus :& odoribus : & natura.
pomorum :& de commendatione fructuum: Ca. XXVIII.

Ergo succoꝝ uinosus pyro:moro:myrto :Minime quod miremur uuis.At pĩ
e guis oliuæ :lauro :nuciiuglandi :amygdalis .Dulcis uuis :ficis palmis. Aquo
sus prunis. Magna ẽ & ĩ colore succi differentia.Sãguineus moris:cerasis:cor
nis :uuis nigris .Idem albis cãdidus.Lacteus ĩ capite ficis :ĩ corpore ñ itẽ spumeus.ma
lis.Nullus persicis :cũ præserti duracina abũdet succo:Sed quis eius ullum dixerit co-
lorem?sua in odore miracula. Malis acutus.Persicis dilutus.Dulcibus nullus Nã &
uinum tale sine odore :Tenue: odoratius .Multoq; celerius talia ad usum ueniunt q̃
pinguia :Quæ odorata nõ eodẽ ĩ gustu tenera:quia nõ sũt pariter odor & sapor.Quã
ob rẽ citreis odor acerrimus .Sapor asperimus quadãtenus & cotoneis .Nullusq; odor
ficis.Et hactenus sint spẽs ac genera pomoꝝ .Naturas arctius colligi par ẽ: Alia siliqs
gignũtur :ipsis dulcibus : semẽq; cõplexis amaꝝ Cũ ĩ pluribus semina placeant :in
siliqua dãnent᷑ . Alia baccis :quaꝝ ĩtus lignũ & extra caro :ut oliuis cerasis .Aliquarũ
intus baccæ :foris.lignũ :ut in his quæ in ægypto diximus gigni .Quæ baccis natu
ra :eadẽ & pomis .Alioꝝ ĩtus corpus & foris lignũ :ut nucũ .Aliis foris corpus ĩtus li
gnum:persicis:& prunis:uitiũq; cinctum fructu:cum fructus alibi muniaturuitio.
Putamine clauduntur nuces. Corio castaneæ: Detrahitur hoc iis. At in mespilis
manditur .Crusta teguntur glandes .Cute uuæ .Corio & membrana punica.
Carne:& succo mora cõstãt .Cute & succo cerasi .Quædam stati a ligno recedũt:ut
nuces & palmæ Quædã adherẽt ut oliuæ lauroq;.Quorũdã generi utraq; e natura:
ut psicis .Eteni duracinis adhæret corpus:e lignoq; auelli neqt :cũ ĩ cæteris facile sep
etur.Quibusdã nec ĩtus nec extra lignũ:ut ĩ palmaꝝ genere. Aliquoꝝ lignũ .ipsũ in
usum & pomi uicẽ ut genera myxis :quã ĩ ægypto gigni diximus.Quoꝝdã extra ge
mina geminãt᷑ uitia:ut ĩ castaneis :amygdalis :nucibusq; iuglãdibus.Quoꝝdã natu-
ra trigemina est:corpus :deide lignũ rursusq; semẽ ĩ ligno ut psicis.quædã ĩter se den
sa ut uuæ:sorba quæ ramos circũdata ex oĩ parte uuaꝝ mõ degrauãt :Alia.rara ut ĩ
persicis .quædam aliõ cõtinent᷑ ut granata. Depẽdẽt alia pediculis ut pyra. Alia race-
mis ut uuæ :palmæ. Alia & pediculis & racemis:ut hederæ sambuci. Alia ramo adhæ
rent ut in lauro quædã utroq; mõ:ut oliuæ.Nã & breues pediculi & longi.quædam
uasculis cõstant:ut punica :& mespila:lotosq; ĩ ægypto & euphrate .Iã uero diuersa
gratia & commendatio.Carnæ palmæ placent.Crusta thebaicæ.Succo uuæ & caricæ.
Callo ipyra ac mala.Corporemelimela .Mora cartilagine. Nuclei grano.quædã ĩ ægy
pto cute caricæ.Detrahitur hæc ficis uirentibus ut putamen.Eadem in.siccis maxime
placet .In papyris :& ferulis spinaq; alba caulis ipse pomum est.Sunt & ficulni caules
In fruticoso genere cum .caule capparis .In siliquis uero quod manditur quid nisi li
gnum ẽ.Non omittendam seminis earum proprietas .Nam neq; corpus neq; lignum
nec cartilago dici potest :neq; aliud nomen inuenit.

De myrto genera eius.xxix. Ca. XXIX.

f Vccorum natura præcipuā admiratione in myrto habet.Quando ex uua omniū olei uiniq; bina genera fiunt.Itē myrtidanū ut diximus.Et alius usus baccæ fuit apud antiquos:anteq̄ piper reperiret:libæ optinens uicē.Quodā etiam generosi obsoni nomine inde tracto:quod etiam nunc myrtatū uocatur.Eademq; origione apro℞ sapor cōmendatur:plerūq; ad intinctus additis myrtis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo quod e ceraunis montibus īcipit.Primum celcei i Elpenoris tumulo uisa traditur:græcūq; ei nomen remanet:quo peregrinam esse apparet.Fuit ubi nunc roma est iam tum cū conderetur.Quippe ita traditur myrtea uerbena romanos sabinosq; cum ꝓpter raptas uirgines dimicare uoluissent depositis armis pacificatos in eo loco qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet.Cluere enim ātiqui pugnare dicebant.Et in ea quoq; arbore suffimenti genus habetur.Ideo tn̄ electa:quoniā cōiunctioni & huic arbori præest Venus.Haud scio an primæua ēt omnium ī locis publicis romæ sata sit:fatidico quidem & memorabili augurio.Inter antiquissima namq; delubra habetur.Quirini hoc est ipsius romuli.In eo sacræ myrti fuere duæ añ ædē ipsam p longum tp̄us.Altera patricia appellata:altera plebeia.Patricia multis annis p̄ualuit.Flaccescente plebeia exuberans ac læta:q̄diu senatus quoq; floruit:illa ingens.Plebeia torrida ac squalida.Quæ postq̄ eualuit flaccescente patricia marsico bello:lāguida auctoritas patrū facta est.ac paulati in sterilitatem emarcuit maiestas.Quin & ara uetus fuit Veneri myrteæ:quā murtium uocant.Cato tria genera myrti ꝓdidit.cādidā:nigram.cōiugalem:fortassis a coniugiis ex illo cluacinæ genere.Nunc & alia distinctio satiuæ aut siluestris:& in utraq; latifoliæ.In siluestri propria oxymyrsie.Satiuarum genera topiarii faciunt.Tarentinā folio minuto:nostratem patulo:exoticam densissimo:senis foliorum uersibus.Hæc non est in usu.Ramosa utraq; alia. Coniugalem existimo nunc nostratem dici.Myrtus odoratissima est in ægypto.Cato docuit uinū fieri e nigra:siccata usq; in ariditatem in umbra:atq; ita mulso indita.Si n̄ siccent̄ baccæ oleum gigni.Postea compertū & ex albana uinū fieri albū.Duobus sextariis myrti tusæ in uini tribus heminis maceratæ expressæq;.Folia & p se siccantur in farina ad ulcerum remedia in corpore humano leniter mordaci puluere:ac infrigerandis sudoribus.Quinimo oleo quoq; mirum dictu inest quidā uini sapor:simulq; piguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina:saccis ante perfusis.Retinet quippe fæcem:nec præter purum liquorem transire patitur:datq; se comitē præc pua cōmendatōne liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ modo uiatori prosunt in longo itinere pediti.Quin & uirgæ annuli expertes ferri inguinum tumori medentur.Bellicis quoq; se rebus inseruit triumphansq; de sabinis postumius Tubertus in consulatu:qui primus omniū ouans ingressus urbem est:quoniam rem leuiter sine cruore gesserat.Myrto Veneris uictricis coronatus incessit:optabilemq; arborem etiam hostibus fecit.Hæc postea ouantiū fuit corona:excepto.M.Crasso qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius auctor est curru quoq; triumphātes myrtea corona usos.L.piso tradit papyriū Nasonem qui primus in monte albano triumphauit de corsis myrto coronatū ludos circenses spectare solitum.Auus maternus Africani sequētis hic fuit.M.Valerius duabus coronis utebatur laurea & myrtea:qui & hoc uouerat.

De lauro genera.xiii. Ca. XXX.

L Aurus triumphis proprie dicatur:uel gratissima domibus.Ianitrix Cæsarum pontificumq;:quæ sola & domos exornat:& ante limina excubat.Duo eius genera tradit Cato:delphican & cypriam.pompeius Leneus adiecit quā mustacem appellauit:quoniā mustaceis.subiiceretur.Hanc esse folio maxio: flaccidoq; & albicāte.Delphicā æq̄li colore uiridiorē:maximis baccis atq; e uiridi rubētibus.Hac uictores delphis coronari:& triūphātes romæ.Cypriā eē folio breui:nigro p margīes ibri

Laurꝰ dicitur in delphicā cypriā mustacē.

cato crispam. Et postea accessere genera cuius hanc siluestrem laurum aliqui intelli/ gũt nonnulli sui generis arborem. Differt color. Est enim cærulea bacca. Accessit & re gia: quæ cœpit Augusta appellari amplissima & arbore & folio: baccis gustatu quoq; non aspero. Aliqui negant eandem esse: & suum genus regiæ faciunt longioribus foli is latioribusq;. Iidem in alio genere bacaliam appellant hanc quæ uulgatissima : ẽ bac carumq; fertilissima. Sterilem uero earum (quod maxime miror) triumphalem: eaque dicunt triumphantes uti: nisi id a Diuo augusto cœperit: ut docebimus: ex ea laurũ quæ ei missa e cælo minima est altitudine: folio crispo: ac breui quæ inuenitur rara Accedit in topiario opere taxa excrescente in medio folio paruulo: ueluti lacinia folii Et sine ea spadonia mira opacitatis patientia. Itaq; quantalibeat sub umbra solum ĩ plet. Est & camedaphne siluestris frutex: & alexandrina: quam aliqui idæam: alii hip poglotchiõ. alii daphnem: alii carpophylũ: alii hypelatem uocant. Ramos spargit a ra dice dodrantales topiarii: ac coronarii operis: folio acutiore quam myrti: molliore & candidiore. Maiore semine inter folia rubro. Plurima in ida circa & heracleam põti: nec nisi in montosis. Id quoque quod danaides uocatur genus in nominum ambitu est. Alii enim pelasgum: alii euptalõ: alii cephalõ. Alexandri uocant. Et hic frutex est ramosus: crassiore ac molliore quam laurus folio. Ex cuius gustatu accendatur os: thu ris baccis e nigro ruffis. Notatum antiquis nullum genus lauri in corsica fuisse: qd̃ nunc satum & ibi prouenit Ipsa pacifera: ut quam prætendi etiam inter armatos ho/ stes quietis sit indicium. Romanis præcipuæ lætitiæ uictoriarumq; untia. Additur lit teris: & militum lanceis. pilisq;. Faces imperatorum decorat. Ex iis in gremio: Iouis op timi maximi deponit: quotiens lætitiam uictoria nouam attulit. Idq; non quia perpe tuo uiret nec quia pacifera ẽ præferenda utiq; myrto & oleæ est: sed quia spectatissima in monte pernaso. Iõq; etiam grata Apollini: assuetis eo dona mittere iam & regibus ro manis teste. L. Bruto. Fortassis etiam in argumentum: quoniam ibi libertatem publi cam: is meruisset: lauriferam tellurem illam obsculatus ex responso. Et quia satarum receptarumq; in domos fulmine. sola non icitur. Ob has causas equidem crediderim honorem eis habitum in triumphis potius: quam quia suffimentum sit cædis hostium & purgatõ ut tradit Massurius. Adeoq; in profanis usibus pollui laurum & oleam fas non est: ut ne propiciandis quidẽ numinibus accendi ex iis altaria aræ ue debeãt. Lau rus quidem manifesto abdicat ignes crepitu: & quadam detestatione. Interaneorum etiam uitia & neruorum ligno torquente. Tiberium principem tonante cælo corona ri ea solitum ferunt contra fulminum metus: Sed & circa Diuum Augustum euenta eius digna memoratu. Namq; Liuiæ Drusillæ quæ postea Augusta matrimonii nomẽ accepit: cum pacta esset illi Cæsari: gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit ĩ gremium illæsam. Intrepideq; miranti accessit miraculum: quoniam tenentẽ rostro laureum ramum onustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolẽ iussere arus pices: ramumq; eum seri: ac rite custodiri. Quodq; factum est in uilla Cæsarum fluuio tiberi imposita iuxta nonum lapidem flamminia uia: quæ ob id uocatur ad gallinas. Mireq; silua prouenit. Ex ea triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit. coro/ namq; in capite gessit. Ac deinde imperatores Cæsares cuncti. Traditusq; mos est ra mos: quos tenuerunt serendi. Et durant siluæ nominibus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum latina lingua nomen imponitur uiris. Vni/ usfolia distinguntur appellatione. Lauream enim uocamus. Durat & in urbe im positum loco: quando lauretum in auentino uocatur: ubi silua lauri fuit Eadem pu rificationibus adhibetur: testatumq; sit obiter & ramo eam seri: quoniã dubitauere. De mocritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

GAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XVI.

PROHEMIVM.

Siluestrium arborum naturæ. Ca. .I.

p OMIFERAE arbores quæque mitioribus succis uolupta tem primæ cibis attulerunt:& necessario alimento delicias ĩmiscere docuerunt. Siue ille ultro siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & cõnubio. Idq; minus etiam fe ris uolucribusq; dedimus: intra prædictas constant. Primũ erat narrare glandiferas quoq;: quæ primo uictum morta lium aluerunt nutrices inopis ac feræ sortis: ni præuerti co geret admiratio usu comperta: quænam qualisque esset ui ta sine arbore ulla sine frutice uiuentium.

Gentes sine arbore:& miracula ĩ septemtrionalis regionis arboribus. Ca. II

d Iximus & in oriente quidem iuxta oceanum cõplures ea necessitate gentes. Sunt uero & ĩ septẽtrione uisæ nobis caucoꝝ: qui maiores minoresq; appellã tur. Vasto ibi meatu perpetuis bis dierũ noctiũq; singularũ ĩteruallis effusus in ĩmensũ agitur oceanus æternã operiens rerũ naturæ controuersiã: dubiumq; terræ sit: an pars maris. Illic misera gens tumulos optinet altos: aut tribunalia structa mani bus ad experimenta altissimi æstus. casis ita impositis: nauigantibus similes: cũ integãt aquæ circũdatæ naufragiis. Cum uero recesserint: fugientes cum mari pisces circa tu guria uenantur. Hon pecudes hos habere non lacte ali: ut finitimos. Ne cum feris qui dem dimicare contingit omini procul abacto frutice. Vlua & palustri iunco funes ne ctunt ad prætexenda piscibus retia. Captũq; manibus lutum uentis magis q̃ sole: siccã tes. Terra cibos & rigentia septemtrione uiscera sua urunt. Potus non nisi ex hymbre seruato scrobibus in uestibulo domus: Et eæ gentes certe si uincantur hodie a populo ro. seruire se dicunt. Ita est profecto: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud ĩ siluis mi raculũ in tota reliqua germania referunt: adduntq; frigori umbras: altissime tamen. Haud procul supradictis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa opt nẽt quer cus maxima auiditate nascendi suffossæq; fluctibus aut propulsæ flatibus uastas com plexu radicum insulas secum auferunt. Atq; ita libratæ stantes nauigant ingentiũ ra moꝝ armamentis. Sæpe territi classibus nostris: cũ uelut de industria fluctibus agerent̃ ut ĩ ꝓspectu stantes noctu: iopesq; remedii illæ prœliũ nauale aduersus arbores mirẽt.

De hyrciniæ siluæ magnitudine. Ca. III.

IN eadẽ septẽtrionali plaga hyrciniæ siluæ roboꝝ uastitas ĩtacta & cõgẽita mũ do ꝓpe ĩmortali sorte miracula excedit. Vt alia omittant̃ fide caritura. Cõstat attolli colles occursãtiũ ĩter se radicũ: repcussu. Aut ubi secuta tellus nõ sit: arcus ad ramos usq;: & ipsos ĩter se rixãtes curuari portaꝝ patẽtiũ mõ ut turnas equũ trãsmitãt.

De glandiferis. Ca. IIII.

g Landiferi maxime generis omnes: quibus honos apud romanos perpetuus.

De ciuica corona:& qui frondea corona donati. Ca. V.

h Inc ciuicæ coronæ militũ uirtutis ĩsigne clarissimũ. Iampridẽ uero & clæmẽ tiæ ĩpatorũ postq̃ ciuiliũ belloꝝ ꝓfanatiõe meritũ cœpit uideri ciuẽ non occi dere. Cedũt iis murales uallaresq;:& aureæ: q̃q̃ pcio ãtecedẽtes. Cedũt & rostra tæ: quis ĩ duobꝰ maxĩe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dant e magno Pompeio. Itẽq;. M. Agrippa tribuẽte Cæsare e siculis: quæ & ipsa piratica fuere. Antea rostra nauiũ tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo ro. corona imposita.

Ciuica corona

Postq̃ uero tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere: postq̃ uires ex publico in priuatum magis singulisq; ciuiũ quæri:& sacrosancta omnia profana fecere:tum a pedibus eorũ subiere in capita ciuiũ rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ. Sed ciuicã genere humano accepit ipse. Antiquitus quidẽ nulla nisi deo dabatur. Ob id Homerus cælo tãtum eas & prœlio uniuerso tribuit. Viritim uero ne in certamine quidez ulli. Feruntq; primũ oĩum Liberũ patrem imposuisse capiti suo ex hedera. Postea deorũ honori sacrificantes sumpsere uictimis simul coronatis. Nouissime & in sacris certaminibus usurpatæ:in quibus hodieq; nõ uictori dant:sed patriã ab eo coronari pronũtiat. Inde natum ut etiam triũphaturis cõferrentur in templis dicandæ. Mox ut & ludis darentur. Lõgum est:nec ex institutione opis differere quisquam romanorũ primus accepérit. Neq; eni alias nouerant q̃ bellicas. Quod certum est uni gẽtium huic plura sunt genera q̃ cũctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostiliũ q̃ fidenã primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilii regis fuit. P. Decium patrem tribunũ militum frõdea donauit exercitus ab eo seruatus:imperatore Cornelio Cosso cõsule sãnitium bello. Ciuica iligna primo fuit:postea magis placuit ex æsculo Ioui sacrum. Variataq; in hoc cũ quercu ẽ:ac data ubiq; quæ fuerat:custodito tamen honore glandis. Additæ leges arctæ: & ideo supbæ:quasq; cõferre libeat cũ illa græcorũ sũma:quæ sub ipso ioue datur. Quiq; patriæ muros primus scandens audentem irrũpere occidit. Quiq; ciuem maluit seruare q̃ hostem occidere. Vtq; eum locum in quo sit actum optineret hostis eo die. Vtq; seruatus fateatur:alias testes nil prosunt. Vt ciuis fuerit. Auxiliis quamuis rege seruato: decus id non dant. Nec crescit honos idem imperatore seruato: quoniam conditores in quocunque ciuem summum esse uoluerunt. Accepta licet uti ꝑpetuo ludis. Induenti semp assurgi etiã ab senatu in more est. Sedendi ius in ꝓximo senatui. Vacatio munerum oĩum ipsi:patriq; & auo paterno. Xiiii. eas accepit Sicinius dentatus ut rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de parte accipere noluit apud trebiam. O mores æternos:qui tãta opa honore solo donauerunt. Et cũ reliqs coronas auro cõmendarent:salutẽ ciuis iis in precio esse noluerũt:clara professione:seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande genera tredecim. Ca. VI.

Glandes opes esse nũc quoq; multarũ gentium etiã pace gaudẽtiũ constat. Nec nõ & inopia frugum arefactis molitur farina:spissaturq; in panis usum. Quin & hodie p hispanias secundis mensis glans infertur. Dulcior eadẽ in cinere tosta. Cautum est præterea lege. xii. tabularum:ut glandem in alienum fundũ procidentem liceret colligere. Genera earum multa. Distant fructu:situ:sexu:sapore. Nãq; alia fageæ glandi figura:alia quernæ:& alia ilignæ. Atq; inter se quoq; generũ singulorũ differentiæ. Prærerea sunt aliæ siluestres:aliæ placidiores:quæ culta optinẽt. Iam etiam ĩ mõtosis planisq; distant. Sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi:ut qua obsessos etiam homines durasse in oppido chio tradit Cornelius Alexander. Genera distinguere nõ datur nominibus quæ sunt alia alibi. Quippe cum robur quercũq; uulgo nasi uideamus:sed æsculum non ubiq;. Quartam uero generis eiusdẽ quæ cerrus uocatur ne italiæ quidem maiori ex parte notam esse. Distinguens ergo proprietate naturaq;:& ubi res coget etiam græcis nominibus utendũ.

De sagina glande & reliqs glandibus:& carbone & pastu porcorũ. C. VII.

Fagi glãs nucleis similis:triãgula cute ĩcluditur. Foliũ tenue: ac leuissimũ: populo simile:celerrime flauescẽs:& media pte plerũq;. Gignẽs supne puulã baccã uiridẽ:cacumine aculeatã. Fagi glãs muribus gratissima est: & iõ aĩalis eius una ꝓuentus. Glires quoq; saginat. Expetit & turdis. Arborũ fertilitas oĩum fere alternat:sed maxime fagi. Glãde quæ ꝓprie ĩtelligiť:ferunt robur:quercus:æsculus: cerrus: ilex:suber. Cõtinẽtur hispido calice p genera plus minus. Itẽ cõplectẽte folia pter ilicẽ:

Viritim

grauia: carnosa: pcera: sinuosa latebris. Nec cũ cadunt flauescẽtia: ut fagi. Pro differẽtia generũ breuiora uel longiora: Ilicis duo genera. Ex iis in italia folio nõ multũ ab oleis distant. Milaces a quibusdã græcis dictæ: in puintiis aquifoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gratilior. Quã Homerus aculon appellat: eoq; noie a glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atq; grandissima. Mox æsculo. Nã roboris parua. Cerro tristis. horida: echinato calice ceu castaneæ. Sed in querna alia dulcior: molliorq; fœminæ: maris spissior. Maxime aũt probant latifoliæ ex argumẽto dicte. Distant aũt inter se magnitudine & cutis tenuitate. Itẽ qđ aliis subest tunica rubigine scabra: aliis protinus candidũ corpus. Probat & ea: cuius in balano utrinque ex longitudine extrema lapidescit i duriciã. Melior cui in cortice q̃ cui in corpore. Vtrũq; nõ nisi mari. Præterea aliis ouata: aliis rotunda: aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior cãdidior ue qui pfertur. Amaritudo in extremitatibus: mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas pceritasq; differentiã habet. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert: hemeris uocatur: breuior: & in orbẽ camosa: alasq; ramorũ crebro cauata. Fortius lignũ quercus habet & icorruptius: ramosa & ipsa. Procerior tamẽ & crassior caudice. Excelsissima aũt egilos in cultis amica. Ab hac pxime latifoliæ pceritas: sed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia est. Quã ob rẽ solido utuntur carbone. ærariorũ tantũ officinis cõpendio. Quoniã desinente flatu ptinus emoriens sæpius recoquitur. Cætero plurimis sintillis. Idẽ e nouellis melior. Acerui cõfertis paleis recentibus luto caminant: accẽsaq; strue cõtis pungit durescẽs calx. Atq; ita sudorẽ emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta: cui crassissimus cortex atq; caudex: & plerũq; cauus fungosusq;. Nec alia putrescit ex hoc genere: etiã cũ uiuit. Quin & fulmine sæpissime icit: quis altitudinẽ nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas habet. Eidẽ raro glans & cũ tulerit amara. Quã pter sues nullũ attingit animal. Ac ne eæ quidẽ si aliud pabulũ habeit. Hoc quoq; inter reliqua neglectæ religionis ẽ: qđ emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hylarẽ facit: carnẽ coctibilẽ ac leuẽ: & utilem stomaco. Iligna suẽ angustam: nitidam: strigosam: ponderosam. Querna diffusam & grauissimam: & ipsa glandium æque dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius: nec ex alia solidiorem carnem: sed duram. Illigna tentari sues: nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri æsculo: robore: subere. Quæ glandem ferunt omẽs & gallam. Alternisq; annis glandem. Sed gallam hemeris optimam: & coriis perficiendis aptissimã Similem huic latifoliam: sed leuiorem multoque minus probatam: Fert & nigram Duo enim genera sunt. Hæc tingendis utilior.

De galla: & q̃ multa præter glandem eædem ferant arbores. Ca. VIII.

Nascitur autem galla sole de geminis exeunte erumpens noctu semper uniuersa. Crescit uno die causa didior. Et si excepta est æstu arescit protinus: neq; ad iustum incrementum peruenit: hoc est: ut nucleum fabæ magnitudinem habeat. Nigra diutius uiret: crescitq; ut interdum mali compleat magnitudinem. Optima comagena. Deterrima ex robore. Signum eius quod cauerenæ translucent. Robur præter fructum plurima alia gignit. Namq; fert & gallæ utrumque genus & quædam ueluti mora: ni distarent arida duricia plerumque tauri caput imitantia: quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ nucibus nõ absimiles: intus habentes flocculos molles: lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrãt: sicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulam cum capilo uerno tempore tamen melligeni succi. Gignunt & alii ramorum eius pilulas corpori non pediculo adhærentes: candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate dispersa. Media cocci calorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & culices gignit. Necnon & e foliis conuolutas pilulas: & in folio rubentes. Aquosos nucleos candicantes & translucidos: quamdiu molles sint in quibus & culices nascuntur: maturescunt in modum.

Erunt robores & canchryn:ita uocat̃ pilula in medicina urendi uim habens. Gignit̃ & in abiete:larice:picea:tilia:nuce:platano:postq̃ folia cecidere hyeme durans.Cõtinet nucleũ pineis simile.Is crescit hyeme:aperitur uere pilula tota.Cadit cũ folia cœperint crescere.Tam multifera sunt:& tot res præter glandẽ pariũt robora.Sed & boletos suillosq; gullæ nouissima irritamẽta:quæ circa radices gignunt̃. Quercus ꝓbatissimos.Robur autẽ & cypressus & pinus noxios.Robora ferunt & uiscũ & mella ut auctor est Hesiodus.Constatq; rores melleos e cælo ut diximus cadentes nõ aliis magis insidere frondibus.Cremari quoq; roboris cinerẽ introrsum esse manifestuʒ est.Oẽs tamẽ has eius dotes ilex solo ꝓuocat cocco.Granũ hoc.Primoq; ceu species frutices paruos aquifoliæ ilicis:quisquiliũ uocãt:pensionẽ alteram tributi pauperibus hispaniæ donati.Vsum eius gratiorẽ in cõchylii mentione tradidimus. Gignitur & in galatia:africa:pisidia:cilicia.Pessimũ in sardinia.Galliaꝝ glandiferæ maxime arbores agaricum ferunt.Est autem fungus candidus odoratus:antidotis efficax:ĩ sũmis arboribꝰ nascens:nocte relucens.Signũ hoc eius ꝙ in tenebris decerpitur.E glandiferis sola quæ uocatur egilops fert pãnos arentes:muscoso uillo:canos nõ in cortice modo:ueꝝ & eramis dependentes cubitali magnitudine:odoratos ut diximus ĩter unguenta. Suber minima arbor:glans pessima:rara:cortex tantũ in fructu præcrassus ac renascens:atq; etiã in denos pedes undiq; explanatus.Vsus eius anchoralibus maxime nauiũ: piscantiũq; tragulis:& cadoꝝ obturamentis.Præterea in hyberno fœminaꝝ calceatu.Q uam ob rẽ nõ infacete græci cortices arborũ appellant.Sunt qui fœminã ilicẽ uocent:atq; ubi nõ nascitur ilex pro ea subere utuntur.In carpentariis præcipue fabricis ut circa elin & lacedemone:nunc in talia tota nascitur:aut in gallia omnino.

Quarum sint in usu cortices. Ca. X.

Ortex e fago:tilia:abiete:picea:in magno usu agrestũ.Vasa corbesq; ac patentiora quædam messibus conuehendis uindemisq; faciunt:atq; prætexta tugurioꝝ.Scribit in recenti ad duces explorator incidens litteras a succo. Necnõ in quodã usu sacroꝝ religiosus est fagi cortex.Sed nõ durat ipsa.

De scandulis & pinu:pinastro:abiete:piceaq;:larice:tæda:taxo. Ca. XI.

Candulæ e robore aptissimæ:mox e glãdiferis aliis:fagoq; facillime ex omibus quæ resinam ferunt:sed minime durant:præterq̃ e pino.Scandula contectam fuisse romam usq; ad bellum Pyrrhi annis quadrigentis.lxx. Cornelius nepos auctor est.Siluarum certe distinguebatur insignibus.Fagus italo ioui etiam nunc est. ubi locus fageus fuit:portaq; querculana.colle in quem uimina petebantur:totq; lucis quibusdam & geminis.Q .Hortensius dictator cum plebs secessisset in ianiculum legẽ in æsculeto tulit:ut ea quod iussisset omnes quirites tenerentur. Peregrinæ tunc uidebantur:quoniam non erant suburbanæ pinus atq; abies.Omnesq; quæ picem gignũt: de quibus nunc dicemus.Simul ut tota cõdiendi uina origo cognoscatur. Quæ ferũt in asia aut in oriente prædictis picem.In europa sex genera cognatarum arborum resinam ferunt.Ex iis pinus atq; pinaster folium habent capillamenti modo prætenue:longumq; & mucrone aculeatum.Pinus fert minimũ resinæ:interdum ex nucibus ipsis dẽ quibus dictum est.Visq; ut ascribatur generi.Pinaster nihil aliud est q̃ pinus siluestris: mira altitudine:& a medio ramosa sicut pinus in uertice.Copiosiorem dat hæc resinam quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Easdem arbores alio nomine esse per oram italiæ quas stibulas uocant ut pleriq; arbitrantur.sed graciles: succinctoresq;: & enodes liburnicarum ad usus:pene sine resina.Picea montes amat atq; frigora: feralis arbor: & funebri indicio ad fores posita:ac rogis uirens.Iam tamen & in domo recepta: tonsili facilitate.Hæc plurimam resinam fundit: interueniente candida gẽma tam simili thuri: ut mixta uisu discerni non queat.& inde fraus sæpissime asiæ. Omnibus iis generibus

folia breui seta & crassiore:duraque ceu cupressis.Piceæ rami pene statim ab radice mo
dici uelut brachia lateribus inhærent.Similiter abiecti expetitæ nauigiis. Situs in excel
so montiũ ceu maria fugerit:nec forma alia.Materies uero præcipua trabibus:& pluri-
mis uitæ operibus .Resina ei uitrũ.Vnde fructus unus piceæ: exiguũq; sudat :aliquã-
do cõtactu solis.Et diuerso materies quæ abieti pulcherima·piceæ ad fissiles scandulas:
cupasq; & pauca alia secamẽta.Quinto generi situs idem:eadẽ facies:larix uocat᷑: ma-
teria præstantior longe:incorrupta uis humori cõtumax:rubens præterea:& odore ac-
rior.Plusculum huic erumpit liquoris:mello : colore:atq; lentiore:nunq̃ durascentis.
Sextum genus e tæda proprie dicta:abundantior succo q̃ reliqua:partior liquidiorque
q̃ picea.Flammis aclumini sacrorũ etiam grata.Hanc mares dumtaxat ferunt : & eam
græci stacten uocant odoris grauissimi.Laricis morbus est ut tæda fiat. Omnia autem
hæc genera accensa fuligine immodica carbonem repente expuunt:cum eruptiõis cre
pitu:eiaculanturq; longe:excepta larice:quæ nec ardet:nec carbonẽ facit : nec alio mõ
ignis ui cõsumitur:q̃ lapides.Omnia uero ea perpetuo uirent:nec facile discrinuntur ĩ
fronde etiam a peritis.tanta natalium mixtura est.Sed picea minus alta q̃ larix. Illa cras
sior leuiorq; cortice:folio uillosior:pingnior:& densior:mollioq; flexu . At piceæ rariora
scccioraq; folia & tenuiora ac magis algentia.Totæq; horridior est & ꝓfusa resina.Lignũ
uero abieti similius.Larix ostis radicibus nõ repullulat:ut in lesbo accidit ĩcenso nemo
re pyrrheo.Alia etiamnũ generibus ipsis in sexu differentia:Mas breuior & durior:fœmi
na procerior.Pinguioribus foliis & simplicibus:atq; non rigentibus. Lignum maribus
durũ:& in fabrili opere cõtortum:fœminæ mollius publico discrimine ĩ securibus . Eæ
in quocũq; genere deprehendũt marem:quippe respuunt᷑:& fragosius sidunt : ægrius
reuelluntur:Ipsaq; materies retorrida:& nigrior maribus radix.Circa idam in troade &
alia differentia est montanæ maritimæq;.Nãq; in macedonia & arcadia circa elin ꝑmu-
tant nomina.Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuãt:nos ista romano dis
scernimus iudicio.Abies e cunctis amplissima est:& fœmina etiam prolixior . Materia
mollior:utiliorq;:arbore rotundior:folio pinnato:densa ut hymbres nõ transmittat: at
hylarior intuitu . E ramis generũ horum pannicularum modo nucamenta squamati
compacta dependent præter q̃ larici.Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte nucleos
habent:nõ item fœminæ.Piceæ uero totis pãniculis minoribusq; gratioribus minimos
ac nigros.Propter quod græci phithirophorõ eã appellant.In eadem nucamẽta cõpres
siora maribus sunt:ac minus resina rosida.Similis his etiam nũc aspectu est : ne quid ꝓ
tereatur taxu:minus uirens:gracilisq; & tristis:ac dira:nullo:succo:ex omnibus solabac
cifera.Mas noxio fructu.Lœtale quippe baccis in hispania præcipue uenenum inest.
Vasa etiam uiatoria ex ea uinis in gallia facta mortifera fuisse compertum est.Hanc Se-
stius similacẽ a græcis uocari dixit.Et esse in arcadia tam præsentis ueneni: ut si q dor-
miant sub ea:cibũ ue capiãt moriant᷑.Sũt q & taxica hinc appellata dicũt uenena:quæ
nunc toxica dicimus:quibus sagittæ tingautur.Repertum innoxiam fieri : si in ipsam
arborem clauus æreus addicatur᷑.

Quibus modis fiant genera picis:& quomodofiat cædrum : & de spissa
pice quomõ fiat:& qbus modis resina coquatur. Ca.. XII.

p Ix liquida ĩ europa e tæda coquitur naualibus muniẽdis : multosq; ad alios
usns.Lignũ eius cõcisum furnis undiq; igni extra circundato ferro ut prim9
sudor aquæ mõ fluat ĩ canali.Hoc in syria cædrũ uocat᷑:cui tanta uis ẽ ut in
ægypto corpora hominũ defunctorũ eo perfusa seruentur.Sequens liquor crassior iam
picem fundit.Hæc rursus in coetinas æreas cõiecta aceto spissatur:& coagulata brutiæ
cognomen accepit:doliis dumtaxat uasiq; cæteris utilis:lentore ab alia dice differens .
Item colore rutilante:& quod pinguior est.Et æda omnia illa fiunt . E picea resina fer
uẽtibus coacta lapidib9 ĩ alueis ualidi roboris:aut si aluei ñ sint struis cõgerie uelut ĩ

carbonis usu.Hæc in uinũ additur:farinæ mõ tusa:nigrior colore.Eadẽ resinã si cũ aq̃ leuius decoquat̃: colleturq̃:ruffo colore lẽtescit:ac stillatitia uocat̃.Seponũt̃ autẽ in id fere uitia resinæ corticisq̃.Alia tẽperies ad crapulã.Nãq̃ flos crudus resinæ cum multa hastula tenui breuiq̃ auulsus cõcidit̃ ad cribrũ minuta:deinde feruẽti aqua donec co quat̃ pfundit̃.Huius expressum pingue pcipua resina fit:atq̃ rara:nec nisi paucis in lo cis subalpinæ italiæ cõueniens medicis.Resinæ albæ cõgiũ in duobus aquæ pluuiæ co quũt.Alii utilius putãt sine aqua coquere lento igne tota die:utiq̃ uase æris albi. Itẽ te rebinthinã in sartagine referuenti:hãc cæteris præferentes.Proxima ex lentisco.

De zosippa & sapino:& quarũ arborũ materia in precio. Ca. XIII.

n On omittendũ apud eosdẽ zosippã uocari derasam nauibus maritimis pice cũ cæra:nihil nõ experiente uita:multoq̃ efficatiorẽ ad oia qbus pices resinæq̃ psunt uidelicet adiecto salis callo.Apitur picea e pte solari nõ plaga: sed uulne re ablati corticis:cũ plurimũ bipedali hiatu.ut a terra cubito cũ minimũ absit.Nec cor pori ipse parcit̃:ut i cæteris:quoniã hastula i fructu ẽ.Verũ hæc terræ pxima laudatur. Altior amaritudinẽ affert.Postea humor oĩs e tota cõfluit i ulcus.Itẽ i tæda. Cũ id ma nare desiit:simili mõ ex alia pte apit̃ ac deide alia.Postea tota arbor succidit̃: & medulla eius urit̃.Sic & i syria terebintho detrahũt cortices.Ibi qdẽ & e ramis ac radicibus cũ resi na dãnet̃ ex iis ptibus.In macedonia laricẽ masculã urũt:fœminæ radices tãtũ. Teopõ pus scripsit i apolliniatarũ agro picẽ fossilẽ ñ deteriorẽ macedonica iueniri. Pix optima ubiq̃ ex apricis aqlonis situ.Ex opacis horridior:uiru sq̃ pferens.Frigida hyeme deterior ac minus copiosa & decolor.Quidã arbitrant̃ in mõtolis copia pstantiorẽ fieri ac colora tionẽ:& dulciorẽ quoq̃ & gratiorẽ dũ resina fit. Decoctã aũt minus picis reddere: quo niã i iferũ abeat:tenuioresq̃ se ipsas arbores q̃ i planis.Sed has & illas serenitate steriliores Fructũ quædã pximo ãno ab incisu largiunt̃.Aliæ secũdo. Quædã tertio. Explet̃ aũt plaga resina:nõ cortice:nec cicatrice:quæ i hac arbore nõ coit.Inter hæc genera ppriũ qdam fecere satium:quoniã ex cognatione earũ serit̃.Qualis dicta ẽ nucleis. Eiusq̃ ar botis imas partes tædas uocant.cũ sit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulũ mitiga tæ satu.Satiui aũt materies cæsarũ e genere fit:sicuti docebimus.

De fraxino genera eius quattuor. Ca. XIIII.

m Ateriæ enim causa reliquas arbores natura genuit.Copiosissimãq̃ fraxinũ.Pro cera hæc ac tere:pẽnata & ipsa folio.Multũq̃ Homeri preconio & Achill s ha sta nobilitata.Materies ẽ ad plurima utilis.Ea quidẽ quæ fit in ida troadis in tantum citro similis:ut ementes fallat cortice ablato.Græci duo genera eius fecere.Lon gam:enodem.Alteram breuem:duriorem:fusciorẽq̃ laureis foliis.Bumeliam uocant in macedonia amplissimam lentissimãq̃.Alii situ diuisere.Campestrem enim esse crispam mõtanam:spissam.Folia earũ iumẽtis mortifera.Cæteris ruminãtiũ inocua græci pdide re.In italia nec iumẽtis nocet.Cõtra serpẽtes uero succo expsso ad potũ:& iposita ulceri bus opifera:ac nihil æque repit̃.Tãtaq̃ ẽ uis:ut ne matutinas qdẽ occidẽtes ue umbras quis sint longissimæ:serpẽs arboris eius attingat:adeo ipsam pcul fugat. Expta pdim 9 Si frõde ea gyto claudat̃ ignis & serpens.in ignes potius q̃ in fraxinũ fugere serpentem Mira naturæ benignitas:priusq̃ hæ pdeãt florere fraxinũ:nec añ cõditas folia dimittere

De tilia genera duo. Ca. XV.

i N tilia mas & fœmina differunt omni modo.Nãq̃ & materies maris dura ru fior ac nodosa & odoratior.Cortex quoq̃ crassior:ac detractus inflexibilis.Nec semẽ fert aut florẽ ut fœmina:quæ crassior arbore:materia candida pcellensq̃ est.Mirũ in hac arbore fructum a nullo animaliũ attingi:folioq̃ corticisq̃ succum dul cem esse.Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici mẽbrana:e quibus uincu la ti iæ euocantur.Tenuissimũ eorũ phylire coronarũ lẽniscis celebres antiquorũq̃ ho nore.Materies teredinẽ nõ sentit:pceritate pq̃ modica:uerũ utilis.

Cer eiusdem fert amplitudinis: operum elegantia ac subtilitate citro secundū
a Plura eius genera. Album quod præcipui candoris uocatur gallicum: in trans padana italia trasq; alpes nascens. Alterum genus crispo macularum discursu qui cum excellentior fuit: a similitudine caudæ pauonum nomē accepit. In istria retia que præcipuum. E uiliori genere crassiuenium uocatur. Græci situ discernūt. Campestre enim candidum esse: nec crispum: quod glinon uocant. Montanum uero crispius duriusque: etiam nunc e mascula crispius ad lautiora opera. Tertiū genus zygiam rubentem fissili ligno: cortice liuido: & cabro. Hoc alii proprii generis esse malunt. Et latie caprinum appellant.

De brusco mollusco & staphilodendro: buxo genera tria. Ca. XVII

Vlcherrimum uero est bruscum: multoq; excellentius etiamnum molluscum
p Tuber utrunq; arboris eius. Sed bruscum intortius crispum. Molluscum simplicius sparsum. Et si magnitudinem mensarum capere: haud dubie præferretur citro. Nunc intra pugillares lectorumq; silicios aut laminas raro usu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno tuber tanto deterius quanto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florant. Etiamnum in siccis natæ præferun ur aquaticis: sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor similima aceri alba i materia quæ uocatur staphylodendron. Fert siliquas & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispanti: nec nisi radice: cætero lenis: qes materia silenti & quadam duricia ac pallore commendabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius genera: gallicum quod in metas emittitur: amplitudineq; procerior est. Oleastrum in omni usu damnatum fert grauem odorem. Tertium genus nostratis uocant: Siluestre ut credo mittigatum satu: diffusius: & densitate parietum uirens semper ac tonsile. Buxus pyreneis ac cythero mōtibus plurima. ac berecynthio tractu. Crassissima in corsica florem non ferendo. Quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cūctis animantibus inuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq; doricia quæ ferro: nec flamma: nec carbone utilis.

De ulmo genera quattuor. Ca. XVIII.

Nter has atque frugiferas materiæ uitiumque amicitia accipitur ulmus. Græ
i ci duo eius genera nouere. Montosam: quæ sit amplior. Campestrem: quæ fruticosa. Italia attinias uocat excelsissimas: & ex iis sicanas illis præfert: quæ non sunt riguæ. Alterum genus gallicas. Tertium nostrates: densior folio: & ab eodem pediculo numerosiore. At quartum siluestre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samaria mita uero uocatur ulmi semen. Omnesque e radicum plantis proueniūt. Reliquæ semine.

De arborū natura per situs. Ca. XIX.

Vnc celeberrimis arborum dictis quædam in uniuersum de cunctis indicanda
n sunt. Montes amant cædrus: larix: tæda: & cæteræ e quibus resina gignit. Item aquifolia: buxus: illex: iuniperus: terebinthus: populus: ornus: cornus carpinus. Est & in apennino frutex qui uocatur cotinus ad liniamenta modo conchylii colore insignis. Montes & ualles diligit abies: robur: castaneæ: tilia: ilex: cornus. Aquosis montibus gaudent acer: fraxinus. sorbus: tilia. cerasus. Non temere in montibus uisæ sunt prunus: punicæ: oleastri: iuglans: morus: sambuci. Descendunt etiam in plana cornus: corylus: quercus: ornus: acer: fraxinus: fagus: carpinus. Subeunt & mōtosa ulmus malus: pyrus: laurus: myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingendisque uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiam betulla Gallica hæc arbor mirabili candore: atque tenuitate terribilis magistratum uirgis. Eadem circulis flexibilis: item corbium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eodem situs comitatur & spina nuptiarum facibus auspicatissima: quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt sabinas: ut

auctor est Masurius. Nunc facibus caprinus & corilus familiarissimæ. Aquas odore cu pressi: iuglandes: castaneæ: laburnū: Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota: Dura ac can dida materie: cuius floré cubitalem longitudine apes non attingūt. Odit & quæ appel latur iouis barba in opere topiario tonsilis & in rotunditaté spissa: argenteo folio. Nōni si in aquosis pueniunt salices: alni: populi:: siler. Ligustra tesseris utilissima. Ité uacinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero etiá purpura tingédi causa ad seruoꝝ uestes. Quæ cūq; cōmunia sunt montibus planisq; maiora fiunt: aspectuq; pulchriora. Quæ in cam pestribus meliora materie. Crispiora quæ in montibus exceptis malis pyrisq;.

Diuisio generum. Ca. XX.

p Ræterea arboꝝ aliis decidunt folia: aliæ sempiterna coma uirent. Quam diffe rentiam necesse est antecedat prior. Sunt eni arboꝝ. quædam oio siluestres: q̄ dá ut baniores: quas his placet noíbus distiguere. Ergo mites quæ fructu aut aliqua dote umbraꝝ ue officio humanius iuuant: nō improbe dicant urbanæ.

Quibus folia nō decidát: & de rhododendro. Ca. XXI

h Aꝝ generi nō decidunt oleæ lauro: palmæ: myrtho: cupresso: pinis: hederæ: rho dodédro. Et quis hærba dicat sabina rhododédrō: ut noie apparet: a græcis ue nit. Alii nerui, uocarūt: alii rhodophanen: sépiternū frōde rosæ similitudie cau lib9 fruticosū. Iumétis caprisq; & ouib9 uenenū é. Idé hoī cōtra ꝓpétiū uenena remedio.

Item quibus folia non decidunt: & quibus nō oia folia. cadant: & quibus locis nullæ arboꝝ. Ca. XXII.

r Ilustres generis folia nō decidūt abieti: larici: pinastro: iunipo: cædro: terebin tho: buxo: ilici: aqfolio: suberi: taxo: tamarici. Inter utraq; genera sť andrachne i græcia: & ubiq; unedo. Reliq. n. folia decidūt his: pterq̄ i cacuminibus. Nō de cidūt aūt & i fruticū gne qbusdá rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipa urbe pspiciebať qrcus una nūq̄ folia dimittés: nec añ mediá æstaté germiná. Idq; miꝝ é græcis auctoribus pditū. Apud nos postea sileri. Ná locoꝝ táta uis é: ut circa mé phim ægypti: & in elephantine thebaidis nulli arbori decidant: ne uitibus qdem.

De natura folioꝝ cadentiū: & quibus folioꝝ uarii colores. Ca. XXIII.

c Aeteræ oés extra pdictas (eteni numerare longū est) folia depdūt. Obseruatūq; nō arescere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nō decidant callo crassa & angusta esse. Falsa definitio é nō decidere iis qꝝ succus pinguior sit. Quis. n. pōt in ilice itelligere? Decidere Timæus mathematicus sole scorpioné tráseūte syderis ui ut quodá ueneno aeris putat. Cur ergo nō eadé cá aduersum oés polleat: iure miremur Cadūt plurimis autūno. Quædá tardius amittūt: atq; in hyemes progant moras: Nec in terest maturius germinasse: utpote cū quædá primæ germinét: & inter nouissimas nu dentur. Vt amygdala: fraxini: sambuci. Morus aūt nouissime germinat: & cū primis fo lia dimittit. Magna & i hoc uis soli. Prius decidūt in siccis macrisq; & uetustate prius ar bori. Multisq; ét añq̄ maturescat fructus. In serotina ficu & hyberna pyro & malo grana to é pomū tátū aspici i matre. Neq; iis aūt quæ semp retinét comas eadé folia durát: sed subnascétib9 aliis tūc arescūt uetera. Quod euenit circa solstitiū. Maxime folioꝝ unitas i suo cuiq; genere pmanet: pterq̄ populo hederæ crotoni: quá & cinū diximus uocari.

De populo tria genera: & quoꝝ folioꝝ figura mitetur. Ca. XXIIII

p Opuli tria genera: alba & nigra: & quæ libyca appellať minima folio ac niger rima: fungisq; enascétibus laudatissima. Alba folio bicolor: supne candicás ife riore pte uiridi. Huic nigræ q̄ & crotoni folia i iuuéta circinatæ rotūditatis sť. uetustiora i angulos exeūt. E cōtrario hederæ anguloso rotūdať. Populoꝝ foliis grádissi ma lanugo. Euolat cádidæ. Tradita folio numerosior cádida: & ut uilli. Folia granatis & amygdalis rubétia. Miꝝ i primis id qđ ulmo: tiliæq;: & oleæ populo albæ: & salici euéit. Circūagūť. n. folia eaꝝ post solstitiū. Nec alio arguméto certius itelligiť sydus cōfectū

Q uæ folia uersentur omnibus annis:quæ foliorũ ex eius palmis cura & usos:& foliorum mirabilia. Ca. XXV.

e St & publica omnium foliorum differentia.In ipsis namq; pars ĩferior a terra hærbido uiret colore. Ab eadẽ leuiora.Neruos callumq; & articulos in supiore habent parte.Incisuras uero subter:ut manus humana.Oleæ superne candiora:& minus leuia.Item hederæ.Sed omnium folia quottidie ad solem oscitant: interiores partes tepifieri uolentia.Superior pars omnium lanuginem quantulancunq; habet quæ in aliis gentium lana est.In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum ẽ eos que id humore utiliores esse. Et apud nos uero palmæ a matre integræ decerpuntur. Meliores enim sunt quæ nõ diuisæ fuerint.Siccantur sub tecto quaternis diebus.Mox in sole expanduntur.Et noctibus relicte donec candore inarescant:postea in opera diuiduntur.Latissima folia sunt fico:uiti:platano.Angusta myrto:punicæ:oleæ. Capillata pino·cædro. Aculeata aquifolio & ilicum generi.Nam iunipero spina pro folio est. Carnosa cupresso:tamarici.Crassissima alno.Longa harundini salici . Palmæ etiam duplicia.Circinnata pyro:Mucronata malo.Angulosa hederæ:Diuisa platano.Insecta pectinum modo piceæ:abieti.Sinuosa tota ambitu robori.Spinosa cute rubo . Mordacia sũt quibusdam:ut urticis:Pungenta pino:piceæ:abieti:larici:cædro aqfoliis Pediculo breui oleæ:& illicis Longo uitibus.Tremulo populis.Et hisdem foliis inter se crepitantia. Iam & in pomo ipso mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & gemina.Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramorum. Robori & in ipso caudice iam densa ac rara:semperq; lata rariora.Disposita myrto.Concaua buxo. Inordinata pomis.Plura eodem pediculo exuntia malis pyrisq;.Ramulosa ulmo & cytiso. Q uib9 adiicit Cato decidua a populo quernaq; animalibus iubens dari non perarida.Bubus quidem & ficulnea ilignaq; & hederatia.Dantur & ex harundine ac lauro.Decidunt sorbo uniuersa.Cæteris paulatim.Et de folis hactenus:

De ordine naturæ in satis:& de flore arboꝝ & cõceptũ:& germinatione.& partu:& quo ordine floreant. Ca. XXVI

o Rdo autem naturæ annuus ita se habet.Primus est conceptus flare incipiente uento fauonio.Ex inde fere.vi.idus febru.Hoc enim maritantur uiuescẽtia e terra.Cum eriam equæ In hispania ut diximus.Hic est genitalis spiritus mũdi a fouendo dictus:ut quidam exstimauere.Flat ab occasu æquinoctiali uer inchoans cathlitionem rustici uocant gestiente natura semina accipere: eaq; anima inferente omnibus satis.Concipiunt uariis diebus:& pro sua quæq; natura:Alia protinus ut animalia.Tradius aliqua & diutius grauida partus gerunt . Quod germinatio ideo uocatur. Pariunt uero cum florent:flosq; ille ruptis constat utriculis. Sed educatio in pomo est Hoc & germinatio arborum Flos est pleni ueri indicium:& anni renascentis. Flos gaudium arborum.Tunc se nouas aliasq; q̃ sunt ostendunt. Tunc uariis colorum picturis in certamen usq; luxuriant.Sed hoc negatum plerisq;. Nam nec omnes florent:sed sũt tristes quædam quæq; non sentiant gaudia annorum:Nam neq; ilex picea larix pinus ullo flore exhylarantur:natales ue pomorum recursus annuos uersicolori nuntio promittunt.Nec fici atq; caprifici.Protinus cum fructum flores gignunt . In ficis mirabiles sunt & abortus: qui nunq̃ maturescunt.Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tradunt.Alteram florere nec ferre . Quæ uero non floreat ferre protinus baccis subnascentibus quæ biennio hæreant.Sed id falsum omnibusq; iis dura facies semper. Sic & hominum multis fortuna sine flore est. Omnes autem germinam etiã quæ non florent. Magna & locoꝝ differẽtia.Quippe cũ ex eodẽ genere q̃ sũt ĩ palustribus priora germinẽt:mox cãpestria:nouissima ĩ siluis.p se aũt tradius pyri siluestres q̃ cætera.Prio fauonio germinat cornus.Proxĩe laurus.pauloq; ante æquinoctiũ tilia acer: Inter primas uero populus:ulmus:salix:alnus:nuces.Festinat & platãus.Cæteræ uero cõcepto

aquifolium terebinthus: paliurus: castanea: glãdes. Serotino autem germine malus: tar-dissimus suber. Quibusdã geminatur germinatio: nimia soli ubertate: aut inuitãtis cæli uoluptate: quod magis in hærbis segetũ euenit. In arboribus tamẽ nimia germinatio elassescit. Sunt aliæ naturales qdẽ qbusdam germinatiões: pariterq; uernæ: quæ suis cõstant syderibus: quarũ ratio aptius reddetur ab hoc tertio uolumine. Hyberna aqlæ exortu. Aestiua canis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidẽ oĩbus arboribus cõmunes putant. Sentiri aũt maxime in fico uite punicis cãm afferentes quoniã in thessalia macedoniaq; plurima tunc ficus exeat. Maxime tamẽ in ægypto apparet hæc rõ. Et reliquæ q dẽ arbores ut primũ cœpere cõtinuãt germinationẽ. Robur & abies & larix interimunt tripartito: ac terna germina edunt. Ideo & inter squamas corticẽ spargunt. Quod omnibus arboribus in germinatione euenit: quoniã prægnantiũ rumpitur cortex. Est autem prima earũ incipiente uere circiter. xv. diebus. Iterũ germinãt transeũte geminos sole. Sic fit ut dũ prima cacumina impellunt se cutis aperiat geniculato incremẽto. Tertia ẽ earundẽ ad solstitiũ breuissima: nec diutius septẽnis diebus. Clareq; & tũc cernit̃ excrescẽtium cacuminũ articulatio. Vitis sola bis parturit: cum primũ emittit uuã: iterũ cũ degerit. Eorũ quæ nõ florent partus tantũ ẽ & maturitas. Quædã statim in germinatiõe florent: pperantq; in eo. sed maturescunt tarde ut uites. Serotino quædã germinatu florẽt maturãtq; celeriter: ut morus: quæ nouissima urbanarũ germinat: nec nisi exacto frigore: ob id dicta sapientissima arborũ. Sed cũ cœperit in tantũ uniuersa germinatio erũpit: ut una nocte peragat etiam cũ strepitu. Ex iis quæ hyeme aquila exoriẽte (ut diximus) cõcipiunt: floret prima omniũ amygdala mẽse ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea pxime florẽt armenaica: dein tuberes: & pcoces. Illæ pegrinæ hæ coactæ. Ordine aũt naturæ siluestriũ primæ sambucus: cui medulla plurima: & cui nulla cornus mascula Vrbanarũ malus: paruoq; post ut simul uideri pyrus & cerasus & prunus. Seqt̃ laurus illãq; cupressus. Deide punica fici. At uites & oleæ florẽtibus iã iis germinãt. Cõcipiũt uergiliarũ exortu. Hoc sydus illarũ ẽ. Floret aũt solstitio uitis: & quæ paulo serius icipit olea Deflorescũt oĩa septenis diebus: nõ celerius. Quædã tardius. Sed nulla pluribus bis septenis. Oĩa & intra. viii. iulii idus etesiarũ præcursu. Nec statim fructus seqt̃ in aliquibus

De corno: & quo tempore quæq; ferant: & quæ fructũ nõ ferãt: & quæ isœlices existimant̃ & quæ facillime fructũ perdũt: & qbus fructus anteq̃ foliũ nascãt̃. C. XXVII

C Ornus enim circa solstitia reddit primo cãdidum: postea sanguineũ. Ex eo genere fœmina post autũnum fert baccas acerbas & igustabiles cũctis animantibus. Ligno quoq; fungosa & inutilis. Sumas e fortissimis quæ sit tanta differẽtia ab eodẽ genere. Et terebinthus messibus reddit semẽ: & acer: & fraxinus: nuces: mala: & pyra: pterq̃ hyberna aut pcocia. Autũno glãdiferæ. Serius etiãnum uergiliarũ occasu. Aesculus tãtũ autũno. Incipiẽre aũt hyeme quædã genera mali pyriq; & suber. Abies flores croci colore circa solstitiũ. Semen uero reddit post uergiliarũ occasũ. Pinus aũt & picea pueniunt germinatione. xv. fera diebus. Semen uero post uergilias & ipsæ reddunt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habent̃: nouusq; fructus in iis cũ autũno pẽdet. In maxima tamen admiratione pinus est. Habet fructũ maturescentẽ. Habet pximo anno ad maturitatẽ uenturum: ac deinde tertio. Nec ulla arbor auidius se promittit. Quo mense ex ea nux decerpit̃: eodẽ maturescit alia. Et sic dispensat̃: ut nullo nõ mense maturescant. Quæ se in arbore ipsã diuisere uocant̃ zamiæ: læduntq; cæteras: nisi detrahã tur. Fructum arborũ solæ nullum ferũt: hoc est ne semen quidẽ tamarix. Scopis tantũ nascens: populus alnus: ulmus: attinia: alaternus: cui folia inter ilicẽ & oliuã. Infœlices autẽ existimant̃ dãnataeq; religione quæ neq; serunt̃ unq̃: neq; fructũ ferunt. Cremutius auctor est nunq̃ uirere arborem: ex qua Phyllis se suspenderit. Quæ gũmi gignunt post germinationem aperiuntur. Gũmi uero non nisi fructu detracto spissatur. Nouellæ arbores carent fructu q̃diu crescunt. Perdunt autem facillime ante maturitatẽ palma

ficus:amygdala:malus pyrus.Itē punica quæ etiā roribus nimiis & pruīnis florē amittit Qua de cā inflectunt ramos eius:ne subrecti humorē infestū excipiant:atq; cōtineant. Pyrus & amygdala etiā si nō pluat:sed fiat austrinū cælū atq; nubilū:amittunt florem : & primos fructus cū si defloruere tales dies fuerint.Ocissime aūt salix amittit semel āte q̄ pmio maturitatē sentiat.Ob id dicta ab Homero frugipda.Secutaq; ætas scelere suo ĩ terpretata est hāc sententiā.Quādo semel salicis mulieri sterilitatis medicamentū eē cō stat.Sed hoc quoq; puidēs natura facile nascēti & de pacto surculo ĩcuriosius semē dedit Vna tantū pditur ad maturitatē proferre solita in certa insula ipso descensu Iouis spelū cæ toruū ligneūq; magnitudine ciceris.Fiunt uero quædā loci uitio infructuosa: sicut in pharo silnacenda:quæ nil fert.Persicæ arbores in rhodo florent tantū. Fit hæc diffe rentia & ex sexu.In iis esse mares quæ nō ferunt.Aliqui hoc permutātes mares eē quæ ferant tradūt.Facit & densitas sterelitatē .Gignentiū aūt quædā ex lateribus ramorū & cacuminibus ferūt:ut pyrus:punica:ficus:myrtus.Cætero eadē natura quæ frugibus Nāq; & ĩ eis spica in cacumē nascitur. Legumina ĩ lateribus . Palma sola ut dictū ē in spatulis habet fructū racemis ppēdentē.Reliqs sub folio pomū:ut ptegat̃ excepta fico cui foliū maximū umbrosissimūq;.Et ĩō supra id pomū ei demū serius foliū nascit̃ q̄ po mū.Insigne pditur in quodā genere ciliciæ cypriæ helladis ficos sub folio:grossos uero supra folium nasci.Ficus & praecoces habet:quas athenis prodromos uocant. In laco nico genere maxime sunt.

De biferis & triferis & quæ celerime senescant:& de ætatibus eap̃. Ca.XXVIII

Sunt & biferæ in eisdē. In cea insula caprifici triferæ sūt. Primo foetu sequens euocat̃:sequēti tertius.Hoc fici caprificant̃. Et caprifici aūt ab aduersis foliis nascunt̃.Biferæ & ĩ malis ac pyris quædā sicut & præcoces.Malus siluestris bi fera.Sequēs eius fructus post arcturū in apricis maxime.Vites quidē & triferæ sūt quas ob id insanas uocant:quoniā in iis alia maturescūt:alia turgescūt:alia florent.M.Var ro auctor est uitē fuisse smyrnæ apud materiā triferā.& malū ĩ agro cosentino.Hoc aūt euenit ppetuo in frauenesi africæ agro de quo plura alias:ea est soli fertilitas.Trifera est & cupressus.Nāq; baccæ eius colligunt̃ mense ianuario:& maio & septēbri.ternaq; eap̃ gerunt magnitudines.Est uero & ĩ ipsis arboribus etiā honustis peculiaris differentia. Sūma sui parte fertilior est arbutus.Quercus ĩferiore:iuglādes:fici:mariscæ. Omnes quo magis senescūt:eo maturius ferūt:& in apricis locis nec pingui terra . Siluestriora omia tardiora.Quædā ex iis omio nō maturescūt.Itē quæ subarant̃: aut q̄ ablaqueant̃ celeriora neglectis hæc & fertiliora.Est etiānū ætatis differētia . Amygdala eni & pyrus ĩ senecta fertilissimæ:ut glādiferæ:& quoddā genus ficop̃.Cætera eius ĩ iuuēta tradiuſ que maturātes:qđ notat̃ ĩ uitibus maxime.Vetustioribus eni uinū melius:nouellis co piosius.Celerime uero senescit:& ĩ senecta deteriorē fructū gignit malus. Nāq; & mino ra poma pueniūt:& uermiculis obnoxia.Quin & ĩ ipsa arbore nascunt̃ . Ficus sola ex oīm arborū foetu maturitatis cā medicat̃.Iā qdē ex portētis: quoniā maiora sūt pcocia ppostoris:Omīa aūt celerius senescūt pfoecūda. Quin & ptinus moriunt̃ aliquā cælo foecunditatem omnem eblandito:quod maxime uitibus euenit .

De moro. Ca. XXIX.

Contra morus tardissime senescit fructibus minime laborās. Tarde & ea quo rum crispa materies:ut acer:palma:populus.Et subarata ocius senescunt.

De siluestribus. Ca. XXX.

Siluestria aūt tardissime. Atq; ĩ totū oīs cura fertilitatē adiicit: fertilitas senectā lōq; & pflorent alia & pgerminant:atq; in totū pcocio fiunt.Quoniā omīs in firmitas cælo magis accidit.Multæ uero plura gignunt ut diximus ĩ glandiferis Inter quæ laurus uuas suas :maximeq; sterilis quæ nō gignit aliud :obq; id a quibusdā mas existimatur.Ferunt & auellanæ iulos compactili callo ad nihil utiles.

De buxo & faba græca siue loto. Ca. XXXI.

p Lurima uero buxus. Nam & semen suũ & granum quod cartegon uocant: & a septentrione uiscum a meridie hyphear: e quis plura mox paulo. Interdũq; pariter res quaternas habent. Arborum quædã simplices: quibus a radice caudex unus & rami frequentes: ut oliuæ: fico: uiti. Quædã fruticosi generis: ut paliurus myrtus. Item nux auellana. Quinimo melior est & copiosior fructu in plures dispersa ramos: In quibusdam omnino nullus: ut suo genere buxo: loto transmarinæ. Quædam bifurcæ: atq; etiã in quinas partes diffusæ. Quædam indiuiduæ, nec ramosæ ut sambuci. Quædam indiuiduæ ramosæ: ut piceæ. Quibusdam ramorum ordo: sicut piceæ: abieti. Aliis incõditus: ut robori: malo: pyro. Et abieti quidem subrecta diuisura: ramiq; in cælum tendentes: non in latera proni. Mirũ cacuminibus eorum decisis moritur. totis uero detruncatis durat. Et si infra q̃ rami fuere præcidatur: quod superest uiuit. Si uero cacumen tantum auferatur: tota moritur. Alia ab radice brachiata: ut ulmus. Alia in cacumine ramosa: ut pinus: lotos siue faba græca: quam romæ a suauitate fructus siluestris quidem: sed cerasorum pene natura loton appellat. Præcipueq; dc mibus expetitur: ramorum petulantia: breui caudice: latissima expatiãtium umbra: & in uicinas domos sæpe transilentium. Nulli opacitas breuior: nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nullis cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores ualidioresq; aut plures: ut dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt: radice lanas Malis propriũ genus. Ferarũ enim rostra reddunt: adhærentibus uni maximo minoribus Ramorũ aliqui cæci qui non germinãt. Quod natura fit si nõ eualuere: aut poena cum amputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura ẽ: hæc uiti ĩ oculo: harũdini ĩ geniculo. Omniũ terræ ꝓxima crassior. In longitudinẽ excrescũt abies: larix: palma: cupressus: ulmus: & si qua unistirpia. Ramosarũ cerasus etiã in .xl. cubitorum trabes æquali per totum duũ cubitorũ crassitudine reperitur.

De ramis & cortice & radicibus arborũ. Ca. XXXII

q Vædã statim in ramos sparguntur ut mali. Cortex aliis tenuis: ut lauro: tiliæ. Aliis crassus ut robori. Aliis lenis: ut malo: fico. Idẽ scaber robori: palmæ. Omnibus in senecta rugosior. Quibusdam rumpitur sponte: ut uiti. Quibusdam etiam cadit: ut malo: unedoni. Carnosus suberi: populo. Mẽbranaceus ut uiti: harundini. Libris similis Ceraso. Multiplex tunicis: ut uitibus: tiliæ abieti. Quibusdã simplex: ut fico harũdini. Magna & radicũ differentia. Copiosæ fico: robori: platano. Breues & angustæ malo. Singulares abieti: larici. Singulis. n. innitunt̃: q̃q; minimis in altera dispersis. Crassiores lauro & inæquales. Item oleæ: cui & ramosæ. At robori carnosæ. Robora suas in profundum agunt. Si Virgilio quidem credimus æsculus quãtum corpore eminet: tantum radice descendit. Oleæ malisq; & cupressis per summam cespitum. Aliis recto meatu: ut lauro: oleæ. Aliis flexuoso: ut fico, Minutis hæc capillamẽtis hirsuta ut abies: multæq; siluestrium. E quibus montani prætenuia fila decerpentes spectabiles lagenas & alia uasa nectunt. Quidam non altius descendere radices: q̃ solis calor tepefaciat. Idque natura loci tenuiores siue grauissimas dixere: quod falsum arbitror. Apud auctores certe inuenitur abietis plantam cum transferretur: octo cubitorum in altitudine: nec totaz refossam: sed abrutam. Maxima spatio atq; plenitudine cædri est. Ab ea platani: roboris: & glandiferarum. Quarũdam radix uiuacior superficie: ut lauri. Itaq; cum trunco inaruit recisa: etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicuz celerius senescere arbores putant. Quod coarguũt fici: quarum radices longissimæ: & senectus ocissima. Falsum arbitror & quod aliqui prodidere radices arborum uetustate minui. Visa etenim est annosa quercus euersa ui tempestatis & iugerum soli amplexa. Prostratas restitui pleruncque: & quadam terræ cicatrice reuiuiscere: uulgare est. Et familiarissimum hoc platanis. quæ plurimũ uentorũ cõcipiunt ꝓpter densitatẽ ramorũ. Quibus amputatis leuatæ

onere in sua scorbe reponunt. Factumq; iã ẽ hoc & i iugla̅dibus oleisq; ac multis aliis.

De prodigiosis arboribus: & quibus modis sponte nascunt: & q nõ omnia ubiq; nascunt: & quæ nõ alibi nascunt arbores. Ca. XXXIII.

Est in exemplis & sine tempestate ulla ue causa alia q̃ prodigii cecidisse multas: ac sua sponte resurrexisse. Factum hoc populi ro. quiritibus ostentũ cimbricis bellis nuceriæ in luco iunonis ulmo postq̃ etiam cacumen amputatum erat quoniam in aram ipsam procumbebat: restituta sponte: ita uti protinus floreret. A quo deinde tempore maiestas populi ro. resurexit: quæ ante uastata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factum & in philippis salice procidua atq; detruncata. Est stagiris i musæo populo alba. Omnia fausti ominis. Sed maxime mirum antandri platanus etiã circundolatis lateribus restibilis sponte facta: uitæq; reddita. Longitudine. xv. cubitorum: crassitudine quattuor ulnarum. Arbores quas naturæ debeamus tribus modis nascuntur. Sponte: aut semine: aut ab radice. Cura numerosior existit: de qua suo dicimus uolumine. Nunc enim totus sermo de natura est multis modis mirisq; memorabili. Nãq; ñ omnia in omnibus locis nasci docuimus: nec translata uiuere. Hocq; alias fastidio: alias contumacia: sæpius ibecillitate eorum quæ transferuntur euenit cælo inuidente: alias solo repugnante. Fastidio balsamum alibi nasci natura q̃ i syria noluit fere. Necnon & palmã nasci ubiq;: aut natam parere: uel cum promisit etiam ostẽditq; ea educare: quæ tanq̃ inuita peperit. Non habet uires frutex cinnami in syriæ uicina perueniendi. Nõ ferunt amomi nardiq; deliciæ ne in arabia quidem ex india naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maxime mirum ipsas arbores plerumq; exorari ut uiuant atq; transmigrent. Aliquando & a solo impetrari ut alienas alat: aduenasq; nutriat: cælum nullo modo quit flecti. Viuit in italia piperis arbor. Casiæ uero etiam in septemtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed unde sorbentes succum omnem ex his soles torquentesq; lachrymam? Illud proxime mirum mutari naturam in iisdem locis: atq; improuiso ualere. Cædrum æstuosis partibus dederat: & in lyciis frigidisq; montibus nascitur. Frigus inimicum lauro fecerat: sed in olympo copiosior nulla est. Circa bosphorũ cimmerium in pãticapeo urbe omni modo laborauit Mithridates rex & cæteri incolæ: Sacrorũ certe causa laurum myrtumq; habere: & non contingit: cum abundent arbores ibi punicæ ficiq;. Iam mali & pyri laudatissimæ. Frigidas natura eodem tractu non genuit arbores: pinum abietem: piceam. Et quid attinet ad pontum abire? Iuxta romam ipsam castaneæ cerasisq; ægre proueniunt. Persica in tusculano. Necnon nuces græcæ cum tedio inseruntur. Teracina siluis scatet earum.

De cupsso & q ex terra noua aliq̃ sæpe nascãt quæ i ea añ nõ fuerũt. Ca. XXXIIII

Cupressus aduena & difficilime nascentium fuit: ut de qua uerbosius sæpiusq; q̃ de eo omnibus aliis prodiderit Cato. Natu morosa: fructu superuacua: baccis torua: folio amara: odore uiolenta: ac ne umbra quidem gratiosa: materie rara: ut pene fruticosi generis. Diti sacra: & ideo funebri signo ad domos posita. Fœmina sterilis diu. Metæ demum aspectu non repudiata distinguendis tantum pinorum ordinibus. Nunc uero tonsilis facta in densitate parietum: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahiturq; etiam in picturas opere hystoriali uenatus classes ue & imagines rerũ tenui folio breuiq; & uirente superuestiens. Duo genera earum. Meta in fastigium conuoluta: quæ & fœmina appellatur. Mas aspergit extra se ramos: deputaturq; & accipit uitẽ. Vtraq; aũt imittitur in pticas asseres ue amputatione ramorũ q. xiii. anno denariis singulis uenẽut. Quæstuosissima in satus ratiõe silua. Vulgoq; dotẽ filiarũ antiqui plãtaria appelabãt. Huic patria isula creta: quãq̃ Cato tarentinã eã appellat. Credo q primũ eo uenerit. Et i enaria succisa regerminat. Sed in creta quocũq; loco terram mouerit qspiã nisi serat alia: hæc gignit: ptinusq; emigrat. Illa uero ẽt ñ appellato solo ac spõte maxieq; i idæis mõtibus: & quos albos uocãt: sũmisq; iugis: ubi niues nũq̃ absunt plurima

Quod miremur albi nō nisi in tepore proueniens:& nutricem magnope fastidies. Nec terræ tantum natura circa has refert: aut ppetua cæli: uel & quædā tēporaria uis hym briū. Aliquæ plerūq; semīa afferūt:& certo fluūt genere. Aliquæ ēt icognito. Quod acↄ cidit cyrenaicæ regiōi: cū primū ibi lasserpitiū natū ē ut i hærbaꝝ natura dicemꝰ. Nata ē & silua urbi rei ꝓxia hymbre piceo crassoq; circiter urbis romæ anno. xliii.

De hedera. Ca. XXXV

h Edera iam dicitur in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi in monte mero. Quin & Harpalum omni modo laborasse ut sereret eam ī medis frustra. Alexandrum uero ob raritatem ita coronato exercitu uictorem ex īdia redisse exemplo liberi patris. Cuius dei & nunc adornant thyrsos galeasq; etiam ac scuↄ ta in thraciæ populis ī solēnibus sacris. Inimica arbor satis omnibus: sepulchraq; ac mu ros rumpens. Serpentium frigori gratissima: ut mirum sit illam in honore ullo habitam Duo genera eius. Prima ut reliquarum mas & fœmina. Miror traditur mas corpore: & folio duriore ac pinguiore:& flore ad purpuram accedente. Vtriusq; autem flos similis est rosæ siluestri: nisi ꝙ caret odore. Species horum generum tres. Est enim cādida & niↄ gra hedera: tertiaq; quæ uocatur helix. Etiānum hæ species diuiduntur in alias: quoniā est alia fructu tantum candida: alia & folio. Fructūq; candidum ferentium aliis densus acinus:& grandior racemis in orbem circūactis: qui uocantur corymbi. Item silenitium cuius est minor acinus: sparsior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & semen nigrum aliis crocatum. Cuius coronis poetæ utuntur. Foliis minus nigris: quam quidam nysiā alii bacchicam uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidam apud græcos etiānum duo genera huius faciunt. A colore acinorum erythranum & chrysocarpum. Plurimas autem habet differentias helix: quoniam folio maxime distat. Parua sunt & angulosa cō cinnioraq;: cum reliquoꝝ genera simplicia sint. Distat & longitudine internodioꝝ: præ cipue tamen sterilitate: quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis esse non ge neris existimant: primoq; esse helicem putant fieri hederam uetustate. Horum error ma nifestus intelligitur: quoniam helicis plura genera reperiuntur: sed tria maxime īsignia Hærbacea ac uirens quæ plurima est. Altera candido folio. Tertia uersicolor: quæ thraↄ cia uocatur. Etiānum hærbaceæ tenuiora folia: in ordinem digesta: dēsioraq;. In alio geↄ nere diuersa omnia. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densiori busq;. In altera neglecta omnia hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia: macularūq; ha bitu distant. Et in candidis alia sunt candidiora. Adolescit in longitudinē maxime hær bacea. Arbores autem necat candida: omnēq; succum auferendo tanta crassitudine au getur: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atq; latissima mămas erigētis: quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̄q̄ omniū generi radicosa brachia: huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed proprium albæ ꝙ inter media folia emittit brachia utrunq; semper amplectens. Hæc est & in muris q̄uis ambire non possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tamen duratque:& totidem initia radicum ha bet quot brachia. Quibus incolumes & solidas arbores fugit ac strangulat. Est & in fru ctu differentia albæ nigræq; hederæ: quoniam aliis tanta amaritudo acini: ut aues non attingant. Est & rigens hedera quæ sine amminiculo stat sola omniū geneꝝ ob id uoca ta cissos. E diuerso nunq̄ nisi in humi repēs camecissos.

De hedera quæ uocatur similax. Ca. XXXVI

s Imilis est hederæ e cilicia quidem primum profecta: sed in græcia frequentior quam uocant similacem densis geniculata caulibus: spinosa: fruticosa: ramis: folio hederaceo: paruo: non anguloso: a pediculo emittente pampinos: flore cāↄ dido: olente lilium. Fert racemos labruscæ modo non hederæ: colore rubro: complexa acinis maioribus nucleos undenos: minoribus singulos: nigros durosque: infausta omↄ nibus sacris & coronis: quoniam sit ligubris: uirgine eius nois pp amorē iuuenis Croci

mutata in hunc fruticem. Id uulgus ignorans plerũq; festa sua polluit hederã existimã do. Sicut in poetis aut Libero patre aut Sileno: qui omnino nescit quibus coronetur. Et similace fiunt cõdicili. Propriũq; materiæ est ut admota auribus leuem sonnm reddat. Hederæ mira proditur natura ad experienda uina. Si uas fiat ex ligno eius: uina transfluere. ac remanere aquam si qua mixta fuerit.

De aquaticis calamis & fruticibus. Ca. XXXVII.

i Nterea qui frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatum in iis tenebunt harundines belli paciśq; experimentis necessariæ: atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo enim earum domus sua septentrionales populi operiũt durantq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuissime suspendunt. Carthisq; seruiunt calami ægyptii maxime: cognatione. quadam papyri. Probatiores tamen nidii & qui in asia circa anaeticum lacum nascuntur. Nostratibus fungosior subest natura: cartilagine bibula: quæ cauo corpore intus: superne tenui inarescit ligno. Fissilis præacuta semper acie geniculata. Cætero gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur in cacumina. Crassiore peniculo coma: neq; hac superuacua. Aut enim pro pluma strata cauponarum replet: aut ubi limosiore callo induruit: sicut in belgis contusa & interiecta nauium commissuris ferruminat textus: glutino tenatior: rimisq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamisq; spicula addunt irreuocabili hamo noxio. Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitq; & ex ipso tælum aliud fracto in uulneribus. His armis solem ipsum obumbrant. Propter hoc maxime sereos dies optant. Odere uentos & hymbres qui inter illos pacem esse cogunt. Ac si quis æthiopas: ægyptum: arabas: indos: sytas: bactras: sarmatarũ tot gentes & orientis omniaq; parthorum regna diligentius computet: æqua ferme pars hominum in toto mundo calamis superata degit. Præcipuus hic usus in creta bellatores suos præcipitauit. Sed ĩ hoc quoque ut in cæteris rebus uicit italia. Quoniam nullus sagittis aptior calamus q̃ in rheno bononiensis amne: cui plurima inest medulla. pondusq; uoluere: Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadem gratia belgicis. Hæc & creticis commendationibus: q̃q̃ præferantur indi: quorum alia quibusdam uidetur natura: quando & hastarum uicem præbent additis cuspidibus. Haruudini quidem indicæ arborea amplitudo: qualẽ uulgo in templis uidemus. Differe mares ac fœminas in his quoq; indi tradũt. Spissius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum etiam uicem præstant (si credimus) singula internodia: Circa acesinem amnem maxime nascuntur. Harundo omnis ex una stirpe numerosa. Atq; etiam recisa fœcundius resurgit. Radicis natura uiuax: geniculata & ipsa. Folia indicis tantum breuia. Omnibus uero a nodo orsa complexu tenues p ambitum inducunt tunicas: atq; a medio internodio cum plurimum desinunt uestire procumbuntq;. Latera harundini calamoq; in rotunditatem bina super nodos alterno semper inguine: ut alterum ad dextram fiat: alterum superiore geniculo ab leua per uices. Inde exeunt aliquando rami qui sunt calami tenues. Plura autem genera. Alia spissior densiorq; geniculis: breuibus internodiis. Alia rarior maioribus: tenuior & ipsa. Calamus uero alius totus concauus: quem syringiam uocant: utilissimus fistulis: quoniã nihil est ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius est continuo foramine peruius. quẽ auleticon uocant. Hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. Hunc totum fungosa replet medulla. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorque. Fruticosissimus qui uocatur donax non nisi in quaticis natus: quoniam & hæc differentia est multum prælata harundine quæ in siccis proueniat. Suum genus sagittario calamo ut diximus. Sed certico longissimis iternodiis obsequiũq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciũt & folia nõ multitudine: uerũ robore & colore. Valida lacõicis: & ab una p̃te dẽsiora: q̃les ĩ totũ circa stagna gigni putãt. Dissimiles ãnicis longisq; uestiri foliis: spatiosius a nodo scãdẽte cõplexu. ẽ & obliq̃ harũdo ñ ĩ excelsitatẽ nascẽs

sed iuxta terram fruticis modo se spargens: suauissima in teneritate animalibus. Vocatur a quibusdam elegia. Est & in italia nascens adarcha nomine palustris ex cortice tátum. Sub ipsa coma utilissima dentibus: quoniá uis eadé é quæ sinapi. De orchomenii lacus harúdinetis accuratius dici cogit admiratio antiq̃. Characian uocabant crassioré firmioremq; Plociam uero subtiliorem. Hanc in insulis fluitantibus natare: illam in ripis expatiátis lacus. Tertia harundo est tibialis calami: quem auleticó uocant. Nono hic anno nascebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis spatio seruabat. Prodigiosus si quando amplitudinem biénio extendisset: quod notatum apud cheroniam infausto atheniensium prœlio. Et apud lebaida sæpe notatur influente cephiso. Cum igitur anno permanserit inundatio proficiunt in aucupatoriam quoq; amplitudinem. Vocantur zeugitæ. Contra bombyciæ maturius reciproco graciles. Fœminarum latiore folio atq; candidiore: modica lanugine: aut omnino nulla: spadonum nomine insignibus. Hinc erant armamenta ad inclusos cantus non silendos ex reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argento iam potius rani. Cædi solebant tempestiue usq; ad Antigené tibicené cú adhuc simplici musaica uterentur sub arcturo. Sic præparatæ aliquot post annos utiles eé incipiebant. Tunc quoq; multa domandæ exercitationem: & canore tibiæ ipsæ educendæ: comprimentibus se lingulis: quod erat illis theatro⁊ moribus utilius. Postq̃ uarietas accessit & cantus quoq; luxuriantes. cædi ante solstitia cœptæ: & fieri utiles in trimatu apertioribus ea⁊ ungulis ad flectendos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed túc ex sua quaq; tantum harundine congruere persuasum erat: & ea quæ radicem antecesserat leuæ tibiæ conuenire: quæ cacumen dexteræ. Immensum q̃tum iis prælatis quas ipse cephisus abluisset. Nunc sacrificæ tusco⁊ e buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argento fiunt. Aucupatoria harúdo a panhormo laudatissima. Piscatoria ab aritana ex africa. Harundinis italiæ usus ad uineas maxime. Cato seri eam iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo: oculis dispositis interuallo ternorúm pedum. Simul & corundam unde asparagi fiant: concordare amicitiam. Salicis uero qua nulla aquatica⁊ utilior. Licet populi uitibus placeant: & cecubum ducant. Licet alni sæpes muniant: contraq; erúpentium amniú impetus riparum muro in tutelis ruris excubent: in aqua satæ cæsæq; densius innumero hærede prosint.

De salice genera eius octo: & q̃ p̃ter salicé sint utilia ligaturis & de rubis. C. XXXVIII.

[S]alicis statim plura genera. Nam quædam & í proceritatem magnam emittút iugis uinearum perticas. Pariuntq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas seq̃cis ad iuncturas lentitiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus ac plurimæ agricolarum supellectili candidiores ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uasis: q̃ ut e corio fiant: atq; etiam supinaruʒ in delicias canthedrarum aptissima. Decidua salici fertilitas: densiorq; tonsura ex breui pugno uerius q̃ ramo: non ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullus quippe tutior est reditus minoris ue impendii aut tempestatis securior. Tertium locum ei in æstimatione ruris Cato attribuit: prioremq; q̃ oliuetis: q̃q; frumento: aut pratis: nec quia desint alia uincula. Siquidem & genistæ: ithaceæ. & populi & ulmi: & sanguinei frutices: & betullæ: & harundo fissa: & harundinum folia: ut in liguria & uitis ipsa: recisisq; aculeis rubi alligant: & intorta corylus. Mirumq; contuso ligno alicui: maiores ad uincula esse uires. Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens: candidiorq; amerina. sed paulo fragilior. Ideoque solido ligat nexu. In asia tria genera obseruant. Nigram utiliorem uiminibus. Candidam agricolarum usibus. Tertiam quæ breuissima est helicen uocant. Apud nos quoque multi totidem nomina imponunt. Viminea uocant eádem purpuream. Alteram nicelinam a colore: quæ sit tenuior. Tertiaʒ gallicam: quæ tenuissima. Nec in fruticú nec í ueprium caulinú ue neq; in hærba⁊: aut alio ullo q̃ suo genere numerent̃ iure scirpi fragiles palustresque ad tegulú tegetesque. E q̃bus detra

cto cortice cãdelæ luminibus & funebribus seruiunt. Firmior qbusdã i locis eaɤ rigor. Namq; iis uelificant non in pado tantum nautici: uerum & in mari piscator afiricus p̄ postero more uela intra malos suspendens. Et mapalia sua mauri tegunt. Proximeque æstimanti hoc uideatur esse qđ in interior munda parte pari sunt papyri usui: sed fruticosi generis sunt. Inter aquaticas arbores sunt & rubi atq; sambuci fungosi generis: aliter tamen q̄ ferulæ. Quippe plus ligni ac succi utiq; sambuco. Ex qua magis canoram bucinam tubamq; credit pastor ibi cæsæ ubi gallorum tantum frutex ille nõ exaudiat Rubi mora ferunt & alio genere similitudinem rosæ: qui uocatur cinosbatos. Tertium genus idæum uocãt græci a loco: tenuior est q̄ cætera: minoribusq; spinis: & minus ad uncis. Flos eius contra lippitudinem illinitur ex melle: & ignem sacrum. Contra stomachi quoq; uitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atque paruos: humoris lenti inficiendo maxime capillo: qui & ipsi aqua decocti manduntur.

De succis arborũ & natura materiarũ: & cædẽdis arboribus. Ca. XXXIX.

h Vmor & cortici arborum est: qui sanguis earum intelligi debet: non idem omnibus. Ficis lacteus. Huic ad caseos figurãdos coaguli uis. Cerasis gummosus Vlmis saliuosus. Lentns ac pinguis malis. Vitibus ac pyris aquosus. Viuatiora quibus lentior. Atq; in totum copore arborum: ut reliquorum animaliũ: cutis: sanguis caro: nerui: uenæ: ossa: medullæ. Pro cute cortex mirum in moro medicis succum quærentibus fere hora diei secunda lapide incisus manat altius fractus siccus uidetur. Proximi plerisq; adipes: Ii uocantur a colore alburnũ. Mollis ac pessima pars ligni etiã i robore facile putrescẽs teredini obnoxia. Quare semp amputabit̃. Subest huic caro cui ossa: id est materiæ optimum. Alternant fructus quibus siccius lignum: ut olea: magisq̄ quibus carnosum: ut cerasus. Nec omnibus adeps carnesue largæ: sicuti nec animaliũ acerrimis. Neutrum habent buxus: cornus: olea. Nec medullam: minimumq; etiam sanguinis. Sicuti ossa non habent sorba: carnem sambuci: & plurimam ambæ medullam. Nec harundines maiores ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ ueneq; sũt Discrimen earum facile: Venæ latiores candidioresq;. Pulpæ fissilibus insunt. Ideo fit ut aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota ictus ab altero capite uel grauis sentiatur: penetrante rectis meatibus sono. Vnde deprehenditur an torta sit materies: nodisq; concisa. Quibusdam sunt tubera: sicut sunt in carne glandia: in iis nec uena nec pulpa: quodam callo carnis in se conuoluto. Hoc preciosissimum in citro & acere. Cætera mensarum genera fissis arboribus circinnantur in pulpam. Alioquin fragilis esset uena in orbem arboris cæsa. Fagis pectines transuersi in pulpa apud ãtiquos. Inde & uasis honos. Manius Curius iurauit se ex præda nihil attigisse: præter guttum faginum. quo sacrificaret. Lignum in longitudinem ita fluctuat: ut quæ pars fuit ab radice ualidius sidat. Quibusdam pulpa sine uenis mero stamine & tenui constat. Hæcq; maxime fissilia. Alia frangi celeriora q̄ findi quibus pulpa non est: ut oleæ uites. At e contrario totum a carne corpus fico. Tota ossea est ilex: cornus: robur: cytisus: motus: hebenos: lotos: & quæ sine medulla esse diximus. Cæteris nigricãs color. Fulua cornus in uenabulis nitet incisuris nodata propter decorem. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

De teredinibus larice. Ca. XL.

l Arix fœminam habet: quam græci uocant ægida mellei coloris. Inuentum est pictorum tabellis immortale: nullisq; fissile rimis. Hoc lignum proximum medullæ est. In abiete leucon græci uocauere. Cædrus quoque durissima: quæ medullæ proxima ut in corpore ossa deraso modo limo. Etsambuci interiora mire firma traduntur. Namque qui uenabula ex ea faciunt præferunt omnibus: Constat enim ex cute & ossibus. Cædi tempestiuũ quæ decorticentur. Vt teretes ad templa cæteraque usus rotũdi cũ germinãt: alias cortice iextricabili & carie subnascẽte ei materiaq; nigrescẽte. Tigna & qbus aufert securis corticẽ a bruma ad fauoniũ: aut si præuenire coga

mur arcturi occasu:& ante eum fidiculæ. Nouissima ratione solstitio. Diu es sydeꝝ hoꝝ reddentur suo loco. Vulgo satis putant obseruare: ne quæ dedolandæ arbores sternātur ante editos suos fructus. Robur uere cæsum teredinē sentit. Bruma autē ne uitiatur: neq; finditur: alias obnoxiū etiam ut torqueat sese: findatq; quod in subere tempestiue quoq; cæso euenit. Infinitum refert lunaris ratio: nec nisi a uigesima in trigesimā cædi nolunt. Inter omnes cōuenit utilissime in coitu eius sterni: quē diem alii interlunium: alii silentis lunæ appellant. Sic certe Tiberius Cæsar cōcremato pōte naumachiario lari ces ad restitendū cædi ex retia præfiniuit. Quidā dicūt ut ī coitu & sub terra sit luna. Quod fieri nō potest nisi noctu: At si cōpetant coitus in nouissimum diē brumæ: illa æterna sit materies: proxime cū supradictis syderibus. Quidā & canis ortum addunt: & sic cæsas materies in forum augustū. Nec nouellæ aūt ad materiem nec ueteres utilissimæ. Circuncisas quoq; ad medullam alii non inutiliter relinquūt: ut omnis humor stātibus defluat. Miꝝ apud antiquos primo punico bello classem Duilli imperatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse. Contra uero Hieronem regē ducentas.xx. naues effectas diebus.xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoq; punico bello Scipionis classis.xl. die a securi nauigauit. Tantū tempestiuitas etiā in rapida claritate pollet. Cato hominum summus ī omni usu de materiis hæc adiicit. Prælium e sappino atra potissimum facito. Vlmeam: pineam: nuceam: hanc atq; aliam materiem omnem cum effodies: luna decrescēte eximito post meridiem siue uento austro. Tunc erit tēpestiua: cum semen suum maturum erit. Caueto ne per rorem trahas: aut doles. Idemq; mox. Nisi in trimestri lunaq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus quattuor proximis quibus luna plena fuerit optime eximitur. Omnino caueto nigram materiam ne doles: ne cædas: ne ue tangas nisi siccam: ne ue gelidam: ne ue rorulētam. Tiberius idem ui in Capitolio cōdendo seruauit īterlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandū idem a pleniluniis. Larici & magis abiecti succisis humor diu defluit. Hæ omnium arborum altissimæ ac rectissimæ. Nauium malis antennisq; propter leuitatem præfertur abies. Cōmuni ab iis pino quæ aut quadripartitos uenarum cursus bifidosq; habeat: uel omnino simplices. Fabrorum intestina operaria medulla sectilis optima quadripartitis materiis & mollior quam cæteræ: Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq; quā diximus ratione fluuiata decorticatur: atq; ita Sappinus uocatur: superior pars nodosa duriorq; fusterna. Et in ipsis aūt arboribus robustiores aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisque. Spissiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo Romæ inferna abies supernati præfertur. Est per gentiū quoq; regiones in iis differētia. Alpibus apēninoq; laudatissimæ. In gallia iuribus ac mōte uosego: in corsica: bithynia: pōto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Pessimæ parnasia: & euboea: quoniā romosæ ibi & cōtortæ putrescētesq; facile. At cædrus ī creta africa syria laudatissima. Cædri oleo puncta materies nec tineā nec cariem sentit. Iunipo eadē uirtus quæ cædro. Vasta hæc ī hispania: maximaq; baccæ eis. Medulla eius ubicūq; sollidior etiā q̄ cædrus. Publicū oīum uitiū uocāt spiras ubi sese conuoluere uenæ atq; nodi. Inueniunť ī qbusdā sicut marmore cētra: id ē duricia clauo similis: inimica ferris. Et quædā forte accidūt in lapide cōphēso aut recepto ī corpus aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro: cui uiri fortes affixerant arma: quē cortice ambiente ætas lōga occultauerat. Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo cū arbor arma pepisset. quod succisæ accidit ocreis galeisq; intus repertis. Ferunt lapides ita īuentos ad cōtinēdos partus esse remedio.

De materiis: De magnitudine arboꝝ: & q̄ cariē & ruinā n̄ sētiūt: & de ppetuitate materiarum. Ca. XLI.

Mplissīa arboꝝ ad hoc æui existiať rōæ uisa: q̄ pp miraculū. T. C. ī eodē pōte naumachiario exposuerat aduectā cū reliq̄ materie. durauitq; ad. N. pricipis āphiteatꝝ

Fuit aūt rabes e larice longa pedes.cxx.bipedali crassitudine æqualis.Quo intelligebat
uix credibilis reliqua altitudo fastigiū ad cacumē æstimātibus.Fuit & memoria nostra
ī porticib9 septo℞ a M.Agrippa relicta æque miraculi cā:q̇ d̄liberatorio supfuerat.xx.
pedibus breuior sexqpedali crassitudine.Abies admiratiōis p̄cipuæ ī naui q̇ ex ægypto
Caii pricipis iussu belíscū in uaticano circo statutū:q̄ttuorq; trūcos lapidis eiusdē ad
sustinendū adduxit.Qua naue nil admirabilius uisū mari certū ē.Cxx.modii tūc lētis
pro saburra ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magna ex parte ostiensis portus la-
niere leuo.ibi namq; demersa est a Claudio principe cum tribus molibus turrium alti-
tudine ī ea exædificatis obiter puteolāo puluere aduectis.Quæ arboris crassitudo quat
tuor hominum ulnas complectentium implebat.Vlgoque auditur lxxx. nummorum &
plur s malos ad eos uenundari usus.Rates uero connecti.xl. sestertiis plerasque. At in
ægypto ac syria reges inopia abietis cædro ad classes feruntur usi. Maxima ea in cypro
traditur ad undeciremen Demetrii succisa cxxx.pedum longitudinis:crassitudinis ue-
ro ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis
nauigant:quarum quædam & triginta homines ferunt Spississima ex omni materie iō
& grauissima iudicatur hebenus & buxus:graciles natura:neutra in aquis fluitat: nec
suber si dematur cortex:nec larix.Ex reliquis siccissima lotos:quæ romæ ita appellatur
Deinde robur ex alburnatum:& huic nigricans color:magisque etiam cytiso:quæ pro
xime accedere hebenum uidetur.Quamquam non desint qui syriacas terebinthos ni-
griores affirment.Celebratus & Tericles nomine calices ex terebītho solitus facere torno
Per quam probatur materies:omnium hæc sola ungi uult:meliorquē oleo fit. Colos
mire adulteratur iuglande ac pyro siluestri tinctis atque in medicamine decoctis.Om
nibus quæ diximus spissa firmitas.Ab his proxima est cornus:quamquam non potest
uideri materies propter exilitatem.Sed lignum non alio pene quam ad radios rotarum
utile:aut si quid cuneādum sit ī ligno clauis ue figendum ceu ferreis.Ilex item & olea
ster & olea atque castanea carpinus populus.Hæc omnia & crispa aceris modo. Si ulla
materies idonea esset.Ramis sæpe deputatis castraceo illis est:adimitque uires. De cære
ro plerisque eorum.Sed utique robori tanta duricia est:ut terebrari nisi madefactum n̄
queat:& ne sic quidem adactus auelli clauus.Et diuerso clauum nō tenet cædrus.Mol
lissima tilia:eadem uidetur & calidissima: argumentum afferunt quod citissime ascias
retundet.Calidæ morus:laurus:hedera:& omnes quibus ignaria fiunt: Exploratorum
hoc usus in castris:pastorumque reperit:quoniam ad excuciendum ignem non semp
lapidis occasio est. Teritur igitur lignum ligno:ignemq; concipit attritu: excipiente
materia aridi fomitis fungi uel foliorum facillime conceptum.Sed nihil hædera præstā
tius:quæ teratur lauro:laurumq; terat.Probatur & uitis siluestris alía quam labruscas
& ipsa hederæ modo arborem scandens.Frigidissima quæcumque aquatica. Lentissi-
ma autem & ideo scutis faciendis aptissima quorum plaga contrahit se protinus:clau-
ditque suum uulnus.Et ob id contumacius transmittit ferum.In quo sunt genere fici
ut salix:tilia:betulla:sambucus:populus utraque.Leuissimæ ex his sicut & salix:ideoq;
utilissimæ.Omnes autem etiam ad cistas quæcunque flexibili crate constant. Habent
& candorem rigoremque & in sculpturis facilitatem.Est lentitia platano:sed madida si
cut alno.Siccior eadem ulmo:fraxino:moro:ceraso:sed pōderosior. Rigorem fortissime
seruat ulmus:ob id cardinibus assamentisque portarum utilissima:quoniam minime
torquetur:permutanda tantum sic:ut cacumen ab inferiore sit cardine:radix superior.
Palam est mollis.Et suberis materies spissa.Et malus pyrusque necnon acer:sed fragiles
& q̇cunq; crispa.In omnibus siluestris & mascula differētia cuiusque generis augēt.Et
īfœcūda firmiora fertilibus:nisi quo ī genere mares ferūt:sicut cupressus & corn9 Cariē
uetustateq; n̄ sentiūt cupresus:cædrus:hebēus:lotos:buxus:taxus:iunipus:oleaster &
olea.Et ex reliq̄s tradissime larix:robur:suber:castāea:iuglās:Rimā fissuraq; n̄ capit sp̄ō

te cædrus: cupressus olea. Buxũ maxime æternã putant: hebenũ: & cupressũ: cædrũq;. Claro de oĩbus materiis indicio in tẽplo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruẽte: cum q̃dringẽtis annis pactũ sit. Cõuenit tectũ eius esse cædrinis trabibus: De ipso simulacro deæ ambigit̃. Cæteri ex hebeno esse tradũt. Mutianus ter cõsul ex iis qui ꝓxime uiso eo scripsere: uitigineũ & nunq̃ mutatũ septies restituto tẽplo. Hãc materiã elegisse eandem Canetiã nomẽ artificis nũcupãs. Quod equidẽ miror: cũ antiquiorẽ Mineruã ñ quoq; mõ Libero patri uetustatẽ attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat: teneatq; iũcturas: quas & ipsas esse modicas admodũ miror. Valuas esse e cupresso: & iam q̃drigentis ꝓpe anuis durare materiã oẽm nouæ similẽ. Id quoq; notandũ ualuas in glutinis cõpage quadriẽnio fuisse. Cupressus in eas electa: quoniã præter cætera uno ĩ genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nõne simulacrũ iouis in arce e cupresso durat a cõdita urbe sexcetesimo sexagesimo primo anno dicatũ? Memorabile & uticæ tẽplũ Apollinis: ubi indicaꝝ cædroꝝ trabes durãt ita ut positæ fuere prima urbis eius origine annis. mil. clxxxviii. Et in hispaniis aiunt tẽplum a Dianæ a Zacyntho aduectæ cũ cõditoribus anno ducẽtesimo ante excidiũ troiæ ut auctor est Bocchus: infra oppidũ ipsũ id haberi. Cui pepcit religione ĩductus Hãnibal iuniperi trabib⁹ etiã nunc durãtibus. Sup oĩa memorat̃ ædes in aulide eiusdẽ deæ sæculis ante troianũ bellũ exædificata. Cuius quoniã generis materiæ scietia obliterãta ĩ plenũ dici nõ potest utiq; quæ odore ꝑcellãt: ea æternitate ꝑstere. A ꝑdictis morus ꝓxime laudat̃: quæ uetustate etiã nigrescit. Et quædã tamẽ in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus ĩ ꝑflatu firma. Robur defossum. Et in aq̃s quercus obruta. Eadẽ sup terrã rimosa facit opa torquẽdo sese. Larix ĩ humore ꝑcipua: & alnus nigra. Robur marina aq̃ corrũpit̃. Nõ ĩprobat̃ ĩ aqua & fagus & iuglãs. Hæ q̃dẽ in iis quæ defodiunt̃ uel pricipales. Itẽ iuniperus eadẽ & subdialib⁹ aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescũt. Aesculus quoq; humoris impatiẽs. E cõtra adacta in terrã palusttibus alnus æterna. onerisq; q̃tilibet patiẽs. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ: sed facile pandũt̃: flexibiles tamẽ stãtes a circũcisura: siccatæ fideliores. Laricẽ in maritimis nauibus obnoxiã teredini tradũt. Et oĩa ꝑterq̃ oleastrũ & oleã. Quædam eni in mari: quædã in terra uitiis oportuniora.

De teredinibus. Ca. XLII.

I Nfestantiũ quattuor genera. Teredines capite ad portionẽ grauissimo rodunt dentibus. Hæ tantũ mari sentiũt̃: nec aliã putãt teredinẽ ꝓprie dici. Terestres tineas uocãt. Culicibus uero similes triphas. Quartũ est & e uermiculoꝝ genere: quoꝝ q̃dẽ alii putrescẽre succo: ipsa materie alii pariunt̃. sicut in arboribus. Ex eis q cerastes uocat̃ cũ tantũ eroserit ut circũagat se: generat aliũ. Hæc nasci ꝓhibet in aliis amaritudo ut cupresso: ĩ aliis duricia ut buxo. Tradunt & abietẽ circa germinationes d̃corticatã q̃ diximus luna aq̃s non corrũpi. Alexãdri magni comites ꝓdiderũt in tilo rubri maris insula arbores esse: ex q̃bus naues fierent: quas. cc. annis durãtes inuentas: & si mergerent̃ ĩcorruptas. In eadẽ esse fruticẽ baculis tantũ idoneæ crassitudinis: uarium tigrium maculis: ponderosum: & cũ in spissiora decidit: uitri ĩ mõ fragilem.

De materiis architecti: & quæ materies ad quid utilis: & quæ firmior materia in tectum. Ca. XLIII.

A Pud nos materiæ findunt̃ aliquæ spõte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent ut afflatus nõ noceant. Pondus sustinere ualide abies larix etiã in trãsuersum positæ. Robur olea incuruant̃ cedũtq; ponderi. Illæ renitũt̃: nec temere rumpunt̃: priusq; carie q̃ uiribus deficiũt. Et plana arboꝝ ualida: in diuersum enim curuat̃. At populus contra oĩa inferiora pandit̃. Palma e contrario fornicat̃. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasq; firmissimæ. Facile panditur iuglans. Fiunt enim & ex ea trabes: frangique se prænuntiat strepitu. Quod in andro accidit: cum e baneis territi sono profugerunt. Pinus: piceæ: alni ad quarum ductus in stobos cauantur

Obrutæ terra plurimis durant annis. Eædē ſi nō integant: cito ſeneſcunt: miro modo fortiores ſi humori extra quoq; ſuperſit. Firmiſſima in tectū abies: Eadem ualuarū repagulis & ad quæq; libeat in teſtina opa aptiſſima ſiue græco ſiue cāpano ſiue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis: ramētorum crinibus pampinato ſemper orbe ſe uoluens ad incitatos runcinarū raptus. Eadē & curibus maxime ſociabilis glutino in tantum: ut ſidatur ante cum ſolida eſt:

De glutinanda materia & lignis ſectilibus. Ca. XLIIII.

Agna aūt & glutinatio: propterea q; ſectilibus laminis ac in alio genere opiuntur. Stamineā hoc uſu probant uenā: & uocant ferrileā argumento ſimilitudinis: quoniā lacunoſe criſpa. In omni genere & glutinū abdicant quædā: & inter ſe & cū aliis inſociabili glutino ſicut robur. Sed nec fere cohærent niſi ſimilia natura: ut ſi quis lapidē lignūq; cōiungat. Cornū maxime audit ſorbus: carpinus: buxus: poſtea tilia. Cuicūq; operi facilia flexilia omnia quæ lenta diximus: præterq̄ morus & caprificus. Durabilia ac ſectilia quæ modice humida. Arida enim latius q̄ uiridia ferris cedunt: præter robur: & buxum: quæ pertinacius reſiſtunt: ferrarūq; dentes replēt æqualitate inerti. Q ua de cā alterna inclinatione egerunt ſcobem. Obedientiſſima quocūq; in opere fraxinus: eademq; corylo haſtis melior: cornu leuior: ſorbo lentior. Gallica uero etiā ad currus flexibilis Vitē æmularetur ulmus: ni pondus eſſet in culpa. Facilis & fagus: quāq̄ fragilis & tenore eodē fictilibus laminis in tenui flexibilis: capſiſq; ac ſcriniis ſola utilis. Secatur in laminas ptenues & ilex colore quoq; nō ingrata: ſed maxime fida iis quæ teruntur: ut rotarū axibus. Ad quos lentore fraxinus utilis: ſicut duricia ilex: & utroq; legitur ulmus. Sūt uero & parui uſus fabriliū miniſteriorū inſignes. Ideoq; ꝓditū terebris uaginas ex oleaſtro: buxo: illice: ulmo: fraxino utiliſſima fieri. Ex iiſdē malleos: maiores quoq; e pinu & illice. Et iis aūt maior ad firmitatē cā tēpeſtiuæ cæſuræ q̄ īmaturæ: Q uippe cū ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diutius īmorati plantæ mō germinauerit. Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria ruſticis carpinea: illiga: cerrea. Q uæ in laminis ſecant: quorūq; operimēto ueſtiat alia materies præcipua ſunt citrus: terebinthus: aceris genera: buxum: palma aquifoliū ilex: ſambuci radix: populus. Dat & alnus (ut dictū eſt) tuber ſectile: ſicut citrus acerq; Nec aliarū tubera ī precio. Mediaq; pars arborū criſpior: & quo proprior radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborē alia in tegi: & uiliores ligno precioſiores cortice fieri: ut una arbor ſæpius ueniret. Excogitatæ ſunt & ligni bratteæ. Nec ſatis. Cœpere tingi animaliū cornua: dentes ſecari: lignūq; ebore diſtingui: mox operiri. Plaacuit deinde materiē & in mari quæri. Te ſtudio in hoc ſecta. Nuperq; portentoſis ingeniis principatu. Neronis inuentū: ut pigmētis pderet ſe: pluriſq; ueniret imitata lignū. Sic lectis pcia quærunt. Sic terebinthū uinci iubent. Sic citrū precioſius fieri. Sic acer decipi. Mō luxuria ñ fuerat cōtēta ligno. Iā lignū emi teſtudinē facit:

De arboꝝ ætate: & quæ genera arboꝝ minime durant. Ca. XLV.

u Ita arborū quarūdam īmenſa credi poteſt ſi quis profunda mundi & ſaltus inacceſſos cogitat. Verū ex iis quas memoria hominū cuſtodit durāt ī ueliterno Africani prioris manu ſatæ oliuæ. Itē myrtus eodē loco cōſpicuæ magnitudinis. Subeſt ſpecus in quo manes eius cuſtodire draco tradit. Romæ uero lotos in Lucinæ area anno qui fuit ſine magiſtratibus ccclxix. urbis æde cōdita. Incertū q̄tum ipſa uetuſtior. Eſſe quidem uetuſtiorē nō eſt dubiū: cū ab eo luco Lucina nominet. Hæc nunc circiter annum ccccl. habet. Antiquior enim illa eſt: ſed incerta eius ætas quæ capillata dicit quoniā ueſtaliū uirginū capillus ad eā defertur. Verū altera lotos in uulcanali: quod Romulus cōſtituit ex uictoria de decimis æquæua urbi intelligitur: ut auctor eſt Maſurius. Radices eius in forū uſq; Cæſaris per ſtationes municiporū penetrāt Fuit cum ea cupreſſus æqualis circa ſuprema Neronis principis ꝓlapſa atq; neglecta.

Vetustior autem urbe in uaticano ilex. In quã titulus æreis litteris hetruscis religiõe ar-
borem iam tunc dignã fuisse signat. Tyburtes quoq; originẽ multo ante urbem romã
habent. Apud eos extant ilices tres etiam Tyburno conditore eorum uetustiores: apud
quas inauguratus traditur. Fuisse autẽ eum tradunt filiũ Amphiarai q apud thebas ob
ierit una ætate ante iliacũ bellũ. Sũt auctores & delphicã platanũ Agamẽnonis manu
satam. Et alterã in caphie arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso iliensium urbis iuxta hele
spontum in protesilai sepulchro arbores: quæ omnibus ephebiis eius cum in tantũ ac-
creuere: ut ilium aspiciant inarescunt: rursusq; adolescunt. Iuxta urbem autẽ quercus
ili tumulo tunc satæ dicuntur: cum cœpit ilium uocari. Argis olea nunc etiam durare
dicitur: ad quam Iouem in uaccam mutatam Argus alligauerit. In ponto circa heracleã
aræ sunt Iouis Statiui cognomini: ibiq; quercus duæ ab Herculæ satæ. In eodem tractu
portus Amyci ẽ Bebryce rege interfecto clarus. Eius tumulus a supremo die lauro tegi
tur: quã insanam uocant: quoniam si quid ex ea decerptum inferatur nauibus iurgia
fiant: donec abiiciatur. Regionem aulocrenen diximus per quã ab apamea in phrygiã
itur. Ibi platanus ostenditur: ex qua pependit Marsia uictus ab Apolline: quæ iam tum
magnitudine electa est. Necnõ palma deli ab eiusdẽ dei ætate cõspicitur. Olympiæ olea
ster: ex quo primus Hercules coronatus est. & tunc custoditur religiose. Athenis quoq;
olea durare trãditur in certamine edito A minerua. E diuerso breuissima uita est puni-
cis: fico: malis. Ex iis præcocibus breuior q̃ serotinis: dulcibus: q̃ acutis: & dulcior in pu-
nicis. Item in uitibus: præcipueq; fertilioribus. Grecinus auctor est sexagenis annis du-
rasse uites. Videntᷣ & aquaticæ celerius interire. Senescunt quidẽ uelociter: sed e radici-
bus repullulant laurus: & mali: & punicæ. Firmissimæ ergo ad uiuendum oleæ: ut quas
durare annis. cc. inter auctores conueniat. Et in suburbano tusculani agri colle q cor-
ne appellatur. Lucus antiqua religione Dianæ sacratus a latio: uelut arte tonsili coma
faginei moris. In hoc arborem mori eximiam ætate nostra adamauit Passienus Grispus
bis consul orator Arippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior postea: osculari cõ
plectiq; eam solitus: non modo cubare sub ea: uinũq; illi affundere. Vicina luco est ilex
& ipsa nobilis. xxxv. pedum ambitu caudicis. x. arbores metiens singulas magnitudinis
uisendæ: siluãq; sola facit. Hædera necari arbores certum est. Simile quidam & in uisco
tãetsi tardiorem eaꝝ iniuriã arbitrantᷣ. Nãq; & hoc præter fructus agnoscitur nõ i nouis
simis mirabile. Quædã enim in terra gigni non possunt: & in arboribus nascũtur. Nãq;
cũ suam sedem nõ habeant: in aliena uiuunt: sicut uiscum. Est & in syria herba quæ
uocatur cassitias: nõ tantum arbores: sed ipis etiam spinis circũuolues sese. Item circa tẽ
pla thessalica quæ polypodion uocatur: & quæ dolichos: ac serpillum. Oleastro quoque
deputato quod gignitur uocant phaunos. Quod uero in hispiria fullonia hipophactõ
calliculis inanibus: foliis paruis: radice alba. cuius succus ad detractiões i comitiali mor
bo utilissimus habetur. Visci tria genera. Nãq; est in abiete & larice cassitias. Stelin dicit
euboea nasci. Hyphear arcadia. Viscum autem in quercu: robore ilice: pruno siluestri:
terebintho: nec aliis arboribus adnasci. Pleriq; copiosissimum in quercu. quod dryos hy
phear uocant. In omni arbore excepta ilex & quercu differentiam facit odor uirusq; &
foliũ non iucundi odoris. In utroq; uiscum amaꝝ & lentum. Hyphear adsaginanda pe-
cora utilius. Vitia modo purgat primo: dein pinguefacit: quæ suffecere purgatiõi. Qui
bus sit aliqua tabes intus negant durare ea. Edẽdi ratio ætatis quadragenis diebus. Adi
iciunt discrimen in iis quæ folia emittant: & ipsi decidere. Contra inhærere nato i æter-
na fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur: nec nisi per aluum auium redi
tum: maxime palumbis & turdis. Hæc est natura ut nisi maturatum in uentre auium
non proueniat. Altitudo eius non excidit cubitalem semper fruticosi ac uiridis. Mas fer
tilis. Fœmina sterilis. Aliquando non fert. Viscum fit ex acinis qui colliguntur messuʒ
tempore imaturi. Nam si accessere hymbres: amplitudine quidem augẽtur: uisco uero

marcescunt.Sicantur deinde:& aridi tunduntur:ac conditi in aqua putrescũt duodeis fere diebus.Vnumq; hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluente rursus malleo tusi amissis corticibus interior carne lentescunt.Hoc est uiscum pennis auium tactu ligandis.Iuglandis oleo subactum cum libeat insidias moliri.Non est omittenda in ea re & galliarum admiratio.Nihil habent druides (ita suos appellant magos) uisco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratius.Iam per se roborum eligunt lucos:nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt:ut inde appellari quoq; interpretatione græca possit druides uideri.Enimuero quicquid adnascatur illis e cælo missum putat signumq; esse electæ ab ipso deo arboris.Est autem id rarum admodum inuentu:& repertum magna religione petitur. Est ante omnia sexta luna:quæ principia mensium annorumq; iis facit & sæculi post tricesimum annum:quia iam uirium abunde habeat nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo uocabulo.Sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis duos admouent candidi coloris tauros : quorum cornua nunc primum uinciantur.Sacerdos candida ueste cultus arborem scandit.Falce aurea demetit.Candido id excipitur sago.Tum demum uictimas immolant precantes ut suum donum deus prosperum faciat iis quibus dederit.Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrantur.Contraq; uenena omnia esse remedio.Tanta gentium in rebus friuolis plerumque religio est.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XVII.
PROHEMIVM.

Arborũ Precia Mirabilia. Ca. I.

NATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE SPONte sua prouenientium dicta est.Restat earum quæ arte & humanis ingeniis fiunt:uerius q̃ nascuntur. Sed prius mirari succurit quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa a feris:depugnante cum iis homine circa caducos fructus. Circa pendentes uero & cum alitibus:in tanta deliciarum p̃cia uenisse clarissimo (ut equidem arbitror) exemplo.L.Crassii atq; Cn.domitii Aenobardi. Crassus orator fuit ĩ primis nominis romani.Comus ei magnifica : sed aliquanto præstãtior in eodem palatio.Q.Catuli qui cimbros cum.C.Mario fudit. Multum uero pulcherima consensu omnium ætateea in colle uiminali.C.Aquilii equitis romani clarioris etiam tum q̃ iuris ciuilis scientia:cum tamen obiecta Crasso suo est.Nobilissimarum gentium ambo Crassus atq; Domitius censuram post consulatum simul gessere :anno conditæ urbis sexcentesimo sexagesimosecundo frequentem iurgiis propter dissimilitudinem morum.Tunc Cn.Domitus ut erat uehemens natura :præterea accensus odio: quod ex æmulatione auidissimum est grauiter increpuit tanti censorem habitare : pro domo eius milia nummorum identidem promittens . Et Crassus ut præsens ingenio semper & faceto lepore solers concedere respondit:exceptis sex arboribus . Ac ne uno q̃dem denario si admimerentur emptam uolente Domitio. Crassus utrum ne igitur ego sum inquit quæso Domitii exemplo grani & ab ipsa mea censura notandus:qui domo quæ mihi hæreditate obuenit comitter habitem ?an tu qui sex arbores æstimas ? Eæ fuere loci patula ramorum opacitate lasciuæ.Cecina largo e proceribus crebro in iuuenta nostra eas in domo sua ostentante.Durauerantq; quoniam & de longissimo æuo arborum diximus) ad Neronis principis incendia: quibus cremauit urbem : annis . clxxx. Postea cultu uirides iuuenesq;:ni princeps ille accelerasset etiam arborum mortem. Ac

ne quis uilem de cætero Crassi dmoum nihilq; in ea iurgante Domitio fuisse dicendũ præter arbores iudicet. Iam colũnas quattuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scæ nam ornandam aduectas in atrio eius domus statuerat: cũ in publico nõdum essent ul læ marmoreæ. Tam recens est opulentia tantoq; tunc plus honoris arbores domibus af ferebant: ut sine illis ne inimiciciaꝝ quidem precium seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognomina antiquis: Frũditio militi illi qui præclara facinora uulturnum transna tans fronde capiti imposita aduersus Hãnibalem edidit. Stolonũ Liciniæ genti (ita eni appellatur in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pãpinatio inuento) primo Sto loni dedit nomen. Fuit & arboꝝ cura legibus priscis: cautũq; est. xii. tabulis ut qui iniu rias cecidisset alienas lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationẽ illos qui frugiferas tanti taxauerant? Nec mi nus miraculum in pomo est multaꝝ circa suburbana fructu annuo addito binis mili bus nũmum maiore singulaꝝ reditu: q̃ erat apud antiquos prædioꝝ. Ob hoc insita & arborũ quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperibus nascerentur. Nunc er go dicemus quo maxime mõ tantum ex iis uectigal contingat: uerã colẽdi rõem absolu tãq; ꝓdituri. Et iõ ñ uulgata tractabimus: nec quæ cõstare aĩaduertimus: sed ĩcerta atq; dubia: in q̃bus maxĩe fallitur uita. Nã diligentiã in supuacuis affectare nõ nostrũ ẽ. Añ oĩa aũt in uniuersum & q̃ ad cũcta arboꝝ genera ptinẽt in cõe de cælo terraq; dicemus

De natura cæli ad arbores: & quam partẽ cæli spectare debeant. Ca. II.

Quilone maxime gaudent: dẽsiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ firmio ris. Qua in re pleriq; fallũnt: cum in uineis pedamenta nõ sint a uento eo op ponenda: & id tantũ a septẽtrione seruandum. Quinimo tẽpestiua frigora plu rimum arborum firmitati conferunt. & sic optime germinant. Alioquin si blandiantur austri defatiscentes: ac magis etiam in florem. Nam si cum defloruere: protinus sequan tur hymbres: in totum poma dependent. Adeo ut amygdala & pyri etiam si omnino nu bilum fiat austrinus ue flatus amittant fœtus. Circa uergilias quidem pluere: inimicis simum uiti & oleæ quoniam tunc coitus est earum. Hoc est illud quatriduũ oleis decre torium. Hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoq; peius matu rescunt austrinis diebus: sed celerius. Illa sunt noxia frigora: quæ septentrionibus aut ꝑ posteris fiunt horis. Hyemem quidem aquiloniam esse omnibus satis utilissimũ. Hym bres uero tunc expetendi euidens causa est: quoniam arbores fœtu exinanitas: & folioꝝ quoq; amissione languidas naturale est auide esurire. Cibus autẽ earum hymber. Qua re tepidam esse hyemem ut absumpto partu arborum sequatur ꝓtinus conceptus: idest germinatio ac deinde alia florescendi exinanitio: inutilissimum experimentis creditur. Quinimo si plures ita continentur anni: etiam ipsæ moriuntur arbores. Quoniam ne mini dubia poena est in fame laborantium. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas nõ pro arboribus uota fecit. Nec per solstitia hymbres uitibus conducunt. Hyberno quidẽ puluere fieri messes lætiores luxuriantis ingenii fertilitate dictum est. Alioquin uota ar borum cõmunia sunt frugũq;: niues diutinas sedere. Causa non solum quia animam terræ euanescentem exhalationem includunt & comprimunt: retroq; agũt in uires fru gum atq; radices: uerum ꝙ & liquorem sensim præbent: purum præterea leuissimumq; quando nix aquarum cælestium spuma est. Ergo humor ex iis non uniuersus ingurgi tans diluensq;: sed quomodo sititur distillans uelut ex ubere alit omnia quæ non inun dat. Tellus quoq; illo modo fermentescit: & succi plena: ac lactescentibus satis nõ effœ ta cum tempus aderit: tepidus aridet horis. Ita maxime frumenta pinguescunt: præterq̃ ubi calidus semper aer est: ut in ægypto. Continuatio enim & ipsa consuetudo idem quod modus alibi efficit. Plurimumq; prodest ubicunq; non esse quod noceat. In ma iore parte orbis cum præcoces excurrere germinationes euocatæ indulgentia cæli secu tis frigoribus exuruntur. Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ siluestribus quoque

quæ magis etiam dolent urgente umbra sua:nec adiuuante medicina. Quoniam uesti re teneras intorto stramento in siluestribus non est. Ergo tempestiue aquis hybernis primum hymbribus:deinde germinatione antecedentibus. Tertium tempus est cum e ducant poma:nec protinus:sed iam ualido fœtu. Quæ fructus suos diutius continẽt longioresq; desiderant cibos:iis & serotinæ aquæ utiles:ut uiti:oleæ:punicis. Hæ iá plu uíæ generis cuiusq; arboribus diuerso modo desiderantur:aliis alio tempore maturanti bus. Qua propter iisdem hymbribus quædam lædi uideas:alia iuuari. Et in eodem ge nere sicut in pyris. Alio die hyberna quærunt pluuias:alio uero præciosa. Vt pariter q dem omnia desiderent. Hybernum tempus est ante germinationem quæ aquilonem austro utiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt enim plerũq; frigidiora) & montosa planis:& nocturnos ignes diurnis. Magis fruuntur aquis sata: non statim auferentes eas sole. Conuexa & situs uinearum arbustorumq; ratio ẽ. quas in oras debeant spectare. Virgilius ad occasus seri damnauit. Aliqui sic maluere q̃ in ex ortu. A pluribus meridiem probari aduerto. Nec arbitror perpetuum quicq̃ in hoc præ cipi posse. Ad soli naturam:ad loci ingenium:ad cæli cuiusq; mores dirigenda sollertia est. In africa meridiem uineas spectare & si uiti inutile colono salubre est:quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ. Qua propter ibi qui in occasum aut septentriones cõseret optime miscebit solum cælo:cum Virgilius occasus improbent. Nec de septentrione re linqui dubitatio uidet. Atqui cisalpina italia magna ex parte uineis ita positis comper tum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent uenti. In narbonensi prouin tia atq; liguria & parte hetruriæ contra circium serere imperitia existimatur. Eundem que obliquum accipere prouidentia Is enim ibi æstatem temperat:sed tanta plerumque uiolentia ut auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. Ca. III.

q Vidam cælum terræ parere cogunt:ut quæ in siccis serantur orientem ac sep tentriones spectent. Quæ in humidis meridiem. Necnon ex ipsis uitibus cau sas mutuantur. In frigidis præcoces serendo:ut maturitas antecedat algorem Quæ poma uitesq; rores oderint contra ortus:ut statim auferat sol. Quæ ament ad oc casus:uel etiam ad septentriones ut diutius eo fruantur. Cæteri uero fere rationem na turæ secuti in aquilonem obseruare uites & arbores poni suasere. Odoratiorem etiam fieri talem fructum Democritus purat.

De qualitate regionum. Ca. IIII.

a Quilonis situm uentorumq; reliquorum diximus secundo uolumine. Dice musq; proximo plura cælestia. Interim manifestum uidetur salubritatis argu mentum:quoniam in meridiem etiam spectantium semper ante decidunt fo lia Similis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxii:in plurimis idẽ utiles. Quibusdam satis e longinquo aspicere maria iucundum. Propius admouere sa lis halitum inutile. Similis & fluminum stagnorumq; ratio. Nebulis adurunt:aut æstu antia refrigerant opacitate:atq; etiam rigore gaudent:quæ diximus. Quare experimẽ tis optime creditur. A cælo proximum est terræ dixisse ratiõem haud faciliore tractatũ Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus:plerunque nec pulla qualem ha bet campania:ubique optima uitibus. Aut quæ tẽues exalat nebulas. Nec rubrica mul tis laudata. Cretam in albensium pompeianorumque agro & argillam cunctis ad ui neam generibus anteponunt:quamquam præpingues quod accipitur in eo genere in uicem sabulum album:In ticinensi multisq; in locis nigrum. Itemq; rubrum etiá pin gui terræ permixtum infœcundum est. Argumenta quoque iudicantium sæpe fallũt: Non utique solum lætum est:in quo proceræ arbores nitent:præterquam illis arbori bus. Quid enim abiete procerius. Aut quæ uixisse possit alia in loco eodem? Nec luxu riosa pabula pinguis soli semper indicium habent. Ná quid laudatius germáiæ pabulis

& tamen statim subest harena tenuissimo cespitum corio: Nec semper aquosa est terra: cui proceritas hærbarum. Non hercle magis q̃ pinguis adhærens digytis. Quod in argi lis arguitur. Scrobes quidem regesta in eos nulla complet: ut densa atq; rara ad hũc mo dum deprehendi possit ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pondere. Quod enim terræ pondus iustum intelligi potest: Nec flumi nibus aggesta semper laudabilis quando senescãt sata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur diu præterq̃ salici utilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est tanta alioquin in leborino cãpaniæ nobili campo: ut ligni uice utantur. Sed idem solum ubi cunq; arduum opere: difficile cultu: bonis suis acrius pene q̃ uitiis cũ affligit agricolam Et carbũculis quæ terra ita uocatur. Emendari uitem hac terra putatur. Nam tofus sca ber natura fricabilis expetitur quoq; ab auctoribus. Virgilius & quæ filicem ferat non improbat uitibus. Salsæq; terræ multa melius creduntur: tutiora uitiis inascentiũ ani maliũ. Nec colles opere nudantur: si quis perite fodiat. Nec cãpi omẽs minus soles atq; p flatus q̃ opus sit accipiunt. Et quasdã pruinis ac nebulis pasci diximus uites. Omnium rerum sunt quædam in alto secreta: & suo cuiq̃ corde præuidenda. Quid q̧ mutat̃ sæ pe iudicata quoq; ac diu comprehensa? In thessalia circa larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est. Oleæ desierunt quæ prius fuerant. Item uites aduri: quod non antea thracia sensit amoto hebro. Et circa philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitũ At in syracusano agro aduena cultor elapidato luto sole prodidit fruges: donec regessit lapides. In syria leuem tenui sulco imprimunt uomerem: quia subest saxum exurẽs æsta te semina. Iam in quibusdam locis similes æstus: imodici & frigorum effectus. Est fertilis thracia frugum rigore: & æstibus africa & ægyptus. In chalchia rodiorum insula locus quidam est in tantũ fœcundus: ut suo tẽpore satum demetãt hordeũ. sublatũq; protinus serant: & cũ aliis frugibus metãt. Glareosum oleis solum aptissimum in uenefrano: pin guissimum in betica. Punica uina in saxo coquuntur. Cecubæ uites in põtinis paludi bus madent. Tanta est argumentorum & soli uarietas ac differentia. Cæsar uopiscus cũ cãm apud censores ageret campos rosiæ dixit italiæ sumẽ esse: in quibus perticas pridie relictas gramen operiret: Sed nõ nisi ad pabulum ꝓbantur. Nõ tñ indociles natura nos eẽ uoluit: & uita cõfessa fecit ẽt ubi bõa certa nõ fecerat. Quã ob rẽ prius dicamus cria.

Genera terrarum. Ca. V.

t Errarum amaram siue macram si quis probare uelit. Demonstrant eam atræ degeneresq; hærbæ. Frigidam autem retorride nata. Itẽ uliginosam tristia. Ru bricam oculi. Argilosam quæ operi difficillima: quæq; rastros ac uomeres ĩgen tibus glebis oneret: quanq̃ aliquando nõ quod operi: hoc & fructui sit aduersum. Item ẽcontrario cineraceam & sabulum album. Nam sterilis densa callo facile deprehenditur uel uno ictu cuspidis. Cato breuiter atq; ex suo more uitia determinat. Terram cariosam caue: ne ue plaustro ne ue pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tan topere reformidari: ut pene uestigiis quoq; interdicat? Redeamus ad ligni cariem & in ueniemus illa: quæ in tantum abominatur uitia: aridæ: fistulosæ: scabræ: canescentis: exesæ pumicosæ. Plus dixit una significatione quam possit ulla copia sermonis enarrari Est enim interpretatione uitiorum quadam non ætate: quæ nulla in ea intelligi potest sed natura sua anus terra. Et ideo infœcunda ad omnia: atq; etiam imbecilla. Id agrum optimum iudicat ad radicem montium planitie in meridiem excurrente: quæ est totius italiæ situs. Terram uero teneram quæ uocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi sa tiua. Intelligere modo libeat dictam mira significatione teneram: & quicquid optari de bet in eo uocabulo inuenietur. Illa temperatæ ubertatis: illa mollis: facilisque culturæ: nec madida: nec sitiens. Illa post uomerem nitescens: qualem fons ingeniorum Home rus in armis ab eo cælatam dixit: addiditq; miraculum increscentis: quis fieret in auro. Illa quam recentem exquirunt improbæ alites uomerem comitantes: coruique aratoris

uestigia ipsa rodentes. Reddantur hoc in loco luxuriæ quoque sententia & aliqua in propositum. Certe Cicero lux doctrinarum altera. Meliora inquit unguenta sunt quæ terram: q̃ quæ crocum sapiunt. Hoc enim maluit dixisse q̃ redolent. Ita est profecto. Illa enim erit optima: quæ unguenta sapiet. Quod si admonendi sumus: qualis sit terræ color ille: qui quæritur: contingit sæpe etiam quiescente ea sub occasu solis in quo loco arquus cælestis deiecerit capita sua. Et cum a siccitate continua immaduerit hymbre: tunc emittit illum suum halitum diuinum ex sole conceptum: cui comparari suauitas nulla possit: Is esse odor in commota debebit: repertusque neminem fallet: ac de terræ odore optime iudicabit. Talis fere est in noualibus cæsa uetere silua: quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadem terra utilior intelligitur: quotiens intermissa cultura quieuit: quod in uineis non fit. Eoq; diligentius eligenda est: ne uera existat opinio eorum: qui iam italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generibus cõstat e cælo: nec potest arari post hymbres aliqua ubertatis uitio lentescens. Contra in bizantio africæ illum centena & quinquagena fruge fertilem cãpum: nullis cum siccus est arabile tauri: post hymbres uili asello: & a patre altera iugi anu uomerem trahente uidimus scindi. Terram enim terra emendari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; super humidam ac pinguẽ: dementiæ operarii est. Quid enim potest sperare qui talem colit.

De terra quam britannia & gallia amat Ca. VI.

Alia est ratio quam britannia & gallia inuenere alendi eam: ipsa quod uocant margam. Spissior ubertas in eam intelligitur. Est autem quidam terræ adeps: ac uelut glandina in corporibus ibi densante se pinguitudinis nucleo. Non omisere & hoc græci.

De græcorũ doctrina. Ca. VII.

Quid enim intentatum illis? Leucargyllion. uocant candidam argillam: qua in megarico agro utuntur. Sed tãtum in humida frigidaq; terra. Illas gallias britanniasq; locupletantis cum cura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ĩgeniis. Est enim alba ruffa: columbina: argyllacea tofacea: harenacea. Natura duplex: aspera aut pinguis. Experimenta utriusq; in manus usu sq; geminus: aut ut fruges tantum alant: aut eædem & pabulum. Fruges alit tofacea alba: quæ si sit inter fontes reperta: est ad infinitum fertilis. uerum aspera tractatu: & si nimia iniecta est exurit solum. Proxima est ruffa: quæ uocatur capnumargos inter mixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis conduntur in ipso campo: primisq; annis stipula difficulter cæditur propter lapidis. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuehitur. Inspergitur rara sale eam misceri putant. Vtrumq; hoc genus semel iniectum in. l. annos ualet & frugum & pabuli ubertate.

De terrarum generibus. Ca. VIII.

Quæ pingues esse sentiuntur: ex iis præcipue alba. Plura eius genera. Mordacissimum quod supra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto in centenos pedes actis plerumq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiente uena. Hac maxime britannia utitur. Durant annis. lxxx. Neq; exemplũ ullius qui bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertium genus cãdidæ glischromargon uocãt. Est autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̃ frugum fertilior: ita ut messe sublata ante sementem. alteram lætissimum secetur. Dum in fruge est nullum aliud gramen emittit. Durat. xxx. annis densior iusto. Cymini modo strangulat solum. Colũbinam gallia suo nomine glaucopelon appellat: glebis excitatur lapidum modo. Sola gelatione ita soluit ut tenuissimas bratteas facit. Hæc ex æquo fertilis. Harenaceam utũtur si alia non sit: in uliginosis uerticibus & si alia sit: ubi hos gentium solos nouimus qui fertilissimum agrum colentes quacunq; terra ĩfra tres pedes effossa & pedali crassi

tudine inlecta lætificent.Sed ea nõ diutius annis.x.pdest.Hedui & pectines calce uber rimos fecere agros.quæ sane & oleis & uitibus utilissima repitur. Oĩs aũt marga arato inũcieda ẽ:ut medicamentũ rapiatur:& fimi desiderat aliq̃tulum. Quæ primo plus aspera & quæ in hærbas nõ effundit:alioqn nouitate quæcũq; fuerit solum lædet. Ne sic quidẽ primo anno fertilis.Interest & quali solo quærat. Sicca.n. humida melior: arido pinguis.Tẽperata alterutra creta uel co ũbina cõuenit.

De cineris usu:& de fimo:& quæ sata uberiorẽ terram faciant:& quæ urãt. C. IX.

Ransipadanis cineris usus adeo placet:ut anteponãt fimo iumentoꝶ: quod qa leuissimũ est:ob id exurunt.Vtroq; tamen pariter nõ utunt̃ i eodem aruo:nec in arbustis cinere:nec quasdã ad fruges ut diximus.Sũt q puluere quoq; uuas ali iudicẽt:pubescentesq; puluerẽt:& uitium arborũq; radicibus aspergent. Quod certũ est narbonẽsi puintiæ & uindemias certius sic eo coqui:quia plus puluis ibi q̃ sol cõfert Fimi plures differentiæ.Ipsa res antiqua.Iam apud Homerũ regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperitur. Argeus rex i græcia excogitasse traditur.Diuulgasse uero Hercules in italia:quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob hoc inuentum imortalitatẽ tribuit.M.Varro principatũ dat turdoꝶ fimo ex auiariis.Quod etiã pabulo boum suum magnificat.Neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat.De nostris moribus bene sperare est:si tanta apud maiores fuere auiaria:ut ex iis agri stercorarentur.Proximũ collume la colũbariis:mox gallinariis facit:natantiũ alitũ dãnato.Cæteri auctores consensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant.Alii ex iis pferunt hominũ potus in coriaꝶ officinis pilo madefacto.Alii p sese aqua iteꝝ largiusq; etiã q̃ cum bibitur admixta. Quippe plus iã ibi male domandũ est:cũ ad uirus illud uini homo accesserit.Hæc sunt certamina quibus inuicem ad tellurem quoq; alendã utuntur homines.Proxime spurcitias suum laudant.Columella solus damnat.Alii cuiuscunq; quadrupedis exitiosum. Aliq colũbarum præferunt. Proximum deinde capraꝶ est.Ab hoc ouium.Deinde boum.Nouissimus iumẽtorum.Hæ fuere apud priscos differentiæ.Simulq; præcepta nõ inuenio re tali utendi:quando & hic uetustas utilior.Visumq; iam est apud quosdam prouintialium in tantum abundante geniali copia pecudum farinæ uice cribris superiniici:fetore aspectuq; temporis uiribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper repertũ oleas gaudere maxime cinere & calcariis fornacibus.Varro præceptis adiicit:equino quod fit leuissimum segetes alendas.Prata uero grauiore:& quod ex hordeo fiat:multasq; gignit hærbas.Quidam etiam bubulo iumentoꝶ præferũt:ouillũq; caprino. Omnibus uero asininum:quoniam lentissime mandat.E contrario usus aduersus utrũq; pronuntiat. Inter omnes autem constat nihil esse utilius lupini segete: priusq̃ siliquet̃ aratro uel bidentibus uersa:manipulis ue circa radices arborum uel uitium obrutis. Etiam ubi nõ sit pecus culmo ipso uel etiam filice stercorare arbitrantur:Cato stercus unde fiat: stramenta:lupinum:paleas:fabalia:ac frondes iligenas:quernasq; e segete eullito. Ebulũ cicutam & circum salicta hærba auctam uuluãq; ea susternito ouibus:frondẽq; putridã Vinea si macrauerit:sarmenta sua comburito:& itidem inarato.Itemq; ubi saturus eris frumentum:oues ibi delectato.Necnon & satis quibusdam ipsis pasci terram dicit.Segetem stercorant fruges:lupinum:faba:uitia.Sicut e contrario cicer:quia uellitur:& quia salsum est:hordeum:fœnũgræcum:erum.Hæc omnia segetem exurunt. & omnia quæ uelluntur.Nucleos in segetem ne indideris.Virgilius & lino segetem exuri:& auena: & papauere arbitratur.Fimeta sub diuo concauo loco & qui humorem colligat: stramẽto intecta ne in sole arescant.Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascantur iis serpentes.Fimum miscere terræ plurimum refert fauonio flante ac luna sitiente.Id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendum:ac februario mense tantũ:cũ id pleraq; sata aliis postulẽt mẽsibus.Quocũq; tẽpore fiat:curãdũ ut ab occasu æquinoctiali flante uẽto fiat:luna decrescẽte ac sicca.Miꝶ imodũ auget̃ ubertas affectusq; eiꝰ obsuatõe tali

De ſatione arboꝝ:& ꝙ auulſione naſcuntur arbores. Ca: X.

Bunde prædicta ratione cæli ac terræ.Nūc de his arboribus dicemus:quæ cu-
a ra hominum atque arte proueniunt. Nec pauciora prope ſunt genera : tam
benignæ naturæ gratiam rettulimus. Aut enim ſemine proueniunt:aut plan
tis radicis:aut propagine:aut auulſione:aut ſurculo:aut inſito & conſecto arboris trun
co.Nam folia palmarum apud babylonios ſeri:atq; ita arborem prouenire.Trogum cre
didiſſe demiror.Q uædam pluribus generibus ſeruntur :quædā omnibus . At pleraq;
ex iis natura ipſa docuit.& in primis ſemen ſerere : cum decidens exceptumq; terra ui-
uiſceret.Sed quædam non aliter proueniunt:ut caſtaneæ ioglādes :cæduis dumtaxat
exceptis.Et ſemine autem quamquam diſſimili ea quoq; quæ & aliis modis ſeruntur :
ut uites & mala atq; pyra.Namq; iis pro ſemine nucleus:non ut ſupradictis fructus ipſe
Et meſpia ſemine naſci poſſunt.Omnia hæc tarda prouentu ad degenerātia & inſito re
ſtituenda.Interdum etiam caſtaneæ.Q uibuſdam natura contra omnino non degene
randi quoquo modo ſerant̃ ut cupreſſis:palmis:lauris . Nāq; & laurus pluribus modis
ſeritur.Genera eius diximus.Ex iis auguſta & bacalis & pinus ſimili modo ſerunt̃:Bac
cæ menſe ianuario aquilonis afflatu ſiccante leguntur:expanduntur q; raræ:ne calefiāt
aceruo.Poſtea quidam fimo ad ſerendum paratas urina madefaciunt. Alii in qualo pe
dibus in profluente deculcant:donec auferatur cutis.Alioquin uligo infeſtat :nec pati
tur naſci.In ſulco repaſtinato palmi altitudine uicenæ fere aceruatim menſe martio.
Eædem & propagine ſeruntur. Triuuphaliſq; talea tantum. Myrti genera omnia in cā
pania baccis ſeruntur.Romæ propagine tarentina.Democritus & alio modo ſeri docet
grandiſſimis baccarum tuſis leuiter ne grana frangantur:eaq; in trita reſte circumliga
ti:atq; ita ſeri:parietem fore denſitatis:ex quo uirgulæ differant̃.Sic & ſpinas ſæpis cā ſe
runtur uomice moris ſpinarum circumlita.Pilas autem laurus & myrti inopia a trima
tu tempeſtiuum eſt transferre.Inter ea quæ ſemine ſeruntur:Mago ĩ nucibus operoſus
eſt.Amygdalæ in argilla molli meredíem ſpectanti ſeri iubentur . Gaudere eas in dura
calidaq; terra.In pingui & humida mori ac ſterileſcere . Serendas q̃maxime falcatas & e
nouella:fimoq; diluto maceratas pro triduum:aut pridie q̃ ſerantur aqua mulſa . Mu-
crone defigi aciem lateris.In aquilonem ſpectare:ternas ſimul ſerendas: trianguli ratio
ne:palmo inter ſe diſtantes:denis diebus adaquari donec grādeſcant.Iuglandes nuces
porrectæ ſeruntur comiſſuris iacentibus.Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas perforatas
additis: aut ut laurus quæ baccis ſeritur.Citrea grano & propagine. Sorba ſemine & a
radice planta & auulſione proueniunt.Sed illa in calidis. Sorba & in frigidis & humi-
dis.Natura & plantaria demonſtrauit:multarum radicibus pululane ſobole denſa : &
pariente matre quas enecet.Eius quippe umbra turba indigeſta premitur :ut in lauris
punicis:platanis:cerafis:prunis.Paucorum in hoc genere rami parcunt ſoboli:ut ulmo
rum palmorumq;.nullis uero tales pulluli proueniunt:niſi aquarum radices amore ſo
lis atq; hymbris in ſumma tellure ſpatiantur.Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua lo-
cari.ſed prius nutrici dari.atq; in ſeminariis adoleſcere:iterumq; migrare:Qui trāſitus
mirū in modū mitigat etiā ſilueſtres:ſiue arborū quoq; ut hominū natura nouitatis ac
ꝑegrinationis auida eſt:ſiue diſcedentes uirus relinquūt:manſueſcūtq; tractatu ceu fe
ræ dū radici auellit̃ planta.Et aliud gēus ſimile natura ꝑmōſtrauit.Auulſiq; arboribus
ſtolones uixere.Q uo in genere & cū parui ſūt auellant̃: partēq; aliquā e matris quoq;
corpore auferūt ſecū fimbriato corpore.Hoc mō plātant̃ punicæ:coryli:mali:ſorbi:meſ
pili:fraxinis:fici.In primiſq; uites.Cotōeū ita ſatū degenerat.Ex eodē iuētu ē: ſurculos
abſciſos ſerere hoc prío ſæpis cā factū ſābucis cotōeo & rubris depactis.Mox & culturæ
ut populis:alnis:ſalici:qnæ uel inuerſo ſurculo ſeritur. Iā eæ ibi diſponunt̃ : ubi libeat
eē eas. Quā ob rem ſeminarii curā ante cōuenit dicit:q̃ tranſeat̃ in alia genera.Nāq; &
huic prīcipio eligi ſolū refert:quoniā nutricē ĩdulgēciorē eē q̃ matrē ſæpe conuenit.Sit

ergo ficcum succosumq; bipalio subactum: aduenis hospitale: & q̃simillimũ terræ quaꝫ transferendum sit. Ante omnia elapidatum munitũq; ad incursum etiam gallinacei generis. Quã minime rimosum: ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sexquipedum seri ne se inter se contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uerminosa fiunt: ideo sarriri conuenit sæpius: hærbasq; auelli. Præterea semina ipsa fruticantia supputare: ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad solem recipiendum: atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorumq; semina nutriri. Sic pineas nuces. Sic cupressos semine satas & ipsas. Minimis id granis constat: ut uix perspici quædam possint. Non omittendum naturæ miraculum. Ex tam paruo gigni arbores: tanto maiore tritici & hordei grano: ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorum pyrorumq; semina? His principiis respuentem secures materiem nasci indomitam ponderibus imensis præla: arboris uelis turribus murisq; impellendis arietibus. Hæc est natura eius. Hæc potentia. Super omnia erit e lachryma nasci aliquid: ut suo loco dicemus. Ergo e cupresso fœmina (mas enĩ ut diximus nõ gignit) pilulæ collectæ: quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæq; emittunt semen formicis mire expetitum: ampliato etiam miraculo tantuli animalis cibo absumi natalem tantarum arborum. Seritur mense aprili area æquata cylindris: aut uolgiolis desum terraq; cribris supercernitur pollicis crassitudine. Contra imane pondus attollere se non ualet: retorqueturq; sub terra. Ob hoc parcitur uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus: ut æqualiter bibat: donec erumpant. Differũtur post annum dodrãtali filo custodita temperie: ut uiridi cælo ferantur ac sine aura. Mirũq; dictu periculum tantũ eo die est: si rorauerit q̃tuluncunq; hymbrem: aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate. Aquasq; postea odere. Et zinzifa grano seruntur mense aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno siluestri & malo cotoneo. Et in calabria ea ẽ spina siluestris: quæcunq; optime & myxas recipit: utiliter & sorbos.

De transferendis seminariis: & ulmis serendis & scrobibus. Ca. XI.

Plantas ex seminario transferre in aliud priusq̃ suo loco ponantur operose præcipi arbitror: licet translatione folia latiora fieri spondeant. Vlmorum priusq̃ folio uestiantur. Samara colligenda est circa martias chalen. cum flauescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata serenda densa in re fracto terra sup minuatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent: riganda. Deferẽdæ ex arearum uenis post annum in ulmaria interuallo pedali in unam quanq̃ partem. Maritas ulmos autũno serere utilius: quia carent semine. Nam eæ e plantis seruntur. In arbustũ quinquẽnes sub urbe transferuntur: aut (ut quibusdam placet) quæ uicenum pedum esse cœperunt. Sulco qui nouenarius dicitur: altitudine pedum trium: pari latitudine: & eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggerantur. Arulas id uocant ĩ campania. Interualla ex loci natura sũmuntur. Aridiores serendas in campestribus conuenit. Populos & fraxinos quia festinantius germinant disponi quoq; maturius conuenit. Hoc est ab idibus febru. plantis & ipsas nascentes. In disponẽdis arboribus arbustisq; ac uineis quincuncialis ordinũm ratio uulgata & necessaria: non perflatu modo utilis: Verum & aspectu grata quocunq; modo intueare in ordinem se porrigente uersu. Populis eadem ratio semine qua ulmos serendi: transferendi quoque e seminariis eadem & siluis. Ante omnia igitur in similem transferri terram aut meliorem oportet. Nec e trepidis aut præcocibus in frigidos aut serotinos situs: ut neq; ex iis in illos. Præfoderẽ scrobes ante (si fieri posset) tanto: donec pingui cespite obducantur. Mago ante annum fieri iubet: ut solem pluuiasq; combibant: aut si conditio largita non sit: ignes in medio fieri ante menses duos: nec nisi post hymbres in his seri. Altitudinem earum ĩ argilloso aut duro solo trium cubitorum esse in quaq; partem. In prunis palmo amplius: & ubiq; caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmum quadratis

py.

angulis.Eadem menſura græci auctores conſentiunt: nõ altiores quino ſemipedes eſſe debere:nec latiores duobus pedibus.Nuſq̃ uero ſexquipede minus alto:quoniam in humido ſolo ad uicinæ aquæ perueniat.Cato ſi locus aquoſus ſit īquit latas pedes ternos In feu cibus imiſq; palmum & pedem:altitudine quattuor pedũ:eas lapide cõſterni:aut ſi nõ ſit perticis ſalignis uiridibus.Si neque eæ ſint.ſarmentis:ita ut in latitudinẽ ſemipedem trahantur.Nobis adiiciendũ uidetur ex prædicta arborũ natura ut altius dimittantur eæ:quæ ſũma tellure gaudent:tanq̃ fraxinus:olea.Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti.Cæteris ſat eſt ſi altitudinis pedes ternos effecerint.Excide īquit radicẽ iſtam Papyrus curſor īperator ad terrorẽ preneſtinorum prætoris.Deſtringi ſecurius ſe teſte ī noxium abradi partes:quæ ſe nudauerint terra.Aliqui lapides rotũdos ſubiici malunt qui & contineant humorem & tranſmittant.Non item planos facere:& a terreno arcere radicem exſtimantes. Glarea ſubſtrata inter utramq; ſententiam fuerit. Arborem nec minorem bima nec maiorem trima tranſferri quidã præcipiunt. Alii cũ annum impleat.Cato craſſiorem quinq; digytis nõ omiſit.Idem ſi abſtinere meridianã cæli partem ſignare in cortice:ut tranſlata iiſdem & aſſuetis ſtatueretur oris ne aquiloniæ meredianis oppoſitæ ſolibus finderentur:& algerẽt meridianæ aquilonibns.Quod diuerſo affectant etiam quidam uite ficoq; permutantes in contrarium . Denſiora enī folia ita fieri:magiſq; protegere fructum & minus amittere: ficũq; ſic etiam ſcãſilem fieri.Pleriq; id demum cauent:ut plaga deputati cacuminis meridiem ſpectet:ignari fiſſuris nimii uaporis opponi:Id.quidem in horam diei quintã uel octauam ſpectare maluerim.Aeque latet nõ negligendum:ne radices mora inhareſcant : ne ue a ſeptentrionibus:aut ab ea parte cæli uſque ad exortum brumalem uento flante effodiantur arbores:aut certe nõ aduerſæ iis uentis radices præbeantur.Propter quod emoriuntur ignaris cauſæ agricolis.Cato omnes uentos & imbrem quoque in tota tranſlatione damnat Et hoc proderit q̃plurimum terræ in qua uixerint radicibus cohærere ac tota ceſpite circumligari.Cum ob id Cato in corbibus tranſſeri iubeat.Proculdubio utiliſſime quidẽ ſummam terram contentus eſt ſubdi.Q uidam punicis malis ſubſtrato lapide non rũpi pomum in arboribus tradunt.Radices inflexas poni melius. Arborẽ ita locari ut media ſit totius ſcrobis neceſſarium.Ficus ſi in ſicilia bulborum hoc genus eſt ſeritur:ociſſime ferre traditur pomum:neq; uermiculationi obnoxium. Quo uitio non carent reliqua poma ſimiliter ſata.Radicum eius magnam adhibendam curam ut exemptas appareat:nõ auulſas quis dubitet?Q ua ratione & reliqua cõfeſſa omittimus.Sicuti terrã circa radices feſtucato ſpiſſãdã.Quod Cato primũ ī ea re eẽ cenſet. Plagã quoq; a trũco oblimi fimo:& foliis ꝓligari ꝑcipiens

De īteruallis plantandarũ arborũ. & umbris & ſtillicidiis:& ubi plantari debeãt. Ca. XII.

Vius loci pars eſt ad interualla pertinens. Q uidam punicas & myrtos & lau-
h
ros denſiores ſeri iuſſerunt.In pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo: uel magis etiam pyros:magiſq; amygdalas:& ficus.Q uod optime diiudicabit ramorum amplitudinis ratio:locorumque & umbræ cuiuſque arboris : quoniam has quoque obſeruari oportet·Breues ſunt quãuis magnarum arborum quod in orbem ramos circinnent:ut in malis pyriſq;.Eædem enormes ceraſis.lauris. Iam quedã umbrage ꝓprietas.Iuglandium grauis & noxia:etiam capiti humano:omnibuſq; iuxta ſati. Necat germina & pinus:ſed uentis utraq; reſiſtit·quoniam & protecta uinearum rõe egẽt Stillicidia pinus quercus ilicis ponderoſiſſima.Nullũ cupreſſi:umbra minima:& in ſe circumuoluta.Ficorum leuis quãuis ſparſa:ideoq; inter uineas ſeri nõ uetantur . Vlmorum leuis:etiam nutriens quæcunq; opacat.Sed attico hæc quoq; uidetur e grauiſſimis:nec dubito ſi emitantur iu ramos.Conſtrictæ quidem ulmi noxiam eſſe non arbitror.Iucunda & plantani quamq̃ craſſa.Licet gramini credere non ſoli:haud alia læ tius opiente toros.Populo nulla ludẽtibus foliis.Pinguis aluo:ſed paſcẽt ſata.Vitis ſibi

sufficit: mobili folio: iactatuq; crebro solem umbra temperans. Eodem graui protegens in hymbre. Omnium fere leuis umbra: quorum pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia: atq; non in ultimis ponenda: quando quibusq; satis umbra aut nutrix: aut nouerca est. Iuglandium quidem pinorũq; & piceaꝝ & abietis quacũq; attigere: nõ dubie uenenũ est. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Omniũ quæ proiectu frõdis ita diffundũtur: ut per ipsas nõ defluant hymbres: stilla sæua est. Ergo plurimũ interest hac in quæstione terra in qua seremus: in quãtum arbores quasq; alat. Iam p se colles minora quæ unt interualla. Ventosis locis crebriores seri conducit. Olea tamen maximo interuallo: De qua Catonis italica sententia est. In. xxv. pedibus minimũ: plurimũ. xxx. seri. Sed hoc uariatur locoꝝ natura. Nõ alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Moliarias uocari multas narrat a põdere olei quod ferãt annuo prouẽtu. Ideo. lxxv. pedes Mago interuallo dedit undiq;: etiam in macro solo ac duro atq; uẽtoso. Cũ minimum. xlv. Betica quidẽ uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendã esse conueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus: & in senectam præcipitare: aut plerũq; ipsis: qui posuere coarguentibus imperitiam suam totas excidere. Nihil est fœdius agricolis: q̃ gestæ rei penitentia multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ arbores tarde crescãt: & quæ celeriter: & de sabina. Ca. XIII.

q Vædam autem natura tarde crescunt: & in primis semine tantum nascẽtia: & longo æuo durantia. At quæ cito occidũt uelocia sunt, ut ficus: punica: prunus: malus: pyrus: myrtus: salix: & tamen antecedũt diuitiis. In trimatu eni fere incipiũt ostendẽtes & ante. Ex iis lẽtissima: pyrus. Ocissima omniũ cyperus & pseudocapirius frutex. Protinus enim flores: semẽq; profert. Oia uero acelerius adolescũt stolonibus ablatis: unãq; in stirpem redactis alimẽtis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi nãq; curuati gracilitate & simul proceritate nimia defigunt rursus in terram capita. Iterũq; nascuntur ex sese repleturi omnia: ni resistat cultura: ꝓrsus ut possint uideri homines terræ causa geniti. Ita pessima atq; execranda res propaginem tamen docuit: atq; radicem acquiri uiridem. Eadem autem natura est hederis. Cato propagari præter uitẽ tradit ficum: oleam: punicam: malorum: genera omnia. Lauruʒ: prunos: myrtus: nuces auellenas: & prenestinas: platanum. Propagationũ duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobem quattuor pedum quoq;: & post biẽnium amputato flexu: plantaq; translata post trimatum: quas si longius fere libeat: in qualis statim aut uasis fictilibus defodere propagines aptissimum: ut in iis transferatur. Alterum genus luxuriosus: radices ĩ ipsa arbore sollicitudo traiectis per uasa fictilia: uel qualos ramis terraq; circũpactis: atq; hoc blandimento impetratis radicibus: inter poma ipsa & cacumina (in sũma enim cacumina hoc modo petuntur audaci ingenio) arborem aliam longe a tellure faciendi. Eodem quo supra biẽnii spatio abscissa propagine: & cum qualis illis sata. Sabina hærba propagine seritur & auulsione. Tradunt fece uini aut e parietibus latere tuso mire ali. Iisdẽ modis rosmarinum serũt: & ramo. quoniã neutri semen. Rododẽdron ꝓpagine & semine.

De satione arborum & insitione: & quomodo inuenta sit tenera inserendi implastratio. Ca. XIIII.

s Emine quoq; inserere natura docuit raptim auium fame deuorato: solidoq; & alui tepore madido cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arboꝝ lecticis: & uentis sæpe translato in aliquas corticum rimas. Vnde uidimus cerasum in salice: platanum in lauro: lauꝝ in ceraso: & baccas simul discolores. Tradunt & monedulam cõdentem semina in thesauros cauernaꝝ eiusdẽ rei præbere cãs. Hic nata inoculatio sutoriæ simili fistula aperiendi in arbore oculum cortice exciso: semenq; ĩ cludẽdi eadem fistula sublatũ ex alia. In ficis aũt & malis hæc fuit ĩoculatio antiqua. Virgiliana quærit sinũ in nodo germĩe expulsi corticis: gẽmãq; ex alia arbore ĩcludit. Et hactenus natura ipa docuit. Insitionẽ ãt casus magister alius: & pene numerosior ad hũc

modum. Agricola sedulus casam sepis munimēto cingens: quo minus putrescerent su
des: limen subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morsu apprehensæ suam ex alieno fecere ui
tam: apparuitq; truncum esse pro terra. Aufertur ergo serra æqualiter superficies: leui
gatur falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima inter corticem lignumq; inserendi.
Timebant prisci truncum findere. Mox inforate ausi medio. Ipsiq; medullæ calamum
imprimebant unum inserentes. Neque enim plures cupiebat medulla subtilior. Po
stea ratio uel senos adiicit mortalitati eorum ex numero succurrere persuasa per media
trunco leniter fisso: cuneoq; tenui fissuram custodiente: donec cuspidatim decisus de
scendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primum omnium quæ patiatᷣ coi
tum talem arbor & cuius arboris calamus. Varie quoque & non in iisdem ptibus. Sub
est omnibus succus. Vitibus ficisq; media ficciora: & e summa parte conceptus. Ideo il
linc surculi petuntur. Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Fa
cillime coalescunt. Quibus eadem corticis natura: quæq; pariter florentia eiusdem horæ
gignationem succorumq; societatem habēt. Lēta enim res quotiens humidis repugnāt
sicca: mollibus corticum duri. Reliqua obseruatio ne fissura in modo fiat. Repudiat qp
pe aduenam inhospitalis duritia: ut in parte nitidissima: ne longior multo tribus digi
tis: ne obliqua ne translucens. Virgilius ex cacumine inseri uetat. Certumque est ab hu
meris arborum orientem æstiuum spectantibus surculos petēdos: & e feracibus & e ger
mine nouello: nisi uetustate arbori inserantur: li enim robustiores esse debent. Præterea
ut prægnantes: hoc est germinatione turgentes: & qui parere illo sperauerint āno. Bimi
itaq; nec tenuiores digyto minimo. Inseruntur autem & inuersi cum id agitᷣ: ut minor
altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conuenit: nihil usq̄
ulcerosum esse aut retorridum. Spei fauet medulla calami commissuræ: si in matre li
gni corticisq; iungatur. Id enim satius q̄ foris cortici æquari. Calami exacutio medullā
ne nudet: Tenui tamen fistula detegat: ut fastigatio leui descendat cuneo tribus nō am
plior digytis. Quod facilime contingit tinctum aqua radentibus ne excutiatur in uē
to: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticem usq; suum deprimatur. Ne
laxetur dum deprimitur: ue ut cortex replicetur ī rugas. Ideo lachrymantes calamos in
seri non oportet. Non hercule magis q̄ aridos: qui illo modo labat humore nimio cortex
Hoc uitali defectu non humescit neq; concorporat. Id etiam religionis seruant: ut luna
crescente calamus utraq; deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul ma
nus minus nituntur necessario temperamento. Validius enim demessi tardius ferunt:
fortius durant. Contrarium ex diuerso: ne hiscat nimium rima: laxeq; capiat: aut ne pa
rum exprimat: aut compressum necet. Hoc maxime præcauendum: ut præualide acipi
entis trunco in media fissura relinquantur. Quidam uestigio fissuræ falce in truncis
facto salice præligant marginem ipsum. Postea cuneos figunt continente uinculo liber
tatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eodem die transferuntur. Si crassior trū
cus inseratur: inter corticem & lignum īseri melius cuneo optime osseo: ne cortice rum
patur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ solæ & post brumam inseruntur: dem
pto libro habent ueluti lanuginem: quæ si comprehendit insitum: putrefacit. Incolūi
cuneo adactum utilissime astringitur: Inserere aptissimum quamproximum terræ pa
tiatur. nodorum truncique ratio. Eminere calami sex digytorum longitudine non ampli
us debent. Cato argillæ uel cretæ harenam fimumq; bubulum admiseri. atq; ita usq;
ad lentorem subigi iubet: idq; interponi &: circumlimi. Ex iis quæ commentatus est fa
cile apperet illa ætate inter lignum & corticē: nec alio mō inserere solitos: aut ultra lati
tudine duum digitorum calamos dimittere. Inseri autem præcipit pyra ac mala per
uer: & post solstitium diebus. l. post uindemiam. Oleas autem & ficos per uer tantum
luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meredie m ac siue uento austro. Mirum quod
non contentus insitum munisse. Vt dictum est: & cespite ab hymbre frigoribusque

ptexisse: ac mollibus bifidorum uiminũ fascibus: lingua bubula (hærbæ id genus ē) isup obtegi iubet: eamq; illigari opertam stramentis. Nunc autem abunde arbitretur paleato luto libro farcire duos digytos insito extante. Verno inserentes tempus urget: incitantibus se gēmis: præter q̃ in olea: cuius diutissime oculi parturiunt: minimũq; succi habēt sub cortice: qui nimius insitis nocet. Punica uero & ficũ quãq̃ alias sicca sint recrastinare minime utile. Pyrum uel florentem inserere licēt: & in maium quoque mensem protendere insitionem. Quod si longius afferantur pomorum calami rapo infixos optime custodire succum arbitrantur. Seruarique inter duos hymbres iuxta riuos uel piscinas utrinque serra obstructos.

De uite inserenda. Ca. XV

[u]Itium uero in scrobibus siccis stramento opertos ac deinde terra obrutos: ut cacumine existant. Cato uitem tribus modis inserit. Præsectam findi iubet per medullam. In eam surculos exacutos ut dictum est addi: medullas iungi. Altero ut ii sese uites contingant: utriusq; in obliquum latere contrario adraso iunctis medullis colligari. Tertium genus est: terebrare uitem in obliquum ad medullã: calamosq; addere longos pedes binos: atq; ita ligatum insitum in tritaq; illitum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correxit ut gallica uteret̃ terebra: quæ excauat nec urit: quoniam adustio omnis hebetat: atq; ut gēmascere incipiens ligetur calamus. Nec plus quã binis ab insitio emineat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circundaretur acie a duabus partibus: ut inde potius distillet humor: qui maxime uites infestat. Deinde cũ eualuissent flagella pedes binos: uinculum insiti incideretur ubertati crassitudine permissa Vitibus serendis tempus dedere ab æquinoctio autũno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ siluestrium radicibus inseruntur natura siccioribus. Si enim satiuæ siluestribus inserantur: degenerant in fertilitatem. Reliqua cælo constant. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium appositis fictilibus uasis modicus humor per cinerem distilat. Inoculatio rores amat leues.

De emplastratione. Ca. XVI.

[e]Mplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata uideri potest. Crasso autem maxime cortici conuenit sicut est ficis. Ergo amputatis omnibus ramis ne succum auocent. Nitidissima in parte quaq; præcipua cernatur hylaritas exempta scutula ita ne descendat ultra ferrum cortici imprimitur ex alia cortex par cũ sui germinis māma: sic compage densata cicatrici locus non sit: & statim unitas fiat: non humorem nō afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto munire & uinculo melius. Hoc genus non pridem repertum uolunt qui nouis moribus fauent. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur: & apud Catonem: qui oleam ficumq; sic inseri iussit mensura etiam præfinita secundum reliquam diligentiam suam Cortices scalpro excidi quattuor digytorum longitudine: & trium latitudine. Atque ita coagmentari & illa sua intrita oblini. Eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in uitibus exempta cortice tessella surculo a latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem. Vidimus iuxta tybures tiliam omni genere pomorum onustam alio ramo nucibus: alio baccis: aliunde uite: ficis: pyris: punicis: malorumq; generibus. Sed huic fuit breuis uita. Nec tamen omnem experimentis assequi naturam possumus. Quidam enim nasci nisi sponte nullo modo queunt. Eaq; ĩmitibus & desertis tantum locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus: postea robur. Verum utraque sapores corrumpũt Quædam omni genere inseruntur: ut ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra: nec quibus tenuis ac caducus rimosusq; cortex. Neque inoculationem siccæ aut humoris exigui fertilissima omnium inoculatio: postea emplastratio. Sed utraque infirmissima: & quæ cortice nituntur tantum: uel leui aura ocissime deplantantur. Inserere firmissimum & fœcundius quam serere.

Exemplum huius rei. Ca. XVII.

n

On est omittēda raritas unius exempli. Corellius eques romanus Aceste genit9 īseruit castaneā suomet ipsā surculo in neapolitano agro. Sic facta ē castanea quæ ab ipso nomen accipit īter laudatas. Postea hæres eiusdē libertus corelliaā iterū inseruit. Hæc ē inter eas differētia: illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliqua genera casus īgenio suo excogitauit: ac de fractos serere ramos docuit: cū pali defixi radices cepissent. Multa sic serunt. In primisq; ficus omnibus quidē aliis mōis nascēs: prę terq̄ talea. Optime quidē si uastiore ramo pali mō exacuto adigat alte exiguo super terrā relicto capite: eoq; ipso harena coopto. Ramo serunt & punica palis laxato prius ī ea tu: itē myrtus. Omniū horū longitudine triū pedū: crassitudine minus brachiali. Cortice diligenter seruato: trunco exacuto. Myrtus & taleis serit. Morus talea tantū quoniā in ulmo eam inseri religio fulgurū ꝓhibet. Qua ꝓpter de talearū satu nūc dicendū est. Seruādū ī eo āte oīa: ut taleæ exferatibus fiant arboribus: ne curuæ: ne scabræ: aut bifurce ne ue tenuiores q̄ ut manū ipleant: ne minores pedalibus ut illibato cortice atq; ut sectura inferior ponatur semper: & quod erit ab radice: accumuleturq; ne germinatio terra donec robur planta capiat.

De cultura taleaꝝ: & quibus temporibus insitio fiat. Ca. XVIII.

q

Væ custodienda ī taleaꝝ cultura Cato iudicauerit: ipsius uerbis optime ꝑcipiemus. Taleas oleaginas quas ī scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligēterq; tractato: ne liber laboret: cū dolabis aut secabis. Quas ī seminario saturus eris: pedales facito. Eas sic inserito: locus bipalio subactus sit beneq; glutus. Cū taleā dmittis pede taleā opprimito. Si paꝝ descēdat maleo aut mateola adiicito: caueto q; ne librū scīdas. Cū adiicis: palo prius locū ne feceris quo taleā demittas: ita melius uiuet talea. Et ubi trimæ sūt: tū deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si ī scrobibus aut ī sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato sup terrā: nec plus quattuor digytis. Transuerso semie uel oculis serito. Diligēter eximere oleā oportet: & radices q̄plurimas cū terra ferre. Vbi radices bñ opueris: calcare bñ ne qđ noceat. Si qs q̄rat qđ tēpus oleæ serendæ sit: agro sicco ꝑ semēcē: agro læto ꝑ uer. Oliuetū diebus. xv. añ æqnoctiū uernū īcipito putare. Ex eo die dies. xl. recte putabis. Id hoc mō putato. Qua loc9 recte ferax erit: q̄ arida erūt & si qd uetus īterstegerit ī ea oīa eximito. Qua locus feras nō erit: id plus cōcidito: aratoq; bñ enodatoq;. Stirpes leues facito: circū oleas autūno ablaqueato: & stercus adiicito Qui oliuetū sæpissime & altissime miscebit: is tēuissimas radices exarebit. Radices si sursū abibūt crassiores fiēt: & eo ī radices oleæ uiree abibunt. Quæ gñā oleaꝝ uel ī quo gñe terræ uiuere & seri debeāt spectariq; olīueta: dixius ī ratōe olei. Mago ī colle & siccis & argilia & īter autūnū & brumā seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo a messe ad brumā. Quod ꝑcepisse eū africæ ītelligit. Italia qdē nūc uere maxie serit. Sed & autūno si libeat. Post æqnoctiū. xl. diebus ad uergiliarū occasū. xiiii. soli dies sūt qbus seri noceat Africæ peculiare qdē ī oleastro ē īserere. Quadā æternitate cōsenescūt ꝓxime adoptiōe uirga emissa: atq; ita alia arbore ex eadē iuuenescēte. Iteꝝq; & quotiēs opus sit: ut eius eadē oliueta cōstent. Inserit aūt oleaster calamo & ioculatiōe. Olea ubi quercus effossa sit male ponit: quoniā uermes q raucæ uocāt ī radice q̄rcus nascunt & trāseūt. Nō ihu mane taleas aut siccare priusq̄ serāt utilius cōptū. Vet9 oliuetū ab æqnoctio uerno ītra uergiliaꝝ exortū īterradi alternis ānis meli9 iuētū. Itē muscū circūdare radicis. Circūsodi āt omibus ānis a solstitio duū cubitoꝝ scrobe pedali altitudine. Stercorari tertio āno Mago idē amygdalas ab occasu arcturi ad brumā seri iubet. Pyra ñ eodē tēpore oīa quoniā neq; floreāt. Eadē oblōga aut rotūda ab occasu uergiliaꝝ ad brumā. īliq genera media hyeme ab occasu sagittæ ī ssolanū aut septētrionē spectātia. lauꝝ ab occasu aqlæ ad occasū sagittæ. Cōfessa. n. de tēpore serēdi q̄ rō ē uere & autūno. id ex magna parte fieri decreuere: Est & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniā nō omibus locis

uilis pariter intelligitur. Sed haud omittēda nobis: nō tractus alicuius rōem: uerꝶ natu
ræ potius indagantibus. In cyrenaica regione sub etesiarꝶ flatu cōserunt. Necnon & in
græcia oleam maxime in laconia. Co insula & uites tunc serit. Cætæri apud græcos in
oculare & inserere nō dubitant. Sed arborem non serunt. Plurimūq; in eo locorꝶ natura
pollet. Nāq; in ægypto omi serunt mense: & ubicūq; hymbres æstiui nō sunt: ut in īdia
& æthiopia. Necessario post hæc autūno serunt arbores. Ergo tria tempora eadē germi-
nationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; eni animaliū tātū est ad coitum auiditas: sed
multo maior est terræ ac satorꝶ omniū libido. Qua tēpestiue uti plurimum interest cō-
ceptus. Peculiare utiq; in insitis cum sit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer ꝓ
bant: ab æquinoctio statim admittunt: prædicantes germina ꝑturire: ideo faciles corti-
cum esse amplexus. Qui præferunt autūnum ab arcturi exortu: quoniā statim radicē
quādam capiant: & ad uer parata ueniant: atq; nō protinus germinatio auferat uires.
Quædā tamen statutū tempus anni habēt ubiq;. ut cerasi & amygdalæ circa brumam
serendi uel īserēdi. De pluribus locorꝶ situs optime iudicabit. Frigida & aquosa uerno cō
seri oportet. Sicca & calida autūno. Cōmunis quidē italiæ rō tempora ad hunc modum
distribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctiū: pyra in autūnū: ita ut brumā. xv.
ne minus diebus antecedāt. Malis æstiuis & cotoneis. Itē sorbis prunis post mediā hye-
mē ī idus februarias. Siliquæ græcæ & persici ante brumā per autūnū. Nucibus iuglan
di & pineæ & auellanæ græcæ atq; castaneæ a chal. martiis ad idus easdē. Salici & geni-
stæ circa martias chal. Hāc in siccis semine: illā in humidis uirga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant: & de disciplina ablaqueandi & accumulādi. C. XIX.

e St etiam nunc noua inserendi rō: ne quid sciens qdem prætereā quod usq̄ iue
nerim a Columella excogitata: ut affirmat ipse. Qua uel diuersæ insociabilesq;
naturæ arborū copulentur ut fici atq; oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet: non
ampliore interuallo q̄ ut contingi large possit: ramo oleæ q̄maxime sequaci atq; obeditu
ro. Eūq; omni interim tēpore edomari meditatione curuandi. Postea fico adepta uires:
quod euenire trimæ atq; utiq; quinquēnii solet: detrūcata superficie ipsaq; deputata ut
dictū est adraso cacumine defigi in cruce fici custoditū uinculis: nec curuatura fugiat.
Ita quodā propaginū insitorūq; tempamento triēnio cōmuni inter duas matres coale-
scere. Quarto anno abscissum totum adoptantis esse: nondum uulgata ratione haud
mihi certe satis comperta. Cæterum eadem illa de calidis frigidisq; & humidis & siccis su
pradicta ratio & scrobes fodere monstrauit. In aquosis enim neq; altos neq; amplos face-
re conuenit. Altos æstiuoso solo & sicco: ut q̄maxime accipiant aquam: contineantque.
Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumulant æsta
te radices: operiuntq; ne solis ardor adurat. Aliubi ablaqueant perflatusque admittunt.
Iidem hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt: humoremq; sitien
tibus quærunt. Vbicunq; circunfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ter-
nos: neq; id in pratis: quando amore solis humorisq; in sūma tellure oberant. Et de arbo-
ribus hæc quidem fructus gratia serendis inserendisq; in uniuersum sint dicta.

De salicto & harūdineto: & cæteris cæduis ad perticas palos. Ca. XX.

h Inc restat earꝶ ratio: quæ ꝓpter alias serunt: uineas maxime cæduo ligno. Prin
cipatū in iis optinēt salices: quarꝶ satio fit loco madido tamen rēfosso duos pe-
des & semipedem talea sexquipedali uel pertica: quæ utilior quo plenior. Inter
uallo esse debent pedes senos trime pedibus binis a terra putatione coercentur: ut sic se
in latitudinem fundant: ac sine scalis tondeantur. Salix enim fœcūdior est quo terræ ꝓ
pior. Has quoq; oībus annis cōfodi iubent mēse aprili. Hæc est uiminaliū cultura. Per-
ticalis & uirga & talea seritur fossura eadem. Perticas ex ea iustū ē cædi quarto fere anno
Et hæ autē senescētiū ꝓpagine sartiūt locū. Pertica īmersa ac post annū recisa. Salicis ui-
minalis iugera singula sufficiūt. xxv. uineæ iugeribus. Eiusdē rei cā populus alba serit

bipedaneo pastinatu: talea sexquipedali biduo siccata palmipede interuallo: terra super iniecta duorum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dulciorem q̄ hæc solo gaudet. Seritur bulbo radicis quem alii oculum appellant dodrantali scrobe: interuallo duum pedum & semipedis: reficiturq; ex sese uetere harundineto extirpato: quod utilius repertum q̄ castrare sicut antea. Nāq; inter se radices serpunt. mutuoq; discursu necantur. Tempus inserendi priusq̄: desintq̄ oculi harundinum intumescant ante Chalende martias. Crescit ad brumam usq; desinitq; cum durescere incipit. Hoc signum quod tē pestiuam habet cæsuram. Et hanc autem quotiens & uineam fodiendum putant. Serit̄ & transuersa non alte terra condita. Erumpuntq; singulis oculis totidem plantæ. Serit̄ deplantata pedali sulco binis obrutis gemmis: ut tertius nodus terram attingat prono cacumen: ne rores concipiat. Cæditur decrescente luna. Vineis anno siccata utilior q̄ uiridis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: regerminatione cædua uel salice lætior. Quærit solum facile: necnon harenosum: maximeque sabulum humidum aut carbunculum: uel tofi etiam farinam q̄libet opaco septentrionaliq; & præfrigido situ: uel etiam decliui. Recusat eadem galliam rubricam: caetam omnemque terræ fœcunditatem seri nunc diximus: sed nisi ex maxime non ꝓuenit: nec nisi quinis aceruatim satis. Perfringi solum debet supra ex nouembri mense in februarium: quo solutæ sponte cadunt ex arbore: atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia undiq; sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sunt & propagines nulli quidem faciliores. Nudata enim radice tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terram relicto renascitur & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari: pauetq; nouitatem. Biennio fere postea prosilit. Ideo nucibus potiusq̄ radice plantaria cædua implentur. Cultura non alia q̄ supradictis fodiendis supputandisq; per biennium sequens. De cætero ipsa se colit umbra stolones superuacuos enecante. Cæditur intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus quando etiam ea bifida stirpe fiunt: durantq; ultra alteram siluæ suæ cæsuram. Aesculus similiter prouenit cæsura triennio senior: minus morosa nasci. In quacunq; terra seritur: nascitur e balano sed non nisi æsculi. scrobe dodrantali: interuallis duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minime putrescit: læsusq; maxime fruticat. Præter hæc sunt cædua quæ diximꝰ: fraxinꝰ laurus: persica: corylus: malus: sed tardius nascuntur. Terram defixa uix tolerant: non modo humorem. Sambucus contra firmissima ad palum: taleis seritur ut populus. Nā de cupresso satis diximus. Et prædictis uelut armamentis uinearum.

De culturis & disciplina excolendarū uinearū. Ca. XXI.

r Estat ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitium surculis & quarumdam arborum quibus fungosior intus natura est: geniculatis ramorū nodis īterserpiūt medullā. Ferulæ ipsæ breues: & ad summa breuiores articulis utiq; duobus īternodia īcludūt. Medulla siue illa uitalis aīa ē ante se tendit lōgitudinē īpellens q̄diu nodi ꝑuia patet fistula. Cū uero cōcreti ademere transitū: repcussa arūpit ab ima sui parte: iuxta priorē nodū alternis laterū sēp īguinibus ut dictū ē ī harūdine ac ferula: quorū dextrū ab imo ītelligit̄ articulo: leuū i ꝓximo: atq; ta ꝑuices. Hæc uocat̄ ī uite gēma: cū ibi cespitē facit. Ante uero q̄ faciat ī cōcauo oculos: & in cacumīe ipso germē. Sic palmites nepotes uuæ folia pāpini gignūt̄. Mirꝫq; firmiora eē ī dextra ꝑte gēita Hoc ergo ī surculis nodos cū serunt̄ medios secare oportet: ita ne ꝓfluat medulla & ī fico qdē dodrātales paxilli solo patefacto serūt̄ sic ut descēdāt q̄ ꝓxima arbori fuerit. Duo oculi extra terrā emineāt. oculi aūt ī arborꝫ surculis ꝓprie uocāt̄ uñ germināt. hac d̄ cā & ī plātariis aliquādo eodē āno ferūt quos fuere laturi fructꝰ ī arbore: cū tēpestiue satis ꝑgnātes īchoatos cōceptus aliubi pariūt. Ita satas ficos tertio āno trāsferre facile. Hoc ꝓ senescendi celeritate attributū huic arbori ut citissime ꝓueniat. Vitiū numerosior satus

Primũ oĩm nihil ſerit̃ ex iis niſi iutile & deputatũ in ſarmẽto. Opputat̃ aũt qcqd proxi
mo tulit fructũ. Solebat capitulatus utrinq; e duro ſurculus ſeri: eoq; argumẽto malleo
lus etiã uocat̃ nũc. Poſtea auelli cũ ſua calce ceptus ẽ: ut i fico: neq; aliud eſt uiuacius.
Tertiũ genus adiectũ etiãnũ expeditus ſine calce: qd̃ ſagittæ uocat̃: cũ itorti pangunt̃.
Id eni cũ deciſi nec ĩtorti trigẽmes. Plures aũt ex eodẽ ſurculo hoc mõ fiũt. Serere e pã-
pinariis ſagittas ſterile ẽ: nõ niſi fœcũdas oportet. Q uæ raros habẽt nodos ĩfœcũdæ iu-
dicãt̃. At dẽſitas gẽmaꝝ fertilitatis idiciũ ẽ. Q uidã ſeri uetãt niſi eos q floruerint ſurcu
los. Sagittas ſerere minus utile: quoniã i trãſferẽdo facile rũpit̃ qd̃ intortũ fuit. Serũt̃ pe
dali nõ breuiores lõgitudine qnq; ſex ue nodoꝝ. Pauciores ue trib9 gẽmis i hac mẽſura
eſſe nõ poterũt. Inſeri eodẽ die quoputãt̃ utiliſſimũ. Si multo poſtea neceſſe ſit ſerere cu
ſtoditos uti ꝑcipimus oportet caueri utiq; ne extra terrã poſiti ſole inareſcant: uẽto ue
aut frigore hebetent̃. Qui diutius i fico fuerint prius q̃ ſerant̃ in aq̃ pluribus diebus re
uiuiſcãt. Solũ apricũ & q̃ampliſſimũ i ſeminario ſiue i uinea bidẽte paſtinari debet ter-
nos pedes bipalio alte i area reiici q̃ternoꝝ pedũ fermẽto: ita ut i pedes binos foſſa proce
dat. Foſſatũ purgari & extẽdi ne crudũ relinquat̃. Veꝝ & exigi mẽſura. Male paſtinatũ
dephendũt ſcãna inæq̃lia. Metiẽda ẽ & ea pars q̃ interiacet puluinis. Surculi ſerũt̃ & in
ſcrobe & i ſulco lõgiore: ſup quos tenerrima igerit̃ terra. Sꝫ i gracili ſolo fruſtra: niſi ſub
ſtrato piguiore. Nec minus q̃ duos itegi oportet: & ꝓximã attingi terrã: & eodẽ paxillo
deprimi & ſpiſſari. Intereſſe i plãtario ſexqpedes ĩter bina ſemina i latitudinẽ: i lõgitudi
nẽ ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xxiiii. mẽſe recidere ad imũ articulũ: niſi ipſi parcat. Ocu
loꝝ ĩde materia emicat cũ aq̃. xxxvi. mẽſe uiuæ radix trãſfert̃. Eſt & luxurioſa rõ uites
ſerẽdi: ut q̃ttuor malleoli uehemẽti uiculo colligẽt̃ i pte luxurioſa: atq; ita uel p oſſa bu
buli cruris uel p colla fictilia traiecti obruãt̃ binis eminẽtibus gẽmis. Humeſcũt hoc mõ
reciſiq; palmitẽ emittũt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit uires: uuãq; fert: & oĩum
corpoꝝ ſuoꝝ acinos. In alio genere iuẽtu nouitio findit̃ malleolus: medullaq; eraſa i ſe
colligant̃ ipſi caules: ita ut gẽmis parcat oĩ mõ. Tũ malleolo i terrã fixo mixta ſerit̃: & cũ
ſpargere cœpit caules decidit̃: foditq; ſæpius. Talis uuæ acinos nihil itus ſigni habitu-
ros Columella ꝓmittit: cũ uiuere ſemina ipſa pq̃ mixꝝ ſit: & medulla adẽpta naſci. Surcu
lus etiã qbuſdã fit articulatio arboris nõ omittẽdũ uidet̃. Nãq; buxi tenuiſſimis qnis ſe-
nis ue colligatis depacti ꝓueniũt. Q uodã in obſeruatiõe erat ut defringerẽt̃ ex ĩputata
buxo: aliter uiuere nõ crediti. Detraxere hæc experimẽta ſeminarii curaq;. Seqt̃ uineaꝝ
rõ. Quinq; geneꝝ hæ. Sparſis p terrã palmitibus aut p ſe uite ſubrecta: uel cũ aminicu-
lo ſiue iugo. Aut pedatæ ſimplici iugo. Aut cõpluuiatæ q̃druplici. Quæ pedatæ rõ erit
eadẽ itelligit̃ eius quoq;: i q̃ ſine ãminiculo uitis p ſe ſtabit. Id. n. nõ fit niſi pedamẽti ino
pia. Simplici iugo cõſtat porrecto ordine quẽ cãteriũ appellãt. Meliorq; ea uino: q̃do ſi-
bi ipſa nõ obũbrat: aſſiduoq; ſole coq̃t̃: & afflatũ magis ſentit: & celerius rorem dimittit.
Pãpinationi quoq; & occationi oĩq; operi facilior. Sup cætera defloreſcit utilius. Iugũ fit
pertica aut harũdine aut crine funiculo ue: ut i hiſpania brũduſioq;. Cõpluuiata copio
ſior uino ẽ: dicta a cauis ædiũ cõpluiis. Diuidit̃ i q̃ternas ptes totidẽ iugis. Huius ſerẽdi
rõ dicet̃ eadẽ ualitura i oĩ genere i hoc uero numeroſior tantũ. His uero tribus ſerit̃ mo
dis. Optime i paſtinato: ꝓxime i ſulco: nouiſſime i ſcrobe. De paſtinatione dictum eſt.

De ſulco & uinearum putatione. Ca. XXII.

ſ VLco latitudo palæ eſt: Scrobibus ternoꝝ pedũ in quãcunq; partẽ. Altitudo i
quocũq; genere tripedalis: ideo nec uitis minor transferri debet. Extatura etiã-
num duabus gẽmis. Emolliri terrã minutis in ſcrobe iam ſulcis fimoq; miſce-
ri neceſſarium. Cliuoſa altiores poſcunt ſcrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris
Q uæ ex iis longiores fient: ut uites binas accipiant. E diuerſo aliæ locabuntur. Eſſe ui-
tis radicem in media ſcrobe oportet. Sed ipſam innixam ſolido in orientem æquinoctia
lem ſpectare. Adminicula prima e calamo accipere. Vineas limitati decumano. xviii.

pedum latitudinis ad contrarios uehiculorũm tranſitus.aliiſq; cõuerſis limitibus. De
num pedum diſtingui per media ugera. Aut ſi maior modus ſit:totidem pedum cardie
quot de cumano limitari. Semper uero quintanis ſemitari:hoc ẽ in quinto quoq; palo
ſingule iugo paginæ includantur. Solo ſpiſſo non niſi repaſtinato:nec niſi uiuæ radi-
cem fert. Tenero & ſoluto uel malleolum ſulco uel uel ſcrobe. In colles ſulcos agere tráſ
uerſos melius q̃ paſtinare ut defluuia palis eorum contineant. Aquoſo cælo uel ſicco
ſolo malleolos ſerere autumno:niſi ſi tractus ratio mutauerit. Siccus enim & calidus po
ſcit ſeri.humidus frigiduſq; etiam ueri exitu. In arido ſolo uiuæ radix quoq; fruſtra ſeri
tur. Male & in ſiccis malleolus.niſi poſt hymbrem. Aut in riguis uel frondẽs uitis:& uſ-
que ad ſolſtitium recte.uſq; uer ut in hiſpania. Quieſcere uentos ſationis die utiliſſimũ
Pleriq; auſtros optant:Cato abdicat. Intereſſe medio temperamẽto ĩter binas uites opor
tet pedes quos. Minimum autem læto ſolo pedes quaternos. Tenui plurimum octonos
Vmbri & marſi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis:quæ uocant proculeta.
Pluuio & caliginoſo tractu rariores poni:ſicco denſiores congruit. Subtilitas parſimo-
niæ compendia inuenit. Cum uinea in paſtinato ſeratur :obiter ſeminariũ faciendi ut
uiuæ radix loco ſuo & malleolus qui transferatur inter uites ordine ſeratur. Quæ ratio
in iugero circiter.xvi.uiuæ radicem donat. Intra biennium autem fructus quo tardi9
in ſato prouenit q̃ in tranſlato. Viuæ radix poſita in uinea poſt annum reſecatur uſq;
ad terrá:ut unus tantũ emĩeat oculus ãminiculo iuxta affixo & fimo addito. Simili mõ
& ſecundo ãno reciditur:uireſq; concipit:& intra ſe paſcit ſuffecturus oneri:alias feſti-
natione pariendi graciliſcat:ac e mucida (ni cohibeatur) caſtigatione tali in ſœtũ exeat
tota. Nihil auidius naſcitur:ac niſi ad periendũ uires ſeruent :tota fit ſœtus: Pedamẽta
optima quæ diximus aut radice:robur·oleaq;:aut ſi nõ ſint pali:iunipero:cupreſſo :al-
burno:ſambuco: Reliquorũ generũ ſudes omnibus annis recidunt. Saluberrima in iu-
go harundo connexa faſciculis durat quinis annis. Cum breuiores palmites ſarmento
iunguntur inter ſe funium modo:ex hoc arcus funera dicuntur. Tertius uineæ ãnus
palmitem uelocem robuſtumq; emittit:in quem faciat ætas uitem. Hic in iugum inſilit
Quidam tunc excæcant eũ ſpina falce auferendo oculos:ut noxia iniuria lõgius euo
cent. Vtilior enim conſuetudo pariendi:ſatiuſq; pãpinos adiudicate detergere uſq; quo
placeat roborari eam. Sunt qui uetant tangi proximo anno:quo tranſlata ſit. neq; ante
quadrageſimum menſem falce curari. Tũc autem ad tres gemmas recidi. Alii proximo
quidem ãno recidunt. Sunt ut ternos quaternos ue ſingulis annis adiiciunt articulos
quarto demum perducant ad iugum. Ideo utriuſq; fructum tardum. Præterea retorri-
dum & nodoſum puluinoſumq; reddit incremento. Optimum autem matrem eſſe fir
mam:poſtea fœtum audacem. Nec tutum eſt quod cicatricoſum:magno imperitiæ er-
rore. Quicquid eſt tale plagis naſcit nõ e matre. Totas enim habet illas uires dum robo
ratur:& annos accipit tota fœtus:cum permiſſum fuerit naſci. Nil natura portionibus
parit. Quæ cum excreuerit ſatis firma protinus in iugo collocari debebit. Sin etiamnũ
infirmior erit:ſub ipſo iugo hoſpitari:reciſa uiribus non ætate decernitur. Temerariũ
eſt ante craſſitudinem pollicarem uiti imperare. Sequenti anno palmites ſalutentur ꝑ
uiribus matris ſinguli aut gemini. Idem & ſecundo ſi cogit infirmitas nutriantur. Ter
tioque demum anno duo adiiciatur. Nec ſunt plures quaternis unq̃ permittendi. Bre-
uiterq; non indulgendum eſt:& ſemper inhibenda fœcunditas. In ea eſt enim natura:
ut parere malit quam uiuere. Quicquid materiæ adimitur fructui accidit. Illa ſemi-
na mauult quam fructum gigni quoniam fructus caduca res eſt. Sic pernicioſe luxu
ria:nec ampliat ſe ſed egerit. Dabit conſilium & ſoli natura. In macro etiam ſi uires ha-
bebit:reciſa intra iugum moretur:ne omnis fœtura ſub eo exeat. Minimum id eſſe de
bebit interuallum:ut attingat iugum:ſuperetque non teneat adeo non recumbat ĩ eo:
nec delicate ſe ſpargat. Ita temperetur hic modus:ut creſcere ẽt malit q̃ parere. Palmes

duas tres ue gẽmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascatur. Tunc ꝑ iugum mergi alligariq; ut sustineatur iugo nõ pendeat. Vinculos mox astrictus a ter- tia gẽma alligari: quoniam & sic coercetur impetus materiæ. Densioresq; citra pampini exultant: cacumen religari uetant. Natura hæc est deiecta pars aut præligata fructum dat plurimũq; ipsa curuatura. Quod citra est materiem mittit: offensante credo spiritu & illa quam diximus medulla. Quæ ita emicuerit materia fructum dabit anno sequen te. Sic duo genera palmitum. Quod e duro exit materiãq; in proximũ annum ꝓmittit pãpinarium uocatur. Aut ubi supra cicatricẽ est: fructuariũ. Alterꝝ ex adminiculo pal mite sempq; fructuarium relinquit̃ sub iugo. Et qui uocat̃ custos. Hic ẽ nouellus pal mes nõ longior tribus gẽmis: ꝓximo ãno materiã daturus: si uitis luxuria se cõsumpse- rit. Et alius iuxta eũ uerucæ magnitudine q surũculus appellatur. Si forte custos fallat Vitis anteq̃ septimũ annũ cõpleat̃ a surculo euocata ad fructũ eiuuenescit: ac moritur Nec ueterẽ placet palmitẽ in longũ & ad quartũ usq; pedamẽtũ emitti: quod alii draco- nes: alii iuuniculos: ut faciantquæ masculeta appellant. Cũ induruit uitis: pessimũ in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquent̃: singulæq; e singulis mate- riæ emittuntur: ac deinde e proximis prioresq; amputantur. Semp custodem relinq me lius. Sed is ꝓximus uiti esse debet: nec lõgior q̃ dictũ est. Et si luxuriauerint: palmites in torqueri ut quattuor materias uel duas si uniuga erit uinea emittat. Si p se uitis ordina bitur sine pedamento: qualecũq; tamẽ initio admiraculũ desiderabit: dum stare cõdiscat & recta surgere. Cætera primordia eadem. Diuidi aũt putatione pollicis inæquali exa- mine undiq; ne prægrauet fructus parte aliqua: obiter idẽ deprimens ꝓhibebit in excel sum emicare. Huic uineæ trium pedum altitudo excelsior nutat: cæteris a quinto: dum nõ excedat hoĩs longitudinem iustam. Iis quoq; quæ sparguntur in terra breuis ad in- nitendũ caueas circũdant: scrobibus p ambitum actis: ne uagi palmites inter se pugnẽt occursantes. Maiorq; pars terraꝝ ita supinã in tellure uindemiã metit. Siquidẽ & i afri- ca & in ægypto syriaq; ac tota asia & multis locis europæ hic mos præualet. Ibi ergo iu- xta terram cõprimi debet uitis. Eodem modo & tẽpore nutrita radice: quo iniugata ui- nea: ut semper tantum pollices relinquantur fertili solo cum tribus gẽmis: graciliore q nis. Præstatq; multos esse q̃longos. Quæ de natura soli diximus tanto potentiora sen- tiuntur: q̃to propior fuerit uua terræ. Genera separi ac singulis conseri tractibus utilis- simum. Mixtura enim generum etiam in uino non modo in musto discors. Aut si mi- sceantur nõ alia q̃ pariter maturescentia iungi necessariũ. Iuga altiora quo lætior ager & quo planior. Item roscido nebuloso minusq; uentoso conueniunt. Contra humiliora gracili: & arido: æstuoso: uentisq; exposito. Iuga ad pedamentum quam arctissimo no- do uinciri oportet: uitem leui contineri. Quæ genera uitium & i quali solo cæloq; essẽt cõlerenda: cũ enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ notauimus. De reliquo cultu uehe menter ambigitur. Plerĩq; æstate tota post singulos rores confodi iubẽt uineã. Alii uetãt gemmantẽ: decuti enim oculos tactuq; intrantiũ deteri. Et ob id arcendũ procul omnem quidẽ pecus: sed maxime lanatum: quoniam facillime auferat gẽmas. Inimicos & pube scente uua rostros. Satisq; esse uineam ter anno confodi: ab æquinoctio uerno ad uergi- liarum exortum: & canis exortum: & nigrescente acino. Quidam ita determinant. Vete rem semel a uindemia ante brumam cum alii ablaqueare & stercorare satis putent. Iteꝝ ab idibus aprilis: anteq̃ concipiat: hoc est in. vi. idus maii. Deinde priusq̃ florere incipiat & cum defloruerit: & uariante se uua. Peritiores affirmant si iusto sæpius fodiatur: in tantum tenerescere acinos: ut rumpantur. Quæ fodiuntur ante feruentes horas diei fodiendas conuenit. Sicuti lutum neque arare neque fodere. Fossione puluerem ex- citatum contra soles nebulasque prodesse. Pampinatio uerna in confesso est ab idibus maiis intra dies decem utique ante quam florere incipiat: & eam infra iugum debere fie ri. De sequente uariãt sententiæ. Cum defloruerit aliqui pampinãdum putãt. Alii sub

ipsa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Naq; & putationũ tradenda rõ est. Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget adoriuntur. Sed hoc fieri nunq̃ debet rõne naturæ ante aquilæ exortũ: ut in syderũ causis docebimus ꝓximo uolumie Immo uero fauonio: quoniã aceps culpa sit præproperæ festinationis. Si saucias recenti medicina mordeat quædã hyemis ruminatio certũ est gemmas earum frigore hebetari: plagasq; findi. Et cæli uitio exuri oculos lachryma distillante. Nam gelu fragiles fieri qs nesciat? Operarũ ista cõputatio est. In latifũdis nõ legittima naturæ festinatio quo maturius putantur aptis diebus: eo plus materie fundunt: quo serius eo fructum uberiorẽ Quare macras prius conuenit putare: ualidas nouissime. Plagam omnem obliquã fieri: ut facile decidant hymbres: & ad terram uerti q̃ leuissima cicatrice acie falce exacta plagaq; conuelata. Recida aũt semper inter duas gẽmas: ne sit uulnus oculis i recisa parte Nigram esse eam existimant: & donec ad sinceram ueniatur recidendam: quoniã e uitiosa materie utilis nõ exeat. Simacra uitis idoneos palmites nõ habeat: ad terram recidi eam: nouosq; elici utilissimum. In pampinatione nõ hos detrahere pampinos qui cum uua sint. Id enim uuas supplantas: præterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur i latere nati nõ ab oculo. Quippe etiam uua quæ nascatur e duro rigescente ut nisi ferro detrahi nõ possit. Pedamentum quidam inter duas uites utilius putant statui: & faciliue ablaqueantur ita: meliusq; est uniiugæ uineæ: si tamen & ipsi iugo sint uires: nec flatui infesta regio. In quadripertita q̃ proximum oneri adminiculum esse debet: ne tamẽ impedimentum sentiat ablaqueatio cubito abesse nõ amplius. Ablaqueari autẽ priusq̃ putari iubent. Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quamaltissimam uineã facito: alligatoq; recte dum ne nimium constringas: hocq; modo eam curato. Capita uitiũ putata circunfodito. Arare incipito. Vltra citraq; sulcos ꝑpetuos ducito. Vites teneras q̃primum propagato. Veteres q̃minimum castrato. Potius si opus fuerit deiicito: bienioq; post præcidito. Vitẽ nouellam resecari tum erit tempus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit sulcos interponito: ibiq; uiuam radicem serito. Vmbram a sulcis remoto: crebroq; fodito. In uinea ueteri serito ocimum. Si macra erit quod granum capit ne serito. Et circum capita addito stercus: paleas: uinaceas: aliquid horũce. Vbi uinea frõdere cœperit: pampinato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis præfringatur. Et q̃ iam in perticam ibit eius pampinos teneros alligato leuiter: porrigitoq;. Quæ ubi recte steterint: ubi uua uallaria fieri cœperit: uites subligato. Vitis insitio una est per uer. altera cum uua flore: ea optima est. Vineam ueterem si in aliũ locum transferre uoles: dumtaxat brachiũ crassũ primũ deputato. Binas gẽmas ne amplius relinqto. Ex radicibus bñ effodito. Et caue radices ne saucies. Ita uti fuerit ponito in scrobe: aut in sulco: opitoq; & bñ occultato. Eodẽq; mõ uineã statuito: alligato: floxatoq; uti fuerit crebroq; fodito. Ocimũ qd̃ i uinea seri iubet ãtiq appellabãt pabulũ ũbræ patiens qd̃ celerime ꝓueniat.

Ratio arbustorum. Ca. XXIIII

Equitur arbusti rõ mirũ i modũ dãnata a Sarsẽna patre filioq;: celebrata Scrofæ uetustissimis post Catonẽ peritissimisq;: ac ne a Scrofa quidẽ nisi uni italiæ cõcessa: cũ tam longo iudicet æuo. Nobilia uina nõ nisi in arbustis gigni: & in iis quoq; laudatiora sũmis: sicut uberiora imis: adeo excelsitate ꝓficit. Hac rõe & arbores eligunt. Prima oĩum ulmus excepta ꝓpter nimiã frõdem atinia. Deide populus nigra eadẽ de cã minus densa folio. Nõ spernũt pleriq; & fraxinũ ficũq; & etiã oleam: si nõ sit umbrosa ramis. Harũ satus cultusq; abunde tractatus ẽ. Ante tricesimũsextũ mẽsẽ attingi falce uetantur. Alterna seruant brachia. Alternis putant annis. Sexto anno maritãtur. Transpadana italia præter supradicta: cornu: populo: tilia: acere: orno: carpio: quercu arbustat agros. Venetia salice ꝓpter uliginẽ soli. Et ulmus detruncata a media inter ramorum scanna digeritur: nulla fere. xx. pedũ altiore arbore. Tabulata earũ ab octauo pede altitudinis dilatant i collibus siccisq; agris. A duodecimo i cãpestribus & humidis

Meridianum solem spectare palmites debent. Rami a proiectu digytorum modo subri-
rigi tonsili in iis tenuium quoq; uirgultoꝝ barba ne obumbrent. Interuallum iustū ar-
boꝝ si aretur solum: quadrageni pedes in terga frontēq;: i latera uiceni. Si nō aret: hoc
in oēs partes. Singulis denas sæpe adnutriūt uites: dānato agricola minus ternis. Marita
re nisi ualidas inimicū: enecāte ueloci uitiū incremento. Serere tripedaneo scrobe necessa
rium: dist ites inter sese arboreq; singulis pedibus. Nihil ibi malleolis atq; pastinationi.
Nulla fodiēdi impēdia utpote cū arbusti rō hac peculiari dote præstet: ꝙ in eodem solo
seri fruges & uitibus prodest. Supq; quod uindicans se altitudo nō ut in uinea ad arcē-
das animalium iniurias pariete uel sæpe uel fossarum utiq; impendio muniri se cogat ī
arbusto. Et prædicta est sola uiuæ radicis ratio. Item propaginum: & hæc gemina ut di
ximus. Qualorum in ipsa tabulato maxime probata: quoniam a pecore tutissima est.
Altera deflexa uite uel palmite iuxta suam arborem aut circa proximā cælibem. Quod
supra terram est e matre radi iubetur: ne fruticet. In terra pauciores gēmæ quattuor ob
ruuntur ad radicem capiendam. Extra in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbusto
quattuor pedes in longo constat: omni sulco tres lato: altos duos cum semipede. Post an
num propago inciditur ad medullam: ut paulatim radicibus assuescat suis. Caulis a ca-
pite ad duas gēmas reciditur. Tertio totus mergus absciditur: reponiturq; altius ī terraꝫ
ne ex reciso frondeat. Tolli uiua radix a uindemia protinus debet. Nuper repertum dra-
conem serere iuxta arborem: ita palmitem appellamus emeritum: pluribusq; iuduratuꝫ
annis. Hunc præcisum ꝙmaxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraso cor-
tice quatinus obruatur: unde & rasilem uocant: deprimere sulco: reliqua parte ad arbo-
rem erecta: ocissimum in uite. Si gracilis sit uitis aut terra: usitatum est: ꝙproxime solum
decidi: donec firmetur radix: sicut neq; roscidam seri: neq; septentrionis flatu. Vites aqlo
nem spectare debent ipsæ: palmites autem earūdem ad meridiem. Non est festinandum
ad putationem nouellæ: sed primo in circulos materies colligenda: nec nisi ualidæ pu-
tatio admouenda. Seriora fere anno ad fructum arbusta ꝙ uitis iugata. Sunt qui omnino
putari uetant priusq; arborum lōgitudinem æquauerit. Prima falce sex pedes a terra re-
cidatur flagello infra relicto & nasci coacto incuruationem materiæ. Tres ei gēmæ non
amplius deputato supersint. Exq; iis emissi palmites proximo anno imis inferantur scā-
nis: ac per singulos annos ad superiora scādant: relicto semper duramento in singulis ta
bulatis. & emissario uno qui subeat usq; quo placuerit. De cætero putatione omni flagel
la quæ proxime tulerint recidantur. Noua circuncisis undiq; capreolis aspergantur in
tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitium crinibus circūuestit arborē: cri-
nesq; ipsos uuis. Gallica in traduces porrigitur. Aemiliæ uiæ in radices atiniarum ambi
tur frondem earum fugiens. Est quorūdam imperitia sub ramo uitem uinculo suspen-
dendi suffocantium iniuria: quando contineri debet uimine nō arctari. Quinimo etiā
quibus salices supersunt molliore hoc uinculo facere malunt: hærbaq; quam siculi uo
cant ampelodesmen. Græcia uero uniuersa iunco cypero ulua. Liberā quoq; uinculo
per aliquot dies uagari: & inconditā spargi: atq; ī terra quā per totum annum spectaue
rit recūbere. Nāq; ut ueterina a iugo & canes a cursu uolutatio iuuat: ita tum & uitium
porrigi lumbos. Arbor quoq; ipsa gaudet assiduo leuata onere similis respiranti. Nihi ē
in opere naturæ: quod nō exēplo dieꝝ noctiūq; aliquas uices feriaꝝ uelit: ob id ꝓtinus
a uindemia putari: & lassas etiānum fructu edito improbatur: ut putatæ rursus alligen
tur alio loco. Nāq; orbita uincūli sentitur uexatione nō dubia. Traducis gallice cultura
binis utrinq; lateribus: si pars quadrageno distet spatio: quaternis. Viceno iter se obuii
miscentur alliganturq; uno conciliati uirgultoꝝ comitatu obiter ligati qua deficiant.
Aut si breuitas nō patiatur ipsoꝝ: adalligato protendunt in uiduam arborē iūco. Tra-
ducē bimum præcidere solebant. Oneratis enī uetustate melius donare tēpus ut trāsilē
faciant: si largiat crassitudo. Alias utile toros futuri draconis pasci. Vnū etiānū genus ē

medium inter hæc & propaginem. Totas ſupplantandi in terra uites: cuneiſq; findẽdi & in ſulcos plures ſimul ex una ꝓpagandi gracilitate ſingulorũ firmata circumligatis haſtilibus: nec reciſis qui a lateribus excurrunt pampinis. Nouarienſis agricola traducũ turba nõ contentus: nec copia ramorũ impoſitis etiamnũ patibulis palmites circumuo luit: Itaq; præter ſoli uitia cultura quoq; torua fiunt uina. Alia culpa iuxta urbem ua racinis: quæ alternis putantur annis: nõ quia id uiti conducat: ſed quia uilitate redituũ impendia exuperent. Mediũ temperamentũ in carſulano ſequuntur: carioſaſq; tantum uitis partes incipientes marceſcere deputando: cæteris ad uuam relictis detracto onore ſuperuacuo ꝓ nutrimento omni eſt raritas uulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari q̃altiſſime deſiderant: & ſi tantum frumenti ratio nõ exigit. Pampinari ea nõ eſt mors: & hoc cõpendium operæ. Deputantur cũ uite pa riter intetlocata denſitate ramorũ: qui ſint ſuperuacui: & abſumant alimenta. Plagas ad ſeptentrionem aut ad meridiem ſpectare uetuimus. Melius ſi neq; in occaſus ſolis: Diu enim dolent talia quoq; ulcera & difficile ſaneſcunt algendo minus æſtuando ue. Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas: quoniam certa latera & facilius abſcondere: q̃ de torquere quo uelis. Plagas in arborum tonſura ſupinare uelut calices faciendi ne con ſiſtat humor. Viti adminicula addenda quæ ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

De ſeruandis uuis & morbis arborum. Ca. XXIIII.

n Itium generoſarum pergulas quinquatribus putandas: & quarũ ſeruare uuas libeat decreſcente luna tradunt. Quæ uero interlunio ſint putatæ: nullis aĩa lium obnoxias eſſe. Alia rationẽ plena luna noctu tondendas: cum ſit ea ĩ leo ne: ſcorpione: ſagittario: tauro: atq; in totum ſerendas plena aut creſcente utique cenſẽt Sufficiunt in italia cultores deni in centena iugera uinearũ. At abunde de ſatu cultuq; arborum tractato quoniã de palmis ac cytiſo peregrinis arboribus affatim diximus: ne quid deſit: indicanda reliqua natura ſit magnoꝑe pertinens ad omnia ea. Infeſtant̃ nam que & arbores morbis. Quid enim gentiũ caret iis malis? Et ſilueſtriũ quidam pernicio ſos negant eſſe: uexariq; tantum grandine in germinatione aut flore: Aduri quoq; fer uore aut flatu fragiliore præpoſtero die q̃ ſuo. Frigora etiam obſunt ut diximus. Quid ergo? nõne & uites algore intereunt? Hoc quidem eſt quo deprehendat̃ ſoli uitiũ: quo niam nõ euenit niſi in frigido. Itaq; ꝑ hyemes cæli rigorẽ ꝓbamus Nõ enim ſolũ infir miſſimæ arbores gelu ꝑiclitant̃: ſed maximæ: uexatiſq; ita prima cacumina inareſcunt quoniã præſtrictus gelu nõ potuit eo ꝑuenire humor. Arborũ quidã cõmunes morbi: quidã priuati generũ. Comunis uermiculatio eſt. Sideratio & dolor mẽbroꝝ: unde par tium adhibita ſocietate nominũ quoq; cũ hominũ miſeriis trũca dicimꝰ certe corpora & oculos germinũ exuſtos: ac multa ſimili ſorte. Itaq; laborant & fame & cruditate: quæ fiunt humoris quãtitate. Aliq; uero & obeſitate: ut omnia q̂ ferunt reſinã nimia pingue dine in tedã mutantur: & cũ radices quoq; pingueſcere cœpere: ĩtereũt. Vt aĩalia nimio adipe q̃to & peſtilẽtia ꝑ genera: ſicut ĩter hoĩes: nũc ꝓuitia: nũc plebes urbana uel ruſtica Vermiculant̃ magis minus ue quædã: oẽs tamẽ fere. Idq; aures caui corticis ſono experi unt̃. Iã quidẽ & in hoc luxuria eſſe cœpit: prægrandeſq; roboꝝ delicatiores ut in cibo. Coſſos uocãt. Atq; etiã farina ſaginati. In quoq; altiles fiũt. Maxime aũt arboꝝ hæc ſen tiunt pyri: mali, fici. Minuſq; quæ amaræ ſũt & obdoratæ. Eorũ q in ficis exiſtũt alii naſ cunt̃ ex illis: alios parit q uocat̃ ceraſtes. Oẽs tamẽ in ceraſtẽ figurant̃: ſonũq; edũt per uuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtat̃ uermiculis ruffis piloſis: atq; ita emorit̃. Meſpila quoq; ĩ ſenecta obnoxia ei morbo ẽ. Sideratio tota e cælo conſtat. Qua pp & grando in iis cauſis intelligi debet: & carbunculatio: quod pruinarũ iniuria euenit. Hæc enĩ uer no tempore inuitatis & erumpere audẽtibus ſatis mollibus inſidens adurit acreſcentes germinũ oculos: qđ in flore carbunculũ uocãt. Pruniæ ꝑnicioſior natura: quoniã lap ſa perſidet: gelatq;: ac ne aura quidẽ ulla depellit̃: quia nõ ſit niſi in moto aere & ſereno.

Proprium tamen siderationis est sub ortu canis siccitatum uapor: cum insitæ ac nouel
læ arbores moriuntur: præcipue ficus & uites. Olea præter uermiculationē quā æque
ac ficus sentit. Clauū etiā patit̃: siue fungū placet dici uel patellam. Hæc est solis exustio
Nocere tradit Cato & rubꝝ muscum. Nocet plerūq; uitibus atq; oleis nimia & fertilitas.
Scabies cōmunis omniū est. Impetigo & quæ adnasci solēt cocleæ peculiaria ficoꝝ ui-
tia. Nec ubiq;. Sūt enim quædā ægritudines & locoꝝ. Verum ut homini neruoꝝ crucia
tus: sic & arbori: ac duobus æque modis. Aut enī in pedes hoc est radices erūpit uis mor
bi: aut in articulos: hoc est cacuminū digytos: q longissime a toto corpore exeunt. Inare
scunt ergo & sunt apud græcos sua noīa utriq; uitio. Vndiq; primo dolor: mox & ma-
cies eaꝝ partium fragilis: postremo tabes morbusq; nō intrāte succo: aut nō ꝑueniente:
maximeq; id fici sentiunt Caprificus omnibus imunis est: quæ adhuc diximus. Scabies
gignit̃ roribus lentis post uergilias. Nā si rariores fuere perfundūt arborem: nō scalpūt
scabie. Cæteꝝ si cadunt: siue hymbres nimii fuere. Alio mō ficus laborat radicibus ma-
didis. Vitibus præter uermiculationē & siderationē morbus peculiaris articulatio tribꝰ
de causis. Vna ui tēpestatum germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophrastus ī su-
pinū excisis. Tertia culturæ imperitia læsis. Oēs enim eaꝝ iniuriæ in articulis sentiunt̃
Siderationis genus est in his deflorescentibus roratio. Aut cū acini priusq̄ crescant deco
coquūtur in callum. Aegrotant & cū alsere: læsis uredine attonsaꝝ oculis. Ex calore hoc
euenit intēpestiuo: quoniā omnia mō constant: certoq; temperamēto fiunt. Et culpa ui
nitoꝝ colentium: cū præstringunt̃ ut dictum est. Aut circūfossor iniurioso ictu uerbe
rauit. Vel etiā subarator imprudēs luxauit radices: corpus ue desquāmauit. Est & quæ-
dam cōtusio falcis hebetioris. Quibus oībus causis difficilius tolerāt frigora aut æstus:
quoniā in ūlcus penetrāt oīs a foris iniuria. Infirmissima uero malus maxime quæ dul-
cis est. Quibusdā debilitas sterilitatē nō necē affert: ut siqs pino cacumen auferat uel
palmæ. Serilescunt enim nec moriunt̃. Aegrotant aliquādo & poma ipsa ꝑ se sine arbo-
re: si necessariis temporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut cōtrario abun
dauere. Decidūt enim aut deteriora fiunt. Pessimū est inter omīa cum deflorescentem ui
tem & oleam ꝑcutit hymber: quoniam simul defluit fructus. Sunt eadē causa nascētes
& erucæ diꝝ animal: erodunt q; frondē: aliæ florem. Oliuaꝝ quoq; ut in mileto: ac depa
stam arborē turpi facie relinquūt. Nascitur hoc malū tēpore humido & lento. Fit aliud
ex eodē si sol acrior insecutus inusserit ipsum uitium: ideoq; mutauit. Est etiānum pe-
culiare oliuis & uitibus: quod araneū uocant: cū ueluti telæ inuoluūt fructum & absu-
munt. Adurūt & flatus quidā eas maxime: sed & alios fructus. Nā uermiculationem &
poma ipsa ꝑ se quibusdam annis sentiūt: mala: pyra: mespila: punica: In oliua ancipiti
euentu quando subeunt nati fructum adimunt. Augent si in ipso nucleo fuere erodē
tes eum. Gigni illos prohibent pluuiæ quæ fiunt post arturum. Eædem si austrinæ fue
re: generant. In drupis quoq; quæ maturescentes tunc sunt præcipue caducæ. Id riguis
magis euenit: etiam si non ceciderit fastidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus mo-
lesta: ut glandibus fico qui uidentur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus. Et
ægrotatio quidem fere in his est. Quædam temporum causæ aut locorum non proprie
dicuntur morbi: quoniam protinus necant: sicut tabes cum inuaserit arborem: aut ure
do. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut est in apulia atabulus: in euboea olympias
Hic enim si flauerit circa brumam: exurit frigore arefaciens: ut nullis solibus postea re-
creari possint. Hoc genere conualles & apposita fluminibus laborant: præcipueq; uitis:
olea: ficus. Quod cum euenerit detegitur statim in germinatione. In oliuis tardius. Sed
in omnibus signum est reuiuiscendi si folia amisere: alioquin quas putes præualuisse:
moriuntur. Nonnunquam inarescunt folia: eademq; reuiuiscunt. Aliæ in septentriona
libus ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborant: si post brumam continuāuere. xl.
diebus. Ibi autem & in reliquis partibus si protinus editis fructibus gelatio magna con-

secuta est: etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum cõstant secundas habent causas. Pix: oleum: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necantur excepto subere: quod sic etiam iuuatur: crassescens enim præstringit & strangulat. Nec andrachne offenditur: si non simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus & tilia & uitis corticem mittunt: sed non uitalem: nec proximum corpori: ut qꝫ eũ qui subnascen te alio expellitur. Quarumdam natura rimosus cortex: ut platanis. Tiliæ renascitur pau lominus q̃ totus. Ergo iis quarum cicatricem trahit medentur luto fimoqꝫ: & aliquan do prosunt: si non uehementior frigorum uel calorum uis secuta est. Quædam tradi us ita moriuntur: ut robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino si quis detraxerit sole taurum uel geminos transeunte cum germinant statim moriuntur Eandem iniuriã hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus: Quod si angustia decorticatio fuerit: nil nocet supradictis. Infirmiores quidem & in solo graci li uel ab una tantum parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationem ha bet cupressi: piceæ: cædri. Eæ enim detracto cacumine aut ignibus adusto intereunt. Si milem & depastio animalium. Oleam quidem etiam si lambat capra sterilescere auctor est Varo ut diximus. Quædam hac iniuria moriunt̃. Aliqua deteriora fiunt: ut amyg dalæ. Ex dulcibus enĩ transfigurãtur in amaras. Aliqua uero etiã utiliora: ut apud chios pyrus quam phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesse. Intereunt pleraqꝫ excisa stirpe: exceptis uite malo: fico: punica. Quædam uel ab ulcere. Ficus hãc iniuriam spernit: & omnia quæ resignam gignũt. Radicibus amputatis mori minime mirum est. Pleraeqꝫ tamen non omnibus: sed maximis: aut quæ sunt inter illas uitales abscissis moriuntur. Necat inuicem inter sese umbra. Vel densitate atqꝫ alimẽti rapina Necat hædera uinciẽs. Nec uiscum prodest & cytisus: nec aureo quod alimodo græci uo cant. Quorundam natura non necat quidem: sed lædit odore aut succi mixtura: ut ra phanus & laurus uitem. Olfatrix enim intelligitur: & tangi eam odore mirum i modũ Ideoqꝫ cum iuxta sit: auerti & recedere: saporemqꝫ inimicum fugere. Hinc sumpsit Andro cides medicinam contra ebrietates raphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & oẽ olus. Odit & corilum nisi procul absint tristis atqꝫ ægra. Nitrum quidem & alumen ma rina aqua calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena sunt inter uitia arborum.

De prodigiis ex mutatione: & de remediis ex arboribus: & quæ irrigatione proficiant: & qualiter rigandum & mirabilia de riguis. Ca. XXV.

e St & prodigiis locus: Inuenimus enim sub foliis natat uitem: ficum: & malum punicum stirpe fructum tulisse: non palmite aut ramis: uitem uuas sine fo liis: oleas quoqꝫ amisisse folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita Nã & oliua in totum ambusta reuixit. Et in boetia derosæ a locustis ficus iterum germina uere. Mutantur arbores & colore. Fiuntqꝫ ex nigris candidæ: non semper prodigiosæ: & maxime quæ ex semine nascuntur: ut populus alba in nigram transit. Quidam & sor bum si in calidiora loca uenerit sterilescere putant. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma: aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici & contra. Graui ostento cum in de teriora mutantur: ex olea in oleastrum. Ex candida uua & fico i nigras: ut laodiceæ Xer sis aduentu platano in oleam mutata. Qualibus ostentis Aristandri apud græcos uolu men scatet: ne in infinitum abeamus. Apud nos uero. C. Epidii commentarii i quibus arbores locutæ reperiantur. Subsedit in cumano arbor graui ostento paulo ante Pom peii magni bella ciuilia paucis ramis eminentibus. Inuentum sybillinis libris internicio nem hominum fore: tantoqꝫ eam maiorem quanto propius ab urbe postea facta esset. Sunt prodigia & cum alienis locis nascuntur ut in capitibus staturum uel aris. & cum in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est cizici ante obsidionem. Simili modo trallibus palma in basi Cæsars dictatoris circa bella ciuilia. eius. Necnõ & romæ in capi tolio in capite bis bello persei enata palma uictoriam triumphosque portendit: ac tempe

ſtatibus proſtrata:eodem loco ficus enata eſt.M.Meſſalæ.C.Caſſii cenſorum luſtro. A quo tempore pudicitiam ſubuerſam Piſo grauis auctor ꝑdidit. Super omnia quæ unq̃ audita ſunt etiam prodigium noſtro æuo.Neronis principis ruina factum in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis olíueto uniuerſo uiam publicam trãſgreſſo:aruiſq; inde e contrario locum oliuetis profectis.

De remediis morboꝝ arborum. Ca. XXVI.

n

Vnc expoſitis arborum morbis conſentaneum eſt dicere & remedia.Ex iis quædam ſunt cõmunia omnium: quædam propria quarundam. Cõmunia ablaqueatio:accumulatio afflari radices aut cooperiri riguis dato potu uel ablata fimi ſucco refectis putatione leuatis onere.Item ſucco emiſſo quibuſdam ueluti detractio ſanguinis circunraſi corticis:uitium extenuatio:& domitura palmitum.Gẽmas (ſi frigus retorridas hirſutaſq; fecerit) repumicatio & quædam dolitura. Arborum iis aliæ magis aliæ minus gaudent:ueluti cupreſſus:& aquam aſpernatur & fimum & circunfoſſuram amputationemq; & omnia remedia odit.Quinetiam necatur.Riguis & uites & punicæ præcipue aluntur.Ficus ipſa arbor riguis alitur.Pomum uero eius inareſci. Amigdalæ ſi colantur foſſione florem amittunt.Nec inſitas circunfodere oportet priuſq̃ ualidæ ferre cœperint poma.Plurimæq; autem amputari ſibi uolunt onerosa ac ſuperuacua:ſicut nos unguem & capillum.Reciduntur ueteres totæ.Ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgunt:ſed non omnes:nec niſi quarum naturam pati diximus.Rigua æſtiuis uaporibus utilia:hyeme inimica:autũno uaria.Et hoc eſt ex natura ſoli.Quippe cum uindemiator hiſpaniarum ſtagnante ſolo uuas demetat.Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut omni aqua ſeri & arari non conuenit. Circa canis ortus rigua maxime proſunt:ac ne tunc quidem nimia:quoniam inebrietatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat.Nouellæ enim minus ſitiunt.Deſiderant autem maxime rigari quæ aſſueuere.Contra ſiccis locis genita non expetunt humorem niſi neceſſarium. Aſperiora uina rigari utiq; cupiunt.In ſulmonenſi italiæ agro pago fabiano ubi & arua rigantur:miꝝ ꝙ hærbæ aqua illa necant̃:fruges alũt:& riguis ꝓ ſarculo ẽ. In eodẽ agro bruma tãto magis ſi niues ſcateãt gelat ue:ne frigus uites adurat circũfundũt riguis:qđ ibi tepidare uocãt:memorabili natura ĩ amne ſolo.Sed eadẽ ĩ æſtate uix tolerãdi rigoris.

De caprificatione & ſtercoratione. Ca. XXVII

c

Arbunculi ac rubiginum remedia demonſtrabimus uolumine proximo. Interim eſt & caprificatio quædam in remediis.Cum macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe iuſto plus uitalia arborum comprimente exactam falcis aciem utraq; manu imprimentes perpetuis inciſuris deducunt:ac ueluti cutem laxant. Salutare id fuiſſe argumento ſunt dilatatæ cicatrices & internato corpore expletæ.Magnaq; ex parte ſimilis hominum medicina & arborum eſt:quando earum quoq; terebrantur oſſa.Amygdalæ ex amaris dulces fiunt ſi circunfoſſo ſtipite & ab una parte circunforato defluens pituita aſtergatur:Et ulmis detrahitur ſuccus inutilis ſupra terram foratis uſq; ad medullam in ſenecta:aut cum alimento nimio abundare ſentiuutur.Idem & ficorum turgido cortice inciſuris in obliquum leuibus emittitur.Ita fit ne decidant fructus.Pomiferis quæ germinant nec ferunt fructum fiſſa radice inditur lapis: fertileſq; fiunt.Hoc idem & amygdalis e robore cuneo adacto.In pyris ſorbiſq; e tæda ac cinere & terra cooperto etiam radices circuncidiſſe prodeſt.Vitium luxuriantium ficorũq; & circuncifis cinere addidiſſe.Fici ſerotinæ fiunt:ſi primæ groſſi cum fabæ magnitudinem exceſſere detrahantur.Subnaſcuntur enim quæ ſerius matureſcunt.Eædem cum frondere incipiunt:ſi cacumina rami cuiuſq; detrahantur:firmiores fertilioreſq; fiunt.Nam caprificatione maturata in ea culices naſci e groſſis manifeſtum eſt:quoniam cum euolauere non inueniuntur intus grana quæ in eos uerſa apparet.Exeundi tanta eſt auiditas:ut pleriq; aut pede relicto aut penna pariter erumpant.Eſt & aliud genus culicum:

quos uocant centrinas fucis apum similes ignauia maliciaq; cum pernice uerorum & utilium. Interimunt enim illos atq; ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remedium in eadem scrobe defodere italicam lentiscum iuersa parte quæ fuerit a cacumine. Vberrimas autem ficus lubrica amurca diluta & cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorum laudantur maxime nigræ & in petrosis: quoniam frumenta plurima habeat caprificatio ipsa potest hymbrē. In primis aūt cauendum ne ex remediis uitia fiant. Quod euenit nimia aut intempestiua medicina Interlucatio arboribus prodest: sed omnium annorum trucidatio inutilissima. Vitis tātum tonsuram annuam quærit: alternam myrtus: punicæ oleæ quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rarius tondentur. Nulla autunno. Ac ne raduntur quidem nisi uere putatiōe. Plagæ ad uitalia sunt omnia quæcunq; nō superuacua. Similis stercoratio. Gaudent ea. Sed cauendum est ne in feruore solis admoneatur: ne immaturius. ne ualidius q̄ opus sit. Vrit uineas suillum: nisi quinquennio interposito: præterq̄ si riguis diluatur Et e coriariorum sordibus nisi admixta aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres medios. Id qdem soli natura decernit. Columbino ac suillo plagis quoq; arborum medentur. Si mala punica acida nascant̄: ablaqueatis radicibus fimū suillum adhibent: eo anno uinolenta: proximo dulcia futura. Alii urina hominis aqua mixta riganda censent quater anno: singulis amphoris aut cacumina spargi uino lasere diluto. Si finduntur in arbore: pediculum intorqueri. Ficis utiq; amurcam adfundi Cæteris arboribus ægri fecem uini: ac lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circumfusa pomis prodest. Fici cum uulcanalibus tonuerit cadent. Remedium est: ut ante stipula hordeacea areæ stringatur. Cerasos præcoces facit cogitq; maturescere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est ut quæ relicta sunt grandescant.

De diuersis medicamentis arborum contra uenenata animalia: & cōtra formicas & contra noxia animalia. Ca. XXVIII.

q Vædā pœna emendant̄ aut morsu excitantur ut palmæ & lentisci. Salis eni aquis aluntur. Salis uim & cinis sed leniorē habet. Ideo ficis aspergūtur rutaq; ne fiant uerminosæ: ne ue radices putrescant. Quin & uitiū radicibus aquā salsa iubent affundi si sint lachrymosæ: Si uero fructus earū decidant: cinerē aceto aspergi ipsasq; illini: aut sandaraca si putrescat uua. Si uero fertiles nō sunt: aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Quod si fructū nō maturent prius inarescentē præcisarū ad radices plagā fibrasq; aceto acri & urina uetusta madefacere: atq; eo luto obruere: sæpe fodere. Olearū si parū promisere fructus: nudatas radices hyberno frigori opponunt: eaq; castigatione ꝓficiunt. Omīa hæc ānua cæli rōe cōstant. Et aliquando serius poscūtur aliquādo celerius. Necnon ignis aliquid prodest: ut harūdini. Ambusta nāq; densior mitiorq; surgit. Cato & medicamenta quædā cōponit: mensuræ quoq; distinctione ad maiorū arborū radices amphorā: ad minorum urnam amurcæ & aquæ portionē æquam: ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius stramētis antea circumpositis. Item fico. Huius præcipue ueterem terram adaggerari radicibus. Ita futurum ut nō decidant grossi: maiorq; fœcunditas nec scabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea: murcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis: rursusq; cum bituminis tertia parte & in sulphuris quarta sub diuo usq; quo ex ardescat sub tecto. Hoc uites circa capita sub brachiis ungi. Ita non fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius mixturæ suffiræ uineas secundo flatu continuo triduo Pleriq; non minus auxilii & alimenti arbitrant̄ in urina q̄ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per se noceat. Aliiq; uoluto esse appellant animal præro dens pubescetes uuas. Quod ne accidat: falces cum sint exacutæ fibrina pelle detergūt Atq; ita putant. Aut sanguine ursino liniri uolunt post putationem easdē. Sūt arborū

pestes & formicæ. His abigunt rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnõ & pisce suspenso iuxta in unum locum congregant. Aut lupino trito cum oleo radices li nunt. Multi & talpas amurca necant: Contraq; erucas & mala putrescant: lacertæ uiri dis pelle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singu las a muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. Item ne quod animal pastu malefi co decerpat frondem fimo boum diluto aspergi folia: quotiens hymber interueniat: quo niam ita abluatur uirus medicaminis mira quædam excogitãte solertia humana. Quip pe cum auerti carmine grãdines credant pleriq;: cuius uerba inserere non equidem se rio ausim quanq̃ a Catone prodita. Contra luxata membra inunguenda harundinum fissuræ. Idem arbores religiosas lucosq; succidi permisit sacrificio prius facto. cuius rei ra tionem notionemq; eodem uolumine tradit.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XVIII. PROHEMIVM.

Quod antiquis maximũ studium agriculturæ fuit: & hortoꝝ singulari diligẽtia. Ca. I.

EQVITVR Natura frugum hortorũq; ac florum. Quæq; alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt: uel per se tantum hæc ĩmensa contemplatiõe siquis æstimet uarie tatem: numeꝝ: flores: odoresq;: colores: & succos ac uires earum: quas salutis aut uoluptatis hominũ gratia gignit. Qua in par te primum omniũ patrocinari terræ: & adesse cunctoꝝ parenti iuuat. Quãq̃ inter initia operis defensæ. Quoniã tamen ipsa materia intus accedit ad reputationẽ eiusdem patientis & noxia Nostris eam criminibus urgemus: culpãq; nostram illi imputa mus. Genuit uenena: sed quis inuenit illa præter hominem? Ca uere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cũ in arbores exacuant limentq; cornua ele phanti: & duro saxo rhinocerotes: & utroq; apri dentium siccas: sciantq; ad nocendum se præparare animalia. Quod tamen eoꝝ tæla sua excepto hoĩe uenenis tingit? Nos & sagittas ungimus: & ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina ĩficimus & rerũ naturæ elementa. Ipsum quoq; uiuitur aerem in perniciem uertimus. Neq; est ut pute mus ignorari ea ab animalibus: quæ quidem quæ præpararent contra serpentium di micationem: quæ post proelium ad medendum excogitarent indicauimus. Nec ab ullo præter hominem ueneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpam ne iis quidem quæ nascuntur contenti. Etenim qũando plura earum genera humana manu fiunt. Quid non & homines quidam ad uenena nascuntur? Atra hominum ceu serpentium lingua uibrat: tabesq; animi contractata adurit culpantium omnia. Ac dirarum alitum modo tenebris quoq; & ipsarum noctium quieti inuidentium gemitu: quæ sola uox eorum est: ut inauspicatarum animantinm uice obuii quoq; uetent agere: aut prodesse uitæ. Nec ullum aliud abominati spiritus præmium nouere. q̃ odisse omnia. Verum & ĩ hoc eadem naturæ maiestas tanto plures binos genuit ac fruges: quanto fertilior in iis: quæ iuuant aluntq;. Quorum æstimatione & gaudio nos quoq; relictis exustioni suæ istis hominum turbis pergamus excolere uitam: eoq; constantius: quo operæ nobis maior q̃ famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est agrestesq; usus. Sed quibus uita ho nosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Ca. II.

Ruorum sacerdos Romulus in primis instituit. seq; duodecimum fratrem ap pellauit inter illos ab Acca Laurentia nutrice sua: spicea corona quæ uita alba

colligaretur in sacerdotio ei ꝑ religiosissimo insigni data. Quæ prima apud romanos fuit corona: honosq; is non nisi uita finitur: & exules etiam captosq; comitatur. Bina tunc iugera populo ro. satis erant: nulliq; maiorem modum attribuit: quo seruos pauloante principis Neronis contempto huius spatii uiridaria & piscinas iuuat habere maiores gratumq; si non aliquem & culinas. Numma instituit deos fruge colere: & mola salsa supplicare. Atq; ut auctor est Hemina far torrere: quoniam tostum cibo salubrius esset. Id uno modo consecutum statuendo non esse purum ad rem diuinam nisi tostum. Is & fornacalia caluæ instituit farris torrendi ferias: & æque religiosa terminis agrorū. Hos enim duos tunc maxime nouerant. Seiamq; a serendo: segestam a segetibus appellabant quarum simulacra in cyrco uidemus. Tertiam ex his nominare sub tecto est religio. Ac ne degustabant quidem nouas fruges aut uina antequam sacerdotes primitias libassēt

De iugere & actu: & legibus circa pecora: & quotiens & quibus tēporibus fuit summa utilitas annonæ: & qui agri cultura illustres. Ca. III.

Iugum uocabatur quod uno iugo boum in die exarari potuisset. Actus ī quo boues agerentur cum aratur uno impetu iusto. Hic erat. cxx. pedum: duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat. Dona amplissima imperatorum ac fortium ciuium q̄tum quis uno die plurimum circunarauisset. Item quartarii farris aut heminæ conferente populo. Cognomina etiam prima inde. Pilumni pilum pistrinis inuenerunt. Pisones a pisendo. Iam Fabiorum: Lentinorum: Ciceronum: ut quisq; aliquod optime genus sereret. Iuniorum familiæ bubulcum nominauerunt: q bubus optime utebatur. Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis uinculo erat. Nouæque nuptæ farreum præferebant. Agrum male colere censorium probrum iudicabatur. At (ut refert Cato) quem uirum bonum colonum dixissent: amplissime laudasse existimabant. Hinc & locupletes dicebant loci hoc est agri plenos. Pecūia ipsa a pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis censoriis pascula dicuntur omnia: ex quibus populus reditus habet: quia diu hoc solum uectigal fuerat. Mulctatio quoq; non nisi ouium boumq; impendio dicebatur. Non omittenda priscarum legum beniuolentia. Cautum q̄ppe est ne bouem priusq̄ ouem nominaret qui indiceret mulctam. Ludos boum causa celebrantes bupetios uocabant. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs signauit. Frugem quidem aratro quæsitam furtim nocte pauisse: ac secuisse puberi duodecim tabulis captale erat: suspensumq; Cereri necari iubeant grauius: q̄ homicidio conuictum. Impubem prætoris arbitratu uerberari: noxam ue decerni: Iam distinctio honosq; ciuitatis ipsius non aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorum qui rura haberent. Vrbanæ uero in quas transferri ignominia esse desidiæ probo. Itaq; quattuor solæ erāt partibus urbis in quas habitabant: suburbana: palatina: collina: esquilina. Nundinis urbem reuisitabant: & ideo comitia nundinis haberi non licebat: ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusq; in stramentis erat. Gloriam deni ꝗ ipsam a farris honore adoream appellabant. Equidem etiam uerba priscæ significationis admiror. Ita enim est in commentariis pontificum. Augurio coronario augendo dies constituantur: priusq̄ frumēta uaginis exeant: & ante q̄ in uaginas perueniant. Ergo iis moribus nō modo sufficiebant fruges nulla prouintiarum pascente italiam: uerum etiam annonæ uilitas incredibilis erat. Mannius Martius ædilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurius qui Sp: Melium coarguerat farris precium ī trinis nundinis ad assem redegit undecimus plebei tribunus: qua de causa statua ei extra portam trigeminam a populo stipe collata statuta est. Trebius in ædilitate assibus populo frumentum prestitit. Quam ob causam & ei statutæ in capitolio & palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum est. Verum quo anno mater deū aduecta romam est: maiorem ea æstate factam esse q̄ antecedentibus annis decem facta esse tradunt. M. Varo auctor est: cū L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephātos

Liber xx xiiij

assibus singulis farris modios fuisse. Item uini congios ficiq; siccæ pondo.xxx.olei pon do.x.carnis.pondo.xii.Nec e latifundis singulorum contingebat arcentium uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini incluso modo quingentorum iugerum & ipso sua lege damnato cum substituta filii persona amplius possideret luxuriatis reipublicæ fuit ista mensura. Manii quidem Curii post triumphos imensumq; terrarum adiectum imperio nota contio est: perniciosum intelligi ciuem: cui septem iugera non essent satis. Hæc autem mensura plebi post exactos reges assignata est. Quæ nam ergo tantæ uber tatis causa erat: Ipsorum tunc manibus imperatorum colebantur agri (ut fas est crede re) gaudente terra uomere laureato: & triumphali aratore. Siue illi eadem cura semina tractabant qua bella: eademq; diligentia arua disponebant qua castra: siue honestis ma nibus omnia lætius proueniunt: quoniam & curiosius fiunt. Serentem inuenerunt da ti honores Serranum: unde cognomen. Aranti quattuor sua iugera in uaticano quæ p rata quintia appellantur. Cincinnato uiator attulit dictaturam: & quidẽ (ut tradit Nor banus) nudo plenoq; pulueris etiamnum ore. Cui uiator uela corpus inquit: ut profe ram senatus populiq; romani mandata. Tales tum etiam uiatores erant: quibus ipsum nomen inditum est: subinde ex agris senatum ducesq; accersentibus. At nunc eadem il li uincti pedes: damnatæ manus: inscripti uultus exercent. Non tamen surda tellure: q̃ parens appellatur. coliq; dicitur & ipsa: honore hinc assumpto: ut nunc imutata ea: & indigne ferente credatur id fieri. Sed nos miramur ergastulorum non eadem emolumẽ ta esse quæ fuerunt imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit & a pud exteros. Siquidem & reges fecere Hiero. Philometer: Attalus: Archelaus: & duces Xe nophon: & penus etiam Mago. Cui quidem tantum honorem senatus noster attribuit carthagine capta: cum regulis africæ bibliothecas donaret unius eius duodetriginta uo lumina censeret in latinam linguam transferenda cum. M. Cato præcepta condidisset: peritisq; linguæ punicæ dandum negocium in quo præcessit omis uir tum clarissimæ familiæ. D. Syllanus sapiẽtiæ cõpositissimæ quos sequeremur ptexuimus i hoc uolumi ne nõ igratæ noiando. M. Varronẽ q .lxxxi. uitæ annũ agẽs de ea re pdẽdũ putauit.

Ratio de agricultura. Ca. IIII.

a Pud romanos multo serior uitium cultura esse coepit. Primoq; ut necesse erat arua tantum colere. Quorum nobis ratio nunc tractabitur non uulgari modo uerum ut adhuc fecimus & uetustis: & postea inuentis omni cura perquisitis: causasq; rerum & ratione simul eruta. Dicemus & sydera: sydeŕuq; ipsorum terrestria si gna dabimus indubitata. Quando quidem qui adhuc ea diligẽtius tractauere: qbusuis oratoribus potius q̃ agricolis scripsisse possunt uideri. Ac primum omniu; oraculis ma iore ex pte agemus: quæ nõ i alio uitæ genere plura certiora ue sũt. Cur.n. nõ uideant oracula a certissimo die: maxieq; ueridico usu pfecta. Principiũ aũt a Catone sũmemus.

Laus agricolarum: & quæ obseruanda in agro parando. Ca. V.

f Ortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur: minimeq; maleco gitantes. Prædium ue cupide emas. In re rustica operi ne percas. In agro emen do minime. Quod male emptum est semper poenitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquarum uim: aut uicinum. Singula magnas interpretationes habent: nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet: quo pacto uiuant In bono est inquit religione bene utenti. Attilius Regulus ille punico bello bis consul aiebat: neq; foecundissimis locis insalubrem agrum parandum: neq; effoetis saluberrimũ Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur: quoniam assueti in pestilẽtibus durant. Præterea sunt quædam partibus anni salubria. Nihil autem salutare est nisi quod toto anno salubre. Malus est ager cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet: non solum sua uirtute ualeat qua dictum est positione. Vt operariorum

Imperatores agros coluerunt

Aranti ... dictatura ...

copia prope sit. Oppidumq; ualidum. Vt nauigiorum euectus uel itinerum. Vt bene aedificatus. & cultus. In quo falli plerosq; uideo: Segnitiem enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur. Nihil est damnosius deserto agro. Itaq; Cato. De bono domino melius emi: nec temere contempnendam alienam disciplinam: agroq; ut homini: quis. quaestuosus sit: si tamen & sumptuosus: nō multum superesse. Ille in agro quaestuosissimam iudicat uitem non frustra quoniam ante omnia de impensae ratione cauit. Pro hortos irriguos: nec id falso: si sub oppido sint. Et prata: quae antiqui parata dixere. Ideq; Cato interrogatus quis esset certissimus quaestus respondit. Si bene pascas. Qui proximus sit. At si bene summa omnium in hac spectanda fuit: ut fructus is maxime probaretur: q̄ q̄ minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorū occasione aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet qd̄ agricolam uendacem oportere esse dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine contatione: aedificandum non nisi consito agro. Tunc quoq; contantur: optimumq; est: (ut uulgo dixere) aliena insania frui: sed ita ut, uilarum tutela nō sit oneri. Eum tamen qui bene habitet saepius uenticare in agrum. Frontemq; domini plus prodesse quam occipitium non mentiuntur.

De uilarum positione: & praecepta antiquorum de agro colendo. Ca. VI.

m Odus hic probatur: ut neq; fundus uillam quaerat: neq; uilla fundum. Nō ut fecerint iuxta diuersum eadem aetate exemplis. L. Lucullus. Q. Scaeuola cum uilla. Saeuolae fundus careret: uilla Luculli agro. Quo in genere censoria castigatio erat: minus arare q̄ uertere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus uillam i misinensi posuit. C. Marius. vii. consul: sed peritia castramentandi: sicut comparatus ei in caeteris etiam Scylla foelix. Quos caecos fuisse dicere conuenit. Neq; iuxta paludes ponendā esse: neq; aduerso amne. Quamq̄ Homerus omnino e flumine semper ante lucanas auras in salubres uerissime tradit. Spectare in aestuosis locis septētrionem debet meridiem i frigidis. In temperatis exortum aequinoctialem. Agri ipsius bonitas quibus argumentis iudicanda sit: quamq̄ ad terrae optimo genere differentes abunde dixisse possumus uideri etiamnum tamen traditas notas subsignabimus Catonis maxime uerbis. Ebulum: uel prunus siluestris: uel rubus: bulbus minutus: trifolium: haerba pratensis: quercus siluestris: pyrus: malusq; frumentarii soli notae. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coqui nisi permacra. Sabulum etiam nisi id per tenue est: & multo cāpestribus magis q̄ cliuosis respondent eadem. Modum agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant. Satius esse minus serere & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse uideo. Verum confitentibus latifunda prodidere italiam. Iam uero & prouintias sex & semissem domini africae possidebant: cum interfecit eos Nero princeps. Non fraudabo magnitudine hac quoq; sua. Cn. Pompeium qui nunquam agrum mercatus est conterminum. Agro empto domum uendendam inclementer atq; non ex utilitate publici status Mago censuit. Hoc exordio praecepta pandere ingressus ut tamen appareat assiduitatem desideratam ab eo. De hinc peritia uillicorum in cura habenda est. Multaque de iis Cato praecepit. Nobis satis sit dixisse: quam proximum domino corde esse debere: & tamen sibimetipsi non uideri. Coli rura ergastulis pessimum est: ut quicquid agitur a desperantibus. Temerarium uideatur unam uocem antiquorum posuisse: & fortassis incredibile penitus aestiment. Nihil minus expedire q̄ agrum optime colere. L. Tatius Ruffus infima natalium humilitate consulatum militari industria meritus antiquae alias parsimoniae circiter mile siclos liberalitate Diui Augusti congestum usque ad detractionem haeredis exhausit agros in piceno coemendoque in gloriam. Internitionem ergo fameque censemus. Immo hercule iudico modum rerum omnium utilissimum. Bene colere necessarium est. Optime damnosum. Preter quam sobole sua colono. Aut pascendis. Alioquin domino aliqua messes colligere non expedit: si computetur impendium operae. Nec temere oliuam nec quasdam

Prata quasi parata

Liber xviii

terras diligenter colere: sicuti in sicilia tradunt itaq; decipi aduenas. Quonam igitur modo utilissime coluntur agri? ex oraculo scilicet malis ac bonis. Sed defendi æquũ est abauos: qui præceptis suis prospexere uitæ. Nã cum dicerent malis intelligere uoluere uilissimos. Sũmum prouidentiæ illoꝝ fuit: ut q̃minimũ esset impẽdii. Præcipiebãt eni ista: qui triũphali denas argenti libras ĩ supellectile crimini dabãt: q mortuo uillico reliquere uictorias: & reuerti sua rura postulabãt: quoq; ꝑdia colenda suspiciebat respubl. exercitusq; ducebãt senatu illis uillicãte. Inde illa reliqua oracula. Neq̃ agricolã esse qsqs emeret quod ꝓstare ei fũdus posset. Malũ patrẽfamilias: qsquis ĩterdiu faceret quod noctu posset: nisi ĩ tempestate cæli. Peiorẽ qui ꝑ festis diebus ageret quod feriatis deberet. Pessimus q sereno die sub tecto potius oparet̃ q̃ in agro. Nequeo mihi tẽperare: quo minus unũ exẽplum antiqtatis afferã. Ex quo intelligi possit apud populũ etiã de culturis agẽdi morẽ fuisse: qualiter defendi soliti sint illi uiri. C. Furius Cresinus e seruitute liberatus cũ in paruo admodũ agello largiores multo fructus ꝑciperet q̃ ex amplissimis uicinitas. In ĩuidia magna erat: ceu fruges alieãs pelliceret ueneficiis. Quã ob rẽ a Sp. Albino curuli die dicta metuẽs dãnationẽ cũ in suffragiũ tribus oporteret ire: instrumẽtũ rusticũ omẽ in foꝝ attulit: & adduxit filiam ualidã: atq; (ut ait piso) bene curatã ac uestitã: ferramẽta egregie facta: graues ligones: uomeres põderosos: boues saturos. Postea dixit. Veneficia mea qrites hæc sũt nec possum uobis ostẽdere: aut in foꝝ adducere lucubrationes uigiliasq; & sudores. Omniũ sẽtẽtiis absolutusq; ita ẽ. Profecto opa nõ impẽsa cultura cõstat. Et ideo maiores fertilissimũ in agro oculũ domini esse dixerũt. Reliqua ꝑcepta reddent̃ suis locis: quæ ꝓpria singuloꝝ generꝝ erũnt. Interim coia quæ succurrunt nõ omittemus. Et in primis Catonis humanissimũ & utilissimũ. Id agendũ ut diligant uicini. Causas reddit ille: quas existimamus nulli esse dubias. Inter pria idẽ cauet: ne familiæ malæ sint. Nihil sero faciendũ ĩ agricultura oẽs cẽsent. Iterũq; suo quæq; tẽpore faciẽda. Et tertio ꝑcepto ꝑtermissa frustra reuocari. De terra cariosa execratio Catonis abũde indicata ẽ. Quãq; prædicere ñ cessat is. Quicqd ꝑ asellũ fieri potest utilissime cõstat. Filix biẽnio morit̃: si frondẽ agere nõ patiaris. Id efficacissime cõtingit germinãtis ramis baculo decussis. Succus. n. ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitiũ auulsas nõ renasci: nec harũdine sectas: aut exaratas uomeri harũdine imposita. Similiter & harũdinẽ exarari filice uomeri ĩposita ꝑcipiunt. Iuncosus ager uerti pala debet. At in saxoso bidẽtibus. Fruteta igni optime tollũtur. Humidiorẽ agrum fossione concidi atq; siccari utilissimũ est. Fossas autẽ retusis locis aptas relinqui. In solutiore terra sepibus firmari. In reprocibus ac supinis lateribus procũbere quasdam obserari: & in alias dirigi. Maiores patentioresq; (si sit occasio) silice uel glarea sterni. Ora utrinq; lapidibus statu minari: & alio supintegi. Siluæ extirpãdæ rationẽ Democritus prodidit: lupini flore ĩ succo cicutæ uno die macerato sparsisq; radicibus.

Veneficiorũ pellycere

Exemplũ laudabile de C. furio cresino

Tria agriculture precepta

De frugum generibus. & natura. Ca. VII.

Et quoniã præparatus est ager: natura nunc indicabitur frugum. Sunt autem duo prima earum genera. Frumenta ut triticum: hordeum. Et legumina ut faba & cicer. Differentia uero notior: q̃ ut indicari deceat frumenti ipsius totidẽ genera per tempora satu diuisa. Hyberna quæ circa uergiliarum occasum terra per hyemem nutriuntur: ut triticum: far: hordeum. Aestiua quæ æstate ante uergiliarum exortum seruntur: ut milium: panicum: sisama horminum: irio italiæ duntaxat ritu. Alioquin in græcia & asia omnia uergiliarum occasu seruntur. Quædam autem utroq; tẽpore in italia. Ex his quædã & tertio ueris scilicet. Aliqui uerna: milum: panicum: lentẽ cicer: halicam appellant. Sementica autem triticum: hordeum: fabam: napum: rapam. Et ĩ tritici genere pars aliqua pabuli est quadrupedũ causa sati: ut farrago. Et in leguminibus ut uitia. At cõis quadrupedum hominũq; usui lupinus. Legumina oĩa singulas habẽt radices ꝑter fabã: easq; surculosas: quia nõ in multa diuidunt̃. Altissimas autẽ ci

eer. Frumēta multis radicant̃ fibris ſine ramis. Erumpit a primo ſaltu hordeum die ſep timo. Legumina quarto: uel cũ tradiſſime ſeptimo. Faba a. xv. ad. xx. Legumina ĩ ægyp to tertio die. Ex hordeo alterũ caput grani in radicẽ exit: alterum ĩ hærbam: quæ & pri or floret. Radicem craſſior pars grani fundit: tenuior florem. Cæteris ſeminibus eadem pars & radicẽ & florem. Frumenta hyeme ĩ hærba ſunt: uerno tempore faſtigiantur in ſtipulã quæ ſunt hybermi generis: At milium & panicũ ĩ culmẽ geniculatum & cõca uum. Siſama uero in ferulaceum. Omniũ ſatorum fructus aut ſpicis continet̃: ut triti ci: hordei: muniturq; uallo ariſtarũ quadruplici: aut includitur ſiliquis: ut leguminum aut uaſculis: ut ſiſamæ: ac papaueris. Milium ac panicũ tantum pro indiuiſo & paruis auibus expoſita ſunt: inde fenſa quippe membranis continẽt̃. Pannicũ a panniculis di ctum: cacumine languido nutante: paulatim ex tenuato culmo: pene ĩ ſurculum præ denſis aceruatur granis: cum longiſſima pedali obſimili comæ granum cõplexæ: quæ frimbriato capillo curuat̃. Sunt & panico genera. Mãmoſo epanno paruis racemato pa niculis: & cacumine gemino. Quin & colore diſtinguitur: candido: nigro: ruffo: etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit: panico rarius. Sed nullum frumento pondero ſius: aut quod coquendo magis creſcat. Lx. enim pondo panis e modio reducũt: modiũ que plutis ex tribus ſextariis madidis. Milium intra hos decem annos ex india in ſtaliã inuentũ eſt: nigrum colore: amplũ grano: harundineũ culmo. Adoleſcit ad pedes altitu dine ſeptem prægrandibus culmis. Lobas uocant: omniũ frugum fertiliſſimũ. Ex uno grano terni ſextarii gignunt̃. Seri debet in humidis. Frumenta quædam in genu tertio ſpicã incipiunt concipere. Quædã in quarto: ſed etiamnũ ocultam. Genicula aũt ſunt tritico quaterna. Farri ſena. Hordeo octaua. Sed nõ ante ſupra dictum geniculorũ nu merum conceptus eſt ſpicæ: q ut ſpecie ſui fecerit: quattuor aut quinq; tardiſſime die bus florere incipiunt. Totidemq; aut paulo pluribus defloreſcũt. Hordea uero cũ tardiſ ſime ſeptem. Varro quater nouenis diebus fruges abſolui tradit: & menſe nono meti. Fa bæ in folia exeunt: ac deinde caulem emittunt nullis diſtinctum internodiis. Reliqua le gumina ſurculoſa ſunt. Ex iis ramoſa cicer. eruum: lens. Quorundã caules ſpargunt̃ in terrã: ſi nõ habeant adminiculũ: ut piſorum. Quod ſi nõ habuere deteriora fiunt. Le guminũ unicaulis faba ſola. Vnus & lupinis. Cæteris ramoſus: ꝑtenui ſurculo. Om nibus uero fiſtuloſus. Foliũ quædã a radice mittunt: quædã a cacumine. Frumentũ ue ro & hordeum uitiaq; & quicquid in ſtipula eſt in cacumine unum foliũ habet. Sed hordeo ſcabra ſunt: cæteris leuia. Multiplicia cõtra fabæ: ciceri: piſo. Frumentis folium harundinaceũ. Fabæ rotundũ: & magnæ leguminũ parti. Longiora eruiliæ & piſo. Fa ſiolis uenoſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum: & papaueri. Le gumina diutius florent: & ex iis eruum ac cicer. Sed diutiſſime faba. xl. diebus. Nõ aũt ſingulis capi tam diu: quoniã alio deſinente alius incipit. Nec tota ſeges ſicut frumenti pariter. Siliquamtur uero omnia diuerſis diebus: & ab ima primum parte paulatim flo re ſubeunte. Frumenta cum de floruere craſſeſcunt: maturanturque: cum plurimum diebus. xl. perficiuntur. Item faba. Pauciſſimis cicer: Id enim a ſemente diebus. xl. perfici tur. Milium & panicum. & ſiſama & omnia æſtiua quadraginta diebus maturant̃ a flo re. Magna terræ cæliq; differẽtia. In ægypto enĩ hordeũ ſexto a ſatu menſe. Frumenta ſeptimo metuntur. In hellade hordeum. In peloponneſo octauo & frumenta etiamnũ tardius. Grana in ſtipula crinito textu ſpicantur. In faba leguminibuſque alternis late ribus ſiliquantur. Fortiora hyeme frumenta leguminaque in cibo. Tunicæ frumento plures. Hordeum maxime nudum: & halica: ſed præcipue auena. Calamus altior frumẽ to quam hordeo. Ariſta mordacior hordeo. In area exteruntur triticum & ſiligo & hor deum. Sic & ſeruntur pura qualiter moluntur: quia non ſunt. E diuerſo far: mili um: panicum purgari niſi toſta non poſſunt. Itaque hæc cum ſuis foliculis ſeruntur cruda. Et far in uaginulis ſuis ſeruant ad ſatus: xtq; nõ torrent. Leuiſſimum ex iis hor

deum raro excedit.xv.libras:& faba.xxii.Ponderoſius far:magiſq; etiãnum triticũ. Far ĩ
ægipto olyra conficitur.Tertium genus ſpicæ hoc ibi eſt.Galliæ quoq; ſuũ genus far
ris dedere:quod illic brance uocant:apud nos ſendalam nitidiſſimi grani.Et alia differẽ
tia eſt:ꝙ fere quaternis libris plus reddit panis:q̃ far aliud.Populum romanum farre tã
tum e frumento.ccc.annis uſum Verius tradidit.Tritici genera plura quæ fecere gen-
tes.Italico nullum equidem comperauerim candore ac pondere:quo maxime decernit:
Montanis modo comperetur italiæ agris externum.In quo principatum tenuit boetia:
deinde ſicilia:mox africa.Tercium pondus erat thracio ſyrioq;:deinde ægyptio:athleta-
rum cum decreto:quorum capacitas iumentis ſimilis quem diximus ordinem fecerat.
Græcia & ponticum laudauit:quod in italiam non peruenit. Ex omni eodem genere
grani pertulit oreuntium & tragum dignes:& ſelinuntium argumento craſſiſſimi cala
mi.Itaq; pingui ſolo hæc genera aſſignabat.Leuiſſimum & maxime inane ſeu tenuiſſi-
mi calami in humidis ſeri iubebat:quoniam multo egeret alimento.Hæ fuere ſententiæ
Alexandro magno regnante:cum clariſſima fuit græcia atq; in toto terrarum orbe po-
tentiſſima:ita tamen:ut ante morte eius annis fere centum quadragintaquinq; Sopho-
cles poeta in fabula Triptolemo frumentum italicum ante cuncta laudauerit:aduerbũ
tranſlata ſententia.

Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido.

Quædam laus peculiaris hodie italico eſt.Quo magis admiror poſteros græcorũ nul
lam mentionem huius feciſſe frumenti.Nunc ex iis generibus quæ romam inuehunt:
leuiſſimum eſt gallicum atq; e cheronenſo aduectum : quippe non excedunt in mo-
dium uicenas libras:ſi quis granum ipſum ponderet.Adiicit ſardium ſex libras:Alexan
drinum & trientes.Hoc eſt & ſicli pondus.Boeticum totam libram addit:africum & do
drantes.In tranſpadana italia ſcio uicenas quinas libras farris modios pendere. Circa
cluſium & ſenas.Lex naturæ certa eſt in quocunq; genere pane militari:tertia portio ad
grani pondus accedat.Sicut optimum eſſe frumentum:quod impactum congiũ aquæ
capiat.Quibuſdam generibus per ſe pondus:ſicut balearico:modio tritici panis põdo
xxx.reddit.Quibuſdam in permixtis:ut cyprio & alexandrino.xx.prope libras non exce
dentibus:Cyprium fuſcum eſt:panem nigrum facit.Itaq; miſcetur alexandrinum can
didum:reducuntq;.xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua ſubigi: quod
pleriq; maritimis in locis faciunt occaſione lucrandi ſalis uiliſſimum.Non alia de cauſa
oportuniora morbis corpora exiſtunt.Galliæ & hiſpaniæ frumento in potum reſoluto
quibus diximus generibus ſpuma ita concreta pro frumento utuntur. Qua de cauſa
leuior illis quam cæteris panis eſt.Differentia eſt & calami. Craſſior quippe melioris eſt
generis.Plurimis tunicis thracium triticum ueſtitur ob nimia frigora illi plagæ exqui
ſitum.Eadem cauſa & trimeſtria inuenit detinentibus terras niuibus: quod tertio fere
ſatũ mẽſe ut in reliquo orbe metit̃.Totis hoc alpibus notũ & hyemalibus ꝓuintiis. Nul
lũ hoc frumẽto lætius.Vnicalamũ ꝑterea:nec uſq; capax:ſerit̃q; nõ niſi tenui terra. Eſt
& bimeſtre circa thraciũ ſinũ:qđ.xl.die quo ſatũ ẽ matureſcit:mirũq; nulli frumẽto plꝰ
eſſe põderis:& furfuribus carere.Vtit̃ eo & ſicilia & achaia:mõtoſis utraq; ptibus.Eubo
ea quoq; circa cariſtũ.In tãtũ fallit̃ Columella:q ne trimeſtris qdẽ ꝓpriũ genus exiſtima
uerit eẽ cũ ſit antiqſſimũ.Græci trimenõ uocãt.Tradũt ĩ bactris grana tãtæ magnitudi
nis fieri:ut ſingula ſpicas nr̃as æquent.Primũ ex oĩbus frumẽtis ſerit̃ hordeũ.Dabimus
& dies ſerendi cuiq; generi natura ſinguloꝝ expoſita.Hordeũ indis ſatiuũ & ſilueſtre:ex
quo panis apud eos præcipuus.Italici qdẽ maxime oriza gaudẽt:ex q̃ ptiſanã cõficiũt:
quã reliq mortales ex hordeo.Orize quidẽ folia carnoſa:porro ſimilia:ſed latiora.Altitu
do cubitalis:flos purpureus:radix gẽmeæ rotũditatis.Antiquiſſimũ in cibis hordeum:
ſicut athenienſiũ ritu Menãdro auctore apparet & gladiatoꝝ cognoĩe:q hordearii uoca
bãtur.Polentã quoq; græci nõ aliunde præferunt. Pluribus fit hæc modis. Græci pfu-

sum aqua hordeum siccant nocte una :ac postero die frigunt:deinde molis frangunt. Sunt qui uehementius tostū rursus exigua aqua aspergant:siccentq; priusq̄ molāt. Alii uero uirentibus spicis decussum hordeum recens purgant madidūq; in pila tundunt: atq; incorbibus eluunt:ac siccatum sole rursus tundunt:& purgatū molunt. Quocun que aūt genere præparato uicenis hordei libris:ternas seminis lini:& coriandri selibras salisq; acetabulo:torrentes ante omnia miscent in mola. Qui diutius uolūt seruare cū polline ac furfuribus suis cōdunt nouis fictilibus. Italia sine perfusione tostum in sucti lem formā molit:iisdem additis.atq; etiam milio. Panem ex hordeo antiquis usitatū uita damnauit:quadrupedumq; tradidit refectibus Ptisanæ inde usus ualidissimus saluberrimusq; tantopere probatur. Vnū laudibus eius uolumen dicauit Hippocrates clarissimus medicinæ scientiæ. Ptisanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est que fit ex hordeo:cui sunt bini anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei glabrum appellat Turranius. Idem olyrā & oryzam eandem eē existimat. Ptisanæ conficiēdæ uulgata ratio est. Simili modo ex tritici semine tragum fit in campania tantum & ægypto. Amilum nero ex omni tritico ac siligine. Sed optimum ex trimestri. Inuentio eius chio insulæ debetur:& hodiæ laudatissimum inde est:appellatū ab eo qđ sine mola fiat. Proximum trimestri:quod est minime ponderoso tritico. Madescit dulci aqua in ligneis uasis:ita ut integatur:quinquies in die mutata. Melius si & in nocte:ita ut misceatur pariter emolitum prius q̄ acescat. Linteoq; aut sportis siccatum tegulæ infunditur illitæ fermento.atq; ita in sole densatur. Post chium maxime laudatur creticum:mox ægyptiū. Probatur aūt leuitate & leuore:atq; ut recēs sit. Iam & Catonis dictu. Apud nos hordei farina ad medendum utuntur. Mirūq; in usu iumentorum ignibus durato : ac postea mollito:offisq; humana manu dimissis maiores ī aluum uires torosq; corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent quædā plures usq; ad senos. Grano ipsi aliquot differentiæ:longius:leuiusq;:aut breuius:aut rotundius:cādidius:nigrius.uel cui purpura est. Vltimo ad polentam cōtra tempestates candido maxima infirmitas. Hordeū frugum omnium nobilissimum est:seri nō ualet nisi sicca & soluta terra:ac nisi læta. Palea ex optimis. Stramento uero eius nullum comparatur. Hordeum ex omni frumento minime calamitosum:quia tollitur anteq̄ triticum occupet rubigo. Itaq; sapientes agricolæ triticū cibariis tantū serunt. Hordeū sarculo seri dicunt. ꝓpterea celerrime reddit:fertilissimumq;. Quod in hispania & carthagine aprili mense collectum est:hoc seritur eodem mense in celtiberia:eodemq; anno bis nascitur. Rapitur omen a prima statim maturitate festinantius q̄ cætera. Fragili enim stipula & tenuissima palea granum continet. Meliorem etiam polentam fieri tradunt si non ex maturitate tollatur.

Nō oīa fruměti genera ubiq; nasci:& de reliqs in oriente generibus. Ca. VIII

Rumenti genera nō eadem ubiq;:neq; ubi eadem sunt iisdem noībus. Vulgatissima far:quod adoreum ueteres appellauere:siligo:triticum. Hæc plurimis terris comunia. Arinca galliarum propria:copiosa & italiæ est. In ægypto aūt ac syria ciliciaq; & alia ac græciæ parte peculiares zea:olyra:typhe. Aegyptus similaginē conficit e tritico suo nequaq̄ italicæ parem. Qui zea utuntur non habent far. Est & hæc italiæ in campania maxime:semenq; appellatur. Hoc debet nomen res præclara ut mox docebimus. Propter quam Homerus zederosa rura dixit. Non ut arbitrantur aliqui : quoniam uitam donaret. Amylum quoque ex ea fit prior crassius. Hæc sola differentia est. omni genere durissimum far:& contra hyemes firmissimum. Patitur frigidissimos locos:& minus subactos:uel æstuosos sitientesq; :primus antiquis latio cibus : magno argumento in adoreæ donis sicuti diximus. Pulte autem non pane longo tempore uixisse romanos manifestum. Quoniam inde & pulmentaria hodieq; dicuntur. Et Ennius āntiqssimus uates obsidionis famē describens offā eripuisse plorātibus liberis patres cōmemorat.et hodie sacra prisca atq; nataliū pulte fritilla cōficiūt :uidet q; tā puls igno

ta græciæ fuisse:q̃ italiæ poleta. Tritici semine auidius nullũ ẽ:nec quo plus alimẽti tra hat. Siliginẽ dixerim ꝓprie tritici delicias:candor est:& sine uirtute:& sine pondere:con ueniens humidis tractibus:quales italiæ sunt & galliæ comatæ Sed & trãs alpes in allo brogum tantum auernorũq; agro pertinax. In cæteris ibi partibus biẽnio in triticũ trã sit. Remediũ ut grauissima quæq; grana eius serantur.

De pistoriis:& molitura:& farina. Ca. IX.

Siligine lautissimus panis:pistrinarumq; opera laudatissima. Præcellit in ita lia:si campana pisis natæ misceatur. Ruffor illa:at pisana candidior: ponderosior uero cretacea. Iustum est e grano campanæ quam uocant castratam:e mo dio redire sextarios quartuor siliginis. Vel e gregali si e castratura sextarios quinq;. Præ terea floris semodium. Et cibarii quod secundarium uocant sextarios quattuor. Furfu ris sextarios totidem. E pisana autem siliginis sextarios quinq;. Cætera paria sunt. Clusi na arentiaq; etiamnum sextarios siliginis assũmunt:in reliquis pares. Si uero polline; fa cere libeat. xvi. pondo panis redeunt. Et cibarii tria. Furfurum semodium. Molæ discri mine hoc constat. Nam quæ sicca moluntur plus farinæ reddunt. Quæ salsa aqua sp sa candidiorem medullam:uerum plus retinent in furfure. Farinam a farre dictam no mine ipso apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ dua bus tribus ue amplius in artoptitio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quo cunque genere.

De similagine & siligine & de aliis generibus & de pistura. Ca. X.

Imilago ex tritico fit laudatissima. Ex africo iustu; est e modiis redire semodios: & pollinis sextarios quinq;. Ita enim appellant in tritico: quod florem in siligi ne. Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utuntur. Præterea secundarii sextarios qt tuor. Furfurumq; tantũdem. Panes uero e modio similaginis. cxxii. E floris modio. cxvii. Precium huic annona media in modio farinæ. xl. asses. Similagini castratæ octonis ossi bus amplius. Siligini castratæ duplum. Est & alia distinctio. Similago. l. pollin aũt. xvii. pondo panis reddere uisa tritici. xxx. cum triente:& secundarii panis quinas selibras:to tidem cibarii:& furfurum sextarios sex. Siligo nunq̃ maturescit pariter: nec ulla segetũ minus dilationem patitur propter teneritatem. Iisq;. q̃maturuere ꝓtinus granum dimit tentibus:sed minus q̃ cætera frumenta in stipula periclitatur:quoniam semper rectam habet spicam:nec rorem continet:qui rubiginem faciat. Ex africa dulcissimus panis: ipsa spissior q̃ far:& maior spica eadem & ponderosior. Raro modius grani nõ. xvi. libras implet. Exteritur in græcia difficulter. Ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim est quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis fertilisq; far sine arista est. Item siligo ex cepta ea quæ laconica appellatur. Adiiciuntur iis genera:bromos:siligo exceptitia:& tra gos externa:omnia ab oriente inuecta orize similia. Tiphe & ipsa eiusde; generis: ex qua fit in nostro orbe oriza. Apud græcos est & isia. Traduntq; eam ac tiphen cum sint dege neres redire ad frumentum:si pistæ serantur:necprotinus:sed tertio anno. Tritico nihil est fertilius. Hoc enim natura ei tribuit:quoniam eo maxime alat hominem. Vtpote cũ e modio si sit aptum solum:quale in bizantio africæ campo centeni quinquageni mo dii reddantur. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex uno grano uix credi bile dictũ quadringenta paucis minus germina. Extantq; de ea re epistolæ. Misit & Ne roni similiter. cccxl. stipulas ex uno grano. Cum centesimo quidem & leontini siciliæ campi fundunt. Aliique:& tota betica:& in primis ægyptus. Fertilissima tritici genera ramosum:aut quod centigranum uocant. Inuentus est iam & scapus unus centum fa bis onustus. Aestiua frumenta diximus si samam:milium panicum. Sisama ab indis ue nit:ex ea & oleum conficiunt. Color eius candidus. Huic simile est in asia græciaque erisimum:idemque erat:nisi pinguis esset:quod apud nos uocant irionem: medicami nibus annumerãdũ potius q̃ frugibus. Eiusdẽ naturæ & hormiũ a græcis dictũ: sed cy

mino ſimile:ſeriturq; cum ſiſama hoc & irione. Nullum animal ueſcitur uirentibus. Piſtura nõ omnium facilis. Quippe & hetruria ſpicam farris toſti piſente pilo præferrato fiſtula ſerrata:& ſtella intus denticulata:ut niſi intenti piſant:cõcidatur grana: ferroq; frangantur. Maior pars italiæ ruido utitur pilo:rotis etiã:quas aqua uerſet obiter:& molat. De ipſa ratione piſendi Magonis proponetur ſententia. Triticũ ante perfundi aqua multa iubet. poſtea euelli. Deinde ſole ſiccatum pila repeti. Simili modo hordeũ. Huius ſextarios.xx.ſpargi duobus ſextariis aquæ. Lentẽ torrere prius: deinde cum furfuribus leuiter piſi. Aut additos in ſextarios.xx.lateris crudi fruſto:& harenæ ſemodio. Eruiliam iiſdem modis quibus lentem. Siſamam in calida maceratam exporrigi. Deinde confrica ri:frigidæ immergi:ut paleæ fluctuent:iterumq; exporrigi in ſole ſuper lintea. Quod niſi feſtinato peragatur:lurido colore muceſcere. Et ipſa quæ autẽ eualuantur uariam piſturarum rationem habent. Acus uocatur cum per ſe piſitur. Spica tantum aurificũ ad uſus. Si uero in area teritur cum ſtipula: palea ut maior in terrarũ parte ad pabula iumentorũ. Milii & panici & ſiſamæ appludam uocant purgamẽta:alibi aliis nominibus. Milio campania gaudet præcipue:pultemq; candidam ex eo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarũ quoq; gentes hac maxime pulte aluntur:& cruda etiã farina equino lacte:uel ſanguine e cruris uenis admixto. Aethiopes nõ aliam frugem q̃ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædam præcipue aquitania utitur. Sed circumpadana italia addita faba:ſine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullam panico præferunt cibũ. Cætero æſtiua frumenta riguis magis etiã q̃ hymbribus gaudent. Milium & panicum aquis minime:cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites arboreſq; frugiferas ſeri: terrã emacrari hoc ſatu exiſtimantes.

De fermentis & panis faciendi ratio & genera: & quando primum piſtores romæ & de cribris & alica. Ca. XI.

m Ilii præcipuus ad fermenta uſus e muſto ſubacti in anuum tempus. Simile fit ex tritici ipſius ſurfuribus minutis & optimis e muſto albo triduo maturato ſubactis:ac ſole ſiccati. Inde paſtilos in pane faciendo dilutos: cũ ſimilagine ſeminis feruefaciunt:atq; ita farinæ miſcent:ſic optimum panẽ fieri arbitrantes. Græci i binos ſemodios farinæ ſatis eſſe beſſes fermenti cõſtituere. Et hæc quidẽ genera uindemiis tanttũ fiunt. Quod libeat uero tempore ex qua hordeoq; bilibres offæ feruenti foco uel fictili patina torrent̃ cinere & carbone:uſq; dũ rubeant: Poſtea opiuntur i uaſis donec aceſcant:hinc fermẽtũ diluit̃. Cũ fieret aũt panis hordeaceus eruiliæ aut cicerulæ farinæ ipſæ admixtione fermentabant̃. Iuſtũq; erat duæ libræ in quinq; ſemodios. Nũc fermentũ fit ex ipſa farina quæ ſubigit̃ prius q̃ addatur ſal ad pultis modũ decocta: & relicta donec aceſcat. Vulgo uero nec ſufferuere faciunt: ſed tãtũ pridie aſſeruata materia utunt̃. Palãq; natura eſt acore frumentarii: ſicut & ualidiora eſſe corpora quæ frumento pane alunt̃. Quippe cũ apud ueteres ponderoſiſſimo cuiq; præcipue tritico ſalubritas perhibita ſit. Panis ipſius uaria genera ꝑſequi ſuperuacũ uidet̃. Alias ab obſoniis appellari ut oſtrearii. Alias a deliciis ut artolagani. Alias a feſtinatione ut ſpeuſtici. Necnõ a coquendi ratione ut furnacei uel artoptecii:aut in clibanis cocti nõ pridẽ etiã e parthis aduecto: quẽ alii aquaticũ uocant:quoniã aqua trahitur a tenui & ſpongioſa inanitate:alii pthicũ. Sũma laus ſiliginis bonitate & cribi tenuitate cõſtat. Quidam ex ouis aut lacte ſubigunt. Butyro uero gentes etiã pacatæ ad opis piſtorii genera tranſeunte cura. Durat ſua piceno in panis inuentione gratia ex alicæ materia cũ nouẽ diebus macerata:decimo ad ſpeciem tracta.& ſubacta uuæ paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in furnis ollis indita:quæ rumpantur ibi torrent. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto: quod fit lacte maxime mulſo. Piſtores romæ non fuerunt ad perſicum uſq; bellum: ãnis ab urbe condita ſuper quingentos octoginta. Ipſi panes faciebant quirites: mulierumque id opus erat:ſicut etiam nunc in plurimis gentium. Artopteſiam Plautus appellat in fa

bula:q̃ aulularia scripsit. Magna obi'l cõcertatiõe eruditorum: an is uersus poetæ sit ilius certũ ꝑ sit Attei Capitonis sentẽtia. Tostum panem lautioribus coquere solitos: pistoresq; tantum eos qui far pisebant nominatos. Nec cocos uero habebant in seruitiis: eosque ex macello cõducebant. Cribrorum genera galliæ setis equorum inuenere: hispaniæ lino excussoria & pollinaria: ægyptus e papyro atq; iunco. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio: præstantissimæ saluberrimæq;: quæ palma frugũ indubitanter italiam contingit. Fit sine dubio & in ægypto sed admodũ spernẽda. In italia uero pluribus locis: sicut ueronẽsi pisanoq; agro. In cãpania tamẽ laudatissimus campus ẽ: montibus subiacet nimbosis totis quidem. xl. mil. pas. planicie. Gratia terræ eius (ut protinus soli natura dicat̃) puluerea sũma: inferior bibula: & punicis fistulãs uice. Montium quoq; culpa in bonũ cedit. Crebros enim hymbres percolat atq; transmittit: nec dilui aut madere uoluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorẽ nullis fontibus reddit: sed temperat: & concoquens intra se uice fusi continet. Seritur toto anno: panico semel: bis farre. Et tamen uere segetes quæ interquieuere fundunt rosam odoratiorem satiua: adeo terra non cessat parere. Vnde uulgo dictum plus apud campanos unguẽti: q̃ apud cæteros olei fieri. Quantum autem uniuersas terras campus circum campanus antecedit: tantum ipsum pars eius: quæ laboriæ uocantur: quem phlegræũ græci appellãt. Finiunt̃ laboriæ uia ab utroq; latere consulari: quæ a puteolis: & quæ a cumis capuã ducit. Alica fit e zea quam semen appellauimus. Tunditur granũ eius in pila lignea. Nã lapidis duritia coteritur. Nobilius ut notũ est pilo uinctorum penali opa. Primori inest pixis ferrea excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera: minimũ: ac secundariũ: grandissimũ uero apherema appellant. Nõdum habent candore suum quo præcellunt. Iam tamen alexandrinæ præferuntur. Postea mirum dictu admiscet̃ creta: quæ transit in corpus: coloremq; & teneritatem affert. Inuenit̃ hæc inter puteolos & neapolim in colle leucogeo appellato. Extatq; Diui Augusti Decretum quo anno ad uicena milia neapolitanis pro eo numerari iussit e fisco suo: coloniam deducens capuam. Adiecitq; causam afferendi: quoniam negassent campani alicam confici sine eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur. Emicantq; fontes oraxi oculorũ claritati: & uulnerum medicinæ: dentiũq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea quæ in africa degenerat. Latiores eius spicæ nigrioresq;: & breui stipula. Pisunt cum harena: & sic quoq; difficulter conterunt utriculos. Fitq; dimidia modii mẽsura. Posteaq; gypsi pars quarta inspargitur: atq; ut cohæserit farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remãsit exceptitia appellatur: & grandissima est. Rursus quæ transit arctiore cernitur: & secũdaria uocatur. Item cribraria: quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo: & tantũ harenas trãsmittente. Alia rõ ubiq; adulterãdi. Ex tritico candidissima atq; grandissima eligunt grana: & semicocta in ollis: postea arefaciunt sole ad initium: rursusq; leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius q̃ ex tritico fit granum q̃uis id alicæ uitiũ sit. Candorem autem ei pro creta lacti incoctis mixtura confert.

De leguminibus. Ca. XII.

Sequitur natura leguminum: inter quæ maximus honos fabæ. Quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Lomentum appellatur farina ea: aggrauaturq; pondus illa & omni legumine. Iam uero & pabulo uenalis. Fabæ multiplex usus: omnium quadrupedum generi præcipue homini. Frumento etiam miscetur apud plerasq; gentes: & maxime panico solida: ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabaria suæ religionis diis in sacra est: præualens pulmentarii cibo & hebetare sensus existimata isõnia quoq; facere. Ob hoc pythagorica sentẽtia dãnata. Vel (ut alii tradidere) quoniã mortuorum aiæ sunt in ea. Qua de cã parẽtãdo utiq; assumit̃. Varro & ob hæc flaminẽ ea nõ uesci tradit: quoniã & i flore eius litteræ lugubres repiant̃. In eadẽ peculiaris religio. Nãq; fabã utiq; in frugibus referre mos ẽ auspicii: cã: quæ ideo referuia appellat̃. Et auc

tionibus eam adhiberi lucrossum putant. Sola certa frugum etiam excesa replētur crescē
te luna. Aqua marina alia ue salsa nō percoquitur. Seritur ante uergiliarum occasum
leguminū prima: ut antecedat hyemem. Virgilius per uer eam seri iubet circumpadāæ
italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis: q̃ trimestrem fructum eius.
Nāq; siliquæ caulesq; gratissimi sunt pabulo pecors. Aquas in flore maxime cōcupiscit
cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solum in quo sata est lætificat stercoris uice. Iō
circa macedoniam thessaliamq; cum florere incepit uertunt arua. Nascitur & sua spon
te plerisq; in locis: sicut septentrionalis oceani insulis: quas ob id nostri fabarias appellāt
Item in mauritania siluestris passim: sed prædura: & quæ percoqui nō possit. Nascitur
& in ægypto spinoso crule. Qua de causa crocodili aculeos timentes refugiunt. Longi-
tudo scapo quattuor cubitorum est. amplissima crassitudo. Octona genicula hēt: molli
calamo. Simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas. Folia ampla
Fructus ipse amarus & odore: sed radix perq̃ lata. Incolarum cibus cruda. & omnino de
cocta. Harundinum radicibus similis. Nascitur & in syria ciliciaq; & in thorone chalci-
dis lacu. Ex leguminibus autem nouēbri seruntur lens: & in græcia pisa: Lens amat so
lum tenue magis q̃ pingue: cælum utiq; siccum. Duo genera eius in ægipto: alterum
rotundius nigriusq;: alterum sua figura. Vnde uario usu translatum ē in lēticulas no-
men. Inuenio apud auctores æqua nimitatem fieri uescentibus ea. Pisum ī apricis seri
debet: frigorum impatientissimum. Ideo in italia & in austeriore cælo nō nisi uerno tē-
pore terra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cum sallilagine: ideo solum urit. Nec
nisi madefactum pridei seri debet. Differentiæ plures: magnitudine: figura: colore: sapo
re. Est enim arietino capiti simile: unde ita appellatur. Album nigrūq; est & columbinū
quod alii uenerium uocant: candidum: rotundum: leue. Arietino minus: quod religio
peruigiliis adhibet: Est & cicercula minuti ciceris: inæqualis angulos habent ueluti pi
sum. Dulcissimum autem id quod eruo simillimum: firmiusq; quod nigrum & ruffum
q̃ quod album. Siliquæ rotundæ ciceri: cæterisq; leguminum lōgæ & ad figuram semi-
nis latæ. Piso cilindraciæ: Fasiolorum cum ipsis manduntur granis. Serere eos qua uelis
terra licet ab idibus octobris in Chalende. nouembris. Legumina cum maturescere cœ
perint rapienda sunt: quoniam cito exiliunt: latentq; cū decidere sicut & lupinum.

De rapis & napis amiterinis. Ca. XIII.

Vāq̃ priūs dixisse cōueniat de rapis: in transcursu eas attigere nostri: paulo di
ligētius græci & ipsi tamē īter hortensia: Si iustus ordo fiat a frumēto ꝓtinus
aut certe faba dicendis. Quādo alii ꝑstantior usus ab iis nō est. Ante oīa nāq;
cunctis aīalibus nascunť: nec in nouissimis. Satiāt ruris alitū quoq; genera: magisq; si
decoquanť aqua. Quadrupedes & frōde eaꝝ gaudēt. Et homini nō minore rapaciorū
suis horis gratia q̃ cimaꝝ. Flacidoꝝ quoq; & in horreis enecatoꝝ: uel maiore q̃ uirentiū
Ipsa uero durāt & ī sua terra seruata. Et post a passo pene ad aliū ꝓuentū famēq; sentiri
ꝓhibent. A uino atq; messe tertius hic trāspadanis fructus. Terrā nō morose eligit: pene
ubi nihil aliud seri possit. Nebulis & pruinis ac frigore ultro alunť āplitudine mirabili
Vidi. xl. libras excedētia. In cibis quidē nostris pluribus mōis cōmendanť: durantq; ad
alia sinapis acrimonia domita. etiā coloribus picta: ꝑter suū semen: sex aliis: purpureo
quoq;: neq; aliud ī cibis tingui decet. Genera eoꝝ græci duo prima secere: masculinū fœ
mininūq; & ea serēdi mō ex eodē semīe. Dēsiore enī satu masculescere: itē ī terra difficili
Semē ꝑstantius quo subtilius. Species uero oīum tres. Aut enī ī latitudinē fūdi: aut ī ro
tūditatē globari. Tertiā speciē siluestrē appellauere: ī lōgitudinē radice ꝓcurrēte: rapha
ni similitudine & folio āguloso scabroq;: succo acri q̃ circa messē exceptꝰ oculos purgat
medeť q; caligini admixto lacte mulieꝝ. Frigore dulciora fieri exstimāt & grādiora tepo
re ī folia exeūt. Palma ī nursino agro nascētibus. taxatio ī libras sestertii singuli: & ī pe-
nuria bini. Proxima ī algido natis. Napi uero amiternini quoꝝ eadē fere natura gaudēt

æque frigidis.Serunt & ante chal.martias in iugero sextarii quattuor.Diligentiores qn to sulco napū seri iubens:rapā quarto utroq; stercorato.rapā latiorē fieri si palea semine tur.Serere nudū uolunt precātem sibi & uicinis serere se.Satus utriq; generi iustus inter duoꝝ numinū dies festos.Neptūni atq; Vulcani.Ferūtq; subtili obseruatione quota luna ꝓcedente hyeme nix prima ceciderit: si totidē numinū die intra prædictū tempoꝛis spatium serant mire prouenire.Serunt & uere in calidis atq; humidis.

De lupino. Ca. XIIII.

Lupino est usus proximus:cum sit homini & quadrupedum generi ungulas habenti cōmunis.Remedium eius ne metentes fugiant exiliendo. ut ab hymbre tollatur.Nec ullius quæ seruntur natura assensu terræ mirabilior est. Primum omnium cum sole quottidie circūagitur:horasq; agricolis etiam nubilo demonstrat.Ter præterea floret.Terrā amat:terraq; operiri nō uult.Et unū hoc seritur nō aratro:ubi fuerit maxime sabulosa:& sicca:atq; etiā harenosa. Coli utiq; nō uult. Tellurem adeo amat:ut quis fruteto solo cōiectuꝫ iter folia uepresq;:ad terrā tamē radice ꝑueniat Pinguescere hoc satu arua uineasq; diximus.Itaq; deo nō eget fimo:ut optimi uicē repræsentet.Nihil aliud nullo impēdio cōstat:ut quod ne serendi qdem gratia opus sit afferre ꝑtinus seritur ex aruo.Ac ne spargi quidē postulat decidens sponte.Primūq; oium seritur:nouissimū tollitur.Vtrūq; septēbri fere mēse:quia si nō antecesserit hyemē:frigoribus obnoxiū ē.Impune præterea iacet:uel derelictū etiam:si nō protinus sicuti obruāt hymbres:ab omnibus animalibus amaritudine sua tutū.Pleꝛq; tamē leui sulco integūt Ex densiore terra rubricā maxime amat.Ad hanc alendā post tertiū florem uerti debet i sabulo post secundū.Cretosa tantū limosaq; odit:& in iis nō prouenit. Maceratū calida aqua homini in cibo est.Nā bouē unum modii singuli satiant:ualidūq; præstant.Quā do etiam impositum puerorum uentribus pro remedio est.Condi in fumo maxime cōuenit:quoniam in humido uermiculi umbilicum eius in sterilitatem castrant. Si depastum sit in fronde:inarari protinus solum opus est.

De uitia:& eruo. Ca. XV.

Et uitia pinguescunt arua:nec ipsa agricolis opoſa:uno sulco sata:nō sarritur: nō stercoratur:nec aliud q̄ deoccatur.Sationis eius tria tēpora.Circa occasum arcturi:ut decembri mense pascat.Tunc optime seritur in semē.Aeq; nāq; fert depasta.Secunda satio mense ianuarii est:nouissima martio: ac tum ad frōdē utilissima Sicitatē ex omnibus quæ serunt maxime amat:nō aspernat etiam umbrosa.Ex semine eius si lecta natura est palea cæteris præfertur.Vitibus præripit succū languescūtq; si i arbustis seratur.Nec erui opoſa cura est.Hoc amplius q̄ uitia runcatur: & ipsum medicaminis uim optinēs.Quippe ꝑ eum Diuum Augustum curatum epistolis ipsius memoria extat.Sufficiunt singulis boum iugis modii quini sati.Martio mense satum noxium esse bubus aiunt.Itē autūno grauedinosum.Innoxiū aūt fieri primo uere satum.

De fœno & farragine & de ocimo & medica & cytiso. Ca. XVI.

Et sicilia hoc est fœnūgræcū sacrificatione seritur:nō altiore quattuor digytoꝝ sulco q̄toq; peius tractatur:tanto ꝑuenit melius.Raꝝ dictu: esse aliqd cui prosit negligētiam.Id aūt quod secale atq; farrago appellatur occari tantū desiderat.Secale taurini sub alpibus asiam uocāt.deterrimū:& tantū ad arcendū famem utile. fœcūda sed gracili stipula:nigricia tristē:sed pōdere præcipuū. Admiscetur huic far ut mitiget amaritudinē eius:& tamē sic quoq; ingratissimū uentri ē.Nascitur qualicunq; solo cū centesimo grano.Ipsūq; pro lætamine ē.Farrago ex recremētis farris prædensa seritur:admixta aliquādo & uitia.Eadē aliquādo in africa fit ex hordeo. Oia hæc pabularia.Degeneratq; ex leguminibus quæ uocat cracca:in tantū colūbis grata: ut pastas ea negēt illius loci fugitiuas fieri. Apud antiquos erat pabuli genus:quod Cato ocimū uocat:quo sistebāt aluū bubus.Id erat e pabulis segete uiridi desecta añq̄ gelaret.Sura Ma

nulius id aliter interpretatur:& tradit fabæ modios.x.uitiæ duos tantundẽ:& eruiliæ ĩ iugero autumno misceri & seri solitos. Melius & auena græca:cui non cadit semen ad/ mixta.Hoc uocitatum ocimum:boumq; cã seri solitum. Varro appellatũ celeritate pro ueniendi a græco:quod ocys oceos dicũt.Medica externa etiã græciæ ut a medis adue/ cta per bella persarũ quæ Darius intulit.Sed uel in primis dicenda tanta dos eius:ut cũ uno satu amplius q̃ tricenis annis duret.Similis est trifolio caule:foliisq; geniculata:qc quid in caule assurgitlin folia contrahitur. Vnum de ea & cytiso uolumen Amphilo/ chus fecit confussum.Solum in quo seratur elapidatum purgatũq;. Subicitur autum no:mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertio: quinis diebus interpolitis in fimo addito.Poscit autem siccũ succosum uel riguum. Ita præparatum seritur men se maio:alias pruinis obnoxia:Opus est densitate seminis omnia occupari: internascen tesq; hærbas excludi.Id præstant iniugera modia uicena:immouendum ne adurat:.ter/ raq; protinus integi debet·Si sit:humidũ solum:hærbosum ue uincitur: & desciscit in pratum.Ideo ꝓtinus altitudine unciali hærbis omnibus liberanda est manu potius q̃ sarculo.Secatur incipiens florere:& quotiens refloruit.Id sexies euenit per annos:cũ mi nimum quater.In semen maturescere prohibendum est: quia pabulum utilius est us que ad trimatum.Verno seri debet:liberariq; cæteris hærbis. ad trimatum marris a solo radi.Itaq; reliquæ hærbæ intereunt sine ipsius damno propter altitudinem radicum. Si euicerint hærbæ:remedium unicum est aratio:sæpius uertendo:donec omẽs aliæ ra/ dices intereant.Dari non ad satietatem debet:ne repellere sanguinem necesse sit: & uiri dis utilior est Arescit surculose:ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cyti so cui & ipsi principatus datur in pabulis affatim diximus inter frutices. Et nũc frugũ omnium natura peragenda est cuius in parte de uitis quoq; dicatur.

De uitiis frugũ & remediis:& qd ĩ quoq; terræ genere debeat seri. Ca.XVII.

PRimũ omniũ feruenti uitiũ auena est:& hordeum in eam degenerat:sicut ipa frumẽti fit instar. Quippe cũ germaniæ populi edant eã neq; alia pulte uiuãt Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitium.Sequentẽ cãm habet imbecilli tas seminis:cũ diutius retentũ est terra:priusq̃ erũpat.Eadẽ est rõ si cariosũ fuit:cũ sere/ ret̃.Prima aũt statim eruptione agnoscit̃:ex quo apparet in radice esse cãm. Est & aliđ in uicino euenæ uitiũ:cũ amplitudine inchoata]granũ:sed nondũ natura:priusq̃ robo retur corpus afflatu noxio cassũ & inane a spica euanescit quodã abortiuo. Venti aũt tribus tẽporibus nocent frumento & hordeo.In flore aut ꝓtinus cũ defloruere:uel matu rescere incipientibus.Tũc enim exinaniũ grana.Prioribus causis nasci ꝓhibent. Nocet & sol creber e nube.Nascunt̃ & uermiculi in radice:cũ sementẽ hymbribus secutis iclu serit repentinus calor humorũ.Gignunt̃ & in grano:cũ spicæ in pluuiis calor infer/ uescit.Est & cantharis dictus scarabeus paruus frumenta erodens. Omnia ea aĩalia cũ cibo deficiunt.Oleũ:pix:adeps contraria seminibus.Cauendũq; ne cõtracta eis tunc se rant̃.Hymber ĩ hærba utilis quarto.Florẽtib9 ãt frumẽto & hordeo nocet. Leguminib9 ĩocuus:ꝓterq̃ ciceri.Maturescentia frumenta hymbre læduntur.& hordeũ magis. Na/ scitur & hærba alba panico similis:occupans arua:pecori quoq; mortifera.Nam lolium & tribulũ & carduũ :lappãq; nõ minus q̃ rubrũ:inter frugũ morbos potius q̃ ĩter ipius terræ pestẽ numerauerim.Cæleste frugũ uinearũq; malũ nullo minus noxiũ est rubigo Frequentissima hæc ĩ roscido tractus cõuallibusq; ac perflatũ nõ habentibus.E diuerso carent ea uẽtosa & excelsa.Inter uitia segetũ & luxuria ẽ:cũ onerata fertilitate ꝓcumbũt Cõe aũt omniũ satorũ uitium urtica:etiã ciceris cũ salsilagine eius abluendo hymber dulcius id facit.Est hærba quæ cicer enecat & eruum circũligando se uocat̃ orobãche. Triticũ simili mõ era.Hordeũ festuca quæ uocat̃ ægilos. Lentẽ hærba securidaca:quã græcia similitudine pelecinõ uocant.Est hæ qdem cõplexu necãt. Circa philippos aũ antranium noiant in pingui solo hærbã:qua faba necatur.Era nõnunq̃ in macro: cũ

udam quidam uentus afflauerit. Eræ granum minimum est i cortice aculeato. Cum est in pane celerrime uertigines facit. Aiuntq; i asia & græcia balneatores cũ uelit tur/bã pellere: carbonibus id semẽ inuicere. Nascit̃ & phalãgius in eruo bestiola aranei gene ris: si hyems aquosa sit. Limaces nascunt̃ i uitia: aliquãdo e terra cocleæ minutæ mi[illegible] i modũ erodẽtes eã. Et morbi qdem hi sunt. Remedia eoꝝ quæcũq; ptin ẽt ad herbas i sar culo: & cũ semẽ iactat̃ cinere. Quæ uero i semie & circa radicẽ cõsistũt præcedẽte cura cauẽtur. Vino ãt semia pfusa minus egrotare existimãt. Virgilius nitro & amurca pfũ di iubet fabã: sic etiã grãdescere ꝑmittit. Quidã uero si triduo ãte satũ urina & aq̃ ma/cesct̃: præcipue adolescere putant. Ter qdẽ sartã modiũ fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semia cupressi folis tusis si misceant̃: nõ eẽ uermiculis obnoxia: nec si iterlu nio serant̃. Multi ad mihi remedia rubetã noctu aruo circũferri iubẽt priusq̃ sarriatur desodiq; i medio iclusã uase fictili. Ita nec passerẽ nec uermẽ nocere: sed eruẽdã prius q̃ metat̃: alioqn amarã fieri. Qui & armo talpæ cõtacta semia uberiora esse. Democritus succo hærbæ quæ appellat̃ aizoõ i tegulis nascẽs tabulisessũ latine uero seduma (ut di cit ille) medicata seri iubet oĩa semina. Vulgo uero si dulcedo noceat & uermes radici/bus ihæreãt: remediũ ẽ amurca pura ac sie sale spargere: deide sarrire. Si i articulũ seges ire cœperit runcare: ne hærbæ uincant. Pestem a milio atq; panico sturnoꝝ passeꝝ ue agmina scio abigi hærba: cuius nomẽ ẽ ignotũ: i quattuor ãgulis segetis defossa mirũ dictu ut omnino nulla auis itret. Mures abigunt̃ cinere mustellæ uel fellis diluto & semie sparso: uel decoctaꝝ aqua. Sed redolet uirus animaliũ eoꝝ etiã i pane. Ob id felle bubulo semia attigi utilius putãt. Rubigo qdẽ maxia segetũ pestis lauri ramis in aruo defixis trãsit i eaꝝ folia ex aruis. Luxuria segetũ castigat̃ dẽte pecoris i hærba dũtaxat: & de pastæ qdẽ uel sæpius nullã i spica iiuriã sentiũt. Retõsaꝝ uero etiã semel omnino certũ ẽ grauũ lõgius fieri: sed iane cassumq; ac satũ non nasci. Babylone tamẽ bis secãt: tertio depascũt. Alioqn folia tm̃ fierẽt. Sic quoq; cũ qnqdecio fœnore messes reddit exi litas soli. Veꝝ diligẽtioribus cũ cẽresimoqnquagesimo. Neq; ẽ cura difficilis. Quãdiu/tissime aquari gaudẽt: ut præpiguis & dẽsa ubertas diluat̃. Limũ ãt nõ iuehũt euphra tes tigrisq;: sicut i ægypto nilus. Nec terra ipsa hærbas gignit. Vbertatis tamẽ tãtæ sunt ut sequẽte ãno spõte restibilis fiat seges impressis uestigio seminibus. Quæ tanta soli differẽtia ãmonet terræ genera i fruges describere. Igit̃ Catonis hæc sentẽtia ẽ. In agro crasso & læto frumentũ seri. Si uero nebulosus sit. Idẽ raphanũ: miliũ: panicũ i frigido & aquoso prius serendũ: postea in calido. In solo ãt rubricoso uel pullo: uel harenoso si nõ sit aquosũ lupinũ. In cretoso & rubricoso & aquosiore agro adoreũ. In sicco & non hærboso nec umbroso triticũ. i solo ualido fabã. Vitiã uero q̃minime aquoso herbidoq; Siliginẽ & triticũ i apto loco edito q sole q̃diutissime torteãt̃. Lẽtẽ i fruteto & rubicoso qui nõ sit hærbidus. Hordeũ i nouali & i agro q᷑ restibile possit fieri: trimestre ubi semẽ tẽ maturã facere nõ possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sentẽtia. seren da esse ea i tenuiore terra: quæ nõ muito idigẽt succo: ut cytisus & cicer: exceptis legu minibus quæ uellunt̃ e terra nõ subsecãtur. Vnde & legumia appellata: qa ita legunt̃ In pingui ãt quæ cibi sũt maioris: ut olus: triticũ: siligo: linũ. Sic ergo tenue solũ hordeo dabit̃. Minus eni alimenti radix poscit. Leuior terra densiorq; tritico. In loco humili far adoreũ petius q̃ triticũ serat̃. Tẽperato & triticũ & hordeũ. Colles robustius: sed minus reddũt triticũ. Far & siligo & cretosũ & uliginosũ solũ sortiuntur.

De ꝓdigiis frugũ & arãdi disciplina: & uomeꝝ gene ibus. Ca. XVIII.

Et & in frugibus ostentũ. Semel (quod eqdẽ iueneri) accidit P. Elio Cn. Cor nelio conf. quo ãno supatus ẽ Hãnibal. In arboribus eni tũc nata ꝓdunt̃ fru/mẽta. Et quoniã de frugũ terræq; generibus abũde diximus: nũc de arãdi rõe dicemus: ãte omnia ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fungẽs eua/gari icipit (ut diximus) a solstitio aut noua luna: ac prio lẽte. deide uehemẽtius q̃diu

in leone ſol eſt. Mox pigreſcit in uirginē trāſgreſſo: atq; in libra reſidet. Si. xii. cubitos
nō exceſſerit: fames certa ē. Nec minus ſi. xvi. exupauerit. Tanto enim tardius decidit:
quāto abundantius creuit. & ſementē arcet. Vulgo credebat̃ ab eius deceſſu ſerere ſoli
tos: mox ſues ĩpellere ueſtigiis ſemina deprimentes. & ĩ madido ſolo credo antiqtus fa-
ctitatū. Nūc quoq; nō multo grauiore opa: ſed tñ inarrari certū eſt: abiecta prius ſemi-
na ĩ limo digreſſi ānis: hoc ē nouembri mēſe incipiēte. Poſtea pauci runcant: quod bo
taniſmon uocāt. Reliqua pars nō niſi cū falce arua uiſit pauloante kalẽ. aprilis. Per
agit̃ aūt meſſis menſe maio: ſtipula nunq̃ cubitali. Quippe ſabulū ſubeſt: granūque li
mo tantū continet̃. Excellētius ĩ thebaidis regionibus frumentū q̃ paluſtribus. ægyp-
tiis. Similis rō ſed fœlicitas maior babyloniæ ac ſeleuciæ euphrate atq; tigri reſtagnan
tibus: quoniā ibi rigandi modus manu tēperatur. Syria quoq; tenui ſulco arat: cū mul
tifariā ĩ italia octoni boues ad ſingulos uomeres anhelāt. In omni quidē parte culture
ſed ĩ hac quidē maxīe ualet oraculū illud. Quid quæq; regio patiat̃. Vomerū plura
genera. Culter uocat̃ p̃denſam priuſq̃ præſcindat̃: terrā ſecās: futuriſq; ſulcis ueſtigia
p̃ſcribens ĩciſuris: quas reſupinus ĩ arando mordeat uomer. Alterũ genus ē uulgare ro-
ſtratū uti uectis. Tertiū ĩ ſolo facili nec toto porrectū dentali: ſed exigua cuſpide: in ro-
ſtro latior. Hæc quarto generi: ſed exacutior in mucronē faſtigiata: eodēq; gladio ſcin-
dens ſolū: & acie laterū radices hærbarū ſecans: nō pridē inuentū in rhetia. Galliæ uero
duas addiderūt rotulas: quod genus uocāt plāmorati. Cuſpis effigiē palæ habet. Serunt
ita ñ niſi culta terra & fere noua. Latitudo uomeris ceſpites uerſat. Semē ꝓtinus iniici
unt. Crateſq; dētatas ſuptrahūt. Nec ſarriēda ſūt hoc mō ſata: ſed ꝑ ſellis binis terniſq;
ſic arāt. Vno iugo boum cēſeri āno facilis ſoli q̃dragēa iugera: difficilis tricena iuſtū ē

De temporibus arandi: & iunctione boum. Ca. XIX.

N arando magnope ſeruandū ē Catonis oraculū. Quid ē primū? Agrum be
ne colere. Quid ſecundū? Bene arare. Quid tertiū: ſtercorare. Sulco uario ne
ares. Tēpeſtiue ares. Tepidioribus locis a bruma ꝓſcindi arua oportet: ac frigi
dioribus ab æqnoctio uerno. Et maturius ſicca. regione q̃ humida. Maturius dēſa terra
q̃ ſoluta. pingui q̃ macra. Vbi ſiccæ & graues æſtates terra cretoſa aut gracilis. Vtilius
ĩter ſolſtitium & autūni æqnoctium arat̃. Vbi leues æſtus freq̃ētes hymbres pīgue
hærboſūq; ſolū: ibi melius caloribus. Altū & graue ſolū ēt hyeme moueri placet. Tenue
ualde & aridū pauloante ſationis tempus. Sunt & hic ſuæ leges. Lutoſā terrā ne tangi
to. Vi omni arato. Priuſq̃ ares ꝓſcindito. Hoc uilitatē habet q̄ in uerſo ceſpite hærbarū
radices necantur. Quidā utiq; ab eqnoctio uerno ꝓſcindi uolunt: quodq; uere ſemel
aratū eſt a temporis argumento ueruactū uocatur. Hoc in nouali atq; reqeto neceſſari
um ē. Nouale ē quod alternis ānis ſeritur. Araturos boues q̃ arctiſſime iungi oportet:
ut capitibus ſublatis arent. Sic minime colla cōdunt. Si ĩter arbores uiteſq; aret̃ ſiſceliis
capiſtrati: ne germinū tenera p̃cerpant: Securiculā inſitiuā pendere: qua ĩtercidant̃ ra
dices. Hoc melius q̃ cōuelli aratro: boueſq; luctari. In arando uerſū pagi: nec ſtrigare in
actu ſpiritus. Iuſtū eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerum uno die: iterari ſexqiugerū
ſi ſit facilitas ſoli. Si minus ꝓſcindi ſemiſſē: iterari aſſem. Quādo & animaliū labori na
tura leges ſtatuit. Omne aruū rectis ſulcis: mox & obliqs ſubigi debet. In collibus tranſ
uerſo tantū monte aratur: ſed modo in ſupiora modo in inferiora roſtrante uomere.
Tantumq; eſt laboris homini: ut ēt boum uice fungatur. Certe ſine hoc animali mon
tanæ gentes ſarculis arant. Arator niſi incuruus p̃uaricatur. Inde tranſlatū hoc crimē
in forum. Ibi itaq; caueatur: ubi inuentum eſt. I urget uomerem ſubide ſtimulus cu-
ſpidatus rulla. Scāna inter duos ſulcos cruda ne reliquatur: glebæ ne exultent. Male
aratur aruum: quod ſatis frugibus occandum eſt. Id demū recte ſubactum erit: ubi nō
intelligetur utro uomer ierit. In uſu eſt: & collectitias interponere: ſi ita locus poſcat e
ampliore ſulco: quæ in foſſas aquam deducant.

De occãdo:& quodã arationis genere:& iteratiõe:& refectiõe. Ca. XX.

Ratione per trãsuersum iterata occatio sequitur ubi res poscit: crate uel rastro & sato semine iteratio. Hoc quoq; ubi cõsuetudo patit crate dẽtata: uel tabula aratro adnexa: quod uocãt lerare: operientes semina. Vnde primum appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimat uoluisse: cũ dixit optimã esse segetẽ quæ bis solẽ bis frigora sẽsisset. Spissius solum sicut plerũq; i italia qnto sulco seri melius est: in thuscis uero nono. At fabã & uitiã non pscisso serere sine dãno cõpedium operæ est. nõ omittemus unã etiamnũ arandi rõem: i transpadana italia bellorũ iniuria excogitatã. Salassi cũ subiectos alpibus depopularent agros: panicũ miliũq; iam excrescens tentauere. Postq̃ respuebat natura inararũt. At illæ messes duplicatæ docuere q̃ nunc uocãt artrare id est aratrare ut credo nũc dictũ. Hoc fit uel incipiẽte culmo: uel tum iam si aut bina terna ue emiserit folia. Nec recẽs subtrahemus exẽplum. In treuerico agro tertio ante hũc annũ cõpertũ. Nam cũ hyeme prægelida captæ segetes essent: resueret: resarrientes cãpos mense martio: uberrimasq; messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. Ca. XXI.

Iliginẽ: far: triticũ: semen: hordeũ occato: sarrito: runcato quibus dictũ erit diebus. Singulæ opæ cuiusq; generi in iugero sufficiẽt. Sarculatio induratam hyberno rigore solistitiam laxat tẽporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui sarriet: caueat ne frumẽti radices suffodiat. Triticũ: hordeũ: semen: fabã bis sarrire melius: Runcatio cũ seges i articulo est euulsis inutilibus hærbis frugũ radicẽ uindicat: segetemq; discernit a cespite. Leguminũ cicer eadẽ quæ far desiderat. Faba runcari non gestit: quoniã euincit hærbas. Lupinũ rũcat tantũ. Miliũ: panicũ occat: & serit: nõ iteratur: nõ runcatur. Silicia & fasioli occant tantũ. Sunt genera terræ quarũ ubertas pectinari segetẽ in herba cogat. Cratis & hoc genus dentatis stilis ferreis. Eadẽq; nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt sarculo iterũ excitari necessarium. At in bactris africa cyrene om͠ia hæc superflua. Quæ fecit ĩdulgẽtia cæli: & a semẽte non nisi nonis mẽsibus in areã redeũt: qa siccitas coercet herbas: fruges nocturno tactas rore nutriens Virgilius alternis cessare arua suadet & hoc (si patiant ruris spatia) utilissimũ procul dubio ẽ. Quod si neget cõditio: far serendũ: unde lupinũ aut uitia aut faba sublata sit & quæ terrã faciãt lætiorẽ. In primisq; & hoc notandũ quædã propter alia seri ob inter: sed parũ prouenire priori diximus uolumine: ne eadẽ sepius dicantur. Plurimum eni refert soli cuiusq; ratio.

Exẽpla diuersarũ & de summa fertilitate: & bifera uite: & aquarũ differẽtia Ca. XXII

Ciuitas africæ in mediis sita harenis syrtis petẽtibus leptin: quæ magna uocat tacape fœlici super om͠e miraculum riguo solo: ternis fere milibus pas: in omnem partem. Fons abundat largus quidem: sed ceretis horarũ spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi subditur olea: huic ficus: fico punica: illi uitis: sub uite seritur frumentum: mox legumen: demum olus: omnia eodem anno: omniaq; aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratum: nec ut a porrectis metiantur digytis: sed in pugnum contractis quaternis denariis uenundatur. Sup omnia est biferam uitem bis anno uindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur ubertas pereant luxuria singuli fructus. Nunc uero toto anno metit aliqd. Cõstatq; fertilitati nõ occurrere homines. Aquarũ quoq; differentia magna riguis est. In narbonensi prouincia nobilis fons orge nomine est: In eo hærbæ nascuntur in tantũ expetitæ bubus: ut mersis capitibus totis eas quærant uiribus. Sed illas in aqua nascentes certum est non nisi hymbribus ali. Ergo quisq; suam terram aquãq; nouerit.

De qualitate terræ: & stercoratione. Ca. XXIII.

I fuerit illa terra quã appellauimus tenerã: poterit sublato hordeo miliũ seri: eo cõdito raphanus: iis sublatis hordeũ uel triticũ: sicut in campania. Satisq; talis terra arat cum seritur. Alius ordo: ut ubi adoreũ fuerit cesset quattuor mẽsibus hybernis: & uernã fabam recipiat: aut an iehyemalẽ: ne cesset. Necnon minus pinguis alternari potest ita: si frumento sublato legumẽ tertio seruat. Gracilior & ĩ annũ tertium cesset. Frumentũ qdam seri uetant: nisi ĩ ea quæ ꝑ nimio anno quieuerit Maximã huius loci partẽ stercorationis optinet rõ: de qua & priore diximus uolumine Hoc tantũ unũ in confesso ẽ: nisi stercorato seri ñ oportere: q̃q̃ & hic leges sint ꝑpriæ. Miliũ: panicũ: rapa: napus nisi ĩ stercoratione nõ serant. Nõ stercorato frumentũ potius q̃ hordeũ serito. Itẽ in noualibus tametsi in illis fabã seri uolunt: eandẽ ubicũq; q̃ recentissime stercorato solo. Autũno aliqd saturus septẽbri mense fimũ maret post hymbrem. Vtiq; si uerno erit saturus: per hyemẽ fimum disponat. Iustum est uehes. xviii. iugero tribui. Dispergere autem prius q̃ arescat: aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoratio: sequens est priusq̃ serat ante puluerẽ. Quod ut hanc quoq; cutẽ determinemus: iustum est singulas uehes fimi denario ire: ĩ singulas pecudes minores: in maiores denas: nisi hic male substrauisse pecori colonum appareat: Sunt qui optime stercorari putent sub diuo retibus ĩclusa pecorũ mansione. Ager si nõ stercoratur: alget. Si nimium stercoratus ẽ: aduritur. Satiusq; est id sæpe: q̃ supra modum facere. Quo calidius solum est eo minus addi stercoris ratio est.

De bonitate seminum. & disciplina seminandi: & quantum ex quoq; genere frumenti in iugero serendũ: & temporibus serẽdi. Ca. XXIIII.

Semen optimũ anniculũ: bimum deterius: trimũ pessimum: ultra sterile. Et in imo omniũ definita genere ratio ẽ. Quod in ima areæ subsedit ad semẽ reseruandum ẽ. Id eni optimum quoniã grauissimũ. Neq; alio mõ utilius dispergitur. Quæ spica p interualla semina habebit abiiciet. Optimũ est granũ quod rubet: & dẽtibus fractũ eundẽ habet colorem. Deterius cui plus intus albi ẽ. Certum terras alias plus seminis recipere: alias minus. Religiosũq; inde primũ colonis augurium: cũ auidius accipiat esurire creditur: & comesse semen. Sationẽ locis humidis celerius fieri ratio est: ne semẽ hymbre putrescat. Siccis serius: ut pluuiæ sequant: ne diu iacens atq; ñ cõcipiens euanescat. Itẽq; festinata satione densũ spargi semẽ: qa tarde cõcipiat: serotina rarũ: qa densitate nimia necet. Artis quoq; cuiusdã ẽ æqualiter spargere. Manus utiq; cõgruere debet cũ gradu: semperq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorũdam occulta rõne: q̃ sors genialis atq; fœcunda ẽ. Nõ transferendũ est ex frigidis locis semẽ in calida: neq; ex præcocibus in serotina: nihilq; in contrariũ ꝑripere quadã falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli: iustũ est tritici aut siliginis modios. v. farris aut seminis: qđ frumenti genus ita appellamus. x. hordei. vi. fabæ quintã partem amplius q̃ tritici. Viciæ xii. Ciceris & cicerculæ & pisi. iii. Lupini. x. Lentis. iii. Sed hanc cũ fimo arido seri uolũt Erui. vi. Siliciæ. vi. Fasiologæ. iiii. Pabuli. xx. Milii panici sextarios quattuor. Pingui solo plus: gracili minus. Est & alia distinctio. In denso aut cretoso aut uliginoso solo tritici aut siligniis modios. vi. In soluta terra & nuda & sicca & læta quattuor. Macies eni soli maior: nisi rarũ culmũ hẽat: spicã miutã facit ĩanẽ. Piguia arua ex una seminis radice fruticẽ numerosũ fũdũt: dẽsaq; segetẽe raro semie emittũt. Ergo ĩter q̃ttuor & sex modios ꝑ natura soli: alii qnq; ñ mĩus seri plures ue ꝑcipiũt: Itẽ in cõsito aut cliuoso aut macro hoc ꝑtiet. oraculũ illud magnope custodiẽdũ segetẽ ne defruges. adiecit his Accius ĩ praxidico: ut sereret cũ luna esset inariete: geminis: leone: libra: aq̃rio. Zoroastres sole. xii. partes scorpionis transgresso cum luna esset in tauro. Sequit huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges serendi questio: magnaq; ex pte ratione syderũ cõnexa. Quam ob rem sententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Hesiodus qui princeps omnium de agricultura ꝑcepit: unum tempus serendi tradidit

ad uergiliaꝝ occasum.Scribebat enim in boetia helladis:ubi ita seri diximus.Inter dili-
entii Tmos conuenit ut in alitum quadrupedumq; genitura esse quosdã ad cõceptũ
ĩmpetus terræ.Hos græci ita definiunt:cũ sit calida & humida.Virgilius triticũ & far
ad uergiliaꝝ occasum seri iubet:hordeum inter e quinoctium autũni & brumam. Vi-
tiam uero fasiolos & lentem boete occidente. Quo fit ut hoꝝ sydeꝝ alioꝝq; exortus &
occasus dirigendi sint in suos dies.Sunt qui & ante uergiliaꝝ occasum seri iubeãt dũ-
taxat in arida terra calidisq; ꝓuintiis.Custodiri enim semen corrumpente humore:& a
proximo hymbre uno die erũpere.Alii statim ab occasu uergiliaꝝ sequi hymbres a sep-
timo fere die.Aliqui in frigidis ab æquinoctio autũni in calidis serius: ne ante hyemẽ
luxurient.Inter omnes autem conuenit:circa brumam serendum non esse magno ar-
gumento:quoniam hyberna semina cum ante brumam sata sint septimo die erumpãt
si post brumam:uix.xl.Sunt qui properent:atq; ita pronuntient festinatã sementem
sæpe decipere:serotinam semper.E contrario alii uel uere potius serendum q̃ male ĩ au
tũno.Atq; ubi fuerit necesse inter fauonium & uernum æquinoctium. Quidã omissa
cælesti cura ut inutili temporibus definiunt.Vere linum & auena:& papauer: atq; uti
nunc etiam trãspadani seruant usq; in qnquatribus fabã.Siliginẽ nouembri mẽse.Far
septembri extremo usq; in idus octobris.Alii post hunc diem in Calen.nouembris. Ita
his nulla naturæ cura est:illis nimia.Et ideo cæca subtilitas cum res inter rusticos gera
tur litteraꝝq; expers non mõ sydeꝝ.Et confitendũ est cælo maxime cõstare ea.Quip-
pe Virgilio iubente prædisci uentos ante omnia ac sydeꝝ mores.Neq; aliter q̃ nauigan
tibus seruari.Spes ardua & ĩmensa:misceri posse celestẽ diuinitatem impitiæ.Sed cõtem
planda tamen grandi uitæ emolumento.Prius tamen syderalis difficultas quã sensere
etiam periti subicienda cõtemplationi est.Quo deinde lætior mens discedat a cælo:&
facta sentiat:quæ futura prænosci non possunt.

Digestio sydeꝝ in noctes & dies. Ca. XXV.

P Rimũ omniũ dieꝝ ipsoꝝ ãni solisq; motus ꝓpe ĩexplicabilis rõ est.Ad ccclxv
adiiciunt etiãnũ ĩtercalarios diei noctisq; quadrãtes.Ita fit ut tradi non possit
certa sydeꝝ tempora.Accedit cõfessa reꝝ obscuritas:nũc præcurrẽte:nec pau
cis diebus tẽpestatũ significatiõe quod ꝓchemasi græci uocãt:nũc postueniẽte :quod
epichemasin.Et plerũq; alias citius:alia tardius cæli effectu ad terram deciduo. Vnde
uulgo serenitate reddita cõfectũ sydus audimus.Præterea cũ omĩa hæc statis syderibus
celoq; affixis cõstẽt:interueniũt motus stellaꝝ grãdines:hymbres:& ipsi nõ leui effectu
ut docuimus:turbãq; cõceptæ spei ordinẽ.Idq; ne nobis tãtũ putemus accidere:& reli
qua fallit animalia:sagaciora circa hoc:ut uita eoꝝ cõstet:æstiuasq; alites præpostere
aut præpropere rigore:nec ante hybernos æstus.Ideo Virgilius errãtiũ quoq; syderum
rõem ediscẽdã præcepit:ãmonens obseruandũ frigidæ Saturni stellæ trãsitũ.Sũt q cer
tissimũ ueris indiciũ arbitrent̃ ob ĩfirmitatẽ animalis papilionis ꝓuentũ.Ideo ipso an-
no cũ cõmẽtaremur hæc notãdũ est:ꝓuentũ eoꝝ ter repetito frigore extinctum:ad ue
nasq; uolucres ad vi.Calen.februarii spem ueris attulisse:mox sæuissima hyeme cõfil-
ctatas.Res anceps primũ omniũ a cælo peti legẽ. Deinde eã argumẽtis esse quærendã
Sup omnia ẽ mũdi cõuexitas:terraꝝq; globi differẽtia:eodẽ sydere alio tẽpore aliis apiẽ
te se gẽtibus.Quo fit ut eã eius nõ iisdẽ diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatẽ &
auctores diuersis in locis obseruãdo:mox etiã in iisdẽ diuersa ꝑdendo. Tres aũt fuere
sectæ:chaldæa:ægyptia:græca.His addit apud nos quartã Cæsar dictator ãnos ad solis
cursum redigẽs singulos.Sosigene perito sciẽtiæ eius adhibito & ea ipsa rõ postea com
perto errore correcta ẽ.Ita ut xii.ãnis cõtinuis nõ ĩtercalaret̃:qa acceperat sydera· ãnus
morari:q prius ãtecedebat·Et sosigenes ipse·tribus cõmentationibus (quãq̃ diligẽtior
esset cæteris) nõ cessauit tamẽ addubitare ipse se met corrigẽdo.Auctores ꝓdidere ea
quæ ꝓtexuimus uolumini huic:raro illius sententia cũ alio congruente:Minus hoc ĩ

in reliquis mirũ:quos diuersi excusauere tractus.Eorũ qui in eadem regione dissidere unã discordiã ponemus:exempli gratia.Occasũ uergiliarũ matutinũ Hesiodus (nã huius quoq; noie extat astrologia) tradidit fieri:cũ æquinoctiũ autũni cõsiceret.Thales.xxv.die ab æqnoctio.Anaximander.xxix.Eudemodo.xlviii.Nos sequemur obseruatioñẽ Cæsaris:maximeq; hæc erit italiæ rõ.Dicemus tñ & aliorũ placita.Id quoniã nõ unius terræ:sed totius naturæ interpretes sumus:nõ auctoribus positis:id eni uerborum ẽ:sed regionibus ut legentes tantũ meminerint breuitatis gratia.Cum attica noiata fuerit simul itelligere cycladas insulas.Cũ macedonia magnesiam:thraciã.Cũ ægyptus phœnicẽ:cyprum:ciliciã.Cũ boetia locridem:phocidẽ:& finitimos semp tractus.Cũ hellespontus chersonnesũ:& cõtinentia usq; athomontẽ.Cũ ionia asiã & isulas asie Cũ pelo põnesus achaiã:& ad hesperũ iacentes terras.Chaldei assyriam & babyloniam demonstrabunt.Africã:hispaniam:gallias sileri non erit mirũ.Nemo eni obseruauit in iis:qui syderum ꝓderet exortus non tñ difficili rõne dinoscent in illis quoq; terris digestione circuloꝝ:quã in sexto uolumine fecimus:qua cognitio cæli non gentiũ mõ:uerũ urbium quoq; singullarũ intelligitur:nota ex iis terris quas noiauimus sumpta cõuexitate circuli ptinentis ad quas quisq; quæret & terras ad earum syderũ exortus:p omniũ circuloꝝ pares umbras.Indicandũ & illud tempestates ipsas ardores suos habere quadrinis annisEt easdẽ non magna differentia reuerti rõne solis:octonis uero augeri easdem:centesima reuoluente se luna.Oĩs aũt ratio obseruata est tribus modis :ex ortu syderũ:occasuq;:& ipsorũ temporũ cardinibus.Exortus occasusq; binis modis intelliguntur.Aut eni aduentu solis occultantur stellæ:& conspici desinunt:aut eiusdẽ abscessu ꝓferunt se in emersũ.Hoc melius q̃ exortũ consuetudo dixisset:& illud occultationẽ potius q̃ occasũ.Illo modo quo die incipiunt apparere:uel desinunt oriente sole aut occidente:matutini uespertini ue cognominati:ꝓut alterutris eoꝝ mane uel crepusculo cõtingit.Dodrantes horarũ (cũ minimum) interualla ea desiderantante solis ortum uel post occasũ:ut aspici possint.Præterea bis quædã exoriunt & occidũt.Oĩs que sermo de his ẽ stellis:quas adhærere cælo diximus.Cardo tempoꝝ quadriptita anni distinctione cõstat.Per incrementa lucis auget hoc a bruma:& æquatur noctibus:uerno equinoctio in diebus.xc.tribus horis.Deinde supat noctes ad solstitium diebus xciiii.horis.xii.usq; ad æquinoctiũ autũni.Et cũ æquata die ꝓcedit ex eo ad brumam diebus.lxxxix.horis tribus.Horæ nunc in omni accessione æqnoctiales nõ cuiuscũq; diei significantur:oẽsq; eæ differentiæ fiunt i octauis partibus singuloꝝ.Bruma capricorni ab octauo Caleñ.ianuarii fere.Aequinoctiũ uernum arietis.Solstitium cancri.Alterũq; æquinoctium libræ.Qui & ipsi dies raros nõ aliquos tempestatũ significatus habent.Rursus hi cardines singulis etiãnum articulis tempoꝝ diuidunt p media omnes dierũ spatia.Quoniã inter solstitium & æquinoctiũ autũni:fidiculæ occasus q̃ autũnum inchoat dies.xlvi:At ab æquinoctio eo ad brumã uergiliarum matutinus occasus hyemem dies.xliiii.Inter brumam & æquinoctiũ dies.xlv.Flatus fauonii uernum tempus.Ab æquinoctio uerno initium æstatis dies.xlviii.uergiliarum exortus matutinis.Nos incipiemus a sementibus frumenti:hoc est uergiliarũ occasu matutio.Nec deinde paruoꝝ syderũ mentione cõcidenda rõ est:& difficultas rerum augenda:cũ sydus uehemens orionis iisdẽ diebus longo decebat spatio.Sementibus tempora pleriq; præsumunt.& ab.xi.die autũnalis æquinoctii fruges ferunt:adueniente coronæ:exortu cõtinuis diebus:certo ꝓpe hymbriũ ꝓmissu.Xenophon nõ ante q̃ deus signũ dederit.Hoc Cicero nouembris hymbre fieri interpretatus ẽ:cũ sit uera ratio nõ prius serendi q̃ folia cœperint decidere.Hoc ipso uergiliarũ occasu fieri putant.Aliqui ad.iii.idus nouembris ut diximus seruant:quoniã id sydus ẽt uestis institoris est:& est i cælo notatu facillimũ.Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur qbus ẽ cura negociatoris insidiandi auaritiæ.Nubilo occasu pluuiosam hyemem denuntiat:statiq; augent

lacernarum praecia. Sereno asperam: & reliquarum uestium accendunt. Sed ille indocilis caeli agricola hoc signū habet inter suos uepres: humūq; suā aspiciens: cum folia uiderit decidua. Sic indicat āni tēperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita enim sentit: ut caeli lociq; efficit natura. Idq; in hac rōe praecellit quod eadē & in mūdo publica ē: & unicuiq; loco peculiaris. Miret hoc qui non meminerit ipso brumali die pulegiū in carnariis florere: adeo nihil esse occultū natura uoluit. Et serendi igit hoc signū dedit. Haec ē uera iterpretatio argumentū naturae secū afferens. Quippe se & terra peti suadet: pmititq; quādam stercoris uicē: & cōtra rigores terrā: satusq; operiri a se nuntiat: & monet festinari. Varro in fabae utiq; satu hāc obseruationē custodiri praecipit. Alii plena luna serendā. Lentē uero a.xxv.ad.xxx. Vitiā quoq; iisdē lunae diebus. Ita demum sine limacibus fore. Quidā pabuli cā sic seri iubēt: seminis āt uere. Est & alia manifestior rō mirabiliore naturae puidētia. In qua Ciceronis sententiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere foetu.
Ter fruges fundens: tria tempora monstrat arandi.

Ex his unum hoc erit idem & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmenta quae tibi in satione supant: i segete cōburito. Vbi eas cōbusseris: ibi pauer serito siluestre: quod in miro usu est melle decoctū ad fauciū remedia. Visq; sonnifera etiā satiuo. Et hactenus de hyberna semente.

Replicatio totius culturae: & qd quoq; mēse i agro fieri oporteat. Ca. XXVI.

u Erum ut pariter omnis culturae quoddā breuiariū pagat: eodē tēpore conuenit & arbores stercorare: accumulare itē uineas Sufficit in iugerum opa: & ubi patietur loci rō arbusta ac uineas putare: seminariis solum bipalio praeparare: foueas aperire: aquā de agro pellere: torcular lauare & recondere. A Calen. nouembris gallinis oua supponere nolito: donec bruma cōficiat. In eū diē terna dena subiicito aestate tota: hyeme pauciora: nō tamen infra nouena. Democritus talē futuram hyemē arbitrat: qualis fuerit brumae dies: & circa eū terni: Item solstitio aestatem: Circa brumam pleriq; bisseptē halcyonum foetura uentorum quietē mollius caelum: sed & i his & in aliis omnibus ex euentu significationū intelligi sydera debebunt: non ad dies utiq; praefinitos spectari tempestatum uadimonia. Per brumam uitem ne colito. Vina tū defecari: etiā diffundi Higinus suadet a cōfecta ea septimo die utiq; si septima luna cōpetat. Cerasa circa brumam seri. Bubus glandē tunc aspergi cōuenit in iuga singula modios. Largior ualitudinum infestat: & quocumq; tempore det si minus.xxx.diebus cōtinuis data sit: narrant uerna scabie poenitere. Materiei caedendae tēpus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maxime uigilia constant: cum sint noctes tanto ampliores. Qualos: crates: fiscinas texere. Faces incidere. Rudicas praeparare interdiu.xxx.palos.xl. In lucubratione uespertina rudicas.v.palos x. Totidem antelucano. A bruma in fauoniū Caesari nobilia sydera significant.iii.chalen.ianuarii matutino: canis occidens. Quo die atticae finitimis regionibus aquila uesperi occidere tradit. Pridie nonas ianuarii Caesari delphinis matutino exorit: & postero die fidicula. Quo aegypto sagitta uespi occidit. Item ad vi.idus ianuarii eiusdē delphini uespertino occasu continui dies hyemant italiae. & cū sol i aquariū sentiat transire: quod fere.xvi.chal.februarii euenit. viii chalen. stella regia Venus appellata Tuberoni i pectore leonis occidit matutino. Et pridie nonas februarii fidicula uesperi. Huius temporis nouissimis diebus ubicūq; patiet caeli ratio: terrā ad rosarum & uineae satum uertere bipalio oportet. Iugero operae lx. sufficiunt. Fossas purgare aut nouas facere. Antelucānis ferramenta acuere: manubria aptare. Dolia quassa sarcire: ipsorumq; lanas scabendo purgare: aut nouas facere: Ante lucanis a fauonio i aeqnoctiū uernū Caesari significat.xvii.chalen.martii triduū uarie. Et viii.chalen. hirūdinis uisu: & postero die arcturi exortu uespertino. Itē iii.nonas martii

Cæsar cancri exortu id fieri obseruabit. Maior pars auctoꝝ uindemiatoris emersu. viii idus aqlonis piscis exortu: & posterodie orionis. In attica miluum apparere obseruatur Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu. xv. uero chalen. aprilis italiæ miluum ostendit. xii. chalen. equũ occidere matutino. Hoc interuallũ temporis uegetissimũ agricolis: maximeq; operosũ est. In quo præcipue fallunt̃. Neq; enim illo die uocant̃ ad munia: quo fauonius flare debeat: sed quo cœpit. Hoc acri intentione seruandũ est. Hoc illo mense signũ deus habet obseruatione minime fallaci aut dubia. Si qs attendat unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat diximus secundo uolumine: & dicemus mox paulo operosius. Interi eo die (qsquis ille fuerit) quo flare cœpit: nõ uti que. vi. idus februarii: sed siue ante q̃ uer præuenerit: siue postq̃ hyemarit: post eam diẽ inquã innumera rusticos cura distringat: & prima quæq; pagantur: quæ differri neq̃ unt. Trimestria serant̃. Vites putentur qua diximus rõne. Oleæ curent̃. Poma serant̃ inserantq;. Vineæ pastinent̃. Semina digerant̃. Instaurentur alia. Harundines: salices: genistæ serantur cædanturq;. Serant̃ uero. ulmi: populi: platani: uti dictũ est. Tum & segetes cõuenit purgare. Sarrire hybernas fruges: maximeq; far: Lex certa in eo cũ q̃ttu or fibrarũ esse cœperit. Faba uero non anteq̃ trium folioꝝ. Tũc quoq; leui sarculo pur gare uerius q̃ fodere. Florentẽ utiq;. xv. primis diebus non attingere. Hordeũ nisi sic cum ne serito. Putationẽ æquinoctio pactam habeto. Vineæ iugerum quaternæ ope ræ putant: alligantq;. In arbusto singulæ operæ. xv. arbores. Eodẽ hoc tempore hortoꝝ rosariorũq; cura est: quæ seperati ꝓximis uoluminibus dicent̃: eodem & topiariorum. Tunc optimæ scrobes fiunt. Terra in futurũ ꝓscinditur. Virgilio maxime auctore: ut glebas sol coquat. Vtilior sententia quæ nõ nisi temperatũ solũ in medio uere arari iu bet: quoniã in pingui statim sulcos occupant hærbæ. In gracili insecuti æstus exsicãt: certũq; succũ futuris seminibus auferunt. Talea autũno melius arari certũ est. Cato uerna opera si diffinit: scrobes fieri: seminaria ꝓpagari in locis crassis & humidis: ulmos ficos: poma: oleas: prata stercorari luna sitiente. Quæ rigua non erunt ab afflatu fauo nii defendit: purgari hærbas. malas radicitus erui: ficus interpurgari: seminaria fieri: & uetera sarciri. Hæc anteq̃ uinea florere incipiat. Iteq; pyro florente arare incipiat macra harenosaq;. Postea utiq; grauissima & aquosissima. Ita postremo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lentisci primũ fructum ostendentis ac pyri florentis. Erit & tertio in bulboꝝ satu scyllæ. Itẽ in coronamentoꝝ narcissi. Nãq; & hæc ter florent. Primoq; flo re primam arationẽ ostendunt: medio secunda: tertio nouissimam: qñ iter sese alias no tas prebent. Ac nõ in nouissimis cauet̃: ne fabis florentibus attingat̃ hedera. Id enim noxium & exitiale est ei tempus. Quædã uero & suas habent notas sicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent: tunc maxime serendas ficus. Aeq noctium uernum ad. viii. chalen. aprilis peragi uidetur. Ab eo ad uergiliarũ exortũ ma tutinum. Cæsari significant chalen. aprilis. iii. nonas aprilis. In attica uergiliæ uesperi occultantur. Eædẽ postridiei n boetia. Cæsari autem & chaldæis nonis ægypto orion: & gladius eius incipiunt abscondi. Cæsari. vi. idus significat̃ hymber libræ occasu. xiiii chalen. maii. Aegypto suculæ occidunt uesperi: sydus uehemens: & terra mariq; turbi dum. xvi. atticæ. xv. Cæsari cõtinuoq; triduo significat. Assyriæ autem. xii. chalen. hoc est uulgo appellatũ sydus palilicium: quoniam. xi. chalẽ. maii urbis romæ natalis quo fere serenitas reddit̃. Claritatem obseruationi dedit nimborum argumento: hyadas ap pellantibus græcis has stellas. Quod nostri a similitudine cognominis: græci ꝓpter su es impositum arbitrantes imperitia appellauere suculas. Cæsari ad. viii. chalen. notatur dies. vii. chalen. Aegypto hedi exoriunt̃. vi. chalen. Boetiæ & atticæ canis uesperi occul tat̃. Fidicula mane orit̃. v. chalen. Assyriæ orion totus abscondit̃. Tertio autem canis. vi. nonas maii Cæsari suculæ matutino exoriunt̃. Et. viii. idus capella pluuialis. Aegy pto autem eodem die canis uesperi occultatur: Sic fere in. vi. idus maii qui ẽ uergiliaꝝ

exortus decurrunt sydera. In hoc temporis interuallo. xv. diebus prius agricolæ rapienda sunt ea: quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit. Dum sciat inde natã exprobationem fœdam putantium uites per imitationem cantus alitis tẽporarii: quẽ cuculum uocãt. Dedecus enim habetur: obprobriumq; maritum: falcem ab illa uolue re in uite deprehendi: ut ob id petulantiæ sales etiam cum primo uere ludantur. Auspicio tamen detestabiles uidentur. Adeo minima quoq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo ãt panici miliiq; satio est. Iustum est hoc seri maturato hordeo: atq; etiam in eodem aruo. Estq; signum illius maturitatis: & hoꝝ sationis comune. Lucentes uespere per arua cicedelæ. Ita appellant rustici stellantes uolatus Græci uero lãpyridas: incredibili benignitatæ naturæ.

Ne agricolæ aspiciant stellas: sed magis tempora serẽdæ frugis: & ortus occasusq; syderis ĩ qbusdã hærbis: & de stellaꝝ ortu & occasu. Ca. XXVII

IAm uergilias in cælo notabiles natura fecerat: non tamen iis contenta terrestres fecit alias ueluti uociferans. Cur cælum intueris agricola? Cur sydera quæris rustice? Iam te breuiore sonno fessum præmunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas spergo peculiares stellas: easq; uespere & ab opere disurgenti ostẽdo. Ac ne possis præterire miraculo solicito. Vides ne ut fulgor igni similis alarum cõpressu tegatur? secum lucem habeat & nocte? Dedi ecce tibi herbas horaꝝ indices: & ut ne sic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropiũ ac lupinum circumaguntur cum sole. Cur etiam nunc altius spectas: ipsumq; cælum scrutaris? Habes ãte pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus ꝓueniunt: curantq; fœdere syderis huiusce. Partumq; eas illius esse certum est. Proinde quisquis æstiuos fructus ante illas seuerit: ipse frustrabitur sese. Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat: fabaq; florescens eã euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris inditium. Cum germinare uideris moꝝ: iniuriam postea frigoris timere nolito. Ergo operator. Taleas oliuarum ponere. Ipsasq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum herba creuerit in festucam: arcere aquas. Vineas pãpinare. Et huic lex sua cũ pãpini quattuor digyto longitudĩe expleuerint. Pãpinat una opera iugeꝝ. Segetes iterare. Seritur uero diebus. xx Ab æqnoctio sartura nocere & uineæ & segeti existimatur. Et oues lauandi hoc idem tempus est. A uergiliarũ exortu significant Cæsari postridie arcturi occasus matutini. iii. idus maii. Fidiculæ exortus. xii. Chalen. iunii capella uespere occidens. Et in attica canis. xi. Chalen. Cæsari orionis gladius. occidere ĩcipit iii. nonas iunii. Cæsari & assyriæ aquila uesperi oritur. viii. idus. Arcturus matutino occidit italiæ. viii &. iiii. idus. Delphinis uesperi exoritur. xvii. chalen. iulii gladius orionis exoritur. Quod ĩ ægypto post quatriduum. xi. chalen. eiusdem orionis gladius Cæsari occidere incipit. viii. chalen. iulii uero longissima dies totius anni & nox breuissima solstitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pãpinantur: curaturq; ut uinea uetus semel fossa sit: bis nouella. Oues tundentur. Lupinum stercorandi causa uertitur. Terra proscinditur. Vitia ĩ pabulum secatur. Faba metitur: deinde concutitur.

De pratis & repatiõe prati: & cotib[9] & falcibus & descriptio frugũ & sydeꝝ. Ca. XXVIII

PRata circa chal. iunii. cædũtur: quoꝝ facillima agricolis cura: ac minimi ipẽdii: hæc de se postulat dici. Relinq debent in læto solo: uel humido: uel riguo eaq; aqua pluuia rigari uia publica. Vtilissimũ simul & hærbæ arare: deinde cratire: serere florẽ ex fœnilibus: atq; ex præsepibus fœno dilapsũ spgere: priusq cratiãt Nec primo ãno rigari: nec pasci ante secunda fœnisecia: nec hærbæ uellant: obtrituq; hebetent. Senescũt prata: restituiq; debẽt: faba in iis sata: uel rapis: uel milio. Mox in sequẽte anno frumento: rursusq; in prata tertio relinqui. Præterea quotiens secta sint sicilire: hoc est quæ fœnisecces prætereunt seccari: Est enim in primis inutile enasci hærbas sementaturas. Herba optima in prato trifolii: ꝓxima graminis: pessima mimmuli.

Siliqua ẽt dira ferendis:inuisa & equiselis ẽ:a similitudine equinæ setæ. Secandi tp̃s cũ
spica deflorescere cœperit:atq; roborari:secandũq; anteq̃ inarescat. Cato fœnum inquit
non seces:priusq̃ semen maturũ sit. Quidã pridie rigant ubi sunt rigua. Noctibus ro
scidis secari melius. Quædã partes italiæ post messem secant. Fuit hoc quoq; maioris i-
pendii apud priores creticis tantũ:transmarinisq; cotibus notis:nec nisi oleo falcis aciẽ
excitantibus. Igitur cornu ꝓpter oleum ad crus ligato fœniseca incedebat. Italia aqua
rias cotes dedit:limæ uice ĩperantes ferro. Sed aquaria ꝓtinus uirent. Faciliũ duo gene
ra. Italicũ breuius:ac uel inter uepres quoq; tractabile. Galliaꝝ latifunda maioris com
pendii:quippe medias cadunt hærbas:breuioresq; prætereunt. Itali fœnũ ex una dexte
ra manu secant. Iustum ẽ una opera iugerum ĩ die desecari:alligariq; mãipulos tria mi
lia.cc.quaternorũ pondo. Sectum uerti ad solẽ:nec nisi siccum construi oportet. Ni fu
erit hoc obseruatũ diligenter:exhalare matutino nebulã quãdam:metasq; mox sole ac-
cendi:& cõflagrari certum ẽ. Rursus rigari desecta oportet:ut secet̃ autumnale fœnũ:
quod uocant cordũ. Interãnæ in umbria quater anno secant̃ etiam non rigua. Ter ue
ro plerisq; in locis:& postea ĩ ipso pabulo nõ minus emolumenti ẽ:q̃ a fœno. Armento
rũ id cura:iumentorũq; ꝓgeneratio suum cuiq; consiliũ dabit. Optimũ maxime qua-
drigarũ quæstus. Solstitiũ peragi ĩ .viii. parte cãcri &.viii. kalen. iulii diximus. Magnus
hic anni cardo:magna res mundi. Ex hoc usq; ad brumã decrescunt dies:q creuerunt
sex mensibus. At sol ipse ad aq̃lonẽ scandẽs asper:ardua e mẽsus ab ea meta ĩcipit flecti:
& digredi ad austrũ:aucturus noctes aliis sex mẽsibus:ablaturusq; diei mẽsurã. Ex hoc
deinde cõuehendi rapiendiq; fructus alios atq; alios tp̃s:& præparandi se cõtra sæuam
ferãq; hyemẽ:dicebatq; hoc discrimen ĩdubitatis notis signasse naturã. Quã ob rẽ eas
manibus ipsis agricolarũ ingessit:uertiq; iussit ipsa die folia:& eẽ cõfecti syderis signũ.
Nec siluestrium tantũ arborũ remotarũq;:ne in saltus deuios montesq; eundum esset:
quærentibus signa. Nõ rursus ꝓximarũ urbanarumq;:& quæ topiario tantũ usu colũ
tur:quãq̃ & ĩ iis illa uisantur. Vertit oleæ ante pedes satæ. Vertit tiliæ ad mille usus pe
tendæ. Vertit populi albæ:ẽt uitibus nuptæ. Adhuc parũ est inquit:ulmum uite dota
tam habes. Et huius ueterinorum pabulo uersa folia stringis. Stringẽs autem deputas.
Aspice & tenebis sydus. Alia parte cælum respiciunt q̃ qua spectauere pridie. Salice oĩa
alligas. Humillima arborum ipse toto capite altior:& huius folia circumaguntur:qd
te rusticum quereris? Non stat ꝑ me quo minus cælum intelligas:& cælestia scias. Da
bo & auribus signum. Palumbium utiq; exaudi gẽitus. Transisse solstitium cantu ne
putes:nisi cum incubantem uideris palumbem. A solstitio usque ad fidiculæ occasũ.
vi. chalen. iulii Cæsari orion exoritur. Zona autem eius.iiii. nonas assyriæ. Aegypto ue
ro ꝓcyon matutino æstuosus:qd̃ sydus apud romanos nõ habet nomen:nisi canicu-
lam hanc uelimus intelligi:hoc est minorem canem. Sane ut in astris pingitur. Est
autem magno opere pertinens sicut mox docebimus.iii. nonas chaldæis corona occidit
matutĩo. Atticæ orion totus eo die exorit̃. Pridie idus iulii & ægyptiis orion desinit exo
riri.xvi. chale. augusti assyriæ procyon exorit̃. Deinde postridie fere ubiq; cõfessũ ĩter
oẽs sydus indicabis:quod canis ortum uocamus sole primam partem leonis ingresso.
Hoc fit post solstitium.xxiii. dies. Sentiunt id maria & terræ:multæ uero & feræ ut su-
is locis diximus. Neq; est ei minor ueneratio:q̃ descriptis in deos stellis. Accenditq; so-
lem:& magnam æstus optinet causam.xviii. chalen. augusti ægypto aquila occidit ma
tutino:etesiarũq; prodroni flatus incipiunt:quod Cæsar.x. chale. sentire italiã existima
uit. Aquila atticæ matutĩo occidit.iii. chalen. regia in pectore leonis stella matutĩo Cæ
sari ĩmergit̃.viii. idus augusti. Arcturus medius occidit.iii. idus fidicula occasu suo au
tũnũ ĩchoat uitiis adnotat. Sed & uera rõ id fieri ĩuenit.vi. idus eiusdẽ. In hoc tp̃ris ĩter
uallo res sũma uitiũ agit̃ dcretorio uuis sydere illo ꝗ cãicullã appellãus. Vñ carbũcula
re dicuntur ut quodam uredinis carbone exustæ:non comperantur huic malo grand

dinis procellæ:nec quæq; unq̃ annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala sũt illa. Carbunculus autem regionum latepatentium:nõ difficili remedio:nisi calumniari magis naturam rerum homines q̃ sibi prodesse mallent. Ferunt Democritum qui primus intellexit ostenditq; cum terris cæli societatem:spernentibus hanc curam .eius opulentissimis ciuibus prouisa olei caritate ex futuro uergiliarum ortu qua diximus ratione:ostendemusq; iam plenius.magna utilitate tunc propter spem oliuæ coemisse in toto tractu omne oleum:mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei sciebant in primis cordi esse. Atq; ut apparuit causa & ingens diuitiarũ cursus:restituisse mercedem anxiæ & auide dominorũ poenitentiæ:contentus ita probasse opes sibi (cum uellet) in facili fore. Hoc Sestius postea e romanis sapientiæ sectatoribus athenis fecit eadem ratione. Tanta litterarũ occasio est. Quas equidem miscebo agrestibus negotiis q̃ potero dilucide atq; perspicue. Pleriq; dixere rorem mustum sole agri frugibus rubiginis causam esse:& carbunculi uitibus. Quod ex parte falsum esse arbitror: omnemq; uredinem frigore tantum innoxio constare sole. Id manifestum fiet attendẽtibus. Nam primum omnium hoc non euenire nisi noctibus:& ante solis ardorem:deprehenditurq;:totumq; lunari ratione constat. quoniam talis iniuria non fit nisi interlunio:plena ue luna:hoc est præualente utroq; enim habitu plena est:ut sæpius diximus. Sed interlunio omne lumen quod a sole accipit cælo regerit. Differentia utriusq; habitus magna:sed manifesta. Namq; interlunio æstate calidissima est:hyeme calida. E contrario in plenilunio æstate gelidas facit noctes:hyeme tæpidas. Causa euidens. Sed alia redditur a Fabiano græcisq; auctoribus. Aestate enim interlunio necesse est ut cũ sole uobis proximo circulo currat:igne eius cominus recepto candens:eadem interlunio absit hyeme:quando abscedit & sol. Item plenilunio æstiuo procul abeat auersa soli. Hyeme autem ad nos per æstiuũ circulum accedat. Ergo per se roscida: quotiens alget:infinitũ quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autẽ duo genera cælestis iniuriæ meminisse debemus. Vnũ quod tempestates uocamus:in q̃bus grandines:procellæ:cæteraq; similia intelligunt̃. Quæ cũ acciderint uis maior appellatur. Hæc ab horridis syderibus exeunt:ut sæpius diximus ueluti arturo:orione: hædis. Alia sunt illa:quæ silẽte cælo serenisq; noctibus fiunt:nullo sentiente:nisi cum facta sunt. Publica hæc:& magnæ differentiæ a prioribus:aliis rubiginem:aliis uredinẽ: aliis carbunculũ appellantibus Omnibus uero sterilitatem:de his nũc dicemus:a nullo ante nos prædicta:priusq; causas reddemus.

De tempestatibus utriusq; tẽporis:& remediis sterilitatũ. Ca. XXIX.

q Væ sunt præter lunarẽ paucisq; cæli locis esse cõstat. Nãq; uergiliæ priuatĩ attinẽt ad fructus:ut quarũ exortu æstas incipiat:occasu hyems semestri spatio:ĩtra se messes uindemiasq;:& omniũ maturitatẽ cõplexæ. Est præterea ĩ cælo quocat̃ lacteus circulus etiã uisu facilis. Huius defluuio uelut ex ubere aliquo sata cũcta lactescũt:duorũ syderũ obseruatione aquilæ iu septemtrionali parte:& in austrina caniculæ. Cuius mẽtionem suo loco fecimus. ipse circulus fertur per sagitarium & geminos:solis centrum infra æquinoctialem circulum secans:commissuras eorum optinente hinc aquila:illinc canicula. Ideo effectus utriusque ad omnes frugiferas pertinet terras: Quoniam in iis tantum locis solis terræq; centra congruunt. Igitur horum syderum diebus si purus atq; mitis aer genitalem illuũ lacteũq; succũ trãsmiserit in terras læta adolescũt sata. Si luna qua dictũ ẽ rõe roscidũ frigus aspserit:admixta amaritudo:ut in lacte:puerperiũ necat. Modus in terris huius iniuriæ quã fecit ĩ quacũq; conuexitate comitatus utriusq; causæ. Et ideo non pariter ĩ toto orbe sentitur. ut nec dies Aquilam dixinus in italia exoriri ad. xiii. chalen. ianuarii. Nec patit̃ rõ naturæ quicq̃ ĩ satis ante eũ diẽ spei esse certæ. Si uero ĩterluniũ ĩcidat:omnes hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscorũ uita:atq; sine litteris. Nõ minus tamẽ ĩgenio

sa fuisse i illis obseruatione apparebit:q nuc ee roem. Tria naq; tepora fructibus metue bant: propter quod instituerunt ferias: diesq; festos: rubigalia: floralia: uinalia. Rubiga lia Numa costituit anno regni sui. xi. quae nunc agunt ad. vii. chalen. maii. Quoniam tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat sole tauri parte deci ma optinente: sicut tunc ferebat ratio. Sed uera causa est q post dies undeuigiti ab aeq noctio uerno: per id quatriduum: uaria gentiu obseruatione. in. iiii. chalen. maii canis occidit: sydus & per se uehemens: & cui praeoccidere caniculam necesse sit. Idem itaq; floralia. iiii. chalen. easdem instituerunt urbis ano qngentesimo sextodecimo ex oracu lis sybillae: ut omnia bene deflorescerent. Hunc die Varro determinat: sole tauri parte quartadecimam optinente. Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium: fruges & oia quae florebunt laedi necesse erit. Vinalia priora quae ante hos dies sunt. xi. chale. martii degustandis uinis instituta nihil ad fructus attinent. Nec quae adhuc diximus ad uites oleasq;: quonia earum conceptus exortu uergiliaru incipit ad. vi. idus maii: ut docuimus. Aliud hoc quadriduum e: quod neq; rore sordere uelint. Exhorrent enim frigidu sydus arcturi postridie occidens: & multo minus pleniluniu icidere. iiii. nonas iunii iterum aquila exorit uesperi: decretorio die florentibus oleis uitibusq; si plenilu nium in eu incidat. Equide & solstitium. viii. chalen. iunii in simili casu dixerim: & ca nis ortu post dies a solstitio. xxiii. Sed interlunio accidete: quonia uapore costat culpa aciniq; praecoquunt in callum. Rursus pleniluniu nocet ad. iiii. nonas iulii cu aegy pto canicula exorit. Vel certe. xvi. chalen. augusti cum italiae. Item. iiii. chalen. augusti cum aquila occidit: usq; in. x. chalen. eiusdem. Extra has causas sunt uinalia altera quae aguntur ad. xii. chalen. septembris. Et Varro a fidicula incipiente occidere mane deter minat q uult initium autuni esse. Et hunc die festum tempestatibus leniendis esse in stitutum. Nunc fidiculam occidere ad. vi. idus augusti seruatur. Intra haec constat cae lestis sterilitas. Neq; negauerim posse eam pmutari arbitrio legentiu: locoq; aestimantiu naturas. Sed a nobis ratione demonstratam esse satis e. Reliqua obseruatione cuiusq; constabunt. Alterutrum quide fore in causa: hoc est plenilunium: aut interluniu no erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturae succurrit. Ia primu hanc iniuriam oibus annis accidere non posse pp statos syderum cursus. Nec nisi pau cis noctibus anni. Idq; quando futurum sit facile nosci. Ac ne p oes menses timeretur earum quoq; lege diuisum. Aestate interlunia praeterq biduo secura esse. Hyeme pleni lunia. Nec nisi aestiuis breuissimisq; noctibus metui. Non diebus item ualere. Praeterea ta facile intelligi: ut formica minimu aial interlunio quiescat. Plenilunio et noctibus operet. Auem para oriente sirio ipso die non apparere: donec & occidat. E diuerso uirio rem pdire ipso solstitii die. Neutru uero. lunae statum noxiu esse: nec noctibus quide: nisi serenis: & omni aura quiescente: quonia neq; in nube: neq; in flatu cadunt rores. Sic quoq; non sine remedio: Sarmenta aut paleaq; aceruos & euulsas haerbas frutices per uineas camposq; cum timebis icendito. Fumus medebit. Hic e paleis & cetra nebu las auxiliat: ubi nebulae nocent. Quida tres cancros uiuos cremari iubent in arbustis ut carbuculi non noceat. Alii siluri carne leuiter uri a uento: & per tota uinea fumus dispergatur. Varro auctor est: q fidiculae occasu quod est initium autuni uua picta cosecretur inter uites minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum syriae rege scripsit. Si fictili nouo obserata obruatur rubeta rana in media segete non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli. Tertiam iterare. Vbi aestiua regio poscat: accumulare. Germinantia nisi in solo luxurioso fodienda non sunt. Seminaria purga ri sarculo. Messem hordeaceam facere. Aream ad messem creta praeparare Catonis sente tia amurca temperata Virgilii operosius. Maiore ex parte aequant tantum & fimo bu bulo dilutiore illinunt. Id satis ad pulueris remedium uidetur.

De messe & tritico & palea & frumento seruando. Ca. XXX

m

Eſſis ipſius rõ uaria: Galliaꝝ latifundus ualli prægrãdes dentibus in margĩe
infeſtis: duabus rotis per ſegetẽ impelluntur: iumẽto in contrarium iuncto
Ita directæ in uallũ cadunt ſpicæ. Spiculæ alibi media falce præciduntᷣ: atq;
inter duas mergites ſpica deſtrĩgitur. Alibi ab radice euelunt. Quod qui faciũt ꝑſcidi
ab ſe obiter agrũ interprætantᷣ: cũ extrahãt ſuccũ. Differentia hæc. Vbi ſtipula domo
contegũt: q̃longiſſimã ſeruant. Vbi fœni inopia eſt: ſtramẽto paleã quærũt. Panici cul
mo non tegũt. Milii culmũ fere in urunt. Hordei ſtipulã bubus gratiſſimã ſeruãt. Pa-
nicũ & miliũ pectine manuali ſigilatim legũt galliæ. Meſſis ipſa alibi tribulis ĩ area: ali
bi equoꝝ greſſibus exteritᷣ: alibi perticis flagellatᷣ. Triticũ quo ſerius metitur: copioſius
inuenitᷣ. Quo celerius uero eo ſpecioſius & robuſtius. Lex aptiſſima ante q̃ granũ in
dureſcat: & cũ iam traxerit colorẽ. Oraculũ uero biduo celerius meſſem facere: potius
q̃ triduo ſerius. Siliginis & tritici etiã rõ in area horreoq;. Far quia difficulter excutitur
cõuenit cũ palea ſua cõdi & ſtipula tantũ: & ariſt s liberatᷣ. Palea plures gentiũ ꝓ fœno
ut. intur. Melior ea quæ tenuior: minutiorq;: & pulueri ꝓpi r. Ideo optima e milio. Pro
xim hordeo: Peſſima ex tritico: præterq̃ iumẽtis opere laborãtibus. Culmũ ſaxoſis locis
cũ maruerit: baculo frangũt ſubſtratu aĩalium. Si palea deficit: & culmus teritᷣ. Ratio
hæc maturius defectus muria diu aſpgitᷣ. Dehinc in manipulos ſiccatus cõuoluitur:
atq; ita ꝓ fœno bubus datur. Sunt qui accendunt in aruo & ſtipulas magno Virgilii
præconio. Sũma aũt rõ: ut herbaꝝ ſemẽ exurãt. Ritus diuerſitatẽ magnitudo facit n eſ
ſium: & raritas opariorꝝ. Cõnexa ẽ ratio frumẽti ſeruãdi. Horrea operoſa: tripedali craſ-
ſitudine: pariete laterito exædificari iubrnt aliqui. Præterea ſupne ĩpleri: nec afflatus
admittere: aut feneſtras habere ullas. Alii ab exortu tantũ æſtiuo aut ſeptẽtrione: eaq;
ſine calce cõſtrui: quoniã ſit frumẽto inimiciſſima. Nã quæ de amurca præceperint ĩdi
cauimus. Alibi cõtra: ſuſpendunt granaria lignea columnis: & perflari undiq; malunt
atq; etiã a fundo. Ali omnino pendunt: & ab afflatu extenuari granum arbitrantur: &
ſi tegulis ſubiaceat: conferueſcere. Multi uentilare quoq; uetant. Gurgulionem enĩ nõ
deſcendere infra quattuor digitos: nec amplius periclitari. Columella & fauonium uẽ-
tum conferre frumento prædicit: quod miror equidem ſicciſſimum alioquin. Sũt qui
rubetam ranam in limine horrei pede eſt longioribus ſuſpenſam inuehere iubeant No
bis refferre plurimum tempeſtiuas condẽdi uidebitur. Nã ſi parũ toſtum atq; robuſtũ
collectũ ſit: aut calidũ cõditum: inimica ĩnaſci neceſſe ẽ. Diuturnitatis cauſæ plures
Aut ĩ ipſius grani corio: cũ ẽ numeroſius ut milio: aut ſucci piguediẽ: q ꝓ humore ſuf
ficit tantũ ut ſiſamæ: aut amaritudĩe ut lupino & cicerrulæ. In tritico maxĩe creſcunt
aĩalia: quoniã ſpiſſitate ſua cõcaleſcit: & furfure craſſo ueſtitᷣ. Tenuior hordeo palea exi
lis & legumini: ideo nõ generãt. Faba craſſioribꝰ tunicis opitᷣ. Ob hoc efferueſcit. Qui
dã ipſũ triticũ diuturnitatis gratia aſpgũt amurca mille modios quadrãtali. Alii calci-
dica aut careotica creta: aut etiam abſinthio. Eſt & olynt ac perinthi: euboeæ terra: quæ
corrũpi nõ ſinat. Nec fere cõdita ĩ ſpica læduntᷣ. Vtiliſſime tamẽ ſeruantᷣ ĩ ſcrobibus:
quos ſyrios uocãt ut ĩ cappadocia: & ĩ thracia: & hiſpania: africa. Ante omia ut ſicco ſo
lo fiãt curatᷣ. Mox ut palea ſuſternatᷣ. Præterea cũ ſpica ſua cõduntᷣ. Ita frumẽta ſi nul
lus ſpiritus penetret: certũ ẽ nihil maleficũ naſci. Varro auctor ẽ ſic cõditũ triticũ du-
rare ãnis qnquagitã: miliũ uero cẽtũ. Fabã & legumĩa ĩ oleariis cadis oblita cinere lõgo
tẽpore ſeruari. Idẽ fabã apyrrhi regis ætate ĩ quodã ſpecu ãbraciæ uſq; ad piraticũ Põ-
peii magni bellũ duraſſe ãnis circiter. cxx. Ciceri tãtũ nullæ beſtiolæ ĩ horreis ĩnaſcũtᷣ
Sũt q urceis cinere ſubſtratis & illitis acetũ habẽtibus leguminũ aceruos ſupingerant
ita nõ naſci maleſitia credẽtes. Alii q ĩ ſalſamẽrariis cadis gypſo illinãt: Alii q lentẽ ace
to laſerpitiato reſpgãt: ſiccatãque oleo inungãt: Sed breuiſſima obſeruatio quod uitiis
carere uelis: interlunio legere. Quare plurimũ refert: condere quis malit: an uendere:
Creſcente enim luna frumenta grandeſcunt:

De uindemia & autumni temporibus. Ca. XXXI

f Equitur ex diuisione tempoꝝ. Autũnus a fidiculæ occasu ad æqnoctium ac
deinde uergiliaꝝ occasum: initiũq; hyemis iis interuallis significatur. Pridie
idus augusti atticæ equus oriens. Vespera ægypto & Cæsari delphinus occi-
dens. xi. chaleñ. septẽbris Cæsari & assyriæ stella quæ uindemiator appellat̃ exoriri ma
ne icipit: uindemiæ maturitatẽ ꝓmittens. Eius argumentũ erunt acini colore mutati
Assyriæ. v. chaleñ. & sagita occidit: & etesiæ desinunt. Vindemiator ægypto nõ exorit̃.
Atticæ arcturus matutino: & sagita occidit mane. v. idus septembris Cæsari capella ori
tur uesperi: Arcturus uero medis pridie idus uehementissimo significatu terra mariq;
ꝑ dies qnq;. Ratio eius hæc tradit̃. Si delphino occidente hymbres fuerint: nõ futuros
ꝑ arcturum. Signũ orientis eius syderis seruetur hirundinum abitus: nãq; dep̃hense in
tereunt. xvi. chalen. octobris ægypto spica: quã tenet uirgo: exorit̃ matutino: etesiæque
desinunt. Hoc idem Cæsari. xiiii. chalen. xiii. assyriæ significant & xi. chalen. Cæsari cõ
missura piscium occidens. ipsũq; æqnoctii sydus. viii. chalen. octobris. Deinde cõsenti-
unt (quod est rarum) Philippus: Calippus: Dositheus: Parmenistus: Conõ: Criton: De
mocritus: Eudoxus: Ion. iiii. chalen. octobris capellã matutino exoriri. Et. iii. chalen.
hædos. vi. nonas octobris atticæ corona exort̃. Mane asiæ & Cæsari. v. chalen eniochus
occidit matutino. iii. chalen. Cæsari corona exoriri incipit. Et postridie occidunt abdi
ti uesperi. viii. idus octobris Cæsari fulgens in corona stella orit̃. Et. iii. idus uergiliæ ue
speri. Idibus corona tota. vi. chalen. nouẽbris suculæ uesperi exoriuntur. Pridie chalen.
Cæsari arcturus occidit: & suculæ exoriuntur cũ sole. iiii. nonas arcturus occidit uespe
ri. v. idus nouẽbris gladius orionis occidere incipit. Deinde tertio idus uergiliæ occi-
dunt. In his tempoꝝ interuallis opera rustica napos: raphanos serere qbus diebus dixi
mus. Vulgus agreste & rapam post ciconiæ discessum male seri putat. Nos omnino
post uulcanalia & præcocia cum panico. A fidiculæ autem occasu uiciam: fasiolos: pa
bulum. Et hoc silente luna seri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc est. Vnus
frondator quattuor frondarias fiscinas complere in die iustum habet. Si decrescente
luna præparetur non putrescit. Aridam colligi non oportet. Vindemiam antiqui nun
quam existimauere maturã ante æquinoctium. Iam passim rapi cerno. Quam ob rem
& huius tempora notis argumentisq; signentur. Leges ita se habent. Vuam calidã ne
legito: hoc est in eius siccitate. Ac nisi hymber interuenerit. Hanc ne legito rorulentã:
hoc est si ros nocturnus fuerit. Nec priusq̃ sole discutiatur. Vindemiare incipito: cum
ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex densitate iter
uallum non compleri apparuerit acinum non augeri. Acino plurimum refert: si con-
tingat crescente luna uindemiare. Pressura una culleos. xx. implere debet. Hic ẽ pes iu
stus. Ad totidem culleos & lacus. xx. iugeribus unum sufficit torculum. Premuntque
aliqui singulis. Vtilius binis: licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in iis re-
fert: non crassitudo. Spatiosa melius premunt. Antiqui funibus uitisque loreis ea
detrahebant: & nectibns intra cauos: inuenta gæcanica: mali rugis per cocleas bullan
tibus palis: affixa arbori stella: a palis arcas lapidum attollente se cum arbore: quod ma
xime probatur. Intra. xxii. hos annos inuentum paruis prælis. Et minori torculari
ædificio breuiore: & malo in medio decreto: tympana imposita uinaceis: superne toto
pondere urgere: & super præla construere congeriem. Hoc & poma colligendi tem-
pus & obseruatio: cum aliquod maturitate non tempestate deciderit. Hoc & fæces
exprimendi. Hoc & defurtum coquendi: silente luna noctu: aut si interdiu plena.
Cæteris diebus aut ante exortum lunæ: aut post occasum. Nec de nouella uite aut
palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despumandũ. Quia si ligno cõtin-
gat̃ uas adustũ ac fumosũ fieri putant. Iustũ uindemiæ tp̃s ab æqnoctio ad uergiliaꝝ
occasũ dies. xliiii. Ab eo die oraculũ occurrit: frigidũ picari ꝑ nihilo ducẽtiũ. Sed iam

& chalen.ianuarii defectu uasorum uindemiantes ludi. piscinisq; musta condi: aut uina effudi priora ut dubia reciperent. Hoc nō tā sæpe puētu nimio euenit: q̄ segnicia insi diantiū caritati ciuili. Sed æqui patris familias modus ē ānonæ cuiusq; āni utilitate. Id pæque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Itē uindemia facta oliuam esse rapiendā: & quæ ad oleum ptinēt: quæq; a uergiliarum occasu agi debent.

De lunari ratione. Ca. XXXII.

his quæ sunt necessaria adiicient̄ de luna uētisq; & præsagiis: ut sit tota sydera lis rō pfecta. Naq; Virgilius etiā i numeros lunæ quædā digerenda putauit: Democriti secutus ostētationē. Nos legū uilitas quæ i toto opere: i hac quoq; mouet pte. Omia quæ cædunt̄: carpunt̄: tundunt̄ inocētiꝰ decrescēte luna crescēte fiūt. Stercus nisi decrescēte luna ne tangito. Maxie aūt inter mēstrua dimidiaq; stercorato. Verres: iuuencos: arietes: hædos decrescēte luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arborum radices luna plena opit . Humidis locis iterlunio seri to: & circa iterluniū quatriduo. Vētilari quoq; frumēta: ac legumia: & cōdi circa extre mā lunā iubēt. Seminaria cū luna supra terrā sit fieri. Calcari musta cū luna sub terra. Itē materies cædi: quæq; alia locis suis diximus: neq; facilior ē obseruatio: ac iā dicta a nobis secūdo uolumie: sed quod itelligere uel rustici possint. Quotiēs ab occidente sole cernitur: prioribusq; noctis horis lucebit: crescēs erit. Et oculis dimidiata iudicabit̄. Cū uero occidēte sole orief̄ ex aduerso: ita ut pariter aspiciat̄: tūc erit pleniluniū. Quotiēs ab ortu solis orit̄: prioribusq; noctis horis detrahet lumē: & i diurnas extēdet: decrescēs erit. Iterumq; dimidia. In coitu uero quod iterluniū uocāt: cū appere desierit Supra terras āt erit: quādiu & sol: Interlunio & prima tota die secūda hora noctis uno distāte sicilico ac deide tertia usq; ad qntādecimā multiplicatis horarum iisdē portiōibus: qntadecia tota supra terras noctu erit: eadēq; sub terris tota die. xvi. ad primæ horæ nocturnæ dextātē sicilicū sub terra aget: easdēq; portiones horarum p singulos dies adiicit usq; ad iterluniū Et quātū primis ptibus noctis detraxerit: q̄ sub terris agat: tātūdē nouissimis ex die ad iiciet sup terrā. Alternis autē mensibus. xxx. implebitq; numeros. Alternis uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

De uētorum ratione. Ca. XXXIII.

uentorum paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu quocunq; libeat die: stātibus hora diei sexta: sic ut ortū eū a sinistro humero habeāt. Cōtra mediā faciē meri dies: a uertice septētrio erit: qui ita limes p agrū currit. cardo appellat̄. Circū agi deide melius est: ut umbrā suā qsq; cernat: alioqn post hoīem erit. Ergo pmutatis la teribus ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occasus: a sinistro: tunc erit hora sexta: cū minima umbra cōtra mediū fiat hoīem. Per huius mediā lōgitudinē duci sarculo sulcū: uel cinere lineā: uerbi gratia: pedū. xx. cōueniet: mediāq; mēsurā: hoc ē in. x. pede circūscribi circulo puo: qui uocet̄ umbilicus. Quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uētus septētrionalis. Illo tibi putator arborum plagæ ne spectēt: ne ue arbusta uineæ ue nisi i africa: cyrenis: ægypto. Illinc flāte ne arato: quæq; alia præcipimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedibus umbræ meridiē spectās: hæc uentū austrū dabit: quē a græcis notum diximus uocari. Illinc flatu uenīēte materiā uineamq; agricola ne tractes. Hu midus aut æstuosus italiæ est. Africæ quidem incendia cum serenitate affert. In hunc italiæ palmites spectent: sed non plagæ arborum uitium ue. Hunc oliueti metator uer giliarum quatriduo. Hunc caueat insitor calamis: gemmisq; inoculator. De ipsa regio nis eius ora præmonuisse conueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adesse senties pastor: æstate contrahente se umbra pecudem a sole in opaca cogito. Cum æstate pasces in occidentem specta ante meridiem post meridiem in oriē tem. Aliter noxium: sicut hyeme & uere in rorulentum duceres Nec contra septentrio nem paeuris supradictum. Clodunt ita: lippiunt ue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas cōcipi uoles: in hunc uentum spectantes iniri cogito.

d Iximus ut in media linea designaret umbilicus. Per hunc mediũ transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialẽ. Et limes qui ita secabit agrum decumanus uocabitur. Ducant deinde aliæ duæ lineæ inde his obliquæ: ita ut a septẽtrionis dextera leuaq; ad austri dextram leuaq; descẽdat. Oẽs per eundem currant umbilicum. Oẽs inter se pares sint. Omnium interualla pa-ria. Quæ ratio semel in quoq; agro ineunda erit: uel sæpius: si libeat: ita uite ligno faci-enda: regulis paribus in tympanum exiguũ: sed circinatum adactis. Ratione qua do-ceo occurrendum ingeniis quoq; ĩperitorum est. Meridiem excuti placet: quoniã semp est idem. Sol aũt quottidie ex alio cæli momento q̃ pridie oritur. Ne quis forte ad exortũ capiendã putet lineam. Ita cæli exacta parte quod fuerit lineæ caput septẽtrioni: proxi-mum: a parte exortiua solstitialẽ habebit exortum: hoc ẽ longissimi diei: uentumq; aq-lonem: boream a græcis dictum. In hunc ponito arbores uitesq;. Sed hoc flante ne ara-to. Frugem ne serito. Semen ne iacito. Præstringit eni atq; præcellit hic radices arboꝝ quas positurus afferes. Præmonitus esto. Alia robustis ꝓsunt: alia infantibus. Nec sum oblitus ĩ hac parte uentũ a græcis poni: quẽ cæciã uocant. Sed idẽ Aristotiles uir ĩ mẽ-sæ subtilitatis qui ipsũ fecit rationẽ cõuexitatis mundi reddit: quia cẽtrarius aqlo afri-co flat. Nec tñ eum toto anno in prædictis timẽt agricola. Mollit sydera æstate media: mutatq; nomen: & etesias uocat. Ergo cum frigidum senties caueto. Ac quacũq; aqui-lo prædicitur: tanto pniciosior septẽtrio est. In hunc aliæ: græciæ: hispaniæ: maritimæ: italiæ: cãpaniæ apuliæ: arbusta uineæq; spectant. Qui mares concipi uoles: in hũc pa-scito: ut sic in eundẽ ineant. Ex aduerso aquilonis ab occasu brumali africus: quẽ græ-ci lyba uocant. In hunc a coitu cũ se pecus circũegerit: fœminas conceptas esse scito. Tertia a septẽtrione linea quã per latitudinẽ umbræ duximus & decumanã uocamus exortũ habebit æquinoctialẽ: uentumq; subsolanũ a græcis apeliorem dictũ. In hũc sa-lubribus locis uillæ uineæq; spectent. Ipse leniter pluuius: tñ est siccior fauonio. Ex ad-uerso eius ab æquinoctiali occasu zephyrus a græcis nominatur. In hunc spectare oliue-ta Cato iussit. Hic uer incohat: aperitq; terras tenui frigore saluber Hic uites putãdi: fru-gesq; curandi: arbores serendi: poma inserendi: oleas tractandi ius dabit: afflatuq; nu-tricũ exercebit. Quarta a septentrione linea: eadem austro ab exortiua parte proxima brumalem habebit exortum uentumq; uulturnũ: eurum a græcis dictũ: sicciorẽ & ip-sum tepidioremq;. In hunc apiaria & uineæ italiæ galliarumq; spectare debent. Ex ad-uerso uulturni flabit chorus: ab occasu solstitiali & occidẽtali latere septẽtrionis: a græ-cis dictus argestes. ex frigidissimis & ipse. sicut omnes qui a septentrionis parte spirãt. Hic & grandines infert: cauendus & ipse non secus ac septẽtrio. Vulturnus si a serena celi parte: cœperit flare non durabit in noctem. At ubi subsolanus in maiorem partem noctis extenditur: quisquis erit uentus: si feruidus sentiet: pluribus diebus permane-bit. Aquilonem prænuntiat terra siccescens: sed rorescens repente: austrum immiscet humescens in rore occulto.

Prognostica tempestatum. Ca. XXXV

e T enim prædicta ratione uentorum ne sæpius. Eadem dicantur transire conuenit ad reliqua tempestatum præsagia: quoniam & hoc placuisse Vir-gilio magnopere uideo. Si quidem in ipsam messem sæpe occurrere prœ-lia uentorum damnosa imperitis refert. Tradunt enim eundem Democritum metente fratre eius Demaso ardentissimo æstu orasse ut reliquæ segeti parceret: raperetque de-secta sub tectum: paucis mox horis sæuo hymbre uaticinatione approbata. Quinimo & harundinem non nisi impendente pluuia seri iubent: & fruges insecuturo hymbre Quam ob rem & hæc breuiter contigemus scrutati maxime ptinentia. Primũq; a sole capiemus præsagia. Purus oriẽs atq; nõ feruens serenũ diẽ nũtiat. At hybernã pallidus

liber xviii

grandinem. Si & occidit pridie serenus: & orit: tanto certior fides serenitatis. Cōcauus oriens pluuias prædicit. Item uentos: cum āte exorientem eū nubes rubescūt. Quod si & nigræ rubentibus interuenerint: & pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent: coire pluuias. Si circa occidentem rubescunt nubes. serenitatem futuræ diei spondent. Si in exortu spargentur: partim ad austrum: partim ad aquilonem: pura circa eū serenitas sit licet. pluuiam tamen uentosq; significabunt. Si in exortu aut in occasu cō tracti cernentur radii hymbrem. Si in occasu eius pluet: aut radii in se nubem trahent asperam in proximum diem significabunt tempestatem. Cū oriente radii non illustres eminebunt: q̄uis circūdati nube non sint: pluuiam portendent. Si ante exortum nubes globabuntur: hyemem asperam denuntiabunt. Si ab exortu repellentur: & ad occasum abibunt: serenitatem. Si nubes solē circūcludent: quāto minus luminis relinquēt tanto turbidior tempestas erit. Si uero etiam duplex orbis fuerit eo atrocior. Quod si in exortu fiet ita ut rubescant nubes: maxima ostendetur tempestas. Si non abibunt: sed incūbent. a quocūq; uento fuerint: eum portendent. Si a meridie: & hybrem. Si oriens cingetur orbe: ex qua parte is se aperit: expectetur uētus. Si totus defluxerit: æqualiter serenitatē dabit. Si in exortu longe radios per nubes porriget: & mediis erit inanis pluuiam significabit. Si ante ortum radii se ostendent: aquam & uentum. Si circa occidentem candidus circulus erit: noctis leuem tempestatem. Si nebula: uehementiorem. Si candente sole: uentum. Si ater circulus fuerit: ex qua regione is eruperit: uentū magnum. Proxima sunt iure lunæ præsagia. Quartam eam maxime obseruat ægyptus. Si splendens exorta puro nitore fulserit: serenitatem. Si rubicunda: uentos Si nigra pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtusa pluuiam. Erecta & infesta uentos semper significant. Quarta tamen maxime. Cornu eius septemtrionale acuminatū atq; rigidum illum præsagit uentum. Inferius austrum. Vtraq; recta noctē uentosam. Si quartū orbis rutilus cinget: uentos & hymbres præmonebit. Apud Varronem ita ē Si quarto die luna erit directa: magnam tempestatem in mari præsagiet: nisi coronam circa se habebit: & eam sinceram: quoniam illo modo non ante plenam lunam hyemādum ostendit. Si plenilunio per dimidium pura erit: dies serenos significabit. Si rutila uentos. Nigrescens hymbres. Si caligo orbis nubem incluserit: uent s qua se ruperint Si gemini orbes cinxerint: maiorem tempestatem. Et magis si tres erunt: aut nigri: aut interrupti atq; distracti. Nascens luna si cornu superiore obatro surget: pluuias decrescēs dabit. si inferiore āte pleniluniū. si i media nigricia illa fuerit hymbrē i plenilunio Si plena circa se habebit orbē: ex qua p te is maxie splendebit: ex ea uentum ostendet. si in ortum cornua crassiora fuerint: horridam tempestatem. si āte quartam non apparuerit uento fauonio flante: hyemalis toto mense erit. si. xvi. uehementius flāmea apparuerit: asperas tempestates præsagiet. sunt & ipsius lunæ octo articuli: quotiens in angulos solis incidit: plerisq; inter eos tantum obseruantibus præsagia eius: hoc est. iii. vii xi. xv. xix. xxiii. xxvii. & interlunium: Tertio loco stellaꝝ obseruationē esse oportet. Discurrere eæ uidentur interdum: uentiq; protinus sequuntur. In quaꝝ parte ita præsagauere. Cælum cum æqualiter totum erit splendidum articulis tempoꝝ quos proposuimus: autūnum serenum præsagabunt & frigidum. si uer & æstas nō sine riguo aliquo transierint: autūnum serenum & densum minusq; uentosum facient. Autūni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repentes stellaꝝ fulgor obrumbatur: uti neq; nubilo neq; caligine fluitans: graues denuntiantur tempestates. si uolitare plures stellæ uidebuntur: quo feruntur albescentes uentos ex iis partibus nuntiant. At si circa puræ stabuut: certos. si id in partibus pluribus fiet: inconstantes uentos effundent. Si stellarum errantium aliquam orbes incluserint: hymbres. Sunt in signo cancri duæ stellæ paruæ aselli appellatæ: exiguum inter illas spatium obtinente nubecula: quam præsepia appellāt. Hæc cū cælo sereno apparere desierit: atrox heyems seqtur. Si

Rouge soir et blanc matin est la joye du pelerin

presagia lune

presagia stellaꝝ

alterã earum aquiloniã caligo abstulerit:auster sæuit. Si austrinam:aqlo. Arquus cum sunt duplices:pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatẽ non perinde certã. Circuli noui circa sydera aliqua:pluuiã. Cũ æstate uehementius tonuerit q̃ fulserit: uentos ea parte denuntiat. E contra si minus tonuerit:hymbrem. Cũ sereno cælo fulget: pluuiæ erũt & tonitrua:& hyemabit. Atrocissime aũt cũ ex omnibus quattuor ꝑtibus cæli fulgurabit. Cũ ab aquilone tantũ in posterum diem aquã portendit. Cũ a septentrione uentum. Cũ ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit:uẽtum & hymbrẽ. ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uentũ significant:hymbrẽ meridiana. Nubes cũ sereno cælo feruntur:a quacũq; parte id fiet:expectentur uenti. Si eodẽ loco globabuntur:appropinquãte sole discutient̃. Et hoc si ab aquilone fiat:uentos:si ab austro:hymbres portendent. Sole occidente si ex utraq; parte eius cælũ patet: tempestatem significabunt. Vehementius arræ ab oriente in noctem aquam minant̃. Ab occidente in posterum diẽ. Si nubes ut uellera lanæ spargentur multæ ab oriente aquã in triduum præsagient. Cum in cacuminibus montium nubes cõsident. hyemabit. Si cacumina pura fient:disserenabit. Nube grauida candicante quod uocant tẽpestatẽ albã grando ĩminebit. Cælo q̃uis sereno nubecula q̃uis parua uentũ ꝓcellosũ dabit. Nebulæ e montibus descendentes aut cælo cadentes uel in uallibus sedentes serenitatẽ ꝓmittunt. Ab his terreni ignes ꝓxime significant. Pallidi nãq; murmurãtes tẽpestatũ nuntii sentiuntur. Pluuiæ ẽt si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flãma uentũ. Et lumina cum præ se flãmas elidunt:aut uix accenduntur. Item cũ in eo pendentes coaceruant̃ sintillæ:uel cũ tollentibus ollas carbo adhærescit:aut cũ cõtentus ignis e se fauillam discutit:sintillam ue emittit. uel cũ cinis in foco concrescit:& cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarũ significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit:& murmurauerint intra se:uentũ prædicit. Si idẽtidemq;:& hymem & hymbrem Littoris ripæq; si resonabunt tranquilla:asperã tempestatem. Itẽ maris ipsius tranqllus sonitus. spumæ ue dispsæ aut aquæ bullantes. Pulmones marini ĩ pelago plurimum dierũ hyemẽ portendunt. Sæpe & silentio intumescit:flatuq; altius solito iam ĩtra se eẽ uentos fatetur. Equidẽ & montiũ sonitus nemorũq; mugitus p̃dicunt. Et sine aura q̃ sentiatur folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans. Aquisq; pluma ĩnatans. Atque ẽt in campis tempestatẽ uenturam præcedẽs suus fragor:& cæli quidẽ murmur nõ dubiã habet significationem. Præsagiunt & animalia. Delphini tranqllo mari lasciuientes flatũ ex qua ueniunt parte. Itẽ spargentes aquã. Item turbantes tranquillitatẽ. Loligo uolitans. Cõchæ adhærescentes:Echini affligentes sese:aut harena saburrantes tempestatis signa sunt. Ranæ quoq; ultra solitũ uocales. Et fulicæ matutino clãgore Itẽ mergi anatesq; pẽnas rostro purgantes uentũ. Cæteræq; aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes. Grues silẽtio ꝑ sublime uolantes serenitatẽ. Sic noctua ĩ hymbre garula:aut sereno tẽpestatẽ. Corui q; singulatu quodã latrantes:seq; cõcutientes si cõtinuabũt:uentos. Si uero carpti uocẽ resorbebunt:uentosũ hymbrẽ. Gracculi sero a pabulis recedẽtes hyemẽ. Et albæ aues cũ cõgregabunt̃. Et cũ terrestres uolucres cõtra aquã clãgores dabũt ꝑfundentes sese: sed maxĩe cornix. Hirundo tã iuxta aquã uolitans ut pẽna sepe ꝑcutiat. Quæq; ĩ arboribus habitant fugitantes in nidis suis. Et anseres cõtinuo clangore ĩtempestiui. Ardea ĩ mediis harenis tristis. Nec mirũ aquaticas aut in totũ uolucres p̃sagia aeris sentire. Pecora exultantia & ĩdecora lasciuia ludentia eandẽ significationẽ habent. Et boues æclũ olfactantes:seq; lambentes contra pilũ. Turpesq; porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. Segniterq; & contra industriam suam formicæ absconditæ cõcursantes aut ꝑgerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifoliũ quoq; inhorrescere & folia contra tempestatem subrigere certũ est. Necnon & in cõuiuiis mensisq; nostris uasa q̃bus esculentum addit̃:sudorem repositoriis linquentia diras tempestates prænuntiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XVIIII.IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.

PROHEMIVM:

YDERVM QVOQVE tempestatũ quæ ratio uel impĩtis faciliatq; ĩdubitato mõ mõstrata ẽ. Vere qa ĩtelligẽtibus nõ minus cõferũt rura depræhẽdendo cælo q̃ syderalis sciẽtia. Agro colẽdo ꝓxima multi hortorꝫ curã fecere. Nobis nõ protinus trãsire ad ista tẽpestiuũ uidet᷑. Miramurq; quo'dã sciẽt æ gratia eruditionis suæ gloriã ex his petẽtes tã multa præterisse nulla mẽtione habita tot rerꝫ sponte cura ue prouenientiũ: præsertim cũ plerisq; earꝫ præcio usuq; uitæ maior etiã q̃ frugibus phibeat᷑ auctoritas. Atq; ut a cõfessis ordinamur utilitatibus: quæq; nõ solũ terras omnes: uerꝫ etiã maria repleuere: seritur: ac dici neq; inter fruges neq; inter hortẽsia potest linũ. Sed in qua nõ occurrere uitæ parte? Quod ue miraculũ maius? Hærbã esse quæ admoueat ægyptũ italiæ: in tantũ ut Galerius a freto siciliæ alexãdriã .eptima die puenerit: Babillus sexta: ambo præfecti. Aestate uero ꝓxima Valerius Marianus ex prætoriis senatoribus a puteolis nono die lenissimo flatu. Herbã esse quæ gadis Herculis colũnas septimo die hostiã afferat: & citeriorẽ hispaniã quarto: ꝓuintiã narbonẽsem tertio: africã altero. Quod etiã mollissimo flatu cõtingit. C. Flacco legato Vibii Crispi pro cõsulis. Audax uita: scelerꝫ plena: aliquid seri ut uẽt s procellasq; recipiat. Et parꝫ esse fluctibus solis uegi. Iam uero nec uela satis esse maiora nauigiis. Sed q̃uis amplitudini antẽnarꝫ singulæ arbores sufficiant: sup eas tamen addi uelorꝫ alia uela. Præterq; alia in proris & alia in puppibus pandi: ac tot modis prouocari mortẽ. Deniq; tam paruo semine nasci quod orbẽ terrarꝫ ultro citroq; portet: tã gracili auena: tã nõ alte a terra tolli: neq; id uiribus suis necti: sed passũ tusumq; & in molliciẽ lãnæ coactũ iniuria naturæ: ac sũma audacia: & quo puenire nulla execratio sufficit cõtra iuentorẽ dictũ suo loco a nobis: cui satis nõ fuit hominẽ in terra mori: nisi periret & insepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauẽdos frugũ causa uictusq; præmonebamus. Ecce seritur hominis manu: metitur eiusdẽ hominis igenio quod uentos ĩ mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas: nihil gignit᷑ facilius. Vt sentiaus nolẽte id fieri natura: urit agrũ : deterioremq; ipsum facit.

De lini satione: & generibus eius: & quomõ pficiat᷑: & de mappis & lino nõ ardẽte: & quãdo primũ ĩ theatris uella. Ca. I.

Erit᷑ sabulosis locis maxiẽ: unoq; sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate uelit᷑: & hãc quoq; terræ iniuriã facit. Ignoscat tamẽ aliqs ægypto serẽti: ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ cẽsent᷑ hoc reditu? Montẽsq; mari oppositos eẽ nõ ẽ satis: & a latere oceani obstare ipsũ quod uocãt inane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimiq; hoium existimati morini: imo uero galliæ uniuersæ uela texũt. Iã qdẽ & trãsrhenani hostes. Nec pulchriorẽ aliã uestẽ eorꝫ fœminæ nouere. Qua ãmonitiõe succurrit q̃ M. Varro tradit in Serranorꝫ familia gẽtilitiũ esse fœminas linea ueste nõ uti: In germania aũt defossi & sub terra id opus agũt. Similiter ĩ italia a ratione alia. Nã inter padũ ticinũq; ãnes subiacẽt abiterna. in europa lino palma secũda. ĩ uicino eni halionis capessũt retouina. Et in æmilia uia fauẽtina candore. Halionis semp crudis fauẽtina præferũtur. Retouinis tenuitas sũma dẽsitasq;. Cãdor æque ut fauẽtini: sed lanugo nulla. Quod apud alios gratiã: apud a'ios offẽsionẽ habet Neruositas filio æqualior pene q̃ coroneis: tinnitusq; cũ dẽte libeat expiri. ideo duplex

q̃ ceteris precium .Et hiſpania citerior habet ſplendorẽ lini præcipuũ torrentis: in quo
politur natura: qui abluit terraconẽ. Et tẽuitas mira ibi primum carbaſis reptis. Nam
dudũ ex eadem hiſpania zoelicum uenit in italiam plagis util ſſimũ. Ciuitas ea galla
ciæ & oceano ꝓpinqua. Eſt ſua gloria & cumano in campania ad piſciũ & halitũ cap
turã. Eadẽ & plagis materia. Neq; enĩ minores cunctis animalibus inſidias: q̃ nobiſmet
ipſis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ cõcidunt apros: & hæ caſſes ue aſperi ferri aci
em cõuincunt. Vidimuſq; iã tantæ tenuitatis: ut annulũ hominis cũ epidromibus trã
ſirent: uno portante multitudinẽ qua ſaltus cingerent̃. Nec id maxime miꝝ: ſed ſingu
la earũ ſtamina centeno ꝗnquageno filo cõſtare: ſicut paulo ante Iulio Lupo qui in ꝑ
fectura ægypti obiit. Mirent̃ hoc ignorantes in ægypti quondã regis quẽ amaſyn uo
cant: thorace in rhodioꝝ inſula oſtendi in templo Mineruæ. ccclxv. filis ſingula fila cõ
ſtare. Quod exemplũ per ſe expertum nup romæ ꝓdidit Mutianus ter conſul: paruaſ
que iam reliquias eius ſupereſſe: hac experimentũ iniuria. Italia ex pelignis etiãnum li
nis honorẽ habet: ſed fullonũ tantum in uſu. Nullũ eſt candidius lenæ ue ſimilius: ſi
cut in culcitris præcipuã gloriam cadurci. optinent. Galliaꝝ hoc ad tormenta pariter
inuentũ. Italiæ quidẽ mos ẽt nunc durat in appellatione ſtramenti. Aegypto lino mi
nimũ firmitatis: plurimũ lucri. Quattuor ibi genera. tainiciũ: ac peluſiacũ: buticũ: tẽ
tiriticũ: cũ regionum noibus in ꝗbus naſcunt̃. Supior pars ægypti in arabia uergens
gignit fruticem quẽ aliqui goſſipion uocant. Plures xylon: & ideo lina inde facta xyli
na. Paruulus eſt: ſimilemq; barbatæ nucis defert fructũ. Cuius in exteriore bombice la
nugo netur. Nec ulla ſunt eis in candore mollicia ue præferenda. Veſtes inde ſacerdo
tibus ægypti gratiſſimæ. Quartũ genus orthominũ appellant. Fit e paluſtri uelut ha
rundine dumtaxat pãnicula eius. Aſia geniſta facit lina ad retia præcipua: in piſcando
durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in ar
boribus ut diximus geniſtis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligit̃:
intumeſcente ſemine: aut colore flaueſcente. Tunc euulſum & in faſciculos manuales
colligatũ ſiccatur in ſole pendens cõuerſis ſupne radicibus uno die: mox ꝗnq; aliis in
contrariũ inter ſe uerſis faſcium cacuminibus ut ſemen in mediũ cadat. Inter medica
mina huic uis: & in quodã ruſtico ac prædulci italiæ tranſpadanæ cibo: ſed iam pridẽ
ſacroꝝ tantum gratia. Deinde poſt meſſem triticeã uirgæ ipſæ mergunt̃ in aquam ſo
libus tepefactũ: pondere aliquo depreſſæ. Nulli eni leuitas maior. Maceratas indicio ẽ
membrana laxatior. Iterũq; uniuerſæ ut prius ſole ſiccantur. Mox arefactæ in ſaxo tũ
duntur ſtupario malleo. Quod ꝓximum cortici fuit ſtuppa appellatur: deterioris lini:
lucernarũ fere luminibus aptior. Et ipſa tñ pectitur ferreis ahenis: donec ois membrana
decorticetur. Medullæ numeroſior diſtinctio candore: mollicia. Linũq; uere & uiris de
corũ eſt. Cortices quoq; decuſſi clibanis & furnis præbent uſum. Ars depectendi dige
rendiq;. Iuſtũ eſt e ꝗnquagenis faſcium libris ꝗnas denas carminari. Iterũ deinde ĩ filo
politur illiſum crebro ĩ ſilice ex aqua. Tectũq; rurſus tunditur clauis: ſemper iniuria
melius. Inuentum iam ẽ etiam quod ignibus non abſumeret̃. Vinũ id uocant: arden
teſq; in focis conuiuioꝝ ex eo uidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendeſcẽtes igni ma
gis q̃ poſſent aquis. Regũ inde funebres tunicæ corporis fauillã ab reliquo ſepant cine
re. Naſcitur in deſertis aduſtiſq; ſole indiæ: ubi non cadunt hymbres: inter diras ſerpẽ
tes: aſſueſcitq; uiuere ardendo. Rarũ inuentu: difficile textu ꝓpter breuitatem. Ruffus
de cætero colos ſplendeſcit igni. Cũ inuentũ eſt æquat precia excellentium margarita
rum. Vocatur autem a græcis aſſueſtinum ex argumento naturæ. Anaxilaus auctor
eſt: lintheo eo circũdatam arborem ſurdis ictibus & qui nõ exaudiant̃ cædi. Ergo hu
ic lino principatus in toto orbe. Proximus byſſino: mulierũ maxime deliciis circa elim
in achaia genito: quaternis denariis ſtipula eius ꝑmutata quõdam ut auri. Reptaque
lintheoꝝ lanugo e uillis nauiũ maritimarum maxime in magno uſu medicinæ eſt; &

cinis ſpodii uim habet.Eſt & inter papauera genus quoddam:quo candorem linthea præcipuum trahunt.Tentatum eſt tingi linum quoqꝫ:& ueſtium īſaniam accipere: in Alexandri magni primum claſſibus indo amne nauigantis:cum duces eius ac præfecti in certamine quodam uariaſſent inſignia nauium.Stupueruntqꝫ littora flatu uerſicoloria ſplendente. Velo purpuro ad accium cū M.Antonio Cleopatra uenit:eodēqꝫ effugit.Hoc fuit imperatoriæ nauis inſigne.Poſtea in theatris tantū umbram fecere. Quod primus oīum inuenit.Q.Catulus cū capitoliū dedicaret. Carbaſina deīde uela primus ī theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinter appolinaribus ludis.Mox Cæſar dictator totum foꝝ romanū ītexit.Viamqꝫ ſacrā ab domo ſua ad cliuū uſqꝫ in capitoliū quod munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradūt.Deide & ſine ludis marcellus Octauia ſorore Auguſti genitus in ædilitate ſua auunculo.xi.cōſule chalen. auguſti uelis foꝝ umbrauit:ut ſalubrius litigantes conſiſterent. Quantū mutatis moribus. Catonis Cēſorii ꝗ ſternendū q̄ꝫ in foꝝ muricibus cenſuerat. Vela nup colore cæli ſtellata per rudentes terræ etiā in amphitheatris principis Neronis rubent ī cauis ædium.& muſcū ac ſolem defendunt.Cætero māſit candori ꝑtinax gratia.Honor ēt & troiano bello.Cur enim nō & prœliis īterſit ut naufragiis?Thoracibus lineis paucos tamē pugnaſſe teſtis eſt Homerus:Hinc fuiſſe & nauiū armamenta apud eundē īterprætati ſunt eruditiores q̄oniā cum ſparta dixit ſignificauerit ſata.

De ſparti natura.& quando primū uſus eius:&quomodo ꝑficiat̄ & quæ ſine radice naſcant̄:& uiuāt. Ca. II

S Parti quidem uſus multa poſt ſæcula cœptus eſt.Nec āte pœnoꝝ arma: quæ primū hiſpaniæ intulerūt.Hærba & hæc ſpōte naſcens:& quæ nō queat ſeri iuncuſqꝫ ꝓprie aridi ſoli uni terræ dato uitio.Nāqꝫ id malum telluris ē: nec aliud ibi ſeri aut naſci pōt.In africa exiguū & inutile gignit̄.chartaginēſis hiſpaniæ citerioris portio.Nec hæc tota:ſed quatinus perit montes quoqꝫ ſparto opit.Hinc ſtrata ruſticis:eoꝝ hinc ignes faceſqꝫ.Hinc calceamina & paſtoꝝ ueſtis:animalibus noxium præterꝗ cacuminum teneritate.Ad reliquos uſus laborioſe euellit̄.Ocreatis cruribus manibuſqꝫ tectis manicis conuolutū oſſeis ligneis ue conamētis.Nunc iam in hyemē uix.Facillime tamen ab idibus maiis in iunias hoc maturitatis tempus.Vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo tertio reſolutū.Spargit̄ in ſole ſiccat̄qꝫ:& rurſus in faſcibus redit ſub tecta.Poſtea maceratur aqua marina optime ſed & dulci ſi marina deſit.Siccatumqꝫ ſole iteꝝ rigatur:ſi repente urgeat deſideriū:perfuſum calida in ſolio:ac ſiccatum ſtans cōpendium opere fatet̄.Hoc aūt tunditur:ut fiat utile præcipue ī aqs: mariqꝫ inuictū.In ſicco præferunt e canabi funes.Et ſpartū alitur etiā diuerſū:ueluti natalium ſit impenſa.Eſt quidē eius natura interpolis.Rurſuſqꝫ ꝗ libeat uetuſtū nouo miſcetur.Veꝝtamen cōplectetur animo:qui uolet miraculum æſtimare:quanto ſit ī uſu omnibus terris nauiū armamentis:machinis ædificationū:aliiſqꝫ deſideriis uitæ. Ad hos omnes uſus quæ ſufficiant minus.xxx.paſſuū in latitudinē.A littore carthaginis nouæ minuſqꝫ in longitudine eſſe reperient̄.Longius enim uehi impendia ꝓhibent.Iunco græcos ad funes uſos nomini credamus:quo herbā eam appellant.Poſtea Palmaꝝ foliis phyllyraqꝫ manifeſtū eſt. Et inde tranſlatū a pœnis ſparti uſū ꝓꝗ ſimile eſt ueri.Theophraſtus auctor eſt eſſe bulbi genus circa ripas amniū naſcens: cuius inter ſummū corticem eamqꝫ partē qua ueſcuntur eſſe laneā naturā:ex qua mapalia ueſteſqꝫ quondā conficiebant̄.Sed neqꝫ regionē in qua id fiat: neqꝫ qcꝗ diligentius: præterꝗ eriophoron id appellari in exēplaribus quæ equidem inuenerim tradit. Neqꝫ omnino ullā mentionē habet bulbi geneꝝ circa ripas amniū naſcentis:cuius inter ſummum corticē eamqꝫ partē qua ueſcunt̄ ſemper habet ſpartū.Cuncta cura magna perſecutus.cccexc.ānis ante nos:ut alio iam loco diximus. Quo apparet poſt id tēporis ſpatiū ī uſū ueniſſe ſpartū.Et quoniā a miraculis reꝝ cœpimus:ſequemur eoꝝ ordinē

in quibus uel maximũ est aliquid nasci:aut uiuere sine ulla radice.Tubera uocantur hæc undiq; terra circundata:nullisq; fibris nixa aut saltẽ capillamentis:nec utiq; extuberante loco in quo gignunt:aut rimã agente.Neq; ipsa terræ cohærent.Cortice etiam includunt :ut plane nec terrã eẽ possumus dicere:neq; aliud q̃ terræ callũ.Siccis hæc fere & sabulosis locis frutetosisq; nascunt.Excedunt sæpe magnitudinẽ mali cotoneiꝰ: et librali pondere.Duo eoꝝ genera:harenosa dẽtibus inimica:& altera sincera.Distigũtur & colore ruffo nigroq;:& intus candido.Laudatissima quæ africæ crescunt.An ne ultimum id terræ?Neq; eni aliud intelligi põt:malum ne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum est.Et uiuat ne:an non haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi eni ratio cõmunis est iis cũ ligno.Lartio licinio prætorio uiro iura reddẽte in hispania carthagine paucis his annis scimus accidisse mordenti tuber:ut deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret.Quo manifestũ erit terræ naturam i se globari.Quod certum est ex iis quæ nascuntur:& seri non possunt.

De mysi:& tuberibꝰ:de fũgis pezicis:laserpitio:& magyderi & rubia & radicula:Ca.III.

Simile ẽ quod in cyrenaica ꝓuintia uocant mysi:præcipuũ suauitate : odore: ac sapore:sed carnosius.Et quod in thracia ceraunium . De tuberibus hæc traduntur peculiariter.Cũ fuerint hymbres autũnales ac tonitrua crebra : tunc nasci:& maxime e tonitribus:nec ultra annũ durare:tenerrima aũt uerno eẽ.Quibusdam locis acceptant riguis & serunt sicut mytilenis.Negant nasci nisi exundatiõe fluminum inuecto semine aptiaris.Est aũt is locus in quo plurima nascunt.Asiæ nobilissima circa lampascũ & alopeconesũ:græciæ uero circa elin.Sũt & in fungoꝝ genere a græcis dicti pezicæ:q sine radice aut pediculo nascunt.Ab his ꝓximũ dicet auctoritate clarissimũ:laserpitium:quod græci siliphion uocant:in cyrenaica ꝓuintia repertũ cuius succũ uocant laser magnificũ in usu medicamentisq;:& ad pondus argentei denarii pensum.Multis iam annis in ea terra nõ inuenit :quoniã publicani qui pascua cõducunt:maius ita lucrũ sentientes depopulant pecoꝝ pabulo . Vnus aũt caulis nostra reptus memoria Neroni principi missus ẽ.Si quando incidit pecus in spem nascẽtis:hoc deprehendit signo:cũ comederit dormiente ꝓtinus capra & sternutante.Diuq; iam nõ aliud ad nos inuehit:q̃ quod in ꝑside aut media & armenia nascit laser multo infra cyrenaicũ.Id quoq; adulteratum gũmi:aut sagopenio:aut saba fracta. Quo minus omittendũ uidetur .C.Valerio.M.herẽnio cõs.cyrenis aduecta romã publice laserpitii pondo.xxx.Cæsarẽ uero dictatorẽ initio belli ciuilis inter aurũ argentũq; ꝓtulisse ex ærario laserpitii pondo.cxi.Id apud auctores græciæ euidẽtissimos iuenimus Natũ hymbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidũ hortos syrtinq; maiorẽ. vii.annis ante oppidũ cyrenarũ quod conditum ẽ urbis nostre anno.cxliii.Vim autem illã ꝑ quattuor stadioꝝ spatiũ in africa ualuisse.In ea laserpitiũ gigni solitũ rem feram ac contumacẽ:& si coleret in deserta fugientẽ.Radice multa crassaq; :caule ferulaceo: haud simili crassitudine.Huius folia maspetũ uocabant:apio.maxiẽ similia. Semẽ erat foliaceũ.Foliũ ipsum uero deciduũ.Vesci pecora solita:primoq; purgari : mox pinguescere:carne mirabilẽ in modum iucunda.Post folia amissa caule ipso & homines uescebantur docoćto:asso:elixoq;.Eorũ quoq; corpora.xl.primis diebus purgante a uitiis Ex iis omnibus succus duobus modis capiebatur:e radice:atq; caule . Et hæc duo erãt nomina rhizias atq; caulias.Vilior ille ac putrescẽs radice:cortex niger:& ad mercis adulteria.Succum ipsum in uasa cõiectum admixto furfure subinde cõcutiendo ad maturitatem perducebant:ni ita fecissent putrescentem.Argumẽtũ erat maturitatis color siccitasq; sudore finito.Alii tradunt laserpitii radicem fuisse maiorem cubitali:tuberq; in ea super terram .Hoc inciso profluere solitum succum ceu lactis supernato caule: quẽ magydarin uocarũt.Folia aurei coloris pro semine fuisse:cadẽtia a canis ortu:austro flãte.Ex iis laserpitiũ nasci solitũ ãnuo spatio & radice & caule cõsumẽtibꝰ sese.hoc

& circumfodi solitum prodidere. Nec purgari pecora: sed ægra sanari: aut protinus mo
ri: quod in paucis accidere. Persico Silphio prior opinio congruit. Alterꝝ genus ē quod
magydaris uocatur tenerius & minus uehemens: sine succo. Quod circa syriā nascit̄:
non proueniēs ī cyrenoica regione. Gignit̄ & in ꝑnaso mōte copiosius: quibusdā laser
pitiū uocantibus: ꝑq; oīa adulterat̄ ei saluberrimæ utilissimæq; auctoritas. Rō sinceri
prima in colore modice ruffo: & cū frangit̄: calido intus. Mox trāslucente gutta aquæ
saliuaq; liquescit. Vsus in multis medicaminibus. Sūt etiānum duo genera nō nisi sor
dido nota uulgo: cū quæstu nullo polleāt. In priuis rubia tinguēdis lanis & coriis ne
cessaria. Laudatissima italica: & maxīe suburbana: & omnes pene ꝓuintiæ scatent ea:
Spōte ꝓuenit: serit̄q; similitudīe eruiliæ. Verꝝ spinosus ei caulis & geniculatus hic est
quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubia ē. Quod in medicina usus habet
suo dicemus loco. At quæ uocat̄ radicula lauādis demū lanis succū habet: mirꝝ quan
tū cōferens candore. molliciaq;. Aeque nascit̄ satiua ubiq;: sed spōte præcipua ī asia sy
riaq; saxosis & asperis locis. Trāseuphratē tamē laudatissima caule ferulaceo tenui: &
ipsis cibis indigenaꝝ expetito: & unguēti qcqd sit: cū quo decoquat̄ folio oleæ. Isatin
græci uocāt: floret æstate: grata aspectu: uerꝝ sine odore spinosa & caule lanuginoso.
Semen ei nullū: radix magna: quæ cōcidit̄ ad quē dictū est usum.

De hortoꝝ cura: & digestio terræ nascētiū præter fruges & frutices. Ca. IIII.

a B his superest reuerti ad hortoꝝ curā: & suapte natura memorādā. Et quoniā
antiquitas nihil prius mirata est: q̃ & hesperidū hortos: ac regū Adonis & Al
cinoi. Itēq; pēsiles: siue illos Semiramis siue assyriæ rex Cirus fecerit: de quoꝝ
ope alio uolumīe dicemus. Romani qdem reges ipsi coluere. Quippe etiā Sup̄bus Tar
quinus nūtium illū sæuū atq; sanguinariū remisit ex horto. In. xii. tabulis legū nostra
rum nusq̃ noīatur uilla: semper in significatiōe ea hortus. In. horti uero hærediū. Quā
rem comitata est & religio quædā: hortosq; & fores tantū cōtra inuidentiū fascinatio
nes dicari uidemus. In remedio satyrica signa quāq̃ hortos tutelæ Veneris assignante
Plauto. Iā quidē hortoꝝ noīe ī ipsa urbe delicias: agros uillasq; possidēt. Primus hoc in
stituit athenis Epicurus hortoꝝ magister. Vsq; ad eū moris nō fuerat ī oppidis haberi
rura. Romæ quidē ꝑ se hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellū q̃to inocen
tiore uictu. Mergi enim credo in ꝓfunda satius ē: & ostreaꝝ genera naufragio exquiri
Aues ultra phasidē amnē peti: & fabuloso qdem terrore tutas: imo sic preciosiores. Ali
as in numidia atq; æthiopia in sepulchris aucupari: aut purgari cū feris mādi ab eo cu
pientē quod mandat alius. At hercule q̃ uilia hæc q̃ parata uoluptati satietatiq;: nisi ea
dem quæ ubique indignatio occurreret; Ferendū sane fuerit exqsita nasci poma: alia
sapore: alia magnitudine: alia monstro: pauperibus īterdicta. Inueterari uina saccisq; ca
strari. Nec cuiq̃ adeo longā esse uitā: ut nō ante se genita potet. E frugibus quoq; quod
dā alimentū excogitasse luxuriā: ac medullā tantū eaꝝ: superque pistrinaꝝ operibus
& ex celaturis: uiuere alios pane proceꝝ: alios uulgi: tot generibus usque ad infimam
plebem descendente aīa. Et iam ne in hærbis discrimen īuentū ē? Olusque differentiā
facere in cibo: etima uno asse uenali? Et in his aliqua quoq; sibi nasci tribus negant.
Caule in tantū signato: ut pauperis mensa non capiat. Siluestres fecerat natura horri
dos: ut quisq; demeteret passim. Ecce altiles spectant̄ asparagi. Et rauēna ternis libris
rependit. Heu ꝓdigia uentris: mirꝝ esset non licere carduis pecori uesci: nō licet plebei
Aquæ quoq; seperant̄. Et ipsa naturæ elementa ui pecunie discreta sunt. Hi niues: illi
glaciem potant: poenas montiū in uoluptatē gulæ uertunt. Seruat̄ algor æstibus: exco
gitaturq; ut alienis mensibus nix algeat. Decoquūtur alias quas mox & illas hyemant
Nihil itaq; homini sic: qumodo reꝝ naturæ placet. Etiā ne hærba alqua diuitiis tan
tum pascit̄. Nemo sacros auētinosq; mōtes & iratæ plebis secessus circūspexerit? Mōs
enim certe æquabit quos pecunia sup̄auerit. Itaq; hercule: nullum macelii uectigal

maius fuit romæ clamore plebis icusantis apud oẽs principes: donec remissum est portorium mercis huius: compertũq; non aliter quæstuosius censum haberi aut tutius: ac minore fortunæ iure: cũ credatur pensio ea pauperũ. Is in solo sponsor ẽ: & sub die redditus: superficiesq; cælo quocũq; gaudens. Hortorũ Cato prædicat callẽtes. Hinc primum agricolæ existimabant prisci: & sic statim faciebãt iudicium: nun quæ eẽt in domo materfamilias. Et enĩ hæc cura fœminæ dicebat: ubi indiligens esset hortus. Quippe e carnario aut macello uiuendũ est. Nec caules ut nunc maxime ꝓbabant: damnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario: Id erat oleo parcere. Nam carnis desideria ẽt erant in exprobratione. Horti maxime placebant quia nõ egerent igni: parcerẽtq; ligno. Expetita res & parata semp: unde & acetaria appellabant. Facilia concoqui: nec oneraturo sensum cibo: & quæ minime accenderent ad desiderium panis. Pars eorum ad condimenta ptinens fatetur non domi uersurã fieri solitã. Atq; non indicũ piper quæsitum: quæq; transmara petimus. Iam quoq; in fenestris suis plebs urbana in imagine hortorũ quottidiana oculis rura præbebant: anteq̃ præfigi ꝓspectus oĩs coegit multitudinis inumeræ sæua latrocinatio. Quã ob rem sit aliquis & his honos: ne ue auctoritatem rebus uilitas adimat. Cum præsertim ẽt cognomina procerũ inde nata uideamus. Lactucinosq; in ualeria familia non puduisse appellari: & cõtingat aliqua gratia operi curæ ꝗ nostræ. Virgilio quoq; cõfesso q̃ sit difficile uerborũ honorem tã paruis ꝓhibere. Hortos uillæ tingendos nõ est dubium: riguosq; maxime habendos: si contingat ꝓ fluo amne. Si minus e puteo pertica organis ue pneumaticis tollendo: non haustu rigãdo. Solũ proscindendũ a fuonio: in autũnum præparandũ est post. iiii. dies: iterandũq; ante brumã. Octo iugerũ operis palari iustũ est. Fimum tres pedes alte cũ terra misceri. Areis distingui: easq; resupinis puluinorũ toris ambiri singulis tramitũ sulcis: qua dẽt accessus homini: scatebrisq; decursus. In hortis nascentiũ alia bulbo cõmendantur: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroq;: alia semine: alia cortice: alia cute aut carthilagine alia carne: alia tunicis carnosis. Aliorũ fructus in terra est: aliorũ & extra: aliorũ non nisi extra. Quædam iacent crescuntq; ut cucurbitæ & cucumis. Eadem & pendent quãq̃ grauiora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis carthilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignum. Terra conduntur raphani: napiq; : & rapæ: atq; alio modo inulæ: cicer: pastiacæ. Quædam uocauimus ferulacea ut anetum: maluas. Nanq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mense arborescere: baculorũ usũ præbere exemplo. Sed & arbor est malua in mauritania lixi oppidi æstuario: ubi hesperidum horti fuisse produntur. cc. passibus ab oceano iuxta delubrum Herculis antiquius gaditano ut ferunt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudinis quam circũplecti nemo possit. In simili genere habebitur & canabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus: ut spongias in humore pratorum enascentes.

Natura & genera & hystoria nascentium in hortis rerum Ca. V.

Vngorum enim callum in ligni arborũq; natura diximus: & alio genere tuberum pauloante. Carthilaginei generis extraque terrã est cucumis: mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nullo qppe non die cõtigit ei: pensiles eorum hortos promouẽtibus in osses rotis olitoribus. Rursusque hibernis diebus intra specularium munimẽta reuocantibus: Quin & lacte mulso semine eorum biduo macerato apud antiquos greciæ auctores scriptum est seri oportere ut dulciores fiant. Crescunt qua cogũtur forma. In italia uirides & quã minimi. In prouintiis quã maximi & citrini aut nigri. Placent copiosissimi affricæ ac grãdissimi. Ast cum magnitudine excesserẽ pepones uocãtur. Viuũt hausti in stomacho in posterum diem: nec perfici queunt. In cibis nõ insalubres: tamen plurimũ natant. Oleum odore mire. Nec minus aquas diligunt. Desecti quoque ad eas modice distantes adrepunt. Contra oleum refigiunt. Aut si quid obest: uel si pẽdeant: curuantur. Idque uel una nocte deprehenditur. Si uas cũ

aqua subiiciatur a quattuor digytorum interuallo descendentibus ante posterum diem. Ac si oleum eodem modo sit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce cum maxime noua forma eorum in campania prouenit mali coto nei effigie. Forte primo natum ita audio unum: mox semine ex illo genus factum: melo peponas uocant. Non pendent hi: sed humi rotundant. Mirum in his præter figurá: colo remq; & odorem: q maturitatem adepti quáq nõ pendentes statim a pediculo recedũt Columella tradit suum cõmentum ut toto anno cõtingant. Fruticem rubi quastissimum in apricum locum transferre: & recidere duum digytorum relicta stirpe circa æqui noctium uernum. Ita in medulla rubi semine cucumeris isito terra minuta fimoq; cir cumageratas resistere frigori radices. Cucumerum græci tria genera fecere. Laconicum: scitalicum: boeticum. Ex iis tantũ laconicum aqua gandere. Sunt qui hærba quæ uo catur culix nomine trita semen eorum maceratum seri iubeant ut sine semine uascantur Similis & cucurbitis natura dũtaxat in nascendo. Aeque hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sexqpedali: fossura inter æquinoctiũ uernũ & solstitium. Parilibus tamen aptissime. Aliqui malunt ex chalen. martii cucurbitas: & nonis cucumeres: & per qnquatros serere simili modo reptantibus flagellis scandentes per artesũ aspera in tectum usq; natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo stan di non sunt: uelocitas pnix: leui umbra cameras ac pergulas operientes. Inde hæc duo prima genera. Camerarium: & plebeium: quod humi creditur. In priore mire tenui pe diculo libratur pondus imobile aure. Cucurbita quoq; omni modo fastigatur uaginis maxime uitilibus: coniecta in eas postq̃ defloruit: crescitq; qua cogitur forma. Plerumq; & draconis intorti figura. Libertate uero pensili concessa: iam uisa est nouem pedum lon gitudinis. Particulatim cucumis floret: sibi ipse superflorescens. & sicciores locos patit candida lanugine obductus: magisq; dum crescit. Cucurbitarum numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum natura diuersa. Nuper in balnearum usum ue nere urceorum uice. Iam pridem uero etiam cadorum ad uina cõdenda. Cortex uiridi tener Deraditur nihilominus cibis. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimant: q psi ci humano uentre non queant: sed non intumescant. Semina quæ proxima collo fue rint proceras pariunt. Item ab imis: sed non cõperandas supradictis: quæ in medio ro tundas: quæ lateribus crassas breuioresq;. Siccant in umbra: & cũ libeat serere in aqua macerantur. Cibis quos longiores tenuioresq; eo gratiores. Et ob id salubriores quæ pẽ dendo creuere: minimumq; seminis tales habent: duricia eius in cibis gratiam termi nante. Eas quæ semini seruantur ante hyemem præcidi non est mos. Postea fumo sic cantur condendis hortensiorum seminibus rusticæ supellectili. Inuenta est ratio qua ci bis quoq; seruarentur. Eodemq; modo cucumis usq; ad alios pene prouentus: & id q dem iniuria fit. Sed & scrobe opaco in loco harena substrato fœnoq; sicco opertos: ac deinde terra uirides seruari tradunt. Sunt & siluestres in utroq; genere & omnibus fe re hortensibus. Sed & his medica tantum natura est. Quam obrem differentur i sua uolumina. Reliqua chartilaginum natura terra occultantur omnia. In quibus de ra pis. abunde dixisse poteramus uideri: nisi medici masculini sexus facerent in his rotun da. Latiora uero & concaua fœminini: præstantiora suauitate: & ad condiendũ facilio ra: quæ sæpius sata transeunt in marem. Iidem naporum qnq; genera fecere. Corinthiũ cloneum: lyotasium: boeticum: & quod per se uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinẽ adolescit corinthium nuda fere radice. Solũ enim hoc genus supne tendit: non ut cæ tera in terram. Lyothasium qdã thracium appellant: frigorum patientissimũ. Ab eo boe ticũ dulce est: rotunditate etiã breui notabile. Neq; ut cleonæũ prælongũ in totũ qui dem. Quorum tenuiora folia ipsi quoq; dulciores. Quorũ scabra & angulosa & horrida amariores. Est præterea genus siluestre: cuius folia sunt erucæ similia. Palma romæ

amiterninis datur:inde mursiis:tertia nostratibus.Cætera de satu eorum i rapis dicta sūt
Cortice & chartilagine cōstant raphani. Multisq; eorum cortex crassior ē̄t q̄quibusdam
arborū.Amaritudo plurima illi est:& pro crassitudine corticis.Cætera quoq; aliquádo
lignosa.Et uis mira colligendi spiritū:laxandiq; ructum.Ob id cibus illiberalis utiq; si
pxi ne olus mandatur.Si uero cum oliuis diruptis rarior fructus fit:minusq; foetidus.
Aegypto mire celebratur ppter olei fertilitatem:quod de semine eius faciunt. Hoc ma
xime cupiunt serere:si liceat quoniā & quæstus plus q̄ e frumento & minus tributi ē:
nullūq; copiosius oleum.Genera raphani græci fecere tria foliorum differentia:crispi:atq;
lenis:& tertiū siluestre.Atq; huic leuia quidē folia:sed breuiora ac rotunda:copiosaque
atq; fruticosa.Sapor aūt asper:& medicamenti instar ad eliciandos aluos.Et i prioribus
tamen differentia seminis est:quoniā aliqua ad modum exiguum ferunt. Hæc uitia
nō cadunt nisi in crispa folia.Nostri alia fecere genera. Algidense a loco longū atq; trās
lucidum.Alterū rapi figura:quod uocant syriacū:suauissimū fere ac tenerrimū:hye-
misq; patiens.Præcipuum tñ est quod e syria non pridem aduectum apparet: quoniā
apud auctores nō reperitur.Id autem tota hyeme durat.Etiánum unum siluestre græ
ci cheriam uocant:pontici armon:alii leucē:nostri armoratiam fronde copiosius q̄ cor
pore.In oībus autem pbandis maxime spectant̄ caules:in initio enim rotundiores cras
sioresq; ac longis canalibus:Folia ipsa tristiora:& angulis horrida. Seri uult raphanus
terra soluta humida.Fimum odit:palea contentus.Frigore adeo gaudet:ut i germania
infantiū puerorum magnitudinem æquet.Seritur post idus febru.ut uernus sit.Iterum
que circa uulcanalia quæ satio melior.Multi & martio & aprili serunt & septembri.In
cipiente incremento confert alterna folia circumobruere:ipsos uero accumulare.Nam
qui extra terram emerserit durus fit atq; fungosus.Aristomachus detrahi folia per hye
mem iubet:& ne lacunæ stagnent accumulare.Ita in æstate grandescere. Quidam p
didere si palo adacto cauerna paleæ insternatur in sex digytorum altitudine:deinde se-
men fimumq; & terra congeratur ad magnitudinem scrobis crescere.Præcipue tamen
salsis aluntur.Itaq; etiam talibus aquis irrigantur.Et in ægypto nitro sparguntur:ubi
sunt suauitate præcipui.In totum quoq; salsugine amaritudo eorum eximitur: fiunt
que coctis similes.Nanq; & coctis dulcescunt:& in naporum uicem trāseunt. Crudos
medici suadent:ad colligenda acria uiscerum dandos cum sale ieiunis esse:atq; ita uo
mitionibus præparant meatum.Tradunt & præcordiis necessarium hunc succū:quā
do phthesin cordi intus inhærentem non alio potuisse depelli compertum sit in ægyp
to regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos insecantibus. Atq; ut est græca
uanitas:fertur in templo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus:ut ex
auro dicaretur raphanus:beta ex argento:rapum e plumbo. Scires non ibi genitū Mā
nium Curium īperatorem:quē in hospitio legatis aurū repudiaturo afferentibus rapū
torrentem in foco inuentum ānales nostri prodidere.Scripsit & Marchion græcus de
raphano unum uolumen.Vtilissimi in cibis hyberno tempore existimantur. Iidemq;
dentibus semp inimici:quoniā atterant.Ebora certe poliunt. Odiū iis cum uite maxi
mum:refugitq; iuxta satos.Lignosiora sunt reliqua in carthilaginum genere a nobis
posita.Mirūq; omnibus uehementiam saporis inesse.Ex iis pastinacæ unū genus agre
ste sponte puenit:staphylinos græcæ dicit̄.Alterum seritur radice uel semine primo
uere uel autūno. Vt Hygino placet februario:augusto:septembri:octobri: solo q̄ altissi
me refosso. Annicula utilis esse incipit:bima utilior:gratior autūno:patinisq; maxime
Et sic quoq; uirus illi intractabile est.Hibiscum a pastinaca gracilitate distat. Damna-
tum cibis:sed medicinæ utile.Est & quartum genus in eadem similitudine pastinacæ
damnatū in cibis:sed medicine utile.Est & quartū genus in eadē similitudie pastiacæ
quā nostri gallicam uocant:græci uero glaucon.Cuius genera ē̄t quattuor fecere :in
ter medica dicendū.Siser & ipsum Tyberius princeps nobilitauit flagitans oībus ānis

a germania Geldubã appellatur castellum rheno impositum: ubi generositas pcipua Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus: qui in decoctis extrahitur: amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulso in cibis temperata etiam in gratiam uertitur. Neruus idem & pastinacæ maiori dumtaxat anniculæ. Siser his seritur mensibus: februario: martio: aprili: augusto: septembri: octobri. Breuior his est: sed torosior amariorq; inula per se stomacho inimicissima. Eadem dulcibus mixtis saluberrima. Pluribus modis austeritas euicta gratiã inuenit. Nãq; & in pollinem tundit arida: liquidoq; dulci temperatur: & decocta postea aut asseruata uel macerata pluribus modis. & tunc mixta defruto: aut subacta melle: uuisq; passis: aut pinguibus cariotis. Alio rursus modo cotoneis: malis: uel sorbis: aut prunis. Aliquando pipere aut thymo uariata defectus præcipue stomachi excitat. Illustrata maxime Iuliæ Augustæ quottidiano cibo. Superuacuũ eius semen: quoniã oculis ex radice excisis ut harundo seritur Et hæc aũt seritur & siser & pastiaca utroq; tempore uere & autũno magnis seminum interuallis. Nulla ne minus q̃ ternoꝝ pedum: quoniã spatiose fruticat. Siser ãt transferre melius. Proxima his est bulboꝝ natura: quos Cato in primis serendos præcipit: celebransq; megaricos. Veꝝ nobilissima est scylla: quãq̃ medicamini nata acetoq; exacuendo. Nec ulli amplitudo maior: sicut nec uis asperior. Duo genera medicæ. Masculus albis foliis. fœmina nigris. Et tertium genus est cibis gratum. Epimenidum uocat angustius folio: ac minus aspero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt atæ bulbis circa latera natis. Et ut crescant: folia quæ sunt in his ampla: deflexa circa sobruuntur. Ita succum omnẽ in se trahunt capita. Sponte nascuntur copiosissime in balearibus ebusoq; insulis: ac per hispanias. Vnum de iis uolumen condidit Pythagoras philosophus: colligens medicas uires: quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborum genera differunt colore: magnitudine: suauitate. Quippe cum quidã crudi mandantur: ut in cheronneso taurica. Post hos in africa nati maxime laudãtur. Mox apuli genera græci hæc fecere. Balbinon: sitanion: pithyon: acrocorion: egylops: isorrynchiõ. In hoc miꝝ imas eius radices crescere hyeme. Verno ãt cum apparuerit uiola: minui ac contrahi: tum deinde bulbum pinguescere. Est inter genera quod ægypto aron uocãt scyllæ proximum amplitudine: foliis lapati: caule recto: duum cubitorum baculi crassitudine: radice mollioris naturæ: quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante uer. At deteriores illico fiunt si finduntur. Signum maturitatis folia inarescẽtia ab imo. Vetustiores improbant. Item paruos & longos. Contra rubicundis rotundioribusq; laus & grandissimis. Amaritudo plerisq; in uertice est. Media eorum dulcia. Bulbus non nasci nisi ex semine priores tradiderunt. Sed & in prenestinis campis sponte nascuntur: ac sine modo etiam in remoꝝ aruis.

De hortesium hærbaꝝ radicibus: foliis: floribus: coloribus. Ca. V.

h Ortensibus omnibus fere singulæ radices: ut raphano: betæ: apio maluæ. Amplissima autem lapato: ut quæ descendat ad tria cubita. Siluestri minores tumidæ. Effossa quoq; diu uiuit. Quibusdam tamen capillatæ: ut apio: maluæ. Quibusdam surculosæ: ut ocimo. Aliis carnosæ: ut betæ: aut magis etiãnum croco. Aliquibus ex cortice & carne constant: ut raphano & rapis. Quorundam geniculatæ sũt ut graminis. Quæ rectam non habent radicem statim plurimis nituntur capillamentis: ut atriplex: & blitum. Scylla autem & bulbi & cepe & alium non nisi in rectum radicantur. Sponte nascentium quædam numerosiora sunt radice q̃ folio: ut calax: per diotum crocum. Florent uero cum fraxino serpillium: ambrotonum: napi: raphani: menta: ruta: & cætera quidem deflorescunt cum cœpere. Ocimum autem particulati & ab imo incipit. Qua de causa diutissimæ floret. Hoc & in heliotropio hærba euenit. Fols aliis cãdidus: aliis luteus: aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquando rutæ iniuria læsæ. Maxime cõcaua sunt cepe. getio. Alliũ cepasq;

inter deos iureiurando habet ægyptus. Cepe genera apud græcos sarda : samothracia: halsidena: setania. Item scirta. Ascalonia ab oppido iudææ nominata. Omnibus etiam odor lachrymosus & præcipue cypriis: minime gnidiis. Oibus corpus tutum pinguidi nis ea rum carthilagine. E cunctis setania minima: excepta tusculana: sed dulcis. Scirta auté & ascalonia conduntur. Scirtam hyeme cum coma sua relinquunt. Vere folia de trahunt: & alia subnascuntur iisdem diuisuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus detrahi iubent: ut in capita crescant potius q̃ in semetipsa. Ascalonia rum propria natura. Etenim uelut steriles sunt ab radice: & ob id semine seri illas non deponi iussere græci. Præterea serius circa uer cum germinant transferri. Ita crassesce re. Et tunc properare præteriti temporis pensitatione. Festinandũ aũt in his est: quoniá natura celeriter putrescunt. Si deponantur: caulé amittunt: & semen ipsæq; euanescũt Est & coloꝝ differentia. Samo enim & sardibus candidissime ꝓueniunt. Sunt in hono re & creticæ: de quibus dubitant ante eædem sint: quæ ascaloniæ : quoniá satis capita crassescunt: depositis caulibus & semine. Distant sapore tantũ dulci. Apud nos duo pri ma genera. Vnum cõdimentarium: quod illi getion: nostri pallacanam uocant. Serũt mensibus martio: aprili: maio. Alterũ capitatum æque ab æquinoctio autũni uel fauo nio. Genera eius austeritatis ordine africana: gallica: tusculana: amiternina. Optia aũt quæ rotundissima. Item ruffa acrior q̃ candida: sicca q̃ uiridis: & cruda q̃ cocta: sicca q̃ condita. Seritur amiternina frigidis & humidis locis: & sola alii modo capite: reliquæ se mine. Proximaq; æstate nullum semen emittunt: sed caput tantum quod inarescit. Se quenti autem anno permutata ratione semen gignitur. Caput ipsum corrumpitur. Ergo oibus annis seperatim semen cepe causa seritur. Seperatim cepe seminis. Seruant autem optime in paleis. Getium pene sine capite est: ceruicis tantum longæ: & ideo to tum in fronde: sæpiusq; resecatur ut porrum. Ideo & illud serunt non deponunt. Cæ tero cepas ter fosso solo seri iubent: extirpatis radicibus hærbarũ. In iugero denas libras Intermisceri satureiam: quoniam melius ꝓueniat. Runcari præterea: & sarriri si nõ sæ pius quater. Ascaloniam mense februario serunt nostri. Semen ceparum nigrescere in cipiens anteq̃ marcescat metunt. Et de porro in hanc cognitioné dici conuenit: præser tim cũ sectiuo nuper auctoritatem dederit princeps Nero : uocis gratia ex oleo æstatis mensium oibus diebus. Nihilq; aliud ac ne pane quidé uescendo. Seritur semine ab æq noctio autũno si sectiuum facere libuerit densius. In eadé area secatur donec deficiat: stercoraturq; semper: si nutritur in capita anteq̃ secetur: cũ increuerit : in aliam aream trásferatur sũmis foliis leniter recisis ante medullá & capitibus retractis tunicis ue ex tremis. Antiqui silice uel tegula subiecta capita dilatabant. Hoc item de bulbis. Nunc sarculo leuiter cõuelluntur radices ut delumbatæ alant. neq; distrahant. Insigne ꝙ cũ fimo lætoq; solo gaudeat: rigua odit: & tamen ꝓprietate quadá soli constat. Laudatissi mus in ægypto: mox orchiæ atq; aritiæ. Sectiui duo genera. Hoc hærbaceum folio in cisuris eius euidentibus: quo utuntur medicamentarii. Alterum genus suauidioris fo lii rotundiorisq;: incisuris leuioribus. Fama est Melá equestris ordinis rerũ ex procura tione a Tyberio principe accersitum in sũma desperatione succo porri ad triũ denario rum argenteorũ põdus hausto cõfestim expirasse sine cruciatu. Ampliorem modũ ne gant noxium esse. Alliũ ad multa ruris præcipue medicamenta ꝓdesse creditur. Tenu issimis & quæ seperantur in uniuersũ uelatur mẽbranis: mox pluribus coagmentatur nucleis: & iis seperati uestitis. Asperi saporis: & quo plures nuclei fuere hoc est asperius Tedium huic quoq; halitu ut cepis: nullũ tamen coctis. Generũ differentia ĩ tempore. Præcox maturescit. lx. diebus tum in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græ ci appellauere allium cyprium: alii antiscordon: præcipue africe celebratum inter pul mentaria ruris grandinis. Alio trito in oleo & aceto mirũ quantũ increscat spuma. Quidam & allium ulpicũ in plano seri uetát: castellatimq; grumulis ĩponi distantibus

inter ſe pedes ternos.Inter grana quattuor digyti intereſſe debent:ſimul atq; tria folia
eruperint ſarriri.Grandeſcunt quo ſæpius ſarriuntur.Matureſcentiũ caules depreſſi
in terram obruũtur.ita cauet ne in frondem luxuriẽt.In frigidis utilius uere ſeri quã
autumno. Cæterum ut odore careant omnia hæc iubentur ſeri cum luna ſub terra ſit
colligi cum in coitu.Sine iis Menander e græcis auctor eſt: alium edentibus ſi radicẽ
betæ in pruna toſtam ſuperederint:odorem extingui.Sunt qui & alium & ulpicũ in-
ter cõpitalia ac ſaturnalia ſeri aptiſſime putent.Allium & ſemine ꝓuenit ſed tarde.Pri
mo enim anno porri craſſitudine capite efficitur:ſequenti diuidit̃:tertio conſumatur
Pulchriuſq; exiſtimatur tale.A quibuſdã in ſemen exire uetatur.Sed intorqueri caulis
ſationis gratia:uti caput ualidius fiat.Quod ſi diutius allium cepeq; inueterari libeat
aqua ſalſa tepida capita intinguenda ſunt.Ita diuturniora fient:melioraq; uſui:ſed in
ſatu ſterilia.Alii contenti ſunt primo ſuper prunas ſuſpendiſſe:abundeq; ita profici ar
bitrantur:ne germinent.Quod facere allium cepamq; extra terrã quoq; certũ ẽ:& cau-
liculo acto euaneſcere.Aliqui & allium palea optime ſeruari putant.Allium eſt ĩ aruis
ſponte naſcens:alum hoc uocant:quod aduerſus improbitatem alitum depaſcentium
ſemina:coctum ne renaſci poſſit:abiicitur:ſtatimq; quæ deuorauere aues ſtupẽtes ma
nu capiuntur:& ſi paulum commorauere reſupitæ.Eſt & ſilueſtre quod urſinum uo
cant odore molli:capite pretenui:foliis grandibus.

Quoto die quæq; herbæ naſcuntur ſatæ:& quomodo quæq; formantur:
uel digerantur:& quoꝝ ſingula genera:& quoꝝ plura. Ca. VI

N hortu ſatoꝝ celerrime naſcunt̃ ocimum:blitũ:napus:eruca. Tertio enim
i die erumpunt anetum quarto:lactuca qnto:raphanus ſexto:cucumis & cu
curbitæ ſeptimo:prior cucumis:naſturtium ac ſinapi qnto.beta æſtate ſexto
hyeme decimo:atriplex octauo:cepe.xix.aut.xx.getium.x.aut.xii.Cõtumacius corian
drum.Cunila quidem & origanũ poſt .xxx.diem Omniũ difficillime apium.xl. enim
die cum celerrime maiore ex parte emergit.Aliquid & ſeminũ ætas confert:quoniã re-
centiora maturius gignunt̃.In porro:getio:cucumere:cucurbita.Ex uetere aũt celeri
us proueniunt apium:beta:cardamum:cunilla:origanum:coriandrum.Miꝝ in betæ
ſemine non enim tota eo anno gignitur:ſed aliquid ſequente:aliquid tertio.Itaque ex
copia ſeminis modice naſcitur.Quædam anno tantum ſuo pariunt:quædam ſæpius
ſicut apium:porrum:getium: Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate
proueniunt.Semina plurimis rotunda:aliquibus oblonga : paucis foliaca & lata: ut
atriplici.Q uibuſdam anguſta & canaliculata:ut cumino . Differunt & colore nigro
candidoq; item duricie.Surculacea in folliculo ſunt raphano:ſinapi:rapo.Nudum ſe
men apii:coriandri:aneti:fœniculi:cumini.Cortice obducta bliti:betæ:atriplicis : oci-
mi.At lactucis in lanugine.Nihil ocimo fœcundius.Cum maledictis ac probris feren
dum præcipiunt:lætius proueniet.Satum etiam paſcitur terra adacta cuminum: &
qui ſerunt precantur ne exeat.Quæ in cortice ſunt difficillime matureſcunt : maxi-
meq; ocimum:& gyt.Siccantur omnia ac ſunt fœcunda. Vtiq; meliora naſcuntur
aceruatim ſato ſemine:q̃ ſparſo.Ita certe porrum & allium ſerunt in laciniis colligatũ
Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingeſto.Naſcuntur autem omnia aut ſe-
mine aut auulſione.Quædam ſemine & ſurculo:ut ruta:origanum.Ocimum præci-
dunt enim & hoc cum peruenit ad palmæ altitudinem. Q uædam & radice & ſemi-
ne:ut cepa:allium:bulbi:& ſi quorum radicem minimi florum relinquunt . Eorum-
uero quæ a radice naſcuntur radix diuturna & fruticoſa eſt:ut bulbi:getii:ſcyllæ.Fru
ticant alia & non capite:ut apium:& beta. Caule reciſo fere quidem omnia regermi-
nant:exceptis quæ non ſcabrum caulem habent.Ex in uſu uero ocimum : raphanus
lactuca.Hanc etiam ſuauiorem putant a regerminatione.Raphanus utiq; iucundior
detractis foliis anteq̃ decauleſcat.Hoc & in rapis.Nam & eadem direptis foliis cooperta

terra crescunt: durantq; in æstate. Singula genera sunt ocimo: lapato: blito: nasturtio: erucæ: attriplici: coriandro aneto. Hæc enim ubiq; eadem sunt: neq; aliud alio melius usquam. Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant: sicut apes furtiuas pessime. Nascuntur etiam non sata mentastrum: nepeta: intubum: pulegium. Contra plura genera sunt eorum quæ diximus: dicemusq; in primis de apio.

Natura & genera & hystoriæ ad cōdimenta in horto satarum rerum. xxxvi. Ca. VII.

Deni quod sponte in humidis nascitur helioselinū uocatur uno folio: nec hirsutū. Rursus in siccis hipposelinū: pluribus foliis: simile helioselino. Tertium est oreoselinum cicutæ foliis: radice tenui: semine aneti: minutiore tñ. Est aūt satiuis differentia in folio denso crispo: aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore ac crassiore. Et caulis aliorum candidus est: aliorū purpureus: aliorum uarius. Lactucæ græci tria fecere genera. Vnum lati caulis: adeo ut urceola & olitoria ex iis factitari prodiderint. Folium his paulo maius hærbaceo & angustissimum: ut alibi cōsumpto incremento: alterum rotundi caulis. Tertium sessile: quod laconion uocant. Alii coloris & temporis satus genera discreuere. Esse eni nigras: quarum semen mense ianuario serat: albas quarū martio: rubentes quarum aprili. At omniū earum plantas post binos menses differri. Diligentiores plura genera faciuut: purpureas: crispas: cappadocas: græcas. Longiora his folia caulesq; lati. Præterea longi & angusti intubi similes. Pessimū autē genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiānum alia distictio atræ: quæ miconis uocatur a copia lactis soporiferi: quāq omnes sonnum parere credātur: Apud antiquos italiæ hoc solum genus earum fuit: & ideo lactucæ nomē adeptæ Purpuream maxime radicis ecilianā uocāt. Rotundam uero ac minime radicis: latis foliis artylida. Quidamq; eumechion: quoniam hæc maxime refragetur ueneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix: & ideo æstate gratæ a stomacho fastidium auferunt: cibiq; appetentiam faciunt. Diuus certe Augustus lactuca conseruatus in ægritudine fertur prudentia Musæ medici: cū prior esset esca e melle. Religio minime omne caret: in tantum recepta commendatōne: ut seruari etiam in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Sanguinem quoq; augere creduntur. Est etiamnum quæ uocatur caprina lactuca: de qua dicemus inter medicas. Et ecce cum maxime cœpit irrepere satiuis ad modum probata: quæ cilicia uocatur: folio cappadocæ nisi crispum latiusq; eēt Nec ex eodem genere possunt dici: neq; ex alio intubi hyemis impatientiores: uirusque præferentes: sed caule non minus grati. Seruntur uerno plantæ earum: ultimo uere trasferuntur. Est & erraticum intubum: quod in ægypto cichorium uocant. De quo plura alias. Inuentum omnes thyrsos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis & irriguis stercoratisque binis mensibus inter semen plantamque & maturitatem. Legitimum tamen a bruma semen iacere: plantam in fauonio transferre. Aut semen fauonio: plantam æquinoctio uerno. Albæ maxime hyemem tolerant. Humore omnia hortensia gaudent & stercore: præcipue lactucæ: & magis intubi: Seri etiam radices illitas fimo interest: & repleri ablaqueatas humo. Quidā & aliter amplitudinē augent: recisis cū ad semipedē excreuerint fimoq; suillo recenti illitis. Candore uero putant cōtingere iis dūtaxat: quæ sūt seminis albi: si harena de littore a primo incremento congeratur in medias: atq; i crescentia folia contra ipsas religentur. Beta hortensiorum leuissima est. Eius quoq; a colore duo genera græci faciunt: nigram: & candidam: quam præferunt: parcissimi seminis: appellantq; siculum: candoris sane discrimine præferentes ut lactucam. Nostri betæ genera faciunt uernum & autumnale: a temporibus satiuis: quamquam & iunio seratur. Trasferuntur autem in planta he quoq;: & oblimi fimo radices suas locūq; similiter madiū amāt. Vsus iis & cū lēte ac faba. Idemq; q oleris & pcipuus: ut lenitas excitet acrimonia

sinapis. Medici innocentiorem q̃ olus esse iudicauere. Quam ob rem appositas non memini: degustare etiam religio est: utq; ualidis potius in cibo sint. Gemina iis natura & oleris & capite ipso exilientis. Bulbis species summa in latitudine. Ea contingit ut in lactucis: cum cœperint colorẽ trahere ĩposito leui pondere. Neq; alii hortensiorũ latitudo maior. In binos pedes aliquando se pandunt: multum & soli natura conferente eis. Et in circelensi agro amplissime ꝓueniunt. Sunt qui betas punico malo florẽte optime seri existimẽt: transferi aũt cũ quinque folioꝝ esse cœperint. Mira differentia si uera est: candidis solui aluos: modice nigris inhiberi. Et cum brassica corrũpatur in dolio uini sapor odore betæ foliis demersis restitui. Olus caulesq; quibus nunc pricipatus hortorũ apud græcos ĩ honore fuisse nõ repio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes: quã in medẽdi loco reddemus. Genera eius facit tria. Vnam extẽtis foliis: caulæ magno. Alterã crispo folio: q̃ apianam uocat. Tertiã minutis cauilibus lenẽ tenerã minimeq; probat. Brassica toto anno seritur quoniam & toto secatur. Vtilissime tamẽ ab æquinoctio autũni. Transfertur cũ quinque folioꝝ est. Cima a prima sectione præstat proximo uere. Hic est quidã ipsorum caulium delicatior teneriorq; cauliculus. Apitii luxuria. Et ꝑ eum Druso Cæsari blanditus non sine castigatiõe Tiberii patris. Post Cimam ex eadẽ brassica cõtingunt æstiui autunnalesq; cauliculi: mox hyberni: tierumq; cimæ: nullo æquæ genere multifero: donec sua fertilitate cõsumat̃. Tertia circa solstitium: ex qua si humidior locus est æstate siccior autũno plantatur. Humor fimusq; si defuere: maior saporis gratia est. Si abundauere lætior fertilitas. Fimũ asininum maxime cõuenit. Est hæc quoq; res inter opera ganeæ. Qua propter non pigebit uerbosius ꝑsequi. Præcipuus fit caulis sapore ac magnitudine. Primũ omnium si in repastinato feras: dein si terrã fugientes cauliculos seces: a terraq; ꝓceritate luxuriosa attollẽtes se exagerando aliã ac cumules ita: ne clus q̃ cacumen emineat. Tritianum hoc genus uocat̃: bis cõputabili impendio tedioq;. Cætera genera complura sunt. Cumanum: sissile folio: capite patulum: aricinum altitudine non excelsius: folio numerosius q̃ tenuius. Hoc utilissimum existimat̃: quia sub omnibus fere foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianum procerius caule ab radice tenui: intra folia crassescit. Rariora hæc angustioraq;: sed teneritas in dotæ fit. Frigora non tolerat. Quibus etiam aluntur brutiani: prægrandes foliis: caule tenues: sapore acuti. Sabellico usq; in admirationem crispa sunt folia: quorũ crassitudo caulem ipsum extenuat: sed dulcissimi ꝓhibentur ex omnibus. Nuper subire lacuturres ex cõualle aricina: ubi quõdam fuit lacus turrisq; quæ remanet: capite prægrandes: folio ĩnumeri. Alii in orbẽ porrecti. Alii in latitudinẽ torosi. Nec plus ullis capitis post tritianũ: cui pedale aliquando cõspicitur. Et cima nullis serior. Cuicũq; autẽ generi pruinæ plurimum suauitatis conferũt. Et nisi obliquo uulnere defendatur medula plurimũ nocet. Semini destinati non secant̃. Est etiam sua gratia nõnunq̃ plãtæ habitu excellentibus. Halmyrida uocant: quoniã nisi in maritimis non ꝓueniunt. Nauigatione quoq; longinqua uiridibus adseruatis: Statim desecta ita ne humũ attingãt ĩ cados olei quãq̃ ꝓxime siccatos obturatosq; cõdunt̃: oĩ spiritu excluso: Sũt q plantã ĩ trãsferẽdo alga subdita pediculo nitro ue trito: quod tribus digitis capiat̃: celeriores ad maturitaeem fieri putẽt. Sunt q semen trifolii nitrũq; simul tritũ aspergãt foliis. Nitrũ etiã ĩ coquẽdo uiriditatẽ custodit. Aut apiciana coctura oleo ac sale priusq̃ coquãtur maceratis. ẽ ĩter hærbas genus ĩserẽdi præcisis germinibꝰ caulis: & ĩ medullã semie ex aliis addito. Hoc & ĩ cucumere siluestri. Necnõ olus quoq; siluestre ẽ triũ folioꝝ. Diui Iulii carminibus præcipue iocis militaribus celebratũ. Alterius q̃ppe uersibus exꝓbauere lapsana se uixisse apud dyrrachium præmiorũ persimoniã cauillantes. Est aũt id cima siluestris. Omnium hortensiorum laudatissima cura asparagis. De origie eoꝝ in siluestribus curis abunde dictũ: & quõ eos iuberet Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius: asparago mitius corruda passim etiam in mõtibus nascens: re-

fertis superioris germaniæ campis.non inscito Tyberii Cæsaris dicto, hærbā id quan dam nasci simillimā aspergo. Nam quod in neside campaniæ insula sponte nascit lon ge optimū existimatur hortensium. Seritur spongiis. Est enim plurimæ radicis: altissi meq; germinat. Viret thyrso primum emicante. Qui caulem educens tpre ipso quo fa stigatus est in toros stringit. Potest & semine seri. Nihil diligentius cōprehendit Cato. Nouissimūq; libri est: ut appareat repentinam ac nouitiam uiro curā fuisse. Locum su bigi iubet humidū aut crassum: Semipedali undiq; interuallo seri ne calcet. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti. Videlicet semine tum tantū serebant. Id fieri secundū æquinoctium uernū. Stercore satiari. Crebro purgari. Caueri ne cum hærbis euellantur asparagi. Primo anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri: sar riri runcari. Tertio incendi uerno. Quo maturius incensus ē: hoc melius prouenit. Ita que harundinetis maxime conuenit quæ festinantincendi. Sarriri iubet idem non an teq̄ asparagasus natus fuerit: ne in sarriēdo radices uexentur. Ex eo uelli asparagum ab radice. Nam si defringatur stirpescere: & intermori. Velli donec in semen eat. Id autem maturescere ad uer: incendiq;: ac rursus cum apparuerint asparagi sarriri ac stercorari Ac post annos nouem cū iam uetus sit: digeri subacto solo stercoratoq;. Tum spongiis seri singulorum pedum interuallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti: quoniā aliud hærbasceret: nec quicq̄ postea tentatum utilius apparuit: nisi ꝙ circa idus februarii de fosso semine aceruatis puulis scrobibus serūt: plurimūq; maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus spongias factas post æquinoctium autūni disponunt pedalibus iter uallis: fertilitate in denos annos durante: Nullum gratius iis solum q̄ rauennatium. Hortorum indicauimus corrudam. Hunc intelligimus siluestrem asparagū: quē græci orminū aut myacanthon uocant aliis ue nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atq; defossis. Poterant uideri dicta omnia quæ in precio sunt: nisi restaret res ma ximi quæstus nō sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud carthaginem magnam cordubamq; præcipue sestertia sena milia e paruis. iis reddere: quoniam por tenta quoq; terrarum in ganeam uertimus. Etiam ea quæ refugiunt quadrupedes cō sciæ. Carduos ergo duobus modis serunt autumno: planta & semine ante nonas marti as. Plantæq; quæ ex eo disponentur ante idus nouembris aut in locis frigidis circa fa uonium. Stercorantur etiam si placet: latiusq; proueniunt. Ocimum parilibus optīe seri ferunt. Quidam & autūno: iubentq; cum hyeme seratur: aceto semen perfundi. Eruca quoque & nasturtium uel æstate uel hyeme facillime nascuntur. Eruca præci pue frigorum contemptrix diuersæ est q̄ lactuca naturæ. Concitatrix ueneris. Iccirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par feruor immixtus temperamentū æquet. Nasturtium nomen accepit a narium tormento: Et ide uigoris significatio prouerbio id uocabulo usurpauit ueluti torporem excitantis. In arabia mire amplitudinis dicit gigni. Ruta quoq; seritur fauonio & ab æquinoctio autūni: odit hyemem & humorem ac fimum. Apricis gaudet & siccis: terra quam maxime lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & semini miscetur: ut careat erucis. Auctoritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustum rutatum populo datum a Cornelio Cethego in consulatu colle ga. Q. Flaminii comitiis per actis. Amicitia est ei & cum fico. in tantum ut nusquam lætior proueniat quam sub hac arbore: Seritur & surculo melius in perforatam fabam inditoque succo nutrit comprehendendo surculum. Seritur & a seipsa. Nanque īcur uato cacumine alicuius rami cum attigerit terram statim radicatur. Eadem & ī ocimo natura nisi ꝙ difficilius crescit. Sed durata runcatur non sine difficultate prouenien tibus ulceribus: ni munitis manibus id fiat: oleo ue defensis. Conciduntur autem & eius folia: seruanturq; fasciculis. Ab æquinoctio uerno seritur apiū semine paulū ī pila pulsato. Crispius sic putant fieri: aut si satū calcet cylindro pedibus ue. Propriū ei ꝙ colorē mutat. Honos ipi ī achaia coronare uictores sacri certaminis nemeæ. Eodē tēpo

Lib. 19

re seritur menta planta: uel si nodum germinat: spongia: minus haec humido gaudet Aestate uiret. Hyeme flauescit. Genus eius siluestre mentastrum est. Et hoc propagatur ut uitis: uel si inuersi rami serantur. Mentae nomen suauitas odoris apud graecos mutauit: cum alioquin mintha uocaretur. Unde ueteres nostri nomen declinauerunt. Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus Semel sata diutina aetate durat. Congruit pulegio cuius natura in coronariis reflorescens saepius dicta est haec quoque seruantur simili genere: mentam dico pulegiumque & uepitam. Condimentorum tamen omniumque fastidiis ciminum amicissimum. Nascitur in summa tellure uix haerens: & in sublime tendens. In putribus & calidis maxime locis medio serendum uere. Alterum eius genus siluestre: quod rusticum uocant: alii thebaicum: si tritum ex aqua potetur in dolore stomachi prodest. In carpentina nostri orbis maxime laudat. Alioquin aethiopico africoque palma est. Quidam huic aegyptium praeferunt. Sed praecipue olusatrum mirae naturae est. Hipposelinum graeci uocant: alii smynion. E lachryma caudicis sui nascitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt murrae saporem habere dicunt. Auctor est Theophrastus murra sata natum. Hipposelinum ueteres praeceperant in locis incultis lapidosis iuxta maceriam seri. Nunc & repastinato serit: & a fauonio post aequinoctium autumnum. Quippe cum capparis quoque seratur siccis maxime: area i defossu cauata ripisque undique circumstructis lapide: alias euagatur per agros: & cogit solum sterilescere. Florent aestate. Viret usque ad uergiliarum occasum: Sabulosis familiarissimum. Vi ... eius quod trans maria nascitur diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & careum gentis suae nomine appellatum culmis principale. In quacumque terra seri uult ratione eadem qua olusatrum. Laudatissimum tamen in caria: proximum phrygia. Ligusticum siluestre est. In liguriae suae montibus seritur. Ubique suauius satiuum: sed sine uiribus. Panacem aliqui uocant. Grateias apud graecos cunilam bubulam eo nomine appellat. Caeteri fere cunizamidem: cunilaginem. Thymbram uero quae sit cunila. Haec apud nos habet uocabulum & aliud satureia dicta in condimentario genere. Seritur mense februario: origano aemula: Nusquam utrumque additur: quippe similis effectus. Sed cunilae aegyptium origanum tantum praefertur. Peregrinum fuit & lepidum. Seritur a fauonio. Dein cum fruticauerit: iuxta terram preciditur. Tunc runcatur: stercoraturque. Per biennium haec. Postea in iisdem fruticibus utuntur: si non saeuitia hyemis ingrauat: quando impatientissimum est frigorum. Exit & in cubitalem altitudinem foliis laurinis sed mollibus. Vsusque eius non sine lacte. Gytpistrinis: anisum & anetum culinis & medicis nascuntur. Sagapenum & ipsum in hortis quidem: sed medicinae tantum. Sunt quaedam comitantia aliorum satus ut pauper: namque cum brassica seritur. Ac porculaca & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera. Candidum cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustae inspergitur adfuso ouo inherens. Ubi inferiorem crustam apio: gytque cerilai sapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhyan uocant graeci: id nostri erraticum. Sponte quidem: sed maturius: cum hordeo maxime nascitur: erucae simile: cubitali altitudine: flore ruffo & protinus deciduo: unde & nomen a graecis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis docebimus in medicinae loco Fuisse autem in honore apud romanos semper inditio est Tarquinius Superbus. qui legatis a filio missis decutiendo papauera in horto altissima sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu aequinoctio autunni seruntur coriandrum: anetum: atriplex: maluae: lapati. cerefolium: quod pederoton graeci uocant: & acerrimum sapore: ignei effectus ac saluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamen planta relata: Quin e diuerso uis est sato semel eo liberare locum. Quoniam semen cadens protinus uiret. Vsus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto citra itellectum acrimoniae. Coquuntur & folia sicut

reliquorum olerũ. Sunt autẽ triũ generũ. Vnũm gracile: alterũ rapi foliis simile: tertiũ erucæ. Semen optimũ ægyptiũ. Athenienses napi appellauerunt: alii tapsii: alii saurion Serpylo & sisimbrio. montes pleriq; scatent: sicut thracia. Aut aquæ deferunt ex iis au ulsos ramos: seruntq;. Item sicyone ex suis montibus: & athenis: & hymeto. Simili modo & sisimbriũ serunt. Lætissimum nascit' i puteoꝝ parietibus & circapiscinas & stagna.

De fœniculo & canabe. Ca. VIII

r Eliqua sunt ferulacei generis ceu fœniculum: anguibus (ut diximus) gratis simum: ad condienda plurima cum inaruerit. Eiq; per q̃ similis tapsia: de qua diximus inter externos frutices. Deinde utilissima funibus canabis serit' a fa uonio. Quo densior est eo tenerior. Semen eius cum est maturum ab æquinoctio au tumni defringitur: & sole aut uento aut fumo siccatur. Ipsa canabis uellitur post uin demiam: ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima alabandica: plagarum præ cipue usibus. Tria ibi eius generi. Improbatur cortici proximũ aut medullæ. Laudatis simum est e medio: quæ mesa uocatur. Secunda milasea. Quod ad proceritatem quidẽ attinet: rosea: agri sabini arboꝝ altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in pegrinis fru ticibus diximus. Semẽ eius in italia cibus est. Condit' q̃ppe duratq; in urceis uel anni spatio. Duo ea genera. Caules & racemi. Corymbiã hãc uocãt: corymbosq; quos cõdiũt.

De morbis hortorum: & remedia circa formicas & erucas & culices. Ca. IX.

m Orbos hortensia quoq; sentiunt: sicut reliqua terræ sata. Nanq; & ocimum se necat: degeneratq; rite in serpillum: & sisimbrium in calamintham. Et ex semi ne brassicæ ueteris rapæ fiunt. Atq; inuicem enecatur cyminum ab uno dor so nisi repurgetur. Est autem unicaule: radice bulbo simili: non nisi in solo gracili na scens. Alias priuatim cymini morbus scabies. Et ocimum sub canis ortu pallescit. Oĩa uero accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoq; genera innascuntur Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Item latucis & oleri. Vtrisq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facilime stercore in ecto capiun tur: condentia in id se. Ferro quoq; non expedire tangi rutam cunilam mentã ocimũ auctor est Sabinus Tyro in libro cepuricon. quem Mœcenati dicauit. Item contra for micas non minimum hortorum exitium: si non sint rigui: remedium monstrauit. Li mo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficacissime heliotropio hær ba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ sunt: siliquas una seri: sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ si omisso iam natæ sint: remedium absinthii succus decocti inspersus sedi quam anagorum uo cant. Genus hoc hærbæ diximus. Semen olerum si succo eius madefactum seratur ole ra nulli animalium obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas si palo imponã tur in hortis ossa capitis ex equino genere fœmine dumtaxat. Auersus erucas & cancꝛũ fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipue si sunt arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia uel minus: & quibus salsæ aquæ prosint. Ca. X.

n Am quod ad pmutationem seminũ attinet: quibusdam ex iis firmitas maior est: ut coriandro: betæ: porro: nasturtio: sinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmiora autem sunt atriplici: ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æstiua omnia hybernis magis durant: minime aũt getiũ. Sed ex iis quæ sunt fortissima nullum ultra quadrimatũ utile ẽ dũtaxat serendo. Cunilis & ultra tẽpestiua sunt. Peculiaris medici na raphano: betæ: rutæ: cunilæ: i salsis aq̃s quæ plurimũ suauitati & fertilitati cõferũt Cæteris dulcium aquarum riguparosunt. Vtilissimæ ex iis aquæ frigidissimæ: & quæ potu suauissimæ. Minus utilis est stagno. & quas silices inducunt: quoniã hærbarum semina inuehunt. Præcipue tñ hymbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necant'.

Rō rigādoꝝ hortoꝝ:& q̄ trāslata meliora fiāt:& de succis hortēsioꝝ & saporib⁹ Ca.XI

h Is horæ rigandi matutina atq; uespera:ne inferuescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam.Satum celerrime erūpere putant inter initia feruēti aqua aspersum.Omīa autē trāslata meliora grādioraq; fiunt:maxīe porri napiq;.In trāslatione & medicina est:desinūtq; sentire iniurias:ut getium:poꝝ: raphani.apium:lactucæ:rapa:cucumis.Oīa āt siluestria fere sunt:& foliis minora & caulibus:succo acriora:sicut cunila:origanū:ruta.Solūmō ex omibus lapatum siluestre melius Hoc insatiuū rumex uocat̄:nasciturq; fortissimū . Tradit̄ semel satū durare: nec unq̄ uitiari terra maxīe iuxta aquā.Vsus eius cū ptisana tantū ī cibis leuiorē gratiorēq; saporē præstat.Siluestre ad multa medicamēta utile est.Adeoq; nihil amisit cura ut carmine quoq; cōprehensū repperim:in fabis caprini fimi singulis cauatis:si porri:erucæ:lactucæ:apii:intubi:nasturtii semina īclusa serant̄:mire ꝓuenire.Quæ sunt siluestria eadē ī satiuis sicciora intelligunt̄ & acutiora.Nāq; & succoꝝ sapoꝝq; dicēda differētia est:uel maior in iis q̄ pomis.Sunt āt acres cunilæ:origani:nasturtii:sinapis.Amari absinthii:centaureæ.Aquatiles cucumeris:cucurbitæ:lactucæ.Acuti tantū cunilæ.Acuti & odorati apii:aneti:fœniculi.Salsus tantū e saporibus nō nascit̄:aliquādo extra īsidit pulueris mō:& circulis tantū aquæ ut intelligat̄ uana ceu pleꝝq; uitæ ꝑsuasio.Panax pipis saporē reddit:magis etiā siliquastrū:ob id piperitidis noīe accepto.Libanotis odorē thuris:murra myrrhæ.De panace abūde dictū ē .Libanotis locis putridis & macris ac r scidis serit̄.Radicē habet olusatri:nihil a thure differentē. Vsus eius post ānū stomacho saluberrimus.Quidā eā noīe alio rosmarinū appellāt.Et smyrniū olus seritur iisdē locis.Murraq; radicē recipit.Eadē & siliquastro satio.Reliqua a cæteris & odore & sapore differūt:ut anetū.Tantaq; est diuersitas atq; uis.ut nō solū aliud alio mutetur:sed etiā in totū auferat̄.Apio eximi in coctis ausoniis aceto:in eodē cellario ī saccis odorem uino grauem.Et hactenus hortensia dicta sint ciboꝝ gratia dumtaxat.Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat:quoniam prouentus tantū adhuc sūmasq; quasdam tractauimus.Vera autem cuiusq; natura non nisi medico effectu prænosci pōt opus ingens occultumq; diuinitatis:& quo nullum reperiri possit maius . Ne singulis id rebus contexeremus.iusta fecit ratio: cum ad alios medendi desideria pertinerent:lōgis utriusq; dilationibus futuris si miscuissemus:Nunc suis quæq; partibus constabūt poterunt a uolentibus iungi.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XX

PROHEMIVM

m AXIMVM HINC opus naturæ ordiemur & cibos suos homini narrabimus:fateriq; cogemus ignota esse per quæ uiuat.Nemo id paruum ac modicum existimauerit nominū uilitate deceptus.Pax secum in his aut bellum naturæ dicetur:odia amicitiæq; reꝝ surdarū ac sensu carentium. Et quo magis miremur omnia ea hominum causa quod græci simpathiam appellauere:quibus cuncta constant: ignes aquis restinguentibus:quam sole deuorante:luna pariente altero alterius iniuria deficiente sydere. Atq; ut a sublimioribus recedamus:ferrum ad se trahente magnete lapide:& allio rursus abigente a sese. Adamantem opum gaudium infragilem omni cætera ui & inuictum sanguine hircino rumpente. Quæq; alia in suis dicemus locis pari uel maiora mira.Tantum uenia sit a minimis:sed a salutaribus ordiemur.Primumq; ab hortensibus.

Sympathiam

De cucumere siluestri & elaterio. Ca. I.

c Vcumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinē satiui. Ex eo fit medicamentū quod uocatur elaterium succo expresso e semine. Cuius causa nisi maturius incidatur: semen exilit oculorum ēt periculo. Seruat̄ autem de cerptus una nocte. Postero die incidirur harundine. Semen quoq; cinere conspergitur ad coercendam succi abundātiam. Qui expressus suscipitur aqua cælesti: atq; subsidet Deinde in sole cogit̄ in pastillos ad magnos mortaliū usus. Obscuritates & uitia oculo rum sanat: genarūq; ulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus uitiū non attigi uuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium dolori me detur. Arida cum resina impetiginem & scabiem quā psoram & lichenas uocant. Paro tidas & panos sanat. Et cicatricibus colorē reddit. Et folioꝝ succus auribus surdis cum aceto instillat̄. Elateriū tempestiuum est autūno. Nec ullum ex medicamētis longiore æuo durat. Incipit a trimatu. Si quis recentiore uti uellit: pastillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Idq; melius quo uetustius erit. Quē iam ducentis annis seruatū esse auctor est Theophrastus. Et usq; ab qnquagesimū lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentū est: si ad motum priusq̄ extinguat sintillare sursū ac deorsum cogat. Pallidum ac leue hærbaceo: ac scabro melius. ac leniter amarū. Putāt conceptus ad alligato semine adiuuari: si terram non attigerit. Partus uero si in arietis lana alligatum inscientis lumbis fuerit: ita ut protinus ab ea eximatur: & rapiatur extra domum ipsam. Cucumim q magnificant nasci præcipuū in arabia: mox cineris. Alii i arcadia tradunt similem heliotropo. Cuius inter folia & ramos ꝓuenire magnitudine nucis iuglandis semen. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa: sed candida. Aliq etiam ab eo scorpionum cucumim uocant: efficacissimum contra scorpionū ictus: & semine & elaterio. Et ad purgandū uterum aluosq;. Modus portōne uirium ab dimidio obolo ad solitum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur. Et hydropises illitum. Anginas & arterias cum melle & oleo uetere sanat.

De anguino cucumere: siue erratico: & de satiuo: & de pepone. Ca. II.

m Vlti hunc esse apud nos qui anguinus uocatur: ab aliis erraticus arbitrantur Quo decocto spersa mures de eius medicina non attingunt. Idem podagris cum articulorum morbis decoctum in aceto illinunt præsentaneo remedio. Lumborum uero dolori semine sole siccato dein trito. xxx. denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momenti. Nanq; & eorum semen quantum tres digyti apprehenderint cum cumino tritum potumq; in uino tussientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autē expuentibus cum cumino pari pondere. Et iocineris uitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet ex uino dulci. Et in renum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Pepones refrigerant maxime in cibo: & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculoꝝ aut doloribus imponitur. Radix sanat ulcera concreta in modum faui: quem cæreon uocant. Eadem contra uomitiones siccatur in farina tusa. Datur quattuor obolis in aqua mulsa: ita ut qui biberit qngentos postea passus ambulet: Hæc faria & i smegmata adiicitur. Cortex quoq; uomitionem mouet. faciem purgat. Hoc & folia cuiuscunq; satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sananr. Cum uino canis morsus. Item multipedem: ipa græci uocant: oblongam: pilosis pedibus: pecori præcipue nociuā. Morsū tumor insequitur: & putrescit locus ipse. Cucumis odore defectum animi. Coctos deraso cortice ex oleo aceto & melle iucundiores esse certū est.

De cucurbita siluestri & rapo. Ca. III

Liber 20 vigesimus

c

Vcurbita siluestris quoq; inuenit somphos a græcis appellata inanis: unde &
nomen: digytali crassitudine: nõ nisi i saxosis nascẽs. Huius cõmãducatæ suc-
cus stomacho admodũ ꝓdest. Colocinthis uocat alia: ipsa plena: sed minor q̃
satiua. Vtilior pallida: quãdo eius sũt mediciæ: Herbacea arefacta p se inanit aluũ. Infu-
sa quoq; clysteribus itestinoꝝ oium uitiis medet & renũ: & lumboꝝ: & paralisi eiecto
semine. Aqua mulsa i ea coquit ad dimidias: sic tussiẽti ifundit obolis quattuor. Pro-
dest & stomacho farinæ aridæ pilulis cũ decocto melle sũptis. In morbo uero regio utili
ter semia eius isumunt & ꝓtinus aqua mulsa. Carnes eius cũ absinthio & sale dentiũ
dolorẽ tollũt. Succus uero cũ aceto calefactus mobiles sistit. Itẽ spinæ & lũboꝝ ac coxa
rũ dolores: cũ oleo si ifricet. Præterea miꝝ dictu. Semina eius si fuerit pari numero ada
ligata febribus sanare dicunt: quas græci pihodicas uocãt. Satiuæ quoq; rasæ succus
tepefactus auribus medet. Caro eius iterior sine semie clauis dedũ & suppuratiõibus:
quæ græci uocãt apostemata. Decoctæ ãt uniuersæ succus dẽtiũ m tus stabilit. Dolo-
res ihibet. Vinũ cũ ea feruefactũ oculoꝝ etiã ipetus. Folia eius etiã cũ recẽtib9 cupressi
cõtusa & iposita. Ipsa quoq; tosta i argilla ac trita cũ adipe anseris uulneribus medet.
Necnõ ramẽtis corticis recẽtes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxie infantũ.
Et ignes sacros de strigmẽtis uelis ipositis uel seminibus. Succus ex strigmentis illitus
cũ rosaceo & aceto febriũ ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mire cõbusta sanat.
Chrysippus medicus dãnabat eas i cibis. Sed omniũ cõsẽsu stomacho utilissimæ iudi-
cant: & iteraneoꝝ uesicaꝝq; exulceratioĩbus. Est & rapo uis medica. Perniones feruẽs
ipositũ sanat. Itẽ frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et ius fernens podagris etiã fri
gidis medet. Et crudũ tusũ cũ sale cuicunq; uitio pedũ. Semẽ illitũ & potũ i uino con
tra serpẽtes & toxica salutare esse ꝓdit. A multis uero ãtidoti uim habere i uino & oleo
Democritus i totũ eũ abdicauit i cibis ꝓpter iflatiões. Diocles magnis laudibus extu-
lit: etiã uenerẽ stimulari ab eo ꝓfessus Itẽ Dionysi9. Magisq; si eruca cõdiret. Tosta quo
q; articuloꝝ dolori cũ adipe ꝓdest. Siluestre rapũ i aruis maxie nascit: fructicosũ: semi-
ne cãdido: duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicãdã cutẽ i facie totoq; corpore utũt
mixta urina pari mẽsura. Nã (ut supra dixim9) erui: hordei: & tritici & lupini radix ad
oia iutilis. De napoꝝ differẽtiis: & raphão siluestri: & raphão satiuo & pastiaca. Ca. IIII.

n

Apoꝝ duas differẽtias & i medicina græci seruãt. Angulosis folioꝝ caulibus
florẽtes: & quod bunion uocant: purgationibus fœminaꝝ & uesicæ Et urinæ
utile decoctũ potũ ex aqua mulsa: uel succi drachma. Semẽ dysentericis tostũ
tritum in aqua calida e cyathis quattuor. Sed urinam inhibet: si non lini semen una
bibatur. Alteꝝ genus buniada appellant: & raphno & rapo simile. Semiuis præclari cõ
tra uenena: ob id & antidotis utuntur illo. Raphanum & siluestre esse diximus. Lau-
datissimũ i arcadia: q̃q̃ & alibi nascit: utilior urinæ dũtaxat eiciẽdæ. Cætero bilẽ detra
hit. Præterea cortices i uino. Præterea q; circa eos dicta sũt stomachũ purgant. pituitã
extenuãt: urinã cõcitãt. Est æstiuosus i italia & armoratiã uocãt satiuã. Satiui uero de-
cocti mane poti ad ternos ciathos cõminuũt & eiciũt calculos. Idẽ i posca decocti con
tra serpẽtiũ morsus illinũt. Ad tussim ẽt mane ieiunis raphanus ꝓdest cũ melle. Semẽ
eoꝝ tostũ ipsũq; cõmãducatũ ad lagaraponõ. In aq̃ foliis eius decoctis bibere uel suc-
cũ ipsius cyathis binis. Cõtra phlegmoni ipsos illinere tusos utille. Inchoãtib9 uero re
cẽtẽ corticẽ cũ melle. Veternosis ãt q̃ acerrimos mãdere. Semẽq; tostũ dein cõtritũ cũ
melle suspiriosis. idẽ & cõtra uenena ꝓsunt. Ceteꝝ cerastis scorpionib9 aduersatur: uel
ipso semine infectis manibus impune tractabilibus. imposito raphano scorpioni9 mo
riuntur. Salutares & contra fungorum aut hystriominæ uenena æque ut Nicander
tradit. Et contra uiscum quoq; dari Appolodori duo iubent scyllætis & tarentinus.
Scylleus semen ex aqua tritum: tarentinus succum. Lyenem item extenuat. Iocineri
prosunt: & lumborũ doloribus. Hidropicis quoque ex aceto aut sinapi sumpti & le-

thargicis.Praxagoras & iliosis dandos censet.Plistonices & colicis.Intestinoꝝ ulcera sa nant.At puruléta pcordiorũ si cũ melle edant.Q uidã ad hæc coquere eos in luto illi tos malunt.Sic & fœminas purgari.Ex aceto & melle súpti intestinoꝝ aíalia detrahũt. Ité ad tertias decocto eoꝝ poto cũ uino entherocleis ꝓsunt.Sanguiné quoq; inutilem sic extrahũt:Medius ad hæc & sanguiné excreantibus coctos dari iubet.Et puerpis ad lactis copiã augendã:Hippocrates capillos mulieꝝ defluos fricari raphanis:& sup umbilicũ íponi cõtra torméta uuluæ.Reducunt & cicatricé ad colorem . Semé quoq; ex aqua íposítũ sistit ulcera:q̃ phagedéas uocát.democritus uenere hoc cibo stimulari pu tat.Ob id fortassis uoci nocere aliq tradiderũt.Folia quæ í oblongis tantũ nascunť ex citare oculorũ aciem dicunť.Vbi uero acrior raphani medicina admota sit. hysopum dari ꝓrinus íperant.Hæc anthipathia ē. Et auriũ grauitati succum raphani instillãt: Nã uomituris sũmo cibo eẽ eos utilissimũ est.Pastinacæ simile hibiscũ: quod molochẽ agrian uocant:& aliqui plistolochiã.Vlceribus:chartilagini ossibus fractis medeť .Fo lia eius ex aqua pota aluum soluunt:serpẽtes abigunt.Apum .uesparũ:crabronũ icti bus illita medenť.Radicẽ eius ante solis ortum erutã inuoluunt lana coloris quẽ nati uum uocãt.Præterea ouis quæ fœminã peperit.Strumisq; uel suppuratis alligãt .Qui dam ad hunc usum auro effodiendã censent.Cauendũq; ne terrã attingat.Celsus po dagris quæ sine tumore sunt radicem eius in uino decoctã íponi iubet.

De staphylio siue pastinaca & gigidio & sisere & sesili & inula & de cepe siluestri.Ca.V.

a Lterum genus est staphylinos:quod pastinacã erraticã uocant . Eius semen cõtritum & in uino potũ tumenté aluum & suffocationes mulierũ doloresq; lenit:in tantũ ut uuluas corrigat.Illitũ quoq; passionibus uentris eaꝝ ꝓdest: Viris uero ꝓdest cũ panis portione æqua tritũ.Ex uino potum cõtra uentris dolores. Pellit & urinã:& phagedenas ulcerũ sistit recens cum melle íposítũ.Vel aridæ farinæ í spsã radicé eius.Dieuces cõtra iocineris ac lyeuis:iliũ:lũborũ:& renũ uitia ex aq̃ mulsa dari iubet.Cleophantus & dysentericis ueteribus.Philiston in lacte coqt:& ad strangu riã dat radicis uncias quattuor.Ex aqua hydropicis:similiter & opistotonicis:& pleure ticis:& comitialibus.Habentes eã feriri a serpentibus neganť.Aut qui ante gustauerit nõ lædi.Percussis íponitur cũ axungia.Folia cõtra cruditates manduntur . Orpheus amatoriũ inesse staphylino dixit:fortassis quoniã uenerẽ stimulari hoc cibo certum ē. Ideo cõceptus adiuuare aliq ꝓdiderũt.Ad reliqua & satiua pollet.efficacior tñ siluestris magisq; í petrosis nata.Semẽ satiuæ quoq; cõtra scorpionũ ictus ex uino aut posca salu tare ē.Radice eius circũscalpi dẽtes dolore liberanť.Syria í hortis oposissima.Inde quo que est ꝓuerbium græcis.Multa syrorũ olera.Simillimã staphylino hærbã ferit:quam alii gigidion uocant:tenuius tñ & amarius:eiusdẽq; effectus ē.Coctũ crudumq; stoma chi magna utilitate.Siccat eni ex alto oẽs humores eius.Siser erraticum satiuo simile ē & effectu.Stomachum excitat.Fastigium astergit.Ex aceto leserpitiato sumptum : aut ex pipere & mulso:uel ex garo urinam ciet (ut Opinion credit) & uenerem .In eadem sententia est Diocles.Præterea cordi conuenire conualescentium. Aut post multas uo mitiones per qudm'utile.Heraclides contra argentum uiuum dedit.Et ueneri subinde offensantem ægrisq; se recolligentibus.Hunc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit:quoniam nemo tres siseres edendo continuaret.Esse tamen utile conualescentibus & ad uitam transeuntibus.Satiui priuatim succus cum lacte caprío potus sistit aluũ. Et quoniã plerosq; similitudo nominũ græcoꝝ cõfundit:cõteximus & de sesili.sed hoc ē uulgaris notitiæ.Optimũ masiliẽse.Lato eni grano & fuluo ē:Secundũ æthiopicũ ni grius.Creticũ odoratissimũ omniũ.Radix iucundi odoris ē.Semẽ eius eẽ & uultures di cunť.Prodest hoí ad tussim ueterẽ.Rupta:cõuulsa:& í uino albo potũ. Itẽ opistotho nicis:& iocineꝝ uitiis:& torminibus:& stranguriæ:duaꝝ aut trium ligulaꝝ mensura Sunt & folia utilia:ut quæ partus adiuuẽt etiam quadrupedũ.Hoc maxime pasci dicũ

tur ceruæ pituræ. Illinitur & igni sacro. Multum in sūmo cibo cōcoctionibus confert uel folio uel semine. Quadrupedū quoq3 aluum sistit: siue tritū potui infusum : siue mandendo cōmanducatū e sale. Boum morbis medet̄: uel si contritū ifunditur. Inula quoq3 a ieiunis cōmanducata dentes confirmat. Si ut eruta est terrā non attingit. Cōdita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit. Siccata ā in umbra farina tusa & conuulsis & Inflationibus & arteriis medet̄. Venatoꝝ morsus abigit. Folia ex uino lumboꝝ dolori illinunt̄. Cepæ siluestres non satiue olfatu ipso & delachrimationi & caligini medentur. Magis uero succi inunctione. Sōnum etiā facere tradunt̄ Et ulcera oris sanare cōmanducatæ cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ aut siccæ cum melle & uino: ita ut post diem tertiū soluant̄. Sic & tritæ sonāt. Totam ī cinerem epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea. Et genitaliū ulceribus. Succo & cicatrices oculoꝝ & albugines & argemas inunxere: & serpentiū morsus : & omīa ulcera cū melle. Item auriculaꝝ cum lacte mulieꝝ. Et in iisdem sonitū ac grauitatem emendantes cum adipe anserino aut cū melle stillauere. Et ex aqua bibendū dederunt repēte obmutescētibus. In dolore quoq3 ad dentes colluendos instillauere: & plagis bestiarū omnium priuatim scorpionū. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere. Et contra lumboꝝ dolores. Purgamēta quoq3 eaꝝ cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentiū morsibus. In ipsas quoq3 multipedes ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & concoctioni. Inflationēq3 & sitim facere dixerūt. Asclepiadis schola ad ualidū quoq3 colorē profici ī cibo Et si succū ieiunii quottidie dant firmitatē ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitationi. Ventrem mollire. Hæmorrhoidas pellere subditas ꝑ balanis Succū cum succo fœniculi contra incipiētes hydropises mire proficere. Itē cōtra anginas rutæ & melle. Excitari iisdē lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa ē arefactaq3 uermiculis non infestari auctor est.

De porro sectiuo & capitato: & de allio. Ca. VI

P Orro sectiuo ꝓfluuia sanguinis sisti ī narribus cōtrito eo obturatis: uel gallæ mixto: aut mētæ. Itē ex abortu ꝓfluuia poto succo cū lacte mulieꝝ. Tussi ēt ueteri: ac pectoris & pulmonis etiā uitiis medet̄ Illitis foliis sanant̄ ābustæ epinyctides: ita uocat̄ ulcus aciē hebetās: & ī āgulo oculi ꝑpetim humor emanās. Quidā eodē noīe appellāt pustulas liuētes: ac noctibus īqetantes. Et alia ulcera cū melle trito Vel bestiaꝝ morsus ex aceto. Itē serpētiū alioꝝ uitia cū felle caprino uel pari mensura mulsi. Stridores cū lacte mulieris. Capitis dolores. si in naras fundat̄ dormituris ue in aurē duobus succi coclearibus: uno mellis. Succus & ad serpentiū scorpionūq3 ictus in potū bibit̄ cū mero: & ad lūboꝝ dolores cū uino hemyna potus. Sāguinē uero excreātibus & phthisicis distillatiōibus lōgis uel succ s: uel ex ipso cibo ꝓdest. Ita morbo regio uel hydropicis. Et ad renū dolores cū ptisanæ succo acceptabuli mēsura. Idē mōus cū melle uuluas purgar. Totus uero edit̄ & cōtra fūgoꝝ uenena. Imponit̄ & uulneribus Venerē stimulat. Sitim sedat. Ebrietates discurrit. Sed oculoꝝ aciē hebetare tradit̄. Inflationē quoq3 facere: quæ tamē stomacho nō noceat: uētrēq3 molliat. Voci splēdorem affert. Capitato maior ē ad eadē effectus. Sāguinē reiiciētibus succus cū caule aut thuris farina uel acatia dat̄ Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasq3 cōtractas aperiri putat. Fœcunditatē etiā fœminaꝝ hoc cibo augeri. Contritū ex melle ulcera purgare. Tussi & distilationes thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat uitia datū in sorbitione ptisanæ. Vel crudū præter capita sine pane ita ut alternis diebus sūmat̄. Vel si purulenta excreantur. Sic & uoci uel ueneri sonnoq3 multum confert. Capita bis aqua mutata cocta aluū sistunt: & īflationes ueteres. Cortex decoctus illitusq3 inficit canos. Allio magna uis: magnæ ēt utilitates cōtra aquaꝝ & quoꝝlibet locoꝝ mutatiōes serpētes abigit & scorpiones odore. Atq3 ut aliq tradidere ad bestiarū oīm ictibus medet̄.

Potu uel cibo uel illitu priuati contra hemorrhoidas pdest. Cum uino reddit uomitũ Ac ne cõtra araneoꝝ aut murium uenenatum morsũ ualere miremur: aconitũ quod alio noie pardalianches uocat depellit. Itẽ hyoscyamum cõtra canis morsus. Inq; uul nera cũ melle iponitur. Ad serpentiũ quidem ictus potũ cum restibus suis. Efficacissi me ex oleo illinit. Attritisq; corporũ partibus. Vel si uesica itumuerit. Quin & suffitu eo secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eoꝝ cũ oleo capitis ulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctum aliqui crudũ id dedere. Diocles hydro picis cũ centaurea aut i fico duplici ad euacuandã aluum. Quod efficacius præstat uiridi cum coriandro in mero potũ. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Pra xagoras & contra morbũ regium uino miscuit. Et contra ileũ i oleo & pulte sic illinẽs. Strumis quoq;. Antiqui & insanientibus dabant crudũ. Diocles phreneticis elixũ. Con tra anginas tritum iponi & gargarizare pdest. Dentiũ dolorem tribus capitibus i ace to tritis iminuit. Vel si decocta aqua colluant: addaturq; ipsũ in caua dentiũ. Auribus ẽt instillatus succus cũ adipe anserino. Phthiriases & prurigines potũ. Tusum item cũ aceto & nitro. Cõpescit distillationes cũ lacte coctũ uel tritũ pmixtum ue caseo molli. Quo genere & raucitatẽ extenuat. Vel phthisin i fabæ sorbitione. In totũ autẽ coctum utilius ẽ crudo: elixumq; tosto. Sic & uoci confert. Tineas & reliqua aialia interaneoꝝ pellit in aceto mulso coctũ. Tenasmo in pulte medet. Temporũ doloribus illitum elixũ & pustulis coctum cũ melle deinde tritũ. Tussi cũ adipe uetusto decoctũ uel cũ lacte Aut si sanguis ẽt execret: uel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum potum & cũ mellis pari modo sumptũ. Conuulsis & ruptis cũ sale & oleo: Nã cũ adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis uitia cũ sulphure & resina ẽt harundines cũ pice. Le pras: lichenas: lentigenes exulcerat: sanatq; cũ origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illi tus. Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuentia ad colorẽ reducit. Cõbustũ ex melle cre dunt & comitialẽ morbũ sanare: si quis eo in cibo utat ac potione. Quartanas quoq; excutere potũ caput unũ cum laserpitii obolo. In uino austero tussi: & alio mõ accep tum. Suppurationes quãtaslibet sanat: fractæ in coctum fabæ atq; in cibo sumptũ do nec sanitatẽ restituat. Facit & sõnos: atq; in totũ rubicundiora corpora. Venerẽ quoq; stimulat cũ coriandro uiridi tritũ potumq; e mero. Vitia eius sunt q oculos hebetat Inflationes facit. Stomachũ ledit copiosius sumptũ. Sitim gignit. Cæterũ contra pitui tam & gallinæ & gallinaceis pdest. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere: at que non torqueri tradunt: si eo trito natura tangatur.

De lactuca siluatica siue caprina: & esopo. & isati: & lactuca siluestri: Ca. VII.

Lactucæ sponte nascentis primũ est genus eius quã caprinã uocant. Qua pi sces in mare deiecta ptinus necantur q sunt in pximo. Huius lac expissatum mox in aceto pondere oboloꝝ duũ adiecto aquæ uno cyatho hydropicis dat Caulæ & foliis contusis asp̄so sale nerui incisi sanant. Eadẽ trita ex aceto colluta ma tutinis bis e mense dentiũ dolorẽ prohibet. Alterũ est genus quod græci esopon uocãt. Huius folia trita & cũ polenta illita ulceribus medent. Hæc in aruis nascit. Tertiũ ge nus est in siluis nascens isatin uocant. Huius folia trita cum polenta uulneribus psũt. Quarto ifectores lanarũ utuntur: quod siluaticũ uocant. Simile erat lapato foliis ni si q plura habet: & nigriora. Sanguinẽ sistit. Phagedenas & putrescẽt a ulcera q serpũt sanat. Itẽ tumores ante suppurationẽ. Contra ignẽ sacrũ radice uel foliis pdest uel ad lyenes pota. Hæc ppria singulis. Cõia autẽ sponte nascentibus: candor caulis: interdũ cubitali longitudine: thyrso & foliis scabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem sunt q hieraciã uocent: quoniã accipitres scalpendo eam: succoq; oculos tingendo ob scuritatẽ cũ sensere discutiant. Succus oĩbus candidus: uiribus quoq; papaueri similis Carpitur p menses inciso caule: Condit in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat oĩa oculoꝝ uitia cum lacte mulierũ: Arcet nubeculas: cicatrices adustionesq; oẽs pcipue

Liber 20

calligines.Imponitur etiam oculis in lana contra epiphorras.Item succus aluum purgat in posca potus ad duos obolos.Serpentiũ ictibus medet̃ in uino potus.Et folia tosta thyrsusq; triti ex aceto bibunt̃.Vulneri illinunt̃ maxime contra scorpionũ ictus. Verũ contra longia cõmixto uino ex aceto.Aliis quoq; uenenis resistũt:exceptis quæ strangulãdo necant:aut iis quæ uesice nocent:Item psimythio excepto.Imponunt̃ & uentri ex melle atq; aceto ad detrahenda uitia alui.Vrinæ difficultates succus emẽdat Cratenas eũ & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari iubet.Quidã & e sati uis colligunt succo minus efficaci.Peculiares earũ uires partim iam dictæ sunt.Sonnũ faciendi:ueneremq; ĩhibendi:æstũ refrigerandi:stomachũ purgandi:sanguinẽ augẽdi Nunc nõ pauce restant quoniã & ĩflationes discutiunt:ructusq; lenes faciunt.Cõcoctiones adiuuãt.Cruditatẽ ipsæ nequaq̃ faciũt:nec nulla res maiorẽ in cibis auiditatẽ incitat ĩhibetq;.Eadẽ in cã alteutrinq; modus est.Sic & aluũ copiosiores soluũt. Modicæ sistunt.Lenticiã pituite digerunt.Atq; ut aliqui tradiderunt:sensum purgant.Stomachos dissolutos utilissime adiuuãt.Vrine usus adiuuãt: & oxyporoboli aspitatẽ addito dulci acrementũ aceti tempantes.Si erassior pituita s t:scyllite aut uino absinthite. Si & tussis sentiat̃ hysopite admixto.Dant̃ cœliacis cũ intubo erratico:& ad duriciam præcordiorũ.Dant̃ & melancholicis cãdidæ copiosiores:& ad uesicæ uitia.Praxagoras & dysentericis dedit.Ambustis quoq; prosunt recentibus prius q̃ pustulæ fiant cum sale illitæ.Vlcera etiã quæ serpunt coercent initio cum asso nitro.Mox in uino tritæ. Igni sacro illinunt̃.Conuulsa & luxata caulibus tritis cũ polenta & aqua frigida leniunt.Eruptiones papularũ ex.uino & polentã.In colera quoq; coctas patellis dederunt Ad quod utilissimæ q̃maxime caule:sed amaræ.Quidã lactæ infundũt. Deferuefecti ii caules & stomacho utilissimi tradunt̃.Sicut sonno & satiua maxime lactuca & amara lactensq;:quã miconidẽ uocauimus.Hoc lac & oculorũ claritati cum muliebri lacte utilissimũ esse præcipit̃:dum tempestiue capiti iunguntur.Oculorũ quoq; uitiis quæ frigore in iis facta sunt.Miras & alias inuenio laudes.Thoracis etiã uitiis prodesse non secus q̃ ambrotonũ cum melle attico.Purgari & fœminas hoc cibo.Semẽ satiuarũ contra scorpiones dari.Semine trito ex uino poto & libidinũ imaginationes in sonno compescit. Tentãtes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequẽciores in cibo officere claritati oculorũ tradiderunt.

De generibus betæ & intubis & cichorio & seri genera duo.Ca VIII.

[H]Ec beta sine remedio est utraq;.Siue candidæ siue nigræ radix recens & madefacta suspensa funiculo contra serpentiũ morsus efficax esse dicit̃. Candida beta cocta & cũ alio crudo sumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ pruriginem tollunt.Atq; in totum efficatior esse traditur nigra.Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines.Item sonitũ aurium sedat infusus iis.Ciet urinã.Medetur dysentericis iniecta & morbo regio.Dolores quoq; dentiũ sedat illitus succus.Et contra serpentiũ ictus ualet:sed huic radici dũtaxat eypressus.Ipsa uero decocta pnionibus occurrit:Albæ succus epiphoras sedat fronte illita.Aluminis puo admixto ignẽ sacrum.Sine oleo trita licet adustis medetur.Et contra eruptiones papularũ cocta.Eadem contra ulcera quæ serpũt.Illinit̃ & alopetiis cruda Et ulceribus quæ ĩ capite manant.Succus eius cũ melle naribus inditus caput purgat.Coquit̃ & cũ lenticula addito aceto:ut uentrẽ molliat.Validius cocta fluctuatiões stomachi s stit & uentris.Est & beta siluestris quã limoniõ uocãt.Alii neuroden:multũ minoribus tenuioribusq; ac densioribus foliis.Vndecim sæpe cauliũ.Huius folia ambustis utilia:guttantia astringũt semẽ acetabuli mensurdysentearicis ꝓdest.Aquæ e radice coctæ maculasuestium eluere dicunt̃:itẽq; mẽbranarũ.Intubi quoq; non extra remedia sunt.Succus eorũ cũ rosaceo & aceto capitis dolores lenit.Ideq; cũ uino potus iocineribus & uesicæ & epiphoris ĩponit̃.Erraticũ apud nos quidã ambugiã apdellauere. In ægypto cichorium

uocant quod ſilueſtre ſit. Satiuum autẽ ſerin: quod eſt minus & uenoſius. Cichorium refrigerat: Inde cibũ ſumptũ & illitum collectões: ſuccuſq; decocti uentrẽ ſoluit. Iocine ri & renibus & ſtomacho ꝓdeſt. Itẽ ſi in aceto decoquat: urinæ tormina diſcutit. Item morbũ regium e mulſo ſi ſine febre ſit. Veſicam adiuuant. Mulierũ purgationibus qui dem decoctũ in aqua adeo ꝓdeſt: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi ſucco to tius cũ oleo perunctos fauorabiles fieri: & quæ uelint facilius ĩpetrare. Quod quidẽ ꝓp ſingularem ſalubritatẽ aliqui chreſton appellant: alii pácracion. Et ſilueſtre genus alii edypnioda uocant: latioris folii. Stomachũ diſſolutũ aſtrĩgit cocta. Crudaq; ſiſtit aluũ Et dyſentericis ꝓdeſt magis cũ lente. Rupta & cõuulſa utroq; genere iuuant. Item qui bus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipſa lactucæ ſimillima duũ generũ eſt. Silueſtris melior. Nigra iſta & æſtiua. Deterior hyberna: & candidior. Vtraq; tñ ſtoma cho utiliſſima: ꝑcipue quẽ humor uexat. Cũ aceto ĩ cibo refrigerát uel illitæ: diſcu tiũt q; & alios q̃ ſtomachi. Cũ polenta ſilueſtriũ radices ſtomachi cá ſorbent. Et cardiacis illi nunt ſup ſiniſtrá mámam & ex aceto. Oẽs hæ & podagricis utiles & ſanguinẽ reiicien tibus. Itẽ qbus genitura fluit alterno dieꝶ potu. Petronius Diodotus q antilegomena ſcripſit in totũ dánauit: ſeriá multis modis arguens. Sed aliorũ omniũ opinio reſiſtit.

De braſſica & lapſana: & de braſſica marina & ſcylla & de bulbis & bulbine. Ca. IX.

b Raſſicæ laudes longũ ẽ exequi: cũ & Chryſippus medicus priuatim uolumẽ ei dicauerit per ſingula membra hominis digeſtũ & Dieuches. Ante oẽs autẽ Pythagoras & Cato nõ parcius celebrarint. Cuius ſñiam uel eo diligentius ꝑſe ſequi par eſt: ut noſcat qua medicina uſus ſit annis ſexcentis. In tres ſpẽs diuiſere eam græci antiquiſſimi: Criſpá: quá ſelinada uocauerunt a ſimilitudine apii folioꝶ: ſtoma cho utilẽ: aluum modice mollientẽ. Alterá elean latis foliis e caule exeuntibus. Vnde cauloden qdam uocauere: nullius ĩ medicina mométi. Tertia ẽ ꝓprie appellata carábe: tenuioribus foliis: & ſimplicibus: denſiſſimiſq; amarior: ſed efficaciſſima. Cato criſpam maxíe ꝓbat: dein lenẽ: grandibus foliis: caule magno. Prodeſſe tradit capitis doloribus oculorũ caligini: ſcintillationibuſq;: uel ſtomachi præcordiis. Crudam ex aceto & melle coriádro: ruta: menta. Laſeris radicula ſũpta acetabulis duobus matutino. Tantamque eſſe uim: ut qui terant hæc ualidiores fieri ſe ſétiant. Ergo uel cum uino tritá ſorbédá uel ex olei intictu ſũmẽdam. Podagræ aũt morbisque articulariis illini cum rutæ cor iádri & ſalis mica hordei farina. Aqua quoq; eius decocta neruos articuloſq; mire iuua ri. Si foueantur uulnera & recẽtia & uetera. Etiá carcinomata quæ nullis aliis medica mẽtis ſanari poſſint. Foueri prius aqua calida iubet: & bis die tritá inponi. Sic etiá fiſtu las eluxatas & tumores reuocari: queq; diſcuti opus ſit. Inſonia etiá uigiliasquæ tollere decctá ſi ieiuni edát quá plurimá ex oleo & ſale. Tormina ſi decocta iteꝶ decoquatur addito oleo & ſale cumino poléta. Si ita ſumatur ſine pane magis profuturá. Inter reli quabilẽ detrahit per uinu nigrum pota. Quin & uriná eius in braſſicá potádá æſtima uerit: aſſeruari iubet calefactamq; neruis remedio eſſe. Verba ipſius ſubiiciá ad expri mendá ſententiá. Pueros puſillos ſi laues illa urina: nunq̃ debiles fieri. Auribus quoq; ex uino ſuccũ braſſicæ tepidum inſtilari ſuadet. Idq; etiá tarditati audientiũ prodeſſe aſſeuerat. Et impetigines eadẽ ſanare ſine ulcere. Græcoꝶ quoq; opiniones iá & Cato nis cá poni cõuenit in iis dũtaxat quæ ille prætermiſſit. Biles detrahere nõ percoctá p utant. Itẽ aluũ ſoluere. Eadẽq; bis coctá ſiſtere. Vino aduerſari: ut inimicá uiribus: An tecedente qui cibis caueri ebrietatem. Poſtea ſumpta crapulá diſcuti: Hũc cibũ & ocu loꝶ claritati conferre multũ. Succo uero crudæ angulis uel tantũ tactis cũ attico mel le plurimũ. Facillime concoq. Ciboq; eo ſenſũ purgari. Eraſiſtrati ſchola clamat: nihil eſſe utilius ſtomacho neruiſq;. Ideo paralyticis & tremulis dari iubet. & ſanguinem ex creantibus. Hippocrates cœliacis dyſentericis bis coctá cum ſale. Item ad tenaſmon & renum cás. Lactis quoq; ubertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans. Et purgationẽ

fœminis.Crudus quidem caulis si edatur:partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fungoꝝ uenena semen aut succū bibendum censet. Philistion opisthotonicis succū ex lacte caprino cū sale & melle.Inuenio & a podagra liberatus edendo eā: decoctæq; ius bibendo.Hoc & cardiacis datū & comitialibus morbis addito sale. Itē spleneticis in uino albo p dies.xl.Ictericis nec nō & phreneticis radicis crudæ succū gargarizādum bibendūq; demonstrat.Cōtra uero singult⁹ cū coriādro & aneto & melle ac pipere & aceto.Illitā quoq; ꝓdesse inflatiōibus stomachi.Itē serpentiū ictibus.Et sordidis ulceribus ac uetustis:uel ipsa aqua cū hordeacea farina.Succū ex aceto uel cū fœnograeco Sic aliqui & articulis podagris imponūt. Epinyctidas ac qcquid aliud serpit i corpore imposita leuat.Itē repentinas caligines.Has & si mandit̄ ex aceto.Sugillata uero & alios liuores.Pura illita lepras & psoras cū alumine rotūdo ex aceto.Sic & fluētes capillos retinet.Epicharmus testiū & genitaliū malis hanc utilissime iponi asserit.Efficatius eādem cū faba trita.Itē cōuulsis cū ruta.Cōtra ardorē febriū & stomachi uitia cū rutæ semine & ad secūdas.Et muris aranei morsus folioꝝ aridoꝝ farina alterutra pte exmaniuit.Ex omnibus brassicæ generibus suauissima est qn & inutilis habet̄:difficilis in coquēdo:& renibus cōtraria.Illud quoq; nō est omittēdū:aquā decoctæ ad tot usus laudatā fetere humi effusam.Stirpium brassicæ aridoꝝ cinis inter caustica intelligit̄. Ad coxendicū dolores cū adipe uetusto.At cū lasere & aceto in uicē psilotri euulsis illitus pilis nasci alios ꝓhibet.Bibit̄ & cū oleo subferuefactus uel p se elixus ad cōuulsa & rupta intus lapsūq; ex alto.Nulla ergo sunt crimina brassicæ?Immo uero apud eosdē aiæ grauitatē facere.Dentibus & gengiuis nocere?& in ægypto ꝓpter amaritudinem non æstur.Siluestris siue erratice imenso plus effectus laudat Cato:adeo ut aridæ quoq; farinā in olfatorio collectā uel odore tantū naribus adhibito uitia oriū graueolentireq; sanare affirmet.Hanc alii petreā uocant:inimicissimā uino:quā præcipue uitis fugiat. Aut si nō possit fugere:moriat̄.Folia habet bina:rotūda:parua:lenia:plantis oleris similior:candidior satiua & hirsutior.Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus recētibus cū melle ita ne soluant̄ ante diē septimū.Strumis fistulis in aqua contritā Chrysippo auctore.Et alii cōpescere mala corporis quæ serpūt:nomas uocant Itē excrescētia absumere.Cicatrices ad planum reducere.Oris ulcera & tonsillas manducatam & coctam succo gargarizato cum melle tollere.Item psoras & lepras ueteres ipsius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum imponi.Melius si cū lasere & aceto acri Necari quoq; canes ea si detur ex carne.Semen eius tostū auxiliatur cōtra serpentes:fungoꝝq; uenena.In tauri sanguine folia cocta spleneticisq; in cibo data & cruda illita cū sulphure & nitro ꝓsunt.Itē mammaꝝ duriciæ.Radicū cinis uuæ in faucibus tumēti tactu medetur.Et parotidas cū melle illitus reprimit.Serpentiū morsus sanat. Viriū brassicæ unū & magnū argumentū addemus & mirabile.Crustæ si occupent intus uasa omnia in q̄bus aquæ feruent in tantū ut nō sit eas auellere:si brassica in iis decoquat̄ abscedunt Inter siluestres brassicas & lapsana ē:pedalis altitudinis:hirsutis foliis sinapi simillimis nisi candidior esset flore.Coqtur in cibo.Aluū leniter emollit.Marina brassica uehemētissime ex omnibus aluū ciet.Coqtur ꝓpter acrimoniā cū pingui carne:stomacho inimicissima.Scyllaꝝ in medicina alba ē quæ masculus:fœminæ nigræ.Scylla quæ candidissima fuerit utilissima erit.Huic aridis tunicis direptis quod reliquū e uino est cōsutū suspendit̄ lino modicis interuallis postea arida frustra in cadum aceti q̄ aspimi pendentia inmerguntur:ita ne ulla per te uas contingant.Hoc fit ante solstitium diebus.xlviii.Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis totius diei solem accipientibus.Post eum numerum dierum tollitur uas.Scylla eximitur.Acetum transfunditur Hoc clariorem oculorum aciem facit.Salutare est stomachi laterumq; doloribus parū sumptum binis diebus.Sed tanta uis est:ut auidius haustū extinctæ animæ momēto

aliquo specie præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus uel per se cōmanducata. Tineas
& reliqua uentris animalia pellit ex melle & aceto sumpta. Linguæ quoq; recens sub-
iecti præstat ne hydropici sitim sentiant. Coquit̃ pluribus modis in olla quæ conici-
tur in clibanū aut futuræ: ue adipe aut luto illita: aut frustatim ĩ patinis. Et cruda sic-
catur:: deinde conciditur. Coquiturq; in aceto. Tum serpētiū ictibns imponit̃. Tosta
quoq; purgat̃: & mediū eius iterũ in aqua coqtur. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinā
ciendam tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item spleneticos & stomachios si nō sen
tiant ulcus: quibus innatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tussim ueterē cum suspi-
rio. Discutit & ex foliis strumas: quadrinis diebus soluta. Furfures capitis ad ulcera ma
nantia illita ex oleo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionē facias
Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta: & mixta resinæ. Semen eius lū
borum dolori ex melle imponit̃. Pythagoras scyllam in limine quoq; ianuæ suspensam
malorum medicamentorū introitum pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & sulphu-
re uulneribus ĩ facie medentur. Per se uero triti neruorū cōtractionem. Et ex uino por
rigines. Succum cū melle canum morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sangninē ideꝫ
eos sistere tradit illitos cum melle. Alii si e naribus fluat coriandrum & farinam adiiciūt
Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Erumpētia in capite cū uino austero aut
ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit: & sic lippitudini medetur. Eorumq; uitia quæ sūt
facie rubentes maxime in solle illitis cum melle & nitro emendat. Lentiginem cū uino
aut cum cumino coctis. Vulneribus quoq; mire prosunt per se. Aut ut Damiō ex mul
so: si quinto die soluantur. Iisdem & auriculas fractas curat: & testium pituitas. In arti-
culorum doloribus miscent farinā. In uino cocti illiti uentri duriciam præcordiorū
emolliunt. Dysentericis in uino ex aq̃a cælesti temperato datur. Ad conuulsa intus cū
silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorem tusi illinuntur. Neruis utiles. Ideo & pa-
ralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanāt cum melle & sale
Venerem maxime megarici stimulant. Hortensii partum cum sapa aut passo sumpti. Sil
uestres interaneorum plagas & uitia cum silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorū
semen contra phalangia bibitur in uino. Ipsi ex aceto illinuntur contra serpentiū ictus
Semen antiqui bibendum in sanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum macu
las: uarietatesq; igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis mi
nus utiles adiiciunt esse: & difficile concoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ. Bulbinē græ
ci uocant hærbam paracæ foliis: rubicundo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire uti-
lis dumtaxat recentibus. Bulbus quem nomitorium uocāt ab effectu folia habet nigra:
cæteris longiora utilissimus stomacho cibus.

De asparagis & corruda & libyco & horminio. Ca. X.

a Sparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflationes stomachi coliq; dis-
cutiunt. Ventrem leniter molliunt. Pecoris & spinæ doloribus intestinorum
que uitiis prosunt. Vino cum coquuntur addito ad lumborum & renum do
lores. Semen trium obolorum pondere parte cumini bibitur. Venerem stimulant. Vri-
nam ciens utilissime: præterq̃ qd̃ uesicā exulcerant. Radix quoq; plurimorum prædica
tione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumborū & renum dolores se-
dat. Quidam ad uuluæ dolorem radicem cum uino dulci propinant. Eadem in aceto
decocta contra elephantiam proficit. Asperago trito cum oleo perunctū pungi ab api-
bus negant. Siluestrē asperagum aliqui libycum uocant: attici horminiū. Huius ad su
pradicta omnia efficatior uis: & candidior: maior. Regium morbum extenuant. Vene-
ris causa aquam eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem & semē ualet ane
to tritum. Ternis utrumq; obolis datur. Et ad serpentium ictus succus decoctus. Radix
quoq; miscetur radici marathri inter efficacissimā auxilia. Si sanguis per urinam redda
tur: semen asperagi & apii & cumini ternis obolis ĩ uino cyathis duobus quinis diebns

L̶ 20

Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse quis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicae quoq; nisi coctum aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctae radicis succus si ore contineatur dentibus mederi.

De apio & apiastro: & heliroselino: & oreoselino. Ca. XI.

a Pio gratia uulgo est. Nāq; rami largis portionibus per iura inatant: & incondimentis peculiarē gratiam habēt. Praeterea oculis illitum cū melle: ita ut subinde foueant͂ feruenti succo decocti: aliisq; mēbro℞. Epiphoris per se tritū aut cū pane & polēta ipositum mire auxiliatur. Pisces quoq; si aegrotēt in piscinis apio uiridi recreant͂. Ve℞ apud eruditos nō aliud erutū terra i maiore sententia℞ auctoritate est. Distinguit͂ sexu. Chrysippus foeminā esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marē nigriorē: breuioris radicis: uermiculos gignētem Ambo neutrum ad cibos admittendū: imo omnino nefas. Nam id defunctorū epulis feralibus ducatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicum: Caule foeminae uermiculos gigni. Ideoq; eos q ederint sterilescere mares foeminas ue. In puerpiis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocentiorē tamen esse marem. Eaq; causa est: ne inter nefastos frutices dānet͂. Māmarum duriciā impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctū praestat. Succo maxime radicis cū uino lumbo℞ dolores mitigat. Eodē iure instillato grauitatē aurium. Semine urinā ciet: menstrua ac secūdos partus. Et si foueantur semine decocto sugillata reddit colori: cum oūi albo illitū. Aut ex aqua coctum potūq; renibus medetur. In frigida tritū oris ulceribus. Semen cū uino uel radix cū ueteri uino uesicae calculos frāgit. Semen dat͂ ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrum Higinus q̄dem melissophylon appellat. Sed in cōfessa dānatione est uenenatū in sardinia. Cōtexenda enim sunt oīa ex eodē nomine: apud graecos pendētia. Olsuta℞ quod hipposelinū uocant aduersat͂ scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medet͂. Itēq; difficultatibus urinae semē eius decoctū ex mulso potum. Radix eius in uino decocta calculos pellit & lumbo℞ ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potū & illitū medet͂ Succus eius algētes calefacit potus. Quarū genus ex eodem faciunt aliq oreoselinon alio frutice recto semine cumino simile. Vrinae & menstruis efficax. Helioselino uis priuata contra araneas. Sed de oreoselino foeminae purgant͂ e uino.

De petroselino & cimo. Ca. XII.

a Lio genere petroselinō quidā appellāt in saxis natū. Praecipuū ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathū marrubii succi: atq; ita calidae tribus cyathis. Addidere qdā buselinō differēs breuitate caulis a satiuo & radicis colore russo eiusdē effectus. Praeualere cōtra serpētes potū & litū: Ocimum quoq; Chrysippus grauiter icrepuit. Inutile esse dicēs stomacho: urinae. oculo℞ quoq; claritati. Praeterea i saniā facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari. In hoībus quoq; fugiendū censet. Adiiciunt qdā tritū si opiatur lapide: scorpionē gignere. Cōmanducatum in sole positū uermes afferre. Alii uero si eo die feriat͂ quispiā a scorpione q ederit ocimū sanari nō posse. Quinimo tradūt aliq manipulo ocimi cū cancris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: cōuenire ad eū scorpiones a ꝓximo oēs. Diodotus in emitericis etiam pediculos facere ocimū cibū. Secuta aetas alacriter defendit. Nā id esse capras. Nec minꝰ q̄ mentā & rutā scorpionū terrestriū ictibus marinorūq; uenenis mederi cū uino addito aceto exiguo. Vsu quoq; cōpertū deficientibus ex aceto odoratu salutarē esse. Itē lethargicis & inflāmatis refrigerationi: illitū capitis doloribus cū rosaceo: aut myrteo: aut aceto Itē oculo℞ epiphoris impositū ex uino. Stomacho quoq; eē utile. Inflactiones & rutum ex aceto dissoluere sumptū. Aluū sistere impositū. Vrinā ciere. Sic & morbo regio & hydropicis ꝓdesse etiā colericis. Distillatiōes eo coli & stomachi ihiberi. Ergo etiā coeliacis Philisto dedit: & coctū dysentericis: & cōtra plistonicū. Aliq & in tenasmo: & sanguinem excreātibus in uino. Duriciāq; ꝓcordio℞ illinit͂ māmis. Extinguit quoq; lactis ꝓuentū

Auribus utilissimũ: infantiũ præcipue cũ adipe anserino. Semẽ tritũ & haustũ narib9 sternutamẽta: & distilationes capitis quoq; illitũ. Vuluas purgat in cibo ex aceto Verrucas mixto caramẽto sutorio tollit. Venerẽ stimulat. Ideoq; eqs asinisq; admisuræ tẽpore ingeritur.

De siluestri ocimo: & eruca: & nasturtio & ruta. Ca. XIIII

Iluestri ocimo uis efficatior ad eadẽ oĩa. Peculiaris ad uitia quæ uomitiõibus crebris cõtrahuntur. Vomicisq; uuluæ: cõtraq; bestiarũ morsus radix in uino est efficacissima: Erucæ semẽ scorpionũ uenenis & muris aranei medet̃. Bestiolas omnes inascentes corpori arcet. Vitia cutis in facie cũ melle illitũ. Lẽtigines ex aceto Cicatrices nigras reducit ad candorẽ cũ felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potũ ex uino duriciã quandã cõtra sensũ induere: In cõdiendis obsoniis tãta ẽ suauitas: ut græci euozomõ appellauerint. Putãt subtrita eruca si foueant̃ oculi: claritatẽ restitui. Tussim infantiũ sedare. Radix eius in aqua decocta fracta osa extrahere. Nã de uenere stimulanda diximus trita folia siluestris erucæ sinistra manu decerpta & trita in aqua mulsa si bibant̃. E cõtrario nasturtiũ uenerẽ ĩ hibet. Animũ exacuit. Vt diximus duo eius genera. Aluum purgat. Detrahit bilẽ potũ in aqua. x. denariorũ pondo. Cũ lomento strumis illitũ opertũq; brasica præclaræ medet̃. Alterũ est nigrius: qđ capitis uitia purgat. Visũ clarificat. Cõmotas mentes sedat ex aceto sumptũ. Lyenẽ ex uino potũ uel cũ fico Tussim ex melle: si quottidie ieiuni sũmant. Semẽ ex uino omnia ĩtestinoꝵ aĩalia expellit. Efficacius addito mentastro. Prodest & cõtra suspiria & tussim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctũ in lacte caprino. Panos discutit cũ pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitũ ex aceto. Cõtra carcinomata adiicit̃ ouorũ albũ. Et lyenibus illinit̃ ex aceto. Infãtibus uero e melle utilissime. Sestius adiicit hoc serpentes fugare scorpionibus resistere. Capitis dolores cõtritũ: & alopecias emẽdare. Sinapi grauitatẽ auriũ trito ĩposito auribus cũ fico. Dentiũ dolores infuso in auris succo. Pruriginẽ & ulcera capitis cũ adipe anserino. Furũculos cõcoquit cũ fermẽto. Carbunculos adsuppuratiõnẽ ꝑducit: & rumpit. Phagedenas ulcerũ expurgat cũ melle. Coxendicibus & lumbis cũ polenta ex aceto illinit̃. Itẽ licheni. Itẽ unguibus scabris. Quippe natura eius caustica est. Optimũ aũt babyloniũ. Siluestri uero ad omnia ea effectus maior. In præcipuis aũt medicaminibus ruta ẽ. Latiora satiuæ folia. Rami fruticosiores. Siluestris horida ad effectũ est & ad oĩa acrior. Succus exprimit̃ tusa ea & aspa modice aqua. Et in pyxide cypria asseruat̃: Hic copiosior datus ueneni noxiã obtinet: Macedõia maxime iuxta flumen anacimũ. Mirũq; cicutæ succo extinguit̃: adeo etiã uenenoꝵ uenena sunt. Quãdo cicutæ succus ꝓdest manibus colligentiũ rutã. Cæteꝵ inter prima ĩmiscet̃ antidotis præcipueq; galaciæ. Quæcunq; adt ruta aut per se aut pro antidoto ualet foliis tritis & ex uino sũptis. Cõtra aconitũ maxime & uiscũ. Itẽ fungos siue in potu detur: siue in cibo. Simili mõ cõtra serpentiũ ictus: utpote cũ mustellæ dimicaturæ cũ iis rutã prius edendo se muniant. Sed ualent & cõtra scorpionũ ictus: & araneoꝵ: apũ: carbronũ: uel paꝵ aculeos. Et cãtaridas: ac salamãdras: canis ue rabiosi morsus: acetabuli mensura si succens e uino bibit̃. Et folia trita uel cõmanducata ĩponunt̃ cũ melle & sale uel cum aceto & pice decocta. Succo uero punctos aut etiã habentes negãt feriri ab iis maleficiis Serpentesq; si uratur ruta nidorũ fugere. Efficacissima tamẽ est siluestris radix cũ uino sũpta. Eandẽ adiiciunt efficaciorẽ esse subdiuo potã. Pythagoras & in hac marẽ minorib9 hærbaceiq; coloris foliis a fœmina discreuit: etiã latioribus foliis & colorẽ. Ideq; oculis noxiã putauit falso: quoniã sculptores & pictores hoc cibo utunt̃ oculorũ cã. Cum pane quoq; uel nasturtio satiuæ atq; siluestris ꝓpter uisũ. Vt aiunt multi succo eius cũ melle attico inuncti discusserunt caligines: uel cũ lacte mulieris pueꝵ enixæ uel puro succo angulis oculoꝵ tactis. Epihoras cũ polenta ĩposita. Lenit aũt capitis dolores poto tũ uino aut cũ aceto: & rosaceo illita. Si uero sint cephalea: cum farina hordeacea uel aceto. Eadẽ cruditates discutit: mox inflationes: dolores stomachi ueteres. Vuluas aperit

Corrigitq; conuerſas illita in melle toto uentre pectore. Hidropicis cum ficu & decocta ad dimidias partes potaq; ex uino. Sic bibit̃ & ad pectoris dolores: laterũq; & lumborum Tuſes: ſuſpiria: pulmonũ: iocineꝝ: renum: uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines. Decoquunt̃ folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta cõdita ue prodeſt. Item torminibus in hyſopo decocta. Et cũ uino. Sic & ſanguinẽ ſiſtit interiorẽ: & narium in dita. Sic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus infundit̃: cuſtodito ut diximus modo. E ſilueſtri uero cõtra tarditatẽ & ſonitum cum roſaceo uel cũ laureo oleo aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur in tempora & cerebꝝ. Adiecerũt aliq & ſerpillũ & laurũ illinẽtes capita & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendũ. Dederunt & comitialibus bibendũ decoctæ ſuccũ in cyathis quattuor ante acceſſiones: quaꝝ frigus intollerabile eſt. Alſioſiſq; crudam dari in cibo. Vrinã quoq; ũel cruentam pellit. Fœminaꝝ etiam purgationes: ſecundaſq;: etiã emortuos partus: nt Hippocrati uidet̃: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitam & uuluaruꝫ cã etiam ſuffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cũ farina hordeacea. Et contra ileũ decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cõtra purulentas excreationes ſiccæ drachmas duas: ſulphuris unã & dimidiã ſumi cenſent. Et cõtra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dyſentericis cũ caſeo in uino cõtrita. Dederunt & cum bitumini infrictã potioni ꝓpter anhelitum. Ex alto lapſis ſeminis tres uncias olei libra: uiniq; ſextario illinit̃. Cũ oleo coctis foliis ꝑtibus quas frigus aduſſerit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidet̃) mirũ eſt quoſdam dare uelut inhibentẽ potui cõtra incõtinentiam urinæ. Pſoras & lepras cũ melle & alumine illita emendat. Item uitiligines uel rugas: ſtrumas & ſimilia cũ hircino & adipe ſuillo ac taurino ſeuo. Ignẽ ſacrũ ex aceto & oleo: uel pſimythio. Carbũculum ex aceto. Nõnulli laſerpitiũ una illini iubẽt ſine quo epinyctidas puſtulas curant. Imponũt & mãmis turgentibus decoctã & pituitæ eruptionibus cũ cæra. Teſtium uero epiphoris cum ramis laureæ teneris: adeo peculiari in uiſceribus his effectu: ut ſilueſtri ruta cũ axungia ueteri illitos ramices ſanari ꝑdant. Fracta quoq; mẽbra ſemine trito cũ cæra impoſito. Radix rutæ ſanguinẽ oculis ſuffuſum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliqs quoq; quæ tradunt̃: mirum eſt: cũ feruentẽ rutæ naturã eſſe cõueniat. Faſciculum eius in roſaceo decoctũ addita uncia aloes perunctis ſudorem reprimere. Itẽq; generatiões impediri hoc cibo. Ideo profluuio genitali datur: & uenerem crebro ꝑ ſomnia imaginantibus. Præcauendũ eſt grauidis abſtineãt hoc cibo. Necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus ſatis quadrupedũ quoq; morbis in maximo uſu eſt: ſiue difficile ſpirantibus: ſiue cõtra maleficiorum animalium ictus infuſa per nares ex uino: aut ſi ſanguiſugam exhauſerit ex aceto & quocũq; in ſimili morborum genere: ut in homine temperato.

De mentaſtro & menta & pulegio: & nepeta & de cumino. Ca. XIIII

m

Entaſtrũ ſilueſtris mẽta eſt: differens ſpecie folioꝝ quaſi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod quidã ſilueſtre pulegiũ uocãt. Iis cõmãducatis & ĩpoſitis ſanari elephantiã: ſicut magni Põpeii ætate fortuito cuiuſdã experimẽto propter putorẽ in facie illita cõpertũ eſt. Eadẽ illinunt̃ bibunturq; aduerſus ſcolopẽdras & ſerpentiũ ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionũ ictus cũ ſale oleo & aceto. Itẽ aduerſus ſcolopẽdras ius decocti. Aduerſuſq; oĩa uenena ſeruantur folia arida ad farinæ modũ. Subſtratũ uel accenſũ fugat ſcorpiones. Potũ fœminas purgat a partu. Sed partus necat. Ortopnoicis: torminibus colericis efficaciſſimũ. Itẽ lũbis Podagris impoſitũ. Succus naribus uerminoſis inſtillat̃. In regio morbo bibit̃. Strumis illinit̃. Oĩa ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potũ. Cõtra pruriginẽ ex aceto infunditur capiti in ſole. Mẽtæ ipſius odor animũ excitat: & ſapor auiditatẽ in cibis. Ideo in mãmaꝝ mixtura familiares ipſæ acceſſere: ut coire deſeriq; lac nõ patiant̃. Quare lactis potionibus additur: ne huius coagulati potu ſtrangulent̃. Data in aqua & mulſo

eadem ui resistere & generationi creditur: cohibendo genitalia densari. Aeque maribus ac fœminis sistit sanguinem. & purgationes fœminarũ inhibet. Cum amylo ex aqua pota cœliacorũ impetus. Syration & uomicas uuluæ curauit. Ille & iocinerũ uitia ternis obolis ex mulso datis. Itẽ sanguinem excreantibus in sorbitionẽ. Vlcera in capite infantium mire sanat. Arterias humidas siccat. Siccas astringit. Pituitas coruptas purgat in mulso & aqua. Vocis succus sub certamine utilis dumtaxat: & qui gargarizatur uua tumente adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & cõtra tonsillas cũ alumine. Linguæ asperæ cũ melle. Et cõuulsa intus ꝑ se uitiisq; pulmonis. Singultus & uomitiões sistit cũ succo granati ut. Democritus mõstrat. Recentis succus narium uitia. Spiritus subductos emendat. Ipsa trita choleras in aceto quidẽ pota sanguinis flutiões intus. Ileũ etiam imposita cũ polenta: & si mãmæ tendant. Illinitur & tẽporibus in capitis dolore. Sumit & contra scolopendras: & scorpiones marinos & ad serpentes. Epiphoris illinit & oibus in capite eruptionibus. Itẽ sedis uitiis. Impetigines quoq; uel si teneat tãtũ ꝓhibet. Auribus cum mulso instilat. Aiunt & lyeni mederi eam inhorto gustatã ita ne uellat: si is qui momorderit dicat se lyeni mederi per dies nouẽ. Aridæ quoq; farinæ tribus digytis apprehensã & stomachi dolorem sedare in aqua: & similiter aspersa in potionẽ uẽtris aia lia expellere. Magna societate cum hac ad recreandos defectos aio pulegio cum surculis suis in ampullas uitreas aceti utrisq; diectis. Qua de cã dignior e pulegio corona uertigini q̃ e rosis cubiculis nostris ꝓnuntiata est. Nã & capitis dolores imposita dicit leuare Quin & olfatu capita tueri contra frigoꝝ æstusq; iniuriam: & ab siti tradit. Neq; æstuare eos qui duos e pulegio surculos impositos auribus in sole habeant. Illinitur etiã in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina efficacior. Est aũt hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauseas cum sale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac uentris dolorẽ. Stomachi aũt ex aqua intercisiones sistit: & uomitiones cum aceto & polenta. Intestinorum uitia melle decoctã & nitro sanat. Vrinam pellit ex uino: & si amineum sit: & calculos & interiores omnes dolores Ex melle & aceto sedat menstrua: & secũdas. Vuluas cõuersas corigit. Densunctos ꝑtus eiicit. Semen obmutescẽtibus olfatu ad mouetur. Comitialibus in aceto cyathi mẽsura datur. Si aquæ insalubres bibendæ sint: tritum inspergitur. Salsitudines corporis si cum uino tradat minuit. Neruorun cã & in cõtractione cum sale & aceto & melle confricatur epistotono. Imbibitur ad serpentium ictus decoctum. Ad scorpionũ in uino tritum: maxime qđ in succis nascitur. Ad oris exulcerationes ad tussim efficax habet. Flos recentis incensus pulices necat odore. Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum in tertianis ante accessionẽ olfactandũ dari: aut strangulis subiicit: & ita collocari ægrum inter remedia tradit: Siluestri ad eadẽ uis efficacior est: quod simile est origano minoribus foliis q̃ satiuum: & a quibusdam dictamus uocatur. Gustatum a pecore caprisq; balatum cõcitat. Vnde quidã græci litteras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens ẽ: ut illitas partes exulceret. Tussi inter frictiones fricari ante balnea conuenit & ante accessionum horrorẽ conuulsis & torminibus. Podagris mire ꝓdest. Epaticis cum melle & sale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenẽ cum sale utile est: & uescicæ & suspiriis & inflationibus decoctũ succo æqualiter: & uuluas corrigit: & cõtra scolopendrã terrestrem uel marinã. Itẽ scorpiones. Priuatim ue ualet cõtra oẽm morsũ. Radix contra increscentia ulcera recens potentissima. Arida uero cicatricibus decorem affere. Item pulegio est nepetæq; societas. Decocta enim in aqua ad tertias discutiunt frigora. Mulierũq; mẽstruis ꝓsunt. Et æstate sedant calores. Nepeta quoq; uires cõtra serpentes habet. Fumũ ex ea nidoremq; fugiunt: quã & substernere in metu obdormituris utile ẽ. Tusa egilopis imponitur: & capitis doloribus recens cũ tertia parte panis tẽperata aceto illinitur. Succus eius ĩstilatus naribus supinis ꝓfluuium sanguinis sistit. Itẽ radix cũ myrti semine in passo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminũ siluestre ẽ prætenue quaternis

aut q̄nis foliis ueluti serratis. Et in satiuo magnus usus in stomachi præcipue remediis. Discutit pituitas & inflationes. Tritum & cū pane, sumptum uel potum ex aqua uinoq; tormina quoq; & intestinorū dolores. Verum tamen omnem pallorem bibentibus gignit. Ita certe ferunt. Portii Latronis clari inter magistros dicendi adsectores simi litudinem coloris studiis contra æmulos imitatos: & pauloante Iulium Vindicem adsectorem illū a Nerone libertatis captatione testamentis sic lenocinatū. Nariū sanguinem pastillis inditū uel ex aceto recens sistit. Et oculo℞ epiphoris p se impositū tumentibus cū melle pdest. Infantibus imponi i uētre satis ē. Morbo regio i uino albo a balneis dat̄.

De cumino æthiopico: quæ urinam stringit: & de cappari: & de ligustico: siue penace: & cunila bubula. Ca. XV.

Ethiopicum maxime in posca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ in a continentiam cohiberi putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia tostum tritum in aceto. Item ad uertiginem. Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. ad uuluarum uitia in uino. Præterq; impositis uellere foliis testium tumoribus tostum tritumq; cum melle aut rosaceo & cæra. Siluestre ad omnia eadem efficacius. Præterea ad serpentes cum oleo: ad scorpiones: ad scolopendras. Sistit & uomitionem nauseasq; ex uino: quantum apprehenderint tres digyti. Propter colum quod bibitur. Illiniturq; uel peniculis feruens: uel astringitur fasciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini. Auribus instillatur ad sonitus atq; tinitus cum seuo uitulino uel melle. Sugillatis illinitur cū melle & uua passa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Est cumino simillimum quod græci uocant ami. Quidam uero æthiopicum cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat: uidelicet quia efficacius in ægypto iudicauit. Plæriq; alterius naturæ in totum putant quoniam sit exilius & candidius. Similis autem & huic usus. Nam & panibus alexandrinis subigitur: & cum alimentis interponitur. Inflationes & tormina discutit. Vrinam & menstrua ciet. Sugillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini semine scorpionum ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatiq; cerastarum cum pari portione myrrhæ. Colorem quoq; bibentium similiter mutat in pallorem. Suffitum cum uua passa aut resina uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas quæ odorantur id per coitū. De cappari satis diximus inter peregrinos frutices. Non utendum transmarino. Innocētius italicum est. Ferunt eos qui quottidie id edunt paralysi non periclitari: nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligines albas tollit: si tritæ in sole fricentur. Spleneticis prodest in uino pota: Radicis cortex duabus drachmis dempto balnearum usu. Feruntq; trigintaquinq; diebus per urinam & aluum totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralysi. Dentium dolores sedat tritum ex aceto semen decoctum: uel mādu cata radix. Infunditur aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedenas uocāt folia & radix recens cum melle sanant. Sic et strumas discutit radix. Parotidas uermiculosq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medetur. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles esse inter auctores cōuenit. Ligusticum aliqui panacem uocant: stomacho utile est. Item conuulsionibus & inflationibus. Sunt & quidam qui cunilam bubulam appellauerunt uti diximus falso. Cunilæ præter satiuam plura sunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur semē pulegii habet: utile ad uulnera cōmanducatum impositūq;: ut quinto post die soluat̄. Cōtra serpentes quoq; in uino bibit̄: ac tritū plagæ imponit̄. Vulnera ab iis facta psri cat̄. Itē testudines cū serpentibus pugnaturæ hac se muniūt. Quidāq; in hunc usū panacem uocant. Sedat & tumores & uirilium mla a sicca uel foliis tritis in omni usu mire, congruens ex uino.

Item de cumula: siue origano: & de cunilagine: & cunila molli: & de libanotide: & de cunila satiua. Ca. XVI.

St aliã cunilacea appellata a nostris: a græcis origanum heracleoticũ. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emendat & iocinerum uitia. Laterum dolores cum farina oleo & aceto in sorbitionem tẽperata. Præcipue uero serpẽtium morsus. Tertium genus est eius: quæ a græcis mascula a nostris cunilago uocat: odoris fœdi: radicis lignosæ: foliis aspero. Vires eius uehementissimas in omnibus in generibus earum tradunt. Manipulo quoq; eius adiecto omnes etiam a tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca tollere. Tribus foliis ex oleo perunctos homine fugari serpentes. E contrario quæ mollis uocatur pilosioribus ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digytis tactu eius cohærentibus. Altera thuri quam libanotidem appellauimus. Medetur utraq; cõtra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiã contritæ cum aqua sparsæ necant. Satiua quoq; suos usus habet. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictos bibitur. Fit & ex ea montana serpillo similis: efficax contra serpentes. Vrinam mouet. Purgat & a partu mulieres. Concoctionẽ mire adiuuat. & ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoq; utilis. Cõtra uesparum & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

De piperiti & origano: & othimine: prasio: & tragorigano: & heraclio: & lepido: & de gith: siue melanthio: & aniso. Ca. XVII.

Iperitis quã & siliquastrũ appellauimus cõtra morbos comitiales bibit Castore taliter demõstrante. Caule rubro & longo: densis geniculis: foliis lauri: semine albo tenui: gustu piperis. Vtilis gingiuis: dentibus: oris suauitati: & ructibus. Origanũ qd in sapore cunilã æmulat (ut diximus) plura genera in medicina habet. Othimin uel prasion appellant: nõ dissimile hysopo. Priuatim eius usu cõtra torsiones stomachi in tepida aqua & cruditates. Cõtra araneos scorpiõesq; in uino albo. Luxata & incussa i aceto & oleo & lana. Tragoriganõ similis ẽ serpillo siluestri. Vrinã ciet. Tumores discutit cõtra uiscũ potũ uiperæq; ictũ efficacissimũ: stomachoq; acida ructãti & pcordiis. Tussiẽtibus quoq; cũ melle datur: & pleureticis: peripneumonicis. Heraclium quoq; trita genera habet nigrius latioribus foliis glutinosũ. Alterũ exilioribus mollibusque sansuco nõ dissimile: qd aliqui prasiõ uocare malũt. Tertiũ ẽ inter hæc mediũ: minus q̃ cætera efficax. Optimũ aũt creticũ. Nã & iucũde olet. Proximũ smyrneũ. Deinde heracleoticum ad potũ utilius: qd othimin uocãt. Cõis aũt usus serpentes fugare. Percussis esui dare decoctũ. Poto urinã ciere. Ruptis cõuulsis mederi cũ panaci radice. Hidropicis cũ fico aut cum hysopo acetabuli mẽsuris decoctũ ad sextam. Itẽ scabiem: pruriginem: psoras in decisione balnearũ. Succus auribus infundit cũ lacte mulieris. Tonsillis quoq; fluuiis medet. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decotũ: si cũ cinere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli mensura. Sugillatis illinitur: Itẽ dentiũ dolori: quibus etiã & cãdorẽ facit cũ melle & nitro. Sanguinẽ nariũ sistit. Ad parotidas decoquit cũ hordeacea farina. Ad arterias aspa cũ galla & melle teritur. Ad lyenẽ folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctũ. cum aceto & sale sũptũ paulatim. Regio morbo tritum cum oleo & nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo: ita ut ne uenter attingat. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cũ oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cũ fico illitũ. Fluctiões sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum. Reliquis purgationum a partu. Lepidum inter urentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile: & cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat: compescere dolorem. Gith ex græcis alii melanchion: alii melaspermon uocant. Optimus q̃ excitatissimi odoris: & q̃ nigerrimũ. Medetur serpẽtium plagis & scorpionũ. Illini ex aceto & melle repio Incẽloq; serpẽtes fugari. Bibit drachma una cõtra araneos. Distillationẽ nariũ discutit

tuſum in linteolo olfatum. Capitis dolores illitũ ex aceto & infuſum naribus. Cum mu
rino oculoꝝ epiphoras & tumores. Dentium dolores coctũ cum aceto. Vlcera oris tritũ
aut cõmanducatum. Itẽ lepras & lentigines ex aceto. Difficultates ſpirandi addito nitro
potum. Duricias tumoreſq; ueteres & ſuppurationes illitũ. Lac mulieꝝ auget cõtinuis
diebus ſumptũ. Colligitur ſuccus eius ut hyoſcyami. Similiter largius uenenũ eſt quod
miremur. cum ſemen gratiſſime panes etiã condiat. Oculos quoq; purgat. Vrinã & mẽ
ſtrua ciet. Q uinimo lintheolo illigatis tantũ granis. xxx. ſecundas trahi repio. Aiunt
& clauis in pedibus mederi tritũ in urina: Culices ſuffitu necare. Itẽ muſcas. Et aniſum
aduerſus ſcorpiones ex uino bibit̃: a Pythagora inter pauca laudatũ ſiue crudũ ſiue de
coctum. Itẽ uiride aridũ ue omnibus quæ condiunt̃: quæq; intingunt̃ deſideratũ. Pa-
nis etiã cruſtis ĩferioribus ſubditũ. Sagis quoq; addit̃. Cũ amaris nucibus uina cõmen
dat. Quin ipſum oris halitũ iucundiorẽ facit. Fetorẽq; tollit mãducatum matutinis cũ-
ſmyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultũ iuniorẽ præſtat. Inſomnia leuat
ſuſpenſum ĩ puluino ut dormiẽtes olfaciãt. Appetentiã ciboꝝ præſtat: quãdo id quoq;
inter artificia deliciæ fecere: ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cãs quidã anicetũ
id uocauere. Laudatiſſimũ eſt creticũ. Proximũ ægyptium. Hoc liguſtici uicẽ præſtat ĩ
condimẽtis. Dolores capitis leuigat ſuffitũ naribus. Epiphoris oculoꝝ radicẽ eius tuſaꝫ
imponit Iollas. Ipſum cum croco pari mõ & uino: & per ſe tritũ cũ polenta ad magnas
fluctiones: extrahendaq; ſi quæ in oculis ĩciderint. Nariũ quoq; cardines cõſumit illitũ
ex aqua. Sedat anginas cũ melle & hyſopo ex aceto gargarizatũ. Auribus infundit̃ cum
roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum: cũ melle ſumptũ melius. Cũ acetabulo aniſi
nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tuſſim. Facillime uero aniſi drachmæ tres: pa-
paueris duæ miſcent̃ melle ad fabæ magnitudinẽ: & ternis diebus ſumunt̃. Præcipuũ
autẽ ructus. Ideo inflationibus ſtomachi & inteſtinoꝝ torminibus & cœliacis medet̃.
Singultus & olfatũ decoctũ potũq; inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates ſuccus de-
cocti. Ipſum cũ apio olfatũ ſternutamẽta inhibet. Potũ ſomnũ cõcitat. Calculos pellit.
Vomitiones cohibet: & p̃cordioꝝ tumoꝝ & pectoꝝ uitiis. Neruis quoq; qbus ſuccinctũ
eſt corpus utiliſſimũ. Prodeſt eius & capitis doloribus inſtillati ſuccũ cũ oleo decocti.
Nõ aliud utilius uẽtri & ĩteſtinis putãt. Ideo dyſentericis & teneſmis dat̃ toſtũ. Aliq ad-
dunt & opiũ pilulis in die ternis lupini magnitudine & ĩ uini cyatho dilutis. Dieuches
& ad lumboꝝ dolores ſucco uſus ẽ. Semẽ hydropicis & cœliacis dedit tritũ cũ menta.
Veꝝ & radicẽ ad renes. Dation hærbarius parturientibus ex eo cataplaſma impoſuit cũ
apio. Itẽ uuluaꝝ dolori. Deditq; bibendũ cũ aneto p̃turientibus. Phreneticis quoq; illi
nũt recẽs cũ polenta. Sic & infantibus comitiale uitiũ: ut cõtractiões ſentiẽtibus. Pytha
goras qdẽ nõ corripi uiuo comitiali in manu habẽtes. Ideoq; q̃ plurimũ domi ſerendum
Parere quoq; facilius olfantes. Et ſtatim a p̃tu dandũ potui polẽta aſpſa. Soſimenes cõ-
tra oẽs duricias ex aceto uſus eſt. Eo & cõtra laſſitudines in oleo decoquẽs addito nitro
Semine eius poto laſſitudinis auxiliũ uiatoribus ſpopondit. Heraclides ad inflationes
ſtomachi ſemen tribus digytis cũ caſtorei obolis duobus ex mulſo dedit. Similiter ad uẽ
tris aut inteſtinoꝝ inflationes. Et ortopnoicis quod ternis digytis prehẽderit ſeminis: tã
tundẽ hyoſcyami cũ lacte aſinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decem
trita in aqua bibenda inter cœnã ſuadent. Strangulationes uuluæ ſi manducent̃: & li-
natur calidũ: uel ſi bibatur cum caſtoreo in aceto & melle ſedat. Vertigines a partu cum
ſemine cucumeris & lini pari menſura trinum digytoꝝ uini albi tribus cyathis diſcu-
tit. Cleopolemus ad quartanas trinis digytis ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt in aceto &
mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cum amaris nucibus illitũ. Sunt & q aſpi-
dũ uenenis aduerſari naturã eius putet. Vrinã ciet. Sitim cohibet. Venerẽ ſtimulat. Cũ
uino ſudorẽ leniter præſtat. Veſtes quoq; a tineis defendit. Efficacius ſemp̃ recẽs & quo
nigrius. Stomacho tamen inutile eſt præterq̃ inflato.

De aneto & sagapenio: & de papauere albo & nigro: & quomodo succus hærbarum colligendus est: & de opio. Ca. XVIII.

Netum quoq; ructus mouet: & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinunt. ex aqua uel uino. Singultus cohibet semen feruens olfatū. Sumptū ex aqua sedat cruditates. Cini eius uuam in faucibus leuat. Oculos & genitu ram hebetat. Sacopenium qd apud nos gignitur in totū transmarino alienat. Illud eni ammoniaci lachrymæ simile sagapenion uocatur. Prodest laterū & pectoris doloribus: conuulsis: tussibus ueteribus: excreationibusq;: præcordiorū tumoribus. Sanat & uerti gines: tremulos: opisthothonicos: lyenes: lūbos: perfrictiones. Dat & olfactādum ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu datur: & cum oleo infricatur. Prodest & cōtra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera & sponte nascentis alia pmisim9 Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni cā. Semen elephantiis medet. E nigro papauere sapor gignitur scapo in ciso: ut Diagoras suadet cum turgescit: ut Iollas cum defloreſcit hora diei sereni: hoc est cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & ca lice. Nec in alio genere ipsum icīditur caput. Succus & hic: hærbæ cuiusq; lana excipi tur. Aut si exiguus est: ungue pollicis ut lactucis: & postero die magis qd inaruit. Papa ueris uero largus densatur: & in pastillos tritus in umbra siccatur nō ui sopori fera mō ue; si copiosior hauriat: ēt mortifera p sōnū: opiō uocāt. Sic scimus interēptū. Licinii Cecinæ ptorii uiri patrem i hispania baiulicū quoniam ualido impatibilis odium uitæ fecisse. Item plerosq; alios. Qua de causa magna concertatio extitit. Diagoras & Erasistra tus in totum damnauere. & ut mortiferum infundi uetantes. Præterea quoniam uisui noceret. Addidit Andron: ideo non protinus excæcari eo quoniam adulteratur alexan drino. Sed postea usus eius non improbatus est medicamento nobili: quod acidion uo cant. Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utuntur ad somnum. Item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum his. aurium dolori instillatum. Podagris illinitur cum lacte mulierum. Sic & foliis ipsis utuntur ad sacros ignes. Item uulnera cum aceto. Ego ta men damnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocant lexipyretas: quasq; pe ti cas & cœliacas. Nigrum tamen in cœliacis uino datur. Satiuum omen magis rotundat capitis. Ad siluestris longum ac pusillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias: eademq; aqua fouet ora. Optimum i siccis: & ubi ratio pluit Cum capita ipsa & folia decoquuntur: succus meconium uocatur: multum opio igna uior. Experimentum opii est primum in odore. Sincerum enim perpeti non mos ē. De in in lucernis: ut pura luceat flamma: aut extinctum demum oleat: Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius: & crebro extinguit. Est sinceri experimen tum: & in aqua quia nebula innatat. Fictum in posca coit. Sed maxime mirum æstiuo sole deprehendit. Sincerum enim sudat: & se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mne sides optime seruari putat hyoscyami semine adiecto. Alii in faba.

De épractico & ceratico: & glaucio siue palio: & heraclio siue aphro: & d diacodio. c. xix.

Nnter satiua est & siluestria medium genus: quod nisi inaruisset: sponte na sceretur. Rhiam uocauimus & empracticum. Quidam id decreptum ptinus cum toto calice manduntur. Aluum exinanium capit quoq; deceєta. In uini tribus heminis pota somnum faciunt. Siluestrium unum genus cæraticum uocant: nigrum: cubitali altitudine: radice crassa: & corticosa: caulico inflexo ut cornicula. Fo lia minora & tenuiora q̄ cæteris siluestribus: semen exile. Tempestium est menstruis. Aluum purgat dim idio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo argemmas iumen torum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias da tur ad lumborum uitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Qui dam hoc genus glaution uocant alii paralion. Nascitur enim in afflatu maris: aut nitroso. Alterum est in siluestribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron.

Foliis in procul intuearis speciem passerum præsentantibus: radice in summa terræ cute: semine spumeo. Ex hoc lina splendorem trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus mor bis acetabuli mensura seminis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamento quod dia codion & asteriace uocant utilissimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuscumque siluestris capitibus. cxx. in aquæ cælestis sextaris tribus biduo maceratis: in eademque decoctis: deinde siccatis: iterumque cum melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere postea dra chmas senas croci: hypocistidis: thuris acaciæ: & passi cretici sextarium. Hac ostentatione simplex quidem & antiqua illa salubritas papauere & melle constat.

De tithymalo & archelio: & porculaca siue peplio: & coriandro & de atriplici. C.XX.

Ertium genus est tithymalon: mecona uocant: alii archalion: folio leui: albo: ca pite magnitudinis fabæ. Colligitur uua florente. Siccatur in umbra. Semen po tum purgat aluum dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunque autem papaueris caput uiride uel siccum illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino meraculo si protinus detur scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tantum nigro tribuunt: si capita eius uel folia terantur. Est & porculaca quam peplion uocant: non multum satiuo efficacior. Cuius memorabiles usus traduntur. Sagittarum uenena & serpentium hemorroidum & præsigrum restringi: pro cibo sumpta & pelagis imposita extrahit. Item hyoscyamo poto e passoque ex presso succo. Cum ipsa non est: semen eius simili effectu prodest. Resistit & aquarum uitiis: capi tis dolori: ulceribusque in uino tusa & imposita: Reliqua ulcera commanducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur: umbilicoque prociduo. In epiphoris uero om nium fronte temporibusque cum polenta. Sed ipsi oculis e lacte & melle. Eadem si proci dent prodest oculis: foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta & sale & aceto ac cæra. Et ulcera oris tumoremque gingiuarum commanducata cruda sedat. Item dentium dolo res. Tonsillarum ulcera succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles den tes stabilit commanducata. Cruditates sedat: uocemque firmat: & sitim arcet. Ceruicis dolores cum galla & lini semine pari mensura sedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta Salutaris & suspiriosis semine cum melle hausto. Stomachum in acetariis sumpta corro borat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumi no. Tenasmis autem cocta & comitialibus cibo uel potu prodest. Purgationibus mulierum acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis cum sale illita & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac uesicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomenton rhizitomumenon scrip sit: purgationibus a partu dandam censuit. Venerem inhibet: uenerisque somnia. Prætorii ui ri pater est hispaniæ princeps. quem scio propter impatibiles uuæ morbos radicem eius fi lo suspensam e collo gerere: præterquam in balneis: & ita liberatum incommodo omni. Quin etiam inueni apud auctores: caput inde litum distillationem toto anno non sentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter siluestria non inuenitur. Præcipuum tamen esse constat statim ægyptium. Valet contra serpentium genus unum: quod am phisbenas uocant: potum impositumque. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas pustulas tri tum. Sic & omnes tumores collectionesque cum melle aut uua passa. Panos uero ex ace to tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessionem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ante solis ortum ceruicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoque quæ serpunt sanat cum melle uel uua passa. Item testes: ambusta carbunculos: aures cum lacte mulieris epiphoras o culorum: neruis & intestinorum fluctiones. Semen ex aqua potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorum cum mali punici sicco & oleo semen potum Xenocrates tradit rem miram: si uera est. Menstrua contineri uno die: si unum granum bibe rit fœminæ: biduo si duo: & totidem diebus quot grana sumpserit. M. Var. coriandro subtrito

cum aceto carnem incorrupta æstate seruari putat. Atriplex & siluestre est & satiuũ ac cusatum a Pythagora tanq̃ faceret hydropicos morbosq; regios & pallorem. Coquitur difficilime: ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quicq̃ nisi languidum culpauit. Addidere Dionysius & Diocles plurimos gigni ex eo morbos. Nec nisi mutata sæpius aqua coquendum. Stomacho contrarium esse. Lentigines & papulas gignere. Miror quare difficulter in italia id nasci tradiderit Solum Smyrneus. Hippocrates uuluarum uitiis id infundi cum beta. Lycus neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos furunculos in cipientes: duricias omnes uel cocto uel crudo utiliter illini putant. Item ignem sacrum cum melle aceto nitroq;. Similiter podagris. Vngues scabros detrahere dicitur sine ulcere. Sunt qui in morbo regio dent semen eius cum melle. Arterias & tõsillas nitro addito perfricent. Aluum moueant. Cocto aut per se aut cum malua aut lẽticula cõcitantes uomitiones. Siluestri capillos tingũt: & ad supradcã utunt̃ medicina

De malua malope: & althea: & lapatio: & oxylapato: & hydrolapato: & hippolapato: & bubalapato. Ca: XXI.

Cõtrario in magnis laudibus malua est utraq; & satiua & siluestris. Duo genera earun amplitudine folii discernunt̃. Maiorẽ græci malopen uocant in satiuis. Alterã ab emolliendo uentre dictã putãt malachen. E siluestribus cui grãde folium & radices albæ althea uocat̃ ab excellentia effectus a quibusdam aristalthea. Omẽ solum in quo serunt̃ pinguius faciunt. Huic cõtra omnes aculeatos ictus efficacior uis: præcipue scorpionũ: uespaꝝ: similiũq;: & muris aranei. Quin & trita cum oleo qualibet eaꝝ peruncti ante uel habentes eas nõ feriunt̃. Foliũ impositũ scorpionibus torporẽ affert. Valent & contra uenena. Aculeos omnis extrahũt illitæ crudæ aut cum anetho potæ. Decoctæ uero cũ radice sua leporis marini uenena restringunt. Et ut quidam dicũt si uomat̃. De eisdem mira & alia tradunt̃: Sed maxime si quotidie qs succi ex qualibet earũ sorbeat cyathum dimidiũ oĩbus morbis carituꝝ. Vlcera manantia in capite sanant. In urina putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cũ melle. Radix decocta furfures capitis & dentiũ mobilitates. Eius quæ unũ caulẽ habet radice circa dentẽ qui doleat perunge: donec densinat dolor. Eadẽ strumas & parotidas panosq; addita hois saliua purgat citra uulnus. Semen in uino nigro potum a pituita & nauseis liberat. Radix mãmaꝝ uitiis occurrit adaligata in lana nigra. Tussim in lacte cocta & sorbitionis mõ sũpta quinis diebus emendat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympiades thebanus abortiuas esse cũ adipe anseris. Aliqui purgari fœminas foliis eaꝝ manus plenæ mensura in oleo & uino sũptis. Vtiq; cõstat pturientes foliis substratis celerius solui. Protinus a ptu reuocanda: ne uulua sequatur. Dant & succũ bibendũ parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Quin & semẽ tritũ adalligant brachio genitale nõ cõtinentium Adeoq; eæ ueneri nascunt̃: ut semẽ unicaulis aspsum cubitali fœminaꝝ auiditates augere ad infinitũ Xenocrates tradat. Itẽ tres radices iuxta adalligatas. Tenasmo & dysentericis utilissime ĩfundi. Itẽ fœdis uitiis: uel si foueant̃. Melãcholicis quoq; succus dat̃ cyathis ternis tepidus. Et insaniẽtibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ succi. Hic & calculosis & ĩflatione & torminibus aut opistotonico laborãtibus tepidus illinit̃ Et sacris ignibus & ambustis decocta in oleũ folia ĩponũt̃. Et ad uulneꝝ ĩpetus cruda cũ pane. Succus decoctæ neruis ꝓdest: & uesicæ: & intestinoꝝ rosionibus. Vuluas & cibo & ĩfusione mollit est oleo. Succus decoctæ pori meatus suaues facit. Artheæ in oĩbus supradictis efficatior radix: præcipue cõuulsis ruptisq;. Cocta in aqua aluũ sistit. Ex uino albo strumas & parotidas & mãmaꝝ ĩflationes: & panos in uino folia decocta & illita tollunt. Eadẽ arida in lacte decocta q̃libet perniciosæ tussi citissime medent̃. Hippocrates uulneratis sitientibusq; defectu sanguinis radicis decoctæ succum bibendum dedit. Et eam uulneribus cum melle & resina. Item conuulsis: luxatis: tumentibus: & musculis: neruis: articulis imposuit. Et asmaticis ac dysentericis in uino bibendum dedit.

Mixtae aquā radice ea addita addensari sub diuo: atq; elactescere. Efficacior autem quo re centior. Nec lapatiū dissimiles effectus habet. Est autē siluestre: qd' alii oxalidē appellant satiuo ꝓximum: foliis aquosis: colore betae candidae: radice minima. Nostri uero rumicē alii lapatiū cantherinū ad strumas cū axungia efficacissimū. Est & alteꝝ genus fere oxy lapaton uocāt. Satiuo idē similius: & acutiora habet folia ac rubriora: nō nisi in paludibus nascēs. Sunt q hydrolapaton tradūt in aqua natū. Est & aliud hippolapaton maius satiuo: candidiusq; ac spissius. Siluestria scorpionū ictibus medent: & ferire ꝓhibent habentes. Radix aceto decocta si colet succus dentibus auxiliat. Si uero bibatur morbo regio. Semen stomachi inextricabilia uitia sanat. Hippolapati radices priuatim ungues scabrosos detrahūt. Dysentericos semen duabus drachmis in uino potū liberat. Oxylapati semē lotum in aqua caelesti sanguinē prodest reiicientibus. Adiecta acacia lētis magnitudine prodest. Praestantissimos pastillos faciunt ex foliis & radice addito nitro & iure anguino. In usu aceto diluunt. Sed satiuū in epiphoris oculoꝝ illinunt frontibus. Radice cherias & lepra curant. In uino uero decocta strumas & potidas & calculos. Poto uino & lyenes. Coeliacos aeque & dysentericos & tenasmos. Ex eadēq; omnia efficacius. Ius lapati & ructus facit: & urinā ciet: & caliginē oculorum discutit. Item pruritum corporis in sol a balneaꝝ additum: aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & cōmanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino sistit aluum. Folia soluunt adiecto sale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulpaton: radicis tantum altitudine differens est: & erga dysentericos efficacis effectus potum ex uino.

De sinapis tribus generibus: & marrubio: & serpillo: & sisymbrio: siue thymbraeo: & de lini semine: & blito. Ca. XXII

Sinapis cuius in satiuis tria genera diximus: Pythagoras principatum habere ex iis quorum sublime uis feratur iudicauit: quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Ad serpentium ictus & scorpionum tritum cū aceto illinitur. Fungorum uenena discutit. Contra pituitam tenetur in ore donec liquescat: aut gargarizatur cum aqua mulsa. Ad dentium dolorem manditur. Ad uuam gargarizatur cum aceto & melle: Stomacho utilissimū contra omnia uitia pulmonibusq;. Exercationes faciles facit in cibo sumptū. Datur & suspiriosis. Item comitialibus tepidū cū succo cucumeꝝ. Sensus atq; sternutamenta capitis purgat. Aluū mollit. Menstrua & urinam ciet. Et hydropicis imponit. Cum fico & cumino tusum ternis ptibus comitiali morbo. Et uuluaꝝ conuersionē suffitum excitat odore aceto mixto. Itē lethargicos. Adiicit cordylon. Est autem semē ex sese. Et si uehemētior somnus lethargicos premat: cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico & aceto. Veteres dolores thoracis lumboꝝ: coxēdicum: humeꝝ: & in quacūq; parte corporis ex alto uitia extrahenda sunt: illitū caustica ui emendat pustulas faciendo. Aut in magna duricia sine fico impositū: uel si uehementior uertigo timeat p duplices pānos. Vtunt ad alopecias cū rubrica: psoras: lepras phthiriases: lichānicos: opisthothonicos. Inungunt quoq; scabras genas aut cū gallica inter oculos cū melle. Succusq; tribus modis exprimit in fictili: calescitq; in eo in sole modice. Exit & e cauliculo succus lacteus: q ita cum induruit: dentium dolori medet. Semē ac radix cum imaduere: musto cōteruntur. Manusq; plenae mensura sorbentur ad firmandas fauces: stomachum: oculos: caput: sensusq; oēs. Mulierū etiam lassitudines salu berrimo genere medicinae. Calculos quoq; discutit potum ex aceto. Illinunt & liuoribꝰ sugillatisq; cum melle & adipe anserino aut caera cypria. Fit & oleum ex semine madefacto in oleo expressoq;: quo utunt ad neruoꝝ rigores: lumboruq; & coxendicū perfrictiones. Sinapis naturā effectusq; eosdē habere traditur adarca inter siluas ita cta cortice planiore sub ipsa coma nascēs. Marrubiū pleriq; inter primas herbas cōmendauere: quem graeci prasiō uocant: alii linostrophon: nōnulli philopeda: aut philochares: notius q̄ ut indicandū sit. Huius folia semēq; cōtrita ꝓsunt cōtra serpētes: pectoꝝ & lateris dolores:

tuſſim ueterem. Et iis qui ſanguinem eiciũt eximie utile: ſcapis eius cum panico aqua
decoctis: ut aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui uiridis
ſemen q̃tum duobus digytis capiant cum farris puigllo decoctum addito exiguo olei
& ſalis ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeant. Alii nihil comparant. In eadem cauſa maru-
bii & fœniculi ſucci & ſextarios ternos expreſſis decoctiſq; ad ſextariosduos: cum addito
mellis ſextario rurſus decocto ad ſextarios duos: ſi coclearii menſura in die ſorbeatur in
aquæ cyatho. Et uirilium uitiis tuſum cum melle mire prodeſt. Lichenas purgat ex ace
to. Ruptis conuulſis ſpaſmatum neruis ſalutare. Potum aluum ſoluit cum ſale & ace-
to. Item menſtrua & ſecundas mulierum. Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccam effi
caciſſimam eſt. Item ad cancrenas & pterygia. Succus uero articulis & naribus: & mor-
bo regio: minuendæq; bili cum melle prodeſt. Item contra uenena inter pauca potens
Ipſa herba ſtomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle urinam ciet.
Cauenda tamen exulceratæ ueſcice & renum uitiis. Dicitur ſuccus claritatem oculoꝝ
adiuuare. Caſtor marrubii duo genera tradit. Nigrum: & quod magis probat candidũ.
In ouum inane ſuccum adiicit his: ipſumq; ouum infundit melle æquis portionibus
tepefactum: uomicas rumpere: purgare: perſanare promittens. Illitis etiam uulneribus a
cane factis tuſa cum axungia ueteri. Serpillum a ſerpendo putant dictum. Quod in ſil
ueſtri euenit: in petris maxime Satiuum non ſerpit: ſed ad palmi altitudinem increſcit.
Pinguius uoluntarium & candidioribus foliis & ramis: aduerſus ſerpentes efficax maxi
me cenchrin & ſcolopendras terreſtres ac marinas. Et ſcorpiones decoctis ĩ uino ramis
foliiſq;. Fugat & odore: comunis ſi uratur. Et contra marinorum uenena præcipue ua
let. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum roſaceo. Itẽ
phreneticis: lethargicis: contra tormina: & urinæ difficultatem: anginas: uomitiões dra-
chmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores. Folia obolis quattuor
dantur ad lyenem ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti &
mellis. Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdam thymbræum appellatum: pedali nõ amplius
altitudine: quod in riguis naſcitur ſimile naſturtio eſt. Vtrum efficax aduerſus aculea-
ta animalia: ut ſunt carbrones & ſimilia. Quod in ſicco ortum odoratum eſt. inſeritur
coronis anguſtiore folio. Sedât utraq; capitis dolorem. Item epihoras: ut Pilinus tradit.
Alii panem addunt. Alii per ſe decoquuntin uino. Sanat & epinyctidas: cutiſq; uitia in
facie mulierum intra quartum diem noctibus impoſitum diebuſq; detractum. Vomiti
ones: ſingultus: tormina: ſtomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptum: ſiue in
ſucco potum. Non edendũ grauidis: niſi mortuo cõceptu. Quippe etiam impoſitum
eiicit. Mouet urinâ cum uino potum. Silueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit exci
tat infuſum capiti cum aceto. Lini ſemen cum aliis quidem in uſu eſt. Et per ſe mulieꝝ
cutis uitia emendat in facie. Oculorum aciem ſucco adiuuat. Epiphoras cum thure &
aqua aut cum myrrha. Cum uino ſedat parotidas. Cũ melle aut adipe aut cæra ſtoma-
chi ſolutiões inſpſum polentæ mõ. Anginas in aqua & oleo decoctũ: & cũ aniſo illitũ.
Torreť ut aluum ſiſtat. Cœliacis & dyſentericis imponiť ex aceto. Ad iocineris dolores
eſtur cum uua paſſa. Et ad phthiſin utiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculorum
neruoꝝ: articuloꝝ: ceruicũ duricias: Ccrebri mẽbranas mitigat faria ſeminis nitro aut
ſale aut cinere additis. Eadẽ cũ fico itẽ cõcoquit ac matarat. Cũ radice uero cucumeris
ſilueſtris extrahit quæcũq; corpori inhærent. Sic & fracta oſſa. Serpere ulcus in uino đ
cocta ꝓhibet. Eruptiones pituitæ cũ melle emẽdat. Vngues ſcabros cũ pari mõ naſtur
tii. Et teſtium uitia & ramices cũ reſina & murra: & cãcrenas ex aqua. Stomachi dolores
cũ fœnogræco ſextariis utriſq; decoctis ĩ aqua mulſa. Inteſtinoꝝ & thoracis ꝑniciosa ui
tia clyſtere ĩ oleo & melle. Blitũ iners uideť ac ſine ſapore aut acrimõia ulla. Vñ cõuitiũ
fœminis apđ Menãdrũ faciũt mariti. Stõacho iutile ẽ. uẽtrẽ adeo turbat: ut cholerã fa
ciat aliqb9. diciť tñ aduerſus ſcorpiões potũ e uino ꝓdeẽ. & clauis pedũ illini itẽ lyenib9

& temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat.

De meu: & fœniculo:& hippomarathro uel myrseneo: & canabi:& de furula:& carduis. Ca. XXIII.

m Eu in italia non nisi a medicis seritur:& iis admodũ paucis. Duo genera eius. Nobilius athamanticum uocant illi ab athemãte inuentũ. Hi quoniã laudatissimũ in athemanthe reperiat̃: foliis aniso simile:& caule aliquãdo bipedali: radicibus multis & obnigris: quibusdam altissimis. Minus rursum q̃ illud alterum. Ciet urinã in aqua potum radice trita uel decocta. Inflationes stomachi mire discutit. Item tormina & uesicæ uitia. Vularũq; articulis cum melle. Infantibus cum apio illitum imo uentri urinas mouet. Fœniculum nobilitauere serpentes: gustatu ut diximus senectam exuendo: oculorũq; aciem succo eius reficiendo. Vnde intellectum est hominum quoq; caliginem præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur. Inungitur ex melle. Vbiq; hoc est. Laudatissimum tamen in hiberia e lachrymis fit & ex semine recenti. Fit etiam e radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere siluestre: quod alii hippomarathron: alii myrseneum uocant: foliis maioribus: gustu acriore: procerius: brachiali crassitudine: radice candida. Nascitur in calidis: sed saxosis: Diocles & aliud hippomarathri genus tradit: longo & anguloso folio: semine coriandri. Medicinæ ĩ satiuo ad scorpionum ictus & serpentium semine in uino poto. Succus & auribus instillatur: uermiculosq; in his necat. Id ipsum condimentis ꝑpe omnibus inseritur. Oxyporis etiam aptissime. Quin & crustis subditur panis. Semen stomachum dissolutũ astringit uel in febribus sumptum. Nauseam ex aqua tritum sedat. Pulmonibus & iocineribus laudatissimum. Ventrem sistit cum modice sumitur. Vrinam excitat. Et tormina mitigat totum decoctum. Lactisq; defectu potum mãmas replet. Radix cum ptisana sũpta renes purgat siue decocto succo: siue semine sumpto. Prodest & hydropicis radix ex uino cocta. Item conuulsis illinuntur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos uesicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquomodo haustum facit. Verẽdis amicissimũ: siue ad fouendum radice cum uino cocta: siue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & sugillatis cum cæra illinunt. Et radice in succo uel cum melle contra canis morsum utuntur. Et contra multipedem ex uino. Hippomarathron ad omnia uehemẽtius Calculos præcipue pellit. Prodest uesicæ cum uino leui:& fœminarum menstruis. Efficacius in eo semen q̃ radix. Modus in utroq; quod duobus digytis trito additur in potionem. Petriclius qui ophiaca scripsit & Micon qui rhizitonumena aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane & nicander non in nouissimis posuit. Canabis in siluis primum nata est: nigriore folio & asperiore. Semen eius extinguere genituram uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium & quodcunq; intrauerit eiicit: sed cũ dolore capitis. Tãtaq; uis ei ẽ. ut aquæ ĩfusa coagulare eã dicat̃. Et iõ iumẽtoꝝ aluo succurrit pota ĩ aq̃. Radix cõtractos articulos emollit ĩ aq̃ cocta. Itẽ podagras & similes ĩpetus. Ambustis cruda illinit̃: sed sæpius mutat̃: priusq̃ arescat Ferula semẽ simile aneto habet. Quæ ab imo caule diuidit̃ a cacumĩe fœmina putat̃. Caules edũt̃ decocti. Cõmẽdant̃q; musto ac melle: Stomacho utiles. Sint plures sũpti: capitis dolores faciunt. Radix denarii pondere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes. Et ipa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto contra sudores immodicos uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum soluit fabæ magnitudine deuoratusque. E uiridi ferula ramusculus utilis est ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur in uino trita uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant luna quarta: sexta: septima ligulæ mensura. Natura ferularum murenis infestissima est. Tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radicis succum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinam ex iis non differamus. Siluestrium gene

ca sunt duo. Vnum fruticosius a terra statim. Alterum unicaule crassius. Vtriq; folia pauca: spinosa: muricatis cacuminibus. Sed alter florē purpureū mittit iter medios acu leos celeriter canescentē: & abeuntē cū aura. Scolimon græci uocant. Hic anteq̄ floreat contusus atq; expressus illito succo alopecias replet. Radis cuiusq; ex aqua decocta po tatoribus sitim facere narratur. Stomachum corroborat. Et uuluis si credimus etiam cōferre aliqd traditur: ut mares gignātur. Ita.n. Cherias atheniēsis scripsit: & Glaucias q circa carduos diligētissimus uidet. Manducatus carduus hic odorē cōmendat oris.

Confectio tyriacæ cōpositio medicaminis Antiochi. Ca. XX IIII.

ed ante discessum ab hortēsibus unā cōposionē ex iis clarissimā subtexemus aduersus uenenata anīalia: īcisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii. Serpilli duū denarioꝝ pōdus. Opopanacis & milii tātundē singuloꝝ. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi seminis & anisi & ami & apii denarioꝝ senū ex sin gulis generibus: Erui farinæ duodecim: Hæc tusa cribrataq; uino quantū possit excel lenti digerūtur in pastillos: uictoriati pōdere. Ex iis singuli dātur ex uini mixti cyathis ternis. Hac tyriacha magnus rex Antiochus aduersus oīa uenena usus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXI.

PROHEMIVM.

De natura floꝝ & coronamētoꝝ: De mira floꝝ uarietate. Ca. I.

N HORTIS SERI ET CORONAMENTA IVSSIT Cato ī enarrabili floꝝ maxīe subtilitate: quādo nulli potest facilius esse loq q̄ reꝝ naturæ pingere: lasciuiēti pſertim & ī magno gaudio fertilitatis tam uarie ludenti. Quippe relī qua usus alimētiq; gr̄a genuit. Ideoq; sæcula ānosq; tribuit iis. Flores uero odoresq; de die ī diē gignit. Magna ut palā ē admonitiōe hoīum: quæ spectātissime floreāt celerrīe marce scere: Sed ne pictura qdem sufficiēte imagini coloꝝ reddē dæ: mixturāq; uarietati siue alterni atq; multiplices īter se nectātur: siue priuatis geneꝝ funiculis in orbē: in obliquū in ambitum: quædā coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto: & qui primū flores miscere cœpit: & quādo primū corolla inuenta uel appellata & quare. Ca. II.

Enuioribus utebantur antiq: strophia appellātes: unde nata strophiola. Quī & uocabulum ipsum tarde inde cōmunicatum est inter sacra tantum & bel licos honores corronis suum nomen uindicantibus. Cum uero a floribus fie rent serta a serendo seruiæ appellabantur. Quod apud græcos quoq; non adeo antiq tus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus mos erat primum. Postea uariari cœptum mixtura uersicolores. Florumq; inuicem odores coloresq; accē dere Sycion ex ingenio Pausiæ pictoris atq; Glyrecæ coronarie dilectæ admodum illi cum opera eius pictura imitaretur: adinuenit: & illa prouocans uariaret: essetq; certa men artis ac naturæ. Quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ: atq; in primis appellata stephanoplocos qua pinxit ipsam. Idq; factum est post olympiadem centesi mam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox subire quæ uocantur ægyptiæ: ac dei de hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & ro mæ subrepsit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: postquam e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Liber XXI

Quis primũ coronã foliis aureis & argenteis dedit & de honore coronarum apud antiquos:& de Scipiõis honore:& de pactilib[9] coronis:& Cleopatræ reginæ facta. Ca. III.

Crassus diues primusq; argẽto auroque folia imitatus ludis suis coronas dedit. Accesserunt quoq; & lẽnisci:quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter hetruscas quibus iungi nisi aurei non debebãt. Puri diu fuere ii. Celare eos primum instituit P. Claudius Pulcher:bratteasq; et Phyliræ dedit. Semper tamẽ auctoritas uel ludicro quæsitarum fuit. Nãq; ad certamina in circũ p ludos & ipsi descẽdebãt:& seruos suos quosq; mittebant. Inde alia. xii. tabularum lex. Qui coronã parit. Ipse pecuniã ue eius. Virtutis ergo arguit̃:quã serui equi ue meruissent. Pecuniã partã lege dici nemo dubitauit. Quis ergo honos? ut ipsi mortuo parẽtibusq; eius dũ intus positus esset foris ue ferret̃:sine fraude esset ĩposita. Alias in usu pmiscuo ne ludicræ qdem erãt: in gẽsq; iis seueritatis. L. Fuluius argentarius bello punico secũdo cũ corona rosacea interdiu e pergula sua in forum pspexisse dictus:ex auctoritate senatus ĩcarcerem adductus non ante finẽ belli emissus ẽ. P. Mutianus cũ demptã Marsyæ coronã e floribus capiti suo ĩposuisset:atq; ob id duci eũ ĩ uicula triumuiri iussissent:appellauit Tri. Pleb. nec ĩtercessere illi aliter q̃ athenis:ubi comesabundi iuuenes ãte meridiẽ cõuentus sapientium quoq; doctrinæ frequẽtabãt. Apud nos exẽplum licẽtiæ huius nõ est aliud q̃ filia Diui Augusti. Cuius luxuria noctibus coronatũ Marsiã litteræ illius describũt. Florum quidẽ populus ro. honorẽ Scipiõi tantũ adhibuit. Suario cognoĩabat̃: pter similitudinẽ Suarii cuiusdã negociatoris. Ob id erat ĩ tribunatu plebei admodum gratus: dignusq; africanorum familia. Nec ei fuit in bonis funeris ĩpensa. Asses ergo cõtulit populus:ac funus elocauit:quaq; pte ferebat̃:flores e pspectu omni ĩsparsit. Et iã tunc coronæ deorum honos erãt. Et lariũ publicorum priuatorumq; & sepulchrorum & maniũ. Summaq; auctoritas pactili coronæ. Sutiles saliorum sacris ĩuenimus & solẽnes cœnas. Trãsiere deinde ad rosalia. Eoq; luxuria pcessit:ut nõ esset gratia nisi mero folio. Sutilibus mox petitis ab india aut ultra indos. Laudatissimũ qdem habet̃ e nardi folio eas dari aut ueste serica uersicolores unguẽtis madidas. Hũc habet nouissime exitũ luxuria fœminarum. Et apud græcos quidẽ de coronis priuatim scripsere Mnesteus atq; Callimachus medici q̃ nocerent capiti: quoniã & in hoc ẽ aliqua ualitudinis portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui surripiẽte fallaciter solerciã. Nãq; scelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationẽ ĩpsius reginæ Antonio timẽte:nec nisi prægustatos cibos sumẽte:fert̃ ab ore eius lusisse extremis coronæ floribus ueneno illitis. Ipsaq; capiti ĩposita. Mox pcedente hylaritate ĩuitauit Antoniũ ut coronas biberet. Quis istas timeret ĩsidias? Ergo cõcerpta ĩ syphũ ĩcipiẽti haurire opposita manu en ego sũ inqt illa care Antoni:quã tu noua prægustãtiũ diligẽtia caues:adeo mihi si possim sine te uiuere occasio & rõ adest. Inde eductã e custodia bibere iussit:illico expirantẽ. De coronis extra supra dictos scripsit. Theophastrus apud grecos. Ex nostris aũt inscripsere aliqui libros antologicon Flores uero persecutus est nemo:q̃ equidẽ inueniã. Nec nos nunc scilicet coronas nectemus. Id enim friuolũ ẽ. Sed de floribus quæ uidebunt̃ digna memorabimus Paucissima genera nostri coronamẽtorũ ĩter hortẽsia nouere:ac pñ uiolas rosasq; tãtũ

De rosa in coronis:& de generibus eius:& ubi seratur. Ca. IIII.

Rosa nascit̃ spina uerius q̃ frutice:in cibo quoq; proueniens. Illic etiã iucundi odoris q̃uis angusti. Germinat omnis primo ĩclusa granato cortice. Quo mox intumescẽte & in uirides alabastros fastigato paulatim rubescens dehiscit ac sese pandit in calicis medio sui stantis cõplexa luteos apices. usus eius ĩ coronis prope minimus est. Oleo macerat̃. Idq; iam a troianis temporibus Homero teste. Præterea in unguenta transit ut diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atq; collyriis ĩmponit̃ mordaci subtilitate. Mensarum etiã deliciis iungẽdis minime noxia. Cõtra genera eius nostri fecere celeberrima:prenestinã & cãpanã: Addidere alii milesiã: cuius sit

ardentissimus colos non excedentis duodena folia. Proximā ei trachiniam: minus rubētem. Mox alabandicā uiliorem: albicantibus foliis. Vilissimā uero pluribus uel minutissimam spinosā. Differunt enī multitudine folioꝝ: asperitate: leuore: colore: odore. Paucissima qna folia: ac deinde numerosiora. Cum sit genus eius quā centifoliam uocant: quæ ē ī cāpania italiæ. Græciæ uero circa philippos. Sed ibi ñ suæ terræ ꝓuentu. Pangeus nāq; modos in uicino fere ē: numerosis foliis ac paruis. Vnde accolæ transferētes cōferunt. Ipsaq; plantatōe ꝓficiunt. Non aūt talis odoratissima ē. Nec cui latissimū maximūq; folium. Breuiterq; indiciū est odoris scabricia corticis. Cepio Tyberii Cæsaris principatu negauit centifoliā in coronis addi: præterq̄ extremos uelut ad cardines: nec odore nec specie ꝓbabilem. Est & quæ græca appellatˀ a nostris a græcis lichnys: ñ nisi in humidis locis ꝓueniens: nec unq̄ excedens qnq; folia: uiolæ magnitudīe: odore nullo. Est & alia græcula appellata: cōuolutis foliorum paniculis: nec dehiscēs nisi manu coacta: semperq; nascenti similis: latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo: folia oleacea habens. Muscetio uocant. Atq; inter has media magnitudine autūnalis: quam coroneolam uocant oēs: sine odore. Coroneola in rubro nata tot modis adulteratur. Et alias uera quoq; plurimum sola præualet. Cyrenis odoratissima ē. Ideoq; ibi unguentū pulcherrimū. Carthagine hispaniæ hyeme quoq; tota. præcox. Refert & cæli temperies Quibusdā enī annis minus odorata ꝓuenit. Præterea magis locis oībus siccis. q̄ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult: nec argillosis locis: nec riguis. cōtenta raris. Proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox cāpana. Sera milesia. Nouissime tamen desinit prenestina. Fodiuntur altius q̄ fruges: leuius q̄ uites. Tardissime ꝓueniūt semine: quod in ipso cortice est sub ipso flore opertum lanugine. Ob id potius caule conciso inseruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ longissimis uirgis qnquefoliæ: quæ a græcula altera est. Omni autem recisione atq; ustione ꝓficit Translatione quoq; ut uitis optime ocissimeq; ꝓuenit. Surculis quaternum digytorū longitudine aut ampliore post uergillarum occasum sata. Dein per fauonium translata: pedalibus interuallis: crebroq; circūfossa. Qui præcocem faciūt pedali circa radicē scrobe aqua calida infundunt: germinare incipiente calice.

De lilio tria genera: & ratione ea inserendi. Ca. V

Lilium rosæ nobilitate proximum est: & quadam cognatione unguenti oleiq;: lilion appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet: medio ꝓuentu earum incipiens. Nec ullis florum excelsitas maior. Interdum cubitorum triū. Languido semper collo: & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius. Foliis foris striatis: & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitum labris. Tenuiq; folio & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex: ut alius calicis: alius staminis: differentia angusta. In unguēti uero oleique usu folia non spernuntˀ. Est flos non dissimilis illi in hærba quam cōuoluulū uocant: nascens per fruteta: nullo odore: nec crocis intus: candorē tantum referens: ac ueluti rudimentum naturæ lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur qbus rosa. Et hoc amplius lachryma sua ut hypposelinū. Nihilq; ē fœcundius. Vnde radice qnquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubēs liliū: quod græci crynō uocant. Alii florē eius cynorhodon: Laudatissimum in antiochia & laodicea syriæ: mox ī phaselide. Quartum locū optinet ī italia nascens. Sunt & purpurea lilia: aliqñ gemino caule: carnosiore tantū radice: maiorisq; bulbi: sed unius. Narcisū uocant huius alterū gēus flore cādido: calice purpureo. differētia liliis ē & hæc ꝙ narcisis folia ī radice sūt ꝓbatissimis ī lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadē: Calix hærbaceus: oēs serotini. Post arcturū enī florent: ac ꝑ æquinoctiū autūnum. Inuenta ē in iis & rō īserendi mōstrificis hoīm īgeniis. Colligunt nāq; mense iulio scapi arescentes: liliaq; suspēdunt in fumo. Dei nudātibˀ se nodulis ī fæce nigri uini uel græci mēse martio macerantˀ ut co

lorem accipiant: atq; ita in scrobiculis seruntur heminis fæcis circunfusis. Sic fiũt pur/
purea lilia. mirũq; ita tingi aliquid ut nascatur infectũ.

De uiolis & de calta & de baccare & cõbreto. Ca. VI.

u Iolis honos proximus. Eaꝝ plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plãtis omnes ut olus satæ. Ex iis uero quæ spõte apricis & macris locis ꝓueniũt: purpureæ latiore folio statim ab radice carnosa exeũt: solæq; græco nomĩe a cæteris discer nunt͂: appellatæ ita: ut ab iis hyacinthina uestis. Sed satiuis maxima auctoritas luteis. genera iis tusculana & quæ marina appellatur. Folio aliquãto latiore: sed minus odorato. In totũ uero sine odore: minutoq; folio calathiana munus autũni: cæteræ ueris. Proxima ei calta ẽ cõcolori amplitudinẽ. Vincit nũmero folioꝝ marinã quinq; folia non excedentẽ. Eadem odore superat͂. Est enĩ grauis calta. Nõ leuior ei quã scopã regiam appellant: quanq̃ folia eius oleãt: nõ flores. Baccari quoq; radicis tantũ odoratæ ẽ: a quibusdã nardum rusticum appellatũ. Vnguẽta ex ea radice fieri solita apud antiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinamomo proximus. Gracili solo nec humido ꝓuenit. Simillimũ ei cõbretum appellat͂: folioꝝ exilitate usq; in fila extenuata: & ꝓcerius q̃ baccar. Nec hæc st͂ tantũ: sed eoꝝ quoq; error corrigendus est: q baccar rusticum nardum appellauere. Est enĩ alia hærba sic cognominata: quã græci asaron uocant: cuius speciem figurãq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio uocitari: quoniã in coronas nõ adDatur. Crocũ siluestre optimum serere in italia minime expedit: ad scrupula usq; singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiusq; & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sed ubiq; nec fœcundũ etiã cyrenis: ubiq; semp flores laudatissimi Prima nobilitas cilicio croco: & ibi in corico mõte. Dein lycio mõte olympo. Mox centuripino siciliæ. Aliqui phlegræo secundũ locum dedere. Adulterat͂ nihil æque. Probatio sinceri ĩposita manu crepat ueluti fragile. Humidũ enĩ quod euenit adulteratione sedet Altera ꝓbatio si manu prolata ad ora leniter faciẽ oculosq; mordeat. Et p se genus satiui blandissimum uulgo: cũ sit mediocre: deliacon uocant. Contra cyrenaico uitium: quod omni croco nigrius ẽ: & celerrime marcescit. Optimum ubicũq; quod pinguissimum & breuibus capillis. Pessimũ uero est quod situm redolet. Mutianus auctor est in lycia anno septimo aut octauo transferri in locum subactũ: atq; ita degenerãs renouari. Vsus eius in coronis nusq̃. Hærba enim est folio angusto pene in capillamenti modum. Sed uino mire congruit: præcipue dulci tritũ ad theatra replenda. Floret uergiliaꝝ occasu paucis diebus folio qui florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccat͂ umbra melius etiam hyberna. Carnosa & illi radix: uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari: & atteri pede: pereundoq; melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiqs: & de odoramentoꝝ diuersitate: & saliunca: & polio. Ca. VII.

t Roianis temporibus ei iam erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat loton: crocon: hyacinthum. Omnium odoramentorum atq; adeo hærbarũ differentia est in colore: & odore: & succo. Odorato sapor raro ulli non amarus. E contrario dulcia raro odorata. Itaq; & uina odoratiora mustis. Siluestria magis omnia satiuis. Quorũdam odor suauior & longinquo: propius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet: sicca propius. Omnis autem uerno tẽpore acrior: & matutinis. Quicquid ad meridianas horas diei uergit hebetatur. Nouella quoq; uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocum odoratiora cum serenis diebus leguntur. Et omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamen minime odorati flores: quia nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam cum uirent non olent propter humorem nimium: ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor non omnium sine succo est: ut uiolæ rosæ: croco. Quæ uero ex acutis succo carent: eorum omnium odor grauis: ut in lilio

utriusq; generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tan tum iucundus: reliquæ partes ignauæ: ut uiolæ ac rosæ. Hortēsium odoratissima quæ sicca: ut ruta: menta: apiū: & quæ in siccis nascuntur. Quædā uetustate odoratiora: ut cotonea: eadēq; decerpta q̄ i suis radicibus. Quædā nō nisi defracta: aut ex attritu olēt Alia nō nisi detracto cortice. Quædā uero nō nisi usta: sicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores q̄ intacti. Aliqua arida diutius odorē cōtinēt ut melilotos. Quædam locū ipsum odoratiorē faciunt: ut iris. Quin & arborē totam cuiuscunq; radices attingunt. Hesperis noctu magis olet: inde nomine inuento. Animaliū nullum odoratum: nisi de pantheris quicq̄ dictū est si credimus. Illa quoq; nō obmitenda differentia odoramentorū multa nihil pertinere ad coronamenta: ut irin: atq; saliuncā: quamq̄ nobilissimi sit odoris utraq;. Sed iris radice tantū commendatur: unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissima in illyrico. Et ibi quoq; nō maritimis sed i siluestribus drinonis & natrone. Proxima in macedonia. Laudatissima hæc & candicans. Et ex illis tertiū locum habet africana amplissima inter omnes: gustuq; amarissima. Illyrica quoq; duog generum est. Raphanitis a similitudine: quæ & melior. Rhizotomos subruffa. Optima quæ sternuramenta tactu mouet. Caulē habet cubitalem: & rectū. Floret diuersi coloris specie: sicut arquus cælestis unde nomē. Non improbat & pisidica: Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circūfusa hoc ueluti placamento terræ blandiuntur circum scriptam mucrone gladio ut triplici: & cū legerint eam protinus in cælū attollunt. Natura est feruens. Tractataq; pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia ut casti legant. Teredines nō sicca modo: uerū & in terra celerrime sentit. Optimū antea irinum leucade & elide serebatur: lampridē enim & seritur. Nunc e pamphilia. Sed cilicū maxime laudatur: atq; e septentrionibus. Saliunca foliosa quidē est: sed breuis: & quæ necti non possit. Radici numerosæ cohæret. Hærba uerius q̄ flos: densa ueluti manu pressa: breuiterq; cespes sui generis. Pānonia hāc gignit & norica: alpiūq; aprica urbiū eporredia tātæ suauitatis ut metallū eē cœperit. Vestib9 iterpōi eā gratissimū. Sic & apd græcos polion hærbam incl ytā Musei & Hesiodi laudibus: ad omnia utilem prædicātium. Superq; cætera ad famam etiā dignitatis. Prorsusq; miram: si mō ut tradunt: folia eius mane candida. meridie purpurea: sole occidente cerulea aspiciuntur. Duo genera eius campestre maius. Siluestre quod minus est. Quidā teucrion uocant. Folia canis hominis similia: a radice protinus nūq̄ palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictū: in quibus unguenta uicisse naturam gaudent.

De uestiū æmulatiōe cū floribus & amaranto & chrysocome siue crysiti. Ca. VIII.

Luxuria uestibus quoq; prouocauit eos flores: qui colore cōmendatur. Hos animaduerto tres esse principales. Vnū in croco qui in roris micat. Gratius nihil traditur aspectu: & in purpuras tyrias dibaphasq; ac laconicas. Aliū amethystō qui uiola: & ipse in purpureum quemq; hyacinthinum appellauimus. Genera enim tractamus in spēs multas sese spargentia. Tertius est qui proprie conchylli intelligitur multis modis. Vnus in heliotropio & in aliquo ex iis plerumq; saturatior. Alius i malua ad purpuram inclinans. Alius in uiola serotina cōhcyliorū uegetissima. Paria nūc componuntur: & natura atq; luxuria depugnante. Lutei uideo honorem ātiquissimū in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Et fortassis ideo non numerari inter principales: hoc est comunes maribus ac fœminis: quoniā societas pricipatum dedit Amaranto nō dubie uincimur. Est autem spica purpurea uerius q̄ flos aliquis: & ipse sine odore. Mirumq; in eo: gaudere decerpi: & lætius renasci. Prouenit augusto mense. Durat in autumnum. Alexandrino palma: qui decerptus asseruatur. Mirumq; postq̄ defecere cuncti flores madefactus aqua reuiuisit: & hybernas corōas facit. Summa eius natura in nomine est appellato quoniam nō marcescit. In nomine ē & cyani colos. Itē holochrysi. Omnes autem hi flores nō fuere in usu Alexandri magni ætate: quoniam

proximi a morte eius auctores ſiluere de illis. Quo māifeſtū ē poſtea placuiſſe. A græci tamen repertos quis dubitet? nō aliter italia uſurpante nomina illoꝝ. At Hercules petilio ipſa nomē īpoſuit autūnali circa uepreſq; naſcenti. Et tamen colorē cōmendat qui ē roſæ ſilueſtri. Folia parua q̄na. Mirūq; in eo flore inflecti cacumine & nō niſi retorto folio naſci puo calicē ac uerſicolori luteum ſemen includente. Luteus & bellio paſtillicantibus q̄nquageniſq̄nis babulis coronat̄. Pratenſes hi flores: ac ſine uſu: & ideo pleriq; ſine nominibus. Quin & his ipſis alia alii uocabula imponunt. Chryſocome ſiue chryſitis nō habet latinā appellationem. Palmi altitudine ē: comantibus fulgore auri corimbis: radice nigra ex auſtero dulci. In petroſis opaciſq; naſcens.

De honore coronaꝝ & cyclamino & meliloto & trifolio tria genera eius. Ca. IX.

T fere pactis colorum celeberrimus tranſeat ratio ad eas coronas quæ uarietate ſola placent. Duo eaꝝ genera quomodo aliæ flore cōſtant: aliæ folio. Florem eſſe dixerim geniſtas. Nāq; & iis decerpitur luteus. Itē rhododendron. Itē zizippa: quāe & cappadocia uocat̄. Iſq; odoratus ſimiliſq; oleaꝝ floribus. In uepribus naſcitur cyclaminū: de quo plura alias. Flos eius coloſſinus in coronas admittit̄. Folia milacis & hederæ in coronamentū ſe dedere. Coronæq; eaꝝ optinent principatū. De quibus in fruticū loco abunde diximus. Sunt & alia genera nominibus græcis indicanda: q̄a noſtris maiore ex parte nomē dare iis defuit cura. Et pleraq; eoꝝ in exteris terris naſcunt̄ nobis tamen conſectata: quoniā de natura ſermo nō de italia eſt. Ergo in coronamēta folio uenere melothron: ſpiron: triganon: cneron: quod caſiam Higinus uocat. Et quē p cunilaginē: coniza: meliſophillō: q̄d apiaſtꝝ: melilotō: q̄d ſertulā cāpanā uocāt. Eſt eni in campania italiæ laudatiſſima a græcis in ſunio: mox chalcidica & cretica ubicūq; uero aſperis & ſilueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio ē nomen ſertulæ qđ occupauit. Odor eius croco uicinus ē & flos: ipſa cana. Placet maxime foliis breuiſſimis atq; pinguiſſimis. Folio coronat & trifoliū. Tria eius genera. Niphātes uocāt græci. Aii aſphaltion maiore folio quo utunt̄ coronarii. Alteꝝ acuto oxytriphillon. Tertiū ex omnibus munitiſſimū. Inter hæc neruoſi cauliculi q̄buſdam: ut marathro: hippomarathro myophano. Vtunt̄ & ferulis & corimbis: & hederæ flore purpureo. Eſt & ī alio genere earū ſilueſtribus roſis ſimilis. Et ī iis quoq; colos tantū delectat. Odor aūt abeſt. Et cneori duo genera nigri atq; cādidi. Hoc & odoratū. Ramoſa ābo. Florēt poſt æq̄nectiū autūni

De origano & thymo & melle attico: & conyza: & Iouis flore & helenio: & ambrotono: & leucātemo. Ca. X.

Otidem & origano in coronamētis ſpeties. Alterius.n. nullū ſemen. Id aūt cui odor eſt creticū uocatur. Totidem & thymi: candidū ac nigricans. Floret autē circa ſolſtitia: cū & apes decerpūt. Et auguriū mellis eſt. Prouentū eni ſperant apiarii large florente eo. Lædit̄ imbribus amittitq; florem. Semen thymi nō poteſt dep̄hendi: cū origani perq̄ minutū nō tamen fallat. Sed quid intereſt id occultaſſe naturam In flore ipſo intelligitur: ſatoq; eo naſcitur. Quid nō tētauere homines? Mellis attici ī toto orbe ſūma laus exiſtimatur. Ergo tranſlatum ē ex attica thymum: & uix flore (uti docemus) ſatum. Sed alia ratio naturæ obſtitit: non durante attico thymo: niſi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideoque non naſci in arcadia. Tunc oleam non putabant gigni: niſi intra trecenta ſtadia a mari. Thymis quidem nunc etiā lapideos campos in prouintia narbonēſi refertos ſcimus. Hoc pene ſolo redditu e longinquis regionibus pecudum milibus conuenientibus ut thymo ueſcantur: Et conize duo genera in coronamentis: mas & fœmina. Differentia in folio. Tenuius fœminæ & conſtrictius anguſtiuſq;. Imbricatum maris & ramoſius. Flos quoque magis ſpeudet eius. Serotinus utriq; poſt arcturum. Mas odore grauior. Fœmina acrior Et ideo contra beſtiarum morſus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix a quibuſdam libanotis appellatur: de qua diximus. Et tantum folio coronant Io-

uis flos:amaracus:hermerocalles:ambrotonum:helenium::sisymbrium:serpillum.Om
nia surcolosa rosæ modo.Colore tantũmodo placet Iouis flos. Odor abest sicut & illi q
græce phlox uocatur.Et ramis aũt & folio odorata sũt excepta serpillo. Heleniũ e lachry
mis Hælenæ dicitur natũ.Et ideo in helena insula laudutissimũ . Est aũt frutex humi
se spargens dodrãtalibus ramulis:folio simili serpillo. Ambrotonũ iucundi odoris est &
grauis.Floret æstate.Flos aurei coloris.Vacuum sponte ꝓuenit.Cacumine suo se ꝓpa
gat.Seritur autẽ semine melius q̃ radice aut surculo.Semine quoq; nõ sine negocio plã
taria transferunt.Sic & adoniũ. Vtrumq; æstate. Alsiosa enim admodũ sunt:& sole ni
mio læduntur.Sed ubi cõualuere ritu uitis fruticant.Ambrotono simile odore leucãthe
mum est flore albo foliosum.

De amaraco uel sãscuco:& nyctegreto:& meliloto: & uiola alba : & codiamino & de
siluestribus bulbis:& heliochrylo:& lychnis.& de hærbis citri mare. Ca. XI.

Maracũ Diocles medicus & sicula gens appellauere quod ægyptus & syria san
sucum.Seritur utroq; genere & semine & ramo:uiuacius p̃dictis & odore me
lius.Copiosũ amaraco æque q̃ ambrotono semen.Sed ambrotono radis una:&
a le descendens : cæteris in sũmo teræ leuiter hærens.Reliquoꝝ satio autunno fere in
cipiente:neonõ & uere quibusdã locis:quæ umbra gaudent & aqua ac fimo. Nictegre
ton inter pauca miratus est Democritus.coloris ignei:foliis spinæ: nec a terra se attollẽ
tem:præcipuãq; in gedrosia narrat.Eruitur post æquinoctiũ uernum radicitus.Sicaẽ
que ad lunam.xxx:diebus:ita lucens noctibus.Magos pthorumq; reges uti hac hærba
ad uota suscipienda.Eandẽq; uocari chenamychon:quoniã anseres a primo cõspectu
eius ex pauescant.Ab aliis nyctipolon:quoniã e lõginquo noctibus fulgeat.Melilotos
ubiq; nascitur.Laudatissimũ tamen in attica.Vbicunq; uero recens:nec candicans:&
croco q̃simillima.Quamq̃ in italia odoratior & candida.Florũ prima uer nuntiantium
uiola alba:Tepidioribus uero locis etiã hyeme emicat.Postea quæ appellatur & purpu
rea Proxime flammea:quæ & flos uocatur:siluestris dũtaxat.Codiaminõ bis anno:uere
& autunno.Aestates hyemesq; fugit.Seriores supradictis aliq̃to narcisus:& lilium trans
maria.Et in italia quidẽ ut diximus per rosam.Nã in græcia tardius etiamnũ anemõe
Est aũt hæc siluestrium bulborũ flos:alieq; q̃ quæ dicetur in medecinis. Sequiẽ oenan
the:melanthiũ:ex siluestribus helichrysos. Deinde alterum genus anemoues quæ timo
nia uocatur.Post hanc gladiolus comitatus hyacinthis.Nouissima rosa.Eadẽ prima de
ficit:exceptus satiua.Cæterũ hyacinthus maxime durat:& uiola alba:& oenanthe . Sed
hæc ita si deuulsa crebro prohibeatur in seminibus.Nascitur locis tepidis. Odor idem
qui germinantibus uuis.Atq; inde nomẽ.Hyacinthũ comitatur fabula duplex: luctũ
præsere eius:quem Appolo dilexerat:aut ex Aiacis cruore editi:ita discurrentibus uenis
ut græcarũ litterarum figura ea legatur inscripta.Helichrysos florem habet auro similẽ
folium tenue:cauliculũ quoq; gracilẽ:sed durum. Hoc coronare se magi si unguenta
sũmantur ex auro:quod apyron uocant:ad gratiã quoq; & uitæ gloriã pertinere arbi
trantur.Et uerni quidẽ flores hi sunt.Succedunt illis æstiui lychnis:& Iouis flos:& alte
rum genus lilii:Item typhon & amaracus:quẽ phtygiũ cognoĩant:sed maxime specta
bilis pothos.Duo genera huius.Vnum cui flos hyacinthi est. Alteꝝ candidius qui fere
nascitur in tumulis quoniã fortius durat.Et iris æstato florens. Abeunt & hi marces
cũtq;.Alii rursus subeunt autunno.Tertiũ genus lilii:& crocus:& osirin in utroq; ge
nere:unũ habes alterum odoratũ:primis omnia hymbribus emicantia. Coronari qui
dem & spicæ flore utuntur.Quippe cũ spinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ
quoq; cõdiantur.Hic est trans maria ordo florum.In italia uiolis succedit rosa . Huic i
teruenit liliũ.Rosã cyanus excipit:Cyanũ amaranthus.Nam uincaperuinca semper ui
ret in modũ lineæ foliis geniculatim circundata . Topiaria hærba inopiam tamẽ florũ
aliq̃no supplet.Hæcq; a græcis camedaphne uocatur . Vita longissima uiolæ albæ est

trimatu. Ab eo tempore degenerat. Rosa & quinquennium perfert nō recisa nec adusta.
Illo enī mō iuuenescit. Diximus & terrā referre plurimū. Nā ī ægypto sine odore hæc
omnia. Tātumq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiā binis mēsibus antecedit germina
tio omniū. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterūq; solstitio. Et id agendum ut intra
id tempus purgata & pura sit.

De cura apū: pabulo: & morbis earū: & remediis. Ca. XII.

u Erum hortis coronamētisq; maxime aluearia & apes cōueniunt: res præcipui
quæstus cōpendiiq; cū fauit. Harū ergo causa oportet serere thymū: apiastrum
rosam: uiolas: liliū: citysum: fabā: eruiliū: cunilā: papauer: conizā: casiā: melilotū:
melissophillū: cerinthen. Est autē cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite cōca
uo: mellis succū habēte. Horum florū auidissimæ sunt atq; etiā sinapis: quod miremur
cū oliuæ florem ab iis nō attingi constat. Ideoq; hanc arborem procul esse melius sit: cū
aliquas q̄ proxime seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitēt nec longius abi
re patiantur. Cornū quoq; arborē caueri oportet. Nam flore eius degustato aluo concita
moriuntur. Remediū sorbam contusam e melle præbere iis uel urinā hominū: uel boū:
aut grana punici mali amineo uino cōspersa. Et genistas circūseri aluearis gratissimū.
Mirū est dignūq; memoratu de alimentis quod cōperi. Hostilia uicus abluitur pado.
Huius inquilini pabulo circa deficiente īponunt nauibus aluearia: noctibusq; ad qna
milia passuū contrario amne naues subuehūt. Egressæ luce apes: pastæq; ad naues quot
tidie remeant: mutantes locum. donec pondere ipso pressis nauibus plena alueria intel
ligantur: reuectisq; eximuntur mella.

De uenenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. Ca. XIII.

T in hispania mulis prouehunt simili de causa. Tantūq; pabulū refert: ut mel
e la quoq; uenenata fiant. Heracliæ in pōto quibusdā annis perniciosissima exi
stunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e qbus floribus ea fierēt. Nos
tamen trademus quæ cōperimus. Hærba est alba. Vexatio quidē iumentorū est: sed præ
cipue caprarū appellata egolethron. Huius flore cōcipiunt noxiū uirēs aquoso uere mar
cescente. Ita fit ut nō omnibus annis sentiat hoc malum. Venenati signa sunt q̄ omni
no non densat: q̄ color magis rutilius est: odor alienus sternutamēta protinus mouens
quod ponderosius īnoxio. Qui edere abiciūt se humi refrigerationē quærentes. Nam &
sudore diffluunt. Remedia sunt multa: quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim re
præsentari aliqua in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsa
menta etiam si reiiciantur sumpta crebro. Certūq; est id malū p excrementa ad canes ēt
puenire: similiterq; torqueri eos. Mulsum tamē ex eo inueteratū īnocuum esse constat.
Et fœminarū cutem nullo melius emendari cum costo: sugillata & aloe. Aliud genus in
eodē ponti situ uiget ex annona mellis: quod ab insania quā gignit mænomenon uo
cant. Id existimatur contrahi flore rododēdri: quo scatent siluæ. Gēsq; ea cum cæram in
tributa romanis præstet: mel quoniā exitiale est non uendit. Et in perside & in maurita
nia cæsariensis getulia contermina massylis uenenati faui gignuntur. Quidāq; a par
te: quo nihil esse facilius potest: nisi q̄ liuore deprehenduntur. Quod sibi uoluisse na
turam iis arbitremur insidiis: ut ab iisdem apibus: nec omnibus annis fierent: aut non
totis fauis. Parum enim erat genuisse rem in qua uenenum facillime daretur. Etiam ne
hoc ipsa in melle tot animalibus dedit. Quid si uoluit nisi ut cautiorem minusq; aui
dum faceret hominem. Non enim ipsi melli sed apibus iam cuspides dederat & quidem
uenenatas. Remedium aduersus has utiq; nō differendo. Ergo maluæ succo aut foliorū
hederæ perungi salutare est. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portan
tes ore fingentesq; ipsas non mori. Nisi q̄ illa domina rerū omnium hanc dedit repugnā
tia apibus. Sicut contra serpentes psyllis: marsisq; inter homines.

De melle quod muscæ non attingunt: & aluearis: & cura eorum si famem

ſentiunt apes : & quomodo cæra fiat. Ca. XIIII.

Liud in creta miraculū mellis. Mons eſt carina nouē milia paſſuū ambitu. In
tra qđ ſpatiū muſcæ nō reperiunt̃. Natūq; ibi mel nuſq̃ attingunt. Hoc experi
mento ſingulare medicamētis eligitur. Aluearia orientē æquinoctialē ſpecta
re cōuenit: aquilonē euitent. Nec fauoniū minus. Aluearia optima cortice. Secūda feru
la. Tertia uimine. Multi ea & ſpeculari lapide fecere: ut oꝑantes intus ſpectarent. Circū
lini aluearia fimo bubulo utiliſſimū. Oꝑculū a tergo eē ambulatoriū: ut ꝓperatus itus
ſit ꝓſper. Si magnus ſit uterus aluearis ꝓuentus aūt ſterilis: ne operandi deſpatione cu
ram abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente opis incremento. Aluearia hyeme ſtra
mento oꝑiri crebro ſuffiri: maxime fimo bubulo: Cognatū hoc iis: & innaſcentes beſtio
las necat: araneos: papiliones: teredines: apeſq; ipſas excitat. Et araneorū quidē exitiū fa
cilius eſt: Papilionū maior peſtis. Tollitur uero cū matureſcit malua noctu interlunio
cælo ſereno accenſis lucernis ante alueos. In eā flammā ſeſe ingerunt. Si cibus deeſſe ſē
tiatur apibus: uuas paſſas ſiccas ue ficoq; tuſas ad fores earū poſuiſſe conuēiat. Itē lanas
tractas madentes paſſo: aut defruto: aut aqua mulſa. Gallinarū etiā cruda carnes. Qui
buſdam etiā æſtatibus iidem cibi præſtandi: cum ſiccitas continua florum alimenta ne
gat. Alueorum cū mel eximitur illini oportet exitus meliſophyllo aut geniſta tritis: aut
medios alba uite præcingere: ne apes diffugiant. Vaſa mellaria aut fauos lauri aqua præ
cipiunt. Hac decocta fieri ſaluberimū acetum. Cæra fit ex expreſſis fauis: ſed ante purifi
catis aqua: ac triduo in tenebris ſiccatis: quarto die liquatis igni in nouo fictili aqua fa
uos tegente: tunc ſporta collatis. Rurſus in eadē olla coquitur cæra cum eadē aqua: ex
cipiturq; alia frigida: uaſis melle circumlitis. Optima quæ punica uocatur. Proxima
q̃ maxime fulua: odoriſq; mellei pura. Natione aūt pontica. Quam conſtare equidem mi
ror inter uenenata mella. Deinde cretica. Plurimū enim ex ꝓpoli habet: de qua diximus
in natura apum. Poſt has corſica: quoniā ex buxo fit: & habere aliquantā uim medica
minis putat̃. Punica fit hoc modo. Ventilat̃ ſub diuo ſæpius cæra fulua. Deinde feruet
in aqua marina ex alto petita addito nitro. Inde ſingulis eligunt florē: id ē cādidiſſima
quæq;: transfunduntq; in uas qđ exiguum marinæ habeat frigidæ. Et rurſus marina
decoquunt ſeꝑatim: dehinc uas ipſum refrigerant. Et cū hæc ter fecere: uinacea crate
ſub diuo ſiccant ſole lunaq;. Hoc enim candorē facit: ſi ſic ſiccatur. Et ne liquefaciant
ꝓtegunt tenui lintheo. Candidiſſima uero fit poſt inſolationē etiamnū recocta. Punica
medicinis utiliſſima. Nigreſcit cæra addito chartarum cinere. Sicut anchuſa admixta
rubet. Variaſq; in colores pigmentis trahitur ad reddendas ſimilitudines & innumeros
mortalium uſus: parietumq; etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibuſq; in
natura earum dicta ſunt. Et hortorum quidem omnis fere ratio peracta eſt.

De hærbis ſponte naſcentibus & aculeatis. Ca. XV.

Equunt̃ hærbæ ſponte naſcentes: quibus pleræq; gentiū utunt̃ in cibis. Ma
ſ ximeq; ægyptus frugū fertiliſſima. Sed ut ſola iis carere poſſit: tanta eſt ciboꝝ
ex hærbis abundantia. In italia pauciſſimas nouimus. fraga: tantū: ruſcū: batin
marinā: batin hortenſianā: quā aliqui aſpagum gallicū uocant. Præter has paſtinacam
pratenſē: lupū. ſalictariū: eaq; uerius oblectamenta q̃ cibos. In ægypto nobiliſſima ē co
locaſſia: quā cyamō uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus ē harenoſo i
mandendo. Thyrſo aūt qui inter folia emicat: ſpectabilis foliis latiſſimis etiam ſi arbores
cōperentur: ad ſimilitudinē eoꝝ quæ ꝑſarta in noſtris manibus uocamus. Adeoq; nil
ſui dotibus gaudet: ut īplexis colocaſſiæ foliis in uariā ſpeciē uaſorū potare gratiſſimū
habeant. Seritur iam hæc in italia. Et ī ægypto ꝓxima auctoritas cicorio ē: quā diximus
intubū erraticū. Naſcitur poſt uergilias. Floret ꝑticulatim. Radix ei lenta: quare etiā ad
uincula utunt̃ illa. Antaliū longius a flumin e naſcitur meſpili magnitudine & rotun
ditate: ſine nucleo: ſine cortice: folio cyperi: Mandunt igni paratum. Mandunt & oetū

cui pauca folia minimaq; uerum radix magna. Aracinde quidem & aracos cum habe-
ant radicẽs ramosas ac multiplices: nec folium nec hærbã ullam: aut quicq̃ aliud supra
terrã habẽt. Reliqua uulgatum in cibo apud eos hærbarum nomina: cõdria ia: hypocaris:
& caucaris anteriscũ: scandix: quæ ab aliis tragopogõ foliis croco simillimis: pthenium:
strichnũ: corcorus. Et æqnoctio nascentis aphace: achineæ: quã epithetron uocãt: quæ
nunq̃ floret. At e cõtrario aphace subinde marcescẽte flore emittit alium tota hyeme to-
toq; uere usq; in æstatẽ. Multas præterea ignobiles habent. Sed maxime celebrat cnicon
italiæ ignotã: ipsis aũt oleo nõ cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differẽtia prima
siluestris & satiuæ. Siluestriũ duæ species. Vna mitior est simili caule tamen rigido: Itaq;
& æolii antiqui utebant̃. Exilis quã quidã atractylida uocant. Semen eius candidum: &
grande amarum. Altera irrsutior torosiore caule: & q pene humi serpat minuto semine. A
culeatarum hæc est generis: quoniã distinguenda sunt & genera. Ergo quædã hærbarum
spinosa sunt: quædã sine spinis. Spinosarum multæ species. In totũ spina ẽ asperagus: scor
pio: nullũ enim foliũ habet. Q uædã spinosa foliata: ut carduus eryngion: glycyrrhizõ:
& urtica: Iis enĩ omnibus foliis aculeata mordacitas. Aliqua & secundũ spinam habẽt fo
lium: ut tribulus & ononis. Q uædã in folio habent & in caule ut phleos: quod aliqui
stoeben appellauere. Hypophes spinis geniculatũ. Tributa ꝓprietas quod & fructũ spi-
nosum habet. Ex omnibus iis generibus urtica maxime noscit̃: acetabulis in flore pur-
pureã lanuginẽ fundentibus sæpe altior qnis cubitis. Plures eius differentiæ. Siluestris
quã fœminam uocant mitior. Et ĩ siluestri quæ dicit̃ cania acrior. Caule quoq; morda
ci fimbriatis foliis. Quæ uero etiã odorem fundit herculanea uocat̃. Semen omnibus co-
piosum: nigrũ. Mirum sine ullis spinarum aculeis lanuginẽ ipsam esse noxiã: & tactu tantũ
leui pruritũ pustulasq; cõfestim adũsto similes existere. Notũ ẽ & remediũ olei. Sed mor
dacitas nõ protinus cũ ipsa hærba gignitur: nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem
ipsa nasci uere nõ ingrato: multis etiã religioso ĩ cibo est ad pellẽdos totius ãni morbos
Siluestriũ quoq; radix oẽm carnẽ teneriorem facit simul cocta. Q uæ ĩnoxia est morsu
carens aoniũ uocat̃. De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo & helxine & tribulo & anchusa. Ca. XVI.

Arduus & folio & caule spinosas lanugines habet, Itẽ acorna: leucacãthos: ono
c pygos: helxine: scolimos. Cameleon ĩ foliis nõ habet aculeos. Est & illa differen
tia ꝙ quidã in iis multicaulia ramosaq; sunt: ut carduus. Vno aũt caule nec ra
mosum cnidos. Q uædã cacumine tantũ spinosa sunt: ut cringili. Quædã æstate flo-
rent: ut atractylis: helixinos. Scolimos quoq; floret sero & diu. Diuacrona colore tantum
ruffo distinguitur: & pinguiore succo. Idem erat atractylis quoq;: nisi candidior esset: &
nisi sanguineũ succum funderet. Qua de cã phonos uocat̃ a quibusdã: odore etiã gra-
uis: sero maturescente semine: nec ante autũnum: q̃q̃ id de omnibus spinosis dici possit
Verum omnia hæc & semĩe & radice nasci possunt. Scolimos carduorum generis ab iis distat
ꝙ radix eius uescendo est decocta. Mirum ꝙ sine interuallo tota æstate aliud floret in eo ge
nere: aliud cõcipit: aliud ꝑturit. Aculei arescente folio desinũt pungere. Helxine rara uisu
est: neq; in omnibus terris est: radice foliosa: ex qua media ueluti malũ extuberat. Cõta-
cta suaue olet. Huius uertex sũmus lachrymã continet iucundi saporis acãthicen masti
cen appellatã. Ectatos quoq; in sicilia tantũ nascitur suæ proprietatis & ipsa. Cuius in
terra serpunt caules e radice emissi lato folio & spinoso: caulesq; uocant cactos. Nec fa-
stidiunt in cibis inueteratos quoq;. Vnũ caulem rectũ habent: quẽ uocant tenica: eius
dem suauitatis: sed uetustatis impatientẽ. Semen cilanuginis: quẽ pappon uocant: quo
detracto ex cortice teneritas similis cerebro palmæ est: uocant ascaliã. Tribulus non nisi
in palustribus nascit̃. Dira res alibi. Iuxta nilũ & strymonẽ amnes excipit̃ in cibis. Incli
natus in uadũ: folio ad effigiẽ ulmi: pediculo lõgo. At in reliquo orbe genera tria. Cicer
culæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisq; septa obsidet uillarum. Semen ei rotũ

dius: nigrũ in siliqua. Alteri harenaceũ: Spinosoꝝ etiãnũ aliud genus ononis. In ramis enĩ spinas hẽt opposito folio rutæ simili. toto caule foliatũ in modũ coronæ: sequitur a frugibus: aratro inimicũ: uiuaxq; præcipue. Aculeataꝝ caules aliquaꝝ per terrã serpũt ut eius quã coropõ uocant. Et ex diuerso stans anchusa inficiẽdo ligno cærisq; radice apta. Est aũt mitior iis anthemis: & phylãthos: anemone: & aphace: caule foliato est: & crepis & lotos. Differentia folioꝝ & hic quæ & in arboribus breuitate pediculi ac lõgitudine: ãgustiis ipsis foliorũ: amplitudine: angulis: icisuris: odore. flore: Diuturnior hic quibusdam per partes florentibus ut in ocimo: heliotropio: aphace: oenochyte.

De differentia hærbarum per folia: & quæ hærbæ toto anno floreant & hastula regia: & pistana: & de gladiolo. Ca. XVII.

VItis inter hæc æterna folia: sicut quibusdã arboꝝ. In primisq; heliotropio: ad ianto. Aliud rursus spicataꝝ genus: ex quo est staminios: alopecuros: selapyros quã quidẽ ortygiã uocant: Alii plantaginẽ: de qua infra dicemus iter medicas Pyralis ex iis. Alopecuros spicã hẽt mollẽ & lanuginẽ densã: nõ dissimilẽ uulpinũ caudis: unde ei & nomen. Proxima ẽ ei & selepyros: nisi qđ illa pticulatim floret. Cicoriõ & similia circa terrã folia habent germinantes ab radice post uergilias. Perditio quã & æo liæ gentes & ægiptii edunt nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasque hẽt radices. Itẽ orinthogale caule tenero: candido: semipedali radice bulbosa: molli trib9 aut quattuor agnatis. Coquit̃ in pulte. Miꝝ loton hærbã & egilopa nõ nisi post annũ e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura: qđ a sũmo flore incipit: cũ cæteræ omẽs quæ pticulatim florent: ab ima fuit pte icipiant. Notabile & in lappa quæ adhærescit: quoniã in ipsa flos nascit̃: nõ euidẽs: sed intus occultus: & intra se germinat: uelut animalia quæ i se pariũt. Itẽ circa opuntẽ opũtia est hærba etiã hoĩ dulcis. Miꝝq; e folio eius radicẽ fieri ac semina nasci. Lassine unũ foliũ hẽt: sed ita iplicatũ: ut plura uideat̃ Cyndrilla amara est: & acri in radice succo. Amara & aphace: & quæ pigris noiat̃: & ipsa toto ãno florens: nomẽ ei amaritudo iposuit. Notabilis & scyllæ crociq; natura: quæ cũ oẽs hærbæ foliũ primũ emittãt: moxq; in caulẽ rotundent̃: in iis caulis prior itelligitur q̃ foliũ. Et in croco quidẽ flos ipellitur caule. In scylla uero caulis exit: deĩde flos ex eo emergit. Eadẽq; ter floret (ut diximus) tria tẽpora lationũ ostendens. Bulboꝝ generi quidã adnumerãt & cypri hoc est gladioli radicẽ. Dulcis ea ẽ: & quæ decocta panẽ etiã gratiorẽ faciat: ponderosiorẽ simul subacta. Similis ẽ & quæ ctẽsion uocat̃: gustu aspa. Cæteræ eiusdẽ generis folio differũt. Asphodelus oblongũ & ãgustũ hẽt. Scylla latũ & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus mãdit̃ & semine tosto: & bulbo. Sed hoc in cinere tosto: de in sale & oleo addito. Præterea tuso cũ ficis præcipua uoluptate ut uideatur Hesiodo. Traditur & ante portas uillarũ satũ remedio esse cõtra ueneficoꝝ noxã. Asphodeli mentionẽ & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est. Neq; alia numerosior: octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci principesq; Pythagoras caulẽ eius cubitalẽ & sæpe duũ cubitoꝝ foliis porri silueстris antherisicon uocauere. Radicẽ uero id est bulbos asphodelon: nostri illud albucũ uocant & asphodelum hastulã regiã. Ea est caulis acinosi. Eius duo genera faciunt. Albuco est scapus cubitalis: & amplius: purus: leuis. De quo Mago præcipit exitu mẽsis martii & initio aprilis cum floruerit: nondũ semine eius intumescente demetendũ: findendosq; scapus: & quarto die in solem ꝓferendos. Ita siccatis manipulos faciendos. Itẽ pistanã dicit a græcis uocari quã inter uluas sagittam appellamus. Hanc ab idibus maii usq; ad finẽ octobris mensis decorticari: atq; leui sole siccari iubet. Idem & gladiolũ alterum quã cydirõ uocant: & ipsum palustrem iulio mense secari iubet ad radicem: tertioque die in sole siccari: donec candidus fiat. Quotidie autem ante solem occidentẽ in tectum referri: quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex: & de cypero: & de medicamentis earum & de

s Imilia præcipit de iunco quē mariscon appellant:ad texendas tegetes:& ipsu3 iunio mense eximi ante iusiū medium præcipiens. Cætera de siccando eadem quæ de ulua suo loco diximus. Alterum genus iuncoꝝ facit: quod marinum & a græcis oxyschoenō uocari inueni. Tria genera eius:acuti:sterilis: quē mare & oxyn græci uocāt:reliqua fœminini ferentis semen nigrū:quē melancranin uocāt. Crassior hic & fruticosior. Magisq; etianū tertius q uocatur holoschoenos. Ex iis melācranis sine aliis generibus nascitur. Oxys & holoschoenos eodem cespite. Vtilissimus ad utilia holo schenos:quia mollis & carnosus est. Fert fructū uuarum cohærentium mō. Nascit̄ autē is quē marem appellamus ex semetipso:cacumine in terrā defixo. Melācranis autem suo semine. Alioquin omniū radices omnibus annis itermoriunt̄. Vsus ad massas marinas: uitiliū nexus:elegantiū lucernaꝝ lumina præcipua medullæ amplitudine. Iuxta mari/ timas alpes tanta ut inciso uentre impleāt pene unciaꝝ latitudinē. In ægypto uero cri broꝝ longitudinē nō alias utiliorē. Quidā etiānum unum genus faciunt. Iunci trian/ guli cyperon uocant. Multi enī nō discernunt a cypiro uicinitate nominis. Nos distin guemus utrūq;. Cypirus est gladiolus ut diximus radice bulbosa:laudatissimus in insu lis creta:dein naxo:& postea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acri/ or:phœnicio exiguū spirans:nullus ægyptio. Nā & ibi nascitur. Discutit duricias corpo rū. Iam enī remedia dicemus:quoniā & floꝝ odorūq; generi est magnus usus in medici/ na. Quod ad cypiron attinet. Apollodoꝝ quidem sequimur:qui negabat bibendū quā q̄ professus efficacissimū esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidem abortus fa/ cere nō dubitat. Mirūq; tradit barbaros suffitū huius hærbæ excipientes ore lyenes con sumere. Et nō egredi domibus nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enī firmioresq; sic etiā fieri Interriginū & alaꝝ uitiis perfricationibusq; cū oleo illitū nō dubie mederi. Cyperos iun cus est qualiter diximus angulosus:iuxta terrā candidus:cacumine niger:pinguisq;. Folia ima porraceis exiliora:in cacumine minuta:inter quæ est semen. Radix oliuæ ni græ similis:quā cum oblonga est cyperida uocant:magni in medicina usus. Laus cype perio prima hāmoniaco:secunda rhodio:tertia thracio:nouissima ægyptio:quæ & cōfū dit intellectū:quoniā & cypiros ibi nascitur. Sed cypiros durissima:uixq; spirans. Cæte/ ris odor est ipsam nardū imitans. Est & p se indica hærba:quæ cyperis uocat̄:gingiberis effigie:cōmanducata croci uim reddit. Cypero uis in medicina psilothri. Illinitur ptery giis:ulceribusq; genitaliū:& quæ in humore sunt omnibus:sicut oris ulceribus. Radix aduersus serpentiū ictus & scorpionū præsertim remedio est. Vuluas aperit pota. Largio ri tanta uis:expellit eas:urinā ciet & calculos:ob id utilissima hydropicis. Illinitur & ul/ ceribus quæ serpunt:sed iis præcipua quæ in stomacho sunt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias tussi medet̄. Semen tostum & in aq̄ potū sistit aluū:& fœminaꝝ menses:capitisq; dolores facit. At q uocat̄ holoschœnos eius quæ ꝓxima sunt radicis cōmanducant̄ aduersus araneoꝝ morsus. Inuenio etiam/ num unū iunci genus:quod tropicen uocant. Huius semine sōnum allici. Sed modum seruandū ne sapor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur:quoniā & ī syria cœle) ut suo loco rettulimus) nascitur. Laudatissimus ex nabathea iuncus cognomie theu citis. Proximus babylonius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est autē rotundus uinosæ mordacitatis ad linguā. Sincerus in confricando odorē rosæ emittit rubētibus fragmē tis. Discutit inflationes. Ob id stomacho utilis:bileq; & sanguinē reiicientibus. Singul/ tus sedat. Ructus mouet. Vrinā ciet. Vesicæ medet̄. Ad muliebres usus decoquit̄. Opi/ sthothonicis cū resina arida iponitur. Ex calfactoria uteros astringit:refrigerat. Vsus eius diuiditur in folia & flores. Capita folioꝝ ptesq; candidæ ungues uocantur. In flore autē aliud est semen. aliud capillus in capite:aliud cortex:aliud calix. Folium siccatur : aut tribus modis exprimitur. Per se cum ungues non detrahūtur:ibi enim humoris pluri/

mum. Aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo aūt uino maceratur in sole uasis uitreis. Quidam & salem admiscent: & anchusam nonnulli: aut asphaltum: aut iuncum odoratum: quia talis maxime prodest uuluæ ac dysentericis. Exprimuntur eadem folia detractis unguibus trita per lintheum spissū in æreū: uas leuiq; igni succus coquitur donec fiat crassitudo mellis. At hoc elegi oportet odoratissima quæq; folia.

Ex rosa medicinæ: & de lilio & de narciso & ex uiola: & de baccare: & combrero: & asaro. Ca. XIX.

u Inum quomodo fieret ex rosa diximus inter genera uini. Vsus succi ad aures oris ulcera gingiuas: tonsillas gargarizatus. Stomachum: uuluas: sedis uitia: capitis dolores. In febre per se uel cum aceto somnos: nauseas. Folia uruntur in calliblepharum. E succis fœmina asparguntur. Epiphoras quoque aridis leniunt. Flos somnū facit. Inhibet fluctiones mulierum maxime albas in posca potus. Et sanguinis excreationes. Stomachi quoque dolores quantum in uini cyathis tribus. Semen iis optimum crocinum: nec anniculo uetustius: & in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dentium dolori illinitur. Vricam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro non ueteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota uentrem & sanguinem sistunt. Vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera enim oculorum rosa sordescunt: præterq̄ in initiis epiphoræ ita ut arida cum pane interponatur. Folia quidem uitiis stomachi: rosionib9 & uitiis uentris & īteſtinorum: & præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoq; lapati mō condiuntur. Cauendus quoque in iis situs celeriter insidens. Et aridis & ex pressis aliquis usus. Diaplasmata inde fiunt ad sudores coercendos. ita ut a balneis inarescant corpora: dein frigida abluantur. Siluestris cum adipe ursino alopecias mirifice emendat: Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium ictus ex uino potæ contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur: triduo que non soluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoque adustis reddūt. E mulso potæ inutilem sanguinem cum aluo trahunt. Lyenique & ruptis uulsis prosunt: Et menstruis fœminarum in uino decoctæ. Impositæque cum melle neruis præcissis medentur. Contra lichenas & lepras & furfures in facie emendant. Erugant corpora. Folia in aceto cocta uulneribus imponuntur. Si testium in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semel illinitur igni sacro. Flos & folia ulcerum uetustati. Succus qui flore expressus est: ab aliis mel uocatur: ab aliis syrium ad emolliendas uuluas: sudoresque faciēdos & suppurationes coquendas. Narcisi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore: & alterum hærbaceum. Hunc stomacho inutilem: & ideo uomitorium: aluos quoque soluentem: neruis inimicum: caput grauantem. Et a narce narcisū dictū non a fabuloso puero. Vtriusque radix ut diximus mulsei saporis est. Ambustis ꝓdest cum exiguo melle. Sic & uulneribus & luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit in polenta tritus: oleoque contusus. Medetur & lapide percussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcisinum oleum ad emolliendas duricias. Calefacienda quæ alserint. Auribus ē utilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerāt. Cōtra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in frōte. Oculorum priuatim epiphoris: & sede procidente uulua ue. Et contra supurationes. Crapulam & grauedines capitis impositis coronis olfatuque discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex iis comitialibus medetur: maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ scorpionibus aduersatur. Contra flos albæ suppurata aperit. ipsa discutit: Et alba aūt & lutea extenuant menstrua: Vrinam ciunt: Minor uis ē re

centibus.Ideoq; aridis post annum utendum. Lutea dimidio cyatho in aqua tribus menses trahit.Radices eius cum aceto illitæ sedant lyenem.Item podagram.Oculorum inflationes cum myrrha & croco.Folia cum melle purgant capitis ulcera.Cum cæra rimas sedis.Et quæ in humidis sunt.Ex aceto.uero collectiones sanant.Baccar in medicinæ usu est.Aliqui ex nostris perpensam uocant.Auxiliatur contra serpẽtes.Capitis dolores feruoresq;.Item epiphoras.Mãmis tumentibus a partu & egilopis. Incipientibusq; ignibusq; sacris.Odor somnum gignit.Radicem decoctam bibere spatacis euersis conuulsis suspiriosis salutare est.In tussi uetere radices eius tres quattuor ue decoquuntur ad tertias partes.Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat.Laterum compunctiones tollit & uesicæ calculos.Tonditur cum diapasmate.Vestibus odoris gratia inseritur.Combretum quod simile ei diximus tritum cum axungia uulnera mire sanat. Asarum iocinerum uitiis salutare esse traditur:uncia sumptum i hemina mulsi mixti.Aluum purgat hellebori modo.Hydropicis prodest & præcordiis uuluisque ac morbo regio.In mustum si addatur facit uinum urinis ciendis.Effoditur cum folia emittit.Siccatur in umbra.Situm celerrime sentit.

De nardo gallico:& de croco medicinæ:& croco mago:& siri:& saliunca & holochryso & chrysocome & meliloto. Ca. XX

eT quoniam quidam ut diximus nardum rusticum nominauere radicem baccaris:contexemus & gallici nardi remedia in hunc locum dilata cum disputaremus de peregrinis arboribus.Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in uino succurrit.Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino.Item.iocineris & renũ suffusisque felle.Et hydropicis per se uel cum absinthio.Sistit purgationes mulierum. Impetus uero eius quam phun eodem loco appellauimus.Radix datur potui trita uel decocta ad strangulationes uel pectoris dolores uel laterum.Menses quoq; cit. Bibitur cum uino.Crocum cum melle non soluitur:nulloq; dulci.Facillime autem uino aut aqua Vtilissimum in medicina.Adseruatur cornea pyxide.Discutit inflammationes omnes quidem.Sed oculorum maxime ex ouo illitus.Vuluarum quoq; strangulatus. Stomachi exulcerationes:pectoris:& renum iocinorum:pulmonum uesicarumq; peculiariter inflãmationi earum uehementer utile.Item tussi & pleureticis.Tollit & pruritus.Vrinã cit.Qui crocum prius biberint crapulam non sentient.Ebrietati eo resistunt.Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem.Sõnum facit.Caput leniter mouet. Venerem stimulat Flos eius igni sacro illinitur cum creta cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur.Collyrio uni nomen dedit.Ex eo quoq; expresso unguẽto crocino:quod crocomigma appellant.Habet suas utilitatates contra suffusiones oculorum.Vrinas magis excalfacit q̃ crocum ipsum.Optimum quod gustatum saliuam dentesq; ĩficit.Iris russa melior q̃ candida.Infantibus eam circunligari salutare est. Dentientibus præcipua est & tussientibus:tinearum ue uitio laborantibus instillari.Cæteri effectus eius non multũ a melle differunt.Vlcera purgat capitis præcipue.Suppurationes ueteres. Aluum soluit duabus drachmis cum melle.Tussim:tormina:inflationes pota.Lyenes ex aceto. Contra serpentium & araneorum morsus ex posca ualet.Contra scorpiones duarũ drachmarum pondere in pane uel aqua sumitur. Contra canum morsus ex oleo imponitur.Et contra perfricationes.Sic & neruorum doloribus.Lumbis uero & coxendicibus cum resina illinitur.Vis ei concalfactoria.Naribus subducta sternutamenta mouet:caputq; purgat.Dolori capitis cum cotoneis malis aut struteis illinitur. Crapulas quoq; & ortopnoeas discutit. Vomitiones cit duobus obolis sumpta.Ossa fracta extrahit imposita cũ melle.Ad paronychias farina eius utunt̃.Cum uino ad clauos uel uerrucas.Tri duoq; ñ soluit̃.Halitus oris cõmãducata abolet:alarũq; uitia.Succo duricias oẽs emolit

Somnus conciliat. Sed genituras consumit. Sedis rimas & condilomata. Omniaquẽ in corpore excrescentia sanat. Sunt qui siluestrem sirin uocent. Strumas hæc uel panos uel inguina discutit. Præcipitur ut sinistra manu lecta adhoc usus seruet: colligentes que dicant cuius hominis utiq; cã eximant. Scelus hærbarioꝶ aperitur in hac mẽtione partẽ eius seruantium:& qnarundam aliarum hærbarum sicuti plantaginis substitueñtium si parum mercedis tulisse sese arbritrantur. Rursusque ut plus operis acquirant partem eam quam seruauere eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ sanauerint faciant rebellare. Saliuncæ radix in uino decocta sistit uomitiones. Coroborat stomachũ. Polio Museus & Hesiodus perungi iubent dignationis gratia. Glorieq; auidos polium tractare colore. Polium contra serpentes substernitur uel portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum:illinuntq; uel spleneticis propinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctum. Vulneribus quoq; sic illinunt Secundas mulierum partusq; emortuos repellit. Item dolores corporis. Vesicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia hærba conuenit medicamento quod alexipharma con uocant. Stomacho tamen inutile eẽ:Caputq; eo impleri:& abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addunt ubi inuentum sit: protinus adalligandum contra oculorum suffusionem. Cauendumq; ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradunt:nisi ꝙ molliora sunt:& lanatiore canicie. Cum ruta siluestri & si teratꝰ ex aqua cælesti aspidas mitigare dicitur. At non secus atq; cynamus astringit & cohibet uulnera:prohibetque serpere. Holochrysos medetur stranguriæ ĩ uino pota:& oculorum epiphoris illita. Cum fece uero uini cremata in polenta sichenas emendat. Chrysocomæ radix calfacit & stringit. Datur potui ad iocinerum uitia. Item pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua. Et si cruda detur:hydropicorum aquam sistit. Mellissophyllo siue melitena si perunganꝰ aluearia non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillime continentur. Item præsentissimum est contra ictus earum:uesparumq; & araneorum. Item scorpionum. Item contra uuluarum strangulationes addito nitro. Contra tormina e uino. Folia eius strumis illinuntur:& sedis uitiis cum sale decocta. Succus fœminas purgat:& infiationes discutit:& ulcera sanat. Articularios morbos sedat. Canisque morsus. Prodest dysentericis uentribus:& cœliacis:& ortopnoicis·lyenib9:ulcerib9thoracis. Caligines oculorũ succo cũ melle inungi eximium habetur. Melilotos quoque oculis medecur cum lacte: aut cũ lini semine: Maxilarum quoq; dolores lenit. Et capitis cũ rosaceo. Item aurium e passo. Quæque in manibus intumescunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta uel cruda tritaque. Idem effectus est ad uuluas. Testes uero & sedem prociduam: quæq; ibi sunt uitia:recens ex aqua decocta uel ex passo. Adiecto rosaceo illinuntur ad carcinomata. Deferuescit in uino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio & tymo & hemorocalle:& de helenio:& ãbrotono. Ca. XXI.

Trifolium scio credi præualere contra serpentium ictus & scorpionũ ex uino aut posca seminis granis uiginti potis. Vel foliis:& toto hærba decocta. Serpẽtesque nunꝗ in trifolio aspici. Præterea celebratis aucroribus contra omnia uenena pro antidoto sufficere. xxv. grana eius: quod minianthos ex eo appellauimus tradi Multa alia præterea in remediis eius ascribi. Sed me contra sententias eorum grauissimi uiri auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatum id dicit. Simus quoque medicus decocti aut contriti succum infusum corpori eaidem uredines facere quasi percussis a serpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo ꝗ contra uenena consuerunt. Fortassis enim & iis uenenis iter se contraria sit natura:sicut multis aliis. Item animaduerto semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendũ mulieꝶ cutis gratiã in facie illitũ. Thymum colligi oportet in flore:& in umbra siccari. Duo aũt sũt genera eius. Candidum:radice lignosa:in collibus nascens: quod & præfertur. Alterũ nigrius

florisq; nigri. Vtraq; oculorũ claritati multũ cõferre existimatur. Et in cibo & i medica-
mentis. Item diutinæ tussi eligmate faciles execrationes facere cum aceto & sale. Sangui
nem concrescere non patitur e melle. Longas faucium distillationes extra illita cum si
napi extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice tamen utendum est. Condylo-
mata excalfaciunt: quanuis sistunt aluum: quæ si exulcerata sit denarii pondus in sex
tarium aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit: aut inter scapulas aut ĩ tho
race. Præcordiis medentur ex aceto cum melle. Quæ potio datur & in alienatione mẽ
tis ac melancholicis. Datur & comitialibus: quos correptos olfatus excitat thymi. Aiũt
& dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & ortopnoicis & anhelationi. Mulierꝝq;
mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctum in aqua ad tertias.
Viris uero contra inflationes cum melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testes ue aut uesi
cæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum. Coxendicibus imponitur
cum articularibus morbis trium obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis.
Et in fastidio tritum cum sale. Hemorocalles pallidum e uiridi & molle folium habet: ra
dicem odoratam atq; bulbosam. Quæ cum melle imposita uentri aquam pellit: & san-
guinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum: mãmarumq; post partum doloribus
illinuntur. Helenium ab Helenæ lachrymis diximus natum. Fauere creditur formæ. Cu
tem mulierum in facie reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putãt usu eius
quandam datam gratiam iis: ueneremq; conciliari. Attribuunt & hylaritatis effectum ei
dem potæ in uino eumq; quem habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero ꝙ
ea tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & ortopnoicis. Traditio
radicis eius in aqua prodest ieiuni. Est autem candidus intus & dulcis. Bibitur & con-
tra serpentium ictus ex uino. Mures quoqne contrita dicitur necare. Ambrotonum
duorum traditur generum. Campestre ac montranum. Hoc fœminam: illud marem in
telligi uolumus. Amaritudo absinthii in utroq;. Siculum laudatissimum. dein gallaticũ
Vsus est & foliis. Sed maior semine ad calfaciendum. Ideo neruis utile: tussi: ortopnoicis
conuulsis: ruptis: lumbis: urinæ angustiis: Datur bibendum manualibus fasciculis de-
coctis ad tertias partes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua
drachmæ pondere. Prodest & uuluæ. Coquitur panis cum farina hordeacea: & oculo-
rum inflãmationibus illinitur. Cotoneo malo concocto serpentes fugat. Contra ictus ea
rum bibitur cum uino: illiniturq;. Efficacissimum contra ea quorum ueneno tremores
& frigus accidunt: ut scorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota. Prodest
& quoquomodo algentibus. Et ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & in
teraneoꝝ mala. Ramo eius si subiiciatur puluino uenerem stimulari aiunt. Efficacissi-
maq; esse hærbã contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeat.

Ex leucanthemo & sansuco medicinæ. Ca. XXII.

l Eucanthemum suspiriosis medetur duabus partibus aceti permixtum. Sansu
cum siue amaracum in cypro laudatissimum & odoratissimum. Scorpionib9
aduersatur ex aceto & sale illitũ. Menstruis quoq; multum confert impositum
Minor est eidem poto uis. Cohibet & oculoꝝ epiphoras cũ polenta. Succus decocti tor-
mina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariũ sternutamẽta. Fit ex eo oleũ
quod sansucinũ uocatur aut amaracinũ ad excalfaciendos emolliẽdosq; neruos: & uul
uas calefacit. Et folia sugillatis cũ melle & luxatis cũ cæra ꝓsunt.

De anemona medicinæ. Ca. XXIII.

a Nemonas coronarias tantum diximus. Nunc reddemus & medicas. Sunt
qui phrenion uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis na
scens. Vtraque sabulosis. Huiusque plures species. Aut enim phœniceum
florem habet: quæ & copiosissima est: aut purpureum: aut lacteum. Harum
triũ folia apio similia. Nec temere semipedalem altitudinẽ excedunt: cacumine asparagi

Flos nunquam se aperit nisi uento spirante: unde & nomē accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; foliis: flore phoeniceo. Hanc errore ducti argemonē putant multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauimus. Sed distinctio magna: q utraq; hæc po stea floret. Nec aut succū illarum anemonæ reddunt: aut calices habent: nec nisi aspara gi cacumen. Prosunt anemonæ capiti: doloribus: & inflammationibus: uuluis mulierq; lacti quoq;. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ: aut uellere appositæ. Radix cōmā ducata pituitā trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multū quidem iis tribuere. Q uamprimū aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq; colligi eas tertianis & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo: & ī umbra asseruari: ita cū opus sit alligari. Quæ ex iis phoeniceum florē habet: radice cōtrita: cuicunq; animalium ipo sita ulcerum facit & pticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex xenanthe medicinæ. Ca: XXIIII

Enanthe hærba nascitur in petris: folio pastinacæ: radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cū melle ac uino nigro pota facilitatē pariendi præstant: se cūdasq; purgāt. Tussim e melle tollūt. urinā cient. Radix & uesicæ uitiis medet

De heliochryso medicinæ. Ca. XXV.

Eliochrysum qđ alii chrysanthon uocant ramulos habet candidos: folia subal bida: ambrotono similia: ad solis repercussū aureæ lucis in orbē ueluti corim bis dependentibus: qui nunquā marcescunt. Q uadecausa deos coronant illo Quod diligentissime obseruauit Ptolemæus rex ægypti. Nascitur in frutetis. Ciet uri nas e uino pota: & menses. Duricias & inflāmationes discutit. Ambustis cum melle ipo nitur. Contra serpentium ictus & lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretum uē tris ac uescicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorū pondere sistūt profluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ. Ca. XXVI.

Iacynthus in gallia eximie prouenit. Hoc ibi loco hisginum tingit. Radix est bulbacea mangonicis uenalicis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita puber tatem cohercet: & non patitur erumpere. Torminibus & araneorq; morsibus re sistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones morbumq; regium semen eius cū ambrotono datur. Lygnis quoq; flammea illa aduersus serpentes: scorpiones: crabrones: similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo contraria ut omnino uisa ea torpescant. Radicem eius asiani boliten uocant. Q ua alligato ocu lo albugines tolli dicuntur.

Ex uincaperuinca medicinæ. Ca. XXVII.

T uincaperuinca sine camedaphne arida tusa hydropicis datur ī aqua coclea ri mensura. Celerimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere sparsa ni no tumores siccat. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multum pdesse dicitur. Rusci radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine: & toru sione urina: uel cruenta. Radicem pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sex tario uini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant & in totum ad urilia cauliculis eius in uino & aceto tritis nihil utilius putant. Bactis quoque aluum molit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Ancinonen & coronarum causa & ciborum ægyptii serunt. Eademque erat quæ ocimum: nisi hirsutior ramis ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

Ex colocasia medicinæ. Ca. XXVIII

Olocasia Glaucias acria corporis lenire putauit: stomachum iuuari.

Ex anthalo medicinæ. Ca. XXIX.

Nthalii qđ ægyptii edunt nullū aliū repperi usū. Et hæc est hærba. Anthilliū

quam alii anticellium uocant duorum generum: foliis & ramis lenticulae similis: palmae altitudine: sabulosis apricis nascens sub salsa gustanti. Altera chamepithyos similis breuior & hirsutior: purpurei floris: odore grauis: in saxosis nascens. Prior uuluis aptissima. Et ex rosaceo & lacte imposita etiam uulneribus. Bibitur in strangutia renumque doloribus tribus drachmis. Altera bibitur in duricia uuluarum & in torminibus & in comitiali morbo cum melle & aceto quattor drachmis.

De parthenio medicinae. Ca. XXX.

Contra parthenium alii leucathen: alii thannacum uocant. Celsus apud nos pellecinum & muralium. Nascitur in hortorum sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad insedendū decoctum in duricia uuluarum: & inflāmationibus. Siccatū cum melle & aceto positū bilem trahit atrā. Ob hoc cōtra uertigines utilis: & calculosis. Illinitur & sacro igni. Itē strumis cum axungia inueterata. Magi cōtra tertianas sinistra manu euelli eā iubent: dicique cuius causa uellatur: nec respicere. Dein eius foliū aegri linguae subiicere: ut mox in cyatho aquae deuoret.

De strychne medicinae. Ca. XXXI

Strychne quam quidē strychnum scripsere: utinā nec coronarii ī aegypto uterent: quos inuitat hederae foliorum similitudo in duobus eius generibus. Quorum alterū: cui accini coccinei: granosi folliculi. Haliccacabū uocant & halicallion. Nostri autē uesicariam: quoniam uesicae & calculis prodest. Frutex ē surculosius uerius q̄ haerba: folliculis magnis latisque & turbinatis: grandi intus acino: qui maturescit nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi minime diligenter demonstranda. Remedia enim nō uenena tractamus. Quippe insaniā facit paruo quoque succo: quāquam & graeci auctores in iocum uertere. Drachmae enim pondere lusum pudoris gigni dixerūt: species uanas imaginesque conspicuas obseruari demonstrantes. Duplicatum hunc modum legitimam insaniam facere. Quicquid uero adiiciatur ponderi repraesentari mortem. Hoc est uenenum quod inocentissimi auctores simplicirer dorion appellauere. Ab eo quod cuspides in proeliis tingerentur illo: passim nascente: quo partius spectabatur. Magi cognominauere qui nequiter occultabant erytron: aut neurita: ut nōnulli pisone cauendi equidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus quod haliccacabon uocant: soporiferum est: atque etiam opio uelocius ad mortem: ab aliis morion: ab aliis moly appellatum. Laudatum uero a locro ad fruendum & trimaristo. Quidam etiam carmine minore obliuione inducentes. Quippe praesentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos si colluerent. Haliccacabo uni exceptionem addidere ne diutius id fieret Delirationē enim gigni eo. Nec demonstranda remedia: quorum medicina maioris mali periculū afferat. Cōmendatur enī cibis tertium: licet praeferatur hortensis saporibus. Et nihil sit corporis malorum cui nō salutare sit strychnos Xenocrates praedicet. Nō tamē auxilia eorum tanti sunt: ut uel profutura nō de iis cōmemorare nefas putem: praesertim tāta copia inoxiorum medicaminum. Haccacabi radicem bibunt q̄ sunt uaticinādi callētes q̄ fuere ad confirmādas superstitiones aspici se uolunt. Remedio est (Id enim libentius rettulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud praeteribo aspidum naturae haliccacabum in tantum aduersam: ut radice eius propius admota soporetur: illas sopore enecans uis earum. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corcoro. Ca. XXXI

Corcorum alexandrini cibi haerba est conuolutis foliis ad similitudinem mori Praecordiis (ut ferunt) utilis alopeciisque & lentigini. Boum quoque scabiem celerrime sanari ea inuenio. apud Nicandrum quidem & serpentium morsus anteq̄ floreat. Nec de cnico siue atrallide uerbosius disputetur Aegyptia haerba ē: & magnū contra uenenata animalia praebet auxilium. Item aduersus fungos. Constat a scorpione percussos q̄diu teneant eam haerbam non sentire cruciatum.

De persoluta. Ca. XXXIII.

T persolutam aegyptus in hortis serit coronarum gratia. Duo genera eius: foemina ac mas Utraq; subdita uenerem inhiberi uirorum maxime tradunt.

De mensuris & ponderibus. Ca. XXXIIII.

T quoniã in mensuris quoq; ac ponderibus crebro graecis nominibus utendũ est: interpretationẽ eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma attica fere. n. attica obseruatione medici utuntur: denarii argentei habet pondus. Eademq; sex obolos pondere efficit. Obolus decem calcos. Cyathus pẽdet per se drachmas decẽ. Cum acetabuli mensura dicitur significat heminae quartam partẽ: idest drachmas. xv. Hemina quam nostri minam uocant pendet drachmas atticas centum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXII.

PROHEMIVM.

OMPLESSE poterant miraculũm sui natura: atq; tellus reputantium uel prioris tantum uoluminis dotes: totq; genera haerbarũ utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita. Sed quanto plura restant: tanto quoq; mirabiliora inuẽtu. Illa enim maiore parte cibi: aut odoris: decoris ue cõmendatione ad numerosa experimenta duxit. Reliquorũ potẽtia approbat nihil rerũ natura siue aliqua occultiore cã gigni.

De gẽtibus haerbis formae gratia utẽtibus. Ca. I.

Quidem & formae gratia ritusq; prepetui in corporibus suis aliquas exterarũ gentium uti haerbis quibusdam aduerto animo. Illinunt certe aliis aliae faciem i populis barbarorũ foemina. Maresque etiam apud dacos & sarmata corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in gallia uocatur. Britannorum coniuges nurusque toto corpore oblitae quibusdam in sacris nude incedunt aethiopum colorem imitantes.

Quod haerbis uestes inficiantur. Ca. II.

Am uero ĩfici uestes scimus admirabili succo. Atq; ut sileamus galatiae: africae: lusitaniae granis coccum imperatoriis dicatum paludamentis: transalpina gallia haerbis tyrium atq; cõchylium tingit: omnisq; alios colores. Nec quaerit in profundis murices: seseque obiicientes dum praeripiunt escam beluis marinis: intacta etiam anchoris scrutatur uada: ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat corruptor insidietur nuptae. Stans & in sicco carpit quo frugi mũdos exculpat usu alioquin fulgentis. Instrui poterat luxuria certa innocentius. Nunc propositum ista confectari: nec omittemus: ut subiiciendo utiliora luxuriam uilitate circumscribamus dictu ri & aliis haerbis tingi lapides parietesq;. Nec tingendi nec pingendi tamen rationẽ omisissemus: si unquã ea liberalium artium fuisset. Interim fortius augetur auctoritas quae quanta debeat etiã surdis: hoc est ignobilibus haerbis perhibebitur. Si quidem auctores imperii romani conditoresq; immensum quiddam & hinc sumpsere: quoniã non aliunde lagmina in remediis publicis fuere: & in acris legationibus: q̃ uerbenae. Certe utroq; nomine idem significatur. Hoc est gramen ex arce cum sua terra euulsum. Hac semper & legati cum ad hostes clarigatumque mitterentur usi: id est res raptas clare repetitum unus utique Verbenarius uocabatur.

De corona gramina. Ca. III.

Orõa qdẽ nulla fuit gramiea nobilior i maiestate populi terrarũ pricipis pmiisq; gloriae. gẽmatae: & aureae: uallares: mulares: rostratae: ciuicae: triũphales p9 hãc suer

Suntq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differentia. Cæteras omnes singuli & duces ipsi imperatoresq; militibus aut aliquando collegiis debere.

De raritate eius. Ca. IIII.

d Ecreuit in triumphis senatus cura belli solutus & populus ociosus graminea nunq̃ nisi in suprema desperatione. Contigitq; nulli nisi ab uniuerso exercitu seruato seruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc solam miles imperatori. Eadem uocatur obsidionalis: liberatis obsidione abominandoq; exitio totis castris. Quod si ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue seruato præclarus sacerq; habetur. Quid tandem existimari debet unius uirtute seruatus uniuersus exercitus? Dabatur hæc uiridi e gramine decerpto inde ubi obsessos seruasset aliquis. Nāq; sūmū apud antiquos signum uictoriæ erat hærbam porrigere uictos: hoc est terra & altrice ipsa humo & humatione etiam cedere. Quem morem etiam nūc durare apud germanos scio.

Qui soli corona ea donati. Ca. V.

d Onatus est ea. L. Sicinius Dentatus semel: cum ciuicas quattuordecim meruisset: depugnassetq;. cxx. prœliis semper uictor. Tanto rarius est seruatorem unū a seruatis donari. Quidam imperatores & sepius donati sunt: ueluti. P. Decius primus uidelicet Tribunus militum ab exercitu. Altera ab iis qui in præsidio obsessi fuerant: quanta esset eius honoris auctoritas confessus religione siquidem donatus bouem album Marti immolauit & centum fuluos: qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul & imperio & collegæ se pro uictoria deuouit. Data est & a senatu populoq; romano: qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco. Fabio illi qui rem omnem romanam restituit non pugnando. Nec data cum magistrum equitum & exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis quos seruauerat. Sed quo dictum est consensu honoratus est Hannibale ex italia pulso. Quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus imposita est Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Ca. VI.

p Ræter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flammæ Tribuno militum in sicilia. Centurioni uero uni ad hoc tempus. Cn. Petreio Atinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit: legionemq; eduxit. Inuenio apud auctores eundem præter hunc honorem astātibus Mario & Catulo consulibus prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Scylla dictator ab exercitu se quoque donatum apud nolam legatum bello marsico. Idq; in uilla sua tusculana: quæ fuit postea Ciceronis pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit. Ipse tāto paucioribus ciuium seruatis: quam postea occisis. Addat etiam nunc huic gloriæ superbum cognomen fœlicem. Ipse tamen obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona sertorio etiam cessit. Aemilianum quoq; Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in africa. Manilio consule cohortibus seruatis totidemq; adseruandas eas eductis. Quod & statiuæ eius in foro suo Diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustum cū. M. Cicerone filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit. Adeo ciuica non satis uidebatur. Nec præterea quenq̃ hac inuenimus donatum. Nullæ ergo hærbæ fuere certe in hoc honore: sed quæcunque fuerant in periculi sede quanuis ignobiles ignotæque honorem nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoq; quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusq; corporis propulsandos: & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi precia diliciæ luxusq;. Nunquā fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorū hāc operā esse credimus: ac ne mandato qdē nostro alios id agere: medicisq; ꝓuisū cē

Proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. Et quo nihil equidem ꝑbrosius duco. Viuimus aliena fiducia. Immo uero plerisq; ultro etiã ĩ risu sumus ista cõmẽtãtes atq; friuoli operis arguimus. Magna quamq̃ immense laboris solatia sperni cum rerum natura: quam certe nõ defuisse nobis docebimus: & inuisis quoq; hærbis inseruisse remedia. Quippe cũ medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restãt ex iis quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentia naturæ satis admirari amplectiq; nõ ẽ. Dederat, & quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus: uisuq; ipsos animos inuitauerat: etiã deliciis auxilia ꝑmiscẽs. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum nõ uoce ipsius fingẽtis illas: rationemq; reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus capiant: nec neglectu uestigia obterant: ne insidens ales infringat: Has muniendo aculeis tælisq; armando remediis ut tuta ac salua sint. Ita quoq; quod in iis odimus hominum causa excogitatũ est.

Medicinæ ex reliquis ornamentis & erynge. Ca. VII.

e T clara in primis aculeatarum erynge est siue eryngion cõtra serpentes & uenenata omnia nasceus. Aduersus ictus morsusq; radix eius bibitur drachmæ pondere in uino. Aut si plerumq; tales iniurias comitatur & febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax contra chrysodos ac ranas. Omnibus uero cõtra toxica & aconita efficatiorem Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitratur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato: cubitali & maiore aliquando. Alia albicans alia nigra: radice odorata. Et satiua quidem est: sed & sponte nascitur in asperis & saxosis & in litoribus maris: durior: nigriorque folio apii.

De hærba quam centumcapita uocant: Ca. VIII.

e X iis candidam nostri centumcapita uocant. Omnes eiusdem effectus caule & radice in cibos græcorum receptis utroq; modo siue coquere libeat siue cruda uesci. Portentosum ẽ quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuentu. Et si uiris contingerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem lesbium dilectum a Sappho. Multeq; circa hanc non magorum solũ uanitates: sed etiam pythagoricorum. Sed in medico usu præter supradicta auxiliatur ĩflationibus: torminibus: cordis uitiis: stomacho: iocineri: præcordiis in aqua mulsa. Lyeni in posca. Item ex mulsa renibus: stranguriæ: opisthothonicis: spasmis: lumbis: hydropicis. cõitialibus: mulierũ mẽsibus siue subdãt siue abũdent: uuluarũ õnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle: strumas: parotidas: panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa & cærato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet: aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio coligi eam iussere. Ex aqua cælestis imponi omnibus ceruicis uitiis. Oculorum quoq; albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De achano & glycyrrhiza & stomachice. Ca. IX.

ſ Vnt qui & achanon eryngio ascribant spinosam breuemq; ac latam hærbam spinisque latioribus: Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryingen falso eandem putauerunt esse & glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipse sine dubio inter aculeatas est: foliis echinatis: pinguibus: tactuque gummosis: fruticosa: binorum cubitorum altitudine: flore hiacynthi: fructus pilularum platani magnitudinis: Præstantissima in cilicia: ponto secunda: radice dulci. Et hæc tantũ in usu. Capiturque ea uergiliarum occasu: longa ceu uitium: coloris buxei. Meliorque nigra: quæque lenta: quam quæ fragilis. Vsus in subditis de cocta ad tertias: cætero ad mellis crassitudinem: aliquando: & tusa. E quo genere & uulneribus iponitur & faucium uitiis omnibus. Itẽ uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdito. Itẽ thoraci iocineri. Hac dixius sitim fameq; sedari. Ob id qdẽ adipson appellauere eã: & hydropicis dedere: ne sitirẽt. Iõ & cõmãducata stomachica ẽ: & ulceribꝰ oris ipsa sæpe & ptericis. sa

nat & uesicæ scabies: rerũ dolores cõdilomata: ulcera genitaliũ. Dedere eam quidam po- tui in quaternis drachmaꝶ duarum pondere & pipere: hemina aquæ. Cõmanducata sanguinem sistit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius: & medicinis. Ca. X.

t Ribuli unum genus in hortis nascit̃: alteꝶ in fluminibus tantũ. Succus ex is colligitur ad oculoꝶ medicinas. Est. n. refrigerantis naturæ: & iõ utilis cõtra i flãmationes collectiõesq;. Vlcera p se erũpentia & pcipue in ore cũ melle sanat: itẽ tonsillas. Potus calculos frãgit. Thraces q strymona habitãt foliis tribuli equos sagi- nãt. Ipsi nucleo uiuunt panẽ facientes prædulcem: & qui contrahat uentrẽ: Radix ca- ste pureq; collecta discutit strumas. Semen alligatum uaricũ dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

De stoebe & medicinis eius. Ca. XI.

s Toebe quam aliqui peon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulen tis medet̃. Item oculis ictu cruentatis. Hemorrhoiæ quoq; & dyseteriæ infusa.

De hippophye & medicinis eius. Ca. XII.

h Ippophyes in sabulosis maritimisq; nascit̃: spinis albis. Hederæ mõ racemosa ẽt candidis & ex pte rubentibus acinis. Radix succo madet: q aut per se conditur aut pastilis farinæ. Hæc bilẽ detrahit obolo põderis saluberrime cũ mulso. Alte ra hippope sine caule: sine flore: foliis tantũ minutis. Huius quoq; succus hydropicis mi re prodest. Debent accomodatæ esse equoꝶ naturæ: neq; ex aliis causis nomẽ accepisse. Quippe quædã animaliũ remediis nascuntur: locupleti diuinitate ad gerenda psidia: ut nõ sit mirari satis ingeniũ eius disponẽtis auxilia in genera: in causas in tempora. ut aliis prosit atq; aliis ab horis: diesq; nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De urtica & medicinis eius. Ca. XIII

u Rtica quid esse inuisus potest? At illa ter oleum quod in ægypto ex ea fieri diximus uel plurimis scatet remediis. Semen eius cicutæ contrariũ esse Nican der affirmat. Item fungis in argento uino. Apollodorus & salamandris cũ iure decoctæ testudinis. Item aduersari hyoscyamo: & serpentibus: & scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax uuas in ore procidentesq; uuluas & infantium sedes tactu resili re cogit. Lethargicos expergiscit tactis cruribus: magisq; fronte. Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit & magis radice. Carcinomata & sordida ulcera sale admixto. Item luxata. Sanat & panos: parotidas: carnesq; ab ossibus recedentes. Semen potum cum sappa uuluas strangulantes aperit. Et profluuia nariuꝫ sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum a cœna faciles præstat duobus obolis. Vno autem in uino poto lassitudines recreat. Vuluæ uitiis tostum acetabuli mẽ sura. Potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle & thoracem purgat eodem eligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hysopuꝫ & piperis aliquid. Illinitur lyeni. Difficilem uentrem tostum cibo emollit. Hippocrates uuluam purgari poto eo pronuntiat. Dolores leuari tosto acetabuli mensura dulci po- to: & imposito cum succo maluæ. Intestinorum animalia repellit cum hydromelite & sale. Defluuia capitis semine illito cohonestari. Articularibus morbis & podagricis pluri mi cum oleo uetere: aut folia cum ursino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tusa cum aceto non minus utilis. Item lyeni. Et cocta in uino discutit panos cum axun- gia uetere salsa. Eadem psilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phisicus: uti- lissimam cibis coctam conditam ue professus: arteriæ: tussi: uentris distillationi: stoma- cho: panis parotidis: pernionibus cum oleo. Sudorem coctam cum conchylis ciere. Aluum cum ptisana. Pectus purgat: mulierũq; menses cum sale. Vlcera quæ serpunt prohibere. Succus quoq; in usu est. Expressus illitusq; frõti sanguinẽ nariũ sistit. Potus urinã ciet. Calculos erumpit. Vuã gargarizatus reprimit. Semen colligi messibus oper-

tet. Alexandrinū maxime laudatur ad omnia hæc. Et minores quidem teneræq; efficaces. Sed præcipue siluestrias illa. Et amplius lepras e facie tollit in uino pota. Si quadrupedes fœtum nō admittant: urtica naturam fricandam monstrat.

De lamio & medecinis eius. Ca. XIIII.

A nunc quoq; quam lamium inter genera· earum appellauimus: mitissima & foliis non mordentibus: medetur cum mica salis contusis: inclusisq; : ustis: & strumis: tumoribus: podagris: uulneribus. Album habet in medio folio: quod ignibus sacris medetur. Quidam e nostris tempore discreuere genera. Autumnalis urticæ radicem alligatam in tertianis: ita ut ægri nuncupentur: cum eruitur ea radix: & dicatur quæ & cui & quorum folio eximatur: liberari morbo tradiderunt. Hoc idem & contra quartanas pollere. Idem urticæ radice addito sale in fixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discutit. Vel si suppurauerint erodi complerique.

De scorpione: generibusq; ac medicinis eius. Ca. XV.

X argumento nomen accepit scorpius hærba. Semen enim habet ad similitudinē caudæ scorpionis: folia pauca. Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdē nominis effectusq; eius: sine foliis: asparagi caule: in cacumia aculeū habēs

De leuocacanthia: siue phinio: siue ischada: & medicinis eius. Ca. XVI.

T inde nomen leuocacanthia: quam alii phinion: alii ischada: alii polygonatō appellant: radice cyperi: quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laternm & lumborum: ut Hicesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo Eademque rupis conuulsisque medetur.

De helxine: perdicio: parthenio: syderite: & medecinis eius. Ca. XVII.

Elxinem aliqui perdicium uocant: quoniam perdices ea precipue uescantur. Alii syderiten: nonnulli parthenium. Folia habet mixtæ similitndinis plantagini & marrubio: cauiliculos densos: leuiter rubentes. Semina in captibus lippaceis adhærentia uestibus: unde helxinem dictam uolunt. Sed nos qualis uera esse helxine diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas: sanat ignes sacros: & tumores: collectionesq; omnes: & adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignes sacros: tumores: collectionesq;: & gutura incipientia turgescere. Item ueterem tussim cyatho hausto. Et omnia in humido. Sicut tonsillas & uarices cum rosaceo. Imponitur & podagris cū caprino seuo ceraq; cypria. Perdicium siue parthenium (nam syderitis alia est) a nostris herba urceolaris uocatur: ab aliis astericum: folio similis ocimo: nigrior tantum: nascens in tegulis: parientinisq;. Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et contra ulcera rupta: lapsumque: & præcipitia: aut uehiculornm euersiones singularis. Vernula carus Pericli athēiensium principi cum is in arce templum ædificaret: repsissetque super altitudinem fastigii: & inde cecidisset: hac hærba dicit̄ sanatus mōstrata Pericli somno a Minerua. Quare parthenium uocari cœpta est: assignaturque ei deæ. Hinc est uernula: cuius effigies ex ære fusa est & nobilis ille Sparginoptes.

De chameleone generebusq;: & medicinis eius. Ca. XVIII.

Hameleonem aliqui ixion uocant. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit in terra echini modo: spinas erigens: radice dulci: odore grauissimo: quibusdam in locis uiscum gignit album sub alis foliorum: maxime circa canis ortum. Quo modo thura nasi dicuntur: unde & ixia appellatur: Hac & mastice utuntur mulieres. Quare & chameleon uocatur a uatietate foliorū euenit. Mutat enim cum terra colores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atque aliis coloribus. Ex iis candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis: facit difficultatem urinæ. Hic succus occidit canes suesque in polenta.

Addita aqua & oleo contrahit in se mures: ac necat nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem: decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatismos uocant. Ex nigris aliqui marē dixere: cui flos purpureus esset: & fœminam cui uiolaceus. Vno nascuntur caule cubitali: crassitudine digytali. Radicibus earum lichenes curantur cum sulphure & bitumine una coctis. Cōmanducatis uero dentes mobiles aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiā quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant. Iuuencas quoq; anginæ modo. Quare a quibusdam uolophiton uocatur. Est & cynizolon propter grauitatem odoris. Ferunt & hæc uiscū ulceribus utilissimū. Omniū autē generū earū radices scorpionibus aduersat.

De coronopo: & medicinis eius. Ca. XIX

c Oronopus oblonga hærba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere tosta.

De anchusa & pseudanchusa: & medicinis earū. Ca. XX

e T anchusæ radix in usu est: digytali crassitudine. Finditur papyri mō: manusq; sanguineo colore: præparat lanas preciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: pcipue fenum: item adusta. Liquari nō potest in aqua: oleo dissoluitur. Idq; sincere experimentū est: & ad renum dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit in decocto balani. Item iocinerum uitiis: & lyeni: & bile suffusis. Lepris & lentigini illinitur ex aceto. Folia trita cum melle & farina luxatis imponuntur. Et pota drachmis duabus in mulso aluū sistunt. Pulices necare radix ī aqua decocta traditur. Est & alia similis pseudanchusa ob id appellata: a quibusdam uero enchisa: aut doris: & multis aliis nominibus: lanuginosior & minus pinguis: tenuioribus foliis: & languidioribus. Radix oleum nō fundit: sed rubentē succum. Et hoc ab anchuse discernit. Cōtra serpentes efficacissima potu foliorum uel seminis. Folia ictibus imponunt. Virus serpentium fugat. Bibit & propter spinam. Folium eius sinistra decerpi iubent magi: & cuius causa sumatur dici: tertianisque febribus alligari.

De onichilo: anthemi: loto: & lotometra: heliotropio: tricocco: & callitricho. C. XXI

e St alia hærba ꝓprio nomine onichylon: quam aliq anchusam uocāt: alii archeuion: alii onochelin aliq rhexiā: multi enchryson: paruo frutice: flore purpureo aspis foliis & ramis: radice messibus sāguinea: cætero nigra. In sabulosis nascēs: efficax cōtra serpētes: maxime uipras & radice & foliis: eq; cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorē cucumetis reddūt. Datur in cyathis tribus uulua ꝓcidente. Pellit & tineas cū hysopo: & in dolore renum aut iocineris in aqua mulsa si febris sit. Sin aliter ex uino bibit: Lentigini ac lepris radix illinitur. Habentes eā a serpentibus feriri negantur. Est & alia huic similis flore rubro: minor: & ipsa ad eosdē usus. Tradūtq; cōmāducata ea si īspuatur mori serpentē. Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade: Aliqui leucāthemida uocāt. Alii leucanthemū: alii arethemida: quoniā uere floreat. Alii themimalō: quoniā odorē mali habeat. Nōnulli melāthion uocāt. Genera eius tria fronde tantū distant: palmū non excedētia: paruisq; foliis: ut rutæ candidis aut melinis aut purpureis. In macro solo aut iuxta semitas colligit uere: & in coronamēta reponit. Eodē tempore & medici folia tusa in pastillos digerūt. Itē florem & radicē. Dant omnia mixta drachmæ unius pōdere cōtra serpentiū ictus. Pellit mortuos partus. Itē mēstrua in potu: & urinā: calculosq; inflationes: iocinerū uitia: bilē suffusam: egilopiā. cōmanducata ulcerū eruptiones manātes sanat. Ex oībus iis generibus ad calculos efficacissima ē: quæ florem purpureū habet: cuius & foliorū & fruticis amplitudo maiuscula est. Hanc proprie quidam hiranthemin uocant. Loton qui arborem putant tantum esse uel Homero auctore argui possunt. Is enim inter hærbas subnascentes deorū uoluptati loton primam nominauit. Folia eius cum melle occulorum cicatrices argemata: nubeculas discutiunt. Est & lotometra quæ fit ex loto sata. Ex cuius semine simillimo porri fiūt pa

nes in ægypto a pastoribus: maxime aqua uel lacte subacto. Negatur quicq̃ illo pane salubrius esse: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius concoquitur: fitq; ponderosius. Constat eos qui illo uiuant ne dysenteria: nec tenasmo: neq; aliis morbis uentris infestari. Itaq; inter remedia eorum habet᷑. Heliotropii miraculũ sæpius diximus cum sole se circumagentis: etiã nubilo die: tantũ syderis amor est. Nocte uelut desiderio cõtrahit cæruleũ florem. Genera eius duo. Tricoccum: & heliostrophiũ. Hoc altius: quanquã utrunq; semipedalem altitudinẽ nõ excedat. Ab ima radice ramosum. Semen in foliculo messibus colligitur. Nascitur non nisi in pingui solo: cultoq; maxime. Tricoccũ ubique. Si decoquatur inuenio cibis placere: Et in lacte iucundius aluum mollis. Et si decocti succus bibatur: efficacissime exinaniri. Maioris succus excipitur æstate: hora sexta miscetur cum uino: sic firmior. Capitis dolores sedat rosaceo admixto. Verrucas cũ sale tollit succus e folio. Vnde nostri uerrucariã hærbã appellauere: aliis cognoĩari effectib9 digniorẽ. Nãq; & serpẽtib9 & scorpiõibus resistit ex uino & aqua mulsa: ut. apollophães &. Appollodorus tradunt. Folia infantiũ distilationibus qđ syriasin uocãt illita medent᷑ Ite in cõtractionibus etiam si id comitialiter accidat. Decocto quoq; foueri eos saluberrimum est. Potum id pellit tineas: & rerum harenas: Si cuminum adiiciatur: calculos frãgit. Decoqui cum radice oportet. Quæ cum foliis & hircino seuo podragris illinit᷑. Alterum genus qđ tricoccum appellauimus: & alio nomine scorpiuron uocatur: foliis nõ solum minoribus sed etiã in terram uergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ: quare nomen. Vis ad omnia uenenata & phalangia: & cõtra scorpiones præcipue illita Non feriuntur habentes. Et si terrã surculo heliostrophii circumscribat aliquis: negant scorpionem egredi. Imposita uero herba aut inde omnino respersũ protinus mori. Sic seminis grana quattuor pota quartanis prodesse dicuntur. Tria uero tertianis. Vel si herba ter circumlata subiicitur capiti. Semẽ & uenerẽ stimulat. Cum melle panos discutit Et uerruculos hoc utiq; heliostrophium radicitus extrahit: & excrescentia in sedibus. Spinæ quoq; ac luũborum sanguinem corruptum trahit illitum semen & potum in iure gallinacei decoctum: aut in beta & lente. Cortex uero liuentibus colorẽ reddit. Magi heliostrophium quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro: precarique cum sole iterum se: & cum nodis liberandum: & ita facere nõ exempta herba. Aliud adianto miraculum: æstate uiret bruma non marcescit: aquas respuit: perfusũ mersũq; sicco simile: est tanta dissotiatio deprehenditur: unde & nomẽ a græcis. Alioquin frutici topiario. Quidã callirhricon uocant: alii polytricon. Vtrumq; ẽ ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur i uino cũ semine apii adiecto oleo copiose: ut crispum densumq; faciat. Defluere aũt prohibet. Duo genera eius candidius: & nigrũ breuiusq;. Id qđ breuius e polythricon aliqui trichomanes uocant. Vtriq; ramuli nigro colore uirent foliis filicis: ex quibus inferiora aspera ac fulca sunt. Omnia aũt contrariis pediculis densa inter se ex aduerso radix nulla: umbrosas petras: parietumq; aspergines: ac fontiũ maxime specus sequit᷑ & saxa manantia: qđ miremur: cum aquas non sentiat. Calculos e corpore mire pellit: frangitque: utique nigrum. Qua de causa potius q̃ ꝙ in saxis nasceret᷑: & a nostris saxifragũ appellatũ crediderim. Bibitur e uino quantum terni decerpsere digyti. Vrinã cient. Serpentiũ & araneoꝝ uenenis resistunt. In uino decocti aluũ sistunt. Capitis dolores corona ex iis sedat. Cõtra scolopendræ morsus illinunt᷑ crebro auferendi ne pereant. Hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt: furfuresque in facie: & capitis manantia ulcera. Decoctũ ex iis prodest suspiriosis: & iocineri: & lyeni: & felle suffusis: & hydropicis. Strangurie illinunt᷑: & renibus cũ absinthio. Secũdas cient & menstrua. Sanguinẽ sistunt ex aceto: aut rubi succo poti. Infantes quoq; ulcerati pungunt᷑ ex iis cũ rosaeeo & uino prius. Folinm in urina pueri impubis triũ quidẽ cũ afronitro & illitũ uentri mulierũ: ne rugosns fiat: præstare dicit᷑. Perdices & gallinaceos purgatiores fieri putant in cibum eorum additis: pecoriq; esse utilissimos.

De picride:thesio:& asphodelo:Halimo:& acantho:& bupresti:elaphobo scho:Scandice:& latina:& de caucalide:Sio syllibo.Scolymo siue lymonio:soncho:codri lo siue condrili & boletis.

Icris ab insigni amaritudinis cognominatur:ut diximus rotundo folio.Tollit eximie uerrucas.Thesium quoqȝ nõ dissimili amaritudine ẽ: sed purgat aluũ in quẽ usum terit̃ ex aqua.Asphodelũ de clarissimis hærbaꝝ: quá heroion ali qui appellauerunt.Hesiodus & in siluis nasci dixit.Dionysius marem ac fœminá esse. Defectis corporibus & ptysicis constat bulbos eius cũ ptisana decoctos aptissime mede ri:panéqȝ ex iis cum farina subactũ saluberrimũ esse.Nicander & contra serpẽtes & scor piones uel caulẽ quẽ mathericem uocauimus:uel semen:uel bulbos dedit in uino tri bus drahmis.Substrauitqȝ somno cõtra metus.Dat̃ & contra uenenata marina: & con tra scolopendras terrestres.Cochleæ mire in campania caulem eũ persequunt̃:& suggẽ do arefaciunt.Folia quoqȝ illinunt̃ uenenatoꝝ uulneribus ex uino.Bulbi neruis arti culisqȝ cũ polenta tusi illinũtur.Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare. Itẽ ulceri bus putrescentibus ex aqua imponere.Mãmaꝝ quoqȝ & testium inflãmationibus. De cocti in fæce uini oculoꝝ epiphoris supposito lintheolo medent̃.Foliis in quocunque morbo decoctis magis medici utuntur.Item ad tibiaꝝ tetra ulcera:rimasqȝ corpoꝝ qua cunqȝ in parte farina arefactoꝝ.Autumno autẽ colligunt̃:cum plurimũ ualent. Suc cus quoqȝ ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cũ melle.Itẽ odorem corporis iucundũ affectantibus cũ iri arida & sale exiguo.Folia etiam supradictis medẽ tur.Et strumis:panis:ulceribus in facie decocta cũ uino. Cinis e radice alopecias emen dat:& rimas pedũ.Decoctæ radicis in oleo succus pniones & ambusta.Et ad grauitatẽ aurium infundit̃.A cõtraria aure in dolore dentiũ.Prodest & urinæ pota modice radix & menstruis:& lateris doloribus.Item ruptis cõuulsis:tussibus drachmæ pondere in ui no pota.Eadẽ & uomitiones adiuuat cõmanducata. Semine sumpto turbatur uenter. Chrysermus & parotidas in uino decocta radice curauit.Itẽ strumas ammixta cacia ex uino.Quidam aiunt:si imposita radice ps eius in fumo suspendat̃ & quarta die solua tur:una cũ radice arescere strumá.Sophocles ad podagras utroqȝ modo cocta crudaqȝ usus est.Ad perniones decoctam ex oleo dedit:& suffusis felle in uino & hydropicis.Ve nerẽ quoqȝ cõcitari cũ uino & melle perunctis aut bibentibus tradiderunt. Xenocrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Itẽ si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida:alaꝝ quoqȝ & fœminũ uitia.Et capillũ crispiorem fieri raso prius capite: si radice ea fricet̃.Simus lapides renũ in uino decocta atqȝ pota eximit. Hippocrates semẽ eius ad impetus lyenis dari censet.Iumentorum quoqȝ ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit.Mures etiam eadem fugant. Cauerna præclusa mo riuntur.Asphodelon ab Hesiodo quidam halimon appellari existimauere: quod falsum arbitror.Est enim suo nomine halimon non parui & ipsum erroris inter auctores. Alii enim fruticem esse dicunt densum: candidum: sine spina:foliis oleæ: sed mollioribus. Coquitur autem hoc ciborum gratia.Radix tormina discutit drachmæ põdere i aqua mulsa pota.Item conuulsa rupta.Alii olus maritimum esse dixere salsum:& inde nomẽ foliis in rotunditate longos laudatum in cibis.Duorum præterea generum siluestre:& mitius:utrunqȝ prodesse dysentericis & exulceratis cum pane: stomacho uero ex aceto Vlceribus uetustis illinitur crudum:& uulnerum recentium impetus lenire perhibe tur:& luxatorum pedum ac uesicæ dolores.Siluestri tenuiora folia: sed in iisdem reme diis effectus maiores:& in sananda hominum ac pecorum scabie. Præterea nitorem cor pori fieri:dentibusqȝ candorem:si fricentur radice ea.Semine lingue subdito sitim non sentiri.Hoc quoqȝ mandi.Et utraqȝ etiam condiri.Crateias etiam tertium genus tradi dit lõgioribus foliis & hirsutioribus:odore cupressi: nasci sub hedera:maxime prodesse opisthotonicis:contractionibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ.Acanthos

eſt topiaria & urbana herba:elato longoq; folio crepidines marginum adſurgentiumq;
puluinorum toros ueſtiēs. Duo genera eius ſūt aculeatū & criſpū:quod breuius. Alte
rum lene:qđ aliqui pederoton uocant:alii melamphyllum:Hui9 radices uſtis luxatiſq;
mire proſunt. Itē ruptis cōuulſis:ptyſin metuētibus incoctæ cibo:maxime ptyſana. po
dagris quoq; illinūtur tritæ & calefactæ calidis. Bupleuron in ſpōte nacentiū herbarū
numero græci habent:caule cubitali:foliis multis lōgiſq;:capite anethi: laudatū in ci
bis:Hippocrate in medicina:Glaucone:& Nicandro. Semē cōtra ſerpentes ualet. Folia
ad ſecundas fœminarum uel ſuccū ex uino illinūt. Et ſtrumis folia cū ſale & uino. Radix
contra ſerpentes datur in uino:& urinæ ciendæ. Bupreſtin magna in cōſtantia græci
in laudibus ciborum ēt habuere. Ideq; remedia tāquā cōtra uenenū ꝑdiderūt. Et ipſū no
mē indicio ē boū eſſe uenenū:quos diſſilire diguſtata fatētur. Quapropter nec de hac
plura dicemus. Eſt uero cā quapropter uenena mōſtremus inter gramineas coronas:
niſi libidinis cā expetēda alicui uidetur quā nō aliter magis accēdi putāt ꝙ potu. Ela
phoboſchon ferulaceū ē geniculatū digyti craſſitudine:ſemine corimbis depēdētibus:
ſilis effigie:ſed nō amaris:foliis oluſatri:& hoc laudatū ī cibis. Quippe ēt cōditū ꝓroga
tur ad urinā ciendā:lateris dolores ſedēdos:rupta cōuulſa ſananda: īflatiōes diſcutien
das:coli quoq; tormenta. Contra ſerpentium omniūq; aculeatorum ictus. Quippe fa
ma eſt hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus. Fiſtulas quoq; radix nitro addito illita ſa
nat. Siccanda autem in eos uſus prius eſt neſucco eius madeat : qui contra ſerpentium
ictus facit eam deteriorem. Scandix quoq; in olere ſiluestri a græcis ponitur:ut. Opion
& Eraſiſtratus tradunt. Item decocta aluum ſiſtit. Semine ſingultus confeſtim ex aceto
ſedat. Illinitur ambuſtis:urinas cit: Decoctæ ſuccus prodeſt ſtomacho:iocineri. renibus
ueſicæ. Hæc eſt quā Ariſtophanes Euripidi poetæ obiicit ioculariter matrem eius ne
olus quidē legittimum uenditaſſe:ſed ſcandiciem. Eadem erat enteriſcus:ſi tenuiora fo
lia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius:ꝙ fatigato uenere corpori ſuccurrit: mar
ceſcenteſq; ſenio iam coitus excitat. Siſtit profluuia alba fœminarum. Et laſine olus ſil
ueſtre habetur in terra. repens cum lacte multo: florem fert candidum:conciliū uocāt
Et huius eadem commendatio ad ſtimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo ſumpta
mulieribus lactis ubertatem præſtat. ſalutaris eſt ptyſin ſentientibus. Infantium capiti
illita nutrit capillum:tenatioreſq; eius cutem efficit. Eſt & caucalis feniculo ſimilis :bre
ui caule:flore candido:cordi utilis. Succus eius bibitur ſtomacho perq̄ comodatus &
urinæ:calculiſq; & harenis pellendis:& ueſicæ prutitibus. Extenuat & lyenis iocineris
renumq; pituitas. Semen menſes fœminarum adiuuat:bilemq; a partu ſiccat. Datur &
contra profluuia genituræ uiris. Chryſippus & conceptionibus eam putat cōferre mul
tum. Bibitur in uino ieiunis. Illinitur & contra uenena marinorum:ſicut Petricus ī car
mine ſuo ſignificat. His adnumerant ſion latius apio in aqua naſcens:pinguius:nigri
us:copioſum ſemine:ſapore naſturtii. Prodeſt urinis renibus. lyenibus:mulierūq; men
ſibus:ſiue ipſum in cibo ſumptum:ſiue ius decocti:ſiue ſemen eſt uino drachmis dua
bus. Calculos rumpit:aquiſq; quæ gignunt eos reſiſtit. Dyſentericis prodeſt infuſum
Item lentigini illitum:& mulierum uitiis in facie noctu illitum momento cuten emē
dat:& ramices lenit:& ſcabiem equorum. Syllibum chameleonti albo ſimilem æque ſpi
noſam ne in cilicia quidem:aut ſyria:aut phœnice:ubi naſcitur. Coquere tanti eſt :ita
operoſa eius culina traditur. In medicina nullum uſum habet . Scolymon quoq; in ci
bos recipit oriens:& alio nomine limonion appellat. Frutex eſt nunq̄ cubitali altior:cri
ſtiſq; foliorum ac radice nigra:ſed dulci. Eratoſtheni quoq; laudata in pauperis cœna.
Vrinam ciere præcipue traditur. Sanare lichenas & lepras ex aceto. Venerem ſtimulari
in uino:Heſiodo & Alceo teſtibus:qui florente ea cicadas acerimi cantus eſſe: & mulie
res libidinis auidiſſimas:uiroſq; in coitum pigerrimos ſcripſere:uelut prouidentia na
turæ hoc adiumento tunc ualentiſſimo. Item graueolentiam alarum emendat:radicis

emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribus decocta ad tertias:& a balneo ieiuno. Itemq; post cibum cyathis singulis pota. Mirum est quod Xenocrates promittit experimento uitium id ex aliis per urinam effluere. Estur & sonchos: ut quem Theseo apud Callimachum apponat Hecate caule uterq; albus & niger: lactucæ similes ambo: nisi spinosi essent: caule cubitali anguloso: intus cauo: sed qui fractus copioso lacte manet. Albus qui e lacte nitor utilis ortopnoicis lactucarum modo. Erasistratus calculos per urinam pelli eo monstrat:& oris graueolentiam cõmanducato corrigi. Succus triũ cyathorum mensura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus: ita ut a potu ambulẽt grauidæ. Datur & in sorbitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundãtiam nutricibus coloremq; meliorem infantium. Vtilissimus iis quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus: calidusq; in stranguria bibitur cyathi mensura:& in stomachi rosionibus cum semine cucumeris nucleisq; pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesq;: radix uero illinitur. Eademq; decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præsidium est. Hæc omnia ex albo. Cleomporus nigro prohibet uesci: ut morbos faciente: de albo consentiens. Agothocles etiam contra sanguinem tauri demõstrat succo eius uti. Refrigeratoriam tamen uim esse conuenit nigro: ex hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrilon siue condrile folia habet intubi circum rosis similia: caulem minus pedali succo madentem amaro: radice fabæ simili: aliquando numerosam. Habet proximam terræ masticem tuberculo fabæ: quæ apposita fœminarum menses trahere dicitur. Tusa cum radicibus tota diuiditur in pastillos contra serpentes argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicuntur. Succus ex uino coctæ aluũ sistit. Eadem palpebrarũ pilos inordinatissimos pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho & cõcoctionibus utilem suis carminibus pronuntiauit. Aliqui fœminis & oculis: generationiq; uirorum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur boletos merito posuerim. Optimus quidem est iis cibus: sed ĩmenso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem a coniuge dato Agrippina: quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante omnes Neronem suum dedit. Quorundam ex iis facile noscuntur uenena: diluto rubore: rancido aspectu: liuido intus colore: rimosastri pallido per ambitũ labro. Non sunt hæc in quibusdam: sicciq; & nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enĩ terra ob hoc prius gignit: ipsum postea in uolua ceu ĩ ouo est luteũ. Nec tunicæ minor gratia ĩ cibo infantibus boleti. Rũpitur hoc primo nascente: mox crescẽte in pediculo corpus absumit̃: raroq; unq̃ geminis ex uno pede. Origo prima causaq; limo:& acescente succo mandentis terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq; spuma lentior. Dein corpus mẽbranæ simile: mox partus: ut diximus illa pernitialia prorsus improbanda: si enĩ caligaris clauus: si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut panni marcor affuerit: omnẽ ilico succũ alienũ saporẽq; in uenenũ decoquit: deprehendisseq; nisi agrestes p̃nt: atq; colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. Nunc quidem si serpentis cauerna iuxta fuerit: si patescentes primo adhalauerit capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendũ. Itaq; caueri conueniet prius q̃ se condãt serpentes. Signa erunt tot herbæ tot arbores fruticesq; ab emersu earũ ad latebram usq; uernantes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec decidentia. Et boletis q̃dem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

De fungis & silphio:& de lasere medo. Ca. XXIII

Fungorũ lætior natura:& numerosa genera:& origo nõ nisi ex pituita arborũ. Tutissimi q rubent callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox cãdidi: uelut apice flaminis ĩsignibus pediculis. Tertiũ genus suillis uenenis accomodatissimũ Familias nup interemere:& tota cõuiuia. Anneũ Senerũ p̃fectũ Neronis uigilũ & tribunos & cẽturiones quosq;. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidam discreuere arborum

fico ferula:& gummi ferentibus. Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet in uenabulis? Omniũ colos liuidus. His aberit ueneni argumentum: quo similior fuerit abortũ fici. Aduersus hæc diximus remedia: dicemusq; : Interi sunt aliqua & in iis Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccantur pedentes suilli iunco transfixi: quales a bithinia ueniunt. Hi fluxionibus alui quas rheumatismos uocant: medent: excrescentibusq; in sede carnibus: minuunt enim eas: & tẽpore absumũt Itẽ lentigines & mulierũ uitia in facie leuant. Leuantur etiã ut plumbũ in oculorum medicamẽta. Sordidis ulceribus: & capitis eruptionibus: canũ morsibus ex aqua illinũtur. Libet & coquendi dare aliquas comunes in omni eorũ genere obseruationes: quando ipsæ suis manibus delitiæ præparant hunc cibum solũ: & cogitatione ante pascunt succineis nouaculis aut argento apparatu comitante. Noxii erunt fungi: qui in coquẽdo duriores fiunt. Innocentiores qui nitro addito coquentur: si utiq; percoquant. Tutiores flent cũ carne cocti: aut cũ pediculo pyri. Prosunt & pyra cõfestim sumpta. Debellat eos & aceti natura cõtraria his. Hymbribus proueniunt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis: ut dictũ est. Ex syria nunc hoc maxime importatur deterius perthico: sed medico melius: extincto omni cyrenaico ut diximus. Vsus silphii in medicina. Nã folia ad expurgandas uuluas: pellendosq; emortuos ptus decoquunt uino albo odorato: ut bibat mensura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exaspe ratis: & collectionibus sanguinis illinit. Sed in cibis coquit ægre. Inflamationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Sugillatus cũ uino & oleo amicissima: & cũ cæra strumis. Verrucæ sedis crebriores eius suffitu cadunt. Laser e silphio ꝓfluens quo diximus mõ inter eximia est naturæ dona numeratũ. Pluribus compositionibus inserit. Per se autẽ algores excalfacit. Potũ neruorũ uitia extenuat. Foeminis datur in uino. Et lanis mollibus admouet uuluæ ad menses ciendos. Pedũ clauos circũscarificatos ferro mixtũ ceræ extrahit. Vrinã ciet ciceris magnitudine dilutũ. Andrias spõdet copiosius sumptũ: nec inflationes facere: & cõcoctioni plurimũ cõferre senibus & foeminis. Itẽ hyeme q̃ æstate utilius. Verumtamẽ aquã bibentibus: cauendũq; ne aqua sit exulceratio inter. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiue enim datũ cauteriũ optinet: assuetis etiã utilius q̃ expertibus. Extera corporũ indubitatas confessiones habet. Venena telorũ & serpentiũ extinguit potũ ex aqua uulneribus iis circunlinit. Scorpionũ tantũ plagis ex oleo. Vlceribus uero nõ maturescentibus cũ farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculus cũ ruta uel cũ melle: uel per se uisco superlitũ ut hæreat: Sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa semen cũ germine punici mali ex aceto decoctũ. Clauis pedum qui uulgo morticini appellant nitro mixto: Ante subacta carnes replet cum uino & croco: aut pipere: aut muriũ fimo & aceto. Perniones ex uino fouet: & ex oleo coctũ imponit. Sic & callo. Clauis pedũ superrasis præcipue utilitatis. Contra aquas malas: pestilentes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris effusione: hydropicis raucitatibus. Confestiq; enim purgat fauces: uoceq; reddit. Podagras i spongia dilutũ postea lenit. Pleureticis i sorbitione uinũ poturis dat: cõtractionibus: episthotonicis: ciceris magnitudine cæræ circunlitũ. In angina gargarizat. Anhelatoribus & in tussi uetusta cũ porro ex aceto datur atq; ex aceto iis qui coagulũ lactis sorbuerint. Præcordiorũ uitiis: syntecticis: comitialibus cũ uino in aqua mulsa: linguæ: paralysi. Coxendicibus lũborũ doloribus cũ decocto melle illinit. Nõ cẽsueri qđ auctores suadent: cauernis dentiũ i dolore inditũ cæra icludi: magno experimẽto hominis: q se eadẽ cã ꝑcipitauit ex alto: qppe tauros inflammat naribus illitis serpẽtes auidissimas uini admixtũ rumpit: ideo nec iungi suaserim cũ atticco melle: licet præcipiant. Quas habeant utilitates admixtũ aliis immensũ est referre: & nos simplicia tractamus. quoniã in iis naturã esse apparet. in illis coniecturam sæpe fallacẽ: nulli satis custodita i mixturis cõcordia naturæ ac repugnãtia. Qua de re mox plura dicemus.

De natura mellis ex aqua mulsa. Et quare genere ciborum mores imu tentur: & de melitide & caera. Ca. XXIIII

n On esset mellis auctoritas in precio minor: q̃ laseris: ni ubiq; nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed huic gignẽdo aial ut diximus numeros ad usus si quotiẽs misceať: aestimemus. Prima ꝑpolis alueoꝝ de qua diximus: aculeos & omnia infixa corpori extrahit: tubera discutit: dura cõcoquit: dolores neruoꝝ mulcet ulceraq; iam desperantia cicatrice includit. Mellis qdem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora nõ sinat iucundo sapore atq; nõ aspero. Alia q̃ salis natura faucibus: tõsillis: anginae: omnibusq; oris desideriis utilissimũ: arescẽtiq; in febribus linguae. Iam uero peripneumonicis pleureticis decoctum. Itẽ uulneribus: a serpente percussis. Et contra uenena fungorum. Paralyticis in mulso: q̃q̃ suae mulso dotes constant. Mel auribus instillatum cum rosaceo lendes & foeda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior: stomachum tamẽ inflat: bilem auget: fastidiũ creat: & oculis p se inutile aliq arbitranť. Rursus quidam angulos exulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atque differentias nationesq; & iudicationẽ in apiũ ac deinde florum natura diximus: cum ratio operis diuidi cogeret miscenda. Rursus naturam reꝝ pernoscere uolentibus in mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitae ac recentis. Alterum ĩ ueteratae. Repentina despumato melle praeclarã utilitatem habet in cibo aegrotantium leui: hoc est alicae elutae: uiribus recreãdis: ore stomachoq; mulcẽdo: ardore refrigerãdo. Frigidã enĩ utilius dari uentri moliẽdo. Inuenio etiã apud auctores hunc potũ bibedũ alsiosis. Itẽ animi humilis & p̃parci: quos illi dixere micropsycos. Est & ratio subtilitatis ĩ mensae a Platone descendẽs. Corpusculis reꝝ leuibus scabris angulosis rotundis magis aut minus ad alioꝝ naturam accedentibus: ideo nõ eadẽ omnibus amara aut dulcia eẽ Sic & in lassitudine ꝑniores esse ad iracundiã & in siti. Ergo & haec animi asperitas seu potius animae dulciore succo mitigatur. Lenit transitũ spiritus: & molliores facit meatꝰ ne scindant euntẽ redeuntẽq;. Experimẽta in se cuiq;. Nullius nõ ira luctusq; tristitiae. Omnis animi impetus cibo mollit: Ideoq; obseruanda sunt quae nõ solũ corporũ medicinam: sed & moꝝ habent. Aqua mũlsa & tussientibus utilis traditur. Calefacta incitat uomitiones. Contra uenenũ psimyrhii salutaris addito oleo. Itẽ contra hyoscyam cum lacte maxime asinino: & contra halicaccabin ut diximus. Infundiť & auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponiť cũ pane molli. Subitis tumoribus: luxatis: leniendisq; omnibus. Inueteratae aũtusum dãnauere posteri. Minus ĩnocens aqua: minusq; uino firmũ. Lõga tamen uetustate transit in uinũ: ut cõstat inter omnes stomacho ĩutilissimũ neruisq; cõtrarium. Semp mulsum ex uetere uino utilissimũ facillimeq; cũ melle cõcorporať: quod in dulci nũq̃ euenit. Ex austero factũ nõ implet stomachum: neq; ex decocto melle: minusq; inflat: qđ fere euenit. Appetentiũ quoq; reuocat auiditatẽ cibi. Aluũ mollit frigido potu pluribus: calido sistit. Corpora auget. Multi senectam lõgam mulsi tantũ nutritu tolerauere: neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo quem centesimũ annũ excedentem cũ Diuus Augustus hospes interrogaret: quanam ratione maxime uigorẽ illum animi corporisq; custodisset: ille respõdit: intus mulso: foris oleo. Varro regiũ morbũ cognominatũ aquatoꝝ tradit: quoniã cureť mulso. Melitides quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione uini. Saeculis iam fieri nõ arbitror. Hoc genus inflationibus obnoxiũ. Solebat tamen inueterataꝝ alui causa dari in febre. Item articulario morbo: & neruoꝝ infirmitate laborãtibus: & mulieribus uini abstemiis. Mellis naturae adnexa caera ẽ: de cuius origine & bonitate nationibusq; suis diximus locis. Omnis aũt mollit: calfacit: explet corpora: recẽs melior. Dať in sorbitiõe dysentericis. Fauiq; ipsi in pulte alicae prius tostae. Aduersať lactis naturae: ac milii magnitudine decẽ grana caere hausta: nõ patiunť coagulari lac in stomacho. Si inguẽ tumeat: albã caerã in pube fixisse remedio ẽ. Nec huius usus: quos mixta aliis p̃stat: enumerare medicina

In medic[illegible]

possit: sicuti nec cæterorum quæ cum aliis prosunt. Ista ut diximus ingeniis constant Non fecit cærata: malagmata: emplastra: collyria: antidota: Parens illa ac diuina rerum artifex. Officinarum immo uerius auaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera ab soluta atq; perfecta gignuntur: paucis ex causa nō ex coiectura rebus absumptis: ut suc co aliquo sicca temperantur ad meatus. aut corpore alio humentia ad nixus. Strupula-tim quidem colligere ac miscere uires: non coniecturæ humanæ opus est: sed impuden-tiæ est. Nos nec indicarum arabicarumq; mercium: aut externi orbis attingimus medi-cinas. Non placent remediis tam longe nascentia. Non nobis gignuntur. Immo ne illis quidem: alioquin non uenderent. Odorum causa unguentorumq;: & delitiarum: si pla cet etiam superstitionis gratia emantur: quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine iis posse constare: uel ob id probabimus: ut tanto magis sui dilitia pudeat Sed medicina e floribus coronamentisq; & hortensis: quæq; manduntur herbis prosecu ti: quoniam modo frugum omittemus? Nimirum & has indicare conuenit.

Contra cōpositiones medicorum medicinæ ex frugibus. Ca. XXV.

I N primis sapientissima animalium esse constat: quæ fruge uescantur. Siliginis grana combusta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedant. Tritici uero ferro combusta iis: quæ frigus usserit: præscentaneo sunt remedio. Fari-na tritici & aceto cocta neruorum contractionibus cum rosaceo uero & fico sicca mixil que decoctis. Furfures tonsillis faucibusq; gargarizatione prosunt. Sex. Pompeius præ-torii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilandis præsideret: cor reptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleam quoq; tritici uel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent: quaq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uerniculus teredini similis: quo cauis dentium cæra incluso cadere uitiati dicuntur: etiam si fricentur. Olyram arincam diximus uo-cant. Hac decocta fit medicamentum: quod ægyptii ateram uocant: infantibus util ssi mum: sed & adultos illinunt eo. Farina ex ordeo & cruda decocta collectiones impetus-que discutit: lenit & concoquit: Decoquitur alias in mulsa aqua aut fico sicco. Ad ioci neris dolores eam in posca positam concoqui opus est aut cum uino. Cum uero inter concoquendum discutiendumq; cura est: tunc in aceto melius: aut ī fæce aceti: aut co toneis pyris ue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle: ad serpentium in aceto: & contra suppurantia: ad extrahendas suppurationes ex posca: addita resina & galla. Ad concotiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum aut fico sicco: aut cinere. Ad neruorum inflammationes: aut intestinorum: uel aurium uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiēs ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice & impubis pueri urina. Cum oleo & fœnogreco contra tumores p̄-cordiorum: uel in febribus cū melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cum hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lentigina. Zea ex qua alicam fieri diximus efficatior etiam hordeacea uidet: trimestri mollior. Ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida: & sanguinem excreantibus. Item arteriæ. Tussi cum capri no seuo aut butyro. Ex fœnogreco mollissima omnium. Vlcera manantia sanat: & fur fures corporis: stomachi dolores: pedes & mammas cū uino & nigro cocta. Herina ma gis cæteris purgat ulcera uetera & grangrenas. Cum raphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cū adipe anserino imposita fronti. Stru mas & panos concoquit in fimo columbino & lini semine decocta inuino. De polentæ generibus infrugum loco satis diximus locorum ratione: quæ a farina hordei distat eo quod torretur. Ad stomachum utilis: aluum sistit: impetusq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum menta: aut alio refrigerante herba. Item pernioni-bus & serpentiū plagis. Itē ambustis ex uino. Inhibet quoq; pustulas. Farina in pollinē

ſubacta uim extrahendi humoris habet. Ideo & cruore ſuffuſis in faſcias uſq; ſanguinē
perducit. Efficacius in ſapa. Imponitur & pedum callo clauiſq;. Nam cum oleo uetere
ac pice decocta polline condyllomata:& alia omnia ſedis uitia q̄maxime calido mirabi-
lem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur ſan-
guinem excreantibus datur tepida ſorbenda:efficaciter prodeſt. Halica res romana eſt:
& non pridem excogitata:alioquin non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent græci. Non-
dum arbitror Pompeii magni ætate in uſu fuiſſe:& ideo uix quicq̄ de ea ſcriptum ab aſ
clepiadis ſchola. Eſſe quidem eximie utilem nemo dubitat:ſiue eluta detur ex aqua mul
ſa:ſiue in ſorbitiones decocta:ſiue in pulte. Eadem in aluo ſiſtenda torretur:dein fauo℞
cæra coquitur:ut ſupra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem reda-
ctis ſubuenit:ternis eius cyathis in ſextarium aquæ ſenſim decoctis:donec omnis aqua
conſumatur. Poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adie
cto melle. Tali ſorbitionis genere emendantur ſyntheſes:quæ ſunt ex iis ſumptæ. Milio
ſiſtitur aluus. Diſcutiuntur tormina in quem uſum torretur ante. Neruorum dolori-
bus & aliis feruens in ſacco ponitur. Neq; aliud utilius : quoniam leuiſſimum molliſſi-
mumq; eſt:& caloris capaciſſimum. Itaq; talis uſus eius eſt ad omnia quibus calor pro
futurus eſt. Farina eius cum pice liquida ſerpentium & multipede plagis imponiť. Pa-
nicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino
potum prodeſt dyſentericis. Similiter iis quæ uaporanda ſunt excalfactum imponitur.
Siſtit aluum in lacte caprino decoctum:& bis die hauſtum. Sic prodeſt & ad tormina.
Seſama trita in uino ſumpta inhibet uomitiones. Aurium inflāmationi illinitur & am
buſtis. Eadem efficit & dum in herba eſt. Amplius hoc oculis imponitur decocta ī uino
ſtomacho inutilis cibus:& animæ grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit. Itē ul-
ceribus quæ cocoethe uocant. Et auribus oleum quod ex ea fit:prodeſſe diximus. Seſa-
moides a ſimilitudine nomen accipit:grano amaro:folio minote. Naſcitur in glarioſis.
Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt etiā nūc
aliud ſeſamoides anticyræ naſcens:quod ideo aliqui anticyricon uocant: cætera ſimile
erigeronti herbæ:de qua ſuo dicemus loco. Granum ſeſamæ datur in uino dulci ad de
tractiones quantum trinis digytis capitur. Miſcent & hellebori albi & dimidium obolū.
Purgationem eam adhibentes maxime inſanæ melancholiæ: comitialibus podagris. Et
per ſe drachmæ pondere exinanit. Hordeum optimum quod candidiſſimum. Succus
decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos:ut infundatur exulceratus intraneis & uul
uis. Cinis eius ambuſtis illinitur & carnibus:quæ recedunt ab oſſibus: & eruptionibus
pituitæ:muris araneis morſibns. Idem aſperſo ſale ac melle candorem dentibus & ſuaui
tatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo utuntur morbo pedū tentari negant. Nouēq;
granis ſi furunculum quis circunducat:ſingulis ter manu ſiniſtra & omnia in ignem
abiiciat:confeſtim ſanari aiunt. Eſt & hærba phœnicea appellata a græcis: a noſtris ue-
ro hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet menſes. Ptiſanæ quæ ex
hordeo fit:laudes uno uolumine condidit Hippocrates : quæ nunc omnes in halicam
tranſeunt. Contra quanto innocentior eſt halica:Hippocrates tantum ſorbitionis gra-
tia laudauit:quoniam lubrica ex facili hauriretur quoniam ſitim arcet:quoniam in al-
uo non tumeſceret:quoniam facile redderetur:& aſſuetis hic ſolus cibus in febribus die
poſſet dari:tantum remotus ab iſtis qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen
dari tantum uetuit. Aliud ue q̄ ſuccum ptiſanæ. Item uetuit q̄diu pedes frigidi eſſent:
tunc quidem nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinoſior: arteriæq; exulceratæ
utilior. Amylon hebetat oculos:& gulæ inutile contra q̄ creditur. Item ſiſtit aluum.
Epiphoras oculorum inhibet:& ulcera ſanat. Item puſtulas & fluitiones ſanguinis. Ge-
nas duras emollit. Datur cum ouo iis qui ſanguinem reiecerint. In ueſicæ uero dolore

semuncia amyli cum ouo & passis tribus suffervefacta a balneo. Quin & auenæ fari-na decocta in aceto tollit neruos. Panis ipse quo uiuitur innumeras pene continet me-dicinas: ex aqua enim & oleo aut rosaceo mollit collectiones: ex aqua mulsa duritias ual-de mitigat. Datur ex uino ad discutienda ualens: aut quæ perstringit opus sit. & si ma-gis etiamnum ex aceto. Aduersus acutas pituitæ fluxiones: quas græci rheumatismos uocant: Item ad percussa luxata. Ad omnia autem hæc fermentatus: qui uocatur auto-pyrus: utilior. Illinitur & paronichiis: & callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tusus atq; iterum coctus sistit aluum. Vocis studiosis & contra distillationes succum eē primo cibo utilissimum est. Sitanius hoc est trimestris incussa in facie: aut disquamma ta cum melle aptissime curat. Candidus ægris aqua calida frigida ue madefactus leuis-simum cibum prebet. Oculorum tumori ex uino imponitur: sic & pustulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim a balneis demonstrat. Quin & grauitatem odorum cubiculis ustus emendat: & uini in saccis addito. Auxilia tur & faba. Namq; solida fricta feruensq; in acri aceto coniecta torminibus medetur. In cibo fressa & cum allio cocta contra deploratas tusses suppurationesq; pectorum quoti-diano cibo sumitur: & commanducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturandos discutiendos ue imponitur: & in uino decocta ad testium tumores & genitalium. Lo-mento quoq; ex aceto decocto tumores maturat atq; aperit. Item liuoribus combustis medetur. Voci eam prodesse auctor est. M. Varro. Fabalium etiam siliquarumq; cinis ad coxendices: & ad neruorum ueteres dolores cum adipis suilli uetustate prodest: & p se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optime quæ facillime coquitur: eaq; quæ maxime aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit: & stomachum in-flat. sed aluum sistit in cibo magisq; discocta cælesti aqua. Eadē soluit minus percocta Pustulas ulcerum rumpit: eaq; quæ intra os sunt purgat & astringit. Collectiones om-nes imposita sedat: maximeq; exulceratas & rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra supurantia cum polenta imponitur. Decoctæ succus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur. Ad sedem cum rosaceo aut cotoneo. In iis quæ acrius remedium exigunt cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id de-mum ne celeriter inarescat: adiiciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panisq; uel ma turis uel maturescentibus ex aceto discocta. Rimis ex aqua mulsa: & grangrenis cū pu-nici ger mine. Item podagris cum polenta: & uuluis & renibus: & pernionibus: Vlceri-bus difficile cicatricem trahentibus: Propter dissolutionem stomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dysenteria efficatior est in tribus aquis cocta. In quo usus melius semper eam torrere: aut tundere: ut tenuissima detur uel per se uel cum co toneo malo: aut pyris: aut myrto: aut intubo erratico: aut beta nigra: aut plantagine. Pulmoni est inutilis: & capitis dolori: neruosisq; omnibus: & felli: nec somno facilis ad pustulas utilis: igniq; sacro & mammis in aqua marina decocta. In aceto autem duri-tias & strumas discutit. Stomachi quidem causa polente modo potionibus inspergit Quæ sunt imbusta aqua semicocta curat: Postea trita & per cribrum effuso furfure: mox procedente curatione addito melle: Ex posca coquitur ad gutura. Est & palustris lens & per se nascens in aqua non fluente refrigeratoriæ naturæ. Propter quod collecti onibus illinitur: & maxime podagris: & per se cum polenta glutinat & interanea proci dētia. Est siluestris & elelisphacos dicta a græcis: ab aliis phacos. Ea ē satiua lente leuior & folio minore. atq; sicciore & odoratiore. Est & alteꝝ genus eius siluestris. odore grauis hæc mitior. Folia habet cotōi mali effigie: s; minora & cādida: q̄ cū ramis decoquunt. Mēses cit: & urinas & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporē āt obducit pcusso loco. bi bit cū absinthio ad dysēteriā. Cū uino eadē cōmorātes mēses trahit. Abūdātes sistit de-cocto eius poto. p se īposita herbā uulneꝝ sāguinē cohibet. Sanat & ꝑpētiū morsus. Et

si i uino decoquatᷣ pruritus testiũ sedat. Nostri q̃ nũc sᷣ herbarii eleliphacon græce: latine saluiã uocãt mentæ similẽ: canã odoratã: ptus emortuos ea apposita extrahũt. Itẽ uermes aurium ulcerumq;. Cicer & siluestre est: foliis satiuo simile: odore graui. Sed si largius su matur: aluus soluitur: & inflatio contrahitur: & tormina. Tostum salubrius habetur. Ci cercula etiam nunc magis in aluo proficit. Farina utriusq; ulcera manantia capitis sa nat: efficacius siluestris. Item comitiales & iocinerum tumores: & serpentium ictus. Cit menses & urinas grano maxime. Emendat & lichenas: & testium inflationes: regiũ mor bum hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exulceratam uesicam & renes. Grangre nis utiliora cum melle & iis: quæ cacoethe uocantur. Verrucarum in omni genere pri ma luna singulis granis singulas tangunt. Eaq; grana in linteolo deligata abiiciũt post se: ita fugari uitium arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale disco quere: ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus urinæ. Sic & calculos pelli: morbũq; regium: Eiusdem foliis sarmentisq; decoctis aqua q̃maxime calida morbos pedum tolli: & ipsum calidum tritumq; illitum. Columbini decocti aqua horrorem tertianæ & quar tanæ minuere traditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum oculorum ulcerib9 ex passo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei mino rem ueteres q̃ brassicæ tribuere. Contra serpentium ictus ex aceto ad crocodilorum ho minumq; morsum. Si quis eruum quottidie ieiunus edat lyenem eius absumi certissi mi auctores affirmant: Farina eius (ut ait Varro) maculas ex toto corpore emendat. Serpere uulnera non patitur. In mãmis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex uino. Vrinæ difficultates: inflationem: uitia iocineris: tenasmon quæ cibum non sentiãt atro pha appellata: tostum & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratũq; corrigit. Item impetigines ex aceto coctum & quarto die solutum. Panos in melle sup purare prohibet impositum. Aqua decoctum perniones & pruritus sanat fouẽdo. Quin & uniuerso corpori siquis quottidie ieiunus biberit: meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet. Aluũ turbat. Capiti & stomacho one rosum. Genua quoq; degruat. Sed madefactum pluribus diebus mitescit. Bubus iumen tisq; utilissimum. Siliquæ eius uirides prius q̃ indurescant: cum suo caule foliisq; contri tæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq; siluestres sunt omnimodo minores sa tiuis: præterq̃ amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur sicco nulli minus ponderis est. nec plus utilitatis. Mitescunt cinere aut aqua calida. Discolorem hominem frequentio res in cibo exhilarant. Amari contra aspidas ualent. Vlcera atra aridi decorticatique triti supposito linteolo ad uiuum corpus redigunt. Strumas parotidas in aceto cocti discu tiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere uel in febri datur ad uentris animalia pellenda minoribus. xxx. annorum. Pueris uero etiam impositi in uentrem ieiunis pro sunt. Et alio genere tostu: & in defurto poti uel ex melle sumpti. Idem auiditatem cibi faciunt: fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta papulas pruritusque in bal neis illita cohibet: & per se siccat ulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polen ta sedat. Siluestrium efficacior uis est contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si uero ad mellis crassitu dinem decoquantur satiui: uitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoque rum punt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt: aut maturant. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorem reddunt. Si uero cælesti aqua decoquant: succus ille smegma fit: quo solent fouere grangrenas: eruptiones pituitæ: ulcera manantia uti'issi mũ. Expedit ad lyenem bibere: & cũ melle menstruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico sicca ex aceto imponũt. Radix quoq; in aq̃ decocta urinas pellit. Medẽt pectori cũ cha meleone herba decocti: aq̃ i potũ collata. sanãt & scabiẽ q̃drupedũ omniũ i amurca deco cti: uel nitro eo liquore postea mixta. Fumus crematoꝝ culices necat. Irionẽ iter fruges

sesamæ similem esse diximus:& a grecis erysimon uocari. Galli uelarum appellant. Est autem fruticorum foliis erucæ angustioribus paulo:semine nasturtii. Vtilissimum tussientibus cum melle:& in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo:& lumborum uitiis pleureticis torminibus cæliacis. Illinitur uero parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua:alias cum melle. Infantibus quoq; utilissimū Item sedis uitiis & articularis morbis cum melle & fico. Contra uenena etiam efficax potu. Medetur & suspiriosis. Item fistulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminū semine (ut diximus) cymino simile ē: cætero porro dodrantali altitudine. Duorū generum alteri semen nigrius & oblongum. Hoc ad uenerem stimulandam & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroq; tuso extrahunt aculei ex corpore per se illitum ex aqua. Folia ex aceto imposita panos per se uel cum melle discutiunt. Item furunculos: prius q̄ capita faciant:omnesq; acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt usu. Infœlix dictum est a Virgilio lolium. Hoc tamē molitum ex aceto coctum impositumq; sanat impetigines: celerius quo sæpius mutatum est. Medetur & podagris:aliisq; doloribus cum oximellite. Curatio hæc a cæteris differt Aceti sextario uno dilui:mellis uncias duas iustum est: Ita temperatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus usq; ad crassitudinem: calidumq; ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita & cornu cum uino infusa podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferenti herbæ:nascitur inter uitia segetis auenæ græce genere:& folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas uelut lobas habet. Semen utile ad cataplasmata atq; hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchem appellauimus necātem eruum & legumina. Alii cynomorion eā appellant a similitudine canini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis pinguis: rubēs Estur & per se & in patinis cum tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ uenenatæ: quæ manus pungunt:& periculum uitæ afferunt. Solifugarum generis Aduersus has omnia eadem medentur: quæ contra araneos & phalangia demonstrant Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum ī ægipto: celia & cærea in hispania: ceruisia & plura genera in gallea: aliisq; prouintiis: quorū omniū spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet præstat ad uini transire mentionem: atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VICESIMVS TERTIVS.

PROHEMIVM.

ER ACTA CAEREALIVM IN MEDENDO quoque natura est: omniumque quæ ciborum aut florum odorumque gratia proueniunt supina tellure: non cessit his pomona: partesque medicas pendentibus quoque dedit: non contenta protegere: arborumque alere umbra quæ diximus: immo uelut indignata plus auxilii inesse iis: quæ longius a cælo abssente: Quæque postea cœpissent. Primum enim. Homini cibum fuisse inde:& sic inductos cælum spectare: Pacisque & nunc ex se. Posse sine frugibus.

Ergo hercule artes in primis dedit uitibus: non contenta delitias etiam & odores atque unguenta omphacio & oenanthe ac massari: quæ suis locis diximus nobiliter istruxisse Plurimum inquit homini uoluptatis ex me est. Ego succum uini: liquorem olei gigno Ego palmas & poma totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores: aranda tauris: terenda aeris: deinde saxis: ut quando quanto ue opere cibi fiant. At ex me parata omnia nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigentia ultro: & si pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum: plusq; utilitatis causa genuit etiã q̃ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores: inflãmationesq; corporum mitigant cuȝ polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium quæ ueluti gũmi est: lepras & lichenas & psoras nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectũ habet maximeq; aqua quam uirides ancisæ uites exudant: qua & uerrucæ tolluntur. Pãpini sanguinem excreantibus: & mulierum a conceptu defectioni diluti potu prosunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum sanguinem sistunt: ipsumq; uulnus conglutinant. Vitis albæ uiridis tusæ succo & thure impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum uitiũmq; & uinaceorum condylomatis & sedis uitiis medetur ex aceto. Itẽ luxatis: & ambustis: & lyenis tumori cum rosaceo & ruta & aceto. Item igni sacro ex uino citra oleuȝ aspergitur: & intertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lyenis remedia aceto consperfum: ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur: utq; q biberit in lyene iaceat. Claiculæ ipsæ quibus repunt uires tritæ & ex aqua potæ sistũt uomitionum consuetudinem. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit: fistulas purgat: mox & persanat: neruorum dolores frigore ortos: contractionesque contusas uero partes cum oleo. Corticis per se cinis combustus pilos reddit. Omphaciũ qua fieret ratione incipientis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nũc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea quæ in humido sunt ulcera oris: tõsillarum: genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiæ genarum: ulceribusq; angulorum: nubeculis: ulceribus quacunq; in parte manantibus. Cicatricibus marcidis. Ossibus purulente limosis. Frangitur uehemẽtia eius melle aut passo. Prodest dysentericis: sanguinem excreantibus: angiinis. Omphacio cohæret oenanthe: quam uites siluestres ferunt: dicta a nobis in unguenti ratione. Laudatissima i syria: maxime circa anthiochiæ & laodiceæ montes: & ex alba uite refrigerat: astringit uulneribus insper gitur: stomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis doloribus: dysentericis: cæliacis: cholericis. Contra fastidia obo'o ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones: efficacissima ad uitia quæ sunt in humidis. Ideoq; & oris ulceribus: & urendis ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat: oculorumq; lachrymationes. Ex uino stomachi dissolutionẽ. Ex aqua frigida pota sanguinis excreationes. Cinis eius ad collyria & adulcera purganda & paronychia: & pterygia probatur. Vritur in furno: donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantum gignitur omnia quæ auiditas humani ingenii nobilitauit rapere festinando.

De medicinis uuarum recentium: & sarmentis uuarum: & uinaceis: & de uua theriace: & de uua passa: & astaphide: & astaphisagria: pituitaria: & labrusca: & de uite alba & nigra: & de mustis: & uini generibus. Ca. .I.

m Aturescentiũ aũt uuæ uehemẽtiores nigræ: ideoque uinum ex iis minus iucundum: suauiores albæ: quoniam e translucido facilius accipitur aer. Recentes stomachum & spiritum inflant: aluumque turbant. Itaque in febri damnatur utiq; largiores. Grauedinẽ enim capiti: morbũq; lethargicum faciunt. Innocẽtiores

quæ decerptæ diu pependere: qua uentillatione etiam utiles fiunt ſtomacho ægriſq;.
Nam & refrigerant leniter:& faſtidium auferunt. Quæ aũt in uino dulci cõdite fuere
caput tentant. Proximæ ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. Nam & uinaceis ſeruatæ
& caput & ueſicam & ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum: ſanguinem excreã
tibus utiliſſimæ. Quæ uero in muſto fuere peiorem uim etiamnum habent: q̃ quæ in
uinaceis. Sapa quoq; ſtomacho inutiles facit. Saluberimas putant medici ĩ cæleſti aqua
ſeruata: etiam ſi minime iucundas: ſed uoluntatem earum in ſtomachi ardore ſentient
& in amaritudine iecoris felliſq; uomitione. In choleris hydropicis cum ardore febrium
ægrotantibus. At in ollis ſeruatæ & hoc & ſtomachum & auiditatem excitant. Paulo ta-
men grauiores exſtimantur fieri uinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere galli-
nacei uuas non atingunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere aſtrigendi uim opti-
nent. Efficatiora ex ollis. Nuclei acinorum eandem uim optinent. Hi ſunt qui in uino
capitis dolorem faciunt. Toſti tritiq; ſtomacho utiles ſunt. Inſpergit̃ farina eorum po-
lentæ modo potionis dyſentericis:& cæliacis:& diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eoꝝ
fouere pſoras:& pruritum utiles. Decoctura eorum ueteres dyſentericos & cæliacos iu-
uat & potione & foetu. Vua theriace de qua ſuo loco diximus: contra ſerpentium ictus
ualet. Pampinos quoq; eius edendos cenſent: imponendoſq;: uinumq; & acetum ex iis
factum auxiliarem contra eandem uim habet. Vua paſſa quam aſtaphida uocant: ſto-
machum uentrem interanea tentaret: niſi pro remedio in ipſis acinis nuclei eſſent. Iis
exempris ueſicæ utilis habetur:& tuſſi alba utilior. Vtilis & arteriæ & renibus: ſicut ex
iis paſſum priuatim e ſerpentibus. Contra hemorrhoiam potens. Teſtium ĩflammatiõi
cum farina cumini aut coriandri imponuntur. Item carbunculis: articularibus morbis
ſine nucleis tritæ cum ruta fouere ante uino ulcera oportet. Sanant epinyctidas & dyſẽ
teriam cum ſuis nucleis:& in oleo coctæ grangrenis illinuntur cum cortice raphani &
melle. Podagris & unguium mobilibus cum panace:& per ſe ad purgandum os caput-
que cum pipere commanducantur. Aſtaphilagria ſiue aſtaphis quam uuam taminiã
aliqui uocant falſo: ſuum enim genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert
foliculos uerius q̃ acinos uirides ſimiles ciceri. In iis nucleum triangulum. Matureſcit
cum uindemia nigreſcitq; cum taminiæ rubentes norimus acinos: ſciamuſq; illam in
apricis naſci: hanc nõ niſi in opacis. His nucleis ad purgationem uti non cenſuerim ꝓ
pter ancipitem ſtrangulationem: nec ad pituitam oris ſiccandam: fauces enim ledũt
Phthriaſi caput & reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta ſandaraca. Item pru
ritu & pſoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto. Ad aurium uitia rheuma-
tiſmum: cicatricum: ulcerum manantia. Flos tritus in uino contra ſerpentes bibitur. Se
men enim abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocãt:
& plagis ſerpentium utiq; illinunt. Labruſca quoq; oenanthem fert ſatis dictam: quæ
a græcis ampeloſagria appellatur: ſpiſſis & candicantibus foliis geniculata rimoſo cor-
tice. Fert uuas rubentes cocci modo: quæ cutem in facie mulierũ purgant:& uariis co
xendicum & lumborum uitiis tuſæ cum foliis & ſucco ꝓſunt. Radix decocta ĩ aqua
& in uini coi cyathis duobus humorem alui cient: ideo hydropicis datur. Hanc potius
crediderim: eſſe: quam uulgus uuam taminiam uocat: Vtuntur ea pro amuleto. & ad
expiationem ſanguinis quoq; adhibent non ultra gargarizationes:& ne quid deuoret̃
addito ſale thymo aceto mulſo. Iidem & purgationibus ancipitem tentant. Eſt hui ſi-
milis ſed in ſalictis naſcens: ideo diſtinguitur nomine: cum eodem uſus habeat:& ſalica
ſtrum uocatur. Scabiem & pruriginem hominum & quadrupedum aceto mulſo trita
hæc efficatius tollit. Vitis alba quam græci ampeloleucen: alii ſtaphylen: alii melptron:
alii pſilothrum: alii arceſoſtin: alii cedroſin: alii madon appellant. Huius ſarmẽta longis
& exilibus ĩternodiis geniculata ſcãdũt. Folia pãpinoſa ad magnitudinẽ edere diuidũt
ut uitiũ. Radix alba grãdis: raphão ſimilis ĩitio: ex ea caules aſparagi ſimilitudine exeũt.

Hi decocti in cibo aluum & urinam cient. Folia & caules exulcerant corpus: utiq; ulce
rum phagedenis & grangrenis tibiarũq; tedio cum ſale illinuntur. Semen in uua ra-
ris acinis dependent ſucco rubente poſtea croci. Nouere id qui coria perficiunt: illo enĩ
utuntur. Pſoris & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctum cum tritico potũq;
Radix numeroſis utilitatibus nobilis: contra ſerpentium ictus trita drachmis duabus
bibitur. Vitia cutis in facie uaroſq; & lentigines & ſugillata emẽdat & cicatrices. Eadẽq;
præſtat decocta in oleo decocto: datur & in comitialibus potus. Item mente cõmotis: &
uertigine laborantibus drachmæ pondere quottidie anno toto. Et ipſa autem largior ali
quanto purgat ſenſus. Illa uis præclara ꝙ oſſa fracta extrahit ĩ aqua impoſita bryenia:
quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficacior in eodem uſu
cum melle & thure. Suppurationes incipientes diſcutit: ueteres maturat & purgat. Cit
menſes & urinam. Eligma ex ea fit ſuſpirioſis & contra lateris dolores uulſis ruptis. Sple
nem ternis obolis pota. xxx. diebus conſumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digy
torum. Ex ũino ſecundas fœminarum appoſita trahit & pituitam drachma pota ĩ aqua
mulſa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem ſeminis. Qui illitus per ſe & cum
eruo lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora. Serpentes fugat.
Tunditur ipſa radix cum pingui ſico: erugatq; corpus: ſi ſtatim bina ſtadia ambulent
alias urit: niſi frigida ſtatim abluatur. Iucundius hoc idem præſtat nigra uitis: quoniã
alba pruritum affert. Eſt ergo & nigra quam proprie etiam bryeniam uocant: alii chiro
niam: alii gynæcanthen aut aproniam: ſimilem priori: præterq̄ colore. Huius ſemen ni-
grum eſſe diximus: aſparago ſimile. Diocles prætulit ueris aſparagis in cibo urinæ cien
de: lyeniq; minuendo. In frutetis & harundinetis maxime naſcitur. Radix foris nigra: in
tus buxeo colore: oſſa infracta efficacius extrahit q̄ ſupradicta. Cæterum eidem peculia
re eſt quod iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt ſi quis in uilla eam extruxe
rit: fugere accipitres: tutaſq; fieri aues uillaticas. Aliter eadem in iumento homineq; fleg
ma aut ſanguinem qui ſcreatur: talo circunligata ſanat. Et hactenus de uitium generi-
bus. Muſta differentias habent naturales has: ꝙ ſunt candida aut nigra: aut ĩter utrũq;
alia ex aliis: ex quibus uinum fiat: alia ex quibus paſſum: curaq; differentias innumera-
biles facit. In plenum ergo hoc dixiſſe conueniet. Muſtum omne ſtomacho inutile: ue-
nis iucundum. A balneis raptim & ſine interſpiratione potum necat: cantharidum na
turæ aduerſatur. Item ſerpentibus maximæ hermorrhoiæ & ſalamandræ. Capitis dolo-
res facit: & gutturi inutile. Prodeſt renibus: iocineri: & interaneis ueſicæ: colleuat enim
ea. Priuatim contra bupreſtim ualet. Contra meconium. lactis coagulationem. Cicutã
toxica: dorycnidium ex oleo potum redditumq; uomitionibus. Ad omnia infirmius al-
bum: iucundius paſſi muſtum: & ꝙ minorem capitis dolorem afferat. Vini genera diffe
rentiaſq; perq̄ multas expoſuimus: & fere cuiuſq; proprietates. Neq; eſt ulla pars diffici-
lior tractatu: aut numeroſior. Quippe cum ſit tardum dictu pluribus proſit an noce-
at. Præterea q̄ ancipiti euentu potu ſtatim auxilium ſit an uenenum. Etenim de eius
natura quæ ad remedia tantum pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolu-
men Aſclepiades condidit: ab eo cognominatum: qui uero poſtea de uolumine illo diſ
ſeruere innumeri. Nos iſta romana grauitate artiumq; liberalium appetentia nõ ut me
dici: ſed ut iudices ſalutis humanæ diligenter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſ
ſerere ĩmenſum & inexplicabile eſt diſcordibus medicorũ ſententiis. Surrentinum uete
res maxime probauere. Sequens ætas albanum aut falernum. Deinde alia alii iniquiſſi
mo genere decreti: quod cuiq; gratiſſimum cæteris omnibus pronuntiando. Quin ut
conſtarent ſententiæ: quota portio tamen mortalium iis generibus poſſet uti. Iam uero
nec proceres uſq̄ ſinceris. Eo uenere mores ut nomina cellaꝝ modo ueneant: ſtatimq; ĩ
lacubus uindemiæ adulterent̃. Ergo hercle miꝝ dictu ĩnocentius iam eſt quodcunq;
& ignobilius. Hæc tamen facere cõſtantiſſime uidet̃ ſentẽtiæ uictoriã: quoꝝ mẽtiõe fe-

cimus:si quis hoc quoq; discrimen exigat.Falernum nec in nouitate:nec nimia uetu-
state corpori salubre est.Media eius ætas a quintodecimo anno incipit.Hoc non rigido
potu stomacho utile:non item in calido. Et in diutina tussi sorbetur merum utiliter a
ieiuno:item in quartanis.Nullo æque uenæ excitantur:aluum sistit:corpus alit.Creditū
est obscuritatem uisus facere:nec prodesse neruis aut uesicæ.Albana neruis utiliora.Sto
macho minus quæ sunt dulcia uel austera.Falerna utiliora.Concoctionem minus ad-
iuuant.Stomachum modice implent.At surrentina nullo modo:nec caput tentant.sto
machi & intestinorum rheumatismos cohibent.Cecubum iam non gignitur. At quæ
supersunt setina cibos concoqui cogunt.Virium plus surrentino:austeritatis albano:
uehementiæ minus falerno.Ab iis statana non longo interuallo abfuerunt.Aluo citæ
signiuum maxime conducere indubiratum est.Reliqua in commune dicentur. Vino
aluntur uires sanguis colosq; hominum. Hoc quoq; distant orbis medius & mitior pla
ga a circuniectis:quantum illis feritas facit roboris:tantum nobis hic succus.Lactis po
tus ossa alit:Frugum neruos:aquæ carnes.Ideo minus ruboris est in corporibus illis &
minus roboris:contraq; labores patientiæ.Vino modico nerui iuuantur:copiosiore læ-
duntur:sic & oculi.Stomachus recreatur.Appetentia ciborum inuitat̃. Tristitiæ cura
hebetatur:Vrina & langor expellitur.Somnus conciliatur.Præterea uomitionem sistit.
Collectiones extra lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades utilitatem uini æquari
uix deorum potentia posse pronuntiauit.Vetus copiosiore aqua miscet̃. Magis nouū
urinam expellit:minus siti resistit.Dulce minus inebriat:sed stomacho innatat. Auste-
rum facilius concoquitur.Leuissimum est quod celerrime inueteratur.Minus infestat
neruos quod uetustate dulcescit.Stomacho minus utile est pingue nigrum:sed corpo
ra magis alit:tenue & austerum minus alit:magis stomachum nutrit.Celerius per uri-
nam transit:tantoq; magis capita tentat.Hoc & in omni alio succo semel dictum sit.Vi
num si sit fumo inueteratum insaluberimum est.Mangones ista in apotecis excogita
uere.Iam & patresfamilias ætate ademere iis:quæ per se cariem traxere. Quo certe uoca-
bulo satis consilii debere prisci:quoniam & in materiis cariem fumus erodit.At nos e di
uerso fumi amaritndine uetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodū
exalbida hæc uetustate insalubria fiunt:Quo generosius uinum est:hoc magis uetu-
state crassescit:& in amaritudinem corpori minime utilem coit.Condire eo aliud minꝰ
annosum insalubre est.Sua cuiq; uino saliua innocentissima.Sua cuiq; ætas gratissima
hoc est media.Corpus augere uolentibus:aut mollire aluum conducit inter cibos bibe
re.Contra minuentibus:aluumq; cohibentibus sitire in edendo: postea parum bibere.
Vinum ieiunos bibere nouitio inuento:inutilissimum est.Curas uigoremq; animi im
pedit ad procinthum tendẽtibus. Somno uero acomodatum ac securitatibus.Iamq;
dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena ante cibum ministrauit.Sic quoq; in pro-
uerbium cessit: sapiẽtiam uino obumbrari.Vinosos dicimus homines:qui soli animali
um non sentientes bibimus.Aquæ potum interponere utilissimum. Itemq; iugi super
bibere ebrietati:quam quidem frigidæ potus exemplo discutit.Meracis potionibus per
uiginti dies ante canis ortum totidemq; postea suadet.Hesiodus uti. Merum qui de re-
medio est contra cicutas:coriandrum:aconita:uiscum:meconium:argentum uiuum:
apes:uespas: crabrones: phalangia:serpentum scorpionumque ictus: contraque om
niaquæ refrigerando nocent.Priuatim contra hemorrhoidas:presteras: fungos: Item
contra inflammationes rosionesq; præcordiorum: & quorum stomachus in uomitiões
effunduntur.Et si uenter aut interanea rheumatismū sentiant. Dysentericis:sudatori-
bus:in longa tussi:in epiphoris meracum. At uero card acis in mamma leua merum i
spongia imponi prodest.Ad omnia autem maxime album inueterascens. Vtiliter etiam
fouetur uino calido uirilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri
aiunt. Simias quadrupedesq; quibus digyti sunt:negant crescere assuetas meri potu.

Nunc circa ægritudines sermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campa-
niæ quodcunq; tenuissimum. Vulgo uero quod queq; maxime iuuerit ualidum. Vti-
lissimū omnibus sacco uiribus fractis. Meminerimus saccum esse qui feruendo uires e
musto sibi fecerit. Misceri plura genera omnibus inutile. Saluberrimū cui nihil in mu
sto additum est: meliusq; si in uasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calce condi-
ta quis non etiam ualidus expauerit? In primis igitur uinum marina aqua factum in
utile est stomacho: neruis uesicæ. Resina condita frigis stomachis utilia esse existimat̃.
Non expedire uomitionibus: sicut neq; mustum: neq; sapa: neq; passum. Nouitium resi
natum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigines facit: ab hoc dicta crapula est.
Tussientibus & in rheuatismo nominata prosunt. Item cæliacis & dysentericis mulieꝝ
mensibus. In hoc genere rubrum nigrū ue magis constringit: magisq; calefacit. Innocē
tius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus non aliud esse q̃ combustæ
resinæ fluxum. Hoc genus uini calefacit: concoquit: purgat: pectori: uentri utile. Item
uuluarum dolori si sine febre sit: ueteri rheumatismo: exulcerationi: ruptis: conuulsis:
neruorum infirmitati: inflationibus: tussi: anhelationibus: luxatis in succida lana im-
positum. Ad omnia hæc utilius id quod sponte naturæ suæ picem recipit: picatumq;
appellatur. Heleniatro quoq; tamen nimio caput tentari conueniet. Quod ad febrium
ualitudines attinet: certum est non dandum infebre: nisi ueteribus ægris uinum: nec
nisi declinante morbo. In acutis uero periculis nullis nisi qui manifestas remissiōes ha
beāt: & has noctu potius. Dimidia enim pars periculi est noctu: hoc est spe somni bibē
tibus: nec a partu abortu ue: nec a libidine ægrotantibus: nec in capitis doloribus: nec
quorum accessiones cum frigore extremitatum fiant: nec in febri tussientibus: nec in
tremore neruorumq; doloribus: uel faucium: aut si uis morbi circa illa intelligatur: nec
in duritia præcordioꝝ: uenarum uehementia: neq; in opistothonio: tetano: & singultiē
tibus: nec si cum febre dysponoea sit. Minime uero oculis rigentibus: & genis stantibus
aut defectis grauibusq;: nec quoꝝ cōniuentium plucebunt oculi: neu palpebris non
coeuntibus. Vel si dormientibus hoc idē eueniet. Aut si cruore suffundunt̃ oculi: uel
si lachrymæ in oculis erunt. Minime lingua fungosa: nec graui: & subinde imꝑfecta lo
quentibus: nec si urina difficile reddet̃. Neq; expauescentibus repēte. Nec spaticis: aut
rursus torpētibus: nec si ꝑ somnos genitura effundet̃. Cardiacoꝝ morbo unicā spē hāc
in uino esse certū ē. Sed id dandū quidā nō nisi in accessione censent: alii in remissione
Illi ut sudorē coerceant. Hi qa tutius putāt minuēte se morbo: q̃ plurium sententiā esse
uideo. Dari utiq; nō nisi in cibo debet: nec a somno: nec p̃cedente alio potu: hoc ē utiq;
sitienti: nec nisi in desperatione summa. & uiro facilius q̃ fœminæ: seni q̃ iuueni q̃ pue
ro: hyeme q̃ æstate: assuetibus potius q̃ exꝑtibus. Modus dādi ꝓ uehementia uini: item
mixtura. Atq; uulgo satis putant unū uini cyathū duobus aquæ misceri. Si dissolutio
sit stomachi dandū: & si cibus nō descēdat. Inter uini genera quæ fingi docuimus: nec
fieri iā arbitror. Est & suꝑuacaneus eoꝝ usus cū ipsis rebus ex qbus fingitur doceamus
uti: & alias modū excesserat medicoꝝ in his ostētatio: ueluti ī apiis uinū utile esse ab ar
moꝝ eqtatus ue lassitudine p̃cipientiū: atq; ut reliqua omittamus: etiā in iunipo. Et si
qs sacius cēseat absinthite uino utendū potius q̃ absinthio ipso. In reliqs omittat̃. Et pal
meū capiti noxiū uentriq; tantū molliendo & sanguinē excreātibus nō utile. Fictitiū
nō potest uideri: qđ bion appellauimus: cū sit in eo sola ꝓ arte festinatio. Prodest stoma
cho dissoluto: aut cibos nō ꝑficiente: prægnātibus: defectis: paralyticis: tremulis: uertigi
ni: torminibus: ischiadicis. In pestilētia quoq; ac peregrinationibus uim magnā auxiliā
di habere dicit̃. Vini etiā uitiū transit in remedia. Aceto sūma uis ē in refrigerando: non
tamen minor in discutiēdo. Ita fit ut infuso terræ spumet Dictū ē sæpius dicet̃q; quo-
tiēs cū aliis ꝓsit. Per se haustū fastidia discutit. Singultus cohibet. Sternutamēta olfatu
Vim ī balneis æstus arcet cōtineat̃ ore. Quin & cū aq̃ bibit̃. Multoꝝ stomacho utiliter

gargarizat͂.Cũ eadẽ conualeſcentiũ & a ſolis ardoribus.Oculis quoq; illo mõ ſaluberri mũ.Plurimũ foru medet͂ poſt uredines.Itẽ lepris:furfuribus:ulceribus manantibus ca nis morſibus:ſcorpionumq; ictibus:ſcolopendrarum muris araneiq;.Contra omnium aculeatorum uenena & pruritus. Item contra multipedum morſum.Calidum in ſpon gia appoſitum : aut adiecto ſulphuri ſextante ſextariis tribus aceti aut hyſopi faſiculo medetur ſedis uitiis.In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos & omnes alias roſiones foris in ſpongias impoſitum:intus potum cyathis binis q̃accerrime.Conglobatũ utiq; ſanguinẽ diſcutit.Contra lichenas & bibitur & imponit͂ . Siſtit aluos:& rheumatiſmos interaneorum infuſum.Item procidentia ſedis uuluæq;.Tuſſim ueterem inhibet:& gut turis rheumatiſmos.Orthopnoeam dentium labeſationem.Veſicæ nocet:neruorum in firmitatibus.Neſciere medici quantum contra aſpidas polleret.Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrem aceti ferens:quotiens depoſuiſſet ſentiebat ictum:alias illeſo ſimilis.In tellectum ibi remedium eſt.potuq; ſuccurſum.Neq; altero os tollunt uenena exeuntes In totum uomitrix uis hæc non ciborum modo eſt:uerum & rerum plurimarum. Sa xa rumpit infuſum.quæ non ruperit ignis antecedens . Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus cõmendat aut excitat.In quo uſu mitigatur toſto pane aut uino. Vel accenditur pipere ac laſere utiq; ſale compeſcitur . Nõ eſt prætereundum ex eo ex emplum ingens.Siquidem.M.Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedum cum dolorem eum perpeti nequiret:unius medicorum portẽtoſa ſcientia igno rante.Diuo Auguſto tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere:dũmodo & dolore illo careret:demerſiſ in acetum calidum cruribus in accerimo impetu morbi euaſit.

De aceto ſcyllino: & oxymelle:& ſapa
& face uini:aceti & ſapæ. Ca II.

Cetum ſcyllinum inueteratum magis probatur. Prodeſtq; ſuper ea q̃uæ dixi mus:aceſcentibus cibis:Guſtatum enim diſcutit pœnam eam:& iis qui ieiuni uomũt. Callum enim faucium facit:ac ſtomachi:odorem oris tollit:gingiuas adſtringit:dentes firmat·colorem meliorem præſtat.Tarditatem quoq; aurium gargari zatione purgat:& tranſitum auditus aperit.Oculorum aciem obiter exacuit:comitiali bus:melancholicis:uertiginoſis :uuluarũ ſtrangulationibus:percuſſis:aut præcipita tis.Et ob id ſanguine conglobato.Neruis infirmis:renum uitiis perq̃ utile.Cauendum exulceratis.Oxymel antiqui (ut Dieuces tradit) hoc modo temperabant.Mellius hemi nas.x.aceti ueteris heminas quinq;:ſalis marini pondo:thymbræ quadrãtem:aquæ ma rinæ ſextarios.v.pariter coquebant decies deferueſcente cortina:atq; difundebant:inue terabantq;.Suſtulit totum id Aſclepiades:coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes:quos ſepas uocant:& contra meconium: ac uiſum & anginas calidum:gargarizatum:& auribus: & oris gutturiſq; deſideriis : quæ nũc omnia oxyhalme cõtingũt:id ſale & aceto recẽte efficaciꝰ ẽ . Vino cognata res ſapa ẽ muſto decocto:donec tertia pars ſuperſit.Ex albo hoc melius.Vſus cõtra cantharidas bupreſtin.pinorum erucas:quas pityocampas uocant:ſalamandras: & contra morden tia uenenatas.Secundas partuſq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt:uenenum eſſe ſiquis ieinnis a balneis id bibat. Conſequens horum eſt fæx uini: ſui cuiuſq; generis.Ergo uini fæci tanta uis eſt:ut deſcendẽtes in cupas enecet.Experimẽ tum dimiſſa præbet lucerna q̃diu extinguatur deſcenſionis periculum denũtians:Illo ta miſcetur medicamentis.Cum iridis uero pari pondere eruptionibus pituitæ illinitur Et ſicca uel madida contra phalangias:& teſtium:mammarumq; inflammationes : uel inquacunq; parte corporis.Item cum hordeacea farina &thuris polline in uino deco cta crematur:& ſiccatur.Indeq; experimentum ẽ legitimæ coctæ:ut refrigerata linguã tactu uideatur ureae.Celerime exanimat͂ nõ incluſo condita.Crematio ei multũ uiriũ adiicit.Vtiliſſima ẽ ad compeſcendas lichenas:furfureſq; cũ fico decocta:Sic & lepris &

ulceribus manātibus īponit̄. Fūgoꝝ naturæ cōtraria ē: pota: sed magis cruda. Oculoꝝ medicamētis cocta & lota miscet̄. Medet̄ illita & testibus & genitalibus. In uino aūt aduersus strangurias bibitur. Cū expirauerit quoq; lauādis corporibus & uestibus utilis: tuncq; usum acaciæ habet. Fex aceti pro materia acrior sit necesse ē: multoq; magis exulceret. Resistit suppurationum incrementis: stomachum: interanea: uentrem illita adiuuat. Sistit earum partium rheumatismos: & mulierum menses. Panos discutit nondū exulceratos: & anginas. Sacros ignes cum cæra. Māmas lactis sui impatientes eadem extinguit. Vngues scabros aufert. E serpentibus contra cerastas ualidissima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morsus: & canis. Et hæc cremata ampliat uires Tunc addito lentiscino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in linteolo apposita: uuluas purgat. Sapæ fæce ambusta sanantur. Melius addita lanugine arundinis. Eadem quoq; fæce decocta potaq; tusses ueteres. Decoquitur in patinis cū sale & adipe: ad tumorem quoq; maxillaꝝ & ceruicum.

De oleis & foliis oleæ: & flore & cinere: & de oliua alpa & nigra: & de amurca. Ca. III.

o Learum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementissime astringunt: purgant: sistunt. Itaq; manducata imposita ulceribus medentur: & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eoꝝ cum melle iis quæ medici usserit. Gingiuaꝝ inflāmationibus: paronychiis sordidisq; ulceribus excrescentibus. Cum melle profluuium sanguinosis e neruosis partibus cohibet. Succus eoꝝ carbunculantibus excrescentibus circa oculos ulceribus: & pustulis: procidētiq; pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & ueteres lachrymationes sanat: & genaꝝ erosiones. Exprimit̄ autem succus tusis: affuso uino ex aqua cælesti. Siccatusq; in pastillos digerit̄. Sistit mēses i lana admotus uuluæ. Vtilis & saniem emanātibus. Ité condylomatis: ignibus sacris quæq; serpunt ulcera: epinyctidi. Eosdem & flos eaꝝ habet effectus. Vrunt̄ & cauliculi florescentes ut spodii uicem cinis præstet. Vinoq; infuso iterū uritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo uel foliis tusis cum melle. Oculos uero cum polēta. Succus fruticis recentis accensi distillans sanat lichenas: furfures: manātia ulcera. Nam lachrymā quæ ex arbore ipsa distillat æthiopicæ maxime oleæ: mirari satis nō est. Reperti sunt q dentium dolores illimendos censerent: cōtra uenenū esse prædicantes: atq; etiam in oleastro quærendam. E radice oleæ q̄ tenerrime cortex derasus: in melle crebro gustatu medet̄ sanguinē reiicientibus: & suppurata tussientibus. Ipsius oleæ cinis cū axungia tumores sanat: extrahitq; fistulis uitia: & ipsas sanat. Oliuæ albæ stomacho utiliores: uentri minus. Præclaꝝ habent anteq̄ condiant̄ usum: recentes per se cibi modo deuoratæ. Medent̄ enim harenosæ urinæ: item dentibus: aut attritis: aut cōuulsis. Nigra oliua stomacho inutilior: uentri facilior: capiti & oculis nō conuenit. Vtraq; ambustis prodest trita & illita. Sed nigra cōmanducantur: & protinus ex ore imposita pustulas gigni prohibet. Colymbades sordida ulcera purgāt. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca potueramus uideri satis dixisse Catonem secuti: sed reddenda quoque medicinæ ratio est. Gingiuis & oris ulceribus dentium stabilitati efficacissime subuenit. Item ignibus sacris infusa: & iis quæ serpunt peruionibus nigræ oliuæ amurca utilior: item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo uase ad crassitudinem mellis. Vsus eius cum aceto: aut uino uetere: aut mulso: ut quæque causa exigat in curatione oris dentium: aurium: ulcerum manantium: genitalium: rhagadium. Vulneribus in linteolis imponit̄: luxatis in lana. Ingens hic usus: utique inueterato medicamento. Tale enim fistulas sanat. Infunditur sedis genitalium: uuluæ exulcerationi. Illinitur uero podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si uero cum omphacio recoquatur ad mellis crassitudinem: casuros dentes extrahit. Item iumentorum scabiem cū decocto lupino & chameleōthe hærba mire sanat. Cruda amurca podagris foueri utilissimū.

De foliis oleastri:& oenanthino oleo :& coccino amygdalino & laurino :& myrtheo chamemyrsino :& cupressino:& citreo & caryno. Ca. IIII.

Leastri foliorum eadem natura. Spodiūq; e calculis uehementius inhibet rheu matismos. Sedat inflamationes oculoꝝ. Purgat ulcera:alienata explet :excrescē tia leniter erodit. Siccat:& ad cicatricem perducit:cætera & in oleis. In hoc aūt peculiare: qđ folia decoquuntur ex melle:dant̃q; cochlearibus contra sanguinis excrea tiones. Oleum tamē acrius atq; efficacius:& os quoq; colluitur illo. Ad dentium infir mitatem imponunt̃ folia:& paronychiis:& carbunculis & cōtra omnē collectionem cū uino. Iis uero quæ purganda sint:cum melle. Miscent̃ oculorum medicamentis:& co ctum foliorum:& succus oleastri. Vtiliter etiā auribus instillatur cum melle:uel si pus effluat. Flore oleastri condylomataillinuntur & epinyctides. Item cū farina hordeacea uenter. In rheumatismo cū oleo. Capitis doloribus. Cutē in capite ab ossibus recedentē cauliculi decocti & cum melle impositi cōprimunt. Ex oleastro inaturi in cibo sumpti sistunt aluum. Tosti autē & cum melle triti nomasrepurgant. Carbunculos rumpunt Olei naturā causasq; abunde diximus. Ad medicinā ex olei generibus hæc ptinent. Vti lissimū est omphacium:proxime uiride. Præterea q̃maxime recens:nisi cum uetustissi mum quæritur:tenue:odoratū:quoq; nō mordeat:e diuerso q̃ in cibos eligitur. Om phaciū prodest gingiuis. Si contineat̃ in ore:dolorē dētium custodit magis q̃ aliud. Su dores cohibet. Oenanthino idem est effectus qui rosaceo. Omni aūt oleo mollitur cor pus:uigorē & robur accipit. Stomacho contrariū. Auget ulcerum incrementa. Fauces exasperat. Et uenena omnia cohibet:hebetatq;. Præcipue psimyptii & gypsi i aqua mul sa. Aut ficorum siccarum decoctū potum cōtra neconium. Ex aqua cōtra cantharidas buprestin salamandras pityocampas. Per se lotum:redditūq; uomitionibus. Contra om nia supracta laudatissimū:& lassitudinum pfrictionumq; refectio est. Tormina calidū potum cyathi. vi. magisq; ruta simul decocta pellit. Itē uentris animalia. Soluit aluum heminæ mensura cum uino & calida aqua potu:aut ptisanæ succo. Vulnerariis empla stris utile. Faciē purgat. Eubus infusum per nares donec ructent:īflationē sedat. Vetus aūt magis excalfacit corpora:magisq; discutit sudoris. Duritias magis diffundit. Lethar gicis magis auxiliare & inclinato morbo. Oculorū claritati cōfert aliquid cum pari por tione mellis ac opii. Capitis doloribus remediū est. Itē ardoribus in febri cum aqua. Et si uetusti nō sit occasio:decoquitur:ut uetustatē representet. Oleum coccinū bibitur ad purgationes uentris cum pari caldæ mensura. Priuatim dicit̃ purgare præcordia. Pro dest & articulorū morbis:duritiis omnibus:uuluis: auribus:ambustis. Cū cinere uero muricū sedis in flammationibus:item psoræ. Colorem cutis commendat:capillumque e fertili natura euocat. Semen ex quo fit:nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipuæ. Ex oleo lumen obscurum propter nimiam pinguedinē. Folia igni sacro illinuntur ex aceto. Per se autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in uino inflamationibus cum polenta & croco. Per se autem triduo imposita faciem pur gant. Oleum amygdalinum purgat:mollit corpora:cutem erugat :nitorem commen dat:uaros cum melle tollit a facie. Prodest & auribus cum rosaceo & melle & mali puni ci germine decoctum. Vermiculosque i his necat :& grauitatem auditus discutit :sonos incertos. & tinnitus:obiter capitis dolores:& oculorum. Medetur furunculis : & a sole uestis cum cœra. Vlcera manantia & furfures cum uino expurgat:condylomata cum meliloto. Per se uero capiti illitum somnum allicit. Oleum laurinum utilius quo recē tius:quoque uiridus colore. Vis eius excalfactoria:& ideo paralyticis:spaticis:ischiadicis suggillatis:capitis doloribus inueteratis distinationibus auribus in calice punici calfa ctum illinitur:Similis & myrthei olei ratio:astringit:indurat:medetur gingiuis dentiū dolori:dysenteriæ:uuluæ exulceratæ:uesicis :ulceribus uetustis uel manantibus cum

squamma æris & cæra.Itẽ eruptionibus:ambũstionibus.Attritas sanat & furfures rha
gadas condylomata articulos luxatos:odorem graue corporis.Aduersat cãtharidi bu/
presti:aliisq; malis medicamentis: quæ exulcerando nocent. Chamemyrsinæ siue oxy/
myrsinæ eadem natura Cupressinũ oleum eosdẽ effectus habet quos myrteum:Item
citreum.E nuce uero iuglandium qd carymũ appellauimus:alopeciis utile ẽ & tardi
tati auriũ infusum :Item capitis doloribus illitum.Cæteꝝ iners & graue sapore corpo
ri.Enimuero si qd in nucleo putridi fuerit:totus modus depit.Ex gnidio grano factũ
uim habet quam coccinum.Ex lentisco factũ utilissimũ acopo ẽ Ideq; ꝓficeret æque
ut rosaceũ:ni durius paulo intelligeret.Vtunt eo & contra nimios sudores:papulasq;
sudoꝝ.Scabiem iumentoꝝ efficacissime sanat.Balaninum oleũ repurgat uaros:furun/
culos lentigines:gingiuas.Cypros qualis eẽt:& quẽadmodum ex ea fieret oleum:docui
mus.Natura eius excalfacit:emollit neruos.Folia stomacho illinunt:& uuluæ conci/
tatæ succus quoq; eoꝝ apponit.Folia recentia cõmanducata:ulceribus in capite ma/
nantibus.Itẽ oris medent collectionibus cõdylomatis.Decoctũ folioꝝ ambustis & luxa
tis ꝓdest.Ipsa ruffant capillũ tusa:adiecto strutei mali succo. Flos capitis dolores sedat
cum aceto illitus.Idẽ cõbustus in cruda olla nomas sanat:& putrescentia ulcera per se
uel cum melle:Odor floris olet:q somnum facit.Astrĩgit gleucinũ & refrigerat eadem
ratione qua & oenanthinũ.Balsaminũ lõge preciosissimũ omniũ ut in unguẽtis dixi/
mus:cõtra omnes serpẽtes efficax:Oculoꝝ claritati plurimũ cõfert:caliginẽ discutit
Itẽ dysponoeas collectiones omnes duritiasq; lenit. Sanguinẽ densari ꝓhibet: Vlcera
purgat:auribus:capitis doloribus:tremulis:spaticis ruptis pq̃ utile Aduersat aconito
ex lacte potũ.Febres cũ horrore uenientes perunctis leuiores facit.Vtendũ tamẽ modi
ce:quoniã adurit:augetq; u tia nõ seruato tẽperamento.Malobathri quoq; naturã &
genera exposuimus.Vrinã cit.Oculoꝝ epiphoris uino expressum utilissime imponit
Itẽ frõtibus dormire uolentibus:Efficatius si & nares illinant:aut si ex aqua bibantur
Oris halitus.& suauitatẽ cõmendat linguæ subditũ foliũ:sicut & uestiũ odorẽ interpo
situm Hyoscyaminũ molliẽdo utilius est:neruis inutile.Potũ quidẽ cerebri motus fa
cit.Therminũ e lupinis emollit ꝓximũ rosaceo effectũ habẽtes.Narcissinũ dictũ ẽ cum
suo flore.Rhaphaninũ pthiriases longa ualitudine tollit. Scabritiasq; cutis in facie
emendat.Sesaminũ auriũ dolores sanat:& ulceꝝ quæ serpunt:& quæ cacoethe uocant
alcera.Lilinũ qd & phyllinũ & syriũ uocauimus:renibus utilissimũ est: sudoribusq;
euocandis:uuluæ moliendæ:concoquendoq; intus Selgiticũ neruis utile esse diximꝰ
sicut herbaceum quoq;:qd eugubini circa flaminiã uiam uẽdunt.Eleomeli qd in sy/
ria ex ipsis oleis manare diximus sapore melleo nõ sine nausea aluum emollit:bilẽ præ
cipue detrahit duobus cyathis in hemina datis:q bibere torpescunt:excitantq; crebro
Pugnatores certaturi præsumunt ex eo cyatum unum.Piceno oleo usus est passim ad
quadrupedũ scabiẽ.Est ãt uitibus oleisq; ꝓxima nobilitas palmis:inebriant recentes ca
pitis dolorẽ afferunt:minus siccæ.Nec quãtum uidet utiles stomacho:tussim exaspe/
rant:corpus augent.Succum decoctaꝝ antiqui pro hydromelite dabant ægris ad ui/
res recrcandas:sitim sedandam:inquem usum præferebant thebaicas. Sanguinẽ quo
q; excreantibus utiles:in cibo maxime.Illinunt cariotæ stomacho:uesicæ:uentri: in/
testinis/Cum cotoneis & cæra & croco suggillata emendant. Nuclei palmaꝝ cremati
in fictili nouo cinere loto spodii uicem efficiunt:miscenturq; collyriis:& caliblephara
faciunt addito nardo.

De myrobalano palma:& de palma elata: Ca. V.

p Alma quæ fert myrobalanum probatissima in ægipto. Ossa non habet reli/
quarum modo in balanis. Aluum & menses cit in uino austreo: & uulnera
conglutiant.Palma elata siue state medicinæ confert gramina folia corticem
Folia imponunt præeordiis:stomacho:iocineri:ulceribus quæ serpunt cicatrici repu

gnantia. Psoras cortex eius tener cum resina & cæra sanat diebus.xx. Decoquitur & ad restium uitia. Capillum denigrat suffitu. Partus extrahit. Datur bibentibus renũ uitiis & uesicæ:& præcordiorum. Capiti & nerui inimicus. Vuluæ ac uentris fluctionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in uino ab . In uuluarum u uitis efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore:foliis: fructu: ramis:cortice: ligno:succo:radice:cinere. Ca. VI.

p Roximæ uarietates generum medicinarumq; quæ mala habẽt. Ex iis uerna acerba stomacho iutilia sunt. Aluũ uesicã circunagunt. Neruos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamẽ dumtaxat matura ꝓsunt sanguinẽ execrãtibus:ac dysentericis:cholericis:cæliacis. Non idẽ possunt decocta:quoniã amittunt constringentem illam uim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus:& tũ decoquuntur in aqua cælesti:ad eadem quæ suprascripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decocta ue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat: cocta in uino & illata cum cæra. Alopeciis capillũ reddunt. Quæ ex iis cruda in melle conduntur:aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adiiciunt:stomachoq; id utilius faciunt. Quæ uero in melle conduntur cocta:quidam ad stomachi uitia trita cum rosaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lyenibus: ortopnoicis:hydropicis prodest. Item mammis condylomatis:uaricibus. Flos & uiridis & succus inflamationibus oculorum:execrationibus sanguinis:mẽsibus mulierum. Fit & succus ex iis mitis cum uino dulci tusus. utilis & cæliacis & iocineri. Decocto quoq; eorũ fouentur:si procidant uuluæ & interanea. Fit & oleum ex iis:quod melinũ uocauimus quotiens non fuerint in humidis nata:Ideo utilissima quæ ex sicilia ueniunt. Minus utilia struthia quanuis cognata. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capit ita ut q facit dicat quæ capiat : & cuius causa. Sic adalligata strumis medet. Melimela & reliqua dulcia stomachum & uentrem soluunt:siticulosa:æstuosa:sed neruos nõ lædunt. Orbiculata sistunt aluum:& uomitiones & urinas ciunt. Siluestria mala similia sunt uernis accerbis:aluumq; sistunt. Sane in hũc usum immatura opus sunt. Citrea contra uenenum in uino bibuntur:uel ipsa uel semen. Faciunt oris suauitatem decocto eorum colluto autem succo expresso. Horum semen edendum præcipiunt in malitia prægnantibus. Ipsa uero contra infirmitatem stomachi:& non nisi ex aceto facillime manduntur. Punici mali nouem genera nũc iterare superuacuum. Ex iis dulcia quæ apyrina alio nomine appellauimus stomacho inutilia habentur. inflatiões pariũt: dentes gingiuasq; lædunt. Quæ uero sapore maxime uinosa diximus. parum nucleũ habentia:ultiora paulo intelliguntur. Aluum sistunt & stomachum duntaxat pauca citraq; satietatem. Sed hæc minime danda quãq̃ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec succo. Cauentur æque uomitionibus: ac bilem reiicentibus. Vuam in his ac ne mustum quidem:sed protinus uinum aperuit natura. Vtrunque uero asperiore cortice: Hic ace bus in magno uso. Vulgus coria maxime perficere illo nouit: ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem demostrant:mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dentes stabilire. Expetitur in grauidarum malatia:& quoniam gustatu moneat infantem. Diuiditur malum: cælestiq; aqua madescit ternis fere diebus Hæc b bitur frigida cæliacs : & sanguinem excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum:stomachice uocatur: utilissimum oris uitiis:narium: aurium: oculorum caligini:petrygiis genitalibus:& iis quæ nomas uocant:& quæ in ulceribus excrescũt Contra leporem marium hoc modo acinis detracto cortice tusis mellis attici selibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tonduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine : ad uirilitatis & sedis uitia : & omnia quæ lycio curantur.

aures purulentas: epiphoras, incipientes rubas maculas. In manibus rami punicorum serpentes fugant. Cortici punici ex uino cocti & impositi perniones sanantur. Contusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminam: tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua operculo indito in furno tostum & contritum potumq; in uino sistit aluum: discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis cytinus uocatur a græcis: mire obseruationis multorum experimento. Siquis unum ex iis solutus uinculo omni cinctus & calciatus: atq; etiam anuli decerpserit duobus digytis pollice & quarto sinistræ manus: atq; ita lustratis leui tactu oculis: mox in os additum deuorauerit ne dente contingat: affirmatur nullam oculorum imbecillitatem passurum eo anno. Idem cytini siccati tritiq; carnes excrescentes cohibent. Gingiuis & dentibus medentur. Vel si mobiles sint: decocto succo. Ipsa corpuscula trita ulceribus quæ serpunt putrescunt ue: illinuntur. Item oculorum inflammationi: intestinorumq;: & fere ad omnia quæ cortices maloꝝ. Aduersatur scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiáq; priscorum: qui omnia scrutati nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt: anteq̃ scilicet malum ipsum prodeat: erumpentes: quos blaustium uocari diximus Hos quoq; ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses fœminarum: sanant oris ulcera: tonsillas: uuam sanguinis excreationes: uentris & stomachi solutiones: genitalia ulcera quacunq; in parte manantia. Siccauere etiam ut sic quoque experirentur. Inueneruntq; tusorum farina dysentericos a morte reuocari. Aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti tusiq; stomachum iuuant. Cibo aut potione inspersi bibuntur ex aqua cælesti ad sistendum aluum. Radix decocta succum emittit: qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem discocta in aqua quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicum a similitudine appellatum. Eius radices rubro corticedenarii pondere ex uino potæ somnos faciunt. Semine poto aqua quæ subierit cutem siccat. Mali punici corticis fumo culices fugantur.

De pyris & eorum obseruationibus: & de ficorum obseruatione: & caprifico: & hermera: & aliorum generibus medicinæ. Ca. VII.

P Yrorum omnium cibis etiam ualentibus onerosus: ægris quoq; uini modo negatur. Decocta eadem mire salubria & grata præcipue crustumina. Quæcunq; uero cum melle decocta stomachum adiuuant. Fiunt cataplasmata e pyris ad discutienda corporum uitia: & decocto ad duritias utuntur. Ipsa aduersantur boletis atq; fungis: pelluntq; pondere & pugnante succo. Pyrum siluestre tardissime maturescit. Conciditur suspensumq; siccatur ad sistendam aluum: quod & decoctum eius potum præstat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eosdem usus. Pyrorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius proficit. Mala pyraq; portatu utiq; iumentis mire grauia sunt uel pauca. Remedio aiunt esse: si prius edenda dentur aliqua: aut ostendantur. Fici succus lacteus aceti naturam habet. Itaq; coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi: & in umbra siccatur ad aperienda ulcera: cienda menstrua appositus cum luteo oui: aut potus cum amylo. Podagris illinitur. Cum farina fœnogreci & aceto. Pilos quoq; detrahit: palpebrarũq; scabiem emendat. Item lichenas & psoras: aluum soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum uesparumq; & similium uenenis: priuatim scorpionum. Idem cum axũgia uerrucas tollit. Folia & quæ non maturuere fici: strumis illinuntur: omnibusq; quæ emollienda sunt discutiẽdaue Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanquam in fricãdo lichene & alopeciis & quæcunq; exulcerari opus sit: & aduersus canis morsus. Ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle ulceribus quæ cæria uocantur: illinũtur. Extrahũt infracta ossa cum papaueris foliis siluestris. Canum rabiosorũ morsus folio trito ex aceto restingunt. E nigra ficu candidi caliculi illinunt furunculis: murisaranei morsibꝰ

cum cæra.Cinis earum e foliis grangrenis:cõsumendisq; quæ excrescunt. Fici maturæ
urinam ciunt:aluum soluunt:sudorem mouent:papulasq;.Ob id autumno insalubres
quoniã sudantia huius cibi opera corpora refrigescunt.Nec stomacho utiles.Sed ad bre
ue tempus.Et uoci cõtrariæ intelligunt.Nouissimæ salubriores q̃ primæ. Medicatæ ue
ro nonnunquã iuuenũ uires augent.Senibus meliorem ualitudinem faciunt:minusq;
rugarũ.Sitim sedant.Calorem refrigerant.Ob id nõ negandæ ĩ febribus cõstrictis:quas
stegenas uocant.Siccæ fici stomachum lædunt.Gutturi & faucibus magnifice utiles.
Natura iis excalfaciendi.Sitim afferunt. Aluum molliunt. Rheumatismis eius & sto-
macho contrariæ.Vesicæ semper utiles:& anthelatoribus:ac suspiriosis.Itẽ iocinerum
renum:lyenũ uitiis.Corpus & uires adiuuant:ob id ante athletæ hoc cibo pascebat. Py
thagoras exercitator primũ ad carnes eos transtulit.Recoligentibus se a longa ualitudi
ne utilissimæ:Item comitialibus & hydropicis. Omnibusq; quæ maturanda aut discuti
enda sunt:imponunt.Efficacius calce aut nitro admixto.At coctæ cũ hysopo perectus
purgant:pituitam:tussim ueterẽ.Cũ uino aũt ad sedem & tumorem maxillarũ & furũ
culos:panos:parotidas decoctæ illinuntur.Vtile & decocto earũ fouere fœminas. Deco-
ctæ quoq; eædem cũ fenogreco utiles sunt pleureticis:& peripneumonicis.Cum ruta co
ctæ & omnibus prosunt tibiarum ulceribus.Cum æris flore & spaticis & pterygiis. Cũ
punico malo ambustis:pnionibus.Cum cæra hydropicis:coctæ in uino & cũ absinthio
& farina hordeacea nitro addito.Aluũ sistunt manducatæ.Scorpionum ictibus cum sa
le tritæ illinuntur.Carbunculos extrahunt in uino coctæ impositæ.Carcinomati si si
ne ulcere est:q̃ pinguissimã ficũ imponi:pene singulare remedium est.item phagedene.
Cinis nõ ex alia arborem aciem purgat acrior:non conglutinat:replet:astringit. Bibit
& ad discutiendum sanguinẽ cõcretum:Item percussis præcipitatis. Conuulsis ruptis
cineris cyathis singulis aquæ & olei datur tetanicis & spaticis. Item potus uel infusus
cæliacis:dysentericis.Et si quis eo cum oleo perungatur:excalfacit. Item cũ cæra & rosa
ceo subactus ambustis cicatricẽ tenuissimam obducit.Lusciosos ex oleo illitus emendat
dentiumq; uitia crebro fricatu.Produnt etiam si quis ĩclinata arbore supino ore aliquẽ
nodum eius morsu abstulerit nullo uidente:atq; in aluta illigatum licio e collo suspen-
derit:strumas & parotidas discutit.Cortex tritus cum oleo uentris ulcera sanat. Crudæ
grossi uerrucas thymo nitro farina additis tollunt.Spondiiq; uicem exhibet fruticum a
radice exeuntium cinis.Bistostus adiecto psimythio digeritur in pastillos ad ulcera ocu
lorũ & scabritiam.Caprificus etiamnum multo efficatior fico.Lactis minus habet. Sur-
culos quoq; eius lac coagulatur in caseo.Exceptum id coactumq; in duritiam suauitẽ
carnibus affert.Fricatur diluto ex aceto.Miscetur exulceratoriis medicamentis.Aluum
soluit:uuluam cum amylo aperit.Pota menses cit cum luteo oui. Podagris cum farina
fœnogreci illinitur.Lepras:psoras:lichenas:lentigines expurgat. Item uenenatorũ ictq
& canis morsus.Dentium quoq; dolori hic succus appositus in lana prodest:aut in ca-
uis eorum additus.Cauliculi & folia admixto eruo contra marinorum uenena prosũt
Adiiciunt & uinum.Bibulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquũt.
Grossi illitæ strumas:& omnium collectionem emolliunt & discutiunt:aliquatenus &
folia.Quæ mollissima sunt ex iis cum aceto ulcera manantia & epinyctidas & furfures
sanant.Cum melle item & foliis cæra sanant & canis morsus. Recentes cum uino pha-
degenas.Cum papaueris foliis ossa extrahunt.Grossi caprifici inflammationes discuti-
unt suffitu.Resistunt & sanguini taurino poto:& psimythio & lacti coagulato potæ.
Item aqua decoctæ atque illitæ parotidas sanant. Cauliculi aut grossi eius q̃minutissi-
mæ ad scorpionum ictus e uino bibuntur. Lac quoque infilatur plagæ:& folia impo-
nuntur.Item aduersus mure maraneum.Cauliculorum cinis uuam faucium sedat.Ar
boris ipsius cinis ex melle:rhagardia.Radix deferuefacta in uino dentiũ dolores.Hyber-
na caprificus in aceto cocta & trita impetigines tollit.Illinunt rameta rami sine cortic-

q̃ minutiſſimi ad ſcobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius miraculum addic̃. Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat dentibus medul lam ipſam adaligatam ante ſolis ortum prohibere ſtrumas. Caprificus tauros q̃libet fero ces collo eorum circundata in tantum rabidam naturam compeſcit: ut ĩmobiles p̃ſtet. Herba quoq; quam græci erin uocant: reddenda in loco propter gentilitatem. Palmo al ta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine: flos candidus: ſemen nigrum: paruũ: tri tum cum melle attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo & dulci. Herba perq̃ utilis aurium dolori nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt uenenis. Pruni folia deco cta tonſillis: gingiuis: uuæ proſunt in uino decocta: & ſubinde ore colluto. Ipſa pruna aluum molliunt: ſtomacho non utiliſſima: ſed breui momẽto. Vtiliora perſica ſuccuſq; eorum etiam in uino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſquam minus odoris. Succi plus: qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita he morrhoiam ſiſtunt. Nuclei perſicorum cum aceto & oleo capitis dol ribus illinuntur. Silueſtrium quidem prunorum baccæ: uel e radice cortex in uino auſtero ſi decoquã tur ita ut triens ex hemina ſuperſit: aluum & tormina ſiſtunt. Satis ẽ ſingulis cyathos decocti ſumi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem græci lichen appellãt: rhagadis & condylomatis mire utilis. Mora ĩ ægypto & cypro ſui generis (ut diximus) largo ſucco abundant. Summo cortice deſquammato altiore plaga ſicca mirabili natu ra. Succus aduerſatur uenenis ſerpentium. Prodeſt dyſentericis. Diſcutit panos omneſ q; collectiones. Vulnera conglutinat: capitis dolores ſedat: item aurium. Splenicis bibi tur. Illinitur & contra perfrictiones. Celerrime terredinem ſentit. Nec apud nos ſucco uſus minor. Aduerſatur aconito & araneis in uino potum: Aluum ſoluit. Pituitaſq; ac tineas & ſimilia uentris animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tin gunt capillum cum fici nigræ & uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia: refrigerant: ſitim faciunt. Si non ſuperueniat alius cibus: intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluũ ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis quæ in natura eius dixi mus. Fit ex pomo panchreſtos ſtomachice: eadem arteriace appellata hoc modo. Sextarii tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Poſt additur ompha cii aridi pondo duodecim: aut myrrhæ undecim: croci. undecim. Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur decocto. Neque eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius re medium. Fit & alio modo. Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupradixi mus. Mira ſunt præterea: quæ produntur. Mora germinatione prius q̃ in folia exeant: ſiniſtra decerpi iubentur futura poma: rhicinos græci uocant. Hi terram ſi non attige re: ſanguinem ſiſtunt adalligati: ſiue ex uulnere fluat: ſiue ore: ſiue naribus: ſiue hemor rhoidis. Ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem præſtare & ramus dicitur luna plena defract9 incipiens fructum habere. Si terram non attigerit priuatim mulieribus alligatis lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocunque tempore ab ipſis decerptum ita ut terram non attingat: adalligatumque exiſtimant præſtare. Folia mori trita aut arida de cocta ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemque potu proficitur. Scorpionibus ad uerſatur e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca potus. Reddenda eſt antiquorum compoſitio: Succum expreſſum pomi maturi immaturiq; mixtum coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui myrrha adiecta & cupreſſo præduratum uas ſole torebant: permiſcentes ſpata ter die. Hæc erat ſtomachice: quæ e uulnere ad cicatricem perducebat. Alia ratio ſuccum ſiccato exprimebant pomo multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina uero contra nomas & pectoris pituitas: & ubicunq; opus eſſet aſtringi uiſcera. Dentes quoque colluebant eo. Tertium genus ſucci foliis & radice de coctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. Radix per meſſes inciſa ſuccum aptiſſimum dentium dolori collectionibuſq; & ſuppurationibus habet. Aluũ

purgat. Folia mori in urina madefacta pilum coriis detrahunt. Cerasia aluum molliũt stomacho inutilia. Eadem siccata aluum sistunt. Vrinam ciunt. Inuenio apud auctores si quis matutino roscida deuoret cum suis nucleis: in tantum leuari aluum: ut pedes morbo liberentur. Mespila exceptis setaniis: quæ malo propriorum uim habent: reliqua astringunt stomachũ sistuntq; aluum. Itẽ sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ prosunt.

De pineis & amygdalis: & nuce auellana: & de nuce iuglande: & pistaciis: & castaneis: & siliquis: & cornu: & unedine & lauro. Ca. VIII.

Nuces pineæ quæ resinam habent contusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ ad dimidium decoctæ sanguinis excreationis medentur: ita ut cyathi bini bibant ex eo. Cortex e pino in uino decoctus cõtra tormina datur. Nuclei nucis pineæ sitim sedant: & acrimoniam stomachi rosionesq; & cõtrarios humores consistentes ibi: & infirmitatem uirilium roborant: renibus & uesicæ utiles. Fauces uident exasperare & tussim. Bilem pellunt poti ex aqua: aut uino: aut passo: aut balanorum decocto. Miscetur iis contra uehementiores stomachi rosiones cucumeris semen & succus portulacæ. Item ad uesicæ ulcera & renes: quoniam & urinã cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit: coloremq; hylariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menses ciunt. Capitis dolori illinuntur: maximeq; in febri: si ab ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario: & sanguinem sistunt Cum amylo & menta lethargicis comitialibusq; prosunt. Capite peruncto epinyctidas sanant. E uino uetere ulcera putrescentia. Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eligmate cum resina terebinthina. Calculosis & difficili urinæ in passo: & ad purgandam cutem in aqua mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eligmatæ: iocineri: tussi & colo cum elelisphaco modice addito. In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoque quinis fere præsumptis ebrietatis non sentiri potores. Vulpesque si ederint eas nec contingat e uicino aquam lambere: mori. Minus ualent in remediis dulces: & eæ tamẽ purgant: & urinam ciunt. Recentes stomachum implent: Nucibus græcis cũ absinthii semine ex aceto sumptis morbus regius sanari dicit. Item illitis per se uitia sedis. Et priuatim condylomata. Item tussi & sanguinis reiectioni prodest. Nuces iuglandes græci a capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorumq; uires in cerebrũ penetrant: Hocq; minore momento: sed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores. Siccæ uinosiores: & stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferentes. Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis. Aptæ tenasmo solo: trahunt enim pituitam. Eædem præsumptæ uenena hebetant. Item anginam cum ruta & oleo. Item aduersant cepis: lenuntq; earũ saporẽ. Auriũ inflamationi imponunt cũ mellis exiguo Itẽ ruta mãmis & luxatis. Cũ cepa aũt & sale & melle canis hominisq; morsui: Putamĩe nucis iuglãdis dens cauus inurit. Putamẽ cõbustũ tritũq; ĩ oleo aut uino ĩfantiũ puncto nutrit capillũ: & ad alopecias eo sic utuntur. Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit. Et quæ peruetere sunt nuces grangrenis & carbunculis medentur: Item suggillatis. Cortex iuglandium lichenum uitio & dysentericis prodest. Folia trita cum aceto aurium dolori. In sanctariis Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti e duabus nucibus siccis: Item ficis totidem: & rutæ foliis uiginti simul tritis: addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat: nullum uenenum nociturum illo die. Contra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine commanducati illitique præsenti remedio esse dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt: & inflammationẽ stomachi & pinguedini corporis conferunt plusquam sit uerisimile. Tostæ & distillationi medentur. Tussi quoque ueteri tritæ & in aqua mulsa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e passo

bibunt. Pistacia eosdem usus & effectus habent: quos pinei nuclei: præterquã ad serpen tium ictus: siue edantur: siue bibantur. Castaneæ uehementer sistunt stomachi & uen tris fluctiones. Aluum ciunt. Sanguinem excreantibus prosunt. Carnes alunt. Siliquæ recentes stomacho inutiles. Aluum soluunt. Eædem siccatæ sistunt: stomachoque uti liores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore stomachi ternis in aqua sextariis deco quunt. Quidam ad dimidium: eumque succum bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris lamina ferrea cadente exceptus: non contingente ligno illitaque inde ferrugo incipien tes lichenas sanat. Arbutus siue unedo fructum fert difficilem concoctioni: & stoma cho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet: & foliis: & cortice: & baccis. Itaq; decoctũ ex iis maxime e foliis prodesse uuluis & uesicis conuenit. Illita uero uesparũ cra bronumque & apium. Item serpentium uenenis resistunt: maxime sepis dipsadis & ui peræ. Prosunt & mensibus fœminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tene ra sunt trita inflactiones oculorum cum ruta: testium cum rosaceo: capitis dolores: aut cum irino. Quin manducata atque deuorata per triduum terna: liberant a tussi. Ea dem prosunt suspiriis trita cum melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipsa radix cal culos rumpit: iocineri prodest: tribus obolis in uino odorato pota. Folia pota uomitiões mouent. Baccæ menses trahunt appositæ tritæ uel potæ. Tussim ueterem & ortopnoeã sanant binæ detracto cortice in uino potæ. Si & febris sit: ex aqua: aut eligmate ex aqua mulsa: aut ex passo decoctæ. Prosunt & phthisicis eodem modo & omnibus thoracis rheumatismis. Nam & excoquunt pituitam: & extrahunt. Aduersus scorpiones quater næ ex uino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines. Et ulcera manantia: & ul cera oris: & furfures. Cutis pruriginem succus baccarum emendat & phthiriasin. Auri um dolori & grauitati instillatur cum uino uetere & rosaceo. Perunctos eo fugiunt ue nenata omnia. Prodest & contra uenenatorum ictus potus. Maxime autem eius laurus quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino serpentibus & scorpionibus & araneis resi stunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lyeni & ocineri: Grangrenis cum melle: & in fatiga tione etiam aut perfrictione succo eo perungi nitro adiecto prodest. Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radice acetabuli mensura pota in aqua. Efficacius re centem q̃ aridam. Quidam aduersus scorpionum ictus decem baccas dari iubent potui Item & in remedio uuæ iacentis quadrantem pondo baccarum foliorum ue decoqui in aqua sextariis tribus ad tertias: eamque calidam gargarizare: & in capitis dolore impa ri numero baccas cum oleo conterere & calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; subinde pestilentiæ contagia prohibent: tanto magis si & urantur. Oleum ex delphica ad cærata acopunque ad perfrictiones discutiendas: neruos laxandos: lateris dolores: fe bresque frigidas utile est. Item ad aurium dolorem: in mali punici cortici tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibent gargarizatione: pota alui dolores: intestinorumque. Tenerrima ex iis trita in uino papulas pruritusque illita noctibus proxime ualent. Inter cætera lauri genera. Laurus alexandrina siue idæa partus celeres facit radice pota trium denariorum pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit: mensesque eodem modo pota: Daphnoides siue iis nominibus quæ diximꝰ siluestris laurus prodest: aluum soluit: recenti folio uel arido drachmis tribus cum sale & hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & uomitus: stomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæ ue purgationis causa sumuntur.

De myrto satiua & mirtidano.& de myrto siluestri. Ca. IX.

m Yrtus satiua candida minus utilis est medicinæ q̃ nigra. Semen eius medetur sanguinem excreantibus.Item contra fungos in uino potum.Odorem oris cõ mendat uel pridei commanducatum. Item apud Menandrũ synaristusin hoc edunt.Datur & dysentericis denarii pondere in uino.Vlcera difficilia in extremitatib9 corporis sanat cum uino subferuefactum.Imponitur lippitudini cum polenta . Et car- diacis in mamma sinistra.Et contra scorpionis ictus in mero:& ad uesicæ uitia.Capitis dolores & ægylopas:ante quam suppurent:Item tumoribus . Exemptisque nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ.Succus seminis aluum sistit . Vrinas cit . Ad eruptiones pustularum pituitæque cum cærato illinitur:& contra phalangias.Cappil lum denigrat.Lenius succo oleum est ex eadem myrto & uinum : quo nunquam ine- briantur.Inueteratumque sistit aluum & stomachum:tormina sanat:fastidium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet inspersa:uel in-febri. Vtilis & cæliacis : & p̧ cidentiæ uuluarũ :sedis uitiis : ulceribus manantibus igni sacro fotu capillis fluenti- bus:furfuribus.Item aliis eruptionibus:ambustis . Additur quoque in medicamento: quod alephas uocant:eadem de causa qua oleum ex iis efficacissimum ad ea quæ in hu more sunt:tanquam in ore & uulua.Folia ipsa fungit aduersantur erita ex uino : cum cæra uero articularibus & collectionibus.Eadem in uino decocta dysentericis & hydro picis potui dantur.Siccantur in farina quæ inspergitur ulceribus:aut hemorrhoiæ. Purgant & lentigines pterygia & paronychia:& epinyctida : condylomata :testes:terra ulcera:Item ambusta cum cærato.Ad aures purulentas & foliis crematis utunt̃ & suc- co decocto.Comburuntur & in antidota . Item cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno:dein triti ex uino:& ambustis foliorum cinis medetur.Inguen ne intumescat ex ulcere:satis est surculum tantum myrti habere secum nec ferro nec terra contactum.Myrtidanum diximus quomodo fieret.Vuluæ prodest appositum fo tu:& illitu.Multo efficacius & cortice & folio & semine.Exprimit̃ & foliis succus mol- lissimis in pila tusis adfuso paulatim uino austero:Alias aqua cælesti: atque etiam exp̃s so utunt̃ ad oris sedisque ulcera uuluæ:& uentris . Capillo rum nigritiam malarum p̧ fusiones.purgationes lentiginum:& ubi constringendum aliquid est.Myrtus siluestris siue oxymirsine:siue camemyrsine baccis rubentibus & breuitate a satiua distat.Radix eius in honore est:decocta uino ad renum dolores pota . Et difficili urinæ :præcipueq; crassæ & grauiter olenti.Morbo regio & uuluarum purgationi trita cum uino. Cauli- culi quoque incipientes asparagorum modo in cibo sumpti:& in cinere cocti . Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. Item in aceto & rosaceo tritum ca pitis dolores sedat:& potum morbum regium.Castor oxymirsinem myrti foliis acutis: ex aqua fiunt ruri scopæ:ruscum uocauit:ad eosdem usus. Et hactenus habent se me- dicinæ urbanarum arborum. Transeamus ad siluestres.

PROHEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus Ca. I.

E SILVAE Quidem horridiorumq; naturæ facies medicinis carent: sacra illa parente rerum omnium nusq̃ non remedia disponente homini ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; concordiæ miraculis occursantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio discidentꝫ ut altera in alterius scrobe depactæ moriantur. Quercus uero & iuxta nucem iuglandem. Pernicialia & brassicæ cum uite odia. Ipsumq; olus quo uitis fugatur aduersum cyclamino & origano arescit. Quin & annosas iam & quæ sternantur arbores: difficilius cædi: ac celerius inarescere tradunt: si prius manu q̃ ferro attingantur. Pomorum onera a iumentis statim sentiri ac nisi prius ostendantur iis: quis pauca portent: sudare illico. Ferulæ asinis gratissime sũt in pabulo: cæteris uero iumentis præsentaneo ueneno. Qua de causa id animal Libero patri assignatur: cui & ferula. Surdis etiam rerum sua cuique sunt uenena: ac minimis quoq;. Phyllyra coci & poline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidium sal temperat. Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi possint. Qua de causa & in saccos uiuarios addit polenta. Similis uis rhodiæ cretæ & argillæ nostrati concordia ualentium. Pix oleo extrahitur: quando utrunq; pinguis naturæ est. Oleum solum calci miscetur quando utrũq; aquas odit. Gũmi aceto facilius eluitur. Atramentum aqua. Innumera præterea alia: quæ suis locis dicentur assidue Hinc nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine impendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum & ingenioꝶ capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis promittitur uita. Statim compositiones & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atq; india in medio æstimantur. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cum remedia uera quottidie pauperrimus quisq; cœnet: Nam si ex horto aut petatur hærba: uel frutex quærat̃ nulla artium uilior fiet. Ita ẽ ꝓfecto: magnitudo populi romani pdidit ritus: uincẽdoq; uicti sumus. Paremus externis. Et una artiũ impatoribus quoq; iperat. Veꝶ de his alias plura. Lotõ hærbã: iteq; ægyptiã eodẽ noĩe: alias & syrticã arborẽ diximus suis locis.

Lothos. Ca. II.

h Aec lothos quæ faba græca appellatur a nostris aluum baccis sistit. Ramenta ligni decocta in uino prosunt dysentericis: menstruis: uertigini comitialibus. cohibent & capillũ. Mirum his ramentis nihil esse amarius: fructuq; dulcius Fit & e scobe eius medicamentum: ex aqua myrti decocta subacta & diuisa in pastillos: dysentericis utilissimũ pondere uictoriati cũ aquæ cyathis tribus.

Glans. Ca. III.

g Lans intrita duricias quas cacoethe uocant cum salsa axungia sanat: uehemẽtioresq; lichenas. In omnibus cortex ipse: corticiq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat iliacos. Dysentericis etiam illinitur: uel ipsa glans. Eademque resistit serpentium ictibus. rheumatismis: supputationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino serpentis plagæ. Datur & ex uino dysentericis. Eadem & ilici uis.

De coco ilicis & galla & uisco pilulis glande: de certi radice & subere. Ca. IIII.

Ocum ilicis uulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua. Et oculis suffosis sanguine instillatur. Est aũt genus ex eo in attica fere & asia nascens: celerrime in uormiculum se mutans: quod ideo scolentylon uocant: improbamq;. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidaꝫ perforatam. Item albam: nigram: maiorem: minorem. Vis omnium similis. Optima comagena. Excresentia in corpore tollit: Prosunt gingiuis uuæ: Oris exulcerationi. Crematæ & in uino extinctæ cœliacis. Dysentericis illinuntur. Paronychis ex melle: & unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manantibus condylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uocantur. In uino aũt decoctæ auribus instilantur: oculis illinuntur. Aduersꝰ eruptiones & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat. Itẽ intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumũt. Eædem crematæ & aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluasq; procidentes. Potu omnes capillos denigrant. Viscum e robore præcipum diximus haberi: & quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusuũ decoquũt: donec nihil innatet. Quidam commanducãtes acinos expuunt cortices. Optimum est: quod sine cortice est: quodq; leuissimum: extra fuluũ: intus porraceũ: quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humores siccat. Strumas cum resina & cæra panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt pari pondere singulorum: eoq; modo & ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expellit: si septenis diebus soluantur: nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putant prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram non tigerit comitialibus mederi: Conceptum fœminarum adiuuare: si omnino secum habeant. Vlcera commanducatu impositu q; efficacissime sanari. Roboris pilulæ ex adipe ursino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex & glans siccat collectiones suppurationesq;: fluitiones sistit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctum eius fotu. Cui & insidere expedit siccandis astringendis ue partibus. Radix cerri aduersatur scorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida & potus sanguinem fluentem ex utralibet parte sistit. Eiusdẽ cinis ex uino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupresso: & cædro magna: & de cædride: galbano. Ca. V

Agi folia manducantur in gingiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glandis faginеæ cinis illinitur. Item cum melle alopeciis. Cupressi folia trita serpentium ictibus imponuntur: & capiti cum polenta si a sole doleat. Item ramici. Qua de causa & bibuntur. Testium quoq; tumori cum cærato illinũtur. Capillum denigrãt ex aceto: Eadem trita cum duabus partibus panis mollis & e uino amineo subacta pedũ ac neruorum dolores sanant. Pilulæ aduersus serpentium ictus bibuntur. Aut si eiiciatur sanguis collectionibus illinuntur. Ramici quoq; teneræ tusæ cũ axungia & lomento prosunt. bibuntur ex eadem causa. Parotidi & strumæ cum farina imponuntur. Exprimitur succus tusis cum semine: qui mixto oleo caliginem oculorum aũfert. Item uictoriati pondere in uino potus illitusq; cum fico sicca pingui exemptis granis uitia testium sanat. Tumores discutit: & cum fermento strumas. Radix cum foliis trita potaque uesicæ & stranguriæ medetur: & contra phalangias. Rameta pota menses ciunt. Scorpionum ictibus aduersantur. Cædrus magna quam cædrelaten uocant dat picem quæ cædria uocatur dentium doloribus utilissimam. Frangit enim eos: & extrahit: dolores sedat. Cædri succus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina usus: ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora conseruat. Viuentia corrumpit mira differentia: cum uitam auferat spirantibus: defunctisq; pro uita sit. Vestes quoq; corrumpit: & & animalia necat. Ob id nõ censeam in anginis hoc remedio utendũ: neq; in cruditatibus: qđ suasere aliqui. Gustu dẽtes quoq; colluere ex aceto ĩ dolore timuerim uel grauitati aut uermibus auriũ instillare. Portentum ẽ qđ tradũt: abortiuũ fieri ĩ uenere ante perfusa uirilitate. Phthiriases perungere eo nõ dubitauerim: iteq; prurigines. Suadẽt &

contra uenenum leporis marini bibere in passo. Facilius in elephãtia: si illinantur & ulcera sordida & excrescentia in iis. Auctores quidam & oculorum albugines caliginesq; inunxere eo. & contra pulmonis ulcera cyathum eius sorbere iusserunt. Item aduersus tineas. Fit & ex ea oleum: quod pisselecn uocant: uehementiores ad omnia eadem usus Cædri scobe serpentes fugari certum est. Item baccis tritis cum oleo si qui perungant. Cædrides hoc est frutices cædri tussim sanant: urinam ciunt: aluum sistunt: utiles ruptis conuulsis: spasticis: stranguriæ: uuluis admoti. Contra lepores marinos eadem quæ collectionibus supra inflãmationibusq;. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur: sed quale docuimus. Per se bibitur ad tussim ueterem: suspiria rupta cõuulsa. Imponitur ischiadicis: lateris doloribus: panis: furunculis: corpori ab ossibus accedenti. Strumis: articulorum nodis: dentium quo doloribus. Illinitur & cum melle capitis ulceribus. Purulentis infunditur auribus cum rosaceo aut nardo. Odore comitialibus subuenit: & uuluæ in strangulatu: & stomachi defectu. Abortus non exeũtes trahit apposito uel suffitu. Item ramis hellebori circunlitum atq; subiectum. Serpentes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & a scorpione percussis. Bibitur & in dif[?]ficili partu fauæ magnitudine in uini cyatho: uuluasq; conuersas corr[?]git. In myrrha autem & in uino mortuos partus extrahit. Aduersatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & spondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ existimatur.

De hãmoniaco & styrace: & spondylio: & sphano: & terebintho: & chamepite: & pityusa: & resini[?]s: & picea: & lentisco. Ca. VI.

Imilis hãmoniaci natura atq; lachrymæ ꝓbandæ ut diximus mollit: calefacit: discutit: dissoluit. Claritati uisus i collyriis cõuenit. Pruritum: cicatrices: albugines oculoꝝ tollit. Dentiũ dolores sedat: efficacius accensum. Prodest dispnoicis: pleureticis: pulmonibus uesicis: urinæ cruentæ: lyeni ischiaticis potũ. Sic & aluum soluit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis aut cæræ & rosaceo coctũ. Maturat panos: extrahit clauos cum melle. Sic & duricias emollit. Lyeni cũ aceto & cæra cypria uel rosaceo efficacissime imponit. Lassitudines perungi cum aceto & oleo exiguoq; nitro utile. Et styracis natura in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus: maxime pinguis: purus albicantibus fragmentis. Medetur tussi: faucibus: pectoris: uitiis: uuluæ præclusæ duricia ue laboranti. Cit menses potu: appposituq; aluũ mollit. Inuenio potu modico tristitiã animi resolui: largiore contrahi. Sonitus aurium emẽdat infusu: strumis illitu neruorũq; nodos. Aduersatur uenenis: quæ frigore nocẽt: iõ & cicutæ. Spondylion una demonstratũ. Infunditur capitibus phreneticorũ: & lethargicoꝝ. Item capitis doloribus longis. Cũ uetere oleo bibitur & in iocineꝝ uitiis: morbo regio: comitialibus: orthopnoicis: uuluaꝝ strangulatione: quibus & suffitu ꝓdest. Aluũ mollit. Illinitur ulceribus serpentibus cũ ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infũditur. Sed succus cũ exprimitur: integendus est: quoniã mire appetitur a muscis & similibus. Radix derasa & in fistulas contecta callum earum derodit. Auribus quoq; instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium: ut in iocineris uitio & uuluarũ Capillos crispos facit peruncto capite. Spagnos siue sphacos siue bryon: & in gallia: ut indicauimus nascitur uuluis insidentium utilis. Item genibus & fœminum tumoribus mixtus nasturtio & aqua salsa tritus. Cum uino aut resina succus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino: & contra difficultatem urinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentium dolori ꝓsunt Cinis corticum intertrigini & ambustis. Potus aluũ sistit. Vrinã mouet. Suffitu uuluas

corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia sunt drachme pondere in aqua mulsa po
ta. Siluas eas dumtaxat quæ picis resinæq; gratia raduntur utilissimas esse phthisicis:
aut qui longa ægritudine non recoligunt uires satis constat. Et illum cæli aera plus ita
q̃ nauigationem ægyptiam proficere plus q̃ lactis hærbidos per mõtium æstiua potus
Chamepitis latine a iuga appellatur: diciturq; propter abortus ab aliis rhus terræ. Cubi
talibus ramis: flore pinus & odore. Altera breuior & incuruæ similis Tertia eodem odo
re: & ideo nomine quoq; paruula collicula crassitudine digytali: foliis scabris: exilibus:
albis: in petris nascens. Omnes hærbæ: sed propter cognationem nominis nõ differẽdæ
Prosunt aduersus scorpionũ ictus. Item iocineri illitæ cũ palmis aut cotõeis. Renibus
& uesicæ decoctũ earum cũ farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ diffilculta-
tibus ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima cõtra serpentes ualet cũ melle. Sic & appo
sita uuluas purgat. Sanguinẽ dẽsatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea. Peculi
ariter renibus utilis est. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ cũ ficu aluum trahentes. Lum
borũ quoq; dolorem uictoriati pondere in uino finit: & tussim recentem. Mortuos par
tus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur. Cũ honore & pityusa simili de causa
dicetur: quã quidam in titymali genere numerant. Frutex est similis piceæ flore paruo
purpureo. Bilem & pituitã per aluum detrahit. Radix decocti hemina aut seminis lin-
gua in balanis. Folia in aceto decocta furfures cutis emendant. Mãmas quoq; mixto ru
tæ decocto & tormina: & serpentiũ ictus: & in totũ collectiones incipientes. Resinã e su
pradictis arboribus gigni docuimus: & genera eius & nationes in ratione uini ac postea
in arboribus. Cuius summæ species duæ sicca & liquida. Sicca quæ e pinu & picea fit.
Liquida e terebintho: laricæ: lentisco: cupresso. Nam & eæ ferunt in asia & syria. Fallũ-
tur qui eandem putant esse e picea atq; larice. Picea enim pinguem. & succosam fundit
Larix gracilem ac mellei liquoris uirus redolentem. Medici liquida raro utuntur & in
ouo fere. Larice propter tussim ulceraq; uiscerum. Nec pinea magnopere in usu. Cæte
ris nõ nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstrauimus. In arborum differẽtia pla
cet terebinthina odoratissima atq; leuissima nationum cypria: & syriaca utraq; mellis at
tici colore. Sed cypria carnosior: siccciorq;. In sicco genere quærunt ut sit candida: pura:
perlucida. In omni autem ut montana potius q̃ campestris. Item aquilonia q̃ ab alio uẽ
to. Resoluitur resina ad uulnerum usus & malagmata oleo in potiones amygdalis ama
ris. Nature in medendo contrahere uulnera: purgare: discutere collectiones: item pecto
ris uitia. Terebinthina illinitur & eadem callida membrorum doloribus spasticisq; illini
tur in sole: totisq; corporibus. Mangonum maxime cura ad gracilitatem emendandam
spatiis ita laxantium cutem per singula membra: capacioraq; ciborum faciẽda corpora
Proximum locum optinet e lentisco. Inest ei uis. astringendi. Mouet & ante cæteras uri
nam. Reliquæ uentrem emolliunt. Cruda concoquunt. Tusim ueterem sedant. Vuluæ
onere extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos & similia cum seuo
taurino & melle sanãt. Palpebras lẽtiscina cõmodissime replicat. Factis quoq; utilissima
& auribus purulẽtis: itẽ in pruritu genitaliũ. Pinea capitis uulneribus optime medet.

De pice spissa & liqda: & palipissa: & pissasphalcos: & zopissa: & tæda: & lẽtisco. Ca. VII

P Ix quoq; unde & quibus conficeretur modis indicauimus. Et eius duo gene-
ra. Spissum liquidumq;. Spissarum utilissima medicinæ est brutia: quoniã pin
guissima & resinosissima utraq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̃ cæteræ
Id enim quod in hoc adiiciunt ex mascula arbore meliorẽ esse: nõ arbitor posse intelligi
Picis natura ex calfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsus cum polẽta. Item
anguinæ cum melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis aurium infunditur
cũ rosaceo. Illinit cum cæra. Sanat lichenas. Aluũ soluit: Excreationes pectoris adiuuat
eligmate aut illita. Tõsillis cũ melle. Sic & ulcera purgat. Explet cũ uua passa & axũgia
Carbũculos purgat: & putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cũ pineo cortice aut sul-

phure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt:&.contra ueterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosq; & ungues scabros emendat. Vuluæ duritias & conuersiones odore. Item lethargicos: strumas. Item cum farina hordeacea & pueri impubis urina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice utuntur. Ad mulierum mamas brutia ex uino subferuefacta cnm poline farraceo q̃calidissimis impositis. Liquida pix oleumq; quod pisseleon uocant quenadmodum fieret diximus. Quidam iterum decoquunt:& uocant palimpissa. Liquida anginæ perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circunlitiões suspiriosas: uuluas: tussim ueterem. Et crebras excreationes pectoris: spasmos tremores: opisthotonos: paralyses: neruorum dolores præstantissimum: Ad canum & iumentorum scabiem. Est & pissasphaltos mixta bitumini pice: naturaliter ex apollonatarum agro. Quidam aũt ipsi miscent præcipuum ad scabiem pecorum remedium. Aut si fœtus mammas læserit. Maturum optimum ex eo quod cum feruet: innatat. Zopissam e radi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentium dolores efficaciter colluunt. Lentisci & arbores & semen & cortex & lachryma urinam ciunt: aluũ sistunt. Decoctum eorum ulceribus quæ serpunt fotu. Illinitur in humidis & igni sacro: gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur. Mobiles decocto colluuntur Capillum tingunt. Lachrymas sedis uitiis prodest: cum quid siccari excalfieri ue opus sit Decoctum & e lachryma stomacho utile ructum & urinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflammatis illinuntur. Item mastice lentisci replicandis palpebris:& ad exterendam cutem in facie & smegmata. Adhibetur & sanguinem reiicientibus: tussi ueteri:& ad omnia quæ hãmoniaci uis. Medetur & attritis partibus siue oleo e semine eius facto cæræq; mixto: siue foliis ex oleo decoctis: siue cum aqua utilia foueantur. Scio Democritum medicum in ualitudine considiæ. M. Seruilii consularis filiæ omnem curationem austeram: recusantis diu efficaciter usum lacte caprarum: quas lentisco pascebat.

De platano & fraxino & acere & alba populo & ulmo & tilia & sãbuco & iunipo. C. viii.

P Latani aduersantur uespertilionibus. Pilulæ eaꝝ in uino potæ. xiiii. pondere omnibus serpentium & scorpionũ uenenis medent̃. Item ambustis tusæ aut cũ aceto acri magisq; scyllitino sanguinẽ oẽm sistunt:& lentiginem & carcinomata. Melandrias quoq; ueteres addito melle emẽdant. Folia & cortex illinũt̃ collectionibus & suppurationibus:& decoctũ eoꝝ. Corticis aũt in aceto dentiũ remediũ est. Folia eoꝝ tenerrima in uino albo decocta oculoꝝ. Lanugo foliorum & auribus & oculis inutilis. Cinis pilulaꝝ sanat ambusta igni uel frigore. Cortex e uino scorpionũ ictus restinguit. Fraxinus quã uim aduersus scorpiones haberet indicauimus. Semen foliis eius inest quæ medet̃ iocineris & lateris doloribus in uino. Aquã quæ subit cutem extrahũt Corpus obessum leuant onere sensim ad maciẽ reducenda: iisdem foliis cũ uino tritis ad uiriũ portionem: ita ut puero quinque folia tribus cyathis dentur. Robustioribus septem folia quinq; cyathis uini. Non omittendum ramenta eius & scobem a q̃busdam cauẽda prædici. Aceris radix cõtusa iocineris doloribus utilissime imponit̃. Populi albæ uuaꝝ in unguentis usum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & stranguriæ prodest. Folioꝝ succus calidus auriũ dolori. Virgã populi in manu tenẽtibus tertrigo nõ metuat̃. Populus nigra efficacissima habet̃: quæ in creta nascit̃. Comitialibus semẽ ex aceto utile. Fũdit illa & resinã exiguã: qua utunt̃ ad malagmata. Folia podagris ĩ aceto decocta imponunt̃. Humor e cauis populi nigræ efflues uerrucas papulasq; ex attritu odoratus tollit. Populi ferũt ĩ foliis guttã: ex q̃ apes ꝓpolin faciũt. Gutta quoq; aquæ ꝓpolis ex aqua remediũ quã efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami uim habẽt spissãdi & uulnera cõtrahẽdi. Corticis utiq; iterior tilia lepras sedat & folia ex aceto illita. Corti

cis denarii pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat. Pituitasq; & aqua priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambustisq; decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit: faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant: extra huntq; per fistulas. Idem præstant & tiliæ cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utilissimum putant. Folia trita aqua aspersa pedum tumori. Humor quoq; e medulla uti diximus castratæ arboris effluens: capillum edidit capiti illitus: defluentesque continet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem fere utilis est: atq; oleaster. Folia autẽ tantum in usu: & ad infantium ulcera in ore & commanducata & decocta urinam ciunt: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis siluestris: quod græci chameacten: alii hellon uocant multo breuius. Vtriusq; decoctuz in uino ueteri foliorum uel seminis uel radicis ad cyathos binos potum stomacho inutile est: aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationem: maxime recentis ambusti. Et canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones priuatimq; membranæ: quæ circa cerebrum est: lenit infusus. Acini eius ifirmiores q̃ reliqua tingunt capillum poti acetabuli mensura. Vrinam mouent. Foliorũ mollissima ex oleo & sale eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt. Has & foliorum decocto insidentium. Caules teneri minoris sambuci in patinis cocti aluum soluunt. Resistunt folia & serpentium ictibus in uino pota. Podagris cum seuo hircino uehementer prosunt cauliculi illiti. Iidemq; in aqua macerantur ut ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur: muscæ necanť. Boa appellatur morbos papularum cum rubent corpora: sambuci ramos uerberať. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluum soluit. Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit: extenuat: cædro assimilis. Et eius duo genera. Altera maior: altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflammatiões algoresq; discutit. Tusses concoquit & duritias. Illitum tumores sistit. Item aluũ: baccis ex uino nigro potis. Itẽ uentris tumores illitis. Miscetur & antidotis. exyporis. Vrinas cit Illinitur & oculis in epihoris. Datur conuulsis: ruptis: torminibus: uuluis: ischiadicis cũ uino albo potum pilulis quaternis aut decoctis uiginti in uino. Sunt qui & perungãt corpus eius in serpentium metu.

De salice: & amerina: & uitilibus: & eristro. Ca. VIII.

Alicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed si prius colligatur sanguinem reiicientibus prodest. Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta sanat. Vitia cutis in facie emendat: magis admixto succo suo. Est autem trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum manat ĩ plaga cum flore exciso cortice trium digytorum magnitudine. Hic ad purganda quæ obstent oculis. Item ad spissanda quæ opus sunt. ciendamq; urinam: & ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum a falce distillans: Ex iis ergo aliquis cum rosaceo in calice punico calfactus auribus infundiť. Vel folia cocta cũ & cæra trita imponuntur item podagricis. Cortice & foliis in uino decoctis fo ueri neruos utilissimũ. Flos tritus cũ foliis furfures purgat ĩ facie. Folia cõtrita & pota ĩtemperantiã libidinis coercent: atq; in totũ auferunt usum sæpius sumpta. Amerinæ nigræ semen cum spuma argenti pari pondere a balneo illitum psilothrum est. Non multum a salice uitilium usu distat uitex: foliorũ quoq; aspectu: nisi odore gratior eẽt Sed græci ligno uocant: alii agnon: quoniam matronæ in thesmophoriis atheniensiũ castitatẽ custodiẽtes iis foliis cubitꝰ sibi sternũt. Duo genera eius. Maior ĩ arborẽ salicis mõ assurgit. Minor ramosa foliis cãdidioribus lanuginosis prima arboꝝ florẽ mittit cũ purpureo: quæ cãdida uocať. Nigra: q̃ tantũ purpureũ. Nascunť ĩ palustribus cãpis. Se

men potũ uini quẽdã saporẽ habet:& dicit̃ febres soluere. Et cũ unganf̃ oleo admixtũ sudorem facere:sic & lassitudines dissoluere. Vrinam ciunt & menses. Caput tentant ui ni modo:nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt. Hydro picis & lyenibus perq̃ utiles. Lactis ubertatem faciunt. Aduersantur uenenis serpentiũ maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes. Bibitur seminis drachma i uino uel posca:aut duabus foliorũ tenerrimorũ. Illinũtur & utræq; aduersus araneorum morsus uel punctis tantũ. Suffitu quoq; aut substratu fugãt uenenata. At ueneræ rei impetus inhibent. Eoq; maxime phalangiis aduersantur:quorum morsus genitale exci tat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis de coctum uehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu:& uuluam etiam suffitu uel ap positu. Purgat aluum cum pulegio & melle potum. Vomicas panosq; difficile conco quentes cum farina hordeacea:mollit:Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto se men sanat:& oris ulcera & eruptiones cum melle. Testium cũ butyro & foliis uitium. Rhagadas sedis cũ aqua illitum. Luxatis cũ sale & nitro & cæra:& semine & folio. Addi tur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phrenesi. Virgã qui in manu habeãt aut cinctu:negant̃ intertriginem sen tire. Ericen græci uocant fruticẽ nõ multum ab ilice differentẽ colore roris marini: & pene folio. Hoc aduersari serpentibus tradunt. Genista quoq; uiculi usum præstat. Flo res apibus gratissimi. Dubito an hæc sit quã græci auctores sparton appellauere: cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim. Et nunqd hanc designauerit Homer⁹ cũ dixit. Nauium sparta dissoluta? Nõdum eni fuisse africanũ uel hispanũ spartum in usu certũ est. Et cũ sutiles fierent naues:lino tamẽ nõ sparto unq̃ sutas. Semen eius qd̃ græci eodẽ nomine appellãt:in folliculis passiolorũ modo nascens purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis similiter frõ de in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiadicis utilẽ cyathi uni us potu. Quidã marina aqua macerare malunt:& ĩfundere clystere. Perungũtur eodẽ succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriã utunt̃ semine. Genista tusa cũ axũ gia genua dolẽtia sanat. Myricẽ quã & tamaricẽ uocat Leneus similẽ scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata in uino decocta tritaq; cũ melle illita. Arbitrant̃ quidã hãc esse tamaricã. Sed ad lyenẽ præcipua est:si succus eius expressus in uino bibat̃. Adeoq; mirabilẽ eius antipathiã cõtra solũ hoc uiscerũ faciunt:ut affirmẽt:si ex ea alueis factis bibant sues sine lyene ĩueniri. Et iõ homini splenetico cibũ potũq; dant in uasis ex ea fa ctis. Granis aũt auctor in medicina uirgã ex eadẽ fractã:ut neq; terrã neq; ferrũ attinge ret:sedare uẽtris dolores asseuerauit impositã:ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeret̃ Vulgus infœlicẽ eam arborẽ appellat:ut diximus:quoniã nihil ferat:nec serat̃ unq̃. Co rinthus & quæ circa est regio:brianeã uocat. Eiusq; duo genera facit. Siluestrem plane sterilẽ:alterã mitiorẽ. Hæc fert in ægypto syriaq; etiã abundãter lignosum fructũ:maio rem galla:asperũ gustu:quo medici utunt̃ uice gallæ:& in cõpositionibus quas anthe ras uocãt. Lignũ aũt & flos & folia & cortex in eosdem usus adhibent̃ q̃q̃ remissiora. Da tur sanguinẽ reiiciẽtibus cortex tritus:& cõtra ꝓfluuia fœminarũ:cœliacis quoq;. Idem tusus impositusq; collectionesq; oẽs inhibet. Foliis exprimit̃ succus. Ad hæc eadẽ in ui no potũ uel impositũ cum rosaceo & cæra sedat. Sic & epinyctidas sanant. Ad dentium dolorem auriumq; decoctum eorum salutare est:radix ad eadem:similiter folia. Hæc am plius ad ea quæ serpunt:imponuntur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduer sus phalangias & araneos bibitur. Cum altilium uero pingui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentium ictus:præterq̃ aspidum. Necnon morbo regio: phthriasi: lendibusq; decoctum infusum prodest. Abundantiamq; mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ immisceatur:uel in potu: uel in cibo uenerem finiri. Carboque ex eo genere urina ea instinctus in umbra conditur.

Idem cum libeat accendere:resoluit. Magi & id ex spadonis fieri urinam tradiderunt.

De uirga sanguinea:& silere:& ligustro:& alno:& hedera:& cystho:& cisso:& erythrano:& chamecisso:& milace: & de clematida. Ca. X.

Ec uirga sanguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices quæ præsana uere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdē semē tritum ī oleo phthiriases coercet. Serpentes & huuc fruticē refugiunt: baculūq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrū eadem arbor est: quæ in oriente cypros: suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cū salis mica:& oris exulcerationi prosunt. Acini cōtra phthiriasin: item cōtra intertrigines: folia ue. Sanant & gallinaceorū pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demōstrauimus. Natura omniū ī medicina anceps Mentem turbat:& caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadem natura quæ & aceto ei est. Omnia genera eius refrigerāt. Vrinā ciunt potu. Capitis dolorem sedāt: præcipue cerebro: continentiq; cerebrum membrane utiliter mollibus impositis foliis cum aceto & rosaceo tritis & decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinuntur aūt fronti & decocto eorum fouetur os: caputq; perungitur. Lyeni & pota & illita prosunt. Decoquūtur & contra horrores febriū: eruptiōesq; pituitæ: aut in uino teruntur. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenem sanant: iocinerant autem illiti Trahunt & menses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiamq; emēdat: præcipue albæ satiuæ. Idem īfusus naribus caput purgat. Efficacius addito nitro infūditur etiam purulentis auribus: aut dolentibus cum oleo. Cicatricibus quoq; decorem facit: ad lyenes efficacior albæ est ferro calefactus. Satisq; est acinos sex uini cyathis duobus sumi. Acini quoq; ex eadem alba terni in aceto mulso poti tineas pellunt. In aqua curatione uentri quoq; imposuisse eos utile est. Hederæ: quam chrisolarion appellamus baccis aurei coloris uiginti in uini sextario tritis ita ut terni cyathi potentur: aquā quæ cutem. subierit: per urinam educit. Erasistratus eiusdem acinos. v. tritos in rosaceo oleo: calefactosq; in cortice punico instilauit dentium dolori a cōtraria aure. Acini qui croci succumhabent: præsumpti potu a crapula tutos præstant. Item sanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candidiores corymbi poti steriles etiam uiros faciunt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerum generi: etiā si cacoetæ sint. Lachryma hederæ psilothrū est: phthiriasinq; tollit. Flos cuiuscunq; generis triū digytorū carptu dysentericos & aluum citā emendat in uino austero bis die potus. Et ambustis illinitur utiliter cum cæra. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus cōtra phalangias prodest. Huius quoq; ligni uase spleneticos bibētes sanari īuenio. Et acinos terunt: moxq; comburunt & ita illinuntur ambusta prius perfusa aqua calida. Sunt q & incidant succi gratia: eoq; utantur ad dentes erosos: frangitq; tradunt proximis cæra munitis: ne ledantur. Gummi etiam in hedera quærunt: quod ex aceto utilissimū dentibus promittunt. Græci uicino uocabulo ciston appellant fruticem maiorem tymo foliis ocini. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus: fœminæ albet. Ambo prosunt dysētericis & solutionibus uentris in uino austero trinis digytis flore capto: & similiter bis die poto. Vlceribus ueteribus & ambustis cum cæra:& per se oris ulceribus. Sub his maxime nascitur hypocistos: quam inter hederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis hæderæ: coxendicibus utilis e uino potus: item lumbis tantamq; uim accipiunt: ut sanguinem urina detrahant. Item chamecisson appellant hederem non attollentem se a terra. Et hæc contusa ī uino acetabuli mensura lyeni medetur. Folia ambustis cum axungia. Milax quoq;: q & autophoros cognominatur: similitudinē hederæ habet: tenuiorib9 foliis. Coronā ex eo factā īpari foliorū numero aiunt capitis dolorib9 mederi. Quidā duo genera milacis. Alterū īmortalibus ꝓximū cōuallibus opoacis cādentem. Alterum comātibus acinoꝝ corymbis cōtra uenēa oīa efficacissimis in tm̄ ut

acinorum succo infantibus sepe stillato nulla postea uenena nocitura sint. Alterũ genus culta amare:& i iis gigni nullius effectus. Illam esse milacem priorem: cuius lignũ ad aures sonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt repente per arbores geniculatã & ipsam. Folia eius leprã purgant: Semen aluum soluit acetabuli mésura in aquæ hemina aut aqua mulsa. Dat̃ ex eadẽ cã & decoctũ eius.

De harũdine:& papyro:& hebeno.& rhododendro:de rusen:& hydro:& canchry & sabina:& selagine:& samulo:& gũmi medicinis. Ca. XI.

Arundinis genera.xxix.demonstrauimus nõ aliter euidẽtiore illa natura quã h continuis iis uoluminibus tractamus. Siquidem harundinis radix contrita & imposita filicis stirpem corpore extrahit. Item harũdinem filicis radix. Ex quo plura genera fecimus. Illa quæ in iudæa syriaq; nascitorum odorum unguentorumq; causa urinam mouet cum gramine aut apii semine decocta. Cit & menstrua admotu. Medetur conuulsis duobus obolis pota iocineri:renibus:hydropi: tussi etiam suffitu: magisq; cum resina. Furfuribus ulceribusq; manantibus cum myrrha radix decocta. Excipitur & succus eius:fitq; elaterio similis. Efficacissima autem in omni harundin quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo cypria quæ donax uocatur cortice cinere alopecias emendat. Item putrescentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos utuntur. Efficacius & contra ignes sacros:collectionesq; omnes. Vulgaris harundo extractoriam uim habet:& recens tusa:non in radice tantum. Multum enim & ipsam harundinem ualere tradunt. Medetur & luxatis:& spinæ doloribus radix in aceto illita Eadem recens trita & in uino pota uenerem concitat. Harundinum lanugo illita auribus obtundit auditum. Cognita res est in ægypto de harundine. Papyro præcipue utilitates cum inaruerit:ad laxandas siccandasq; fistulas:& intumescendo ad introitũ medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea cremata inter caustica est. Cinis eius ex uino potus somnum facit. Ipsa ex aqua imposita callum sanat. Ne in ægypto quidez nascitur hebenus ut docuimus. Nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittetur tamen propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicunt. Lignoq; ad cotem trito cum passo caliginem discutit. Ex aqu ı uero & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo dracunculi radicis cum adiecto melle. Hebenum medici & iter erodentia assumunt. Rhododendros ne nomen quidem apud nos iuenit latinum. Rhodaphnen uocant aut nerium. Mirum folia eius quadrupedum uenenum esse. Homini uero contra serpentes præsidium:ruta addita & e uino pota. Pecus etiam & capræ si aquam biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicuntur. Nec rhus latinum nomẽ habet:cum in usum pluribus modis ueniat. Nam & hærba ẽ siluestris. foliis myrti:cauliculisq; breuibus:quæ uenena & tineas pellit:& frutex excoriarius appellatur:subrutilius:cubitalis crassitudine digytalis. Cuius ar dis foliis & malicorio coria perficiuntur. Medici autem rhoicis utuntur ad contusa. Item cœliacos & sedis ulcera: aut quæ phagedenas uocant:trita cum melle & illita cum aceto. Decoctum eorum instillatur auribus purulentis. Fit & stomachice decoctis ramis ad eadem quæ ex moris: sed efficacior admixto alumine. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus: Rhus quæ erythros appellatur frutex est:& huius fruticis semẽ uim habet astringendi refrigerãdiq;. Aspergit̃ p̃ sale obsoniis. Aluos soluit:oẽsq; carnes cum silphio suauiores facit. Vlceribus medet̃ manãtibus cum melle. Asperitati linguæ percussis:liuidis:desquamatis eodẽ modo. Capitis ulcera ad cicatricẽ celerrime perducit:& fœminarũ abundantiã sistit cibo. Erythrodanus quã aliqui ereuthodanũ uocãt:nos rubiã:qua tingunt̃ lanæ:pellesq; p̃ficiũtur in medicina urinã ciet. Morbũ regium sanat ex aqua mulsa. Et lichenas ex aceto illita Et ischiadicos & palyticos ita ut bibẽtes lauentur quotridie. Radix semẽq; trahũt menses. Aluũ sistunt:& collectiões discutiũt. Cõtra serpẽtes rami cũ foliis iponunt̃. Folia & capillũ tigũt. Inuenio apud quosdã morbũ regiũ sanari hoc frutice:et si adalligatꝰ spe:

tetũr tantum. Distat ab eo qui alison uocatur foliis tantum & ramis minoribus. Quippe nomẽ acepit ꝙ a cane morsos rabiẽ sentire nõ patit̃ potus ex aceto adalligatusq;. Mirũq; e qd̃ addit̃: insaniã cõspecto eo omĩo frutice sanari. Tingentibus & radicula ramos præparat: quã struchion uocari diximus. a græcis. Medet̃ morbo regio ipsa decocta & ius potũ: itẽ pectoris uitiis. Vrinã ciet: aluũ soluit: & uuluas purgat. Quã ob rẽ aureũ poculũ medici uocant. Ea & ex melle ꝓdest magnifice ad tussim. Orthopnoe coclearis mẽsura. Cũ polẽta uero & aceto lepras tollit. Eadẽ cũ panace & capparis radice calculos frangit: pellitq;. Panos discutit cũ farina hordeacea uino decocta. Miscet̃ & malagmatis & collyriis claritatis cã. Ad sternutamẽta utilis inter pauca. Lyeni quoq; ac iocineri. Eadẽ pota denarii unius põdere ex mulsa aqua suspiriosos sanat. Sic & pleureticos: & oẽs lateris dolores. Apocyni semẽ ex aqua frutex ẽ: folio hederæ: moliere tñ & minus longis uiticulis: semĩe acuto: diuiso: graui lãuginoso odore. Cães & oẽs q̃drupedes necat ĩ cibo datũ. Est & rosmarinũ. Duo genera eius. Alteꝝ sterile: alteꝝ cui & caulis & semẽ resina ceũ: qd̃ cãchrys uocat̃. Foliis odor thuris. Radix uulnera sanat uiridis ĩposita & sedis ꝓcidentia cõdylomata hemorroidos. Succus & frutices & radicis morbũ regiũ: & ea quæ repurgãda sũt. Oculoꝝ aciẽ exacuit. Semẽ ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cũ uino & pipere. Mẽses adiuuat. Podagris illinit̃ cũ erinea farina. Purgat & lentigines: & quæ excalefaciẽda sũt: aut cũ sudor quærẽdus illitũ. Itẽ cõuulsis. Auget & lac in uino potũ. Itẽ radix. Ipsa hærba strumis cũ aceto illinit̃: ad tussim cũ melle prodest. Canchrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc quæ ex rore supradicto nascit̃ si fricet̃: resinosa ẽ. Aduersat̃ uenenis & uenenatis: p̃ter anguibus. Sudorẽ mouet tormina discutit. Lactis ubertatẽ facit. Hærba sabina brathy appellata græcis duoꝝ generũ ẽ. Altera amaraci similis folio ẽ: altera cupresso. Qua ex re quidã creticã cupressũ dixerunt utilis in suffitus ꝓ thure assumit̃. In medicamẽtis uero duplicato pondere eosdẽ effect⁹ habere quos cynnamũ tradit̃. Collectiões minuit & nomas cõpescit. Illita ulcera purgat Partus emortuos apposita extrahit & suffitu. Illinit̃ igni sacro & carbũculis. Cũ mele & uĩo pota regio morbo medet̃. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradũt Similis hærbe huic sabnæ ẽ selago appellata. Legit̃ sine ferro dextra manu ꝑ tunicam: qua sinistra manu exuit̃ uelut furãte: candida ueste uestito pureq; lotis nudis pedibus sacro facta prius q̃ legat̃: pane uinoq;. Fert̃ ĩ mappa noua. Hãc cõtra omnẽ ꝑniciẽ habẽdã ꝓdidere druidæ galloꝝ: & cõtra oĩa oculoꝝ uitia fumũ eius ꝓdesse. Idẽ samolũ herbã nominauere nascẽte ĩ humidis. Et hãc sinistra manu legi a ieiunis cõtra morbos suum bouũq;: nec respicere legentẽ. nec alibi q̃ in canali deponere: ibiq; conterere poturis. Gummi genere diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq; erunt. Dẽtibus inutiles sũt. Sanguinẽ coagulãt: & ideo reiciẽtibus sanguinẽ ꝓsunt: itẽ ambustis: arteriæ uitiis. Inutilẽ urinã ciunt: amaritudines hebetant astrictis cæterisq;. Ex amygdala amara ẽ spissandiq; uiribus efficatior. Habet excalfactorias uires. Præponũt̃ aũt prunoꝝ & cerasoꝝ ac uitiũ. Siccant illitæ & astringunt. Ex aceto uero infanciũ lichenas sanant: Prosunt & tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Credunt̃ & colorẽ gratiorẽ facere: ciborumq; appetentiam: & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorum & uulnerũ inutilitatibus maxime conueniunt.

De spina ægyptia: & spina alba: & acanto: & acatia. Ca. XII.

a B spina ægyptia spinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipsa spissat stringitq; distillationes omnes: & sanguinis excreationes: mensiumq; abundãtiam: etiam nunc radice ualentior. Spinæ albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthon uocont minoribus multo foliis aculeatis per extremitates & harenosa lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similesfiunt ĩ oriẽte. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est acaciæ spina. Fit in ægy

pro albi nigraq; arbore: item uiridi: sed longe melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerrimi spinosior arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantũ & grano & folicu lo. Colligit᷑ autumno ante collectu nimio ualidius. Spissat᷑ succus ex foliculis aqua cælesti pfusis: mox in pilatusis exprimit᷑ origanis: tũc densatur in sole mortariis in pastilos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria pficienda semine ꝑ galla utunt᷑. Folioꝝ succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbat᷑: Itẽ q ualde ruffus. Purpurea aut leu cophea: & q̃ facillime diluit᷑. Vis summa ad spissandũ refrigerandũq; est. Oculoꝝ medicamentis ante alias utiles. Lauant᷑ in eos usus pastilli: ab aliis torrent᷑: ab aliis capilli tingunt᷑. Sanant ignẽ sacrum. Vlcera q̃ serpunt: & humida uitia corporis: collectiones articulos contusos: peruiones: ptergya. Abundantiã mensium fœminis sistunt: uuluã q; & sedem procidentem: item oculos: oris uitia & genitalium.

De uulgari spina & siluestri: & de syrisceptro: & de apendice spina: & pyracantho: & paliuro: aquifolia & taxo & rubis medicinæ. Ca. XIII

VLgaris quoq; hæc spina: ex qua uenæ fulloniæ implẽt᷑: radicis usus habetur. Per hispanias quidem multi & inter odores & ad unguenta utunt᷑ illa aspalathum uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris in oriente (ut diximus) candida magnitudie arboris iustæ. Sed & frutex humilior atq; spinosus. In syria & rhodioꝝ insulis: quam alii syrisceptrũ: alii adiapsatheũ siue dipsacon siue diacheron uocant. Optimus q minime ferulaceus: rubeus: & in purpuram uergens detracto cortice: nascit᷑ pluribus locis: sed non ubiq; odoratus. Quã uim haberet cælesti arquu in eum innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: & ozenas: genitalia exulcerata: aut carbũculantia: itẽ rhagadia: inflationes potu. Discutit & strangurias cortex. Sanguinẽ reddẽtibus mẽdet᷑ decoctum eius. Aluũ sistit cortex. Similia prestare siluestrẽ quoq; putant. Spina est appendix appellata: quoniã baccæ puniceo colore in ea appendices uocant᷑. Hæc crudæ p se & aridæ in uino decoctæ aluũ citant: ac tormina cõpescũt. Pyrachanti baccæ cõtra serpentiũ ictus bibunt᷑. Paliuris quoq; spinæ genus est. Semẽ eius afri zuram uocant: contra scorpiones efficacissimũ: item calculosis & tussi. Folia astrictoriam uim habent. Radix discutit panos: collectiones: uomicas: urinas trahit pota. Decoctũ eius potũ in uino aluũ sistit. Serpentibus aduersat᷑: radix præcipue datur in uino. Alioquin folia cõtusa addito sale articuloꝝ morbis iponunt. Prosũt baccæ purgationi fœminaꝝ: cæliacis: dysentericis: ac colericis. In uino potæ aluũ sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est & luxatis tumoribusq;. Aquifolia arbor i domo aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquã glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculm ex ea factum in quoduis animal emissum ẽt si citra ceciderit defectu mittẽtis: ipsum p sese recubitu ꝓpius adlabi: tam præcipuã naturã inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantũ genuit natura: ideoq; ex eis mora bestiis uel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringendi. Gingiuis: tonsilis: genitalibus accomodatissimi. Aduersant᷑ serpentiũ sceleratissimis hemorhoidi & præsteri flos aut mora. Scorpionũ uulnera sine collectionũ periculo iũgunt. Vrinã ciunt. Cau les eoꝝ tundũtur teneri: exprimiturq; succus mox s le cogitur i crassiudinẽ mellis singulari remedio cõtra mala oris oculoꝝq; sanguinẽ excreantes: anginas: uuluas: sedes: cœliacos potus aut illitus. Oris qdẽ uitiis etiã folia cõmãducata ꝓsunt: & ulcerib⁹ manantibus: aut qbuscũq; in capite illinũtur cardiacis. Vel sic p se imponũtur a mãma sinistra. Itẽ stomachi dolorib⁹: oculisq; ꝓcedẽtib⁹. Instillat᷑ succus eoꝝ & auribus. Sanat cõdylomata cũ rosaceo cærato. Calculoꝝ ue ex uino decoctũ uel præsetaneũ remediũ ẽ. Item per se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austreo labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluuia sanguinis Dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimant. Folia quoq̃ arefacta & contusa iumẽtoꝝ ulcerib⁹ utilia tradũtur. Mora q̃ i iis nascũtur uel efficatiorẽ stomachicẽ præ

buere q̃ satiua morus. Eademq; compositione uel cũ hypocistide tantum & melle bi/
buntur in colera . & a cardiacis : & contra araneos . Inter medicamenta quæ stiptica
uocãt:nihil efficatius rubi mora ferentis radice decocta in uio ad tertias partes:ut col/
luantur eo oris ulcera & sedis foueantur. Tantaq; uis est:ut spongiæ ipse lapidescant.
Alteꝝ genus rubi est in quo rosa nascitur . Gignit pilulam castaneæ similẽ præcipuo
medio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

De cynobato & idæo rubo:& rhanno:& lycio:& sarcocolla :
& oporice medicinæ. Ca. XIIII

Ynobaton quam alii cynospaton alii neruospaton uocãt folium habet uesti/
c gio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruũ habet: unde
neruuspassus dicitur. Alia est cappari quam medici cynabaton appellauerũt.
Huius tyrpsis ad remedia se lenis & inflationes:cõditus ex aceto mãditur. Neruus eius
cum mastice chia cõmanducatus os purgat.Ruboꝝ rosa alopecias cum axungia emẽ/
dat.Mora capillum tingunt cum omphacino oleo.Flos mori per menses colligit̃.Can
didus pleureticis præcipuus ex uinopotus:Itẽ cœliacis.Radix ad terrias decocta aluũ
sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atq; ge
nitalium ulcera .Cinis e radice deprimit uuam.Idæus rubus appellatus est: quoniam
in ida non alias nascitur. Est aũt tenerior ac minor rarioribus calamis ĩnocẽtioribusq;
sub arboꝝ umbra nascens . Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris.
Stomachicisq; ex aqua bibendus datur . Cætera eadem præstat quæ supradicta. Inter
genera ruboꝝ rhamnos appellatur a græcis cãdidior & fruticosior.Is floret ramos spar
gens rectis aculeis non ut cæteri aduncis:foliis maioribus . Alteꝝ genus eius siluestre
nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos.Huius radice decocta ĩ aqua fit
medicamentum: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit.Alterq; ille candidior
astringit magis refrigerat.collectionibus & uulneribus accomodatior.Folia uero utri/
usq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo . Lycium præstantius e spina fieri tradũt:
quam & pyxacathon chironiam uocant:quales in indiciis arboribus diximus: quoniã
longe præstantissimum existimat̃ indicum . Coquuntur in aqua tusi rami: radicesq;
summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum . Iteꝝq; exempto ligno donec mellis
crassitudo fiat. Adulceratur amaris succiis:etiã amurca ac felle bubulo.Spuma eius ac
flos quidẽ oculoꝝ medicamẽtis additur .Reliquo succo faciem purgat:& psora sanat:
erosos angulos oculoꝝ: ueteresq; fluctiones:aures purulẽtas:tõsillas:gingiuas:tussim:
sanguinis execrationes fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex ulceribus fluat:illitũ
rhagadas genitalium uulcera. Attritus ulcera recẽtia & serpentia ac putrescẽtia.In na
ribus clauos:suppurationes. Bibitur & a mulieribus in lacte contra profluuia. Indici
diferentia glebis extrisecus nigris intus ruffis:cum fregeris:cito nigrescentibus.Astri/
git uehementer cum amaritudine.Ad eadẽ omnia utilis est:sed præcipue ad genitalia.
Sunt qui & sarcocollam & spinæ lachrymam putent pollini thuris similem cũ quadã
acrimonia dulcem.Cum uino tusa sistit fluctiones.Illinitur infantibus maxime. Ve/
tustate & hæc maxiẽ nigrescit.Melior quo cãdidior. Vnum etiãnum arboꝝ medicinis
debetur nobile mediamentum.quod oporicem uocant.Fit ad dysentericos stomachiq;
uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis semi/
nibus:puniceis totidem:sorboꝝ sextario & pari mensura eius quod rhum syriacon uo
cant:croci semũtia.Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea quæ
græci cõicationem nominum in ambiguo fecere an ne arboꝝ essent.

De chamedrye & camedaphne: & camelea: & camescice.& camecisso:&
chameleuce: chamecypisso: & ampeloprafo:& stachye:& clinopodio: &
centunculo : & clematide ægyptia medicinæ. Ca. XV.

Hmaedrys hærba est: quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chameropen: alii
teucriã appellauere. Folia habet magnitudine mentæ: colore & diuisura quer-
cus. Alii serratam: & ab ea serrã inuentã esse dixere: flore pene purpureo. Capitẽ
prægnans succo. In petrosis aduersus serpentium uenena potu illituq; efficacissima. Itẽ
stomacho tussi ue tustæ pituitæ in gula coherescenti: ruptis: cõuulsis: lateris doloribus
Lyenem cõsumit. Vrinam & menses cit. Ob id incipientibus hydropicis efficax: manua
libus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciunt & ex ea pastil
los terẽtes eam ex aqua ad supradicta. Sanat & uomicas & uetera ulcera uel sordida cũ
melle. Fit & uinũ ex ea pectoris uitiis. Foliorum succus cũ oleo caliginẽ oculorum discutit.
Ad splenẽ ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones. Chamedaphne unico ramulo est
cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illitur capitis
doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menses succus eius
& urinam cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamelea similitudinem folio-
rum oleæ habet. Sunt autem ei mora odorata: in petrosis nascens palmi altitudine non
excedens. Aluum purgat: detrahit pituitam bilemq; foliis in duabus partibus absinthii
decoctis. succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgantur. Aiunt siquis
ante solis ortum capiat: dicatque ad albugines oculorum se capere: adaligata discuti id
uitium. Quoquo modo collectam iumentorum pecorumq; oculis salutarem esse. Cha-
mesice lentis folia habet nihil se attollentia: in aridis petrosisq; nascens. Claritati oculorũ
& contra suffusiones utilissima: & cicatrices caligines muriculas nubeculas in uino co
cta: iuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & uerrucas omnium gene-
rum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamecissos spicata est tritici modo ramulis qnis fe
re foliosa: cum. floret existimari potest alba uiola radice tenui. Cuius bibunt schiadici fo
lia tribus obolis: in uini cyathi duobus septem diebus admodum amara potione. Cha-
maleucen apud nos farranum siue farfugium uocant. Nascitur secus fluuios: folio po-
puli: sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi atq; is nidor per infundi
bilium imbibitur in uetere tussi. Chamepeuce laricis foliis similis lumborum & spinæ
doloribus propitia est. Chamecyparissos herba ex uino pota contra uenena serpentium
omnium scorpionũq; pollet. Ampeloprason in uinetis nascitur: foliis porri: ructu gra-
uis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses cit: eruptiones sanguinis per ge
nitale inhibet potum impositumq;. Datur & a partu mulieribus: & contra canis morsũ
Ea quoq; quæ stachys uocatur: porri similitudinem habet: longioribus foliis pluribusq;
& odoris iucundi: colorisq; in luteum inclinari. Pellit menstrua. Clinopodion: quod alii
clinopicton: alii zopyrocheron: alii encimoides appellant: serpillo similem: surculosam
palmi altitudine. Nascitur in petrosis: orbiculato foliorum ambitu: spetiem lectipedum
præbens. Bibitur ad conuulsa rupta stranguria: serpentium ictus: item decocti succus.
Nunc subtexemus herbas mirabiles quidem: sed minus claras: nobilibus insequẽtia uo
lumina dilatis. Itali centũculum uocant rostratis foliis ad similitudinem capitis penula
rum iacentem in aruis: græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendã
aluum in uino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oxymelite: aut aquæ calidæ
cyathis quinque denarii unius pondere. Sic & ad secundas mulierum efficax. Sed græci
clamatidas & alias habent: unam quam aliqui echiten uocant: alii laginem: nõnulli te-
nuem scamonium: & pedales foliosos: non dissimiles scamoneæ ramos habet: nisi q; nigri
ora minoraq; sunt folia. Inuenitur in uineis aruisq;. Estur usu ut olus cum oleo & sale
Aluum cit. Eadem a dysentericis cum lini semine in uino austero sorbetur: Folia epipho-
ris imponuntur cum polenta: supposito udo linteolo. Strumas imposita ad suppuratio
nem pducunt: deide axungia adiecta percurant: itẽ hemorrhoidas cũ oleo uiridi. Phthi
sicos iuuãt cũ melle. Lact s quoq; ubertatẽ faciũt in cibi sumpta. Et infantibus illita ca
pillũ alunt. Ex aceto dentiũ dolores sedãt. Venerẽ stimulãt. Est & alia clematis ægyptia

cognomine: quæ ab aliis daphnoides: ab aliis polygonoides uocat folio lauri lõgo: tenuiq; aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hãc maxie gignit

De aron: & dracunculo: & dracontio: & eri: & millefolio: & herba eiusdẽ nominis: & pseudouunio: & myrrthi: & onobryche medicinæ. Ca. XVI.

St & aron: & de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis. Quidã enim esse dixerunt eandem. Glaucias satu discreuit dracuntium siluestrẽ arũ pronuntiando. Aliqui radicem aron appellauerunt: caulem uero dracuntium: in totũ alium. Si modo hic est: qui uocatur apod nos dracũculus. Nanq; arcs radicem nigram ĩ latitudinem rotũdã habet: multo quoq; maiorem: & qua manus impleatur. Dracũculus subrutilam & draconis conuoluti modo: unde ei & nomen. Quin & ipsi græci imẽsam posuere differentiam. Semen dracunculi feruens mordaxq; tradendo: tantumq; in esse ei uirus ut olfatum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere: primũ in cibis fœminarum præferentes quoniam mas dulcior esset: & in coquendo lentior: pectorisq; uitia purgaret. Aridum impositione inspersum aut eligmate: urinam & menses cieret. Sic & in oxymelite potum stomacho interraneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum. Ad tussim in cinere coctum ex oleo dedere. Alii coxere in lacte: ut decoctum biberetur. Epihoris elixum imposuere: item sugillatis tonsillis. Ex oleo hemorrohoidũ uitio infundere: lentigines ex melle illinentes. Laudabit Cleophantus & proantidoto contra uenena pleureticis: peripneumonicis quoq; & tussientibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens aurium dolori Dieuches. Cleophantus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permixtum ĩ pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eligmate & pulmonis uitiis: ossibus etiã fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circunlitum. Succus radicis eius cũ melle attico oculorum caligines: ac stomachi uitia discutit: tussim decocti ius cũ melle. Vlcera omnium generum siue phagedenæ sint: siue carcinomata: siue serpant: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ambustis prosunt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniũt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle prosũt. Item articulis podagricis cum sale recentia uel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle imposuit ad menses trahẽdos seminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiũt Eadẽ potio si a partu nõ purgantur: & secunda trahit. Hippocrates & radicem ipsã apposuit. Dicunt & in pestilentia salutarẽ esse in cibis. Brietatem discutis. Serpẽtes nidore cum crematur priuatimq; aspides fugat aut inebriat: ita ut torpentes inueniãtur. Perũctos quoq; areo aut laureo oleo fugiunt. Ideo & cõtra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Dracũculus quẽ dixi hordeo. maturescentes effoditur luna crescente. Omnino habentẽ serpentes fugiunt. Ideo percussis pdesse in potu aiunt maiorem ut & menses: si ferro nõ attingatur: sistat. Succus eius & auriũ dolori prodest. Id aũt quod græci draconcion uocant triplici effigie mihi demonstratum est foliis betæ: nõ sine thyrso: flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice longa ueluti signata articulosaq; mõstrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto decoqui cõtra serpentium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit folio maiore q̃ corni radice harundinea: totidem ut affirmabant geniculata nodis: quot habere annos totidẽ esse folia. Hi ea ex uino uel aqua cõtra serpentes dabant. Est & eris quæ in eadẽ ægypto nascitur similis aro: minor tantũ minoribusq; foliis: & utiq; radice: quæ tamẽ oliuæ grãdis magnitudinẽ implet. Alba geminũ caulem: altera unum tantũ emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus: itẽ cõbustis ac fistulis. Collyrio immixta & nomas sistũt decoctæq; in aqua & postea tritarũ rosaceo addito. Sed unum miraculũ ingens: cõtacto genitali cuiusq; fœminini sexus animal in perniciẽ agi. Myriophylon qd nostri millefolium uocant caulis est tenere. Similis est fœniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascit in palustribus: magnifici usus ad uulnera. Cũ aceto bibit ad difficultates

urinæ & uesicæ:& suspiria præcipitatisq; ex alto. Efficacissima eadem ad dentium dolo res. Hetruria hoc nomine appellat hærbã ĩ pratis tenuem: a lateribus capillamenti mõ foliosã: eximii usus ad uulnera: boum neruos abscissos uomere solidari ea: rursusq; iun gi addita axungia affirmans. Pseudouunion napi folia habet: fruticans palmi altitudie laudatissima in creta. Contra tormina atq; stranguriam: laterum præcordiorumq; dolo res bibũtur rami eiusquinis cyathis e niue. Myrrhis quam alii myrrhizam alii myrrhã uocant simillima est cicutæ. Caule foliisq; & flore minor tantũ & exilior: cibo nõ insua uis: cit menstrua & partus cum uino. Aiunt quoq; eandẽ potam in pestilentia salutarẽ esse. Subuenit & phthisicis in sorbitione. Auiditatẽ cibi facit: Vlcera in facieaut capite succus eius ĩ aq̃ triduo maceratæ sanat. Onobrychis folia habet lẽtis lõgiora paulo: flo rẽ rubentẽ: radicẽ exiguã & gracilẽ. Nascit̃ circa fontes. Siccata in farinæ modũ & ĩspsa uino albo strãgurias finit. Aluũ sistit. Succus eius punctis cũ oleo sudores mouet.

De coriacesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis eaꝝ quas qdaꝫ magicas esse dicũt: & de cõsidia: & de aprossi: & recidiuis morboꝝ. Ca. XVII.

N promisso hærbarum mirabilium occurrit aliqua dicere & de magicis. Quæ enim mirabiliores sunt. Primi eas in nostro orbe celebrauere Pythagoras atque Democritus consectari magos. Coriacesiam & calliciam Pythagoras qua aquã glaciari tradit: & quarum mentionem apud alios non reperio: nec apud eum alia đ his Idem menaidem appellat & nomine alio corinthadem: cuius decocto in aqua succo ꝑ tinus sanari ictus serpentium si foueantur dicit. Eundeq; effusum in hærba qui uesti gio contigerint: aut forte respersi fuerint insanabiles perire: monstrifica prorsus natura ueneni præterq̃ contra uenena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur hærba: cuius radix elonginquo concipiat ignes ut naptha: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit. Si qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi: quãuis sanatos admo nitionem eorum sentire quotiens florere eam contigerit: & frumentum: & cicutam: & uiolam similem conditionem habere. Nec me fallit hoc uolumen eius a quibusdam Cle emporo medico ascribi. Pythagoræ uero esse pertinax fama antiquitasq; uendicant. Et id ipsum auctoritatem uoluminibus affert: si quis alius curæ suæ opus illo uiro dignũ iudicauerit. Quod fecisse scimus Cleemporum: cum & alia suo ex nomine ederet quis credet? Democriti certe chirocineta esse constat. At in iis ille post pythagoram magorũ studiosissimus quanto portentosiora tradit? Aglaopotin hærbam quæ admiratione ho minum propter eximium colorem acceperit nomen: in marmoribus arabiæ nascentem persico latere. Qua de causa & marmaritiden uocari. Magos utique ea uti: cum uelint deos euocare. Achemenidon colore est electri sine folio nascens ĩ tardastilis indiæ. Cuius radix in pastillos digesta in dieq; pota in uino noxii per cruciatus nocte confiteantur omnia per uarias numinum imaginationes. Eandem hippophoruadẽ appellat: quoniã equæ præcipue caueant eam. Theombrotion. xx. schœnis a Choaspe nasci pauonis pic turis similem odore eximio. Hanc autem a regibus spersarum comedi aut bibi contra omnia corporũ incõmoda: stabilitatemq; mentis & iusticiæ uocari. Eandem deniq; sem noĩa potentiæ maiestate appellari. Aliam deinde abamãtidem armeniæ cappadociæq; alumnam. Ac admota leones resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse ꝙ conte ri nequeat. Arianidem in arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol ĩ leone sit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Theriocarna in cappadocia & miscia nascente. om nes feras torpescere: nec nisi hyenæ urinæ aspersu recreari. Ethiopida in meroe nasci. Ob id & meroidem appellari: folio lactucæ: hydropicis utilissimam e mulso potam. Ophiusam in elephantine eiusdem æthiopiæ liuidam: difficilemq; aspectu: qua pota ter rorem minasq; serpentium obseruari: ita ut mortem sibi eo metu consciscant: ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem ei palmeum uinum. Thalasseglen indum am nem inueniri: quæ ob id nomie alio potamautis appellat̃. Hac pota lymphari homines

obseruantibus miraculis. Theangelida in libano syrie dicteo cretæ montibus & baby/ lone & susis persidis nasci: qua pota magi diuinent. Gelotophyllida in bactris & circa borysthenem. Hæc si bibat̃ cum mirrha & uino: uarias obseruari spẽs: ridendiq; finẽ nõ fieri in potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle ĩ uino palmeo. Syssitieterida a cõ uictu in perside nominari: quoniã hilarentur illa eadem ꝓtomedia: qua primatũ apud reges optineant. Casignetem: quoniã secum ipsa nascatur: nec cum ullis aliis herbis. Eandem Dionysio nymphadem: quoniam uino mire cõueniat. Heliathen uocant in themisyriaca regione & ciliciæ montibus maritinis: folio myrti. Hac cum adipe leonio decocta addito croco & palmeo uino perungi magos & persarum rege. : ut fiat corpus aspectu iucundum. Ideo eandẽ heliocallidem nominari. Hermesias ab eodem uocatur ad liberos generandos pulchros bonosq;. Non herba: sed cõpositio e nucleis pineæ nu cis tritis cum melle myrrhe croco uino palmeo: postea admixto theonbrotio & lacte bi/ bere generaturos iubet: & a conceptu puerperas partum nutrientes ita fieri excellẽtes animo & forma: atq; bonos. Harũ omnium magica quoq; uocabula ponit. Adiecit his Apollodorus assectator eius herbam eschynomenẽ: quoniam apropiquãte manu folia contraheret. Aliam crocidem: cuius tactu phalangia morerẽtur. Crateias oenotheridẽ: cuius aspersu e uino feritas omnium animalium mitigaretur. Anacampserotẽ celeber arte grammatica paulo ante cuius omnino tactu redirent amores uel cũ odio deposita Et abũde sit hactẽus attigisse ĩsignia magoꝝ ĩ his herbis: alio d̃ his aptiore dictuꝝ loco

De eriphia & lanaria & stracioti medicinæ Ca. XVIII

Riphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet sursum deorsũq; decurentem cum sono hedi: unde & nomẽ accepit. Hac ad uocem mihil præ stantius esse tradunt. Herba lanaria ouibus ieiuniis data: lactis abundantiam facit. Eq; nota lactoris uulgo est plena lactis: qd̃ degustatum uomitiones concitat. Eã dem hanc aliqui esse dicunt: & alii similem illi: quam militarem uocant: quoniam uul nus ferro factũ nullũ nõ intra dies quinq; sanat ex oleo ĩposita. Celebrat̃ aũt & a græ cis straciotes. Est & ea ĩ egypto tantũ: & inundatiõe nili nascit̃ aizoo similis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita : itẽ ignes sacros ac suppu rationes. Sanguinẽ quoq; qui defluit a renibus pota cũ thure masculo mirifice sistit.

De herba q̃ nascit̃ in capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba ligua & cri bro & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo & canaria lappa: & tordyle. & de grãine: & dactylo & fæno græco medciæ. Ca. XIX.

Erba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis pãno: & alligata ĩ lino ruffo capitis dolorẽ confestim sedare traditur. Herba quecũq; e riuis aut flumi nibus ante solis ortũ collecta : ut nemo colligentẽ uideat: contta tertianas ad/ alligata leuo brachio. ita ut æger quid sit illud ignoret: tertianas arcere tradit̃. Lingua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta & trita cũ adipe suis: adiiciunt ut ni gra sit & sterilis: alopetias emendat unguentũ in sole. Cribro in limite abiecto: herbæ ĩ tus extantes decerptæ: adalligatæq; grauidis: ꝑtus accelerant: Herba quæ gignitur su/ pra fimeta ruris: contra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quã ac/ nes urinã fundunt euulsa ne ferro attingatur: luxatis celerrime medet̃. Rumbotinum arborẽ de monstrauimus inter arbusta. Iuxta hanc uiduam uite nascit̃ herba : quam galli rhodoram uocant: caulem habet uirge ficulneæ modo geniculatũ folia urtice ĩ medio exalbida: eadem ꝓcedente tempore tota rubentia: florẽ argẽteum: præcipua cõ/ tra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axũgia uero ueteri tusa: ita ut ferro non at tingatur: qui punctus est: si despuat ad suam dexterã ter: efficacius remediũ esse aiunt si tres quoq; trium nationum homines perungant dextorsus. Herba impia uocatur in cana. toris maris aspectu thysi modo uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua cappitella gerentes: ob id impiam appellauere. quoniã liberi super parentẽ excellãt.

Alii potius ita appellatam : quod nullum animal eam attingat: existimauere. Hæc in ter duos lapides trita feruet: precipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: mirumq; tradit: nunq̃ ab eo morbo tẽtari qui gustauerint. Itaq; & suibus dari: qu æq; medicamẽtum id noluerit haurire: eo modo interire. Sunt qui & in auium nidis isseri aliquid ex ea putẽt: atq; ita nõ strãgulari pullos auidius deuorãtes. Veneris pectinem appelant a similitudie pectinum. Cuius radix cum malua tusa oĩa corpori ifixa extra hit. Veternosa curat: quæ exedũ uocat. Nodia herba coriarioꝝ officinis ẽt illa is est: aliis ue. Nomas curat. Efficacissimamq; aduersus scorpiões eẽ potã i uino aut posca re pio. Philantropõ herbam græci appellnat nasutẽ: quõiam uestibus adherescat. Ex hac corona ĩposita capitis dolores sedantur. Nã quæ canaria appellat lappa cũ plãtagĩe & millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis diebus soluta. Medet & suis hæc effos sa sine ferro: & addita ĩ colluuiẽ poturis uel ex lacte & uino. Quidã adiiciunt & fodien tẽ dicere oportere: hæc est herba argemon: quam Minerua repit suibus is remedium: quod illa gustauerint. Tordylen alii mensilis esse dixerunt. Alii hærbam per sequam & syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea proditũ inuenio quã in montibus nasci. Com bustam potu ciere mẽses: & pectoris excreationes. Efficacior ẽ ẽt nũc radice: Succo eius ternis obolis hausto renes sanari. Addi radicẽ eius & ĩ malagmata. Gramẽ ipsũ ẽ inter hærbas uulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis: crebroq; ab iis & ex cacum ine nouas radices spargit: Folia eius ĩ reliquo orbe in exilitatẽ fastigiant. In pnaso tantum hederacea specie dẽsius q̃ usq̃ fruticãte: flore odorato candidoq;. Iumẽtis hærba nõ alia gratior siue uiridis siue ĩ feno siccata. Tũdit aspsa aqua. Succũ quoq; eius ĩ pnaso exci pi tradunt propter ubertatẽ. Dulcis. n. hic ẽ. In uicẽ eius in reliqua parte terraꝝ succe dit decoctũ ad uulnerã cõglutinanda: quod & ipsa hærba tusa præstat. Tueturq; & ab inflãmationibus placat. Decocto adiicit uinum ac mel: ab aliquibus & thuris & pipis myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dẽtiũ dolores & epipho ras. Radix decocta in uino torminibus medet & urinæ difficultatibus. Vlceribus uesi ce. Calculos frangit. Semen uehemẽtius urinã ipellit. Aluũ uõmitiõesq; sistit. Priuatim aũt draconũ morsibus auxiliat. Sunt qui gẽicula. xi. uel unus uel e duabus tribus ue hærbis ad hũc articuloꝝ numerum inuolui lana nigra succida iubeant ad remedia strumæ panoꝝ ue. Ieiunũ debere esse qui colligat. Ita ire ĩ domum absentis cui medea tur: superuenientiq; ter dicere ieiuno ieiunũ medicamẽtum dare. Atq; ita adalligare: triduoq; id facere. Quod e graminum genere septẽ internodia habet: efficassime capiti cõtra dolores adalligat. Quidã propter uesicæ cruciatus decoctũ ex uĩo gramẽ ad di midias e balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramẽ uocant trium generꝝ cũ in cacumine aculei sint plurimum: quod illi dactylon uocant: hos conuolutos naribus igserunt: extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aizoo simile ad parony chia & pterygia unguium: & cum caro unguibus excreuerit utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellãtes quia digytis medeatur. Tertium genus dactyli sed tenuis na scitur in parietibus aut tegulis. Huic caustica uis est. Sistit ulcera quæ serpunt. Gramẽ capiti circundatum sanguinis e naribus fluctiones sistit. Camelos ãt necare tradit ĩ ba bylonis regione id quo iuxta uias nascitur. Nec fenograeco mior auctoritas: quod telin uocant: talii carphos. Aliqui buceras: alii egoceras: quoniã corniculis semẽ est simile: nos siliciã: quod quomõ sereretur suo loco diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti fœminaꝝ pluribus malis subuenit: siue duritia siue tumor: siue cõtra ctio sit uuluæ: fouentur: insidunt: infusum quoq; prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & ĩpositum medetur: item ex aceto. Sic iocineri decoctũ. Diocles difficile pientibus semẽ eius dedit acetabuli mẽsura tritum ĩ nouem cyathis sapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in calida lauentur. Et in balneo sudanti bus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a balneo reliquum pro summo auxilio.

Farinam fœnocræci cum hordeo aut lini femine decoctam aqua mulsa cõtra uuluæ cruciatus subiecit. Itemq; imposuit imo uentri. Lepras lentigines sulphuris pari portione mixta farina curauit nitro ante præparata cute sæpius die illinens: pungiq; præcipiens. Theodorus fœnogræco miscuit quartam ptem purgati nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci semẽ acetabuli dimidia mensura cũ sapæ & aquæ nouẽ cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitať quin decoctũ eius utilissimum sit uuluis interaneisq; exulceratis: sicuti semẽ articulis atq; præcordiis. Si uero cũ malua decoquať: postea addito mulso potusante cætera uuluis interaneisq; laudať. Quippe cum uapore quoq; decocti plurimũ prosit. Alarũq; etiam grauiolẽtiam decoctũ fœnogræci semen emẽdat. Farina prurigines capitis furfuresq; cum uino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autẽ decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano portidi: podagræ: chiragræ: articulis: carnibusq; quæ recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur & lyeni decocta in aceto & melle tantũ. Carcinomata subacta ex uino purgat. Mox addito melle psanat. Summiť & sorb tio e farina ad pectus exulcera tum longamq; tussim. Diu de coquitur: donec amaritudo desinat. Postea mel additur Nunc ipsa claritas hærbarum dicetur.

CAI PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXV.

PROHEMIVM.

Natura Hærbarum Sponte Nascentium. Ca .I.

i PSA quæ nunc dicetur hærbarum claritas medicinæ tantum gratia gignente eas tellure: in admirationẽ curæ priscorũ diligentiæq; animũ agit. Nihil ergo intentatũ in exptumq; illis fuit. Nihil deinde occultatũ quod nõ prodesse posteris uellent. At nos elaborata iis abscondere ac supprimere cupimus. & fraudare uitã etiam alienis bonis. Ita certe recondunt qui pauca aliqua nouere: in uidentes aliis: & neminẽ dolore in auctoritatẽ scientiæ est. Tantum ab excogitandis nouis ac adiuuanda uita mores absunt. Summumq; opus nigeniorũ diu in hoc fuit: ut intra unumquẽq; recte facta ueterꝫ perirẽt Ad hercule singula quosdam inuenta deorum numero addidere: omniumq; uitã clariorem fecere cognominibus herbarũ tam benigne gratiã memoria referente. Nõ æque hæc cura eorum mira essent in iis quæ satu bladiuntur: aut cibo inuitant sed culmia quoq; montium inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras scrutati inuenere: quid quæq; radix polleret: ad quos usus herbarum folia pertineret: etiam quadrupedũ pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Qui latine usus herbarum scripserint: & quando ad romanos noticia earꝫ peruenerit: & qui primi grecorum de his composuerint: & de herbarum inuentione: & antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia: & de cynorhodo: & de dracunlo medicinæ. Ca. II.

m Inus hoc quam par erat: nostri celebrauere omnium utilitatum & uirtutum rapacissimi. Primusq; & diu solus idem ille. M. Cato omnium bonarum artium magister paucis dumtaxat atigit. Bonum etiam medicamina non omissa post eum unus illustrum tentauit. C. Valgius ruditione spectatus: in perfecto uolumine ad Diuum Augustum: inchoata etiam præfatione religiosa: ut omnibus malis humanis illius potissimum principis semper mediceťur maiestas. Ante condiderat solus apud nos: quod equidem inueni: Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Namq; Mithridates maximus sua ætate regum: quem debellauit Pompeius: omniũ ante se genitorũ

diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq̃ fama intelligitur. Vni ei excogitatum quottidie uenenũ bibere præsumptis remediis: ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti. ex quibus unũ ẽt nomẽ eius retinet. Illius inuentum autumãt sanguinẽ põticoꝝ miscere antidotis: quoniã ueneno uiuerent. Ad illum Asclepiadis medẽdi arte clari: uolumia cõposita extãt: cũ sollicitatus ex urbe Roma præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium Mithridatẽ. xxii. linguis locutum certum est. Hæc de subiectis gẽtibus ullum hominẽ p interpretem appellatum ab eo ãnis. lvi. quibus regnauit. Is ergo ĩ reliqua ĩgenii magnitudĩe medicĩe peculiariter curiosus ab homnibus subiectis: qui fuere pars magna terraꝝ: singula exquirens. scrinium cõmentationum haꝝ & exẽplaria effectusq; ĩ archãis suis reliquit. Põpeius ãt omni regia præda potitus: transferre ea sermõe nostro libertum suum Leneum grammaticæ artis doctissimum iussit. Vitæq; ita ꝓfuit nõ minus qua re. pu. uictoria illa. Præter hos græci auctores medicīæ ꝓdidere quos suis locis diximus. Ex iis crateias. Dionysius. Metrodorus ratiõe blandissima: sed qua nihl pene aliud quam rei difficultas intelligať. Pinxere nãq; effigies hærbaꝝ: atq; subscripsere effectus. Veꝝ & pictura fallax est ex coloribus tã numerosis præsertim in emulatione naturæ multumque degenerat transcribentium sors uaria. Præterea parum est singulas earum ætates pingi: cum quadrupartitis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie quidẽ indicata & nudis quidem plæꝝq; nominibus defuncti: quoniam satis uidebať potestates uimq; demõstrare querere uolẽtibus. Nec est difficile cognitũ. Nobis certe exceptis admodum paucis cõtigit reliquas cõtẽplari sciẽtia Antonii Castoris: cui summa auctoritas erat ĩ ea arte nostro æuo. uisẽdo hortulo eius: ĩ quo plurimas alebat: cẽtesimũ ætatis annum excedẽs nullum dorporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis ãriquitas reperieť ĩuẽt. alãpridẽ ratio ẽ prænuntiãs horas nõ mõ dies ac noctes solis lunæq; defectum. Durat tamẽ tradita ꝑsuasio ĩ magna pte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nãq; sciẽtia fœmiaꝝ præualere: Certe quid nõ repleuere fabulis colchis Medea: aliæq;. In primisq; italica circe diis ẽt ad scripta? unde arbitror natum ut Aescylus e uetustissimis in poetica re refertã italiã hærbaꝝ potẽtia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumẽto etiãnum durante in marsis a folio eius orta gente: quos esse domitores serpentium cõstat. Homerus quidẽ primus doctrinaꝝ & antiquitatis parẽs multus alias in admiratione Circes gloriã hærbaꝝ ægypto tribuit: tũ ẽt cũ rigareť ægyptus illa nõ aũt esset postea fluminis limo inuecta. Hærbas certe ægyptias ab regis uxore traditas suæ. Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionẽ tristitiæ ueniamq; afferẽs: & ab Helena utiq; oĩbus mortalibus propinandũ. Primus aũt omniũ: quos memoria nouit. Orpheus de iis hærbis curiosius aliqua prodidit. Post eum Museus & Hesiodus polion hærbã in quãtum mirati sunt: diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones cõmendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat: quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumen de eaꝝ effectu composuit: Apollini: Aesculapioq;: & in totum diis ĩmortalibus inuentione & origine assignata. Cõposuit & Democritus: ambo pagratis ꝑsidis arabiæ æthiopiæ ægyptiq;. magis. Adeoq; adhæc attõita antiquitas fuit: ut affirmaret ẽt incredibilia dictu Xanthus hystoriaꝝ auctor in prima eaꝝ tradidit occisum dracõis catulum reuocatum ad uitã a parente herba: quã balin nominãt. Eademq; tillonẽ quẽ draco occiderat: restitutum saluti. Et Iuba in arabia herba reuocatum ad uitã hominẽ tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus esse herbã: cuius contactu illatæ ab alite: quam rettulimus: exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiã si fide carent: admirationẽ tamẽ implẽt: coguntq; cõfiteri multum esse: qđ uero superest. Inde & plærosq; uideo existimare: nihil nõ herbaꝝ ui effici posse. Sed plurimarum uires esse incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus

in medicina:a quo ferũt dictum quasdá etiam fortassis cacitas prodesse. Obseruatum certe ẽ iflamari uulnera ac morbos supuentu eorꝝ q pedibus iter cõfecerint. Hæc erat antiqua medicina:quæ tota migrabat i græciæ linguas.Sed quare nũc nõ plures nos-cunt causæ? nisi qđ eas agrestes litterarꝝ ignari experiũtur:utpote qui soli iter illas ui uant. Præterea securitas quærẽdi obuia medicorꝝ turba. Multis etiá inuẽtis noia desũt sicut illi quá rettulimus i frugũ cura :scimusq; defossá i águlis segetis præstare ne qua uis itret. Turpissima cá raritatis:qđ etiá qui sciũt:demõstrare nolũt: tanq̃ ipsis piturũ sit qđ tradiderint aliis. Accedit rõ inuẽtionis anceps. Quippe etiá i reptis:alias in uenit casus:alias (ut uere dixerĩ) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus: pauorẽ aquæ:potusq; omĩs afferẽs odiũ. Nuper cuiusdá militantis i prætorio mater ui dit in quiete radicẽ siluestris rosæ:quá cynorhodõ uocant:quamq; blanditá sibi aspe ctu pridie i fruteto mitteret folio bibẽdam in lacte. In lusitania res gerebat̃ hispaniæ ꝓ xima pte. Casuq; accidit:ut milite a morsu canis incipiẽte aquas expauescere supueni-ret epistola orantis:ut pareret religiõi: Seruatusq; ẽ insperato: Et postea q̃squis auxiliũ simile tẽtauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat spõgiolæ quæ in me-diis spinis eius nascit̃ cinere cũmelle alopecias capitis expleri. In eadẽ ꝓuincia cogno-ui i agro hospitis nup ibi reptũ dracũculũ apellatũ caulẽ pollicali crassitudie uersicolo ribꝰ uiperarꝝ maculis:quá ferebant cõtra oium morsus eẽ remediũ: Alius ẽ quẽ nos in priori uolũine eiusdẽ nois diximus:sed huic alia figura. Alidq; miraculũ exeũtis e terra ad primas serpẽtiũ uernatiões bipedali fere altitudine rursusq; cũ iisdẽ in terrá se cõdẽ tis:nec omĩo occultata eo apparet serpẽs:uel hoc p se satis officioso naturæ munere:si tantum præmoneret:tempusq; formidinis demonstraret.

De quodá pestifero fõte germaniæ:& de británia:& maximis morborũ doloribꝰ. Ca. III

Ec bestiarꝝ solũ ad nocẽdũ scelera sũt:sed interim aquarꝝ quoq; ac locorꝝ. In germania trans rhenũ castris a Germáico Cæsare promotis máritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus qua pota intra biẽniũ dentes deciderẽt. Cõpages-quæ in genibus soluerent̃. Stomachacẽ medici uocabant & sceletorben. Ei malo repta auxilio ẽ hærba:quæ uocat̃ britannica nõ neruis mõ & oris malis salutaris: sed cõtra anginas quoq; & ɔtra serpẽtes. Folia habet oblõga nigra:iracõdẽ nigrá. Succus eius ex primit̃ & ex radice. Florẽ uibões uocá. qui collectus priusq̃ tõitrua audiant̃:& deuora tus securos i totũ reddit. Fida i qua castra erát nostris mõstrauere illá. Miror quidẽ q̃ nominis eẽt cá:nisi forte cõfini ocearo britániæ ueluti propinq; dicauere. Non.n.inde appellatá eá quoniá ibi plurima nasceret̃ certũ ẽ. Etiá tũ britannia libera fuit quidem. Nec hic quõdá ambitus noibus suis eas adoptandi:ut docebimus fecisse reges: ut res tanta debeat̃:hærbá inuenire:uitá iuuare nõ fortassis credet aliquis:cũ hæc nostra fri uola quoq; exstiment̃: adeo deliciis sordẽt ẽt quæ ad salutẽ ptinẽt. Auctores tñ quarꝝ iueniũtur in primis celebrare par ẽ:effectu earꝝ digesto in genera morborꝝ. Qua qdẽ in reputatiõe misereri sortis hũanæ subit:& præter fortuita casusq; & noia q̃ hois hora excogitat ad milia morborũ singulis mortalibus timẽda. Qui grauissimi ex iis sint dis-cernere stultitia prope uideri põt: cũ suus cuiq; ad præsẽs quisq; atrocissimus uideat̃. Et de hoc tñ iudicauere aui expimẽto asprimos cruciacus eẽ calculorũ a stillicidio ue-sicæ. Proximũ stomachi tertiũ eorũ qui i capite doleant. Nõ ob aliud fere morte cõcita græcis:& noxias hærbas demõstratas miror equidẽ. Nec uenenorũ tantũ:quoniam ea cõditio uitæ ẽ:ut mori plerũq; ẽt optimi portus sit. tradatq; Varro Seruiũ Clodiũ equi tem romanũ magnitudine doloris in podraga coactũ ueneo crura punxisse &:postea caruisse sensu omĩ æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia mõstrandi qua mẽtes soluerent̃? Partus eliderent̃:multaq; similia: Ergo nec abortiua dico. Ac ne amatoria quidẽ memoro. Lucullũ impatorẽ clarissimũ amatorio piisse. Nec alia magica portẽta:nisi ubi cauẽda sũt aut coarguẽda in primis fide eorũ damnata. Satis opæ fuit

abundæq; per præstitum uitæ salutares dixisse ac postea inuenta

De moly:& dodecatheo:& pæonia uel petorobo uel glycilide:& panaca uel ascle pio:& heracleo panace:chironio:& panace centaureo:uel pharnaceo : & heracleo: side rio:& hyoscíamo:uel apollinari siue altercangeno. Ca. IIII.

Audatissima hærbaꝝ est Homero teste quã uocari ab diis putant moly. Ast in uentioné eius Mercurio assignat. Contraq; súma ueneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa pheneũ & in cyllene archadiæ tradũt. Specie illa Homerica ra dice rotunda nigraq;:magnitudine cepæ folio scyllæ:effodi aũt difficulter. Græci auc tores floré eius:luteum pinxere:cum Homerus candidũ scripserit. Inueni e peritis hær baꝝ medicis qui & in italia nasci eã diceret:afferriq; campania nihil aliquot diebus effo ssam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes longæ. Ac ne sic quide solidæ sed ab rutæ. m Ab ea axima auctoritas hærbæ est:quã dodecatheon uocant:omniũ deoꝝ ma iestaté cõmendantes. In aqua potã omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius septé lactucis simillima exeunt lutea radice. Vetustissima inuentu peonia est:Nomenq; auc toris retinet. Quã quidam pentorobon appellant. alii glycysidé. Hæc quoq; difficultas est:quod eadé:aliter alibi nuncupať. Nascit opacis montibus caule inter folia dygito rum quattuor feréte in cacumine ueluti græcas nuces quattor aut quinq;. Inest iis se mé copiosum rubꝝ:nigrumq;. Hæc medeť & faunoꝝ in quiete ludibrius. Præcipiũt eruere noctu:quoniam si picus martius uideat:tuendo in oculos ípetũ faciat. Panaces ipso noíe omniũ morboꝝ remedia ꝓmittit:numerosum & diis ínuétoribus adscriptũ. Vnũ quippe asclepion cognominanť:quõiam is filiam panaciam appellauit. Succus eius é coctus ferulæ:qualé diximus. Radix est multi corticis & salsi. Hac euulsa scrobé repleri uario genere frugum religio é:ac terræ piamétum:Vbi:& quo fieret mõ:& qua le maxíe ꝓbareť inter pegrina docuimus. Id qđ e macedonia affertur bucolicon uocãt armentariis spõte erũpente succum excipientibus:hoc celerie euanescit. Et in aliis aũt generibus íprobatur maxíe nigꝝ ac molle. Id. n. argumětum est cæra adulterati. Alte rum genus heracleon uocant:& ab Hercule inuentum tradunt. Alii origanum hæra cleoticum siluestre:quoniam é origano simile:radice intuli. De origano diximus. Terti um panaces chironeon cognominantur ab inuentore. Folium eius lapato simile ma ius tamen & hirsutius. Flos aureus:radix pua. Nascitur pinguibus locis. Huius flos ef ficacissimus eoq; amplius q̃ supradicta prodest. Quartum genus panaces ab eodé Chi rone reptum centaurion cognominatur. Sed & pharmaceon in cõtrouersia inuentio nis a Pharmace rege deductum. Seritur hoc longioribus q̃ cætera foliis:& serratis. Ra dix odorata in umbra siccatur:uinoq; gratiam adiicit: Huius genera duo fecere alteꝝ leuioris folii:alteꝝ tenuioris. Heracleon sidereon & ipsum abHercule inuétum é:caule tenui dygitoꝝ quattuor altitudine. Flore puniceo:foliis coriadri. Iuxta lacus & amnes inuéitur. Oíaq; uulnera ferro illata efficacissima sanat. Et Chirõis íuẽtũ ampelos quæ uocatur chironia:de qua diximus inter uites. Siccuti de herba cuius inuentio assigna tur Mineruæ Herculi qnoq; eam adscribunt:quæ apollinaris apud arabas altercũ siue altercangenum:apđ græcos uero hyoscíamus appellatur. Plura eius genera. Vnum ni gro femíne foliis pene purpureis spinosum. Talis nascitur in galcia. Vulgare aũt can didius é & fructicosius:altius papauere. Tertii semen irionis semini simile:& omnia in saniam gignentiam:capitisq; uertigines. Quartum gẽus molle:lanuginosum pingui us cæteris. Candidi seminis:in maritimis nascens:hoc recepere medici. Item ruffi semi nis nonunq̃ ante candidum ruffescit:si non ematuruit:iprnbaturq;. Ex alioquin nul lum nisi cum inaruerit legitut natura uini. Ideoq; menté caputq; infestans. Vsus semi nis & p se & succo expræsso. Exprimitur sepatim & caulibus foliisq; utuntur & radice temeraria in totum (ut arbtror) medicinæ. Quippe etiam foliis constat mentem cer rumpi:siplura quã quattuor bibantur. Etiã antiqui in uino febré depelli arbitrabanť

y v.

Et oleum fit ex semine:ut diximus:quod ipsum auribus infusum tentat mentem:mi-req; contra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibissent:& ipsum ꝑ remediis:adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiam uenena prodesse.

De linozoste parthenio hermipora siue potius mercuriali: & achillea :& panace heraclea sideriti millefolio:& ꝗ scopa regia:& hermineo teucrio splenio:& ꝗ melápodio siue helleboro:quot ue eorũ genera :& de nigro helleboro & albo medicinæ:& quando detur:& quoniam sumendum:& quibus non dandum:& qđ mures necat Ca. V.

Linozostis siue parthenion a Mercurio inuentus est:ideo apud græcos hermu poan multi uocant Eam apud nos omnes mercurialẽ. Duo eius genera:masculus & fœmina quæ efficatior:caule cubitali interdũ ramoso in cacumine: ocimo angustioribus foliis geniculis densis:alaꝝ cauis multis:semine in geniculis dependente:fœmine copioso:mari iuxta genicula statim rariore ac breui:cõtortoq;. Fœminæ soluto & candido. Folia maribus nigriora:fœminis cãdidiora:radix supuacua:prætenuis. Nascunť in cãpestribus cultis. Mirũ est qđ de utroq; eorum genere prodiť. Vt mares gignanť hunc facere:ut fœminæ illã. Hoc contingere si a cõceptu succus protinus bibatur in passo:edanť ue folia decocta ex oleo & sale:uel cruda ex aceto. Quidã decoquunt eam in nouo fictili cũ heliotropio:& duabus aut tribus spi[illegible]is donec decoquať. Decoctũ dari iubent:& herbam ipsam ĩ cibo altero die purgationi:mulieribus ꝑ triduũ quarto die a balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulieꝝ usu prædicauit illas. Easq; ad hunc modũ adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas uuluæ cũ melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit:itẽ ad ciendos menses secundasq;. Hoc idẽ præstare potu fotuq; dixit. Instillauit auribus surdis succũ inunxitq; cũ uino uetere. Aluo folia ĩposuit:epiphoris:strãguriæ & uesicæ. Decoctũ eius dedit cũ myrrha & thure. Aluo quidẽ soluendæ:uel in febri decoquiť quantũ manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias:bibitur sale & melle admixto: necnon cũ ungula suis aut gallinaceo decoctũ salubrius: Purgationis cã putauere aliqui utranq; dandam:siue cũ malua decoctũ. Thoracẽ purgant. Bilem detrahunt: Sed stomachũ lædũt. Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit & achilleon Achilles discipulus Chirõis:qua uulneribus mederetur:quæ ob id achilleos uocať. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primũ eruginẽ inuenisse utilissimam emplastris:ideoq; depingitur ex cuspide decutiens eam gladio ĩ uulnus Telephi. Alii utroq; usum medicamento uolunt. Aliqui & hanc panacẽ heracleon:alii sideriten. Hanc apud nos millefolium uocant cubitali scapo ramosam:minutioribus q̃ fœniculi foliis uestitã ab imo. Alii fatẽtur quidẽ illã uulneribus utilẽ:sed ueram achileõ eẽ scapo cæruleo pedali:sine ramis ex omni parte singulis foliis rotũdis elegãter uestitã. Alii quadrato caule:capitibus marubii folio quercus. Hac etiam præcisos neruos glutinare faciũt. Alii sideritẽ ĩ maceriis nascentẽ cũ teriť fœdi odoris:Etiãnum aliã similẽ huic:sed candidoribus foliis & pinguioribus tẽuioribus cauliculis in uineis nascẽtẽ. Aliã uero qnũ cubitoꝝ ramulis exilibus triãgulis:folio felicis:pediculo lõgo:bete semine. omẽs uulneribus præcipuas. Nostri eã quæ ẽ latissimo folio scopã regiã uocãt. Medeť ãginis suũ iuenit & teucer eadẽ ætate teucriõ quã qdam hermoneõ uocãt spargentẽ iuncos tenues:folia pua a speris locis nasentẽ:austero sapore: nunq̃ florentẽ. Neq; semẽ gignit. Medeť lyenibus. Cõstatq; sic iuentã. cũ exra sup eam ꝓiecta essent: ferť adhæsisse lyeni:eũq; inanisse. Ob id a qbusdã spleniõ uocať. Narrãt sues qui radicem eius edũt sine splene iueniri. Ramis hysopi surculosã:folio fabæ. Eodẽ noĩe appellant:& colligi florentẽ adhuc iubent adeo florere nõ dubitant:maxieq; ex ciliciis & pysidiæ mõtibus laudãt. Melãpodis fama diuinatiõis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradũt:capras purgari pastore illo aiaduertente datoq; lacte eaꝝ sanasse parotidas furẽtes

Quãobrẽ de oĩbus eius generibus dici simul cõuenit. Prima duo sunt cãdidũ ac nigꝝ. Hoc radicibus tantum intelligi tradunt pleriq;. Alii folia nigri platani similia & mĩora nigrioraq;: & pluribus diuisuris scissa. Alii betæ incipiẽtis. Hæc quoq; nigriora & canaliũ dorso rubescẽtia. Vtraq; caule palmi serlaceo bulboꝝ tunicis cõuoluto radice fibrata cæpaꝝ mõ. Nigro equi boues sues necantur. Itaq; cauent id cũ candido uesant. Tẽpestiuũ esse tradunt messibus. Plurimũ aũt nascit in oeta mõte. Et optimum uno eius loco circa epiꝝ. Nigꝝ ubiq; prouenit: sed melius in helicone: q mõs & aliis laudatur hærbis. Candidũ probat oeteũ. Secundũ ponticũ. Tertio loco heleaticũ: qđ in uitibus nasci ferunt. Quarto pnasium: quod adulteratur hætolico ex uicino. Nigꝝ ex iis melanpodion uocant: quo & domos suffiunt purgantq; aspergentes se & pecora. Cum præcatione solẽni hoc & religiosius colligit. Primũ.n. gladio circunscribit. Deinde q succisurus est ortũ spectat. Et præcat ut id liceat sibi cõcedẽtibus dii: facere. Obseruat que aquilæ uolatus: fere.n. seccantibus iter est. Et si prope aduolauerit: moriturum illo anno qui succidit augurium est. Nec album facile colligit: caput aggrauans maxime nisi præsummat aliũ & subinde uinum sorbeat: celeriterq; fodiat. Nigꝝ alii euchymõ uocant: alii polyrrhyson: purgat p inferna. Candidum aũt uomitiõe. Causasq; morborum extrahit. Quodã terribile. Postea tam pmiscuum ut plæriq; studioꝝ gratia ad prouidenda acrius quæ cõmentabant: sæpius sumptitauerint. Carneadẽ responsuꝝ zẽonis libris. Drusum quoq; apud nos tribunoꝝ popularium clarissimũ: cui ante omnes plebs adstans plausit: optimates uero bellũ marsicũ iputauere constat hoc medicamento libratũ comitiali morbo in antycira insula. Ibi.n. tutissime summit: quoniã (ut diximus) sesamoides admiscent. Italia ueratꝝ uocat. Farina eoꝝ per se & mixta radiculæ qua lana diximus lauari sternutamẽtum facit. Amboq; somnũ. Legunt aũt tẽuissime radices breuesq; ac uelut decurtatæ ẽt hæ. Nã summa quæ ẽ crassissima cepis similis canibus tantũ dat purgatiõis causa. Antiqui radicẽ corticemq; carnosissimum eligebãt: quo tenuior eximeret medulla. Hanc humidis spongiis opertã turgescentemq; in lõgitudinẽ finebant. Deinde fila in umbra siccabãt iis utentes. Nunc ramulos ipsos ab radice sua graulissimi corticis ita dantes. Optimũ qđ acre gustu: feruensq; in frãgendo puluerẽ emittit. Durare uim eius xxx. annis ferunt. Nigrũ medet palyticis insanientibus hydropicis dummõ citra fibrim podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluum & bilẽ pituitasq;. Ex aqua dat ad leniter molliendã aluũ plurimũ drachma modice q̃ttuor obolis. Miscuere aliqui & scamoneã: sed tutius salẽ. In dulcibus datũ copiosius piculũ infert. Oculorũ caliginẽ fotu discutit. Ob id quidã & inunxere. Tritum spumas suppurata duritias concoquit: & purgat. Itẽ fistulas tertio die exẽptum. Verucas tollit cum squamis æris & sandaraca. Hydropicorum uẽtri iponit cum farina hordeacea & uino. Pecorum & iumentorum pituitas sanat surculo per aurẽ traiecto: & postero die eadem hora exẽpto. Scabiẽ quadrupedum cum thure & cæra aropice uel cum piseleo. Album optimum: quod celerrime mouet sternutamẽta: sed multum terribilius nigro: præcipue si quis apparatum poturorum apud antiquos legat: contra horrores strãgulatus in tempestiuas somni uires singultus infinitos aut sternutamẽta stomachi dissolutiones tardiores uomitus aut lõginquiores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare soliti: quæ concitarent uomitiones ipsumque eleborum extraerent medicamentis: aut clysteribus: sæpe ẽt sanguine uẽis emisso. Iã uero & cũ prospere cedat terribilius uisu i uariis coloribus uomitionũ: & post uomitiones obseruatione alui: balnearũ dispẽsatione: totius corpis cura antecedẽte: omnia hæc magno terrore & fama. Nanq; tradũt ab sumi carnẽ si coquatur una: sed antiquorum uitium erat: ꝙ propter hos metus ptius dabãt cũ celerius erumpat: quo largius sumit. Thẽison binas nõ ãplius drachmas dõauit: sequẽtes & quaternas dedere. Claro Herophili præconio qui elleborũ fortissimi ducis similitudini æquabat. Concitatis.n. intus omnibus ipsum in primis exire. Præterea

mirum inuentum est q incisum forficulis ut diximus: scribant: cortex remanet. Hoc inanito medulla cadit. Hæc in nimia purgatione data: uomitiones sistit: Cauendū est fœlici quoq; cura: ne nubilo detur die: quippe impatibiles cruciatus existunt. Nā æsta te potius q̄ hyeme dandū nō est in dubio. Corpus septem diebus præparandū cibi acri bus: abstinentia uini: quarto & tertio de uomitionibus: pridie cœnæ abstinentia. Albū edulci datur: aptissime uero in lacte aut pulte. Nuper inuenere dissectis raphanis in/ serere helleborū: rursusq; cōprimere raphanos: ut transeat ius: atq; eo lenimento dare. Reddit post quattuor fere horas incipit. Totū opus septenis peragitur horis. Medet̃ ita morbis comitialibus: ut diximus: uertigini: melanchonicis: insanientibus: lymphaticis: elephantiæ albæ: lepris: tetano: tremulis: podagricis: hydropicis: incipientibusq; tympa/ nicis stomachicis: spasticis: clinicis: ischiadicis: quartanis quæ aliter non desinat: tussim ueteri ĩ flāmationibus: torminibus redeūtibus. Vetant dari senibus & pueris. Itē molli/ bus ac fœminei corporis: animæ ue exilibus aut teneris: & fœminis minus q̄ uiris. Itē timidis: aut si exulcerata sint præcordia: uel tumeant: minime ue sanguinē excreanti/ bus: causatis uel latere: uel faucibus. Medet̃ extra corporis eruptionibus pituitæ cum axungia salsa illitū: item suppurationi ueteri. Mures polenta admixtū necat. Galli sagit tas ĩ uenatu helleboro tingunt: circūcisoq; uulnere teneriorē sētiri carnē affirmat. Mu scæ quoq; necant̃ albo trito & cum lacte sparso. Eodem & phthiriasi emendatur.

De mithridati & scordoti siue scordio: & polemonia uel philæteria uel chi lio dynama: & eupatoria & centaurea siue chironia: & de lecto centaureo libadio felle terræ & triorche medicinæ. Ca. VI.

Psi Mithridati Crateias adscripsit unam mithridatiam uocatam. Hinc folia duo a radice achanto similia. Caulis inter utraq; sustinens roseum florem. Al/ teram lenem scordotim siue scordion ipsius manus adscriptam: magnitudie cubitali: quadrangulo caule ramosam quernæ similitudine foliis lanugninosis: Reperi tur in ponto campis pinguibus humidisq; gustus amari. Est & alterius generis: latiori bus foliis: mentastro similis: plurimosq; utraq; ad usus per se & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii philæteriam a certamine regum inuentionis appellant. Capadoces aūt chiliodynamam radice crassa: exilibus ramis: quibus ĩ summis corymbi dependēt nigro semine cætero rutæ similis. Nascitur in mōtosis. Eupatoria quoq; regiam aucto ritatem habet. Caulis lignosi nigricantis hirsuti: cubitalis aliquando: & amplioribus fo/ liis p interualla. v. folia ut cannabis per ambitum ĩcisis quinquepartito: nigris & ipsis pulmosisq; radice superuacua. Semen dysentericis in uino potum auxiliatur unice. Cē tauria curatus dicitur Chiron cum Herculis exceptus hospitio ptractanti arma sagit ta excidisset in pedem: quare aliqui chironium uocant. Folia sunt lata & oblōga: serra/ ta ambitu densa ab radice: caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papa uerum. Radix uasta rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita madida. Succo amara cum quadam dulcedine. Nascitur in collibus pingui solo. Laudatissima arcadia: elide messenia: phoruo & lyceo atq; in alpibus: pluribusq; locis in lycia. Quidam & ex ea lyci um faciunt. Vis in uulneribus tanta ut cohærescere etiam carnes tradant: si coquant̃ simul. In usu radix tantum duabus drachmis bibenda quibus dicetur: si febris sit: in aqua trita: cæteris in uino. Medetur & ouium morbis decocte succus. Est alterū cētau rion cognomine lecton: minutis foliis: quod aliqui libadion uocant: quoniam secūdū fontes nascitur: origani simile: angustioribus & lōgioribus foliis angulosa caule pau/ lulum alto fruticāti flore lichenidis: radix tēui & superuacua succo efficax. Ipsa herba autumno legitur: succus e fronde. Quidam caules concisos madefaciūt diebus. xviii. atq; ita exprimunt. Hoc centaurion nostri fel terre uocant: propter amaritudinem sū/ mam. Galli exacum. quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exsiccat. p aluū. Tertia ē centauris cognomīe triorches. Qui eam seccat rarū ē ut nō uulneret sese

Hæc succum sanguinem mittit. Theophrastus defendi eam:impugnariq; colligentes tradit a triorche accipitrũ genera:a quo & nomẽ accepit. Impiti cõfũdũt hæc omnia:& uim generi assignant: De climeno & gentiana & lysimachia & pathéide & arthéisia:& ãbrosia:& nymphea hæracleo siue rhopalo & euphorbia medicinæ. Ca. VII.

Linmenos a rege herba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani articulis præcicta:odorr graui & semie hederæ:siluestribus & mõtosis nascẽs. Quibus morbis pota inundeat̃:dicẽs. Sed hic indicandũ est dũ medeat̃ strrilitatẽ pota ẽt in uiris fieri. Geæci plãtagini similẽ eẽ dixeũt:caule quadrato:folliculis cũ semie inter se iplexis:uelut ipolypoꝝ cirris. Et succus ãt in usu. Vis eius sũma in refrigerando Gentianã inuenit Gentianus rex illyrioꝝ ubiq; nascentẽ:in illyrico tamen præstãtissimam folio fraxini : sed magnitudine lactucæ:caule tenero pollicis crassitudine:cauo & inani:& interuallis foliato:trium aliquando cubitoꝝ:radice lenta sub nigra sine odore aquosa montibus subalpinis plurima. Vsus in radice & succo. Radici: natura ẽ excalfactoria:sed prægnantibus non bibenda: Inuenit & Lysimachus herbam lysimachiam que ab eo nomen retinet:celebrata Erasistrato. Folia hẽt salicis uirida:florẽ purpureũ: fruticosum:ramulis erectis graui gignit̃ in aquosis. Vis eius tanta ẽ:ut iumẽtis discordantibꝫ iugo iposita aspitatẽ cohibeat. Mulieres quoq; hac gloriam affectauere. In qbꝫ Artẽisia uxor mausoli adoptata herba quæ ante pthẽis uocabat̃. Sũt q ab artẽide Artẽsia cognomiatã putẽt:quoniã priuati medicat̃ fœmiaꝝ malis. Absinthii ãt mõ fruticosa maioribꝫ foliis piguibsq;. Ipsius duo genera. Altera latioribꝫ foliis altera tenera tẽuioribꝫ:& nõ nisi i maritimis nascẽs. Sũt qui in mediterraneis eodẽ noie appellãt siplici caule:mimis foliis:flores copiosi erũpẽtes cũ una maturescit odore nõ in iucũdo:q̃ qui dã botrynalii ãbrosiã uocãt. Talis in capadocia nascit̃. Nimphea nata tradit̃ a nimpha Zelotypia erga herculẽ rhopalo mortua. Quare heracleõ uocãt aliqui:alii rhopalõ a radice claue simili. Iõq; eos q bibãt eã.xii.diebꝫ coitu genituraq; priuari. Laudatissima ĩ orchomẽo & marathõe boetiæ. Timalõ uocautq; semẽ edũt. Nascit̃ in aquosis foliis magnis & aliis ex radice ꝓdeuntibꝫ flore lilio simili:& cũ defloruerit capiti papaueris . In caule seccat̃ autũno. Radix nigra in sole siccat̃. Adursat̃q; ad alliũ. Est & alia nimphea in thessalia amne pæonio:radice alba:capite:luteo:rosæ magnitunine. Inuenit & patrũ nostroꝝ ætate rex Iuba q̃ appellauit euphorbiã medici sui fratris noie & musæ:a quo D. Au. cõseruatũ indicauiũs. Iidẽ fratres instituere a balneis frigida multa corpa astringi. Antea nõ erat mos nisi calida tantũ lauari sicut apud Homerũ ẽt inueniũs. Sꝫ Iubæ uolumẽ quoq; extat de ea herba ꝑ clarũ ꝓconũ. Inuẽit eã in mõte atlante: aspectat̃ foliis achantinis. Vis tanta ẽ:ut uel elonginquo succus sxcipiat̃ incisæ cõto. Suscipit̃ ex cipulis uẽtriculo hædino. Humor lactis uidet̃ effuere. Siccat̃ cõto. Sic thuris effigiẽ habet. Qui colligũt clarius uidẽt. Cõtra serpẽtes medet̃. Quacũq; pte pcussa uertice inciso & medicamento addito. Ibi geruli qui legũt:hedino lacte adulterant:sed discernitur igni. Id.n.q͡ sincerũ nõ ẽ fastidiẽdũ odorẽ hẽt. Multũ infra hũc succũ est qui in gallia fit ex herba chamelea granũ cocci ferente. Fractus amoniaco similis est:etiam leui gustu os accensum diu detinens:& magis ex interuallo donec fauces quoq; siccet.

De plãtagie & buglosso:& cioglosso:& bupthalmo: & scythica:& d̃ sptãia: & hippice:& ischæmone:& betonica:& cantabiaca:& consiligine:& hyberida:& chelidonia : & canaria & elaphobosco:& dictãno:& aristolochia:& qđ eius delectatione inuoluãt pisces : & stati capiant̃ & medicĩe cõtra serpẽtiũ ictus ex herbis q̃s supius nomiauit. Ca. VIII.

Elebrauit & themison medicus uulgarem herbam plantaginem tanquam in uentor uolũine de ea edito. Duo eius genera. Minor angustioribus foliis & nigrioribus Inigæ peccorum simillimis:caule angulosо in terram inclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterum modo inclusa. quæ quia septena sunt quidam eã heptapleuron uocauere. Huius & caulis cubitalis est & napi similis. Nascitur in humidis multo efficatior. Vis mira in siccando dẽsandoq; corpe canteri uicem

optinẽs. Nulla res æque ſiſtit flutiones: quas græci rheumatiſmos uocant. Iungiť huic bugloſſo boum linguæ ſimilis: cui præcipuum q̄ in uinũ diecta animi uoluptates augeat & uocatur euphraſinũ. Iungitur & cynogloſſos caninas imitans linguas: topiariis operibus gratiſſima. Aiuntq; eam quæ tres thyrſos ſeminis emittat: eius radicẽ potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quatuor ad quartanas. Eſt alia ſimilia ei & quæ ferat lappas minutas. Eius radix pota ex aqua ranis & ſerpentibus aduerſatur. Eſt & buphtalmos ſimilis boum oculis folio fœniculi: circa oppida naſcens fruticoſa caulibus: q & manduntur decocti. Quidã chalcian uocant. Hæc cum cæra ſcirromata diſcutit. Inuenere hærbas & uniuerſæ gentes. Scythia eam primũ: quæ primum: quæ ſcythice uocatur circa boetiam naſcens prædulcis. Aliam quoq; utiliſſimã quam ſpartaniã uocant. Magna & ea cõmendatio: ꝙ in ore eam habentes famẽ ſitimq; non ſentiunt. Idẽ præſtat apud eos hippice dicta: qđ in equis quoq; eundem effectum habeat. Tradũtq; his duabus hærbis ſcythas etiam in duodenos dies durare ĩ fame ſitiq;. Iſchemonẽ thracia inuenit: qua ferunt ſanguinẽ ſiſtit: non aperta modo uenia: ſed etiã præciſa. Serpit e terra milio ſimilis: foliis aſperis & lanuginoſis: farcitur in nares. Quæ in italia naſciť & ſanguinẽ eodem adalligata ſiſtit. Vetones in hiſpania eam quæ betonica dicitur in gallia. In italia autẽ ſerratula a græcis ceſtron aut pſychroteron ante cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule cubitorũ duum a radice ſpargens folia fere lappati ſerrata ſemine purpureo. Folia ſiccantur in farinã plurimos ad uſus. Fit uinum ex ea & acetũ ſtomacho & claritati oculorũ. Tantumq; gloriæ habet ut domus in aqua ſata ſit tuta exſtimetur a piaculis omnibus. In eadem hiſpania inuenta eſt cantabrica ꝑ Diui Auguſti tempora a cantabris reperta. Naſcitur ubiq; caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi uelut calathi In iis ſemen perq̃ minutum. Nec alias fuere hiſpaniæ hærbis exquirendis: ut in qbus etiamnum hodie in numero ſit lætiore conuictu potionẽ egentem hærbis mulſo additis credidere ſaluberimã ſuauiſſimamquæ. Nec qſquam genera earum iam nouit aut multitudinẽ. Numerus tamẽ cõſtat ĩ nomine. Noſtra ætas meminit herbã in marſis repertam. Naſciť & aquiculis circũ uicum neruiſiæ: uocatur cõſiligo. Prodeſt ut demonſtrauimus ſuo loco deploratis in phthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Democrates primus medentiũ quam appellauit hiberidam quamq̃ ficto nomine inuentioni eius aſſiguato carmine. Naſcitur maxime circa uetera monumẽta parietinaſq; & oculta iterum. Floret ſemper folio naſturtii: caule cubitali: ſemine tamen paruo ut uix aſpici poſſit. Radici odor naſturtii. Vſus æſtate efficatior: & recenti tantũ Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cũ axungia modica utiliſſia uiris plurimum quaternis horis fœminis minus dimidio adalligata: ut dein in balneũ deſcendať in calidam: & poſtea oleo & uino corpus perungať: diebuſq; uicinis ĩterpoſitis idem fiat ſiqua admonitio doloris ſuſperſit. Hoc modo rheumatiſmos, omnes ſanat oc ultos. Imponitur nõ ĩ ipſa ĩflamatione: ſed ĩminuta. Animalia quoq; ĩuenere herbas in primiſq; chelidoniã. Hac enĩ hirundines oculis pullorũ in nido reſtituunt uiſũ: ut qdam uolunt etiã eruis oculis. Genera eius duo. Maior fruticoſo caule folio paſtinacæ erraticæ amplior: ipſa altitudine duum cubitorũ. Colos albicans. flos luteus. Minori folia hederæ rotundiora minus candida. Succus croci mordax. Semen papaueris. Florẽt aduentu hirundinũ. Diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuccus exprimiť: & in æreo uaſe cũ melle attico leniter cinere feruenti decoqtur: ſingulari remedio contra caligines oculorũ. Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis: q̃ chelidonia appellanť ab ea. Inuenerũt & canes canariã: qua faſtidiũ deducunt: eamq; noſtro cõſpectu mãdũt: ſed ita ut nũq̃ intelligať quæ ſit: etinim depaſta cerniť. Notata eſt aũt animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus. n. a ſerpẽte: mederi quadã ſibi diciť: ſʒ illã homĩe ĩſpectãte nõ decerpit. Simpliciꝰ ceruæ mõſtrauere elaphoboſcõ: de qua dixius. Itẽ helxinẽ a partu dictã. Oſtẽdere (ut ĩdicauimus) dictã uulneratæ eo paſtæ ſtati decidentibus telis.

Non est albi quam in creta: ramis prætenue: pulegio simile: feruens & acre gustu: foliis tãtum utuntur. Flos nullus ei ē. Semē ut caulis. Radix tenuis & supuacua. Et in creta autē nō spatiose nascitur: miræq; a capris expetitur. Pro eo ē & pseudo dictamū multis in terris nascens: folio simili: ramulis minoribus a quibusdam cōdris uocatū. Minoris effectus statim itelligitur. Dictamū. n. minima portiōe accēdit os. Qui legere eam: ī fe rula uel arundine cōdunt: præligantq; : ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utran que nasci multifariam: sed deteriores in agris pinguibus: ueram quidam dictamū non nisi in asperis. Est & tertiū gēus dictamum uocatū: sed neq; facie: neq; effectu simile fo lio sisybrii: ramis maioribus procedēte psuasione illa quicquid ī creta nascitur: infinito præstare cæteris eiusdē generis alibi genitis. Proxime quod ī parnaso: alioqnin hærbife rum eē. Et peliū mōtē in thessalia. Et eletriū ī euboea. Et totam arcadiam ac lyaconiam Tradunt arcades quidē nō medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniam tūc maxi me succis herbæ turgeant: medicēturq; ubera pascuis. Bibunt āt lac uaccinū: quoniā boues omnino uorifere sunt ī hærbis. Potentia eaꝝ p quadrupedes ēt nūc duobus cla ris exemplis manifesta fit. Circa abderam & limitē: qui Diomedis uocatur equi pasti inflammantur rabie: circa pothinam uero & asini. Inter nobilissimas aristolochiæ no men dedisse grauidæ uidentur quoniā eēt ariste tecuses. Nostri malū terræ uocant: & quattuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis foliis īter maluā: & hederam nigrioribus piugnioribusq;. Alteꝝ masculæ radice lōga quattuor digitoꝝ lō gitudine baculi crassitudine. Tertiū longissimæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præci pua uis: quæ clematicis uocat̃: ab aliis cretica. Omnes colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferūt baculas paruas ut cappari. Valēt radice tantū. Est & quæ pisto lochia uocat̃ quarti generis: tenuior q̃ ꝓxime dicta: densis radicis capilamētis iūci ple nioris crassitudīe. Hāc quidā polyrrhizon cognominãt. Odor omnium medicatus. Sed oblonga radice tenuiorīq; gratior. Carnosi. n. est corticis: unguētis quoq; nardinis cō ueniens. Nascuntur pinguibus locis & cāpestribus. Effodere eas messibus tēpestiuum: ita desquammato terreno seruantur: Maxime tamē laudat̃ pontica. Et in quocūq; ge nere ponderosissima quæq; medicinis aptior. Rotunda contra serpētes. Oblonga ī sum ma tamē gloria est ēt modo. A conceptu admota uuluis in carne bubula mares figu rat: ut traditus. Piscatores cāpaniæ radicē eam: quæ rotunda est: uenenum terræ uo cant: coramq; nobis contusam inmixta calce in mari sparsere: aduolant pisces cupidi tate mira: statimq; exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominant̃. cōuulsis cōtu sis ex alto precipitatis radice pota ex aqua utilissima esse tradit̃. Semie pleureticis & ner uis confirmare excalfacere. Eadē satyrion est. Veꝝ & effectus eaꝝ ususq; dicendi sunt. Ordiendumq; a maloꝝ omnium pessimo: idest serpentium ictu. Medētur ergo brita nica hærba. Panaces geneꝝ omniū radix e uino. Chironiæ & flos & semen potū illitum que ex uino & oleo. Priuatimq; quæ cunila bubula appellatur. Polymonia uel phile teris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis scordotis: ex uino priuatim ad angues potæ & illitæ: siue succo: siue folio: siue decocto. Centauriæ maioris radice drachma in uini albi ciathis. tribus. Gentiana ꝑcipue aduersus angues duabus drach mis cum pipere & ruta uini cyatis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorē fugi unt serpētes: Dat̃ ex uino pcussis chelidōia. Morsibus iponit̃ betōica præcipue: cuius uis tanta phibet̃: ut inclusæ circulo eius serpentes ipse sese interimat flagellando. Dat̃ & ad ictus semē eius denarii pōdere cō tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ īponit̃. Cantabricæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma in uini hemi na sæpius bibēda: prodest & illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & omnio suspē sa supra focum fugat e domibus serpentes.

De agrimōia: & agarico: & echyo: & hioscyamo: & hierabotāe: & blataria: & lemōia & qnquefolio. & dauco: & psolata: & arctio: & cyclaio: & peucedano. Ca. IX.

Rgemonia quoq; radice eius denarii pondere in uini cyathis tribus potatur.
Plura de ea cõuenit dici cæterisq; quæ primum nominabunt̃. In eo autē ge/
nere medendi primū conuenit: quāq; nominari: i quo maxime ualebit. Folia
habet anemonæ æqualia diuisa apii modo: caput in cauliculo papaueris siluestris: itē
radicē. Succum croci colore acrē & acutum. Nascitur & in aruis apud nos. Nostri tria
genera eius faciunt: & id demū probant cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fūgus
nascitur in arboribus circa bosphoꝝ: colore candido. Datur obolis quattuor contritū
cū binis cyathis aceti mulsi. Id qd̃ in gallia nascitur infirmius habetur. Præterea mas
spissior amariorq;. Hic & capitis dolores facit. Fœmina solutior in initio gustus dulcis:
mox in amaritudinem transit. Echyos utriusq; generis pulegio similis. Foliis coronata
drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datur. Item altera quæ lanugine distingui
tur spinosa: cui & capitula uiperæ similia sunt hæc ex uino & aceto. Quidam echyon
ꝑsonatam uocant: cuius folio nullum est latius: grandes lappas ferentē. Huius radicē
decoctam ex aceto dant potui. Hyoscyamū cōtusum cū foliis ex uino datur peculiari
ter cōtra aspidas. Nulla tamen romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotanē. Aliqui pa
risterion nostri uerbenacā uocant. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicauimus.
Hac Iouis mensa ueritur. Domus purgantur: lustranturq;. Genera eius duo sūt. Folio
sa quā fœminam putant. Mas rarioribus foliis: Ramuli utriusq; plures: tenues: cubita/
les: angulosi. Folia minora q̃ quercus: angustioraq;: diuisuris maioribus. Flos glaucus:
radix longa: tenuis. Nascitur ubiq; in planis aquosis. Quidā non distingūt: sed unum
omnino genus faciunt: quoniam utraq; eosdē effectus habeat. Vtraq; sortiuntur galli
& præciunt responsa. Sed magis utiq; circa hanc insaniūt. Hac perunctos impetrare
quæ uelint febres abigere: amicitias cōciliare: nulliq; non morbo mederi. Colligi circa
canis ortū debere: ita ut ne luna aut sol cōspiciat̃: fauis ante & mellæ terræ ad piamētū
datis. Circūscriptā ferro effodi sinistra manu: & in sublime tolli. Siccari i umbra sepa/
tim. folia: caulē: radicē. Aiuntq; si aqua spargat̃ tricliniū: qua maduerit: lætiores cōui/
ctus fieri. Aduersus serpētes cōterit̃ ex uino. Est ei similis uerbascō hærba: q̃ sæpe fallit
ꝑ ea capta. foliis minus candidis: cauliculis pluribus: flore luteo. Hac abiecta blattas in
se cōtrahit: ideoq; romæ blattariā uocatur. Lemoniū succū lacteum mittit: cōcrescentē
gummi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinq; foliū nulli igno/
tum est: cū etiā fraga gignendo cōmendet̃: Græci uocant pentapetō siue chamezeleō
siue pentaphillon. Cū effodit̃ rubrā habet radicē. Hæc marcescens: nigrescit & angulo
sa fit. Nomē a numero folioꝝ habet. Et ipsa hærba incipit & desinit cū uite. Adhibet̃ &
purgādis domibus. Aduersus serpētes bibit̃ & eius radix quæ sparganiō uocat̃ ex uio
albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius. Diodotus quæ ꝓsequi nihil attinet: cū sint
differentiæ duæ. Probatissimæ in creta mox in achaia & in siccis ubicunq; nati feni/
culi similitudine: candidioribus foliis & minoribus hirsutisq;. Caule pedali recto: radi/
ce suauissimi gustus & odoris. Hoc genus in saxosis nascit̃ meridianis. Reliqua genera
ubiq; nascunt̃ terrenis collibus limitibusq; nec nisi pingui solo: foliis coriandri: caule
cubitali: capitibus rotūdis: sæpe pluribus q̃ ternis: radice lignosa: sed cū iaruerit supua/
cua. Semen eius cymino simile: prioris milio albū acre odoratū omibus & feruēs. Secū/
dum priore uehemētius est: ideoq; parce sūmi debet. Si iā maxie tertiū genus facere libe
at ē simile staphylion: qd̃ pastinacā erraticā appellāt: semine oblōgo radice dulci. Omia
hæc & hyeme & æstate sūt intacta quadrupedi nisi post abortus. Ex aliis usus fœminis.
Ex creta dulcis & magis ad serpētes est. Bibit̃ e uino drachma una. Dat̃ & quadrupedi
bus pcussis. Theonacra alia q̃ magica & i nostro orbe nascit̃: fruticosa foliis subuiridi/
bus: flore roseo. Serpētes necat cuicūq; admota fuerit. Et hæc torporē affert. Persolatam
quā nemo ignorat græci uero arction uocāt folia habet maiora etiā cucurbitis & hirsu
tiora nigrioraq; & crassiora: radicē albā & grādē. Hæc ex uio bibit̃ dēarioꝝ duū pōdere

Item cyclamini radix contra serpentes omnes folia habent minora q̃ hedera nigriora: & teuiora sine angulis in quibus albicant maculæ. Caule exiguo:inani:floribus pur/pureis:radice lata:ut rapũ uideri possit:cortice nigro. Nascitur in umbrosis. A nostris tuber terræ uocatur. In omnibus serẽda domibus. Si uerũ est ubi sata sit nihil nocere mala medicamenta Amuletũ uocant:narranuq; ea ebrietatẽ repræsentari. Addita in uinum radice & siccata scyllæ mõ conscisa reponitur:decoquiturq; eadẽ ad crassitu/dinẽ mellis. Suum tamẽ uenenum inest:ei traduntq; si pregnans radicẽ transgrediat̃ abortum fieri. Est & altera cyclaminos cognomie cisanthemos geniculatis caulibus su peruacuis a priore distans circa arbores se uoluẽs acinis hæderæ:sed mollibus. Flore cã dido:specioso:radice superuacua. Acini tantum in usu:gustu acri.sed lenti. Siccant̃ in umbra:tusisq; diuidunt̃ in pastillos. Mihi & tertia cyclaminos demonstrata est:co/gnomie chamecissos uno omio folio:radice ramosa:qua pisces necabãt̃. Sed inter pri/mas celebratur peucedanum:laudatissimnm in archadia:mox samothracæ. Caulis est ei tenuis:lõgus:fœniculo similis:iuxta terram foliosus:radice nigra:crassa graui odo re:succosa. Gignitur ĩ mõtibus opacis. Foditur exitu autũni. Placent tenerrimæ & al tissimæ radices. Hæ concidunt̃ in quaternos digytos osseis cultellis:funduntq; succũ in umbra capite prius & naribus rosaceo punctis:ne uertigo sentiat̃. Et alius succus inuenitur caulibus adhærẽs icisisq; manat: Probat̃ crassitudine mellea: colore ruffo: odore suauiter graui feruens gustu. Et hic in usu & radix:& decoctum eius pluribus medicamẽtis. Succo tamen efficacissimo qui resoluit̃ amaris amygdalis aut ruta. Bibi turq; cõtra serpẽtes & ex oleo punctos tuet̃. Ebuli quoq; quẽ nemo ignorat:fumo fu gantur serpentes. Priuatim aduersat̃ scorpionibus polymõiæ radix uel alligata tantũ. Itẽ phalangio ac cæteris minoribus uenenatis. Scorpionibus aristolochia agaricũ obo lis quattuor in uino mixti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum uino aut po sca. Itẽ quinquefolium daucum. Verbascum græci plomõ uocãt. Genera habet prima duo. Album in quo mas intelligitur. Alteꝝ nigꝝ:in quo fœmina. Tertium genus nõ nisi in siluis inuenitur. Sunt folia brassicæ latiora:pilosa:caulis erectus:cubitali ampli or. Semen nigꝝ inutile. Radix una crassitudine digyti. Nascunt̃ & in cãpestribus. Sil/uestri folia elelisphaci:alta:ramis lignosis. Sunt & plomides duæ:hirsutæ:rotundis fo/liis:humiles. Tertia lignitis uocatur. Ab aliis autẽ tryhalis foliis ternis aut cum pluri/mum quaternis crassis pinguibusq;:ad lucernarum lumina aptis. Aiunt ĩ foliis eius quã fœmina diximus:ficus omnino nõ putrescere. Distingui genera hæc pene supua num est:cum sint oĩa eiusdẽ effectus. Contra scorpiões bibitur radix cũ ruta ex aqua magna amaritudie:sed effectu pari. Telegonõ herba ab aliis scorpiõ uocat̃ ꝓpter simi litudinẽ radicis:cuius tactu moriunt̃ scorpiões. Itaq; cõtra eoꝝ ictus bibit̃. Scorpionẽ mortuum si qs heleboro cãdido linat:reuiuiscere aiunt. Telegonõ omnẽ quadrupedẽ necat ĩposita uerendis radice. Folio quidẽ intra eundẽ diẽ quod est simile cyclomina. Ipsa geniculata nascirur ĩ opacis. Scorpionibus aduersatur & betonicæ succus ac plã/taginis. Sunt & ramis uenena rupetinis maxĩe:uidimusq; psyllos in certamine patinis cãdefactas admittentes ociore etiam q̃ iaspidum pnicie. Auxiliatur eis phrynõ ĩ uino pota. Aliquid neurada appeliãt:alii polyrrhizon floribus paruis:radicibus multis ner uosis bene olentibus. Itẽ alcima quã alii damasanion:alii pyron appellãt. Folia ei plãta ginis nisi angustiora essent:& magis lacinosa:cõuexaq; ĩ terrã. Alias ẽt uenenosa simi/liter. Caule simpliciter tenui:cubitali:capite thyrsi:radicibus densis:tenuibus:ut uera tri nigri:acribus:odoratis pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in siluis nigrius maioribus foliis. Vsus in radice utriusq; aduersus ranas & lepores mari/nos drachmæ pondere in uino potum. Lepori marino aduersatur & cyclaminos.
Veneni uim canis quoq; rabidi morsus habent:cõtra quos erit cynorhodum: de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atq; illita ꝑdest. Betõica ex mero

ueteri. Perístereos uocatur caule alto foliato cacumine in alios caules se spargens: co/
lumbis admodũ familiaris. Vnde & nomẽ: Hanc habentes negãt latrari a canibus. Proxi
ma ab his malis uenena sũt quæ sibimetipsis homines excogitant. Cõtra hæc omnia: ma
gicasq; artes erit primũ illud. Homericũ moly. Dein mithridatia & scordotis & cẽtauriũ
Pota omnía mala medicamẽta exigit per aluũ. Betonicæ semẽ in mulso aut passo uel fa
rine drachma in uini ueteris cyathis. iiii. uomere cogendi atq; iterũ bibere: iis qui quot/
tidie gustent eam nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto uenẽo aristolochia
subuenit eadẽ mensura qua cõtra serpẽtes. Quinque folii succus. Agaricum postq̃ uo/
muerint denarii pondere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrinũ uocatur siue phana
rimon lychnis agria similis lino radice nulla: flore hyacinthi: semine uitulinario. Ex hoc
punctos uenustiores fieri: nec ullo mallo medicamẽto lædi posse aut ueneno: siquis in
brahiali habeat: arbitrantᷣ magi. Similiter eã quã eupleam uocant: tradũtq; ea punctos
cõmendatioris esse famæ. Artemisiã quoq; secũ habentibus negant nocere mala medi/
camenta bestiã ue ullam: ne solem quidẽ. Bibitur & hæc ex uino aduersus opiũ. Alligata
priuatim potens traditur: pota ue aduersus ranas. Pericarpũ bulbi. genus est. Duæ eius
spẽs: cortice rubro. alterũ alterũ nigro papaueri sile. Sz uis maior q̃ priori: utriq; ãt excale
faciẽdo. Ideo cõtra cicutã dantᷣ cõtra quã & thus & panaces & chironiũ percipue. Hoc
uero & cõtra fungos. Verũ & generatim mẽbratimq; singulis corporũ morbis remedia
subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emẽdat nympheæ & cicutæ radix: si una tritæ illi
nãtur polithrica distat a callitricha qđ iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Fru
tice quoq; maior est: & defluentẽ capillũ cõfirmat: & densat. Itẽ lingulaca circa fõtes na
scens: cuius radix admixta combusta teritᷣ cũ adipe suis nigræ: id quoq; excipitᷣ ut eius
sit suis: quæ nunq̃ peperit. Sol deinde plurimũ cõfert illitæ. Similis usus ẽ cyclamini ra
dicis. Pruriginẽ ueratri radix tollit in oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur
panacis omniũ generũ radix in oleo cõtrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel
diutius si pati possit comitãte. balnei usu. Medetᷣ & daucũ. Purgat aũt cyclaminos cum
melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetᷣ & peristereos. Calcalla siue leã/
tides uocatᷣ semẽ margaritis minutis simile depẽdens iter folia grandia ĩ mõtibus fere
Huius grana. xv. ĩ oleo macerantᷣ: atq; ita aduerso capillo caput ungitᷣ. Fit & ex callitri
che sternutamentũ. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tẽuissimis: radice mini
ma. Nascitᷣ in opacis & humidis: gustatu feruens. Hysopũ in oleo contritũ phthiriasi re
sistit & prurígini in capite. Est aũt optimũ ciliciũ e tauro monte: Dein pamphylium: &
smyrnæũ. Stomacho contrariũ. Purgat cũ fico sumptũ per inferna: cũ melle uomitioni
bus. Putant & serpentiũ ictibus aduersari tritũ cũ melle & sale & cumino. Lonchitis nõ
(ut pleriq; existimauerũt) eadẽ ẽ quæ & xiphion: aut phasganiõ quãq̃ cuspidi similis
semine. Habet ení folia porri rubẽtia ad radicẽ & pluraq; in caule capitula psonis comi
cis similia paruã exerẽtibuslinguã radicibus prælõgis. Nascitᷣ in sitientibus. E diuerso
xiphion & phasganion in humidis: cũ primũ exit: gladii præbet speciẽ caule duũ cubi/
torũ: radice ad nucis auellanæ figurã fimbriata: quã effodi ante messes oportet: siccari
in umbra. Supior pars eius cũ thure trita æquo põdere admixto uino: ossa fracta e ca/
pite extrahit: aut si qd in corpore suppurat: uel si calcata sũt ossa. Serpentes eadẽ contra
uenena efficax. Caput in dolore ueratro in oleo uel rosaceo decocto tritoq; ungi cõue/
nit. Peucedano ex oleo uel rosaceo & aceto. Tepidũ hoc prodest & doloribus qui pleriq;
ex dimidia pte capitis sentiũtur: & uertigini. perungũt & radice eius sudoris causa elici
endi quoniã caustica uis ei ẽ. Psylliõ alii cynoides: alii chrysalion: alii sicelion alii cyno/
milã appellãt: radice tenui: supuacua: sarmentosũ: fabe granis ĩ cacumibus: foliis cani
no capiti ñ dissimilib9: semĩe ãt puniceo: unde & nomẽ hoc ĩ baccis. Ipsa hærba ĩ uineis
ĩuenitᷣ. Vis ei ad refrigerãdũ & discutiẽdũ ĩgens. Semẽ ĩ usu. Frõti ĩ ponitᷣ in dolore &
tẽporibus: ex aceto & rosaceo: aut posca. Ad cetera illinitur acetabuli mensura sextario

aquæ densat ac contrahit. Tunc terere oportet: & crassitudinem illinere cuicunq; dolori & collectioni inflāmationiq;. Et uulneribus capitis medetur aristolochia: fracta extrahens ossa: & in alia quidem parte corporis: sed maxime e capite. Similiter plystolochia.

De rhysellio: & cētaurea: & chelidonia: & panace: & hyoscyamo: & euphorbio. Ca. X.

Hysellium non dissimile apio. Huius radix cōmanducata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari: si addita aqua foueant. Succo uero minoris cū melle culices nubeculas obscuritatē discuti: cicatrices extenuari: Albugines quidē etiā iumentorū siderite. Iam chelidonia supradictis omnibus mire medet̄. Panacis radicē cum polēta epiphoris imponit̄. Hyoscyami semen bibunt obolo tantundē meconii adiicientes: quinq; ad epiphoras inhibēdas. Adiungunt & gētianæ succū: quem collyriis acrioribus p meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium in unctis. Instillatur plantagini succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis ad alligata capiti cū qnq; folio epiphoras: & si q̄ in oculis uitia sūt: emendat. Verbascū epiphoris imponit̄. Peristereos ex rosaceo uel aceto. Ad hypochysis & caliginē cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succū ut diximus ad claritatē & caligines cū meconio & rosaceo. Psyllion illitū fronti epiphoras suspendit.

De anagallide: siue acoro: & mādragora: siue circelo: & cicuta & cremno agrio: & molibdena: & capno: & alia: & acoro: & iride: & cotiledo: & arizoo: & andrachne: & erigero: & de ephemero: & de labro Veneris: & de raminculo medeciæ: & de oris uitiis. Ca. XI.

Nagallida aliqui acoron uocāt. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: fœmina ceruleo: nō altiores palmo: frutice tenero: foliis pusillis: rotundis: in terra iacentibus nascunt̄ in hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusq; succus oculorū caliginē discutit cū melle: & ex ictu eruorē & argema rubentia: magis cū attico melle iunctis. Pupillas dilatat. Et ideo hoc inungunt̄ ante: qbus paracentesis fit. Iumētorū quoq; oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus: ita ut deinde uino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma in uino. Mirum q̄ fœminam pecora uitant. At si decepta similitudine (flore enim tantum distant) degustauere: statim eā quæ asyla uocatur in remedio quærūt. Ea a nostris ferus oculus nūcupatur. Præcipiunt aliqui effossuris ante solē ortum priusq̄ quicq̄ aliud loquant̄ ter salutare eam: tūc sublatam exprimere. Ita præcipuas esse uires. De ephorbio satis dictum est: cuius succus lippitudini si timor erit. Item absinthium cum melle tritum. Itemq; beronicæ farina cōuenit. Et egilopas sanat hærba eodem nomine quæ in hordeo nascitur tritici folio semine contrito cum farina permixta impositaq; uel succo. Exprimitur hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica: & in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragora utebantur. Postea abdicatur in hac curatione est. Sed epiphoris quod certum est medetur: & oculorum dolori: Radix tusa cum rosaceo & uino. Nam succus multis oculorū medicamentis miscetur. Mandragoram alii circelon uocant. Duo eius genera. Candidū q & mas: niger quæ fœmina existimatur. Angustioribus foliis q̄ lactucæ. Hirsutis & caulibus: radicibus binis ternis ue russulis. Intus albis: carnosis: ternisq; pene cubitalibus. Ferunt mala auellanarū nucum magnitudine. Et iis semes ceu pyrorum albū. Hoc alii arsen: alii morion: alii hyppoplomon uocant. Huius folia alba. Alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauent effossuri contrariū uentum. Et tribus circulis ante gladio circūscribūt Postea fodiunt ad occasum spectātes. Succus fit & e malis & e caule deciso cacumine & radice. Punctis aperta aut decocta utilis uel surculo. Concisa quoq; in orbiculos seruatur in uino. Succus nō ubiq; inuenitur: sed ubi potest: circa uindemias quærit̄. Odor grauis ei: sed radicis & mali grauior. Mala maturata in umbra siccantur. Succus ex iis sole densat̄. Item radicis tusæ: uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruant̄ i muriis efficacius. Albus rore tātū succus pestis ē. Sic quoq; noxiæ uires. Grauedinē afferūt

etiam olfactu: q̃ ꝗ mala in aliis terris mandantur. Nimio tamẽ odore obmutescunt igna ri. Potu quidẽ largiore etiam moriuntur. Vis somnifica ꝓ uiribus bibentiũ. Media potio cyathi unius. Bibitur & cõtra serpentes: & ante sectiones punctionesq; ne sentiant. Ob hæc satis est aliquibus somnũ odore quæsisse. Bibitur & pro hellebore duobus obolis in mulso Efficacius helleborum ad uomitiones & ad bilem nigram extrahendam. Cicuta quoq; uenenũ est: publica atheniensium poena inuisa. Ad multa tamẽ usus non omit tendi. Semen habet noxium. Caulis autẽ est uiridis: & urit plerumq; ut in platanis. Le nis hic & geniculatus ut calami nigricans. Altior sæpe binis cubitis: in cacuminibus ramosus. Folia coriandri tenuiora: graui odoratu. Semen aniso crassius: radice concaua nullus usus. Semini & foliis refrigeratiora uis: quæ si necat: incipiunt algere ab extremi tatibus corporis. Remediũ est prius q̃ perueniat ad uitalia: uini natura excalfactoria Sed in uino pota irremediabilis exstimatur. Succus exprimitur foliis floribusq;: tũc enĩ maxime tẽpestiuus est & melior. Semine trito expressus & sole densatus ĩ pastillos necat sanguinẽ exspissando. Hæc altera uis. Et ideo sic necatorum maculæ ĩ corporibus appa rent. Ad dissoluenda medicamenta utuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachũ malagma. Præcipuus tamẽ est ad cohibendas epiphoras æstiuas oculorũq; dolores sedandos circunlitum. Miscetur collyriis. Et alios omnes rheumatismos cohibet Folia quoq; tumorẽ omnem doloremq; & epiphoras sedant. Anaxilaus auctor est mam mas a uirginitate illitas semper esse staturas. Quod certum ẽ: lac puerperarum mãmis imposita extinguit. Veneremq; testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi q bus bibenda censetur: non equidem præcipimus. Maxima uis terræ partorum: mox la conicæ: creticæ: asiaticæ. In grecia uero megaricæ: deinde atticæ. Cremnos agrios gremi as tollit oculorum impositus: tumorem quoq; polenta addita. Nascitur uulgo molibde na: id est plumbago. etiam in aureo: folio lappati: crassa radice hispiga. Hæc com mãdu cata: si oculis subinde religatur: plumbum quod est genus uitii ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocant: nascens ĩ parietinis: & sæpius ramis tenuissimis sparsisq;: flore purpureo uiridis: succo caliginem discutit. Itaq; in medicamento oculorũ additur. Similis & nomine & effectu alia est capnos fruticosa prætenera foliis coriandri cineracei coloris: flore purpureo. Nascitur ĩ hortis & segetibus hordeaceis. Claritatẽ facit inunctis oculis delachrymationemq; ceu fumus: unde nomen accepit. Eadem euulsa palpebras renasci prohibet. Acoron iridis folia habet angustiora tantum & longiore pe diculo: radices nigras: minusq; uenosas Cætero & has simlies iridis: gustu acres: odore ñ ingratas: ructu faciles. Optimæ ponticæ: dein galaticæ: mox creticæ. Sed primæ in chol chide iuxta phasin amnem: & ubicunq; in aquosis. Recentibus uirus maius q̃ uetustis Creticæ candidiores ponticis. Siccãtur utribus in umbra digytalibus frustis. Necnõ in ueniuntur qui oxymyrsine radicem acoron uocant. Ideoq; quidam hanc acron agriõ uocare malunt. Vis ei ad calfaciendu; extenuandumq; efficax contra suffusiones & ca ligines oculorum succo eiusdem poto: cõtraq; serpentes. Cotylodon paruula herba cau liculo tenero: pusillo pingui: concauo: & coxendices. Nascitur in maritimis petrosisque uiridis: radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est & aliud genus eiusde; sordidis foliis: lationibus: densioribusq; circa radicem uelut oculum cingentibus: asperi mi gustus: longiore caule: sed pergracili. Vsus eius ad eadẽ quæ iridis. Aizoi duo gene ra: maius ĩ fictilibus uasculis seritur qđ aliqui buphthalmõ uocant: alii zophalmõ: alii erogennetõ: qđ amatoriis cõueniat. Alii hypogeson: quoniã in suggrundis fere nascit̃. Sũt qui ambrosiã potius uocant: & q amerimnõ. Itali sedum magnũ: aut oculum: aut digytellum. Alternm minusculũ: qđ eritheles uocant: alii triheles: quia ter floreat: alii chrysotheles: aliqui isoetes. Sed alii itali sedũ: alii aizou;. Vtrunq; quoniam uireat sem per. Aliq sẽper uiuũ. Maius cubiti altitudinem excedit: crassitudine plusquã pollicari Aliud in cacumine linguæ simile carnosum: pingue: largo succo: latitudine pollicari.

Alia in terram connexa:alia stantia:ita ut ambitu effigiem imitētur oculi. Quod mi nus est:in muris parietinisq; nascitur:& tegulis. Fruticosum a radice:& sursum usq; ad cacumē. Foliis angustis munocratis:succosis:palmo alto caule:radix inutilis. Huic similis est:quam græci andrachnen agriam uocant. Itali celebrant in pastillos latiori bus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris:& colligitur cibi causa. Omnium harum uis eadem:perfrigerare & astringere. Medētur epiphoris folia imposita:uel suc cus inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentq;:& ad cicatricem pducūt pal pebras deglutinant. Eædē capitis doloribus medētur:succo uel folio tēporibus illitis. Aduersant̄ phalágio℞ ictibus. Acōito uero maius aizoū pcipue. A scorpióibns quoq; ferri id habentē negant. Medētur & auriū dolori. Itē succus inūctis hyoscyāi modice. Itē achileæ:& mīori cētaureæ:& plātaginis paucedani cū rosaceo & mecōio. Acori suc cus cū rosa. Omnis āt strigili calefactus infunditur. Cotyledon ēt īfunditur purulētis cū medula ceruina calefacta. Ebuli radices trite & succus linteo colatus : mox in sole densatus & cū opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbenaca quoq;.item plantago sanat:item sideritis cum axungia ueteri. Nariū ozenas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix cōmanducata:precipue chironie: item collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto manducata. Itē polymoniæ cōmandu- cata:& plantaginis radices:aut colluūtur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant:uel semen eiusdē apostemata & collectiones gin giua℞ sanat. Et aristolochia gigiuas dentes ue cōfirmat. Verbenaca cū radice mandu- catant̄ & decoctæ ex uio aut aceto succus collutus. Itē quiq; folii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̄ decoquatur aqua marina aut salsa lauantur. Deco ctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinq; folii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dētes. Et hysopo colluūtur:& peucedani suc co cum meconio uel radicū anagallidis magis fœminæ succo:ab altera nare quam do leat infuso. Erigerō a græcis:quæ a nostris uocatur senecio. Hāc si ferro circūscriptam effodiat aliquis: tangatq; ea dentē & alternis ter despuat ac reponat in eundē locū:ita ut uiuat hærba:aiunt dentē eum postea non dolitu℞. Hærba est therissagum specie & molitia:cauliculis subribicundis. Nascitur & in tegulis & in muris. Nomen hoc græci dederūt:quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine:qualis est spine inter diuisura exeuntes. Quare eā Callimachus acāthida appellat:alii pappum. Nec de inde græcis de ea cōstat: Alii erucæ foliis eē dixerunt:alii roboris:sed mīoribus multo. Radice alii superuacua:alii neruis utili:alii potu strangulante. E diuerso quidā regio morbo cum uino dederūt. Et cōtra omnia uesicæ uitia. Itē cordis & iocineris. Rēibus extrahere harenā dixere. Ischiadicis drachmā cū oximellite ab ambulatiōe ꝑpinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimam : precordiis ēt:cibo ex aceto eam predicātes se rētesq; in hortis. Nec defuere qui & alte℞ genus facerēt. Nec quale esset demōstrarent cōtra serpētes in aqua bibendamq; cōitialibus dātes. Nos eā Romanis experimētis per usus digerimus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinit epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemeron folia habet psylii:sed minora:caulē:parem: florem cæruleum:semen superuacuum:radicem unam digytali crassitudine:dētibus præcipuam cōcisam in aceto:decoctamq; ut tepido coluātur. Et ipsa etiam radix mo biles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firman tur. Labrum uenereum uocant in flumine nascētem. Est ei uermiculus qui circa dē tes ligatur:aut cauis dentium cæra includitur. Cauendum ne euulsa hærba terram tangat. Ranūculum uocāus quā græci uatrachiō. Genera eius quattuor unum pin guioribusquam coriandri foliis : & ad laritudinem maluæ accendentibus:colore liui do caule albo:gracili:& radice alba. Nascitur i limitibus humidis:& opacis. Alterum

foliosius pluribus folioꝝ incisuris: altis caulibus. Tertium minimum est: graui odore flore aureo. Quartum simile huic flore luteo. Omnibus uis caustica si cruda folia im-ponantur: pustulasq; ut ignis faciunt. Ideo & lepras & psoras utuntur & ad tollēda stig mata. Causticisq; omnibus miscent. Alopeciis imponuntur: celeriter remouentes. Ra-dix ī dolore cōmanducata diutius rumpit dentes. Eadem sicca concisa sternutamentū facit. Nostri hærbarii strumeam uocant: quoniam medetur strumis & panis parte in su mo suspensa. Creduntq; ea rursus sata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utuntur. Oris ulcera intus succus plantaginis emēdat & folia radicesq; com manducata: uel si reumatismo laboret os. Vlcera fetoremq; quiq; folium V. lcera a psyli um. Composita quoque ad fetorem uel maxīe pudendū uitium tradēmus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere gallæ syriacæ dimidiū pondus simul terere in uino uetu-sto sparsa mandere matutino optimum est. uel hederæ baccas cū casia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utilissimū est dracontii semen corticum ex melle: etiam si car cinomata ī iis sunt: Sugillata hysopo emēdant. Stigmata ī facie mādragora illita delet.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVI.

PROHEMIVM

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene quid sit: & quando primū ī italia cœpint: & de carbunculo & de elephantiasi: & colo. Ca. .I.

ENSIT ET FACIES HOMINVM NOVOS OMNIq; æuo priore incognitos non italiæ modo: ueꝝ etiā uniuersæ ppe europæ morbos. Tunc quoq; nec tota italia nec per il-lyricum gallias ue aut hispaniis magnope uagatos: aut ali-bi q̄ romæ circaq; sine dolore quidem ullo: aut sine pnicie uite: sed tanta fœditate ut quecūq; mors præferenda esset. Grauissimum ex iis lichenas appellauere græco nomīe: latie quoniā a mento fere oriebatur ioculari primū lasciuia: ut ē procax natura multoꝝ in alienis miseriis. Mox & usurpato uocabulo mētagram: occupantē multis & ītuitus: totosq; utiq; uultus oculis tantum īmunibus: descendentē uero & incolla pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. Non fu-erat hæc lues apud maiores patresq; nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris prin-cipatu medio irrepsit in italia quodam Persino equite Romano quæstorio scriba cum in asia apparuisset: inde contagionem eius importātē. Ne sensere id malum fœmine aut seruitia: plebesq; humilis & media: sed proceres ueloci transitu osculi: maxime fœdiore multorum: qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice q̄ morbo. Causticis namq; curabatur: nec nisi usque in ossa corpus exustum esset non rebellante tedio. Aduene-runtq; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hanc solam operam afferentes ma gna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutum ex prætoriis legatum aq-tanicæ prouintiæ sestertia. cc. elocasse in eo morbo ad curandum sese. Acciditq; sæ-pius: ut noua contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid prodest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarū in parte: certa certisq; mēbris homi num: uel ætatibus: aut etiam fortunis tanq̄ malo eligente: hæc in pueris grassari: illa in adultis. hæc proceres sentire: illa pauperes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primum in italia carbunculum uenisse: annalibus conscriptum est peculiare narbonensis pro uinciæ malū: quo duo consulares obiere: condentibus hæc nobis. Eodem anno Iulius

Ruffus &.Q. Lecanius Ballus: ille medicorũ inscitia sectus. hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum ptibus: & plærumq; sub lingua duritia rubens uariis modis: sed nigricans capite: alias liuida corpus intẽdens neq; intumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̃ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquando & horrorẽ afferens: circaq; pustulas puas: rarius feriens stomachum. Faucesq; cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Põpeii magni ætatem non accidisse in italia: & ipsã a facie sæpius incipientẽ. In nare prima ueluti lenticula mox inualesente p totum corpus maculosa uariis coloribus & in æquali cute alibi crassa: alibi tẽui dura ceu scabie aspa: ad postẽ uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimẽte intumescentibus digytis i pedibus: manibusq;. Aegypti peculiare hoc malũ: & cũ in reges incidisset: populus funebre. Quippe i balneis solia tẽperabant humano sanguine ad medicinã eam. Et hic quidẽ morbus in italia celeriter restrinctus est: sicut & ille quẽ gemursam appellauere prisci inter digytos pedũ nascẽtẽ ẽt noĩe oblitterato. Idipsum mirabile alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colũ. Tiberii Cæsaris principatum irreplit id malũ. Nec quisq̃ prior ĩperatore ipso sensit: magna ciuitatis ãbage cũ edicto eius excusantis ualitudinẽ legeret nomẽ incognitum. Quid hoc eẽ dicemus: aut quas deorum iras? Paꝝ.n. erant homini cætera morboꝝ genera cum supra: ccc. essent: nisi ẽt noua timerent. Neq; ipsi homines pauciora sibi ope suo negotia. ĩportant. Hæc apud priscos erãt quæ mẽoramus remedia medicinã ipsa quodã mõ reꝝ natura faciẽte & diu fuere.

Laus Hippocratis Ca. II.

Ippocratis certe q primus medendi precepta clarissime condidit: referta hærbaꝝ mentione inuenimus uolumina. Nec minus Dioclis Caristii qui secundus ætate famaq; extitit. Itẽ Praxagore & Crysippi: ac deinde Erasistrati. Erophilo quidẽ q̃q̃ subtilioris sectæ conditori ante oẽs celebratã rationẽ eã paulatim usu efficacissimo reꝝ omniũ magistro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatẽq; descendente. Sedere nanq; in iis scolis auditioni occupatũ gratius erat: quam ire per solitudines: & quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicia & Asclepiade medico: & q̃ ratiõe ueterẽ medicinã mutauerit. C. III.

Vrabat tamen antiquitas firma magnasq; confessæ rei uindicabat reliquias: donec Asclepiades ætate magni Põpei rhetorice magister: nec satis in ea arte quæstuosus ut ad alia sagacis ingenii huc se repente cõuertit: atq; ut necesse erat homini qui nec id egisset: nec remedia nosset oculis usuq; pcipiẽda torrẽti ac meditata quottidie oratione blandiens: omnia abdicauit: totamq; medicinã ad casum reuocando cõiecturam fecit. Quinq; res maxĩe cõmunium auxiloꝝ ꝓfessus. Abstinentiam cibi: alias uini fricationẽ corporis: ambulationẽ: gestationesq;: cum unusquisq; se metipsum sibi præstare posset intelligere. Fauẽtibus cunctis inessent uera: quæ facillima erant: uniuersum prope humanum gẽus circũegit in se nõ alio mõ quam si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mẽtes artificio mirabili uino præmittẽdo ægris dando tẽpestiue tum frigidam aquam. Et quoniam causas morboꝝ prior scrutari Herophilus instituerat: uini rationẽ illustrauerat Cleophantus apud priscos: ipse cognominari se frigidam dando præferens: & ut auctor ẽ. M. Varro: alia quoq; blandimẽta excogitabat in suspendendo lectulos: quorũ iactatu aut morbos extenuaret: aut somnos aliceret: iam balneas audatissima hominum cupidine instituendo: & alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate nec minore fama: cum occurrisset ignoto funeri: relato hoĩe ab rogo atq; seruato: ne quis leuibus momẽtis tantam cõuersionẽ factam existimet. Id solum possumus indignari unum hominẽ e leuissima gente sine opibus ullis orsũ uectigalis sui causa repẽte leges salutis humão generi dedisse: quas tamẽ postea abrogauere multi. Asclepiadem uero adiuuere multi quorum cura nimis anxia &

rudi aut obruendi ægros ueste sudoresq; omni modo ciendi Nũc corpora ad ignes tor rendo:soles ue assidue quærendo in urbe umbrosa:immo uero tota italia imperatrice tum primũ pensili balnearũ usu ad infinitum blandiente. Præterea in quibusdã mor bis medendi cruciatus detraxit:ut in anginis quas curabant ĩ fauces organo demisso Dãnauit merito & uomitiones tun supra modũ frequẽtes: Arguit & medicamẽtorum potus stomacho inimicos:qđ ẽ magna ex parte uetitũ. Itaq; nos ĩ primis quæ sũt stoma cho utilia signẽus.

Irrisio magicæ artis & de lichene:& tapsia Ca. IIII.

V per omnia adiuuere eũ magicæ uanitates: in tãtũ euectæ ut abrogare hær bis fidẽ cunctis possent. Aethiopide hærba amnes ac stagna siccari coniectu. Tactu clauso omnia aperiri. Achemenide coniecta In aciem hostiũ trepidare agmina:ac terga uertere. Latacẽ dari solitã a persarũ reges legatis:ut quocũq; uenisset omniũ rerum copia abundarent:ac multa similia. Vbi nam iste fuere:cũ cimbri teuto niq; terribili Marte ulularent?aut cũ Lucullus tot reges magorum paucis legiõibus sterneret:Cur ue romani duces primã semper in bellis rõem cõmertiorũ habuere: Cur Hercules Cæsaris miles in pharsalia famẽ sentit:si abundantia omnis cõtingere unius hærbæ fœlicitate poterat: Nõ satius fuit Aemilianũ Scipionẽ carthaginis portas hærba patefacere:q̃ machinis claustra per tot annos quatere: Siccent̃ æthiopide põtinæ pala des:tantũq; agri suburbanæ reddat̃ italiæ. Namq; apud eundẽ Democritũ inuenitur cõpositio medicamẽti:quo pulchri boniq; & fortunati gignant̃ liberi. Cur nunq̃ psarꝫ regi talis est dedita. Mirũ est profecto hucusq; ꝑuectam credulitatem antiquorũ salu berrimis ortam initiis:si in ulla re modũ hnmana ingenia nouissent: Atqui nos hanc ipsam medicinã ab Asclepiade reptam suo loco ꝓbaturi cessemus:euectã ultra magos etiam: Sed hæc est omni in re animorꝫ cõditio:ut a necessariis orsa primũ cũcta uene rint ad nimiũ. Igitur demõstratarũ priore libro hærbarꝫ reliquos effectus dicemus:adi iciemusq; quas rõ dictauerit. Sed in lichenis remediis atq; tam fœdo etiam malo plura undiq; aceruabimus:quãq̃ nõ paucis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita. Quinquefoliũ:Radix albuci ex aceto ficulni caules aceto decocti. Hibisci radix cũ glu tino & aceto acri decocta ad quartas. Defricant̃ etiã pumice. Et rumi is radix trita ex aceto illinitur. Et flos uisci cũ calce subactus. Laudatur & tithymalũ cũ resina decoctũ Lichen uero hærba his omnibus præfert̃:inde noie in uento. Nascitur in saxosis folio uno ad radicẽ lato:caue uno:paruo:lõgis foliis dependẽtibus: Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis petris tantũ adhærens ut muscus: qui & ipse illinitur. Hic & sanguinẽ sistit uulneribus instillatus:& collectiones illitus. Morbũ quoq; regium cũ melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curant̃:aqua salsa lauri iubẽ tur:ungi oleo amygdalino:hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utũtur trita cum melle. Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino. Et hysopũ cum uino decoctum & gargarizatum. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis partibus Proserpinata cum muria & ex oleo trita uel sublingua habita. Itẽ succus de quinque folio potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium uitiis medetur gargarizatus. Ver bascum priuatim tonsilis in aqua potum.

Ad strumas:& ad digytos:& ad pectus:& ad tussim medcinæ. Ca. V

Trumis plantago. Chelidonia cũ melle & axungia. Q uinquefoliũ. Et radix persolatæ. Item cũ axungia operitur folio suo imposita. Item artemisia. Radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo sinistra manu circunfossa ad alligantur custodienda sanatis:ne rursus sata diro hærbariorꝫ scelere ut in quibusdam rebellet. Q uod & in iis quos artemisia sanauerit prædici reperio. Itẽ in iis quos planta go. Damosion quæ & caucalis uocat̃ sub solstitio collecta imponitur ex aqua cælesti folium tritum uel radix cum axungia tusa:ita ut imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoresq; quacunq; in parte. Bellis in partis nascitur: flore

albo aliquatenus rubente.Hanc cum artemiſia illitam efficatiorem prodũnt. Condur
don hærba ſolſtitialis flore rubeo ſuſpenſa ĩ collo cõprimere dicit̃ ſtrumas.Itẽ uerbena
ca cũ plãtagie digytoꝝ uitiis oĩbus.& priuatim pterigiis . Quinquefolium medet̃ pec
toris uitiis. Vel quod grauiſſimũ ẽ tuſſis:huic medet̃ panacis radix in uino dulci. Suc
cus hyoſciami ẽt ſanguinẽ excreãtibus.Nido quoq; accẽſi tuſſientibus. Item ſcordotis
mixto naſturtio & reſina cũ melle tuſa arida.Facit & ꝑ ſe faciles excreatiões.Itẽ centau
rium maius & ſanguinẽ reiiciẽtibus.Cui uitio & plãtaginis ſuccus medet̃ . Et betõica
obolis tribus in aqua contra purulentas:contraq; cruẽtas excreationes.Perſolatæ radix
drachmæ põderis cũ pineis nucleis.xi. Peucedãi ſuccus pectoris doloribus & acorum
ſubuenit:Et ideo antidotis miſcet̃ .Tuſſi daucum.Itẽ ſcythiaca hærba. Ea demũ omni
bus pectoris uitiis tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo:

De uerbaſco & chamaleuce uel tuſſilagie:& becchio:& aquilegia:& ſaluia. Ca. VI.

Ootidẽ obolis bibit̃ uerbaſcũ:cuius flos aureus. Tãta huic uis ex:ut iumẽtis
t etiã nõ tuſſientibus mõ:ſed ilia quoq; trahentibus auxiliet̃ potus.Quod & ḋ
gẽtiana repio. Radix chameleucæ quæ tuſſilago dicit̃ cõmanducata & ĩ ui
no madefacta non tuſſi tantũ:ſed & faucibus prodeſt. Hyſopi quoq; quiq; ramis cum
duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracẽ purgant.Tuſſim ſedat bechiõ:quæ & tuſ
ſilago dicit̃ .Duo eius genera.Silueſtris ubi naſcit̃ ſubeſſe aquas credunt:& hoc habẽt
ſignum aquileges.Folia ſunt maiuſcula q̃ hederæ.v.aut. vii.ſubalbida a terra ſuperne
pallida:ſine caule:ſine flore.ſine ſemine:radice tenui.Quidã eandẽ eẽ bechiõ & alio no
mine chameleucen putãt.Huius aridæ cũ radice fumus ꝑ arundinẽ hauſtus aut ḋuo
ratus ueterẽ ſanare dicit̃ tuſſim.Sed in ſingulos hauſtus paſſim guſtãdum ẽ . Altera a
qbuſdã ſaluia appellat̃ ſimilis uerbaſco cõterit̃ ea & colata calefacit: atq; ita ad tuſſim
laterisq; dolores bibit̃ .Cõtra ſcorpiones eadẽ & dracones marinns efficax. Cõtra ſerpen
tes quoq; ex oleo purrigini ea ꝓdeſt.Hyſopi faſiculus cũ q̇drãte mellis ḋcoq̃t ad tuſſim

Ad lateris dolores & pectoris:ad orthopnoeas ad iocinoris dolorẽ:cordis
dolori pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus renibus epaticis ad uomi
tiones:ad ſingultus pleureticis lateri Ca. VII.

Acteris & pectoris dolores uerbaſcũ cũ ruta ex aqua . Betõicæ farina bibit̃ ex
l aqua calida.Sõachũ corroborat ſcordotis ſuccus:cẽtauriũ gẽtiana ex aqua po
tæ.Plantago ãt ꝑ ſe ſumpta ĩ cibo cũ lẽte halicæ ue ſorbitiõe.Betõica alias gra
uis ſtomacho uitia tamẽ ſanat pota uel foliis cõmanducata.Itẽ ariſtolochia pota. Agari
cum manducatũ ſuccũ ut ex interuallo meꝝ ſorbeat̃ . Nymphea heraclea illita. Peuce
dani ſuccus. Pſyllion ardoribus imponitur uel cotelydon trita cũ polenta:uel aizoum
Molõ ſcapo ẽ ſtriato folii mollibus paruis radice quattuor digyoꝝ:ĩ aqua extrema po
tatur. Vocatur a quibuſdã ſyron:ex uio ſtõacho & dipſonæ medetur.Cẽtauriũ maius
eligmate. Plantago ſucco uel cibo:Betonicæ tuſæ pondo libra meilis attici ſemuncia ex
aqua calida quottidie bibentibus. Ariſtolochia uel agaricon obolis ternis ex aqua cali-
da aut lacte aſini pota.Ciſſanthemos ad orthpnoeas bibitur.Itẽ hyſopum.Et aſmaticis.
Peucedani ſuccus in iocinoris doloribus & pectoris lateriſq; ſi febres nõ ſunt. Sangui-
nem quoq; expuentibus ſubuenit agaricũ uictoriati pondere tritum & in mulſa quin
que cyathis datũ.Idẽ & amomon facit. Iocineri priuati teucria bibitur recẽs drachmis
quattuor in poſcæ hemina.Betonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus ad
cordis uitia:in frigida cyathis duobus. Quinquefolii ſuccus iocineris & pulmonis ui-
tiis:ſanguinemq; reiicientibus & cuicnmq; ſanguinis uitio intus occurrit iocĩeris ana
galides mire proſunt.Capnion herbã qui edere:billem per urinam trahunt. Acoron io
cineri medetur thoraci quoq; & præcordiis . Caucum quæ & ephedra:ab aliis anabaſis
uocata naſcitur uentoſo fere tractu ſcandens arborem:& ex ramis propẽdens folio nul
lo:cirris numeroſa qui ſunt iunci gẽiculati radice pallida. Dat̃ ex uino nigro auſtero

trita ad tuſſim : ſuſpiria tormina & ſorbitione facta in quam uinum addi conuenit. Item gẽtiana madefacta pridie cõtrita denarii pondere in uino cyathis tribus . Geum radiculas tenues habet nigras bene olentes. Medet̃ non mõ pectoris doloribus aut late ris: ſed & cruditates diſcutit iucundo ſapore. Verbenaca uero omnibus uiſceribus me-detur lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter aũt pulmonibus & quos ab iis phthiſis tentat. Radix uero herbæ cõſiliginis: quã nuper inuentã diximus : ſuũ quidẽ & pecoꝝ omniũ remediũ præſens eſt. Pulmonum uitio uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; ĩ ore aſſidue ſublingua. Suꝑficiens huius herbæ an ſit in aliquo uſu adhuc incertũ ẽ. Renibus prodeſt plãtaginis cibus. Betonicæ potus Agaricum potũ ut ĩ tuſſi. Triponiũ ĩ maritimis naſcit̃ ſaxis: ubi allidit unda : neq; in mari neq; in ſicco folio ſatis craſſiore: palmo alto in mucrõe diuiſo: radice alba odorata craſſa calida guſtus. Dat̃ epaticis in farre cocta. Hæc herba eadẽ uidet̃ quibuſdã quæ poliũ de qua ſuo loco diximus. Syomphona uel cromphena alteris uiridibus roſeiſq; ꝑ caulẽ foliis in poſca ſanguinẽ reiiciẽtibus medet̃. Ioniceri aũt herba melãdryũ naſcẽs in ſegetes ac partis flore albo odorata. Eius cauliculus cõteritur ex uino uetere. Itẽ her-ba chalcetũ e uineis cõtrita ĩponitur. Faciles præſtat uomitiões radix betõicæ hellebo-ri mõ quattuor drachmis in paſſo aut mulſo. Hyſopũ tritũ cum melle utilius præſum pto naſturtio aut irione. Molemoniũ denarii põdere. Eſt & pſyllibus lacteus ſuccus q denſatus in gummi ſumit̃ cũ melle ſupradicto põdere præcipueq; bilẽ trahit. Rurſus ſiſtunt uomitionẽ cyminũ ſilueſtre: betonicæ farina ſumitur ex aqua: abſterguntq; fa-ſtidia: cruditateſq; digerũt daucum betonicæ fairna ex aqua mulſa: plantago decocta cauliũ modo. Singultus hermionũ ſedat. Item ariſtolochia. Suſpiria dimenus. pleureti cis & paripneumonicis centauriũ maius. Itẽ hyſopũ bibit̃. Pleureticis peucedãi ſuccus Halus aũt: quã galli ſic uocant: ueneti coroneã: medet̃ lateri: itẽ renibus conuulſiſq; & ruptis. Similis eſt cumilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & ſitim ſedat. raſæ radi cis alibi albæ. alibi nigræ Eoſdẽ effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis cir-ca caules geminos foliis capitibus græculæ roſæ ex uino pota. Iſchiadicos dolores & ſpi næ leuat agaricũ potum ut ĩ tuſſi. Itẽ & theocadis aut betonicæ farina ex aqua mulſa.

De omnibus uitiis uentris & remediis: & eorum quæ circa uel intra ſunt: & de aluo ſiſtenda uel ſoluenda. Ca. VIII.

p Lurimũ tñ negocii humano generi alius exhibet : cuius cauſa maior ꝑs mor-taliũ uiuit. Alias. n. cibos nõ trãſmittit: alias nõ cõtinet. alias nõ capit. alias nõ cõficit. Eoq; mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Peſſimũ corporum uas. Iſtat ut creditor: & ſæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaritia expetitur : huic luxuria cõditur: huic nauigat̃ ad phaſin: huic ꝓfunda uada exqrũtur. Et nemo uilitatẽ eius æſtimat cõſumationis fœditate. Ergo numeroſiſſima ẽ circa hãc mediciæ opa. Siſtit eã ſcordotis recentis drachma cũ uino trita uel de cocta pota. Polemõia quo-que : & dyſẽtericis ex uino datur. Verbaſci radix pota ex aqua duorũ digytoꝝ magni-tudine. Nympheæ heracliæ ſemẽ cũ uino potũ. Radix ſuꝑior ex ſylphio drachmæ pon dere ex aceto. Semẽ plãtaginis in uino tritũ: uel ipſa ex aceto cocta : aut aqua ex ſucco eius ſũpta. Item cũ lenticula cocta : uel aridæ farina ĩpſa potioni cũ papauere toſto & trito. Vel ſuccus infuſus aut potus betonicæ ĩ uino ferro calefacto. Eadẽ cœliacis in ui no auſtero datur. Is & iberis ĩponitur ut dictũ eſt. Tenaſmo radix nympheæ heracliæ e uino bibit̃. Pſylliũ in aqua cum radicibns decoctũ. Aizoi ſuccus aluũ ſiſtit: & dyſente-rias & tineas rotundas pellit. Symphytis radix dyſenteriã ſiſtit. Itẽ dauci. Aizoum foliis cõtritis ex uino torminibꝰ reſiſtit. Alcmeæ ſiccæ farina torminibꝰ pota cũ uino. Aſtra galus folia habet lõga inciſuris multis obliqua circa radices: caulẽ. iii. aut. iiii. foliorum plenos: florẽ hyacinthi: radices uioloſas: ĩplicatas: rubras: præduras. Naſcit̃ in petroſis: apricis: & iiſdẽ niualibus: ſicut pheneo archadiæ: Vis ei ad ſpiſſãda corpora. Aluũ ſiſtit

radix ĩ uino pota : quo fit ut moueat urinã reprecusso liquore: sicut pleraq; quæ aluũ sistunt. Sanat & dysentericos ĩ uino rubro tusa. Difficile aũt tunditur. Eadẽ gingiuaꝝ suppuratiõi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumni cum folia amiserit. Siccatur in umbra. Et ladano sistitur aluus utroq;. Quod ĩ segetibus nascitur contuso & cribra to bibitur ex aqua mulsa: itẽ nobili e uino. Ledon appellatur hærba ex qua ladanum fit in cypro barbaris capraꝝ adhærescens. Nobilius in arabia. Fit iam etiã in siria: atq; Africa: quod taxõ uocã. Neruos.n. in arcu circũdatos lanis trahunt adhærescẽte rosi da lanugine. Plura de eo diximus ĩter unguẽta. Hoc grauissimũ onere est. durissimũ tactu. Plurimũ.n. terræ colligit: cũ probet̃ maxĩe puꝝ: odoratũ: molle: uiride. resinosũ Natura ei molliẽdi: siccãdi: coquẽdi: sõnũ aliciẽdi. Capillũ fluentẽ cohibet: nigriciamq; custodit. Auribꝰ cũ hydromellite aut rosaceo infundit̃. Furfures cutis & manãtia ul cera sale adito sanat. Tussim ueterẽ cũ storace sumptũ. Efficacissimũ ad ructus. Aluũ sistit & cõhdris: siue pseudodyctamũ: hypocisthis: orobathion uel orobache a quibusdã dictũ malogranato ĩmaturo similis. Nascit̃ ut dixiũs sub cistho: undo nomẽ hoc. Arefa cta in umbra sistit aluũ ex uino austero nigroq; utraq;. Duo.n. genera eius candida & ruffa. Vsus in succo spissat: siccat. Et ruffa magis stomachi reumathismos emẽdat. Po ta tribus obolis sanguinis excreationes. Cum amylon disenterias pota & infusa. Item uerbenaca ex aqua data : aut careentibus febre ex uino amineo coclearibus.v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoq; nascens in riuis cõdita & cocta torminibus medet̃ Potamogetõ uero ex uino disentericis ẽi & cœliacis: similis betæ: foliis minoribus tãtũ hirsutioribusq; pauluũ supueniens extra aqã peculiarlter refrigerãt: spissant. Vsus in foliis cruribus uitiosis utilia. & cõtra ulceꝝ nomas cũ melle uel aceto. Castor hac aliter nouerat tenui folio uelut eqnis setis: hyrso longo & leui in aquosis nascentẽ. Radice sa nabat strumas & duritias. Potamogetõ aduersat̃ & cocodillis: itaq; secũ habent ea qui uenant̃ illos. Aluũ sistit & achyllea. Eodẽ effectus præstat & statice. vii. caulibus ueluti rosæ capita sustinens. Ceratia uno folio: radice nodosa & magna in cibo cœliacis & dy sentericis medet̃. Leõtopodõ alii liceoton: alii dorypetron: alii toriuẽtorõ uocãt cuius radix aluũ sistit: purgatq; bilẽ in aqua mulsa addito põdere denarioꝝ duum. Nascitur in cãpestis & gracili solo. Semẽ eius potũ lymphatica sõia facere dicit̃. Lagopus sistit al uum e uino pota aut in febri ex aqua: Eadem inguini adaligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi sup oĩa laudãt ad deploratos dysentericos qnquefolium decoctis in lacte radicibus & potis & aristolochiã in uictoriati pondere ĩ cyathis uini tribus. Quæ ex supradictis calida sument̃: hæc cãdente ferro tẽperari aptius erit. E diuerso purgat aluũ succus cẽtauri minoris drachma in hemina aquæ cũ exiguo salis & aceti: bilẽq; d̃ trahit. Maiore tormina discutiunt̃: Betonica aluum soluit drachmis. iiii. ĩ hydromeliris ciathis nouẽ. Itẽ euphorbium uel agaricum drachmis duabus cũ sale modico potum ex aqua aut in mulso obolis tribus. Soluit & ciclamios ex aqua pota aut balanis subdi tis. Itẽ chamæcissi balanus. Hysopi mauipulus decoctus ad tertias cum sale pituitas tra it illitus uel cõtritus cum oximelite & sale. Pellitq; uẽtrẽ aĩalia: Pituitã & bilẽ detrahit peucedãi radix. Aluũ purgat anachallis ex aqua mulsa. Itẽ epithymõ: qui ẽ flos & thy mo satureiæ similis. Differentia ꝙ hic hærbaceus ẽ: alterius thimi albus. Quidã hipho pheon uocant: ac stomacho minus utilis. Vomitiones mouet. Sedeat tormĩa: & inflam mationes discutit. Summit̃ & ex eligmate ad pectoris utilia cum melle & aliquãdo irid̃ Aluum soluit a quattuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisq; & aceti. Quidã ali ter opithimum tradunt sine radice nasci tenui similitudine pallioli rubens siccari : in umbra. Bibi ex aqua acetabuli mensura. Dimidia detrahere pituitam bilemq;. Aluum leniter soluit & nimphea in uino austero. Soluit & pigmocomõ eruæ folls crassioribꝰ & acrioribus: radice rotunda: lutei coloris: terram olente caule quadrangulo mõ tẽui flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa. xii. pondere denarioꝝ

& aluum & bilem & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit una drachma in uino potum. Et capnos strumam discutit: detrahit bilem polipodion: quam nostri filiculam uocant: similis enim est filici. Radix in usu pilosa: coloris intus herbacei: crassitudine digyti minimi: acetabulis cauernosa ceu polyporum cirri sub dulcis: & in petris nascens: aut sub arboribus uetustis. Exprimitur succus aqua madefacta: & ipsa cõcisa inspgitur oleri & betæ uel maluæ uel salsamento: uel cum pulticula coquitur ad aluum leuiter soluendam: uel in febri. Detrahit bilem & pituitam. Stomachum offẽdi Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Floret: & semen nõ fert. Scamonium quoq; dissolutiõe facit: bilem detrahit: aluum soluit: præterq̃ si adiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosæ pinguibus foliis triangulis albis radice crassa madida nauseosa. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa canis ortum excauatur: ut in ipsa confluat succus: qui sole siccatus digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa uel cortex. Laudatur natione colophonium mysium priennese. Specie autem nitidum: & quam simillimum taurino glutini fungosum tenuissimis fistulis cito liquescens uirus redolens fuminosum linguæ tactu lactescens: quam leuissimum cum diluitur albescens. Hoc euẽit & adulterino: quod fit herba farina & tithymalli marini succo in iudæa fere: quod etiam strangulat sumptum. Depræhenditur gustu. Tithymallus enim linguam excalfacit bubi more: necante nec postea utile. Dedere & per se ex aqua uel mulsa & sale quaternis obolis: Sed utilissime cum aloe: ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur: Fit decoctum radicis in aceto ad crassitudinẽ mellis: quo lepræ illinuntur. Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymalũ nostri herbã lactariam uocant. alii lactucam caprinam. Narantq; lacte eius ĩscripto corpore cum iaruerit si cinis ĩspergat̃ apparere litteras & ita quidã adulteras aloquin malluere: quã codicilis. Genera eius multa. Primus cognominatur carachias: qui & masculus existimatur: ramis digytali crassitudine rubris rugosis quinq; aut sex cubitali lõgitudine a radice foliis pendet: in cacuminibus coma iunci. Nascitur ĩ asperis maritimis Legitur semen autumno cum coma: siccatum sole tundit̃: & reponitur. Succus uero incipiente pomorum lanugine defractis ramulis excipit̃ farina erui aut fici: ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipit satis ẽ. Traduntq; etiã totiens purgari hydropicos fico sumpta: quod guttas & lactis exceperit. Succus cũ colligit̃: ne attingat oculos cauendum est. Fit & foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctũ e ramis. Est & semen iu usu cum melle decoctum ad catapotia soluendæ alui gratia. Semen & dentium cauis cæra includitur. Colluntur & radicis decoctæ uino aut oleo. Illinũt & lichenas succo. Bibuntq; eum ut purgent uomitiones: & aluo soluta: alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adiecto in potu: bilem afronitro. Si p aluum purgari libeat in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis cõstat. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tam feruentis naturæ: ut p se extra corpori impositũ postulas ignium modo faciat: & pro caustico in usu sit. Alterũ genus tithymalli myrsiniten uocant: alii caryoten foliis myrti acuti & pungẽtibus sed molioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgesẽte: siccateq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus nõ pariter maturescit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. Demetit̃ cum messium maturitate. Lauatum deinde siccatur: & datur cum papaueris nigri duabus partibus: ita ut sit totum acetabuli modo: minus hic uomitionibus quam superior cæteri iidem. Aliqui sic & foliũ eius dedere: nucem uero ipsã in mulso aut passo: uel cũ sesama Trahit bilẽ & pituitam p aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur. Tertium genus est tithymalli: paralius uocatur siue tithymallis folio rotũdo: caule palmũ alto: ramis rubentibus semine albo: quod colligit̃ incipiente uua: & siccatũ teritur: sumit̃ q; acetabuli mensura ad purgationes. Quartũ genus helilscopiõ appellãt

foliis portulacæ:ramulis stantibus a radice quattuor aut quinq; rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Quintum cyparissian uocāt.pp folio℞ similitudinē:caule gemino aut triplici nascente in cāpestribus:cui eadem uis quæ heliscopio aut characiæ. Hoc circa oppida nasci semine albo colūbis gratissimo:qd colligit incipiēte una. Nomē accepit quoniā capita cū sole circūagit. Trahit bilē p inferna in oximellite dimidio acetabulo. Cæteri usus qui characiæ. Sextū platyphilon uocāt:alii corymbitē:alii amigdaliten a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat:aluū soluit:radice:uel foliis:uel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuati aquas septimū dendroides cognominant:alii codion.alii leptophyllon in petris nascēs:comossisimū ex oībus maxīe cauliculis rubentibus: & semine copiosissimū:eiusdē effectus:cuius characias. Oposcylla siue rafano sagaria iuncos duos siue tres spargit in terra rubētes.foliis rutæ:radice cepe:sed amplior:quare quidā raphanū siluestre uocant. Intus habet mámā candidā extra cortices nigros. Nascit̃ ī mōtosis & asperis:aliquando & herbosis. Effodit̃ uere tussaq; in fictili mergit̃. Deiectoq; qd supernatat:reliquis succus purgat utraq; parte sesquiobolo in aqua mulsa:Sic & hydropicis dat̃ acetabuli mēsura in spergit̃ & aridæ radicis farina potioni:aiuntq; superiorē partē eius uomitione biles extrahere:inferiorē peraluū. Tormina discutit:quodcūq; betōia & panaces prærerq̄ a cruditate. Peucedani succus inflationes & ructus gignit. Acori radix daucū ue si lactucæ mō sumat̃. Ladanū Cyprium potū interano℞ uitiis occurrit:Item geutianæ farina ex aqua tepida fabæ magritudine. Plantago mane sumpta duabus linguis & tertia papaueris in uini nō ueteris cyathis.iiii. dat̃ in somnū euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibū det̃. Colo īfundit̃ hemina succi.uel in febri. Agaricū potū obolis tribus ī uini ueteris cyatho uno lyeni medet̃. Et panaces oīum gene℞ radix ī mulso : sed teucria præcipue pota arida & decocta qtū manus capiat in aceti heminis tribus . Ad uulnus illinit̃ eadē cū aceto:aut si tolerari nō possit ex ficu uel aqua . Pelomōia bibit̃ ex uino. Betonicæ drachma in oximelitis cyathis tribus. Aristolochia cōtra serpētes. Argemonia.vii.diebus ī cibo sumpta lyenem cōsumare dicit̃. Agaricū in aceto mulso obolis duobus. Nympheæ heracleæ radix in uino pota & ipsa cōsumit. Cisanthēus drachma bis die sumpta ni uini albi ciathis duobus per dies .xl.lyen dicit̃ paulati emittere p urinā. Prodest & hysopū cū ficu decoctū. Lōchitidis radix decocta prius q̄ semen emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lyeni & rēibus. Lyen acoro poto cōsumitur præcordiis & ilibus utilissimæ radices. Climeni semē potū diebus.xxx. pōdere dēarii ī uīo albo. Betoōice farina ex melle & aceto scyllite pota. Radix lōchitidis ī aqua & teucrum illinit̃. Itē scordiū cū cæra:agaricū cū farina fœnograeci uesicæ malis: cōtraq; calculos grauissimis cruciatibus ut diximus:auxilio ē. Polemōia ex uino pota:itē agaricū. Plātagb radice uel foliis potis ex passo. Et betonica ut iocinere diximus. Itē ramici pota : atq; illita. Eadē ad strāgurias efficacissima ad calculos quidā betonicā & uerbenacā & melli foliū æquis portionibus ex aqua pro singulari remedo:bibere suadent. Strangurias discutere & dictamū certū ē. Itē quīquefoliū decoctū ad tertias in uino ictericis dari: atq; illini utilissimū ē. Xiphii quoq; radix supior urinā ciet īfantibus. Enterocœlicis datur ex aqua:& illinitur uesicæ uitiis peucedani succus iufantiū ramici.& umblicis eminētibus psyllion illinitur. Vrinā ciēt anallides:achoriq; radicis decoctū:uel ipsa trita pota que:& oīa uesicæ uitia sanat:& calculos hærba & radix cotelydōis. Itemq; genitaliū inflāmatiōe pari pōdere:& caulis & semimis & mirrhæ. Ebulū tene℞ cū foliis tritū ex uīo potū calculos pellit. Impositū testes sanat. Erigerō quoq; cum farina thuris & uino dulci:testiū inflāmatiōes sanat. Simphiti radix illita enterocelas cohibet : & genitalium nomas hipocisthis alba. Artemisia quoq; datur cōtra calculos ex uino dulci & ad stranguriā. Dolores uesicæ sedat ex uino nimpheæ hracleæ radix. Eadē uis crethimo ab Hippocrate admodū laudata. Est autem inter eas quæ eduntur siluestrium herbarum.

Hancq; certe apud Callimschum apponit rustica illa hecale. Spetiesq; elatæ hortensis. Caulis palmũ unum altus. Semen feruens odoratũ ceu libanotidis rotũdũ. Siccatum rumpit̃. Habet intus nucleum candidũ. quẽ aliqui cachryn uocant folio pingui: albicante: ueluti oliuæ: crassiore: & salso gustu: radice digyti crassitudine tres aut quatuor Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudũ coctũ ue cũ olere odorati saporis & iucundi. Seruat̃ etiã in muria: præcipueq; eius usus ad strãguriam folio uel caule aut radice ex uino. Colorẽ quoq; corporis graciorẽ facit: Verum largior quoq; iflationes. Aluum soluit decocto. Vrinãq;: & a renibus dolorẽ trahit. Sic & alcmeæ sicce farina in uino pota stranguriã tollit: efficacius addito dauco. Lyeni quoq; utilis. Aduersus serpentes bibitur. Iumentis quoq; in pituita aut stranguria hordeo ĩspersa succurit. Anthyllion est lenti similima: quæ in uino pota uesicas uitiis liberat. Sanguinẽ sistit. Altera est anthyllis chamæpytyos similis: flore purpureo: odoris grauis: radix itubi uel magis cepe. similis porculacæ nigriore radix: sed inutili: nascens in lictoribus harenolcis: gustu amara In uino cũ asparagi radicæ uescicæ plurimũ ꝓdest. Eadẽ præstat hypericõ: quã alii chamepithin. alii corycon appellant: oleraceo frutice: tenui: cubitali: rubẽte. folio rutæ odore acri: semine siliquæ: nigro: maturescẽte cũ hordeo: Natura semini spissãdi. Aluũ sistit Vrinã cit. Ad calculos uesicæ cũ uino bibitur. Est aliud hypericõ: qđ alii charon appellant: folio tamarici: & sub ea nascitur: sed pinguioribus foliis & minus rubentibus: odoratum: palmo altius: leniter suaue: aculeatũ. Vis semini excalfactoria: & ideo inflationẽ facit enterocœlicis: sed stomacho nõ inutile: præcipue ad stranguriã si exulcerata non sit uesicæ. Medetur & pleureticis ex uino potũ. Vesicæ aũt calitrichõ trita similis cumino medet̃ & data ex uino albo. Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias: uel radix eius e mulso calido calculos eiicit. Itẽ ꝑ pressa: quæ arrieti & in illyrico nascitur: in aqua decoctæ e tribus heminis ad unũ & pota. Trifoliũ ex uino sumptũ: & chrysãtemũ primũ Anthemum quoq; calculos eiicit paruis e radice foliis quinis: caulibus lõgis duobus: flore roseo: radices tritæ ꝑ se uel lauer crudũ. Siluas nascit̃ glareosis & perennibus riuis cubitalis: apii similitudine. Coquitur ut olus accidunt: magna utilitate uesicæ. Quæ si scabiem sentiat: panacis radice sanatur. Aliter inutilis uesicis. Calculos pellit malum erraticum radicis libra in uini congio decocta ad dimidias. Inde heminæ sumũtur per triduum. Reliquum ex uino cum zio: & urtica marina: & daucũ: & plantaginis semẽ ex uino. Et hærba fuluiana trita ex uino: que & nomẽ inuentoris habet nota tractantibus trinas cit. Scordion testiũ tumores sedat. Hyoscyamũ genitalibus medet̃. Peucedãi succus ex melle & semẽ stranguriæ. Agaricũ obolis tribus in uini ueteris cyatho uno. Trifolii radix drachmis duabus in uino: dulci una drachma uel seminis. Ischiadici & semine & foliis erythridani tritis sanant̃ panace pota. Et infricata polemonia aristolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidẽ & neruus qui platys appellat̃: atq; humeroꝝ dolor sanatur obolis tribus in uini ueteris caytho uno poto. Quinquefoliũ ischiadicis & bibitur & imponit̃. Itẽ scamonia decocta cũ hordei farina. Semẽ hyperici utriusq; bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerime sanat plantago. Cõdylomata uero quinquefolium. Sedẽ cõuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea ꝓcidẽtia sedis retro agit. Ediuerso rubens proritat. Cotelydon cõdylomata & hemorrhoidas mire curat. Testiũ tumores acori radix decocta in uino tritaq; illita. Intertrigines negat fieri. Cato absithium ponticum secum habentibus.

De pulegio & argemone. Ca. X.

Lii adiiciunt & pulegium: qđ ieiunus quis legerit: si post se alliget. Inguinis dolores prohibet: aut sedat cœptos inguinaria: quã qdam argemonẽ uocant: passi i uepribus nascẽs. Vt profit iguinibꝰ i manu tãtũ habẽda ẽ: Panos sanat panaces cũ melle. Plãtago cũ sale. Quinquefoliũ. Persolatæ radix ut i strumis. Itẽ damasonũ: uerbascũ cũ sua radice tusũ uino aspsũ folioq; ĩuolutũ: & ita i ciere calfactũ ut imponatur calidum. Exptiq; affirmauere plurimũ remediũ esse: si uirgo ĩponat nuda

ieiuna ieiuno & manu supia tāgēs dicat. Negat Apollo pestē posse crescere: quā nuda uirgo restringuat: atq; ita retrosa manu ter dicat: totiensq; despuat ambo. Medet & radix mandragoræ ex aqua: radicis scamoniæ decoctoum cum melle Sideritis cum adipe ueteri: uel chrisippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuentore habet nomen.

De nimphea & abstinētia & appetētia ueneris: & de satirio erithrococo: & crategi & sideriti. Ca. XI.

u Enerem i totum adimit (ut diximus) nimphea heraclea: eadē semel pota i.xl. dies insomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet nō solū uenerē: sed affluentiā genituræ: ob id corpus alere uocēq; dicit. Appetentiā ueneris facit radix e xiphio supior data potu in uino. Itē quā cremnon agrion appellant. Et orminos agrios cū polēta cōtritus. Sed inter pauca mirabilis ē orchis herba. siue serapias: foliis porri: caule palmio flore purpureo: gemia radice: testiculis simili: ita ut maior: siue (ut aliqui dicūt) tenuior ex aqua pota excitet libidē: mior siue mollior e lacte caprio ĩhibeat. Quidā folio scyllæ eē dicūt leuiori ac minori caule spioso. Eiusq; radices sanāt oris ulcera: thoracis pituitas aluū sistūt e uio potæ. Cōcitatricē uim habet satyrion. Duo eius genera: una lōgioribus foliis q̄ olleæ: caule quattuor digytorꝝ: flore purpureo radice gemina ad formā hois testiū alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominant: & fœmina eē creditur Distingtit internodiis & ramosiore frutice: radice fascinis utili. Nascit fere iuxta mare. Hæc tumores & uitia ptim eaꝝ erūpentia cū polēta illita sedat: uel p se trita. Superioris radix in lacte ouis colonice data: neruos intendit. Eadē ex aqua remittit. Græci satyriō foliis lilii rubri minoribus & tribus nō amplius e terra exeuntibus tradunt: caule leui cubitali nudo radice gemina cuius inferior pars & maior mares gignit: superior ac minor fœminas. Est & aliud genus satyrion erythrococon appellant: semine uitiis: maiore: leui: duræ radicis: cortice rubro: intus albū includit: sapore subdulci. Fertur in mōtosis inueniri. Venerē ēt si omnino manu teneatur radix stimulat. Magis adeo si bibat in uino austero. Arietibus quoq; & hircis segnioribus i potu dari. Et sarmatis equis ob assiduū laborē pinguioribus ĩ coitu. qđ uitiū ꝓsedamū uocāt. Vim eius restiguit aqua mulsa aut lactuca sumpta. In totū quidē græci cū concitationē hāc uolūt significare: satyrion appellant. Sic & crategin cognominantes & teliconō: quaꝝ semē testiū simile est. Tithymalli quoq; ramoꝝ medullā habētes ad uenerē ꝓniores fieri dicunt. Prodigiosa sunt q̄ circa hoc tradit Theophrastus auctor alioqn grauis: septuagēo coitu durare libdiē ɔtactu nherbæ cuiusdā: cuius nomē speciēq; nō posuit. Sideritis adalligata uarices miuit & sine dolore præstat. Podagræ morbɔ rarior solebat eē nō mō patꝝ auoꝝq; mēoria: ueꝝ ēt nostra. Peregrinɔ & ipse. Nā si taliæ fuisset ātiqtus: latiū nomē iuenisset. Insanabilis nō est credendus. Quippe quoniā in multis & sponte desinit: & in pluribus curatur. Medentur panacis radices cum uua passa: succus hyosciami cum farina uel semē scordiō ex aceto: iberis uti dictū ē. Verbēaca cū axūgia trita cyclamini radix: cuiɔ decoctū & pniōibɔ prodest. Podgras refrigerat radix e xiphio. Semē e psyllio. Cicuta cū lithargirio aut axūgia. Aizoū ĩ prīo ĩpetu podagræ rubētis: hoc ē calide. Vtrilibet uero conuenit erigerō cū axungia. Plātaginis folia trita addito sale modico. Argēonia tusa ex melle. Medet & uerbēaca illita aut si pedes macerēt ĩ eiꝰ dccᵭo. Est & lappago similis anagallidi nisi esset ramosior ac pluribɔ foliis aspera: rugosa: asperioris succi grauis: odoris: que talis est mollugo uocatur. Similis & asperioribus foliis asparago. Superioris succus expressus pondere undecim denariorum in uini ciathis duobus quottidie sumitur. Præcipue uero liberat eo malo phycos thalassion: idest fucus marinus lactuce similis qui conchyllis substernitur: non podagræ modo: sed oībus articulorum morbis ĩpositus priusquam harefiat. Tria autem genera eius. Latum. Et alterum longius: quadantēus rubens. Tertium crispis foliis: quo in creta uestes tingunt

omnia eiusdẽ usus. Nicãder eã & aduersus serpentes in uino dedit. Salutare est & semẽ eius herbæ: quã psylliõ appellauimus: madefactũ aqua dixius ĩ heminã seminis resinæ colophõiæ coclearibus duobus: thuris uno. Laudãt & mãdracoræ folia cũ polẽta tusa

Medicinæ generales depedibus: talis: articulis: neruis: & remedia cõtra morbos q totũ corpus occupans: & de myrtido: & uigiliis: & paralysi: & de febribus frigidis: & febre iumentoꝝ & freneticis: & chameacta: & aiozoo: & igne sacro. Ca. XII.

Alis uero tumẽtibus limus aquaticus cũ oleo subactus mire ꝓdest. Articulis succus e cẽtaureo minore. Idẽ neruis utilissimus. Itẽ centaureũ. Betonica neruis discutiẽtibus p scapulas humeris: spinæ: lumbis pota ut ĩ iocinere. Articulis qnquefoliũ ĩpositũ. Mãdragoræ folia cũ polẽta: uel radix recẽs tusa cũ cucumere silueſtri: uel decocta ĩ aqua. Cubitorũ ac pedum rimis polypodii radix. Articulis succus hyoscyami cũ axungia. Amomi succus cũ decocto. Itẽ centũculus decocta: uel muscus recens ex aqua obligatus donec iarescat. Itẽ lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua pniũculos curat: omĩaq; alia frigoris uitia: Perniunculos curat & cotelydõ cũ axũgia. Folia ex batrachio. Epictymi succus. Clauos pedũ extrahit ladanũ cũ castoreo. Verbenaca ex uino. Nũc pactis malis quæ mẽbratim sentiunt: dicemus đ iis quæ totis corporibus grassant. Remedia aũt hæc cõia iuenio. Ante omnes pota dodecatheũ de qua diximus. Deinde panacis oĩum geneꝝ radices peculiariter lõginquis morbis. Et semẽ interaneorũ uitiis. Ad omẽs uero corporis dolores succũ e sordeo. Item betõicæ: quæ pota colorẽ plũbiũ corporis priuatim emẽdat: gratioreq; reducit: Geranion aliqui myrrhin: alii myrthida appellãt. Similis ẽ cicutæ foliis minutioribus: & caule breuiori rotundo: saporis & odoris iucũdi. Nostri sicut eam tradũt. Græci foliis cãdidioribus paulo q̃ maluæ: caulibus tenuioribus & pilosis: ramosã & interuallis binũ palmorũ & in iis foliis: inter quæ in cacuminibus capitula sũt gruũ. Alteꝝ genus foliis ãemones: diuisuris lõgioribus: radice mali mõ rotũda: dulci: reficiẽtibus se ab ĩbecillitate utilissima: & fere talis uera est. Bibitur cõtra phthisin drachma ĩ uini cyathis tribus bis die. Itẽ cõtra inflamationes: quæ & cruda idẽ præstat. Succus radicis auribus medetur Opisthotonicis semen drachmis quattuor cũ pipere & myrrha potũ phthisin sanat: & plãtaginis succus: si bibatur. Et ipsa decocta in uino cũ sale & oleo a somno matutino refrigerat. Eadẽ datur iis: quos atrophos uocant interpositis diebus. Betonica phthisicis eligmate cũ melle fabæ magnitudine. Agaricũ potũ duobus obolis in passo uel dauco cũ centaurio maiore in uino. Phagedenis qđ nomẽ sine mõ esurientiũ est: & alias ulcerum: tithymalli medent cũ sesamis sumpti. Inter mala uniuersi corporis uigiliæ sunt plerisq;. Haꝝ remedio mõstratur panaces: clymenos aristulochia: & odore: & perunctos capite. Aizoũ siue sedũ si in uolutũ panno nigro ignorantis puluino subiiciat: & onothera siue onear hylaritatẽ afferunt in uino. Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: longa radice: & cũ siccata est uinũ olente. Hæc ĩ potu data feras quoq; mitigat. Cruditates quæ nauseã faciunt digerit betonica. Eadẽ pota a cœna cõcotionẽ facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere: & crapulã discutit. Itẽ agaricũ post cibus in aqua calida potũ. Paralysin betonica sanare dicitur. Itẽ iberis ut dictũ est. Eadẽ & torpẽtibus membris ꝓdest. Itẽ argemonia omĩaq; quæ piclitentur secari discutiẽdo. Comitiales sanantur panacis: quã heracleã diximus: radice pota cũ coagulo uituli marini: ita ut sint panacis tres ptes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis tribus. Folia quĩquefolii ex aqua. Sanat & archezostis: sed cũ amineo pota. Sanat & bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro in aqua calida. Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota. Hysopi baccæ ternæ contritæ & in aqua potæ diebus sedecim. Peucedanum cum coagulo uituli marini æquis portonnibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta diebus. xxx. in betonicæ farinæ pondere denariorũ. xiii. cũ aceti scyllitici

ciatho mellis attici unica.Scomōium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua.Tertianas sideritis cum oleo.Itē ladanum: qđ in segetibus nascitur contusum.Pltago ex aqua mulsa duabus horis ante accessionē pota binis drachmis.Vel succus radicis madefactæ uel tusæ:Vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidamq; ternas radices in tribus ciathis aquæ dedere.Iidē in quaternis quaternas fecerunt.Buglosso in arescēte si quis medullā e caule eximat:dicatq; ad quē liberandū febre id faciat & alliget ei septē folia ante accessionē aiūt a febre liberari.Itēq; betōicæ drachmā ī aquæ mulsa in ciathis tribus uel agaricū maxīe in iis febribus quæ cū horrore ueniūt. Quinquefolii folia quidā terna tertianis dedere:quaterna quaternis:plura cæteris:aliis oībus obolis tribus cū pipe ex aqua mulsa.Verbenaca quidē & iumentoꝝ febribus in uino medet̄. Sed in tertianis a tertio gēiculo incisa:quartanisa quarto. Bibit̄ & semē hipici utriusq; in quartanis & horroribꝯ betonicæ farina : quæ oēs horrores coercet.Itē panaces adeo excalfactoria natura ut p niuē ituris bibere id:ac pungi eo præcipiāt.Et aristolochia perfrictiōibus resistit.Phreneticos somnus sanat:qui contingit peucedāo ex aceto capiti infuso anagallidū:succo. E diuerso lethargicos excitari labor ē.Hoc præstat euphorbiū (ut phibent) ex aceto naribus tactis peucedano succo.Cōtra insanias betōica bibit̄. Carbūculos rūpit panaces Sanat betōicæ farina ex aqua aut brassica cū thure frequēti potu calidæ:uel e carbone in cōspectu extincto fauilla digito sublata & illita uel plātago tusa.Tithymallus characites hydropicos sanat. Panaces :plantago in cibo :cū prius panē siccū cōmederit sine potu. Betonica drachmis duabus ī tribus ciathis uīi aut mulsi.Vel agaricū uel semē lōchitidis duabus linguis ex aqua potū.Psylliū ex uino. Anagalidū succus.Cotelydonis radix ex mulso. Ebuli recētis radix excussa tantū nec colluta quātū duo digithi compræhendant ex uini uiteris calidi hemnia.Trifolii radix drachmis duabus in uino.Tithymallū:platyphillon cognomīe.Semē hypici:qđ charos appellat̄.Actæ quā quidam eē ebulū putant radice cōtrita in uini cyathis tribus si febris absit:uel semīe ex uīo nigro:Itē uerbenaca fasiculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias:Præcipue tamē chameathæ succus aptissimus credit̄.Eruptiones piauitasq; emēdat plātago.Cyclamini radix cū melle.Ebuli folia cōtrita & e uetere uino īposita ēt boā sanāt :id ē rubentes pabulas.Purriginen succus strichni illitus Igni sacro medet̄ aizoum. Folia trita cicutæ.Mandragoræ radix. Siccat̄ in aere ut cucumis:primoq; sup mustū suspēdit̄ :mox in fumo:dein tundit̄ in uino aut aceto. Prodest & uino myrteo fouere mentæ sextans uini sulphuris unica ex aceto simul trita:fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera Inter quæ mediū hominē ambiens:qui zoster appellat̄ : & enecat:si cinxerit. Medetur plantago cum creta chymolia & perystereos per se .Radix persolatæ.Aliis quæ serpunt cotelydonis radix cū mulso.Aizoum.Succus linozostis ex aceto.

Ad luxta mēbra:& cōtra morbū regiū:& cōtra furūculos & fistulas & infiāmatiōes & ābustionē:& cōtra alios morbos ad neruos & sanguinē Ca. XIII.

r

Adix pollypodii illita luxatis medetur. Doloremq; & tumores tollunt semen psylii.Folia plantaginis tusa:sale modico addito.Verbasci semen ex uīo decoctum & contritum.Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus : atq; tumoribus:Illiniūturq; etiam:dum discuti possint. Morbum regium ī oculis præcipue mirari est tenuitatem illam densitatemque tunicularum felle subeuntem.Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus uixisse aliquos etiā ab hac desperatione. Fit uero & circa febres impugnanturque centaurio maiore (ut diximus) poto.Beconica agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus ciathis potus cum sale : & melle. Cyclamini radix drahmis tribus bibitur in loco calido : & perfricationibus tuto : sudores enim felleos mouet.

Folia tussilaginis ex aqua. Semē linozostis utriusq; inspersū potioni: uel cū absintho aut cicere decoctum. Hysopi baccæ cū aqua pota. Lichen herba si cum sumit̄: cætero olere abstineatur. Polytrix in uino data. Struthion in mulso. Passim & ī quacunq; pte ac maximo incōmodo nascunt̄: qui furunculi uocātur: mortifeꝝ aliquādo malū con-fectis corporibus. Remedio sunt pignocomi folia trita cū polenta: si nōdum caput fece rint. Discutiunt & folia ephedri illitia. Fistulæ quoq; in omni pte serpunt: medicorū uitio malefectis corporibus. Auxilio est centauriū minus: collyriis cum melle decocto additis. Plantaginis succus īfusus. Quinquefolioꝝ cū sale & melle. Ladanum cū casto reo. Cotelydō cū medulla ceruina calefacta īposita. Verba ci radix medulla collyrii te-nuitate in fistulā additur. Vel aristolochiæ radix. Vel succus tithymalli. Colectiones ī flamationesq; sanant argemoniæ follia illita. Duritias & colectiones omnes uerbenaca uel quinquefoliū: decoctūq; in aceto uerbasci folia uel radix. Hysopū e uino impositū. Acori radix decocto eius herbæ fouētibus. Aizoū. Item quæ cōtusa sint: duritiasq; & si nus corporis & tela omnia infixa corpori extrahūt. Folia tussilaginis. Daucū. Semē leō topodi tritū in aqua cū polenta. Suppurationibus īponuntur pygnocōi folia trita cū polenta: uel semē. Itē orchis. Vita quæ sunt ī ossibus satyrii radice īposita efficacissime sanari dicūtur. Nomæ & collectiones oēs fuco maris priusq̄ inarescat. Et alcmeæ radix collectiōes discutit. Ambusta s nant̄ plantagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius ī aqua decocta & cōtrita illinunt̄. Radices cyclamini cū aizoo. Herba ipsa hyperici: q̄d corissū appellauimus. Neruis & articulis cōuenit plantago trita cum sale. Argemonia tusa ex melle. Peucedani succo pungunt̄ spastici: tetanici. Neruorum duriciæ egilopi succo. Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epythimio spasticis & opisthotonicis pun gi: semine hyperici. q̄d charos uocat̄. Idemq; bibere ꝓdest. Phrimō dicitur ēt abscissos sanare neruos si cōfestim īponatur trita uel mansa. Spasticis tremulis opisthotōicis alc meæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic & rigores excalfacit. Sanguinis ꝓfluuium sistit herbæ peoniæ semē rubrū. Eadē & in radice uis. Cyclaminos uero si ore sanguis reiicia tur: siue e naribus: siue aluo fluat. siue fœminarum utero. Itē lysimachia pota uel illita uel naribus indita. Itē plantaginis semē. Quinquefolium potū & illitū. Cicute semē in nares si īde fluat tritū ex aq̄ & īditū. Aixoū. Astragali radix sistit. Et ischemō. Et achillea

De herba equieseto: & stephanomeli: & erisitale: & cōtra uermes. Ca. XIIII.

Quiesetū a græcis dicta & ī pratis nascens: uituperata a nobis. Est aūt puluis terræ equinæ setæ similis lyenis cursorū extinguit decocta fictili nouo ad ter tias quantū uas capiat. & p triduū heminis pota: unctis esculentis ante diem unum īterdicit̄. Græcorū uaria circa hanc opinio. Alii pini foliis similē nigricantem eodē nomine appellant: uim eius ammirabilē tradētes: q̄d ēt sanguinis profluuia uel ta-ctu eo tantū hoīe sistat: alii hippurin: alii ephedrō: alii anabasin uocāt: traduntq; iuxta arbores nasci & scandentē eas dependere comis iunceis multis nigris ut est equorum cauda geniculatis ramis folia habere pauca: tenuia: exigua: semē rotundū: simile coriā dro: radice lignosa: nasci in ambustis maxime. Vis eius spissare corpora. Succus sāgui-nem in naribus fluentē iuclusis sistit. Itē aluum. Medet̄ dysentericis ī uino dulci potus cyathis tribus. Vrinā cit. Tussim ortopnoeā sanat. Item rupta & quæ serpūt. Intestiniss & uesicæ folia bibunt̄. Enterocœlen cohibet. Faciūt & aliā hippuri breuioribus & mol lioribus caulibus cādidioribusq; p q̄ utilē ischiadicis: & uulneribus ex aceto impositā ꝓpter sanguinē sistendū. Et nymphea trita plagis imponit̄. Peucedanū cū semine cu-pressi bibitur: si sanguis p os redditus est: fluitq; ab infernis: Sideritis tantā uim habet ut q̄uis recenti gladiatoris uulneri illigata sāguinē claudat. Quod facit & ferulæ cinis nel carbo. Fungus uero ēt efficacius: qui secundū radicem eius nascit̄. Per nares aūt fluenti & cicutæ semen tritum ex aqua inditumque efficax habetur. Item stephano-melis ex aqua. Betōice farina e lacte caprio pota sistit ex ubere fluētē. Plātagoq; cōtusa.

Eiusdem succus uomētibus sanguinē datur: Ad erraticū aūt radix persolatæ cū axungia uetere illita: Potatur a ruptis cōuulsisq; & ex alto deiectis centauriū maius. Gentianæ radix trita uel decocta uel succus betonicæ. Et hoc amplius addo iocineris aut lateris cōtortionibus: panaces: scordion aristolochia pota cū agarico. Itē cōtusis: & euersis potū duobus obolis in mulsi cyathis tribus. Aut si febris si i aqua mulsa uerbascū: cuius flos similis auro ē. Acori radix. Aizoum omē. Sede maiori succus efficacissime. Item symphyti radices: uel decoctū. Daucū crudū. Erysithales est flore luteo foliis acanthi. Bibit̄ e uino. Itē chamerops: & in torbitiōes irio uel plantago oībus mōis. Itē phitiriasi: quo scylla Dictator cōsumptus ē. Nascunt̄ quoq; i sanguine ipso hoīs aīalia exesura corpus. Resistit̄ uuæ taminiæ succo: aut ueratri cū oleo punctis corpibꝫ. Tāina quidē in aceto decocta etiam uestes eo tedio liberat.

De ulceribus: & ad plagas: & de policnemo. Ca. XV.

u Lcera multoꝶ sūt geneꝶ. ac multis mōis curant̄. Panacis oīum geneꝶ radix ex uino calido illinit̄ manātibus. Siccat priuati quā chironiā dixrūs. Cū melle trita tubera apii: ulceribusq; quæ serpūt. Deploratis auxilio est cū eris flore uino tēperata oībꝫ mōis uel flore: uel semie: uel radice. Eadē cū polēta uetustis uulneribus prodest. Heracleon quoq; sidereon. Apollinaris. Psylium. Tragacantha. Scordotis cum melle purgat. Farina eius carnis excrescentes p se in ipsa cōsumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocāt sanant. Cētauriū maius inspsum uel illitū. Itē minoris coma decocta uel trita uetera quoq; ulcera purgat & psanat. Foliculi cimeni recētibus plagis iponunt̄. Illinit̄ āt gentiana ulceribus quæ serpūt radice tusa uel decocta i aq̄ ad mellis crassitudinē: uel succo uulneribus. Ex ea factū lichiū. Lysimachia recētibus plagis medet̄. Plātago oīum geneꝶ ulceribus: peculiariter fœminaꝶ senū & īfantiū. Igne mollita melior: & cū ceroto crassa ulceꝶ labra purgat. Nomas sistit. Et tritā suis foliis ītegre oportet. Suppurationes: collectiones: sinus ulceꝶ. Chelidonia quoq; siccāt̄ ulcera adeo ut ēt pro spodio utantur. Eadē iā despatis cū axungia iponitur. Dictamū pota sagittas pellit: & alia tæla extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho folioꝶ obolo. Proxie pseudo dictamū. Vtraq; ēt suppuratiōes discutit. Aristolochia quoq; putrida ulcera exest. Sordida expurgat cū melle: uermesq; extrahit. Itēq; clauos i ulceribus natos. Et infixa corpori oīa præcipue sagittas & ossa fracta cū resina. Caua uero ulcera explet per se. Et cum iride recētia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quīquefolium cū sale & melle. Radices persolatæ uulnerbus ferro illatis recētibus īponunt̄: folia ueteribus. Cū axungia utraq; & suo folio opitur. Damasōiū aūi & ī struma. Folia uerbasci ex aceto aut uino. Peristerios ad oīa genera uel callosoꝶ putrescētiūq; ulcerū facit. Manātia nympheæ heracleæ radix sanat. Itē cyclamini radix uel per se: uel ex aceto: & cū melle. Eadē & contra steatomata efficax: sicut ad ulcera manantia hysopū. Itē peucedanū cui ad recentia uulnera tanta uis ē: ut saniē ossibus extrahat. Præstant hoc & anagallides: cohibentq; quas uocant nomas & rheumatismos. Vtiles & recentibus plagis: sed præcipue senum corpori. Cū ceroto apostēata & ulcera tetra folia mādragoræ recētia. Radix uulnera cū melle aut oleo. Cicuta cōsiligini mixta mero. Aizoū herpetas quoq; & nōas ac putrescētia: sicut erigeron uerminosa. Recētia āt uulnera astragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypocisthis utraq;. Leōtopodii semē tritū i aqua & cū polēta illitū spicula sagittarioꝶ extrahit. Itē picnocomi: semē tytimallus. Characites succo grāgrenas phagedenas putria: uel decocto ramoꝶ cū polēta & oleo Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle siccæ & recētes: Per se uulnera onothera efferentia sese sanat Scythæ uulnera scytice curāt. Ad carcinomata argemonia ex melle efficacissima est. Vulneribus personatis asphodeli radix decocta ut diximus: trita cum polenta & illita. Quibuscunq; uero apollinaris. Astragali radix in puluerē trita hūidis ulceribus prodest. Itē callitrix decocta i aqua. Priuati uero iis quæ calciamēto facta sint uerbēaca.

Nec nõ & lysmachia contrita. Ac nymphea arida infricata. Polytrix inueteratis iisdẽ utilior. Policemon cunilæ bubulæ similis est semine pulegii surculosas multis genicu lis corymbo odorata acri & dulci odore: quæ ferro factis uulneribus cõmanducata im ponit̃: quinto die soluit̃. Symphyton ad cicatricẽ celerime ꝓducit. Item syderitis: Hæc ĩponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex uino decoctis ac tritus omnia corpori in fixa extrahũtur. Itẽ mandracoræ foliis cum polẽta. Cyclamini radicibus cũ melle. Tri saginis folia in oleo cõtrita maxime adhibẽtur ulceribus: quæ serpunt. Et alga ĩ melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melãdria: ac ueteres addito sale. Verrucas tollit arge monia ex aceto uel batrachii radix: q̃ & ungues scabros aufert. Linozostidis utriusq; fo lia uel succus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omniũ. Item omnia ptery gia: uarosq; tollunt. Cicatrices cum ellegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciendos & continendos & aliarum remedia. Ca. XVI.

Rrtemisiã & elelisphacũ alligata qui habet uiator: negatur lassitudinẽ sentire Mulieribus morbis medet̃ maxime in uniuersũ peoniæ herbæ semẽ nigꝝ ex aqua mulsa. Eadẽ & ĩ radice uis. Menses cit. Panacis semen cũ absinthio mẽ ses & sudores. Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uino cyathis tribus bibit̃ cõtra omnia uuluaꝝ uitia. Aut quæ a ꝑtu fiunt. Menses nimios sistit achillea ĩposita: & decoctũ eius insidiẽtibus. Mammis ĩponitur hyoscyami semẽ ea uino. Loti radix ex cataplasmate. Et mammis ẽt chelidonia. Secundas morãtes uel ꝑtus e mortuos radices panacis apposite extrahunt. Ipsũ panaci: semen e uino potũ uuluas pargat: appositũq; cũ melle. Polemõia pota ex uino secundas pellit. Nidore purgat uuluas cẽtaurii mino ris succus potu: fotuq; menses cit. Itẽ maioris radix in uuluæ doloribus iisdem modis ꝓdest: Derasa uero & apposita extrahit ꝑtus emortuos. Plantago ĩponitur ĩ lana ĩ dolo re uuluæ. In strangulatu bibit̃. Sed præcipua dictamo uis ẽ. Menses cit. Partus emor tuos uel transuersos eiicit. Bibitur ex aqua foliorũ obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculũ quidẽ prægnantiũ inferat̃. Nec potu tantũ sed & illitu & suffitu ualet. Proxi me pseudodictamnũ. Sed mẽses cit cũ mero decotũ pondere dẽarii. Pluribus tamẽ mo lochis & aristolochia ꝓdest: nam & menses & secundas cit. Et emortuos ꝑtus extrahit myrrha & pipere additus pota uel subdita. Vuuluas quoq; procidẽtes ĩhibet potu uel suffitu uel subiectu maxime tenuis. Strangulatũ ab iis mensiũq; difficultatẽ agaricũ tribus obolis triũ in uini ueteris cyatho potũ emendat. Peristeros apposita in adipe suil lo recenti. Antirrinõ cum rosaceo & melle. Itẽ apposita nymphea thessaliæ radix pota dolori medet̃. In uino pota nigro profluuia inhibent. E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et uesicæ insicentiũ decocto medet̃. Secundas pota cissanthemos pel lit. Vuluã sanat. Et xiphii radix suꝑior menses cit drachma ex aceto pota. Peucedanũ strãgulatus uuluæ nidore ustum recreat. Menses aluosq; præcipue psylliũ drachma ĩ cyathis tribus aquæ mulse. Semẽ quoq; mandracore potũ uuluã purgat. Mẽses cit suc cus appositus: & emortuos ꝑtus. Nimia rursus profluuia sistit semen cum uino & sul phure. Alui profluuia sistit & cõtrahit batrachion potu: uel cibo ardens: alias ut dixi mus cruda. Sed cocta cõmendatur sale & oleo & cymino. Daucũ & menses & secũdas potũ facillime pellit. Ladanũ suffitu corrigit uuluas: dolori earum exulceratisq; impo nitur. Emortua scamoniũ pellit potum uel apositũ. Menses ciet hypericũ: utrunq; ap positũ. Ante alia uero ut Hippocrati uidet̃ erysimon e uino semine uel radice. Cortice trahit & secundis succurrit & strangulationibus ex aqua pota. Itẽ radix e geranio pecu liariter secundis inflamationibusq; uuluarũ cõueniens. Purgat hippuris pota & appo sita ulluas. Polygonas pota menses cit. Et alcmeæ radix. Folia plãtaginis pellũt. Itẽ aga ricũ ex aqua mulsa. Artemisia uuluæ medet̃ trita ex oleo irio aut fico: aut cũ myrrha apposita. Eiusdẽ radix pota ĩ tãtũ purgat: ut ꝑtus enectos extrahat mẽses & secũdas cit

Romanorum decoctum i sidentibus: itē folia pota drachma. Ad eadē oia prosunt uel im posita uētri imo cum farina hordeacea. Acharon quoq; utile est interioribus fœminarum morbis. Et cōiza utraq;. Et crēnos. Et cātillides duæ uuluis utilissime. Torminibusq; & secūdarum more i uīo potæ. Callitrix fotu locis medet: Albugines i capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geraniō i uino albo potū: & hypocisthis i rubro pfluuiū sistūt. Hysopū suffocatiōes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aq ad oia i ptu aut ex ptu mala pstantissima ē. Peucedāo qdā miscēt i uino nigro semē cupressi cōtritū. Nā semē psylii defer uefactū i aqua cū itepuerit: epiphoras oēs uteri lenit. Symphitō tritū i uino nigro euocat mēses. Partus accellerat scordotis pota drachma succi i aqua mulsa cyathis quattuor. Dictami folia præclaræ dant ex aqua. Cōstat unius oboli pōdere: uel si mortui sint i utero ifantes: protinus reddi sine uexatiōe puerpæ Similiter prodest pseudo dictamū sed tardius. Cyclamīos adaligata. Cissanthemos pota. Itē betōicæ faria ex aqua mulsa. Arsenogonō & theligenon herbæ sunt habētes uuas floribꝫ oleæ similes: pallidiores tamē. Semē albū: papaueris mō. Theligoni potu fœminā cōcipi narrāt. Arsenogonon ab ei seie oleæ nec alio distat. Huius potu mares generari phibent: si credimus alii utraq; ocimo similē tradūt. Arsenogoni semē āt geminū eē testibꝫ simile. Māmarum uitiis aizoū qd digytellū appellauiūs unice medet. Erizerō ex passo māmas uberiores facit. Sōchū in farre coctū. Quæ uero mastos uocat idita pilos māmarum e ptu nascētiū & tineas aufert i facie. aliaq; cutis uitia emēdat. Gentiana nymphea heraclia illita ciclamini radix maculas oēs. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extēdūt cutē in facie. erugātq;. Vitia oīa acori radix emendat: Capillū lisimachia flauū facit. Denigrat hypicon: qd & oriston uocat. Itē ophryos hærba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat & polæmonia i oleo decocta. Psilothrorum nos quidē in mulieribus medicamētis tractamus: uerum ēt uiris in usu ē. Efficacissimū aūt habet acherostis. Itē tytimalli succo uel in sole cū oleo illito crebro uel euulsis pilis. Quadrupedū scabiē sanat hysopum ex oleo fotum Anginas peculiariter sideritis. Verum & reliqua genera hærbarum reddamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXVII.

PROHEMIVM.

Reliqua hærbarum genera. Ca. I.

RESCIT apud me certe tractatu ipso admiratio antiquitatis Quintoq; maior copia hærbarū dicēda restat: tāto magis adorare priscorū i inueniēdo curā i tradēdo bēignitatē subit. Nec dubie supata hoc mō posset uideri ēt rerum naturæ ipsius munificentia: si humani opis esset inuentio. Nunc uero deorum fuisse eā apparet: aut certe diuinam ēt cū hō inuenerit. Eandēq; omnium parentē genuisse hæc & ostēdisse: nullo uitæ miraculo maiore: si uerum fateri uolumus. Scyticā hærbā a mæotidis paludibꝫ & euphorbiā e mōte atlāte. ultraq; Herculis colūas & ipso rerum naturæ defectu: pte alia britanicā ex oceāi isulis extra terras positis: itē q æthiopidē ab exusto syderibꝫ axe: Alias præterea aliūde ultro citroq; hūanæ saluti in toto orbe terrarum portare imēsa romanæ pacis maiestate nō homines mō diuersis inter se terris gentibusq;: uerū etiā mōtes & excedentia in nubibus iuga: pastusq; pecorū & hærbas quoq; inuicē ostēdat. Aeternū quæso deorum sit munus istud. Adeo romāos uelut alterā lucē dedisse rebꝰ humanis uidet.

De aconito: & panthera: & quæ extinguit aconito Ca. II.

Ed antiquorū curam diligentiumq; quis possit satis uenerari: cū cōstet oīum uenenorū ocissimum esse aconitū: & tactis quoq; genitalibus fœminini sexus animaliū eodem die inferre mortē. Hoc fuit uenenum quo interemptas

dormiẽtes a Calfurnio Bestia uxores. M. Cecilius accusator obiecit. Hinc illa atroxpo-
ratio eius in digyto ea mortuas. Fabulæ narrauere e spinis Cerberi canis extrahente ab
inferis Hrcule. Ideoq; apud heracleam ponticam ubi mõstratur eius ad inferos aditus
gigni. Hoc quoq; tñ ĩ usu humanæ salutis uertere. Scorpionũ ictibꝫ aduersari cxperiẽ
do aconitũ datũ ĩ nino calido. Ea ẽ natura ut hoĩem occidat nisi inuenerit qđ in hoĩe
pimat. Cũ eo solo colluctat̃: uelut præsẽtius inuẽto solo. Hæc pugna ẽ cũ uenenũ ĩ ui
sceribus reppererit. Mirũq; exitialia ꝑ se ambo cũ fuerint duo uenena in hoĩe cõmoriũ
tur: ut homo supsit. Immo uero ẽt feraꝝ remedia antiqui ꝓdiderunt: demõstrãdo qũo
uenenata quoq; ipsa sanant̃. Torpescũt scorpiões acõiti tactu: stupẽtq; pallẽtes: & uin
ci se confitent̃. Auxiliat̃ eis helleborũ albũ tactu resoluẽte. Ceditq; aconitum duobus
malis suo & omniũ. Quod si quis illa forte ab hoĩe excogitari potuisse credit ingrate de
orũ ĩtelligit munera. Tangũt carnes aconito: necantq; gustu earũ pantheras: nisi hoc
fieret repleturas illos situs. Ob id qdam pardalianches appellauere. At illas statiꝫ libera
ri morte excremẽtoꝝ hoĩs gustu demõstratũ. Quod certe casu repertũ quis? & quotiẽs
fiat etiam nunc ut nouum nasci quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum cõditor sit deus. Ca. III.

Ic ergo casus hic ẽ ille: qui plurima ĩuenit in uita deus. Hoc habet nomẽ: per
quẽ intelligit̃ eadẽ & parens rerũ omniũ & magistra utraq; cõiectura pari: si-
ue ista quottidie feras ĩuenire: siue sẽper scire iudicemus. Pudendũq; rursus
omnia aĩalia quæ sint salutaria ipsis: nosse ipsa præter hominẽ. Sed & maiores oculorũ
quoq; medicamẽtis aconitũ misceri saluberime promulgauere: aperta professiõe: malũ
quidẽ nullũ sine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit q nulla diximus uenẽata: nũc
demõstrare quale sit aconitũ uel deprehendẽdi gratia. Folia habet cyclamini aut cucu
meris nõ plura quattuor ab radice lẽiter hirsuta. Radicẽ modicam cã maro similẽ ma
rino. Quare qdam cã maron appellauere. Alii lycoctonõ ex ea qua diximus cã. Radix
ĩcuruat̃ paulũ scorpionũ mõ: quare & scorpiõ aliqui appellauere. Nec defuere q myo-
ctonõ appellare mallent: quoniam ꝓcul & e lõginquo odore mures necat. Nascit̃ ĩ un
dis cautibus: quas aconas uocant. Et ideo aconitũ aliqui dixere nullo iuxta ne pulue-
rem quidẽ nutriẽte. Hanc aliqui rationẽ nominis attulere. Alii quoniã uis eadẽ ĩ mor-
te esset quæ cotibus ad ferri aciem deterendam statimq; admota uelocitas sentiretur.

De æthiopide: & amaranto: & aloe: & alcea: & alipho: & alsina: & androsace:
& androsemo: & ambrosia: & anconi: & anagyro: & anonymo. Ca. IIII.

Ethiopis radix folia habet phlomo similia: magna & multa: & hirsuta ab radi-
ce. Caulẽ quadrangulũ scabꝝ: similẽ arctio: multis concauũ. In aliis semẽ can
didũ geminũ: radices numerosas lõgas. Plenas molles glutinosas gustu sican-
ti. Crescũtq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascunt̃: & in ida monte
troadis: & in messenia. Colligunt̃ autũno: siccant̃ ĩ sole aliquot diebus: ne sitũ sẽtiant
Medẽtur uuluis potæ in uino albo: ischiadicis: pleureticis: faucibus scabris: decocta po
tu dant̃. Sed quæ ex æthiopia uenit: eximia ẽ: atq; illico prodest. Amarantõ ferulacea
ẽ duorũ palmoꝝ altitudine: origano similis flore: bulbis aureis. Huius ustæ nidor uri-
nam cit uuluamq; purgat: tanto magis insidẽtibus causa. Causa hominis nõ hæc sed
quoniam diutissime nõ marcescit. Aloe sylæ similitudinẽ habet maior & pinguioribꝫ
foliis ex obliquo striata. Caulis eius tenes ẽ rubẽs medioꝝ ñ dissimilis antherico. Radice
una ceu palo in terra dimissa: graui odore: gustu amara. Laudatissima ex india affert̃:
sed nascit̃ & in asia: nõ tamẽ ea utũtur: nisi ad uulnera recẽtibus foliis: mirifice enim
conglutinat: uel succu: ob id in turbinibus cadorũ eam serunt ut aizoũ maius. Qui
dam & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia: aliqui & folia. Inue-
nitur & per se lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi sata sit censent ut
lachryma non absorbeatur. Fuere qui tradere in iudæa super hierosolimam matal-

licam eius naturā: sed nulla magis improba ē: neq; alia nigrior ē: aut tumidior. Erit er
go optima pinguis ac nitida ruffi coloris friabilis: ac iocinoris modo coacta facile lique
scens īprobanda nigra & dura: harenosa quoq; quæ & gustu intelligit̄. Gūmi adultera
tur & acacia. Natura eius spissare: dēsare: & leuiter calfacere. Vsus in multis: & pricipa
lis aluum soluere: cū pene sit sola medicamētoꝶ: q̄ per se id præstāt. Cōfirmat ēt stoma
chū: adeo ut nō ifestet ulla uis cōtraria: bibit̄ drachma. Ad stomachi uero dissolutionē
in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ: coclearis mēsura bis terue in die ex inter
uallis ut res exigit. Purgationis ēt cā plurimū tribus drachmis. Efficacior si pota ea su
mat̄ cibus. Capillū fluētē cōtinet cū uino austero capite in sole cōtra capillū puncto.
Dolorē capitis sedat tēporibus & frōti imposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa:
oculoꝶ uitia omnia sanari ea cōuenit. Priuatim prurigines & scabiē genaꝶ. Itē īsigni
ta ac liuida illita cū melle: maxime pontico. Tonsillas: gingiuas: & omnia oris ulcera. Sā
guinis excreationes si modicæ sint: drachmæ pondere ex aqua: si minus ex aceto pota.
Vulneꝶ quoq; sanguinē & undecūq; fluentē sistit p se uel ex aceto. Alias ēt ē uulneri
bus utilissima ad cicatricē pducens. Eadē inspergit̄ exulceratis genitalibus uiroꝶ con
dylomatis: rimisq; sedis: alias ex uino: alias ex passo: alias sicca p se: ut exigit mitigāda cu
ratio: aut coercenda. Hemorrhoidū quoq; abundantiā leniter sistit. Dysenteriæ īfundit̄
Et si difficilius cōcoquant̄ cibi: bibit̄ a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tri
bus obolis ex aqua. Deuorant̄ pilulæ cū mellis decocto aut resina terebinthina ad pur
ganda interiora. Digytoꝶ pterygia tollit. Oculoꝶ medicamētis lauat̄: ut qđ sit hareno
sissimū subsidat. Aut torret̄ in testa: pennaq; subinde uersat̄: ut possit æqualiter torre
ri. Alcea folia habet similia uerbenacæ: q̄ & peristereon cognominat̄. Caules tres aut
quattuor folioꝶ plenos: florē rosæ: radices albas: cū plurimū sexcubitales: obliquas. Na
scit̄ in pingui solo: nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysentericis: aluo cita: &
ruptis cōuulsis. Aliphon cauliculus ē molli capite nō dissimilis betæ acre gustatu ac
lentū: mordensq; uehementer & accendēs. Aluū soluit in aqua mulsa addito sale modi
co. Minima potio duaꝶ drachmaꝶ: media quattuor: maxima sex: ea purgatione qbus
dat̄ e gallinaceo. Alsine: quā qdā myosoton appellāt: nascit̄ in lucis: unde & alsine di
cta ē. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cū prorepit: musculoꝶ aures imitat̄
foliis. Sed aliā docebimus eē quæ iustius moysotis uocet̄. Hæc eadē erat q̄ alsine: nisi
minor minusq; hirsuta eēt. Nascit̄ in hortis & maxime in parietibus. Cū terit̄: odorem
cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones inflāmationesq;. Quin emēdat omnia quæ
alsine sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponit̄. Itē uredinis: ulceribusq; cū farina
ordeacea. Succus eius auribus infundit̄. Androsaces herba ē alba amara sine foliis: fol
liculos in cirris habēs: & in iis semē. Nascit̄ in maritimis istriæ maxime. Datur hydropi
cis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehementer. n. uri
nas cit. Dat̄ & podagris: illinit̄ q;. Idē effectus ē & seminis. Androsemon: siue (ut alii ap
pellauere) ascyron nō absimile ē hyperico: de qua diximus cauliculis maioribus dēsio
ribusq; & magis rubētibus. Folia alba rutæ figura. Semē papaueris nigri Comæ tritæ
sāguineo succo manātes. Odores tres ī usus. Gignit̄ ī uineis. Fere medio autūno effodi
tur: suspenditurq;. Vsus ad purgandā aluū tusæ cū semine potæq; matutino. uel a cœ
na duabus drachmis in aqua mulsa uel uino uel aqua pura: totius potionis sextario.
trahit bilem Prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicem resinæ per
mixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterumque quatridui interuallo eadē
facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinū bibere. infirmiores aquam. Imponit̄
& podagris & ambustis & uulneribus cohibens sanguinem. Ambrosia uagi nominis
est: & circa alias hærbas fluctuans: fruticē unum habens densū ramosū: tenuem: triū se
re palmoꝶ: Tertia parte radice breuiore: foliis rutæ: circa imum caulem in ramulis se
men ē uuis depēdentibus: odore uinoso: qua de causa botrys a qbusdā uocat̄ ab aliis

artemisia. Coronantur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anconin quidã ononida malunt uocare: ramosã: similẽ fœnogræco: nisi fruticosior hirsutiorq; esset: odore iucundo. Post uer spinosa. Estur etiam muria condita. Recens uero mar gines ulcerũ erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentiũ. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelitæ decocta ad dimidias. Anagyros quã aliqui acoton uocant: fruticosa est: grauis odore: flore oleris: semen i corniculis nõ bre uibus gignit simile renibus: quod durescit per menses. Folia collectionibus iponunt difficulterq; parietibus adaligantur: ita ut a partu statim auferant. Quod si emortuus hæreat: & secundæ mensesq; morentur: drachmæ põdere bibuntur i passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in uino uetere ad phalangiorũ morsus. Radix discutiendis cõco quendisq; adhibetur. Semen cõmanducatum uomitiones facit. Anonymos a nõ inue niendo nomine nomen inuenit. Affertur e scythia celebrata & ab Hicesio non paruæ auctoritatis medico. Itẽ aristogeton in uulneribus præclara ex aqua tusa & imposita. Pota uero mãmis præcordiisq; percussis. Itẽ sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror quæ adiiciuntur: recente ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

De aparine & arctio: & asplenio: & asclepiade: & astere: uel bubonio: & ascyro: uel ascyroide: & aphace: & de alcibiox & alectorolopho. Ca. V.

a Parinen aliqui ompha cocarpon: alii philantropon uocant: ramosam: hirsu tam: quinis senis ue in orbem circa ramos foliis per interualla: semen rotũdũ: durum: cõcauum: subdulce. Nasitur in frumẽtario agro: aut hortis: pratis ue asperitate etiã uestium tenaci. Efficax contra serpentes semine poto ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiã ex uulneribus imprimũt folia iposita. Suc cus auribus infunditur. Arction aliqui potius arcturion uocant: similis est uerbasco foliis: nisi ꝙ hirsutiora sunt: caule longo: molli: semine cymini. Nascit̃ in petrosis: radice tenera: alba: dulciq;. Decoquit̃ in uino ad dentium dolorẽ: ita ut contineatur ore deco ctum. Bibitur ꝓpter ischiada & stranguriam ex uino. Ambustis imponit̃ & pnionibus Fouetur eadem cum radice semine trito in uino. Asplenum sunt q hemionon uocãt: foliis trientalibus multis radice limosa: cauernosa: sicut filicis cãdida: hirsuta: nec cau lem nec florem nec semen habet: Nascitur in petris: parietibus opacis: humidis: lauda tissima in creta. Huius foliorum iure in aceto decocto per dies. xxx. poto lyenem absu mi aiunt. Et illinuntur. Eadem autem sedant singultus non danda fœminis: quoniã sterilitatem facit. Asclepias folia hederæ habet: ramos lõgos: radices numerosas: tenues odoratas: florem aureum: graue semen: ferrulatum. Nascitur in montibus. Radices tor minibus medentur: & contra serpentium ictus non solum potum sed etiam illitum. Aster ab aliquibus bubonion appellatur: quoniam inguinum præsentaneum remedi um est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ mõ radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed & ad inguinum medicinam: sinistra manu de cerpi iubent: & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori ad alligata. Ascyroi des similia sunt inter se: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroides uocantur feru laceos omnino rubentes: capitulis paruis: luteis. Semen i cauliculis pusilum: nigrum resinosum. Comæ tincte uelut cruentatæ. Qua de causa quidam hanc androsemõ uo cauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum soluit. Bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodũ folia hẽt pusilla. Altior lenticula ẽ. Siliquas maiores fert: in qbus terna aut quaterna semina sũt nigriora & madidiora & minora lenticula. Nascit̃ i aruis. Natura ei ad spissandũ effica cior ꝗ lenti. Reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset hærba apud auctores non repperi. Sed radicem eius & folia trita ad serpentis morsus imponi & bibi iubent. Folia quantũ manus capiat trita

cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini ea demmensura. Alectorolophos quæ apud nos crista dicitur: folia habet similia galliaceæ cristæ plura: caulē tenuē: & semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba pressa melle addito: & caligini oculorum. Solidum semen conicitur in oculum: nec turbat: sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem: sed ex nigra albicare incipit: & intumescit: ac per se exit. De alo. Ca. VI.

a Lum nos uocamus: græci symphiton petreum: simile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus aut quattuor: radice a cacuminibus thymi: surculosum: odoratum: gustu: dulce: saliuam: ciens: longa radice: rutila. Nascitur in petris ideoq; petreum cognominatum. Vtilissimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmonibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita & in uino decocta: & aliquando superlinitur. Quin & cōmāducata sitim sedat: præcipeq; pulmonē refrigerat. Luxatis quoq; imponitur: & cōuulsis: lyeni iteraneis. Aluū sistit cocta in cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nouem granis. & ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantis est: aut carnes quoq; cum coquunt̄ conglutinet addita. Vnde & græci nomen imposuere: Ossibus quoq; fractis medetur.

De alaga & actea & de ampleo agria & absinthio. Ca. VII.

a Laga ruffi & scorpionum ictibus. Actea graui folioꝝ odore: caulibus asperis genicularis semine nigro: ut hæderæ: baccis mollibus. Nascit̄ i opacis & aspis & aquosis. Dat̄ acetabulo pleno iterioribus fœminaꝝ morbis. Ampelos agria uocant herba foliis duris cineracei coloris qualē in satis diximus: uiticulis longis callosis rubētibus: qualiter flos quē Iouis flāmam appellauimus ignobilis: fert semen punici mali simile i acinis. Radix eius decocta ī aquæ cyathis ternis additis ueni cōi cyathis duobus aluū soluit leniter. Ideo hydropicis dat̄. Vuluæ uitia & cutis in facie mulierū emēdat. Ischiadicos quoq; uti hac herba prodest herba tusa cum foliis & illita cum succo suo. Absinthii genera sunt plura. Santonicum appellat̄ a Galiæ ciuitate: Ponticum a pōto: ubi pecora pinguescunt illot̄ & ob idsine felle reperiun. Neq; aliquod præstantius. Multumq; italico amarius. sed medulla pontici dulcis. De usu eius conuenit dicere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ. Prætera sacris Po. Ro. celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certant in capitulo: uictorq; absinthium bibit. Credo sanitatē præmio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachum corroborat: & ob hoc sapor eius in uia trāsfertur ut diximus. Bibitur & decoctum aqua: ac postea nocte & die refrigeratum sub diuo decocti: sex drachmis folioꝝ cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus. Oportet & salem addi. Vetustissime i usu est. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc gēus. Diluti ratio ut quisquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tertium raro in usu est: sicut & succus expressi. Exprimitur autem cum primum semen turgescit madefactum aqua triduo recens aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo uase ad tertias decem heminis in aquæ sextariis. xlv. Iterumq; precolatum. Herba lente coquitur ad crassitudinem mellis qualiter ex minore centaurio quæritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitiq; est. cum sit ille decoctus saluberrimus. Namq; astringit stomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & i dolore sanat. Ventris animalia pellit. Malaciam stomachi & inflāmatiōes discutit cum sale & nardo gallico: aceto exiguo addito. Fastigia absterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta & pipere & sale. Antiqui purgationis causa dabāt cum mariæ aquæ ueteris sextario seminis sex drachmis cum tribus sallis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligēter autē teri debet propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere supradictum pondus. addito pulegio. Alii cōtra paralisim. Alii pueris folia in fico: sic ut amaritudinē fallerent. Facile thoracē purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudū bibitur cū appio aut adianto.

&

Aduersus inflationes calidum paulatim sorbetur ex aqua.Iocinoris causam cum galli co nardo.Dyenis cum aceto aut pulte aut fico sumitur. Aduersatur fungit ex aceto. Ité uisco.Cicutæ ex uino:& muris aranei morsibus.Draconi marino.Scorpionibus. Oculorũ claritati multum cõfert.Epiphoris cum passo imponit.Sugilatis cum melle. Aures eius decoctũ uaporis suffitu sanat.Aut si manat sanies cum melle tritũ. Vriná ac menses ciunt tres quattuor ue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ. vi.Menses priuatim cum melle sumptũ:& in uellere appositum.Anginis subuenit cũ melle & nitro.Epinyctidas ex aqua sanat.Vulnera recentia prius quã aqua tangantur impositum.Prætereaq; capitis ulcera.Peculiariter ilibus imponitur cum cypria cæra: aut cum fico.Sanat & pruritus.

De absinthio:& ballote:& botryæ fruticosa:& briuilla:& brio:& bupleuri: & catanáce:& calla:& circæa:& circesio:& crategono:& theligo:& crocodi lo:& cynosorchi:& chrysollachano:& cuculo:& conserua. Ca. VIII.

On dandum in febri.Nauseas maris arcet in nauigationibus potũ. Inguinũ tumoré in uentrali habitum.Somnos allicit olfactũ:aut inscio sub capite posi tum.Vestibus isertum tineas arcet.Culices ex oleo perunctis abigit:& fumo si uratur.Atramentum librariũ ex diluto eius temperatum Irans a muscis tuet.Capil lum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq; pmixtus. Est & absinthium marinũ quod quidá seriphium uocant:probatissimum i taphnis ægypti. Huius ramum isiaci præferre solemne habet. Angustius priore:minusq; amarum:stomacho inimicũ.Aluũ mollit.Pellitq; animalia interaneorum.Bibitur cum oleo & sale:aut i farinæ trimestris sorbitionem dilutũ. Coquitur quantum manus capiat in aquæ sextario ad dimidias. Balloten alio nomine porrum nigrum græci uocant:herbá fruticosam angulosis cau libus:nigris:hirsutis:foliis uestientibus:maioribus quã porri:& nigrioribus:graue olé tibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus:ex sale foliis tritis imposita.Ité ad condylo mata coctis cinere in folio oleris.Purgat & sordida ulcera cum melle. Botrys fruticosa herba est luteis ramulis.Semen circa totam nascitur:folia cicorio similia. Inuenit i tor rentium ripis.Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiá uocát:alii artemisiam Brauylla spissandi uim habet cotonei mali modo:nec amplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba sine dubitatione lactucæ foliis similis rugosa ueluti cõtracta:sine caule ab ima radice exeuntibus foliis.Nascitur in scopulis maxime testisq; terra cõpre hensis.Præcipua siccandi ei spissandiq; uis Et collectiones omnes inflammationesque cohibendi:præcipue podagræ:&;quic quid refrigerare opus sit.Bupleuri semé ad ictus serpentium dari reperio:fouericq; plagas decocta ea hærba adiectis foliis mori aut origa ni. Catanancé thessalá herbá qualis sit:a nobis describi superuacuũ:sit cũ sit usus eius ad amatoria tantum.Illud nõ ab re est dixisse ad tegédas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura:quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milui exanimati.Eadem ex causa & cemos silebitur a nobis.Calla duorum generum est.Vna similis aro.Nascit in arationibus.Colligitur anteq inarescat.Vsusq; eosdem habet quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos:mensesq; mulierũ. Ité caules cum folis in leguminibus decocti sanant tenasmon. Alterum genus eius quidá anchu sam uocant:alii rhinoclisiam.Folia lactucæ lõgiora:plumosa:radice rubra :quæ ignes sacros cũ folio polentæ sanat imposita.Iocineris aũt uitia in uino albo pota.Circea stry chnõ satiuo similis est:flore nigro pusillo.Paruo semine ut milii nascentis in quibusdá corniculis:radice semipedali:triplici ferme aut quadruplici:alba:odorata:gustus calidi Nascitur in apricis saxis.Diluitur in uino.Biburq; ad dolorem uuluæ & uitia.Mace rari oportet in sextariis tribus quadrantem radicis tusæ p noctem & diem.Trahit eadé potione secundas semine.Lac minuit in uino aut mulsa aqua pota.Circesion caulicu lus est tener duũ cubitorũ :triangulo similis:foliis spinosis circũdatus.Spinæ molle sũt

Folia bouis linguæ similia:minora:subcandida:& in cacumina capitulata:purpureasque soluuntur in lanugines. Hanc hærbam radicem ue eius adalligatam dolores uari cum sanare tradunt. Crategonon spicæ tritici simile est: multis calamis ex una radice manantibus:multorumq; geniculorum. Nascitur in opacis:semine milii:uehementer aspero gustu. Quod si bibant ex uino ante cœnam obolis tribus in cyathis aquæ toti dem mulier ac uir ante conceptum diebus.xl.uirilis sexus partum futurum aiunt. Est & alia crategonos:quæ theligonos uocatur. Differētia intelligitur lenitate gustus. Sūt qui florem crategoni bibentes mulieres intra.xl.diem concipere tradant. Eadem sanāt ulcera uetera nigra cū melle:explēt sinus ulcerū. Et atropha carnosiora faciūt. Purulēta expurgant. Panos discutiunt podagras collectiōesq; omnes leniunt peculiariter mamarum. Teophrastus arboris gēus intelligi uoluit crategonon siue crategona: quam Italia aquifolium uocat. Crocodilon chamæleontis hærbæ nigræ figuram habet:radice longa:qæualiter crassa:odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem p nares pellit copiosum crassumq;. Atq; ita lyenem consumere dicitur. Cynosorchii uel cyno sarcimam aliqui orchin uocant:foliis oleæ:m ollibus: ternis:paruisq; semipedis lōgitudinis interra stratis:radice bulbosa:oblonga:duplici ordie superiore quæ durior ē:& inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in uineis forte inuenti. Ex iis radicibus si maiorem edant uiri mares generari dicuntur. Si minorem fœminæ alterum sexum. In thessalia molliorem in lacte caprino uini bibunt ad stimulandos coitus: duriorē uero ad inhibendos. Aduersatur alter alter alteri. Chrysolachanum in pineto lactuce simile nascit̄. Sanat neruos incisos si confestim imponatur. Et alibi genus crysolachāi tradit̄ flore aureo:foliis oleris. Coctum estur ut olus molle. Hærba hæc alligata morbum regium habentibus:ita ut spectari ab iis possit:sanare id malum traditur. De crysolachano nec satis dici scio:nec plura reperio. Nanq; & hoc uitio laborauere proximi utiq; hærbarii nostri:quod ipsis notas uelut uulgares strictim & nominibus tantum indicauere: tanq̄ coagula terræ aluum sisti:stranguriā dissolui si bibatur ex uino aut aqua. Cuculi folia trita cum aceto serpentium ictibus & scorpionum mederi. Quidam alio hanc nomine strumum appellant:alii græce strygnō:acinos habetnigros. Ex iis cyathus succi cum mulsi duobus medet̄ lumbis. Itē capitis doloribus cū rosaceo īfusus. Ipsa strumis illita sanandis peculiaris est:alpius maxime fluminibus. Conferua appellata a conferuminando spongia aquarum dulcium uerius q̄ muscus aut hærba uillosæ densitatis atq; fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis prolapsum ex arbore alta putatorem circundata uniuerso corpori:quam suam inspergentibus quotiens inarescat:raroq; nec nisi deficientem hærbam mutationis causa resoluentibus conualuisse uix crdibili celeritate

De cocco gnidio & dryopteris:& dryphono:& elatine:& empetro siue calcifraga:& epicacti: uel helleborine:& epimedio:& enneaphylo:& filicepteri:& de femore bubulo. Capitulum. IX.

c Occo gnidio color cocci:magnitudo grano pipis maior:uis ardens. Ita ꝓ̄ i pane deuorat̄ ne adurat cū gulā transit. Huic uis pſentanea cōtra cicutā. Sistit aluū. Dipsacos folia habet lactucæ:bullas spinosas in dorsi medio caulē duorū cubitorū:iisdē spinis horridū:gēicula eius binis foliis amplectētibus:cōcauo:alarū sinu in quo subsistit ros salsus. In cacūine capitula sunt echinata spinis. Nascit̄ in aquosis. Sanat rimas sedis. Itē fistulas decocta in uino radice usq; dū sit crassitudo cæræ:ut possit in fistula colliriū mitti. Itē uerucas oīum generū. Quidā & alarū quas supra diximus succū illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascit̄:tenui foliorū: subdulciū incisura:radice hirsuta. Vis ei caustica ē. Ideo psilotrū est radix tusa. Illinit̄.n.usq; dum sudores euocet. Iterūq; & tertio:ita ne sudor abluat̄. Dryphonō similis hærba ē:cauliculis tenuibus:cubitalibus:circundatis utrinq; foliis:pollicari amplitudine:& qualibus

oxymyrsine.Sed candidioribus mollioribusq;:flore candido sambuci. Edunt caulicu/
los decoctos.Semine uero eius ꝑ pipere utunt.E latine folia habet casiæ:pusilla:pilosa
rotunda:semipedalibus ramulis quinis senis ue a radice statim foliosis. Nascit in segeti
bus.Acerba gustu & ideo oculorum fluctionibus efficax:foliis cũ polenta tritis & im/
positis:subdito linteolo.Eadem cũ lini semine cocta sorbitionis usu a dysenteria liberat
Empetron quã nostri calcifragam uocant:nascitur in montibus maritimis fere in saxo
quod propius mari fuerit.Salsa est: potaq; bilem trahit ac pituitas:quo lõgius magisq;
teritur:amarius sentitur.Trahit aquam.Sumitur autẽ in iure aliquo aut in hydrome/
lite.Vetustate uires perdit.Recens urinas cit decoctũ in aqua:uel tritum calculos fran
git.Qui fidem promissimo huic quærunt:affirmant lapillos qui sufferuescant una rum
pit.Epicactis ab aliis helleborine uocatur:parua herba:exigui foliis iocineris uitiis uti/
lissima:& cõtra uenena pota. Epimedion caulis est nõ magnũ hederæ foliis denis atq;
duodenis:nunq; flores: radice tenui nigra graui odore. Nascitur ĩ humidis:& huic spis
sandi refrigerandiq; natura.Fœminis cauenda . Folia in uino trita uirginũ mammas
cohibent.Eneaphyllon longa folia nona habet causticæ naturæ.Imponit lana circun
data:ne urat latus: continuo enim pustulas excitat : lumborum doloribus & coxendi
cũ utilissimũ. Filicis duo genera nec florem habent:nec semen. Pterin græci uocant:
alii blachnon cuius ex una radice q̃ plures exeunt filices:bina etiam cubita excedentes
longitudine:nõ graues odore.Hanc marẽ existimant. Alterum genus thelypterin græci
uocant:alii nympheopterin. Est autẽ singularis atq; non fruticosa breuior molliorq; &
densior foliis ad radicem caniculata.Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utrisq; la
teribus pinnata:unde nomen græci imposuere.Radices utriq; lõgæ ĩ obliquũ:nigræ:
præcipue cum aruere.Siccari autẽ eas sole oportet. Nascunt ubiq;:sed maxime frigi
do solo.Effodi debent uergilis occidentibus . Vsus radicis in trimatu tantũ :neq; ante
neq; postea.Pellunt interaneorum animalia.Ex iis tineas cũ melle.Cætera ex uino dul
ci triduo potæ.Vtraq; stomacho inutilissima. Alluũ soluit primo bilem trahens :mox
aquam.Melius tineas cum scamonii pari pondere.Radix eius duorum obolorũ põdere
ex aqua post unius diei abstinentiam bibitur :melle prægustato contra reumatismos.
Neutra danda fœminis:quoniã grauidis abortum:cæteris sterilitatem facit.Farina ea/
rum ulceribus tetris inspergit.Iumentorum quoq; ceruicibus.Folia cimicem necant.
Serpentem nõ recipiunt.Ideo susterni utile est in locis suspectis.Vstæ etiã fugãt nido.
re.Fecere medici huius quoq; herbæ discrimen.Optima macedonica est.Secunda cas/
siopica.Femur bubulum appellatur herba neruis & ipsa utilis : recens in aceto ac trita
sale.Galapsis:aut ut alii galactobdalon uel galion.Caulem & folia habet urticæ leuio/
ra:& quæ grauẽ odorẽ trita reddant.Flore purpureo. Nascit circa sepes ac semitas ubi
que.Folia caulesq; duritias & carcinomata sanant ex aceto trita & imposita.Itẽ strumas
Panos & parotidas discutiunt. Ex usu est & decocto succo fouere . Putrescentia quoq;
& grangrenas sanat cum sale.Glaux antiquitus & galaton uocabat cythiso & lenticu
læ foliis similis auersa candidiora. Rami in uerram serpũt quini seni ue admodum te/
nues ab radice.Flosculi purpurei exeunt.Inuenitur iuxta mare. Coquit in sorbitiõe
similaginis ad excitandum ubertatẽ lactis: eamq; qui hauserint balneis uti conuenit.

De glaucio:& glycyside:& glaphalio siue chamezelo:& galedrago:& holco: & hyosi
ris:& holosteo:& hypopesto. Ca. X.

Laucion in syria parthia nascitur humilis herba densis foliis fere papaueris:
minoribus tamẽ:sordidioribusq;:odoris tetri : gustus amari cum astrictione.
Granum habet crocei coloris.Hoc in olla fictili luto circunlitum in clibanis
calefaciunt:deinde exempto succo exprimunt eiusdem nominis . Vsus est & succi &
foliorum si terantur aduersus epiphoras:quæ uniuersæ uno impetu cadunt.Hinc tẽ
peratur collyrium:quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoq; ubertas intermissa

estituit:Sumitur eius rei causa ex aqua.Glycysides:qua aliqui peoniam aut pentorobō ruocant:caulem habet duum cubitoꝝ:comitantibus duobus aut tribus subrutilum cute lauri folia qualia issatis pinguiora rotundioraq; & minora.Semē in sili quis aliud grano rubēte:aliud nigro.Duo autē genera sunt. Fœmina existimat̄ cuius radicibus ceu balani lōgiores circiter octo aut sex inhærēt. Mas plures habet:quoniā nō una ra dice nixus est:palmi altitudine:candidaq;. Ea gustu astringit.Fœmiæ folia myrrham redolent & densiora sunt. Nascunt̄ in siluis.Tradunt noctu effodiendas:quoniam pi co martio ipetum ī oculos faciente inrerdiu piculosum sit. Radix uero cum effodiat̄: piculum esse ne sedes procidāt. Magna id uanitate ad ostētationē rei fictum arbitror. Vsus in iis diuersus.Rubra.n.grana rubentis mēses sistunt.xv.fere pota in uino nigro Nigra grana uuluis medentur ex passo:aut uino totidē pota. Radix oēs uētris dolores sedat in uīo:aluumq; purgat.Sanat opisthotonum:morbum: regium:renes:uesicam. Matricē aūt & stomachum decocta in uino:aluumq; sistit. Estur etiā cōtra malū men/ tis:sed in medendo:iiii.drachmæ satis sunt. Grana nigra auxilant̄ & suppressionibus nocturnis in uino pota quo dictum ē numero. Stomacho uero & rosionibus & eē ea & illinire prodest.Suppurationes quoq; discutiunt̄.Recentes nigro semine ueteres ru bro.Vtrunq; auxiliat̄ a serpēte pcussis. Et pueris contra calculos incipiente strangu/ ria.Glaphalium alii camezeleon uocant:cuius foliis albis mollibusq; pro lomento utū tur.Sane & similia sunt.Dat̄ in uino austero ad dysenteriam:uētris solutiones. Men/ sesq; mulieꝝ sistit.Infunditur aūt tenasmo.Illinitur & putrescentibus ulceꝝ.Galedra gon uocat Xenocrates leuaccātho similem palustrē & spinosam.caule ferulaceo alto: cui sūmo capite īhereat simile ouo.In hoc excrescente ætate uermiculos nasci tradunt quos pyxide cōditos adalligari cum pane brachio ad eā partē qua dens doleat: mireq; illico dolorē tolli.Valere nō diutius āno & ita si terrā nō attigerit.Holcus ī saxis nascit̄ siccis.Aristas habet in cacuminine tenues culmo quale hordeum restibile. Hæc circa caput adalligata:uel circa lacertū educit e corpe aristas.Hāc quidā od id aristidā uocāt Hyosiris in tubo similis:sed minor:& tactu asperior. Vulneribus contusa præclare me/ det̄. Holosteon sine duricia hærba ex aduerso appellata a græcis: sicut fel dulce:ten/ uis usq; ad capilamēti speciē lōgitudine quattuor dygitoꝝ ceu gramen foliis angustis gustu.Nascit̄ in collibus terrenis.Vsus eius ad conuulsa rupta in uino pota. Vulnera quoq; conglutinat.Nam & carnes cōqcoquut̄ addita. Hypopeston nascit̄ in spinis ex quibus fiunt eneæ fulloniæ:sine cauliculo:sine flore:capitulis tantū inanibus & foliis paruis:multis hærbacei coloris:radiculas habens albas:molles.Succus eaꝝ exprimitur æstate ad soluendā aluum tribus obolis:maxie in comitialibus morbis:& tremulis.hy/ dropicis.Cōtra uertigines:ortophnoeas:palyses incipientes.

De hypoglossa:& hypeco:idæa:isophyro:lathyri:leontopetalo:lirapso:litospermo:la/ pide uulgari:de limeo leuco. Ca. XI.

h Ypolossa folia habet figura siluestris mirti cōcaua spinosa & in iis ceu liguas folio puo exeunte de foliis.Capitis dolorē corona ex iis ī posita minuit. Hype/ coon in segetibus nascit̄:foliis rutæ.Natura eius eadē quæ papaueris succo. Iddææ hærbæ folia sunt quæ oxymirsinæ adhærentis uelut pāpini in quibus flos. Al uum mensesq; & omnē abundantiam sanguinis sistit:Spissandi cohibendiq; naturam habet.Isophyllon uocant aliqui phaselyon:quoniam folium quod ē aniso simili in pā pinos torquæt̄.Capitula sunt in summo capite tenuia:lena seminis melanthii. Cōtra tussim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulsa. Itē iocieri utilissima.Lathyris fo lia habet multa:lactucæ similia tenuiora germina multa:in quibus semē tuniculis cō tinet̄:ut capparis:quæ cum inaruere eximunt̄ grana.piperis magnitudine: candida: dulcia:facilia purgatu.Hæc in cœna in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sanant. Trahunt & bilem.Qui uehemētius pugnari uolunt:cum folliculis ipsis sumunt eam:

stamachum lædunt. Itaq; inuentum est ut cum pisce aut iure gallinacei sumerentur. Leontopetalon alii rhopadion uocant folio brassicæ: caule semipedali: leni. Cuius semē in cacumine in siliquis ciceris modo. Radix rapæ similis: grandis: nigra. Nascitur in ar uis. Radix aduersatur omnium serpentium generibus ex uino pota: nec alia res celeri us proficit. Datur & ischiadicis. Lycapsos longioribus q̃ lactuca ē foliis: crassioribusq; Caule longo hirsutis: adnatis multis capitulis: flore paruo: purpureo. Nascitur in cam pestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro: Sudorem ī febribus mouet succo aquæ calidæ admixto: Inter omnes hærbas litospermo nihil est mirabilius. Alii quidē hexonycon uocant: alii diospyron: alii heraclion. Hærba quincuncialis fere foliis du plo maioribus quā rutæ: ramulis surculosis crassitudie iunci: Gerit iuxta folia sigulas ueluti barbulas: & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritaꝝ magnitudine ciceris. Duricia uero lapidea: Ipsa qua pediculis adhæreant cauernulas habent & intus semē. Nascit̄ in italia: sed laudatissimū in creta. Nec quicquam iter hær bas maiore quidē miraculo aspexi. Tantus est decor uelut aurificum arte alternis iter folia candicantibus margaritis tam exquisita difficultas lapidis ex hærba nascētis. Iace re atque humi serpere auctores tradunt. Ego uulsam non hærentem uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pelliq; constat: & stranguriā dis cuti. Neq; in alia hærbarū fides est. Vsus statim ad quancūq; medicinam natam. Sic est autem eius species ut etiam sine auctore uisa statim nosci possit. Lapis uulgaris iuxta flumina fert muscum siccum canum. Hic fricatur altero lapide addita hominis saliua. Illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit. Pheugete cātarides lycos agrios hymas dioci. Limeum hærba appellatur a gallis: qua sagittas in uenatu tingunt medicamēto quod uenenum ceruariū uocant. Ex hac in tres modios salinati additur tantū quātū in una sagita addi solet: Ita offa dimittitur in boum faucibus ī morbis. Alligari postea ad præsepia oportet donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali similis nomē ex causa accepit per medium folium candida linea transcurente. Quare me soleucon quidam uocant. Succus eius fistulas sanat. Ipsa cōtrita carcinomata. Fortassis eadem sit quæ leucas appellatur. Contra om nia marina uenena efficax. Speciē eius auctores nō tradunt: nec aliud quā siluestrem latioribus foliis esse: efficatiorem hanc semine acriore. Leucographis qualis esset scriptū non reperi. Quod & magis miror: quoniam utilis proditur sanguinem excreantibus tribus obolis cū croco. Itē cœliacis trita ex aqua & apposita. Profluuio fœminarū. Ocu lorū quoq; medicamētis. Et explendis ulceribus quæ fiūt ī teneris partibus corporis.

De medio: & myosota: & myagro: & natrice: & othone: & onosma: & ono pordo: & oxyri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythe ma: & phyllo: & phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & proserpinaca: & de rhecoma de reseda & stoechade. Ca. XII.

Edio folia habet iridis satiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandem purpureum rotundum semine minuto: radicem semipedalem: In saxis opacis nascitur. Radix drachmis. ii. cum melle menses fœminarum sistit eligmate p aliquot dies sumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abundantiā fœminarum da tur. Myosota siue myosotis leuis herba: caulibus pluribus ab una radice aliquatēus ru bentibus concauis ab imo: foliis angustis ob longis: dorso acuto nigris p interualla assi due geminantis & tenuibus cauliculis ex taleis prodentibus: flore cæruleo. Radix digytali crassitudine multis capillamentis fibrata. Vis ei styptica & exulceratrix: ideoq; egilopas sanat. Tradunt ægyptii mensis quē thiatin uocāt: die. xxvii. fere ī augusto mē se incurente: siquis huius herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur non lip piturum eo anno. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ tripedanea. Semen oleosum: quod & fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo. Herba quæ uo

catur migina tribus foliis longis intubaceis: illirta cicatrices ad colorem reducit. Na-
trix uocatur hærba cuius radix euulſa uirus hirci edolet. Hac in piceno a fœminis abi
gunt: quos mira perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo
animorum eſſe credimus: qui tali medicamento iuuentur. Odontides inter fœni gene
ra eſt cauliculis denſis ab eadem radice geniculatis triangulis nigris geniculis. Folia
parua habet longiora tamen q̃ Polyganum. Semen in allis hordeõ ſimile florem purpu
reum: puſillum. Naſcitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino auſtero
quantum manus capiat: dentium dolori medetur: ita ut contineatur ore. Othone in
ſyria naſcitur: ſimilis erucæ perforatis crebro foliis flore croci quare qdam anemões uo
cauerunt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet. n. leuiter & calfacit
aſtringitq; ſiccando. Purgat cicatrices & nubeculas: & qcquid obſtat. Quidã tradutn
lauari: atq; ita ſiccatã digeri ĩ paſtillos. Onoſma longa folia habet fere ad tres dygitos in
terra iacentia tria ad ſimilitudinem anchuſæ ĩciſa ſine caule: ſine flore: ſine ſemine. Præ
gnans ſi edat eam aut ſupra gradiatur: hbortum facere dicitur. Onopordon ſi comede
rint aſini: crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menſes. Aluum ſiſtit. Supputa
tiones & collectiones diſcutit. Oſiris ramulos fert nigros tenues lentos & in iis folia ni-
gra ceu lini. Semenq; in ramulis nigrum initio: dein colore mutato rubeſcens. Smeg-
mata mulieribus faciunt ex iis. Radicumdecoctum potum ſanat arcuatos. Eædẽ pri-
uſq̃ matureſcat ſemen: conciſæ & ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt: Poſt maturitatẽ uero colle
ctæ & in ſorbitione decoctæ rheumatiſmis uentris medẽtur & p ſe tritæ ex aqua cæle
ſti bibuntur. Oxis folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum. Edunt & q eu
terocelon habent. Poly anthemum: quam qdam batrachiõ appellant: cauſtica ui exul-
cerat cicatrices: & ad colorem reducit. Eademq; uitiligines concorporat. Polygonũ græ
ci uocant quam nos ſanguinariã: non attollirur a terra foliis rutæ ſimilis gramini. Suc
cus eius infuſus naribus ſupprimit ſanguinem: & potus cum uino cuiuſlibet partis
pfluuium excreationeſq; cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt: hanc
marẽ ĩtelligi uolũt: appellariq; a multitudie ſẽis aut dẽſitate fruticis calligonõ: alii poly
gonõ a frequentia gẽiculo℞: alii halmada: alii carninothrõ: alii dema. multi myrtopeta
lon. Necnõ inueniunt qui hanc fœminam eſſe dicant. Marem aũt maiorem minuſq;
nigrã & geniculis denſiorem: ſemine ſub omnibus foliis turgeſcentem. Quocunq;
hæc modo ſe habeãt: uis earum eſt ſpiſare: ac refrigerare. Semine aluum ſoluunt largi
us ſumpto. Vrinam cient. Rheumatiſmos cohibent. Qui ſi nõ fuere: non proſunt. Sto
machi feruori folii ĩponũtur. Veſicæ dolori illinũtur: & ignibus ſacris. Succus & auri
bus purulentis inſtillatur: & oculorum dolori per ſe. Dabatur & in febribus ante acceſ
ſiones duobus cyathis in tertianis quaternis ue præcipue. Itẽ cholericis dyſentericis: &
in ſolutione ſtomachi. Tertium genus oreon uocatur in montibus naſcens: arundini
teneræ ſimile: uno caule: denſis geniculis. & in ſe fractis. Foliis autem picæ: radicis ſu
peruacuæ inefficatius q̃ ſuperiora: peculiare iſchiadicis. Quartum genus ſilueſtre ap-
pellatur pene ardoris frutice radice lignoſa ſtipe cedri rubicundo. Ramis ſpati binum
palmorum nigris geniculorum ternis quaterniſq; atticulis. Huic quoq; ſpiſſandi natu
ra. Sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias: aut aridi farina inſpergit: & oris
ulceribus: & attritis partibus. Propter gingiuarum uero uitia ipſa cõmanducantur.
Nomas ſiſtit: omniaq; quæ ſerpunt aut difficilem cicatricem habent. Priuatim uero ſa
nat a niue facta ulcera. Herbarii & ad anginas utuntur illa. Et in capitis dolore coronã
ex ea imponunt. Et contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidẽ ſiniſtra ma-
nu euulſam adalligãt: adeo contra profluuia ſanguinis. Nec ullam magis aridam quã
polygonum ſeruant. pancration aliqui ſcyllam puſillam appellare malunt: foliis albi li
lii longioribus craſſioribuſq;. Radice bulbi magni colore ruffo. Aluum ſoluit ſucco cũ
farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydropicis ſpleniciſq; cum melle datur. Alii deco

quunt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effusa radicem terentes digerunt i pastillos so
le siccatos:& postea utuntur ad capitis ulcera:& cætera quæ repurganda sunt. Item ad
tussim quantum tribus digytis apprehēderint:i uino dantes. Et ad lateris dolores aut
peripneumonicis eligma dantes. Propter ischiada in uino bibendum. Et propter tormi
na mensesq; ciendos. Peplos: quam aliqui sychen: alii meconiō aphrodes uocāt ex una
radice tenui fruticat: foliis rutæ paulo latioribus semine sub foliis rotundo: minus cā
dido quā papaueris. Inter uites fere colligitur messibus. Siccaturq; cum fructu suo sub
iectis aquis: in quas excidant. Hoc poto aluus soluitur. Bilis ac pituita detrahitur. Me-
dia potio est acetabuli mensura in aqua mulsæ heminis tribus & cibis inspergitur ob-
soniisq; ad molliendam aluum. Peryclimenos fruticat m psa ex interuallo duo folia ha
bens subcandida mollia. In cacumine autem semen inter folia durum :& quod diffici-
le uelatur. Nascitur in aruis ac sepibus conuoluens se amminiculis quibuscūq;. Semen
eius in umbra siccatum tunditur:& in pastillos digeritur. Ii resoluti dantur i uini albi
cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem. cunq; urina cruenta aut per aluum absumit
quod intelligitur a decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta. Aquæ & ortopnoi
cis prosunt. Partum quoq; adiuuant: secundasq; pellunt pota simili modo. Pelecinum
in segetibus diximus nasci fruticosam: cauliculis: foliis ciceris. Semen in siliquis fert cor
niculorum modo adiuncis ternis quaternis ue: quale git nouimus amarum stomacho
utilem. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinē petit: in caule summo foliis lē-
ticulæ: gustu astricto: quæ pota lacti abundantiam facit. Pontirris aut ut alii uocant
paroenion uel neuras large fruticat: spinis retorrida: lanugine spissa: foliis paruis: rotū-
dis: ramulis: longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore: longo: hærbacei coloris: seminis nul
li usus: sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas
aut tres binum cubitorū in altitudine neruosa candidas firmas. Circunfoditur autum
no & præciso frutice. Dat succum gummi similē. Radix mira uulneribus sanandis tra
ditur: præcipueq; neruis uel præcisis illita. Decoctum quoq; eius cū melle potum dis-
solutiones neruorum & infirmitates & incisuras iuuat. Phalangites a quibusdā phalan
gion uocatur: ab aliis leucathemō: uel ut in quibusdā exemplaribus iuenio leucacatha
Ramuli sunt ei nunq̄ pauciores duobus in diuersa tendentes. Flos candidus lilio ru-
bro similis: semine nigro: lato ad lenticulæ dimidiæ figurā multo tenuiore: radice hær-
bacei coloris. Huius folio uel flore uel semine auxiliatur contra scorpionum phalangio
rumq; & serpentium ictus. Item contra tormina. Plytema qualis sit describere superua-
cum habeo: cum sit usus eius tantum ad amatoria. Phylon a græcis uocatur hærba in
saxosis montibus fœmina magis hærbacei coloris caule tenui: radice parua: semine ro-
tundo: papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus. Mares autem semine tantum diffe-
runt: quod est incipiente oliua. Vtrumq; bibitur in uino. Phellandrion nascitur in pa
lustribus: folio apii. Bibitur semen eius propter calculos & uesicæ in cōmoda. Phaleris
thyrsum habet longum tenuem ceu calamum in summo flore inclinatum. Semē simi
le sesamæ. Et hoc calculos frangit potum ex uino uel aceto uel cum melle & lacte. Itē
etiam uitia uesicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti: radices multa. Hæc tusæ dan
tur in uino contra serpentes. Prosunt & quadrupedibus. Proserpinacha hærba uulga-
ris est eximii aduersus scorpiones remedii. Eadem contrita addita muria & oleo anginā
eximie curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recriari defessos: etiam cum
obmutuerint: si subiiciatur linguæ Si deuoretur: uomitionem sequi salutarem. Rhe-
coma affertur ex iis quæ supra potum sunt regionibus. Radix costo nigro similis mi-
nor & ruffior paulo siue odore: calfaciens gustu & astringens. Eadem trita uini colorē
reddit ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesque sedat. Vulnera
sanat. Epiphoras oculorum sedat ex passo illita. Insignita cum melle. Et alia
liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe & sanguinem reiicientes

drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis si febri careant in uino. Sin aliter ex aqua. Facilius teritur nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici mensura ad rupta conuulsa contusis ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores additur pipis aliquid & myrrhæ. Si dissolutio stomachi ex frigida aqua dimitur: siue intus: siue extra purulentis excreationibus. Itē epaticis: splenetici: ischiadicis ad renum uitia: suspiria ortopneas. Arteriæ scabricias sanat expasso tribus obolis potis trita: aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur cōtra inflationes: & perfricatiōes: febres frigidas: singultus tormina: asperitates: capitis grauitates: mellancholicas uertigines: lassitudinem: dolores: & conuulsione. Circa Ariminū nota est hærba: quam resedā uocant. Discutit collectiones inflāmationesq; omnes. Qui curant ea: addūt hæc uerba. Reseda morbos reseda: scisne scisne quis pullos egerit: radices: nec caput nec pedes habeant. Hæc ter dicunt: totiensq; despuūt. Stoechas ī insulis tantum eiusdem nominis gignitur odorata hærba: coma hysopi: amara gustu. Mēses cit potu: pectoris dolores leuat. Antidotis quoq; miscetur.

De solano: & smirno: & thelephio: & trichomane: & thalietro: & tlaspe: & tragonia: & tragoni: & trago: & tragologo: & spodile. Et qđ quidā morbi quibusdā nō sunt gētibus Capitulum. XIII.

s Olanū græci strichnon uocant: ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimēdi refrigerandiq; smyrmiō caulem habet apii: folia latiora: & maxime circa stolones multos: quorum asinu exiliunt pinguia ad terram infracta. odore medicato cum quadam acrimonia iucundo colore in: luteum languescente: a capitibus caulium orbiculato ut apii semine rotundo: nigro: q arescit incipiente æstate: radix quoq; odorata gustu acri mordet: succosa: mollis. Cortex eius foris niger: intus pallidus. Opor myrrhæ habet qualitatem: unde & nomen. Nascitur: & in saxosis collibus in terrenis. Vsus eius excalfacere: extenuare: Vrinam & menses ciunt folia & radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationesq; non ueteres. Item duricias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpentes admixto chancri aut polline: aut melyssophyllo in uino pota: sed particulatim: quoniam uniuersa uomitione mouet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi & ortopnoeæ semō uel radix. Item thoracis aut lyenis & renum: & uesicæ uitiis. Radix autem ruptis conuulsis. Partus quoq; adiuuat: & secundas pellit. Datur hischiadicis cum cretaneo in uino sudores ciet & ructus. Ideo inflationem stomachi discutit: Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur succus radicis utilis & fœminis: & thoracis: præcordiorumq; desideriis. Calfacit enim: & cōcoquit & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potum: quibus & succus illinitur: & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso & oleo & garo maxime in elixis carnibus simul. Concoctiones facit. Sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomacho efficax. Telephion proculacæ similis & caule & foliis. Rami a radice serpenti: octōiq; frutificāt: foliis: crassis carnosis. Nascitur is cultis & maxime inter uites. Illinitur lentigini: & cum inaruit: territur. Illinitur & uitiligini: ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei: postea farina hordeacea illinitur. Medetur: & uulneribus & fistulis. Trichomanes adianto similis est: exilius modo: nigriusque foliis lenticulæ densis: maris aduersis inter se. Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potu addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes. aut si effluxerint Alopeciasque densat tritum & in oleo illitum. Sternutamenta quoque gustu mouet. Thaliectrum folia coriandri habet pinguiora paulo: caulem purpureis. Nascitur ubique: præcipuæ ī campestribus. Medentur ulceribus folia cum melle Thlapse duū generum est angustis foliis dygitali longitudie & latitudine in terram uersis: ī cacumine diuisis: cauliculo semipedali: nō sine ramis peltarū specie semine incluso lēticulæ effigie: nisi ꝙ ifringitur: unde nomē. Flos albicat. Nascit in semitis & sepibus. Semē aspi

gustu. Bilem & pituitam utrumq; extrahit. Modus sumēdi acetabuli mēsura. Prodest & ischiadicis infusum: & donec sanguinem trahat. Menses quoq; ciet: sed partus necat. Alterum thlapsen aliqui persinocapa uocant latis foliis: radicibus magnis. Et ipsū utile ischiadicorum infusioni. Prodest & inguinibus utrumq;. Præcipitur ut qui colligit: dicat sumere se contra inguina: & contra omnes collectiones: & cōtra uulnera: unaq; manu tollat. Tragonia herba qualis sit non traditur. Credo & falsum esse promissum. Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lyenes. Tragonis: siue tragion nascitur in creta tantum insula i maritimis: iunipero similis & semine & folio & ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus uel semen impositione spicula e corpore eiicit. Tunditur recens: & cum uino illinitur aut sicca farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammisq; unice medetur. Est & alia herba tragos quam aliqui scorpion uocant: semipepede alta fruticosa: foliis pusillis: racemis rubentibus grāo tritici acuto acumine: & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorū. x. aut. xii. cacumīa trita ex uino pota cæliacis: dysentericis: sanguinē excreantibus mensiumq; abundātiæ auxiliantur. Est & tragologon: quē alii comen uocant. Caulem habet paruum: foliis croci: radice longa: dulci: super caulem calice lato: nigro. Nascitur in asperis sine usu. Et de herbis quidē memoria digna hactenus accipimus: aut comperimus. In fine earū admonere nō ab re iudicamus: aliis alias uirum ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium: ut diximus. Chameleon nigre. xl. annis. Centaurium non ultra duodecim Peucedanū & aristolochia ac uitis siluestris anno in umbra seruantur. Et animalium quidem cæterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit: excepta spōdile: quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est. Ne illud quidē dubitatur: omniū radicum uim effectusq; minui: si fructus prius maturescant. Item seminum ante radice ꝑpter succum incisa. Resoluit autem omnium uis consuetudine. Et desinut prodesse cum opus est: que quottidie in usu fuere: æque q̄ nocere. Omnes uero herbæ uehemētiores effectu uiribusq; sunt in frigidis locis & in aquilonis. Item siccis. Sunt & gentiū differētiæ non mediocres. Sicut accepimus de tineis lombricisq; inesse ægypti arabiæ syriæ ciliciæ populis. E diuerso greciæ phrygiæ omnino nō nasci. Minus id mirum quam ꝙ in confinio atticæ boetiæq; thebanis innascuntur: cum absint atheniensibus. Que cōtemplatio aufert nos ad ipsorum animalium naturas. Ingenitasq; iis uel certiores morborum omnium medicinas rursus. Enim uero uerum omniū parens nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur: aut alia satiaret: nasci uoluit. Quin artes salutares inseruit & ui ceribus. Quippe cum surdis etiam rebus inseruerit. Tum uero illa animæ auxilia prestantissima ex anima alia esse uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER VIGESIMVS OCTAVS.

PROHEMIVM.

De Medicinis ex animalibus. Ca. I.

ICTEA erant omnium rerum naturæ inter cælum ac terram nascentium: restabantq; quæ ex ipsa tellure fodiuntᷣ: si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transuersos ex ipsis animalibus quæ sanantur reperta maiore medicina. Qui ergo diximus herbas & florum imagines: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia: iidem tacebimus: qd in ipso homine prosit homini? cæteraq; genera remediorum inter nos uiuentia? cū præsertim nisi carēti doloribus

morbisque: uita ipsa poena fiat. Minime uero. Quin omnem insumemus operam licet fastidii periculum urgeat quando ita decretum est minorem gratiæ q̃ utilitatum uictæ respectum habere. Quinimo externa quoq; & barbaros etiam ritus idagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quanq̃ & ipsi cõsensu proprii iudicii ita eligere laborauimus: potiusq; curæ rep: quã copiæ institimus. Illud admonisse pquam necessariũ est: dictas iam a nobis naturas animalium: & quæ cuiusq; essent inuenta. Neq;.n. minus profuere medicinas reperieudo: quã prosunt præbendo. Nũc quæ i ipsis auxilientur indicari: neq; illic in totum omissa. Itaq; hæc esse quædam alia: illis tamen cõnexa. Incipiemus aũt ab homine: ipsum sibi exquirẽtes: imeusa statim difficultate obuia. Sãguinem nanq; gladiatoꝶ bibunt: ut bibentibus populis procul sint comitiales morbi. Quod spectare facientes eadẽ harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberie efficacissimum putãt calidum: spirãtemq;: & una ipsam animam ex osculo uulneꝶ cum plagis hoc. Oium ferarum quidẽ animo feriore fas sit dixisse humão. Alii medullas cruꝶ quærunt & crebꝶ ifantium. Nec pauci apud græcos singulorum uisceꝶ membrorumq; etiã sapores dixere. Omnia persecuri usq; ad resegmina unguiũ Quali uero sanitas uideri possit feram ex homine fieri. Quin morbo dignum non ipsa medicinæ gratia. Egregia hercle frustatione si non prosit. Aspici humana exta nefas habetur: quãtomagis mandi? Quis ista inuenit ostẽta? Tecum.n. res erit euersor iuris humani: monstrorumq; artifex: qui primus ea condidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceret. Quis inuenit singula mẽbra humana mandere. Qua coniectura iductus. Quã potest medicina ista originem habuisse. Quis ueneficia innocẽtiora effecit q̃ remedia. Esto barbari externiq; ritus iuenerint. Etiam ne græci suas fecere has artes. Democriti extant cõmentationes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus prodesse: ad alia amici: & hospitis. Iã uero ui interempti dente gingiuas in dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon caluaria interfecti: igneq; cremati propiauit aquam in fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interempti catapotia fecit cõtra canis rabidi morsus Antheus. Atque ẽt quadrupedes homines sanauere: cõtra inflationes boum perforatis cornibus inserentes ossa humana. Vbi homo occisus esset aut crematus siliginẽ quæ pernoctasset: suum morbis dedo. procul a nobis nostrisq; litteris absint ista. Nos auxilia dicemus nõ piacula. Sicubi lactis purpureum usus mederi poterit: sicubi saliua tactus ue corporis cæteraq; similia. Vitam quidem non adeo extendendam censemus: ut quoquomodo ꝓtrahẽda sit. Quisquis es talis æq̃ moriere ẽt cũ obscẽus uixeris: aut nefãdus. Qua ꝑp hoc primũ quisq; i remediis animi sui habeat: ex oĩbus bõis quæ homini tribuit natura: nullũ melius eẽ tẽpestiua morte. In eaq; id optimũ q̃d illam sibi q̃sq; ꝑstare poterit.

An siti medendo aliqua uis uerborum & sanari & depelli. Ca II.

e X homiue remediorum primum maximæ quæstionis: & semper incertæ est: ualent ne aliquid uerba incantamenta carminum. Quod si uerum est homini acceptum fieri oportere conueniet: sed uiritim sapientissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero omnibus horis hominis credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine præcatione non uidetur referre: nec deos rite consuli. Præterea alia sũt uerba impetrantis: alia depulsoris: alia cõmentationis. Vidimusq; certis præcationibus obsecrasse summos magistratus. Et ne quid uerborum prætereatur aut præposterum dicatur: de scripto præire aliquem. Rufusq; alium custodem dari qui attendat: alium uero præponi qui faueri linguis iubeat. Tibicinem canere: ne quid aliud exaudiatur. Vtraq; mẽoria insigni: quotiens ipsæ diræ obstrepẽtes nocuerint: quotens ue precatio errauerit. Si repẽte extis adimi capita uel corda: aut gemiari uictima stãte acciderit. Duratq; immẽso exẽplo Decioꝶ patris filiiq; quo se deuorare carmẽ. Extat Tutiæ uestalis incestæ præcatio: q̃ usa aquãtulit in cribro: anno urbis Rõæ. dc. nono Boario uero in

foro græcum græcamq; defoſſos aut aliarum gentium: cum quibus tum res eſſe:eti-
am noſtra ætas uidit. Cuius ſacri precationem qua ſolet præire quindecen uirum col
legii magiſter: ſi quis legat: profecto uim carminuum fateatur. Ea omnia approbãtibus
octingentis.xxx.annorum euentibus. Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſ
ſa urbe mancipia fugitiua retinere in loco precationis. Quod ſi ſemel recipiat ea ratio:
& deos preces aliquas exaudire: aut ulli moueri uerbis: cõfitẽdum ſit de tota coniectati
one. Priſci quidem noſtri perpetuo talia prodidere. Difficillimumq; ex iis etiã fulmina
elici ut ſuo loco docuimus. L. Piſo primo animalium auctor eſt Tullum Hoſtiliũ regẽ
ex Numæ libris eodem quo illum ſacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniam
parum rite quædã feciſſet fulmine ictum. Multi uero magnarũ rerum fata & oſtenta
uerbis permutari. Cum enim in tarpeſo fodientes delubro fundamenta caput huma-
num iueniſſent: miſſis ob id a ſe legatis ethruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus
præclarum id fortunatũq; cerneus: interrogatione in ſuam gentem tranſferre: ſcipione
prius determinata tẽpli imagine i ſolo ãte ſe. Hoc ergo dicitis romani hic templũ Iouis
optimi maxime futurum eſt? Hic caput iuuenimus. Conſtantiſſima animaliũ affirma
tione tranſitum fuiſſe fatum in ethruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani re
ſpõdiſſent: nõ plane hic: ſed romæ inuentu caput dicimus. Iterũ id accidiſſe tradunt
cum in faſtigium eiuſdem de lubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuiſſent
Et iterũ ſimili modo retentum augurium. Hæc ſatis ſint exemplis: ut appareat oſtento
rum uires & in noſtra poteſtate eſſe: ac prout quæq; accepta ſunt ita ualere. In auguri
um certe diſciplina conſtat: neq; diras aues: neq; ulla auſpicia: pertinere adeo: q quãq;
rem ingredientes obſeruare ſe ea negauerint. Quo munere diuinæ ĩdulgentiæ maius
nullũ eſt. Quin etiam & legum ipſarum in.xii.tabulis uerba ſunt: qui fruges excantaſ
ſet. Et alibi. Quin malum carmen incantaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit: quibus
credat: in oppugnationibus ante omnia ſolitũ a romanis ſacerdotibus euocari deum
cuius in tutela id oppidum eſſet: promittiq; illi eundẽ aut ampliore m locum apud ro-
manos cultum ue. Durat in pontificũ diſciplina id ſacrum. Conſtatq; ideo occultatũ
in cuius dei tutela roma eſſet: ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defigi quidem di-
ris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet: ut ouorum quæ exorbuerit quiſ-
que calices cochlearumq; protinus frangi: aut eaſdẽ cochlearibus perforari. Hinc Theo
criti apud græcos: Catulli apud nos: proximeq; Virgilii incantamentorum amatoria
imitatio. Figulinarum opera multi rumpi credunt tali modo: Non pauci etiam ſerpen
tes ipſos recantari. Et hunc unum eſſe ipſis inaellectum: contrahiq; marſorum cantu
etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus cõſcribuntur
Neq; eſt facile dictu: & externa uerba atq; inefficabilia derogant fidem. Vadius etiam la
tina inopinata: & quæ ridicula uideri cogit animus ſemp aliquid immenſũ expectans
ac dignum deo mouendo: immo uero quod numini imperet. Dixit Homerus pfluuiũ
ſanguinis uulnerato fœmine Vlyxem ĩhibuiſſe carmine. Theophraſtrus iſchiadicos ſa-
nari. Cato pdidit luxatis membris carnem auxiliari. M. Varro podagris. Cæſarẽ dicta-
torem poſt unum ancipiten uehiculi caſum ferunt ſemper ur primum cõſediſſet (id
quod pleroſq; nunc facere ſcimus) carmine ter repetitio ſecuritatẽ itinerum aucupari
ſolitum. Licet hanc in partem ſingulorum quoq; conſcientiã coarguere. Cur enim pri
mum anni incipientis diem lætis precationibus inuicẽ fauſtum ominamus? Cur pub
licis luſtris etiam nomina uictimas ducentiũ proſpere legimur? Cur & faſcinationibus
adoratione peculiari occurimus. Alii græcã Nemiſi iuocantes: cuius ob id romæ ſimu
lachrũ i capitolio: eſt: quanuis latinũ nomen non ſit. Cur ad mentionẽ defunctorum te-
ſtamur memoriã eorum a nobis nõ ſollicitari: Cur ĩpares numeros ad oĩa uehemẽtiores
credimus: idq; in febribus dierũ obſeruatiõe intelligit. Cur ad primitias pomorum hæc
uetera eẽ dicimus: alia noua optamus: Cur ſternutamẽtis ſalutamus: Quod ẽt Tyberiũ

Cæsarem tristissimum (ut constat) hominum in uehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoq; consalutare rligiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se receptum est. Attalus affirmat scorpiōe uiso si quis dicat duo: co hiberi nec uibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit in africa nemo destinat: aliqd nisi præfactus Africam. In cæteris uero gētibus deos ante obtestatᷣ ut uelint. Nā si mēs assit: nullum ponere translaticium uidebimur: quoniam multas etiam pollere religiones manifestū est. Alius saliua post aurē dygito relata: sollicitudinē animi ꝓpitiat. Pollices cum faueamus: præmere etiam prouerbio iubemur. In adorando dextram ad osculum referimus: totumq; corpus circūagimus. Quod i leuum fecisse galliæ religiosius credunt. Fulgetras adorare cōsensus gentiū est. Incendio inter epulas nominato aquā sub mensa profundi. Abominamur recedente aliquo ab epulis: simul uerri solū. Aut bibente conuiua mensam uel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur. Serui Sulpicii principis uiri cōmentatio est: quā ob rem mensa linquenda non sit. Nondum enim plures quam conuiuæ numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensam ue: si non postea gustetur aliquid: inter dira habetur. Omnino autē esse hæc instituere illi: qui omnibus negotiis horisq; interesse credebant deos. Et ideo placatos ēt uitiis nostris reliquerunt. Quin & repente conticescere conuiuium adnotatū est: non nisi in pari præsentium numero: qa in re fame labor est: ad quēcunq; eoꝝ ptinens. Cibus ēt e manu prolapsus reddebatur. Atq; per mensas uetebatur munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria quid loquenti cogitāti ue id acciderit: inter execratissima Si pontifici accidat ditis causa epulanti: in mensa utiq; id reponi adoleriq; ad larē piatio est. Medicamenta prius q̄ adhibeantur in mensa forte deposita negantur ꝓdesse Vngues resecari nundinis Romanis tacēti atq; a dygito indice: multorum pecuniæ religiosum est. Capillum uero cōtrectari contra defluuia ac dolores capitis. xvii. luna atq; .xxix. Pagana lege in pleriq; Italiæ prædiis cauetur ne mulieres p itinera ambulantes torqueant fusos: aut omnino detectos ferant: quoniam aduersetur id oium spei: præcipue frugum. M. Seruilius Nouianus princeps ciuitatis non pridē in metu lippitudinis prius q̄ eam ipsam nominaret alius ue ei prædicfret: duabus litteris græcis & chartā scriptam circunligatā lino subnectebār collo. Mutianus ter consul eadem obseruatione uiuentē muscam in linteolo albo. his remediis carere ipsos luppitudine prediicantes. Carmina quædā extant contra grandies. Contraq; morboꝝ genera. Cōtra ambusta. Quædā ēt in ꝓtus. Sed in ꝓdendo obstat ingēs uerecūdia i tāta animoꝝ uarietate. Quapropter de his ut libitum cuiq; fuerit opinetur

Remedia ex homine contra magos. Ca. III.

h Ominū monstrificas naturas & ueneficos aspectus plenius diximus in potentis gētiū: & multas animaliū proprietates: quæ repeti supuacuū est. Quorundam hoium tota corpora prosunt: ut ex iis familiis quæ sunt terrori serpentibus: tactu ipso leuant pcussos suctu ue medico. Quoꝝ & genere sunt psylii marsiq; & qui oblōgēs uocantᷣ insula cypro. Ex aqua familia legatus. Hexagon noie a consulibus Romæ in dolium serpentiū cōiectus expimenti causa circūmulcentibus linguis miraculū præbuit. Signū eius familiæ ē mō adhuc durat uernis tēpibus odoris uirus. Atq; eoꝝ sudor quoq; medebatᷣ: nō mō saliua. Nā i insula nili tētyrii nascētes tāto sūt crocodilis terrori: ut uocē quoq; eoꝝ fugiār. Hoꝝ oium geneꝝ i sua repugnātia iterū ē tū quoq; mederi cōstat. Siccuti aggauari uulnera introitu eoꝝ q unq̄ fuerit serpentiū cāis ue dēte læsi. Idē gallinaꝝ icubitus: pecoꝝ foetus abortu uitiāt. Tātū remāet uirus excepto semel malo: ut ueneficio fiāt uenena. Passim remedio ē ablui prius manus eoꝝ aquaq; illa eos qbus medearis inspergi. Rursus a scorpione aliquādo pcussi nunq̄ pōea a crabronibus: uespis: apibus ue feriuntᷣ. Minus miretᷣ hoc qui sciat: uestē a tineis non attingi: quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̄ leua manu extrahi.

Ythagoræ iuentis nõ temere fallere:impositiuorum nominum imparem uocaliũ numerum claudicates:oculorum ue orbitatẽ: ac similis casus dextris asignare partibus:parem leuis. Ferunt difficiles partus:statim solui:cum quis tectũ in quo sit grauida trãsmiserit lapide uel missili ex iis quæ tria animalia singulis ictibus interfecerim:hominẽ:aprum:ursam. Probabilius id facit hasta uelitaris: euulsa a corpore hominis:si terrã non attigerit. Eosdẽ enim illata effectus habet: Sic & sagittas corpore eductas si terrã nõ attingerint subiectas cubantibus amatoriũ eẽ. Orpheus & archelaus scribunt. Quin & comitialẽ mordum sanari cibo e carne feræ occisæ eodem ferro quo homo interfectus sit. Quorundã partes medicæ sũt sicuti diximus de Pyrrhi regis police. Et elide solebat ostendi Pelopis hasta:quã eburneam affirmabatur. Neuos in facie tondere religiosum habent etiã nunc multi. Omnium uero ĩ primis ieiunam saliuam cõtra serpentes præsidio esse docuimus. Sed & alios efficaces eius usus recognoscat uita. Ita despuimus comitiales morbos:hoc est contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus sinistræ dextræq; claudicatis ocursu. Veniam quoq; a deis spei alicuius audatioris petimus in sinum spuendo. Eetiam eadem ratione terna despuere deprecatione in omni medicina mos est:atq; effectus adiuuare. Incipientes furunculos ter præsignare ieiuna saliua. Nunc mirũ dicemus:sed experimento facile. Si quẽ pœniteat ictus eminus cominus ue illati:& statim expuat megiam ĩ manum qua percussit:leuatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur: statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam uero aggrauant ictus ante conatum simili modo saliua in manu ingesta. Credamus ergo & lichenas leprasq; ieiuno illitu assiduo arceri. Item lippitudines matutina uelut quottidie inunctione. Carcinomata malo terræ subacto. Ceruicis dolorem saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata:leua ad sinistrum. Si quod animal aurẽ intrauerit: & inspuatur exire. Inter amuleta est editæ queq; urinæ expuere. Similirer in calciamentũ dextri pedis anteq̃ induatur. Item cũ quis transeat locum in quo aliquod periculũ adierit. Martion Smyrneus q de simplicibus effectibus scripsit rumpi scolopendras marinas sputo tradit. Item rubetas aliasq; ranas. Ophilius serpentes si quis in hiatu earum expuat. Salpæ torporem sedari quocunque membro instupente si quis sinum expuat. Aut si superior palpebra saliua tangatur. Nos sic hæc credamus rite fieri. Extranei in teruentu:aut si dormiens expectetur infans a nutrice terna expui quanq̃ religione mutat & fascias. Imperatorum quoq; non solum infantium custos qui deus ĩter sacra romana a uestalibus colitur:& currus triumphantiũ. Sub his pendens defendit medicus inuidiæ:iubetq; eosdẽ recipere. Similis medicina linguæ ut sit exorata a tergo fortuna gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperimos quoq; numeratur. Medentur sordes ex auribus Ac ne quis miretur etiam scorpionum ictibus serpentiumq; statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt. Ita & rediuiua sanari serpentium uero ictum contusi dentis humani farina. Capillus puero qui primum decisus est podagræ impetus dicitur leuare circunligatus. Et intortum impubiũ impositus. Virorum quoq; capillus canis morsibus medet ex aceto. Et capitum uulneribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulso cruci quartanis. Cõbustus æquæ capillus carcinomati. Pueri q primus ceciderit dens ut terram non attingat inclusus in armillam & assidue in brachio habitus muliebriũ locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digyto tumores ĩguinũ sedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colligati distillationes atq; lippitudines arcent. Quin & eiectus capillus calculoso alligatus qui supra pubem leuare cæteros dicitur:ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatem partus facere. Addidit Granius efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat uicinos ex quo quæque cõceperit si cinctu suo soluto fœminã cinxerit:dein soluerit:adiecta precatione se uinxisse eandẽ

& soluturum:atque abierit. Sanguine ipsius hominis exquacunq; parte emisso effica-
cissime anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus:Item ora comitiali morbo lapso
rum exurgere enim protinus.Quidam si pollices pedum purgantur:exq; iis guttæ re
ferantur in faciem. Aut si uirgo dextro pollice attingat. Hanc coniectura cẽsentes uir
gines carnes edendas.Eschines atheniensis excrementoꝝ cinere anginis medebat & tõ
sillis:uuisq;:& carcinomatis.Hoc medicamẽtum uocabãt botryon.Multa genera mor-
borum:primo coitu soluunt̃:primosq; fœminaꝝ mense.Aut si non id contingat:lon-
ginqua fiunt:maxieq; comitiales.Quin & a serpente ac scorpione ꝑcussos coitu leuari
produnt. Veꝝ fœminas uenere ea lædi. Oculoꝝ uitia fieri negant:nec lippire eos qui
cum pedes lauãt aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptoꝝ manu strũas
parotidas guttura tactu sanari affirmat. Quidã uero cuiusq; defũcti dũtaxat sui sexus
leua mãu auersa.Et e ligno fulgure icto reiectus post terga mãibus dẽorderi aliquid ad
dẽtẽ q doleat admoueri eẽ palpebraꝝ:remedio eẽ ꝑdunt. Sũt q præcipiãt dentẽ suffiri
dẽte hoĩs sui sexus.Et eum q caninus uocet insepulto exẽptum adaligari.Terram ex
caluaria psilothꝝ tradũt.Herba uero siqua ibi gẽita sit cõmanducata dẽtes cadere. Vl
cera nõ serpe ex osse hoĩs circunscripta. Alii e tribus putei pari mẽsura aq̃s miscẽt:&
ꝑlibãt nouo fictili. Reliquũ dãt ĩ tertiãis accessu febriũ bibendũ.Itẽ ĩ ꝗrtanis fragmẽtũ
claui a cruce iuolutum lana collo subnectunt. Aut spartum e cruce:liberatoque cun
dunt cauerna quam sol non attingat. Magorum hæc commenta sunt. Vt cotem qua
ferramenta sæpe exacuta sint:subiectam ignari ceruicalibus d̃ ueneficio deficiẽtes euo
care.Indicium ut ipse dicat:quid sibi datum sit & ubi:& quo tempore:auctorẽ tamen
non nominare.Flumine utique percusso circunactum ĩ uulnus hominẽ loqui proti
nus cõstat Inguinibus medentur aliqui licium telæ detractum alligantes nouenis sep
tenis ue nodis ad singulos nominantes uiduam aliquam:atque ita inguina adaligan-
tes licio.Et clauum.aliud ue quod quis calcauerit:alligatum ipsos iubent gerere:ne sit
dolori uulnus.Verucas auellunt a uicesimia luna in limitibus supini ipsam intuentes
ultra caput manibus porrectis:& quicquid compræhendere eo fricantes.Clauum cor
poris cũ cadat stella siq̃s distirgat: uel cito sanari aiũt. cardinibꝰ hostioꝝ aceto affusis
lutũ fronti illitũ capitis dolorẽ sedare.Itẽ laqueũ suspẽdiosi circũdatũ tẽporibus. Si q̃d
episce hæserit faucibus:in quam dimissis frigidam pedibus cadere.Si uero ex aliis ossi
bus iposicis capiti ex eodẽ in uase ossiculis.Si pãis hæreat ex eodẽ utranq; aurẽ addito
pane.Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gimnasia græ
corum:quippe ea strigmenta molliũt: calfaciunt:discutiunt complent.sudore & oleo
medicinam facientibus:Vuuluis inflãmantis contractisq; admouentur. Sic & menses
cient.Sedis inflãmationes & condylomata leniunt.Item neruorum dolores: luxsta:arti
culorum nodos. Efficaciora ad eadem strigmenta a balneis:& ideo miscentur suppu
ratorii medicamentis.Nam illa quæ sunt e cæromatæ permixto ceno:articulos tãtum
molliunt:callefaciunt:discutiunt efficacius:sed ad cætera minus ualent. Excedit fidẽ
impudens cura:qua sordes uirilitatis contra scorpionum ictus singularibus remediis
celeberrimi auctores clamant. Rursus in fœminis quas infatium aluo editas in utero
ipso contra sterilitatem subdi censent:meconium uocant. Immo etiam ipsos gymna
siorum rasere parietes. Et ille quoque sordes excalfactoriam uim habere dicuntur.
Pannos discutiunt, Vlceribus senum puerorumque: & desquamantis ambustis ue
illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas.
Ex subastinere a cibo nimio: aut potu:alias uino tantum aut carne:alias balneis cum
quid eorum postulet ualitudo:in præsentissimis remediis habetur.His remediis adnu
meratur exercitatio:intentio uocis:ungue fricari cum ratione: uehemens enim frica-
tio spissat: lenit.mollit. Muta adimit corpus. Auget modica. In primis uero prodest
ambulatio:gestatio:& ea pluribus mõis:Equitatio stõacho & coxis utilissima.Phythi-

si nauigatio. Longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi aut lectulo aut rara uomitione. Supini cubitus oculis conducunt. at proni tussibus. In altera aduersũ distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somniari circa uernum & autumnũ tradunt: magisq; supino cubitu: at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu: difficilius in supinis. Solum quoq; remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest: sicuti linteorum stringiliumq; uehementia. Perfũdere caput aqua calida ante balnearum uaporationem & postea frigida: saluberrimum intelligitur. Itẽ præsumere cibos: & interpõere frigidam eiusdemq; potu somno antecedere: & si libeat interumpere. Notandum nullum aliud animal præter hominem calidos potus sequi: ideoq; non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora: ꝓpter halitus. Frigida aqua matutinis impari numero ad cauendum dentium dolores.

Ad lippitudines oculorum. Ca. V.

Item posca oculos contra lippitudines. Certa sunt experimẽta totius corporis ualitudinis in uarietate uictus inobseruata. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit: non epulis. Quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Luculus hãc de se præfecturam seruo dederat. Vltimoq; probo maius in cibis triumphalibus sedenti dicebatur uel ĩ capitolio epulanti pudenda re. Seruo suo facilius patere quam sibi.

De sternutamento & uenere & cæteris remediis. Ca. VI.

Sternutamenta pinna grauedinem emendant. Et siquis muco nares (ut tradunt) osculos attingat sternutamẽta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam altera manu scaplere. Pleriq; annulum e sinistra in longissimum dextræ digytum transferri. Aut in aquam feruentem manus inmergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit. Venerem damnauit Democritus ut in aqua homo alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius utilior. Athletæ tamen torpenres restituuntur Venere uox reuocatur: cum ea candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori. Oculorum hebetationi. Mentecapitis ac melancholicis. Adsidere grauidis uel cũ remedium alicui adhibeatur digytis pectinatim inter sese amplexis ueneficium ẽ. Idq; compertum tradunt Alcmena Herculem pariente. Peius si circa unum ambo ue genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc in consiliis ducum potestatum ue fieri uetuere maiores uelut omnem actum impediẽtia. Vetuere uero & sacris uotisue simili modo interesse capita autem aperiri aspectu magistratum non uenerationis causa iussere: sed ut. Varro auctor est ualitudinis: quo firmiora consuetudine ea fierent Cum quid oculo inciderit: alterum comprimi prodest. Cum aqua dextræ auriculæ sinistro pede exultare capite ĩ dextrum humerum deuexo inuicẽ e diuersa aure. Si tussis concitet. saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicem in pulitum dolore. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribus ue tendatur in lectulo. At si in leua parte id accidat: sinistræ plantæ pollicem dextra manu apprehẽdi. Item e diuerso. Extremitates corporis uel aurium ue licatibus perstringi contra horrores corporis sanguinem ue narium in modicum. Lino uel papyro principia genitalium: femur medium ad cohibẽda urinæ profluuia. In stomachi solutiones pedes pressare: aut manus in feruentem aquam dimittere. Iam & sermoni parci multis de causis salutare ẽ. Triennio Mœcenatem Melissium accepimus silentium sibi imperauisse a conuulsione reddito sanguine. Nam e diuerso scandentesq; ac iacentes: si quid in gruat contraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuentum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere in quo loco primum capud defixerit corruẽs morbo comitiali absolutorium eius mali dicitur. Contra renum ac lumborum uescicæq; cruciatus in balnearum soliis pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirum

quantum ocior medicina est. Atq; etiam quottidiani cinctus tali modo uim quãdam habere utilem dicitur. Quippe cum Hercules eum prodiderit. Numerum quoq; quaternarium Democritus condito uolumine:& quare quaterni cyathi sextarii ue non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prdest:& lachrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso non est timendi mortem in ægritudine: quãdiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & urinæ non ratio solum: sed etiam religio apud auctores inuenitur digesta i genera. Spadõum quoq; ad fœcunditatis beneficia. Verum ex iis quæ referre fas sit: impubium puerorum cõtra saliuas aspidũ quas ptyadas uocant: quoniam uenena in oculos hominum expuant. Contra oculorum albugines: obscuritates: cicatricem: argema palpebras:& cum erui farina contra adustiones. Contra aurium pituitas uermicoulosq; si decoquuatur ad dimidias partes cũ porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea menses fœminarum cit. Salpa fouet illa cũ oculos infirmitatis causa illinit sole usta cum oui albugine efficatius strutiocameli binis horis. Hac & atramẽti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur argumento fullonum: quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri si misceatur cinis ostreorum: aduersus eruptiones in corpore infatium & omnia ulcera manantia. Et exesis ambustis. sedis uitiis: rhagadiis. & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficatius curari pronunciauit corporum pruritus nitro addito ulcera capitum: prurigines: nomas: præcipue genitalium. Sua cuiq; autem (quod fas sit dixisse) maxĩe prodest. Confestim perfuso canis morsu echinorumq; spinis inhærentibus: & in spongia lanis ue imposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Contraq; serpẽtium ictus. Nam contra scolopẽdras mirum proditur uertice tacto urinæ suæ gutta liberari protius læsos. Auguria ualitudinis ex ea traduntur. Si mane candida dein ruffa sit. Illo modo cõcoquere: hoc cõcoxisse significat. Mala signa rubræ. Pessima nigræ. Mala bullantis & crassæ. In qua quod subsidit si albũ est: significat circa articulos: aut uiscera dolorem iminere. Eadem uiridis morbum uiscerum: pallida bilis: rubẽs sanguinis. Mala & in q̃ ueluti furfures: atq; nubeculæ apparent. Diluta quoq; alba uitiosa ẽ. Mortifera uero crassa graui odore. Et in pueris tenuis ac diluta. Magi uetant eius causa contra solem lunamq; nudari: aut umbra cuiusq; ab ipsa aspergi. Hisiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deum aliquem nudatio offendat. Ostanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari matutinis horis suam cuiq; instillatã in pedem.

De remediis mulieribus. Ca. VII.

Quæ ex mulierum corporibus traduntur ad portentorum miracula accedunt ut sileamus diuisa membratim in scelera. Abortus: mensium piacula: quæq; alia nõ obstetrices modo: uerum etiam ipsæ mrretrices prodidere. Capilli mulieris si crementur: odore serpentes fugari. Eodẽ odore uuluæ morbo strangulatus respirare. Cinere eo qdẽ si i testa sũt creati: uel cũ spũa argẽti scabricias oculoꝝ ac prurigĩes emẽdari. Itẽ uerrucas & infatiũ ulcera cũ melle. Capitis quoq; uulnera:& oĩum ulceꝝ sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cũ adipe suillo. Sacrũ ignẽ sanguinẽ sisti illico & iformicationes corpoꝝ. De lactis usu cõueñit eẽ dulcissimũ mollissimumq; Quare in lõga febre cœliacis utilissimũ: maxĩe eius quæ iã infantẽ remouerit. Et ĩ malitia stõachi in febribus: torsionibus efficacissimum expiunt. Itẽ mãmaꝝ collectionibus cũ thure. Oculo ab ictu cruore suffuso & i dolore aut epiphoris: si ĩmulgeat plurimũ ꝓdest. Magisq; cum melle & narcissi succo: aut thuris polline. Sẽperq; in omni usu efficacius esse eius quæ mareenexa sit mãibusq; efficacissimũgeminos pepit mares. Et siui no ipsa cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouoꝝ candido liquore madidaq; lana frontibus impositum fluctiones oculorum suspendit. Nam si rana saliua sua oculum asperserit præcipuum est remedium. Et contra morsum eiusdem bibitur stillaturq;. Qui simul matris filiæ quæ lacte inunctus sit liberari oculorum metu in totam

affirmât. Aurium quoq; uitiis medeturmodice admixto oleo. Aut ſi ab ictu dolent:an-
ſerino adipe tepeſactum .Si dolor grauior ſit (ut plerumq; fit) longis uitiis diluto mel-
le lana includitur. Et cõtra morbum regium in oculis relictum inſtillatˀ cum elaterio
Peculiariter ualet potum cõtra uenena quæ data ſunt cum marino lepore bupeſtriq;
ut Ariſtoteles tradit dorienidon.Et contra inſaniam que ſacta ſit hyoſcyami potu. Po-
dagris quoq; iubent illini cum cicuta. Alii cum hyſopo & adipe anſerino:qualiter etiã
uuluarum doloribus imponitur. Aluum etiã ſiſtit potum ut Rabirius ſcribit. Et mẽ
ſes ciet.Eius uero quæ fœminã enixa ſit ad uitia tantũ in facie ſananda præualet. Pul
monum quoq; incõmoda lacte mulieris fanantur:cui admiſceatˀ impubi:pueri urina
& mel atticum.Omnia ſingulorũ cochlearium mẽſura. Marmora quoq; aurium eiici
inuenio.Eius quæ marẽ peperit lacte guſtato canes rabioſos fieri negât.Mulieris quoq;
ſaliuam ieiunæ una potentem diiudicant oculis cruentatis.Et ſi contra epiphoras fer-
uentes anguli oculorum ſubinde madificentˀ.Efficacius ſi cibo uinoq; ſe pridie ea abſti
nuerit.Inuenio & faſcia mulieris alligato capite dolores minui. Poſt hæc nullus ẽ mo
dus.Iam primum abigi grandines turbineſq; cõtra fulgura ipſa in menſe connudatas
ſic auerti uiolentiam cæli.In nauigando quidẽ tempeſtatem etiam ſine menſtruis.Ex
ipſis uero menſibus monſtrificis alia (uti ſuo loco in dicauimus) dira & infanda uati-
cinantur.E quibus dixiſſe non pudeat ſe in defectu lunæ ſolis ue congruat uis illa:ir-
remediabilem fieri.Nõ ſegnius & in ſilente luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe atq;
peſtiferos.Purpuram quoq; ab iis eo tempore pollui.Tanto uim eſſe maiorẽ. Quocũq;
autem alio menſtruo ſi nudate ſegetem ambiant:erucas ac uermiculos ſcarabeo q; ac
noxia alia decidere.Metredorus Sepius i capadocia inuentum prodit ob multitudinẽ
cantharidum illas ire per media arua retectis ſuper clunes ueſtibus.Alibi ſeruatˀ ut nu
dis pedibus eant capillo cinctuq; diſſoluto.Cauendum uero ne id oriente ſole faciant:
ſementẽ enim areſcere.Nouella uitis eius tactu in perpetuum læditur . Vt ad noxiam
res medicatiſſima transferatˀ rutam & ederas illico mori. Multa diximus de hac uiolen
tia.Sed præter hæc certum eſt tactis aluearis apes fugere. Linaq; cum coquantˀ nigre
ſcere.Aciem in cultris tonſorum hebetari.Aes contactum graue uirus odoris accipere
& eruginem. Magis ſe decreſcente luna id accidat.Equas ſi ſint grauidæ tactas abortũ
pati.Quin & aſpectu omnino quanuis procul uiſas :ſi purgatio illa poſt uirginitatem
prima ſit:aut in uirginea ætate ſpontanea . Nam bitumẽ in iudæa naſcens ſola hac ui
ſponte ſuperari.Et fila ueſtis contactæ ut docuimus: ne igne quidem uincuntur quo
cuncta.Ciniſq; etiam ille ſiquis aſpergat eum lauandis ueſtibus purpurat mutat. Flori
bus colorem adimit.Ne ipſis quidem fœminis malo ſuo immunibus.Abortum facit il
litus:aut ſi omnino prægnans ſupergrediatˀ.Quæ Lais & Cleophantus inter ſe contra
ria prodidere de abortiuis carbone ac radice braſſiæ uel muricæ uel tamarici in eo ſan-
guine extincto.Item aſinas non concipere tot annis: quod grana hordei cõtacta ederit
Quæq; alia nuncupauere monſtrifica aut inter ſe pugnantia:cum hic fœcunditatem
fieri iiſdem modis quibus illa ſterilitatem pronuntiaret:melius eſt non credere.Bythus
dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpecularem nitorem tradit.Iiſdem aduerſa rurſus cõtu
entibus.Omnemq; talem uim reſolui:ſi nullum piſcem habeant ſecum.Multi uero in
eſſe etiam remedia tãto malo aiunt.Podagras illini:ſtrumas:& parotidas: panos: ſacros
ignes:furunculos:epiphoras tractatu earum mulierum liniri.Lais & Salpe canum ra
bioſorũ morſus & tertianas quartanaſq; febres menſtruo in lana arietis nigri argento
brachiali incluſo.Diotimus thebanus ueſtis omnino ita infectæ portiuncula acu:uel
pellicio brachiali inſertæ.Sotira obſtetrix tertianis quartãiſq; efficaciſſimum dixit.Plã-
tas ægri ſubterlini.Multoq; efficacius ab ipſa muliere etiam ignoranti. Sic & comitia-
les excitas morboſq; ſanari. Icethidas medicus quaternas coitu finiri incipientibus dũ
taxat menſtruis ſpopondit. Item omnes uero conuenit:ſi aqua potuſque formidetur a

morsu canis supposita tantum calici lacinia menstruo tincta tali: statim metum eum discuti uidelicet præualente sympathia illa græcorum. Cum rabiem canū eius sangui nis gustatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentoꝝ omniū ulcera sanari certum est Addita caminoꝝ farina & cæra. Maculas autem e ueste eas non nisi eiusdem farina ab lui. Cinerem per se rosaceo mixtū fœminaꝝ præcipue capitis sedares dolore illitū fronti. Asperrimamque uim profluuii eius esse primis annis uirginitate resoluta. Id quoque cōuenit: quo nihil equidem libentius crediderim: tactis omnino menstruo postibus: ir ritas fieri magoꝝ artes generis uanissimi ut æstimare licet. Ponam enim uel modestissi mū e promissis eoꝝ. Est homine siqdem resegnima unguiū e pedibus manibusq; cæra permixta: ita ut dicatᷣ tertianæ uel quottidianæ uel quartanæ febri remediū quæri: ante solis ortū alienæ ianuæ affigi iubent ad remedia in iis morbis: quanta uanitate si falsū est: quanta ue noxa si transferunt morbo ad innocentiores. Ex iis omnium digitoꝝ re segmina unguium ad cauernas formicarum abiici iubent: eamq; quæ prima cœperit trahere correptam subnecti collo: & ita discuti morbum

Medicinæ ex animalibus peregrinis: de elephanto & leone: & camelo: & hyena: & cro codilo. & chameleonte: & stinco: & hippopotamo: & lyncibus. Ca. VIII.

h Aec sunt quæ rettulisse fas sit: ac pleraq; ex iis nō nisi honore dictio. Reliqua intestabilia & infanda: ut festinet omnino ab homine fugere. In cæteris clarita tes animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris flu ctiones omnes: quas rheumatismos uocant: sistit. Ramentis eboris cū melle attico (ut aiunt) nubeculæ in facie Scobe parōychia tolluntur efficacius si externuata. Probosci dis tactu capitis dolor leuatur efficacius si & sternutet. Dextra pars ꝓboscidis cuti lem ma rubrica adalligata ipetus libidinum stimulat. Sanguis & ischiadicis prodest iecur que comitialibus morbis: Leonis adeps cum rosaceo cutem in facie custodit a uitiis: cā doremq; seruat: & sanat adusta niuibus articulorumq; tumores. Magorum uanitates perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populos ue promittūt. Præcipue ta men eo pingui quod sit inter supercilia: ubi esse nullum potest. Similiter dentis maxie a dextra parte: uilliq; e rostro inferiori promissa sunt. Fel aqua addita claritatē oculis inunctis facit. Et cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit leui gustu: & ut pro tinus qui sumpsere cursu id digerāt. Cor in cibo sumptum quaternis medetur. Adeps cum rosaceo quottidianis febribus. Perūctos eo bestiæ fugiunt. Resistere etiam insidiis uidetur. Cameli cerebrum arefactum potumq; ex aceto comitialibus morbis aiūt me deri. Item fel cum melle potum hoc & anguie. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cine re crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cini. potusq; quantum tri nis digytis capitur: etiam comitialibus i orbis. Vrinam fullōibus utilissimam esse tra dunt. Itemq; ulceribus manantibus. Barbaros eam seruare quinquēio: & heminis pota ciere aluum. Setas e cauda contortas & sinistro brachio illigatas quartanis mederi. Hyenam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerūt: ut pote cui & ipsi magicas artes dederūt: uimq; qua alliciat ad se homines mente alienatos. Permu tationes sexus ex iis annua uice dximus: cæteraq; monstrifica naturæ eius. Nunc per sequamur quæcunq; medicinis produntur. Præcipue pantheris esse in metu hyenæ dicuntur: ut ne conentur quidem resistere. Et aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumq; dictu si pelles utriusq; contrariæ suspendanrur decidere pilos panthe ræ. Cum fugiunt uenantem declinant ad dextram: ut prægressi homines uestigia oc cupent. Quod si successerit: alienari mēte uel ex equo hominē decidere. At si in leuam detorserit: deficientis argumentum esse: celeremq; capturam. Facilius autē capi si cinc tus suos uenator flagellumq; & ipsos equos septenis alligauerit nodis. Mox autem ut est sollers ambagibus uanitas magorum capi iubet geminorum signum transeunte lu na: singulosq; prope pilos seruari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit

in capite eius. Lipitudini fel illitum frontibus. Aut ne omnino lippiatũr: decoctum cũ mellis attici cyathis tribus & croci uncia illitum. Sic & caligines discuti & suffusiones Claritatem excitari: mellius i ueterato medicamento. Afferuari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema: scabricias: excresentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata uero iocineris recentis inassati sanie cum despumato melle inunctis. Dentes eius dentiũ doloribus tactu prodesse uel alligatos ordine. Humeros humerorum & lacertorum doloribus. Eiusdem dentes si de sinistra parte rostri eruti sint illigatos pecoris aut capri pelle stomachi crutiatibus. Pulmones in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas e dorso cum oleo uetere ac felle. Febribus quartanis iecur degustatum ante accessiones. Podagris spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini addito felle taurino omĩa pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodẽ morbo prodesse & fel cum apipe asio. Tremulis: ischiadicis: exilientibus: & quibus cor palpitet aliquid ex corde mandendum: ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur. Pilos etiam auferri a compositione illita: aut per se auulsos felle: prius quam renasci non libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas: illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari oculo cum glycyrrhiza & aneto sumpto in cibo: promisso in triduum conceptu. Cõtra nocturnos pauores umbrarumque terrorem unus e magnis dentiqus lino alligatus prodest. Suffiri furentes eodem & circunligari ante pectus suum cum adipe renum aut iocinere aut pelle præcipiunt. Mulieri prægnanti a pectore hyenæ caro: & pili septem & genitale a ceruice si alligentur dorcadis pelle collo suspensa contineri partus promittuntur. Venerẽ stimulari genitali ad sextus suos i melle sumpto. etiam si uiri mulierum coitus oderint Quinimmo totius domus concordiam eodem genitali & articulo spinæ cum adhærẽte corio conseruatis constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocãt. Est autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso serpentes fugari dicunt. Maxillæ parte comminuta in aniso & in cibo sumpta horrores sedari. Eodem suffitu mulieribus menstrua euocari. Tantumq; est uanitatis: ut si ad brachiuʒ alligetur superioris rostri dextræ partis dens: iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiusdem arefacto & cum alumine ægyptio calefacto ac ter in ore permutato fœtores & ulcera oris emendari. Eos uero qui linguam in calciamento sub pede habeãt: nõ latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita: morbos perniciosos mitigari: siue hominum: siue quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Ceruicis carnes siue mandantur siue bibantur arefactæ lumborum medentur doloribus. Neruis a dorso armisque suffiendos neruorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum laboris amatorium esse. Iecur potum torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potu ue sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Lyenem lyenibus. Omentum ulcerum inflamationibus cum oleo. Medullas doloribus spinæ & neruorum lassitudini renum. Neruos potos in uino cum thure fœcunditatem restituere ademptam ueneficio Vuluam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum uuluæ. Adipe e lumbis suffiri difficulter parientes & statim parere. E dorso medullam adalligatam contra uanas speties opitulari. Spaticis genitale e maribus suffitu. Item lippientibus: ruptis: & contra inflationes seruatos pedes tactu leuos dextris partibus: dextros leuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti lœtalem esse. Dextro illato facile eniti. Membranam quæ fel continuerat a cardiacis potam in uino uel in cibo sumptam succurrere. Vesicam in uino potam contra urinæ incontinentiam: Quæ autem in uesica inuenta sit urina additis oleo & sesamo & melle asiano haustã prodesse agrimonio ueteri. Costarum primam & octauam suffitu ruptis salutarem esse. Ex spina uero parturiẽtibus ossa. Sanguinem cum polẽta sumptum torminibus. Eodem tactis postibus ubicunque magorum infestari artes. Non elici deos: nec colloqui: siue lucernis: siue uisu:

ſitie pluuiis:ſiue aqua:ſiue pila:ſiue quo alio genere tententur. Carnes ſi edantur:con-
tra canis rabidi morſus efficaces eſſe. Etiamnum iecur efficatius. Carnes uel oſſa homi
nis ſiquæ in uentriculo occiſæ inueniantur ſuffitu podagricis auxiliari. Si ungues in
ueniantur in iis:mortem alicuius capientium ſignificari. Excrementa ſiue oſſa redid-
dita cum interimitur:contra magicas inſidias pollere. Fimum qui in inteſtinis inuen-
tus ſit:arefactum ad dyſentericos ualere potum. Illitumque cum adipe anſerino opitu
lari toto corpore læſis malo medicamento. A cane uero morſis adipem illitum. Et cori
um ſi ſit ſubſtratum. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtellæ per
unctus omnibus odio euenire. Idem fieri oculo decocto. Super omnia eſt:quod extre
mam fiſtulam inteſtini contra ducum ac poteſtatum iniquitates conminiſtrant. Et ad
ſucceſſus petitionum:iudiciorum ac litium euentus:ſi omnino aliquantulum quis ſe
cum habeat. At eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto religata ſiquis mulierē reſpiciat:ama-
torium eſſe:tam præſens ut illico ſequuatur. Eiuſdem loci pilorum cinere ex oleo illitū
uiris qui ſit proboſæ moliciei non modo pudicos:ſed & ſeueros mores induere. Proxie
ſabuloſus eſt crocodillus ingenio quoque illo:cui uita in aqua terraque communis.
Duo enim genera eorum illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto coitus
(ſi credimus) ſtimulāt. Canini eius dētes febres ſtatas arcent repleti. Sūt .n. caniita ne
diebus quinq; ab ægro cernantur qui adalligauere. Idem pollere & uentre exemptos
lapillos:aduerſus februm horrores uenientes tradunt. Hæc etiam de cauſa ægyptii per-
ungunt adipe ægros ſuos. Aliter illi ſimilis multum infra magnitudinem in terra tan
tum:odoratiſſimiſque floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur iu-
cundo nidore refracta crocodilleam uocant oculorum uitiis utiliſſimam cum porris
ſucco inunctam & contra ſuffuſiones uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino mole-
ſtias in facie enaſcentes tollit. Ex aqua uerno morbos omnes:quorum natura ſerpit in
facie:nitoremque reddit. Lentigines tollit ac uaros:omneſq; maculas. Et contra co
mitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optimam
que eſt quæ candidiſſima & friabilis:minimeque ponderoſa:cum terratur inter digy-
tos fermenteſcens. Lauatur cæruſa. Adulterant amylo aut cymolia:ſed maxime qui
captos oriza tātum paſcunt. Felle inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones nihil uti
lis prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua laborantes ſalutare tradūt
Item uelleribus circundari uapore eius infectis. Corii utriuſque cinis ex aceto illitus iis
partibus quas ſecari opus ſit:aut nidor cremati ſenſum omnem ſcalpelli aufert. San
guis utriuſque claritatem uiſus inunctis donat:& cicatrices oculorum emendat. Cor
pus ipſum excepto capite pedibuſque eliſum madatur iſchiadicis. Tuſim ueterem
emendat præcipue in pueris. Item lumborum dolores. Et adipem habent:quo tac
tus pilus defluit. Hic perunctos a crocodillis tuetur. Defluit inſtillaturque morſibus
Cor annexum in lana ouis nigræ:cui nullus alius color incurſauerit: & primo partu
genita ſit quartanas abigere dicitur. Iungemus illis ſimilia & peregrina æque anima
lia. Priuſquam cameleontem peculiari uolumine dignum exiſtimatum. Democrito.
Et per ſingula membra deſacratum non ſine magna uoluptate noſtra cognitis prodi-
tiſq; mendaciis græcæ uanitatis:Similis eſt magnitudine ſupradicto crocodillo: ſpinæ
tantum uitio:ac recuruatura:& caude amplitudine diſtans. Nullum animal pauidius
eē exiſtimat̄ & iō uerſi coloris eē demutatiōis. Vis eius maxīa cōtra accipitrū gēus. De
trahere.n. ſupra uolūtatē ad ſe tradit̄:& uoluntariū præbere lacerādū cæteris aīalibus.
Caput eius & gutur ſi roboreris lignis accedantur hymbrium & tonitruum cōcuſſius
facere. Democritus narrat. Item iecur in tegulis uſtum. Reliqua ad ueneficia pertinen
tia quæ dicit q̄q̄ falſa exiſtimantes ommittemus:præterq̄ in riſu coarguentium. Dex
tro oculo ſi uiuenti eruatur:albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalli
gata:pericula purpurei. Eundem ſalutarem eſſe parturientibus circa domum. Sin ue

ro domibus inferatur perniciosissimum. Linguam si uiuenti exempta sit: ad iuditiorū
e uentus pollere. Cor aduersus quartanas illigatum nigra lana primæ contusæ. Pedem
e prioribus dextrum genæ pelle illigatum sinistro brabhio: contra latrocinia terroresq;
nocturnos pollere. Item dextram mamillā cōtra formidines pauoresq;. Sinistrum uero
pedem torreri in furno cum herba: quæ etiam chameleon uocat̃. Additoq; unguento
inpastillos digeri. Eos in ligneo uase cōditos: præstare (si redimus) ne cernat̃ ab aliis q
habeat. Armū dextrū ad uincēdos aduersarios uel hostes ualere utiq; si abiectos eiusdē
neruos calcauerit. Sinistrū mirum quibus monstris consecret qualiter somnia quæ ue
lis: & quibus uelis mittant̃: putet referre. Omnia ea dextro pede resolui: sicut sinistro la
tere lethargos: quos fecerit dextrum. Capitis dolores insperso uino in quo latus alteru
trum maceratū sit sanari foeminis. Si sinistri pedis cinere misceatur lac suillum poda-
gricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & suffusiones corrigi prope creditur tridui
inunctione. Serpentes fugari lyene instilato. Mustellas cōtrahi in aquam coniecto. Cor
pore uero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant iecur cū ranæ ruptæ pulmone illi-
tum. Præterea iocinere amatoria dissoluere. Melancolicos aūt sanari si ex corio chame
leontis hærbæ succus habente bibat̃. Intestina & fimum eorum cum id animal nullo
cibo uiuat cum simiarū urina illita inimicorum immane odium & omniū hominū
iis conciliare. Cauda flumina & aquarum impetus sisti. Serpentes soporari. Eadem medica
ta cedro & myrrha illigataq; gemino ramo palmæ percussa aquam discuti: ut quæ in
tus sint omnia appareant. Atq; utinam eo ramo cōtactus esset. Democritus: quoniam
ita loquacitates īmodicas promisit inhiberi. Palamq; est uirū alias sagacem & uitæ utilis
simū nimio iuuandi mortales studio prolapsū. Ex eadem similitudine est scincus: quē
quidā terrestrem crocodillū esse dixerunt. Candidiore aūt & tenuiore cute. Præcipua
tamen differentia dinoscitur a crocodillo aquatrico squāmarum seta a cauda ad caput
uersa. Maximus indicus. Deinde arabicus. Afferuntur salsi. Rostrum eius & pedes ī ui-
no albo poti cupiditates ueneris accendunt. Vtiq; cum satyro & erucæ semine singulis
drachmis omnium ac piperis duabus admixtis: ita ut pastilli singularum drachmarū
bibantur. Per se laterum carnes obolis binis cum myrrha & pipere pari mō potæ effica
ciores ad idem credunt̃. Prodere & cōtra sagittas uenenatas: ut Apelles tradit postea sū
ptus. In antidota quoq; nobilia additur. Sestius plus q̃ drachmæ pondere in uini hemi
na potum perniciē afferre tradit. Præterea eiusdem decoctū cum melle sumptum uene
rem īhibere. Est crocodillo cognatio quædā affinitasq; amnis eiusdem geminiq; uictus
cum hippopotamo tepertore trahendi sanguinis ut diximus. Plurimi autē super salti-
cam præfecturam. Huius corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas fe-
bres. Item fimus suffitu. Dētes parte leua dolores dentiū scarificatis pingiuis. Pellis eius
e sinistra parte frontis in inguina adalligata uenerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias
explet. Testiculi drachma ex aqua cōtra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur
Peregrinæ sunt & lynces: quæ clarissime omniū quadrupedum cernunt. Vngues earum
omnes cum corio exuri efficacissime ī carpato insula tradunt. Hoc cinere poto præpu-
cia uirorum: eiusdem aspersu foeminarū libidines inhiberi. Item pruritus corporū. Vri
na stillicida uesicæ. Itaq; cam protinus pedibus obruere traditur. Eadem autem & un-
gularum dolor monstratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad no
strum orbem. Primumq; cōmunia animalium remedia atq; ex imia dicemus.

Medicinæ communes ex feris animalibus: aut eiusdem generibus placidis
Lactis usus & obseruationes: & caseis: butyro: & adipe. Ca. IX.

Icuti e lactis usu utilissimū cuiq; maternum cōcipere: nutricis exitiosum est.
Hi sunt enim infantes qui colostrati appellātur: densato lacte in casei spetiē.
Est autem colostra prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime autem
alii quocunq; humanum: mox caprinū. Vnde fortassis fabulæ Iouē ita nutritū dixere

Dulcissimum ab hominis camelinum. Efficacissimum ex asinis. Magnorum animali um & corpo͛ facilius redditur. Stomacho accomodatissimum caprinũ: quõiam fron de magis q̃ hærba uescũtur. Bubulum medicatiuus. Ouillum dulcis: & magis alit. Stomacho minus utile: quoniam est pinguius. Omne aũt uernũ aquatius æstiuo. Et de nouellis. Probatissimum uero qđ in ungue hæret: nec defluit. Innocentius decoctũ præcipue cum calculis marinis. Aluus maxime soluitur bubulo. Minus inflat quod cunq; decoctum. Sanat uuas lichenas. Ad omnia utile contusa aut luxata. Maxime re nes: uesicam: interranea: fauces: pulmones. Foris pruritum cutis eruptiones pituitæ ci bi aut potus abstinentia. Nam ut i achaia bubulũ biberentur phtisici syncteticique di ximus in ratione herba͛. Sunt inter exempla q asininũ bibendo liberati sunt podagra chyragra ue. Medici speciem unam addidere lactis generibus quod schyton appellaue re. Id fit hoc modo. Fictili nouo feruet maxime caprinum: ramisq; ficulneis recentibus miscetur: additis totidem cyathis mulsi quot sint heminæ lactis. Cum feruet ut circun fundantur: præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus ita ne quid ĩfunda tur. Deinde igni demptum refrigeratione diuiditur & discedit serum a lacte. Quidã & ipsum serum iam multo potentissimum decoquunt ad tertias partes & sub diuo refri gerant. Bibitur autem efficacissime heminis per interualla senis diebus quinque a po tu illius solitis gestari. Datur comicialibus: melancolicis: paraliticis: in lepris: elephatiis: articularibus morbis. Infunditur quoq; lac contra rosiones a medicamentis factas. Et si urat dysenteria decoctum cum marinis lapillis: aut cum ptisana hordeacea. Item cõ tra rosiones intestinorum bubulum aut ouillum uirilius. Recens quoque dysentericis infunditur. Ad colum autẽ crudum. Item uuluæ: & contra serpentium ictus phtisicis cantharidum aut: aut salamandræ: aut bupræstis: aut pityocampes uenenis. Priuatim bubulum iis qui colostrum biberint: aut cicutam: aut doricnium: aut leporem mari num. sicut asininum contra gypsum: & cærusam: & sulphur: & argentum uiuum. Item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utilissime. Et bibit̃ ab imbecillitate uires recolligentibus: quos atrophos uocant. In febri etiã quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini hemniam dari conuenit. Aut si in exitu cibi rosiones sentiant Antiqui in archanis habuerunt. Sed hoc si non esset: habuerũt e caprino bubuli serum ortopnoicis prodest ante cætera addito nasturtio. Iunguntur etiam oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor tritis in lippitudine. Ca prino lyenes sanantur post bidui mediam tertia die hedera pastis capris ꝑ triduum po to sine alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribus. Epaticis splenicis neruo rum uitio febres habentibus uertigini præterquam purgationis grauedie tussientibus lippis. Suillum utilissimum tenasmo dysenteriæ: necnon phthisicis. Hunc etiam mulie ribus qui dicerent saluberrimum fuerunt. De generibus caseorum diximus: cũ de ube ribus singulisq; animalium membris doceremus. Sextius eosdeum effectus eqno quos bubulo tradit. Hos uocat hippacem. Stomacho utiles: qui non sunt salsi: idest recentes. Veteres aluum sistunt: corpusque minuunt. Stomacho utiliores. In totum salsa min unt corpus alunt mollia. Caseus recens cum melle sugillata emendat. Mollis aluum si stit. Sedat tormina pastillis in uino austero decostis: rursusque in patia tostis cum mel le: quod saprum uocant: qui cum sale & sorbis siccis e uino tritu potusque medetur cæliacis. Genitalium carbunculus caprinus tritus & ĩpositus. Itẽ accidus cũ oximelle. Maculis i balineo illitus oleo iterlinitur. Elacte fit & butirum barbarum genitum lau datissimus cibus & qui diuites a plebe discernat. Plurimum e bubulo: & inde nomen. Pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino: sed hyeme calefacto lacte æstate expræsso tantum crebro iactatu in longis uasis angusto foramine: spiritum accipientibus sub ipso ore alias preligato. Additur palum aquæ ut acescat. Quod est maxime coactum in summo fluit ad id exemptum addito sale oxygala appellant. Reliqua decoquunt

in ollis.Ibi quod supernatat:butyrum est oleosum natura. Quod magis uirus respuit
hoc præstantius iudicatur.Pluribus compositionibus miscetur inueteratum. Natura
eius astringere:mollire:replere:purgare . Oxygalia fit & alio mō accido lacte addito in
recens:quod dum acescit utilissimū est stomacho.Effectus dicemus suis locis.Proxima
in cōmunibus laus est adipi:sed maxime suillo.Apud antiquos etiā religiosus erat.Cer
te nouæ nuptæ intrantes etiamnū solemne habent postes eo attingere.Inueterat̃ duo-
bus modis:aut cum sale:aut sincerus:tanto utilior:quanto fit uetustior.Axungiā etiā
græci appellauere in uoluminibus suis. Neq; est occulta uirium causa:quoniā id ani-
mal herbarū radicibus uescitur.Itaq; etiam fimo innumeri usus . Quam ob rem nō de
alia loqmur sue multo efficacior e fœmina:q̄ nō peperit.Multo uero præstantior ī apris
ē.Vsus igitur axungiæ ē ad mollienda excalfaciēda:discutiēda:purgandaq;.Medicoꝝ
aliqui admixto anseris adipe taurorūq; seuo & hysopo ad podagras uti iubēt. Si uero ꝑ
manet dolor cum cæra:myrto:resina:pice.Sincera axungia medet̃ ambustis uel niue.
Pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo.Prodest & confricatis mem-
bris.Itinerūq; lassitudines & fatigationes leuat . Ad tussim ueterem recens decoquitur
quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilu-
lis sumpta sanat:quæ sale inueterata est.Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda
sint aut quæ nō sint exulcerata & calida recipitur.Quidā quadrantes axungiæ & mul
si in uini cyathis tribus decoquunt contra tussim : quintoq; die picem liquidā in ouo
sumi iubent circunligatis lateribus & pectoribus & scapulis eorum qui phthisin senti
unt.Tantaq; est uis ut genibus etiam adalligata redeat in os sapor:ea quæ expuere ui-
deantur.E sue quæ non peperit aptissime utuntur ad cutem mulieres. Cōtra scabiem
uero quanuis admixto iumentorum seuo pro parte tertia & pice pariterq; sub feruefa-
ctis.Sincera partus in abortū uergentes nutrit collyrii modo subdita.Cicatrices conco
lores facit cærusa admixta uel argentei spuma. At cum sulphure unguium scabricias
emendat.Medetur & capillo fluenti.Et ulceribus in capite mulierum cum gallæ parte
quarta. Et infumata pilis oculorū . Datur & phthisicis unciatim cū uini ueteris hemi
na decocta:donec tres unciæ e toto residant.Alii & mellis exiguum adiiciunt.Panos sa
nat illita cum calce.Item furunculos:duritiemq; mammarū.Rupta & cōuulsa & spas-
mata & luxata sanat.Clauos & rimas coliq; uitia cum helleboro albo.Parotidas ammix
tā farina salamentaria testa.Quo genere proficit ad strumas.Pruritus & papulas ī bal
neo perunctis tollit. Alioq; etiamnū modo.Podagricis prodest mixto oleo uetere:cōtri
to una sarcophago lapide & quinquefolio tusa in uino:uel cum calce:uel cum cinere.
Facit & peculiare emplastrum.lxxxv.pondere.C.spumæ argenteæ mixtis.utilissimum
contra inflationes ulcerum adipe uerrino confici.Et inungi putant utile. Iisque quæ
serpant illinire cum resina. Antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad fa-
ciliorem circunactum rotarum utebantur:unde nomen . Sic quoq; utili medicina cū
illa ferrugine rotarum ad sedis uitia uirilitatisq; . Et per se axungiam medici antiqui
maxime probabant renibus detractam:& exemptis uenis aqua cælesti fricabant crebro
decoquebantq; fictili nouo sæpius:tum demum asseruantes . Conuenitq; falsam ma-
gis mollire:excalfacere:discutere: uitulorumq; esse uino lotam . Masurius palmam lu
pino adipi dedisse antiquos tradit . Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas : ne
quid mali medicamenti inferretur.Quæ ratio adipis eadem in iis quæ ruminant:seui
est: aliis modis non minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis uenis aqua marina
uel salsa lotum:mox ī pila tusum:aspersum marina.Crebro postea coquitur donec om
nis aboleatur odor.Mox assiduo sole ad candorem reducitur.Arenibus autem:omne
laudatissimum est . Si uero uetus reuocetur ad curam : liquefieri prius iubent . Mox
frigida aqua lauari sæpius:dein liquefacere affuso uino q̄odoratissimo . Eodemq; mō
iterū ac sæpius cogunt:donec uirus euanescat.Multi priuatim sic taurorum leonum

pantherarum ac camelorum pinguia curari iubent. Vsus dicetur suis locis. Commu nis & ratio medullarum est. Omnes molliunt: explent: siccant: excalfaciunt. Laudatissi ma ceruina: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recens lotae: siccataeque in umbra per cribrum. Deinde liquatae per lintea exprimuntur: ac re ponuntur i fictili locis frigidis. Inter omnia autem comunia animalium fel praestan tius in effectu. Est enim uis eius excalfacere: mordere: scindere: extrahere: discutere. Mi norum animalium subtilius intelligitur. Et ideo aureo ducendis. Omne aūt curatur recens praeligato ore lino crasso demissum in feruentem aquam semihora: mox sicca tum sine sole: atq; in melle conditum. Damnant equinum tantum inter uenena. Ideo flamino sacrorum equum tangere non licet cū Romae publicis sacris equus etiam immo letur. Quin & sanguis eorum stipticam uim habet. Item equarū praeter q̄ uirginū erodit: emarginat: ulcerat. Taurinus quidem recens inter uenena est excepta egyra. Ibi enim sacerdos terrae uaticinatura tauri sanguiem bibit priusquam descendat i specus. Tan tum potest sympatia illa de q̄ loquuntur: ut aliquando religione uel loco fiat. Drusus tribunus plebis tradit caprinū bibisse cū pallore: & inuidia ueneni sibi dati insimulari. Q. Scipionem inimicum uelet. Hircorum sanguini uis est: ut ferramentorum subtili tas non aliter acuatur aut induretur aut scabriciam poliatur uehaementiusq; q̄ lima. Non igitur & sanguis animalium inter domunia dici potest: & ideo suis quaeq; dicen tur effectibus. Digeremus ei in animalia singula usus: plurimumq; contra serpentes. Exitio iis esse seruos nemo ignorat: ut si quae sunt extractas cauernis mandant. Nec uero ipsis spirantes tantum aduersantur: sed membratim quoq; fugari eos nidore cor nus eorum si uratur dictum est. At e summo gutture ustis ossibus congregari dicun tur. Pelles eiusdem animalis substractae securos praestant ab eo metu somnos. Coagu lum quoq; ex aceto potum ab ictu: & si omnino tractū sit: eo die non ferit serpens. Te stes quoq; eius inueterat: uel genitale maris: salutariter dantur in uino. Item uentres q centipeliones uocatur fugiūt. Et ideo aliquid cerui habentes: aut medulla perūctos se uo ue cerui autumnali. Summis autem remediis praefertur hinuli coagulum in ma tris uero execti ut indicauimus. Sanguine quoq; caruino si una urantur dracōtion & cunilago & anchusa lentis scilig no contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde si san guine detracto adiiciatur pyretrum. Inuenio apud auctores graecos animal ceruo mi nus: & pilodemum: ac dente simili quod ophion uocatur. Sardineam eum tantum fe re solitam. Hoc interesse arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Medicinae de apro: & capris: & equis feris: & remedia de bestiis contra omnes morbos Capitulum. X.

Pri quoq; crebrorum cōtra eos laudat cum sanguine. Iecur ēt inueteratū potum cū ruta & uino. Itē adeps cum melle resinaq;. Simili modo uerrinum iecur ex emptis dūtaxat fibris quttuor obulorum pondere: uel crebrum in uino potū Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt. Cineremq; eorum potū uel il litum contra ictus ualere. Item lactis haustus cum uua aminea uel urinae cū aceto scyl litico. Caseum caprinū cum origano impositum uel seuū cū caera. Milia praeterea reme diorum ex eo animali demonstrantur sicut apparebit. Quod equidem miror cū febri negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis quod numerosissimū eē diximus. Alia uero ex hircis. Democritus etiānū effectus auget eius q singularis natus sit. Fimus quoq; caprarum in aceto decoctus & illicus in ictus serpentiū placet: & recētis cinis in uino. Atq; in toto difficilius se recolligentes a serpentiū ictu: in caprilibus optime con ualescunt. Qui medicari efficacius uolunt: occisae caprae aluum dissectā cū fimo intus apto statim illigant. Alii carnē recentē haedorum pilo suffiunt: eodemq; nidore fugant ser pentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas: carne & fimo equi in agro pasti. Coa gulo leporis ex aceto cōtra scorpionē & murē araneū. Aiunt aūt non feriri leporis coa gulo perunctos. Percussis a scorpiōe fimum caprae efficacius cum aceto decoctū auxi

liatũr.Lardum iusq; decocti potum iis qui buprestim hauserint. Quin etiã si quis asi-
no in aurem dixerit percussum se a scorpione transire malum protinus tradunt. Vene
nataq; omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri percussis a scorpio
ne prodest. Canis rabidi morsu facta uulnera circuncidunt ad uiuas usq; carnes quidã
carnemq; uituli admouent: & ius ex eodẽ carnis decoctæ dant potui: aut axungiã cũ
calce tusam: Laudant hirci iecur: quo imposito ne tentari quidem aquæ metu affirmãt
Laudant & capræ fimum ex uino illitũ aut melle. Mellius & cuculi & hirundinis deco
ctum & potũ. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum: caseum siccum cum origano
imponunt: & bibi iubent. Ad hominis morsus carnẽ bubulam decoctã. Efficacius ui-
tuli si nõ ante quintũ diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratũ aiunt
Ob idq; uillarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis e ceruice solida manica
existimatur: quippe tãta uis est animalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius cal-
cata equis afferunt torporẽ. Iis qui argentum uiuũ biberint lardum remedio ẽ. Asini-
no lacte poto uenena restinguunt. Peculiariter si hyoscyamum potum sit: aut uiscum:
aut cicuta: aut lepus marinus: aut opocarpathũ: aut caryce: aut dorycnidium. Et si coa
gulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenũ est in prima lactis coagulatione. Multos
eius & alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendũ: aut nõ multo po-
stea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoq; asini cõfracta & decocta cõ
tra leporis marini uenenũ dantur. Omnia eadẽ onagris efficaciora. De equis feris non
scripserunt græci quoniã terræ illæ non gignebant. Verumtamẽ fortiora eadem q̃ in
equis intelligi debent. Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnant. Nec
uros aut bisontes græci in experimentis habent quãq̃ boue fero refertis indiæ siluis por
tione tamẽ eadẽ efficaciora omnia ex iis credi par est. Sic quoq; lacte bubulo cũcta ue-
nena expugnari tradũt: maxime supradicta: & si ephemerũ impanctum sit: ut si cãtha
rides datæ comitione omnia egeri. Sic & caprino iure cantharides. Contra ea uero quæ
exulceratione enecant: seuum uitulinũ seu bubulũ auxiliatur. Nam contra sanguisu
gas potas butirum remedio est cũ aceto ferro calefacto. Quod & per se prodest contra
uenena. Nam si oleum nõ sit: uicem eius representat. Multipedinũ morsus cum melle
sanat. Omnia sesami quoq; iurepoto uenena supradicta expugnari putant. Priuatim
uero aconita & cicutas. Itẽq; uitulino seuo. Caprinus caseus recẽs iis qui uiscum bibe
rint. Lac uero contra cantharidas remedio est: & cõtra ephemerim potum cũ taminia
uua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla: contra toxica uenena sumitur. Hædi-
nus contra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chameleontem album: sangui-
nem taurinum. contra quẽ & leporis coagulum est ex aceto. Cõtra pastinacam uero &
omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis: uel hædi: uel agni drachmæ
pondere ex uino. Leporis coagulum & contra uenena additur antidotis. Papilio quoq;
lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur. Huic contrari
um est iecur caprinum: sicut fel ueneficiis ex mustela rustica factis. Hinc deinde reuer
temur ad genera morborum. Capilli defluuia uersinus adeps mixto ladão & adiantho
continet. Alopeciasq; emendat & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum ac
fulgine quæ est in rostris earum. Prurigini cum uino prodest. Ad hanc & cornus cer-
uini cinis e uino: utq; non tedium animalis eius capillis increscat. Item fel caprinum
cum creta cymolia & aceto sic ut paululum capilli inarescant. Item fel hircinum cum
urina tauri. Si uero uetus sit: etiam fursures adiecto sulphure emendat. Cinere genita-
lis asini spissari capillum putant & e canitie uindicari si rasis illinatur. Plumboq; tritus
cum oleo densari: & asinini pulli cum urina: admiscentq; nardum: fastidii gratia. Alo-
pecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactas illinunt. Capitis ulcera manantia
urina tauri efficaciter sanant. Item hominis uetus si cyclaminum adiiciat̃ & sulphur.
Efficacius tñ uitulinũ fel. Quo cũ aceto calefacto tollunt̃ & lendes. Seuũ uitulinũ cũ

sale tritum capitis ulceribus utilissimum. Laudatur & uulpium adeps: sed præcipue fel & fimũ cum sinapi pari modo illitũ. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hirci addito nitro & tamarici semen & butyro: oleoq; prius capite raso mire continent ita fluuentem capillum. Sicut & canis cinere ex oleo illito supcilia nigrescũt. Lacte caprio lendes tollit tradunt. Fimo cũ melle alopecias expleri. Item ungularũ cinere cum pice fluuentem capillũ contineri. Leporinus cinis cũ oleo myrteo capitis dolores sedat. Item aqua pota quæ de bouis aut asini potu relicta est. Et si crediũs uulpis masculæ genita li circũligato. Cornus ceruini cinis illitus ex aceto aut rosaceo: aut ex irino: oculorũ epi phoras. Fasq; bubulo seuo cum oleo cocto illiniunt. Ceruini cornus cinis scabricias eo eodem unguine sanat. Mucrones aũt ipsos efficatiores putant. Lupi excremẽtis circũ lini suffusiones prodest. Cinere eorũ cum attico melle inungi obscuritates. Itẽ felle ur sino. Epinycthidas adipe aprino cum rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inunctus e suo la cte cicatrices oculorũ & albugies tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cũ fuligie pilis & palpebrarũ uitiis singulis occurrit. Calliblephari pari modo fuligo ĩ hoc usu temperatur. Optime & lichno papiraceo. Oleoq; sesamino. Fulligine in nouo uase pennis detersa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coheret. Felle tauri cum oui & al bumine collyria fiunt: quaq; dissoluta inunguntur per quatriduum. Seuum uituli cũ anseris adipe & ocimi succo genarũ uitiis aptissimum est. Eiusdem medulla cum pari pondere ceræ & olei uel rosacei addito ouo duritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur. Si tumor sit ex melle Vtrunq; ue ro sero calido fouendum. Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; contritis & imposi tis tollitur. Capras negant lippire quoniam eæ quasdam herbas edant. Item dorcades. Et ob id fimum earum cæra circundatum noua luna deuorari iubent. quoniam noc tu æque quoq; cernant. Sanguine hirci sanari lusciosos putant nyctilopas appellant græci. Capræ uero iocinere in uino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie in ungũt. Aut felle capræ: carnesq; eas uesci: & dum coquantur oculos uaporari præcipi unt: Id quoque referre arbitrantur: si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri io cinere in ollis decocto. Quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assu munt cum melle contra caligines. Cum ueratri candidi tertia parte contra glaucoma ta. Cum uino contra cicatrices: & albugines: & caligines: & pterigia: & argemata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cum succo oleris: ita ut unctio inarescat. Contra rup tas funiculas cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum epiphoris. Contraq; dolores medullam. Item pul monem leporis. Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel me dulla suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam uulpinam lingam habentes in armilla lippituros negant. Aurium dolori & uitiis medetur urina apri ĩ ui tro seruata. Fel apri uel suis uel bubulum cũ oleo citreo & rosaceo æquis portionibus. Præcipue uero taurinum cum porri succo tepidum: uel cum melle si suppurent. Con traq; odorem grauem per se tepefactum in mali corio. In ea parte rupta cũ lacte mulie rum efficaciter sanat. Quidam etiam in grauitate aures sic perludendas putant. Alii cum senecta serpentium & aceto includunt lana ante aqua calida collutas. Et si ma ior sit grauicas aurium fel cũ myrrha & ruta in mali corio excalfactum infundũt. Lar dum quoq; pingue. Item fimum asini recens: cui rosaceum instillatur. Omniaq; ea te pefacta. Vtilior eq spuma: uel eq fimi recẽs cinis cũ rosaceo. Seuũ bubulũ cũ adipe an serio. Butyrũ recẽs: uria capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore p lagenæ col lum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partẽ. Et aliquid urinæ uituli q nundũ her bã gustauerit. Fimũ etiã mixto felle eiusdem. Et cutẽ quã relinquunt angues: ex cal factis prius auribus. Lana ãt medicamia ea ĩcludunt. Prodest & seuũ uituli cũ anseris adipe: & occimi succo cũ eiusdẽ medulla admixto cumio trito ĩfusa. Virus uernium

e ſcropha ex coitu exceptum priuſq̃ terram attingat cõtra dolores. Auribus fractis glu
tinum e naturis uitulorum factum & in aqua liquatum. Alii uitis adeps uulpium.
Item fel caprinum cum roſaceo tepido aut porri ſucco: aut ſi ſit rupta ibi aliqua e lacte
mulieris. Si grauitas ſit audiendi: fel bubulum cum urina capræ: uel hirci uel ſi pus ſit
In coquonque autem uſu putant hæc efficatiora in cornu caprino per dies. xx. infu-
mata. Laudant & cõagulum lepori tertia denarii parte dimidia quoque ſagapeni i ami
neo uino. Parotidas urſinus adeps comprimit pari põdere cæræ & taurini ſeui. Addũt
quidam hippociſtidem: & per ſe butyrum illitum: ſi prius foueantur fœnoræci decocti
ſucco. Efficacius cum ſtrychno. Proſunt & uulpinum teſtes: & taurinus ſanguis ari-
dus tritus. Vrina capræ calefacta inſtillata auribus. Fimumq; eiuſdem cum axungia
illitum. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis: doloreſq; eorum mitigat: ſiue
infricentur ſiue colluantur. Quidam efficaciorem ad omnes eoſdẽ uſus crudi cornus
farinam arbitrantur. Dentifricia utroq; modo fiunt. Magnum remedium eſt & in lu
porum capitis cinere. Certumq; eſt in excrementis eorum plerumq; inueniri oſſa. Hæc
adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infuſa cõtra do
lores. Et capitis eorum cinis dentifricium eſt. Adiectoq; nardo mulcet grauiolẽtiã oris
Aliqui murinorum capitum cinerem miſcuiſſe malunt. Reperitur ĩ latere leporis acui
os ſimile: hoc ſcarificari dentes in dolore ſuadant. Talus bubulus accenſus eos qui la-
bant cum dolore admotus confirmat. Eiuſdem cinis cum myrrha dentifriciũ ẽ. Oſſa
quoq; ex ungulis ſuum combuſta eundem uſum præbent. Item oſſa ex acetabulis p-
narum circa quæ coxendices uertuntur. Iiſdem ſanari demiſſis in fauces iumentorum
uerminationes notum eſt. Sed & corruptos dentes confirmari. Aſinæ quoq; lacte pcuſ
ſu uexatos: aut dentium eiuſdem cinere. Lyene item equi cum oleo infuſo per aurem.
Eſt autem hoc non hippomanes: quod aliquin noxium omitto. Sed in equorum geni
bus ac ſuper uulgulas: præterea in corde equorum inuenitur os dẽtibus caninis maxi
me ſimile. Hoc ſcarificari dolorem. Aut exemplo dente emortui equi maxillis ad nume
rum eius qui doleant demonſtrant. Equarum uirus a ciotu in lychnis accenſũ. Ana-
xilaus prodidit equinorum capitum uſus repræſentare monſtrifice. Similiter ex aſinis
Nam hippomanes tantas in ueneficio uires habet: ut affuſum æris mixturæ in effigiẽ
equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiẽ coitus agat. Medeẽ dẽtibus & fabrile glu
tinum in aqua decoctũ illitumq; & mox paulo detractũ: ita ut confeſtim colluant ui
no: in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis. Efficax habeẽ & caprino lacte col-
lui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentiũ cinis dẽtifricio placet. Et omniũ fere
uillaticarũ quadrupedũ: ue ſepius eadem dicantur. Cutẽ ĩ facie erugari & tenereſcere &
cãdorẽ cuſtodiri lacte aſinino putãt. Notũq; ẽ quaſdã quottidie. dcc. cuſtodito numero
fouere. Poppeaq; hoc uxor. Neronis principis inſtituit. Balneaꝝ quoq; ſic ſolio tẽperato
aſinorũ gregibus ob hoc eã cõitantibus. Impetus pituitæ in facie butyro illito tolluntẽ
Efficacius cũ cæruſa. Sincero uero ea uitia que ſerpũt ĩſuper impoſita farina hordeacea
Vlcera in facie membrana e partu bouis mandida. Friuolum licet uideatur non tamẽ
omittendum propter deſideria mulierum. Talum candidi iuuenci. xl. diebus noctibuſ
que donec reſoluatur in liquorem decoctũ & illitum linteolo candorem cutiſq; eruga
tionẽ præſtare. Fimo taurino malis rubeſcere aiunt: nõ ut crocodialẽ illini mellius: ſed
foueri frigida & ante & poſtea iubent. Aeſtates & quæ diſcolorem faciunt cutem fimũ
uituli cum oleo & gummi manu ſubactum emendat. Vlcera oris & rimas ſeuum ui-
tuli uel bouis cum adipe anſeris & ocimi ſucco. Eſt & alia mixtura ſeuo uituli cum
medulla cerui & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idem præſtat & medulla cum reſina: uel ſi
uaccina ſit: iuſq; e carne uaccina. Lichenas oris præſtantiſſime uincit glutinum factũ
e genitalibus uituloꝝ liquatũ aceto cũ ſulphure uino ramo ficulneo pmixtũ: ita ut bis
die recens illinaẽ. Itẽ lepras ex melle & aceto decoctũ: quas & iecur hirci calidũ illitum

tollit: ſicut elephantiſim fel caprinum. Etiamnum lepras ac furfures tauri fel addito
nitro. Vrina aſini circa canis ortum maculas in facie. Fel utriuſq; per ſeſe aqua infrac-
tum: euitatiſq; ſolibus ac uentis poſt detractum cutem. Similis effectus: & in taurino
ſeuo uitulino ue felle cum ſemine cunile: ac cinere e cornu ceruino: ſi canicula exorië-
te comburatur. Aſinino ſeuo cicatricibus ac licheni lepriſq; maxime color redditur.
Hirci fel leotigines tollit admixto caſeo & uiuo ſulphure ſpongiæq; cinere: ut mellis ſit
craſſitudo. Aliqui inueterato felle uti maluere: mixtis calidis furfuribus pondere oboli
unius quattuorq; mellis prius defricatis maculis. Efficax eiuſdem & ſeuum cum me-
lanthio & ſulphure: & iride. Labrorum ſiſſuris cum adipe anſrrino ac medulla ceruina
reſinaq; & calce. Inuenio apud auctores iis qui lentiginem habeant negari magicæ ſa-
crificiorum uſum. Lacte bubulo aut caprino tonſilæ & arteriæ exulceratæ leuantur.
Gargarizatur tepidum ut eſt expreſſum aut calefactum. Cyprinum utilius cum mal
ua decoctum & ſale exiguo. Linguæ exulcerationi & arteriarum prodeſt ius omali ſi
gargarizatur. Tonſillis autem priuatim renis uulpium aridi cum melle triti illitique.
Anguinæ fel taurinum uel caprinum cum melle. Iecur mellis ex aqua oris grauita-
tem. Vlceraq; butyrum citiſſime ſanat. Spinam aliud ue quid faucibus adhærens
feris extrinſecus fimo perfricatis: aut reddi: aut delabi tradunt. Strumas diſcutit fel
aprinum uel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e uino in linteolo ex-
ulceratis dumtaxat imponitur. Diſcutit & ungulæ aſini uel equi cinis ex oleo aqua il
litus & urina calefacta. Et bouis ungulæ cinis ea aqua. Fimum quoq; feruens ex ace-
to decoctum: teſteſque uulpini. Prodeſt & ſapo: gallorum hoc inuentum: rutillandis
capillis ex ſeuo & cinere. Optimo fagio & caprino duobus modis ſpiſſus ac liquidus.
Vterque apud Germanos maiore in uſu uiris quam fœminis. Ceruicum dolores bu
tyro aut adipe urſino perfricâtur. Rigores bubulo ſeuo quod & ſtrumis prodeſt cum
oleo. Dolorem inflexibilem opiſtothon uocant: leuat urina capræ auribus infuſa: aut
fimum cum bulbis illitum. Vngues contuſos fel uniuſcuiuſqne animalis circunliga
tum. Pterygia digytorum fel taurinum aridum aqua calida diſſolutum. Quidam
adiiciunt ſulphur: & alumen pari pondere omnium. Tuſſim iecur lupi ex uino tepido
ſanat. Vrſinumq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli ſũmis partibus cinis. Vel ſa-
liua equi: triduo potu eam mori tradunt. Pulmo ceruinus cum gula ſua arefactus in
fumo: dein tuſus: ex melle quottidiâo eligmate. Efficatior eſt ad id ſubulo ceuoꝝ gene-
ris. Sanguinẽ expuentes ceruini cornus cinis. Coagulũ leporis tertia ꝑce denarii cũ ter-
ra ſamia & uino myrteo potũ ſanat. Eiuſdẽ fimi cinis in uino ueſpi potus: nocturnas
tuſſis. Pili quoq; leporis ſuffiti extragunt pulmonibus difficiles excreatiões. Purulẽtas
aũt exulceratiões pectoris: pulmoniſq; & a pulmone graueolentiâ halitus butyꝝ effica
ciſſime iuuat cũ pari mõ melius attici decoctũ donec ruffeſcat: & matutinis ſumptũ
ad menſuram liguæ. Quidâ pro melle laricis reſinâ addere maluerũt. Si ſanguis reiicia
tur: efficacẽ tradunt bubulũ ſâguinẽ modice & cũ aceto ſumptũ. Nâ de taurino crede
re temerariũ ẽ. Sed glutinũ taurinũ tribus obolis cũ calida aqua bibit̃ i uẽtre ſanguis
excreatiõe. Stõachũ exulceratũ lactis aſinini potus reficit. Itẽ bubuli. Roſiões eius caro
bubula admixto aceto & uino cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sanguinis
excreationes hædinus ſanguis recens ac cyathos ternos cum aceto acri pari modo fer-
uens potus. Coagulũ tertia ꝑte ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex
mulſo. Aſininũ iecur aridum cũ petroſelini ꝑtibus duabus ac nucibus tribus ac melle
tritum & in cibo ſumptum. Sanguis hircus cibo aptatus. Suſpirioſis âte omnia efficax
eſt potus equiferorum ſanguis. Proxime lactis aſini tepidi cum bulbis decocti: ita ut ſe
rum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho naſturtii albi perfuſi aqua: deinde
melle diluti. Iecur quoq; uulpinũ aut pulmo i uino nigro: aut fel urſinũ i aqua laxat
meatus ſpirâdi. Lũboꝝ dolores & quæcũq; alia molliore opuſ ſit: urſio adipe ꝑfricari cõ

uenit.Cinérem aprini aut ſuilli fimi inueterati aſpergi potione uini. Afferunt & magi
ſua commenta. Primum omnium rabiem hircorum ſi mulceatur barba mitigari.Eadē
præciſa non abire eos in alienum gregem. Huic admiſcent fimum caprinū:& ſubdito
linteolo uncto caua manu quantū pati poſſit feruens:ſuſtineri iubēt : ita ut ſi leua ꝑs
doleat.Hæc medicina in dextra manu fiat:aut econtrario . Fimum quoq; ad eum uſū
acus æreæ ponctis tolli iubent . Modus curationis eſt:donec uapor ad lumbos ſentiaꝰ
peruenire.Poſtea uero manum porro tuſo illinunt.Item lumbos ipſo fimo cum melle.
Suadentq; in eodem dolore & teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimū bubulum impo-
nunt calfatū in foliis cinere feruenti.In renum dolore leporis renes crudos deuorari iu
bent:aut certe coctos ita ne dente contingantꝰ . Ventris quidem dolore tentari negant
talum leporis habentes.Lyenem ſedat fel apri uel ſuis potum:uel ceruini cornus cinis
in aceto . Efficaciſſime tamen inueteratus lyen aſini:ita ut in triduo ſentiatur utilitas.
Aſinini pulli fimum quod primum edidit:polean uocant ſyri : datur in aceto mulſo.
Datur & equi lingua inueterata ex uino præſentaneo medicamento :ut didiciſſe ſe ex
barbaris Cecilius & Bion tradidit.Et lyen bubulus ſimili modo.Recens autē aſſus uel
elixus in cibo.In ueſica quoq; bouis allii capita.xx. tuſa cum aceti ſextario imponunꝰ
ad lyenis dolorem.Eadem ex cauſa emi lyenem uituli quanti indicatus ſit:iubent ma-
gi nulla precii contatione:quoniā hoc quoq; religioſe pertineat.Diuiſumq; per lōgitu
dinem annecti tunicæ utrinq; & induentem pati recidere ad pedes.Dein collectum in
umbra arefacere.Cum hoc fiat ſimul reſidere lyenem ægri uitiatum:liberariq; cū mor
bo dicitur.Prodeſt & pulmo uulpium canere ſiccatus atq; in aqua potus.Item hædo
rum lyen impoſitus.Aluum ſiſtit ceruinus ſanguis.Item cornus cinis.Iecur aprinum
ex uino potum citra ſalem:recenſq;. Item aſſum:uel ſuillum uel hircinum decoctum
in uini hemina.Coagulū leporis ī uino ciceris magnitudinis.Aut ſi febris ſit ex aqua.
Aliqui & gallam adiciunt.Alii per ſe leporis ſanguine contenti ſunt lacte cocto. Equi
fimi cinis in aqua potus.Taurini cornus ueteris e parte iā cinis īſperſus potioni aquæ
Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cū ſuo pilo decoctū ſucco
epoto.Coagulum equi & ſanguis caprinus uel medulla uel iecur aluum ſoluit.Fel lu
pi cum elaterio umbilico illigatum:uel lactis equini potus . Item caprini cum ſale &
melle:Capræ fel cum cyclamini ſucco & aluminis modico.Aliqui & nitrum & aquam
adieciſſe malunt.Fel tauri cum abſinthio critum ac ſubditum paſtillo.Butyrum largi
us ſumptum cæliacis & dyſentericis medetur.Iecur uaccinū.Cornus ceruini cinis tri-
bus digytis captus in potione aquæ.Coagulum leporis ſubactum in pane.Si uero ſan
guinem detrahunt in polenta.Aprini uel ſuilli uel leporini fimi cinis inſperſus potio
ni tepidi uini.Vituli quoq; ius uulgariter datū inter auxilia cœliacoꝝ & dyſentericoꝝ
tradunꝰ.Lactis aſinini potus utilior addito melle. Nec mius efficax fimi cinis ex uino
utriq; uitio.Item polea ſupradicta . Equi coagulū quod aliqui hippacen uocant etiā ſi
ſanguinē detrahant:uel fimi cinis:dentiumq; eiuſdē tuſorum farina ſalutaris diciꝰ:&
bubuli lactis decocti potus.Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt.Et ſi tormi
na ſint cornus ceruini:aut fel taurinū cymino mixtū . Et cucurbitæ carnes umbilico
īponere.Caſeus recens uacinus īmittitur ad utrumq; uitiū.Itē butyrū heminis quat-
tuor cū reſine terebinthinæ ſextante:aut cū malua decocta:aut roſaceo . Daꝰ & ſeuū
uitulinū aut bubulum.Item medullæ ex coquunꝰ cū farina & cæra exiguoq; oleo: ut
ſorberi poſſint.Medulla & in pane ſubigiꝰ.Lac caprinū ad dimidias partes decoctū. Si
ſint & tormina:additur ꝑtropum.Torminibus ſatis eē remedii ī leporis coagulo poto e
uino tepido uel ſemel arbitranꝰ aliqui.Cauciores & ſiguine caprino cū farina hordea
cea & reſina uentrē illinūt.Ad oēs epiphoras uentri illini caſeū mollē ſuadēt.Veterē āt
ī farina tritū cœliacis & dyſentericis dari cyatho caſei ī uini cyathis tribus.Sāguis capri
nus đcoctus cū medulla dyſētericis.Iecur aſſū capræ cœliacis ſubuēit:magiſq;:ēt hirci

eum uino austero decoctum: potumq;: uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidã uero decoquunt a tribus sextariis aquæ ad hæmniam addita ruta. Vtũtur & lyene asso capræ hirci ue & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxime ut per se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admixta ponlenta & cymino & aneto acetoq;. Illinunt & uentrem cœliacis fimo cum melle decocto. Vtuntur ad uttunq; uitium & coagulo hædi in uĩo myrteo magnitudĩe fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculũ uocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum. Infiationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum. Intestinoꝝ uitiis magnopere prodest coagulum ceruoꝝ decoctum cum lente betaq;: atqu ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulũ addatur maioribus emolumentis fiet. Eadem que uis est & in seuo caprino & in sorbitione aliqua uti protinus hauriat̃ frigida aqua Item fœminum hædi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cu melle decoctum & quottidie fabæ magnitudine sumptum ita ut deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decoctus succum. Tenasmos: idest crebra & inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino. Item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in extrementis lupi diximus inueniri. ossa si terram non attigerint: collo medentur adalligata brachio. Polea quoq; supradicta magno opere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctõæ. Cornus ceruini teneri cinis cocleis africanis cũ testis suis tusis mixtus ĩ uini pote Vesicæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina apri: & ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrunq;. Vesicam elixam mandi oportet & a muliere fœminæ suis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli aut duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: quibus contritis atq; potius in uino pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua uriña est: ut nisi egesta fugæ non sufficiat: ac uelut deuictus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati ĩ uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quorum decoctum ius facit urinæ. utilius. Asinini renes inueterati tritiq; & in uino mero dati uesicæ medentur. Calculos expellunt lyenes equini ex uino aut mulso poti diebus. xl. Prodest & ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Itẽ fimum caprarum ĩ mulso: efficacius siluestriuũ. Pili quoq; caprini cinis. Verendoꝝ carbunculis cerebꝝ apri uel suis sanguisq;. Vitia uero quæ in eadẽ pte serpunt: iecur eoꝝ cõbustum: maxie iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis uel bubulũ cũ alumĩe ægyptio ac muria ad crassitudĩnẽ mellis subactum insup beta ex uino cocta ĩposita: caro quoq;. Manantia uero ulcera seuũ cum medulla uituli in uino decoctum. uel caprinum cum melle rubiq; succo. Vel si serpant fimũ etiam pdesse cum melle dicunt aut cum aceto: & per se butyrum. Testium tumor cũ seuo uituli addito nitro cohibet̃. Vel fimo eiusdẽ ex aceto decocto. Vrinæ icõtinẽtiã cohibet uesica aprina si assa mãdat̃. Vngulaꝝ apri uel suis cinis potioni inspsus. Vesica fœminæ suis cõbusta ac pota. Itẽ hædi. Vel pulmo. Cerebꝝ leporis in uino. Eiusdẽ testiculi tosti uel coagulũ cũ anserino adipe in polẽta. Renes asinini ĩ mero triti potiq;. Magi uerrini genitalis ciere poto ex uĩo dulci demõstãt urinã facere in canis cubiculo ac uerba adiicere ne ipse urinã facit ut cani in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uesica suis: si terram attigerit: imposita pubi. Sedis uitiis præclare prodest fel ursinum cum addipe. Quidam adiiciunt spumam argenti acthus. Prodest & butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipse res statuunt: ut sint illitu faciles. Præclare medetur & taurinum fel in linteolis conceptis. Rimasq; perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte seuum uituli maxime an inguinibus cũ ruta. Cæteris uitiis medet̃ sanguis caprinus cũ polenta. Itẽ fel caprinũ condylomatis per se. Itẽ fel lupinũ ex uino: Pãos &

apostemata in quacunq; parte sanguis ursinus discutit. Item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remediu m traditur in calculo onagri: quem dicunt cum interfici atur reddere urinam liquidiorem in initio: sed ī terra spissantem se. Hic adalligatus fœ mini omnes impetus discutit omniq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu: nec ex omni onagro: sed celebri remedio. Prodest & urina asini cum melanthio. Et un/ gulæ equinæ cinis cum oleo & aqua illitus. Sanguis equi præcipue admissarii. Et san/ guis bubulus: item fel. Caro quoq; eosdem effectus habet calida imposita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctæ. Aut fi mum ex iis cum melle decoctum. Fel ursinum siue uerrinum. Vrina suum ī lana im/ posita. Fœmina atteri aduriq; equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde cau sas spumam equi ex ore inguinibusq; illinire. Inguina & ex ulcerum causa ītumescũt Remedio sunt equi setæ tres totidem nodis & cestros herba adalligatæ intra ulcus. Po dagris medetur ursinus adeps: tauriumq; seuum pari pondere & cæræ. Addunt quidā hippocistidem & gallam. Alii hircinũ præferunt seuum cum fimo capræ & croco & si napi cum caulibus ederæ tritis ac perdicio uel flore cucumeris siluestris. Item bouis fi/ mum cũ aceti fæce. Magnificant & uituli qui nondum herbā gustauerit fimum. Aut per se sanguinē tauri. Vulpem decoctam uiuam donec ossa tantum restent. Lupũ ue uiuum oleo cærati modo incoctum. Seuum hircinũ cum helsines parte æqua: sinapis tertia. Fimi caprini cinerē cum axungia. Quin & ischiadicos uri sub pollicibus pedũ eo fimo feruente utilissime tradunt. Articulorumq; uitiis fel ursinum utilissimũ eē & leporis pedes adalligatos. Podagras quidā mitigari pede leporis uiuentis absciso si quis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps: rimasq; pedum omnes arcet. Efficaci. us alumine addito. Seuum caprinum. Dentiũ equi farina. Aprinũ uel suillum fel. Cũ adipe pulmo impositus. Et si subtriti sint contusi ue: offensione. Si uero adusti frigore: leporini pilis cinis. Eiusdē pulmo contusis dissectus: aut pulmōis cinis. Sole adusta se/ uo asinino aptissime curantur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas calliq; uitia fimum apri uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat. Talorũ cinis pulmo apri nus aut suillus: aut ceruinus. Attritus calciamentorũ urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium conbustum. Me lius si ex uetere calciamento. Iniurias a calcitu ex oleo corii caprini cinis. Varicum do lores sedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico. Itemq; oīa in flammata ac suppurationes minantia. Eadem res & podagricis ꝓdest & articulariis morbis e maribus præcipue uitulis. Articulorum attritis fel aprorum uel suum linteo calefacto impositũ. Vituliq; qui nondum herbam gustauerint fimum. Item caprinum cum melle & aceto decoctum. Vngues scabros seuum uituli emendat. Itē caprinũ ad/ mixta sandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinæ lutum Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest: uel aprinos bibisse ex lacte equio aut ex aqua. Item aprinam urinam ex aceto mulso. Efficacius quæ inaruerit ī uesica sua. Da/ tur & suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte præcedente uini abstinētia & sequē te continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones cum thuris tertia par/ te in uino albo per dies. xxx. Item coagula. Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa in fumatum prius in foliis semuncia per dies: Vel ungulæ eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati & aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana partus earum præcipue si marē pepererint: olfacta accedente morbo comitialiũ resistit. Sunt qui e mare nigroq; cor edendũ cũ pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnem: aliqui sanguinem aceto dilutum ꝑ dies. xl. bibendũ. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent. Eadem potione & lymphaticis medet̃. Comitialibus datur & lactis equini potus licheneq; in aceto mulso bibendũ. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi. Seuũ capræ

cum felle taurino pari pondere decoctum & in folliculo fellis reconditum: ita ne terrā attingat. Potū uero sublīe ex aqua. Morbū ipsum depræhendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto per coniūctionem prodesse dicit. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asinini pulli ex uīo. Item fimū asini ni pulli: qđ primū edidit a partu datū fabæ magnitudine e uino medeť ītra diē tertiū. Eadem & ex eqno pullo: similiterq; uis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillaꝝ apri cinis uel suis. Item lardū elixū: atq; circunligatū mira celeritate solidat. Costis quidem factis laudať unice caprinū fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: persanat. Febres arcet ceruoꝝ caro (ut diximus) Eas quidem quæ certe dieꝝ numero redeūt oculos lupi dexter salsus adalligatusq;: si credimus magis. Est genus febrium ꝙ epemerinū uocant Hoc liberari tradūt: siqs e uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus hēinis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa fellis cū digyto bubōis adalligari iubent & ne recedant: non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digytus bubonis potissimū electus est. Modestiores iecur fellis decrescente luna occisæ inueteratū sale ex uino bibendū ante accessiones quartanæ dixere. Idem magi fimi bubuli cinere consperso pueroꝝ urina illinunt digytos pedū: manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionem propinant. Datur & caseus caprius recēs cum melle diligenter sero impresso. Melancolicis fimum uituli ī uino decoctū in medio ē. Lethargicos excitat asini lyeni naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; & uentosis datur. Phthysicis medeť iecur lupi ex uino: Macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum. Carnes asinæ sumptæ. Hoc genere maxime in achaia curant id malum. Fimi quoq; aridi: sed pabulo uiridi pasto boue fumū arundine haustum prodesse tradunt: Bubuli quoq; cornus mucronem exustum duorum cochlearium mensura addito melle pillulis deuoratis. Capræ seuo in pulte halicacia & ptisim & tusim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in cyathū addatur. rutæq; ramo permisceatur: non pauci tradunt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mensura deploratum phthisicum conualuisse certus auctor affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem: maxime subulnois: siccatum in fumo tritūq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ inaruerit cum uesica sua. Fimi taurini maxīe subulonus: sed & bubuli: de armentinis loquor. Quidā bolbiton uocant. Cinis coclearioꝝ triū in mulsi hemina bouis fœminæ in mulieribus: & ex altero sexu in uiris: qđ ueluti misteriū occultarunt magi. Fimi uituli masculi illitum. Fimi uituli cinis cū semīe staphylii æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorē putat hyrcoꝝ utiq; si lentisco pascantur. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui ē ad renes. Vitulinum fimum recens uel bubulum. Caseus caprinus succus cum porro. Ramenta pellis ceruinæ desecta punice ex aceto trita. Ruborem cum prurigine eq spuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balneis oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus: uel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimū aprinum uel suillum. Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto fimum caprinum: cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactum tritumq; cū oleo duritias corpoꝝ omnes tollit optime. Adeps e lupis illitus ī iis quæ rumpere opus est plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactum: aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum cum sale. Aut si dolor est: intīctū oleo liquefactum sine sale. Similisq; modo caprinum ī ambustis. Prodest rursus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut suillum fimum inueteratum. Setaꝝ ex iis e pēicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli cinis cum cæra & medulla ceruina. Fel tauri. Fimum leporis. Sed caprarum fimum sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum

præſtautiſſimum ſit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquam efficacius ꝑ
deſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque quibus uis pellibus inueteratis calciamētis
que etiam decoctis. Rhodia cum uero fideliſſimum. Eoq; pictores & medici utuntur.
Id quoq; quo candidius: eo probatius. Nigrū & lignoſum damnat̃. Neruorum dolori-
bus fimum caprinū decoctum in aceto cum melle utiliſſimū putant: uel putreſcente
neruo. Spaſmata & percuſſus uitiata fimo aprino curant uere collectos & arefacto. Sic &
quadrigis agendis tractos: rota ue uulneratos. Et quoquo mō ſanguine cōtuſo: uel ſi re
cens illinat̃. Sunt qui id coxiſſe aceto utilius putent. Quin & in potu farinā eam rup
tis cōuulneratiſq; & euerſis ex aceto ſalutarem promittunt. Reuerntiores cinerem eius
ex aqua bibunt. Feruntq; & Nerone principem hac potione recreari ſolitū: cū ſic quoq;
ſe trigario approbare uellet. Proximā ſuillo fimo uim putent. Sanguinem ſiſtit coagulū
ceruinum ex aceto. Item leporis. Huius quidem & pilorū cinis. Item ex fimo aſinino ci
nis. Et pilorum quidē cinis illitus. Efficatior uis e maribus aceto admixto. Et in lana
ad omne profluuiū impoſito. Similiter ex equino capite & fœminæ. Aut fimi uitulorū
cinis illitus ex aceto. Itē caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris diſſecti
ſanies efficacior. Et cinis utriuſq; ex uīo potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini quo
que utris uiuarii dumtaxat cinis cum pari pondere reſinæ. Quogenere ſiſtitur ſāguis
& uulnus glutinat̃. Hædinum quoq; coagulū ex aceto: & fœminū eius cōbuſtorum
cinis ſimiliter pollere tradunt. Vlcera ſanat in tibiis crutibuſq; adpes urſinus admixta
rubrica. Quæ uero ſerpunt fel aprinum cū reſina & cæruſa. Maxillarū apri uel ſuum
cinis. Fimum ſuum illitum ſiccum. Item caprinū ex aceto ſub feruefactū. Cætera pur-
gantur & explentur butyro. Cornus cerui in cinere. Vel medulla cerui. Fel taurino cū
cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum recens ſuū. Vel inueterati farina
illinitur uulneribus ferro fractis. Phagedenis & fiſtulis in mittitur fel tauri cū ſucco
porri aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum cotyledone hærba. Carcinomata cu
rat coagulum leporis cum pari pondere capparis aſperſum cum uino. Grangrenas ur
ſinum fel penna illitum. Aſini ungularū cinis ea quæ ſerpūt ulcera inſperſus. Sāguis
equis adrodit carnes ſtiptica ui. Itē fimi equini īueterati falliua. Ea uero quæ phagede
nas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis cum melle. Caro uituli recentia uul-
nera nō patitur intumeſcere. Fimum bubulū cum melle. Fœminum uituli cinis ſordi
da ulcera: & quæ cacoethe uocant e lacte mulieris ſanat. Racentes uero plagas ferro il-
latas glutinū taurinum liquefactum tertio die ſolutū. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto
ac melle purgat ulcera. Q uæ uero ſerpunt cohibet ſeuum cæra. Itē addita pice ac ſul
phure procurat. Similiter proficit ad cacoethe hædi fœminū cinis e lacte mulieris. Et ad
uerſus carbunculos ſuis fœminæ cerebrum toſtum illitūq;. Scabiem hominis aſininæ
medullæ maxime abolent. Vrinæ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiā quod in
iumentis proficit cum reſina calida. Glutinum taurinū in aceto liquefactū addita cal-
ce. Fel caprinum cum aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde & nomen traxere
Canum ſcabies ſanatur bubulo ſanguine recenti. Iterūq; cum īareſcat illito: & poſtero
die abluto cinere lixiuio. Spinæ ac ſimilia corpori extrahunt̃ fellis excrementis. Item ca
præ ex uino. Coagulo quocunq;: ſed maxime leporis cum thure polline & oleo: aut cū
muſci pari pondere: aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininû reducit ad co-
lorem. Fel uituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocū: ærea
que pyxide condunt. Aliqui & florem æris miſcēt. Mulierum purgationes adiuuat fel
taurinum lana ſuccida appoſitū. Olympias thebana addidit hyſopū & nitrū. Cornus
ceruini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitum quoq; & fel taurinum cum opio ap
poſitum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino ſuffiri prodeſt. Tradunt ceruas: cū ſenſe-
rint ſe grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nā
& ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatū. Inueniūtur & oſſicula in corde & uulua:

per quam utilia grauidis parturientibusq;. Nam de punice qui ĩ uaccarum utero simi li modo reperitur: diximus in natura bouum. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Dolores ea℞ iecur. Carnesq; lupi edisse parituris prodest. Aut si incipientibus parturire sit iuxta qui ederit. Adeo ut etiam contra illita noxia ualeat. Eundẽ uero superuenire per nitiosum ẽ. Magnus & leporis usus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus potus. Profluuia iecur cũ samia terra ex aqua potũ. Secũdas coagulũ. Cauent᷑ pridiana balnea Illitũ quoq; cũ croco & porri succo: uellere appositum abortus mortuos expellit. Si uul uæ leporũ cibis sumant᷑: mares concipi putât. Hoc & testiculis eo℞ a coagulo profici. Conceptum leporis uero exemptum iis quæ parere desierît: restibilem fœcũditatẽ affer re: Sed & pro conceptu leporis sani est & uiro magĩ propinant. Item uirgini nouẽ gra na fimi ut stent perpetuo mâmæ. Coagulo quoq;. Ob id cũ melle linunt sanguinem ubi euulsos pilos renasci nolunt. Inflationi uuluæ fimũ aprinum suillum ue cũ oleo illini ꝓdest. Efficacius sistit farina aridi aut spargeat᷑ potioni: uel si grauidæ aut purpu reæ torquæat᷑. Lacte suis poto cum mulso adiuuant᷑ partus mulierum. Per se uero po tum deficientia ubera puerpera℞ replet. Eadem circunlita sanguine fœminæ suis mi nus crescunt. Si dolẽt lactis asinini potu mulcent᷑. Quod addito melle sumptũ & pur gationes ea℞ adiuuat. Sanat & uulua℞ exulcerationes eiusdem animalis seuum inue teratum: & in uellere appositum duriciam uulua℞ emollit. Per se uero recens uel inue teratum ex aqua illitum psilothri uim optinet. Eiusdem animalis lyen inueteratus ex aqua illitus mâmis abundantiâ facit. Vuluas suffitu corrigit. Vngulæ asinininæ suffi tæ partũ maturât: ut uel abortus euocet᷑: nec aliter adhibet᷑: quoniam uiuentem partũ necat. Eiusdẽ animalis fimum si recens imponat᷑: profluuia sanguinis mire sedare dici tur. Necnon & cinis eiusdem fimi: qui & uuluæ prodest impositus. Et qui spuma illita ꝑ dies. xl. priusq̃ nascant᷑ primũ pili restringuntur. Item cornus ceruini decocto. Meli us si recentia sint cornua. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ. Quod si mortuus partus sẽtiatur: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Itẽ ungulæ suffitu aut fimum aridum Vuluas procidentes buty℞ infusum sistit. Induratatam uuluam aperit fel bubulũ rosa ceo admixto: foris uellere cũ resina terebinthina imposito. Aiunt & suffitu fimi m mare boue procidẽtes uuluas reprimi partus adiuuari. Conceptus uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est. Hanc emendari Olympias thebana affirmat felle taurino & adipe serpentium & erugine addito melle medicamẽtis locis an te coitus. Vitulinũ quoq; fel si ĩ purgationibus fuerit sub coitu aspersu uuluæ ẽt du ritiam uentris emollit: & perfluuium minuit umblico perunctо atq; in totum uuluæ prodest. Modum statuũt fellis ponderedenrĩ ad apii tertiam ammixto amygdalino oleo quantum esse satis appareat hoc inuellere imponunt. Masculi fel uituli cum mellis di midio tritum seruatur ad uuluas. Carnem uituli si cum aristolochia inassatâ edant cir ca conceptum: mares paritura promittit. Medulla uituli in uino & ex aqua decocta se uo exulcerationibus uuluaruam prodest. Item adeps uulpium: excrementumq; feliũ cum resina & rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri uuluam utilissimum putât. Siluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cætera℞ uero fel cal lum uuluarum e mollit spersum & a purgatiõe cõceptus facit. Sic quoq; psilothri uis efficitur euulsis pilis triduo seruatur illitunt. Profluuium quanuis immensum urina capræ pota sisti obstetrices promittunt: & si fimum illinatũt. Membrana caprarum in aqua partu edito inueterata potuq; sumpta in uino: secundas pellit. Hædorũ pilis suf firi uuluas utile putant. Et in profluuio sanguinis coagulum bibi au hyosciami semi ne imponi. E boue siluestri nigro si sanguine hircini lumbi perungantur mulieri tediũ ueneris fieri dicit. Eschines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter fastigium nardo. Infantibus nihil butyro utilius per se & cum melle: priuatim & in dentione & ad gigiuas. & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus ĩfantiũ pauores prohibet: dẽtientiq;

morbos. Quod & pellis lupina præstat. Dẽtes quidem eorum maxili equis quoque ad alligati infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporem coagulo illito ubere sistit infantium aluus. Iecur asini ammixta modice panace instilatum in os a comitialibus morbis & aliis infantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt: facilem detitionem præstant infantibus adalligati. Efficacius si terram non attigere. Lyen bubulus ĩ melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cum melle. Lyen uitulini in uino decoctus tritusque & illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi p annulum aurem traiectum prius quam lac detur infantibus instillatur contra comitiales: cæteroque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles dentiones faciunt. Somnos fieri lepore sumptos in cibis Cato arbitratur. Vulgus & gratiam corpori in nouem dies friuolo quidem loco. Cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ sacrificatæ dumtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus autem stimulat fel aprinum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininum anseris masculi adipe permixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque descriptum uirus & testiculi equini aridi potioni inseri possint: dexter ue asini testis in uino potus proportione: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno & inclusa argento ut Eschines tradit. Salpæ genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinam: lutoque ipso illini pubem. At e diuerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus a ieiunio cibo præsumptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Ca. XI.

Ira præterea traduntur in iisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumque) siquis collectum reponat: singulare remedium eẽ recordantibus quo nam loco id reposuerint. Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia leporum sub equite sequantur. Talisque suum discordia uim quadam inesse in incendiis si fimi aliquid egeratur e stabulis facilius ex trahi. Nec recurrere oues bouesque. Hircorum carnes uirus nõ recipe: si panem hordeaceum eo die quo interficiantur ederent: laser ue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescente induratas sale. Adeoque nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium uero medicina. Si sanguis profluat iumentis: suillum fimum ex uino infundendum. Boum autem morbis seuũ sulphure uiuum allium siluestre ouum coctum. Omnia hæc trita in uino dãda: aut uulpis adipem. Carnem caballinam discoctam potu suum morbis mederi. Omniũ uero quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discoctas. Gallinaceos nõ attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo induta galli intererit. Similia in felle mustellæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere: si capti unius pedibus ĩfractis cultroque adacto paulatim sanguis circa fines agri spergatur: atque ipse defodiatur in eo loco: ex quo cœperit trahi. Aut si uomerẽ quo primus sulcus eo anno in agro ductus si excussum aratro focus larium quo familia conuenit absumat. Ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro q̃diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis: quæ aut placida non sunt: aut fera.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXIX.

PROHEMIVM.

De medicina & inuentoribus eius: de origine medicinæ: & quādo primum clinice & quando primum iatraliptice: & de Crysippo: & Erasistrato: & Empirice: & Erophilo: & reliquis illustribus medicis: & quotiens ratio medicinæ mutata sit: & qui primus Romæ medicus: & quando: & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint: & uitia medicinæ. Ca. I.

n ATVRA remediorum: atq; multitudo instantium ac præteritorum plura de ipsa medendi arte cogunt dicere q̄q̄ nō ignarus si nullus ante hæc latino sermone condita. anceps que ac lubricum esse re℞ omnium noua℞ principium nec aliud utiq; gratiæ q̄ sterilis difficultatis ī promēdo. Sed quoniā occurrere uersimile est oīum q hæc noscant cogitatiōi quo nam mō exoleuerit in medicinæ usu quæ tēpata: atq; pertinentia erant. Mirumq; & indignum protinus subit: nullam artiū inconstantiorē fuisse. Et etiam nunc sæpius īmutari contigerit cū sit fructuosior nulla. Diis primum inuentores suos assignauit: & cælo dicauit. Necnon & hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famā etiā crimine: ictū fulmine Aesculapium fabulata: quoniā Tyndaridam reuocauisset ad uitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opa sua clara troianis temporibus a qbus fama. certior uulne℞ dūtaxat remediis. Sequentia eius mi℞ dictu ī nocte densissima latuere usq; ad peloponnesiacum bellū. Et tunc eam reuocauit in lucē Hippocrates genitus in insula co: ī primis clara & ualida ac Aesculapio dicata. Is cū fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius dei. qui auxiliatus esset: ut postea similitudo proficeret exscripsisse ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iam templo cremato is instituisse medicinam hāc quæ clinice uocatur. Nec fuit postea quæstus modus quoniā Prodicus Selymbriæ natus discipulus eius instituisset quā uocāt iatralepticen. Rectoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Horum placita Chrysippns ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus Aristoteles filia genitus. Hic antiocho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolemæo filio eius: ut incipiamus & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans. Empiricē cœpit in sicilia a Creōte Agrigētino Empedoclis physici auctoritate commendato. Dissideruntq; eæ scholæ. & omnes eas damnauit Erophilus in musicos pedes uenarum pulsu discreto per ætatum gradus. Discreta inde & hæc secta est: quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mutata & quam postea Asclepiades (ut rettulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit. Seq; inter initia scripsit Illo mox recedente uita sua placita mutauit. Sed & illa Antonius musa eiusdem: auctoritate Diui Augusti: quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimosq; ex iis cassios carpitanos arūcios albricios. cc.l. sestertia ānua mercede iis fuere aqud principes. Quæ Stertius imputauit principibus: quo sestertiis qngenis annuis contentus esset. Sexcena enim sibi quæstu urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par & fratri eius marces a Claudio Cæsare in fusa est: censusque quanquam exaustis opibus Neapoli exornata ut hæredi sextertia. ccc. relinqueret. quā tum Athena idest Aruncius solus. Exortus deinde est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus: pariterq; eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouā instituit sectam. Eadē ætas Neronis principatu ad Thessalum trāsiluit

delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem
Q uali prudentia ingenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest cum monu
mento suo:quod est appia uia : iatronicen se inscripserit . Nullius histrionum par: ex
quo de comitio equadrigario comitatu regressus in publico erat. Eum Crinas massilie
sis arte geminata ut cautior religiosiorq; ad syderium motus ex ephemeride mathema
tica cibos dando:orasq; obseruando auctoritates eum præcessit.Nuperq; sestertia.c.reli
quit muris patriæ moenibus quoq; aliis pene non minori summa extructis.Hi regebāt
fata:cum repente ciuitatem Charmis ex eadem massilia inuasit : damnatis non solum
prioribus medicis:uerum & balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persua
sit . Mersit ægros In lacus.Videbamus senes consulares usq; in ostentationem rigentes
Q ua de re extat etiam Annei Senecæ astipulatio . Nec dubim est omnes istos famam
nouitate aliqua aucupātes animas statim nostras negociari . Hinc illæ circa ægros mi
seræ sententiarum concertationes : nullo idem censente ne uideatur assertio alterius .
Hinc illa infoelicis monumenti inscriptio:turba se medicorū perisse.Mutatur ars quot
tidie totiens interpollis.Et ingeniorum greciæ flatu impellimur.Palmaq; est:ut quisqs
inter istos loquendo polleat:imperatorem illico uitæ nostræ necisq; fieri:ceu uero non
milia gentium sine medicinis degant:nec tamen siue medicina.Sicut Populus Roma
nus ultra sexcentesimū annum:neq; ipse in accipiendis artibus lentus:medicinæ uero
etiam auidus donec expertam damnauit.Etenim percensere insignia priscorum in his
moribus conuenit . Cassius Hemina ex antiquis auctor est primum e medicis uenisse
Romam peloponensem Archagathum Lysaniæ filium.L.Aemilio.M.Liuio cons.āno
urbis.d.xxxv.Eique ius quiritium datum & tabernam in compito acilio emptam.Ob
id publice uulnerarium fuisse eum tradunt uocatum.Mireq; gratum aduentum eius
initio. Mox a sæuitia secandi urendiq; transisse nomen in carnificem & in tedium ar-
tis. Omnesq; medicos quod clarissime intelligi potest ex. M . Catone:cuius auctoritas
triumphus atq; censura etiam quanto non minimum conferunt:tanto plus in ipso ē.
Quam ob rem uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce filii quid at
henis exquisitum habeam.Et quod bonum sit istorum litteras aspicere non perdiscere
Vincam nequissimum & indocile genus illorum:& hoc putat uatem dixisse . Q uan-
docunq; ista gens suas litteras dabit:omnia corrumpet. Tunc etiam magis:si medicos
suos huc mittet.Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina.Sed hoc ipsum mer
cede faciūt:ut fides iis sit :& facile disperdāt.Nos quoq; dictitāt barbaros & spurios:nos
que magis quam alios opicos appellatione foedant. Interdicit ibi de medicinis. Atq; hic
Cato.dc.v.anno urbis nostræ obiit octogesimoquinto suo:ne quis illi de fuisse publice
tempora:aut priuatim uitæ spatia ad expediendum arbitretur. Q uid ergo?damnataꝫ
ab eo rem utilissimam credimus.Minime hercule.Subicit enim qua medicina usus &
se coniugem usq; ad longam senectam perduxerit:iis ipsis scilicet quæ nunc nos trade
mus.Profiteturq; esse etiam commentarium sibi quo medeat̄ filio:seruis: familiaribus
quæ nos per genera usus sui differimus.Non rem antiqui damnabant:sed artem.Maxi
me uero quæstum esse immani precio uitæ recusabant . Ideo templum Aesculapii etiā
cum reciperetur is deus:extra urbem fecisse:iterumq; in insula traduntur.Et cum græ
cos italia pellerent:diu etiam post Catonem excepisse medicos . Augebo prouidentiam
illorum.Solam hanc artium græcarum nōdum exercuerat Romana grauitas. In tāto
fructu paucissimi quiritium attigere:& ipsi statim ad græcos transfugæ . Immo uero
auctoritas aliter quam græcæ eam tractantibus etiam apud imperitos expertesque lin
guæ non est. Ac minus credunt:quæ ad salutem suam pertinent:si intelligunt . Itaq;
hercule in hac artium sola euenit:ut cuicunq; medicum se profitenti statim credatur:
cum sit periculum in nullo mendacio maius.Non tamen illud intuemur: adeo blan-
da est spirandi per se cuiq; dulcedo.Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalē.

Nullum exemplum uindictæ. Discũt periculis nostris. Et ꝑ experimenta mortes agũt Medicoque tantum hominem occidisse summa impunitas est. Quinimmo transit in conuicium. Et intemperantia culpatur. Vtroq; qui periere arguuntur. Sed & decuriæ pro more censuris principum examinantur. Inquisitio per parteies agitur. Et quod nummo iudicet a gadibus columnisq; Herculis arcessitur. De exilio uero non nisi die xlv. Quinque electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilio eunt: statim occasuri? Merito dũ nemini nostrꝶ libet scire: qđ saluti suæ opus sit. Aliẽis pedibus ambulãus oculis. Aliẽis agnoscĩus. Aliẽa mẽoria salutãus. Aliẽa uiuius opa. Perierũtq; rerum naturæ precia: & uitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus q̃ delicias. Non deseram Catonem tam ambitiose artis inuidia a me obiectum: & a Senatu illum qui ita censebat. Itaque non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid einm uenenorum fertilius: aut uude testamẽtorum plures insidiæ. Iam uero & adulteria etiam in principum domibus: ut euidens in Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in qua dictum est regina. Non sunt artis ista sed hominum. Non magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo quam regias. Ne auaritiam quidem arguam rapacesque nundinas pendentibus fatis & dolorum indicaturam. ac mortis arma aut arcana præcepta Squamam in oculis emouendam potius quam extrahendam. Per quæ effectum est ut nihil magis prodesse uideretur quam multitudo grassantium. Neque enim pudoris æmuli precia summittunt. Notum est ab eodem. Archamide unum ægrum ex prouintialibus sestertiis ducentis conductum Archontio uulnerum medico sestertiis centium condemnato ademisse Claudium Principem. Eidemque in gallia exulanti & deinde restituto acquisitum non minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Ne fæcem quidem aut inscitiam eius turbæ arguamus: ipsorum intemperantiam morbis aquarum calidarum diuerticulis imperiosam mediam. Et ab iisdem deficientibus cibo: sæpius die ingesto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarum etiam præceptis & unguentorum mixturis quãdo nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces conciliarique externa precia displicuisse maioribus crediderim quidem nõ tamen hoc Catonem prouidisse: cum damnaret artem. Tyriacæ uocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex rebus externis cum tot remedia dederit natura quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus. liiii. imponitur. Interim nullo pondere æquali & quarundam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis & portentosa scientiæ uendicatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperique uulgo pro cinabari indica in medicamenta minium addi inscitia nominis quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Verum & hæc ad singulorũ salutem ptinent. Illa. aũt quæ timuit. Cato: atq; prouidit: innocentiora multo & parua opiatu: quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa prodidere imperii mores Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causa instituta. Balneæ ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo non minus ualidus exiret. Obedientissimi uero efferentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: & rursus per potiones: ac pilorum euiratio instituta resinis eorum. Itemq; pectines ĩ fœminis qdem publicati. Ita est ꝑfecto: leus moꝶ nec aliunde maior q̃ e medicina Vatẽ prorsus quottidie facit Catonem & eius oraculum. Satis esse ingenia græcorꝶ inspicere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo sexcentisq; Po. Ro. annis aduersus artem: in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorũdam persuasiones q prodesse nisi preciosa non putant. Neq; enim dubitauerim aliquibus fastidio futura quæ dicentur animalia. At non Virgilio nefas fuit nomiare formicas nulla necessitate: & gurguliones: ac lucifugis congesta cubilia blattis. Non Homero inter prœlia deorum improbitatem muscæ describere. Nõ naturæ gignere ista: cum

gignat hominem. Proinde causas quisq; & effectus non res aestimet. Ordiemur autem a confessis: hoc est lanis ouibusq; Vt obiter rebus praecipuis honos in primis habeatur. Quaedam etiam si alienis locis: tamen obiter dici necesse erit. Nec de esset materiae pon pa: sic quicq̃ aliud intueri liberet: quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiã ex cinere phoenicis nidoq; medicinis. Ceu uero id certum esset: atq; non fabulosum. Irridere est uitae remedia post millesimum annum reditura monstrare.

De medicina lanarum Ca. II.

Anis auctoritatẽ ueteres Romani etiam religiosam habuere postes a nubentibus attingi iubentes. Praeterq; cultum & tutelã contra frigora. Succidae plurima praestat remedia ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quaeq; mulceri moderari opus sit: & astringi laxari ue: luxatas membris dolentibusq; neruis impositae: & crebro suffusae. Quidam etiã salem admiscent luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemq; imponunt. Item cõtusis tumentibusq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur cõfricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle. Prodest & phreneticis suffitu. Sanguinẽ in naribus sistit cum oleo rosaceo: & allio indita modico auribus obturatis spissius. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida & oleo aspersa sanat. Arietis uellera lotu frigidaq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflamãmationesq; uuluae sedant. Et si procidant suffitu reprimũt. Succida lana imposita subditaq; mortuos partus euocat. Sistit etiam profluuia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimũ soluitur. Reduuias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro sulphure oleo aceto pice liquida feruentibus tincta q̃calidissima imposita bis die lumborum dolores sedat. Sanguineq; sistit ex ariete succida: articulos extremitatum praeligans. Laudatissima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: milesia. Succidam imponunt & desquamatis: percussis: liuidis: contusis: collisis: contritis: deiectis. Capitis & aliis doloribus stomachi inflamationi ex aceto & rosaceo. Cinis eius illinitur attritis uulneratis ambustis. Et in oculorum medicamenta additur. Item in fistulas: auresq; suppuratas. Ad haec detõsam eam alii uero euulsam decisis summis partibus siccant. Carpuntq;: & in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrumque. Alii hastulis tedae subiectis: & subinde interstratis: oleo asperam accendunt. Cineremq; in labellis aqua addita confricant manu: & considere patiuntur: idq; saepius mutantes aquam donec linguam astringat leniter nec mordeat. Tunc cinerem reponũt. Vis eius stiptica est: efficacissimeq; genas purgat: Quin ipsae sordes pecudum sudorque foemininum & aliarum adhaerentes lanis: aesopum uocãt. Innumeros prope usus habent. In atticis ouibus genito palma fit pluribns modis. Sed probatissimum lana ab iis partibus recenti concepta: aut quibuscunq; sordibus succidis primum collectis: ac lento igni in aeneo uase sufferuefactis & refrigeratis: pinguiq; quod supernatat: collecto in fictili uase: iterumq; decocta priore materia: quae pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur: & linteo siccatur: ac sole torretur: donec candida fiat ac translucida. Tum in stagnia pyxide conditur. Probatio autem ut sordiũ uirus oleat: & manu fricante ex aqua non liquetur: sed albescat ut caerusa. Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq; callum. Quidam testa torrendo conficiunt: ne pinguedinẽ amitat: utilem talẽ existimantes erosis & duris genis: angulis scabiosis & lachrymantibus. Vlcera non oculorum modo sanat: sed oris etiam & genitalium cũ anserino adipe. Medet̃ & uuluae inflãmationibus: & sedis rhagadis: & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus eius suo loco digerimus: Sordes quoq; caudarum cõcretae in pilulas ac siccate per se tusaeq; farina & illitae dentibus mire prosunt etiam labentibus: gingiuisq; si carcinomata serpat. Lã uero pura uellera aut p se ĩposita caecis doloribus: aut aceto sulphure & cinis eo℞ genitaliũ uitiis. Tantumq; pollent: ut medicamentis quoq; supponantur. Medent̃ ante omnia & pecori ipsi: si fastidio nõ pascat̃. Cauda enim q̃rtissime praeligata euul-

ſa inde lana ſtatim ueſcuntur. Traduntq; quot extra modum ſit e cauda præmori.

De ouorum natura. Ca. III.

Anæ habent & cum ouis ſocietatẽ ſimul fronti impſitæ cõtra epiphoras. Non opus eſt eas in hoc uſu rudiculis eſſe curatas. Neq; aliud q̃ candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent: urenteſq; refrigerant. Quidam cum croco præferunt: & pro aqua miſcẽt collyriis Infantibus uero contra lippitudines uix aliud remedium eſt butyro ammixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes ſacros leniunt: betæ foliis ſuperligatis. Cãdido ouorum in oculis & pilis reclinantur hammoniaco trito: ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis: ac melle modico. Ipſa facies illita ſole non aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupentur: puſtllas non ſentiunt. Quidam ammiſcent farinam hordeaceam: & ſalis parum. Vlceribus uero ex ambuſto cum candido ouorum toſtum hordeũ & ſuillo adipe mire prodeſt. Eadem curatione ad ſedis uitia utuntur. Infantibus quidẽ etiã ſiquid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum ceruſæ denariorũ duo℞ pondere pari ſpũæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino Ad ignem ſacrum candido ouo℞ trito cum amylo. Aiunt & uulnera candido glutinari. Calculoſq; pelli. Lutea ouorum cocta indureſcant: admixto croco modice: itẽ melle ex lacte mulieris illita dolores oculorum mitigent. Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita: uel cum trito apii ſemine ac polenta inmulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteum deuoratum liquidum: ita ut dentibus non attingatur. Thoracis diſtillationibus. Faucium ſcabriciæ. Priuatim contra hemorroidum morſum illinitur: ſorbeturq; crudum. Prodeſt & renibus: ueſicæ: roſſionibus: exulcerationibuſq;: & cruenta excreãtibus. Quinq; ouorum lutea in uini hemina cruda ſorbentur dyſentericis. cum iure putaminis ſui & papaueris ſucco aut uino. Dantur celiacis cum uuæ paſſæ pinguis pari pondere: & malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouo℞ trium lardi ueteris & melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis: & cum opus ſit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota: Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto ſic & illita lyenicis. Sanguinem aũt reiicientibus cum tribus cyathis mixti. Vtuntur iiſdem ad liuentia ſi uetuſtiora ſint: cum bulbis ac melle. Sunt & menſes mulierum cocta & ex nino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cum oleo ac uino illita. Vltiora ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiam uitiis durata igni: ut calore quoque proſint. Et condilomatis cum roſaceo. Itẽ ambuſtis duraca in aqua mox in pruna putaminibus exuſtis tum lutea ex roſaceo illinũtur Fiunt & tota lutea: quæ uocant ſatiſta: cum triduo incubata tolluntur. Stomachũ diſſolutum confirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſẽtericis pullos in ipſo ouo decoctos ammixta uini auſteri hemina & pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta ſiue crudo ſiue decocto labiorum fiſſuris menetur Putaminis cinis in uino potus ſanginis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet. Sic fit & dentifririum. Idem cinis & mulierum menſe: cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminum tanta eſt: ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur: nec niſi paululum inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta. & antheo & cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac priuatum oleo & cedria mixtis tollunt. Vlcera quoque humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris & ſanguinis excreariones ouum crudum cum porri ſectiui ſucco: parique menſura mellis græci calefactum hauritur. Dantũr & tuſſientibus cocta & trita cum melle & cruda cum paſſo oleique pari modo. Infundũtur & uirlitatis uitiis ſigula cũ ternis paſſi amyliq; ſemũcia a balneis. Aduerſus ictus ſerpẽtiũ cocta tritaq; adiecto naſturtio illinuntur. Cibos quot modis iuuent notum eſt cũ trãſmittat faucium tumorẽ calſactuq; obiter foueãt. Nullus ẽ alius cibus q̃ i ægritudĩe alat: neq;

oneret. Simulq; uini usum & cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus puta
men. Talibus cum farina in pane subactis. cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in
patinis torreri putant. Quo genere non aluos tantum sed & menses fœminarū sistunt
aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriūtur. Et per se lutea exiis deco
cta rursum in aceto donec indurescant. Iterūq; cum trito pipe torrent ad cohibendas
aluos. Fit & dysentericis remediū singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemq; oui
mensura ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Itē oleo cōfusis crebroq; pmixtis
Quo fuerint ea excellentiora: hoc præsentaneū remedium erit. Alii eadem mēsura pro
oleo & aceto resinam adiiciunt rubentē uinumq;: & alio modo temperant olei tantum
mēsura pari pineiq; corticis duabus sexagesimis denariorū. Vua eius quod rhum dixi
mus mellis obolis quinq; simul decoctis ita ut cibus alius post quattuor horas sumat
Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum aliis piscis quattuor una atterēdo
uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ: can
didum ex iis admixtū calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignū
pfusum ouo nō ardeat. Ac ne uestis quidem cōtacta aduratur: De gallinaç aūt ouis tan
tum locuti sumus: cum & reliquarū aliū restant magnæ utilitates sicut suis dicemus
locis. Præterea est ouorum genus in magna galliarū fama omissum a græcis. Angues
ea: numerus est ouorum: conuoluti saliuis faucium corporumq; spumis artifici com
plexu glomerantur: anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime iactari
sagoq; oportere intercipi ne tellurē attingat. Profugere raptorem equo. Serpentes eni
insequi: donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius esse si contra
aquas fluitet: uel auro cinctum. Atq; (ut est magorum sollertia occultādis fraudibus
sagax) certa luna capiendum censent tanq̄ construere operationem eam serpentium
humani sit arbitrii. Vidi equidem id ouum mali orbiculatim modici magnitudine.
Crusta carthilaginis uelut acetabulis brachiorū polypi crebris: insigne druidis. At ui
ctorias litium ac regum aditus maxime laudatur. Tantæ uanitatis ut habentem id in
lite in sinu equitem Romanum euocatum a Diuo Claudio principe interemptū non
ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia causa uide
tur esse: quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circundata effigie an
guium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos ē. De anserum ouis magnæ
utilitatis ipsoq; ansere ducturi hoc uolumine debemus honorem comagenorum cla
rissime rei. Fit ex adipe anserum. Alioquin celeberrimi usus est. At hoc in comagene sy
riæ cum cynnamo casia pipere albo hærba quæ comagine uocatur: obrutis niue uasis
odore iucundo: utilissimum ad perfectiones: conuulsiones: cæcos ac subitos dolores:
omniaq; quæ acopis curantur. Vnguentumq; pariter & medicamentum est. Fit & in
syria alio modo. Adipe auium curato ut dicemus: additis erisceptro xylobalsamo phœni
ceo tuso: item calamo singulorum pondere qui sit adipis cymino bis aut ter subferue
factis. Fit autem hyeme: quoniam æstate non glatiat nisi accepta cæra. Multa præterea
remedia sunt ex ansere. quod miror æque quam in coruis. Namq; cum ansere: coruus
ab æstate in autumnum morbo cōflictari dicitur. De anserum honore quem meruere
gallorum in capitolium ascensu deprehensio diximus.

Remedia de cane: & ex animalibus quæ placida non sunt sed fera & ex
uolucribus & contra morsus phalangiorum. Ca. IIII.

e Adem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem iuuentutis & Sū
manii uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici co
gunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum:
ut etiā placandis numinibus hostiarum uice uterent iis. Genito mane catulo res diui
na fit: & in cœnis deorū etiamnū ponitur. Catulina addita talibus quidē epulis celebres
fuisse Plauti fabulæ sunt idicio. Sanguine canino cōtra toxica nihil præstātius putat

Vomitiones quoq; hoc animal monstrasse uidetur. Et alios usus ex eo mire laudatos re feremus suis locis. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Aduersus serpentium ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Mures dissecti & impositi quorum natura uon est spernenda praecipue in ascensu syderum ut diximus cum lumine lunae fibrarum numero crescente: atq; decrescente. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico sequi dantem id animal. In homie quoq; similiter ualere: sed resolui cyatho olei poto. Mustellarum duo genera. Alterum siluestre. Distant magnitudine. Graeci uocant ictides. Harum fel contra aspidas dicitur efficax: caetero uenenum. Haec aute quae i domibus nostris oberrat: & catulos suos (ut auctor e Cicero) quottidie trasfert mutatatq; sedem: serpentes prosequitur. Ex ea inueterata sale denarii podus in cyathis tribus datur percussis aut uentriculis coriandro fartus inueteratusq; & in uino potus. Et catulus mustellae etia efficacius. Quaeda pudenda hictu tanta uctoru asseueratioe comendantur ut praeterire fas non sit. Siqdem illa concordia rerum aut repugnantia me dicinae gignunt. Veluti cimicum animalis fetidissimi. & dictu quoq; fastidiendi natu ra contra serpentium morsus & praecipue aspidum ualere dicit. Item contra uenena omnia. Argumento q dicunt gallinas quo die id ederint no interfici ab aspide. Carnes quoq; earum percussis plurimum prodesse. Ex iis que tradunt humanissimu illinire mor sibus cu sanguie testudinis. Item suffitu eorum abigere sanguisugas adhaeretes: haustasq; ab animalibus restringere in potu datos. Quanq & oculos qdam iis inugunt tritis cu sale & lacte mulierum. Auresq; cu melle & rosaceo ammixtus. Eos q agrestes sint & i malua nascant crematos cinere pmixto rosaceo ifundut tradut auribus. Caetera quae de iis uomicae: & quartanarum remedia: aliorumdue morborum quanquam ouo aut caera aut faba inclusos censeant deuorandos falsa nec referenda arbitror. Lethargi tame medicinae cum argumento adhibent: quoniam uincatur aspidum somnifica uis septenos in cyatho aquae dantes: puerilibus annis quaternos. Et stranguriae fistulaeque imposue re: adeo nihil illa rerum omnium parens sine ingentibus causis genuit. Quin & adalligatos leuo brachio binos lana subrepta pastoribus resistere nocturnis febribus prodiderunt: diurnis in roseo panno. Rursus iis aduersatur scolopendra suffituque necat. Aspides percusso torpore & somno necant: omnium serpentium minime sanabiles. Sed & uenenum earum si sanguis attigit: aut recens uulnus statim interimit. Inueteratum ulcus tardius. De caetero potum quantalibet copia non noces. Non enim est tabifica uis: itaque occisa morsu earum animalia cibis innoxia sunt. Contarer in prferendo ex iis remedia: nisi. M. V. scirem. lxxxiii. uitae anno pdidisse aspidum ictus efficacissime curari hausta a percussis ipsorum urina. Basilici que etiam serpentis ipsi fugiunt alios olfactu necantem qui hominem uel si aspiciat tantum: dicitur interimere: sanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntem picis modo & colore dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuut ei & successus petitionums a potestatibu: & a diis etiam precu morborum remedia benefiorum munere. Quidam id Saturni sanguinem appellant. Draco non habet uenena. Caput eius limini ianuuarum subditum: propitiatis orrtio ne diis fortunata domu facere pmittut. Oculis eius iueteratis & cu melle tritis inuctos no pauescere ad nocturnas imagies et pauides cordis. Pingue i pelle draconum neruis ceruinis adalligatu in lacerto coferre iudiciorum uictoria. Primu spondilu aditus potesta tu mulcere. Dentes eius alligatos pellibus caprearum ceruinis neruis: mites praestare dominos: potestatesq; exorabiles Sed sup omnia est compositio: qua iuictos faciut magorum medacia. Cauda draconis & capite ullis leonis & fronte & medulla eiusdem eq uictoris spuma canis unguibus adalligatis ceruino corio neruisq; cerui alternatis & dorcadis. Quae arguisse no minus refert q cotra serpetes remedia demostrasse quonia haec morborum beneficia sunt. Draconu adipe uenenata fugiut. Ite uirus ichneumonu. Et cutis cinere in aceto perunctos. Vipere caput impositum uel alterius q quae pcusserit sine fi

ne prodest. Item siquis eam ipsam in uapore baculo substineat: aiunt eum futura præ cinere. Item siquis exustæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad pcussum serpentem necessitate naturæ. Nigidius auctor ẽ. Caput quidem dissecant scytie: interq; aures ex imunt lapillum: quem aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utunt. Fiunt & ex uipera pastilli qui theriaci uocantur a grecis: ternis digytis utrinq; amputatis: ex emptisq; interaneis & liuore spinæ adhætente: reliquo corpore in patina ex aqua & ane tho discocto: spinisq; exemptis & addita similagine: atq; ita in umbra siccatis pastillis: q bus ad multa medicamenta utunt. Significandum uidetur e uipera tantũ hoc fieri. Quidam purgatæ ut supra dictum est adipem cum olei sextario decoquunt ad dimidi as. Ex eo cum opus sit ternis stillis additis in oleum puuguntur: ut omnes bestiæ fugi ant eos. Præterea cõstat cõtra omniũ serpentiũ ictus quãuis insanabiles ipsarum serpẽ tium exta imposita auxiliari. Eoq; qui aliquando uiperæ iecur coctũ hauserint: nunq̃ postea feriri a serpente. Neq; anguis uenenatus est nisi per mensem luna istigatus. Sed prodest uiuus compræhensus: & in aqua coutusus: si foueatur ita morsus. Quin & in esse ei remedia multa credunt: ut dicemus. Et ideo Aesculapio dicatur. Democritus q dem monstrat quedam ex iis confici: ut possint auium sermones itelligi. Atqui anguis æsculapius epidauro. Romã aduectus est: uulgoq; pascitur & in domibus. Ac nisi incẽ diis semina exurerentur nõ eẽt fœcunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcher rimum anguium genus est qđ in aqua uiuit: hydri uocãtur: nullis serpentiũ inferio res ueneno. Horum iecur serpentium aduersus pcussos ab iis auxiliũ est. Et scorpio tri tus stellionum ueneno aduersat. Fit enim & e stellionibus malũ medicamentum. Nam cum immortuus est in uino faciem eorũ qui biberint lentigine obducit. Ob hoc i un gunto necant eum insidiantes pellicum forme. Remediũq; est oui luteum & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua: mustellas congregare dicitur. Inter omnia ue nenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt: nec plures pa riter interimunt ut omittã: qđ perire cõscientia dicunt homine pcusso: neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populus pariter necare improuidos põt. Nam si arbori ir repserit: omnia poma inficit ueneno: & eos qui ederint: necat frigida ui nihil aconito distans. Quinimmo si contacto ab ea ligno uel pede crusta panis incoquatur idem ue neficiũ est: uel si in puteum cadat. Quippe cũ saliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede imo respersa omnis in toto corpore defluat pilus. Tamẽ talis & tanta uis uene ni a quibusdam animaliũ ut suibus mandit: dominante eadem illa rerum diffidentia Venenum eius extingui primũ omniũ ab iis quæ uescantur illa: uerisimile est. His ue ro similia sunt: quæ ꝑduntur cantharidũ potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera ad uersantia diximus: dicemusq; suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt cõtra icendia. quo niam ignes sola aĩalium extinguat: si forent uera iam eẽt experta. Roma. Sestius uenerẽ accendi cibo eaꝝ si detractis interaneis & pedibus & capite in melle seruent: tradit ne gatq; restingui ignẽ ab iis. Ex uolucribus in auxilio cõtra serpẽtes primũ uultur ẽ. An notandũ quoq; minus uiriũ esse nigris pennaꝝ. Ex iis enim si urant: nidore fugari eas dicũt. Itẽ cor eius alitis habentes tutos eẽ ab impetu nõ solũ serpentiũ: sed ẽt ferarum & latronũ ac regũ ira. Carnibus gallinaceoꝝ ita ut tepebũt auulsæ appositis uenena serpẽ tium domant. Itẽ cerebro in uino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrũ plagis impone re. Ius quoq; ex iis potũ præclare medet: & in multis aliis usibus mirabile. Pãtheræ leo nesq; nõ attingunt perunctos eo: præcipue si & allium fuerit in coctum. Allum soluit. Validiuse uetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres: & torpentibus mem bris tremulsisque: & articulariis morbis: & capitis doloribus. Epihoris: inflammationi bus: fastidiis incipienti tenasmo: iocineri: renibus: uesicæ. Contra cruditates suspi ria. Itaque etiamfaciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere mari no: aut cibo: aut cappari: aut apio: aut hærba mercuriali: aut polypodio: aut anetho.

Vtiliſſimæ autem coniugis tribus aquæ ad tres heminas cum ſupradictis hærbis:& re
frigeratum ſub diuo dari tempeſtiuis antecedentem uomitione. Non præteribo mira-
culum quanquam ad medicinam non pertinens. Si uero liquæſcenti gallinarũ mem
bra miſceantur:coſumunt illud in ſe.Ita hoc uenenum auri eſt.At gallinaceis ipſis cir
culo e ſermentis addito collo non canunut. Auxiliatur contra ſerpentes & columbo-
rum caro recens conſcerpta & hirundinum. Bubonis pedes uſti cum pulpagine hær
ba Nec omittam in hac alite quoque exemplum magicæ uanitatis.Quippe præter reli
qua portentoſa mendacia.Cor bubonis impoſitum mamæ mulieris dormiẽtts ſiniſtræ
tradunt efficere ut omnia ſecreta pronuntiet. Præterea in pugnam ferẽtes idem fortio
res fieri.Eiuſdem ouo ad capillos remedia demoſtrant.Quis autem quæſo ouum bu-
bonis uidere potuit:cum tam ipſam autem uidiſſe prodigium ſit? Quis utique experi
ri & præcipue in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam criſpari promittunt
capillum . Huius generis prope uideri poſſunt quæ tradunt & e ueſpertilione:quod ſi
ſit circunlatus domui uiuus & per feneſtram inuerſo capite infigatur amuletum eſſe.
Priuatimq; ouilibus circunlatũ totiens & pedibus ſuſpenſũ ſurſum ſup liminare. San
guinem quoque eius cum carduo contra ſerpentium ictus inter præcipua laudant.
Phalangiũ ẽ italiæ ignotum & plurium generum. Vnum ſimile formicæ:ſed multo
maius:ruffo capite:reliqua parte corporis nigra:albis ĩtercurſantibus reſperſus guttis.
Acerbior huius quam ueſpæ ictus. Viuit maxime circa furnor & mollas. In remedio
eſt ſi quis eiuſdem generis alterum percuſſo oſtendat. Et ad hoc ſeruantur cũ mortui
inueniuntur.Et cortices eorum contriti & poti medentur.Et muſtellæ catuli ut dixi-
mus ſupra. Aeque phalangion græci uocant inter genera araneorum:ſed diſtingunt
lupi nomine.Tertium genus eſt eodem phalangii nomine araneus:lanuginoſus:gran
diſſimo capite. Quo diſſecto inueniri dicũtur intus uermiculi duo:adalligatiq; mulie
ribus ceruina pelle ante ſolis ortum præſtant ne concipiant: ut Cecilius in cõmenta
riis reliquit .Vis ea annua eſt:quam ſolam ex omni tacito dixiſſe fas ſit:quoniã aliqua-
rum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget. Vocatur & rachinno nigro ſimilis ore
minimo ſub albo pedibus breuiſſimis:tanquam imperfectis.Dolor a morſu eius qualis
a ſcorpione . Vrinæ ſimilis araneis textis.Idem erat aſiortiõ: niſi diſtigueretur uirgulis
albis.Huius morſu genua labefactantur.Peior utroq; eſt cæruleus:lanugie nigra:cali-
ginem concitant:& uomitus araneoſos:etianum deteriora:crabone penna tantum dif
ferens.Hic & ad maciẽ perducit.Myrmecion formicæ ſimilis capite : aluo:nigra:guttis
albis diſtinguentibus.Veſparum dolore torquet. Tetragãthii duo genera habent:peior
medium caput diſtinguente linea alba & tranſuerſam altera . Hic oris tumorem facit.
At cinereus poſterior parte candicans lentior.Minime aũt noxius eodẽ colore qui telas
muſcis in parietibus latiſſime pandit.Contra omniũ morſus remedium eſt gallinaceũ
cerebꝝ cum piperis exiguo potum in poca.Item formiræ quinque potæ.Pecudum fi-
mi cinis illitus ex aceto. Et ipſi aranei quicũq; in oleo putrefacti .Muris aranei morſus
ſanatur coagulo agnæ in uino poto.æungulæ arietinæ cinere cum melle.Muſtellæ ca-
tulo ucin ſerpẽtibus dictũ eſt.Si iumẽta momorderit:mus recẽs cũ ſale imponit̃ ut fel
ueſpertilionis ex aceto.Et ipſe mus araneus contra ſe remedio ẽ diuiſus & ipoſitus. Na
ſi prægnans momorderit:protinus diſſilit.Optimum eſt ſi is impõatur qui momorde-
rit.Sed & alios ad hunc uſus ſeruant in oleo ut luto circunlitos.Eſt & contra morſum
eius remedio terra ex orbita.Ferunt enim non tranſiri ab eo orbitam torpore quodam
naturæ.Scorpionibus contrarius maxime inuicem ſtellio traditur ut uiſu quoque pa
uorem iis afferat:& torporem frigidi ſudoris . Itaque in oleo putrefaciũt eum:& ita eo
uulnera pungũt.Quidã oleo illo ſpumam argenteã decoquũt ad ẽplaſtri genus:atq; il
la illinunt.Hũc græci color uocant & aſcalabotẽ: & galeotẽ.In italia nõ naſcit̃. Eſt.n.
hic plenus lẽtigie ſtridoris acerbi.Et ueſcit̃ quæ omnia a noſtris ſtelliõibus aliẽa ſunt.

Prodest & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulsa. Mus diuulsus. Scorpio & ipse suæ plagæ īpositus aut assus ī cibo sumptus: aut potus in meri cyathis duobus. Proprium ē scorpionū q manus palmam nō feriunt nec: nisi pilos attingere Lapillus qualiscūq; ab ea parte qua in terra erat appositus plagæ lenit dolorem. Item testa sicut erat terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita liberare dicit· Non debēt respicere qui imponūt. Et cauere ne sol aspiciat: Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa & alia ex his remedia sunt propter quæ in melle seruant. Noctua apibus cōtraria & uespis crabronibusq; & sāguisugis. Picii quoq; marti rostrū secum habentes non feriuntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis: quas atelabos uocāt Est & formicarū genus uenenatū. Non eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat Salsugas betica. Iis cor uespertilionis contratiū omnibusq; formicis & salamandris resistit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæstio: quoniam ipsæ uenena sunt potæ uesicæ cum crutiatu præcipuo. Cossinum equitē aomanum amicitia. Nerōis principis notum: cum iis lichene correptus esset: uocatus ægypto medicus ad hanc ualitudinem eius a Cæsare: cum cantharidum potum præparare uoluisset interemit. Verū illitas prodesse non dubiū est cum succo taminiæ uuæ: & seuo ouis uel capræ. Ipsarū cantharidum uenenū in aqua parte sit: non constat inter auctores. Alii in pedibus & capite existimant esse. Alii negant. Cōuenit tantum pennas earum auxiliari in quacūque parte sit uenenum. Ipsæ nascunt ex uermiculo in spongia maximæ cynhorodi: q fit in caule. Sed fœcundissimæ in fraxino Cæteræq; in alba rosa minus efficaces. Potentissimæ iter omēs uariæ luteis lineis: quas ī pennis trāsuersas habent. Multū pingues ī ertiores minimæ latæ pilosæ. Inutilissimæ uero unius coloris macreq;. Conduntur in calice fictili non picato & linteo colligato congestæ rosa matura: & suspendunt super acetū cū fele feruens: donec linteolū uaporentur: postea reponunt. Vis earum adurere corpus: crustas obdulcere. Eadem pitycampis inipicea nascentibus. Eadem buprestissimiliterque preparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasque dicuntur. Menses cit: & urinā. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt. Catōi uticensi: ceu uenenū uendidisset in actione regia: quoniam eas sestertiis. lx. addixerat

De seuo camelion: & cane rabido: & lacerta: & anseribus: & columbis: & mustelis remedia. Capitulum. IIII.

T seuum autem struto camelinū tunc uenisse sestertis. lxxx. obiter dictū sit: efficacioris ad oīa uisus quā ē adeps āserinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utuntur melle: in quo adeps sint mortuæ. Idem potum in uino remedium est uitiorum: quæ cibo pisium gignuntur. In canis rabidi morsu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodem modo: ut semen diximus: in uasa fictili nouo argilla circunlito: atque ita in furnum indito. Idem & in potione proficit. Quidamque ob id edendum dederūt. Aliqui & uermen e cadauere tanino adalligauere. Menstrua ue canis in panno subdidere calici aut intus. Ipsius caudæ pilos combustos insuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina ī calciamento subdita pollici. Aut caudam mustelæ quæ abscisa dimissa sit habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis qui datus in potu fieri hydrophouos non patitur. Multo tamen utilissime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si possit fieri crudum mādendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius in coctis carnibus. Est uermiculus in lingua canum qui uocatur a græcis lytta: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt: nec fastidium sentiūt. Idē ter igni circuulatus datur morsis a rabioso: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurrit. Sed id deuoratū āno tū eo prodest. Aiunt & cristā galli cōtritā efficaciter īponi. Et anseris adipem cū melle. Saliunt & carnes eorū qui rabidi fuerunt ad eadē remedia in cibo dandi. Quin & necant catuli statim ī aqua ad sexū eius q momorderit

ut iecur crudum deuorret' ex iis. Prodest & fimum gallinaceum :dumtaxat ruffum:
ex aceto impositum. Et muris araneæ caudæ cinis ita ut ipse cui abscissa sit: uiuus di-
mittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex aceto: uel pulli hirundinis combusti. Mē
brana siue senectus anguiū uernatione exuta cum cancro masculo trita. Nam etiam
per se reposita in arcis armariisq; tineas necat. Tanta uis mali est urina quoq; calcata
rabiosi canis necat: maxime ulcus habentibus. Remedium est fimum caballinum asp
sum aceto & calefactū in fico impositum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a ca
ne morsum usque in prouerbium discordiæ uenisse. Qui in urinam canis suam
egesserit: torporem lumboꝝ dicitur sentire. Lacerta quam hysepa alii calcidem uocant
in uino pota morsus suos sanat. Veneficiis ex mustella siluestri factis contrarium est
ius gallinacei ueteris large hauꝝ. Peculiariter contra aconitum addi paꝝ salis oportet.
Gallinaꝝ fimum dūtaxat candidum in hysopo decoctum aut mulso: uenena fungoꝝ
boletorumq; astringit. Item inflammationes ac straugnlationes: quod miremur: cum si
aliud animal gustauerit id fimum torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis an
seris contrt lepores marinos ualet: cum olei æqua portione. Item contra medicamenta
mala omnia. Asseruatur cum lammia rubrica & spinæ albæ succo pastilloꝝ drachmis
quinq; qui in cyathis ternis aquæ bibantur. Item mustellæ catulus ut supra diximus
præparatus. Coagulum quoq; agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet.
Item sanguis anatum ponticaꝝ. Itaq; & spissatus seruatur: uinoq; diluitur. Quidā fœ-
minæ anatis efficaciorem putant. Simili modo contra uenena omnia ciconiaꝝ uentri-
culis ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantha
ridas. Item lac ouium calidum: præter q̄ iis qui bupræstin aut aconitum biberint. Co-
lumbarum siluestrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Cōtra toxica mu
stella uulgaris inueterata binis drachmis pota.

Ad Alopecias tollēdas: & ad pilos reddēdos: & ad lēdes tollēdas: & ad palpebras: & ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. Ca. V.

a Lopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle. Item ungula-
rum muli uel mulæ ex oleo myrtheo. Præterea (ut Varro noster tradit) muri
num fimum qd' item muscerdas appellat. Et muscarum capita recētia prius
folio ficulneo asperata. Alii sanguine muscaꝝ utuntur. Alii decem diebus cinerem ea-
rum illinunt cum cinere chartæ uel nucū: ita ui sit tertia pars e muscis. Alii lacte mu-
lieꝝ cum brassica cinerem muscaꝝ subiiciūt: qdam mel tātū. Nullū animal minus do-
cile existimat' minoris ue intellectus. Quo mirabilius est olympiæ sacro certamine nu
bes eaꝝ imolato tauro deo quem Myoden uocant extra territoriū id abire. Alopecias ci
nis e muriū capitibus caudisq; & totius muris emendat: præcipue si ueneficio accide-
rit hæc iniuria. Item herinacei cinis cū melle aut corium cōbustum cum pice liquida.
Caput quidē eius ustum per se etiā cicatricibus pilos reddidt. Alopecias aūt in ea cura
tione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de
herinaceis dicunt' oīa tāto magis ualebūt ī hystrice. Lacertæ quoq; ut diximus combu
stæ cū radice recētis harūdinis: quæ ut una cremari possit minutari fienda ē. Itēq; myr
theo oleo pmixto cineres capilloꝝ defluuia contient. Efficacius uirides lacertæ oīa eadē
præstāt. Etiānum utilius admixto sale & adipe ursino & cepa tusa. Quidā denas uiri
des in .x. sextariis olei ueteris discoquunt cōtenti semel in mense ungere. Pelliū uipina-
rum cinis alopecias celerrime explet. Itē gallinaꝝ fimū recēs illitū. Corui ouū in æreo
uase permixtū illitumq; deraso capite nigriciam capillis affert. Sed donec iarescat: oleū
in ore habendum est: ne & dentes simul nigrescant. Idque in umbra faciendum est: ne
que ante triduū albuendum. Alii sanguine crebro eius utuntur cum uino nigro. Alii
excoquūt ipsum: & nocte cōcubia ī plūbeū uas cōdūt. Aliqui alopecias cātharide trita
illinūt cū pice liquida nitro præparata cute. Caustica uis eaꝝ: cauēdūq; ne exulcerent

alte. Postea ad ulcera ita facta capita murium & fel murium & fimum cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino: uel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo: aut uernatione earum quam exuunt pota. Prurigines felle ouillo cum creta cymolia illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochleæ eæ quæ nudæ inueniunt nondum peractæ ab lato capite: & iis lapidea duritia exempta. Est autem ea calculi latitudine: quæ alligantur: & minutæ fronti illinuntur tritæ Item resipum ossa e capite uulturis adalligata: aut cerebrū cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis cerebrū coctum in cibo sumptū uel noctuæ idē præstat. Gallinaceusq; si inclusus abstineat die ac nocte pari media eius qui doleat euulsis collo plumis circūligatisq; uel cristis: Mustellæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino subiectus. Murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculū per aurem cum ebore traiectū: uel in pellicula canina adaligatum quod remedium pluribus semperq; prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita non nisi uulnere sanato abscedit. Hæc & uulneribus tonstrinarū sanguinē sistit. A cerebro uero profluentem anseris sanguis: aut anatis infusus adeps sistit. Adepsque earumdē alitum cum rosaceo coctus. Matutino pascentis harundine caput præcisum maxime luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba fronti illinunt: & pilos caninos panno adalligant. Cerebrū cornicis in cibo sumptū palpebras gignere dicitur. Hysopumq; cū myrrha calidum penicillo illitū. Idem præstare muscarū fimi quoq; murini cinerem æquis portionibus: ut efficaciter dimidiū pondus denarii promittitur additis duabus sextis denarii sextiui ut omnia hysopo illinant Item numeri catuli triti in uino uetere ad crassitudinē acopi. Pilos in iis incommodos euulsos renasci non patitur fel herinacei. Ouorum stellionis liquor. Salamādræ cinis. Cinis lacertæ uiridis: uel in uino albo sole coactus ad crassitudinē mellis ī æreo uase. Hirundinis pullorum cinis cū lacte titymalli spumaq; cochlearum. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septē dierum emendari specillo demisso in dextrā partē si dexter oculus curetur ī sinistram si sinister. Aut felle recenti axionis. Noctuarum ē id genus maximum: quibus pluma auri mō micat. Suffusiōem oculorum canino felle malebat q̄ hyenæ curari. Apollonius pritaneus cū melle. Item albugines oculorum. Murium capitū caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt. Multoq; magis gliris aut muris siluestris cinere: aut aquilæ cerebro uel felle. Cum attico melle cinis & adeps soricis cōbusti tritus. Lachrymosis oculis plurimum cōfert stibi. Quod quid si dicemus in metallis. Mustellæ cinis suffusionibus. Itē lacertæ hirundinis ue cerebrum. Quæ etiam tritæ coctæ ue fronti illitæ epiphoras sedant: siue per se siue cum polline siue cum thure. Sic & solatis id ē sole correptis ꝓsunt. Viuas quoq; cremare: & cinere earum cum melle cretico inungi caligines utilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis quam exuerit cū adipe eiusdem claritatē inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere addito fœniculi succo ad cyathum unū & thuris mā ma una atq; ita suffusiones oculorum & caligines inungere utilissimū est. Medicamentum id entheon uocatur. Fit & collyrium uipera in olla putrefacta uermiculisq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum sale quē lingendo claritatem oculorū cōsequūtur: & stomachi totiusq; corporis tēpestiuitates. Hinc etiam sal pecori datur salubritatis causa: & in antidothum cōtra serpentes additur & tollitur. Quidam & uiperis utunt ī cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi iubent donec liquescat humor quattuor digytorū mensura utrinq; præcisa: exemptisq; interaneis discoquunt in aqua aut oleo sale anetho & omnibus aut statim uescunt: aut a pane colligūt ut sæpius utātur. Ius præter supradicta pediculos e toto corpore expellit: prurituq; etiam sūmæ cutis. Effectu ostendis & per se capitis uiperini cinis. Vtilissime cibos inungunt. Itē adeps uipinus. De felle nō audacter suaserim quæ præcipiūt: quoniā ut suo loco docuimus

non aliud eſt ſerpẽtium uenenum. Anguium adeps erugini mixtus rũptas oculorum partes ſanat & membranas ſine eaꝝ ſenectus uernatione exuta ſi adfriceť claritatẽ ocu lorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines ſuffuſiões caligines. Adeps ſimi liter ad claritatem. Aquilæ: quam diximus pullos ad contuendum ſolẽ experiri: mixto felle cũ melle attico inunguutur nubeculæ & caligationes & ſuffuſionesq; oculoꝝ uis & in uulturio felle eſt cũ porri ſucco & melle exiguo. Et itẽ in gallinacei felle alligato ad argẽa: & ad albugĩes ex aqua diluto. Itẽ ad ſuffuſiões oculoꝝ maxĩe cãdidi galliacei. Fi mũ. Eadẽ quoq; gallinaceoꝝ dũtaxat rubꝝ luſioſis illinendũ monſtrant. Laudãt & gal linæ fel: ſed præcipue adipem cõtra puſtulas in pupillis. Hos ſcilicet eius regi gratia ſa ginant. Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixto chiſto & hematite la pidibus. Fimum quoq; eaꝝ dũtaxat candidum oleo ĩ uetere corneiſq; pyxidibus adſer uant ad pupillaꝝ albugines. Qua in mentione ſignificandũ ẽ pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in roſaceo effica ciſſimus ad inunctiones omnium uitioꝝ putatur. Item fimi eius cinis cum attico mel le. Laudať & milui iecur. Fimum columbaꝝ ex aceto ad ægilopas. Similiter & ad albu gines & cicatrices. Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere: per ſe uaro ad claritatẽ Diaſcoridis & Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur quod in argentea pyxide ad ſeruari iubent. Oua perdicum in uaſe æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glaucomatis medentur columbarum turturum palumbium perdicum ſanguis ocu lis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. In columbis maſculæ efficatiorem putant. Vena aũt ſub ala ad huc uſum inciditť: quoniam ſuo colore utilior eſt. Superimpõi oportet ſple nium e melle decoctum: lanamq; ſuccidam ex oleo & uino. Earũdem auium ſanguis nyctilopas ſanat. Et iecur ouium. Atq; ut in capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent: & medulla dolores humoreſq; illinunt. Bubonis ocu lorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittiť. Turturis fimum albu gines extenuat. Item coclearũ cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græ ci faciunt. Argema ex melle omnibuſq; quæ ſupra ſcripta ſunt ſanantur. Mel utiliſſi mum oculis in quo ſunt apes ĩmortuæ. Ciconiæ pullum q ederit: negať annis conti nuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiuſq; adipe & melle cum oleo uete re incipientes caligines diſcuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant re ſtitutaq; eaꝝ acie capita comburunť. Cinere cũ melle utunť ad claritatẽ & dolores: ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculoꝝ remedia aſſumũt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili ac lapillos qui uocatur cenidia: quæ & inguinũ tumoribus adalligari ſolent: nouen ſingulos ſignis ſignantes: & ſingulos detrahunt ꝑ dies. Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculorum dolores. Alii terrã ſubſter nunt lacertæ uiridi excæcatæ: & una in uitreo uaſe annulos includunt ferro ſolido: uel auro: cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum emiſſa ea annulis con tra lipditudinem utunť. Alii capitis cinere pro ſtibi ad ſcabricias. Quidã uiridem lon go collo in ſabuloſis naſcentẽ comburunt: & incipientem epiphoram inungũt. Et itẽ glaucomata. Muſtellæ etiam oculis punctum erutis aiũt uiſum reuerti: eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculum dextrũ adalligatum contra epiphoras prodeſſe ſi ſerpens uiua dimittatur. Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtelliõis ca pitis cum ſtibio eximie medetur. Arani muſcarii tela: & præcipue ſpelunca ipſa im poſita fronti ad duo tempora: ita ut a puero impube & capiať. & imponatur. Nec is tri duo ſe oſtẽdat ei cui medeatur ne ue alteruter nudis pedibus terram attgat his diebus mirabiliter epiphoras medeti dicuntur. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione ara neus candidus longiſſimis: ac tenuiſſimis pedibus contritis in oleo uetere. Sed is etiam cuius craſſiſſimum textum eſt in contignationibus fere adalligatus panno epiphoras

sanare traditur. Scarabei uiridis natura contuentium uisum exacuit. Itaq; gemarum
sculptores contuitu eorum aquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle. Canniq;
lactis instilatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cū absinthio & oleo uetere. Itē adeps
anserinus. Quidam adiiciunt succum cepe & alii pari modo. Vtuntur & per se ouis
formicarum. Nanque & huic animali est medicina: constatque ursos ægros hoc cibo
sanari. Anserum quoque & omnium auium adeps præparatur: exemptisque uenis om
nibus patina noua fictili operta in sole: subdita aqua feruenti liquatur. Siccaturque lie
nis saccis in fictili nouo repositus loco frigido minus putrescit: addito melle. Muriū
cinis cum melle instillatus: aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod
animal in aurem intrauerit: præcipuum remedium est murinum fel aceto dilutum.
Si aqua intrauerit: adeps anserinus cum cepe succo. Gliris detracta pelle: intestinisq;
exemptis discuoquitur melle in uase nouo. Sed medici malunt nardo decoqui usq; ad
tertias: atque ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat de-
plorata aurium uita eo remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infū
dātur. Item ex arboribus rubi cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare me-
dentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi & ab ictu læsas aures
sanant. Efficacissime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam p caudam di-
stincte. Millepeda: ab allis centipeda aut multipeda dicta: animal est e uermibus terræ.
pillosum multis pedibus arcuatim repens tractuque contrahens se: oniscon græci uo-
cant: alii tilon. Efficaciter sanat aurium dolores in cortice punici mali decoctū & porri
succo. Addunt & rosaceum & in alteram aurem infunditur. Illam autem quæ non ar
cuatur sepa græci uocant: alii scolopendram minorem perniciosamque. Cochleæ quæ
sunt i usu cibi cū mirrha aut thuris polline appositæ. Itē minutæ & lacte fracturis au
rū illinunt cū melle. Senectus serpētiū feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto
contra omnia quidem uitia efficax: sed contra grauiolentiam præcipue. Aut si purulē
tæ sunt ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ. Vetusti
or anno eadem membrana non prodest: nec hymbre perfusa: ut aliqui putant. Itē ara-
nei sanies cum rosaceo: aut per se in lana uel cum croco. Auribus prodest grillus cum
sua terra effosus & illitus. Magnam auctoritatem huic animali perhibet. Nigidius: ma-
iorem magi: quoniam retro ambulet: terramque terebret: stridat noctibus. Venatur eū
formicæ circunligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne sese
condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ a
biici solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinarū
quoque adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auellatur. Hanc tritam una
cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint post paulum
extrahendam. Celerime enim id pingue transire in animal: fieri ue uermiculum. Alii
binas ternas ue in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt: & tritas in lin-
teolo imponi contusis: Hoc quoque animal inter pudenda est. Sed propter ammiratio-
nem naturæ priscorūq; curam totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera
fecerunt. Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum
genus milochon appellauere circa mollas fere nascens. Has capite detracto attritas le-
pras sanasse Musa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio in
uisum exacuta clune cum pisseleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas pa
nos diebus. xxi. impositas: percussa: contussa: cacoethe: scabiem: furunculosq; detractis
pedibus & pennis. Nos hæc etiam auditu fastidimus. Ad hercule Diodorus & morbo
regio & ortopnoicis restitisse tradit eum resina & melle. Tantum potestatis habet ars ea
pro medicamento danda quicquid uelit. Humanissimi eorum cinerem crematorum
reseruandum ad hos usu in cornea pyxide censuere. Aut tritas clysteribus infunden-
das ortopnoicis aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel

utilissimum auribus quoque est in quo apues emortuæ sunt: Parotidas comprimi co lumbinum stercus uel per se: uel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæque cere brum uel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ par te tertia illita. Grilli siue illiti: siue ad alligati. At reliqua morboꝝ genera medicinasque ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORAE LIBER XXX.

PRAEFATIO.

De origie magicæ artis quando & a quibus cœperit: & a uqibus celebrata fuerint: & reliquæ ex animalibus medicinæ. Ca. I.

AGICAS uanitates sæpius quidem antecedẽtis operis par te ubicunq; causæ: locusq; poscebant. coarguimus. Detege mus etiam nunc in paucis. Tamẽ res digna est de qua plu ra dicantur uel eo ipso quo fraudulentissima artium pluri mum in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auc toritatem ei maximam fuisse nemo miretur: quãdoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis com plexa in unam se redegit. Natam primum e medicia nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorem: sanctiorẽ que q̃ medicinam ita blandissimis: desideratissimisq; promissis addidisset uires religiõis ad quas maxime etiamnum calligat humanũ genus. Atq; ut quoq; suggesserit miscu isse artes mathematicas nullo nõ auido futura de sese sciendi: atq; ea e cælo uerissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adole uit: ut hodieque etiam in magna parte gentium præualeat: & in oriente regũ regibus imperet. Sine dubio illic orta in perside. a Zoroastre ut inter auctores cõuenit. Sed utꝝ unus hic tantum fuerit: an postea & alius non satis constat. Eudoxus qui inter sapien tiæ sectas clarissimam: utilissimamque eam intelligi uoluit. zoroastem hunc sex mili bus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de rota ea arte diligentissime scribit: & uicies centum milia uersuum: a zoroastre cõdita indicibus quoque uolumium eius positis expñalauit. Etiam pærceptorem a quo insti tutum diceret tradit Agonacem. Ipsum uero quinque milibus annorum ante Troia num bellum fuisse. Mirum hoc imprimis: durasse memoriam: artemq; tam lõgo æuo commentariis non intercedentibus: præterea nec claris nec continuiis successionibus custoditam. Istos enim quisq; communi auditu saltem cognitos habet: qui solo cogno minantur. Apuscorum & zaratum medos. Babylonumque Marmaridum: & Arabẽ Hippocum: Assirium uero zarmocenidam: quorũ nulla extant monumenta maxime tamen mirum est in bello Troiano tantum de ea arte silentium fuisse Homero: tãtum que operis ex eadẽ i. Vlyxis erroribus. adeo ut totum opus non aliunde constet. Siqui dem Protea & sirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt. Circem utique & inferorum euocationem solum hac agi. Nec postea quisquam dixit: quoniam mo do uenisset telmesum religiosissimam urbem quondam. transissetque ad Thessallas ur bes: quarum cognomen diu optinuit in nostro orbe alienæ genus. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contenta est solo Marte fulminante. Miror eqdem

Ac illis populis famam eius in tantum adhæsisse ut. Menander quoque litterarum subtilitatibus peritus in eadem telmeso genitus thessallam cognominarit fabulam cō plexam ambages fœminarum detrahentiun lunam. Orphea putarem e propiquo pri mum intulisse ad uicinas usque superstitiones ac medicinæ profectum: si non ex per sis esse uis tota: inthratiamque magice dellata fuisset. Primus quod extet: ut equidem inuenio commentatus de ea erat Hostanes: Xersem regem persarum bello: quod is græ ciæ intulit comitatus: ac uelut semina artis portentosæ aspersisse obiter interfecto qua cunque conmeauerat mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt zoroastrem ali um proconnesium. Quod certum est: hic maxime Hosthanes ad rabiem non auiditatē modo scientiæ eius græcorum populos egit. Quanquam animaduertam summam lit terarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus & pene semper petitam. Certe Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hanc discendam nauigauere: exiliis ue rius quam peregrinationibus susceptis. Hanc reuersi prædicauere: hanc in archanis ha buere. Democritus Apollonicen Captidenem & Dardanum ephœnice illustrauit uo luminibus Dardani e sepulchro eius petitis: suis uero ex disciplina eorum editis. Quæ recepta ab aliis hominum atque transisse per memoriam æque ac nihil in uita miran dum est. In tantum fides istis fasque omne deest: adeo ut ii qui cætera de uiro illo pro bant hæc opera esse inficitur est. Sed frustra. Hunc enim maxime affixisse animis eam dulcedinem constat. Plerumque miraculi & hoc pariter utrasque artes effloruisse: me dicinam dico: magicemque: eadem ætate illam Hippocrate: hanc Democrito illustran tibus circa peloponesiacum græciæ bellum: quod gestum est a trecentesimo urbis no stre anno. Est & alia magice factio a Mose etiamnum & lotapea iudæis pendēs: sed mul tis milibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est cypria. Non leuem & Alexā dri magni temporibus auctoritatem addidit professione secundus Hosthanes comita tu eius exornatus. Planeque quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extant itaque & apud italas gentes uestigia eius i. xii. tabulis nostris aliisque argumentis quæ priori uolnmine exposui. Dc.lvii. demum anno urbis Cn. Cornelio Lentulo P. Licinio Crasso cons. senantusconsultum factum est: ne homo immolaretur: palamque in tem pus siluit sacri prodigiosi celebratio. Gallias utique possedit & quidem ad nostram me moriam. Naq; Tiberii Cæsariis principatus sustulit druidas eorum: & hoc genus uatū medicorumque: Quid ipse ego hanc memorem artem oceanum quoque transgres sam: & ad naturæ inane peruectam in britaniam: quæ hodie eam attonite celebrat tan tis cerimoniis: ut dedisse persis uideri possit. Adeo in toto mundo consensere quanquā discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari prodest: quantum Romanis debeatur: qui su stulere monstra: in quibus hominem occidere religiosissimum erat: mandi uero etiam saluberrimum. Vt narrauit Hosthanes: speties eius plures sunt.

Vituperatio Neronis Cæsaris.

Capitulum. II.

n Anque ea quæ a sphæris & ex aere & stellis & lucernis ac peluibus securibusque & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbrarum: inferorumq; coloquia. Quæ omnia ætate nostra princeps Nero uana falsaque comperit. Quippe non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerum huma narum summa gestiente i profundis animi uitiis: primumque imperare diis concupi uit: nec quicquam generosius ualuit. Nemo unquam ulli artium ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: non uires: non discendi ingenium aliaque non patiente mū do. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis quam dereliquit. Nero utinā que inferos potius & quoscūque de suspitionibus suis deos consuluisset quam lupana ribus atq; prostitutis mandasset inquisiones eas. Nulla profecto sacra barbari licet feriq;

riperus nō mitiora quā cogitationes eius fuissent.Sæuius sicno strepleuit ūmbris.Sunt
quedā magis hfugia ueluti lētiginē habētibus nō obsequi nuina ut cerni nō possent.
Fotre hoc in illo?Niuil membris defuit.Nam dies eligere certos liberū erat. Pecudes ue
ro quibus non nisi ater colos esset facile.Nam hominem immore etiam gratissimum.
Magusiad eum Mithridates uenerat armeniacum de se triumphum afferens : & ideo
prouinciis grauis.Nauigare noluerat:quoniam expuere in maria:aliisq; mortalium ne
cessitatibus uiolare naturam eam fas non putant.Magos secum adduxerat. Magicis
etiam cœnis eum inuitauerat.Non tamē cum regnum ei daret hanc ab eo accipere ar-
tem ualuit.Proinde autem ita persuasum sit intestabilem irritam inanem esse:habentē
tamen quasdam ueritatis umbras:sed in iis ueneficas artes pollere nō magicas. Querat
aliquis quæ sint mentiti ueteres magi cum adolescentibus nobis uisus.Appion grama
ticæ artis prodiderit cynocephaliam herbam: que in ægypto uocaretur osirites diuinā
& contra omnia ueneficia.Sed si ea erueretur:statim eum qui eruisset mori. Seque euo
casse tmqras ad percontandum. Homerus qua patria quibusque parentibus ganitus
esset.Non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

De talpis & reliquæ medicinæ per morbos digeste in animalibus quorū genera pla
cida sunt aut fera. Ca. III.

P Eculiare uanitatis sit argumentum:quod animalium cunctorum talpas ma
xime mirantur:tot modis a rerum natura damnatas cæcitatis perpetuæ tene
bris etiamnum aliis defossas sepultisque similes.Nullis æque credunt extis
Nullum relegionis capacius iudicant animal.Vt si quis cor eius recens palpitansque
deuorarit:diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant.Dente talpe uiuæ
exempto sanari dentium dolores ad alligato affirmant.Cætero ex eo animali placita eo
rum suis reddemus locis.Nec quicquam probabilius inuenietur quam muris aranei
morsibus aduersari eos:quoniam & terram ut diximus orbitis depressam auersatur
Cæterum dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum qui rabiem præse
runt:capitum crematorum cinis sine carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cu
ius e parte doleant.Caninus dens sinister maximus circunscarificato eo qui doleat aut
draconis os e spina.Item enydridis.Est autem serpens masculus & albus.Huius maxio
dente circunscarificant.At in superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso in
feriores.Huius adipe punguntur qui crocodilum captant.Dentes scarificāt & ossibus
lacetæ e fronte luna plena exemptis:ita ne terram attingant.Collunt caninis dentibus
decoctis in uino ad dimidias partes.Cinis eorum pueros tarde dentiētes adiuuat cum
melle.Fit eodem modo & dentifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo iditus
uel iecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur aut alligetur efficax habe-
tur.Suntq; inter eos qui murem bis in mense iubeant mandi:doloresq; ita caueri. Ver
mes terreni decocti in oleo infusiq; auriculæ: cuius e parte doleant præstant leuamen
tum.Eorundem cinis exesis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit.Integros dolē
tes illitus iuuat.Comburi autem oportet in testa . Prosunt & cum mori radice i aceto
scyllite decocti ita ut colluantur dentes.Is quoque uermiculus qui in hærba quæ ue-
neris labrum appellatur inuenitur.cauis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ
brassicæ eius contactu cadunt. Et e malua cimices infundūtur auribus cum rosaceo.
Arenulæ quæ inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dētium inditæ statim libe-
berant dolore.Cochlearum inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpētis cum
sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ uerna
tionis membrana cum oleo tædæq; resina calefacta & auri alterutri infusa . Adiiciunt
aliquithus & rosaceum.Eademq; cauis indita ut sine molestia cadant præstat. Vanū
esse arbitror canis ortu angues cauda membranam exuere : quoniam neutrum i italia
uisum est.Multoque minus credibile ut tepidis regionibus i tā sero exui. Hanc autem

uel inueteratam cum cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captum tritumque in rosaceo: & in aurem infusum cuius a parte doleat prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarum in pariete seruatis fistula salua adacto dente uel gingiua scarificata proiectoque ossiculo statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato uel passerum cum oleo calefacto & proximæ auriculæ infuso pruritum quidem intolerabilem facit. Et ideo utilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris saporem emendari affirmant murino cinere cum melle si fricent dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna uulturis si scalpantur dentes acidum halitum faciunt. Hoc idem hystricis penna fecisse ad firmitatem ptinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines in mulso decoctæ sanant. Adpes anseris aut gallinæ rimas Esopum cum galla araneorum telæ candidæ: & quæ intra bulbos paruæ texunt. Si feruentia os intus exusserit: lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie esopum cum melle corsico quod asperimum habetur extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uitiligines sint: fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & sugillata pulmones arietum pecudumque in tenues confecti membranas & calidi impositi: uel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiūt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ latæ & minutæ passim ieniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo caustiis commiscetur psorisque & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas quibus tritis adiecto sale exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia: simillimum scarabeo longipedi. Fallit inter hærbas bouem maxime unde & nomen inuenit: deuocatumque tacto felle ita inflammat: ut rumpat. Hæc cū hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica ui: ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chameleonis albæ: quam hærbam esse diximus: radice & cedria tritus cō tentusque brassica lepras sanat. Item pedes locustarum cum seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie sæpe mel i quo apes sint emortuæ. Præcipue tamē faciem purgat atque erugat cygni adeps. Strygmata delentur columbino fimo ex aceto. Grauedinem iuenio finiri: si quis nare murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum priusquam hærbam gustauerit in umbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle. Sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita. Fimum columbinum cū passo gargarizatum etiam cum fico arida ac nitro impositum extra asperitatem faucium & distilationes leniunt. Cochleæ coqui debent in lacte: demptoque tantum terreno conteri: & in passo dari potui. Sunt qui astypaleicas efficacissimas putent: & in iis smegma earum. Lenit & gryllus infricatus. Aut siquis manibus quibus eum contriuerit: tonsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterino & melle citissime succurrit Cerebro noctuæ cinere hirundinis ex aqua calida poto. Huius medicinæ auctor est. Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrantur: pulli siluestrium. Figura nidorum eos deprehēdit. Multo tamen efficassime ripariarum pulli Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censcent: ut toto anno non metuatur id malum. Strangulatos cum sāguine comburunt in uase: & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustellæ cineres pari modo ammiscent. Sic & ad strumæ remedia. Dant & comitialibus quottidie potu. In sale quoque seruatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis efficacissimum

putant. Alii xxi. tritas in aquæ mulsæ hemina dari per harundinem: quoniam denti bus tactis nihil prosunt. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctum si bibatur is liquor: remedio esse. Etc orrigiam caninam ter collo circundatam. Fimum columbinum uino & oleo permixtum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui nido surculus uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis mustellæ sanguis. Ipsa decocta in uino: non tamen sectis admouetur. Aiunt & in cibo sumptum idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus uiridis ad alligatur. Post dies triginta oportet alium adalligari. Quidam cor eius in argenteo uasculo seruant. Ad fœminarum strumas ueteres cochleæ cum testa sua tusæ illinun tur: maxime quæ frutetis adhærent. Item cinis aspidum cum seuo taurino imponi tur. Anguinus adeps mixtus oleo. Item anguium cicis ex oleo illitus: uel cum cæ ra. Edisse quoque eos medos abscisis utrinque extremis auribus aduersus strumas pro dest. Vel cinerem bibisse in nouo fictili ita crematorum. Efficacius multo inter du as orbitas occisorum. Et grillum illinire cum sua terra defossum suadent. Item fimũ columbarum per sese: uel cum farina hordeacea: uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinire. Alii iecur eiusdem cõtritum inter manus illinunt: & triduo non ablu unt. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alii præcidunt caput: & cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stagnea: & utũ tur ad omnia quæ intumescunt: & quæ apostemata uocant: quæque in ceruice sunt. Vescique suilla tunc uetant. Tauri uocantur scarabei terrestres hircino similes: nõ ẽ cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocant. Ab iis quoque terram egestam illinunt strumis & similibus uitiis & podagris. Triduo non abluunt: Prodestque hæc medi cina in annum. Omniaque is ascribunt quæ nos in gryllis rettullimus. Quidam & a formicis terra egesta sic utuntur. Alii uermes terrenos totidem quot sunt strũæ adalligant: pariterque cum iis arescunt. Alii uiperam circa canis ortum circuncidũt ut diximus Dein mediã cõburũt deide cinerẽ eũ dant bibendũ ter septẽis diebus quan tũ præhẽdit ternis digytis. Si strumis medeť n. Aliqui uero circunligant eas lino: quo præligata infra caput uipera pepẽderat: donec exanimaretur. Et mellipedis utunt ad dita resinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustellæ cinis cum cæra medetur. Ne sint malæ hirsutæ formicarum oua pueris infricata præstant. Item mangonibus ut lanugo tardior sit pubescentium sanguiue e testiculis agnornm qui castrantur. Qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta in homine: quorum & dolore cuiuscunque partis si catulus lactens admoueatur: apprimaturque iis parti bus: transire in eum morbus diciturque. Idque exenterato perfusoque uino depræhen di uitiato uiscere illo quod doluerit hominis: & obrui: aliis religio est. Eæ quoque quas melolonthas uocamus: stomachi dolorem sedant applicatæ sæpius. Transireque mor bos ægritudine eorum intelligitur: plerumque & morte. Pulmonum uitiis menden tur & mures: maxime Africani detracta cute in oleo & sale decocti: atque in cibo sum pti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Precipue uero co chlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri in tacto corpore earum oportet: mox in pruna torreri nihil addito: atque ita e uino garoque sumi: præcipue Africanas Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque obseruant: ut numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Prosunt & sanguinem excre antibus dempta testa tritæ aquæ potu. Laudatissimæ autem sunt Africanæ. Ex iis olitanæ astypaleicæ. Siculæ modie: quoniam magnitudo duras facit: & succo. Baleari cæ quas cauaticas uocant: quoniam iu speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis caprearum. Nullæ earum autem cibis gratæ: neq; ueteres recenies. Fluuiatiles & albæ

uiris habent:necnon filuestres:stomacho utiles:alluum soluunt. Item omnes minutæ Contra marinæ stomacho utiliores. Efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Laudatio res traduntur:quæcunque uitæ cum aceto deuoratæ. Præterea sunt quæ aceratæ uo cantur late multifariam nascentes:de quarum usu suis dicemus locis. Gallinaceorum uentris membrana inueterata & inspersa potioni distillationes pectoris & humidam tussim:uel recens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeantur:tussim sedant. Distilationes sedat & canina cutis cuilibet digyto circunda ta. Iure perdicum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetᷓ mustella siluestris in cibo sumpta uel iocinere eius. Item uipera porcelli modo inassata. Suspiriosis multi pedæ ita ut ter septenæ inattico melle diluantur:& per harundinem bibantur. Omne enim uas earum nigrescit contractu. Quidam torrentis sextarium in patina donec cã didæ fiant excoquunt. Tunc mel inmiscẽt. Alii esse tepidam necant:& ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus : aut quorum alienatur mens : aut quibus uertigines fiũnt : ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & calefactæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas prima die dedere:se quenti binas:tertio ternas:quarto duos qnto unã. Sic & suspiria emẽdant & uomicas. Esse animal locustæ simile sine pennis: qđ tryxalis græce uocatur:latinũ nomẽ nõ ha bet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc esse quod gryllus uocetur. Ex iis uiginti torreri iubent:ac bibi e mulsa contra ortopnoeas:sanguinemque expuentibus. Est qui cochleis illotis quibusdam protropum infundat : uel marinam aquam ita de coquat:& in cibo sumat:aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo. Sic & tus si medentur ac uomicas priuatim sanant melle in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis combustus adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus mane atque uesperi e uino si febris absit. Sin minus:ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis super dolentem lyenem extenditur : dicente eo qui me deatur:lyeni se remedium facere. Post hæc iubent eum i pariete dormitorii eius tecto ue includi & obsignari anuo ter:nouiesque carmen dici. Caninus si uiuenti exprimatᷓ & in cibo sumatur:liberat eo uitio. Quidam recenti superilligant. Alii duorum deoꝝ catuli ex aceto scyllitico dant ignoranti fel:uel herinacei lyenem. Item cochlearum ci nerem cum semine lini & urticæ addito melle donec persanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua inolla ante cubiculum dormitorii eius cui medetur suspensa:ut egredi ens reuertensque atringat manu. Cinis e capite bubonis cum unguento. Mel in quo apes sunt e mortuæ. Araneus & maxime qui lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris dalo ribus laudatur & cochlearum cinis in ptisana decoctarum : quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluariæ cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio trãsmarinus capite ablato & intestinus decoctus in uino cum papaueris nigri denarii pondere dimi dio eo succo bibitur. Lacertæ uiridis decisis pedibus & capite in cibo sumuntᷓ. Cochleæ tres contritæ cum testis suis atque in uino decoctæ cum piperis granis. xv. Aquilæ pe des euellũt i aduersũ a suffragine:ita ut dexter dextre partis doloribus adalligetᷓ:sinister leuæ. Multipeda quoquoe quam oniscon appellauimus medetur denarii pondere ex uini cyathis duobus pota. Vermen terrenam catillo ligneo ante fisso & ferreo uincto impositum aqua excepta perfundere & defodere unde effoderis magi iubẽt: mox aquã bibere catilo:mire id prodesse ischiadici:affirmantes. Dysentericos recreant fœmina pe cudum decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus uetus. Seuum ouium deco ctum in uino austero. Hoc & ileo medetur. Et tussi ueteri. Dysentericis stellio transma rinus ablatis intestinis & capite pedibusq; ac cute decoctusq; & i cibo sũptus. Cochleæ due cum ouo utraq; cũ putamine cõtrita: atq; in uase nouo addito sale & passi cyathis

duobus:aut palmarũ succo & aquæ cyathis tribus subferuefactis & in potu datis. Prosunt & cõbustæ ut cinis earũ bibat̃ in uino addito resinæ momẽto. Cochleæ nudæ de quibus diximus in Africa maxime inueniunt̃:utilissimæ dysentericis. Quę cõbustæ cum denarii pondere dimidii acaciæ. Exque eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite:aut quolibet austero cum pari modo calidæ. Quidam omnibus Africani ita utuntur. Alii totidẽ a Africanas:uel latas infundunt potius. Et si maior fluctio si addũt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericæ & tenasmis in stagneo uase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio cum stagno illinitur. Ius e gallinaceo iisdem medetur. Sed ueteris gallinacei uehæmentius. Salsum ius aluum cit. Membrana gallinarum tosta & data in oleo ac sale cœliacorum dolores mulcet. Abstinere autem frugibus ante & gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potumq; Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & cœliacis medetur. Turdus inassatus cũ myrthi baccis dysentericis. Item merulæ. Item medetur mel in quo sint immortuæ apes decoctum. Grauissimum uitium apuleios appellatur. Huic resisti aiunt discrepti uespertilionis sanguine. Etiam illito uentre subuenire. Resistit & cochlea sicut diximus in suspiriosis temperata Item cinis earum quæ uiuæ crematæ sint potus ex uino austero:gallinaceorũ iecur assũ cũ uẽtriculi mẽbrana quæ abiici solet inueterata ãmixto papaueris succo. Alii recẽtẽ torrẽt ex uĩo bibẽdã. Ius pdicũ & p se uẽtriculus cõtritus ex uino nigro. Itẽ palũbus ferus & e posca decoctis. Lyen pecudis tostus & in fimo tritus. Fimũ colũbinũ cum melle illitũ. Ossifragi uẽter arefactus & potus iis q cibos ñ cõficiũt utilissimus:uel si manu tantum teneant capientes cibum: Quidamque adalligant ex hac causa sed continuare non debent. Maciem enim facit. Sistit & anatum masculorum sanguinem. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormia sanat lyen ouiũ tostus: atque e uino potus. Palumbus ferus ex posca decoctus. At hippotidis ex uino. Cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur intorminibus. Mirum est ante apposita uentri transire morbum:anatemque emori. Tormina & melle curantur in quo sunt apes immortuæ decocto. Coli uitium efficacissime sanatur ab aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in uase nouo cum plumis exuri iubent:conteri que in cinerem bibique ex aqua coctum cochlearibus ternis per quatriudum. Quidam cor eius adalligari fœmini. Alii recensque:tepnesque adhuc deuorari. Consularis aspinatum domus est:in qua alter e fratribus collo liberatus est aue hac in cibo sumpta:& corde eius in armilla aurea incluso:alter sacrificio quodam facto crudis laterculis ad formam camini:atque ut sacrum peractum erat obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinum mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum constat. Sicut oculi interaneorum morbi de quibus mirum proditur. Si catuli prius quam uideant applicentur triduo stocacho maxime ac pectori:& ex ore ægri suctum lactis accipiant:trãsire uim morbi. Postremo ex animari:dissectisque palam fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem uespertilionis sanguine contacto uentre in totum annum caueri dolorem tradunt. Aut in dolore siquis aquam per pedes fluentem haurire sustineat. Murino fimo cõtra calculos illinire uẽtrẽ ꝓdest. Herinacei carnẽ iucundã esse aiũt: si capitæ percusso uno ictu interficiatur prius quam in se urinam reddat. Eos qui carnem ederint:stranguriæ morbum cõtrahere minime posse. Hæc uero ad hũc modũ occisa stillicidia uesicæ emendat. Item suffitus ex eodẽ. Quod si urinam in se reddiderint:eos q carnẽ ederit:strãguriæ morbũ cõtrahere tradit̃. Iubent & uermes terreos bibi ex uino aut passo ad cõminuẽdos calculos:uel cochleas decoctas uti suspiriosis. Easdem exemptis testis tritisque tres in uini cyathis binis:sequenti die duas. Tertio die unam: ut stillicidia urinæ emendent. Testarum uero inanium cinere ad calculos pellẽdos. Itẽ hydri iecur bibi:uel cinerẽ scorpionũ aut pãe sumi. Vel siquis cum locusta edit. Lapil

los qui in gallinaceorũ ueſica:aut in palumbium uentriculo inueniantur conteri
& potioni inſpergi:Item membranam e uẽtriculo gallinacei aridam:uel ſi recens ſit to
ſtam. Fimum quoque palumbium in faba ſumi contra calculos & alias difficultates
ueſicæ. Similiter plumarum cinereꝫ palumbinum ferorum ex aceto mulſo.Et iteſtii o
rum ex iis cinerẽ cochlearibus tribus e nido hirundinũ. Gryllum dilutũ aqua calida.
Oſſifragi uentrem arefactum:Turturis fimum in mulſo decoctum:uel ipſius decoctæ
ius.Tudors quoqne ediſſe cum baccis myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis.
Millepedam oniſcon bibiſſe.Et in ueſicæ doloribus decoctum agninorum pedũ.Aluũ
cit & gallinaceorum decoctum ius:& acria mollit. Cit & hiruudinum fumum adiecto
melle ſubditum.Sedis uitiis efficaciſſima ſunt œſipum.Quidam adiiciunt pompholi-
um & roſaceum.Canini capitis cinis ſenecta ſerpentis ex aceto ſi rhagades ſint. Cinis
fimi canini candidi cum roſaceo. Aiuntque inuentum Aeſculapii eſſe. Et eodem uer-
rucas efficaciſſime tolli.Murini fimi cinis.Adeps cygni.Adeps bouis.Procidentia alui
Succus cochlearum punctis euocatus irrita depellit. Attritis medetur cinis muris ſilua
tici cum melle uel herinacei uel ueſpertilionis:Et anſerinus cum cerebro & alumine &
œſipo.Fimum columbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto ca-
pite pedibuſque infricatus. Ne acria perurant adeps anſerinus cum cæra punica cæ-
ruſa roſaceo. Adeps cygni.Hæc & hemorrhoidas ſanare dicuntur. Iſchiadicis cochleas
crudas tritas cum uino amineo & pipere potu prodeſſe dicunt. Lacertam uiridem in
cibo ablatis pedibus interaneis capite. Sic & ſtellionem adiectis huic papaueris nigri
obolis tribus.Ruptis conuulſis fel ouium cum lacte mulierum. Verendorum formica
tionibus uerrucisque medetur arietini pulmonis inaſſati ſanies. Cæteris uitiis uellerũ
eius uel ſordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis & præcipue a renibus
ammixto cinere pumicis ex ſale.Lana ſuccida ex aqua frigida. Carnes pecudis combu
ſtæ ex aqua.Mulæ ungularum cinis.Dentis caballini contuſi farina in ſperſa. Teſti-
bus uero farina ex oſſibus canini capitis ſine carne tuſis. Si decidat teſtium alter:ſpu-
mam cochlearum illitam remedio eſſe tradunt.Tetris ibi ulceribus & manantibus au-
xiliantur canini capitis recentis cineres.Cochleæ latæ paruæ cõtritæ ex aceto uel cinis
eius.Mel in quo apes ſunt emortuæ cum reſina.Cochleæ nudæ quas i africa gigni di
ximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo.xxxq;.die reſoluunt. Aliqui pro thure
bulbum ammiſcent. Hydrocelicis ſtelliones mire prodeſſe traduntur capite pedibus in
teraneiſque demptis:reliquum corpus inaſſatum.In cibo id ſæpius datur.Sicut ad uri
næ incontinentiam.Caninum adipem cum alumine ſciſſo fabæ magnitudine.Coch-
leas africanas cum ſua carne & teſta crematas poto cinere. Anſerum trium linguas in-
aſſatatas in cibo.Huius rei auctor eſt Anaxilaus. Panos aperit ſeuum pecudum cum
ſale toſto. Murinum fimumammixto thuris polline: ſandaraca impoſita diſcutit. La-
certæ cinis:& ipſa diuiſa impoſita.Item mulltipeda contrita ammixta reſina terebinthi
na ex parte tertia.Quidam & ſinopidem ammiſcent. Cochleæ contuſæ & per ſe cinis i
anium cochlearum cæræ mixtus diſcuſſoriam uim habet. Fimum columbarum per
ſeſe:uel cum farina hordeacea:aut auenacea illitum.Cãtharides mixta calce panos ſcal
pelli uice auferunt. Iuguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.
Varices ne naſcant̃:lacertæ ſanguine pueris crura ieiunis a ieiũo illinunt̃. Podagras
lenit œſipum cum lacte mulieris & cæruſſa. Fimũ pecudum quod liquidum reddũt
Pulmones pecudum.Fel arietis cum ſeuo muris diſſeti impoſiti.Sanguis muſtellæ cũ
plantagine illitus & uiuæ cõboſtæ cinis ex aceto & roſaceo ſi pẽna illinat̃. Vel ſi cæra
& roſaceũ ammiſceat̃ fel caninũ ita ne mãu attingat̃:ſed pẽna illinat̃. Fimũ gallinaꝶ
uermiũ terrenorũ cinis cũ melle:ita ut tertio die ſoluant̃. Alii ex aqua illinire malunt
Alii ipſo aceto menſura cũ mellis cyathis tribus pedibus ante roſaceo punctis. Coc-
hleæ latæ potæ tollere dicunt̃ pedũ & articuloꝶ dolores.Bibunt̃ aiuũt binæ in uino

tritæ. Eædem illinuntur cum helſcines hærbæ ſucco. Quidam ex aceto intriuiſſe contenti ſunt ſale. Quidam ſale cum uipera crematis i olla noua & ſæpius ſumptis aiũt podagri liberari. Vtile eſſe & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmãt: ſi inueterato: tritoq; quantum tres digyti capiant bibatur ex aqua. Aut ſi pedes ſanguinem cum urtica uel pennis eorum cum primum naſcẽtur tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articularibus doloribus illinitur. Item cinis muſtellæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacantho. Incuſſos articulos aranei telæ commodiſſime curant. Sunt qui cinere earum uti malint ſicut fimi columbini cinere cum polenta & uino albo. Articu lis luxatis præſentaneum eſt & ſeum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernio nibusquoque imponitur ſeum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimum murinuũ. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricem perducunt: uel grillo rum crematorum fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cum melle. Vermium quoque terrenorum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pe dum ſana cinis earum quæ uiuæ combuſtæ ſint. Fimique gallinacei cinis exulceratio nes columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calciamentorum ueteris ſoleæ crematæ cinis. Agninus pulmo & arietis ſanant. Dentis caballini cõtuſi farina priuatim ſub leuat. Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominum & iumentorum pedes ſublitus ſa nat. Clauos pedum urina muli mulæ ue cum luto ſuo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ uiridis: uel ſanguiſfloccoimpoſitus. Vermes terrẽi ex oleo. Stellionis caput cum uiticis pari modo tritũ ex oleo. Fimum columbinum decoctum ex aceto. Verucas ue ro omnium generum urina canis recens cũ ſuo luto illita. Fimi canini cinis cũ cæra. Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diluſus. Herinacei fel. Ca put lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Membrana ſenectutis anguium. Fimum gallinaceum cum oleo ac nitro. Cantarides cum uua taminia intritæ exedunt. Sed ita ero ſas aliiſque ad præſentanda ulcera monſtrauimus curari oportet. Nunc autem reuer temur ad ea quæ totis corporibus medenda ſunt. Fel canis nigri maſculi amuletum eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatæ ue contra omnia mala medica menta. Item ſanguine canis reſperſis parietibus genitalique eius ſub liminæ ianuæ de foſſo. Minus mirentur hæc qui ſciunt fœdiſſimum animal quantum magnificent ricinum: quoniam uni nullus ſit exitus ſanguine nec finis alia quam morte: diutius in famæ uiuenti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At in ſacietate paucioribus dehiſce re. Sunt qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatum. Funditur cum in augurio uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpõdeat qui intullerit a pedibus ſtã ti: interrogantique de morbo ſpem uitæ certam eſſe. Moriturũ nihil reſpoodere. Adiiciunt ut euellatur ex aure leua canis cui non ſit alius quam niger color. Nigidius fugere tota die canes conſpectum eius qui & ſue id animal euellerit ſcriptum reliquit. Rurſus magi tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſura reſipicere. Eos uero qui a noc turnis diis: fauniſque agittentur: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſque in uio: & oleo decoctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perũctos matutinis: ueſpertiniſque liberari perfricationibus. Remedio eſſe tradit. Nicander amphiſibenam ſerpentem mortuam adalligatam uel pellem tantum eius Quinino arbori quæ cædatur adalligata nõ algere cædentes: faciliuſque ſuccidere. Itaque ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omnium procedens & ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculum: quo quis loco primum audiat alitem illam ſi dexter pes circunſcribatur. Ac ueſtigium id defodiatur: non gigni pulices ubicunque ſpargatur. Paralyſin cauentibus pin guia glyrium decoctorum & ſoricum utiliſſima tradunt eſſe. Millepedas ut in an ginis diximus potas. Phtyſim ſentiebtibus lacertam uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathum unum ſingulis cochlearibus ſumptis per dies donec conualeſcant Cochlearum cinerem potum in uino. Cmmoitialibus morbis oeſipum cum

myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutũ magnitudine nucis auellanæ a bal/
neo potum. Testiculos arietinos inueteratos tritosque dimidio denarii pondere i aqua
uel lactis asini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea. Magnifice
laudatur & sanguis pecudum potus. Item fel cũ melle præcipue agninum. Catulus
lactens sumptus abscisso capite pedibusque ex uino & myrrha. Lyen mulæ potus i oxy
melite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stellionis
quam eodem modo ut anguis exuit pota. Quidam & ipsum harundine exteratum i
ueteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis uerubus inassatum. Operepre
cium est quomodo præcipiatur scire cum exuitur membrana hyberna alias deuoran/
ti eam: quoniam nullum animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde stellio/
num nomen aiunt in maledictum translatum. Obseruant cubile eius æstatibus. Est
autem in locis hostiorum fenestrarumque aut cameris sepulchris ue. Ibi uere in cipie/
te fissis harundinibus textas opponunt casas: quarum angustiis etiam gaudet: eo facili
us exuens circundatum torporem. Sed eo derelicto nõ potest remeare. Nihil ei remedio
in comitialibus morbis præfertur. Prodest & cerebrum mustellæ inueteratum potum
que: & iecur eius. Testiculi: uuluæque aut uentriculus inueteratus cum coriandro: ut
diximus: item cinis. Siluestris uero tota in cibo sumpta. Eadem omnia prædicantur ex
uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fastidium abstergant: adlatis pedibus &
capite. Cochlearum cinis addito semine lini & urticæ cum melle inunctos sanat. Ma/
gis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis. Vel lapilli e uentre
pullorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillũ
dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo: quem primum peperit: cum quis pri/
mum tentatus sit: liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sanguis cum thure
uel cor recens deuoratum. Quin & e nido eorum lapillus impositus recreare dicitur
confestim: & adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum: & sene
ctus serpentium. Iecur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum.
Cor pulli uulturini adalligatum. Sed & ipsum uulturem in cibo dari iubent: & qui/
dem satiatum humano cadauere. Quidam pectus ei bibendum censent: & in cerrino
calice. Aut testes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinque dierum abstinentia
uini ob id inueteratos. Fuere & qui. xx. unam muscas ruffas: & quidem emortuas in po
tu darent: infirmioribus pauciores. Morbo resistunt regio sordes aurium: aut mamma
rum pecudis denari pondere cum mirrhæ momento & uini cyathis duobus. Canini
capitis cinis in mulso. Multipeda in uini hemina. Vermes terreni in aceto mulso cum
myrrha. Gallina si sit luteis pedibus prius aqua purificatis: dein collutis uino quod bi/
batur. Cerebrum perdicis aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum aut inter
aneorum palumbi sed in mulso ad cochlearia trita. Passerum cinis sarmentis cremato/
rum cochlearibus duobus in aqua mulsa. Auis icterus uocatur a colore: quæ si spectet
sanari id malum tradunt & auem mori. Hanc puto latine uocari galgulum. Phreneti
cis prodest uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam non modo
muris cerebrum dari potui ex aqua: aut cinerem mustellæ: uerum etiam inueteratas
herinacei carnes quis possit furẽti etiam si certa sit medicina? Bubonis quidem oculoꝝ
cinerem inter ea quibus prodigiose uitam ludificantur: acceperim. Præcipueque febri
um medicina placitis eorum renuntiat. Namque & in. xii. signa digessere eam sole trãs
meante: iterumque luna: quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Si/
quidem crematis tritisque cum oleo perungi iubent ægros: cum geminos transit sol
cristis: & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna rasis barbis eorum. Si uir/
ginem alteruter hordei granis. Si sagittarium uerspertilionis alis. Si leonem luna tama
ricis fronde: & adiiciunt satiue. Si aquarium e buxi carbonibus tritis. Ex istis confessa
aut certe uerisimilia ponemus: sicut eletargum olfactoriis excitari. Inter ea fortassis mu/

stellæ testiculis inueteratis: aut iocinere usto. Is quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modum nihil pollet. Qui ob rem plura eorum remedia ponemus. Primumque eum quem adalligari iubent puluerem: in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentem longissimum. Pseudospecen uocant uespam: que singularis uolitat. Hanc sinistra manu appræhensam subnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primã. Viperæ caput abscisum in linteolo. uel cor uiuentis exemptum. Muris rostellum auriculasque summas roseo panno: ipsumque dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculũ effossum mox cum capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit Propter hunc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa. Appionis interpræratione qua colligit solis operum similitudinem huic animali esse ad excusãdos gentis suæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu collectum. Tertium qui uocatur fullo albis guttis dessectum utrique lacerto adalligant. Cætera sinistro. Cor anguinum sinistra manu exemptum uiuentibus Scorpionis caudæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro ita ut nec scorpionẽ dimissum nec eum qui alligauerit: uideat æger triduo. Post tertium circulum in condat. Erucam iu linteolo ter lino circundant totidem modis ad singulos dicentes quare faciant: qui medebuntur. Limacem in pelliculam uel quattuor limacum capita præcisa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt: ante quam pennas germinent. Alios e spinosis frutetis lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos iuglandis nucis putamine adalligant. Cochleasque quæ nudæ inueniuntur. Stellionem inclusum capsulis subiiciunt capiti: & sub decessu febris emittũt. Deuorat autem iubent cor mergi marini sine ferro exemptum: inueteratumque conteri: & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alii fimum drachma una in lactis caprini: uel ouili: uel passo cyathis tribus ante accessiones. Sunt qui totas censeant deuorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum pipere pari modo parthorũ gentes ĩ remedium quartanæ bibunt. Crysippus philosophus tradidit. phryganion adalligatum remedio esse quartanis. Quod esset animal: nec ille descripsit: nec nos inuenimus qui nouisset. Demonstrandum tamen fuit a tam graui auctore dictum: si cuiusquam cura efficacior esset ad inquirendum. Cornicis carnes esse: & nidũ illinire in longissimis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiẽdi: quoniam miseria spei deiecta: an ne aranei quem lycum uocant tela: ipso specu toto resina cæraq; imposita utrisq; temporibus & fronti prodest. Aut ipse calamo adalligatus qualiter & aliis febribus prodesse traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uase quod capiat. Quo genere & reciduas frequẽter abigi affirmant. Hydropicis oespium ex uino addita mirrha modice potu datur nucis auellanæ magnitudĩe. Aliq̃ni addũt: & anserinum adipem & oleum myrtheum. Sordes ab uberibus ouum eundem effectũ habent. Item carnes inueteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoque canum illitus uentri aquam trahere promittit̃. Igni sacro medet̃ oesipũ cũ pópholonio & rosaceo. Ricini sanguis. Vermes ex aceto terreni illiti. Gryllus contrit in manibus. Quo genere præstat: ut qui id fecerit antequam incipiat uitium: toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cũ terra cauernæ suæ tolli. Adeps anseris. Vipere caput aridum asseruatum: & combustum: dein ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita a balneo cum bitumine & seuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per se illito. Vel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus quæ in melle sunt immortuæ impositis. Polentaque imposita insupersa. Si in uerendis sit. Cæterisque ibi ulceribus occurit: & melle eosipum cum plumi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera: & quecumque emolliri opus sit effi-

cacissime anserino adipe curantur. Idem præstat & gruum adeps. Furunculus mede ri dicitur araneus si prius quam nominetur sit impositus & tertia die solutus. Mus ara neus pendens necatus sicut terram nec postea attingat: ter circundatus furunculo to tiens expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est ruffum ma xime recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muscæ impari numero in fricatæ digyto medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus cum cine re e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punicis & salis pari pondere. Ambu stis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cæra conmixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoque sic ut ne cicatrix quidem appareat Item adeps uiperimus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum melle illitus etiam dolores tollit. Item amphisbena mortua adalligata. Adeps uulturinus cũ uentre arefactus contritusque cum adipe suillo inueterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum lilii radice: si magis credimus. In contractione neruorum caro palũ bina in cibis prodesse: & inueterata. Herinacei spasticis. Item mustellæ cinis. Serpẽtium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonicis milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potum. Rediuiuas & quæ in digy tis nascunť pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo super illito butyro ouillo cũ melle. Itẽ folliculus cuiuslibet aialis fellis. Vnguiũ scabriciam cãtha rides cum pice tertio die solutæ: aut locustæ frictæ cum seuo hircino. Pecudum seuũ Aliqui miscent uiscum & proculacam: uel æris florem. Ita ut tertio die soluant. Sangui nem sistit e naribus seuum ex omento pecudum illitum. Item coagulum ex aqua ma xime agninum subditum uel infusum etiam si alia nõ prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cinis cochlearum terrenarum. Sed & ipsæ extra ctæ testis. E naribus fluẽtẽ sanguinẽ sistũt cochleæ cõtritæ fronti illitæ. Aranei telæ su perpositæ. Gallinacei cerebellum: uel sanguis profluuia a cerebro. Item columbinus sã guis ob id seruatus concretusque. Si uero ex uulnere inmodice fluat fimi caballini cũ putamiubus ouorum cremati cinis impositis mire sistit. Et uulneribus medentur œsi pum cum hordei cinere & erugine æquis partibus. Ad carcinomata ac serpentia quo que ualet. Erodit & ulcerum margines. Carnesque quæ excrescunt ad æqualitatem re digit. Explet quoque: & ad cicatricem perducit. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro: aut cinere ex ossibus fœminum agninorum: maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmonibus præcipue arietum. Excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoq; ipso ouium subtesta calefacto & subacto tumor uulnerum sedatur. Fistulæ purganť sananturque. Item epinyctides. Summa uero uis in canini captis cinere. Excrescentia omnia spodii uice erodit ac persanat. Item murino fimo eroduntur. Itemque mustellæ fimi cinere. Duricias etiam in alto ulcerum & carcinomata persequitur multipeda tri ta: admixta resina terebinthina & sinopide. Eademque utilissima sunt in iis ulceribus quæ uermibus periclitantur. Quin & uermium ipsorum genera mirandos usus ha bet. Cosses qui in ligno nascuntur sanant ulcera omnia. Nomas uero combusti cum pari pondere anisi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni: adeo ut ner uos quoque abscissos illitis solidari infra septimum diem. Democritus persuaserit. Itaque in melle seruandos censet. Cinis eorum margines ulcerum duriores ablu mit cum pice liquida uel symbolo & melle. Quidam arefactis in sole ad uulnera ex aceto utuntur: nec soluunt nisi biduo intermisso. Eadem ratio & terrenarum cochlearum est: quæ tusæ & impositæ recentia uulnera conglutinant: & nomas sistũt quæ non adhærent. Herpes quoque animal a græcis uocatur: quo præcipue sanantur

quæcunque ſerpunt. Cochleæ quoque proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cum mirrxa quidem & thure etiam præciſos neruos ſanare dicuntur. Draconum quoque adeps ſiccatus in ſole magnopere prodeſt. Item gallinacei cerebrum recentibus plagis ſale uiperio in cibo ſumpto. Tradunt & ulcera tractabiliora fieri: & ſanari celerius. Antonius Muſa medicus cum inciſiſſet inſanabilia ulcera: uiperas edendas dabat: miraque celeritate perſanabat. Trayxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arſenico & melle ea quæ erodenda ſunt. Bubonis crebro cum adipe anſerino mire uulnera dicuntur glutinari: quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam fœminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis ſanat. Vlula quoque auis cocta in oleo cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel: ad ulcera ſananda ualet. Vlcerum labra duriora apes in melle emortuæ emolliunt. Et elephantiſin ſanguis: & cinis muſtellæ. Verberum uulnera: atq; uibices pellibus ouium recentibus impoſitis oblitterantur. Articulorum fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medet. Efficacius cum cæra. Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis: cornuq; ceruino & cæra mollita roſaceo. Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis: quæ deinde ſubfundantur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſiluestris muris cum melle: aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete ſeuum ex nitro Lacertæ uiridis cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum colũbinum ex melle. Item uitiligines albas ex uino. Ad uitiliginem & cantharides cum rute folioꝝ duabus partibus in ſole donec formicet cutis. Tollerãdæ ſunt. Poſtea fouere: oleoq; perungere neceſſarium: iterumq; illinire: idq; diebus pluribus facere cauẽtes exulcerationem multam. Ad eaſdem uitiligines & muſcas illini iubent cum radice lappatoria. Gallinarum fimum candidum ſeruatum in oleo uetere cornea pyxide. Verſpertiliorũ ſanguinem. Fel herinacei ex aqua. Ad ſcabiem uero bubonis cerebro cum afronitro. Sed ante omnia ſanguis caninus. Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harũdines & tella quæq; alia extrahenda ſunt corpori: euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipue uero lacerta diſſecta: & uel caput eius tantum contuſum cum ſale impoſitum. Cochleæ ex iis quæ gregatim folia ſectantur contuſæ inpoſitæq; teſtis: & eæ quæ manduntur exemptæ teſtis. Sed cum leporis coagulo efficaciſſimæ. Oſſa anguium eũdem cum coagulo cuiuſcunq; quadrupedes intra tertium diem approbant effectum.

Ad muliebria mala medenda: & conceptus maturandos Capitulum. IIII.

l Audantur & cãtharides tritæ cum farina hordeacea. Mulieribus malis membranæ a partu ouium proficiunt: ſicut in capris retulimus. Fimum quoque pecudum eoſdem uſus habet. Locuſtarum ſuffitu ſtranguriæ maxime mulierum iuuatur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi a conceptu edat mulier: mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hiſticum cinis potus contines. Maturat caninum lac epotum. Euocat membrana e canum ſecundis: ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis. Fimum murinum aqua pluuia dilutum mammas mulierum a partum: tumeſcentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum cuſtodit partus contra abortus. Facilius emittuntur quæ fimum anſerinum cum aquæ cyathis duobus ſorbuere. Aut ex urticulo muſtellino per genitale effectus aquas. Vermes terreni illiti in ceruices: & ſcapulas. Ne nerui doleant: præſtant. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti Item per ſeſe impoſiti: mammarum ſuppurationem concoquunt: & apperiunt: extrahuntque: & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniuntur: & in gramine uermiculi qui adalligati collo continent partum. Detrahunt autem ſub partu: alias eniti non

patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Coceptus quoq; omnia dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ: accelerant partum. Item coceptum impositæ cum croco. Eædem ex amylo & tragacantho illitæ profluuia sistunt. Prosűt & purgationibus sumptæ in cibo: & uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina: ita ut uini cochleæ denarii pondus addatur & cypri. Inflationes quoq; uuluarum discutiunt exemptæ testis: tritæq; cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eliguntur Alio modo africanæ binæ cum fœnogreco quod tribus digytis capiatur: additis mellis cochlearibus quattuor. Illinuntur aluo prius irino succo perunctæ. Sunt & minutæ longæq; candidæ cochleæ passim oberantes. Eæ arefactæ sole in tegulis: tusæq; in farina miscentur lomento æquis portionibus. Candoremq; & liuorem corpori afferunt. Scabendi desideria tollűt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier pregnas si transcederit: abortum faciet. Item amphisbenam mortuam duntaxat. Nam uiuam habentes in pyxide impune transeunt: etiam si mortua sit. Atq; adseruata partus faciles prestat uel mortua. Mirum si non adseruatam transcenderit grauida: innoxiam fieri: si ꝓtinus transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium senectus adalligata lumbis faciliores partus facit: protinus a puerperio remouenda. Dant & in uino bibendum cum thure. Aliter sumpta abortum facit. Baculus quo angui rana excussa sit: parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cum melle purgationes. Item araneus qui filium ducit ex alto: capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod si redeuntem prehenderit: inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido custodit partus contra omnes abortum insidias. Penna uulturina subiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum corui grauidis cauendum constat: quoniã transgressus abortus asperos facit. Fimum accipitris in mulso potum uidetur fœcűdas facere. Vuluarum duricias & collectiones adeps anserinus aut cygni emollit. Mammas apartu custodit adeps anseris cum rosaceo & araneo. Phryges & lycaoes mammis puerperio uexatis inuenere otidum adipem utilem esse & iis quæ uulua strangulent: & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & cæræ stantes mammas seruat. Putant & ter circundatam ouo perdicis non inclinari. Et si sorbeatur eadem: fœcunditatem facere: lactis quoq; copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarum sedare si cum cimice trito illinantur. Vespertilliorum sanguis psilothri uim habet: sed malis puerorum illitus non satis proficit nisi erucæ uel cicutæ semen postea inducatur. Sic enim aut in totum tolluntur pili: aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum proficipu tant. Est autem duplex: rubens utique & candidum. Aliqui sanguinẽ & iecur eius ammiscent. Quidam in tribus heminis olei discoquunt uiperam exemptis ossibus & psilothri uice utuntur: euulsis prius pilis: quos renasci nollunt. Fel herinacei psilothrű est utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte caprino. Item ꝑ se cinis cum lacte. Canis primi partus euulsis pilis quos renasci uolunt: uel nondum natis perunctis partibus: alii non surgunt. Idem euenire traditur sanguine ricini euulsi cani. Item hirundinino sanguine uel felle.

Promiscuæ medicinæ. Ca. V.

Vis formicarum supercillia denigrari cum muscis tritis tradűt. Si uero oculi nigri nascentium placeant: soricem prægnanti edendum. Capilli ne canescãt uermium terrenorum cinere præstari admixto oleo. Infantibus qui lacte concreto uexantur præsidium est ãngninum coagulum ex aqua potum. Aut si uitiű coagulato lacte acciderint: discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dẽtitionem cerebrum pecoris utilissimum est. C[illegible]ssibus in canino fimo inuentis adustio infantium quæ uocat siriasis adalligatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morsu emendatur. Postea harundini adalligatæ suspenduntur in fimo. Tradűtq;

pariter cum ea expirante sanari infantem. Cochlearum saliua illita infantium oculis palpebras corrigit:gignitque. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex oui albi succo illitus per dies triginta medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearũ harenaceæ duri ciæ. Eæ dentitionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanũ cinis admixtus ceræ procidentium interraneorum partes extremas prohibet. Oportet autẽ cineri misceri saniem punctis emissam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem ualent & grandissimi dentes serpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est serio completi quædam non omittẽda tamen: qua sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marẽ hanc præhendi. Id intelligi & quod sub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut per aurũ aut argentum:aut ostrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illigatur:& ĩ fimo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorum contra grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam optinent. Bouis capiti lapillum tradunt inesse quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capitem exẽptũ adalligatumque mire prodesse dentioni. Item cerebrum eiusdem ad eundem usum ad alligari iubent. Et limacis lapillum siue ossiculum quod inuenitur in dorso. Magnifice iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt uermiculi in spinosis hærbis asperi:lanuginosi. Hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus:si quid ex cibo hæreat. Somnos allicit œsipũ cum myrrhe momento in uini cyathis duobus dilutum uel cũ adipe anserino & uino myrtite. Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ rostrum in pellle asinina fronti adalligatum. Putant & per se rostrum eiusdem effectus esse uino collutum. Et diuerso somnum arcet uespertilionis caput aridum adalligatum. In urina uituli lacerta necata uenerem eius qui fecerit cohibet. Nam inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ:& columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dextere partes uenerem concitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ouis quinq; columbarum admixta adipis suilli denarii pondere ex melle sorbeantur. Passeres in cibo uel oua eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibi cum cineres cũ adipe anseri & irino peruncti si conceptus sit:partus continere. Contra inhibere uenerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisque pelle arietina tradũt Item cuiuscunq; galli gallinacei si cum sanguine gallinacei lecto subiiciantur. Cogũt concipere inuitas setæ ex cauda mulæ si inunctis inter se colligentur in coitu. Qui in urinam canis suam ingesserit:dicitur ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de stellionis cinere (si uerum est) in linamento inuolutum in sinistra manu uenerem stimulare. Si transferat̃ ĩ dextram:inhibere. Item uespertilionis sanguinem collectum flocco suppositumque capiti mulierum libidinem mouere:aut anseris linguam in cibo uel potione sumptam. Tyria uero mactato corpore pota. Et membrana senectutis angium triduo inhibet. Ac serum exempto caseo potum cum exiguo sale. Caseos si cerebrũ mustellæ coagulo addat:negãt corrumpi uetustate:aut a muribus attingi. Eiusdẽque mustellæ cinis si detur in offa in gallinaceis pullis & columbinis tutos esse a mustellis. Iumẽtorũ urinæ tormina uespertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirum dictu palumbus emissus morit̃:iumentumque liberatur confestim. Ebriosis oua noctuæ per triduum data in uino:tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inspersus:securos præstabit a temulentia. Inueit hoc Horus assyriorũ Rex. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertientium. Gromphrenam auem in Sardinia narrant graui similem ignotã iam etiam sadis ut existimo. In eadem prouintia est ophion ceruis tantum pilo similis: nec alibi nascens. Idẽ auctores nominauere sirulugum. Quod nec quale esset animal:nec ubi nasceretur

tradiderunt. Fuisse quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

De miraculis quarundam bestiarum.

Capitulum sextum.

Eliqua mirabilia ex iis quoque dicemus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis habentem: aut leporis fimū uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius quam uno die uiuere. Eosque qui arborarii pici rostrum habeāt: & mella eximant: ab apibus non atingi. Porcos sequi eos a quibus cerebrum corui acceperint in offa. Puluerem in quo se mula uoluntauerit corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: si unus castratus emittatur. Anguina pelle & sale & farre cum serpillo contritis uno die: deiectisque cum uino in fauces boum uua maturescente: toto anno eos ualere. Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e uestigio anguium collecto: sparsas apes in alueare reuerti. Arietis dextro teste præligato oues tantum gigni. Non lassescere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tantum mnlarum repertas: neque aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno stygis aquæ cum id dandum Alexandrino magno Antipater mitteret memoria dignum est: magna Aristotelis infamia ex cogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER. XXXI.

PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquatilitibus. Aquarum mirabilia.

CAPITVLVM PRMVM.

QVATILIVM SEQVVNTVR IN MEDICINA beneficia: opifice natura ne in illis quidem cessante: & per undas fluctusque ac reciprocos æstus amniumq; rapidos cursus improbas exerente uires. Nusquam potentia maiore si uerum fateri uolumus. Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandunt in sublime: & cælum quoque sibi uēdicāt Ac nubium obtentu uitalem spiritum strangulant. Quæ causa fulmina edidit: ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantum peruenire altitudinem rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiam lapides subeunt portantes aliena pondera. Eædē cadētes oium terra nascentiū causa fiunt: prorsus mirabili natura. Si quis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticesque uiuant in cælum migrare aquas animamque etiam herbis uitalem inde qeferre uicta confessione. Omnis quoque terræ uires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortaliū enumerare queat?

De differentia aquarum medicinis: & obseruationibus ·cc.lxvi.

Capitulum II.

Micant benigne passimque in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iunctæ: sicut in terebellis aquitanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui

interuallo discernente. Alibi tepidæ:gelidæque auxilia morborum conferentes. Et e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deo rum numinibus uariis:urbesque condumt:sicut puteolos in campania statielas in li guria:sestias in Narbonensi prouintia. Nusquam tamen largius quam in baiano sinu nec pluribus auxiliãdi generibꝰ:aliæ sulphuris aliæ alũinis:aliæ salis:aliæ nitri:aliæ bi tũinis: nõnulla etiã acida salsa ue mixtura. Vapore puoq; ipso aliquæ ꝓsunt. Tãtaq; est uis ut balneas calefaciant:ac frigidam etiam in solis feruore cogant: quæ in baino possideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto. Obsonia quoque per coquunt. Vaporãt & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosque inter fluc tus existit aliquid ualitudini salutare. Iam generatim neruis prosunt pedibus ue aut coxendicibus:aliæ luxatis fractis ue. Inaniunt aluos. Sanant ulcera. Capiti auribusque priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Dignum memoratu uilla est ab auer no lacu puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quam & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi compositis uolumibus: In qua & monumentum sibi instatuerat. Ceu uero non & in toto terrarum orbe fecis sec. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius. Antistio uetere possidente erupe rũt fontes calidi perquam salubres oculis celebrari carmie. Laureæ Tulii qui fuit e libe ris eius. Vt protinus noscatur etiam ministerium euis haustus ex illa maiestate. Po nam enim ipsum carmen dignum ubique & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
　Salua loco melius surgere iussa uiret.
Atque academiæ celebratam nomine uillam
　Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hinc etiam apparent lymphæ non ante repertæ
　Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
　Hoc dedeit:hac fontes cum patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem
　Sint plures oculis quæ medeantur aquæ

In eadem campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem fœmiarum & uirorum in saniam abolere produntur. In enaria insula calculosis mederi. Et quæ uocatur acidu la ab teano sidicino quattuor milibus passuũ frigida. Itẽ in stabiano quæ dimidia uo catur. & in uenafrano ex fonte acidulo. Item cõtingit in uelino lacu potantibus. Item contingit in uelino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte iuxta taurum montem. Auctor est. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimacus. Sed ibi in potando ne cessarius modus:ne lymphatos agat. Quod in Aethiopia accidere iis qui in fonte ru bro biberint Cresias scribit. Iuxta Romam albulæ aquæ uulneribus medentur. Præge lidæ eæ. Sed subcutilæ in Sabinis gelidissimæ luctu quodam corpora inuadunt: ut prope morsus uideri possit. Aptissime stomacho:neruis uniuerso corpori. Thespieorũ fons conceptus mulieribus repræsentat. Item in Arcadia flumen elatum. Custodit au tem partum linus fons in eadem Arcadia abortus. fieri non patitur. E diuerso in pyr rhea flumen quod aphrodisium uocatur:steriles facit. Lacus Amphyon uitiligines tol lit. Varro auctor ẽ Titium quenda prætura functum marmorei signi faciem habuisse propter id uitium. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medetur:sicut apparet in epistola Cassii Parmensis ad. M. Antõium. Cõtra aquarum culpa in Troezene omnium pedes uitia sentiunt: Tungri ciuitas galliæ fontem habet insignem plurimis bullis stillãtem: ferruginei saporis quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora Tertianas febres discutit:calculorumq; uitia. Eadem aqua igne admotu turbida fit.

Ad posterum rubescit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneri-
bus medentur. Cicero in admirandis posuit reatinis tantum paludibus ungulas iu-
mentorum indurari. Eudicus in hestia eutiche fontes duos tradit esse: ceronem: ex quo
bibentes oues nigras fieri: mellem ex quo albas: ex utroq; autem uarias. Theophrastus
in thuriis crathin candorem facere: sybarim nigriciam bobus ac pecoribus. Quin &
homines sentire differentiam eam. Nam qui sybarim bibant: nigriores esse: durioresque
& crispo capillo. Qui ex cratide candidos: molliores que ac porrecta coma. Item in ma
cedonia quæ uelint sibi cãdida nasci ad haliamonem ducere. Quæ nigra aut fusca ad
axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci: & fruges quoq;: sicut in mes
sapiis. At in leucis arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & cõuersari. Erythris
aleos amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad trophonium deum iuxta flumen
erynum duo sunt fontes: quorum alter memoriam: alter obliuionem affert: inde nomi-
nibus inuentis. In cilicia apud opidum iusgum riuus fluit unus: ex quo bibentium
subtiliores sensus fieri. Varro tradit. In cea insula fontem esse qui hebetes facit. Zamæ
in africa ex quo canoras uoces. Vinum tedio uenire iis qui ex clitorio lacu biberint. At
Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quo diximus asserunt. Mutianus an-
driæ fonte. Liberi patris statis diebus septenis eiusdem dei uinum fluere. Si auferatur e
complectu templi sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei uicem iuxta so
los ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in æthiopia eiusdem uirtutis fonte. Ly
cos in indiæ terris fontem esse: cuius aqua lucernæ ardeant: Idem ecbathanis traditur
Theoponpus in scottis lacum esse dicit: qui uulneribus medetur. Iuba in troglodytis
lacum insanum maleficaui appellatum: ter die fieri amarum salsumq;: ac deinde dul-
cem: totiensque etiam noctu scatentem albis serpentibus uicenum cubitorum. Idem ĩ
arabia quoq; fontem exilire tanta ui ut nullum non pondus impactum respuat. Theo
phrastus marsyæ fontem in phrigia ad celenarum oppidum saxa egerere. Non procul
ab eo duo sunt fontes cyllon & gyllon: ab effectu græcorum nominum dicti Cyzice
fons Cupidinis uocatur: ex quo potantes amorem deponere Mutianus credit. Granno
ne est fons calidus citra summum feruorem qui in uinum additus triduo calorem po
tionis custodit in uasis. Sunt & mattiaci in germania fontes calidi trans rhenum: quo
rum haustus triduo feruet. Circa margines uero punicem faciunt aquæ. Quod siquis
fide carere ex iis aliqua arbitratur: discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula:
quanquam inter initia operis abunde multa rettulimus. Ctesias tradit sideri uocari sta
gnum in indis in quo nihil innatet: sed omnia mergantur. Celius apud nos in auer-
no ait etiam folia subsidere. Varro aues quæ euolauerint emori. Contra in africæ lacu
apuscidamo omnia fluitant: nihil immergitur. Item in siciliæ fonte phinthia: ut Appi-
on tradit. Et in medorum lacu puteoque Saturni. Neptunni fons linire transire solet ĩ
loca uicina portendens aliquid. Mirum quoque est quod cum piscibus transit. Respõ-
sa ab iis petunt incole cibo: quem rapiunt annuentes. Si uero euentum negent: caudis
abigunt. Amnis olachas in bitynia Brietum alluit: hoc est & templo & deo nomen: cu-
ius gurgite periuri necantur parthi uelut flamma urente. In cantabria fontes tamari-
ci in augurio habentur. Tres sunt octonis pedibus distantes. In unum alueum cohe-
unt uasto amne. Singulis siccantur duodeciens diebus: aliquando uicies citra suspitio-
nem ullam aquæ: cum sit illis uicinus fons sine intermissione largus. Dirumque est
non profluere eos aspicere uolentibus: sicut proxime Lartio Licinio legato post prætu-
ram post septem dies accidit. In iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso mira
cula alia dira Ctesias in armẽia scribit esse fontem: ex quo nigros pisces ilico mortem af
ferre in cibis. Quod & citra danubii exortum audiui: donec ueniatur ad fõtem aluio
appositum: ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput eius annis intelligit fama.

Hoc idem & in lydia in stagno nympharũm tradũt. In Achacia ad pheneum aqua pro fluit e saxis styx appellata: quæ ilico necat: ut diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus letales & ipsos: quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus in Thracia apud cychros dicit. Lycus in Leontinis tertio die si quisquam biberit. Varro ad soracten scripsit esse fontem. cuius sit latitudo quattuor pedum: sole oriente eum exundare feruenti similem: auesque quæ gustauerint: iuxta mortuas iacere. Nãque & hæc insidiosa conditio quod quædam etiam blandiuntur aspectu: ut ad nonacrin archadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate: sed hanc putant nimio frigore esse noxiam utpote cum profluens ipsa lapidescat. Aliter circa Thessalica tempe quoniam uisus omnibus terrori est. Traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit ut indicauimus breui spacio. Mirumque siliqua siluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur semper florens purpura. Et quædam sui generis hærba in labris fontis uiret. In Macedonia non procul ab Euripidis poetæ sepulchro duo riui confluant: alter saluberrimi potus: alter mortiferi. In perperenis fons est qui quãcũque rigat lapideam facit terram. Item calidæ aquæ in Euboea. Lebeonemque alluit riuus in quo saxa ĩ altitudinem crescunt. In eurimenis deiectæ coronæ in fontem lapides fiunt. In colossis flumen est: in quo lateres coniecti lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcunque flumine alluntur saxa fiunt cum ramis. Distillãtes quoque guttæ in lapides durescunt. In antris coryciis nãmicze. In Macedonia etiam pendẽtes in ipsis cameris. At in corintho cum decidere in quibusdam speluncis ultro que modo columnas faciunt: ut in phausia chersonnesi rhodo in antro magno etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De qualitate aquarum in saluberitate uel commoditate earum Ca. III.

Væritur inter medicos cuius gineris aquæ sint utilissimæ. Stagnantes: pigrasque merito damnant: utiliores quæ profluunt existimantes. Cursu enim percursuque ipso extenuari: atque proficere. Eoque miror cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed ii rationem afferunt quoniam leuissima sit hymbrium aqua ut quæ subire potuerit ac pẽdere ĩ aere. Ideoque & niues præferunt nubibus: niuibusque etiam glaties uelut ad infinitum coacta subtilitate. Leuiora enim hæc esse & glatiem multo leuiorem aqua. Horũ sententiam refellere interest uitæ. In primis enim leuitas illa depræhendi aliter quam sensu uix potest: nullo penemomento ponderis aquis inter se distantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum est subisse eam in cælũ cum etiam lapides subire appareat: cadensque inficiat halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ sordidũ iesse plurimũ sentiãt: citissimeq; ideo calefiat pluuia aqua. Niuem quidẽ glaciemque subtilissimum elementi eius uideri minor: apposito grandinum argumento e quibus pestilentissimum potum esse conuenit. Nec uero pauci inter ipsos e contrario: ex gelu ac niuibus insaluberrimos potus prædicant: quoniam exactum sit inde: qđ tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem cõgelatione depræhẽditur: & rore nimio scabiem fieri. Pruina uredinem cognatis & niuis causis. Pluuias quidem aquas celerrime putrescere conuenit: minimeque durare in nauigatione. Epigenes autem aquam quæ septies putrefacta purgata sit perhibet amplius nõ putrescere. Nã cisternas etiam medici confitentur inutiles aluo duritias facientes faucibusque etiam limi non aliis inesse plus: aut animalium quæ amplium faciunt tedium confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse: sicuti nec torrẽtium ullius: lacusq; plurimos salubres maxime. Quædam igitur & huius generis aptissimæ aliæ aibi. Parthorum reges ex coaspe & euleo tantum bibunt. Eæ quamuis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum non quia sint amnes appa: et: quoniã nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibunt. Limus aquarum uitium est: si tamen idẽ amnis anguillis scateat

ſalubritatis indicium habetur.Sicuti frigoris tineas in fonte gigni . Ante omnia dam-
nantur amaræ:& quæ ſcrodem ſtatim implent : quod euenit troezene . Nam nitroſas
atque ſalmacidas & fæculentas in deſertis rubrum mare petentes addita polenta utiles
intra duas horas faciunt:ipſaque ueſcuntur polenta. Damnantur ĩ primis fontes qui
cœnum faciunt: quique malum colorem bibentibus referunt:& ſi uaſa ære inficiunt:
aut ſi legumina tarde percoquunt.Si liquatæ leniter terram relinquunt : decoctæque
craſſis obducunt uaſa cruſtis.Eſt etiamnum uitium non fetide modo uerum omnino
quicquam recipientis iucundum ſit illud licet gratumque: & ut ſæpe ad uicina lactis
accendens.Aquam ſalubrem aeri quamſimilimam eſſe oportet. Vnus in toto orbe tra-
ditur fons aquæ iucunde olentis in meſapotamia cabille. Fabulæ rationem afferunt:
quoniam eo Iuno perfuſa ſit.De cætero aquarum ſalubrium ſapor odor ue nullus eſſe
debet.Quidam ſtatera iudicant de ſalubritate:fruſtrante diligentia:quando perrarum
eſt ut leuior ſit aliqua.Cercior ſubtilitas inter pares meliorem eſſe quæ calefiat refrige-
returque celerius.Q uin exauſtam uaſis ne manus pendeant depoſitiſque in humum
tepeſcere affirmant.Ex quoniam ergo genere maxime probabilis contingit ? Puteis ni-
mirum ut in oppidis conſtare uideo. Sed iis quibus exercitationis ratio crebro hauſtu
contingit:& illa tenuitas colante terra . Salubritati hæc ſatis ſunt . Frigori & opacitas
neceſſaria. Vtque cælum uideant ſuper omnia obſeruatio una. Eadem & ad pereuni-
tatem pertinet:ut illa uado exiliat uena non e lateribus . Nam ut tactu gelida ſit:etiam
arte contingit.Si etiam expreſſaĩ altum:aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat aera.
In natando quidem ſpiritum continentibus frigidor ſentitur eadem.Neronis principis
inuentum eſt decoquere aquam:nitroque demiſſam in niues refrigerare. Ita uoluptas
frigoris contingit ſine uitiis niuis.Omnem utique decoctam utiliorem eſſe conuenit.
Item calefactam magis refrigerari ſubtiliſſimo in uento.Vitioſæ aquæ remedium eſt ſi
decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis.Aeſtus in balneis
arcetur ſi quis ore teneat.Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ :non perinde & tactu eē alter
nante hoc bono multi familiari exemplo colligunt.Clariſſima aquarum omnium toto
orbe frigoris ſalubritatiſque palma præconio urbis martia eſt:inter reliqua deum mu-
nera urbi tributa.Vocabatur hæc quondam aufeia.Fons autem ipſe piconia. Oritur
in ultimis montibus pelignorum.Tranſit marſos & fucinum lacum Romam non du
bie petenes.Mox ſpecu merſa in tyburtina ſe aperit nouem millibus paſſuum fornici-
bus inſtructis per indutum.Primus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Mar-
tius unus e regibus.Poſtea.Q .Martius rex in prætura.Rurſuſq; reſtituit. M. Agrip-
pa.Idem & uirgenem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo duo milia paſſuum prene
ſtina uia.Iuxta eſt herculaneus riuus:quem refugiens uirginis nomen optinuit . Ho-
rum amnium comparatione differentia ſupradicta deprehenditur cum quantum uir
go tactu præſtat:tantum præſtet martia hauſtu. Q uanquam utriuſque iampridem
urbi perit uoluptas ambitione auritiaque in uillas ac ſuburbana decoquentibis publi-
cam ſalutem. Nõ abre ſit quærendi aquas iunxiſſe rationem.Reperiuntur in conualli
bus maxime:& quodam conuexitatis cardine aut montium radicibus . Multi ſepten-
trionales ubique partes aquoſas exiſtimauere.Q ua in re uarietatem naturæ aperuiſſe
conuenit.In hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo ſiluigeri ab aquilo-
nis tantum parte ſunt . At olympus oſſa parnaſus apenninus alpes undique ueſtiunt
amnibuſque perfunduntur.Aliqui ab auſtero ſicut in creta albi montes.Nihil ergo in
iis perpetue obſeruationis indicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo: aut
hærba de qua dictum eſt.Multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim
erratica & alnus aut uitex aut hedera ſponte proueniunt & corriuatiõe aquæ pluuiæ
in locum humiliorem e ſuperioribus defluẽtis augurio fallaci.Certior multo nebuloſa

exhalatio est ante ortum solis longius intuentibus. Quod ex edito quidam speculantur proni terram mento attingente. Est & peculiaris æstimatio peritis tantũ nota quã feruentissimo æstu sequuntur dieique horis ardentissimis: qualis ex qoque loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiente humidior est ille: indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est ut indolescãt. Quod fugientes ad alia experimẽta decurrunt loco in altitudinem pedum quinque defosso. Olliſq; e figulino opere crudis: aut puncta pelui ærea cooperto lucernaq; ardente concamerata frondibus: de in terra. Si figulinum humidum ruptum ue: aut si i ære sudor uel lucerna siue defectu olei restrincta: aut etiam uellus lanæ madidũ reperiatur: non dubie promittunt aquas. Quidam & igne prius excollunt locum: tanto efficatiore uasorum argumento. Terra uero ipsa promittit candicantibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non fere sunt perennes. Figularis certa semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt coria terræ obseruantes: ut a nigra descẽdat ordo supradictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra frigidior in tofo. Nanque & hic probatur. Dulces enim leuesque facit: & colando continet sordes. Sabulum exiles limosasque promittit. Glarea in certas uenas: sed boni saporis. Sabulum masculinum & harena carbunculosa certas stabilesque & salubres. Rubra saxa optimas speique certissime. Radices montium saxosæ: & silex hoc amplius rigientes. Oportet autem fodiẽtibus humidiores assidue respondere glebas: faciliusque ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata uel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentum huius periculi est demissa ardens lucerna si extinguatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiuntur æstuaria: quæ grauiorem illum halitum recipiant. Fit & sine his uitiis altitudine ipsa grauior aer quam emẽdant assiduo linteorum iactatu euentilando donec ad aquam uentũ est. Sine harena tofus surgit: ne uenæ obstruantur. Quædam aquæ uere statim incipiente frigidiores sunt: quarum non in altum origo est: hybernis enim constant hymbribus. Quædam canis ortu sicut in Macedonia apparet. Vtrunque ante oppidũ pellam Incipiente enim æstate frigida est palustris: dein maximo æstu in excelsioribus oppidi. riget. Hoc & in chio euenit simili ratione portus: & oppidi. Athenis & neachronos nybosa æstate frigidior est. Deinde maximo æstu qui puteus in. Iouis orto. At ille siccitatibus riget.

Aquarum subito nascentium aut desinentium. Cap. IIII.

m Axima autem putei circa arcturum. Nam ipsa æstate deficiunt omnesq; quam triduo eo subsidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primum aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa messanam & mylas hyeme in totum inarescant fontes. Aestate exundant amnemque faciunt. Apolloniæ in ponto fons iuxta mare æstate tantum superfluit: & maxime canis ortu partius si frigidior sit æstas. Quædam terræ hymbribus sicciores fiunt uelut in narmensi agro quod admirandis suis inseruit. M. Cicero: siccitate lutum fieri prodens hymbre autem puluerem Omnis aqua hyeme dulcior est. Aestate autem minus. Autumno minime. Minusque per siccitates. Neque æqualis amnium plerunque gustus est. Magna aluei differentia. Quippe tales sunt aquæ qualis terra per quam fluunt. Qualesque hærbarum quas lauant succi. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. Mutant saporem & influuentes riui ut borysthenem uictique diluuntur. Aliqui uero & hymbre mutãtur. Ter accidit in bosphoro: ut salsi deciderent: necarentque frumenta. Totiens & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna pestilentia Aegypti. Nascũtur fontes decisis plerunque siluis: quos arborum alimenta consumebant. Sicut in hemo obsidente gallos. Cassandro: cum ualli gratia siluas cecidissent. Plerunque uero dãnosi torrentes corri

uantur detracta collibus silua continere nymbos ac digerere consueta. Et coli moueri/
que terram callumque summæ cutis solui aquarum in terest. Proditur certe in creta
expugnato oppido quod uocabatur arcadia: cessasse fontes: amnesque qui in eo situ
multi erant. Rursus condito post sex annos emersisse uti quæque cœpissent partes coli

Obseruatio hystorica.

Capitulum quintum.

Erræ quoq; motus pfundūt sorbētq; aquas: sicut circa phenū arcadiæ quin
quies accidisse constat. Sicut & in corico monte amnis erupit: posteaquam
cœptus est coli. Illa mutatio mirabilis nulla euidente causa apparet: sicut in
magnesia calidas factas frigidas alias non mutato sapore. Et in caria ubi Neptuni tem
plum est amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in salem. Est & illa miraculi plena are/
thusam syracusis simum redolere propter olympia: uerique simile: quōiam alpheus in
ea insula sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in cheronneso nono anno purga/
menta egerit. Mutantur & colores aquarum: sicut Babyloniæ lacus æstate rubras ha/
bet dirbus undecim. Et borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur: qunaquam
omnium aquarum tenuissimus. Ideoque innatans hypani. In quo & illud mirabile.
Austris flantibus superiorem hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud est:
quod nullum halitum non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc
uideri: dicunt aquas grauiores post brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicaris
utendum: & quid prosit nauigatio: & medicinæ
aquæ marinæ. Ca. VI.

Aeterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est: crassitudine binum
digytorum commissuris pyxcidatis ita ut superior intret calce uiua ex oleo le
uigatis. Liberamentum aquæ in centenos pedes sursum elici: minimum erit
si uno cuniculo ueniet in binos actus: laminæ esse debebunt per quas surgere in subli/
me opus fuerit e plumbo: subit altitudinem exortus fuit: ut si lōgiore tractus ueniat sub
eat crebra: descendatque libramenta ne pereant. Fistulas denum pedum longitudinis
esse legitimum est. Et si quinariæ erunt sexagena pondo pendere. Si octonariæ centena
Si denariæ centena uicena. Ac deinde ad has portiones Denaria appellatur cuius lami
næ latitudo antequam curuetur digytorum decem est dimidioque eius quinaria. In
omni anfractu enim collis quinariam fieri ubi dometur impetus: necessarium ē. Item
castella prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demi/
ror: cum alioquin lauari calida frequenter indiceret: uidelicet quia medicina tunc nō
erat hæc: quæ nunc aquarum pfugio utitur. Est autem utilis sulphurata neruis. Alu/
minata paralyticis: aut simili morbo solutis. Bituminata aut nitrosa qualis cutilia uti/
lis est bibendo: atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt: plurimis horis perpeti
calorem earum: quod est inimicissimum. Nanq; paulo diutius quam balneis uti opor/
tet. Ac postea frigida dulci nec sine oleo discedentibus: quod uulgus alienum arbitra/
tur. Idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uastitate odoris capita
replentur: & frigore infestantur sudantia: reliqua corporum parte mersa. Similis error
quo quidam plurimo potu gloriantur. Vidique iam turgidos bibendo: in tantum ut
annuli integerentur cute: cum reddi nō posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo
fieri conuenit sine crebro salis gustu. Vtuntur & cœno fontium ipsorum utiliter: sed
ita si illitum sole inarescat. Nec uero omnes quæ sint calidæ: medicatis esse credendum
sicut in segesta siciliæ: larissa: troade: magnesia: melo: lipara. Nec decolor species æris aut ar/
genti ue (ut multi existimauere) medicaminum argumentū est. Quando nihil eorũ
in patauinis fontibus ne odoris quidē differentia aliqua deprehendit. Medendi modus

Itē & in marinis erit: quæ calefaciunt ad neruorum dolores ferruminata & fractutas
ossaque contusa. Idem ad corpora siccanda. Qua de causa & frigido mari utuntur. Præ
terea est alius usus multiplex. Principalis uero nauigandi pthisi affectis ut diximus:
aut sanguinem egerentibus. sicuti proxime Anneum Galleonem fecisse post consula-
tum meminimus. Neque enim Aegyptus propter se petitur: sed propter longinquita
tem nauigandi. Quin & uomitiōes ipsæ instabili uolutatione commotæ pluribus mo
dis capi is oculorum pectoris medentur. Omnibusque propter quæ helleborum bi-
bitur. Aquam uero maris per sese efficatiorem discutiendis tumoribus putant medici
si illa decoquatur hordeacea farina ad darotidas. Emplastris etiam maxima albis: &
malagmatis miscent. Prodest & infusa crebro ictu. Bibitur quoque quanuis non sine
iniuria stomachi ad purganda corpora: bilemque atram aut sanguinem cōcretum red
dendum alterutra parte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendam. Et in tenas
mis articularibusque morbis asseruatam: & in hoc uetustate uirus deponentem. Ali-
qui decoctam: omnes ex alto haustam: nullaque dulcium mixtura corruptam. In quo
usu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoque acetum aut uinum aqua miscent.
Qui puram dedere raphanos super mandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones re-
uocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Testium quidem
tumori fouendo non aliud præferunt. Item pernionum uitio ante ulcera. Simili
modo pruritibus: psoris & lichenum curationi. Lendes quoque & terra capitis anima
lia hac curantur Et liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post
mariam aceto calido fouere plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris
intelligitur: ut phalangiorum & scorpionum & phthiade aspide respersis. Calida aūt in
iis assumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & cochle
ram calida infusa clysteribus sedeant. Difficilius perfrigescunt marina calefacta. Mam
mas rigentes præcordia: maciem corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores
capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime
exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant: lanasque emolliunt. Nec ignoro hæc
mediteraneis superuacanea uideri posse. Verum & hæc cura præuidit inuenta ratio
ne qua sibi quisque aqam maris faceret. Illud in ea ratione mirum si plus quam sexta-
riis salis cum quattuor aquæ sextariis mergatur: uinci aquam: salemque non liquari.
Cætero sextariis salis cum quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & naturam im
plet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mensuram octonis cyathis sa
lis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inuteratur qđ
uocatur thelassomeli æquis portionibus maris: mellis hymbris ex alto: & ad hūc usum
adueunt: fictilique uase & picato condunt: Prodest ad purgationes maxime sine sto
machi uexatione & sapore grato & odore. Hydromeli quoque ex hymbre puro cum
melle temperabatur quoniam: quod daretur appetentibus uinum ægris ueluti inno-
centiore potu. Damnatum iam multis annis iisdem uitiis quibus uinum: nec iisdem
utilitatibus. Quia sæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant. Hæc quoque sub
sidia demonstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt acepto halitu maris
quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari concauæ e cæra pile:
uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina a
qua argilla percolata: dulcescit. Luxata hominum corpora & puadrupedum natando
in cuiuslibet generis aquā facillime in artus redeunt. Est & in metu peregrinantiū: ut
tentēt ualitudinē aquæ ignotæ. Hæc cauēt a balneis egressi statim frigidam suspectā
hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo admixto ta-
lorum dolori: tumorique. Spumaque aquæ affrictu uerucas tollit. Necnon harena lit
torum maris: præcipue tenuis & solibus candens in medicina est siccandis corporibus

coopertis hydropicorum aut rheumatismos sentientium. Et hactenus de aquis. Nunc & de aquatilibus. Ordiemur autem ut in reliquis a principalibus eorum: quæ sunt sal & spongia.

De generibus salis: & confecturis: & medicinis & obseruationibus. Ca. VII.

Salonis aut fit: aut gignitur. Vtrumque pluribus modis: sed causa gemina co acto humore uel siccato. Siccat i lacu tarentino æstiuis solibus: totũq; stagnũ in salem abit modicum alioquin altitudine genua non excedens. Item in sici lia in lacu qui cocamicus uocatur: & alio iuxta gelam. Horum extremitates tantum inarescunt: sicut in phrygia cappadocia. Aspendi: ubi largius coquitur & usq; ad me dium lacum. Aliud etiam in eo mirabile: quod tantundem noctu subuenit: quantum die auferas. Omnis est alius sal minutus: atque non gleba est. Aliud genus ex aqs ma ris sponte gignitur spuma in extremis littoribus ac scopulis relicta. Hæc enim omnis rore densatur. Et est acrior quæ in scopulis inuenitur. Sunt etiamnum naturales diffe rentiæ tres. Nanque in bactris duo lacus uasti: alter ad scythas uersus: alter ad darios sa le æstuant. Sicut ad stytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu dein sole sic cant. Sed & summa fluminum densantur in sale: amne reliquo ueluti sub gelu fluente ut apud caspias portas: quæ salis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud bactros amnis ochus & xerses ex appositis montibus deferunt salis ra menta. Sunt & in Africa lacus & quidem turbidi salem ferentes. Ferunt quidem & cali di fontes sicut pegasei. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sũt & montes natiui salis: ut in indis oromenus: in quo lapidicinarum modo cædit rena scens: maiusque regum uectigal ex eo est quam ex auro atque margaritis. Effoditur & e terra: ut palam est humore densato in capadocia. Ibi quidem cæditur specularium la pidum modo. Pondus magnum glebis: quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ op pido muros domosque massis salis faciunt: aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta pelu sium. Ptolemæus rex cum castra faceret. Quo exemplo postea inter ægyptum & arabi am etiam squalentibus locis cœptus est inueniri detractis harenis. Qualiter & p Afri cæ scientia usque ad Hammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam cyrenaici tractus nopilitantur hammoniaco & ipso quia sub harenis inueniat appellato. Similis est colore alumini: quod schiston uocant: longis glebis: neque perlu cidis ingratus sapore: sed medicinæ utilis. Probatur quanmaxime perspicuus rectis scis suris insigne. De quo proditur: quod leuissimus intra specus suos in lucem uniuersam prolatus: uix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidens cuniculorum spiritu madido sic adiuuante molientes ut adiuuent aquæ. Adulteratur siculo: quem cocani cum appellauimus: necnon & cyprio mire simili. In hispania quoque citerior egelæste cæditur glebis pene translucentibus. Cui iampridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Onnis locus in quo reperitur sal sterilis est: nihilque gi gnit: & in totum sponte nascens. Inter hæc sunt factitii uaria genera. Vulgaris pluri musque in salinis mari adfuso: non sine aquæ dulcis riguis: sed hymbre maxime iuuã te: ac super omnia sole multo: non aliter inarescens. Africa circa uticam construit aceruos salis ad collium speciem. Qui uero sole lunaq; iduruere: nullo humore lique scunt: uixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in creta sine riguis in salinas mare infundentibus. Et circa ægyptum ipso mari influente in solum ut crebro nilo succosũ. Fit & e puteis in salinas ingestis. Prima densatio babyloniæ in bitumen liquidũ cogit: oleo simile: quo & in lucernis utuntur hoc. Detracto subest sal. Et in capadociæ puteis ac fonte quẽ in salinas ingerũt. In chaonia excuoquunt aquã ex fonte refrigerãdoq; sa lem faciunt inertẽ nec cãdidum. Galliæ Germaniæq; ardentibus lignis aquã salsam in

fund unt. Hispaniæ quadam sui parte puteis hauriunt muriam appllantes. Et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima ut quæ per se cinere sin cero uim salis reddat. Alibi corylus laudatur. Ita infuso liquore salso. Carbo etiam in salem uertitur. Quicunq; ligno conficitur sal niger est. Apud Theophrastum inuenio imbros harūdinis & iunci cinerem decoquere aqua solitos. donec exigum supesset humoris. Quin & e muria salsamentorum recoquitur: iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit uulgo heminis iucundissimis. Marinorum maxime laudatur cyprius a salamine. At e stagnis tarentinis. Ac e riguis qui tateus uocatur. Hi duo oculis utile. A capadocia uero qui in laterculis affertur cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is quem stytium appellauimus. Itaque a partu uētrē eo cū melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus Suauissimus oīum Tarētinus: atque candidissimus. Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt. Sed copiosum aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos uero salis non fit nisi aquilonibus. In igni nec crepitat: nec exilit tragaseus: neque acanthius ab oppido appellatus. Nec ullus spuma aut ramentum: aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ. Rubeus memphi. Ruffus est circa oxum. Centuripis purpureus. Circa Geleam in eadem sicilia tanti splendoris: uti imaginem recipiat. In Capadocia croceus effoditur translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ usus antiqui Tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcūque e marinis ex genere eo: præcipue spumeum. Inuentorum uero & boum oculis tragaseum & beticum. Ad obsonium & cibum utilior quisquis facile liquescit. Item humidior minorem enim amaritudinem habent: ut atticus & euboicus Seruandis carnibus aptior acer & siccus: ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis: & pulmentarii uicem implet excitans auiditatem: inuitansque i omnibus cibis: ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes: armentaque & iumenta sale maxime sollicitantur ad pastum: multum largiores lacte: multoque gratiore etiam in caseo dote. Ergo Hercule uita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elementum ē: ut transierit intellectus ad uoluptatem. Animi quoque sammia sales appellantur: omnisque uitæ lepos & summa hylaritas laborumque requies non alio magis uocabulo constat. Honoribus etiam militiæq̄ue interponitur salariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate sicut apparet ex nomine salariæ uiæ: quoniam illa sal in Sabinos portari consuerat. Ancus Martius Rex salis modia sex milia in congiario dedit populis: & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii uice usos ueteres auctor est. Esitasse enim salem cum pane & caseo: ut prouerbio apparet. Maxime tamen sacris intelligitur auctoritas quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum synceritas summam fecit suam differentiam. Quædam enim fauilla salis: quæ leuissima ex eo ē & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis in totū diuersa res humidiorisque naturæ & crocei coloris aut ruffi ueluti rubiga salis. Odore quoque ingrato ceu gari dissentiens a sale non modo a spuma. In Aegypto inuenitur uideturque nilo deferri. Et fontibus tamen a quibusdam innatat. Optimum ex eo quod olei quandā pinguitudinem reddit. Est enim in sale pinguitudo: quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica: aut plerunque testa trita Qui fucus aqua depræhenditur diluente factitium colorem: cū uerus ille non nisi oleo resoluatur: & unguentarii propter colorem eo maxīe utantur. Canicia in uasis summa est. Media uero pars humidior: ut diximus. Floris natura aspera excalfactoria stomacho inutilis. Sudorem cit. Aluū soluit uino & aqua acopicis & smegmaticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ concutiuntur ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur i sa

linis salsugo:ab aliis salsilago tota liquida marina aqua salsior ui distant. Aliud etiam/ num liquoris exquisiti genus quod garon uocauere intestinis piscium cæterisq; quæ abiicienda essent:sale maceratis:ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficeabat ex pisce:que græci garon uocabant. Capite eius usto suffitu extrahi secundas morātes

De scombro pisce & muria:& alece. Ca. VIII.

Vnc e scombro pisce laudatissimum ī finibus carthaginis spartarie & cetariis: sotiorum appellatur singulis milibus nummum permutantibus congios pe/ ne binos. Nec liquor ullus pene præter unguenta maiore in precio esse cœpit nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidē & mauritania beticaque & carteia ex ocea no intrantes capiunt ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiique & Leptis. Sicut muria antipolis ac thuria. Iam uero & dalmatia. Vitium huius est alex im perfacta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo minimoque con/ fici. Aquam nostri aphyen græci uocant:quoniam is pisciculus e pluuia nascitur. Fo roiulienses piscem ex quo faciunt lupum appellant. Transiit deinde in luxuriam:cre/ ueruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi ueteris adeoque dilu tam suauitatem ut bibi possit. Aliud uero ad castimoniarum superstitionem:etiam sa/ cris iudæis dicatum:quod fit e piscibus squamam carentibus. Sic alex peruēit ad ostre as echinos urticas cammaros mullorum iocinere. Innumerisque generibus ad saporē gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desideriis uitæ :& ipsa tamē nōnulli usus in medendo. Namque & alece scabies pectoris sanatur infusa percutem incisam. Et contra canis morsus draconisque marini prodest. In linteolis autem concerptis im ponitur. Et garo ambusta recentia sanantur:si quis infundat ac non nominet garum Contra canum quoque morsus prodest:maximeq; crocodili : & ulceribus quæ serpūt aut sordidis. Oris quoque & aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoque siue illa salsugo spissat:mordet:extenuat:siccat. Dyscentericis uitilis est etiam si nomen intestina corripit. Ischiadicis cœliacis ueteribus infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

De natura salis & eius medicinis. Ca. IX.

s Alis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos : omnia erodens. Corpora uero astringens:siccans alligans. Defuncta autem ac putrescētia ita uendicans ut durent ea per secula. In medendo uero mordens : adurens:re/ pugnans :extenuas :dissoluens. Stomacho tantum in utilis : præterq̄ ad excitandam auiditatem. Aduersus serpentium morsu. cum origano melle hysopo. Contra cerastem cum origano & cæra aut pice aut melle. Auxiliatur contra scolopēdras ex aceto potus Aduersus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis:& oleo uel aceto illitus. Ad uersus crabrones uero uel uespas similiaque ex aceto. Ad hecerocranas capitisque ulce/ ra & pustulas papulas ue & incipiente uerrucas cum seuo uitulino. Item oculorum re mediis:& ad excrescentes ibi carnes totiusque corporis pterygia. Sed in oculis peculiari ter. Ob id collyriis emplastrisque additur. Ad hoc maxime probatur etateus: aut cau nites Ex ictu uero suffusis cruore oculis suggillatisqne cum myrrhæ pari pondere ac melle:aut cum hysopo ex aqua calida:utque foueantur salsugine. Ad hæc hispanien/ sis eligitur:contraque suffusiones occulorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim sugillationibus in linteolo inuolutus crebroque ex aqua feruēti impositus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarū tumori ifricatus. Et cōtra scabriciē linguæ frictus cōminutusq; . Aiunt dentes ñ erodi neq; putrescere si qs quottidie mãe ieiunus salem cōtineat sub lingua:donec liquescat. Lepras idem:& furunculos:& liche nas:& psoras emendat cum passa uua exempto eius ligno:& seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tōsillis & uuis cū melle prodest. Quicunque ad anginas. Hic amplius cum oleo & aceto. Eodē tempore

extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia:& tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum conualescentes ut tollerari possint: linguae subditus praestat. Neruorum dolorem maxime usurpanda obseruatiōe circa humeros & renes in sacris aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum tormi niaque & coxarum dolores potus: & i iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus ibi maxime obseruāda usurpatione qua quidem totis cor poribus nihil esse utilius sale & sole dicunt: itaque cornea uidemus corpora piscatorū. Sed hoc praecipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum. Itē perniōes. Ambu stis ex oleo imponitur. aut commanducatus pustulasque reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusque quae serpūt ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cum uuam taminia. Pha gedenis ulcerum tritus cum farina hordei super imposito lintheolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus quos sentiunt ex oleo & aceto ifricatus iuuat & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere. feruoresq; febrium cum oleo perūxere: & tussim ueterē linctu eius discussere. Clysteribus ifunde re ischiadicis. Vlceribus excrescentibus: uel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis: ita ut battuarentur ante ictum ulcera. Bibitur & contra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle. Item extu berationibus. Dentium dolori cum aceto totus & illitus cum resina prodest. Ad om nia autem spuma salis iucundior utiliorque. Sed quicunque sal acopis additur ad ex calfactiones. Item smegmaticis ad extendendam cutem: leuandamque. Pecorum quo que scabiem & boum illitus tollit. Datusque lingendus:& oculis iumentorum inspui tur. Haec de sale dicta sint.

De nitri generibus:& confecturis:&
medicinis:& obseruationibus. Ca. X

n On est differentia & nitri natura non multum a sale distans:& eo diligentius dicenda: quia palam est medicos qui de eo scripsere ignorasse naturam. Nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud medos ca nescentibus siccitate conuallibus: quod uocant halmigara. Minus etiam in thracia iuxta Philippos sordidum terra: quod appellant agrium. Nam quercu cremata nun quam multum factitatum est: & iampridem in totum omissum. Aquae uero nitro sae pluribus locis reperiunt: sed sine uiribus densādi. Optimū: copiosūq; inclytis mace doniae: quod uocant calestricum: candidum: purumque: promixum sali. Lacus est nitrosus exiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis die bus: totidemque cessat: ac rursus innatat:& deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse quae gignat: quoniam compertum est nec soles proficere quicquam cū esset: nec hymbres. Mirum est & illud scatebra fonticuli semper emicante: lacum nec augeri: nec effluere. Is autem diebus quibus gignitur si fuere hymbres: salsus nitrum faciunt aquilones deterius: quia ualidius commouēt limum. Et hic quidem nascitur. In Aegy pto autem conficitur multo abundantius: sed deterius. Nam fuscum lapidosumque est. Fit pene eodem modo quo sal nisi quod salinis mare infundunt. Nihilum autem nitrariis. Excedente nilo siccantur decedente madent succo nitri. xl. diebus continuis non ut in Macedonia statis. Si etiam hymbres affuerit: minus de flumine addunt: sta stimque ut densari est coeptum rapitur ne resoluatur in nitrariis. Sic quoque olei na tura interuenit. Ad scabiem animalium utilis. Ipsum autem conditum i aceruis du rat. Mirum in lacu asanio & quibusdam circa calcida fontibus summas aquas dulces esse: potarique: inferiore nitrosas. In nitro optimum quod tenuissimum & ideo spuma melior. Ad aliqua tātū sordidū tanq ad inficiendas purpuras tincturasq; oēs. Magnus & nitro usus qui dicetur suo loco. Nitrariae egregiae aegyptiis. Nam circa acathin &

memphin tantum ſolebant eſſe.Circa memphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi in a-
ceruis:multique ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei.Faciunt ex iis uaſa. Necnon frequẽter
liquatũ cuꝫ ſulphure coquẽtes in carbõibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolũt illo ni
tro utũt.Sunt ibi nitrariæ:in quibus & ruffũ exit a colore terræ.Spumã nitri quæ ma
xime laudatur: antiqui negabant fieri:niſi cum ros cecidiſſe prægnantibus nitrariis:
ſed nõdum parientibus.Itaque non fieri incitatis etiam ſi caderet. Alii operimentorum
fermento gigni exiſtimauere.Proxima ætas medicorum aphronitrum tradit in aſia col
ligi in ſpelunchis mollibus diſtillans. Specus eos colligas uocant. Dein ſiccant ſole.
Optimum putatur lydium. Probatio ut ſit minime ponderoſum & maxime friabile.
Colore pene purpureo.Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in uaſis picatis: ne lique
ſcat.Vaſa quoque ea ſole inareſcentia perficiuntur. Nitri probatio:ut ſit tenuiſſimum
& quammaxime ſpongioſum fiſtuloſumque.Adulterat̃ in ægypto calce. Depræhendi
tur guſtu.Sincerum enim facile reſoluitur.Adulteratum pungit.Calce aſperſum red-
dit odorem uehementer.Vritur in teſta opertum ne exiliat:alias igni non exilit nitruꝫ
nihilque gignit aut alit Cum in ſalinis hærbæ gignantur:& in mari tot animalia:tan
tum algæ. Sed maiorem eſſe acrimoniam nitro apparet:non hoc tantum argumento:
ſed & illo quod nitrariæ calciamenta protinus conſumunt. Alias ſalubres:oculorum
que claritati utiles.In nitrariis nõ lippiunt.Vlcera allata eo celerrime ſanant̃. Ibi facta
trade.Cit & ſudorem cum oleo perunctis:corpuſque emollit. In pane ſalis uice utunt̃
caleſtrico.Ad raphanos ægyptio:teneriores eos facit.Sed oblonia alba & deteriora:olera
uiridiora.In medicina autem calfacit:extenuat mordet:ſpiſſat:ſiccat: exulcerat. Vtile
iis quæ euocanda ſint aut diſcutienda & lenius mordenda atque extenuanda: ſicut in
papulis puſtuliſque. Quidam in hoc uſu accenſum uino auſtero reſtingunt: atque
ita trito in balneis utuntur ſine oleo. Sudores nimios inhibet cum arida iride adiecto
oleo uiridi. Ex tenuat & cicatrices oculorum & ſcabricias genarum cum fico illitum
aut decoctum in paſſo ad dimidias partes.Item contra argemas oculorum.Vngues de
coctum in paſſo in mali punici calice adiuuat nitrum.Claritatemque uiſus cum mel-
le inunctum.Prodeſt dentium dolori ex uino ſi cum pipere colluantur.Item cum por
ro decoctum.Nigreſcentes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis a-
nimalia & lendes necat cum ſamia terra illitũ ex oleo.Auribus purulentis uino liquato
infunditur.Sordes eiuſdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus diſcutit ſiccum
additum. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in ſole illitum
mendat.Furunculos admixtum reſinæ extrahit aut cum uua alba paſſa:nucleis eius
ſimul tritis. Teſtium inflammationi occurrit.Item eruptionibus pituitæ in toto cor-
pore cum axungia. Contraque eanis morſus addita reſina initiis cum aceto illinitur.
Sic & ſerpentium morſibus:phagedenis:& ulceribus quæ ſerpunt: aut putreſcunt cũ
calce ex aceto. Hydropicis fico tuſum datur illiniturque. Diſcutit & tormina ſi deco-
ctum bibatur pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit laſſitudi-
nes cum oleo ex aceto perunctorum:& contra algores horreſque prodeſt manibus pe-
dibuſque confricatis cum oleo.Comprimit & pruritus ſuffuſorum felle:maxime cum
aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex poſca potum.Aut ſi bupreſtis paſta
ſit ex aqua:uomitioneſque euocat. Iis qui ſanguinem tauri biberint cum laſere datur.
In facie quoque exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis totum do-
nec nigreſcat tritumque illinitur.Infũditur urceis & renum doloribus:aut rigori cor-
porum neruorumque doloribus.Paralyxi in lingua cum pane imponitur. Suſpirioſis
in ptiſana ſumitur. Tuſſim ueterem ſanat flore mixto galbanii: reſinæ terebinthinæ
pari pondere omnium: ita ut fabæ magnitudo deuoretur.Coquitur dilutumq; poſtea
cum pice liquida ſorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio articulorum

doloribus in sole iucundus est. Regium quoque morbum in uino exterminat potum. Et inflatiões discutit. Sanguinis profluuiũ sistit e naribus ex ferueti aqua uapore uari bus rapto. Pruriginem alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quottidiano fo tu. Vlcera expituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoque prodest. Cœlia/ cis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic & aduersus lepras lentigines. Podagricis in balneis uti folia nitri prodest: atrophis opisto/ thonis: tetanis. Salnitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur

De spongiarum natura.

Capitulum undecimum.

s Pongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distingunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresque persorbentes: & quæ tinguntur in delitiis aliquando & purpura. Alias fœ/ minas maioribus fistulis ac perpetuis maribus duriorés. Alias quas appellant tragos tenuissimus fistulis æque densissimis. Candidæ cura fiunt: e mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma: ad lunam & pruinas sternuntur inuersæ: hoc est qua par te adhæsere: ut candorem bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regi eas: contrahique ad sonum: exprimentes abundantiam humoris nec auelli petris posse: ideo abscindi & saniem emittere. Quin & eas quæ ab aquillone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usquam diutius durare spiritum medici affirmat: sic & prodesse corporibus: quia nostro suum misceant: & ideo magis recentes magisque humidas. Sed minus in calida aqua minusque unctas: aut unctis corpori bus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimum genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Item abstergendæ lippitudini utilissimi. Eam que tenuissima est mollissimam quoque esse oportet. Imponuntur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca: & ex aceto calido ad capitis dolores. Decætoro recentes discutiunt molliunt: mitigant. Veteres conglutinant uulnera. Vsus earum ad abstergenda: fouẽ da: operienda fotu dum aliud imponatur. Vlcera quopue humida & senilia impositæ siccant Fracturæ & uulnera spongiis utilissime fouentur. Sanguis rapitur in secando ut curatio perspici possit. Et ipsæ uulnerum inflãmationibus impõuntur: nunc siccæ nunc ex aceto insperseæ: nunc e uino: nunc ax aqua frigida. Ex aqua uero cælesti im positæ siccant. Recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur & integris partibus & fluctuatione oculta laborantibus quæ discutienda sunt: & iis quæ apostemata uo/ cant melle decocto perunctis. Item articularis alias aceto salso madidæ. alias e posca. Si ferueat impetus ex aqua eadem e callo salso madidæ. At contra scorpionum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicem implent. Nunc ex uino & oleo: nunc ex eadem. Differentia hæc quod lanæ emolliuat spongiæ coercent rapiunt que uitia ulcerum. Circunligantur & hydropicis siccæ: uel ex aqua tepida posca ue ut cunque blandioribus opus est operiri ue aut siccare cutem. Imponuntur & iis mor bis quos uaporari oporteat: ferue nti ex aqua persusæ expressæque inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho prosunt: & in febri contra nimios ardores. Sed spleneticis e posca. Ignibus sacris ex aceto. Efficatiores quando aliud imponi oportet: sic ut sanas quoque partes spatiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tolluntque testium tumorem doloremque ex posca. Ad canum morsus utiliter concisæ imponuntur: ex a ceto aut frigida: aut melle abundæ subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Item cinis cum oleo uel aeeto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex posca tumorẽ discuti unt. Omnium aũt cinis cum pice crematarũ sanguinem sistit uulnerũ: Aliq raras tãtũ ad hoc cum pice urunt. Et oculorũ causa comburuntur ĩ cruda olla figulini opis plu

rimum proficiente eo cinere cõtra scabricias genarũ:excrescentesq; carnes &:quicqud opus sit ibi destringere:spissare:explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & stringilum uicem lintheorumq; effectis corporibus. Et contra solem apte protegunt ca pita. Medici inscitia ad duo nomina eas redegere. Africanas:quarum firmius sit robur. Rhodiacasq; ad fouendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros antipolis urbis reperiuntur. Trogus auctor est:circa lyciam penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polymbius super ægrum suspensos quietiores facere noctes Nunc præuertemur ad marina animalia & aquatilia.

CAII PLNII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER.XXXII.

PROHEMIVM.

Medicinæ ex aquitilibus.

ENTVM est ad summa naturæ exemplorumq; per reruȝ ordinem:& ipsum sua sponte occurrit immensum potẽtiæ occultæ documentum: ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut simile possit inueniri: ipsa se uincente natura:& quidem numerosis modi declarante. Quid enim uiolentius mari uentis ue:& turbinibus ac procellis: quo maiore hominum ingenio in nulla sui parte adiuta est: q̃ uelis remisque? Addatur his & reciproci æstus inenarrabi-lis uis: uersumque totum mare in flumen.

DE echeneide pisce: & mirabili eius proprietate:& torpedine: & marino lepore:& mi-rabilia rubri maris. Capitulum primum.

Amen omnia hæc pariterque eodem impelentia:unus ac paruus ad modum pisciculus echeneis appellatus in se tenet. Ruant uenti licet:& seuiant procel læ:imperat furori:uiresque tantas compescit:& cogit stare nauigia:quod non uincula ulla:non anchoræ pondere irreuocabili factæ. Inferant impetus:& domat mũ di rabiem:nullo suo labore:non retinendo:aut alio modo quam adhærendo. Hæc tan tilla est satis contra tot impetus:ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula:ut in mari quoque pugnetur uelut e muris. Heu uanitas hu mna cum rostro illa ære ferroque ad ictus armata semipedalis inhibere possit:ac tenere deuincta pisciculus. Fertur acciaco marte tenuisse prætoriam nauim Antonii prope-rantis circuire & exhortari suos donec transiret in aliam. Ideoque cæsariana classis im-petu maiore protinus uenit. Tenuit & nostra memoria. Caii principis ab astura antiũ remigantis ut res est etiam auspicalis pisciculus. Si quidem nouissime tum in urbem reuersus ille imperator:suis telis confussus ẽ. Nec longa fuit illius moræ admiratio sta tim causa intellecta:cum e tota classe quinqueremis sola non proficeret: & exiliẽtibus protinus qui id quærerent circa nauim inuenere adhærentem gubernaculo:ostende-runtque Caio indiguanti hoc fuisse quod se reuocaret:quadringentorumque remigũ obsequio contra se intercedere. Constabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset:nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc posteaquam uidere:eum limaci magnæ similem esse dicunt. Nos plurimũ opiniones posuimus in natura aqua tilium:cum de eo diceremus. Nec dubitamus idem ualere ad omnia genera cum cele-bri & consecrato etiam exemplo apud gnidiam Venerem conchas quoque eiusdem po tentiæ credi necesse sit. E nostris quidam latinis remoram appellauere eum. Mirumq; e græcis: alii lubricos partus atque procidẽtes cõtineri ad maturitatem alligato eo (ut

dixirnus) prodiderunt. Alii sale aduersatum adalligatum grauidis partus soluere: ob id alio nomine odinolyontem appellauere. Quocunque modo ista se habeāt: quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de ulla potentia naturæ: atq; effectu in remediis sponte nascentium rerū dubitare debeat? Quin & sine hoc exēplo per se satis esset. Ex eodem mari torpedo etiam procul & e longinquo: uel si hausta uirga ne attingatur quanuis præualidos lacertos torpescere: quanlibetq; ad cursum uelloces alligari pedes proditur. Quod si necesse habemus fateri hoc exemplo esse uim aliquam quæ odore tantum: & quadam aura sui corporis efficiat membra: quod non de remediorum omnium momētis sperandum est? Non sunt minus mira quæ & lepore marino traduntunt. Venenū est aliis in potu: aut in cibo datus: aliis etiam uisus. Siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ex eo genere: dūtaxat statim nausea & redundatiōe stomachi uitium fatentur: ac deinde abortum faciunt. Remedio est mas ob id īduratus sale ut ī brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Vescitur eo unum tantū animalium: ut non intereat. Mullus piscis: & tenerescit tātum: & ingratior: utiliorque fit Homines quibus in pastu est: piscem olēt hoc primo argumento ueneficium id deprænenditur. Cætero moriuntur totidem diebus quot uexerit lepus. Incertique temporis ueneficium id esse: auctor est Licinius macer. In India affirmant non capi uiuentem. Inuicemque ibi hominem illi pro ueneno esse: ac uel digyto omnino in mari tactū mori. Esse autem ampliorem multo sicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus: quæ scripsit ad Caium Cæsarem Augusti filium de Arabia: tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos sexcentorum pedum longitudinis: & trecentorum sexaginta latitudine in flumen Arabiæ intrasse: pinguiq; eius negociatores: & omnium piscium adipe camelos perungi in eo situ: ut asilos ab iis fugient odore.

De ingeniis & mansuetudine quorundam piscium & ubi ex manu edant: & ubi responsa datur ex piscibus. Capitulum secundum

Ihi uidentur mira & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo uolumine quod halie uticon inscribitur. Scarum inclusum nassis nō fronte erumpere: nec infestis uiminibus caput inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores atque retrorsum ita erumperet. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: appræhēsa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis. Lupum piscem rete circundatum harenas arare cauda: atq; ita conditū transire rete. Murenam maculas appetere ipsas cōsciam teretis ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare donec euadat. Polypum hamos appetere: brachiisq; cōplecti: non morsu: nec prius dimittere q̄ escam circunroserit: aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil esse in esca hamum: insidiasq; nō ignorat: auiditas tamē tanta est: ut cauda uerberādo excutiat cibos Minus in prouidendo lupus solertie habet: sed magnum robur in pœnitendo. Nam ut hæserit in hamo: tumultuoso discursu laxat uulnera: donec excidāt insidiæ. Murenæ amplius deuorant hamum: admouentq; dentibus lineas: atq; ita erodit. Pytheas id tradunt. Idē infixam hamo inuetere se: quoniam sit dorso cultellato: spinaq; lineam præsecare. Licinius Macer murenas tantum fœminini sexus esse tradit: & cōcipere e serpenti busut diximus ob id fibillo a piscatoribus tanquam serpentibus: euocari & capi pinguescere lactatu. Fuste non interrimi. Easdem ferula protinus Animam in cauda habere certum est: atque icta cellerrime exāimari: at capitis ictu difficulter. Nouacula & ferrum quæ pisce tacta sunt: olent. Durissimum esse pisciū constat qui orchis uocetur: rotundus est: & sine squammis: totusq; capite cōstat. Miluago quotiens cernatur extra aquam uoltans: tempestates mutari Trebius Niger auctor est. Xiphiam idest gladium rostro mucronato esse: ab hoc naues perfossas mergi in oceāo ad locum mauritaniæ qui cotta uocetur: non procul a lyxo flumine. Idem lolligines euolare ex aqua tradit:

tanta multitudine ut nauigia demergant. Et manu uescuntur pisces in pluribus qui dem Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis non piscinis ammirati in helore siciliæ castello non procul syracus. Item in labra Gnidii Iouis fonte anguillas. Et eæ in aures additas gerunt. Similiter in chio iuxta senum delubrum. In mesopotamiæ quoq; fonte chabura de quo diximus pisce. Nam i lycia myris in fonte Apollinis: quē curium appellant ter fistula euocati ueniunt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum est consultantibus: caudis abigere dirum. Hierapoli syriæ i lacu Veneris ædituorum uocibus parent uocati: exornati auro ueniunt adulantes. Scalpuntur ora hiantia manibus inserendis præbent. In stabiano campaniæ ad Herculis petram: melanuri in mari panem abiectum rapiunt. Idemque ad nullum cibum in quo hamus sit accedunt. Nec illa in nouissimis mira: amarissimos esse pisces ad apellem insulam & ad clazomenas. Contra ad scopulum siciliæ: ac leptin Africæ & euboeam & dyrrhachiū Rursus ita salsos: ut possint salsamenta existimari. Circa cephaloniam & ampeloporon & delipetras in portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiam pabulo constare non est dubium. Appion maxime piscium esse tradit porcum: quem lacedæmonii ostagoristum uocant. Grunire eum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidētiam quod magis miremur etiam in locis quibusdam: apposito occurrit exemplo. Siquidem salsamenta omnium generum in italia beneuenti recentia refici constat. Pisces marinos in usu fuisse protinus a condita Roma: auctor est Cassius Hemina: Cuius uerba de ea re hic subiiciam. Numa constituit: ut pisces qui squammosi non essent ni pollincerent patrimonia ad conuentus & conuiuia publica: & priuata cœnasque ad puluinaria facilius compararentur: ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaque præmercarentur. Quantum apud nos indicis margaritis precium est: de quibus suo loco satis diximus tantum apud indos in chorallio. Namque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari: sed nigrius. Item in persico uocatur iace. Laudatissimam in gallico sinu: circa orchadas insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur & apud grauiscas: & ante neapolin campaniæ: maximeque rubens: sed molle: & ideo uilissimum erythris. Forma est ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ confestim durantur & rubescunt: quasi corna satiua spetiæ atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere: si uiuat. Itaque occupari euellique retibus: aut acri ferramento præcidi. Hac de causa chorallium uocitatū interpretantur. Probatissimum quanmaxime rubet: & quanramosissimum: nec scabrosum: aut lapideum: uel rursus inane: aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus indorum uiris quoque preciosa est: quam fœminis nostris uniones indcii. Aruspices eorum uatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quam hæc notescerent: galli gladios: scuta galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria est uendibili merce: ut perquam raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati: tutellam habere creduntur. Cōtraq; torminum ac uesicæ & calculorum mala: in puluerem igne redacti: potiq; cum aqua auxiliātur. Simili modo ex uino poti: aut si febris sit: ex aqua somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodem medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoque absumi. Sanguinem reiicientibus excreantibus ue medentur. Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet: quam græci antipathiam uocant: nihil ē uenenatius usquam: quam in mari pastinaca: utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios quidem pisces: sed pastinacas præcipue Sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic quidem sed & mullus ac lasser.

De his quibus in terris & in aquis uictus est: & de

castoreis medicinæ.& obseruatione. Ca. III.

s Pectabilis naturæ potentia in iis quoque quibus & in terris: & i aqua uictus est: sicut & fibris quos castores uocant & castorea testes eorum amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinmmo paruos esse substrictosque & adhærentes spinæ: nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sunt grādes: cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cum sint geminæ quot nulli animaliū. In iis folliculis inueniri liquorem: & asseruari sale. Itaque inter probatiōes falsi esse folliculos geminos ex uino nexu dependentes: quod ipsum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum sale: aut hammoniacum: quoniā hammoniaci coloris esse debeant circūdati liquore ueluti mellis cærosi odoris grauis: gustu amaro: & acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ: mox Africæ. Sternutamenta olfactu mouent. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano perunclo capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant. Vuluarūque exanimationes uel subditi: & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleo poti. Medent & uertigini: opisthotōis: trēuls spaticis: neuoꝝ uitiis: hischiadicis: stōachis: paraliticis: perūctis oībus. Vel tritia d crassitudinē mellis cū seie uiticis ex aceto: aut rosaceo. Sic & contra comitiales sumpti. Poti uero contra inflationes: tormina: uenena. Differētii tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpiones ex uino bibuntur Aduersus phalāga & araneos ex mulso: ita ut uomitione reddantur. Aut ut retineant cum ruta. Aduersus cahlcidas cum myrtice. Aduersus cerasten & præsteras cum panace: aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari binas drachmas satis est: eorumque adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum ex aceto. Aduersus aconitum ex lacte: aut aqua. Aduersus helleborum album ex aqua mulsa nitroque. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle attico inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit uenenis: & ob id i antidota additur. Adseruatur autem optime in sua uesica: ut aliqui existimant.

De testudine & multorum piscium
medicinæ & obseruationess
Capitulum qnartum

g Eminus similiter uictus in aquis terraque & testudinum effectusque par in honore habendo uel propter excellens in usu pretium figuræq; ueræ proprietem. Sunt ergo testudinum genera: terrestres: marinæ: lutariæ: quæ in dulci aqua uiuunt. Has quidem e græcis emydas appellāt. Terrestrium carnes suffitionibus proprie: magicisque artibus refutandis: & contra uenena salutares produntur. Plurimæque in Africa. Hæ ibi amputato capite: pedibusque pro antidoto dari dicunt & ex iure in cibo sumptæ. Strumas discutere ac lyenes tollere. Item comitiales morbos Sanguis earum claritatem uisus facit: suffusionesq; oculorum tollit. Et contra serpentium omnium & araneorum & similium: & ranarum uenena auxiliatur. Sanguine seruato in farina pilulis factis: & cum opus sit in uino datis. Felle testudium cum attico melle glaucomata inungi prodest. Et scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis uino & oleo subactus pedum rimas ulceraque sanat. Squammæ e summa parte derasæ: & in potu datæ uenrem cohibent. Eo magis hoc mirum: quoniam totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quam in uesica dissectarum: inueniri posse non arbitror: & intra eam esse. Hæc quoque portentosa magis demostratur aduersus aspidum ictus singulare remedium. Efficacior est: tamen ut aiunt cimicibus ammixitis. Oua durata illinuntur strumis & ulceribus frigore: aut adustione factis. Sorbentur i stomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum car

nibus contra ſalamandras præclare auxiliantur. Neque eſt teſtudine aliud ſalaman
dræ aduerſius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo omniaque capitis ulcera cu
rantur. Inareſcere autem eum oportet: lenteque ablui. Inſtilatur & dolori aurium cum
lacte mulierum. Aduerſus comitiales morbos manditur cum polline frumenti. Miſcet
autem ſanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis: & cum hordeacea farina:
aceto quoque ammixto: ut ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & ma
tutina & uerſpertina dantur: dein poſt aliquot dies ueſpera. Comitialibus inſtillatur
ore deductis labris iis: qui modice corripiantur. Spſmo cum caſtoreo clyſtere infundit
Quod ſi dentes per annum colluntur teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt
Et anhelitus diſcutit: quaſque orthopnoeas uocant: ad has in polenta datur. Fel teſtu
dinum claritatem oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tōſillas ſedat: & anginas & om
nia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium teſtium. Naribus illitum comitiales
erigit: attollitque. Idem cum uernatione anguium aceto ammixto unice purulentis au
ribus prodeſt. Quidam bubulum fel ammiſcent: decoctarumque carnium teſtudinis
ſuccum abdita æquæ uernatione anguium. Sed diu in uino teſtudine excoquūt. Ocu
lorum quoque uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffuſiones etiam mari
næ felle: uel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum. Fel & contra ſalamandras: uel
ſuccum decoctum bibiſſe: ſatis eſt. Teſtudinum eſt tertium genus ī ceno & paludibus
uiuentium. Latitudo iis in dorſo pectori ſimilis: nec conuexo incurua calice: ingrata
uiſu. Ex hac quoque tñ aliqua cōtingunt auxilia. Tres nanq; ī ſuccenſa ſarmēta conie
ctæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tum euulſæ carnes: earum coquuntur
in aquæ congio ſale modice addita. Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paralyſin &
articulares morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas ſanguinemque ui
tiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinū
quæ ſunt in manibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento
& ſemine lilii ante acceſſiones perunguntur ægri: præter caput mox conuoluti: calidā
aquam bibunt: quartanis liberari dicuntur. Hac teſtudinem quintadecima luna capi
oportere: ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum ſextadecima luna perungi tra
dunt. Ex eodem genere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Itē
ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſanguinem cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis
excipi nouo fictili iubeant. Ignem ſacrum cuiuſcunque generis ſanguine illini. Item
capitis ulcera manantia: & uerrucas. Idem promittunt teſtudinum omnium fimo pa
nos diſcuti. Et licet īcredibile dictu ſit: ut aliqui tradūt: tardius ire nauigia: teſtudinis
pedem dextrum uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia: nō quia igno
remus gratiorem eſſe uniuerſitatem animalium: maioriſque miraculi. Sed hoc utilius
eſt uitæ contributa habere remedia: cum aliud alii proſit. Aliud alibi facilius inueniat
Venenatum mel diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata ī cibo. Vel ſi ex mel
le ſincero faſtidium cruditas ue que ſit grauiſſima incidat. Teſtudinem circunciſcis pe
dibus: capite cauda decoctam antidotum eſſe auctor eſt Helopi Scincoq; Apelles. Qui
eſſet Scincus: diximus. Sæpius uero quantum ueneficium præſtaret menſtruis mulie
rum. Contra omnia ea auxiliatur: ut diximus: mullus. Item contra paſtinacam & ſcor
piones terreſtres marinoſque: & dracones & phalangia illitus ſumptus ue in cibo. Eiuſ
dem recentis e capite cinis contra omnia uenena: priuatim contra fungos. Mala medi
camenta inferri negant poſſe: aut certe nocere ſtella marina uulpino ſanguine illita: &
affixa limini ſuperiori: aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionumque ictus
carnibus earum impoſitus. Item araneorum morſus ſanantur. In ſumma cōtra omnia
uenena: uel potu: uel ictu: uel morſu noxia. Succus earum ex iure decoctarum: effica
ciſſimus habetur. Sunt & ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamentorumque cibus pro
deſt a ſerpente percuſſis & contra beſtiarum ictus mero ſubinde hauſto: ita ut ad ueſ

peram cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide cerastе: aut quas sepas uocāt: aut helope dipsade ue percussis. Contra scorpiones largius sumi. Sed non euomi salsa menta prodest: ita ut sitis toleretur: & imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra præsteris morsum sar da prodest. Imponuntur salsameuta & contra morsum canis rabiosi: uel si non si uon ferro ustæ plagæ corporaque clystribus exinanita. Hæc per se sufficit. Et contra dra conem marinum ex aceto imponitur: Iidem & ex cybio profectus. Draco enim mari nus ad spinæ suæ qua ferit uenenum ipse īpositus: uel crebro toto prodest. Ranarum marinarum ex uino & aceto decoctarum: succus contra uenena bibitur: & contra rāæ rubetæ uenenum: & contra salamādras. Fluuiatiles si carnes edantur ius ue decoctarum sorbeatur: prosunt & contra leporem marinum: & contra serpentes supradictas. Con tra scorpiones ex uino. Democritusquidem tradit: siquis extrahat ranæ uiuēti linguā nulla alia corporis parte adhærente: ipsaque dimissa in aqua imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti: quæcunque interrogauerit: uera responsuram. Ad dunt etiam nunc alia magi: quæ si uera sunt: multo utiliores uitæ existimantur ranæ quam leges. Nanque harundine transfixa natura per os: si sucurculus in menstruis defigatur a marito adulterorum tedium fieri. Carnibus earum uel hamo additis præci pue purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt: obiicique formicis oportere eam partem quam appetant: contra omnia uenena esse pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt: ob id rubetarum nomine ut diximus: quas græci phrynos uocant: grandissime cunctarum: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficio rum. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis in populum siluestrium fieri. Ossi culo quod sit in dextro latere in aquam feruētem deiecto refrigerari uas: nec postea fer uere nisi exempto. Extemplo id inueniri. Nam obiecta rana formicis: canibusque ero sis singula in oleum addi. Et aliud esse in sinistro latere: quo deiecto feruere uideatur: apocynon uocari. Canum impetus eo cohiberi. Amorem concitari: & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus a dextro latere refrigerari feruētia. Hoc & quartanas sanari illigato ī pelicula agnina recenti: aliasque febres. Amorem in hiberi eo. Item ex iis ramis lyen contra uenena quæ fiant ex ipsis auxiliatur. Cor uero etiam efficacius est. Coluber est in aqua uiuens: huius adipem & fel habentes qui cro codilos uenentur mire adiuuari produntur: nihil contra belua audente. Efficacius eti amnum si hærba potamogeton misceatur. Cancri fluuiales triti: potique ex aqua recen tes seu cinere adseruato: contra ueneno omnia prosunt: priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non assit: caprino uel quocunque. Addi & uinum opor tet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra uenēatorum omnium mor sus: priuatim scytalem: & angues: & contra leporem marinum: ac ranarum rube tam. Cuius eorum seruatus prodest pauori. Prodest periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianam: & dant in uino. Nam si iam pauor occupa uerit: pastillos uino subactos deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros ma gi dicunt. Et cum ocimo ipsos cinerem ue eorum percussis imponunt. Minus in om nibus iis marini prosunt: ut Trasillus auctor est. Nihilautuem æque aduersari serpen tibus quā cācros. Suesq; pcussas hoc pabulo sibi mederi. Cū sole sit ī cācro torqueri ser pentes. Ictibus scorpionū carne fluuiatiū cochlearū resistunt crudæ uel coctæ. Qui dam ob id salsas quoque adseruant. Impōunt & ipsis plagis. Coracini pisces nilo quidē peculiares sunt. Sed nos hæc omnibus terris demostramus. Carnes eorū aduersus scor piones ualent impositæ. Inter uenena sunt piscium porci marini spinæ in dorso cru ciatu magno læsorum: remedium est limus ex reliquo piscium eorum corpore: Canis

rabidi morsu potum ex pauescẽtibus faciẽ perũgunt adipe uituli marini. Efficacius si medulla lyene & oleum e lentisco & cæra misceatur. Murenæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est cinere suo ex aceto illito: uel alterius. Cibi causa extrahi debet e dorso eius quicquid simile est croco: caputq; totum. Et hanc autem & omnia testacea modice collui i cibis: quia saporis gratia perit. Leporis marini ueneficium restinguunt poti hippocampi. Contra dorycium echini maxime prosunt. Et iis qui succum carphati biberint: præcipue eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & ostrea aduersant̃. Idem uidetur: nec potest uideri satis dictũ esse de iis: cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis: & ubi plurimi influnt amnes. Ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis: carentibusque aquarum dulcium aduentu: sicut circa grymum & muriam. Grandescunt syderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatilium diximus. Sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia: atque ubi sol penetret in uada. Hæc uidetur causa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohiber incrementum: & tristicia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa in hispania. Fusca in illyrico. Nigra & carne & testa circeis. Præcipua uero habentur in quacunq; gente spissa nec saliua sua lubrica. Crassitudine potius spectanda quam latitudine. Neque in luto capta: neque in harenosis. Sed solido uado spondylo breui atque non carnoso: nec fibris laciniosa: ac tota in aluo. Addunt peritiores notam: ambiẽte purpureo crine fibras: eoque argumento generosa interpretantur callidia parata appellãtes. Gaudent & peregrinatione transferique in ignotas aquas. Sic brundusina in auerno. Contra ista & suum retinere succum: & a Lucrinio adoptare creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudentur gloria sua littora. Sed dicemus aliea lingua digna quæque. Peritissima huius censura i nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani uerbaquæ subiiciam. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britannicis: suauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucensibus: sicciora coryphatenis teniora istricis: cãdidiora circeiensibus. Sed iis neque dulciora: neque teneriora esse ulla compertũ ẽ. Indico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens ut termordenda essent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachum unice reficiunt. Fastidiis medentur. Adiditque luxuria frigus obrutis niue: summa montiu; & maris iam miscens. Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso tenasmo: qui sine exulceratione fit: liberant. Vesicarum ulcera quoque repurgant. In conchis suis cocta siue uti clausa uenerint: mire distilationibus prosunt. Testæ ostreorũ cinis uuã sedat & tonsillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos: mammarumque duritias: capitum ulcera ex aqua: cutemque mullierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et detifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tondantur strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoque contra uenena prosunt. Et algam maris theriacen esse Nicander tradit. Plura eius genera: uti diximus. Lõgo folio & latiore: rubente: alia ue crispo. Laudatissima quæ in creta isula iuxta terrã in petris nascit̃. Tingendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea non possit. E uino iubet eam dari Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut sincerus ex aceto. Præparant cutem sæpiarum crustæ farina medicamẽtis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Ranarum quoque trium si uiuæ in oleo crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti saxtariis duobus sanguisugarũ sextariũ

in uase plūbeo iubent putrescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: dentes quoq; eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur cōchyliorum: uel si non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum cū peucedano & rosaceo. Omniū piscium fluuiatiliū: marinorumque adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum confert. Item castoreum cum melle Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit Menander: quoq; in comoediis. Idem piscis & uranoscopos uocatur ab oculo quem in capite habet. E coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cum oleo uetere: aut melle attico incipiētes suffusiones discutit. Inungi ter oportet intermissis diebus. Eadē ratio albugines oculorū tollit. Mullorū cibo aciem oculorū hebetari tradūt. Lepus marinus ipse quidem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsus cohibet. Et ad hūc usum utilissimi minimi. Item pectūculi salsi triti cū cædria. Ranæ quas dipthitas & calamitas uocant: sanguis earum cū lachryma uitis si euulso pilo palpebris illatur. Oculorū tumorem: ruboremque e sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat: & per se scabricias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes: & medicamentum auferunt post palum: rosaceoque inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculorum cū melle sanat pterygia cū sale: & cadmia siugulis drachmis. Emēdt & albugies oculorū iumentorum. Adiiciunt & officulis eius genas si terrantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant. Eundem comburi cum uiperinis pellibus: ranisque: & cinerem aspergi potioni iubent magi: claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis: cui glutinosum est corium. Idemque nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uenere non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinum taurinum laudatur. Pontica candida: & carnes uenis: squammisque: & quæ celerrime liquescit. Madescere autem concisa in aqua aut aceto nocte ac die. Mox tumidi marinis lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant. & tetāicis. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspensi e collo natiui coloris panno lippitudines sanant: Quod si per coitum ranæ eru ātur albuginem quoque. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis & hærbss maxime uiuens muta: ac sine uoce uirids si forte hauriatur: uentres bouum distendens huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsasque carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam: succum earum qui ita effuxerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uitæ emanat: atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc succum i uestigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes: & hoc utebatur in multis: uariisque per aquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet nouo uase. Idem cheni iecur siccatum pondere quattuordecim cum oleo cædrino perunctis pilis nouem mensibus. Auribus utilissimum bactiæ piscis uel recens: sed inueteratum uino. Item bacci quem quidam myzen uocant. Item callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreum cum papaueris succo. Vocant & in mari pediculos eoq; tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana mognopere prodest. Quidam eceto & nitro madefaciuutrSuntque qui præcipue contra omnia aurium uitia laudent gari excellentis succum cyathum mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa: & post

quam desierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mi
tigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps instillatus statim dolores tollit. Cancrorum
fluuiatalium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest.
Parotides muricum testæ cinere cum melle : uel conchyliorum ex mulso curantur.
Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro cani-
culæ in oleo decocto adseruatoque: ut ex eo dentes semen anno colluantur. Pastinacæ
quoque radio scarificare gingiuas: & in dolore utilissimum. Conteriturque iis: & cum
helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili uase
combustorum cinis: addita farina marmoris inter remedia est. Et cyria uetere eluta no
uo uase: & inde trita prosunt doloribus. Atque prodesse dicuntur omnium salsamen-
torum spinæ combustæ tritæque & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti he-
minis: ut dentes ita colluantur: contineanturque in ore succus. Si fastidium obstaret
suspẽdebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius: ut ex ore uirus deflueret: in
acetũ feruẽs idq; e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxila
resq; ita sanari dẽtes præcipue putãt. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri. Ad hoc q̃
dã ranarũ corpora binarum præcisis pedibus in uini hemina macerant: & ita collui dẽ
tes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxilis. Alii denas in aceti sextariis tribus
decoxere ad tertias partes: ut mobiles dentium stabilirent. Necnon .xxxvi. ranarum cor-
da in olei ueteris sextario sub ærea testa discoxere : ut infunderent per aurem dolentis
maxillæ. Aliæ iecur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuere dentibus. Omnia
suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt centum in furno arefie-
ri per noctem præcipiunt. Postea tantundem salis addi atque fricari. Enydris uocant a
græcis coluber in aqua uiuens. Huius quattuor dentium superioribus in dolore supi
orum gingiuas scarificant: inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum cõ
tenti sunt. Vtuntur & cancrorum cinere: nam muricum cinis dẽtifricium est. Liche-
nas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis. Ie-
cur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulce
rationem sequi debet curatio: quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in
fictili torrenti: donec pinguitudo similitudine olei fluat: ac perungunt. Muricum uel
conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus: cutem
que erugat: extenditque septenis diebus illitus: ita ut octauo candido ouorum fouean
tur. Muricum generis sunt quæ uocant græci colytia : alii corythia : turbinata æque.
Sed minora multo: efficaciora etiam & oris halitum custodientia: Ichtyocolla erugat cu
tem: extenditque: in aqua decocta horis quattuor: dein contusa: colluta : & subacta ad
liquorem usque mellis. Ita præparata in uase nouo conditur: & in usu quattuor dra-
chmis eius binæ sulphuris: & anchusæ totidem: octo spumæ argenteæ adduntur: asper
saque aqua teruntur una. Sic illita facies post quattuor horas abluitur.

Promiscue medicinæ. Ca. V.

m Edentur & lentigini cæterisque uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & canes
excrescentes tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta in heminis qui
que aquæ marinæ. Excoqui debet: donec sit crassitudo mellis. Fit & mari hal
cyoneum appellatum ex nidis (ut aliqui existimant) halcyonum & cæicum : ut alii e
sordibus spumarum crassescentibus. Alii e limo: uel quadam maris lanugine. Quat-
tuor eius genera. Cinereum spissum odoris asperi. Alterum melle lenius odore fere al-
gæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius: spongiæque putri simile
pene purpureum. Quod optimum: id & milesium uocatur. Quo candidius autẽ hoc
minus ꝓbabile est. Vis eorũ: ut exulcerent: purgent. Vsus tostis & sine oleo mire: lepras
lichenas: lentigines tollunt cũ lupino: & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo utuntur

& ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo usus est. Attalus
thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle sanat
strumas. Pungi piscis eius qui rana ĩ mari appellatur: ossiculo de cauda: ita ut nō uul-
neret: prodest. Id faciendum quottidie donec procurentur. Eadem uis & pastinacæ ra
dio & lepore marino imposito: ita ut celeriter remoueatur. Echyni testis contusis & ex
aceto illitis. Item scolopendræ marinæ e melle. Cancro fluuiatilii contrito: uel combu
sto ex melle. Mirifice prosunt: & sepiæ ossa cum axungia uetere contusa & illita. Sic &
ad parotidas utuntur: & scauri piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamē
tarii tusis cum axungia uetere: muricumque cinere ex oleo ad parotidas: strumasque.
Rigor ceruicis mollitur cū marinis. qui pediculi uocāt drachma pota. Castoreo poto
cum pipere ex mulso mixto rāis decoctis ex oleo & sale: ut sorbeatur succus. Sic & opi
sthoton medentur: & tetano: spaticis pipere adiecto. Anginas menarum salsarum ex ca
pitibus cinis ex melle illitur abolet. Ranarumque decoctarum ex aceto. Succus hic &
contra tonsilas prodest: Cancri fluuiatiles triti singuli in hemiam aquæ: anginis medē
tur gargarizati aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ medetur garū cochlearibus sub
ditum. Vocem siluri recentes salsi ue in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones nulli inue
terati: tritique in portione concitant. Suspiriosis castoreo cum hāmoniaci exigua por
tione ex aceto mulso ieiunis utilissime pota. Eadē potio spasmos stomachi sedat ex ace
to mulso calido. Tussim sanare dicūtur piscium modo e iure decocto ĩ patinis ranæ.
Suspensæ aūt pedibus cum distillauerit in patina saliua earum exenterari iubentur:
abiectisq; interaneis condiri. Est rana parua arborem scandens & ex ea uociferans. In
huius hos siquis expuat ipsamq; dimittat: tussim liberare dicuntur. Præcipiunt & co
chleæ crudæ carnē tritā bibere ex aqua calida ĩtussi cruenta. Iocineris doloribus scor
pio marinus in uino necatᷓ: ut inde bibatᷓ. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum
aqua pari mō: aut si febres sint: ex aqua mulsa. Lateris doloribus leniunt hippocampi
tosti sūpti. Theteæq; similes ostreæ in cibo sumptæ. Ischiadicorum muria siluri clystere
infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in uini sextariis duobus per dies
quindecim. Aluum emollit silurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum simile
satiuo stomacho inimicum aluum facillime purgat: Sed propter acrimōiam cum pin-
gui carne coquitur. Et omnium piscium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Opti
mum e scorpionibus & duride: & saxatilibus: nec uirus recipientibus. Coqui debent cū
anetho: apio: corriandro: porro additis oleo & sale. Fugant & cybia uetera: priuatimque
cruditates pituitas bilem trahunt. Purgant & myes quorum natura tota in hoc loco di
cetur. Aceruantur muricum modo: uiuuntque in algosis: gratissimi autumno: & ubi
multa dulcis aqua miscetur mari: ob id ĩ Aegypto laudatissimi. Procedēte hyeme ama
ritudinem trahunt: coloremque rubeum. Horum ius traditur aluum & uesicas exina-
nire. Interanea distiguere. Oĩa adaperire. Renes purgare Sanguinē: adipemq; minue
re. Itaq; utilissimi sunt hydropicis: mulierꝝ purgationibus: morbo regio: articulari: ĩfla-
tionibus. Itē prodesse felli pituitæq; pulmonis: iocineris splenis uitiis: rheumatismis.
Fauces tantum uexant: uocesq; obtūdūt. Vlceraq; quæ serpāt: aut sint purgādas sanāt.
Item carcinomata cremati aūt ut murices & morsus canū: hominumq; cū melle: lepras
lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines. Gengiuarum & dentium uitia: eru-
ptiones pituitæ: & contra dorycnium: aut opocartum antidoti uicem optinent. Dege
nerant in duas species in mitulos: qui salem: uirusque recipiunt: muscasque. Quæ ro-
tunditate differunt: minores aliquanto: atque hyrtæ tenuioribus testis: carne duriores
Mituli quoque ut murices ciere causticam uim habent: & ad lepras: lentigines: macu
las. Lauantur quoque plombi modo ad gingiuarum crassitudines: & oculorum al
bugines: caliginesque. Atque in aliis partibus sordida ulcera. capitisque pustulas.
Carnes uero eorum ad cāis morsus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum. Item

castorea ex aqua mulsa: drachmis binis. Qui uehementius uolunt uti:addunt cucu-
meris satiui radicis siccæ drachmam:& afronitri duas.Thetæ torminibus & inflationi
bus succurrunt.In ueniuntur hæc in foliis marinis suggētis:fungorum uerius quam
piscium.Eædem & tenasmum dissoluunt:renumque uitia.Nascitur & in mari absin-
thium:quod aliqui seriphum uocant:circa taposyrin maxime ægipti :exilius terestri.
Aluum soluit:& noxiis animalibus intestina liberat.Soluunt & sepiæ. In cibo dantur
cum oleo & sale:& farina decoctæ. Menæ salsæ cum felle taurino illitæ unbilico:aluū
soluunt.Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenasmum discutit.Cācri fluuia-
tiles triti ex aqua poti:aluum sistunt.Vrinam ciunt.In uino aluum.Ademptis brāchiis
calculos pellunt tribus obolis cum myrhæ tritæ singularibus eorum drachmis. Ileos & ī
flationes castoreum cum dauci semine & petroselini quantum ternis digytis sumatur
ex mulsi calidi cyathis quatuor. Tormina uero cum aceto uino mixto.Erythini in cibo
sumpti sistunt aluum. Dysentericis medentur rana cum scylla decoctæ:ita ut pastilli fi
ant.Fel siue cor earum cum melle tritum:ut tradit Niceratus. Morbo regio salsamen-
tum cuȝ pipere:ita ut reliqua carne abstineatur. Lyeni medetur solea piscis impositus
Item torpedo.Item rhombus uiuus:dein remittitur ī mare.Scorpius marinus necatus
in uino:uesicæ uitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur ī scorpionis marini cauda
pondere oboli potus.Enhydri iecur.Blendiorum cinis cum ruta.Inueniunt & in brā-
chia piscis uel capite ceu lapilli.Hi poti ex aqua calculosis præclare medentur. Aiunt-
que & urticam marinam in uino potam prodesse.Item pulmonem marinum decoctū
in aqua.Oua sepiæ urinam mouent:renumque pituitas extrahunt. Rupta conuulsa
cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant. Echini uero cum spinis suis cō
tusi:& uino poti calculos.Modus singulis hemina bibitur:donec prosit: & alias ī cibis
ad hoc proficiunt.Purgatur uesica & pectinum cibo.Ex iis mares dorchas uocant: foe-
minas onychias.Vrinam mares mouēt.Dulciores foemine sunt unicolores.Sepiæ quo
que oua urinam mouent renes purgant. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle.
Iecur quoque aquatici colubri.Item hydri tritum potumque calculosis prodest.Ischia
dicos autem liberant salsamenta ex siluro infusa clystere euacuata prius aluo.Sedis at-
tritus cinis e capite mugillum mulorumque.Comburuntur autem in fictili uase.Illi-
ni cum melle debent.Item capitis menarum cinis ad rhagadas:& ad condylomata uti-
lis:sicut pelamidum salsarum capitum cinis:uel cybiorum cum melle.Torpedo appo-
sita procidentis interanei morbum ibi cohercet.Cancrorum fluuiatilium cinis ex oleo
& cæra:rimas in eadem parte emendat.Item & marini cancri polline.Panos salsamenta
coracina discutiunt.Sanant interanea & squammæ combustæ. Scorpio in uino deco-
ctus:ita ut foueantur ex illo.At echinorum testæ contusæ & ex aqua illitæ incipienti-
bus panis resistunt.Muricum uel purpurarum cinis utroq; modo:siue discutere opus
sit incipientes:siue concoctos emittere.Quidam ita componunt medicamentum cæræ
& thuris drachmas.xx.Spumæ argenti.xl.Cineris muricum.x.Olei ueteris heminam
Prosunt per se salsamenta cocta.Cancri fluuiatiles triti uerendorum pustulas discuti-
unt.Cinis ex capite menarum.Item carnes decoctæ & impositæ. Similiter percæ salsæ
e capite cinis melle adito. Pelamidum capitis cinis aut squatinæ picis cutis combusta.
Hæc est qua diximus lignum poliri:quia & e mari fabriles usus exeūt. Prosunt & sma
rides illitæ.Item muricum:uel purpurarū testæ cinis cum melle.Efficacius cremataꝝ
cum carnibus suis.Carbunculos uerendorum priuatim salsamēta cocta cū melle restin
gunt. At testē si descenderit:cochlearum spuma illini uolūt. Vrinæ incōtinentiā hip
pocampi tosti:& ī cibo sepius sumpti emēdāt. Itē ophidiō pisciculus scōbro similis cū
lilii radice.Pisciculi minuti ex uētre eius quos deuorauerit:exempti & cremati:ita ut ci
nis eoꝝ bibat ex aqua. Iubēt & cochleas africanas cū sua carne cōburi:ciereq; ex uino

signo dari. Podagris articularibusque morbis utile est oleũ ĩ quo decocta est rana: & ip sarum intestina & rubetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciũt trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibris quoque pellibus calciari maxime põtici fibri. Itẽ uituli marini. Cuius & adeps prodest Item & bryon de quo diximus lactucæ simile: rugosioribus foliis sine caule. Natura est ei stiptica. Impositum lenit impetus podagræ. Item alga: de qua supra dictum est. Ob seruaturque in ea: ne arida imponatur. Perniones emendant pulmo marinus. Cancri que marini cinis ex oleo. Item fluuiatiles triti siccq; cinere & oleo subacti & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ sub inde recentes impositæ: quas qui dam dissectas iubent imponi. Morbos abigit ius miculorum: & concharum comitiales & ut diximus: coagulum uituli marini bibunt cum lacte eqno asinino ue aut cum pu nici succo. Quidam ex aceto mulso. Necnon aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsci cyathis tribus ieiunis datur. Is uero qui sæpius corripiuntur: clystere in fusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebũt: mellis & olei sextarius: & aquæ tantundem. Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur: & mustellæ marinæ iecur. Item muris uel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum & contra diuersas infirmitates. Ca. VI.

Febrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocam pi necantur in rosaceo: ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adal ligatur ægris. Item ex asello pisce lapilli qui plena luna inueniuntur: in capi te alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dẽs capillo adalligatus: ita ut qn que diebus eum qui alligauerit: nõ cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo ab iectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoque eo perungant Cor earum adalligatum frigora febrium minuit. Et oleum in quo intestina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant ablatis ungui bus ranæ & adalligatæ & rubetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leucopho. Cancri fluuiatiles triti in oleo: & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadẽt in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoque oculis ea rum ante solis ortum adalligatis ægro ita ut cæcas dimittant in aquam tertianas abigi promittunt. Eosdemque oculos cum carnibus lusciniæ ĩ pelle ceruina adalligatos præ stare uigiliam: somno fugato tradunt. Aliqui sanguinem testudinum: & lethargum que uergentibus coagu lo balneæ. aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui san guinem testudinum: & lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur: & spondylus per cæ adalligatus. Quartãis cochleæ fluuiatiles ĩ cibo recentes. Quidã ob id aseruant sale: ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & in cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Tetheæ utiles sunt cum ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitatis saporis occurritur tactis naribus unguento: aut odoribus: uel quoquo mõ obturatis. Strõbi quoq; carnes tritæ: & ĩ mulsi tribus hẽinis pari mõ aquæ. aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ ꝓficiunt. Succus cancroꝝ fluuiatiliũ cum melle. Ranæ quo que aquaticæ in uino uetere & farre decoctæ: ac pro cibo sumptæ: ita ut bibat ex eodẽ uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda & itestinis exmptis: reliqua carne ita cõ dita ut citra fastidium sumi possit. Cancri fluuiatiles ex iure sumpti & pthisicis prodes se traduntur. Adusta sanantur cancri marini: uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruen ti aqua combusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiati lium cinere. Putantque utendum cum cæra & adipe ursino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restingunt ranarum uiuentium uentres impositi: pedibusque

posterioribus pronas adalligari iubent: ut crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silu/rorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pruritum scabiemque nō hominum modo: sed & quadrupedum afficacissime sedat iecur pastinacæ decoctum in oleo. Ner/uos præcisos purpurarum callum quo se operiunt tusum glutinat. Lethargicos coa/gulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere. Item ichthyocollæ. Tremulos iu/uat castoreum si ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo sisti polipo tuso illitoque. De quo & hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere: & ideo non debere addi. In coquendo secari harundine ferro eminente: in uitiumque trahere natura deferente. Ad sanguinem sistendum & ra narum illinunt cinerem uel sanguinem arefactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant: quoniam inter harundines fruticesque iuuant: minima omnium & uiridissima cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus ad huc cauda est: in calice nouo combustarum cinerem si per naresfluat inficiendum. Diuersus hirudinum quas sanguisugas uocant ad extrahendum sanguinem usus ē Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sā guine spiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium fa ciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multi podagris quoque admittenda censuere. Dicitur satietate & pondere ipso sanguinis detractæ aut sale asp/sæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita que causa uulnera insanabilia facit: & multos interimit: sicut Messalinum e consularibus patriciis cum ad genua admisisset. Inueniunt uirus remedio uerso: maximeque russæ ita formidantur. Ergo suggētia ora forficibus præcidunt: ac ueluti siphonibus defluit sanguis: paulatimque morientium capita se contrahunt: nec relinquunt. Natura earum aduersatur cimicibus: & suffitu ne cat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis narium profluuia sistit succo porri mollitus. Extrahit tæla corpori inhærentia. Sepiarum testæ ex aqua salsamentorum carnes. Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis qui & alibi quam in ni lo nascitur carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps: & cinis spinæ eius uicem spodii præbet. Vlcera quæ serpunt & quæ ex iis excrescunt ex capite menarum cinis uel siluri coercet. Carcinomata per earum capita salsarum: efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capitata: oleoque subigantur. Cancri marini ci/nis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle: lineaque lanugine. Sed aliqui malunt alumen melque miscere cineri. Phagedenæ silu ro inueterato: & cum sandaraca trito. Cachoetæ & nomæ & putrescentia cybo uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur: siccantur que salsamentis cum lintheolo immissis. Intraque alteram diem callum omnem aufe/runt & putrescentia ulcerum quæque serpūt emplastri modo subacta & illita. Et halpe expurgat ulcera in linteolis conceptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos cora cinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capi te tantum utuntur cum melle: uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tu/mores tollit. Cicatrices fel scorpionis marini? Verrucas tollit glauci iecur illitum. Capi tis menarum cinis cum alio tritus ad tymia crudis utuntur fel scorpionis marini russi Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium scabriciam cinisque e capite mena rum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glaucus e iure sumptus: & smarides cū prisana sumptæ: uel cum fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum uel purpuræ te starum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluuiatiles illiti uel marini pilos ī mā ma: uel muricum carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammas non pati untur. Delphini adipe linamenta accensa excitant uuluæ strangulatu oppressas. Itē scombri in aceto putrefacti. Percarū uel menarū capitis cinis ammixto sale & cunila

oleoque uuluæ medetur. Suffitione quoque secundas extrahit. Item uituli marini adeps instillatur igni naribus intermortuarum uuluæ uitio: & cum coagulo eiusdem in uellere impositus. Pulmõis marini cinis adalligatus egregie prafluuia purgat. Echini uiuuentes tusi & ĩ uino dulci poti. Sistunt & cancri fluuiatiles triti in uino potiq; Item siluri suffitu præcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere. Ex hysopo purgare. Et si partus strangulet: similiter poti auxiliant. Eosdem recentes uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrate ad purgationes mortuosque partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine tritis: & in mulso datis potui. Item in iure cocti cum lappato & appio mẽstruas purgationes expediũt. Lactisque ubertatem faciunt. Item ĩ febri quæ fit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione. Mulieribus in uino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest. Contraque uulua olfatum cum aceto & pice: aut subditum pastilus. Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreũ fibrue supergrediatur grauida: aborum facere dicitur: & periclitari partus si superferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio Si capiatur cum luna in libra fuerit: triduocque asseruetur sub diuo: faciles partus facere: postea quotiẽs inferatur adiuuare. Et pastinacæ radius adalligatus umbilico existimatur idem facere si uiuẽti ablatus sit: ipsaque denuo in mare dimissa. Inuenio apud quosdam ostreatium uocari: quod aliqui onychen uocant: hoc suffitum uuluæ pœnis mire resistere. Odorem esse castorei: meliusque cum eo ustum proficere. Vetera quoque ulcera & cachoete eiusdem cinere sanari. Mam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœmina cum salis flore contuso post plenam lunam: & ex aqua illita: Psylotrum est tymni sanguis: fel iecur siue recentia siue seruata. Iecur etiam tritum mixtaque cædro plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros pubescere negauit. Magno salpe obstetrix. Eadem uis est pulmonis marini. Leporis marini sanguine & felle: uel si in oleo lepus hic necetur. Cancri scolopendræ marini cinis cum oleo. Vrtica marina trita ex aceto scyllito. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum. xvi. luna: Ranæ paruæ quã in oculoꝫ curatiõe descripsimus sanies efficacissime psiothrum est: si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa: mox decocta tribus heminis ad tertia uel in oleo decocta in æreis uasis. Eadem mensura alii ex quindecim ranis conficiunt. Psylotrum: sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoque tostæ in uase fictili: & ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus urentium eas necat cimices inuectas castoreo quoque cum melle pro psylothro usi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psylothro uellendi prius sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibus que multum confert delphini cum melle dentium cinis: & si ipso dente gingiuæ tangantur. Adalligatusque idem pauores repentinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus aut ulla corporis parte fiant cancrorum fluuatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbus triti in oleo perunctis prosunt. Siriasisque infantium spongia frigida cerebro humefacto rana inuersa adalligata efficacissime sanat quam aridam inueniri affirmant. Mullus in uino necatus: uel piscis rubellio uel angillæ duæ. Itẽ uua marina ĩ uino putrefacta iis q inde biberit tediũ uini affert. Venerem inhibet: & cinis hippopotami frontis e sinistra parte pellis in lintheolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus illitum. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes sale adseruatæ: & in potu ex uinino datæ. Erythini ĩ cibo sumpti. Iecur ranæ dyropheres: & calamites in pellicula gruis alligatum: uel dens crochodilii maxilaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rubethæ dextro lacerto addalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubetha alligata.

Equorum scabiem ranæ decoctæ in qua extenuant: donec illini possit. Aiuntque: ita curatos non repeti postea. Et salpe negat canes latrare: quibus in offa rara uiua data sit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Nascitur circa harundines tenues spuma aquæ dulcis ac marinæ: ubi se miscent. Vim habet causticam. Ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines n isfacie. Et calami simul dici debent. Phraxmatis radix recens tusa luxatis medetur: & spinæ doloribus ex aceto illita. Cypri uero qui & donax uocatur cortex alopeciis medetur ustus: & ulceribus ueterat s. Fo ia extrahunt quæ infixa sunt corpori & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit exurdat. Sepiæ atramento tanta uis est: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Amaxilaus tradat. Rubeta decocta & in aqua potu data suum morbis medetur: uel cuiuscunque ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum: ardere uidetur: adeo ut faculam ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium.
clxxvii. genera esse. Ca. VII.

P Eracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uasta & tot milibus passuum terræ infusa: extraque circundata mensura pene ipsius mundi quæ intelligantur animalia centum septuagintaseptem omnium generum esse: eaque nominatim compleri. Quod in terrestibus uolucribusque fieri non quit. Neque enim omnis indiæ æthiopiæque aut scythiæ desertorum ue nouimus feras aut uolucres cum hominum ipsorũ multo plurimæ sint differẽtiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane insulæque aliæ occeani fabulose narratæ. Profecto conueniet: non posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tanto mari oceano quæcunque nascuntur certa sunt: notioraque quod miremur quæ profundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur: arbores physethres: balenæ: pistrices: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocantur: rotæ: orcæ: arietes: musculi & alii piscium forma arietes delphini: celebresque Homero uituli. Luxuriæ uero testudines: & medecis fibri: quorum gnera nusquam mari accepimus mergi: tantum marina dicentes: Iam caniculæ: drynones: cornutæ: gladii: serræ: communeisq; mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tantum ac mari thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris autem maris accipenser: aurata: asellus: acarne: aphia: alopeca: anguilla: aràeus: box: batia: bachus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocaus balanus: coruus: citharus. Rhomborum genera chalcis gobio. Collurus asellorum generis ni minor esset colla. Siue parianus siue saxetanus a patria betica: lacertorum minima: abysmon: elesse: cybium. Ita uocatur concisa pelamis: quæ post. xl. dies a ponto ĩ mæotim reuertitur. Cordula & hæc pelamis pusilla: cum in pontum e mæotide exit hoc nomen habet: cantharus: callyonimus: siue uranoscapus: cinædi: soleæ: phiscinulæ cnidæ: quam nos urticam uocamus. Cancrorum genera chameciſtite: chameleos: chamepotorides: generis uarietate distantes & rotunditate: chameglycia: menides: quæ sũt maiores quam pelorides: glycia siue corophia. Concharum genera inter quæ & margaritiferæ cochleæ: quarum generis pentadactylides: melicem: bales: echinophoræ: dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundæ ĩ oleario usu cochleæ: cucumis: cynoposca nymarus: cynoldexia: draco. Quidam aliud uolunt esse dracunculum. Est autem graculæ simili. Aculeos in branchiis habet ad caudam spactantis. Sic & scorpio lædit dum manu tollitur: erythinus: echeneis: echinus. Elephanti locustarũ generis nigri pedibus quaternis: biseulis. Præterea brachia duo: binis articulis: singulisque forsiculis denticulatis. Fabri siue zægaucisci: glaneus: conger: gyres: galeos: garus hippus: hippuros hirundo: ale: pleumõ: hippocampos: heparcotinos. Sũt lacertorũ genera lolligo uolitans: locustæ: lucernæ: liparis: lamyrus: lepus: leones: quorũ brachia cancris similia sũt. Reliq pars locustæ: mullus: merula iter saxatiles laudata: mugil: melàurus: mẽa: meris:

murena:mifmylus:mifcus:murex:oculata:ophidion:oftria:eotia:orcinon.Hic eft pela midum generis maximus.Neq; redit in mæotin:fimilis tritoni.uetuftate melior: Or phus orthagorifcus:phager:picus:faxatiliumque pelamis.Earum generis maxima apo lectus uocatur.Durius triton:phorcus:phitarus:paffer paftinaca. Polyporum genere pectines:maximi & nigerrimi æftate. Laudatiffimi autem mitylenis rhyas : tyndarides falonis:altimatia in Infula Alexãdriæ.In Aegypto pectunculi:purpuræ:pegrides:pira pinnotheræ:rhina:quem fquatinam uocamus.Rumbus :fcarus principalis hodie. So lea:fargus:fcylla:farda:Ita uocatur pelamis longa ex oceano ueniens. Scomber:falpa: horus:fcorpena:fcorpios:fcyafcia:fciena:fcolopendra:myrus: ægypta:ftrombus : folen fiue aulos:fiue donas:fiue onix:fiue dactylus fpodylus:mariftella:fpongia. Turdus in- ter faxatiles nobilis. Tynnus:tranus:quem alii Xiphiam uocãt.Staffa:torpedo:t erhea: triphonon. Pelamidum generis magni ex eo ferena cymbiam fiunt. Veneri:Euax xyphii.His adiiciemus apud Ouidium pofita nomina:quæ apud neminem alium re- periunrur Sed fortaffis in ponto nafcuntur:ubi in uolumẽ fupremis fuis tẽporibus incohauit.Bopyrum in fcopulis uiuentem.Orphum rubentem:rhacinumque pullũ pictas mormyras:aureique coloris chryfon.Præterea parum teragum:& placẽtem cau da labrum. Epodas lati generis. Præter hæc infignia pifcium tradit channen ex fe ipfa concipere. Glaucum æftate nunquam apparere. Pompium qui femper comi tecur nauigiorum curfus.Chromin qui nidificet in aquis.Heleopen quoque dicit effe noftris incognitum undis. Ex quo apparet falli eos qui eundem accipenferem exifti mauerunt. Helopi palmam faporis inter pifces multi dedere.Sunt preterea a nullo au ctore nomiati.fudis latinæ appellata: a græcis phyren oftreæ fimilis nomine magnitu dine inter ampliffimos rarus:fed tamen non degener:& pernæ concharum generis cir ca pontias infulas frequentiffimæ.Stant uelut fuillo crure longo in harena defixæ hiã tefque qua limpitudo eft:pedali non minus fpatio.Cibum uenantur.Dentes in circui tu marginum habent pectinatim fpiffatos.Intus pro fpondyli grandis caro eft.Et hye- nam pifcem uidi in oenaria infula captum caput exerentem.Præter hæc purgamen- ta aliqua relatu indigna:& algis potius annumeranda quam animalibus.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS TERTIVS.

PROEMIVM.

Metallorum naturæ

m ETALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET RERVM precia dicentur:tellurem intus exquirente cura multiplici Modo quippe alibi diutius foditur quærente uita aur ar- gentum æs electrum. Alibi deliciis gemmas:& parietum di gytorumque pigmenta.Alibi temeritati ferrum auro etiam gratius inter bella cedefque. Perfequimnr omnes eius fi- bras:uidemufque fuper excauatos mõtes mirantes dehifce- re aliquando:aut intermifcere illam. Ceu uero non hoc etiam exemplum indignationis facræ parentis exprimi pof fit.Imus in uifcera eius & in fede manium opes quærimus tãquã par beigna fertiliq; qua fecetur. Inter hæc nimiũ re medio gratia fcrutãur.Cui.n.fodiẽdi cã medicia ẽ.Quanq & hæc & fũma fui pte tri

buia ut minime parca:faciliſq; i omnibus quæ pſunt.Illa nos premunt:illa nos ad in-
feros agunt quæ occultauit atq; demerſis.Illa quæ nõ naſcunt:ut repẽte mens ad ina
ne euolans reputet quis deinde futuris finis eſt:ſæculis omnibus exhauriẽdi eam quo-
uſque penetret auaritia? Quam innocens quam beata:immo uero & delicata eſſet uita
ſi nihil aliud de ea niſi quod ſupra terras concupiſceret : haberetq; non niſi quod ſecũ
eſt?Eruitur quidem aurum & chryſocolla iuxta:ut precioſior uideatur nomen ex au-
ro cuſtodiens. Parum enim erat naturæ unam inueniſſe uitæ peſtem:niſi i precio etiã
eſſet ſanies auri. Quærebat argentum auaritia.Boni conſuluit interim inueniſſe mini-
um:rubentiſq; terre excogitauit uſum . Heu prodigioſa ingenia quot modis auximus
precia rerum? Acceſſit ars picturæ:& aurum argentumq; cælando carius fecimus.Di-
dicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum irritamenta.In poculis libi
dines cælare iuuit:ac per obſcenitates bibere. Abiecta ſunt deinde hæc:& ſordere cœpe
re:& auri argentiq; minium fuit.Murina & cryſtallina ex eadem terra effodimus:qui-
bus precium faceret ipſa fragilitas hoc argumentum opum:hæc uera luxuriæ æſtima
ta eſt gloria:habere quod poſſet ſtatim totum perire . Nec hoc fuit ſatis:turba gemma-
rum potamus:& ſmaragdis teximus calices:ac temulentæ cauſa tenere indiã iuuat: &
aurum iam acceſſu eius.

Quæ prima commendatio metallorum auri:& de origine annulorũ aureorũ:&
modo auri apud antiquos:& equeſtri ordine:& ᵭ iure annulorũ aureorum. Ca.I.

Tinam poſſet e uita in totum abdicari aurum ſacra fames:ut celeberrimi au
ctores dixere: proſciſſum conuitiis ab optimis quibuſq;:& ad perniciem uitæ
repertum . Quantum fœliciore æuo cum res ipſæ permutabantur inter ſe:
ſicut & troianis temporibus factitatum Homero credi cõuenit. Ita enim (ut opinior)
conmertia uictus gratia inuenta:alios coriis boum : alios ferro captiuiſq; rebus empti-
taſſe tradit:quanquam & ipſe miratus aurum æſtimationes rerum ita fecit : ut centũ
boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum.
Ex qua cõſuetudine multa legum antiquarum pecore conſtat etiam Romæ. Peſſimũ
uitæ ſcelus fecit:qui annulum primus induit digytis . Nec hoc quis fecerit traditur.
Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror : quanquam illi quoq; fereum annulum
dederit antiquitas:uinculumq; id non geſtamen intelligi uoluerit. Midæ quidam an
nullum quo circumacto habentem nemo cerneret:quis non etiam fabuloſiorem fatea
tur : Manus & prorſus ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliauere auro:non quidẽ
Romani quorum more ferendum erat bellicæ uirtutis inſigne . De regibus Romanis
non facile dixerim. Nullũ habet Romuli in capitolio ſtatua:nec præter Nũmæ Seruiq;
Tullii alia. Nec.L.quidem Bruti.Hoc i Tarquiniis maxime miror: quorũ egregia fuit
origo:unde hic anulorum uſu uenit : quanquam nunc lacedæmone ferreo utantur.
Sed a Priſco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidiſſet ho-
ſtem bulla aurea donatum conſtat:unde mos bullæ durauit : ut eorum qui equo me-
ruiſſent filii id inſigne haberent:cæteri lorum . Et ideo miror Tarquinii eius ſtatuam
ſine annullo eſſe. Quanquam & de nomine ipſo ambigitur.Id græci a digytis appella
uere. Apud nos priſci ungulum uocabant. Poſtea & græci & noſtri ſcymbolum . Lon
go certo tempore ne ſenatum quidem Romanum habuiſſe aureos:manifeſtum eſt . Si
quidem iis tantum qui legati ad exteras gentes ituri eſſent : annuli publice dabantur
credo:quoniam ita exterorum honoratiſſimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit:q̃
qui ex ea cauſa publice accepiſſent:uulgoq; ſic triumphabant . Et cum corõa ex auro
etruſca ſuſtineretur a tergo:annullus tamen in digyto ferreus erat:æqua fortuna triũ
phantis & ſerui coronam ſuſtinentis.Sic triumphauit de Iugurta.C. Marius. Aureũ
non ante tertium conſulatũ ſumpſiſſe traditur. Ii quoq; qui ob legationem acceperant
aureo in publico tantũ utebantur:intra domos uero ferreis. Quo argumento etiã nũc

sponsæ annulus fereus mittitur. Isque sine gemma. Nec illiacis temporibus ullos fuisse annulos uideo: nusq̄ certe Home. dicit: cū & codicillos missitatos epistolaꝝ gratia indicet: & condicas arte uestes: ac uasa aurea argenteaq; : & ea colligata nodi non annuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas: & aliam muliebris cultus: sicut in aures in primordio factitasse sine mentione annulorum. Et qui primus instituit contanter id fecit: leuisq; manibus ac latentibus induit cum si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi: etiam insertorii usu argumentum est: maius i leua fuisse qua scutum rapitur. Est quidem apud eundem Homeꝝ uiroꝝ crinibus aurum implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit Romæ quidem non fuit aurū: nisi ad modum exiguo lōgo tempore. Certe cū a Gallis capta urbe pax emeretur: nō plusq̄ mille pondo effici potuere. Nec ignoro. M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo: & Pompeii tertio cōsulatu e Capitolini Iouis solio a Camillo ibi condita: & ideo a plerisque existimari duo milia pondo collata. Sed quod accessit: ex Gallorum præda fuit: detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo Galloꝝ: templorumq; tantumdem nec amplius fuisse. Quod quidem i augurio intellectum est: cum Capitolinus duplum reddidisset Illud quoq; obiter indicari conuenit: quoniam de annulis sermonem repetimus: æditū custodiæ eius depræhensum fracta in ore annuli gemma statim exspirasse: & indiciū ita extinctū. Ergo & maxime duo tantū milia pondo cum capta est Roma anno trecentesimo. lxiiii. fuere: cum iam capitū liberoꝝ cēsa essent. c. lii. milia quīgēti. lxxxiii. Eadē post annos. ccc. vii. quod ex Capitolinæ ædis incendio: cæterisq; omnibus delubris. C. Marius filius prænestē detulerat tredecim milia pondo: sub eo titulo in triumpho trāstulit Sylla. Et argenti. vii. milia. Idem ex reliqua omni uictoria pridie transtulerat auri pōdo qndecim milia argēti pondo. c. xv. milia. Frequētior aūt usus aunuloꝝ nō ante. Cn. Flauiū Anii filium dephendit. Hic nanq; publicatis diebus fastis: quos populus a paucis Principū quottidie potebat: tantā gratiā Plebis adeptus ē: alioqn Libertino parte genitus: & ipse Apii Cæci scriba: cuius hortatu excepat eos dies consultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq; : ut ædilis curulis crearetur cū. Q. Anitio prenestino qui paucis ante ānis hostis fuerat: præteritis. C. Petilio & Domitio: quoꝝ partes consi. fuerāt. Additū Flauio ut simul Tribunus Plebis esset. Quo facto tāta Senatus indignatione exarsit: ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiat̄ annalibus. Fallit plerosq; q tū & equestrē ordiuem id fecisse arbitrant̄: Etenim adiectum hoc quoque Sed & phalera posita ꝑpter quæ nomen equitum adiectum est. Annulos quoq; depositos a notabile in annales relatum est: nō a Senatu uniuerso. Hoc actum. P. Sempronio Longo. L. Sulpitio cons. Flauius uouit ædem concordiæ: si populo reconciliasset ordies Et cum ad id pecunia publica non decerneretur: ex mulctaticia fœneratoribus condēatis ædiculam æream fecit in græcostasi: quæ tunc supra comitum erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædē. ccc. iiii. annis post Capitolinā dedicatam. Ita quadringentis. xlviii. a condita urbe gestum est: & primum annuloꝝ uestigium extat. Promiscui aūt usus alterum secundo punico bello. Neq; enim aliter potuissent trimodia illa annuloꝝ Carthaginem ab Hannibale mitti. Inter Scipionem quoq; & Drusum ex annulo in auctione nauali inimicitiæ cœpere. Vnde origo socialis belli: & exitia rerum. Ne tum quidem omnes Senatores habuerunt: utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo cōsueuerint: sicut Calphurnium & Manilium: qui legatus. C. Marii fuerat iugurtino bello. Fenestella tradit. Et multi. L. Fufidium illum quem Scaurus in uita sua scribit. In Quintiorum uero familia aurum ne fœminas quidē habere mos fuerit. Nullosque omnino annulos maior pars gentium hominumque etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut Aegyptus etiam nunc litteris contēta

solis. Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuq; opimo digytos onerando: sicut dicemus in gemmarũ uolumine. Mox & effigies uarias cælãdo: ut alibi ars alibi materia eẽt in precio. Aalias deinde gẽmas uio lari nefas putauit: ac ne qs signandi caã in annulis eẽ intelligere: solidas induit. Quasdam uero neq; ab ea parte quæ digyto occultatᷣ: auro clusit aurumq; milibus lapillorũ uilius fecit. Cõtra uero multi nullas admittunt gemmas: auroq; ipso signant: ut Claudii Cæsaris principatu repertum. Necnon & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese meroauro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso in samothracia id institutũ declarat. Singulis primo digytis gerere mos fuerat: qui sũt minimis proximi. Sic in Nũmæ & Seruii Tulii statuis uidemus. Postea pollici proximo induere etiam deorũ simulacris. Dein iuuit & minimo dare Galliæ britaniæq; in medio dicunᷣ tusæ. Hic nunc solus excipiᷣ: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus alis. Sũt qui tres uni minimo cõgerant. Alii uero & huic unũ tantum: quo signanda signent. Cõditurq; ille ut res rara & ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promiᷣ. Et unũ i minimo digyto habuisse preciosioris est in recondito suppellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorũ ostentant. Aliis plures q̃ unum gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia: & propter casum gemmarũ totam sollicitudinẽ putant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorũ græciæ: annulosq; mortis gratia habet. Demũq; ut plurimũ opum ita scelera annulis fuit. Quæ fiunt illa priscorũ uita: qualis innocentia in aqua nihil signabatᷣ? At nunc quoq; cibi ac potus uindicatur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorũ legiones: & i domo turba externa acta Seruorũ quoq; causa nomenculator adhibẽdus. Sed aliter apud antiquos. Singuli mar cipores luciferes ue dominorũ gentiles omnem uictũ in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparanᷣ epulæ: pariterque qui rapiant eas. Sed & claues quoq; ipsas signare nõ est satis: grauatis somno: aut moriẽtibus annuli detrahunᷣ: maiorq; uitæ ratio circa hoc instrumentũ esse cœpit: incertũ a quo tempore. Videmur tamẽ posse in externis auctoritatẽ eius rei intelligere circa Polycratẽ sami tyrannũ: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus ẽ pisce ipso circiter ducentesimũ.xxx. annũ urbis nostræ interfecto. Celebratiorẽ quidẽ usum cum fœnore cœpisse argumento est cõsuetudo ulgi ad sponsiones etiamnũ annulo exiliente: ab eo tempore quo nondũ erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus num mos ante apud nos cœpisse: mox annulos. Denũmis paulopost dicetur. Annuli distinxere alterũ ordinẽm a plebe: ut semel cœperant esse celebres: sicut tunica ab annulis senatum tantũ: q̃quam ex hoc sero: uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiã præcones: sicut patrem. L. Flii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane mediũ ordinẽ tertiumq; plebi & patribus inseruere. Ac q̃d antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridẽ id factũ. Diuo Augusto decurias ordinãte: maior pars iudicũ i ferreo annulo fuit. Iiq; nõ equites: sed iudices uocabãᷣ. Equitũ nomẽ subsistebat in turmis equorũ publicorũ. Iudiciũ quoq; ñ nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia singula in decuriis ĩuenta sunt: nõdum ꝓuinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernum diem ẽ: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decuriis iudicium: & quotiẽs nomina equestris ordinis imutata: & donis militaribus & quando primum corona aurea Ca. II.

Decuriæ quoq; ipsæ pluribus discrete nominibus fuere Tribonorũ æris: & Selectorum & iudicium. Propter hoc etiãnum Nõgenti uocabanᷣ ex omnibus. Selecti ad custodiẽda suffragiorum scita i comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat supba usurpatione nominum: cum alius se Nongẽtum alius Selectum: alius Tribunum appellaret. Tyberii demum principatus nono anno in unitatẽ uenit equester ordo annulorũq; auctoritati forma cõstituta ẽ. C. Asinio Pollione. C. Antistio Veteres

cons.anno urbis cõditæ.dcc.septuagerimo quinto.Quod miremur futili pene de cau
sa:cum.C.Sulpi.Galba iuuenalẽ famã apđ pricipẽ popinaꝵ poenis aucu paret̃:occu-
patusq; in hiis eẽt quæstus ĩ Senatu uulgo institore: eius culpæ defendi annulis. Hac
de causa cõstitutum ne cui ius eius eẽt:nisi cui ingẽuo ipsi patri:auoq; paterno sest er
tia.cccc.cẽsus fuissent & lege iulia theatrali ĩ.xiiii.ordinibus sedẽdi.Postea gregatimin
signe id appeti coeptum.Proterq; hæc discria C.princeps decuriã quintã adiecit:tãtũ-
que natum ẽ fastis:ut quæ sub D. Augu.ĩpleri nõ potuerant decuriæ nõ capiãt eum
ordinẽ:passimq; ad ornamẽta ea ẽt seruitute liberati transiliãt:qđ ante nunquã erat fa
ctum:quoniã in fereo annulo equites:iudicesq; intelligebantur:adeoq; promiscum id
eẽ coepit:ut apđ. Cl.Cæsarẽ ĩ cẽsura eius unus ex equitibꝫ Flauius proclus.cccc.ex ea
causa reos postularet.Ita dum separat̃ ordo ab ingẽuis cõmunicatus ẽ cum seruitiis.
Iudicum ãt appellatiõe separari eum ordinẽ primi oĩum instituere.Grachi discordi po
pularitate in cõtumeliã Senatus mox ea debellata:auctoritas noĩs uario seditionũ euẽ-
tu circa publicanos subsistit:& aliquãdiu tertiæ uires publicani fuere M.Cicero demũ
stabiliuit equestre nomẽ ĩ cõsulatu suo ei Senatum cõcilãs:ex eo se ordine prouectum
esse celebrãs:& eius uires peculiari popularitate quærens.Ab illo tẽpore plane hoc ter
tium corpus ĩ re.pu.factum ẽ.Coepitq; adiici Sẽatui popuolq; ro.equester ordo .Qua
de cã & nunc post populum scribit̃:quia nouissime coeptus ẽ adiici . Quin etiã ipsũ
equitũ nomẽ sæpe uariatum ẽ in iis quoq; qui ad equitatum trahebant̃ . Celeres sub
Romulo:regibusq; appellati sunt.Deinde flexumines.Postea trossuli: cum opidũ ĩthu
scis citra uolscinios hoc nomi nepassuum.ix.milia sine ullo adiumẽto peditũ cœpissẽt
Eius uocabuli uis durauit ultra.C.Gracchũ:Iunius certe qui ab amicitia eius Graccha
nus appellatus est scriptum reliquit iis uerbis.Quod ad equestrem ordinẽ pertinet an
tea trossulos uocabant:nunc equites uocant.Ideoq; quia nõ ĩtelligunt trossulus nomẽ
quid ualeat:multos puder eo nomie appellari:& causam quæ supra dicta est :exponit.
Inuitosq; etiãnum tamen tossulos uocari.Sunt adhuc aliquæ non omittendæ in auro
differentiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere:at ciuices non nisi
argenteis.Præterq; armillas ciuibus decere:quas non habent externi. Idẽ qđ magis mi
remur coronas ex auro dedere ciuibus.Quis primus donatus sit ea non inueni.Sed qs
primum donauerit a.L.Pisone traditur. A Postumius Dictator apud lacum regillum
castris Latinoꝵ expugnatis ei cuius maxime opa capta essent:hanc coronam ex præ-
da dedit.Item.L.Lentulus Consul Seruilio Cornelio merende samnitum oppido capto
Sed quinq; libraꝵ corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit:eamq; coronã
testamento reipublicæ legauit

De reliquo usu auri ĩ uiris & mulieribus : & de
nũmo aureo:& quãdo primũ signatum ẽ æs argẽtum & auꝵ:& ante q̃ signaret̃ q mos
ĩ ære:& quæ maxia pecũia prio cẽsu:& quotiẽs & quibꝫ tpibꝫ auctoritatis auri C. III.

Eoꝵ uero honori ĩ sacris nihil aliud excogitatũ ẽ q̃ ut auratis cornibꝫ hostiæ ma
d ioris dũtaxat ĩmolarẽt̃ : sed ĩ militia ĩ quoq; tãtũ adoleuit hæc luxuria:ut M.Bru
ĩ philippicis cãpis epistolæ repiant̃ fremẽtes fibulas tribunicias ex auro geri. At
Hercules idẽ tu Brute mulieꝵ pedibꝫ auꝵ gestari tacuisti. Cuiꝫ sceleris nos coarguius
illũ primum qui auro dignitatẽ p ãnulos fecit:ut habeãt ĩ lacertis iã quidẽ & uiri qđ e
dardanis uẽit:itaq; & dardanum uocabat̃. Viriolæ celticæ dicunt̃. Viriles celtibericæ.
Habeãt fœmiæ ĩ armillis digytisq; totis collo auribus . Per has discurrant catenæ circa
latera :& ĩserta margaritaꝵ põdera e collo domiaꝵ auro pẽdeãt:ut ĩ sõno quoq; unio-
num cõsciẽtia adsit.Etiãnum pedibus induit̃:atq; inter stolã: plebẽq; hunc medium
fœmiaꝵ equestrẽ ordinẽ facit.Hõestius uiri pedagogis id dãus balneasq; diues pueroꝵ
forma cõuertit.Iã uero ẽt Harpocratẽ statuasq; ægyptioꝵ numinũ ĩ digitis uiri quoq;
portare incipiunt.Fuit & alia. Clau.pricipatu differẽtia in solẽs iis quibus admissionẽ
liberti eius dedissẽt:imaginẽ principis in ãnulo ex auro gerẽdi magna criminum occa

ſione.Quæ oïa ſalutaris exortus Veſpaſiani prĩcipis aboleuit:æqualiter publicãdo prin
cipẽ.De annulis aureis eorumque uſu hactenus dictum ſit . Proximũ ſcelus fecit: qui
primus ex auro denarium ſignauit:quod & ipſum latet auctore incerto. Populus Ro-
manus ne quidem argento ſignato ante Pyrrhum regem deuictum uſus eſt . Libralis
unde etiam nunc libella dicitur: & diſpondius appendebatur aſſis . Q uare æris gra-
uis pœna dicta.Et adhuc expenſa in orationibus dicuntur. Item intendia & pondera.
Quin & militum ſtipendiorum:hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores libripendes dicũ.
tur.Qua conſuetudine in iis emptionibus quæ mancupi ſunt:etiam nunc libra inter
ponitur .Seruius rex primus ſignauit æs. Antea rudi uſos Romæ. Timeus tradit.Signa
tum eſt nota pecudum:unde & pecunia appellata.Maximus cenſus.c.x. milia aſſium
fuit illo reges.Et ideo hæc prima claſſis.Argentum ſignatum eſt anno urbis quingen-
teſimoocto geſimoquinto.Q .Fabio conſule quinque annis ante primum bellum pu
nicum.Et placuit denarius pro decem libris æris : quinarius pro quinque ſeſtertium
pro dipondio ac ſemiſſe . Libræ autem pondus æris inmunitum bello punico primo
cum impenſis reſpublica non ſufficeret.Conſtitutumque ut aſſes ſextantario pondere
ferientur.Ita quinta parte facta lucri diſſolutum æs alienum . Nota æris fuit ex altera
parte Ianus geminus :ex altera roſtrum nauis.In triẽte uero & quadrante æs quadrãs
antea triuncis uocatus atribus unciis. Pſtea Hannibale urgente. Q . Fabio Maximo
dictatore aſſes unciales facti.Placuitque denarium.xvi.aſſibus permutari: quinarium
octonis:ſeſtertium quaternis.Ita reſpub.dimidium lucrata eſt.In militari tamen ſtipẽ-
dio ſemper denarius prodecem aſſibus datus. Nota argẽti fuere bigæ:atque quadrigæ
& inde bigati quadrigatique dicti. Mox lege papyriana ſemuntiales aſſes facti . Liuius
Druſus in tribunatu plebis:octauam partem æris argento miſcuit.Qui nunc uictoria
tus appellatur:lege clodia percuſſus eſt.Antea enim hic nummus ex illirico aduectus
mercis loco habebatur.Eſt autem ſignatus uictoria:& inde nomen. Aureus nummus
poſt annum.lxii.percuſſus eſt quam argenteus:ita ut ſcrupulum ualeret ſeſtertiis uice
nis:quod efficit in libras ratione ſeſtertii:qui tunc erant ſeſtertios nongentos.Poſt hæc
placuit.xl.milia ſigna ex auri libris:paulatimque principes imminuere pondus:minu
tiſſimus uero ad.xlv. milia . Sed a nummo prima eſt origo auaritiæ excogitata fœnore
quæſtuoſa ſegnitia.Hæc paulatim exarſit rabie quadam non iam auaritia:ſed fames au
ri:utpote cum Sepius Claudius.C. Grachi familiaris auro repenſum caput eius exciſũ
ad Opimium tulerit:plumboque in os addito paricidio ſuo rempu.etiam circumſcrip
ſerit.Nec iam quiritium aliquo:ſed uniuerſo nomine Romano infami rex Mithridates
Aquilio duci capto aurum in os infundit.Hæc parit habendi cupido . Pudet intuen-
tem tantum omnia iſta quæ ſubinde noua græco ſermone excogitantur expreſſo argẽ
teis uaſis auro aut incluſo:quibus deliciis ueneunt tam aurea quam aurata:cum ſcia-
mus interdixiſſe caſtris ſuis Spartacum ne quis aurum haberet:aut argentum . Tanto
fuit plus animi fugiriuis noſtris. Meſſala orator prodidit Antonium triumuirum au-
reis uſũ uaſis ĩ omnibus obſcenis deſideriis :pudendo etiã crimine Cleopatræ.Summæ
apud exteros licentiæ fuerat poculoaureo puluino ſubdito Philippum regem dormire
ſolitum.Agomencelum Alexandri Magni præfectum aureis clauis ſuffigere crepidas.
Antonius Sopus in contumeliam naturæ uilitatem auro fecit opus proſcriptione di-
gnum.Sed præter alia equidem miror populum Ro. uictis gentibus ĩ tributo ſemper
argentum imperaſſe:non aurum ſicut carthagini cum Hannibale uictæ argenti põdo
annua in qnquaginta annos nihil auri.Nec poteſt uideri pẽuria mũdi id ueniſſe . Nã
Mida:ſed & Crœſus:infinitũ poſſederant.Iam Cyrus deuicta aſia põdo.xxxiiii.milia in
uenerat : præter uaſa aurea aurumque factum:& in eo folia ac platanum uitemque.
Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit: & craterem Semirami-
dis:cuius pondus.xv.talentorum colligebat.Talentum autem ægyptium pondo.lxxx.

patere Varro tradit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Esubopes qui terram uirgi-
nem nactus plurimũ argenti: auriq; eruisse dicitur ĩ suanorum gente: & alioquin uel
leribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ: & argẽteæ trabes narãt & colũ
næ: atque parastatę. uicto Sosostræ Aegypti rege tam superbo: aut prodatur annis qui-
busque sortes reges singulos e subiectis iũgere ad currum solitus: sicque triumphare.
Et nos fecimus quæ posteri fabulosa arbitrent Cæsar qui postea dictator fuit primus
in ædilitate numere patris funebri omni apparatu harenæ argenteo usus est: ferasque
argenteis uasis incessere tum primum uisum. Mox qđ etiam in mũicipiis emulantur
C. Antonius ludos scoena argentea fecit. Item. L. Murena: & C. priceps in cyrco pecma
duxit. In quo fuere argenti pondo. c. xxiiii. Claudius successor eius: cum de Britannia
triumpharet inter coronas aureas unam. vii. pondo habuit. quam contulisset Hispania
citerior: alteram. ix. quam Gallia cõata sicut titulus indicauit. Huius deinde successor
Nero Pompeii theatrũ operui auro in unum diem quo Tyridati Regi Armeniæ osten-
derat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem. Auri in ærario
populi Romani fuere. Sexto Iulio. L. Aurelio consules septem annis anre bellum cuni
cumtertium pondo. dcc. xxvi. argenti nonagintaduo milia & extra numerum ccc. &.
lxxv. milia. Item Sex. Iulio. L. Martio cons. hoc est belli sotialis initio: octingẽta. xlvi. au
ri pondo. Cæsar primo introitu urbis ĩ ciuili bello suo ex ærario protulit laterũ aureorũ
xxi. milia: & numero pondo. ccc. Nec fuit aliis temporibus respublica locupletior. Intu
lit & Aemilius Paulus Perseo Rege Macedonico deuicto prædam pondo trium miliũ
a quo tẽpore Populus Romanus tributum pendere desit. Laquearia quæ nunc: & in
priuatis domibus auro teguntur: post Carthaginem euersam primo inaurata sit ĩ Ca-
pitolio censura. L. Mummii. Inde transiere in cameras. In parietes quoque: qui iam: &
ipsi tanquam uasa inaurantur: cum sua ætas uaria đ Catulo existimauerit: quod tegu
las æreas Capitolii inaurasset primus. Inuentores auri sicut metallorum fere omnium:
septimo uolumine diximus præcipuam gratiam huic materiæ fuisse arbitror: non co-
lore qui in argento clarior est: magisque diei similis: & ideo militaribus: signis familia
rior: quoiam is longius fulget: manifesto errore eorum qui colorem syderum placuisse
in auro arbitrantur: cum in gemmis: aliisq; rebus non sit præcipuus. Nec pondere aut
facilitate materiæ prælatum est: cæteris metallis: cum cædat per utrunq; pũlbo: Sed qa
rerum uni nihil igne deperit: tota etiam in incendiis rogisque durante materia. Quinĩ
mo quo sæpius arsit: proficit: ad bonitatem: aurique experimento ignis est: ut simul co
lore rubeatque ignis. At ipsum obrizum uocaãt. Primum autem bonitatis argumẽtũ
est: q̃difficillime accendi. Præterea mirum prunæ uiolentissimæ ligni indomitum pa-
lea citissime ardescere: atque ut purgetur cum plũbo coqui. Altera causa precii maior
quod minimum usus deterit: cum argento ære plumbo lineæ durantur: manusq; sor
descant de cidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numerosius diuiditur: utpote
cuius unciæ in septuagenas & quinquagenas puresq; bratteas quaternum utreque di
gytorum spargantur. Crassissimæ ex iis præstinæ uocantur: etiamnum retinentes no-
men fortunæ inaurato ibi fidelissime simulachro. Proxima brattea quæstoria appellat̃.
Hispania strigiles uocat auri paruulas massas: quod super omnia solum in massa aura
mento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiantur hoc statim aurum est
consumma amque materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enim inuentio
ius naturalis est. Alia quam dicemus coacta. Super cætera non rubigo ulla: non erugo
non aliud ex ipso quod consumat bonitatem: miuinuat ue pondus. Iam contra salis &
aceti succos domitores rerum constantia superque omnia netur: nec texitur lanæ mo-
do: & i isne lana: Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verius tradit. Nos
uidimus Agrippinam Claudii principis edente eo naualis prœlio spectaculum assidẽ
tem ei: indutam paludamento: auro textili sine alia materia. Atta licisuero iampridem

intexitur inuento regum asiæ. Marmori & iis quæ candefieri non possunt oui candi do illinitur: ligno glutini ratione composita: leucoporon uocant. Quid sit hoc: aut quemadmodum fiat: suo loco docebimus. Aes inauria argento uiuo: aut certe hydrar gyro legitimum erat: de quibus ut dicemus illorum naturam redentes: excogitata fra us est. Namque æs cruciatur in primis accensumque restinguitur sale aceto alumine. Postea exarenatur: an satis recoctum sit: splendore deprehendente: iterumque exhalat igni: ut possit edomitum mixtis punice alumine argento uiuo inductas accipere brat teas. Alumen in purgando uim habet: tale est qualem esse diximus plumbo:

Ratio naturalis inueniendi auri: & quádo primum aurea statua: & medicinæ ex auro. Ca. IIII.

Vrum inuenitur in nostro orbe: & omittamus idicum: atque a formicis: aut gryphibus apud sythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis ut in tago hispaniæ: pado italiæ hebro thraciæ: pactolo asiæ: gange idiæ. Nec ullum absolutius aurum est: ut cursu ipse trituque perpolitum. Alio modo puteorum scrobibus effoditur: aut in ruina montium. Quare utraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt: ante omnia segullum tollunt: ita uocatur indicium: alueus ubi id est: arenæ que lauantur: atque ex eo quod residit: coniectura capitur: ut aliquádo in summat tel lure protinus rara fœlicitate: ut nuper i dalmatia principatu. Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum est in summo cespite. Aluta tionem uocant si & auro ea tellus subest. Cæterum montes hispaniæ aridi sterilesque: & in quibus nihil aliud gignatur: huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur canalitium uocant: alii canaliense marmoris gloriæ inhærens: non illo modo quo in oriente sapphyro atque thebaico aliisque in gemmis scintillat. Sed micas amplexum marmoris hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc inde nomine inuento: tellusque ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est tú ditur: lauatur: uritur: mollitur in farinam. Nam quod in pilis cudunt apilascudem uo cant argentum quod exit a fornace: sudoremque qui camino iactatur. Spurcitia in om ni metallo uocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neque enim alia afflatum ignemque & ar denté materiá tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantú. Cúiculis p magua spatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura uigiliarum est: multisque mensibus non cernitur dies. Arrugius id genus uocant: siduntque rimæ subito: & op primunt operarios: ut iam minus temerarium uideatur e profundo maris petere mar garitas: tanto nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri mótibus sustinendis. Occursant in utroque genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sepius uero: quoniam in cuniculis uapor & fumus strangulat: cædunt fracturis. c. l. libris fer ri terraram agentibus. Egeruntque humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradétes: lucem nouissimi cernunt. Si longior uidetur silex: latus sequitur. Fossam am bit quiete. Tamen i silice facilior existimatur opera. Est namque terra ex quodam argil læ genere glareæ mixta: candidam uocant: prope inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur: & iisdem malleis: nihilque durius putant: nisi quod inter omnia auri fa mes durissima est. Peracto opere ceruices fornicum ab ultimo cædunt: dantque signú rima. Eamque solus interlligit in cacumine montis eius peruigil. Hic uoce ictu ue re pente reuocari operarios iubet: pariterque ipse deuolat. Mons fractus cadit a sese longo fragore: qui concipi humana mente non possit: & flatu incredibili. Spectant uictores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est. Nec sciere esse cum fodere. Tantaque ad pericula eum cenda fuit satis causæ sperare quod cuperent. Alius par est labor uel hoc maioris impendii flumina ad lauandá hác ruiná iugi montium duxere obiter a centesi mo plerumque lapide. Corrugos uocant a corriuatione credo: nimirum & hoc labor

est. Præcepisse libramento oportet ut fruaris quādo induat: itaque altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupts iuiæ cæ dunt: sedemque trabibus cauatis præbere cogūtur. Is qui cædit: funibus pēdet: ut pro cul intuentibus species nefaria quidem: sed alitum fiat. Pendētes maiore ex parte librāt & lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis uestigiis hominis locus non est. Manes tra huntur ad homines ut uitium importent. Id genus terræ urion uocāt. Ergo per silices calculos ue dicuntur: & urium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium pi scinæ cauantur: ducenos pedes in quasque partes: & in altitudinem dēos. Emissaria in iis quina pedum quadratorum ternum fere linquuntur: & repleto stagno excussis ob turamentis erumpit torrens tanta ui: ut saxa prouoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fosse in quas proflaut cauantur: agangas uocant eæ sternuntur gradatim. Fru tex est ulex roris marini similis asper aurumque retinens. Latera cluduntur tabulis: ac per prærupta suspenduntur: canali ita profluuente de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immensolabore ne occupent puteos in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum nō coquitur: sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacas Hispa ni: alii palacranas: idem quod minutum est: balucem uocant. Ulex siccatus uritur: & cinis eius lauatur sustrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena milia pondo ad hūc modum annis singulis asturiam atque galletiam & lusitaniam præstare quidam tradi derunt: ita ut plurimum asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est uetere iterdicto patrum ut diximus. alioquin nulla fœcū diō metallorum quoque erat tellus. Extat lex censoria uictimiliarum aurifodinæ: qua in Vercellensi agro cauebatur: ne plus quinque hominum in opere publicani haberēt Aurum faciendi est etiamnum una ratio ex auripigmento: quod in Syria foditur picto ribus in summa tellure auri colore: sed frangili lapidum specularium modo. Inuitaue ratque spes Caium principem audissimum auri: quam ob rem iussit excoqui magnū pondus: & plane fecit aurum excellens. sed ita parui ponderis ut detrimentum sentiret illud propter auaritiam expertus: quanquam auripigmenti libræ viiii. permutarentur nec postea tentatum ab ullo est. Omni auro inest argentum uario pondere: alibi dena: alioi nona: alibi octaua parte. In uno tantum Galliæ metallæ loco: quod uocāt albicra rense. xxxvi. portio inuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunque quinta argenti portio ē: electrum uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit: in cudibus non resistit. Est electro aucto ritas Homero teste qui Menelai regiā auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Miner uæ templum habet lindos insula rhodiorum: i quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historiam mammæ suæ mensura. Electri natura est ad lucernarum lumia cla rius argento splendere. Quod est natiuum & uenena depræhendit. Nanque discurrūt in calicibus arquus cælestibus similes cum igneo stridore: & gemina ratione prædicūt Aurea statua prima omnium nulla ianitate: & ante quam ex ære aliqua illo modo fie ret: quam uocant holosphyraton in templo Anaetidis posita dicitur. Quod i situ terra rum nomē hoc significauimus: numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antōii parthicis rebus. Scitumq; narratur dictū unius ueteranorum Bononiæ hospitali Diui Augusti cœna cum interrogaretur: esset ne uerum: eū qui primus uiolasse hoc numen oculis: membrisque captu expirasse? respōdit. n. tum maxie Augustū de cruore eius cœ nare seq; illum esse: totumq; sibi cēum ex ea rapina esse. Hominum primus & auream statuā & solidā Gorgias Leontinus delphis i templo sibi posuit. lxx. circiter olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Auge pluribus modis pollet in remediis. Vulneratisq; & infantibus applicatur: ut minus noceat: quæ inferantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarum quoque & pecorum fœturis. Remedium est

abluere illatum & ſpargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cum ſalis grummo põ
dere triplici miſſo:& rurſum cum duabus ſalis portionibus & una lapidis quem ſchi-
ſton uocant:ita uirus tradit rebus una crematis in fictili uaſe ipſum purum & incor-
ruptum. Reliquus cinis ſeruatus in fictili & ex aqua illitus:lichenas in facie ſanat. Lo-
mento id conuenit ablui. Fiſtulas etiam ſanat:& quæ uocantur hemorrhoides. Quod
ſi trito ſpuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctũ
cum melanthio & illitum umblico leuiter ſoluit aluũ. Verrucas curario eo. M. Varo ẽ
auctor. De chryſocolla & medicinæ ex chryſocolla. vi. & mirabilia
naturæ de glutinandis inter ſe perficiendiſq; metallis. Ca. V.

Hryſocolla humor eſt in puteis quos diximus:p uenã auri defluens craſſeſcen
c te limo rigoribus hybernis uſq; in duritiam punicie. Laudatiorẽ eandẽ in æra
riis metallis:& proximã in argentariis fieri compertũ eſt. Inuenit & in plũba-
riis uilior etiã auraria. In omnibus aũt iis metallis fit & cura multũ infra naturalẽ illã
ĩmiſſis ĩ uenã aquis leuiter hyeme tota uſq; q̃ in iuniũ menſẽ. Dein ſiccatis in iunio &
iulio ut plane intelligat nihil aliud chryſocolla quã uena putris. Natiua duritia maxi
me diſtat:uuã uocant. Et tamen illa quoq; herba:quã luteam appellant:tinguit. Natu
ra eſt quæ lino lanæ ue ad ſuccũ bibendum. Tundit in piſa:deinde tenui cribro ſecer-
nitur:poſtea molit:ac deinde tenuius ſic cribatur. Quicquid non tranſmeat:reperitur
in pila:dein molit. Puluis ſemp in catinos digerit:& ex aceto macerat:ut omnis duri-
cia ſoluat. Ac rurſus tundit:dein lauatur in cõchis:ſiccaturq;. Tunc tingitur alumine
ſchiſto:& herba ſupradicta pingitq; ante quã pingat. Refert quã bibula dociliſq; ſit. Nã
niſi rapuit colorẽ addunt & ſytantũ atq; turbyſtũ:ita uocãt medicamẽta ſorcere cogẽ-
tia. Cũ tinxere pictores tureſſobitin uocãt. Eiuſq; duo genera faciunt. Elutã quæ ſerua
tur in lomenta. Et liquidã globulis ſudore reſolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt
Laudatiſſima in armenia. Secunda in macedonia. Largiſſima in hiſpania. Sũma cõmẽ
dationis eſt:ut colorẽ hærbæ ſegetis lætæ uirentis quãſimillime reddat. Viſũq; eſt iam
Neronis principis ſpectaculis harenã cyrci chryſocolla ſterni: cũ ipſe concolori panno
aurigaturus eſſet:inducta opificũ turba. Tribus eam generibus diſtinguunt. Aſperaq;
quæ taxat in libras. vii. Mediã quæ denariis quinis. Attritã quã & hærbaceam uocant:
quæ. xiii. Sublinunt aũt harenoſã:prius quã inducant atramẽto & paretonio. Hæc ſũt
tenacia eius in colore blanda. Paretoniũ quoniã eſt natura pinguiſſimũ:& ꝓpter leuo-
rem tenaciſſimũ atramẽto aſpergit:ne paretoni candor pallorẽ chryſocollæ afferat. Lu
team putant alutea hærba dictã quam ipſam cæruleo ſubtritã chryſocolla inducũt ui-
liſſimo genere atq; fallaciſſimo. Vſus chryſocollæ & in medicina eſt ad purganda uul-
nera cũ cæra & oleo. Eadẽ per ſe arida ſiccat:& cõtrahit. Datur & in angina ortopnoea
ue miſcenda cũ melle. Cõcitant uomitiones:miſcet & collyriis ad cicatrices oculoꝝ:ac
uiridibus emplaſtris. Ad dolores mitigandos:& cicatrices trahẽdas. Hanc chryſocollam
medici aceſin appellãt:quæ nõ eſt orobitis. Chryſocollã & aurifices ſibi uẽdicant agglu
tinando auro:& inde oẽs appellatã ſimiliter utẽtes dicunt. Temperat aũt ea cypria eru-
giue:& pueri impubis urina:addito nitro. Terit cypro ære in cypriis mortariis: ſanter-
nam uocãt noſtri. Ita ferruminat auꝝ qđ argentoſũ uocãt. Signũq; eſt ſi addita ſanter
na niteſcit. E diuerſo eroſũ cõtrahit ſe:hebetatq;: & difficulter ferruminat auꝝ. Ad id
glutinũ fit auro & ſpuma argenti ad ſupradicta additis:unaq; cõtritis. Cõtexi par eſt re
liqua circa hoc:ut uniuerſa naturæ:cõtingat ammiratio. Auri glutinũ eſt tale. Argilla
ferro. Cadmia æris maſſis. Alumen laminis. Reſina plumbo & marmori. Sed plumbũ
nigrum albo iungitur. Ipſũq; album ſibi oleo. Item ſtagnũ æramentis ſtagno argentũ.
Pineis optĩe lignis æs ferruq; cõdit. Sed & ægyptia papyro paleis aurũ. Calex aqua ac-
cenditur:& trachinius lapis. Idemq; oleo reſtinguitur. Ignis autem aceto maxime & uiſ
co & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exuſta. Iterumque flagranti.

De argento & argentouiuo:& stibia siue alabastro:& scoria argenti & de spuma argentei. Ca. VI.

a B his argenti metalla dicantur:quæ sequẽs insania ẽ.Nõ nisi ut puteis repirĩ nullaq; sui spe nascitur:nullis ut i auro lucẽtibus scitillis. Terra est alia ruffa alia cineracea.Excoqui non potest nisi cũ plumbo nigro aut cũ uena plumbi Galenam uocant:quæ iuxta argenti uenas plerunq; repitur.Et eodẽ ope igniũ descen dit ps i plumbũ:argẽtũ aũt supnæ inatat:ut oleũ aquis. Repit in oibus pene pũciis sed in Hispania pulcherrimũ.Id quoq; sterili solo:atq; ẽt i mõtibus. Et ubicunq; una inuẽta uena est:nõ pcul inuenit alia.Hoc quidẽ & in omni fere materia: ũde metalla græci uident dixisse.Miꝝ adhuc p Hispanias ab Hãnibale icohatos puteos durare sua ab inuẽtoribus noia habẽtes.Ex quibus bebelo appellat:hodieq; qui.ccc.pondo Hãni bali sũministrauit in dies.Ad mille quintos iã passus cauato mõte p qd spatiũ aquitãi stantes diebus:noctibusq; egerunt aquas lucernaꝝ mensura:amnemq; faciunt.Argen ti uena quæ in summo reperta est crudaria appellat. Finis antiquis fodiendũ solebat esse alumen inuentum ultra nihil quærebatur.Nuper inuenta æris uẽa infra alumẽ alba nullum finem spei fecit.Odor ex argentifodinis inimicum omnibus animalibus: sed maxime canibus.Aurum argentumq; quo mollius eo pulchrius.Lineas ex argẽteo nigras fieri.produciq; miramur. Est & lapis in iis uenis cuius uomica liquoris a terni argentum uiuum appellatur.Venenum rerum omnium est.Exedit ac perrumpit ua sa permanens tabe dira.Omnia ei innatant præter aurum.Id unum ad se trahit.Ideo: & optime purgat cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus i uasis ita uitiis abiectis:ut & ipsum ab auro discedat.In pelles subactas efunditur : perque eas sudoris uice defluens purum relinquit aurum. Ergo & cum æra inaurãtur:sublitum bratteis pertinacissime retiet.Verum palore detegit simplices:aut prætẽues bratteas. Quaprop ter id furtum quærentes oui liquore candido usum eum adulterauete.Mox & hydrar gyro:de quo suo dicemus loco.Et alias argentum uiuum nõ largum inuẽtũ ẽ.In iisdẽ argenti metallis inuenitur ut proprie dicamus:spumæ lapis candidæ nitentisq; : non tamen translucentis:stimini apellant:alii stibiam:alii alabastꝝ:aliquid turbasin. Duo eius genera:mas & fœmina.Magis probant fœminam.Horridior est mas:scabriorque & minus ponderosus:minusq; radians:& harenosior:Fœmina contra nitet frialibus:fissu risq; non globis dehiscens.Vis eius astringere ac refrigerare.Pricipalis autem circa ocu los.Nanq; ideo & platyo ophathalmon id appellauere:quoniã in callibus mulieꝝque epiphoris dilatetoculos & fructitiões inhibeat oculoꝝ: exulcerationesq;.Farina eius & thuris gũmi ãmixto sistit & sanguinẽ e cerebro profluentũ.Efficatior & cõtra recentia uulnera.Et cõtra ueteres canum morsus inspersa farina.Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argẽti cærusaq; & cæra. Vrit aũt & offis bubuli fimi circunlitũ i cliba nis.Dein restringunt mulieꝝ lacte.Territurq; i mortariis ãmixa aqua pluuia.Ac subi de turbidũ transfundit in æreũ uas.Et mundat nitro.Fex eius intelligit plõbosissima quæq; subsedit in mortario:abigiturq;.Dein uas i quo turbida trãsfusa sunt:optũ liteo p noctẽ relinquuit:& postero die quicqd ĩnatat effundit:spongiaq; aqua tollit. Quod ibi subsedit:flos intelligit:ac linteolo iterposito i sole siccat:nõ ut perarescat. Iteꝝq; in mortario terit:& in pastillos diuidit.Ante oia aũt urẽdi modus necessarius est:ne plũ bum fiat.Quidam nõ fimo utunt coquuentes:sed adipe.Alii tritũ in aqua triplici lin teo siccant:fecemq; abiiciunt.Idq; quod defluxerit transfundunt.Ac qucquid subsidet id colligẽtes emplastri:collyriisq; miscent.Scoriã in argento græci uocant helchysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora.Addit emplastris:ut mollibdena:de qua dice mus in plumbo.Cicatricibus maxime glutinandis & contra tenasmos: dysenteriasque infusa clysteribus cũ mxrteo oleo.Addũt & i medicamẽta quæ uocãt liparas ad ex cre scẽtia ulceꝝ aut ex attritu facta:aut i capite manãtia.Fit & in iisdẽ metallis & quæ uo

catur spuma argenti. Genera eius tria. Optima quam chrysitin uocant. Secunda: quam argrytin. Tertia quam molibditin. Et plerumque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est attica. Secunda hispaniensis. Chrysitis ex ipsa uena fit. Argyritis ex argenro. Molibditis plumbi ipsius fusura: quæ fit puteolis: & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem Ex eo sublata ueruculis ferreis: atque in ipsa flamma conuoluitur ueruculo: ut sit modice põderis. Est autẽ ut ex nomine ipso intelligi potest feruescentis & futuræ materiæ spume. Distat a scoria quo potest spuma fece distare. Alterum purgantis se materiæ: alterum purgatæ uitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ: quæ uocant stelerythida & peumenẽ. Tertium molibdenam in plumbo dicendam. Spuma ut sit utilis: iterum coquitur: confractis tabulis ad magnitudinem annullorum ita accensa follibus ad separandos carbones cineremque. Abluitur aceto aut uino. Simulque restinguitur Quod si sit argyritis: ut candor ei detur magnitudine fabæ confracta in fictili coqui iubent ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cum desinant calida: addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbo uase. Alii cum faba candida & ptisana coquunt: & i solo siccantur. Alii in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt: subindeaqua mutata: sccantque diebus. xl. calidissimis æstatis. Necnon in uentre suillo in aqua coquunt ex emptamque nitro fricant: & ut supra terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant: sed cum sale terant & adiecta aqua abluant. Vsus eius ad collyria: & nitrum ad muliebrium cicatricum fœditates tollendas maculasque: & abluendum capillum. Vis autem: siccare: mullire: refrigerare: temperare: purgare: expluere. Vlcerum tumores. Talibusque emplastris supradictis ignes etiam sacros tollit cum ruta: myrtoque & aceto. Itemque perniones cum myrto & cæra & abdomine.

De minio quantæ auctoritatis fuerit apud Romanos: & origine ac inuentione eius: & cinnabaris ratione in picturis: & medicinæ de generibus minii: & ratione eius in picturis. Ca. VII.

Nuenitur in argentariis metallis minium quoque: & nunc inter pigmenta magnæ auctoritatis: & quondam apud Romanos non solum maxime sed etiam sacræ religionis: ut auctor est Verrius: & cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulachri faciem diebus festis minio illini sollitam triunphãtemque corpora. Sic Camillum triumphasse. Hac religiõe etiam nunc addi in unguẽta cœnæ triunphalis: & accensoribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem eam miror: quanquam & hodie id experi constat æthiopum populus totosque eo tingi proceres: huncque ibi deorum simulacris colorem esse. Quapropter diligentius prosequemur omnia de eo. Theophrastus. xc. annos ante Praxibulum atheniensium magistrum: quod tempus exit in urbis nostræ ducentesimum quadragesimum. ix. annum tradit inuentum minium a Callia atheniense initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argenti. Hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in hispaniis sed durum & harenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inacessa ex qua iaculantes decuterent: id esseadulterum. Optimum uero supra ephesum. Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere. Hanc teri Dein lauari farinam. Et quod subsidat iterum lauari. Differentiam artis esse: qđ alii minium faciũt prima lotura. Apud alios id esse dilutius. Sequẽtis aũt loturæ optimũ. Auctoritatem colori fuisse nõ miror: Iam enim troianis tẽporibus rubrica in honore erat Homero teste: q naues ea cõmẽdat Alias circa picturas pigmenta quæramus. Militõ uocãt græci miniũ: quidã cinnabari Vnde natus error ĩdico cinnabaris nomẽ. Sic eni appellãt illi saniẽ dracõis elise elephantorum morietiũ põdere pmixto utriusque aialis sãguine: ut diximus. Neque alius ẽ color q in

picturis proprie sanguinē reddat. Illa cinnabaris antidotis: medicamentisq; utilissima ē Ac Hercule medici: quia cinnabarin uocant pro ea utuntur hoc minio: quod uenenū esse paluo mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monocramata pingebant. Pinxerunt & ephesio minio: quod derelictum est: quia curatio magni ope ris erat. Praetereaque utrunque nimis acre existimatur. Ideoque transire ad rubricam & sinopidem: de quibus suis locis dicam. Cinabaris adulteratur sanguine caprino: aut sorbis tritis. Precium sinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in carma nia tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde quam ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponensi regione in betica miniario metallo uectigalibus populi Romani nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur uena signata ad dena milia fere pōdo annua Romæ autem laudatur. In uendendo precio statua lege ne modum excederet. lxx. in libras. Se adulteratur multis modis: unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus fere argentariis: itemque plumbariis metallis: quod fit exusto lapide ue nis permixto: nō ex illo cuius uomicam argentum uiuum appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquuitur) sed aliis simul repertis. Sterilis etiam plumbi depræhen dūtur solo colore: nec nisi in fornacibus rubescentes: exustiq; tunduntur in farinam Et hoc est secundum minium perquam paucis motum: multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum. Item syrico: quonā mo do syricum fiat suo loco dicemus. Sublini aut syrico minium compendio ratio demon strat. Et alio modo pingentium furto oportunum est plenos subinde abluentium pe nicillos: Sidit autem in aqua: constatque furantibus. Sincero cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem minarii suæ uenæ haranea sine argento ex coquitur. Auri modo probatur. Auro candente fugatum nigrescit. Sincerum retiet co lorem: Inuenio & calice adulterari: Ac simili ratione ferri candentis lamina: si nō sit au rum depræhendi ilico. Solis: atque lunæ contactus inimicus remedium: ut parieti sic cato cæra punica cum oleo liquæfacta candens setis inducatur. Iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad sudorem usque. Postea candelis subigatur ac deinde lin teis puris sicut & marmora nitescūt. q miniū i officinis poliūt: faciē laxisuesicis illigāt ne in respirādo pniciale puluerē trahāt: & tamē p illas spectēt: Miniū i uolūinū: quoq; scriptura usurpaᵗ. Clarioresq; litteras uel i auro uel i marmore etiam i sepulchris facit.

De hydragyro: de argento inaurando: de coticulis in argēti generibus: & experimentisi. Capitulum. VIII:

X secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui pauloante dilatum. Fit autem duobus modis: æreis mortariis pistillisque trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impositum ferea concha calice coopertum argilla superillata. Dein sub patenis accensum follibus continuo igni: atque ita calicis sudo re deterso: qui fit argento colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubri co humore confluuere. Quod cum uenenum esse conuenit omnia quæ de minio in medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror: preter q̄ fortasse q̄d illitū capiti uentri ue sanguinē sistit: dū ne quid prætereat in uiscera: ac uulnus attigat: aliter utendū nō eq dem censeam. Hydrargyro argentum iauratᵗ solum nūc prope: cum & i æra simili mo do duci debeat. Sed eadem fraus quæ in omni uitæ parre ingeniosissima est: uiliorē ex cogitauit materiam: ut docuimus. Auri: argentique mentionem comitatur lapis quē coticulā appellant: quondam non solitū inueniri nisi in flumine hymocho: ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quē alii heraclium: alii lydiū uocāt. Sūt aūt modi ci quaternas uncias lōgitudinis: biasq; latitudis nō excedētes. Quoad sole fuit in iis me lius: q̄ qd a terra. Is coticulis periti cum euena lima rapuerint experimētum protinus

dicunt quantum auri sit in ea: quantum argenti uel æris scrupulari differentia mirabili ratione non falente. Argenti duæ differentiæ. Battilis ferreis candentibus ramento imposito: quod candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro: Sed experimento quoque fraus interuenit: seruatis enim in uirorum urina batiliis inficitur ita ramentum obiter dum uritur: candoremque mentitur. Est aliquod experimentum politi & in halitu hominis: si sudet protinus: nubemque discutiat.

De speculis & ægyptio argento. Ca. IX.

Aminas duci: & specula non nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoq; iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repercusso aere: atque in oculos regesto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usus polita crassitudine: paulumque propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantum interest: repercussum illum respuat: an accipiat. Quinetiam pocula ita figurantur: exculitis intus crebris ceu speculis: ut uel uno intuente populus totidē imaginum fiat. Excogitatur & monstrifica: ut in templo smyrnæ dicata. In euenit figura materiæ. Plurimumque refert concaua sint & poculi modo an media depressa: an elata: an auersa: an obliqua supina: an festa qualitate excipientes figuræ torquente uenientes umbras. Neque enim est aliud illa imago: quam digesta claritate materiæ excipientis umbram. Atque ut omnia de speculis peragantur hoc loco: optima apud maiores fiebant brundusia: stagno & ære mixtis. Prelata sunt argenta. Primus fecit Praxiteles magni Pompeii ætate. Nuperque credi cœptum: certiorem imaginem reddi auro apposito auersis. Tingit & ægyptus argentum: ut in uasis Anubem suum spectet: pingit que non cælat argentum. Transit inde materia & ad triumphales statuas: mirumque crescit precium fulgoris excecari. Id autem fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris cyprii tenuissimi: quod coronarum uocant: & sulphuris uiui quantum argenti. Conflatur in fictili circunlito argilla. Modus coquendi donec se ipsa opecula operiant Nigrescit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario trium uir. Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cum sit iustum. lxxxiiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario Gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirumque in hac artium sola uitia discuntur: & falsum denarii spectatur exemplar: pluribusque ueris denariis adulterinus emitur.

De immodica pecunia: & quorum maxime opes fuerint: & quando primum Populus Romanus stipem sparserit. Capitulum X.

On erat apud antiquos numerus ultra cētum milia. Itaque hic & hodie multiplicatur: ut decies centena milia: aut sæpius dicantur. Fœtus hoc fecit nummusque percussus: & sic quoque æs alienum etiamnum appellatur. Postea diuites cognominati: dummodo notum sit: eum qui primus acceperit hoc nomen: decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi qui reddi tu annuo legionem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit. Quiritium post Scyllam ditissimus. Nec fuit satis nisi totum parthorum esurisse aurum. Atque ut memoriam quidem optimo occupauerint. Iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupiditatem. Multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterque tres Claudii principatu Pallentem Callistum & Narcissum. Atque ut hii omittantur: tanquam adhuc rerum potiantur. C. Asinio Gallo. C. Martio Cyrino con. ad. vi. Challendas febru. C. Cecilius Claudius Isidorus testamēto suo edixit: quis multa ciuili bello pdidisset: tñ reliquere seruoꝝ quattuor milia: centū. xvi. Iuga boū tria milia sexcēta. Reliq pecoris. cc. quiquagita septē milia. In numerato pōdo sexcēta milia. Qui funerari se iussit sestertiis. xi. milibus. Cōgregatæ & excedentes numeꝝ opes. Quota

tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tradit Pompeio res gerente circa iudeam: octona milia equitum sua pecunia tolerauisse. Mille conuiuas totidem aureis potoriis immutantem uasa cum ferculis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neq; enim de regibus loquor) portio fuerit. Pythis bithinii qui platanum auream: uitemq; nobilem illã Dario regi donauit: Xerxis copias: hoc est species. lxxxviii. milia hominum excepit epulo. Stipẽdium quinq; mensium: frumẽtumq; pollicitus: ut e quinq; liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. Hunc quoq; ipsum aliquis comparet Crœso regi. Quæ malum amentia est: id in uita cupere quod aut etiã seruis contigerit: aut ne ĩ regibus quidem inueneric finem? Po. Ro. stipem spargere cœpit Sp. Postumio. Q. Martio cons. Tanta pecunia erat: ut eam conferret. L. Scipioni: ex aqua iis ludos fecit. Nam quod Agripæ Menẽio sestantes æris in fumis cõtulit: honoris id necessitatisq; propter paupertatem Agripæ: non largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate in uasis & lectis argenteis: & quando lances imodicæ factæ: Capitulum XI.

Vasa ex argenteo mira incõstantia humani ingenii uariat: nullũ genus officiæ diu ꝓbando: nunc furniana: nunc clodina: nunc gratiana. Etenim tabernas mensis adoptauimus: nunc anaglypha: in asperitatemq; excisa circa lineaꝝ picturas quærius. Iã uero & mẽsas repositoriis ĩponius: & ad sustinẽda obsonia iterra dimus altera: & interest ꝙ plurimum lima ꝑdiderit. Vasa conquinaria ex argenteo Caluus orator fieri quæritur. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostraq; ætate Pompeia coniunx Neronis principis licatonribus iumẽtis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Libras xxxii. argentei. Africanus sequens hæredi reliquit. Idẽque cum de pœnis triumphare quattuor milia. cccc. lxx. pondo transtulit. Hoc argumẽtũ nota Carthago habuit illa terrarum æmula: qđ nunc ĩ mensarum est apparatu. Postea uicta numantia & deleta. Idẽ Africanus in triũpho militibus. xvii. milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos: quibus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in Tribuuatu plebis. xi. milia. Nam propter quinq; pondo notatũ a censoribus triumphalem senem: iam fabulosum uidet. Item Catum Elium cum legati ætolorum in consulatu prandentẽ in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea non accepisse. neq; aliud habuisse argenti ad supræmũ uitæ diẽ quam duo pocula: quæ. L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto Perseo Rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginensium dixisse: nullos huminum benignius inter se uiuere quam Romanos. Eodẽ. n. argento apud omnes cœnitauisse seipsos. At Hercules Põpeium Paulini equitis Arelatensis filium paterna quoq; gente pulsum: qđ. xii. põdo argenti habuisset apud exercitum ferocissimis gẽtibus oppositum scimus. Lectos uero mulieꝝ iãpridem totos operiri argento & triclinia quædam quibus argentũ addidisse primus traditur. Caruillius Folio eques Romãus: ut nõ ope: aut delicata spetie faceret sed punica. Idẽ & aureos fecit. Nec multo post argentei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile sylianũ. Paulo. n. ante hæc facta sunt. Lãcesq; e cẽteis libris argẽti: quas tunc sup quingẽtas nũero Romæ fuisse constat: multosq; ab eas ꝓscriptos dolo cõcupiscẽtium. Erubescant annales qui bellum ciuile talibus uitiis ĩputauere. Nostra ætas fortior fuit Claudii principatu. Seruus eius Drusillanus nomine Rotundus dispensator Hispãiæ citerioris qnquagenariã lancem habuit cui fabricãdæ officina prius exhædificata fuerat. Et comites eius octingentas quinquagintaocto libraꝝ. Quare quæso? nisi ut quã multi eas cõserui inferrent: aut quibus cœnãtibus Conelius nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantũ triclinia Romæ fuisse argentea Repositoriis argentũ addi sua memoria coeptũ. Fenestella dicit: qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris pricipatu. Sed & testudiea tũ ĩ usũ uenisse. Ante se aũt paulo lignea rotunda solida nec multo maiora quã mẽsas fuisse. Se quidẽ quero. quadrata & cõpacta aut certe opta ac

cædro cœpisse. Mox additum argentum in angulis lineasq; per commissuras. Tympa na uero se iuuene appellata tumateras & lances quas antiqui magiras appellauerant. Nec copia tantum argenti fuerat uitæ: sed ualidius pœnæ metu precium. Idq; iampri dem ut ignoscamus nobis. Delphinos quinis milibus sestertiis i libras emptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos syphos Mētoris artificis manu cælatos sestertiis centum. Confessus est tamen nunquam se iis uti propter uerecundiam ausum. Sicut eundem. vi. milia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primum deuicta luxuriam misit in taliam. Si quidem. L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo milia quadringenta. I. Et uasorum aureorum pondo. cc. milia anno cōditæ urbis quingentesimo sexacesimoquinto. Eadem asia domita: multo etiam grauius afflixit mores: inutiliorq; uictoria illa hæreditas. Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est: urbis anno. dc. xxvi. mediis. lvii. annis erudita ciuitate amare etiam & non solum ammi rari opulentiam externam. Immenso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores: quæ & ipsa hoc interuallo anno urbis. dc. viii. parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne quid deesset. Pariterque luxuria nata est: & carthago sublata: ita congruentibus fatis: ut & liberet amplecti uitia: & liceret peccare ex dignatiōe. Hinc aliqui ueterum ut. C. Marius post uictoriam cimbricam cantharis portasse. Liberi patris exemplo traditur: ille orator rapinas & manipularis imperator.

De statuis argenteis & cælatura argenti: & cæteris quibusdā. Ca. XII

a Rgenti usum in statuas ptimum ad honorem Diui Augusti in adulationē temporum transisse falso existimatur. Iam enim triumpho magni Pompeii reperimus translatam Pharnacis: qui primus regnauit in ponto: argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argento succedit ex ea re aliquādo & auro luxus: fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium quas induere aureas mos tristior uetat. Vidimus & ipsi Lalerium Tuscum motum equestri ordine ob insignem calumnia cum celebritate affectarentur adolescentium scholæ ex argento annullos habentem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore etiam fastidito cælarentur argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pedagogis ad transitum uirilitatis custodiantur. Argento fœminæ lauentur & nisi argentea solia fastidiant: eademq; materia & cibis & probris seruiatur. Videret hac Fabritius & stratas argento mulierum balineas: ita ut uestigio locus non sit cum uirus lauantium. Fabritius in quam qui bellicosos imperatores plusquam pateram & salinum ex argento habere uetabat. Videret hinc dona fortium fieri: aut i hæc frangi. Heu mores Fabritii nos pudet. Nirum i auro cælando iclaruisse nemine: argēto multos. Maxie tamen laudatus est Mentor: de quo supra diximus. Quattuor paria deniq; ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicit. Ephesiæ Dianæ templum iacet. Capitoliū incendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorū boeti apud lyndiam Mineruam in templo. Acragantis in templo liberi patris in ipsa Rhodo baccæ centauriq; cælati in scyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & uene ratio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater: quiq; satirum in phiala grauatum somno collocauisse uerius quam cælasse dictus est Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Item Ariston & Onichus Methylene laudatur. Et Hecateus: & circa magni Pompeii ætatem Praxiteles Posidonius. Ephesius: Ledus Stratites: qui prælia armatosq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium. Orestis in duobus scyphis pondo. xii. æstimatis. Fuit dein Pyrheas: cuius duæ unicæ uiginti uenierunt. Vlyxes & Diomedes erant in phialæ emblemate pallladium surripientes. Fecit idē & cocos Magiresia appellatos puulis potoriis. Sed e quibus ne exēplaria quidē liceret exprimere. Tam

oportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustarius famam. Subditoq; hæc ars ita exoleuit: ut sola iā uetustate censeat̃ usq; adeo attritis cælaturis ne figura discerni possit: auctoritas constet. Argentū medicatis aquis inficitur: atq; ēt afflatu falso: sicut in mediteraneis Hispaniæ. In argenti & auri metallis nascunt̃ etiam nunc pigmenta. Fit. n. ceruleū: qđ proprie limus est. Optimum ex eo qđ atticum uocatur. Precium in pondo libras. xxii. Proximum marmorosum sub dimidio attici precio. Tertium genus est præssum: qđ alii scyricum uocant ex insula scyro. Iam quidē & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Precium in libras huius. hs. bini. Dipondiis uero deiractis qđ lucidum uocant e Gallia ueniens. Hoc aūt & attico ad lumina utuntur. Ad abacos nō nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur: & ad uiginti ab urbe lapidē in montibus. Postea uritur præssum appellantibus qui adulterāt. Sed esse falsum: adustumq; amaritudine apparet quoniam resolutum ĩ puluerem est.

De sile: & cæruleo: & crysocolla: & nestoriano: & cilono: & quod non omni anno æqualiter species uendantur. Ca. XIII

Ille primi instituere pingere. Sed polygontus & Micon attico dūtaxat. Hoc secuta ætas ad lumĩa usa est. Ad ūbras āt scyrico & lydio. Lydiū sardibꝫ emebat̃ qđ nūc obmutuit ceruleū harēa ē. Huius genera trita. antiquius ægyptium qđ maxime probatur scyricum hoc diluit̃ facile. Cunq; terit̃. in. iiii. colores mutatur candidiorē nigriorē ue: crassiorē tenuiorē ue. Præfertur huic etiamnū cypriū. Accessit his puteolanū & Hispaniense: harena ibi cōfici cœpta. Tiguit̃ āt omne: & ĩ sua coquit̃ hærba: bibitq; succū. Reliqua cōfectura eadē quæ chrysocollæ. Ex ceruleo fit: qđ uocatur lomentū. Perficit̃ id laudādo terendo ue: & hoc est cæruleo candidius. Precia eius xxiii. in libra. Cærulei. xviii. Vsus in creta calcis ĩpaciētes. Nup accessit & nestorianū ab austore appellatū. Fit ex ægyptii leuissima pte. Preciū eius. xl. ĩ libras. Idē & puteolāi usus prūter quā ad fenestras. uocāt cœlō nō pridē apportari & ĩdicū ē cœptū. Cuius preciū. xvii. ĩ libras. Rō ĩ pictura adicisuras hoc ē ūbras diuidēdas ab luie. Est & subtilissimū gēus lomētiq; dāt tritū qnis assibꝫ æstiatū Cærulei sinceri expimētū in carbo ne ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; per linteum expresso ĩ cretam erethriam. Vis eius in medicinæ ut purget ulcera. Itaq; & emplastris adiiciūt. Item causticis. Teritur difficillime sile. In medio leuiter mordet: astrigitque & explet ulcera. Vritur in fictilibus ut prosit. Precia: rerum quæ usq̃ disposuimus: non ignoramus alia in aliis locis esse: & omnibus pene amnis mutari prout nauigationes constiterint: aut ut quisque mercatus sit: aut aliquis præualens mances annonam flagellet non obliti. De metrium tota helladia. Neronis principatu accusatum aqud Consulem. Poni tamen necessarium fuit: quæ plerumque erant Romæ: ut exprimeretur auctoritas rerum:

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXIIII. PROEMIVM.

Aeris metalla Ca. I.

P ROXIMA dicantur æris metalla: cui & in usu ꝓximum est precium. Immo uero āte argētum: ac pene ēt ante aurū corinthio. Stipis quoq; auctoritas ut diximus. Hinc æra militum tribuni ærarii & ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus quā diu Po. Ro. ære signato tātum usus eēt: & alia quæ uetustas tradidit cum æqualē urbi auctoritatem eius declararet a rege. Numa collegio tertio fabꝝ ærarioꝝ institu to. Vēa quo dictū ē mō effodit̃: igniq; pficit̃. Fit & elapide eroso: quē uocant Cadmiam Celebritas in asia: & quondā in Cāpania: nunc in Bergomatium agro: extrema parte italiæ. Feruntq; nupin Germania ēt prouintia repertum

Genus æris:quæ corintia:quæ deliaca:quæ æginetica. Ca. II.

It & ex alio lapide:quem chalcitem uocant in cypro:ubi prima fuit æris inuētio. Mox utilitas præcipua reperto in aliis terris præstantiore: maxime aurichalco:quod precipuam bonitatem ammiratione diu obtinuit. Nec reperit longo iam tempore effœta tellure. Proximum bonitate fuit salustianum in centronuʒ alpino tractu non longi & ipsum æui. Successit & liuianum in gallia. Vtrumque a metallorum dominis appellatum:illud ab amico diui Augusti:hoc a coniuge: uelocis defectus. Liuianum quoque certe admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in marianum conuersa: quod cordubense dicitur. Hoc a liuiano cadmiam maxime sorbet:& aurichalci bonitatem imitatur in sestertiis dipōdiariisque cyprio suis assibus contento. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant:quæ suis locis redentur:summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs cōfuse auro argentoque miscebatur:& tamen ars preciosior erat. Nunc incertum est peior hæc sit an mareria. Mirumque cum ad ifinitum operũ precia hæc creuerint:auctoritas artis extincta est. Q uæstus enim causa:ut omnia:exerceri cœpta est:quæ gloriæ solebat. Ideo etiam deorum adscripta operi cum proceres gētium claritatem & hac uia quærerent:adeoque exoleuit fundendi æris preciosi ratio:ut iam diu nt fortuna quidē in ære ius artis habeat:Ex illa autem antiqua gloria corinthium maxime laudatur:hoc casus miscuit. Corintho cum caperetur incensa:mireque circa id multorum affectatio fuit. Quippe cum tradatur non aliena de causa Verrem quem Cicero damnauerat ꝑscriptum esse ab Antonio:quanque corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam uidetur:ad segregandos se a cæteris magis quā intelligere aliquid subtilius:& hoc paucis docebo. Corinthus capta est olympiadis centesimæ quinquacensimæ sextæ anno tertio:nostræ urbis sexcentesimooctauo:cum ante in sæculo fictore: nobiles esse desissent quorum isti omnia signa hodie corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates:nam urbis nostræ annos ex supradicta comparatione olympiadum colligere facile erit. Sunt ergo uasa tātum corinthia quæ isti elegantiores nunc æs sculpendo transferunt modo in lucernas modo in trullas:nullo mondiciarum despectu. Eius tria genera. Candidum argento nitore quam proxime accedens:in quo illa mixtura præualuit. Alterum in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est: cuius ratio non potest reddi:quanquam hominis manu facta dederit fortuna temperamentum simulachro signisque. Illud suo colore præciosum ad iocineris imaginem uergens quod ideo epatizon appellant:procul a corinthio. Longe tamen ante egineticum atq; deliacum:quæ diu obtinuere principatum. Antiquissima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrante toto orbe: & ideo cura officinis triclinorum pedibus fulcrisq; Ibi prima nobilitās æris. Peruenit deinde ad deum simulachra:effigiemq; hominum: & aliorum animalium. Proxima laus eginetico fuit. Insula ipsa est nec hignens:sed officinarum temperatura nobilitata. Bos aereus inde captus in foro boario est Romæ. Hic ē exemplar eginetici æris. Deliaci autem Iupiter in capitoleo in Iouis tonantis æde. Illo ære. Myromilas usus est. Hoc Polycletus æqualis atque condiscipulus. Aemulatio aũt & in materia fuit.

De candelabris:& templorum ornamentis. Ca. III.

Riuatimq; ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit:sicut terētum scapos:in iis ergo iuncta commendatio officinarum est. Nec pudet tribunatum militarium salariis emere:cum ipsum nomen a candelarum lumine impositum appareat. Accensio candelabri talis fuit:ut auctor est. Dion. Iussu preconis Clesippus fullo gibbere & preterea alio fœdus aspectu fabricatus est: emente id Gegania sestertiis. l. eodemq; ostentante in conuiuio emptum ludibrii causa nudatur:atq; in pudentia libidinis receptus in totum mox testamentum prediues nimiuʒ uice illud

candelabrũ coluit:& hanc corinthus fabulam adiecit:uindicatis tamen moribus no
bili sepulchro:per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed
cum esse nulla corinthia cãdelabra constet:nomen id præcipue in iis celebratur:quo
niam Mummii uictoria corinthum quidem diruit:sed compluribus achaiæ oppidis si
mul æra dispersit.Prisci limina etiam ualuas in templis ex ære factitauere. Inuenio &
a Cn.Octaio qui de Perseo Rege naualem triumphum egit factam porticum duplicẽ
ad cyrcum flaminium quæ corinthia sit appellata capitulis æreis columnarum. Veste
quoque ædem ipsam syracusana superficie regi placuisse Syracusana sunt in Panteo
capita columnarum a.M. Argirippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modo
usurpata est.Camillo enim crimini obiecit. Sp. Caruuilius quæstor: qđ ærata hostia
haberet in domo.Nam triclinia ærata ab acosque & monopodia.Cn.Manlium asia de-
uicta primum inuenisse triumpho suo:quem duxit urbis anno quingentesimo sexa-
gesimo septimo.L.Piso auctor est.Antias quidem. L. Crassum hæredem. L.Crassi ora
toris multa etiam triclinia ærata uendidisse.Ex ære factitauere & cortias tripodum no
mine delphicas:quoniam donis maxime Apollinis delphici dicabantur.Placuere & lyc
ni pensiles i delubris:arborum modo mala ferẽtium lucentes.Qualis est i tẽplo Apol-
linis palatini:quem Alexander thebarum expugnatione captum in cyma dicauerat ei
dem Deo.Transit deinde ars ubique uulgo ad effigiem deorum.

Quando primum simulachrum Romæ factum:& de origine statuarum
& honore statuarum:& generibus & figuris. Ca. IIII.

r Omæ simulachrum ex ære factum Cereris primum reperio ex peculio.Sp.
Cassi:quem regnum affectantem pater ipsius interemeart.Transiit & ab diis
ad hominum statuas:atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas
bitumine quo magis mirum est:placuisse auro integer.Hoc nescio an Romanum fue-
rit inuentum.Certe etiam Romæ nõ habet uetustatem.Effigies hominum non solebãt
exprimi nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium:& primo sacrorum certa-
minum uictoria maximeq; olympie ubi omnium qui uicissent:statuas dicari mos erat
Eorum uero qui ter ibi superauissent:ex membris ipsorum similitudine expressa quas
iconas uocant.Athenienses nescio an primi omnium Harmodio Arystogitoni.tyran-
nicidis publice posuerint statuas.Hoc actum est eodem anno:quo & reges Romæ pul-
si.Excepta deinde res est a toto orbe terrarum humanissima ambitione. Et iã omnium
municipiorum & fori statutæ ornamentum esse cœpere. Prorogariq; memoria hoĩnũ
& honores legi æuo & basibus inscribi:ne in sepulchris tantum legerent. Mox forum
& in domibus priuatis factũ:atque in atriis. Honos cliẽtiũ istituit sic colere patronos.

De statuis & quibusdam aliis:& quibus primum in coluna:& quando
rostra:& quãdo primum publice:& que primũ statuæ Romæ Ca.V.

t Ogata effigie antiquitus statuæ dicebantur.Placuere & nudæ tenentes hastã
ab epheborum gymnicis exemplaribus:quas achilleas uocantr. Græca res est
nihil uelare. At e contra Romana ac melitaris thorachas addere.Cæsar quidẽ
Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.Nam lupercorum habitu factæ tã
nouiciæ sunt quam quæ nuper prodidere penulis indute. Mancinus eodem habitu si
bi instituit quo deditus est.Notatum ab auctoribus & L. Actium poetam in camœna-
rum æde maxima forma statuam sibi posuisse:cum breuis admodum fuisse.Equæstres
uero statuæ modo Romam celebrationem habent:orto sine dubio a græcis exemplo.
Sed illi cælatas tantum dicabant in sacris uictores.Postea uero & qui bigis uel quadri-
gis uicissent.Vnde & nostri currus nati in iis qui triumphauissent.Serum hoc & in iis
non nisi a Diuo Augusto seiuges:sicut & elephanti. Nõ uetus & bigarum celebatio in
iis qui prætura functi curru uecti essent per cyrcum. Antiquior columnarum sicut.

C.Menio qui deuicerat priscos latinos: quibus ex foedere tertias prædæ Populus Ro. præstabat. Eodéq; in consolatu in suggestu rostra deuictis ant;atibus fixerat anno urbis cccc.xvi.Ité:C. Duilio qui primus naualem triumphũ egit de poenis: quæ é etiá nunc in foro. Item. P. Minutio præfecto annonæ extra portá trigeminam unciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea enim a senatu erat preclara res: nisi friuolis cœpisset initiis. Nanq; & acti Naui statua fuit ante curiam: cuius basis cõflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesii in comitio legum: quas decem uiri scribebant: interpretis publice dicata. Ali causa & alia auctoritas maior in Oratii. Coclitis statua: quæ durat hodieq;: cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sybillæ tres iuxta rostra sunt minores sint licet. Vna quá Pacuuius Taurus ædilis plebis instituit. Duæ quas. M. Messalla. Primas putarem has & Atti Naui posita ætate Traquinii Prisci: nisi regum antecedentium essent in capitolio.

De statuis sine tunicis & quibusdá aliis: & quæ prima Romæ statua equestris: & quando omnes statuæ priuatim & publicæ sublatæ: & quibus Romæ mulieribus: & quæ primæ ab exteris publice positæ. Ca. VI.

X iis Romuli est sine tunica: sicut & Camilli in rostris: & ante ædem Castorũ fuit. M. Tremellii equestris togata: qui sanites bis deuicerat. Captaq; anagnia populũ stipendio liberauerat. Inter antiquissimas fũt &. Tullii Celii. L. Roscii Et Sp. Matici Fulcini in rostris a fidennatibus in legatione interfectorum. Hoc a Romano Populo tribui solebat iniuria cæsis: sicut. P. Iunio &. T. Coruncanio: qui ab Teuta illiricorum regina interfecti erant. Non omittendum quod annotauere annales tripedanes iis statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mensura honorata tunc erat. Nõ præteribo. C. Octauium ob unum uerbum quo regem Antiochum dilaturũ se responsũ dicenté uirga quam tenebat forte circunscripsit: & priusq̃ egrederet̃ circulo illo: respõsum dare coegit: In qua legatione interfecto senatus statuam poni iussit quá oculatissimo loco in rostris. Inuenitur & statua decreta & Thraciæ Caiæ siue Suffeciæ uirgini uestali: ut poneretur ubi uellet: quod adiectũ non minus honoris habet: quam q̃d fœminæ est decreta. Miretum eius ipsis ponam annaliũ uerbis. Quod camptũ tyberinũ gratificata ea esset populo Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitii posita cũ bello sannitico Apollo pythius fortissimo grecoꝝ gẽtis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos patres. Socrati cunctis ab eodem deo sapientia prælato Pythagorá prætulisse: aut tot aliis uirtute Alcibiadem: aut quanquá utroq; Themistocli. Columnarũ ratio erat: attolli supra cæteros mortales: qđ & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas quá Phalerio Demetrio athenis. Si quidem. ccc. lx. statuere: quas mox lacerauerunt: nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus uicis. C. Mario Gratidiáo tribus ut diximus: eademq; subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in auctoritate longo tempore. Equestriũ tamẽ origo ꝑquam uetus ẽ cum fœminis etiam honore cõmunicato. Cochliæ enim statuta est equestris: ceu parum esset toga eá cingi: cum nec Lucretiæ: nec Bruto qui expulerant reges: ꝑ quos Cochlia iter obsides fuerat: decernerent̃. Hanc primam & Oratii Coclitis publice dicta crediderim. Ante .n. sibi ac Sibyllæ Tarquiniũ & reges ipsos posuisse uersimile est: nisi Cochliæ positá quoq; Piso traderet ab iis qui una obsides fuerant redditis a Porsenna. Honorem eius habuit e diuerso Annius fæcialis. Equestrem statuam contra Iouis Statoris ædem inuestibulo superiore domus ualeriæ fuisse Publicæ consulis filiæ: eamq; solam fugisse. Tyberimq; transnatauisse: cæteris obsidibus qui Porsennæ mittebantur: interemptis Tarquinii insidiis. L. Piso prodidit. Idem auctor est. M. Aemilio. C. Pompeio. ii. consules a cẽsoribus

P.Cornelio Scipione &.M.Popilio statuas circa forum eorum qui magistratus gesserât sublatas omnes: præter eas quæ populi aut Senatus sententia statuæ essent. Eam uero quam apud ædem. Telluris statuisset sibi.Sp. Cassius qui regnum affectauerat: etiã cõ flatam a censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni prouidebant illi uiri. Extant Catonis in censura uociferationes: mulieribus Romanis in prouintiis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere: quo minus Romæ ponerentur sicuti Corneliæ Gracchorum matri quæ fuit Africani prioris filia Sedens enim huic posita: soleisque sine amento insignis in Metelli publica porticu. Quæ statua nunc est in Octauiæ operibus. Publice autem ab exteris posita est Romæ a.C.Elio tribuno Plebi.lege perlata in Senium Statilium Lucanum: qui thurinos bis infestauerat. Et ob id Elium thurini statua & corona aurea donatur. Idem postea Fabritium donauere statua liberati obsidione. Passimque statuæ in clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum: ut Hannibalis etiam statuæ tribus locis uisantur in ea urbe: intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

De antiqui statuariis & precii signorum immodicis: & colossis in urbe celeberrimis. Capitulum VII.

f Visse autem statuariam artem familiarem italiæ quoque & uetustã inducant Hercules ab Euandro sacratus ut produnt in foro boario: qui triumphalis uocatur: atque per triumphos uestitur habitu triumphali. Præterea Ianus gemi nus a Numma rege dicatus: qui paucis: bellique argumento colitur. Digytis ita figuratis: ut trecentorum quinquagintaquinque dierum nota per significationem anni temporis & æui sedum indicet. Signa quoque tuscanica per terras dispersa: quæ in etruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem esse: in Metrodorus Septius cui cognomen Romani nominis Odioso inditum est: Vulsinios pulsatos propter centum & decem statuarum signa obiecerit. Mirumque mihi uidetur cum statuarum in italia tam uetus origo sit: potius lignea aut fictilia deorum simulachra in delubris dicata usque ad deuictam asiam: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo: in ea quam plasticem græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quam statuaria fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum uoluminum opere si quis plures persequi uelit. Omnia eni quis possit? In.M.Scauri ædilitate tria milia signorum in Scæna tantum fuere temporario theatro. Mummius deuicta Achaia repleuit urbem. Ipse æx excesset uõ relicturus filiæ dotem. Cur.n.nõ cum excusatione ponãtur? Multa & Lucilii iuuexere. Rhodi etiamnum.lxxiii.milia signorum esse. Mutianus ter consul prodidit: nec pauciora athenis & olymphiæ. Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit: aut quis usus noscendi intelligantur. Insignia tamẽ maxime & aliqua de causa notata: uoluptarium sit attigisse: artificesque celebratos nominauisse singulorum quoque in explicabili multitudine cum Lysippus ad sexcentena .x. opere fecisse tradatur. Ante omnia ut arti claritatem possent dare uel singula. Numerum apparuisse defuncto eo cum thesaurum effregisset hæres solitũ enim ex inani precio cuiusque signi denarios se ponere aureos singulos. Euecta supra humanam fidem ars est successu: mox etiam audatia. In argumentum successus unum exemplum afferam: nec deorum nec hominum similitudinis expresse. Aetas nostra uidit in Capitolio: priusquam id nouissime conflagraret a Vitellianis incessum in cella Iunonis canem ex ære uulnus suum lambentem. Cuius eximium miraculum & in discreta uersimilitudo non ex eo solum itelligitur: quod ibi dicatus fuerat: uerum & noua satisdatione: nam summa nulla par uidebatur: capite tutellarios cauere pro eo instituti publici fuit. Audaciæ. Innumera sunt exempla. Moles quippe excogitatas uidemus statuarum quas colossos uocant turribus pares. Talis est in Capitolio Apollo trãslatus a Lu

cullo ex apollonia ponti urbe.xxx.cubitorum.c.l.talentis factus. Talis in campo mar-
tio Iuppiter. A. Claudio Cæsare dicatis: qui ideo uocatur pompeianus a uicinate thea-
tri. Talis & tarenti factus a Lysippo.xl.cubitorum: Mirum in eo qđ manus ferunt mo
les ea ratione libramenti: ut nullis conuellatur procellis. Id quidē prouidisse & artifex
dicitur: modico interuallo. Vnde maxime opus erat flatum frangi opposita columna.
Itaq; ꝓpter magnitudinem difficultatemq; moliendi: nō attigit eum Fabianus uerru-
cosus: cum Herculē qui est in capitolio: inde transferret. Ante omnes autem in ammira
tione fuit Solis colossus rhodi quē fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipu-
lus. Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimu3
sextum annum terremotu prostratum. Sed iacens quoq; miraculo est. Pauci pollicem
eius amplectunť. Maiores sunt digyti quā pleræq; statuæ. Vasti specus hiant đfractis
membris. Spectantur intus magnæ molis saxa: quorum pondere illud stabiliuerat con
stituens. Duodecim annis tradunt effectum.ccc.talentis: quæ cōtulerant ex appara-
tu regis Demetrii relicta mora & tedio obsessa rhodo. Sunt alii minores hoc in eadem
urbe colossi centum numero. Sed ubicunq; singuli fuissent nobilitaturi locum. Præ-
terq; hos deorum quinq; quos fecit Bryxis. Factitauit colosso & italia. Videmusq; certe
Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanicum. l. pedum a pollice: dubiū ære
mirabiliorē an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouē q est in capitolio uictis samni
tibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorum ocreisq; & galeis. Amplitudo tan
ta est: ut conspiciatur a Latiario Ioue. Reliquisque limæ suam statuam eam fecit:
quæ est ante pedes simulachri eius. Habent in eodem capitolio ammirationē & capita
duo: quæ. P. Lentulus consul dicauit. Alterum a Charete supradicto factum. Alterum
fecit Decius comparatione in tantū uictus: ut artificium minime probabilis artificis
uideatur. Verum omnem amplitudinē eius generis statuarum uicit ætate nostra Zeno
dorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos.x.pedum. cccc. in magno
præcio. Is postq̄ satis ibi artem approbauerat: Romam accitus est a Nerone: ubi destina
tum illius principis simulachrum colossum fecit centū. x.pedum longitudine: qui di-
catus Solis uenerationi est damnatis sceleribus illius principis. Mirabantur in officiū
non mō ex argilla similitudinem insignem: uerū & de paruis admodum surculis quod
primū operis instaurati fuit. Ea statua indicauit interisse fundendi æris scientiā: cū &
Nero largiri aurum agentumq; paratus esset: & zenodorus scientia fingendi cælandiq;
nulli ueterum postponeretur. Statuam aruernorum cum faceret prouinciæ Vibio.
Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo
eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est: ut uix ulla
differentia esset artis. Quantoq; maior in zenodoro præstantia fuit: tanto magis depre
hendi æris oblitteratio potest.

Nobilitatis ex ære operum & artificum.ccc.lxvi. Ca. VIII

Ignis quæ uocant corinthia pleriq; in tantum capiuntur: ut succum circun
s ferant: sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatā. Propter quam Ci-
cero illo iudicio in altercatione neganti ei se enigmata intelligere: respondit
debere: quoniā spingem domi haberet. Circuntulit & Nero princeps amazonē: de qua
dicemus. Et paulo ante. C. Cestius cōsularis signum qđ secum etiam in prœlio habuit
Martis ultoris ædem dicatæ sunt: todinē ante regiam. Minoribus simulachris signisq;
innumerē prope artificum multitudo nobilita est. Ante omnes tamē Phidias athenien
sis Ioue olympiæ facto ex ebore quidem. Sed & ex ære signa fecit. Floruit autē olympia-
de octogesima tertia circiter.ccc.nostræ urbis āno. Quo eodē tempore æmuli eius fue-
re Alcamenes: Critias. Nestocles: Hegleas. Et deinde olympiade octogesimaseptima. Age
lades. Callon: Polycletus: Phradmō: Corgias: Lacon: Mycō: Pythagoras: Scopas: Perelius

Ex iis Polycletus discipulos habuit Argium: Arsopodrum: Alexin: Aristidem: Prynoẽ Dinem: Athenodorum: Demeam: Clitorium Myronem Lycium. Noangesima quinta olympiade floruere Naucides: Dinomedes: Chanacus Latroclus. Centesima secunda Polycles: Cephisiodotus: Leuiares: Hypatodorus. Centesima quarta Praxiteles Euphranor. Centesima septima Echion: Termachus. Centesima quartadecima Lysippus fuit & cum eo Alexander magnus. Item Lysistratus & frater eius Stenius: Euphronides. Sostratus Ion: & Syllanion. In hoc mirabile. quod nullo doctore nobilis fuit ipse. Discipulosque habuit Theusin & Iadem. Centesima uigesima. Eutyclides: Euticrates: Lahippus: Cephisiorotus. Timarcus. Pyromacus. Cessauit deide ars: ac rursus olympiade centesima quinquagesimaquinta reuixit: cum fuere longe quidem infra prædictos probati tamen Anteus: Callistratus: Policles: Athenu s: Callixenus: Pytocles: Pythias Tymoles. Ita distinctis celeberrimorum ætatibus: raptim transcurram reliquam multitudinem & passim dispersam. Venere autem & in certamã laudatissimi quanquam diuersis ætatibus geniti: quoniã fecerant: amazonas: quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur. placuit eligi probatissimam: ipsorum aurificum qui præsentes erant iudicio cum apparuit eam esse: quam omnes secundam sua quisque iudicassent. Hæc est Polycleti. Proxima ab ea Phydiæ. Tertia Chressillæ. Quarta Ciclonis. Quinta Phradmonis. Phidias præter Iouem olympiade quem nemo emulatur: fecit & ex ebore æque Mineruam athenis: quæ est in parthenonia stans. Ex ære uero præter amazonem supradictam Mineruam tam eximie pulchritudinis ut a forma cognoman acceperit. Fecit: & clydicum & aliam Mineruam: quam Romæ ad ædem Fortunæ Aemilius paulus dedicauit. Item duo signa quæ Catulus in eadem æde posuit: palliata. Et alterum colossicon nudum. Primusque artem torreuticem aperuisse atque demostrasse merito iudicatur. Polycletus sicyonius Ageladis discipulus Diadumenum fecit molliter inuicem centum talentis nobilitatum. Item & Doriphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam: solusque hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & distringentem se. Et nudum talo incessentem. Duosque pueros. Item talis nudos ludentes qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio quo opere nullum absolutius plerique iudicant. Item Mercurium qui fuit lysimachiæ. Herculem qui Romæ Antheum a terra sustinentem. Artemona qui phænaporretos appellatus est. Hic consumasse hanc scientiam iudicatur: & toreuticen sic erudisse: ut Phydias aperuisse proprium eiusdem: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unum exemplum Myronem eleuteris natum. & ipsum Ageladis discipulum bucula maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata: quoniam alieno plerique ingenio magis quam suo commendantur. Fecit & canem: & discobolon: & Persea: & critles: & satirum admirantem tibias & Mineruam delphicos pẽtathlos. Pancraciastas. Herculem etiam qui ẽ apud circum maximum in æde Pomperi magni. Fecit & cicadæ monumentum & locustæ: sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triumuiro Antonio sublatũ restituit ephesiis Dius Augustus ammonitus inquiete. Primus hic multiplcasse uarietatem uidet: numerosior in arte quam Polycletus: & simetia diligentior. Et ipse tamen corporum tenus curiosus: animi sensus nou expresse: Capillum quoque & pubem nõ emendatius fecisse quam rudis antiquitas instituisset. Vicit eum pythagoras ex italia Reginus Pancraciaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius cũ fecit hastadiæ dromonstilon: qui olimpiæ ostenduntur. Et lolpis puerum tenentem tabellas eodem loco & mala ferentem nudum. Siracusis autem claudicantem cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item Apollinem citharedum: serpentemq; eius confici sagittis: qui Dirceus appellatus est: quoniam cum thebæ ab Alexandro caperentur: aurum

a fugiente conditum sinu eius cælatum esset. Hic primus neruos & uenas expressit ca pillum diligentius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædem fortunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse tradit. Regini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur. Sostratii Lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabarum. Audendi rationē cœpisse pictoris Eupompi responso. Eū eī im interrogatum quem sequeretur antecedentiū: dixisse demonstrata hominum multitudine: naturā ipsam imitanda esse: non artificem. Plurima ex omnibus signa fecit: & ut diximus fœcūdissimæ artis: inter quæ distringente se quē. M. Aripa ante thermas suas dicauit. mire gratū. Tyberio principi: qui non quiuit temperare sibi in eo: q̄quā imperiosus sui inter initia principatus transtulitq; in cubiculū: alio ibi signo substituto. Cū quidē tāta Populi Ro. cōtumacia fuit: ut magis theathri clamoribus repōi Apoxyomenon cōflagitauerit: princepsq; quanquā adamatum reposuerit. Nobilitat Lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cū sole rhodiorum. Fecit & Alexandrum magnum multis operibus: a pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps delectatui admodum illa. Dein cum precio perisse gratia artis: detractum est aurum preciosiorq; talis existimatur etiam cicatricibus opis atq; conscissuris: ī quibus aurum hæserat remanentibus. Idem fecit Ephestionem Alexandri magni amicum: quē quidam Polycleto ascribunt: cum iis centum prope annis ante fuerit. Idem Alexandri uenationem quæ delphis sacrata est: Athenis satyrorum turmam. Alexandrum amicorum que eius imagines summa omniū similitudine expressit. Has Metellus macedonia subacta transtulit Romam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimū traditur contulisse capillum experimēdo Capita minora faciendo quā antiqui. Corpora graciliora sicciora q; : p quæ pceritas signorum maior uideretur. Non habet latinum nomē symmetria: quam diligentissime custodiuit noua intactaq; ratione quadratas ueterum staturas pmutando: uulguq; dicebat: ab illis factos quales essent homines a se quales uiderentur esse. Huius proprie uidētur esse argutiæ operum custoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices Lahippum & Bedam: sed ante omnes Eutychratē: quanquam is constantiam patris portus æmulatus quam elegantiam austero maluit genere quā iucundo placere. Itaq; optime expressit Herculē delphis & alexandrum Thespin uenatorem & thespiadum prœlium equestre. Simulacrum trophonii ad oraculū. Quadrigas Medeæ complures. Equum cum fiscinis. Canes uenantium. Huius quoq; discipulus fuit Thysicrates & ipse Sicyonius: sed Lysippi sectæ proprior ut uis discernantur cōplura signa ceu Senex Thebanus Demetrius rex. Feucestes Alexandri magni seruator. Digni tanta gloria artifices. Qui compositis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrāt & Thelaphanem Pœceum ignotum alias: quoniā in thessalia ubi habitauerit: latuerint opera eius alioquin suffragiis ipsorum æquat Polycleto: Myroni: Pythagoræ. Laudāt eius Larissam: & Spinarum. Pentathlon: & Apollinem. Alii nō hanc ignobilitatis fuisse causam sed quoniam se regum Xerxis & Darii officinis dediderint existimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit Fecit tamen ex ære pulcherrima opera. Proserpinæ raptum. Item Cataglysam & ebrietatē & liberum patrem: nobilemq; una satyrum: quem græci Periboeoton cognominant. Signa etiam quæ ante fœlicitatis ædē fuere. Veneremq; quæ cū ipsa æde incendio cremata est Claudii principatu: marmore nulli sup terras inclyto parem. Item stephusam. Spelumē: Oenophorum: Harmodium & Aristogytonē tyrannicidas: quos a Xerse persarum rege captos uicta pside athenienfibus remisit Magnus Alexander. Fecit & puberez Apollinē subrepēte lacertæ cōminus sagitta insidiantem: quē Saurotonon uocant. Spectantur & duo signa eius diuersos af

fectus exprimentia flentis matronæ & meretricis gaudentis. Hanc putant prynen fuisse depræhenduntq; in ea amorem artificis. & mercedem in uultu meretricis. Habet simulachrum benignitas eius. Calamidis enĩ quadrigiæ aurigam suum imposuit. Et ne melior in equorum effigie homiem deuicisse crederetur ipsa calamis & alias quadrigas bigasque fecit: equis semper sine emulo expressis. Sed ne uideatur in hominum effie inferior: Achamene nullius est nobilior. Achamenes phidiæ discipulus & marmorea fecit & æreum petallum qui uocatur encrinomenos. At polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas. Et Iphicratis leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cãtu familiaris Harmodio & aristogytoni consilia eorum de tirannicidio usq; ad mortẽ excruciata a tirannis non prodidit. Quamobrem athẽienses eam honore habere uolentes: ne tamen scortum celebrasse uiderent: animal nominis eius fecere. Atq; ut intelligeretur causa honoris in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Bryxiasis Aesculapium & Seleucũ fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem & Iunonem: qui sunt Romæ in templo Cõcordiæ. Cresilas uulneratum deficientem: in posuit intelligi quantum restat animæ. Et olympium periclem dignum cognomine. Mirumq; ĩ hac arte est: qđ nobiles uiros nobiliores fecit. Cephisidorus Mineruam mirabilem in portu Atheniensium: Et ará ad tẽplum Iouis seruatoris in eodem portu cui pauca comparantur. Canachus Apollinẽ nudũ qui Philesius cognominantur in Dydi meo egmetici æris tẽperatum. Ceruũq; una ita uestigiis suspendit: ut linum subter pedes trahatur alterno morsu digytis calceque retinentibus solum: ita uertebrato dente utriq; in partibus: ut arepulsu per uices resiliat. Idem celetizontas pueros fecit. Chereas Alexandrũ magnũ. Et Philippũ patrem eius fecit. Clesilaus Dorophoron: & amozonẽ uulneratã. Demetrius Lysimachen: quæ sacerdos Mineruæ fuit annis. lxiiii. Idẽ & mineruam quæ musica appellať: quoniã dracones in gorgone eius adictus citharæ tinnitu resonant. Idẽ equitem Sarmenem: qui primus de equitatu scripsit. Dedalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringentes se fecit. Dynomenes Protesilaum & Pythodemũ luctatorẽ. Euphranoris Alexãder paris est: in quo laudať: qđ omnia simul intelligãtur. Iudex deaꝝ: amator Helenæ & tamen Achillis interfector. Huius est minernua Romæ: quæ dicitur Catuleana infra Capitolium a. Q. Luctatio Catulo dicata. Et simulachri boni euentus dextra paterã: sinistra spicã ac pauper tenens. Itẽ latona puerpera Apollinem & Dianam infantes sustinens in æde concordiæ. Fecit quadrigas: bigasq;. Et Cliticon eximia forma. Et uirtutẽ egregiam: utrasq; colostreas. Mulierẽ ministrantẽ & adorantem. Itẽ Alexandrũ & Philippum in quadrigis. Eutyclides eurotan fecit in qua artẽ ipsam liquidiorẽ pluri mi dixere. Hegiæ Minerua Pirrhusq; Rex laudatur. Et celetizontes pueri. Et castor ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. Agesiæ in pario Colõia Hercules Isidori. Butyreus Lycius Myronis discipulus fuit: qui fecit dignum præceptore puerum sufflantẽ languidos ignes & argonautas. Leocras: aquilam sentientem quid rapiat ĩ Ganymede: & quid erat: parcentem unguibus etiam per uestem. Puerum Antolycum Pãcratio uictorem Propter quem Xenophon symposium scripsit: Iouemque illum tonantem ĩ Capitolio ante cuncta laudabilem. Item Apollinem diadematum. Luciscus Langonem puerum subdole ac fucatæ uernilitatis. Lycius & ipse puerum suffitorem. Menechini uitulus genu præmitur: replicata ceruice. Ipseque Menechinus scripsit de sua arte Naucides Mercurio & discobolo immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratur Aesculapium & Hygiam qui sunt in cõcordiæ templo Romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Hermaphroditum nobilẽ fecit Pirrhus Higiam & Mineruam Phoenix Lisippi discipulus Epidirsam. Sypax Cyprius uno celebrať signo Spnachonrte. Periclis Olimpii uernula. Hic fuit exta torrens: ignẽ oris pleni spiritu accedens. Syllanion Apollodorum fecit fictorem & ipsum: sed inter cunctos

diligentissimum artis:& inimicum sui iudicem crebro perfecta signa frangentem dum satiare cupiditatem nequit artis:& ideo insanum cognominatum. Hoc in eo expressit. Nec hominem ex ære facit:sed iracundiam:Et Achillem robilem. Item Epistatem exercentem ahletas. Strongilion amazonem:quam ab excelentia crurum Eucnemon appellant. Ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum:quem amando Brutus philippensis cognomine suo illustrauit:Theodorus qui labyrinthum fecit sami:ipse se ex ære fundit præter similitudinem nobilē:fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet:leua tribus digytis quadrigulam tenuit translatam preneste:tantæ:paruitatis:ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tisicratis discipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utroq; copia signorum:& de sua arte composuit uolumina. Plures artifices fecere. Attali & euméis aduersus gallos prœlia. Isigonus:Phyromachus:Stratonicus:Antigonus:qui condidit uolumina de sua arte:Boeti quanquā argento melior infans eximie anserem strangulat. Atque ex omnibus quæ retuli clarissima quæq; i urbe iam sūt dicata a Vespasiano principe in templo pacis:aliisq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& i sellariis domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices:sed nullis operū suoꝶ præcipui. Aristō q & argentum cælares solitus est. Callases: Desias: Cantharus Sicyonius:Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades:Euphorion: Eunicus & Hecatæus. Argenti cælatores:Lesblocles:Prodorus Pythodicus:Polygnotus Idem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus:Stratonicus:Sinus qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percensebo eos:qui eiusdem generis opera fecerunt:ut Apollodorus:Androbolus:Asclepiodorus:Aleuas phus:Apellas:& adorantes fœminas Antigonus. Et luctatores Peryoxyomenon. Tyrannicidasq; supradictos. Antimachus:Athenodorus. Fœminas nobiles Aristodemus:& luctatores bigasq; cum auriga. Philosophus Annus Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Cephisodori duo fuere. E priore est Mercurius Liberum patrem in fantiam nutriens. Fecit & concionantem manu elata. Persona in incerto est. Sequens phūs fecit Cœlites qui cum Phidia Iouem olympium fecerat. Philosophus item Cleon & Cenchranus & Cephis & Calcoschenes & comœdos & athletas:Dahippus Pella:Iomenon Daiphron:& Democritus:& Dæmon. Philosophus Epigenon omnia fere prædicta imitatus præcessit in tubicine & matrem interfectam:& infantem miserabiliter blandientem:Eubolides digytis computans. Mycon athletis spectatur. Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggressus: repræsentauit Alcibiadem: lampadeque accensa matrem eius Demareten sacrifricantem. Tisicrates bigæ Pisto mulierem imposuit. Idemqne fecit: Martem & mercurium qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Per illum nemo laudat sæuiorem phalaride tyranno:cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne subdito:& primus eū expertus est cruciatum iustiore sæuitia. In hoc a simulachris deum hominūq; deuorauerat humanissimam artem. Ideo ne tot conditores eius elaborauerant:ut ex ea tormēta fierent. Itaq; una de causa seruantur opera eius:ut quisquis illa uideat:oderit manus Stēeius Cererem:Iouem:Mineruam fecit:qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas & adorantes: sacrificantesque. Simon canem & sagitarium fecit. Stratonicus cælator ille phūs. Scopas utraque. Athletas autem & armatos & uenatores:sacrificantesque Batton. Eunichir: Claucides: Heliodorus: Hycanus: Lophon: Lyson:Leon:Menodorus:Myagarus: Polycrates: Polydus: Pythocritus: Protogenes. Idemque pictura clarissimi:ut dicemus. Patrochles:Phyllis: Physidonius qui & argentum cælauit nobiliter natione ephesius. prriclimenus: pgylon: Simenus: Thimotheus: Theomnestus: Thimarchides: Thimon: Thysias: Trason. Ex omnibus autem maxime cognomine insignis est Callimachus semper calūniator sui:nec finem

habens diligentiæ ob id Caci?otechnos appellatus. Memorabilis exemplo adhibendæ
curæ modum Huius ſunt ſaltantes Lacænæ emendatum opus. Sed in quo gratiam
omne diligentia abſtulerit. Quem quidem & pictorẽ fuiſſe tradunt. Non ære captus
nec arte unam ſolummndo Zenonis Cypriam ſtatua in expeditione non uẽdidit Ca
to. Sed quia philoſophi erat. Vt obiter hoc quoque noſcatur tam inane exemplum in
mentione ſtatuarum. Eſt & una nõ prætereũda: licet auctoris incerti iuxta roſtra Her
culis tunicati. Eleo habitu Rõæ: torua facie ſentienteq; ſuprema in tunica. In hac tres
ſunt tituli. Vnus. L. Luculli imperatoris de manubiis. Alter qui pupillum Luculli fi-
lium ex S. C. dedicaſſe Tertius qui. T. Septimum Sabinum ædilem currulem ex priua
to ĩ publicum reſtituiſſe. Tot certaminum tatæque dignationis ſimulachrum id fuit
nunc reuertemur ad differentias æris & mixturas. In Cyprio corõarium & regulae eſt:
utrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas: taurorumque felle tinctum ſpe-
ciem auri ĩ coronis hiſtrionum præbet. Idemque in uncias additis auri ſcrupulis ſenis
prætenui pyropi brattea igneſcit. Regulare & in aliis fit metallis. Itemque chaldariorũ
differentia: quod chaldarium funditur tantũ malleis fragile: quibus regulare obſequi
tur: ab aliis ductile appellatum: quale omne Cypriũ eſt. Sed & in cæteris metallis cura
diſtat a chaldario. Omne enim purgatis diligentius igni uitiis excoctiſque regulare eſt
In reliquis generibus palma campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciiſque
Sed octonas plumbi libras addunt: & bene recoquunt propter inopiam ligni. Quâtum
ea res differentiæ afferat: in Gallia maxime ſentitur: ubi inter lapides candefactos fun-
ditur. Exurente enim coctura nigrum atque fragile conficitur. Præterea ſemel reco
quunt quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe: non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ: & de
ſeruando ære. Capitulum. IX.

Es omne frigore magno melius fundi. Sequenſque temperatura ſtatuaria eſt.
a Eademque tabularis hoc modo. Maſſa proflatut in primis: mox ĩ proflatum
additur tertia portio æris collectanei: hoc eſt ex uſu coempti. Pecularequе in
eo condimentum attritu domiti & conſuetudine nitoris ueluti manſuefacti. Miſcen-
tur & plumbi argentarii pondo duodena: ac ſelibra e centenis proflata. Appellatur etiá
nunc & formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plũbi decima portio addi
tur: & argentarii uigeſima: maximeque ita tolorem bibit: quem græcanicum uocant.
Nouiſſima eſt quæ uocatur ollaria: uaſe nomen hoc dante. Ternis aut quaternis libris
plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addatur plumbum: colos purpu
ræ fit in ſtatuarum prætextis. Aera exterſa rubiginem cellerius trahun: q̃ neglecta niſi
oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vſus æris ad perpetuita
tem monumentorum iampridem tranſlatus eſt. Tabulis æreis in quibus publicæ con
ſtitutiones incidantur.

De cadmia medicinæ.
Capitulum Decimum

Etalla æris multis mõis inſtruunt medicinâ: utpote cum ulcera omnia ibi ociſſi
me ſanent. Maxime tamen ꝓdeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & ĩ argẽti fornaci
bus candidior ac minus poteſt deroſa. ſed nequaquá cõparanda æraiæ. Plura ât
genera ſunt. Nanq; ipſe lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fuſuris neceſſarius: medici
næ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit. aliamq; nois ſui originẽ recipit. Fit ât ege
ſta flamis: atq; flatu tenuiſſima parte materiæ: & cameris lateribus ue fornaciũ pro quâ
titate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornaciũ ore qua flammæ eluctanť: ap
pellata capnitis. exuſta. & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima: cameris depen
dẽs. & ab eo argumẽto botriſentos cognomiata põderoſior hæc priore. Leuior porto ſe-

cuturis. Duo eius colores: Deterior cinereus. puniceus melior: fabrilis: oculorumq; me dicamentis utilissima. Tertia est in lateribus fornacium: quæ propter grauitatem ad ca meras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis: & ipse ab argumēto crusta uetiusq; pumex intus: uarias ad psoras utilior: & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula: intus onychiti maculis similis. Ostracitis toga ni gra & cæterarum fortissima: uulneribus maxime utilis. Omnis autē cadmia in cypri fornacibus optima. Iterum a medicis coquitur carbone puros atq; ubi ī cinerem rediit extinguitur uino amineo: quæ ad emplastra preparat: quæ uero ad psoras aceto. Quidam in oleis fictilibus tusam urunt: ac lauant in mortariis: postea siccant. Nymphodo rus lapidē ipsum quam gatuissimū spissumq; urit pruna: & exustum chio uino restin guit: tunditq;: mox linteo cribrat: atq; in mortario terit: mox aqua pluuia macerat: ite rumq; terit quod subsedit: donec cerusæ similis fiat: nulla dentiū offensa. Eadē Lolliæ actio: sed quā purissimū lapidem eligit. Cadmiæ effectus: siccare: sanare: sistere fluctiōes: pterygia: sordes oculorum purgare: scabriciē extēuare: & quicquid ī plumbi effectu di cemus. Et æs ipsū ad omnia eadem uritur: præter q albugines oculorum & cicatrices. Vlcera quoq; oculorum cum lacte sanat. Idq; ægyptii colyrii modo terunt in coticu lis. Facit & uomitiones e melle sumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere: uase circumlito spiramento in caminis: donec uasa ipsa p coquantur. Quidam & salem addunt. Alii alumen pro sulphure. Alii nihil sed aceto tantum aspergunt. Vstum teritur mortario thebaico: aqua pluuia lauatur: minor effe ctu: iterumq; adiecta largiore teritur: & dum considat relinquitur: hoc sæpius: donec ad speciem minii redeat. Tunc siccatum in sole: in ærea pyxide seruatur.

De scoria & flore & squama æris & stomace & erugine & hyeratio. Ca. XI.

T scoria æris simili modo lauatur: minor effectu quam æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ utilis est. Fit ære fuso: & in alias fornaces translato: ibi flatu cre briore excutiuntur uelut milii squammæ: quas uocant lepidas: & sic adulteratur flos: ut squamma ueneat pro eo. Est autem squamma æris decussa in clauis: in quos panes ærei ferruminantur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia hæc est: qđ squam ma excutitur ictibus iisdem panibus. Flos cadit sponte. Squammæ est alterum genus subtilius ex summa scilicet lanugine decussum: qđ uocāt stomoma. Atq; hæc omnia medici (qđ pace eorum dixisse liceat) ignorant. Pars maior & omnia: in tantum a con ficiendis iis medicaminibus absunt: quod esse proprium medicinæ solebat. Nanc quo tiens incidere in libellos: componere ex iis uolentes aliqua: hoc est impendio miserorū experiri commentaria: credunt semplaciæ ea omnibus quidem fraudibus corrumpen ti: factaq; aimpridem emplastra & collyria mercātur: tabesq; mercium: fraus semplaciæ sic exteritur. Et squamma autem & flos uruntur in patinis fictilibus aut æreis deinde lauantur ut supra ad eosdem usus. Et amplius narium carnosa uitia. Itemq; sedit: & grauitates aurium: per fistulas in eas flatu impulsā. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & candido ære squamma cypria longe inefficatior. Necnon urina pueri prius macerant clauos panesque. Quidam uero excussam squammam terrunt: & aqua pluuia lauant. Dant & hydropicis duabus drachmis in mulsi hemina & illinunt cum polline. Eruginis quoq; magnus usus. Sed pluribus fit ea modis. Nāq; & e lapide ex quo coquitur æs deradit & ære: cādido perforato: atq; in cadis super acetū suspenso æreo: obturatumq; operculo: multo pbatiore quam si hoc idem squāmis fiat Quidā uasa ipsa cādidi æris fictilibus cōdūt ī aceto radūtq;. x. die. Alii in uinaceis cōtegūt totidēq; post die radunt. Alii delimatā ærisscobē aceto spargūt: uersātq; spatis sepius die dōec absumat. Eadēq; scobē alii terere ī mortariis æreis ex aceto malūt. ocissime uero cō

trahit coronarium eruginē recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito
maxime rhodiam eruginem. Alii pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramen
to sutorio adulterata. Cætera enim dente depræhenduntur: stridentia in frendendo.
Experimentum in batillo fereo. Nam quæ sincera est suum colorem retinet: quæ mix-
ta atramento rubescit. Depræhenditur & papyro galla prius macerato. Nigrescit enim
statim erugine illita. Depræhenditur & uisu maligne uirens. Sed siue sincerā siue adul
teram aptissimum est eius siccatam i patina noua uiri & uersari: donec ut fauillia fiat.
Postea territur: & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus urunt donec figilinum perco
quuatur. Nōnulli & thus masculum ammiscent. Lauatur autem erugo sicut cadmia
Vis eius collyriis oculorum aptissima: & de lachrymationibus mordendo proficiens.
Sed ablui necessarium penicullis calidis donec rodere desinat. Hieratium uocatur col-
lyrium quod ita maxime constat. Temperatur autem idem hammoniaci uncis quat-
tuor: eruginis cypriæ duabus: atramenti sutorii: quod chalcantum uocant: totidem.
Mysi uero una croci. vi. Hæc omnia trita aceto thasio colliguntur in pillulas: excellētis
remedii contra glaucomatum initia & suffusionum. Contra caliginem & scabricias: &
albugines ac genarum uitia. Cruda autem erugo: uulnerariis emplastris miscetur.
Oris etiam gingiuarumque exulceratiohe mirifice emendat: & labiorum ulcera cum
oleo. Quod & si cæra addatur purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fistu
larum erodit: uitiorumque quæ circa sedem: siue per se: siue cum ammoniaco illita: uel
collyrii modo i fistulas adacta. Eadēq; cū resinæ trebintinæ tertia pte subacta leps tollit

De scolecia & calciti & soro & calcanto. Ca. XII.

St & alterum genus eruginis: quam uocant scoletiam in cyprio ære. Hoc trito
alumine & sale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̄ acerrimo. Nō fit hoc
nisi æstuosissimis diebus circa canis ortum. Teritur autem donec uiride fiat:
contrahatq; se in uermiculorum speciem: unde & nomen. Quod uitium ut emēdetur
duæ partes quam fuere aceti miscentur urina pueri impubis. Idē autem i medicamen
tis & sententia efficit qua diximus aurum ferruminari. Vsusq;: utriusq; qui eruginis.
Scolecia fit & per se rasa ab ærario lapide de quo nunc dicemus. Calcitin uocant lapidē
ex quo & ipsum æs coquuitur. Distat a cadmia: quod illa super terram ex subdialibus
petris cæditur: hæc ex obrutis. Item quod chalcitis friat se stati mollis natura: ut uidea
tur lanugo concreta. Est & alia distinctio qđ chalcitis tria genera continet æris & my
sios & sorios: de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris uenas oblongas
Probatur mellei coloris gracili uenarum discursu friabilis: nec lapidosa. Putant & recē
tem utiliorem esse: quoniam inueterata sori fiat. Vis eius ad excrescentia in ulceribus
sanguinem sistere gingiuas uuam tonsillas farinam compescere. Vuluæ quoque uitiis
inuellere imponitur. Cum succo uero porri uerrendorum additur emplastris. Macera
tur autem in fictili ex aceto circunlito fimo diebus. lx. Et colorem croci trahit. Tunc
ammiyto cadmiæ pari pondere medicamentum efficit soricon dictum. Quod si duæ
partes chalcitidis tertiæ cadmiæ tēperent acrius hoc idem fiet. Acrius etiānū & uehæ-
mentius factū si aceto q̄ uino tēperent. Tosta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sori
ægiptium maxime laudatur: multū superato ciprio Hispaniensi & Africo: quāquā ocu
lorum quoq; curationi quidam utilius Cipriū putant. Sed i quacunq; natiōe optimū
cui maximū uirus olfactu. trituq; pinguiter nigrescens: & spongiosum. Stōacho res cō
traria in tantū ut quibusdā olfactu modo uomitiones moueat. Et ægiptiū qdē tale. Al
terius nationis contratium splendescit. Et mysi est lapidosius. Prodest āt & dētiū dolori
si contineat̄: atq; colluat. Et oris ulceribus grauibus quæq; serpūt. Vritur carbonibus
ut chalcitis. Mysi aliqui tradiderūt fieri exusto lapide i scrobibus flore eius luteo misēte
se ligni piea fauilla. Re uera āt e supradicto fit lapide cōcretū natura discretūq; & opti

mum in cypriorum officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ: & cum teratur hareosa natura siue terra chalcitidi similis. Hoc autē miscent: qui aurū purgāt. Vtilitas autem eius infusi cum rosaceo auribus purulentis: & lana impositi capitis ulceribus. Ex tenuat etiam scabricias oculorum inueteratas. Præcipue utile tonsillis: contraq; an ginas & suppurata. Ratio ut. xvi. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle: donec lentescat. Sic ad supradicta utile est. Q uotiens opus sit molliri uim eius: mel as pergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto fouentium: & collyriis additur. Sistit & sanguinē: ulceraq; quæ serpant quæ ue putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Pe culiariter uirilitatis uitiis utile: & fœminarum profluuiū sistit. Græci cognationē æris fecerunt nomine & atramento sutorio. Appellant enim chalcantum. Nec ullius æquè mira natura est. Fit & ī hispania e puteis stagnis ue habētibus id gēus aquæ. Decoqui tur ea ammixta dulci pari mensura: & in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependentes restes lapillis extentæ: quibus ad hærescens limus: uitreis aci nis imaginem quandam uuæ reddit. Exemptum ita siccatur diebus. xxx. Color est cæ ruleus: perq̄ spectabili nitori: uitrumq; esse creditur Diluendo fit atramentū tinguen dis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in scrobe cauato. Quarum elateribus distilā tes hyberno gelu styrias stalagmiam uocant: neq; est purius aliud. Sed ex eo candidum cololorem sentientē uiolam leucanthon appellant. Fit & in saxorū catinis pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis modo flagrantissimo sole admissas dulces aquas cogē te. Ideo duplici quidam differentia fossille aut facticium appellāt. Hoc pallidius: & quā tum colore tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ usu. Su mitur ad depellanda uentris animalia drachme pondere cum melle. Purgat & caput dilutum: ac naribus īstillatum. Item stomachum cum melle aut aqua mulsa sumptū Medetur & oculorum scabriciei doloriq;: necnon & caligini & oris ulceribus. Sistit & sanguinem narium. Item hemorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami Suspendit epihoras penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda uulnera: & excrescentia ulcerum. Tollit & uuas uel si decocto tangant̃. Cum lini quo que semine superponitur emplastris ad dolores tollendos. Quodq; ex eo candicat̃ in eo usu præfertur uiolaceis. Et grauitati aurium per fistulas inspirat̃. Vulnera etiam per se illitum sanat: sed tinguit cicatrices. Nuperq; inuentum ursorum in harena & leonū ora aspergere illo: tantaq; est uis in stringendo: ut non queat mordere.

De pompholyge & spodio & antispondio & diphry ge & triente seruilo. Ca. XIII.

Tiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem & spondion. Differentia: quod ponpholyx lotura paratur. Spodios illota ē. Aliqui id quod sit candidum leuissimumque pompholygen dixere: & esse æris & cadmiæ fa uillam. Spodion nigriorem ponderosioremque esse derasam parietibus fornacium mix tis scintillis aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat: & si tan gatur lingua saporem horridum. Conuenitque oculorū medicamentis quibuscunq; currens uitiis: & ad omnia quæ spodion. Hoc solum distat q̄d huius elutior uis est. Ad dit̃ & in empla stra: quibus lenis quæritur refrigeratio & siccato. Vltior ad omnia quæ uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia & ærario lapide Leuissime hæc efflatur & ocius: euolatque e fornacibus: & tectis adhærescit. A fuligine distans candore. Q uod minus candidum ex ea: immatueræ fornacis argumentum ē. Hoc quidā pompholygen uocant. Quod uero rubicundius ex iis īuenit̃: acriorē uim h; : exulceratq; adeo: ut cū lauat̃ si oculos attigat excæcet. Est & mellei coloris spodios ī aqua plurimū æris ītelligit̃. Sed quodcūq; genus lauādo fit utilio. Purgat̃ añ pina: d̄in crassiore lotura digitis scabriciē exterūt media uis eius ē q̄ uio lauat̃ & aliq̄ i gēere uini

differentia. Leni enim lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putat Eadem efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent: & omnibus medcamẽ tis quæ parantur contra grangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quam uocãt lauriotin. Vtilissima autẽ oculis confirmatur quæ fit in aurariis. Nec in alia parte ma gis est uitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla uilissimis rebus: utilitates eadem excogitauit. Antispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici uel myrthi foliorum cum tenerrimis ramorum partibus: uel oleastri uel cyto nima li uel lentisci. Item ex moris immaturis: idest candidis in sole arefacti: uel e buxi co ma uel pseudo cyperi: aut rubi: aut terebinthi uel oenantis. Taurini quoque glu tinis: aut linteorum cinere similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudo fi ctili i forna cibus: donc figulina percoquuatur. In æraris officinis & smegma fit: iam li quato ære: atque percocto: additis etiamnum carbonibus: paulatique accensis: ac repẽ te uehementiori flatu expuitur æris palam quædam. Solum eo quo excipiatur: stratũ esse debet: Mixili ab ea disernitur aqua in iisden officinis. Dyphrigia uocant græci ab eo quod bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrithe crema to in caminis: donec excoquuatur in rubricam. Fit & in Cypro ex luto cuiusdam spe cus arefacto prius. mox paulatim circundatis sarmentis. Tertio fit modo i fornacibus æris fece subsidente. Differentia est quidem: quod æs ipsum in catino defluit: scoria ex tra fornaces: flos supernatat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus glo bos lapidis qui coquuantur: ferruminari: circa hunc æs fauere. Ipsum uero nõ perco qui nisi translatum in alias fornaces: & esse nodum quẽdam materiæ. Id quod excocto superfit diphryga uocant. Ratio eius in medicina similis supradictis. Siccare & excre scentia consumere: & perpurgare. Probatur lingua ut eam siccet tactu statim: saporem que æris reddat. Vnum etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis trientem æreum pascit auro & argento consumentemque utrunque Origo: atque natura eius incomperata est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis po nam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum: cum summa cum cura magnificen tiaque sacra quotannis faciunt. quem ferunt alias creuisse alias decreuisse uideri: & ex eo aut diminutionem: aut honorem familia significari.

De ferro & ferreis metallis & differentia ferri Ca. XIIII.

Roxime indicari debẽt metalla ferri: optimo uitæ pessimoq; istrumẽto. Siqui dẽ hoc tellurẽ scindimus: serimus arbusta: põimus pomaria: uites squalore de ciso annis oĩbus cogimus iuuenescere. Hoc exstruius tecta: cædius saxa: oẽsq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodẽ ad bella cædes latrocinia nõ cõminus solũ sed etiã missili: uolucriq;: nũc tormentis excusso nũc lacertis: nũc uero pennato quã scelratissi mam humani ingenii fraudẽ arbitror. Siquidẽ ut ocius mors perueniret ad hominem alitem illã fecimus: pẽnasq; ferro dedius. Quã ob rẽ culpa eius nõ natura fiat accepta. Aliquot expimentis ꝓbatũ est posse innocens esse ferrum. In fœdere quod expulsis regi bus Populo Ro. dedit Porsenna: nominatim compræhensum inuenimus: ne ferro nisi in agricultura uteref. Et cũ stillo scribere ĩtutũ: ut uetustissimi auctores ꝓdiderũt. Ma gni Põpeii i. iii. cõsulatu extat editũ: i tumultu necis clodianæ ꝓhibẽtis ullũ telũ eẽ in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoque. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Chlearchum filiũ præcipitare uolẽ tis & in præcipitato illo residentis penitentiam: ferrum & æs miscuit: ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signum extat hodier no die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules: quem feit Halicon laborum Dei patientia inductus. Videmus & Romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obsti tit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine: eademque proui

dentia nihil in rebus mortalibus faciente quam quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubiq; prope modum reperiuntur. Quippe insula etiam italiæ ilua gignente: minimaq; difficultate cognoscunt ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadē excoquēdis uenenis. In capadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum: quoniam pfusa certo fluuio terra neq; aliter ferrum e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cæli ue. Alias enim mole tantū plumboq; uicinius submini strant. Alias fragile & erosum rotarumq; usibus: & clauis maxime fugiendū: cui prior rō conuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisq; caligariis. Aliud rubiginē celerius sentit Stricturæq; uocant eæ omnes: quod nō in aliis metallis a stringēda acie uocabulo im posito: ex fornacium maxima differentia est. In iis quidē nucleus ferri coquitur ad in durandam aciem. Aliquæ mō sunt ad densandas incudes malleorū ue rostra. Summa aūt differentia in aqua est: cui subinde candens immergitur. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri: sicuti bilbilin in hispania & turiassonē. Comum in italia cum ferraria metalla in iis locis nō sint. Ex omnibus aūt generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri eximia acie temperant: cæteris enim admiscentur. Mollior complexus in nostro orbe. Aliubi uena bonitatē hanc præstat: ut in noricis. Aliubi factura: ut sulmone aqua uti diximus. Quippe cum in exacuēdo oleares cotes: & aquariæ æque differāt oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cū excoquatur uena: aqua mō liquari ferrum: postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatē durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscit. Cōtactum nanq; eo celerius subinde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit: retinetq; lōgo tempore. Aliud appræhendens ferrum: ut annullorum cathena spectetur interdū. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuū: uulneraq; ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur: nō ille magnes uerus caute cōtinua: sed sparsa bubbatione ita appellāt: nescio an ultro fundendo perinde utilis: nondum enim expertus est quisq̄: ferri utiq; inficit aciē ut magnes. De magnete lapide. Dinocrates architectus Alexandri. Arsiones templum cōcamerare inchoauerat: ut in eo simulachrum eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolemæi: qui id sorori suæ iusserat ferri. Metallorum omniū uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte: quam oceanus alluit: mons præ rupte altus: incredibile dictu: totus ex ea materiæ est: ut in ambitu oceani diximus.

De temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubegine & squamma ferri: & hygremplastro. Ca XV.

f Errum accensum igni: nisi duretur ictibus: corrumpitur. Subens nō est habile tundendo: neq; anteq̄ albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri simile. Arubigine uindicatur cærussa & gypso & liquida pice. Hæc est temperatura a græcis anthipatia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream cathenā apud euphratē amnē in urbe quæ zeugma appellat: qua. Alexander magnus ibi uinxerit pōtem: cuius annulos q refecti sunt rubigine infestari: carentibus e prioribus. Medicina e ferro est: & alia quā secandi. Nanq; circumscribi circulo ter ue circumlato mucrone & adultis & infantibus pdest cōtra noxia medicamenta: & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit: contra dolores laterum pectorumq; subitos q pončtionem afferant. Quædam ustione sanantur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiam præualent morbo expauentesque potum usta plago illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimque dyscentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephū proditur sanasse Achilles siue id ærea siue fer

rea cuſpide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius ligare: ſiccare: reſtringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad ſcabricias genarum puſtulaſque totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero ſacros ex aceto. Item ad ſcabiem. Paronychia digytorum & pterygia in linteolis. Siſtit & fœminarum profluuia impoſita uelleribus. Plagis quoque recentibus uino diluta & cum myrrha ſubacta. Et condilomatis ex aceto prodeſt. Podagras quoque illita lenit. Squamma quoque ferri in uſu eſt ex acie aut mucronibus maxime ſimili: ſed acriore ui quam rubigo. Quam ob rem & contra Epiphoras oculorum aſſumitur. Sanguinemque ſiſtit: cum uulnera maxime ferro fiant. Siſtit & fœminarū profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia Hemoroydas compeſcit ulcerqmque ſerpentia. Et genis prodeſt farinæ modo aſperſa pauliſper. Præcipua tamen cmmendario eius in irge emplaſtro ad purganda uulnera fiſtulaſque: & omnem callum erodendū: & raſis oſſibus carnes recreandas. Componitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis ſex ære: totidem & ſquamma ferri: totidem cæræ: ex oleo ſextarius. His adiicitur cum ſunt repurganda uulnera aut replenda cæratum.

De plumbi metallis: & albo plumbo & nigro. Ca XVI

Equitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum: atque cādidum: præcioſiſſimum candidū: a græcis appellatum caſſiterium: fabuloſeque narratū in inſulas atlantici maris peti: uitilibuſque nauigii circunſutis corio aduehi. Nunc certum eſt in luſitania gigni & in Gallicia ſumma tellure harenoſa & coloris nigri. Pondere tantum ea depræhenditur. Interueniunt & minuti calculi: maxime torrētibus ſiccatis. Lauant eas harenas metallici: & quod ſubſedit coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis quæ alutia uocant. Aqua immiſſa eluunt calculos nigros paulum candore uariatos: quibus eadem grauitas quæ auro: Et ideo incolatis in quibus aurum colligitur remanent cum eo: poſtea caminis ſeparantur. Conflatique in album plumbum reſoluuntur. Non fit in Gallicia nigrum: cum uicina canabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum cum fiat ex nigro. Iungi inter ſe plumbū nigrum ſine albo non poteſt. Nec hoc ei ſine oleo. Ac ne album quidem secūm ſine nigro. Album habuit auctoritatem & iliacis temporibus teſte Homero criſſiritū ab eo dictum. Plūbi nigri origo duplex eſt. Aut .n. ſua prouenit uena: nec quicquam aliud ex ſe parit: aut cū argento naſcitur: mixtiſque uenis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor ſtagnum appellatur. Qui ſecundus argentum. Qui remanſit in fornacibus: galena quæ portio eſt tertia addita uenæ. Hæc rurſus cōctata dat nigꝶ plumbū deductis ptibus duabus.

De ſtagno & plūbo argētario: & qbuſdā aliis. Ca. XVII

Tagum illitum æris uaſis ſaporem gratiorē facit: & cōpeſcit æruginis uirus: miꝶque pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatiſſima (ut diximu) brundusii tēperabantur: donec argenteiſ uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur ſtagnum addita æris tertia potione candidi in plumbum albū & alio modo: mixtis albi plumbi nigrique libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Idem & tertiarum uocant: in quo duæ nigri portiones ſunt & tertia albi. Precium eius in libras xxx. Et hoc fiſtulæ. ſolidantur. Improbiores ad tertiarum additis æquis partibus albi argentarium uocant. & eo quæ uolunt incoquunt. Precia huius faciunt in pondo. c. xxx. In libras albo per ſincero precia ſunt xxx. nigro. xvii. Alibi natura plus aridi habet. Contraque nigri tota humida eſt. Ideo album nulli rei ſine mixtura utile eſt. Neq; argentum ex eo plumbat̄: quoniā prius liqueſcit argentum. Confirmantq; ſi minus albo nigri q̄ ſatis ſit miſceat̄: erodi ab eo argētū. Album īcoqt̄ æris opibus galliaꝶ iuēto ita ut uix diſcernit queat ab argēto eaq; icoctilia uocāt. Deide & argētū icoquere ſimili mō cœpere equoꝶ maxie ornamentis iumētorumq; iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigū

fuit. Cœpere deinde & eſſeda baculis & petorita exornare. Similiq; modo ad aurea quo
que & argentea uehicula inanis luxuria peruenit: quæq; in ſcyphis cerni prodigum
erat: hæc in uehiculi atteri cultus uocatur. Plumbi albi ꝑmixtum ĩ charta eſt: ut lique
factum pondere uideatur non calore rupiſſe. India neq; æs neq; plumbum habet: gem
miſq; ſuis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fiſtulas laminaſq; utuntur
laborioſius in hiſpania eruto: totaſq; ꝑ gallias. Sed in britannia ſummo terræ corio adeo
large: ut lex ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc ſunt nomina
Iouetanum: caprarienſe: oleaſtrenſe. Nec differentia ulla ſcoriæ modo ſit excocta diligē
ter. Mirumq; in his ſolis metallis quod derelicta fertilius reuiuiſcunt. Hoc uidetur face
re relaxatis ſpiramentis ad ſatietatem infuſus aer: æque ut fœminis quaſdam fœcundio
res abortus facere. Nuper id compertum in betica ſantarenſi metallo quod locari ſoli-
tum. x. libris ꝑ ducentos ante annos: poſtq̃ obliteratum erat. lxv. locatum ē. Simili mō
antonianū. In eadē ꝓuincia pari locatione ꝑuenit ad pondo. cccc. uectigalis. Et mirū
aqua addita non liqueſcere uaſa e plumbo conſtat. Eadem in aqua calculus æreus ue
quadrans ſi addatur uas peruri.

Medicinæ de plumbo & ſco-ria plumbi: de molibdena ſiue galena: de pſymythio: & ſandaraca. Ca VXIII.

i N medicina ꝑ ſe plumbi uſus eſt cicatrices reprimere: adalligatiſq; lumborū
& renum parti laminis frigore natura ĩhibere impetus ueneris. Viſaq; ĩ quie
te ueneria ſponte naturæ erumpentia uſq; ĩ morbi genus his laminis. Caluus
orator cohibuiſſe traditur: uireſq; corporis ſtudiorum labore cuſtodiſſe. Nero quoniam
ita diis placuit: princeps lamina pectori impoſita ſub ea cantica exclamans alendis uo
cibus demonſtrauit rationem. Coquitur ad medicinæ uſus patinis fictilibus ſubſtra-
to ſulphure minuto laminis impoſitis tenuibus opertiſq; ſulphure & ferro mixtis. Cū
coquitur munienda in eo opere foramina ſpiritus cōuenit: alioquin plumbi e forna-
cibus halitur noxius ſentitur & peſtilens: & canibus ociſſime. Omnium uero metallorū
muſcis & culicibus. Quam ob rem nō ſunt ea tædia in metallis. Quidā in coquendo
ſcobem plumbi lima quæſitam ſulphuri miſcent. Alii cæruſſā potius q̃ ſulphur. Fit &
lotura. Plumbi uſus in medicina: cum ſe ipſo teritur in mortariis plūbeis: addita aqua
cæleſti. donec craſſeſcat. Poſtea ſupernatans aqua tollitur ſpongiis: qđ craſſiſſimū fuit
ſiccatum diuiditur in paſtillos. Quidā limatum plumbū ſic terunt. Quidam etiā plū
baginem ammiſcent. Alii uero acetum: alii uinum: alii adipem: alii roſam. Quidam in
mortario lapideo & maxime thebaico plumbeo piſtillo terrere malunt. Candidiuſq; fit
ita medicamātum. Id autem qđ uſtum ē plumbum lauatur & ſtibiis & cadmiæ poteſt
aſtringere: ſiſtere: contrahere cicatrices. Vſus enim ex eodem & in oculorum medica-
mentis: & maxime contra procidentiam eorum inanitatē & ulcerum excreſcētia: rimaſ-
que ſedis aut hemorrhoidas & cōdylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis
autem uſti ad ulcera ſerpentia aut ſordida. Eademq; quæ chartis nō profectus. Vritur
autem ĩ patinis per laminas minutas cum ſulphure uerſatum rudibus ferreis aut feru
l ceis: donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alii cli
matam ſcobem in fictili cado coquunt in caminis: donec percoquatur figlinū. Aliqui
cæruſſam miſcent pari menſura: aut hordeum: teruntq; ut in crudo dictum ē: & præ
ferunt ſic tritum plumbi ſpodio cyprio. Scoria quoq; plumbi in uſu eſt. Optimaque
quæ ad luteum maxime colorem accedit ſine plumbi reliquiis: aut ſulphuris ſpetie &
terra carens. Lauatur hec in mortariis minutim fracta: donec aqua luteum colorem tra
hat: & transfunditur in uas: purum: idque ſæpius: uſq; dum ſubſidat: qđ utiliſſimum
eſt. Eoſdemq; effectus habet quos plumbum: ſed acriores. Mirari ſuccurrit experimen
tiam uitæ: ne fæce quidem neu rerum excrementorumq; fœditate in tenta tot modis.
Fit & ſpodium ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris

in aqua cælesti: separaturque terrenum transfusione: cribatumq; teritur. Quidam pul
uerem cum pennis detergere malunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quã
alibi galenam uocauimus: plũbi & argenti uena communis. Melior hæc: quanto ma
gis aurei coloris: quantoque minus plumbosa friabilis & modice grauius. Cocta cum
oleo iocineris colorem trahit. Adhæreſcit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metalli/
cã uocant. Laudatissima quæ ĩ zephirio fiat probantur minime ternæ: minimeque
Lapidosæ. Coquuntur: lauanturque scoriæ modo. Vsus in lippara ad lenienda: refrige
randaque ulcera. Emplastrisque quæ non alligantur sed illita ad cicatricem perducũt
in teneris corpibus: mollissimisq; ptibus. Cõpositio eius ẽ libris trib9 & cæræ libra una
olei tribus hemis. Quod ĩ seili corpe cũ amurca addit̃. Tẽperat̃ & cũ spuma argenti &
scoria plumbi: ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Psymmithium quoq; hoc
est cærusam plũbariæ dant officinæ. Laudatissimum in rhodo . Fit autem ramentis
plũbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis: atque ita distillãtibus. Quod ex
eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto mixto ĩ pa
stillos diuiditur & in sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito in urceos aceti plum/
bo obturatos per dies decem: derasoq; ceu situ ac rursus deiecto donec deficiat materia
Quod derasum est teritur & cribratur: & coquitur in patinis: misceurque rudiculi: do
nec ruffescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauat̃ dulci qua: donec nubeculæ omnes
uluantur: siccatur similiter postea & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supra/
dictis. Leuissima tantum ex omnibus præter quæ ad candorem fœminarum adhibetur
Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coquatur ruffescit.
Sandarace quoque propemodum dicta natura est. Inuenit̃ autem & in aurariis: & in
argentariis: metallis. melior quo magis ruffa: quoq; magis uirus redolens: ac pura fria
bilisque. Valet purgare: sistere: excalfacere: perrodere. Summa eius dos stiptica. Explet
alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamẽtis. Fauces purgat cũ melle sum/
pta. Vocem lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusque iucunde mede/
tur cũ resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cũ cedro: ipso nidore eius me/
detur. Et arsenicũ ex eadem est materia. Quod optimum coloris etiam in aure excellen
tius. Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimatur. Est & terri/
tium genus quo miscetur aureus color sandaracæ. Vtraque hæc squammosa. Illud ue
ro siccum purumque gracili uenarum discursu fissile. Vis eadem quæ supra: sed acri
or. Itaque & causticis additur & psilotris. Tollit & pterigya digytorum carnesque nari/
um: & condylomata: & quicquid excrescit. Torretur: ut ualidius prosit in noua testa:
donec mutet colorem.

CAII PLINII SECVNDI MATVRALIS HISTORIAE LIBER XXXIIII.

PROHEMIVM.

Honos picturæ & imaginum

m ETALLORVM QVIPVS OPES CONSTANT AD
nasentium quoque eis natura indcata propemodum est
ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua: & officina/
rum tenebræ & morosa cælandi pingendique ac tingendi
subtilitas simul dicerentur: Restãt terræ ipsius genera lapi/
dumque: uel numerosiores ærariæ plurimis singula a græ/
cis præcipue uoluminibus tractata. Nos in iis breuitatem
sequemur utilem instituti modo nihil necessarium aut na
turale ommittentes.

Honos picturæ. Ca. I.

Rimumq; dicemus quæ restat de pictura arte quondam nobili: tunc cum ex peteretur a regibus populisq; :& alios nobilitate quo esset digrata posteris tradere. Nunc uero in totū marmoribus pulsa tum quidē & auro : nec tantum ut parietes toti operiant̄ : uernm & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies reruʒ & animaliū crustis. Non placent iam abaci : nec spatia montis in cubiculo dilatantia. Cœpimus & lapidē pingere. Hoc Claudi principatu īuentū. Nerōis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatē uariare: ut ouatus esset. Numidicus: ut purpura distingueretur Sinnadicus inuenit: qualiter illos nasci optassent deliciæ : montium hæc subsidia deficientium. Nec cessat luxuria id agere ut q̄plurimū incendii perdat.

Honos imaginum. Ca. II.

Maginū quidē pictura q̄maxime similes in æuum propagabant̄ fuguræ: q̄ in totum exoleuit. Aereiq; ponunt̄ clipei: argentea facies: surdo figurarū discrimine statuaꝝ capita permutant̄. Vulgatis iampridē salibus etiā carminū adeo materiā malunt conspici omnes quā se nosci. Et inter hæc pinaothecas ueteribus tabulis cōsuunt : alienasq; effigies colunt: ipsi honorem nō nisi in precio ducentes : ut frangat hæres: furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ non suas relinquunt. Idem palæstras athletarū imaginibus: & ceromata sua exornant: & uultus: Epicuri per cubicula gestant: ac circūferunt secū. Natali eius uigesima luna sacrificant: feriasq; omni mense custodiunt: quas ichadas uocant : ii maxime qui se ne uiuentes quidē nosci uolunt. Ita est ꝑfecto: artes desidia ꝑdidit: & quoniā animoꝝ imagines nō sunt: negligunt̄ etiam corporū. Aliter apud maiores in atriis hæ erant : quæ spectarent̄ : non signa externorum artificū: nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebant̄ armariis: ut essent imagines : quæ comitarētur gentilicia funera. Semperq; defuncto aliquo: totus aderat familiæ eius qui unquā fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tabulina codicibus implebantur & monumentis rerum in magistratu gestarū. Aliæ in foribus & circa limina animorum īgentiū imagines erat: affixis hostiū spoliis quæ nec emptori refringere liceret: quæ etiā dominis mutatis: domus ornamenta erant. Eratq; hæc stimulatio summa & ingens ex probantibus tectis quottidie imbellem dominū intrare in alienū triunphū. Extat Massalæ oratoris indignatio: quæ prohibuit inseri genti suæ bleuinorū alienam imaginem Similis causa Messalæ seni expressit uolumina illa quæ de familiis cōdidit: cum Scipionis. Pomponiani transisse atriū: uidissetq; adoptione testamētaria. Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomen. Africanorū dedecore notam irrepentē Scipionum nomini. Sed pace Messallorum dixisse liceat etiā mentiri clarorū imagines: erat aliquis uirtutum amor multoq; honestius quā mereri: ne quis suas expeteret: Non est pretereundū & nouitiū inuentum. Siquidē non solū ex auro argento ue aut certe ex ære in bibliothecis dicantur illi: quorum īmortales animæ in iisdem locis ibi loquunt̄ : quinimmo etiam quæ nō sunt finguntur: pariuntq; desideria non traditi uultus: sicut i Homero euenit: quo maius (ut equidē arbitor) nullum est fœlicitatis speciē: quā semper omne scire cupere qualis fuerit aliquis. Asinii Pollionis hoc Romæ inuentū: qui primus bibliothecā dicādo: ingenia hominū rempublicam fecit. An priores cœperint alexandræ & ꝑgami reges qui bibliothecas magno certamine in stituere: nō facile dixerim. Imaginum amore flagrasse quodā testes sunt: & Atticus ille Ciceronis: edito de iis uolumine: & M. Varro benignissimo inuento inseritis uoluminū suorum fœcunditati nō nominibus tantum septingētoꝝ illustrum: sed & aliquo mō imaginibus nō passus intercidere figuras: aut uetustatē æui cōtra homines ualere inuentioni muneris. Etiam diis inuidiosis: quādo īmortalitatē nō solū dedit: ueꝝ et in oēs terras misit: ut p̄ntes eē ubiq; & claudi possent

Quando primũ clipei imaginũ publice: quãdo in domibus positi: & de picturæ initiis: & monochromaton & primis pictoribus & antiquitate picturaꝝ i italia. Ca. III.

T hoc quidẽ alienis ille præstitit. Suoꝝ clipeos in sacro uel publico priuatim dicare primus instituit (ut reperio) Ap. Claudius qui consol cũ Seruilio fuit anno urbis. cc. lix. Posuit. n. in bellone æde maiores suos: placuitq; in excelso spectari & titulos honoꝝ legi. Decora res utiq; si liberoꝝ turbæ puulis imaginibus ceu nidũ aliquẽ sobolis pariter ostendãt. Quales clipeos nemo non gaudens: fauensq; aspicit. Post eum. M: Aemilius collega in consulatu. Q. Luctacii non in basilica mõ æmilia ueꝝ & domi suæ posuit: id quoq; marttio exemplo. Scutis. n. qualibus apud Troiã pugnatum ẽ: continebantur imagines. Vnde & nomen habuere clipeoꝝ non ut puerisa grãmaticoꝝ subtilitas uoluit a lucendo. Origo plenã uirtutis faciem reddi in scuto cuiusq; qui fuerit usus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines: secumque in castris tulere. Certe captis eis talem Asdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionum in Hispania ultor. Isq; clipeus supra fores Capitolinæ ædis usq; ad incendium primũ fuit. Maioꝝ quidem nostroꝝ tanta securitas in ea re annotatur ut. L. Mãlio. Q. Fuluio cõsules anno urbi quinquagesimo. lxxv. M. Aufidus tutelæ Captolii redemptor docuerit patres argenteos esse clipeos: q pro æreis ꝑ aliquot iam lustra assignabantur. De picturæ initiis incerta nec instituti operis quæstio est. Aegyptii sex milibus annorum apud ipsos inuentã priusquam in Græciam transiret: affirmant. Vana prædicatione ut palã est. Græci aũt alii apud sicyonem: alii apud corinthios repertã omnes ab umbra homis lineis circunducta. Itaq; talem primam fuisse: Secundam singulis coloribus & monochromaton dictam: postquã operiosior inuenta erat: duratq; talis etiãnum. Inuentam linearem dicunt a Phylocle Aegyptio uel Cleante corinthio: Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes sicyonius sine ullo etiã nunc colore. Iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent ascribere institutum. Primus euẽit eos colores: teste ut ferunt Arato: Cleophantus corinthius. Hunc aũt eodem nomĩe alium fuisse quem tradit Cornelius Nepos secutum in italia Demaratũ Tarquinii Prisci Romani Regis patrem fugientẽ a corintho iniurias Cypseli tyranni: ut mox docebimus. Iam. n. absoluta erat pictura etiam in italia. Extant certe: hodieq; antiquiores urbe picturæ ardeæ in ædilibus sacris: quibus equidẽ nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recentes. Similiter lanuuii ubi atlanta & Helena cõminus pictæ sunt nudæ: ab eodem artifice: utraq; excellentissima forma: sed altera ut uirgo: ne ruinis quidẽ templi concussæ Pontius legatus Caii principis eas tollere conatus est libidine accensus: si tecti natura permisisset. Durauere & cæteræ antiquiores & ipsæ. Fatebiturq; quisquis eas diligenter estimauerit: nullam artium celerius consumatam: cum illiacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus Romanis: & quando primũ dignitas picturæ: & qui uictorias suas pictura ꝓposuerũt: & quãdo externis picturis dignitas Romæ. Ca. IIII

Pud Romanos quoq; honos maturæ huic arti contigit. Siquidem cognomĩa ta ex ea pictorum traxeruut Fabii clarissime gentis: princepsq; eius cognominis ipse ædem. Salutis pinxit anno urbis cõditæ. cccc l. quæ pictura durauit ad nostram memoriam: æde Claudii prĩcipatu exusta. Proxime celebrata ẽ in foro boario æde Herculis Pacuii poetæ: pictura. Ennii sorore gẽitus hic fuit: clarioreq; eam artẽ Romæ fecit gloria scenæ. postea nõ ẽ spectata honestis mãibus nisi forte quis Turpilium equitem Romanum e Venetia nostræ ætatis belle referat hodieq; pulchris eius opibus Veronæ extantibus. Leua is manu pinxit qđ de nullo ante memorat. paruis gloriabatur tabellis: extinctus nuper in longa senecta. Aterius Labeo prætorius etiã procõsulatu prouintiæ Narbonensis functus. Sed ad res in risu & iam contumelia erat. Fut

& principum uirorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q .pedius ne- pos. Q . pedii consularis triumphalisq; a Cæsare dictatore coheredis Augusto dati cũ natura mutus esset: eum Messalla orator: ex cuius familia pueri auia erat: picturam do cendum censuit. Idq; etiam diuus Augustus comprobauit. puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (ut existimo :a. M. Vario Ma ximo cõsule: cum Messalla princeps tabulam picturæ prœlii: quo cartaginẽses & Hie- ronẽ i sicilia deuicerat proposuit ĩ latere curiæ hostle anno ab urbe condita quadringẽ tesimononacesimo. Fit hoc quidem & L. Scipio: Tabulamq; uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrem. Africanum tradunt iratum haud immerito: quoniam filius eius in illo prœlio captus fuerat. Nõ dissimilem offensionem & Aemilia ni subit. L. Hostilius mancinus qui primus carthaginem irruperat: situm eis expugna tionemq; depictas proponendo in foro: & ipse assistens populo spectanti singula enar- rando Qua comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Habuit scæna ludis Claudii Pulchrii magnam ammirationem picturæ: cum ad tegularum similitudinẽ corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatẽ Romæ fecit pri- mus omnium. L. Mummius: cui cognomen Achaici uictoria dedit. Nam cum in præ da uendenda res distraxisset: & rex Attalus sex milibus sestertium emisset Aristidis tabu- lam Liberum patrem continentem: præcium miratus suspicatus aliquid ĩ ea uirtutis quod ipse nesciret: reuocauit tabulam Attalo multum querente: & in cæreris delubro posuit. Quam primum arbitror picturam externam Romæ publicatã. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc enim Crassii oratoris ille lepos argẽtis: cui cum reus sub ueteribus cõtexit compellatus instaret: die ergo Crasse qualem me reris? Talem inquit: ostendens in tabula pictum infacetissime gallum exerentẽ linguam. In foro fuit & illa pastori senis cum bacullo: de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æsti- maret: respondit sibi donari nolle talẽ uiuum uerũq;. Sed præcipuam auctoritatem fe- cit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædẽ dicatis Post eum. M. Agrippa uir rusticati q̃ deliciis propior. Extat certe eius oratio magnifica & maxĩo ciuiũ digna de tabulis omnibus signisq; publicãdis. Quod fieri satius fuisset q̃ in uillarũ exilia pelli. Verum eadẽ illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris merca- ta est a cizicenis: xiii. milia pondo. In thermaꝝ quoq; calidissima parte marmoribus in- cluserat paruas tabellas: pauloante cũ restringerent sublatas. Sup omnes diuus Augu stus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas: q̃ belli pictam faciẽ habẽt & triunphũ. Idem Castores ac uictoriã posuit: & quas dicemus sub artificũ mẽtionem in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoq;: quã in comitio cõsecrabat duas tabulas im pressit parieti. Nemeã sedentem supra leonem. Palmigerã ipsam astante cũ baculo sene. Cuius supra caput tabula bige dependet: quã Nicias scripsit se iussisse: tali enim usus est uerbo. Alterius tabule admiratio est puberẽ filium seni patri similẽ eẽ: salua ætatis differentia: supuolante aquila dracone complexa. Philochares hoc suum opus eẽ testa- tus est. Immensã uel unam siquis tantũ hanc tabulã æstimet. potentiã artis: cũ ꝑpter Philocharẽ ignobilissimos alioquin Glauconẽ filiumq; eius Aristippũ senatus Popu- lusq; Ro. tot sæculis spectent. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis ĩperator in tem plo ipsius Augusti quas mox indicauimus.

Ratio pingendi de pigmentis. Ca. V.

h Actẽus dictũ sit de dignitatis artis moriẽtis. Quibus coloribus singulis primi pinxissẽt: dixius cũ de pigmentis traderẽus ĩ metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: qui dinde & quæ & quibus tẽporibus ĩuenerint dicemus in mentione artificum: quoniã indicare naturas colorũ causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit: & inuenit lumen atq; umbras differentia colorũ

alterna uice ſeſe excitante. Deinde adiectũs eſt ſplendor: aliũs hic quā lumē quem quia inter hoc & umbrā ēt appellauerūt tonō. Comiſſuras uero coloꝝ & tranſitus armogen

De coloribus natiuis & factitiis. Ca. VI.

Vnt aũt colores auſteri aut floridi. Vtrunque natura aut mixtura euenit. Floridi ſunt quos dominus fingenti præſtat: minium: armenium: cynabaris: cryſocolla: indicum: purpuriſſum. Cæteri au æeri. Ex omnibus alii naſcũtur. Alii fiunt. Naſcuntur ſinopis: rubrica: parethonium: melinum: eretria: auripigmētum Cæteri finguntur: Primumq; quos ĩ metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cæruſſa uſta: ſandaraca: ſandix: ſyricum: attramentum:. Sinopis inuenta eſt primũ in pōto. Inde nomen a Sinope urbe. Naſcit̃ & in Aegypto: balearibus africa: ſed optima ĩ lemno & in Capadocia. Efoſſa & in ſpeluncis. Quæ ſaxis adhæſit: excellit. Glebis ſuus colos extra maculoſus. Hacq; uſi ſunt ueteres ad ſplendorem. Species ſinopidis tres: rubra: & minus rubens: & inter has meda. Precium optime in libras. xiii. denariis. Vſus ad penicillum: aut ſi lignum colorare libeat. Eiuſ quæ ex Africa uenit: octoni aſſes: cicerculũ appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem preciũ eius: quæ præſſior uocatur: & eſt maxime fuſca. Vſus eius ab baſes abacoꝝ. In medicina uero blandus emplaſtriſq; & malagmatis ſiue ſicca compoſitione eius ſiue liquida. Facilis contra ulcera in humore ſita: uelut oris ſedis. Aluum ſiſtit infuſa. Fœmanaꝝ profluuia pota denarii pondere. Eadem aduſta: ſiccat ſcabricias oculoꝝ: uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam ſecundæ auctoritatis. Palmam enĩ ſemine dabant: minio proximam. Hæc ē antiquis multum celebrata cũ inſula in qua naſcit̃. Nec niſ ſignata uenundabat: unde & ſphragidē appellauere. Hac minium ſublinunt: adulterantq;. In medicina præclara res habet̃. Epiphoras. n. oculorum mitigat & dolores circunlita. Egilopias manare ꝓhibet. Sanguinē reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibit̃ & contra lyenum renumq; uitia & purgationes fœminarum. Item & contra uenena & ſerpentium ictus terreſtrium marinorumq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus fabris utiliſſima ægyptia & Africana quoniam maxime ſcabēt̃. Picturis aũt apta naſcit̃: & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra: exuſta rubrica in ollis nouis luto circunlitis. Quo magis arſit in caminis hoc melior. Omnis aũt rubrica ſiccat. Ideo & emplaſtris conuenit igni ēt ſacro. Sinopidis pōticæ ſelibra ſilis lucidi libris. x. & melini græcienſis duabus mixtis: tritiſq; una ꝑ dies. xii. eucophoꝝ fit: hoc eſt glutinum auri cum inducit̃ ligno. Parethonion nomen loci habet ex ægypto: ſpumam maris eſſe dicunt ſolidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit in creta ĩſula atq; cyrenis. Adulterat̃ Romæ creta cimolia decocta conſpiſſataq;. Precium optimo in pondo ſex librarum e cādidis coloribus pinguiſſimum: & tectoris tenaciſſimũ propter liuorem. Melinum candidum & ipſum eſt. Optimum in melo inſula. In ſamo quoque naſcitur. Sed eo non utuntur pictores propter nimiam pinguedinem. Accubātes effodiunt ibi inter ſaxa uenas ſcrutantes. In medicina eundem uſum habet quem eretria creta. Præterea linguam tactu ſiccat. Pilos detrahit & mitigat. Preciũ in libra ſeſtertiis ſingulis. Eſt & colos tertius e candidis cæruſſæ: cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per ſe in Theodoti fundo ĩuenta ſmyrnæ: qua ueteres ad nauim picturas utebantur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit: ut diximus. Vſta caſu reperta in incendio pyrræ cæruſſa in hortis cremata. Hac prius uſus eſt. Nicias ſupradicta. Optima nunc aſiatica habetur. quæ & purpurea appellatur. Precium eius ĩ libris æris v. Fit & Romæ cremato ſile marmoroſo & reſtincto aceto. Sine uſta non fiunt umbræ Eretria terræ ſuæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parrhaſius uſi. Refrigerat: emollitque. Explet uulnra ſi coquatur. Ad ſiccanda præcipue utilis & capitis doloribus: & ad depræhendenda pura. Subeſſe. n. ea intelligitur: ſi ex aqua illita non areſcat. Sandara

cam & ochram Iuba tradit in insula rubri maris topazono nasci. Sed inde nõ peruehũ
tur ad nos. Sandaraca quo modo fieret: diximus. Fit adulterina & cærussa in fornace
cocta. Colos eẽ debet flãmeus. Preciũ i libras asses quini. Hæc si torreat: æqua pte rubri
ca ãmixta sandycẽ facit. Quãq̃ ãimaduerto Virgiliũ existimasse herba id eẽ illo uersu.
Sponte sua sandix pascentes uestient agnos.
Precium i libras dimidium eius qđ sandaracæ. Nec sunt alii colores maioris ponderis
Inter facticios est & syricũ: quo minium sublini diximus. Fit autem sinodide & sãdyce
mixtis. Atramentum quoq; inter facticios erit: quanq̃ ẽ & terra geminæ originis. Aut
salsuginis modo emanat: aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sũt
pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac
nouitia: Fit enim & fuligine pluribus modis: resina uel pice exustis. Propter qđ officinas
etiam ædificauere: fumum eum nõ emittẽtes. Laudatissimum eodem modo fit e tædis
Adulteratur fornacium balnearumq; fuligine: quo ad uolumina scribenda utuntur.
Sunt & qui uini fecen siccatam excoquant: affirmantq; si ex bono uino fex fuerit: indi
ci speciem id atramentum præbere Polygnotus & Mycon celeberimi pictura athenis e
uinaceis fecere: stigmon appellant. Apelles commentus est ex ebore combusto facere:
qđ elephantium uocant. Apportatur & in dicum ex india: inexploratæ adhuc inuen-
tionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro: qui adhærescit æreis cortinis. Fit
& e tædis ligno combusto tritiq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natu-
ra: sed ex iis nõ fit. Omne autẽ atramentum sole perficitur. Librarium & tectoriũ gluti-
no ammixto. Quod autẽ aceto liquefactum est: ægre eluit. E reliquis coloribus quos
a dominis dari diximus propter magnitudinem precii ante omnes est purpurissum e
creta argentaria cum purpuris pariter tinguitur: bibitq; eum colorem celerius lanis.
Præcipuum est primum: ferue nti aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximũ
egesto eo addita creta in ius idem. Et quotiens id factum est: leuat bonitas pro numero
dilutiore sanie. Quare puteolanũ potius laudatur quã tyrium aut getulicũ uel laconi
cum: unde preciosissimæ purpuræ. Causa est qđ id genus maxime inficitur: rubiãque
cogitur sorbere. Vilissimũ a canusio. Preciũ huic a singulis denariis in libras ad. xxx.
Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissũ fulgorem minii faciũt. Si
purpurã facere malunt: cæruleũ sublinũt: mox purpurissũ ex ouo inducunt. Ad hoc
maxima auctoritatis indico. Ex india uenit arundinũ spumæ adhærescentes limo cum
tetitur nigrum. At in diluendo mixturã purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit. Alteruz
genus eius est in purpurrariis officinis innatans cortinis & ẽ purpuræ spuma. Qui ad
ulterant uero indico tingunt stercora calumbina aut cretã silenusiam uel annulariã
ultro inficiunt. probat carbone. Reddit enim qđ sincez est flammã excellentis purpu
ræ: & dum fumat odorem maris olet. Ob id quidã e scopulis id colligi putant. precium
indico denarii. xx. in libras. In medicina indicũ rigores & impetus sedat. Siccat oris ulce
ra. Armenia mittit qđ eius nomine appellant. Lapis est hic quoq; chrysocollæ mõ infe
ctus. Optimũq; est qđ maxime uiride est: cõmunicato colore cũ cæruleo. Solebãt libræ
eius tricenis nũmis taxari. Inuenta p hispanias harena est similẽ curã recipiens. Itaq;
ad denarios senos uilitas redit. Distat a cæruleo candore modico: qui teneriorẽ hunc ef
ficit colorẽ. Vsum in medicina ad pilos tantũ alendos habet: maximeq; i palpebris. Sũt
etiãnum nouitii duo colores e uilissimis uirid qđ appianũ uocat & q chrysocollã lotũ
mentit. Ceu paz multa sint medicina eius. Fit ex creta uiridi æstimatum serstertiis in
libras. Annulare qđ uocant candidum est: quo muliebres picturæ illuminantur. Fit &
ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi annulis: unde & annulare dictum.

Qui colores udo nõ inducantur: & quibus coloribus antiqui pinxerunt
& quãdo primũ gladiatorum pugnæ propositæ sunt. Ca. VII

X omnibus coloribus cretulam amare: udoq; illini recusant purpurissimum
indicum cæruleum mellinum auripigmentum apianum . Cærusa cæræ tin
guntur iisdem coloribus ad eas picturas quæ inuruntur alieno parietibus ge
nere: sed classibus familiari. Iam uero & onerariis nauibus quoniam & pericula expin
gimus: ne quis mirentur & rogos pingi. Iuuatque pugnaturos ad mortẽ aut certe cæ-
dem speciose uehi. Qua contemplatione tot colorum tanta uarietate subit antiquita
tem mirari. Quattuor coloribus solis immortalia opera illa fecere: ex albis melino: ex si-
laceis attico: ex rubris sinopide pontica: ex nigris atramento. Apelles Echion Melanchi
us Nicomacus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidorum uenirent
opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus & in india conferente fluminũ suo-
rum limum & draconum: & elephatorum saniem nulla nobilis pictura est . Omnia er
go meliora tunc fuere: cum minor copia. Ita est : quoniam (ut supra diximus) rerum
non animi preciis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittâ . Nero
princeps iusserat colosseum pingi. c. xx. pedum in linteo incognitum ad hoc tempus.
Ea pictura cum peracta esset in lamianis hortis : accensa fulmine cum optima hor-
torum parte conflagrauit. Libertus eis cum daturus esset . Antii munus: gladiatorum
publicas portus occupauit pictura ut constat gladiatorum ministrorũque omnium
ueris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura . Pingi
autem gladiatoriam munera: atque in publico exponi cœpta a. C. Terentio Lucano. Is
que auo suo a quo adoptatus fuerat. xxx. paria in foro per triduum dedit . Tabulamq;
pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ operum & artificum indicatura nobilitates. cccv. Ca. VIII.

Vnc celebres in ea arte quâmaxima breuitate percurram: neque enim istitu-
ti operis est talis executio. Itaque & quosdam uelut in transcursu & in aliorũ
mentione obiter nominasse satis erit: exceptis operũ claritatibus: & ipsa conue
niet attingi: siue extant: siue intercidere. Non constat sibi in hac parte græcorum diligẽ
tia quam multas post olypiadas celebrãdo pictores quam statuarios auctores. Primum
que olympiade nonagesima: cum & phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradat : clipe
umque athenis ab eo pictum. Præterea in confesso fit octogesima tertia fuisse . Pâeum
fratrem eius: qui clipeum intus pinxit elide Mineruæ quam fecerat. Colotes Phidiæ di
scipulus: & in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid? q; in confesso pinde est Bularchi
pictoris tabula: in qua erat magnetũ prœlium a Candaule Rege Lydiæ hæraclidarũ
nouissimo: qui & Myrsilus uocatus est: repensam auro. Tanta iã dignatio picturæ erat
Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est. Duo. n. deuicesima olympiade interiit.
Candaules: aut ut quidam tradunt eodem anno: quo Romulus nisi fallor . Manifesta
iam cum claritate artis adeo absolutiore. Quod si præcipitur: necesse est simul appare-
at multo uetustiora principia esse: eosque qui monochomata pinxerũt : quoq; ætas nõ
traditur. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemõem Monochromadã: qui primus ĩ pictu
ra marem fœminamque discreuerit. Eumarum Athẽiensem figuras omnes imitari au
sũ. Quiq; inuenta eis excoluerit Cimonẽ Cleõeũ. Hic Cataglypha iuẽit: hoc ẽ obliquas
imagines & uarie formare uultus respicientes suspicientesue: & despicientes . Articulis
etiam membra distinxit. Venas protulit: præterque in ueste rugas & sinus inuenit. Pa
neus quidem frater Phidiæ etiam prœlium Atheniensium aduersus persas apud Mara
thonem factum pinxit. Adeo iam colorum usus increbruerat: adeo ars perfecta erat ut
in eo prœlio iconicos duces pinxisse tradatur Atheniensium Miliciadem: Callimacum
Cynegyrum Barbarorum: Darium: Thyssaphernem.

Primum picturæ certamen & qui primi
pecicello pinxerunt. Ca. IV.

Vnimmo certamen picturæ etiam florente eo institutum est corinthi ac del phis. Primusq; omnium certauit cum Timagora chalcidense: superatusq; est ab eo Pythis: quod & ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet: chronicorũ errore non dubio. Alii quoque post hoc clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polignotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: capita earum mitis uersicoloribus operuit: plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire: dentes ostẽdere: uultũ ab antiquo rigore uariare. Huius ẽ tabula ĩ porticu. Põpeii: quæ ante curiã eius fuerat. In qua dubitat̃ ascendentẽ cũ clipeo pinxerit an dscendẽte Hic delphis ædẽ pĩxit. Hic & athenis porticũ quæ poetile uocat̃ gratuito: cũ partẽ eius Mycõ mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictyones: quod est publicum græciæ concilium hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon: qui minoris cognomine distinguit̃: cuius filiã Timarete & ipsa pinxit. Nonacesima autẽ olympiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phrylus Euenor pater Parrhasii & præceptor Maximi pictoris: de quo suis annis dicemus. Omnes hi iam illustres: non tamen in quibus hæreret expositio debeat festinans ad lumina artis: in quibus primus refulsit Apolodorus atheniensis nonacesimatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit: primusq; gloriẽ penicillo iure cõtulit. Eius ẽ sacerdos adorãs & Aiax fulmine ĩcensus qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eũ tabula ullius ostenditur quæ teneat oculos. Ab hoc artis fortes apertas Zeusis heracleotes ĩtrauit olympiadis nonacesimæ quintæ anno quarto: audẽtemque iam aliquid pencillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit. A quibusdam falso in cœcogesimanona olympiade positus: cum fuisse necesse est Demophilum hymereum: & Neseam thasium. Quoniam utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit. Artem ipsis ablatam zeus ferre secum. Opes quoque tantas acquisiuit: ut in ostentatione earum olympiæ aureis litteris im palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: quod ea nullo satis digno precio posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis: Pana Archelao. Fecit & Penelopen: in qua mores pinxisse uidetur: & Athletam. Adeoque sibi in illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisurum aliquem facilius quam imitaturum. Magnificus est Iupiter eius in throno astantibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente: & Amphitryon. Deprehenditur tamen zeusis grandior ĩ capitibus articulisque. Alioquin tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quam in templo Iunonis laciniæ publice dicarent inspexerit uirgines eorum nudas: & quinque elegerit: ut quod in quaque laudatissimum esset: pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes: Androgydes Eupompus. Parrasius

De auibus per picturam deceptis: & quid difficilimum in pictura.
Capitulum decimum.

Escendisse hic cum zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu ut in scœnam aues aduolarent: ipse detulisse linteum pictum traditur: ita ueritate represcentata: ut zeusis alitum iudicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendit picturã: atque intellecto errore concederet palmam ingẽuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset: Parrhasius autẽ se artificẽ. Fertur & postea zeusis pinxisse puerũ uuas ferentẽ: ad quas cũ aduolarẽt aues: eadẽ igenuitate processit iratus operi: & dixit: uuas melius pinxi q̃ puerũ. Nã & si hoc cõsumasse: aues timere debuerãt. Fecit & figlina opa: q̃ sola in ãbracia relicta sũt: cũ ide musas Puluius nobilior

Romã trãſferret.ꝫ euſidis mãu Romæ Helena ẽ in Philippi porticibus.Et in Cõcordiæ delubro Marſyas religatus.Parrhaſius epheſi natus:& ipſe multa conſtituit.Primus & ſymmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus:& ellegãtiã capilli:uenuſtatẽ oris confeſſione artificum in lineis extremis palmam adeptus.Hæc eſt pictura ſumma ſub tilitas.Corpora enim pingere & media rerum eſt: quidem magni operis: ſed ĩ quo mul ti gloriam tulerint.Extrema corporum facere:& deſinentis picturæ modum includere rarum in ſucceſſu artis inuenitur. Ambire enim debet ſe extremitas ipſa:& ſic deſine re:ut promittat alia poſſe:oſtendatque etiam que ocultat. Hanc ei gloriam conceſſere Antigonus & Xenocrates: qui de picturis ſcripſere:prædicantes quoq; nõ ſolum con fitentes alia multa. Graphidis ueſtigia extant in tabulis ac membranis:ex quibus profi cere dicuntur artifices. Minor tamen uidetur ſibi cumparatus in mediis corporibus ex primendis. Pinxit & dæmonem atheniensium argumento quoque ingenioſo. Volebat nanque uarium:iracundum:iniuſtum:inconſtantem. Eundem uero exorabilem:cle mentem:miſericordem:excelſum:glorioſum humilem:ferocem:fugacemque: & omĩa pariter oſtendere.Idem pinxit & Theſiam qui Romæ in Capitolio fuit. Et Nauachrũ torachatum.Et in una tabula quæ eſt Rhodi:Meleagrum:Herculem:Perſea. Hæc ibi ter fulmine ambuſta:neque oblitterata hoc ipſo miraculum auget.Pinxit & Archigal lum:quam picturam amauit Tiberius princes:autque ut auctor eſt Decius Epulo.lx. ſeſtertiis æſtimatam cubiculo ſuo incluſit.Pinxit & Creſſam nutricem:infantẽque in manibus eius.Et Philiſcum & liberũ patrẽ aſtante uirtute:& pueros duos: in quibus ſpectatur ſecuritas & ſimplicitas ætatis.Item ſacerdotem aſtante puero cum acerra: & corona.Sunt & duæ picturæ eius nobiliſſimæ hoplitides.Alter in certamine ita decur rens:ut ſudare uideatur. Alter arma depõens ut anhelare ſentiatur.Laudatur & Aene as caſtorq; ac pollux in eadẽ tabula.Itẽ Thelephus:Achilles:Agãennõ:Vlyxes facũdus artifex.Sed quo nemo inſolentius & arrogantius ſit uſus gloria artis.Nam & cognomi na uſurpauit abrodientum ſe apellando:aliiſque uerbis pricipem artis & eam ab ſe cõ ſumatum.Super omnia Apollinis ſe radice ortum:& Herculem quem lyndi fecerat ta lem a ſe pictum:qualẽ ſæpe in quiete uidiſſet. Ergo magnis ſuffragiis ſuperatus a Ti manthe eſt ſami in Aiace:armorum quoque iudicio Herois nomine.Et ſe moleſte ferre dicebat quod iterum ab indigno uictus eſſet. Pinxit & in minoribus tabellis libidines eo genere & petulantibus iocis ſe reficiens:Nam Timanthi uel plurimum affuit ingẽii Eius enim eſt Iphigenia oratorum laudibus celebrata. Qua ſtante ad aras peritura cũ mœſtos pinxiſſet omnes:præcipue patrum:cum triſticiæ omne imaginẽ conſumpſiſ ſet patris ipſius uultum uelauit:quem dignæ non poterat oſtendere. Sunt & alia inge nia eius exemplaria ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula.Cuius & ſic magnitu dinem exprimere cupiens pinxit iuxta ſatyros thryſo pollicem eius mentientes: atque in omnibus eius operibus intelligitur plus ſemper ꝙ pingitur. Et cum ars ſumma ſit: ingenium tamen ultra artem eſt.Pinxit & heroa abſolutiſſimi operis:arte ipſa comple xus uires pingendi:quod opus nunc Romæ in templo Pacis eſt.Euxinidas hac æta te docuit Ariſtidem præclarum artificem.Eupompus Pamphilum Apellis præceptorẽ Eſt Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens.Ipſius auctoritas tanta fue rit:ut diuiſerit picturam in genera tria quæ ante eum duo fuere helladicum & aſſiati cum. Aſſiaticum appellabant propter hunc qui erat ſcytionius. Diuiſo helladico trita facta ſunt:Ioniũ:ſycioniũ:atticũ.Pãphili pictura ẽ cognatio & prœliũ ad philũtẽ & ui ctoria Athenienſium.Item Vlyxes in rate·Ipſe macedo natiõe:ſed prius ĩ pictura oĩbꝫ litteris eruditus præcipue arthimetice:& geometriæ ſine qbus negabat artẽ pfici poſſe. Docuit neminẽ mioris talento ãnis.x.quã mercedẽ & Apelles & Melãtius ei dedere. Et

huius auctoritate effectum est sicyone primum: deinde & in tota græcia: ut pueri ingenui ante omnia anthigraphicen: hoc est picturam in ludo docerentur: reciperetur que ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit: ut ingenii eam exercerent: mox ut honestis perpetuo interdicto: ne seruitia docerentur. Ideo neque in hac neque in toreutice ullius qui seruirit opera celebrantur. Clari etiam centesimasep tima olympiade extitere. Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater: item tragœdia & comedia. Semiramis ex ancilla adipiscens regnum: anus lampadas præferens: & noua nupta uerecumdia notabilis. Verum & omnes prius genitos futurosque postea superauit Apelles eousque olympiade centesima. xii. in pictura prouectus: ut plura solus prope quam cæteri omnes contulerit: uoluminibus editis quæ doctrinam eam cōtinent. Præcipua eius in arte neuustas fuit: cum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera cum ammiraretur: collaudatis omnibus: adesse iis unam illam uenerem dicebat: quam græci charita uocant. Cætera omnia contigisse. Sed hæc soli sibi neminem parem. Et aliā gloriā usurpauit: cū Prothogenis opus imensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse: aut illi meliora: sed uno se præstare: quod manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto: nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris simplicitatis quam artis. Nec decebat Amphioni de dispositione: nec Asclepiodoro de mensuris: hoc est quanto quid a quo distare deberet. Scitum est inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum Apelles annauigasset: auidus cognoscēdi opera eius fama tantum sibi cogniti: continuo officinam petit. Aberat ipse sed tabulam magnæ amplitudinis in machriam aptatam picturæ anus una custodiebat. Hæc Prothogenē foris esse respondit: interrogauitque a quo quæsitum diceret. Ab hoc inquit Apelles arreptoque peniculo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem dixisse: Apellem uenisse. Non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsū tunc alio colore tenuiorē lineā in ipsa illa duxisse præcepisseq; abeuntē si redisset ille: ostenderet: adiiceretque hunc esse quē quærerent: atque ita euenit. Reuertitur enī Apelles: sed uinci erubescens: tertio colore lineas secuit: nullum relinquēs amplius subtilitati locum. At Prothogenes uictum se confessus in portum deuolauit: hospitē quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi: omnium quidem: sed artifici præcipue miraculo. Consumptam eam constat priore incēdio domus Cæsaris in palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine: nihil aliud continentem quam lineas uisum effugientes. Inter egregia multorum opera inani similem & eo ipso allicientem omnique opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo nunquam tam occupatam diem agendi: ut non lineam ducendo exerceret artem: quod ab eo in prouerbium uenit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus. Atque post ipsam tabulam latens: uitia quæ notarentur auscultabat: uulgum diligentiorem iudicem quam se præferens. Feruntque a sutore reprehensum quod in crepidis una intus pautiores fecisset ansas. Eodem postero die superbe emendationem pristinæ ammonitionis cauillante circa crus indignatum prospexisse: denuntiātem ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbium uenit. Fuit enim & comitas illi: propter quam & gratior Alexandruo magno erat: frequenter in officinam uentitanti: Vnde ut iam diximus: ab alia pingi se uetuit inueterato edictos. Sed & ī officina īperite multa disserenti silētiū comiter suadebat: rideri cū dicenr a pueris q colores tererēt. Tātum auctoritatis & iuris erat ei in regē alioqn iracundū. Quanq Alexāder & honorē clarissimo præbuit exēplo. Nanq; cū dilectæ sibi ex pallaciis suis præcipue nomine Cāpaspen nudā pīgi ob ammirationē formæ ab Apelle iussisset eūq; cū pari captū amore sensisset

dono dedit eam. Magnus animo maior imperio sui: nec minor hoc facto q̄ uictoria ali qua. Quippe se uicit: nec thorum tantum suum: sed etiam affectum donauit artifici: ne dilectæ quidem respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset. Sũt qui Venerem Dionæam illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus Prothogeni dignationem primus rhodi constituit. Sordebat ille suis ut plerumque do- mestica. Percontantique quanti licitaretur opera effecta: paruum nescio quod dixerat At ille quinquagenis talentis poposcit: famamque dispersit se emere: ut pro suis uende- ret. Et res concitauit rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augẽtibus precium cessit. Imaginum ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut ĩcredibile dictu Appion grãmaticus scriptum reliquerit: quendam ex facie hominum addiuinantem. quos Me topus uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis anos aut præteritæ. Non fuerat ei gratia In comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo regnante Alexandriam ui tempestatis ex- pulsus subornato fraude æmulorum Plano regio inuitatus ad regis cœnam uenit. In- dignantiq; Ptolemæo: & uocatores suos ostendenti: ut diceret a quo eorum inuitatus esset: arrepto carbone extincto e foculo: imaginem in pariete deliniauit: agnoscente uul tum Plani Rege ex incohato protinus. Pinxit & in Antigõi regis imaginẽ altero lumi ne orbam primus excogitata ratione uitia condendi: obliquam nanque fecit ut q̄d cor pori deerat picturæ potius deesse uideretur. Tantumq; ea in parte a facie ostendit quã totã poterat ostendere. Sunt iter opera eius expirantiũ imagines. Quæ aũt nobilissima sint nõ est facile dictu. Venerem exeuntẽ e mari D. Augustus dicauit ĩ delubro patris Cæsaris: quæ anadyomene uocat: uersibus græcis tali opere dũ laudat: sed illustrata. Huius. n. inferiorẽ partẽ corruptã qui reficeret: nõ poterat ĩueiri. Ver ipsa iniuria ces sit in gloriã artificis. Consenuit hæc tabula cariæ: aliamq; pro ea Nero ĩ principatu sub stituit suo Dorothei manu. Apelles incoauerat aliam Venerẽ coiis: superaturus ẽt suam illã priorẽ. Inuidit mors peracta pte: nec qui succederet opi ad præscripta liniamẽta in uentus ẽ. Pinxit & Alexandrũ. M. fulmẽ tenentẽ in tẽplo ephesiæ Dianæ. xx. talentis auri. Digyti eminere uident: & fulmẽ extra tabulã esse. Sed legentes meminerint oĩa ea cõstare quattuor coloribus. Immane tabulæ precium accepit aureos mensura nõ nu- mero. Pinxit & Megalyssi sacerdotis Dianæ ephesiæ põpã. Clytũ equo ad bellũ festinã- tem: & ei galeã poscenti armigerũ porrigentẽ. Alexandrũ & Philippum quotiens pinxe- rit: enumerare superuacnum ẽ. Mirant eius Abronẽ samii. Et Menandrũ Regẽ cariæ rhodi. Item Anceum. Alexandriæ Gorgonas tenentem tragœdum. Romæ Castorem & Pollucem cum uictoria & Alexandro magno. Itẽ. belli imeginẽ restrictis a tergo mani- bus Alexandro in curru triumphãte Quas utrasq; tabulas D. Augustus ĩ fori sui pti- bus celeberrimis dicauerat siplcitate moderata. Diuus Claudius pluribus æstimauit In utrisque excisa facie Alexandri Diui Augusti imagines dedere. Eiusdem arbitrant manu esse & ĩ Antoniæ tẽplo Herculẽ auersum ut q̄d ẽ difficillimũ faciẽ eius ostendat uerius pictura q̄ qromittat: pinxit & Heroa nudum ad quã picturam natura eum pro uocauit. Est equus eius siue fuit pictus in certamĩe quod iudicium ad mutas quadru- pedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens singulo- rum picturas inductis equis ostendit. Apellis tantũ equs adhinniuere: idq; postea sem per illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neptolemũ ex equo aduersus persas. Archelaum cum uxore & filia. Antigonũ thoracatum cũ equo incẽdentẽ: peritiores ar tis præferũt oĩbus eius opib eũdẽ regẽ sedẽtẽ ĩ equo. Dianã sacrificãtiũ uirginũ coho ro mixtã qb mixuicisse Homeri uersus uidet idipsũ scribẽtis: pixit & pigi nõ possũt tõitrua: fulgetra: fulgurq;: brõtẽ: astrapẽ: ceraunobolõ appellãt. Inuẽta eius & cæteris eius pfuere ĩ arte. Vnũ imitari nẽo potuit. q̄d absoluta opa atramẽto illinebat ita tẽui

ut idipsũ repcussu claritates oculoꝝ excitaret: custodiretq; a puluere & sordibus: ad manũ ituendi demũ appareret. Sed & cũ rõne magna: ne colorẽ claritas oculoꝝ aciẽ offẽderet ueluti per lapidẽ specularem intuentibus e longinquo. Et eadem res nimis floribus coloribus austeritatem occulte daret. Aequalis eius fuit Aristides thebanus. Is omnium primus animum pinxit & sensus omnes expressit: quos uocant græci ethe. Item perturbationes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepens infans. Intelligiturq; sentire matre: & timere ne e mortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam. Alexander magnus transtulerat pellam in patriam suam. Idem pinxerat prœlium cum persis centum homines ea tabula complexus pactusq; in singulos mnas denas a tyranno e latensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uẽatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenon propter fatris amorem morientem Item Liberum patrem & Ariadnen spectatos Romæ ĩ æde Cæreris Tragœdum & puerum Apollinis. Cuius tabulæ gratia interit pictoris insicia: cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludorum apollinarium. Specta est & in æde Fidei in capitolio imago senis cum lyra puernm docentis. Pinxit & egrum sine fine laudatum Q ua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centũ talentis emisset tradat. Simul ut dictũ ẽ & Protogenes floruit patria phicaunus gẽtis rhodiis subiectæ Sũma eius paupertas initio: artisq; summa intentio. & ideo minor fertilitas. Q uis eũ docuerit: non putant constare. Quidam & naues pinxisse usq; ad annum quinquagesimum. Argumentum esse quod cum athenis celeberimo loco Mineruæ delubro Popyleon pingeret ubi fecit nobilem Paralum &. Hammoniadam: quam quidam nausicã uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores peraga appellant: ut appareret a quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habent tabularum eius lalysus: qui est usq; hodie Romæ dicatus in templo Pacis: quem cũ pingeret traditur madidis lupinis uixisse: quoniam simul famem substinerent & sitim: ne sensus nimia dulcedine obstruere. Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis: ut decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mire factus: ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se ex primere ĩ eo spumã anhelantis cum re si qua omni parte quod difficillimum erat sibi ipse satisfecisset. Displicebat autem ars ipsa: nec minui poterat: & uidebatur nimia ac lõgius a ueritate discedere: spumaq; illa pingi non nasci ex ore anxio animi cruciatu cum in pictura ueꝛe esse non uerisimile uellet: absterserat sæpius: mutaueratq; penicillum: nullo modo sibi aprobans. Postremo iratus arti qd intelligeret: spongiã impegit inuiso loco tabulæ ex illaq; reposuit ablatos colores: qualiter cura optauerat: fecitq; in pictura fortũa naturã Hoc exẽplo similis & Nealtẽ successus ĩ spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur cum pingeret Popizonta retinẽtes pane. Cum ita Prothogenes modo strauit & fortuna. Propter hunc lalysum ne cremaret tabultas Demetrius rex: cum ab ea parte sola posset rhodum capere: non incendit: parcentemque picturæ fugit ocasio uictoriæ. Erat tunc Prothogenes in suburbano hortulo suo: hoc est Demetrii castris. Neque interpellatus prœliis inchoata opera intermisit omnino: sed accitus a rege interrogatusq; quam fiducia extra muros ageret: respondit: scire se illi cum rhodiis bellum esse non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutellam eius stationes gaudẽs: quod posset manus seruare quibus iam pepercerat: & ne sæpius auocaret: ultro ad eũ uenit hostis. Relictisq; uictoriæ suæ uotis iter arma & murorũ ictus spectauit artificem: Sequit tabulã eius tẽporis hæc fama: q eã Prothogenes sub gladio pixerit. Satyrius hic ẽ: quẽ Anapauomenõ uocãt: ne qd desit tẽporis eius securitati tibias tenens. Fecit & Cydippẽ Triptolemũ: Cyliscũ ragœdiaꝝ scriptorẽ mediantẽ & athletã: & Antigonum regẽ: & imaginẽ matris

Aristotelis philosophi qui ei etiam suadebit & Alexandri magni opera pingeret: ꝑpter æternitatem reꝝ. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere. No uissime pinxit Alexandrum ac pana. Fecit. & signa ex ære ut diximus. Eadē ætate Ascle piodorus fuit: quē ī symmetria mirabat̄. Apeles huic Mnason tyrannus pro. xii. diis de dit in singulos mnas tricenas. Idemq; Theōnestro ī singulos eroas mnas centenas. His annumerari debet Nicomachus Aristodemi filius ac discipulus: pīxit hic raptum pro serpinæ. Quæ tabula fuit in Capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculam Iuuenta tis. Et in eodem Capitolio alia quam planctus impator posuerat uictoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlyxiaddidic pileum: pingit & apollinem & Diamam Deumque Marem in leone sedentem. Et item nobiles uaccas arreptantibus satyri scyl lamque quæ nunc est Romæ in templo pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tra dunt nanque conductum eum ab Aristrato sycioniorum tyranno ad pingendum qđ is faciebat Telesti poetæ monumentum: profinito die intra quē peragaretur: nec mul to ante uenisse accenso in pœnam tyranno: paucisque diebus absoluisse celeritate & ar te mira. Discipulos habuit Aristidem fratrē & Aristoclem filium & Philoxenon eretri um. Cuius tabula uuluis postferenda Cassandro Regi picta. Continuit Alexādri prœ lium cum Dario. Item pinxit & lasciuiam in qua tres Sileni cōmesantur. Hic celerita tem præceptoris secutus breuiores etiamnum quasdam picturæ uias & compendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans & cōcinus: ita ut uetusta opera pin geret proter æternitatem rerum impetuosi animi: & cui pauci cōparentur. Coturnus ei & grauitas artis. Multū a Zeuside & Apelle abest Apellis discipulus Perseus: ad quē de hac arte scripsit: qui huius fuit ætatis. Aristidis thebani discipuli fuerunt & filii Ni ceros & Aristippus: cuius est satyrus cum sypho coronatus. Discipuli eius fuerunt An torides & Euphranor: de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris pictu ræ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus. Proposito ne scio an destruxerit se: quoniam humilia quidem secutus humilitatis tamē summa ade ptus est gloriam. Tonstrinas: sutrinasque pinxit & asellos & obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparograuos. In iis consumatæ uoluptatis. Quibpe eæ pluris ueni re q̄ maxime multorum. E diuerso mediana ut inquit Varro omnia operiebat Serapio nis tabula sub ueteribus. Hic scænas optime pinxit: ob ed hominem pingere non. Con tra Dyonisius nihil aliud quam homines pinxit hoc Antrophraphus cognomina tus. Parua & Calicles fecit. Item Caleces comicis tabellis. Vtraque Antiphlius. Nam & Hesionam nobilem pinxit: & Alexandrum ac Philippum cum Minerua qui sunt ī sco la in Octauiæ porticibus & Philippi. Liberum patrem: Alexandrum puerum: Hyppo litum tanto emisso expauescentem. In Pompeia uero Cadmum & Europem. Idemque iocoso nomine & gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uo catur. Ipse in ægypto natus didicit a Ctesidemo: Decet non sileri & ardeatis templi pic torem præsertim ciuitate donatum. Ibi carmine quod est in ipsa pictura his uersibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit:
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum
Marcus ludius elotas ætolia orundus:
Quem nunc & post semper artem hanc ardea laudat.

Ea sunt scripra antiquis litteris latinis non fraudando & Ludio. D. Au. ætate: qui primus instituit amœnissimam parietum picturam uillas & porticus: ac topiaria opera lucos: nemora: colles: piscinas: euripos: annes: littora: qualia: quis optaret: uarias ibi ob ambulantiū specie: aut nauigantiū: terraque uillas adeūtiū asellis aut uheiculis. Iā piscā tes: aucupantesq;: aut uenantes. aut etiā uindemiātes. Sunt ī eis exēplaribus nobiles palu stri accessu uillæ: sub collium sponsione mulieres labentes trepidæq; ferunt̄ plurimæ.

Præterea faciles argutiæ:facetiſſimi ſales.Idem ſubdialibus maritimis urbes pingere in
ſtituit blandiſſimo aſpectu minimoq; ĩpendio.Sed nulla gloria artificum eſt :niſi eorũ
qui tabulas pinxere eoq; uenerabilior apparet antiquitas.Nõ enim pietes excolebant do
minis tantũ nec domos uno in loco manſuras:quæ ex incẽdiis rapi nõ poſſet. Caſula
Prothogenes cõtentus erat in hortulo ſuo. Nulla in Apellis tectoris pictura erat. Non
dum libebat pietes totas pingere. Omnis eorũ ars urbibus excubabat: pictorq; res cõis
terrarũ erat.Fuit & Arellius Romæ celebris pauloante Diuũ Auguſtũ:niſi flagitio iſi-
gni corrupiſſet artẽ ſemp alicuius amore fœminæ flagrans:& ob id eas pingens:ſed di-
lectaꝵ imagine.Itaq; ĩ pictura eius ſcorta numerabant̃. Fuit & nup grauis ac ſeuerus
ideq; floribus humilis rei pictor Amulius.Huius erat Minerua ſpectantẽ aſpectãs qua
cunq; aſpiceret̃.Paucis diei horis pingebat:id quoq; cũ grauitate:qđ ſemp togatus quã
quã in machinis.Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo nõ extant exẽpla alia ma-
gnope.Poſt eum fuere in auctoritate Cornelius pinus & Actius priſcus : qui Honoris
& uirtutis ædes imperatori Veſpeſiano Auguſto reſtituenti pinxerunt. Sed priſcus
antiquis ſimilior.

De auiũ cantu cõpeſcendo:& qui encauſto & penicillo primus lacunaria
& cameras pinxerit:ſparſimq; precia mirabilia picturarũ. Ca. X.

n

Non eſt omittẽda in picturæ mẽtione celebris circa Lepidũ fabula.Siquidẽ in
triumuiratu quoda loco deductus a magiſtratibus in nemoroſũ hoſpitũ mi-
naciter cum iis poſtero die ex poſtulauit ſõnum adẽptum ſibi uolucꝵ cõcen
tu.At illi draconẽ in lõgiſſima mẽbrana depictũ circundedere loco. Eoq; terrore aues
tunc ſiluiſſe narant̃:& poſtea cognitũ eſt ita poſſe cõpeſci.Cæris pingere ac picturam
inuerere quis primus excogitauerit:nõ cõſtat.Quidã Ariſtidis inuẽtum putãt:poſtea
cõſumatã a Praxitele.Sed aliq̃to ueteſtiore encauſticæ picturæ extitere:ut Polignoti &
Nicanoris & Mareſilai pariorum.Lyſippus quoq; eginæ picturæ ſuæ inſcripſit Enetẽ:
qđ pfecto nõ feciſſet:niſi encauſtica inuẽta.Pãphilus quoq; Apellis preceptor nõ pin-
xiſſe tãtum encauſtica:ſed etiã docuiſſe tradit̃ Pauſiã ſicyonium primum ĩ hoc genere
nobilẽ. Brietis filius hic fuit :eiuſdẽq; primo dieſcipulus.Pinxit & ipſe penicillo pietes
thebis cum reficerent̃ quondã a Polygnoto picti:multumq; cõparatione ſupatus exi-
ſtimabat̃ quoniã nõ ſuo genere certaſſet.Idẽ & lacunaria primus pingere iſtituit. Nec
cameras ante eum taliter adornari mos fuit Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros
Hoc æmuli eum interpretabant̃ facere:quoniã tarda picturæ ratio eẽt illa. Quã ob rẽ
daturus celeritatis famã abſoluit uno die tabellã quæ uocata ẽ hemereſios puero picto
Amauit in iuuẽta Glycerã municipẽ ſuã inuetericem coronarum:certãdoq; imitatiõe
eius ad numeroſiſſimã florum uarietatẽ pduxit artemillã. Poſtremo pinxit illã ſedentẽ
cum corona.Quæ nobiliſſima tabula appellata eſt ſtephanoplocos:ab aliis ſtephanopo
lis :quoniam Glycera coronas uenditando ſuſtinuerat paurpertatem. Huius tabulæ
exemplar quod apographon uocant. Lucius. Lucullus duobus talentis emit athenis.
pauxias autem fecit & grandes tabulas: ſicut ſpectatam in pompeii porticibus boum
immolationem.Eam enim picturam primus inuenit: quam poſtea imitati ſunt multi
æquauit aũt nemo.Ante omnia cum longitudinẽ bouis oſtendere uelet:aduerſũ eum
pinxit:nõ trãſuerſum.Vnde & abunde ĩtelligit̃ amplitudo. Dein cum omnesquæ uo
lunt eminentia uideri:candicãtia faciant:coloreq; cõdiant nigro. Hic totum bouẽ atri
coloris fecit:umbreq; corpus ex ipſo dedit.Magna prorſus arte in quo extãtia obſtẽdẽs
& in cõfracto ſolida oĩa.Sicyone & hic uitã egit:diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas
inde omnes expublico propter æs alienum ciuitatis additas. Scauri ædilitas Romam
tranſtulit.Poſt eum eminuit longe ante omnes. Euphranor iſthmius olympiade ſcili-
cet centeſima quarta.Is eſt qui inter fictores dictus eſt a nobis.Fecit & coloſſos & mar

mora :ac ſcyphos ſculpſit. Docilis & laborioſu: ante omnes:& in quocūque genere ex-
cellens ac ſibi æqualis. Hic primus uidetur & expræſiſſe dignitates inſignia heroum &
uſurpaſſe ſymmetriam. Sed fuit in uniuerſitate corporum exilior: capitibus: articuliſq;
grandior. Volumina quoque compoſuit de ſyemmetria & coloribus. Opera eius ſunt
equeſtre prœlium. xii. dii. Theſeus: in quo dixit eundem apud parrhaſium roſa paſtum
eſſe: ſuum uero carne: Nobilis eius eſt tabula epheſi. Vlyxes ſimulata ualania bouem
cum equo iungens. Palamedes dux Faſce gladium cōdens. Eodem tempore fuit & Cy
clias: cuius tabulam argonautas talentis. clxiiii.. Hortenſius Orator mercatus eſt: eique
ædem fecit in tuſculano ſuo. Euphranoris autem diſcipulus fuit antidotus. Huius eſt
clipeo dimicans athenis & luctator : tibicenque inter pauca laudatus. Ipſe diligentior
q̄ numeroſior:& in coloribus ſeuerus. Maxime inclaruit diſcipulo Nicia Athēienſi qui
diligentiſſime mulieres pinxit. Lumen & umbras cuſtodiuit. atque ut eminerent e ta-
buls picturæ maxime curauit. Opera eius nemea aduecta ex aſia Romam a Syllano:
quam in curia diximus poſitam. Item liber pater in æde Concordiæ. Hiacynthus quē
Cæſar Auguſtus delectatus eo ſecum deportauit Alexandria capta. Et ob id Tyberius
Cæſar in templo eius dicauit hanc tabulam. Dianæ. Epheſi uero eſt Megalyſſi ſacerdo
tis epheſie Dianæ ſepulchrum. Athenis necromantia Homeri hanc uendere uoluit At
talo regi talentis. lx: potiuſque patriæ ſuæ donauit: abundans opibus. Fecit & grandes
picturas in quibus ſunt Calypſo & Io:& Andromeda. Alexander quoque in Pompeii
porticibus præcellens:& Calypſo ſedens. Huic quidem aſcribuntur quadrupedes. Pro
ſperrimæ canes expreſſit. Hic eſt Nicias: de quo dicebat. Praxiteles iterrogatus: quæ ma
xime opera ſua probaret in marmoribus: quibus Nicias manum admouiſſet. Tantū cir
culitioni eius tribuebat. Non ſatis diſcernitur alius eodem nomine. Ad hunc eundem
quidā faciunt olympiade centeſimaduodecima. Niciæ comparatur. & aliquanto præ-
fertur Athenion Maronites Glautionis corinthi diſcipulus:& auſterior colore:& in au
ſteritate iucundior: ut in ipſa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eluſinæ Phi-
larchum. Athenis frequentiam quam uocauere polygenneton. Item Achillem uirgi
nis habitu occultatum. Vlixe depræhendente. Et in una tabula quaque maxime icla
ruit agaſonem cum equo. Quod niſi iuuenta obiſſet: nemo ei compararetur. Eſt & no
men Heraclidi macedoni: initio naues pinxit. Captoque rege Perſeo athenas cōmigra-
uit: ubi eodem tempore erat Metredorus pictor. Idemque phūs magnæ i utraque ſciē
tia auctoritatis. Itaque cum. L. Paulus deuicto Perſeo petiſſet ab athenienſibus ut q̄pro
batiſſimum phūm mitterent ſibi ad erudiendos liberos itemque pictorem ad triūphū
excolendum: athenienſes Metrodorum elegerunt: profeſſi eundem i utroque deſiderio
præſtantiſſimum: qđ edito quoq; Paulus indicauit. Timomachus bizātinus Cæſaris
dictatoris ætate aiacem ei pixit & Medeā ab eo in ueneris genitricis æde poſitas: octogī
ta talētis uenūdatas. Talētū āt atticū ut ait Varro. xvi. ſextertiis taxat̃. Timōachi æque
laudant̃ Oreſtes. Iphigenia i tauris & Lecithiō agilitatis exercitator: cognatio nobiliū
palliati: quos dicturos pinxit: alterum ſtantem alteꝝ ſedētē. Præcipue tamen ars ei fa
uiſſe in Gorgone uiſa eſt. Pauſiæ filius & diſcipulus Ariſtolaus e ſeueriſſimis pictoribus
fuit cuius ſunt Epaminundas: Pericles. Medea Virtus: Theſeus. Imago attice Plebis.
Boum immolatio. Sunt quibus & Mechlopanes eiuſdem. Pauſiæ diſcipulus placeat
diligentia: quam intelligant ſoli artifices: Alias durus in coloribus: ſed & multus. Nam
Socrates iure omnibus placeat. Taleſque ſunt eius picturæ. Cum æſculapio filiæ Higia
Aegle: Pane: Calaſus:& Piger qui appellatur Ocnos ſpartum torquens quod aſellus ar
rodit. Hactenus indicatis in genere utroq; proceribus: non ſilebuntur & primis proxi-
mi. Ariſtoclides: qui pinxit ædem: Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem confiā-
te laudatur: ac pulchre alias domo ſplendeſcente: ipſiuſq; pueri ore. Itē lanificio: in quo
properant omnium mulierum penſa: Ptolemæo uenante. Sed & nobiliſſimo ſatyro cū

pelle pantherina: quem apocoptõta appellant. Aristophon Anchalo uulnerato ab apro cum socia doloris Astipale. Numerosaq; tabula: in aqua sunt priamus: Heleua: Credulitas: Vlixes: Deiphebus: Dolus. Androbius pinxit Scyllam ancoras perfidæ classis præcidentẽ. Artemon Damne mirantibus eam prædonibus. Reginam Stratonicem: Herculem & Deinaram. Nobilissimas autẽ quæ sunt in porticibus Octauiæ operibus. Herculem ab oeta monte exusta mortalitate consensu deorum in cælum euntem. Laomedontis circa Herculem & Neptunnum historiam. Alcimacus Dioxippum: qui Pancratio olympiæ circa pulueris iactum: qđ uocant aconiti: uicit. Coẽus stemmata. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit Ioue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiscente iter obstetrices & dearum clamorẽ. Testidemus oecaliæ expugnatione & Laodamia. Clesides reginæ Stratonices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatem cum piscatore: quem reginam amare sermo erat. Eamque tabulam in portu ephesi proposuit: ipse uelis raptus est. Regia tolli uetuit utriusq; similitudine mire expressa Cratinus comœdus athenis Pompeiũ pinxit. Euchides bigã regis cum uictoria. Eodorus scæna spectatur. Idem & ex ære signa fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Habron amicitiam & concordiam pinxit: & deorum simulachra Leõtiscus Aratum uictorem cum tropheo psalthriam. Leon Sapho. Nicæarchus Venerem inter Gratias & cupidinem. Herculem tristem insaniæ pœnitentia. Neanes Venerẽ solers in arte ingẽioso operi superpinxit. Siquidem cum prœlium nauale ægyptiorũ & persarum pinxisset: qđ in nilo cuius aqua est mari similis: factum uolebat intelligi. Argumẽtoq; declarauit: qđ arte non poterat. Asellum enim in littore bibentẽ pinxit: & crocodillum insidiantem ei. Oenias Syngenicon Philiscus officinam pictoris: ignem cõflante puero. Phalerion Scyllam. Simõides Agatharthum & Mnemosinem. Simus iuuenẽ requiescentem officinam fullonis quinquatriis celebrantẽ. Idemq; Nemesin egregiam. Theodorus uero emungentẽ. Idem ab Oreste: matrem & Aegistũ interfici. Bellumq; iliacum pluribus tabulis: quod est Romæ in philippi porticibus: & Cassandram quæ est in Concordiæ delubro. Leontinus Epicurium cogitantẽ Demetrium regem Theõ Orestis insaniam Thamyram cytharedum. Tauriscus Discobolum: Clytemnestram: Paniscum: polynicem regnum repetentem: & Capanea. Nõ omittetur iter hos isigne exemplum. Nanq; Erigonus tritor colorum Nealce pictoris in tantum ipse profecit: ut celebrem etiam discipulum ipse reliquerit Pasiam fratrẽ Egenitæ fictoris. Illud uero perq̃ rarum ac memoria dignum etiã suprema opera artificum imperfectasq; tabulas: sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi: Medeam Thimomachi: & quam diximus Venerem Appellis in maiori ammiratione esse quã perfecta. Quippe in iis liniamẽta reliqua ipseq; cogitationes artificum spectantur: atq; in lenocinio cõmendationis dolor ẽ. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sunt etiamnum non ignobiles quidem in transcursu tamen dicendi: Aristonides: Anaxander: Aristobolus syrus: arcesilas Tisicratis filius: Coribas Nicomachi discipulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cum Demetrito rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo: Mydon solus philomachi statuarii discipulus: Mnasitheus sicyonius: Mnasidemns Aristonidis filius & discipulus: Nessus Habronis filius: Polemon alexandrinus. Theodorus samius: & Tadius Nicosthenis disicipuli. Xenon Neoclis discipulus sicyonius. Pinxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianam in tabula: quæ ephesi est in antiquissimis picture Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est elesinæ. Calypso senem & præstigiatorẽ Theodorum Alcisthene saltatorẽ. Aristarete Nearchi filia & discipula Aesculapium. Lala cicizena perpetua uirgo Martia. M. Varrõis inuenta Romæ & penicillo pinxit: & cesiro in ebore imagines mulierum maxime: & Neapolitanum in grãdi tabula. Suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uellocior manus

fuit. Artis uero tantum ut multum immanitate precii antecederet celebarrimos eadē
ætate imaginum pictores. Sopylon & Dionysium quoq; tabulæ ponacothecas implēt.
Pinxit & quædam olympias: de qua hoc solum memoratur: discipulum eius fuisse An
tobolum. In encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera cōstat: cæra & ebore ce/
stro id est uiriculo: donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit: resolutis igni cæris
penicillo utendi: quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uentisque corrumpitur.
Pingunt & uestes i ægypto inter pauca mirabili genere. Candida uela postquam attri/
uere illinentes non coloribus: sed colorem sordentibus medicamentis. Hoc cum fecere
non apparet in uelis: sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum
extrahuntur picta. Mirumque cum sit unus in cortina color: ex illo alius atque alius
fit in ueste accipientis medicaminis qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cor/
tina non dubie confusura colores si pictos acciperet. Degerit eos ax uino: pingitq; dū
coquit. Et adustæ uestes firmiores fiunt: quam si non urerentur.

Plastices primi inuentores de simulachris & uasis fictilibus: & precio eorum Ca. XI.

E pictura satis superque. Contexisse his plasticem conueniat: eiusdem opere
terræ fingere ex argilla similitudines. Dibutades sicyonius figulus primus in
uenit corinthi filiæ opera: quæ capta amore iuuenis: illo abeunte peregre um
bram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circunscripsit. Quibus pater eius im/
pressa argilla typum fecit: & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit: eūque
seruatum in nympheo donec corinthum Mummis euerteret: tradunt. Sunt qui in sa/
mo primos omnium plasticen iuenisse Ideochum Rhetum & Theodoꝝ tradant mul/
to ante Battiadas corintho pulsos. Demaratum uero ex eadem urbe profugum: qui in
Etruria Tarquinum Priscum Regem Populi Romani genuit: comitatos fictores Eu/
cirapum & Eugrammum. Ab iis italiæ traditam plasticen. Dibutadis inuentum ē ru
bricam addere: aut ex rubia cretam fingere. Primusque personas tegularum extremis
imbricibus imposuit: quæ inter initia protypa uocauit. Postea idem ectypa fecit. Hic
& fastigia templorum orta proter hunc plaste appellata. Hominis autem imaginē gip
so e facie ipsa primus omnium expressit: ceraque in eam formam gypsi infusa emēda/
re instituit. Lysistratus sicyonius frater Lysippi: de quo dixius. Hic & similitudinē red
dere istituit. Ante eum q̄pulcherrimas facere studebatur. Idē & de signis effigiē expri
mere inuenit. Creuitque res in tantum: ut milia signa statuæ ue sine argilla fierent:
Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quam fundendi æris. Plastæ laudatis
simi fuere Dimophilus & Gorgasus. Idemqne pictores qui cæteris ædem Romæ ad cir
cum maximum utroqne genere artis suæ excoluerunt: uersibus inscriptis græce: qui
bus significarunt a dextro opera. Dimophili esse a parte leua Gorgasi. Ante hanc ædē
Tuscania omnia in ædibus fuisse auctor est. M. Varro. Ex hac cum reficerentur. cru
stas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esseltem signa ex fastigiis dispersa.
Fecit & Calcosthenes cruda opera athenis: qui locus ab officina eius ceramicos appella
tur. M. V. teadit sibi cognitum Romæ possunium nomine: a quo factas Romæ tubas.
Item pisces: quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat arcesilaum. L.
Luculi familiarem: cuius pro plasticem pluris uenire solitam ab artificibus ipsis quam
aliorum opera. Ad hoc factam Venerem genitricem in foro Cæsaris: & priusquam ob/
soluerentur: festinatione dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sestertiis sesaginta
signum fœlicitatis locum: cui mors utriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cra/
tera facere uolenti exemplar e gypso factum talento. Laudat & Phraxitelem qui plasti
cem matrem statuariæ sculpturæque & cælaturæ esse dixit: & cum esset in omnibus
his summus: nihil unquam fecit ante quam finxit. Præterea elaboratam hanc artem

italiæ & maxime etruriæ. Turianumque a fregellis accitum: cui locaret. Tarquinius
Priscus Iouis effigiem in capitolio dicandam. Fictilem eam fuisse: & ideo mirari solere.
Fictiles in fastigio templi eius quadrigæ: de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem fac-
tum Herculē: qui hodieq; materie nomen in urbe retinet. Hæ enim tum effigies deum
erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum qui tales coluere. Aurum & argentū ne
diis quidem cōficiebant. Durant etiamnū pleriq; in locis talia simulachra. Fastigia qui
dem templorum etiā in urbe crebra & mūicipiis mira cælatura & arte firmitateq; æui
certiore auro certe innocentiore. In sacris quidem etiā inter has opes non murinis cry-
stallinis ue: sed fictilibus prolibatur sympulis innocentius. Inenarrabilia terræ benigni
tate: si quis singula æstiment: etiā ut omittant̄ in frugū uini pomorum herbaꝝ frutti
cum medicamentorum metallorum generibus beneficia eius: quæq; adhuc dimus: uel
quæ assiduitate faciant. Figlinarum opera: imbricibus tabulis tegulisq; ad balneas mā-
matis: uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentisq;: aut quæ rota fiunt etiam fictili
bus doliis ad uina excogitatis: & ad aquas. Propter quæ numma rex septimū collegiuȝ
figulorum īstituit. Q uin & defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere sicut
M. Varro pythagorico mō in myrti & oleæ atq; nigre populi foliis. Maior quoque pars
hominum terrenis utitur uasis. Samia etiamnū in æsculentis laudantur. Retinet hanc
nobilitatem & Arretinū in italia & calieum tantum surrentum: asta pollentia in hispa
nia & saguntum: in asia pgamum. Habent & trallis opera sua: & utina in italia: quoniā
& sic gentes nobilitantur. Et hæc per maria terrasq; ultro citroq; portātur. Insignibus
rotæ officinis erythris. Hodieq; in templo monstrantur duæ amphoræ propter tenuita
tem cōsecratæ discipuli magistriq; certamine uter tenuiiuiorē humum circundiceret
Cois laus maxima: hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis.
Q. Coponium inuenimus ambitus damnatū: quia uini amphoram dedisset dono ei:
cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas cōtingat figlinis: tripa-
tinum inquit Fenestella appellabatur summa cœnarum lauticia. Vna erat murenarū
altera luporum: tertia myxonis piscis. Inclinatis iam silicet moribus ut tamen eos præ
ferre græciæ etiā philosophis possimus. Siquidē in Aristotelis hæredem auctione. lxx.
patinas uenisse traditur. Nam nos cum unam Esopi tragœdiarū histrionis in natura
auium diceremus sestertiis sexcentum stetisse: non dubito indignatus legentes. At Her.
cules Vitellinus in principatu suo. cc. sestertiis condidit patinā. Cui faciendæ fornax
in campis is ædificata erat: quoniam eo puenit luxuria: ut etiam fictilia plura constēt
quam murina. Propter hanc Mutianus altero consulatu suo in conquæstione expro-
bauit patinarum paludes Vitellio. Memoria non illa fœdiore: cuius ueneno Aspernati
reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse. c. xxx. conuiuas. Nobilitantur iis op-
pida quoq;: ut regium: & cumæ Samia testa matris deúm sacerdotes: qui galli uocant̄:
uirilitatem amputant. Nec aliter circa perniciem: si. M. Celio credamus qui linguam sic
amputandam obiecit graui probro: tanq̄ & ipse iam tunc eidem Vitello malediceret.
Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent tusis calce
addita: quæ uocant signia. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano: & aliis terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. Ca. XII.

Erū & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miretur pessimā eius
patrem medioq; puluerem appellatū in puteolanis collibus opponi maris flu
ctibus: mersūq; protinus fieri lapide unum inexpugnabilē undis: & fortiorē
quottidie: utiq; si cumano misceatur cemento. Eadē est terræ natura in cyzicena regio
ne: sed ibi nō puluis: uerum ipsa terra qualibet magnitudine excisa demersa in mare la
pidea extrahit̄. Hoc idem circa cassandreā produnt fieri. Et in fonte gnidio dulci intra

octo menses terram lapidescere: Ab propo quidem aulidem usq; quicquid terræ attin- gitur mari mutatur in saxa: non multũ puluere puteolano distat e nilo harena tenuis sima sui parte non ad sustinenda maria fluctusque frangendos: sed ad debellanda cor- pora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto aduehebatur. Quin & Leonato: & Cratero: ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sabulum hoc portari cũ reliqs militaribus cõmertiis repio. Plura de hac pte nõ sũ dicturus: nõ Hercules ma- gis q̃ de terræ usu i cærõatis: qbꝫ exercẽdo iuuẽtus nostra corpa uires anioꝝ pdidit.

De parietibus fornaceis. & lateritiis & eorum ratione. Ca. XIII.

d Vid? non & in Africa: Hispaniaque ex terra parietes: quo appellant fornaceos quoniam fornacum modo circundati utrinque duabus tabulis infarciũtur uerius quam instruuntur: æuis durant incorrupti hymbribus uẽto: ignibus omnique cemento firmiores. Spectat etiam nunc speculas Hannibalis Hispania: terre- nasque turris iugis montium impositas. Hinc & cespitum natura castrorum uallis ac- commodata contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto & lateribus crudis extrui quis ignorat. Lateres non sunt e sabuloso: neque hareno so: multoque minus calculoso ducendi solo. sed e cretoso & albicante: aut ex rubrica. Vel si iam ex sabulo e masculo certe. Finguntur optime uere. Nam solstitio rimosi fiũt: quos ædificiis non idoneos probant. Quin & intritum ipsum eorum prius quam fin- gantur: macerari oportet. Genera eorum trita. Lidoron quo utimur: longum sesquipe- de: latum pede. Alterum tetrodoron. Tertium pẽtadoron. Græci enim antiqui doron palmum uocabant: & ideo dota munera: quia manu darent. Ergo a quattuor & quin que palmis prout sunt: nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus: maiore in publicis utũtur. In Græcia pithacne. In Asia & in ulterioris Hespaniæ ciuita tibus massilia & calento fiunt lateres: qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra punicosa: cum subigi potest utilissima. Græci propter quam ubi e silice fieri po terat structura parietes latericios prætulere. Sunt enim æterni: si ad perpendiculum fiat. Ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum atheis: qui ad mõtem hymetum spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quãuis lapides colũ nas & epistylia circũdarẽt. Domũ regiã Attali trallibus. Itẽ sadibus. Crœsi: qnã gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum latericiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclu sum Romam deportauere in ædilitate ad comitium exornandum Murena & Varro. Quod opus cum per se mirum esset translatum tamen magis mirabatur. In italia quo que latericiis murus acreti & meuaniæ est. Romæ non fiunt talia ædificia: qiua sesqui- pedalis paries: non plusquam unam contignationem tolerat. Cautumque est: ne com- munis crassior fiat: nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure: alumine: & generibus eorum: & medicinæ. Ca. XIIII

Aec sint dicta de lateribus. In terræ aũt reliquis generibus uel maxime natura mira ẽ sulphuris: quo plurima domant. Nascit in insulis æolus inter siciliam & italiã: quas ardere diximus. Sed nobilissimũ i melo insula. In italia quoq; iue nit in Neapolitano Cãpanoq; agro collibus: qui uocant leucogabi: qđ e cũiculis effos sum pficit igni. Genera quattuor. Viuũ: qđ græci apyron uocant: nascit solidũ: hoc glebosum. Eo solo ex omnibus generibus medici utunt. Cætera. n. liquore constant & conficiũt oleo incocta. Viuũ aũt effodit: transluceťq;: & uiret. Alteꝝ genus appellãt glebam fullonũ tantũ officiis familiare. Tertio quoq; generi unus tantũ est usus ad suf fiendas lanas quoniã candorẽ tantũ molliciemq; cõfert. Egula uocat hoc genus. Quar to aũt ad lychnia maxĩe conficienda. Cætero tanta uis est: ut morbos comitiales depræ hendat nidore: impositum igni. Lusit & Anaxilaus eo candens in calice nouo: prunaq;

subdita circunferens:ex ardescentis repercussu pallorem dirum uelut defunctorum ef fundente conuiuiis.Natura eius excalfacit:concoquit.Sed & discutit collectiones cor/ porum:ab hoc tabulis emplastris malagmatibusq; miscet. Renibus quoq; & lumbis in dolore cnm adipe mire prodest impositū. Aufert & lichenas a facie cum terebinthi resi na:& lepras.Harpaticon uocat a celeritate auellēdi:auelli enim subinde debet. Prodest & suspiriosis linctū.Purulenta quoq; extussientibus:& cōtra scorpionum ictus.Vitili/ gines uiuo nitro mixtum:atq; ex aceto tritū & illitum tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ammixto.Habet & in religionibus locū ad expiandas suffitu domos Sentitur uis eius & in aquis feruentibus.Neq; alia res facilius accendit: quo apparet: ignium uim magnā etiam ei inesse.Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorē habēt ac lux ipsa eorum sulphurea est.Et bituminis uicina est natura:alibi limus:alibi terra Limus a iudeæ lacu ut diximus emergens. Terra in syria circa sidonem oppidū mariti mum.Spissant hæc utraq;:& in densitatē cœunt. Est uero liquidum bitumē sicut za cynthium & qđ a babylone inuehit.Ibi quidem & candidum gignitur.Liquidū est & apolloniaticū:quæ omnia græci pissasphalton appellant ex argumēto picis & bitumi nis.Gignitur & pingue liquorisq; oleacei in sicilia:agragantino fonte inficiens riuum Incole id arundinū panniculis colligunt citissime sic adhærescens. Vtunt q; eo ad lu/ cernarum lumina olei uice.Itē ad scabiē iumentoꝝ. Sunt qui & naphthen de qua in secundo diximus uolumine: bituminis generi ascribunt. Verū ardens eius uis igniū naturæ cognata procul abest ab omni usu. Bituminis ꝓbatio ut q̄maxime splendeat: sitq; ponderosū ac graue.Leue aūt modice:quoniā adulterat pice. Vis bituminis quæ sulphuris:sistit:discutit:attrahit:glutinat.Serpentes nidore fugat accensum.Adsuffusi ones oculoꝝ & albugines babyloniū efficax traditur. Item ad lepras lichenas pruritus que corporum.Illinit & podagris. Omnia autē eius genera īcōmodos oculorum pilos replicant.Dentium doloribus medent simul cum nitro illita. Tussim ueterē & anheli/ tus cum uino potum emēdat.Dysentericis etiā datur eodē mō.Sistitq; aluū.Cum ace/ to uero potum discutit cōcretum sanguinē:& detrahit.Mitigat lumborum dolores:itē articulorum.Cum farina hordeacea īpositum:emplastrum peculiare facit sui nominis sanguinē sistit.Vulnera colligat.Glutinat neruos.Vtunt etiā ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pōdere cum myrrhæ obolo subacti.Comitiales morbos ustū deprehendit.Vuluaꝝ strangulationes olfactum discutit cum uino & castoreo.Procidē tia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminaꝝ in uino potum elicit. In reliquo usu eramentis illinit:firmatq; ea cōtra ignes.Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; usū præbuit:ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferraris fabroꝝ officinis tingēdo ferro:clauoꝝq; capitis:& multis aliis usibus.Nec minor aut ab eo dissi milis est aluminis opa:qđ intelligit salsugo terræ.Plura & eius genera.In cypro candi dum & nigrum:exigua coloris differentia:cum sit usus magni quoniā īficiendis claro colore lanis candidū liquidūq; utilissimū ē.Cōtraq; fuscis aut obscuris nigrum.Et au rum nigro purgat.Fit autē omne ex aqua limoq;:hoc est terræ exudātis natura.Cor/ riuatum hyeme æstiuis solibus maturat.Quod fuerit ex eo præcox:candidum fit. Gi/ gnit autē in hispania:ægypto:armenia:macedonia:ponto:africa.Insulis sardinia melo lipara:strongyle.Laudatissimum ægypto:ꝓximum in melo.Huius quoq; duæ species: liquidum:spissumq;.Liquidi probatio:ut sit lympidum lacteūq; sine offensis fricandi cum quodā igniculo caloris.Hoc phorimon uocant. An sit adulteratum:deprehendit que succo punici mali.Sinceꝝ enim mixtura ex nigrescit. Alteꝝ genus ē pallidæ & sca bræ naturæ & qđ inficit galla.Ideoq; hoc uocant paraphorō.Vis liqdi aluminis astrin gere:īdurare:roder.Melle ammixto sanat oris ulcera:papulas:pruritusq;.Hæc curatio fit in balneis duabus mellis ꝑtibus:tertia aluminis.Virus alaꝝ sudoresq; sedat. Sumit

pylulis contra lyenis uitia: Pellendumq; pruritum ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston appellant græci in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc quoque fit ex lapide ex quo & in chalcitin uocant: ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus aluminis siccat: minuitq; sistit humorem iutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum uel illitum: uel oris ulceribus: dentibusque: si saliua cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inseritur apte: uerendisque: utriusque sexus. Coquitur i patinis: donec liquari desinat. Interioris est & alterum genus quod strigilin uocant. Duæ eius species: fungosum: atque omnium ore dilui facile: quod i totum damnatur. Melius pumicosum & foramium fistulis spongiæ simile: rotandumq; natura: candido proprius cum quadam pinguedine sine hareis friabile: nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris: dōec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum uocant: ab insula melo: ut diximus. Nulli uis maior neque astringendi: neque denigrandi: neque indurandi. Nullum spisius. Oculorum scabritias extenuat. Combustum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sāguinem quoque sistit in totum foris illitum Vulsis pilis ex aceto illitum: renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum uis in astringendo. Vnde nomen a græcis. Ob id oculorum ditiis aptissima sunt. Sauguinis fluctiones inhibent cum adipe. Sic & infantium ulcera. Putrescentia ulcerū compescit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones siccat. Et aurium uitia cum succo punici mali. Et unguium scabricias: cicatricumque duritias: & pterygia: ac perniones. Phagedenas ulcerum ex aceto: aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum succo oleorum. Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpūt. Lēdes & alia capillorum animalia pmixtū aquæ. Sic & ambustis pdest: & furfuribus corporū cum pice. Infūdit & dysentericis. Vuā quoq; in ore comprimit: ac tonsillas. Ad omnia quæ i cæteris generibus diximus efficatius intelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis: lanisque perficiendis: quanti sit momenti: significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra & eretria & chia & selinusia & phiniti & appelliti medicinæ. Ca. XV.

s Amiæ duæ sunt: quæ syropicon: & quæ aster appellantur. Prioris laus: ut recens sit: & lenis: linguæque glutinosa. Altera globosior candida. Vtraque uritur: ac lauatur. Sunt qui præferant priorem. Prosunt sanguinem expuētibus. Emplastrisque quæ siccandi causa componuntur. Oculorum quoque medicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet. Nanq; & alba est: & cinerea: quæ præfert in medicina. probatur mollice: & quod si ære producatur: uiolaceum reddit colorem. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra. In hoc eni loco dicemus: persusa aqua siccatq; solibus: iterum ex aqua trita ac reposita: donec considat: & digeri possit in pastillos: Coquitur in calicibus crebro concussu. Est in medicaminibus & chia terra candicans. Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulierum maxime curem. Idem & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta. & tectoriorum albaria interpolantur. Phinitis eretriæ simillima est: grandioribus tantum glebis & glutinosa: cui effectus idem qui cimoliæ: infirmior tātum. Bitumini similia est appelitis. Expimētum eius si in cæra accepta olei mō liquescat. Et si nigrescans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum: discutiendumque. Ad hæc medicamētis additur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ genera ad uestiū usus cimolia: sarda: umbrica: saxū argētaria. Ca. XVI.

Ertæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos ptinētia. Cādidū & ad pur purissum inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistendas fluctiōes

aceto assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq;. Si uero amphronitrum & cyprium admisceatur & acetum pedum: tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumoribus cypria cæra addita prodest. Et refrigerandi quoq; natura cretæ est. Sudoresq; imodicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sumpta i balneis. Laudat maxime thessalica Nascitur & lycia creta circa bubonē. Est & alius cimoliæ usus in uestibus. Nam sarda quæ affertur de sardania: candidis tantū assumit. Inutilis uersicoloribus. Est & utilissima omniū cimoliæ generum: pretiosior umbrica. & quā uocant saxum. Proprietasque saxi: qđ crescit in macerando: atq; pondere emit: illa mensura. Vmbrica nō nisi poliendis uestibus assumit. Neq; enim pigebit hanc quoq; partem attingere: cum lex metalla extet fullonibus dicta: quā C. Flāminius & L. Aemilius censores dedere ad populū ferendā. Adeo omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est. Primū abluitur uestis sarda: dein sulphure suffitur: mox desquammat cimolia: quæ est coloris ueri. Fucat eniz deprehendit: nigrescitq;: & efundit sulphure. Veros aūt & preciosior colores emollit cimollia: & quodā nitore exhilarat cōtristatos sulphure candidis uestibus saxū utilius a sulphure. Inimicū coloribus. Græcia pro cimolia tymparico utitur gypso. Alia creta argentaria appellant: nitorē argenteū reddens. Est & utilissima qua circū prædu cere ad uictoriæ notā pedesq; uenaliū trans mare aduectoꝝ denotare istituerunt maiores. Talemq; Polociū minimæ scœnæ cōditorē & astrologiæ cōsobrinū eius Manliū antiocū item grammaticæ Staberium Erotem eadem naue aduectos uidere proaui.

Qui & quorum liberti præpositi. Ca. XVII.

S Ed quid hos refero aliquo litterarū honore cōmendatos? Talē in catasta uidere Chrisogonū: Syllæ: Amphionē. Q. Catuli interfectorē: Heronē. L. Luculi: Demetriū Pompeii: Augemq; Demetrii: qquam & ipsa Pompeii credita est. Et Hiparchū. M. Antonii Menā & Menecratē Sex. Pompeii: aliosq; deinceps: quos enumerare iam nō est: e sanguine quiritū & proscriptionū licentia ditatos. Hoc est insigne uenaliciis gregibus: opprobriūq; insolētis fortunæ: quā & nos adeo potiri reꝝ uidimus ut prætoria quoq; ornamenta decerni a senatu iubente Agrippina Claudi Cæsaris uiderimus libertis. Tantōq; nō cum laureatis fascibus remitti illo unde cretantis pedibus aduenissent. Terra galata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. Ca. XVIII.

P Ræterea sunt genera terræ proprietatis suæ de qbus iam diximus. Sed & hoc loco reddenda natura. Ex galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat: balearis & ebusana serpentes.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HYSTORIAE LIBER XXXVI. PROHEMIVM.

Naturæ lapidum ac marmorum luxuria. Ca. I

L APIDVM natura restat: Hoc est præcipua morū insania: etiā ut gemmæ cum succinis atq; cristalli cū murrinis sileātur. Omnia nanq; quæ usq; ad hoc uolumen tractauimus homini aliqua ex cā genita uideri hoc possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdā compages telluris uisceribus densandis: simul ad impetus fluminū domandos: fluctusq; frāgendos: ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos: trahimusq; nulla alia quā deliciarū cā: qūos transcendisse quoq; mirū fuit. In portēto ꝑpe habuere maiores alpes ab Hānibale exuperatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cedunt in mille genera marmorū. Pro

montoria aperiuntur mari:& rerum natura agitur in planum. Euehimus ea quæ sepa randis gentibus pro terminis constituta erant:nauesq; marmorum causa fiunt:ac pro fluctus scæui. Tinam rerum naturæ partem:huc:illucq; portantur iuga motium :ma iore etiamnum uesania:quam cum ad frigidos potus uas petitur in nubila. Cæloque proxie rupes cauant:ut bibant gallatiæ. Secũ quisque cogitet quæ precia hoꝶ audiat quas uehi trahique moles uideat. Sed & q̃ sine his multoꝶ fuerit beatior uita:ad quaq; multorum neces sit necesse ista facere:immo uerius pati mortales quos ad usus:quasq; ad uoluptates alias nisi ut iter maculas lapidum iaceant:ceu uero nõ tenebris noctiũ dimidiæ parti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferẽtibus. Ingens ista reputantẽ subit etiã antiquitatis rubor. Extant censoriæ leges glãdia in cœnis gliresque & alia dictu mino ra apponi uetantes. Marmora inuehi:& maria huius rei causa transiri:quæ uetaret lex nulla lata est

Quis primus in publicis operibus ostẽderit. Ca. II.

Icat fortassis aliquis non.n.inuehebant.Id quidem falso.ccc.lx.columas. M. Scauri ædilitate ad scœnam theatri temporarii & uix uno mense futuri i usu uiderũt portari silẽtio legũ. Sed publicis nimiꝶ indulgẽtes uoluptatibus. Id ipsum cur?aut quam magis uia irrepunt uitia quam publica. Enimuero non alio mo do in priuatos usus illa uenere:ebora:aurum:gẽmæ:aut quid omuimodis reliquimus Verum esto indulserint publicis uoluptabtibus:etiamne tacuerunt maximas eaꝶ atq; adeo duodequadragenum pudum luculleí marmoris in atrio Scauri collocari:nec clã illud occulteque factum est. Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarum cũ in palatio extraherentur. Non ergo in tam malo exemplo maribus caueri utilius fue rat:quam tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fictilia deoꝶ fastigia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. Ca. III.

n Ec potest uideri Scaurus rudi & huius mali improuide ciuitati obrepisse quo dam uitæ rudimento. Iam enim. L. Crassum oratorem illum:qui primus pere grini marmoris columnas habuit in eodem atrio hymetias tamen nec plures sex aut longiores duodenum pedum:quem. M. Brutus in iurgiis ob id Venerem palati nam appellauerat. Nimirum ista omisere moribus uictis:frustraque interdicta quæ ue tuerant:cernentes nullas potius quam irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequentur meliores non esse probant. Quis enim tantarum hodie columnarum atrium habet. Sed priusquam de marmoribus dicamus hominum in iis præferenda iudicamus pre cia. Ante igitur artifices censebimus.

Qui primum laudati in marmore scalpendo:& quibus temporibus. Ca. IIII:

m Armore scalpendum primi omnium inclaruerunt. Dipoenus & Scylus geni ti in creta insula etiamnum medis imperantibus:priusq; quam Cyrus in per sis regnare inciperet:hoc est olympiade circiter quinquagesima. Ii sicyonẽ se cõtulere:quæ diu fuit officinarũoium metalloꝶ prima. Deoꝶ quoꝶdam simulachra publice simul locauerant sicyonii:quæ prius quam absoluerentur:artifices iniuriam quæsti abierunt in ætolos. Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas: mœrorque di rus remediũ petẽtibus Apollo pythius affutuꝶ respõdit:si Dipœnus & Scylus deoꝶ si mulachra perfecissent. Quod magnis mercedibus obsequiisq; impetratũ est. Fuere aũt simulachra Apollinis Dianæ:Herculis:Mineruæ:qđ e cælo postea tactum est.

Nobilitates opeꝶ & artificũ i marmore.c.xxvi.đ marmore pario & mausoleo Ca. V.

Vm ii essent:iam fuerant i chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micia des:ac deinde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus & Anthermus cla rissimi in ea scientia fuere Hiponactis poetæ ætate:quem certum est.lx.olym piade fuisse. Quod si quis horum familiam ad proauum usq; retro agat inueniet artis

eius originem cum olympiadum origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas uultu
erat:quamobrem imaginem eius lasciuia iocorum ii proposuere ridentium circulis.
Quod Hipponax indignatus:amaritudine carnium distrinxit eos in tantum:ut cre-
datur aliquos ex iis ad laqueum compulisse:quod falsum est. Complura enim in fini-
timis insulis simulachra postea fecere: sicut in delo:quibus subiecerunt carmen :non
uitibus tantum censeri chium:sed & operibus Anthermi filiorum. Ostendunt & lasii
Dianam manibus eorum factam. Et in ipsa chio narrata est operis eorum Dianæ faci
es in sublimi posita: cuius uultum intrantes tristem: abeuntes exhylaratum putant
Romæ signa eorum sunt in palatina æde Apollinis in fastigio. Et omnibus fere quæ
diuus Augustus fecit. Patris quoque eorum & deli fuere opera:& in libedo insula. Di-
poeni quidem ambracia:argos:cleone: operibus refertæ fuere. Omnes autem tantum
candido marmore usi sunt e paro insula quem lapidem cœpere lychnitem appellare:
quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur:ut auctor est Varro:multis postea candi
dioribus repertis. Nuper etiam in lunensium lapidicinis. Sed in pariorum mirabile pro
ditur:gleba lapidis unius cuneis diuidentium soluta imaginem sileni intus extitisse.
Non omittendum hanc artem tanto uetustiore fuisse quam picturam aut statuariam
quarum utraq; cum Phidia cœpit octogesimatertia olympiade:post annos circiter.ccc.
xxxii. Et ipsum Phidiam tradunt sculpisse marmora. Veneremque eius esse Romæ in
Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis. Alcmanem atheniensem (quod certum ẽ)
docuit in primis nobilem:cuius opera athenienses complura in ædibus sacris posuere.
Præclaramque Veneris imaginem extra muros quæ appellatur aphrodite exopolis.
Huic summa manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Ipsius discipulus fuit Agoracri-
tus parius ei ætate gratus. Itaque e suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur.
Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda. Vicitque Alchmanes nõ
opere:sed ciuitatis suffragiis contra peregrinum suo fauentis. Quare Agoracritus ea
lege signum suum uendidisse traditur:ne athenis esset:& appellasse nemesin. Id posi-
tum est rhanunte pago attice:quod. M. Varro omnibus signis prætulit. Est & ĩ matris
magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clarissimum esse per om-
nes gentes quæ Iouis olympii famam intelligunt:nemo dubitat. Sed ut & merito lau-
dari sciant etiam qui opera eius non uiderunt proferemus argumento paruo & ingenii
tantum. Neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudine utemur: non Mineruæ athenis fa-
ctæ amplitudine:cum sit ea cubitorum.xxvi. Ebore hæc & auro constat: sed in scuto
eius in quo amazonum prœlium cælauit intumescente ambitu parmæ eiusdem con-
caua parte deorum & gigantum dicationem. In soleis uero laphitarum in centaurorũ
adeo momenta omnia compacta artis illi fuere. In base autem quod cælatum est Pan-
doras genesi appellauit. Ibi dii sunt.xx. numero noscentes uictoriam mirabili & præci
puo precio. Miramur & serpentem:& sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc licet sint
obiter dicta de artifice nunque satis laudato simul ut noscatur illam magnificentiam
æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatem inter statuarios diximus:qui marmoris
gloria superauit etiam semet. Opera eius sunt athenis ĩ cetamico:sed ante omnia & nõ
solum Praxitelis:uerum & in toto orbe terrarum Venus:quam ut uiderent multi na-
uigauerunt gnidum. Duas fecerat:simulq; uendebat. Alteram uelata specie quã ob id
quidem prætulerunt optione:quorum cõditio erat coi:cum alteram etiã eodem precio
detulisset:seuerũ id ac pudicum arbitrantes. Reiectam gnidii emerunt:immensa diffe-
rentia famæ. Voluit eam postea gnidiis mercari res Nicomedes:totum æs ciuitatis alie-
num:quod erat ingens:dissolutuꝝ repromittens. Omnia perpeti maluere:nec ĩmerito
Illo enim signo Praxiteles nobilitauerat gnidum. Aedicula eius tota aperit: ut cõspici
possit undiq; effigies deæ:fauẽte ipsa ut credit facto. Nec mĩor ex quacũq; parte ammi
ratio est. Ferũt amore captũ quendã:cũ delicuisset noctu simulachro cohæsisse: eiusq;

cupiditatis eē indicē maculā. Sunt in gnido & alia signa marmorea illustrū artificum. Liber pater Bryaxidis: & alter Scopæ: & Minerua. Nec maius illud Veneris praxitelice specien: quā qd inter hæc sola mēorat. Eiusdē ē Cupido obiectus a Cicerōe Verri ille propter quem thespidæ uisebant. Nunc in Octauiæ scolis positus. Eiusdem & alter nu dus in pario Colonia propontidis par Veneri gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas Rhodius: atque in eo quoq; simile amoris uestigium reliquit Ro mæ Praxitelis opera sunt. Flora. Triptolemus: Cæres ī hortis seruilianis. Boni euentus & bonæ fortunæ simulachra in Capitolio. Item Menades: & quas Thyeladas uocant: & Cariadas & sileni ī asinini polliōis monuētis: & Apollo & Neptūus praxitelis uocāt: & Cephysiodoro rei & artis hæres fuit. Cuius laudatū ē pergami symplegarū signum no bile: digytis corpori uerius quam marmori impressis. Romæ eius opera sunt Latōa in in palatii delubro. Venus in Asinii Pollionis monumentis: & intra Octauiæ porticus in iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ uero laus cum his certantis. Fecit Vene rem & Pothon Phaeton item: qui samothraciæ sanctissimis in cerimoniis coluntur. Item Apollinem palatinum. Vestam sedentem laudatam in seruilianis hortis: duasque cha/ meteras circa eam: quorum pares in asinii monumentis sunt. Vbi & Canephorus eius dem. Sed in maxima dignatione. Cn. Domitii delubro in cyrco flammineo. Neptunus ipse & Thetis: Atque Achylles Nereides supra delphinos & certe & hippocampos seden tes. Item tritones: chorusque Phorci: & pistrices: ac multa alia marina. Eiusdem manus omnia Magnum & præclarum opus etiam si totius uitæ fuisse. Nunc uero præter su/ pradicta quæque nescimus. Mars est etiamnum sedēs. Colossus eiusdem ī templo Bru ti Callaici apud cyrcum eundem ad Lauicanam portam eunti. Præterea Venus in eo dem loco nuda praxitelica illam gnidiā antecedentes: & quæcūq; alium locū nobilitāt Romæ quidē magnitudo operū est iā oblitterata a magnis officiorū negociorūq; acer/ uis: quæ omnes a contemplatione talium abducunt: quoniam ociosorum: & in magni loci silentio apta ammiratio talis ē. Qua de causa ignoratur artifex eius quoque Vene/ ris quam Vespasianus imperator in operibus pacis suæ dicauit antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo Apollinis Sosiani Nioben cum liberis morientem Sco/ pas an Praxiteles fecerit. Item Ianus pater in suo templo dicatus ab Augusto: ex ægyp/ pto aduectus: utrius manu sit: iam quidem & auro occultatus. Similiter ī curia Octa uiæ quæritur de cupidine fulmen tenēte. Id demum affirmatur. Alcibiadem esse prin/ cipem forma in ea ætate. Multa in eadem scola sine auctoribus placent. Satyri quat/ tuor: ex quibus unus Liberum patrem palla uelatum Veneri præfert. Alte liberam si militer. Tertius ploratum īfantis cohibet. Quartus cratere alterius sitim sedat. Duæ que nymphe uellificantes sua ueste. Nec minor quæstio est in spetis. Olympum & Pana: Chyronemque cum Achylle qui fecerint: præsertim cum capitali satisdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin: & in Timotheum & Leocarem: de quibus simus dicendum est: quoniam pariter cælauere mausole/ um hoc ē sepulchrum ab oxore Arthemisia factum Mausolo cariæ regulo: qui obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septē miracula: ii maxime artifices fecere. Patet ab austro & sepentrione sexagenos ternos pedes. Breuius a fronti bus toto circuitu pedes quadringentos. xi. attollitur in altitūdinem. xxv. cubitis. Cingi gur columnis. xxxvi. ab oriente cælauit Scopas: a septentriōe Bryax: a meridie Timothe us. Ab occasu Leocares. Priusq; quā peragerent: regina Arthemisia quæ mariti memo riæ id opus extrui iusserat: obiit. Non tamen recesserunt: nisi absoluta iā. Id gloriæ ipso rum artisq; monumentum iudicantes: hodieque certant manus. Accessit & quintus ar tifex. Nanq; supra pteron pyramis altitudine īferiorem æquauit. xxiiii. gradibus in me tæ cacūen se cōtrahens. In sumo ē quadriga marmorea: quā fecit pythis. Hæc adiecta. c. lx. pedū altitudine: totū opus includit. Tiothei manu Diana Romæ ē ī palatio Apol

linis delubro:cui signo caput reposuit Aulanius Euander.In magna ammiratione est
& Hercules Mnestrati.Et Heccate ephesi in templo Dianæ post ædem in cuius conté
plationem ammonent æditui pcere oculis:tanta marmor is radiatio est.Non postferun
tur & charites in propyleis atheniensiũ:quas Socrates fecit:alius ille quá pictor :idé ut
aliqui putant.Nam Mironis illius: qui ære laudatur:anus ebria est smyrnæ in primis
inclyta Pollion Asinius ut fuit acris uehmentiæ: sic quoq; spectari monuméta sua uo
luit.In iis sunt centauri nymphas gerentes Archesitæ:Thespiades:Cleomenis: Oceãus
& Iupiter Entochi.Hermerotes Taurisci nõ cælatoris illius:sed Tralliani.Iupiter hospi
talis.Pappipi praxitelis discipuli Zetus & Amphion & Dirce & Taurus:uinculumq; ex
eodem lapide.Arhodo aduecta opera Apollonii & Taurisci parentum.Ii certamen de se
fecere.Menecraten uideri professi:sed esse naturalem Artemidorum.Eodem loco Liber
pater Eutychidis manu laudatur . Ad Octauiæ uero porticum Apollo Philisci rhodii
in delubro suo.Item Latona & Diana & musæ nouem:& altera Apollo nudus . Eum
qui citharam in eodem templo tenet:Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus
in æde Iunonis ipsam deam Dionysius & Polycles . Aliam uenerem eodem loco Philis-
cus.Cætera signa Praxiteles.Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii Iouem qui é
in proxima æde fecerunt.Pana & Olympum luctantes.Eodem loco Heliodorus:quod
est alterum in terris symplega nobile.Venerem lauantem sese.Dedalum astantem Poly
charmus.Ex quo apparet in magni honoris auctoritate habitum Lysiæ opus:quod in
palatio super arcum diuus Augustus honori Octauii patris sui dicauit in ædicula co-
luminis adornata Id est quadriga currusq;:& Apollo ac diana ex uino lapide. In hortis
seruilianis reperio laudatos Calamidis Apollinem illius cælatoris . Dactylidis Pythias.
Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem.Deinde multorum obscurior fama
est quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum : quoniá nec
unus occupat gloriam:nec plures pariter nuncupari possunt:sicuti in Lachoõte: qui
est in Titi imperatoris domo:opus omnibus & picturæ & statuariæ artis preponẽdum
Ex uno lapide eum & liberos:draconumq; mirabiles nexus de consilii sententia fecere
summi artifices Agesander & Polydorus & athenodorus rhodii. Similiter palatinas do-
mos Cæsarum repleuere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro . Polydectes cũ
Hermolao:Pythodorus alius cum Artemõe.Et singularis Aphrodisius trallianis.Agrip
pæ Pantheum decorauit Diogenes atheniensis & Carsatides . In columnis templi eius
probantur inter pauaca operum sicut in fastigio posita signa : sed propter altitudinem
loci minus celebrata.In honore est in templo illo Hercules ad quem pœni omnibus an
nis humana sacrificauerunt uictima humi:stans ante aditum porticus agnatiões sitæ
Fuere & Thespiades ad ædem Fœlicitatis:quarum unam amauit eques Romanus iu-
nius Pisciculus:ut tradit Varro ammiratur & Praxiteles:qui etiam quinq; scripsit uo-
lumina nobilium operum in toto orbe. Natus in grecia italiæ ora & ciuitate Romana
donatus cum iis oppidis.Iouem fecit eburneum in metelli æde : qua campus petitur.
Accidit uero ei:ut cum in naualibus ubi feræ africanæ erant:per caueam intuens leo-
nem cælaret:ut ex alia cauea panthera erumperet non leni periculo diligentissimi arti-
ficis.Fecisse opera complura dicitur sed quæ fecerit nominatim non refertur.Arcesila-
um quoq; magnificat Varro:cuius se marmoream habuisse leænam tradit aligerosque
ludentes cum ea Cupidines quoꝝ alii religatam tenerent:alii e cornu cogerent bibere:
alii calciarent soccos:omnes ex uno lapide. Idem & a Coponio .xiii. nationes quæ sunt
circa Pompeiũ factas auctor é.Inuenio & Canacũ laudatũ inter statuarios :fecisse mar
morea . Nec minus Saurõ atq; Bathracũ oblitterari cõuenit:qui fecere tẽpla Octauiæ
porticibus inclusa natione ipsi lacones . Quidá & opibus præpotentes fuisse eos putãt
ac sua ipensa cõstruxisse:inscriptioné sperantes. Qua negata:hoc tamé alio loco & mo

do usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarum epystilis insculta nominũ eorum argumenta rana: atq; lacerta. In Iouis æde extitisse picturam : cultusq; reliquos omnes fœmineis argumentis constat. At enim facta Iunonis æde cum inferetur signa: permutasse geruli traduntur: & id religioni custoditum: uelut ipsis diis sedem ita partitis. Ergo & in Iunonis æde cultus est: qui Iouis esse debebat. Sunt & in paruis marmoreis famam cõsecuti Myrmecides: cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca. Et Callicrates: cuius formicarum pedes: atq; alia membra peruidere non est.

Quãdo primũ marmorũ in ædificiis usus: & quis primus Romæ crustauerit parietes: & qbus ætatibus: queq; marmora ĩ usum uenerit: & quis primus marmora secuerit: & ratio secandi de harena. Ca. VI.

h Aec sint dicta de marmorũ sculptoribus: sũmaq; claritate artificum : quo in tractu subit mentem non fuisse tum auctoritate maculoso marmori: quã fecere e tapso cycladum insularũ una æque & e lesbio: liuidius hoc paulo uersicolores quidem maculas habens. Et in totum marmorũ apparatum Menãder etiam diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Columnis demum utebantur in templis: nec lætitiæ causa nondum enim ista intelligebant̃: sed quia firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum athenis templum Iouis olympii: ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atq; marmor differentia iam apud Homerum. Dicit enim paridem os marmoreo saxo percussum. Sed athẽis Regias quoque domos laudatissime tum præter æs: aurum : electrum: argentum ebore tantum adornans. Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas chiorum lapicinæ ostenderunt cum extruerunt muros: faceto in id. M. Ciceronis sale. Omnibus enim ostendebat ut magnificum. Multo inquit magis mira res esset: si tyburtino lapide fecissetis. Et Hercules non fuisset picturæ honos ullus: non modo: tãtus aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in crustas nescio an cariæ fuerit inuentum. Antiquissima quod equidem inueniam. Haliacarnasi Mausoli domus procõneso marmore exculpta est: lateritiis parietibus. Is obiit olympiadis centesimæ sextæ anno secundo Vrbis Romæ anno. ccc. secundo. Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio monte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natũ equitem Romanum præfectum fabrorum. C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali auctoritate inuenta re. Hic nanq; est Mamurra Catulli Vernensis carminibus proscissus: quem ut res est: domus ipsius clarius quam Catullus dixit habere: quicquid habuisset comata gallia. Nanq; adiecit idẽ Nepos eum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnã habuisse omnes solidas e carysto aut lunensi. Denique. M. Lepidus Catuli consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore ĩ domo posuit: magna repræhẽsione. Is fuit Consul anno Vrbis dc. lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris uestigium inuenio: non in columnis tantum crustis ue ut Mamurra carystium posuit: sed in massa & uilissimo liminum usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio. L. Lucullus Consul fuit: qui nomen (ut apparet ex re) Luculleo marmori dedit: admodũ delectatus illo. Primusque Romam inuexit atrum alioquin cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur aũt in nilo insula : solumq; pene horum marmorum ab amatore nomen accepit. Intet hos primũ (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena. M. Scauri : non facile dixerim sectos an solidis glebis politos: sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Nondũ. n. secti marmoris uestigia ĩuenerat italia. Sed quisquis primum ĩuẽit secare: luxuriãq; diuidere: ĩportuni ingenii fuit. Harena hoc fit: & ferro uidet̃ fieri serra in prætenui linea prætnente harena: uersando tractuq; ipso secãte. Aethiopiã ad hoc maxĩe probatur. Nã id quoq; accessit: ut ad æthiopas usq; peteret̃ qđ faceret marmora. Immo uero ẽt ĩ indos unde margar tas quoq; peti seueris moribus ĩdignum erat. Hæc ꝓxie laudat̃. Mollior tamẽ quæ ex æthiopia. Illa. n.

nulla scabricie secat. Indica non æque leuigat: sed ea combusta polientes marmora fri-
care iubentur. Simile & naxiæ uitium est & coptidi: quæ uocatur ægyptia. Hæc fuere
antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est: ars: non minus probanda: ex
quodā hadriatici maris uado æstu nudāte obseruatione nō facili. Iam quidē quacūq;
harēa secare e fluuius oibus fraus artificū ausa ē: qđ dispēdiū admodū paci intelligunt
Crassior enim harena laxioribus segmentis terit: & plus erodit marmoris: maiusq; opus
scabricia polit uræ reliquit. Ita sectæ attenuant̄ crustæ. Rursusq; thebaica polituris ac
comodatur. Et quæ fit e toto lapide aut e punice. Signis e marmore poliendis: gemmis
que etiam scalpendis atque limandis.

De naxio & harmonio: & de generibus marmorum. Ca. VII.

n Axium diu placuit ante alia uti: ita uocant̄ cotes in insula cypro genitæ. Vi
cere postea ex armenia uectæ. Marmoꝝ genera & colores nō attinet diceret in
tanta notitia. Nec facile est enumerare in tanta multitudine. Quoto.n. quoq;
loco nō suū marmor inuenitur. Et tamē celeberrimi generis dicta sunt in ambitu ter-
rarum cū gentibus suis. Non omnia tam in lapidicinis gignuntur. Sed multa & sub
terra sparsa. Preciosissimi quidē. generis lacædemoniū uiride: cunctisq; hylarius. Sic &
augusteū: ac deinde tiberiū: in ægypto Augusti ac Tiberii primū pricipatu repta. Diffe
rentiaq; eoꝝ est ab ophite: cum sit illud serpentiū maculis simile: unde & nomen acce-
pit: ꝙ hæ maculas diuerso mō colligunt. Augusteū undatim crispum i uertices. Tibe
rium sparsim cōuoluta canicie. Neq; ex ophite columnæ: nisi paruæ admodū inueniū
tur. Duo eius genera. molle cādidum: nigricans duꝝ. Dicuntur ambo capitis dolores
sedare adalligati: & ꝑpentium ictus. Quidā phreneticis ac lethargicis adalligari iubent
candicantē. Cōtra serpentes aūt a quibusdā laudatur præcipue ex his quē tephriam ap
pellant a colore cineris. Vocatur & memphites a loco gemmantis naturæ. Cuius usus
cōuenit iis quæ urenda aut siccanda sunt: ex aceto illitus. Ostupescit enim ita corpus
ut nō sentiat cruciatū. Rubet ꝑphyrites i ægypto ex eo cādidis iteruenientibus pūctis
leu costyctos uocat̄. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex
eo Claudio Cæsari procurator eius in urbē ex ægypto aduexit tris: Asinius Pollio non
admodū probata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadem ægyptus in
œthiopia quē uocant basaltē: ferrei coloris atq; duriciæ. Vnde & ei nomē dedit. Nunq̃
is autē maior reptus ē q̃ in templo Pacis ab iperatore Vespasiano Augusto dicatus. Ar-
gumento ipse liberis circa ludentibus: ꝑ quos totidē cubiti summi incremēti augentes
se annis eius intelligunt̄. Nō absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putant
Memnonis statua dicatus: quē quottidiano solis ortu cōtactum radiis crepare dicunt.
Onychiten etiā tum in arabiæ montibus nec usquā alibi nasi putauere nostri ueteres
Sed & in germania potoriis uasis inde factis primū dein pedibus lectoꝝ sellisq; Corneli
us nepos tradit magno fuisse miraculo: cū. P. Lētulus Spinter amphoras ex eo & urce
os magnitudine cadoꝝ ostendisset. Post quinqueniū deinde triginta duoꝝ pedum lō
gitudine columnas uidisse. Variatū i hoc lapide postea est. Nanq; pro miraculo isigni
quattuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidi
mus in scena: quē Callistus Cæsaris Claudii libertoꝝ potentissimus exhædificauerat.

De alabastrite & lygdino alandico. Ca. VIII.

h Anc aliqui lapidē alabastratiten uocant: quē cauāt ad uasa unguētaria: quo-
niā optime ea incorupta seruare dicit̄. Idemq; etiā exustus: ex emplastris cōue
nit: Nascit̄ circa thebas ægyptias: & damascū syriæ. Hic cæteris candidior. Pro
batissimus uero in carminia: mox i idia. Iam quidē & in syria asiaq;. Vtilissimus aūt &
sine ullo nitore in cappadocia. Probant̄ quāmaxime mellei coloris in uertice maculosi
atq; nō trāslucidi. Vitia uero in iis corneus color aut cādidus: & quicquid simile nitro
est. Paulū distat ab eo ad unguētoꝝ fidē: uti exstimant. Lygdinus i tauro reptus ampli

tudine qua lances craterasque nõ excedat. Antea tantum ex arabia aduehi solitus can didoris eximii. Magnus & contrariæ inter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensuræ non ultra bina cubita: candore proximo ebori & quadam similitudi ne. E diuerso nigre est alabandicus terræ suæ nomine: quanquam & mileti nascens: ad purpuram tamen magis aspectu declinante. Idéque liquatur igni ac fundit ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenitur in Africæ parte Aegypto ascriptæ coiculis ad torrenda collyria quadam utilitate naturæ alia conueniens. Cyrca syenem uero thebaidis simites: quem ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos uocantes solis numini sacratos. Radiorum eius argeumẽ tum in effigie est: & ita significatur nomine Aegyptio. Primus omnium id instituit Mitres: qui in solis urbe regnabat somnio iussus: & hoc ipsum inscripũ est in eo. Eteni sculpturæ illæ effigiesque quas uidemus: ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regum in supradicta urbe Sothis quattuor numero: quadragenarum & octonum cubitorum longitudine. Ramises autem in quo regnante Ilium captum est: quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde: ubi fuit Mneuidis regia posuit alium lõgitudine undecentenis pedibus: per latera cubitis quattuor.

De obelisco & thebaico & alexandrino: & de illo qui est in cyrco magno Ca. IX.

Pus id fecisse dicuntur uiginti milia hominum. Ipse rex cum subrecturus es set: uererenturque ne machinæ ponderi non sufficerent: quo maius periculũ curæ artificum denuntiaret filium suum adalligauit cacumini ut salus eius apud molentes prodesset lapidi. Hac ammiratione operis effectum est: ut cũ oppidum id expugnaret Cambises rex uentumque esset incendio ad crepidines obelisci: extingui ignem iuberet molis reuerentia qui urbis nulla habuerat. Sũt & alii duo. Vnus a Myrne positus: alter a Phio sine notis quadragintaocto cubitorum. Alexandriæ statuit unum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus: quem exciderat Nectabis Rex purum. Maiusque opus fuit in deuehendo: statuendo ue multo quam in excidendo. A Satyro Architecto aliqui deuectum tradunt. Rate ut Callixeus dixit a Phoenice fossa pducta usq; adiecentem obeliscum e nilo. Nauesque duas in latitudinem patulas: peda libus spatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita ut subissent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinq;: po stea egestis laterculis alleuata naue excepisse onus statutum. Excisos autem sex talis in monte eodem artificum donatum talentis quinquaginta. Hic aũt obeliscus fuit in ar sinoe positus a rege supradicto: munus amoris in coniuge: eademq; sorore Arsinoe. In de eum naualibus incõmodum Maximus quidam præfectus ægypti transtulit in forum reciso cacumine dũ uult fastigiũ addere auratum: quod postea amisit. Et alii duo sunt Alexãdriæ ad portum in Cæsaris tẽplo: quos excidit Mesphees Rex quadragenũ binũ cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam deuehendi spectatis admo dum nauibus. D. Augustus priorẽ aduexerat miraculi gratia: puteolisque naualibus p petuis dicauerat. Sed incendio consumptus est. D. Claudius aliquot per annos asserua tum eum quem C. Cæsar importauerat: omnibus quæ nunq; ĩ mari uisa sunt: mirabi liorem turribus puteolis ex puluere exhædificatis perductum ostiã portus gratia mer sit: Alia ex hoc cura nauium quæ tyberi subuehebant. Quo experimento palam fuit: non minus aquarum huic amni esse quam nilo. Is autẽ obeliscus quem D. Augustus in cyrco magno constituit: excisus a Rege Semneserto: quo regnãte Pythagoras ĩ ægy pto fuit: centum uigintiquinque pedum est: & dodrãtis: præter basin eiusdem lapidis Is uero qui est in campo martio viiii. pedum minor est a Sesotide. Inscrptam ambo rerum naturæ interpætationem ægyptiorum opere & philosophiæ continent.

De illo qui est in campo Matio pro Gnomone Ca. X.

I qui est in campo Diuus Augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas solis umbras dierumq; ac noctium magnitudines: strato lapide ad obelisci magnitudinem: cui par fieret umbrarum Romæ confecto die sexta hora paulatimq; per regulas quæ sunt ex ære inclusæ singulis diebus decresceret: ac rursus augesceret. Digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam alia atq; alia incrementa iaculantem apice: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierum obseruatio triginta iam fere annis non congruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua ratione mutato: siue uniuersa tellure aliquid a centro suo dimota: ut deprehendi & in aliis locis accipio siue urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto: siue iundationibus tyberis sedimento molis facto quamquam ad altitudinem impositæ rei in terram quoq; dicantur icta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in uaticano. Ca. XI

Ertius est in uaticano Caii & Neronis principum cyrco: ex omnibus unus omnino fractus in molitione eius: quem fecerat Sesotidis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius centum cubitorum quem post cæditatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

De pyramidibus ægyptiis & sphinge: Ca. XII.

d Icatur obiter & pyramides in eadem ægypto regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa a plerisq; tradatur: ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent: aut ne plebes esset ociosa Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit: uestigiaq; complurium incoacttarum extant Vna est in arsinoe urbe: duæ in memphi non procul a labyrintho: de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit meridis lacus: hoc est fossa grandis. Sed ægyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema: quæ eminere dicunt. Reliquæ tres: quæ orbem terrarum impleuere fama: sane conspicuæ undiq; annauigantibus: sitæ sunt in parte africæ monte saxeo steriliq; inter memphin oppidum: & quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus passuum: a memphi septem. d. pass. a uico apposito quem uocant busirin. In quo sunt assueti scandere illas. Ante has est sphinx: uel magis miranda: qua siluestria sunt accolentium. Amasin regem putant in ea conditum: & uolunt inuectam uideri. Est autem saxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit: longitudo pedum centum quadrigintatrium est: altitudo a uentre ad summam aspidem in capite sexagintaduum. Sed pyramis amplissima ex arabicis lapicidinis constat. Trecenta sexaginta hominum milia annis. xx. eam construxisse produntur Tres uero factæ annis septuagintaocto & mensibus quattuor. Nempe quid iis scripserunt: sunt Herodotus: Euhemerus. Duris samius: Aristagoras: Dionysius: Artemidorus: Alexander Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetrius: Domoteles: Apion: Inter omnes uero eos non constat a quibus factæ sint iustissimo casu obliteratis tantæ uanitatis auctoritatibus. Aliqui ex iis prodiderit in raphanos & allium ac cepas mile octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera optinet soli quattuor angulorum paribus interuallis perocting entos octogintatres pedes singulorum laterum altitudine. A cacumine pedes quindecim. Alterius interualla singula per quattuor angulos pares. dcc. triginta septem comprehendunt. Tertia minor prædictis: sed multo spectatior. Aethiopicis lapidibus consurgit. ccc. sexagintatribus pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extat. Harena late pura circum lentis similitudine: qualis in maiori parte africæ: Quæstionum summa est quanam ratione intantam altitudinem subuecta sint cementa. Alii enim nitro ac sale adaggeratis cum crescente ope. At pactos fluminis irrigatione dilutis. Alii lateribus eluto factis extructos pontes in priuatas domos distributos. Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. In pyramide maxima est intus puteus octogintasex

cubitorum.flumen illo admissum arbitrantur. Mensuram altitudinis earum: omnium que similium depræhendere inuenit. Thales milesius umbram mitiẽdo: qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt Pyramidum miracula. Supræmumque illud: ne quis regũ opes miretur: minimam extitisse laudatissima a Rhodope meretricula factam. Aesopi fabularum philosophi conserua quondam & cõtubernalis hæc fuit: maiore miraculo tãtas opes meretricio esse cõquisitas quæstu. Magnificatur & alia turis a rege facta in insula pharo portum optinente Alexandriæ: quam constituisse.d.ccc.talentis tradũt: magno animo ne quid omittamus Ptolemæi Regis: quod in ea permiserit. Sostrati cas sidis architecti structæ ipsius nomen inscribi. Vsus eius nocturno nautarum cursui ignes ostendere ad prænuntianda uada: portusque introitum Sicut iam tales compluri bus locis flagrant ut potenesicæ ac Rauennæ aduitandum periculum etiam in corri uatione. Flagrant cum eo sita ea crasissime. Periculum ĩ coriuatione ignium ne sydus existimetur quoniam e longquo similis. Flaminarum aspectus est. Hic idem Archite ctus primus omniũ pensilem ãbulationẽ gini fecisse tradit

De labyrinthis ægyptio: lemnio italico. Ca. XIII.

d Icamus & labyrinthos: uel portentosissimum humani ingenii opus. Sed non ut existimari possit falsum. Durat etiam nunc in Aegypto heracleopolite no mos: qui primus factus ẽ ante annos (ut tradunt) tria milia sexcentos a Pete suco rege: siue Tithoe. Quanquam Herodotus totum opus regum esse dicat: nouissi meque Psammetici. Causas faciẽdi uarie interpretant. Demoteles regiam Mohterudis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis plures soli sacrum id extructum: quod maxime cre ditur. Hinc utique sumpsisse dedalum exemplar eius eius labyrinthi quem fecit ĩ cre ta: non est dubium: sed centesima tantum portionem eius imitatum: quæ itierum am bages occursusque ac recursus inexplicabiles continet. Non ut in pauimentis puerorũ ue ludicris campestribus uidemus breui lacinia milia passuum plura ambulationis cõ tinentẽ: sed crebris foribus indicis ad fallendos occursus: redeundũq; in errores eosdẽ Secundus hic fuit ab Aegyptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus in italia. Om nes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod minor equidem in introitu lapideis e paro columnis. Reliquæ erant syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcu la quidem possint adiuuantibus Heracleopolitis: qui id opus inuisu mire infestauere. Positionem operis eius: singulasque partes enarrare non est cũ sit in regiones diuisum atque in præfecturas: quas uocant nomos: sexdecim nominibus eorum totidem uastis domibus attributis. Præterea templa omnium Aegypti duorum continet: superque Nemeses quindecim ædiculis inclusæ. Sunt Pyramides complures quadragenarum ul narum senos radice muros optinentes. Fessi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelsa: porticusque ascenduntur no nonagenis gradibus omnes. Intus columne de porphyrite lapide deorum simulachra: regum statuæ: monstrifice effigies. Quarundã aũt domorum talis est situs: ut adaperiẽ tibus fores tonitruum intus torribile extat. Maiore autẽ in parte transitus ẽ p tenebras aliæque rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles pteron appellãt. Inde aliæ pfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex mõte phadõ Thebis Rex ante Alexandrum magnum annis quingentis. Id quoq; tradit fuisse trabi bus spinæ oleo incoctæ dũ fornices quadrati lapidis assurgerent. De ægypto & cretico labyrinthis satis dictum est. Lemnius similis illis columnis tamen centũ .l.memorabili or fuit: quarũ in officina turbines ita librati pependerũt: ut puero circũagẽte tornarent Architecti illũ fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigẽa. Extantq; adhuc reliqæ eius cũ cretici italiciq; nulla uestigia extẽt. Nãq; & italicũ dici cõueit: quẽ fecit sibi por sena rex hetrurie sepulchri cã simul ut & externorũ regũ unitas quoq; ab italis suparet

Sed cum excedat omnia fabulositas: utemur ipsius. M. Varonis in expositione eius uerbis. Sepultus est inquit sub urbe clusio: i quo loco moumentũ reliquit lapide qua drato. Singula latera pedum lata tricenum: alta quinquagenum: Inq; basi quadrata in tus labyrinthum inextricabilem. Quo si qnis improperet sine glomere lini: exitum in uenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinq;. Quattuor in angulis: & in medio una. In imo latae pedum septuagenum quinum: altae centum quinquagenũ ita fastigiatae: ut in summo orbis aeneus & Pegasus unus omnibus sit impositus ex quo pendeat excepta cathenis tintinnabula: quae uento agitata longe sonitus referant: ut dodonae olim factum. Supra quem orbem quattuor pyramides insuper singulae extãt altae pedum centenum. Supra quas uno solo quinque pyramides: quarum altitudinẽ Varronem puduit adiicere. Fabulae hetruscae tradunt eandem fuisse: quã totius operis: adeo uesana dementia quaesisse gloriam impendio nulli profuturo. Praeterea fatigasse regni uires: ut tamen laus maior artificis esset.

De pensili horto & oppido: & templo Dianae ephesiae. Ca. XIIII.

l Eguntur & pensiles hortos: immo uero totum oppidum fecisse aegyptiae thebae: exercitus armatos subito educere solitis regibus nullo oppidanorum sentiente. Etiamnum hoc minus mirum: quam quod flumine medium oppidũ interfluente: quae si fuissent: non dubium est dictorum Homerũ fuisse: cum centum portas ibi predicaret. Graecae magnificentiae uera ammiratio extat templum ephesiae Dianae ducentis uiginti annis factum a tota asia. In solo id palustri fecere: ne terraemotus sentiret: aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atq; instabili fundamenta tante molis locarentur: ante calcatis ea substrauere carbonibus dein uelleribus lane. Vniuerso templo longitudo est quadringentorum uigintiquinq; pedum: latitudo ducentũ & uiginti. Columne centum uigintiseptem: a singulis regibus factes: sexaginta pedum altitudine. Ex iis trigintasex caelatae. Vua a Scopa. Operi praefuit Ctesiphon architectus Summa miracula epystilia tante molis attolli potuisse. Id consecutus est ille beronibus harena plenis molli puluino super capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut sensim totum in colle sederet. Difficillime hoc contingit in limine ipso: quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit. In cubili ergo anixo artifici mortis destinatione suprema. Traduntq; in ea cogitatione fessum nocturno tempore in quiete uidisse presentem deam: cui templum fiebat. hortantem ut uiueret: se composuisse lapidem: atq; ita postero die apparuit: pondereq; ipso correptus uidebat Caetera eius operis ornamẽta pluriũ librorum instar optinet: nihil ad specimẽ naturae pertinenria.

De delubro Cyzici & lapide fugitiuo: & de echo septies resonante: & aedificio sine clauo: & mirabilia aedificorum Romae. Ca. XV.

d Vrat & Cyxici delubrum: in quo filium aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex eburneum Iouem dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline. Tralucent ergo picturae tenuissimis capillamentis: leniq; afflatu simulachra refouente: praeter ingenium artificis ipsa materia quantuis occulta in precio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis: fugitiuus appellatus. Argonautae eo pro ancora usi ibi reliquerat. Hunc e prytaneo (ita uocatur locus) saepe profugũ fixere plumbo. Eadem in urbe iuxta portam quae thracia uocatur turres. vii. acceptas uoces numerosior repercussu multiplicant. Nomenq; huic miraculo echo est a graecis datum. Et hoc quidem natura locorum euenit. Et plerumq; conuallium: ibi casu accidit. Olympiae autem arte mirabili modo in porticu quam oppidani heptaphonon appellant: quoniam septies eadem uox redditur. Cyzici & buleuterion uocant aedificum amplum sine ferreo clauo ita disposita contignatione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod item Rome in ponte sublicio religiosum ẽ: postea quam Coclite

Horatio defendente ægre reuulus est. Verum & ad urbis nostræ miracula transire con uenit: nongentorum annorum dociles scrutari uir os: & sic quoque terrarũ orbem uic tum ostendere: quod accidisse totiens pene: quot referent miracula: apparebit. Vniuer sitate uero aceruata & in quendam unum cumulum coniecta non alia magnitudo ex urget: q̃ si mundus alius quidam in uno loco narretur. Nam ut cyrcum maximum a Cæsare dictatore extructum longitudine stadionrum trium: latitudie unius: sed cum ædificiis iugerum quaternum ad sedem ducentorum.lx.milium inter magna opera dica mus. Nonne inter magnifica basilicam Pauli columnis e phrygibus mirabilẽ: forumq; D. Augusti: templum pacis D. Vespasiani imperatoris Augusti: pulcherrima operum quæ unquã Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factum: cum theatrorum ante texerit Romæ Valerius ostiensis architectus ludis Libonis. Pyramidas regum miramur opera: cũ solũ tantum foro extruendo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidem im pensæ mouent captos: auaritia animos: P. Clodius quẽ Milo occidit: sestertiis.c.xlvii. milibus domo empta habitauerit. Quod equidem non secus ac regum insaniam miror Itaq; & ipsum Milonem sestertia septingenta milia æris aliẽi debuisse inter ꝓdigia ani mi humani duco. Sed tunc senes ageris uastum spatiũ & substructiones insanas captio si mirabãt. Præterea cloacas operum oium dictu maximũ: suffosis montibus: atq; ut pau loante retulimus: urbe pensili: subterq; nauigata. Id. M. Agrippa fecit in ædilitate post Consulatũ per meatus corriuatis septem amnibus cursu præcipiti torrentium modo rapere: atq; auferre omnia cõactis. Insuper mole hymbriũ concitati uada ac littcra qua tiunt. Aliquando tyberis retro infusi recipiunt fluctus. Pugnantq; diuersi aquarum ĩpe tus intus: & tamen obnixa firmitas resistit. Trahuntur moles internæ tantæ nõ succum bentibus causis operis: Pulsant ruinæ sponte præcipites: aut impactæ incendiis. Quati tur solum teremotibus. Durant tamen a Tarquinio Prisco annis octingentis prope in expugnabiles. Non omittendo memorabili exemplo uel eo magis quam celeberrimis re rum conditoribus omissum est. Cum id opus Tarquinius priscus plebis manibus face ret: eetq; labor incertũ longior an piculosior: passim cõscita nece quiritibus tediũfugiẽ tibus. Nouum & iexcogitatum ante posteaq; remedium inuenit ille rex: ut omnium ita defũctorum figeret crucibus corpora: spectãda ciuibus simul & feris uolucribusq; laceran da. Quamobrẽ pudor Romani nominis proprius qui sæpe res perditas seruauit ĩ proe liis: tunc quoq; subuenit. Sed illo tempores imposuit iam erubescens cũ puderet uiuos Itanquã pudicorum esset extictos. Amplitudinẽ cauis eã fecisse ꝓdit̃ ut ueyẽ fœni large transmitteret. Parua sunt cũcta quæ diximus: & oĩa uni cõparanda miraculo antequã noua attingam. M. Lepido. Q. Catulo cons: ut cõstat inter diligẽtissimos auctores do mus pulchrior nõ fuit Romæ: qua Lepidi ipsius. At Hercule intra annos.xxxv.eadẽ cẽ tesimum locũ non optinuit. Cõputet in hac æstimatiõe qui uolet marmorum molẽ: ope ra pictorum impendia ragalia. Et cum pulcherrima: laudatissimaq; certãtes centũ domos posteaq; eas ab innumerabilibus aliis in hunc diẽ uictas. Profecto incendia puniunt lu xum: nec tamen effici potest: ut mores aliquid ipso in hoie mortalius esse intelligant. Sed eas oẽs duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbẽ totã cingi domibus principũ. Caii & Nerõis. Et huius quidẽ ne quid deesset aurea. Nimirum sic habitarũt illi qui hoc ĩperiũ fecere tantas ad uincẽdas gẽtes: triũphosq; referendos ab aratro aut foco exeuntes: quo rum agri quoq; minorẽ modum optinuere quã celaria istorum. Subit uero cogitatio quo ta portio harum fuerint aeræ illæ: quas inuictis imberatoribus decernebãt publice ad ex hædificãdas domos. Summusq; illarum honos erat sicut in. L. Vulerio publicola: qui pri mus cõsul fuit cũ. L. Bruto post tot merita: & fratre eius qui bis in eodẽ magistratu sa binos deuicerat: adiici decreto ut domus eorum fores extra aperiẽtur & ianua ĩ publicum reiiceret̃. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoq; domos. Non patiemur duos Caios uel duos Nerões ne ac quidem gloria famæ frui. Docebimusq; etiã insania

eorum uictam priuatis operibus. M.Scauri: cuius nescio an ædilitas maxime prostra
uerit mores ciuiles: maiusq; sit Syllæ malum tanta priuigni potentia: quam proscriptio
tot milium. Hic fecit in ædilitate sua opus maximam omnium quæ unquã fuere hu-
mana manu facta non temporaria mora uerum etiam æternitatis destinatione. Thea-
trum hoc fuit. Scœna ei triplex altitudine. ccc. lx. columnarum in ea ciuitate quæ sex
hymetias non tulerat sine probo ciuis amplissimi. Iam pars scœnæ e marmore fuit. Me
dia e uitro inaudito etiã postea genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ
ut diximus: imæ duo dequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas ut indicaui
mus fuerũt tria milia numero. Cauea ipsa cœpit hominum. lxxx. milia: cum Pompei
amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoq; maiore populo sufficiat large. xl. milia
Sed & reliquus apparatus tantus attalica ueste: tabulis pictis: cæteraq; cura fuit: ut in
tusculanam uillam reportatis quæ superfluebant quottidiani usus deliciis incensa uil-
la ab iratis seruis concremarentur ad sestertia. M. Aufert animum & a destinato itinere
digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis: aliamq; connecti maiorem insaniam
E ligno. C. Curio qui bello ciuili ĩ cæsarianis partibus obiit: funebri patris munere cũ
opibus apparatuq; non posset superare Scaurum. Vnde enim illi uictricus Sylla: & Me
tella mater proscriptionum sectrix: unde. M. Scaurus pater totiens princeps ciuitatis: &
marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus: cum iam ne ipse quidem cõpara-
ri sibi posset. Quando hoc certe incendii illius premium hũit conuectis ex orbe terra-
rum rebus: ut nemo postea par esset insaniæ illi. Ingenio ergo suo erat utendum. Cu-
rioniq; aliud excogitandũ fuit. Operæ precium est scire quid inuenerit: & gaudere mo
ribus nostris: ac nostro mõ nos uocare maiores. Theatra duo iuxta fecit amplissima e li-
gno cardinũ singulorum uersatili suspensa libramento: in quibus utrisq; ante meridia
no ludorum spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scœnæ: & repẽ
te circumactis ut cõstiterant. Postremo iam die discendentibus tabulis & cornibus in-
ter se coeuntibus faciebat amphitheatrũ: & gladiatorũ spectacula edebat: ipsum magis
auctoritatum Populũ Ro. circunferens. Quid enim miretur quisq; in hoc primum:
inuentorem: an inuentum: artificem: an auctorem: ausum aliquem hoc excogitare: an
suscipere: parere: an iubere: Super omnia erit populi furor sedere ausi tam infida insta-
biliq; sedet. En hic est ille terrarũ uictor & totius dominator orbis: qui gentes & regna
diriperet: iura exteris mitteret: & quosdã in numero deorum immortaliũ generis huma
ni portio in machina pendens: & ad periculum suum plaudẽs. Quæ utilitas animarũ
ista: aut quæ querela de canis: aut quãtũ mali potuit accidere: Huriri urbes terræ hiati
bus publicus mortalium dolor est. Ecce Po. Romanus uniuersus uelut duobus naui-
giis impositus binis cardinibus sustinetur: & se ipsum depugnantẽ spectat: periturus
momento aliquo luxatis machinis: & per hoc queritur in tribunitiis cõcionibus gratia
ut pensiles tribus faceret. Qualia hic ĩ rostris. Quid nõ ausurus apud eos quibus hoc
persuaserit. Vera nanq; cõficientibus Po. Romanus funebri munere ad tumulum pa-
tris eius depugnauit uniuersis. Variauit hanc magnificentiã suã fessis turbatisq; cardi
nibus: & amphitheatri forma custodita nouissimo die diuersis duabus ꝑ mediũ scœnis
athlætas edidit: raptisq; e contrario repente pulpitis eodem die uictores e gladiatoribus
suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentiũ imperator non opibus insignis: uti qui ni
hil in censu habuerit: præter discordiam principum. Sed dicant uera æstimatione inui
cta miracula: quæ. Q. Martius rex fecit. Is iussus a senatu aquarũ appiæ & anienis te-
gula ductus reficere: nouam a nomine suo appellatã cuniculis per montes actis intra
preturæ suæ tempus aduxit. Agrippa uero in ædilitate sua: adiecta uirginea aqua: cæ-
terisq; corriuatis atq; emendatis lacus: dcc. fecit. Præterea fontes. cv. castella. c. xxx. com
plura etiã cultu magnifica & operibus. His signa. ccc. ærea aut marmorea imposuit: &
columnas ex marmore quadrigentas: eaq; omnia annuo spatio. Adiecitq; ipse in ædili-

tatis suæ commemoratione & ludos unde.lx.diebus factos & gratuita præbuit balnea centũ.lxx.quæ nunc Romæ ad infinitũ auxere numerũ. Vicit antecedentes aquarũ ductus nouissimum impendium operis inchoati a.C.Cæsare & peracti a Claudio. Quippe a lapide quadraginta ad eam excelsitatem:ut in omnes urbis montes leuarentur:influxere curtius:atque cæruleus fontes. Errogata in id opus sestertia quingenta quinquagintaquinque milia. Quod siquis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico balnei piscinis domibus euripis hortis suburbanis uillis spatioque aduenientis extructos arcus montes perfossos:conualles æquatas:fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudii inter maxima equidem ac memoranda duxerim:quanuis destitutum successoris odio montẽ perfossum ad lacum fucinum emittendum inenerabili profecto impendio:& operariorum multitudine per tot annos:cum aut corriuatio aquarum:qua terrenus mõs erat egeretur ĩ uertice machinis:aut silex cederetur. Omniaque intus in tenebris fierent:quæ neque concipi animo nisi ab iis qui uidere:neque humano sermone enarrari possunt. Nam portus Ostiẽsis opus prætereo. Item uias inter montes excisas. Mare thirrenum a Lucrino molibus seclusum. Tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia italiæ miracula: ipsa marmora in lapidicinis crescere auctor est Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus. Exemptores quoque affirmant compleri sponte illa mõtium ulcera. Quæ si uera sunt:spes est:nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus & medicinis: Ca. XVI.

Maioribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas quis dubitet in primis magnetem occurrere. Quid enim mirabilius:aut qua in parte naturæ maior improbitas dederat uocem saxis:ut diximus:respondentem hominis:immo uero & obloquentem. Quid lapis rigore pigrius. Ecce sensus manusq; tributi illi. Quid fieri duritia pugnatius. Sed cedit & patitur maiores:trahitur nanque a magnetæ lapide. Domitrixque illa rerum ominum materia ad mane nescio quid currit: atque ut propius uenit assistit:teneturque:& complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant: quidam heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore ut auctor est Nicander in india repertus. Nanque & passim inuenitur:ut in Hispania quoque inuenisse autem fertur clauis crepidarum & baculi cuspide hærentibus:cum armẽta pasceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonstrat. Aethiopicum:& magnesiacum a Macedonia & contermina a bebnœa locatum petentibus dextra. Tertium in echio boetiæ. Quartum circa Alexandriam troadem. Quintum & magnesia asiæ. Differẽtia prima mas sit an foemina. Proxima ĩ colore. Nam qui in Macedonia & magnetia reperiũtur:ruffi nigrique sunt. Boetius uero ruffi coloris plus habet quam nigri. Is qui ĩ troade inuenitur:niger est & foeminei sexus:ideoque sine uiribus. Deterrimus autem ĩ magnesia asiæ candidus:neque attrahens ferrum similisque punici. Compertum tãto meliores esse quanto sunt magis:cærulei. Aethiopicis laus summa datur:põdusque argẽto rependitur. Inuenitur hic in Aethiopia ziniri·ita uocatur regio harẽosa. Ibi & hematites sanguinei coloris:sanguinemque reddens si terratur. Sed & crocum. In attrahẽdo ferrum non eadem quæ magneti hemetite natura. Aethiopici argumentum est quod magnetem quoque alium ad se trahi. Omnes autem ii oculorũ medicamentis prosunt ad suam quisque portionem. Maximeque epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati:tritique. Alias rursus in eadẽ Aethiopia nõ procul mons gignit lapidẽ theameden:qui ferrum omne abigit:respuitque. De utraque natura eius sæpius diximus

De lapidibus qui cito absumum corpora in eis condita & de his qui diu seruant:& de thasio lapide: & medicinis eius Capitulum XVII.

Apidem e sciro insula integrum fluctuare tradunt: eundem comminutum mergi. In asso troadis sarcophagus lapis fissili uena scinditur. Corpora defunctorum cōdita in eo absumi constat intra. xl. diem: exceptis dentibus. Mutianus specula quoq; & stringiles & uestes & calciamēta illita mortuis lapidea fieri auctor est. Eius generis & in lycia saxa sunt & in oriente quæ uiuentibus quoq; adalligata: erodunt corpora. Mitior est aūt seruandis corporibus nec absumendis chemites ebori simillimus: in quo Darium conditū ferunt. Parioq; similis candore & duritia: minus tamen ponderosius qui porus uocat. Theophrastus auctor ē & translucidos lapides in ægypto iueniri: quos ophionitæ similes ait: qđ fortassis tunc fuerit: quoniā & ii desinunt: & noui reperiunt. Thasius gustu salsus podagras lenit pedibus in uase ex eo cauato inditis. Præterea omnia cruꝵ uitia in iis lapidicinis sanantur: cū i metallis omnibus crura uitientur. Eiusdē lapidis flos appellat: in farinam redigendā mollis ad quædam perinde efficax. Est aūt similis punici ruffo. Ammixtus æri cyprio mammaꝵ uitia emendat. Pici aūt resinæ ue strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu. Cū melle uetera ulcera ad cicatricē perducit. Excrescentia erodit. Et ad bestiaꝵ morsus utilis. Repugnātia curationi ac suppurata siccat. Fit cataplasma ex eo podagris mixto fabæ lomēto

De ebore fossili & lapidibus osseis & palmatis & alioꝵ generibus. Ca. VXIII

Dem Theophrastus & mutianus eē aliquos lapides: qui pariāt: credūt. Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri: & ossa e terra nasci: inueniriq; lapides osseos. Palmati circa mundam in hispania: ubi Cæsar dictator Pompeum uicit: reperiunt: ibiq; quotiens fregeris. Sunt & nigri: quoꝵ auctoritatis uenit in marmora: sicut tænarius. Varro nigeos ex africa firmiores esse tradit: q̄ in italia. E diuerso albos coronas duriores: q̄ parios: Idem lunensem silicē serra secari. At thusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo etiā lucere. Idem molas uersatiles uolsine inuentas. Aliquas & sponte motas inuenimus i & dygitis. Nusquā autem hic utilior quam in italia gignitur: lapisq; non saxum est. In quibusdam uero prouinciis omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores: qui & quote leuigantur: ut procul intuentibus ophitæ uideri possint. Neq; est alius firmior: quando & lapidis natura ut lignum similiter hymbres solesq; aut hyemes nō patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt qui & lunam non tolerent: & qui uetustate rubiginem trahant: colorem ue candidum oleo mutent.

De corallio uel pyrite: & medicinis eius: & ostracite: de amanto lapide & medicinis eius & militino lapide & uiribus eius: de gagate lapide medicinis eius: de spongiis: de phrygio lapide & natura eius. Ca. XIX.

Orallium lapidem quidam pyriten uocāt: quoniā sit plurimus ignis illi. Sed est alius etiamnum pyrites similitudine æris. In cypro eum reperiri uolunt: & in metallis quæ sunt circa acamaniam: unum argento colore: alterum aureo Coquuntur uarie. Ab alis iterum tertioq; in melle: donec consumatur liquor. Ab aliis pruna prius: dein melle: & postea lauantur ut æs. Vsusq; eorum medicina ex calfacere siccare discutere: humorem extenuare: & duritias nimiasmollire. Vtuntur & crudis tusisq;: ad strumas atq; furunculos. Pyritaꝵ etiamnum aliqui genus unum faciunt plurimum habens ignis: quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorū maxime necessarii: qui clauo uel altero lapide percussi: & scintillas edunt: quæ exceptæ sulphure aut fongis aridis uel foliis: dicto celerius ignem trahunt. Ostracitæ similitudinem testæ habent. Vsus eorum pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt: & illiti cum melle ulcera doloresq; mammarum sanant. Amantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit omnibus: priuatim magorum. Geoden ex argumento appellant: quoniam amplexus est terram: oculnrum medicamentis utilissimus. Item mammarum & testium uitiis. Melitites lapis succum remittit

dulcem melitumque tusus. Et cæræ mixtus eruptionibus pituitæ maculisque corporis medetur. Et faucium exulcerationi. Epynictidas tollit:& uuluarum dolores impositus uelleri. Gagates lapis nomen loci & amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt & in leucocolla expelli mari: atque infra duodecim stadia colligi. Niger est: planus: punicosus: non multum a ligno differens leuis: fragilis: odore si terratur grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cum uritur odorem sulphureum reddit. Mirumque accenditur aqua: oleo restringuitur. Fugat serpentes ita recreatque uuluæ strangulationes. Depræhendit sonticum morbum & uirginitatem suffitus. Item ex uino decoctus: dentibus medetur. Strumisque cæræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant necyomantiam. Id peruri negant: si euenturum sit: quod aliquis optet: Spongiæ lapides inueniuntur in spongiis:& sunt natiui. Quidam eos cysteolithos uocant: quoniam uesicæ medeantur. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomē habet. Est autem gleba punicosa. Vritur ante uino perfusus: flaturque follibus: donec ruffescat: ac rursus dulci uino restinguitur:& hoc trinis uicibus tingēdis uestibus tantū utilis.

De ematite & quinque generibus eius & schisto Ca. XX.

Chistos & hematites cognationem habent. Hematites inuenitur in metallis.

s Vstus minii colorem imitatur. Vritur & Phrygius: sed non restinguitur uino Adulteratur schisto. Hematiten discernunt uenæ rubentes:& friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit. Sistit profluuium mulierum potus. Bibunt eæ & qui sanguinē reiecerunt cū suco punici mali. Et in uesicæ efficax uitiis. Bibitur & in uino serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem est: quē schiston appellāt Sed in iis cōmodior croco similis: peculiarius splēdet. Proficit oculorum lachrymis in lacte muliebri. Procidentesque oculos præclare cohibet. Hæc est sentētia eorum qui nuperrime scripsere. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinque genera hematitarum tradit præter magnetem. Principatum dat ex iis æthiopico oculorum medicamentis utilissimo. Et iis quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alterum atrodamanta dicit uocari: colore nigro: pondere ac duricia insignem:& inde nomen traxisse: præcipueque in africa repertam. Trahere aūt in se argentum æs ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum sanguineum & esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium gēus arabici facit: simili duricia: uix reddentis succum ad cotē aquariam aliquando croco similem. Quarti generis elatiten uocari quādiu crudus sit: coctum uero militem utilem ambustis. Ad omnia utiliorem rubrica. Quinti generis schistos hemorrhoidas reprimit. In totum autem hematitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis sumendos ad uitia sanguinis. Idem auctor est schiston esse alterius generis quam hematiten tradit: quem uocant atractiten. Nasci in Africa nigrum attritum reddere aquaris cotibus ab ea parte quæ fuerit ab radice nigrum colorem: ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculorum medicamentis.

De quattuor generibus ætitis:& calamo:& samio:
& arabo:& punicibus: Ca. XXI.

Etites lapis etiam argumento nominis magnam famam habet. Reperit̃ in nidis aquillarum sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos iueniri marem & fœminam. Nec sine iis parere quas diximus aquilas:& ideo binos tantū Genera eorum quattuor. In Africa nascentem pusillum & mollem intra se ac uelut in aluo habentem argillam suauē candidam. Ipsum friabilem quem fœminei sexus putāt Marē aūt qui in Arabia nascit̃ durum gallæ similem aut subrutilū in aluo habentem durum lapidem. Tertius in cyproiuenit̃: colore illis i africa nascentibus similis: amplior tamen atque dilatatus. Cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenam iucundam & lapillos. Ipse tam mollis ut etiā digytis fricetur. Quarti generis Taphiusius appellatur: nascens iuxta leucadē in taphiusia: qui locus est dextra nauigātibus ex hac

ad leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & rotundus. Huic est in aluo lapis qui uocatur callimus: nec quicquam tenerius. Aetitae omnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis scarificati uteri animalium continent partus: non nisi parturiant: remouendi: alioquin uuluae excidium fit. Sed nisi parturientibus auferantur: omnino non pariunt. Est & lapis samius in eadem insula: ubi terram laudauimus: poliendo auro utilis. Vtilis & in medicina oculorum ulceribus cũ lacte quo supradictum est modo contra ueteres lachrymationes. Prodest & cõtra uitia stomachi potus. Vertigines sedat. Menteſq; cõmotas restituit. Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant. Et ad ruinae difficultates: acopis etiam miscetur. Probatur grauitate & candore. Vuluas & artus contineri adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori simi lis: dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hemorrhoidas sanat cum lanugine linteorum linteolis insuper impositis. Non praetermittenda est & punicũ natura: siquidem ita appellantur quidam lapides erosi amne: in aedificiis musea uocant dependentia ad imaginem specus arte reddendã. Sed & iis pumices qui sunt in usu corporũ leuigandorum foeminis iam quidẽ & uiris: atq; ut ait Catullus liberis: laudatissimi sunt in melo scyro & aeoliis insulis. Probatio in candore & in minimo pondere: & ut q̃maxime spongiosi aridiq; sint: ac teri faciles: nec harenosi in fricando. Vis eorũ in medicina: extenuare: siccare. In ustrina ter siccantur: ita ut torreant̃ carbone puro: ac totiens uino restringuant̃ albo. Lauantur deinde ut cadmia: & siccati cõduntur q̃minimum uligi noso loco. Vsus farinae eius oculoꝝ maxime medicamentis. Vlcera purgãt eorum leuiter: explentq; cicatrices: & emendant. Quidam tertia ustione refrigeratos potius q̃ restinctos terrere malunt ex uino. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerẽdorum que ulceribus. Vtilissima fiunt ex iis dentifricia. Theophrastus autem auctor est potores in certamine bibendi praesumere farinam eius: sed nisi uniuerso potui impleantur periclitari. Tantamq; refrigerandi naturã esse: ut musta feruere desinãt punice addito

De lapidibus mortariorum medicinalium. & mollibus lapidibus: & speculari lapide: & silicibus: & phengite: & cotibus: & reliquis ad struturam lapidibus igni & tempestatibus resistentibus. Ca. XXII.

Vctoribus curae fuere lapides mortariorum quoq; nec medicinaliũ tantum

a aut ad pigmenta ptinentium. Ethesiũq; lapidẽ in iis praetulere caeteris: mox & thebaicum: quẽ pyrrhopecilion appellauimus. Aliqui psaronium uocant. Tertium ex calazio chrysiten. Medici autem & basaniten. Hic enim lapis nihil ex sese remittit. Ii autem lapides qui succum reddunt oculorum medicamẽtis utiles existimãtur. Ideoq; aethiopici maxime ad ea probantur. Tenarium uero lapidem & poenicum & hematiten iis medicamentis prodesse tradunt: quae ex croco componantur. Ex alio tenario qui niger est: & ex pario lapide non aeque medicis utilem. Potiorem ex lapide alabastrite egyptio: uel ex ophite albo. Est enim hoc genus ophitis: ex quo uasa & etiam cados faciunt. In syphno lapis est qui cauatur: tornaturq; in uasa coquendis cibis utilia: uel ad esculentoꝝ usus. Quod in comensi italiae lapide accidere scimus. Sed in syphñ singulare quod excalfactus oleo nigrescit: durescitq;. Natura mollissimus tanta qualitatum differentia est. Nam mollici & trãsalpis praecipua sunt exempla. In belgica prouincia candidum lapidem serra qua lignum: faciliusq; etiam secant ad tegularum & imbricum uicem. Vel si libeat: ad quae uocant pauonacea tegendi genera: & igni quidem durati iidem sectiles sunt. Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: faciliore multo natura finditur in quanlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tãtum dabat: nec tota: sed intra centum milia passuum circa segobricam urbem. Iam & cypros & cappadocia & sicilia: & nuper inuentum africa. Postferendos omnes tamen hispaniae: & cappadociae mollissimis & amplissimae magnitudinis: sed obscuris. Sunt & in bononiensi italiae parte breues maculosi complexu silicis alligati: quorum tamen

appareat natura similis eis qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & saxo inclusus sub terra inuenitur: extrahiturque: aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura absolutus segmenti modo nunquam adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humore hunc terræ quidam autumant quadā anima crystalli modo glaciari. Et in lapidem concrescere manifesto apparet: quod cum fere decidere ī puteos tales & medullæ ex ossibus earum in eadem lapidis natura post unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed cādido natura mira cum sit mollicia non ta perpetiendi solis rigorisque: nec senescit si modo iniuria absit: cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium usum in ramentis quoque cyrcum maximum ludis cyrcensibus sternendi: ut sit in commendatione candor. Nerone principe in Capadocia repertus est lapis duritia marmoris candidus: atque translucēs: etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ: ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædem fortunæ: quam seiam appellāt a Seruio Rege sacratā aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud quam specularium modo: tanquam inclusa luce: non transmissa. In Arabia quoque esse lapidē uitri modo translucidum: quo utuntur pro specularibus. Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides transisse conueniat: primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera Creticæ diu maxima laudem habuere. Secundam laconicæ ex taygeto monte: utræq; oleo indigentes. Inter aquaris naxiæ laus maxima fuit: mox armeniacæ: de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollēt: ex aqua arsinoeticæ præcipue. Repertæ sunt & ī italia aquatrahētes aciē acerrio effectu. Necnē & transalpes: quas pasernices uocant. Quarta ratio est saliua hominis proficientium. Quæ in tonstrinarum officinis inutilis est: fragili mollicia. Flaminitanæ ex Hispania citeriore in eo genere. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate. Quædam tamen loca morem illum habent sicuti Carthago in Africa exercetur halitu maris: fricatur uento: & uerberatur hymbri. Sed cura tuentur picando parietes: quoniam & tectoria calx roditur. Sciteque dictum est ad tecta eos pice ad uinum calce uti: quoniam sic musta cōdiunt. Alia mollicia circa Romam fidennati & Albāo. In Liguria quoque umbria & Venetia albus lapis dentata serra secatur. Hi tractabiles ī operā laborem quoque tolerāt sub tecto dumtaxat. Aspergine & gelu pruinisque rumpuntur in testas. Nec contra humores & aurā maris robusti. Tyburtini at reliqua fortes uapore dissiliunt. Nigri silices optimi quibusdam in locis & rubentes. Nonusquam uero & albi: sicut in Tarquiniensi & Ancianis lapidicinis circa lacum Volsiniensem. Et in Stratoniensi sunt quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta sculpti contra uetustatem quoque īcorruti permanēt. Exque iis formæ fiunt: in quibus æra infunduntur. Est & uiridis lapis uehæmenter igni resistens: sed nusquam copiosius. Et ubi inuenitur lapis non saxum est. E reliquis pallidus ī cemēto raro utilis: globosus cōtra iniurias fortis: sed ad structurā īfidelis nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis semper ueluti madēs. Remediū est in lapide dubio æstate eum eximere: nec ante bienium eum inserrere tecto: domitū tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint in subterrāea structura aptātur utilius. Quæ restiterint: tutum est cælo committere. Græci e lapide duro ac silice æquo construūt ueluti lateritios parietes: cum ita fecerint iso domos uocant genus structuræ. At cum in æquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertium est euplecton tantūmodo frontibus politis. Reliqua fortuito collocant. Alternas coagmentationes fieri: ut cōmissuras antecedentium medii lapides optineant: necessarium est: in medio quoq; pariete si res patiatur. Si minus: utique a lateribus. Medios parietes farcire fractis cementis Dictyotheton uocant reticulatam structuram: quam frequentissime Romæ struunt: rimis oportunam. Structuram ad normam: & libellam fieri: & ad propendiculum respondere oportet.

De Cisternis & calce & harenæ : generibus & mixtura calcis & harenæ :& uitiis structuræ:& tectoribus columnis. Ca. XXIII.

T Cisternas harena pura & aspera quinq; partibus : calcis quehementissime duabus construi conuenit:fragmentis silicis non excedentibus libras.Ita ferratis uectibus calcari solum parietesq; similiter.Vtilius geminos esse:ut in priore uitia considant aquæ:atq; per colum in proximis transeat maxime pura aqua .Calcem e uario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior quam ex duro & structuræ utilior.Quæ ex fistuloso:tectoriis.Ad utrumq; damnatur ex silice.Vtilior eadem ex efosso lapide quã ex ripis fluminum collecto.Vtilior e molari:quia est quædã pinguior natura eius.Mirum aliqui postq̃ arserit accendi aquis.Harenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet.Fluuiatili aut marinæ tertia.Si & testæ tusæ tertia ps addatur melior materia erit.Ab appennino ad padum non inuen tur fossicia:nec marina.Ruinarum urbis ea maxime causa qđ furto calcis sine ferrumine suo cementa cõponuntur.Intrita quoq; quo uetustior eo melior.Vnde & in antiquorum ædium legibus inuenitur ne recẽtiorer rima tuterent̃ redemptor quisq̃ . Ideoq; nulla tectoria eorꝫ rimæ fœdauere.Tectoriũq;:qđ nisi ter harenato & bis marmorato inductũ ẽ: non satis splẽdoris habet.Vligiosa & ubi salsugo testatio uitia sublini utilius.In græcia tectoriis etiã harenaꝝ qđ inducturi sũt:prius in mortario ligneis uectibus subigũt . Experimẽtũ marmorati est in subigendo:donec rutro non cohæreat.Contra in albario opere:ut macerata calx ceu glutinũ hæreat . Sed macerari nõ nisi a gleba oportet.In elide ædes ẽ Mineruæ :i qua frater Phidiæ Pãeus tectoriũ iduxit lacte & croco subactũ ut ferũt:ideo si queratur in ea hodieq; saliua pollice: odorem croci saporeq; reddere tradit̃ . Colũnæ edere densius positæ crassiores uidentur.Quattuor eaꝝ genera.Quæ sextam partẽ altitudinis i crassitudine ima habent:doricæ uocantur:quæ nouã ionicæ:quæ septimam thuscanicæ.Corinthiis eadẽ ratio quæ ionicis . Et differentia:quoniã capitularis corinthiarum eadẽ est altitudo quæ colligit̃ crassitudine ima:ideoq; gratiliores uident̃ ionicis:capitelli enim altitudo tertia præstat crassitudinis . Antiqua ratio erat colũnarum altitudinis tertia pars latitudinũ delubri.In ephesi Dianæ æde: de qua prius fuit ꝓmo: primũ columnis spiræ subditæ:& capitella addita.Placuitq; altudinis octaua ps i crassitudine:& ut spiræ haberent crassitudinis dimidiũ septimæq; ptis detrahẽtibus sũmaꝝ crassitudini. Præter has sunt uocant̃ atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

De medicinis calcis:& maltha & gypso. Ca. XXIIII.

Alcis & i medicina magnus usus. Eligitur enim recẽs:nec aspersa aquis urit: discutit:extrahit incipientesq; serpere ulceꝝ impetus coercet.Aceto & rosaceo temperata per ducit ad cicatricẽ.Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur.Eadem cõpositione & strumis.Maltha e calce fit recenti: gleba uino restinguitur.Mox tunditur cum adipe suillo & ficu duplici linamẽto. Quæ res omnium tenacissima & duritiam lapidis antecedentes.Q uod malthat̃ oleo perficitur ante.Cognita calci res gypsum est.Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut i syria cathuris. Et e terra foditur ut in cypro ac perrhebie summa tellure.& hymeticum est. Q ui coquitur lapis non dissimilis alabastrite esse debet:aut marmoroso. In syria durissimos ad id eligunt:coquuntq; fimo bubulo ut celerius urantur.Omnium autem optimum fieri compertum est e lapide speculari squammam uitalem habente.Gypso madido statim utendum est quoniam celerime coit:ac siccatur.Tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur . Vsus gypsi in albariis sigillis ædificiis [illegible] & coronis gratissimus.Exemplumq; illustre.C.Proculeium Augusti Cæsaris familiarem in maximo stomachi dolore gypso poto consciuisse sibi mortem.

De pauimentis: & quando primum Romæ : & subdialibus pauimentis:& græcanicis:& quando primum cameræ. Ca. XXV.

p Auimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione: do
nec linthostrata expulere eã. Celeberrimus fuit hoc generosus qui pergami
strauit quem uocant Eusaroton Oecon: quõiã purgamenta cœnæ in paui-
mento quoq; euerri solent: ueluti relicta. Fecerat paruis e testulis tinctisq; in uarios co-
lores. Mirabilis ibi columna bibens: & aquã umbra capitis infuscans abripiente alia es-
cam. Dentes uideres in canthari labro. Apricantur a[illegible]scabentes sese pauimẽta credo
primum facta: quæ nunc uocamus barbarica: atq; subregulanea. In italia e festucis cã
nea: hoc aperte ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturatum in Iouis Capitoli
ni æde primum factum est post tertium punicum bellum initum. Frequentata uero
pauimenta ante cimbricum magna gratia animorum indicio est luciliãus ille uersus.
Ante pauimenta atque emblemata uermiculata. Subdialia græci inuenere talibus do-
mos cõtegentes facili tractu & tepente. Sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Necessariũ
binas per diuersum taxatiões substerni. Capita earum præfigi ne torquæant. Et rude
ri nouo tertiam partem testæ tusæ addi. Deinde rudus in quo duæ quitæ calcis misce
ant pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sed digytos induci & e testa gran
di nõ minus alta duos digytos strui. Fastigiũ uero seruari i pedes dẽcs & se cũcẽ. Ac dili
genter cotæ despumare: uernisq; axibus cõtribulare. Quæ torquent inutilia putãt. Im
mo & silice aut palea substerni melius esse quo minor uis calcis peruẽiat. Necessarium
& golobsum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum etiam
num unum genus græcanicum. Solo festucato iniicitur rudus aut testaceũ pauimen
tum. Dein spisse calcatis carbonibus inducitur sabulo calce: ac fauilla mixis: materia
crassitudine semipedali ad regulam: & libellam exigitur: & est forma terrena. Si uero
cote depolitum est nigri pauimenti usum optinet. Lithostrata cœptauere iam sub Syl
la paruulis certe crustis. Extatque hodie quod in fortunæ delubro præneste fecit. Pul
sa deinde ex humo pauimenta in cameras transire: ut pronum uitium. Et hoc certe in
uentum ab Agrippa in thermis quas Romæ fecit. Figlinum opus encausto pinxit. In
reliquis albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: si prius inuentum
fuisset: aut a parietibus scœnæ ut diximus. Scauri peruenisset in cameras. Quãobrem
originem uitri dicemus.

De origine uitri & ratione faciendi: & de obsiano uitro
& generibus multiformibus uitri. Ca. XXVI.

p Ars est syriæ: quæ phœnice uocat finitima iudææ intra montis carmelli radi
ces paludẽ habẽs: quæ uocat cãdebea. Ex ea credit nasci belus amnis qnq; mi
liũ. p. spacio i mare profluuẽs iuxta ptolemaidẽ coloniã. Lẽtus hic currit: insa
lubris potu. sed cerimõiis sacer: limosus uado ꝓfundus. Nõ nisi refuso mari harenas fa
tent. Fluctibus. n. uolũtate nitescunt detritis sordibus. Nũc & a marino credant astrin
gi morsu nõ prius utiles. Quingẽtoꝝ est passuũ nõ ampilus littoris spaciũ. Idq; tãtum
multa ꝑ sæcula gignẽdo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatoꝝ nitri cũ sparsi ꝑ
littus epulas pararẽt: nec esset cortinis attollẽdis lapidũ occasio: glebas nitri e naue sub
didisse. Quibus accẽsis ꝑmixta harena littoris trãslucẽtes nobilis liquoris fluxisse riuos
& hãc fuisse originẽ uitri. Mox ut est astuta & ingeniosa solertia nõ fuit cõtenta nitrũ
miscuisse cœptus addi & magnes lapis: quõiã i liquorẽ uitri quoq; ut ferrũ trahere cre
dit. Simili mõ & calculi splendẽtes multifariã cœpti uiri deĩd cõchiæ & fossiles harenæ
Auctoees sunt in india e crystallo fracta fieri & ob id nullum comparari indicio. Leui
bus autem aridisque lignis coquitur addito cyprio ac nitro maxime ophirio. Continu
iis fornacibus ut æs liquatur: massæque fiunt colore pingui nigrantes. Acies tanta est
quacunq;: ut circa ullũ sensũ ad ossa conescet quicqd afflauerit corporis. Et massis rur
sus fundit i officinis tiguitq;. Et aliud flatu figurat. Aliud torno terit. Aliud argenti
mõ cælat. Sidõæ quõdã iis officinis nobili siquidẽ etiã specula excogitauerat. Hæc fuit

antiqua ratio uitri. Iam uero & in uulturno mari italiæ harena alba nascens sex miliū passuum a littore inter cumas atq; lucrinum: quæ mollissima est: pila molaq; teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere uel mensura: ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa quæ uocatur hammonitrum. Atq; hoc recoquitur: & fit nitrum purum ac massa utri candida. Iam uero & per gallias hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tyberio principe excogitatum uitri temperamētum ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam: ne æris: argenti: auri: metallis precia detraherentur. Eaq; fama diu crebrior quā certior fuit. Sed quid refert. Neronis principatu reperta uitri arte quæ modicos calices duos: quos appellabant petrotos. hs. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerātur ad similitudinē lapidis quē in æthiopia inuenit. Obsidius nigerrimi coloris: aliquando & translucidi: crassiore uisu atq; in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gēmas multi ex eo faciunt Vidimusq; & solidas imagies diui Augusti capti materia huius crassitudinis. Dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat ægypto: obsidianam imaginem Menelia. Ex quo apparet antiquior materiæ origo nunc nitri similitudine interpolata. Xenocrates obsidanum lapidem in india & in samnio italiæ & ad oceanum in hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere obsidianū ad escaria uasa totum rubens uitrum atq; non translucens: hematinon appellatū. Fit & album & murrhinum aut hyacinthos saphirosq; imitatum: & omnibus aliis coloribus. Nec est alia num materia sequatior: aut etiam picturæ accomodatior. Maximus tamen honos in candido translucente quanproxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potandum argenti metalla & auri pepulit. Est autem coloris impaciens: ni precedat frigidis liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ sole aduerso in tantum excandescant: ut uestes exurant: fragmenta teporata agglutinantur tantum rursus adfundi non queunt præterquam abrupto sibimet: tingui ueluti cūm calculi fiunt: quos quidem abaculos appellant: aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Vitrum sulphuri concoctū ferru minantur in lapidem. Ad peractis omnibus quæ constant ingenio artem natura faciēte: succurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Ca. XXVII.

i Gnis accipit harenas: ex quibus alibi uitrum: alibi argentum: alibi plumbi genera: alibi pigmenta: alibi medicamenta fundit. Igni lapides in æs soluuntur Igne ferrum gignitur: ac domatur. Igne cremato lapide cementa in tectis alligantur. Alia sæpius uri prodest. Eademq; materea aliud gignitur primis ignibus: aliud secundis: aliud tertiis. Quando ipse carbo uires habere incipit restinctus: atq; interesse creditus: maioris fit uirtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio. Et in qua dubium sit plura absumat: an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis: Pestilentiæ quæ solis obscuratione contrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certum ē. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa uiscera aut contusa ut. M. Varro auctor est. Ipsis enim uerbis eius utar. Lix cinis ē inquit foci. Inde enim cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gladiatores cum deluserint hac iuuari potionæ. Quin & carbunculū genus morbi: quo duos consulares nuper absumptos in dicauimus: querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo i rebus damnatis quoq; ac iam nullis sunt aliqua remedia: ut in carbone ecce & cinere. Non præteribo & unum foci exemplum Romanis litteris clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco cō paruisse genitale e cinere masculini sexus. Eamq;: quæ insederat ibi. Tanaquilis reginæ ancillam Ocrestem captiuam consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tulliū natum qui regno successit. Inde & in reginæ cubanti puero caput arsisse uisum creditumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia & lodos Laribus primum instituisse.

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS SEPTIMVS ET VLTIMVS.

PROHEMIVM.

Origo gemmarum

u T NIHIL instituto operi desit: gemmæ supersunt: & in artum coacta rerum naturæ maiestas a multis nulla sui parte mirabilior. Tãtum tribuunt uarietati coloribus materiæ decori. Violare etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas uero extra precia ulla taxationemq; humanarũ opum arbitrantes ut plerisq; ad summã absolutamq; rerũ naturæ contẽplatione satis sit una aliqua gẽma. Quæ fuerit origo gẽmarũ & quibus initiis in tantũ hæc ammiratio exarserit diximus quodam tenus in mentione auri annlorumq;. Fabulæ primordium a rupe caucasea tradũt. Promethei uinculorum interpretatioẽ fatali: primumq; saxi fragmentũ inclusum ferro ac digyto circũdatum hoc fuisse annulum & hoc gemmam.

De gemma Polyclatis tyrrãni & Pyrrhi Regis & q sculptores optimi: & nobilitates artificũ: & qui primus dactylothecã Romæ habuit. Ca. I.

h Is initiis cœpit auctoritas in tãtum amorem elata ut Polycrati Seuero samio insularum ac littorum tyranno fœlicitatis suæ: quam nimiam fatebatur esse ipse: satis piamenti in unius gemmæ uolũtario damno uideretur. si cũ fortunæ uolubilitate paria faceret. Planeque ab inuidia eius abũde se redimi putaret: si hoc unum doluisset. Assiduo gaudio luxus eo profectus a nauigio in altum annulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine regi natus escæ uice raptum ut faceret ostentũ in culinam domini rursus fortunæ insidiantis mãui reddidit. Sardonicẽ eam gẽmam fuisse constat: ostenduntque Romæ (si credimus) in Concordiæ delibro cornu aureo Augustæ dono inclusam & nouissimum prope locum tot pr̃elatis optinentẽ. Post hũc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisset traditur acathen: in qua nouem musæ & Apollo citharã tenens spectaretur: non arte sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis ut musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde aliaq; tradat̃ magnopere gemmarum claritas extat apud auctores: præterquam Ismeniam Choraulem multis fulgentibus uti solitum co nitãte fabula uanitatem eius dicatæ ĩ Cypro: sex aureos denarios pro smaragdo in qua fuerat sculpta Amymone iussisse enumerari. Et cum duo relati essent: imminuto precio: male me Hercules curatum dixisse. Multum enim detracta erat gemmæ dignitati. Hic uidetur instituisse ut omnes musicæ artis hac quoque ostentatione censerentur: ueluti Dionysiodorus æqualis eius & æmulus: ut sibi quoque par uideretur. Tertius qui eodem tempore fuit inter musicos Nicomachus multas gemmas habuisse traditur: sed nulla peritia electas: sed forte quadam. His exemplis initio uoluminis oblatis aduersus istos qui sibi hanc ostentationem arrogant: ut palam sit eos tibicinum gloria tumere. Hoc in Polycratis gemma quæ demonstratur illibata intactaque ab Ismeniæ ætate post multos annos apparet scalpi ẽt smaragdos solitos. Cõfirmat hanc eandẽ opinionem dictũ Alexandri magni quo uetuit in gẽma se ab illo scalpi q̃ a

Pyrgotele non dubie clarissimo artis eius. Post eū Apollonides & Cronius in gloria fue
re. Quiq; diui Augusti imaginem similem expressit: qua postea princeps signabat. Dio
scorides. Sylla dictator traditione Iugure semper signauit. Est & inter auctores Catien-
sem illum cuius patrem. Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat: pugnæ eius
effigie signasse uulgato Stilionis Præcontini sale. Q uidnam fuisse acturum eum si Sci
pio patrē eius interemptus esset? Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas
aut in matris annulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera ꝑ bella ciuilia ab-
sente eo amici signauere epistolas & edita. Q uæ ratio tempoꝝ nomīe eius reddi postu
labat: nō infaceto lepore accipientiū enigmata afferre eam spingē. Quin etiam Mæce-
natis rana per collationē pecuniarum in magno terrore erat. Augustus postea ad de-
uitanda cōuitia spingis Alexandri magni imaginē signauit. Gemmas plures qđ pere-
grino appellant: nomine dactylothecā: primus omnium habuit Romæ priuignus Syl
læ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Pompeius magis eam quæ Mythridatis regis
fuerat: inter dona in capitolio dicaret: ut. M. Varro: aliiq; eiusdem ætatis auctores con
firmant: multū prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dictator sex dactylothecas ī æde.
Veneris genitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde
unam. Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmasq; mores īclinauit
Sicut. L. Scipiōis & Cn. Manlii ad cælatum argentū & uestes attalicas & triclinia ærata
Sicut. L. Mummii ad corinthia & tabulas pictas.

De gemmis translatis in triumpho Pompeii & natura crystalli & medicinis
& luxuria circa eam: & quando primū inuenta myrrhina: & luxuria circa
eam & natura myrrhinoꝝ: quæ mentiti sunt auctores de succino: Ca. II

D uti planius noscatur: uerba ex ipsis Pompeii triumphoꝝ actis subiiciā. Er-
go tertio triumpho quē de piratis: asia: ponto: gentibusq; & regibus in septi-
mo operis huius uolumine indicatis. M. Pisone. M. Messala cons. pridie Chalē
das octobris: die natalis sui egit: transtulit alueum cum tesseris lusoriū e gemmis dua-
bus latum pedes tres: lōgum pedes quattuor. Et ne quis de ea re dubitet nulla gemma
rum magnitudine hodie prope ad hanc amplitudinē accedente. In quo fuit luna au-
rea pondo. xxx. milium. Lectos triclinares tres. Vasa ex auro & gemmis abacoꝝ nouem
Signa aurea tria. Mineruæ matris: & Apollinis coronas ex margaritis. xxx. tres. Montez
aureum quadratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis circūdata uite au-
rea. Musæum ex margaritis in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeii e
margaritis: illa regio honore grata: illius probiores uenerandiq; per cunctas gentes illa
in quam ex margaritis: seueritate uicta & ueriore luxuria quam triumpho. Quod pro
fecto inter illos uiros durasset cognomen Magni: si prima uictoria sic triunphasses de
margaritis Magne: tam prodigia re & fœminis reperta: quam habere gerereq; fas non
sit. Hinc sic fieri tuos uultus? sic te preciosum uideri? Nonne illa similior tui est imago
quam pyrenei iugis imposuisti: Graue profecto fœdumque probrum erat: ni uerius
sit eum deorum ostentum credi oportere Clareque ītelligi posset iam tum illud caput
orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triumphi eiusdem quamueris
sime subiiciam. Reipublice datum mille talentum. Legatis & questioribus: qui oras ma
ris defendissent sestertia bina milia. Commilitibus singulis quinquaginta. Tolerabilio-
rem tamen fecit causam Caii principis qui super omnia muliebria oculos induebat e
margaritis. Et Neronis principis qui sceptra ꝑsonis histrionū & cubicula uiatoria unio
nibus consternebat. Q uinimmo etiā ius uidemur perdidisse corripiendi gēmata poto
ria & uariæ supellectilis genera annullos transeuntes. Q uæ enim nō luxuria innocen
tior existimari possit: Eadem uictoria primū in urbem murina inuexit. Primusq; Pom
peius sex pocula ex eo triumpho capitolio Ioui dicauit. Q uæ ꝓtinus ad hominū usū
transiere: abacis et escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus murri

no.lxxx.ſeſtertiis empto capaci plāe ad ſeſtarios tres. Caliceqūe potauit ex eo ante hos
annos conſularis ob amorem abraſo eius margine ut tamen iniuria illa precium auge-
ret.Neque eſt hodie murini alterius præſtantior indicatura. Idem in reliquis generis
eius quantum ualuerit licet æſtimare ex multitudine quæ tanta fuit:ut auferente libe
ris eius Nerone Domitio theatrum peculiare trans tyberim hortis expoſita occuparent
hoc a populo impleri cauentes.Et dum pompeianus præludit:etiam Neroni ſatis erat
qui tunc uidit annumerari unius ſciphi fracta membra:quæ in dolorem credo ſæculi
inuidiamque fortunæ tanquā Alexandri magni corpus in conditorio ſuari ut oſtēta-
retur:placebat.T.Petronius conſularis moriturus inuidia Neronis prīcipis ut mēſam
eius exhæredaret trullam murinam.ccc.ſeſtertiis emptam fregit. Sed Nero ut par erat
principem uicit omnes.cccc.ſeſtertiis capedinem unam parando.Memoranda res tan-
ti imperatorem:patremque patriæ bibiſſe. Oriens murina mittit. Inueniuntur.n.ibi
in pluribus locis:nec inſignibus:parthici regni.Præcipue tamen in carmania. Humo-
rem putant ſub terra calore denſari.Amplitudine nunquam paruos excedunt abacos
Craſſitudine rara quanta dictum eſt uaſi potorio.Splendor iis ſine uiribus:nitroq; ue-
rius quā ſplendor.Sed in precio uarietas coloꝝ ſubinde cirunagētibus ſe maculis ī pur
puram candoremq;:& tertium ex utroq; igneſcēre uel uti per tranſitum coloris purpu-
ra rubeſcente:aut lacte candeſcente.Sunt qui maxīe in iis laudent extemitates:& quoſ
dam colorum repercuſſus:quales in cæleſti arquu ſpectantur.His maculæ pigues pla
cent.Tranſlucere quicquam aut pallere uitium eſt.Item ſales uerrucæq; non eminen-
tes:ſed ut in corpore etiam plerumq; ſeſſiles.Aliqua & in odore cōmendatio eſt. Cōtra
ria huic cauſa cryſtallū facit:gelu uehæmentiore concreto. Nec alibi certe reperitur:
quā ubi maxime hybernæ niues rigent:glaciemq; eſſe certū eſt unde & nomē græci de
dere.Oriens & hanc mittit.Sed indicæ nulla præfertur.Naſcit̄ & in aſia:uiliſſima circa
alabandā & hortoſiam finitimiſq; montibus item in cypro.Sed laudata in Europa alpi
um iugis.Iuba auctor eſt & in quadam inſula rubri maris ante arabiam ſita naſci quæ
neron uocetur.Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemque efoſſam a
Pythagora Ptolemæi regis præfecto.Cornelius Bocchus & in luſitania perquā mirandi
ponderis immenſis iugis depræſſis ad liberamentū aquæ puteis.Mirum & qđ Xenocta
tes tradit epheſius aratro in aſia & cypro exercitari.Non.n.inueniri in terreno:nec niſi
inter cautes creditū fuerat.Similius ueri eſt qđ idē Xenocrates tradit torrentibus ſæpe
deportari.Sudines uero negat niſi ad meridiem ſpectātibus locis naſci. Quod certum
eſt:non.n.reperitur in aquoſis:quanquā in regione prægelida:uel ſi ad uada uſq; glati
entur amnes.Cæleſti humore paruaque niue id fieri neceſſe eſt:ideo caloris impatiens
in frigido potu abdicatur.Quare naſcatur anguloſis lateribus:non facile ratio inuēiri
poteſt:eo magis quod neque mucronibus eadem ſpecies ē ita abſolutus eſt lateꝝ leuor
ut nulla id arte poſſit æquari.Magnitudo ampliſſima adhuc uiſa nobis erat quā i Ca-
pitolio Liuia Auguſta dicauerat:librarū circiter.l. Idem Xenocrates auctor eſt:uas am
phorale uiſum.Et aliqui ex india cryſtallum ſextariorum quattuor. Nos liquido affir-
mare poſſumus in cautibus alpiū naſci adeo inuiis:plerumq; fune pēdentes eam extra
hant.Peritis ſigna & indicia nota ſunt. Infeſtātur plurimis uitiis:ſcabro:ferrugine ma
culoſa nube occulta aliquando uomica:præduro fragilique cētro a ſole appellato. Eſt
& ruffa aliquibus rubigo.Aliis capillamentū rimæ ſimile.Hoc artifices litura occultāt.
Quæ uero ſine uitio ſunt:puras eſſe malūt aſcyntheta appellantes.nec ſpumei coloris
lympideq;.Poſtrema uero auctoritas in pōdere eſt.Inuenio medicos quæ ſunt urenda
corpoꝝ nō aliter utilius id fieri putare quā cryſtallīa pila aduerſus appoſita ſolis radiis.
Alius hic furor.hſ.centum.l.milibus trulla una nō ante multos annos mercata a ma
trefamilias nec diuite.Itē Nero amiſſaꝝ reꝝ nuncio accepto duos calices cryſtallinos in
ſuprēa ira fregit illiſos.Nec fuit rō uitio ſæculū ſuū punīetis:ne qs alius ex iis biberet.

Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mireq; ad similitudinem accessere uitri: sed pro digii modo ut suum precipum auxerint: crystali non diminuerunt. Proximum locū in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum succina optinent: eandemq; omnia hæc quam gemme auctoritatē. Sane maiorem aliquibus de causis crystallina & murrina. Rigidi potus utraq;. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Oc casio est uanitas græcorū diligenter. Legentes mō æque perpetiant̄ me de ortu eorum cum hoc quoq; intersit uitæ scire posteros quicquid illi prodidere mirandū. Phaetōtis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos lachrymis electrum omnibus an/nis fundere iusta eridanum amnē quem padum uocamus. Et electrum appellatū: quo niam sol uocitatus sit electros: plurimi poetæ dixere: primiq; ut arbitror: Eschylus: Phi/loxenus: Nicander: Euripides: Satyrus. Quod esse factū italiæ testimonio patet. Diligē tiores eorum electridas insulas in mari hadriatico esse dixerūt: ad quas dilaberet̄ padus Qua appellatione nullas unq; ibi fuisse certum est. Nec uero ullas ibi appositas esse in quas quicq̄ cursu padi deuehi possit. Nam qđ Eschylus in hyberia hoc est in hispania eridanum esse dixit: eundemq; appellari rhodanū. Euripides rursus & Apollōius in ha/driatico littore confluere rhodanū & padum: faciliorē ueniam facit ignorati succini: in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æque falsum prodidere in extremis hadriatici sinus rupibus iuiis arbores stare: quæ canis ortu hoc effunderēt gūmi. Theophrastus in liguria effodit dixit. Phaetontē in æthiopia Hammonis obisse. Ob id delubrum ibi esse atq; oraculū. Electrumq; gigni. Philemon fossile esse: & ī scythia erui duobus locis Candidū atq; cærei coloris qđ uocaretur electrū. In alio loco fuluum qđ appellaretur sualternicū. Demostratus lyncurion id uocat: & fieri ex urina lyncum bestiaꝝ. E mari/bus fuluū & igneum: e fœminis languidius atq; candidum. Alii dixere langurium esse in italia bestias langurias. Zenothenis langas uocat easdem: & circa padum iis uitā af/firmat sudines arborē quæ gignat in liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. So tacus credidit in britannia arboribus effluere: quas electridas uocauit. Pytheas gutoni bus germaniæ genti accolis æstuariū mentonomon nomine ab oceano spatio stadioꝝ sexmilium. Ab hoc diei nauigatione insulā abesse aballum. Illo uere fluctibus aduehi: & esse concreti maris purgamentū. Incolas pro ligno ad ignem uti eo: proximimisque teutonis uendere. Huic & Timæus credidit: sed insulam basiliā uocauit. Philemō nega uit flammam ab electro reddi Nicias solis radiorū succum intelligi uoluit. Hos circa oc casum credit uehementiores in terram actos pinguē sudorem in ea parte oceani relin/quere: deinde æstatibus in germanoꝝ littora eiici. Et ī ægypto nasci simili modo: & uo cari sacal. Item in india: gratiusq; thure esse indis. In syria quoq; fœminas uerticillos in/de facere: & uocare harpaga: quia folia & paleas: uestiūq; fimbrias rapit. Theophrastus oceano id exæstuante ad pyrrenei promontoriū eiici. Quod Xenocrates credit: qui de iis nupime scripsit. Viuit adhuc. Asarubas: qui tradidit iuxta atlanticum mare esse lo/cum cephisida: quē mauri uocant electrum. Hunc sole excalfactū e limo dare electruꝫ fluitans. Mnesias africe lacum sycionē appellatum: & cratinā amnem in oceanū effluē tem lacu: ī quo aues quas melagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi nasci ratione eadē qua supra dictū est de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta syrtin magnā hortū hespe ridum eē: ex quo in stagnum cadat. Colligi uero a uirginibus hesperidū. Ctesias indis flumen eē hypobarum quo uocabulo significet̄ omnia uasa ferre bona: fluere a septen trione in exortū oceanum iuxta montē siluestrē arboribus electꝛ ferentibus. Arbores eas aphytagoras uocari: qua appellatione significetur prædulcis suauitatis. Mithridates in germaniæ littoribus eē insulam: uocariq; eam cædron: cædri genere silua: inde de fluere in petras. Xenocratis non succinū tantum in italia: ueꝝ etiā thieū uocari: a scy this uero sacriū: quoniā & ibi nascat̄. Alios putare ī numida gigni: Sup omōes ē Sopho cles tragicus poeta: qđ eqdē miror tāta grauitate cothurni: & præterea uitæ fama alias

principali loco genitus athenis rebus gestis exercitũ odiecto. Hic ultra indiã fieri dixit e lachrymis meleagridum auium Meleagrum defluuentium. Quod & credidisse eum uel sperasse aliis persuaderi posse quis non ueretur? quam ue periciam aut impericiam posse reperiri quæ auium ploratus annos credit: lachrymas ue tam grandes: auesque e græcia ubi Meleager periit ploratum isse in indos. Quid ergo: Non multa æque fabulosa produt poetæ. Sed hoc ea in re quæ quottidie inuehatur: atque abũdet: & hoc medicum coarguat serio quenquam dixisse summa hominum contẽptio est: & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succioꝝ: lyncurio & mediciæ. Ca. IIII:

Ertum est gigni in insulis septentrionalis oceani: & a Germanis appellari glessum: itaque a nostris unam insularum ob id glessariam appellatam Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente austrauiam a Barbaris dictam. Nascitur aũtem defluente medulla pinei generis arboribus: ut gũmi in cerasis: resina pineis erũpit humoris abundãtia. Densatur rigore uel tepore aut mari. Cum uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur. Quod arboris succum etiam prisci nostri credidere ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor: & qđ accẽsum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a Germanis in pannoniam: mox per prouinciã. Inde Veneti primum quos græci enetos uocant: rei famam fecere. Proximæ Pannoniæ id accipientes circa mare hadriaticum. Pado uero adnexa fabulæ uidetur causa: hodieque transpadanorum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestantibus maxime decoris gratia Sed & medicinæ: quando tonsillis creditur resistere & fauciũ uitiis uario genere aquaꝝ iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Centum fere milibus passuum abest a carnunto littus pannoniæ: ex quo id Germaniæ inuehitur: præcognitum nuper. Vidit enim eques Romanus missus ad in comparandum a Iuliano curante gladiatorum munus Neronis principis. Qui hæc cõmertia & littora peragrauit tanta copia inuecta ut retia coercendis feris podium protegentia succinis nodarentur. Arma uero & libitia totusque unius diei apparatus esset e succino. Maximum pondus iis glebæ attulit. xiii. librarum. Nasci & in india certum est. Archelaus qui regnauit in Capadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: poliriq; lacte incoctum. Liquidũ primo destilare argumento sunt quædam intus transluceñtia ut formicæ aut culices: lacertæq; quas ad hæsisse musteo non est dubium: & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec terris preciũ. Fuluius maior auctoritas. Ex iis etiamnum amplior transluceneibus: præterquã si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse: non ignem placet. Sũma laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Veꝝ hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum seuo & anchusæ radice. Quippe et cõchilio inficiunt. Cæteꝝ attritu digytoꝝ accepta ui coloris attrahunt in se paleas & folia arida ut magnes lapis ferrum. Ramẽta quoq; succini oleo adito flagrant dilucidius diutiusq; quã lini medulla. Taxato in deliciis tãta ut hoĩs quãuis pua effigies uiuorum hominũ uigentiumq; præcia supet prorsus ut castigatio una nõ sit satis. In corinthiis æs placet auro: argẽtoq; mixtũ in cælatis ars & ĩgenia. Murinoꝝ & cristallinoꝝ diximus gratiam. Vniones qđ capite circunferuntur: gẽmæ digytis. In omnibus deniq; aliis uitiis ostentatio aut usus placet. In succinis delciaꝝ tamẽ cõscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portentis capillos: quoq; coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodam etiam carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitiis desunt præciosa noĩa ex eo tertius hic qdẽ colos cœpit expeti a matrõis. Vsus tamẽ succinoꝝ iuẽit aliqs ĩ medicia sed nõ ob hoc fœminis placẽt. Infãtib9 alligari Amuleti ratione prodest. Callistratus & cuicũq; ætati cõtra lymphatiões ꝓdosse tradit. Et uriæ diffi-

cultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouam attulit appellando crysolectrum quasi coloris auri: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: & si iuxta fuerit celerrime ardescens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritũ cum melle ac rosaceo aurium uitiis. Et si cum melle attico conteratur: oculorũ quoq; obscuritatibus. Stomachi etiã uitiis uel p se farina eius sumpta: uel cũ mastice ex aqua pota. Succina etiam gemmis quae sunt translucidae: adulterandi magnũ habẽt locum maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tinguntur. De lyncurio proxime dici cogit auctorũ pertinacea. Quippe etiã si non electrum id esset lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri aũt ex urina quidem lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam: quoniã inuideat hominum usui. Esse aũt qualem in igneis succinis colorem: fulpiq;. Nec folia tantũ aut stramenta ad se rapere: sed aeris etiã ac ferri laminas qđ Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totũ arbitror. Nec uisã in aeuo nostro gemmã ullam ea appellatione. Et qđ de medicina simul proditur calculos uesicae eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur: aut si portet̃. Et tamen nunc gemmarũ cõfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad maiorem utilitatem uitae obiter coarguetur magorum infanda uanitas: quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinae ex iis species blando prodigio transgressi.

De adamantis generibus & medicinis & margaritis. Ca. V.

Aximum in rebus humanis non solum inter gemmas preciũ habet adamas: diu non nisi regibus: & iis admodum paucis cognitus: unus mõ in metallis repertus: perq̃ raro comes auri: nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in aethiopum tantũ metallis inueniri existimauere: inter delubrum. Mercurii atq; insulam meroen dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine aut colore dissimilẽ in ueniri. Nunc genera eius sex noscuntur. Indici nõ in auro nascentis: sed quadã crystalli cognatione. Siquidẽ & colore translucido non differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronẽ: aut duabus contrariis partibus quo magis miremus: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungant̃ magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabicus: minor tantũ. Similiter & nascens caeteris pallor gentis & in auro nõ nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur: ita respuentes ictũ ut ferrum utrinq; dissultet. incundesq; etiam ipsae dissiliant. Quippe duritia inenarrabilis est simulq; igniũ uictrix natura: & nunq̃ incalescens. Vnde & nomẽ indomita uis graeca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocãt cenchron: qđ est milii magnitudine. Alterum macedonicũ in philipico auro repertum: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocat̃ in cipro repertus uergens in aereum colorẽ. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hunc est siderites ferrei splendoris: pondere ante caeteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangitur: & alio adamante perforari põt. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nominis tantũ auctoritatẽ habent. Idq; qđ totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus de discordia rerum cõcordiaq;: quam antipathiam ac sympathiã appellauere graeci nõ aliter clarius intelligi põt. Siquidem illa inuicta uis duarũ uiolentissimae naturae rerum ferri ignisque contemptrix hircino rumpitur sanguine: ac ne aliter q̃ recẽti calidoq; macerata: & sic quoq; multis ictibus: tunc etiã praeterquã eximias incudes malleosq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentũ? Quo ue casu reptum? Aut quae fuit cõiectura experiendi rem immensi secreti & in foedissimo animaliũ omnium? Profecto muneris talis inuentio hominis est. Nec quaerenda in nulla parte naturae ratio: sed uoluntas. Vt cum foeliciter rumpere cõtingit: in tam paruas frangant̃ crustas: ut cerni uix possint. Expetunt̃ a scalptoribus: ferroq; in cluduntur: nullam non duritiã ex facili cauentes. Adamas dissidet cũ magnete lapide in tantum: ut iuxta positus ferrum non patiat̃ abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat: atque auferat. Adamas & uenena irrita facit: & lymphationes

abigit·metuſque natos expellit a mente ob id quidam eum anchiten uocauere. Metro
dorus Sceptius in eadem germania in baliſta inſula naſci in qua & ſuccinum qđ equi
dem legeri:ſolus dicit & præfert arabicis. Quod falſũ eẽ qs dubitet? Proximũ apud nos
indicis arabiciſq; margaritis preciũ ẽ de qbus ĩ nono diximus uolumĩe ĩter res marinas.

De ſmaragdi generibus:& gemmis uiridibus & tranſlucidis. Ca. VI.

t Ertia auctoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis:nullius coloris aſpe
ctu iucundior eſt. Nam hærbas quoque uirentes:frondeſq; haud deſpectâus.
Smaragdos uero tanto libentius:quoniam nihil omnino uiridius cõparatũ
illis uiret. Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent:nec ſatiant. Quin & ab
itentione alia obſcurata aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Scalpentibuſque gẽmas non
alia gratior oculorum refectio eſt:ita uiridi lenitate laſſitudinem mulcent. Præterea lõ
ginquo amplificantur uiſum :inficiẽtes circa ſe repercuſſum aera nõ ſole mutati non
umbra:non lucernis:ſemperque ſenſim radiantes:& uiſum admittentes ad craſſitudi-
nem ſui facilitate tranſlucida. Quod etiam in aquis non fit. Iidem plerunmque & con
caui ut uiſum colligant. Quapropter decreto hominum iis parcitur ſcalpi uetitis. Quã
quam ſcythicorum ægyptiorumq; tanta durities eſt:ut nequeât uulnerari. Quorum
uero corpus extenſum eſt:eadem qua ſpecula ratione ſupini imagines rerum reddũt.
Nero princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duodecim no
biliſſimi ſcythici ab ea gente in qua reperiuntur :appellati. Nullis maior auctoritas:nec
minus uitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant:tantum ſcythici a cæteris ſma-
ragdis. Proximã laudẽ habent ſicut & ſedẽ bactriani:quos in cõmiſſuris ſaxorũ colle
gere dicuntur eteſiis flantibus. Tunc enim tellure internitent:quia iis : uentis maxime
harenæ mouentur. Sed hos minores multo ſcythicis eſſe tradunt. Tertium loco Aegyp
tii habent qui eruuntur circa copton oppidum thebaidis in collibus & cautibus. Reli-
qua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quaproprter principatum ex iis ægyp-
tii optinent:doſque eorum & ut in colore liquido nec diluto:uerum ex humido pin-
guique quaque reſpiciatur imitante tranſlucidum mare pariterque trãſlucet: & nitet:
hoc eſt colorem expellit & aciem recipit. Ferunt & in ea inſula tumulo reguli. Hermiæ
iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex maragdis ita radiantibus etiam
in gurgitem ut teriti inſtrumenta refugerent thinni. diu mirantibus nouitatem piſca
toribus:donec mutauere oculis gemmas:ſed & uita demonſtrari oportet reperta. Sunt
quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria:ſicut in homine. Er
go Cyprii uarie glauci:magiſque ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem
illum ſcythicæ auſteritatis non ſemper cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam ĩtercurrit um
bra ſurduſque fit colos qui improbatur etiam dilutior. Hincque genera diſtinguntur.
Et ſunt aliqui obſcuri quos uocant cæcos. Alii denſi nec e liquido tranſlucidi. Quidã
uaria nubecula improbati. Aliud eſt hoc quam umbra de qua diximus. Nebucula eni
albicantis eſt uitium cum uiridis non pertranſit aſpectus ſed aut intus occurrit aut
excipit in fine uiſum cãdor. Hæc coloris uitia:iſta corporis capillamentũ ſal:plũbago.
Ab iis æthiopici laudant̃ a copto dieꝝ triũ itinere:ut auctor eſt Iuba : acriter uirides:
ſed nõ facile puri aut cõcolores. Democritus in hoc genere poſuit hermieos & perſicos.
Illos extumeſcentes pinguiter perſicos uero non tranſlucidos:ſed iucundi tenoris. Vi
ſum implere quem non admittant. Felium pantherarumque oculis ſimile. Nanque &
illos radiare nec perſpici. Eoſdem in ſole hebetari:umbris : refulgere:& longius quam
cæteros nitere. Omnium horum etiamnum uitium quod felis colorem aut aeris habẽt
In ſole dilucidi quidem ac liquidi:ſed non uirides. Hæc uitia & atticis maxime ſentiun
tur in argẽtariis metallis repertis in loco qui thyricos uocat̃:ſemp minus pigues & e
lõginquo ſpecioſiores. Frequens & iis plũbago:hoc ẽ ut in ſole plũbei uideant̃. Illudq;
peculiare qđ quidã ex iis ſeneſcunt paulatĩ uiriditate euanida & ſole lædunt̃. Poſt hos

medici plurimum uiriditatis habent interdum & e saphyro. Ii sunt fluctuosi: & rerum imagines complexi ut uerbis gratia papauerum aut auium pinnarūq; uel catulorum aut similium. Qui tamen uirides nascuntur: quoniam oleo meliores fiunt. Neq; est aliorum magnitudo amplior. Carchedoni nescio an in totum exoleuerint: postquam metalla æris ibi defecerunt: & semper tamen uilissimi fuere minimiq;. Idem fragiles sed colore incerti & uirentium i caudis pauonum columbarumq; collo plumis similes ad inclinationem magis aut minus lucidi. Venosi quidem: squammosiq;. Peculiare erat in his uitium sarcion appellatum. Hoc est quædam gemmæ caro. Mox iuxta carchedonē in qua legebatur: smaragdites uocatus est. Iuba est auctor smaragdū quem cholan uocant: in arabia ædificiorum ornamentis includi. Et lapidem quem alabastriten ægyptii uocant. Complures uero e proximo laconicos in taygeto monte erui medicis similes: & alios in sicilia. Inserit smaragdis & quæ uocatur tanos: e persis ueniens gemma ingrate uiridis atq; intus sordida. Item chlcosmaragdos e cypro turbida æreis uenis Theophrastus tradit: ægyptiorum commentariis reperiri: regi eorum a rege babylonio missum smaragdum munere. iiii. cubitorum longitudine: & trium latitudine. Et fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscum e quattuor smaragdis quadraginta cubitorum longitudine. Latitudine uero in una parte quattuor: & in altera parte duorum. Se aūt scribente esse in tyro Herculis templo stentenam planam e smaragdo: nisi potius pseudo smaragdus sit. Nam & hoc genus reperiri: & in cypro inuentum ex dimidia parte smaragdū: ex dimidia iaspidem: nondum humore in totum transfigurato. Appion cognominatus Plistonices: pauloante scriptum reliquit: esse etiamnū i labyrintho ægypti colosseum Serapin e smaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certe similem habere berylli uidentur: in india originem habentes: raro alibi repertos. Poliuntur omnes sexangula figura artificum ingeniis: quoniam hebescūt: in color surdus repercussu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundem. Probatissimi sunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitantur. Proximi qui uocantur chrysoberylli: & sunt paulo pallidiores: sed in aureum colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius: & a quibusdam proprii generis existimatur: uocaturq; chrysopylon. Quarto loco numerant hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocāt Post eos autem cerni. Ac deinde oleagini: hoc est colore olei. Postremi chrystallis fere similes. Hi capillamenta habent: sordesq;: alioquin euandi: quæ sunt omnia mutia. Indi mire gaudent longitudine eorum: solosq; gemmarum esse prædicāt: qui carere auro maliunt: & ob id perforatos elephantorum setis religant. Et alios conuenit non oporteret perforari: quorum sit absoluta bonitas umblicis statim ex auro capita comprehendentibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt quā gemmas: quoniā est summa commendatio in longitudine. Quidā & angulosos putant statim nasci: & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta: additcq; auro repercussa aut omnino castigata causa perspicuitatis ad crassitudinē. Vitia præter iam dicta eadem fere quæ i smaragdis & pterygia. In nostro orbe aliquando circa potum inueniri putantur. Indi & alias quidē gemmas crystallo inuento adulterare repperierunt: sed præcipue beryllos.

De opali generibus & uitiis & expimentis: & uariis gemmis. Ca. VII.

m Inimū: idemq; plurimum qui ab iis differunt opali: smaragdis tantū credētes India solum & horū est mater. Atq; ideo eis preciossimam gloriā compositores gemmarum & maxime inenarabilem difficultatē dederunt. Est enim in iis carbūculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uires mare: & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii sūmo fulgoris augumento colores pigmentorū æquauere. Alii sulphuris ardentē flammā aut etiā ignis oleo accēsi. Magnitudo nucem auellanam æquat insigni apud nos hystoria. Siquidem extat hodieq; huius generis gemma: propter quam ab Antonio proscriptus Nonius senator est filius Strumæ

Nonii eius:quem Catullus poeta in sella curuli uisum indigne tulit. Auusque Serui-lii Noniani quē consulb uidimus.Illeque ꝓscriptus fugiens hunc e fortūis suis oibus annulum abstulit secum.Quem certum est sestertiis.xx.milibus æstimatum.Sed mira Antonii feritas atque luxuria propter gemmam proscribentis.Nec minor Nonii cōtu-macia proscriptionem suam amantis cū etiam feræ abrosa partes corporiss relinquant bestiæ propter quas se periclitari sciant. Vitia opali:si color in flore hærbæ quæ uocat̄ heliotropium exeat aut crystallum:aut grandinē.Si sal interueniat aut scabritia : aut cuncta oculis occursantia:nullosq; magis india similitudine indiscreta uitro aduterat Experimentum in sole tantum.Falsis.n.contra radios liberatis digyto a pollice:unus: atq; idem translucet colos in se consumptus.Veri fulgor subinde uariat:& plus huc :il lucq; spargit:& fulgor lucis in digytos funditur.Hanc gemmam propter eximiam gra tiam pleriq; appellauere pederota.Sunt & qui priuatum eius genus faciunt:sangenon que ab indis uocari dicunt.Tradūtur nasci & in ægypto & in arbuia : & uilissimi i pō to.Item in Gallatia ac thaso & cypro quippe opali gratiam habet. Sed mollius nitet:ra ro non scaber.Summa coloris ex aere & purpura cōstat. Viriditas smaragdi deest.Con statq; melior ille color:cuius fulgor uini colore fuscatur q̄ qui diluitur aqua.Hactenus de principatu cōuenit mulierum maxime senatuscon.Minus certa sunt de quibus: & uiri indicant.Singulorum.n.libido singulis precia facit:& præcipue regum.Claudius Cæsas smaragdos induebat & sardonicas. Primus autem Romanorum sardonice usus est prior Africanus:ut tradit Demostratus.Et inde Romanis hanc gemmam fuisse ce lebrrimam.Quamobrem proximum ei dabimus locum.Sardonyces olim ut ex nomi-ne ipso apparet intelligebant̄ candore in sarda:hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito & utroque tranlucido.Talesque esse indicas tradunt.Ismenias.Demostratus Xenothemis:Sotacus:Hi quidem duo reliquas omnes quæ transluceant cæcas appellā tes:quæ nunc nomē abstulere.Nullo sardorum uestigio arabicæ sunt.Coeperuntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi:radice nigra:aut cæruleū imitāte:& unguem: creditū.n.cādido pingi.Nec sine quadā specie purpuræ candore in minimū transeun te. Has indis non habitasi honore Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis:ut in de capulos factitarent.Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro or be initio quoniā sole prope gēmarum scalptæ cærā non auferrent. Persuasimus deide & indis ut ipsi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tantum in collo. Et est nunc indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido. atq; non gracili:neq; in recessu gemmæ aut in deiectu retinente:sed in ipsis umbōibus nitēte.Præterea substrato nigerrimi coloreis.Ex hoc indicis cæreū:aut corneū inuenit̄ ēt circuli albi:quædamq; i iis cælestis arquus anhelatio est. Superficies uero locustaꝝ maris crustis rubētior.Iam meleæ aut feculentæ (hoc.n.nomen est uitio) improbātur. & si zona alba fundat se non colligat.Simili mō si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter.Nihil.n.in sua sede alieno interpellari placet.Sunt & armeniacæ :ut cæteræ improbandæ:sed pallida zona.Exponēda est & onizis ipsius natura pp nominis socie-tatem hoc in gēma transilit:& a lapide ex carmania.Sudines dicit in gēma esse cando-rem unguis humani similitudine.Item crysolithi colorem & sarde & iaspidis Zenothe-mis indicam onycem plures habere uarietates:igneam :nigram : cingentibus candidis uenis oculi modo interuenientibus:quarundam oculis obliquis uenis.Sotacus & ara-bicam onycem tradit.Sed eam a cæteris distare quod idica igniculos habeat albis cingē tibus zonis singulis pluribus ue:aliter quam in sardonycæ indica.Illic.n. momentum esse hic circulum.Arabicas onycas nigras inueniri candidis zonis.Satirus carnosas esse indicas parte carbuncumli:parte chrysolithi & amethisti.Totumq; id genus abdicat. Verā aūt onycē plurias:uariasq; cō lacteis zonis habere uenas oium i transitu colore inenerabili:& i unū redeūte cōcentum suauitate grata. Nec sardæ natura differēda est

diuiduæ exeodē noīe. Quapropter omniū obiter gemmaꝝ ardentiū natura indicāda.

De generibus carbunculoꝝ:& uitiis:& experimentis:& gēmis ardētibus. Ca. VII

p Rincipatum habent carbunculi: a similitudine ignium appellati: cui ipsi nō sentiant ignes: ob id a quibusdam apyrustæ uocati Horū genera: indici & garamantici: quos & carchedonios uocauere: propter opulentiam carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos & alabandicos in ortosiaca caute nascentes: Sed qui perficiantur abandicos. Præterea in omni genere masculi appellātur acriores: at fœminæ languidius refulgentes: In masculis quoq; obseruant liquidioris alios flammæ: nigrioris alios: & quosdam lucidius: ac magis cæteris in sole flagrātes. Optimos uero amethystixontas: hoc ē quorū extremus igniculus in amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syritas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq;: maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse claros dicit: ac plerūq; sordidos: ac semper fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: lucemq; non emittentes: sed conuoluto igne flagrare Callistratus fulgorem carbunculi debere candidū esse posuit extremo uisu nubilātem & si ita attollatur: exardescentem: ob id a plerisq; nūc carbunculum candidum uocari. Qui languidius & liuidus ex indicis lucent liuicontas appellari. Carchedōios multo minores esse. Indicos etiam minus sextarii unius mensura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse: sed igne uel sole & inclinatiōe acris q̄ cæteros excitari. Eosdem umbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flammeos. Contra radios solis & scintillare. Cæras signantibus iis liquescere quanuis in opaco. Multi indicos carchedonis candidoris esse: & e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum in carchedonis maribus stellas itus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem fundere extra se. Abandicos cæteris nigriores esse scabrosq;. Nascuntur & ithracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus auctor est & in orchomeno arcadiæ inueniri & in chio. Illos nigriores: e quibusdam & specula fieri. Esse & troyenios uarios interuenientibus maculis albis. Item corinthios ex pallidiore candidos. Massilia quoque importari Bocchus & Vlyxipone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius: q̄ discernere hæc genera: tanta est in iis occasio artis: subditis per quæ transllucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere: totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur uitro similimæ. Sed cotæ deprehendunt̄: sicut aliæ gemmæ factitiæ. Mollior enim materia & fragilis & cētrosa scobe deprehenduntur & pondere: qđ minus est uitreis: aliquando & pustulis argenti mō relucentibus. Est & antrhacitis appellata: in tesprotia fossilis: carbonibus similis. Falsū arbitror qđ & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebant̄. Esse in iis & præcincti candica uena traduntur: horumq; igneum color ut superiorum est. Peculiare quidem qđ lacte uelut intermortui extinguuntur. Contra aquis perfusi exardescūt. Cognata est huic sandastros: quam aliqui garamantiten uocant. Nascit̄ in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uersa. Commendatio summa qđ uelut in transllucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ: semp in corpore: nunq̄ in cute. Accedit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quoniā fere stellaꝝ hyadum & numero & dispositione stellantur. Ob hoc a chaldeis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distincta quodam uigore apposita tinguescens. Indicæ quidem etiam hebetare uisus dicunt̄. Blandior fœminis flamma: alliciens magis quā accendēs. Sunt qui præferant arabicas indicis. Numidæq; chrysolito illas similes dicunt. Ismenias uero negat poliri sandastros propter teneritatem: & ob id magno uenire. Sunt qui sādasita uocent. Inter omnes constat: quantum numero stellarum accedat: tantū & pretio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sandaser Nicander sandeserion uocauit: alii sandareson. Quidam uero hanc sandastrō: illam sanderesem: in india nascentem illam quoq; & loci nomen custodientem. Malicolorium ut olei uiridis: cm

nibus.Improbatam.Ex eodem genere ardentium lichnites appellata lucernarũ accensarum præcipua gratia.Nascitur circa orthosiam totaque Carmania ac uicinis locis. Sed probatissimi in indis. Quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est ionis appellata a prælatis floribus.Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet. Alteram quæ cocco:a sole excalfactas:aut digytorum attritu:paleas & cartharum fila ad se rapere. Hoc idem & scarchedonius facere dicitur: quanquam multo uilior prædictis.Nascitur apud Nasamonas in montibus:ut incolæ putant hymbre diuino.Inuenitur ad repercussum lunæ:maxime plene.Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit:fragiles uenosas:morienti carboni similes.Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lichnite factitata inuenio.Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt:partemque cæræ in signo tenent.E diuerso ad hæc sarda utilissima:quæ nomen cum sardonyce comunicauit.Ipsa gemma uulgaris:& primum sardibus reperto.Sed laudatissima circa Babyloniam cum lapidicinæ quædam aperientur:hærens in saxi corde. Hocq; modo metallum apud psas defecisse tradit̃.Sed inuenunt̃ cõpluribus aliis locis:sicut in ephire: & asso in india trium generum rubrum.& qđ demium uocãt a piguedie: tertium quod argenteis bracteis sublinitur.Indicaq; perlucente crassiores sunt arabicæ. Inueniuntur & circa leucada epiri & circa ægyptum quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autẽ mares excitatius fulgent. Fœminæ piguiores sunt & crassius nitent.Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menãdrum & Philomenem fabulæ superbiunt.Nec ullæ translucenti tardius suffuso humore hebetantur: oleoq; magis quam alio liquore.Damnantur ex iis melleæ:& ualidius testaceæ.

De generibus topacii & callaite:& de gemmis uiridibus non translucentibus Ca. VIII.

Gregia etiãnum topatio gloria est:suo uirenti genere:& cum repta est prælatæ omnibus.Id accidit in arabiæ insula:quæ chytis uocat̃.In qua troglodítæ prædões:cum diutius famæ & tẽpestate pressi herbas:radicesq; effoderẽt:eruerũnt topacion.Hæc Archelai sententia est:Iuba topation insulam in rubro mari a continẽte stadiis.ccc.abesse tradit nebulosam:& ideo quæsitã sæpe a nauigãtibus:ex ea causa nomen accepisse. Topazin.n.trogloditarum lingua significationem habere quærendi.Ex hac primum importatam Berenicæ Reginæ:quæ fuit mater sequẽtis Ptolemæi a Phylemone præfecto Regis ac mire placuisse:& inde factam statuam Arsinoe Ptolemei Philadelphi uxori quattuot cubitorum sacratã in delubro qđ aureum cognomĩabatur.Recentissimi auctores & circa thebaidis alabastræ oppidũ nasci dicunt. Et duo eius genera faciunt prasoidem:atq; chrysopteron similẽ chrysoprasio:eius.n.tota similitudo ad succum porri dirigitur.Est autẽ amplissima gẽmarꝝ.Eadem sola nobilium limam sentit.Cæteræ saxo & cotæ poliuntur.Hæc & usu atterit̃. Comitatur eam similitudine propior quam auctoritate callais uiride pallẽs. Nascit̃ post aduersa indiæ apud insulas caucasi montis phicaros ac asdathas amplitudine cõspicua:sed fistnlosa ac sordidum plena.Sincerior multo præstantiorq; in carmãia. Vtrobiq; autem in rupibus inuiis & gelidis:oculi figura extuberans:leuiterq; adhærẽs:nec ut annata petris:sed ut apposita. Quapropter scãdere ad eã pigritia pedum equestres populos tedet:simul & piculum terret.Ergo euntes e longinquo incessunt:& cum toto musco excutiunt. Hoc uectigal hocq; gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt.Is.census: hæc gloria a pueritia deiectorum numerum prædicantium.In quo uaria fortuna.Quidam ictu primo cœpere præclaras.Multi in secundo nullas.Et quidem callaides tali sectura formantur:alias fragiles.Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est quod placeant.Inclusæ decorantur auro.Aurumque nullæ magis decent. Quæ sunt earum pulchriores:oleo.unguento:& etiam mero colorem deperdunt. Viliores constantius

repræsentant:neq; est mutabilior alia aut mendatior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicant in nidis auium quas melancholicos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Viliori est turbæ prasius. Cuius alterum genus sanguineis puntis abhorret. Tertium uirgulis tribus distinctum est candidum. Prefert his Chrysoprasius porri suc cum & ipsa referente sed & paulum declinans a topatio in aurũ. Huic & amplitudo ea est: ut cymbia etiã ex ea fiant. Cylindri quidẽ celerrime. India has generat & nilion ful/ goris si ante habeat breuis: & cum intueare fallacis. Sudines uero dicit & in syuero atti/ cæ flumine nasci. Est autẽ color fumidæ topatii: aut aliquando mellæ. Iuba i æthiopia gigni tradit: & in littoribus amnis quẽ nilum uocauimus: & inde nomẽ trahere. Non translucere malachites spissius uirens: a colore maluæ nomine accepto: reddendis lau data signis: & infantiũ custodia quadã innato cõtra pericula ipsorũ medicamine. Viret & sæpe translucet iaspis: etiã si uictus a multis antiquitas tamẽ gloriam retinens. Pluri/ mæ ferunt eam gentes. Smaragdo similẽ indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguẽq;. Per sæ aeri similẽ ob id uocatʳ ærizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontẽ amnẽ In phrigia purpurea. In cappadocia ex purpura cærulea: atq; nõ refulgens. Thracia in dicæ similẽ mittit. Chalcidia turbidã. Sed minus refert nationes q̃bonitates distinguere Optima ergo quæ purpuræ qnicq̃ habet secunda quæ rosæ: tertia quæ smaragdi. Sin gulis aũt græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocatʳ boria cælo au/ tumnali matutino similis: & hæc erit illa: quæ uocatʳ ærizusa. Similis est & sardæ: imita ta & uiolas. Non minus multe spẽs reliquæ: sed omnes in uitio: ceruleæ aut crystallo si/ miles: aut myxis. Item beterizusa i proprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eius/ dem generis cõposita gemmis. Quã ob rem prestantiores funda claudunt: id est patẽ tes nec præterq̃ margines auro amplectente. Vitium est breuis in iis nitor & longe splẽ dens: & sal: & omnia quæ in cæteris. Et nitro adulterantur: quod manifestum fit: cum extra fulgorem spargunt: atq; non in se continent: nec in diuersa quæ sphragidas uo/ cant. Publico gemmarum dominio in iis tantum dato: quoniam optime signent.

De Iaspidum generibus. Ca. IX

Otus uero oriens pro maluetis traditʳ testari ea: quæ ex iis smaragdo similis ẽ e petra p transuersũ linea alba præcigitʳ: & grammatias uocatʳ. Quæ pluribus polycalamos. Libet obiter uanitatẽ magicam hic quoq; coarguere: quoniam hanc cõcionantibus utilem esse prodiderunt. Est & onychipuncta: quæ iaspony x uo/ catur: & nubẽ cõplexa: & niues imitata: quæ stellata rutilis punctis est: sali megarico similis: & ueluti fumo infecta: quæ capnias uocatur. Magnitudinẽ iaspidis. xi. unciaꝝ uidimus: formatãq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetʳ & ipse cyaneo gratia ac/ comodato paulo ante iaspidis nomen: colore cæruleo. Optima sythica: dein cypria: po/ stremo ægyptia. Adulteratʳ maxime tinctura: idq; in gloria regis ægyptii adscribitʳ: qui primus eam tinxit. Diuiditur. aũt hæc in mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis nõ qualis in saphirinis. Saphirus enim & aureis punctis collucet. Cæruleæ & sa phiri raroq; cum purpura. Optimæ apud medos: nusquã tamẽ plucidæ. Præterea inu tiles scalpturæ interuenientibus crystallinis cẽtris. Quæ uero sunt ex ii cyanei coloris mares existimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur: & ab iis discedentibus. Prin/ cipatũ amethysti indicæ tenent. Sed in arabia ex ea quoq; parte quæ finitima syriæ pe/ tria uocatʳ: & in armenia minore: & in ægypto: & in galatia reperiuntʳ: Sordidissime aũt atq; uilissimæ in tharso & cypro. Causã nominis afferunt: qđ usq; ad uini colorẽ acce/ dens: prius quã eum digustet: in uiolam desinit. Fulgorq; quidã in illa purpure non ex toto igneus: sed in uini colorẽ deficiens. Perlucent autẽ omnes uiolaceo colore: scalptu ris faciles. Indicæ absolutũ purpure colorẽ habent. Ad hancq; tinguentiũ officinæ diri gunt uota. Fundit autẽ eum aspectu leuiter blandum: neq; in oculos ut carbunculi uibrat. Alterũ earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorẽ indi sacon uocant:

talemque gemmam sacodion. Dilutior uero ex eodem sapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ: Quartum genus colorem uini habet: Quītum ad uicinia crystalli descendit albicante purpure deiectu: Hoc & minime probatur: quando præcellens debet esse i suspectu uelut ex carbunculo refulgēs quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pederotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam: qđ maxime uidetur de re & specie & colore extremo gemme. Magorum uanitas resistere ebrietati eas promittit: & inde appellatas. Et præterea si lunæ nomē ac solis scribatur in iis atque ita suspendant collo e capillis cinocephali uel plumis hirundinis: resistere ueneficiis. Iam uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinē auertere quoque ac similia prospere & locustas prædicatione addita: quam demonstrant. Nam e smaragdis quoque similia promisere: si aquilæ scalperentur: aut scarabei. Quæ quidem scripsisse eos non sine contemptu & irrisu generis humani arbitror. Multum ab ea distat hiacinctos: tamen e uicino descendens. Differentia hæc: quod ille emicans in amethisto fulgor uiolaceus dilutus est in hiacintho. Primo quoque aspectu gratus euanescit antequam satiet: adeoque non īplet oculos: ut pene nō attigat: marcescēs celerius nominis sui flore. Hiacinthos Aethiopia mittit & crisolithos: aureo colore translucentes: præferuntur iis indicæ. Et si uarie non sint: bactrianæ. Deterrime autem arabicæ: quoniam turbide sunt & uarie: & fulgoris īterpellati nubillo macularum: etiam quæ limpidis contingere: ueluti scobe sua refertae: Optimae uero sunt: quae in colatione auium albicare quadam argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuae: Caeteris subiicitur auricalcum. Tametsi iam expartes gemmarum usu appellant aliqui & chriselectri in colorem electri declinantes: matutinus aspectus iucundior: ponticas deprehendit leuias. Quaedam i iis durae sunt ruffeque: quaedam molles & sordidae. Bocchus auctor est & in Hispania repertas: quo in loco cristallum dicit ad liberamētū aquae puteis defossis inde erutā. Et chrisolithon. xii. pōdo a se uisam. Fiunt & leucochrysi: iter ueniente candida uena. Sunt in hoc genere capnie. Sunt & uitreis similes: ueluti croco refulgentes. Vitreae uero in uisu discerni nō possint. Tactus aūt deprehendit tepidior i uitreis. In eodē genere sunt melichrisi: ueluti p aurum sincero melle translucēte: quas india mittit: quanquam ad iniuriam y fragiles. Eadem & xistiō parit plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pederos: quanquam potest quaeri: an in colore numerari debeat totiens iactari per alienas pulchritudines nominis: adeo decoris progatiua in uocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Cœunt enim i translucidam crystallum uiredis suo modo aer simulque purpura: & quidam uini aureus nitor: semper extremus in uisu: sed purpura coronatus madere singulis uidetur his & pariter omnibus. Nec gemmarum ulla est liquido capiti iucunda suauis & oculis. Laudatissima est in indis: apud quos argenon uocatur. Proxima apud ægyptios: ubi senites. Tertia in arabia: uerum scabra. Mollius radiat pontica & assiatica. Ipse uero molliores sunt Galetica: & tragica: & cypria. Vitia earum langor: aut alieis turbari coloribus: & quæ cæterarum. Proxima candicantium est asteria principatum habēs proprietate naturæ: quod inclusam lucem pupillæ modo quadam continet: ac transfundit cum inclnatione uelut intus ambulantem ex alio atque alio loco reddens: eademque contraria soli regerens candicantis radios: unde & nomen accepit difficilis ad cælandum. Indice praefertur in Carmania nata. Similiter candida est quæ uocatur astrios crystallo propinquās in india nascens: & in pallenes littoribus intus a cētro: cui stella lucet fulgore lunæ plenæ. Quidam causa nominis reddunt: quod strais opposita fulgorem rapiat: ac regerat. Optima in Carmania gigni nullamque minus obnoxiam uitio. Ceraunia enim uocari quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten: mirasque laudes eius in magicis artibus Zoroastrē cecinisse. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse & radiare cādido ut solem.

Est inter candidas & quæ ceraunia uocatur: fulgorem syderum rapiens. Ipsa crystalli/na splendoris cærulei in carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur: sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias: quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellã eam: quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit cerauniæ: nigras: rubentesq;. Ac similes eas esse securibus. Per illas quæ nigræ sunt & rotunde urbes expugnari & classes: easq; betulos uocari. Quæ uero longe sunt ceraunias. Faciunt & aliam raram admodũ: & parthorum magis quæsitã: quoniã non alibi inueniat̃: quã in loco fulmine icto. Proximũ cerauniæ nomen apud eos habet: quæ appellat̃ iris. Effoditur in quadã insula rubri maris: quæ distat a bero/nice urbe. lx milia passuũ: cetera sui parte crystallus. Itaq; quidam radicẽ crystalli esse dixerunt. Vocat̃ ex argento iris. Nam subtecto percussa sole: spẽs & colores arquus cæ lestis in proximos parietes eiaculat̃: subinde mutans magnaq; uarietateammirationẽ sui augens. Sexangulã esse ut crystallũ cõstat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angu lis inequalibus dicunt. In sole aperio proiectas: radios in se recandentes discutere. Ali/quas uero ante se proiecto nitore: adiacentia illustrare. Colores uero non nisi ex opaco reddunt: nec ut ipsæ habeant: sed ut repcussu parientẽ illidãt: optimaq; quæ maximos arquus facit: simillimosq; cælestibus. Est & alia. iris ceræ similis: & prædura. Quam Horus crematã tusamq; ad ichneomonum morsus remedio esse. Nasci autem in perside tradit. Similis est aspectus: sed non eiusdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraque macula in transuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorum princi/palium gemmis: reliquas litterarum ordine explicabimus.

De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. Ca. X

a Chates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primũ in sicilia iux ta flumen eiusdẽ nominis: postea plurimis locis: excedens amplitudine nume rosa: uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocat̃ enim phaspa chates: cerachates: sardachates: hæmachates. leucachates: dendrachates: uelut arbuscu/la insignis. Antachates cum uritur myrrhã redolens. Coraloachates guttis aureis saphi/ri mõ distincta: qualis copiosissima in creta sacra appellata. Putant eã cõtra araneoꝝ & scorpionũ ictus prodesse. Quod i siculis utiq; crediderim: quoniã primũ eius ꝓuinciæ afflatu scorpionũ pestis exstinguitur. Et in india inuente cõtra eadem pollent: & aliis magnis miraculis reddunt enim spẽs fluminũ nemorum & iumentoꝝ: etiam ederæ & statunculas: & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectasse etiã pro dest oculis. Sitimq; sedant in os additæ. Phrigiæ uiridia nõ habent. Thebis ægyptiis re/perte carent rubentibus uenis: & albis. Et hæ quoq; contra serpentes ualidæ. Eadeque auctoritas & cypriis est. Sunt etiam qui maxime probent uitreã perspicuitatẽ in his. Re periunt̃ & in thracia circa oetham. Et in parnoso: & lesbo: ac messenæ: similes illitis flori bus & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli similes potentiã habere con tra scorpiones dicunt̃. In persis uero suffitu earum tempestates auerti: & præterea flu/mina sistit. Argumentũ esse si in feruentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut prosint leoninis iubis alligandas. Nam hiænæ pelli similẽ abhominant̃: discordialem domibus Eam uero quæ unius coloris sit inuictam athlætis esse. Argumentũ eius qđ in olla ple na olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorẽ ex omni/bus facit minii. Acopis nitro similis est pumicosa aureis guttis stellata. Cum hac oleũ subferuefactũ perunctis lassitudinẽ (si credimus) soluit. Alabastrites nascitur in alaba stro ægyptii: & in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicit̃. Alectorias uocãt in uentriculis gallinaceorum inuentas crystallina spetie: magnitudine fabæ. Quibus Mi lonem crotoniensem usum in certaminibus inuictum fuisse: uideri uolunt. Androda/mas argenti nitorem habet ut adamas: quadrata: & semper tessellis similis magnis: pu/

tantque nomen impoſitum ab eo:q̃uod impetus hominum & iracũdias domet. Eadẽ
ſi an alia argyrodamas:auctores nõ explicãt. Antiphates nigra cõtra lucet. Expimẽtum
eiusiſi coquatur in lacte:facit enim hoc myrrhæ ſimile imiſſa. Eamque contra effaſci
nationes auxiliari magi uolũt. Arabica ebori ſimillima eſt:& hoc uideretur: niſi abnue
ret dutitia. Q uãquam putant contra dolores neruorum prodeſſe habentibus. Aroam
ticis & ipſa in arabia traditur gigni. Sed & in ægypto circa piſas ubique lapidoſa & myr
rhæ coloris & odoris ob hoc regninis frequentata. Aſbeſtos in arcadiæ montibus naſci
tur: coloris ferrei. Aſpilatẽ Democritus in Arabia gigni tradit ignei coloris. Eã oporte
re camelli fimo ſplenicis alligari Inuenirique in nido arabicarum alitum. Et aliã eodem
nomine ibi in leucopetra naſci argentei coloris contra lymphatum habendam. Atizo
nẽ in india & perſidis acidiæ monte naſci tradit argenteo nitore fulentem: magnitudi
ne trium digitorũ ad lenticulæ figuram odoris iucundi:neceſſariam magis regem con
ſtituentibus. Augites multis non alia uidetur eſſe quam quæ calais. Amphitãe alio no
mine appellatur chryſocolla in indie parte:ubi formicæ erunt aurum:inqua inueniť
auro ſimilis :quadrata figura:affirmaturque natura ei us quæ magneites niſi quod au
gere quoque aurum traditur. Aphrodiſiace ex candida ruffa eſt. Apiſtos ſeptẽis diebus
calorem tenet excalfacta igni:nigra ac ponderoſa diſtinguentibus eam uenis rubenti
bus. Putant prodeſſe contra frigora. Agyptillam Iacchus intelligit per album ſarda ni
graque uena transeunte. Vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ ge
nera duo habent ſuburrides:& corithii æris ſimilitudine illa a copto. Hæc eſt troglodi
tica regione ueniunt medias ſeccante flam̃nea uena. Bratracchitas mittit & coptos:
Vnam ranæ ſimilem colore. Alteram ebroi. Tertiam rubẽtis e nigro. Baptes mollis:alio
quin odore excellit. Beli oculus albicans papillam pingit nigram e medio aureo fulgo
re lucentem :Hæc propter ſuam ſpetiem:ſacratiſſimo aſſiriorum deo dicatur. Aliã aũt
quã Bellum uocant in arbelis naſci Demõcritus rradit nucis iugulandis magnitudĩe
uitrea ſpetie. Baroptenus:ſiue botrypes nigra:ſanguineis & albis nodis alligata dicitur:
ueluti protentoſa. Botrytes alia nigra eſt:alia pãpinea incipiẽti uuæ ſimilis Boſtrichitẽ
Zoroaſtres uocat crinibus mulierum ſimiliore. Bucardia bubulo cordi ſimilis: Babylõe
tantum naſcitur. Broniea capitibus teſtudinum ſimilis & tonitrua cadẽtia (ut utãt)
reſtingit:& fulmine ictu reſtinguit:ſi credimus. Bole nimbo inueniuntur glebæ ſimili
tudine. Cadmites eadẽ eſſet quã oſtracitẽ uocant:niſi q̃d hanc cæruleæ interdum bul
læ cingunt. Calais ſaphirum imittatur candidior & littoroſo mari ſimilis. Chamites
quibusdam uidetur ſuum genus haberi plurimis ſpiris fumida : ut ſuo loco diximus.
Capadocia & in phrygia naſcitur ebori ſimilis. Calamiten uocant e turbido: feruntque
plures calaicas coniunctas ſimul inuẽiri. Catochites corſicæ lapis eſt cæteris maior mi
rabilis:ſi uera traduntur:impoſitam manum ueluti gummi retinẽs. Catopyrites e cap
padocia prouenit. Cepites:ſiue cepocapites candida eſt uenarum nodis coeũtibus can
dore imaginem regerens. Ceramites teſtæ colorem habet. Cynodiæ inueniuntur in cre
bro piſcis eiuſdem nominis candidæ & ob longæ:euentuque mirandæ:ſi mõ eſt fides:
præſagare eas habitum matis nubilo colore aut tranquilitate. Cærites cæræ ſimilis eſt
Circos piris. Corſoides canicei hominis. Coralloacathes coroallo aureis guttis diſtinctæ
Corallis minio gigniturq; in india & ſyene. Craterites iter chriſolithum & electrum co
lorem habet præduræ naturæ. Crocallis cæras repreſentat. Ciſſites circa copton naſciť
candida:& uidetur intus habere partum:qui ſentiatur etiam ſi creditur. Calcophonos
nigra eſt:ſed illiſa æris tinnitum reddit tragœdis ut ſuadent geſtanda. Chelidoniæ duo
rum ſunt generum hirundinum colore:& alia parte purpuræ nigris interpellantibus
maculis. Chelonia oculus eſt indice teſtudinis:uel portentoſiſſima magnorũ menda
ciis:melle enim colluto ore impoſitam linguæ futurorum diuinationem præſtare pro
mittunt quintadecima luna & ſilente tota tota die decreſcente uero ante ſolis ortum.

Ceteris diebus a prima in sextam horam. Sunt & chelonitides testudinum similes: ex quibus ad tempestates sedandas multa uaticinantur. Eam uero quæ sit aureis guttis cum scarabeo deiectam in quam feruentem tempestates tueri. Calorites herbacei coloris est: quam dicunt magi eam inueniri in syllæ auis uentre congenitam ei: feroque includi iubent ad quedam prodigiosa moris sui. Coaspites a flumine dicta est uiridis fulgoris aurei. Chrysolampis in æthiopia nascitur pallidi coloris die: & noctu ignei. Chrysopis aurum uidetur esse. Cepionidæ in æolide nunc ad arneum pagum quondam oppidum nascuntur multis coloribus translucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ alias iaspideæ. Sed & sordidis tantus est nitor: ut imagines reddant ceu specula. Daphniam Zoroastres & Orchastres morbis comitialibus demonstrant. Diadochos beryllo similis est. Diphris duplex candida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusque sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mixtus rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita: saporem uini facit: & ebrietati resistere putatur. Draconites siue dracontia e cerebro fit draconum: sed nisi uiuentibus abscisso: nunquam gemmascit: inuidia animalis mori se sentientis. Igitur mos est: ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus qui uisam eam gemmam sibi apud regem scripsit: bigis uehi querentes tradit: & uiso dracone spargere omnia medicamenta: atque ita precidere. Esse autem candore translucido nec postea poliri: aut artem admittere. Ecardia cognominantur ecardiste. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore: cordis speciem representat. Tertia nigrum cor ostendit reliqua sui parte candida. Enorchis candida est: diuisaque fragmentis testium effigiem representat. Exhebenum zoroastres speciosam & candidam tradit: qua aurifices aurum poliunt. Eristalis cum sit candida: ad inclinationes rubescere uidetur. Erotylos eadem quæ mepicores & hieronne modo a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetris in bactris nascitur: silici similis: & capita supposita uisa nocturna oraculi modo reddit. Eumetrem Beli gemmam sanctissimi deorum sibi assyrii appellant porracei coloris superstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habent: cæruleum: igneum: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis est: strictæ concarum modo non adeo candida. Eurotias situ uidetur operire nigritiam. Eusebes ex eo lapide est: ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cum in candida gemma superne nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten uocant: simile proxime dictis: sed intercurrientibus sanguineis aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandem dicunt leucogageam & leucographiam appellant: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque alligata collo saliuam facere dicitur. In ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & achelous amnis. Sunt qui smaragdum albis uenis circunligatum galactiten uocent. Galaicos argyrodamanti similis est: paulo sordidior. Inueniuntur autem binæ uel terne. Gasidanem medi mittunt coloris olorini ueluti floribus sparsam. Nascitur & in arbellis. Hæc quoq; gemma concipere dicitur: & intra sepertum fateri concussa. Concipere autem trimestri spatio. Glossopetra lingue similis humane magnæ in terra non nascitur: sed deficiente luna cælo decidere: & lenocinanti necessaria creditur. Quod ne credamus promissi quoque uanitas facit. Ventos enim comprimi narrant. Gorgonia nihil aliud ẽ quam corallium: nominis causa. qđ induritiam lapidis mutatur. Emollit marina fulminibus: & typhoni resistere affirmant Genianen eadem uanitate inimicorum pœna efficere promittunt. Heliotropiũ nascitur in æthiopia: africa cypro porracei coloris: sanguineis uenis distincta. Causa nominis: quoniam deiecta in uas aquæ fulgorem solis accedentem percussu sanguineo mutat: maxime æthiopica. Eadem extra aquam speculi modo solem accepit: deprehenditque defectus subeuntem lunam ostendens. Magorũ impudentiæ uel manife

stissimum hoc quoque exemplum est: quoniam ammixta herba heliotropio: quibusdã quoque additis precationibus gerentem conspici negent. Hepistithes quoque speculi naturã h; in reddendis imaginibus: quanq̃ rutila. Experimentũ est si feruentẽ aquam addita stati refrigeret aut si i sole addita aridã materiã accẽdat. Nascit̃ in circo. Hermodochos ex argumento uiriditatis i cãdida gẽma uel nigra: & aliquãdo pallida ãbiẽte circulo aurei coloris appellatur. Hexecontahalithos in parua magnitudine multicolor: hoc sibi nomen adoptauit. Reperitur in trogloditica regione. Hieracites alternat tota milui nis nigricans ueluti plumis. Himnites ouis piscium similis est: & alia uelut nitro cõposita prædura alioquin. Hammonis cornu inter sacratissimas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornus effigiẽ reddens: promittitur prædiuinans omnia repræsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hieniæ ex oculis hienæ tabido in uase iueniri dicuntur: & si credimus: linguæ hominis subdita futura prædicere. Hematites in æthiopia quidem principalis: sed & in arabia & africa inuenitur sanguineo colore: non admittẽda promissis ad coarguendas barbarorũ insidias zactalias babilõius in his libris quos scripsit ad Regem Mithridatem humana gẽmis attribuit fata: has non contentus oculorũ & iocinerum medicina decorasse. A rege aũt aliquid petituris dedit: & litibus iudiciisq; interposuit in prœliis etiam eas salutares ꝓnũtiauit. Est & alia eiusdem generi quæ uocatur henui ab indis xanthos appellata græcis e fuluo candicans. Idæi dactili in creta fereo colore pollicẽ humanũ exprimunt lecterias lurido: similis ideo existimat̃ salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio uiridi similis latior prioribus pene: sine pondere: uenis luridis. Quantum genus in eodem colore nigris uenis descendentibus. Iouis gemma candida est: non ponderosa: tenera. Indica gentium suarum habet nomen: subruffo colore. in attritu sudorem purpureum emanat. Alia eodem nomine candida: puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea est: sed raro saturo colore lucet. Lepidores squammas piscium uariis coloribus imitatur. Lesbias lesbi patriæ nomen habens inuenitur: & in india. Leucoptalmos rutila alias oculi speciem candidam nigramque continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit: sed ad succum mellis. Limoniates eadem uidetur quæ smaragdus. De lipare hoc tantum tradit̃ suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis est aureis uenis: politur ex marmore: amplitudine in angustias coeunte: ut inutilia exterantur. Leucochrysos fit crysolito iteralbicante. Menõia qualis sit nõ tradit̃. Media nigra ẽ a Menda illa fabulosa inuenta hẽt uenas aurei coloris: sudorẽ reddit croci: sporẽ aũt uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a persis accepta est: & rubri maris montibus multicolor: contra solem uarie refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion indica quæ nigerrimo colore translucet uocatur pronnion: in qua miscetur & carbunculi colos. Alexandrium ubi sardæ. Nascitur in Cypro tyro & galatia. Xenocrates & sub asperibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad sculpturas aptantur: Myrites myrrhæ colorem habet: faciemque minime gemmæ: unguenti odorẽ attrita etiã nardi. Myrmedia nigra habet emiẽtias similes uerrucis. Myrsinites melleũ colorẽ habet: myrrhæ odorem Mesoleucos est mediã gemam candida distinguente linea. Mesomelas nigra uena quẽlibet colorem secante per medium. Nasomonites est sanguinea nigris uenis. Nebrides Libero patri sacra nomen traxit a Nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena urbis & gentis persicæ nomen habet: similis hypodatæ. Orca barbari nõis e nigro fuluoq; ac uiridi & candido placet. Ombria quã aliqui notiã uocãt sicut cæraũia & bronnea cadere cũ hymbribus & fulmibus dicit̃ eũdẽq; effectũ habere quẽ brõea narrat̃. Præterea i aras addita ea tradit̃ libamẽta nõ amburi. Orites

globosa spẽs a quibusdam & syderites uocatur ignem non sentiens. Ostratias sine ostra cites est testacea durior altera achatæ similis: nisi qđ achates politura pinguescit durio- ri: tantaq; inest uis: ut aliæ gemmæ scalpantur fragmẽtis eius. Ostracidi ostrea nomẽ & similitudinem dedere. Opphicardelon barbari uocant nigrũ colores binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus supiore libro. Inueniunt & gemmæ eodẽ nomine ac colore nõ solum in æthiopia indiaq; : sed etiã in samo ut aliqui putant: & in littoribus hispaniensis oceani. Panchros fere ex omnibus coloribus constat. Panconus nõ longior digyto: ne crystallus uideat: numero pluriũ angulorũ canet. Paneros qualis sit a Metrodoro nõ dicitur: sed carmen Timaridi reginæ in eadẽ dicatum Veneris nõ inelegans ponit: ex quo intelligit additam ei fœcunditatẽ. Quidam hanc pansebastõ uocant. Ponticarũ plura sunt genera. Est stellata nũc sanguineis nũc atris guttis quæ inter sacras habet. Alia pro stellis eiusdẽ coloris lineas habet. Alia montiũ conuallíũq; effigies. Philoginos quẽ & chrysiten uocant ostreæ atticæ assimilata: inuenit i ægypto Phenicites ex balani similitudine appellat. Phrycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gẽmæ ad radicem usq; candido descendente. Pæantides quas quidã grauidas uocant pregnã tes fieri: & parere dicunt: mederiq; parturientibus. Natales in macedonia iuxta monu- mentũ Tiresiæ inueniunt: spẽsq; est eis aquæ glaciatæ. Solis gemma candida est: & ad spẽm syderis in orbe fulgentes spargit radios. Sadam chaldei adherescentẽ nauibus ha- bent: inuenit prasini coloris. Samothratia insula eiusdẽ nominis gemmã dat nigram: ac sine pondere ligno similem. Sauriten in uentre uiridis lacerti harundine desecti tra- dunt inueniri. Sarcites bubulas carnes presentat. Selenites ex cãdido translucet melleo fulgore: imaginẽ lunæ cõtinens: redditq; eam in dies singulos crescentis minuentisq; numero: nasciq; putatur in arabia: Syderites ferro similis: & litigio illata discordia facit quæq; nascitur in ethiopia. Syderopœcilos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites spon- giæ nomen repræsentat. Synodontites e cerebro pisciũ est: qui synodotes uocant. Syr- titæ in littore syrtiũ iamquidem lucania inueniunt melleo colore croco refulgentes. In tus aũt stellas continet languidas. Syringites stipulæ internodio similis: ppetua fistula cauatur. Tricus ex africa niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrũ: medio sangui- nem: summo candidũ. Telirrhizos cinerei coloris aut russi candidus radicibus spectat Telicardios colores cordis persas apud quos gignitur magnopere delectat. Muculã ap- pellant thracia trium generũ est uiridis aut palidior tertia sanguineis guttis. Tephri- tes nouæ lunæ spẽm habet curuatæ in cornua quanuis cinerei coloris. Telicos oleæ nucleo similis uidetur: neq; est gemmæ honos: sed lingentiũ calculos frangit: pellitque Veneris crines nigerrimi nitoris cõtinent in se spẽm russi crinis. Veientana italica gẽ- ma ẽ: ueiis reperta nigrã materiã distinguẽte limite albo. Zathenẽ i media nasci Demo critus tradit electri colore: & siquis terat in uino palmeo & croco cæræ modo lentescere odore magnæ suauitatis. Zmilaces in euphrate nascitur proconneso marmori similis: medio colore glauco. Zoronysios in indo flumine nascitur: magorum gemma esse nar ratur: neque aliud amplius de ea.

De gemmis quæ a membris hominum cognominantur: & quæ ab anima libus: & de iis quæ a cæteris rebus. Ca. XI.

Sunt etiamnũ alia distinctio: quã quidẽ fecerim subinde uariata expositione. Si quidẽ a membris corporũ habẽt nomina. Hepatites a iocinere. Steatites singu lorum animaliũ adipe numerosa: Adureneis. Vriopthalmos ionice nasit tres hominis simul oculos exprimens: ab animalibus cognominat. Carcinias marini can- cri colore. Echites uiperæ. Scorpites scorpionis aut colore aut effigie. Scarites scari piscis Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo. Et a gruis collo gerani- tes. Hieracites accipitris. Aetites a colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites inna tam repentis formicæ effigiem habet. Scarabeorum cantharias. Lycophthalmos quat

tuor eſt colorum ex rutilo & ſanguineo in medio nigrum candido cingitur:ut lupo
rum oculi:illis per omnia ſimilis. Taos pauõi eſt ſimilis:item aſpidi quam uocari timi
cloniam inuenio. Arenarum ſimilitudo eſt in hâmocryſo uelut auro haraneis mixto.
Cenchrites milii granis uelut ſperſis. Dyrites e truncis arborum:hæc & ligni modo ar
det. Ciſſites in candido collucet ederæ foliis quæ totam tenent. Narciſſites uenis etiam
ederæ diſtinguit̃. Cyamea nigra eſt:ſed fracta ex ſe fabæ ſimilitudiem parit. Pyrene ab
oliuæ nucleo dicta eſt. huic aliquando ineſſe piſcium ſpinæ uident̃. Chalazias grandi
num & colorem & figurã habet adamantinæ duritiæ. Narrant etiã in ignẽ additæ ma
nere ſuum frigus. Pyrites nigra quidẽ:ſed attritu digytos adurit. Polizonos nigra mul
tis zonis candicat. Aſtrapiæ in candido aut cyaneo diſcurrunt e medio fulminis radii
In phlegontide intus ardere quædam uidet̃ flãma quæ nõ exeat. In anthracitide ſintil
læ diſcurrere aliquando uidentur. Enais ſemper rotunditatis abſolutæ in candore eſt
leuis:ſed ad motũ fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Polytrix in uiridi capilat̃:
ſed deflua comaꝝ facere dicit̃. Sunt & a leonis pelle & panteræ nominatæ leontios par
dalios. Colos appellauit chryſolitũ aureus. Chryſopraſum herbaceus. Melleus melichro
ta:quãuis plura eius genera ſint. Mellichros ẽ geminus ꝑte flaus:ꝑte melleus. Crocias
a croco. Polia caniciem quandã ſparti inducit:eandẽ duriorẽ. Nigra ſpartopolia. Rho
dites a roſa eſt. Melites mali coloris. Calciter æreí. Sicites fici. Ratio nõium nõ eſt ĩ hor
ſycite in nigro:ramoſa candidis aut ſanguineis frondibus. Nec gemite uelut ĩ petra cã
didis manibus inter ſe cõplexis. Ananchitide in necromantia dicunt euocari imagines
deoꝝ. Synochide umbras ĩferoꝝ euocatas teneri. Detritide alba defoſſa ſub arbore quæ
cædat̃ ſecuris aciẽ nõ hebetari. Et ſunt multo plures:magiſq; monſtrifice:qbus barba
ri dedere nomina cõfeſſi lapides eẽ. Nobis ſatis erit in his coarguiſſe dira mendatia

De gemmis naſcentibus & factitiis:& figuris gemmarum. Ca. XII

g

Emmæ naſcuntur repente nouæ ac ſine nominibus: ut lampaſci in metallis
aurariis una inuente:quæ propter pulchritudinem Alexãdro Regi miſſa fuit:
ut auctor eſt Theophraſtus. Coclides quoque nunc uulgatiſſimæ ſamæ ſiũt
uerius quam naſcuntur in Arabia repertis in gentibus glebis. Melle excoqui tradunt
ſeptenis diebus:noctibuſq; ſine intermiſſione. Ita omni terreo uitioſoq; puluere decuſ
ſo purgatam glebam artificum ingenio uarie diſtribui in uenas:ductuſque macularũ
quãmaxime uẽdibili ratione ſectantium. Quondamque tãtæ magnitudinis fecere:ut
equis regum in oriente frontalia atque pro phaleris penſilia facerent. Et alias omnes
gemmæ mellis decoctu niteſcunt:præcipue corſici. In omni alio uſu acriora aborrẽtes
Quæ uariæ ſunt:& ad nouitatem accedere caliditate ingeniorum contingit ut nomẽ
uſitatum non habeant. Phyſes appellant uelut ipſius naturæ admirationem in iis uen
dicantes cum finis nominum non ſit:quæ perſequi non equidem cogito: innumera
ex græca uanitate cõficta. Indicatis nobilibus gemmis etiam plebeis rarorum generum
dictu dignas diſtinxiſſe ſatis erat. Illud modo meminiſſe conuenit increſcentibus ua
rie maculis atque uerrucis linearum:quæ interueniunt multiplici dictu & colore mu
tata ſæpius nomina in eadem plerumque materia. Nunc cõmuniter ad omnium gem
marum obſeruationem pertinentia dicemus opiniões ſecuti auctorum. Caue ut extu
berantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur:deinde quæ
uocatur lenticula: poſtea clipeidos & rotunda:anguloſis minima gratia. Veras a falſis
diſcernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum ſit ex ueris gemmis in alterius
generis falſas traducera. Sardonices e cerauniis glutinantur gemmis ita ut depræhen
di ars non poſſit:aliunde nigro:aliunde candido:aliunde nimio ſumptis: omnibus in
ſuo genere probatiſſimis. Quinmmo etiam extant cõmentarii auctorum: quos non
equidem demõſtrari in qbus mõis ex cryſtallo cingant̃ ſmaragdi:aliæq; trãſlucentes.
Sardonix e ſarda. Item cæteræ ex aliis. Neq; eſt ulla fraus uitæ lucroſior.

Os contra rationem deprehendendi falsas demonstrabimus: quando etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet. Præter illa quæ in principalibus quibusq; generibus priuatim diximus. Translucentes matutino probari censent: aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum pondere: si grauiores sentiuntur: post hæc corpore. Fictitiis pustule in profundo apparent. Scabritia in cute. In capillamento frigoris inconstantia: prius quam ad oculos perueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulum quod in lamina ferrea teratur efficacissimum experimento excusant mangones gemmarum. Recusant similiter & limae probationem. Obsianae fragmenta ueras gemmas non scarificant. Fictitiæ scarificationis candicantiam fugiunt. Tantaque differentia est: ut aliæ ferro scalpi non possint: aliæ non nisi retuso: uerum omnes adamante: Plurimum autem in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes sunt aoaxis: mater: ganges. Terrarum autem omnium maxime india. Et iam peractis omnibus naturæ operibus: discrimen quoddam rerum ipsarum facere côueniat. Ergo in toto orbe & in quacunq; cæli conuexitas uergit pulcherrima ẽ omnium rebus meritoque principatũ naturæ optinens italia rectrix parensque mundi altera: uiris: fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artiũ præstantia ingeniorum claritatibus. Iam situ ac salubritate cæli atque temperie: accessu cunctarum gentium facili: littoribus portuosis: benigno uentorum afflatu. Etenim contingit recurrentis positio in partem utilissimam: & inter ortus occasusque mediam aquarum copia: nemorum salubritate: montium articulis: ferorum animalium innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid est quo carere uita non debeat: nusq̃ est præstantius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: uestes: iuuenci. Ne equos quidem in tricariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri: quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumque sapores fundit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxime quidem dixerim hispaniam quacunque ambitur mari.

Laus Italie

Caii Plynii Secundi Naturalis hystoriæ Liber trigesimus septimus & ultimus Finit.

Venetiis impressus opa & impẽsa Rainaldi d Nouimagio Alamani Anno Natiuitatis Domini. M.CCCC. LXXXIII. Die Sexta Mensis Iunii. Regnante Illustrissimo principe Ioanni Mocenigo.

CORRECTIONES.

In libro.iii.ubi sermo fit ď latinis populis:ita scriptum habēt mēdosi codices. Cum his carmē i mōte albāo soliti accipe Po.Albanēses:i spectatæ fidei libris nō carmē scriptū ē:sȝ carmē:& ita ipse emēdaui secutus hystoriā.Nanqȝ ī albano mōte latinis po.uiscera tionē quot annis Rōani dabāt.M.Varrōis ad hāc rē ptinētia uerba subieci. Latinæ fe riæ dies cōceptus dictus a latinis po.qbus ex albāo mōte ex sacris carmē petere fuit ius cum Romāis.Liuiꝰ quoqȝ libro.xxxiii.idē demōstrat his uerbis.Feriæ latiæ pōtificum decreto īstauratæ sunt qđ legati ab Ardea quæsti ī Senatu erant sibi ī mōte Albano la tinis carmē:ut assolet:datam nō eē.Nō ne hi duo celberrimi scriptores apte monēt car/ nē apud plynium legēdum eē nō carmē.Eodē Seruius quoqȝ grammaticus locuplex auctor accedit:qui in primo cōmentario sic scriptum reliquit.Viscera nō tātum ītesti na dicius:sed quicquid sub corio est:ut in Albāo latinis uisceratio dabať:idest caro. Et in.vii.super Virgiliāum illud.populiqȝ latini:ait qui iterrerāt Albani mōtis uiseratiōi

In.v.locus p syllabæ adiectionē deprauatus ē oppidū tachabrachia ciuiū Ro.cū tabra cha legēdū sit:& ita correxi Iuuēalis testionio:qui locū ostēdēs simiis frequētē iqt. Qua les ūbriferos ubi pandit tabracha saltus:i uetula scalpit iā mater simia bucca.Nāqȝ ī afri cæ ubi tabracha ē saltibꝰ & latisūdiis maximā simiaꝝ eē multitudinē Solinus & Strabo tradūt.Possidōius quoqȝ refert se in lybiæ orā ďlatū siluā uidisse simiis plenā:quaꝝ aliæ sup arboribus:alii ī terra sederēt.Nōnullæ catulos haberēt & uerba depēdentia: risisse: itaqȝ cū eas uberibus graues cerneret:nōnullas caluas:quasdā ēt herniosas. Tabrachæ meminit Pōponius Mela.Tabracam Silius Italicus tyrium opus appellat.

In vii.ubi reꝝ iuētores enumeranť sariptum legiť.Dedalū iuenisse icthyocolliam.Nos exēplaria quāemēdatissima secuti correximus icthyocollā. Est āt icthyocolla glutiū e pi/ sce factum ut nomē indicat de qua sic scribit Ply.in.xxxii ithyocolla appellat piscis:cu ius glutinosum ē corium:ideqȝ nomen glutino eius:& alibi ithyocolla iquit erugat cu tem.Cornelius Celsus medicamentis cōpluribus miscēda eē docet ichthyocollam.

In.viii.ubi de equis fit mētio:correptores inemēdatum locū reliquerunt:nō adurentes hystoriam sic.n.scriptum ē. Maxium uero eodē.i.ī Capitolium puēisse habēas cū pal ma & corōæ effuso ratumēa:q ibi uicerat. Ex his Plynii(simō Plynio ascribēda sunt) uerbis nemo pfecto intelliget:ubi uicerit raumēa:& sensus erit mutilatus indignusqȝ Plyniana maiestate nisi illud puenisse habēas imutes:ut dicat puēisse a Veiis:& ita nos emendauius secuti hystoriæ fidē & maxīe Plutarchum qui id ita clarissime refert:ut nihil amplius ambigēdum sit.Scribit.n.Veiis oppido ethruriæ.dum currule ediť spec taculum ratumenam agitatorem uictorē & coronatum ex Hippodromo egredientem equoꝝ celeritate atqȝ īpetu Romam usqȝ fuisse raptatum eoqȝ e curru excusso equos ī Capitoliū peruenisse.Solinus quoqȝ idē breuiter refert a Plynio ut arbitror acceptū. Ab hoc auriga ratūena Rōæ nomē ē idutū ratūenæ porte. Auctores Festis Ply. & Plutar.

In.x ubi fit mētio ď his quæ iter se dissidēt scriptū ē Phalāges & arāei.quid sēserit hoc ī loco correctiōes cōiectare nō possum:nisi forte opiati sint legiōes illas cuneosqȝ macedo num:quas ipsi teste Li.Phalāges appellāt:scriptoresqȝ fere oēs celebrāt agere discordias cum araneis.qđ quanridiculum sit sētire ēt isulsissimi itelligunt.Ego uero correxi sic Phalāgia & aranei.Est āt Phalāgium ex genere arāeoꝝ:quoꝝ noxii sť morsus:ut scribit Ply.ī.xi.corpo exiguū uariū acumiatum ad saltum igrediētium.Phalan. teste eodē tri cēos parit.Idē in.xxix Phalangium ē italiæ ignotū & pluriū geneꝝ.Et alibi phalāgion græci uocant inter genera araneorum.Cornelius Celsus in quinto.Vbi uero phalangi

um nocuit: præter eam curationem quæ manu redditur sæpe homo demittendus est: solium est. Quid multa hæc dictio apud Plyniũ adeo est frequens: ut correptores existi mem cum hoc præsertim locũ non emendarint obliuisciores fuisse Curiõe: q memoria ita fuit nulla: ut aliquotiens tria cũ ꝓposuisset: aut quartũ adderet: aut tertiũ quæreret.

In.xiiii. ibi generosa uina referunt: sic scriptũ legit. Ceterano scilicet uino inter gallias cõsistit auctoritas. Quis quæso geographus: quis hystoricus ceteranos populos quorum uina laudat Plynius illustrauit: uel nudis saltẽ nominibus nuncupauit unq̃? Me hercule nullus. At qui cũ ceretãos in hispania nobiles fuisse legerimus deprauatũ pmutatis litteris locũ sic emẽdauimus. Cerretano inter gallias cõsistit auctoritas. Sũt. n. Cerretani hispaniæ populi: qui iuliani cognominant & qui Augustani: ut auctor ẽ Plynius in.iii. Horum uina inter laudatissima locũ habẽt: ut auctor ẽ Plynius: q̃ Martialis ĩ Xeniis setinis cõparat. Cerretana nepos ponat: Setina putabis. Non potuit turbe cũ tribus illa bibet. Scio oẽs fere eruditos uiros hactẽus extimasse. Martialẽ hoc disticho eẽ locutum de Cerretanis etruscis. In quo exponendo nõ minus errarunt quã in illo: cuius lẽma ẽ perna. Cerretana mihi fiat uel massa licebit de Menapis: lauti de petasone uorẽt. Crediderunt enim hoc quoq; ad Cerites ethruriæ referendũ. In q̃d manifestũ erratũ ne inciderent: potuissent Strabonis lectiõe admoneri sic in tertio geographiæ scribẽtis: ubi de hispaniarum situ habet oratio. Media pyrenes loca cõualles tenẽt: quas frequẽtes cultores habitant: quas quãmaxima hispaniæ portio cerretani tenent: a quibus multifariam pernæ cõdiunt cãthabricis pquã similes ꝓuentũ nõ mediocrẽ hominibus exhibentes. Quid his Strabonis uerbis lucidus eẽ põt? quid apertus? quæ clarisime ostendũt disti chon Martialis nõ ad Cerites ethruscos qui nulla cõdiendi pnas laude censent: sed ad cerretanos hispaniæ: quorũ pernæ celebrant eẽ referẽdũ. Nanq; cũ ex hispania & gallia M. Varronis atq; Strabonis testimõio salsamẽta mittent laudatissima: uidet Martialis eodem carmine tanquam confinium regionũ pernas coniungere uoluisse. Cerretanarum uinearum miram ubertatem prouẽtumq; incredibilem Columena tradit in.iiii.

In.xvi. cũ omnibus codicibus talis index sit. De hedera quæ uocat Similax: & eodẽ capite id uerbũ Similax sæpius repetitũ sit: fateor me quo minus immutarẽ supersedisse. Verum queadmodũ fabulæ cõueniat nõ intelligo: quæ Milacẽ appellat: nõ simalacem. Ouidius. Et crocon in paruos uersũ cũ Milace flores. Et Plynius ab Ouidio nõ dissentiens ait. Virgine eiusdẽ nominis pp amorẽ iuuenis croci mutata ĩ hunc fruticẽ. Huc accedit q̃d in.xxiiii. scribens de natura ederæ ĩ medicina Milacẽ nuncupat: quã ĩ.xvi. Similacẽ nominauerat: nisi exemplaria in hoc (ut equidẽ arbitror) deprauata sint: q̃d ideo facilius credere libet cũ apud eundẽ Plyniũ cõplures deprauatos indices deprehẽderi: de quibus alias loquar Præterea ut ad similacem redeam. Sestius grauis auctor Taxũ arborem a quo toxica nuncupantur: uocari dixit a græcis simulacem: & esse in archadia tã præsentis ueneni: ut si qui dormiant sub ea: cibum ue capiant: moriantur.

In.xviii. cũ correctores ita emẽdauerint: uel uerius deprauauerint: Seruius rex ouium boumq; effigie primũ aras signauit habuisse uidet quidã cõmune cũ lacerta: cui anima li memoria inest nulla. Nã dicant quæso apud quẽ idoneũ scriptorẽ istud unquã legerint: Cur nõ ad Plynium boni uiri: Si apud alios nõ reperiebatis: recurẽdum cẽsuistis qui in.xxxiii. locum hunc ut nos corexius: ita emẽdandum eẽ demõstrat. Seruius rex ouium boumq; effigie prius æs signauit: ñ ãt aras. Id hystoriæ fides exigit. Idẽ Plynius repetit: cuius uerba ex prædicto libro hæc sunt. Seruius rex primus signauit æs Antea rudi usos Romæ Timæus tradit. Signatum est nota pecudum: unde & pecunia appellata. Eodem accedit locuplectissimas auctor Plutarchus: qui scribit apparere in uetustissimis nummis incisum signum bouis: pecudis: suis ue.

In.xix.in mendoſis codicibus uerbū priſcum prioribus litteris ablatis mutilatū eſt ubi
ſcriptū legit̃ ædiū:cū legēdū ſit hærediū.& ſic ego correxi.Eſt āt hærediū ut ait Feſtus
prædium paruulum:Et in legibus.x.i.tabularum in horti ſignificatione ſemp nomia
tur hæredium.Inde hærediolū uſurpat Columella:cuius uerba hæc ſunt ex libro pri-
mo.Ad eoſdem iuuencos & quattuor iugerum auium hærediolum redierit.

In eodem unius litteræ inuerſiōe mendum admiſſum eſt .Ita.n.ſcriptum habēt depra
uati codices.Inueterari uina:ſucciſq; caſtrari:cum ſcribēdum ſit Sacciſq; caſtrari. Atq
uideor nimis leuia ſectari imo grauiſſima & nota digna. Nō.n.ſono tā diſſimile ē thais
Hermione:quam ſenſu ſuccus & ſaccus.Nanq; ſi legendum admiſeris . Vina ſuccis ca
ſtrari:Qui ſenſus.Dii boni quāineruditus? quā ridiculus:& Plyniāo acumini minime
quadrans erit confingendus :e cogitanduſq;.Si uero ſaccis quēadmodū nos emēdaui
mus correxeris:& ſenſum depræhendes elegātē eruditū & ex cōſuetudīe Romana ſum
ptū atq; a Plynio non diſcrepante . Nanq; Romanū iſtitutum fuit uetus uina ſacco
lineo colare:ut eſſent innocentiora.Ideoq; ait Plynius in.xiiii.de uio loquēs.Quinimo
ut plus capiamus ſacco frāgimus uires:& in.xxiii.utiliſſimum inquit omnibus ſacco
uiribus fractis.Hæc Plyniana faciunt:ut æxtimē Martialem cum de egroto Tongilio
loqueret̃ in ſecūdo:ſic ſcriptū reliquiſſe. Cecuba ſaccent̃ quæq; annus coxit opimi:id
eſt ſacco colent̃:cum ſiccet̃ paſſim legat̃.Ita.n. ſalubriora :purioraq; redebant̃ . Vnde
& in.xii.ait.Turbida ſolicito tranſmittere cecuba ſacco.Oratius quoq;.n.ii.ſermonum
morē hunc tranſmittendi uina p ſaccū tetigit eo uerſu. Intergum perdunt limo uitia
ſaporem.Vbi Porfirio expoſuit ſacco colata.Et Martialis in apophoretus . Pauperiore
mero tingere lina potes

In.xxv.legitur Gallia ſagittas in uenenato helleboro tinguit . Nos correximus in ue
natu auctorem ſecuti.A.Gellium uirum ut Auguſtinus ait multum facundiæ ſcien-
tiæ:qui eadem referens ex Plynio ſumpſiſſe ſe indicat:ſic ſcribens.xvi. Præterea id ſcri-
ptum eſt in Plynio Legimus gallos inuenatibus tingere heleboro ſagittas quod iis ictæ
exanimatæ feræ teneriores ad epuals fiant.Ex iis Gellii uerbis lucido apparet apud Ply-
nium legendum eſſe in uenatu:ut ipſe emendaui:non autem in uenenato. Eiuſdem
quoque Gelli auctoritas fecit:ut alterum quoque locum in eodem · xxv.deprauatum
corrigerem.Ita enim ſcriptum eſt. Mithridatis inuentum autumnant in anatū pon
ticarum miſcere antidotis quoniam ueneno uiuerent.Quæ ſunt hæc portenta uerbo
rum:quam conciſa ſententia:quamindecora conſtructio:niſi illud in anatum pōtica-
rum ſic emendes.Sanguinem anatum ponticarum:cuius rei non me auctorem habe-
bis:ſed Gellium ſic ſcribenē in noctibus acticis.Anates ponticas dicitur edendis uulgo
uenenis uictitare.Scriptum etiam a Leneo. Cn.Pompeii liberto Mithridatem illum pō
ti regem medicinæ rei:& remediorum id genus ſolertem fuiſſe:ſolitumque earum ſan
guinem miſcere medicamentis:quæ digerendis uenenis ualent : eumque ſanguinem
uel potentiſſimum eſſe in ea confectione. Quid his Gellii uerbis manifeſtus . Quid
lucidius eſſe poteſt:quibus idem enarrat quod Plynius . Qui etiam ipſemet Plynius
aperte demonſtrat ita corrigendum eſſe:ut ego correxi cuius uerba ex libro uigeſimo-
nono:hæc ſunt.Coagulum quoque agninum aduerſus omnia mala medicicamenta
pollet.Item ſanguis anatum ponticarum:

In:xxviii.ſic ſcriptū ē medet̃ phytocāpes uenēis.Ego uero pmutatis litteris emēdaui pi
tyocāpes.Eſt āt pityocāpe uermis ſiue eruca nuces picas īfeſtās:ut docet Ply.ſic ſcribēs
in:xxiii. uſus cōtra cātharidas bupræſti pioꝝ erucas:quas pythiocāpas uocāt . Dictio
cōpoſita ex pytia & cāpe.Pitya uero iter genera nucū picaꝝ nūerat̃ : e piaſtris ſingula

ris remedii aduersus tussim:ut Plynius refert in.xv. Ab hac arbore pitya salamin pityu/
sa est nuncupata:ut auctor est Strabo in.ix. quemadmodum & aliam in hispania insu
lam pityusæ nomen inde esse sortitam scribit Diodorus in.vi. Campe uero est eruca in
festans maxime hortensia:cuius meminit.Columna hoc uersu. Voluitur ad terram di
storto corpore campe.

In.xxxiii.uerbum barbarum pro latinissimo:insolens pro usitato elegantissimosque re/
ceptum est:gratotasium pro græcostasi.Sic enim scriptum est. Flauius ædiculam ære/
am fecit in gratotasio.Non inficiabor ignorare me quid sit gratotasium:immo igenue
fatebor.Quod si quis correptores interroget:quid id significet: nescio quid mussita/
bunt: & dictionem tanquam inauditam portentosamque reformidabunt. Ego uero
correxi ingræcostasi.Græcostasi autem locus erat Romæ substructus sub dxtra curiæ
hostiliæ supra comitium:ubi nationum subsisterent legati:qui ad senatum essent missi
si.Is græce costasis:ut interpretatur. M. Varro:appellatur a græcorum legatis ibi subsi
stentibus. De græcostasi meminit Cicero in epistola ad Quintum fratrem hir uerbis
Deinde eius operæ repente a græcostasi & agradibus clamorem satis magnũ sustulerũt

In.xxi.nec hoc quidem præteribo:proprium pictoris nomen deprauatum est: ubi sic
legitur.Sicyon ex ingenio Pausiani. Nos uero docente Plynio correximus: ex ingenio
Pausiæ:& ita correctores Plynium secuti auctorem emendare potuissent:nisi lethargo
opressi ceruario similes extitissent:cui etiam i fame mandenti si respexerit cibi subrexit
obliuio.Nanque Plynius in.xxxv.clarissime ostendit Pausiam pictorem nuncupatum
fuisse non Pausianum:cuius uerba hæc sunt. Pausiam Sicyonium primum in hoc ge
nere nobilem. Vbi ei omnia illa ne forte alium putes ascribit:quæ in.xxi.retulerat. Ali/
bi quoque inquit Pausiæ filius & discipulus Aristolaus.Quin etiam Porphirio pictorẽ
nobilem fuisse Pausiam scribit:a quo tabellam pausiacam nominauit Oratius. Vel cũ
pausiaca torpes insane tabella.Cæterum non hoc solum hominis nomen in Plynio de/
prauatum legitur (id enim leuissime ferendum foret) sed tot ego deprendi inuersa &
ab hystoriæ fide discrepantia:ut ista priuatim uolumen non epistolam requirant.

Propter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ut ego auro et argento
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] naturali hystoria [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fra Laurentio Burello
[illegible] [illegible] [illegible] theologo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parlamenti
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] magister Bartholomeus [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] magister Johannes [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Anno domini [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

Burelli

REGISTRVM HVIVS OPERIS.

a a
prima uacat
Caius Plyni.
littoribus
colore
bb

De auibus
so.Cor.
De liberalitate
in tectum
nascantur
a
C.Plynii
liberos
uentu lunae
sima Iuppiter
De syderum
b
emergentibus
nec simplici
aut scrobibus
in tabem
taté auidissimã
c
do laconum
padus gremio
rhodani eodem
C.Plynii
A scylleo ad
d
eracto ambitii
eplehantos
oppidum
euomit
plures gene.
e
Suam ĩdomite'
& inultiissimis
ua uires
nomine
Alius utilia
f
subinde

strutopodes
ualitudine
arbitratur
memoria
g
minatus
uocatum
elephantes
pugnam
duritia
h
decliui
Auctor est
Venerat
De testudib9
Neptũnum
i
eandem
aquis rapiẽs
uolucrum
cruribus
emptorum
K
rem scabere
materiafuit
tundi q̃liter
compositis
omni exerci.
l
in preliis
de sanguine
laudatissimũ
mustellis
bos ãbualtio.
m
foliis quater.
cessit pp
falsum
de persico
De libris
n
terraque
eiusdem
notant

C.Plvnii
De seruandis
o
postquam
De canchrye
carbonis
Auctor est
aquifolium
p
Vetustior
ne quis uilẽ
& tamen
tudine iniecta
ergo siccum
q
Meridianum
proprium
statibus
pestes &
assibus
r
nilam q̃dam
De occando
ad uergiliarũ
lacernarum
exortus
s
cinis spodii
& circunfodi
aqua subiicia
a germania
inter se
s
calligines
foeminis
Crysippus
Corrigitq;
aut quiuis
t
lorem accipiãt
proximi
trimatu
cui pacata
Cyprie

u
Addita aqua
De picride
emedulatae
De natura
subacta
x
squamma eris
aures purru.
q̃inuidissima
bibunt.Pistatia
C.Plinii
y
chamedris
urinae &
Alii potius
diligentissimus
abundeque
z
Alia in terram
Ruffus &
albo aliquate.
radix in uino
foliis portulace
&
cum uini
folia bouis
estituit
catur migina
ɔ
quantum
morsu canis
si de pluuiis
Dulcissimum
℞
cum felle
per quam
C.Plynii.
Nullum
A
non aliud
utilissimum

riperus non
putant.Alii.
B
patitur cum
interuallo
Hoc idem
Ex latio
C
diximus
Castoreis
peram cibus
in uase plũbeo
D
sponse
cons.anno
patere Varro
est.Precepisse
E
candelabrum
P.Cornelio
Ex iis Polycle.
fectus
F
in aqua caelesti
Quando
alterna
ex omnibus
G
fuit: Artis fue.
octo mẽses
pilulis
montoria
H
Horatio
satis suae
dulcem

abigit metusq;
Nonii eius
nibus improbatã
talemque
tantque

Plinius istum mira rerum varietate et incredibili eloquentie flore [illegible]
patentem refertum. In quo ingenium tuum [illegible] per amplos prati campos
et latissimos aeris tractus recreatum [illegible] evagari [illegible] tibi
legendum mitto. Ut per multa nature miracula que et videbis et redibis
in illud redeas qui dives in omnes totius orbis mole [illegible] simplex eterna [illegible]
et immutabile sine [illegible] clauditur qui est / quod quid est.
sine quo factum est nihil quod in ipso vita erat. [illegible]
mente [illegible]. Tibi [illegible] plinialibus [illegible] ut in architectura
annotationes [illegible] lucubrationibus videndis [illegible]
velut [illegible] est [illegible] Laurentius [illegible]
multo tempus [illegible] non est vero tota facultas [illegible] prestito
[illegible] mittet. Volo tue [illegible] voluntati [illegible] fautorem [illegible]
[illegible] ille [illegible] venerandus [illegible] sacerdos [illegible] domini [illegible]
exemplar [illegible] et [illegible]
[illegible]
[illegible] Bene valete [illegible] et optime [illegible]
exemplar [illegible] Ex cella [illegible]
[illegible] Idus [illegible]

V[este]r fr. Laurentius burelli
carmelita

[illegible] thome constantinopolitani patriarche [illegible]
[illegible]

[illegible] thomas constantinopolitanus [illegible]
[illegible] probant [illegible]
Nemo fuit maior / nemo [illegible] sanctior [illegible] Dum carmeli religionem sacra.
Me doctore [illegible] grauiter [illegible]
Me quoque legato [illegible] romana [illegible]
[illegible] mahumeta [illegible]
Candia [illegible]
Nos quoque alexandri [illegible] monumenta [illegible]
Dispersus ut nullus [illegible] ab origine [illegible] Virgo [illegible]
Anno milleno [illegible] astra [illegible]
[illegible] Religionis. subito [illegible]

Vale

Andree florentini [illegible] episcopi non solum genere clarissimi sed vita moribus [illegible]
Sanguine patricio genuit florentia sanctum. Andream [illegible]
Non [illegible] adhuc. [illegible]
Nec [illegible] Et sacra carmeli religiosus erat
[illegible] sacra [illegible]
Andream [illegible] propagatio. Gloria carmeli [illegible]
[illegible] urbanus [illegible] legatus [illegible] magna fuit.
[illegible] pietate [illegible] Et [illegible] doctor [illegible] et ipse fuit.
[illegible] Et [illegible] ad astra [illegible]
Et quia multa [illegible] Ossa iacent [illegible] solo

Urbs florentina genuit [illegible] propagatio. [illegible] andream [illegible] patriam [illegible]

Fr. laudes sancti andree ord. carmeli
[illegible] floren[tini] florum

